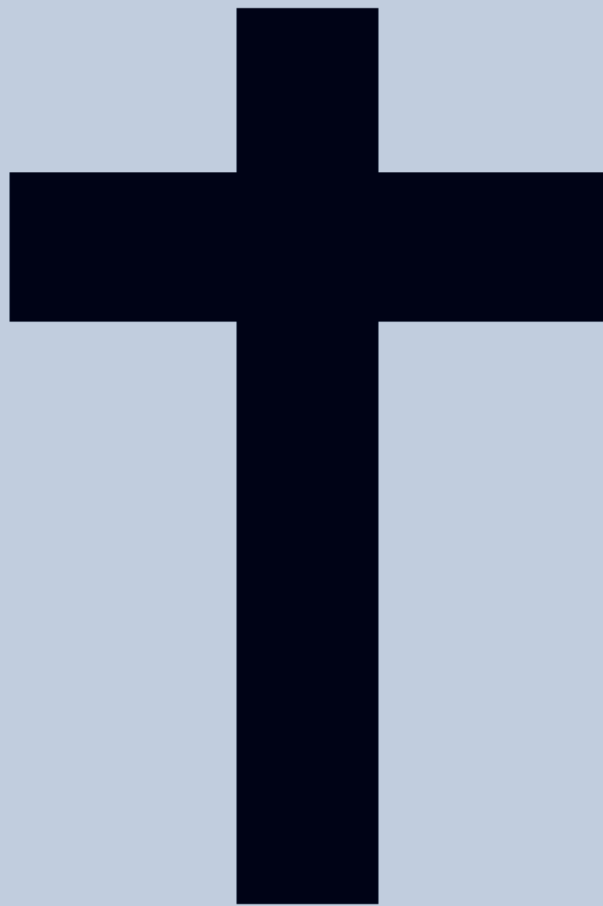

Biibilya Nyēē Tiliil

New Testament in Sabaot (KE:spy:Sabaot)

Biibilya Nyēē Tiliil
New Testament in Sabaot (KE:spy:Sabaot)

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Sabaot

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

Printed book ISBN 9966002030

The New Testament

in Sabaot

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 4 Mar 2019 from source files dated 1 Mar 2019
c68c9dca-518f-544b-a52e-82240cf64928

Contents

Mataayo	1
Māarkō	53
Luuka	86
Yoowaana	141
Yēyuutēk	177
Roomeek	226
1 Kōōriintēēk	245
2 Kōōriintēēk	265
Kalatyēek	278
Ēfēēsēēk	287
Filibiik	295
Kolosaayēek	300
1 Tēēsālōōnikēēk	305
2 Tēēsālōōnikēēk	310
1 Tēmētēēwō	313
2 Tēmētēēwō	320
Tiitō	325
Filēmōōn	328
Iburaneek	330
Yāākōbō	346
1 Bētērō	352
2 Bētērō	358
1 Yoowaana	362
2 Yoowaana	368
3 Yoowaana	369
Yuuta	370
Ng'oong'uutyēēt	373

Mataayo

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē āk wōlēē ki wuunto :ng'aleek ām taay: Kurubta keyy āk wōlēē kimwooytooy :booyikaab biikaab Kiriistō, ku kisirē :lēbkēēyiintēēt Mataayo kitaabuuni ibooru soboonto āk yiisyēetaab Yēesu nyoo ki kāruruukiintēetaab syuuruut /ānkikēēkuurē ām kaayneet ake kule Laawi. /Kiisōōtyēēchinē kule /kisimkeesir kitaabuuni ām kitaabuunek ang'wan choo bo Lōkōōywēk chēē Kāroomēch. /Kisimkeesir ām Māārko, Luuka āk Yoowaana. Tookunoot kule kisiree :Mataayo kitaabuuni kuutiitaab Araameek nto nyēbo Iburaneek ām kwēenuutaab kēnyiitaab 45 ākoy 50 /kumānāākēēsich Kiriistō (KK) nto yityo, /bokēēwēēkyi kuutiitaab Kirikiik. Wōlēē /kikeetetita ng'aleek āk wōlēē rōōtitooy, kubo kuutiitaab Iburaneek āmēēbērē nyēbo Kirikiik /ānkikēēsirchinē Yuutayeek. Bo koomānuut ām wōlēē mii :Mataayo kōōkimchi Yuutayeekyiyi choo kiikōōyēnchi Kiriistō kule mēēbērē kitay :Yēesu kiruutēk (siruutēkaab Muusa) kule mā kiy nto kule mātinyē manta. (Ng'ālyoontooni bo kiruutēk kuwēēku ng'ālyoontēetaab Iburaneek (Toora) nyēē ibooru ārōōruutēk nto mākuutēk.) /Kēēyēyiisyēē ng'ālyoontooni kooyum kitaabuunek muut choo bo taayta ām Biibilyaa nto ām bārooyinto, kōōbooru kiyēē mākyinē biich :Yēyiin ānkōōmuuchē kōōbooru Kirootyeet nyēbo Kēny.

Ānkoo ku wuu nyooto, i-ārōōru :Mataayo kule ng'ālyoo nyēbo koomānuut kule leelach :kānēētēywēēkaab Yēesu kusiir ātēbuutēkaab Yuutayeek. /Kisimkeeng'oor ng'aleechu ām Kirootyeet nyoo bo Kēny. Kiityiich :chōōnēetaab Yēesu kiyēē /kikeeng'oor ām kitaabuunek muut choo bo taayta ām Biibilyaa. Kichāmchiin :Yēesu āk kiyēē kiirābchinē :kiruutēk yu kibo taay nteenee tāchiintōōs āk alak choo /kibokēēmwoowunēē kuutuw buch choo /kibokēētāsyi. Kiitabaanee keyy :Yēesu kēēlto nyēē miyaat nyoo kibokootaam :Farisaayeek chēē chaang' āk kānēētikaab kiruutēk. Mānāābāybāychi :Mataayo Farisaayeek choo kiyibē keyy kule churtootiin. Kinyalil ku kāruruukiin bo syuuruut kubo kāāntosuurrāt nyēē kinyōōr.

Kiyēē mii āriit: Ng'āloolēē :kitaabuuni soboontaab Yēesu kung'eetee /kākēēsich ākoy yoo /kikēēkwērtoochinē murtooywoontēēt, ng'eeteetaab meet āk yoo kiwēētii kibkōōnkōy. Ng'āloolēē bāytooyiisyēēt nyēē lēēl nyēbo Yēyiin nyēē kiiboornēē keyy Yēesu. Tēērchiintōōs :kānēētēywēēkaab Yēesu āk chēbo Farisaayeek āk kānēētikaab kiruutēk ām kēēlwookik chēē chaang' kurubta keyy āk kule nee :nyēē māchāktōōs :chiito kuyey sukuchamta :Yēyiin. Ikērkeēyēē :Yēesu kānēētiisyēēnyii āk 'tifaayyik chēē leelach' chēē māyēmē /kēēroonkyi wōōnkiichēk chēē kimōkōkāniis ānku yōōsēch (kur. 9:17). Chuunnyēē :kānēētiisyēēnyii ntāsimumut bo saayee nto ām kēēlto kōōtyiichē ng'al chēē chaang' chēē /kiikeeng'ooraan. Iyumē :ng'āloolūutēk choo /kēērāru chēbo kitaabuuni, ng'āloolūutēkaab Yēesu muut choo bo koomānuut nto chooto ku chu: 1. Wōlēē wuu :Bāytooyiisyēēetaab Yēyiin (kur. 5-7), 2. Wōlēē nērtooy :Bāytooyiisyoono (kur. 10), 3. Ātiintonik chēē rubtooy keyy āk Bāytooyiisyooni (kur. 13), 4. Wōlēē māchāktōōs ku wuu :soboonwēk ām Bāytooyiisyēēetaab Yēyiin (kur. 18) nto nyēbo 5. Kurubtooy keyy āk wōlēē chōōntooy :tabantaab kōōrēēt āk churtaayeetaab Bāytooyiisyoono (kur. 24-25). Itēryēēchēē :kitaabuuni kuursēēt nyēē wōō kule /keeba kōōrōōsyēk tukul bokeyey biiko kuyēk rubiikaab Yēesu.

Kiyēē āmu: Kiyēē irābchinē :Mataayo ku kōōboor kule Yēesu :nyoo mwooyē :wōōrkooyoontiit nyoo mii Kirootyeet nyēbo Kēny kule kimii chokutoowu bāytooyiisyēēt nyēē kerkeyy āk nyoo kibo bāytooyiintēēt Tāwuti (ām kēnyit nyēē /kiisōōtyinē kule ki 1000 KMK). Kunyoo, kiibooru kule chōōnēē :Yēesu kōōtaab Tāwuti āk nyēbo boontēēt nyēē wōō Abraam (kur. 1:1). Binuutēk sōmōk kunyil taman āk ang'wan chēē rōōbu yyootēēt kōōbooru kiy. Ibooru :sōmōku kiyēē rubtooy keyy āk Yēyiin, nto

taman āk ang'wan kōōbooru bāytooyiintēēt Tāwuti. Kitōsōsyi Yuutayeek kuchāmchiin kule kimā bāytooyiintēēt :Yēesu nyēbo kōōrooni kuu wōloo kiwuunto :Tāwuti. Nteenee kichāmchiintōōs :chēē ng'ēri kule kibo :Yēesu kāāb Yēyiin, bāytooyiintēētaab soboontaab tāmirmiryēēt ām bāytooyiisyēētaab tāmirmiryēēt nyēē kimākuwōōyiit kusiir kiy ake tukul nyēē kikiikōōsōōtyi :icheek.

Kitwech :Mataayo wōōrkooyoontiit kunyil tāmānwookik tisab kung'eetee Kirootyeet nyēbo Kēny kōōboorchinēē Yuutayeek kule Yēesu ku Kāārārōokiintēēt man nyoo /kikēēkuurtooy kule mākuchō. Ānkoo kuwuu nyooto, māyibē :Mataayo kule ki Kāārārōokiin :Yēesu ānku bāytooyiintēētaab Yuutayeek baateey (kur. 1:21), nteenee Kāārārōokiintēētaab bōrōryōōsyēk tukul (kur. 4:13-16), Bāytooyiintēētaab soboontaab tāmirmiryēēt ānku Mokoryoontēētaab kōōrēēt kumukuul (kur. 28:19).

Ibooru :ng'ālyoontēēt 'Kiriistōōs' ām kuutiitaab Kirikiik āk 'Meesyaak' (Meesaaya) ām kuutiitaab Iburaneek kule 'Nyēē ng'aabaat' ānkwoorōōru bāytooyiintēēt nyoo king'ōōrē :wōōrkooyikaab Yēyiin kule mākuchō. Ibooru :twēkuutēkaab Kirootyeet nyēbo Kēny kule kinyach biich :chōōnēētaab Yēesu nteenee ki chōbuutēkaab Yēyiin choo chēē kiboonto kung'eetee kēnyis āk kēnyis. /Kēēyēyiisyēē ng'ālyoontēēt 'wēritaab' ām kuutiitaab Iburaneek ām kēēlto ake nyēē mārōōbu ng'aleekaab yyootēēt. Ibooru kērkēyintaab ātēbuutēk chēē mii kwēēnuutaab 'wēriit' āk 'kwaan'. Wuu nyooto mbo ām wōlēē mii :ng'ālyoontēēt 'leekweet'. Kēēyēku lēēkōōk ām yyootēēt ānkēēyēku :tukul lōkōkaab Yēyiin kuuyu kiyeyeek ankeekerkeeye āk inee ām kēēlto ake. Biiko tukul choo iyēnchinē Yēesu ānkuyēk rubiikyii /kēēkuurē kule 'lōkōkaab Yēyiin' ām kēēltaab tāmirmiryēēt. /Kēēkuurē subak kule 'biikaab Kiriistō'.

*Sālu :Yēesu Tāwuti ānkusālu Abraam
(Luuka 3:23-38)*

¹*Teteet :nyi nyēē rōōbu siintaaryeetaab Yēesu. Sālu :Yēesu *Kiriistō Bāytooyiintēēt *Tāwuti ānkusālu nkinee *Abraam. ² Ki kwaaniitaab* Isaka :Abraam. Nto Isaka ki kwaaniitaab Yāākōbō. Ki kwaaniitaab Yuuta ākoo mbo ng'eetaabkaam :Yāākōbō. ³ Ki kwaaniitaab Bērēēs ākoo Seera :Yuuta. (Nto kaamet ku Tamaar.) Ki kwaaniitaab Ēsrōōn :Bērēēs. Nto Raam ku kwaan :Ēsrōōn. ⁴ Ki kwaaniitaab Aminataab :Raam. Kwaaniitaab Nāāsyōōn ku Aminataab. Kwaaniitaab Sālmōōn ku Nāāsyōōn. ⁵ Nto Sālmōōn ku kwaaniitaab Boowaas. (Ki kaametiitaab Boowaas Raa-ab.) Ki kwaaniitaab Ōbēēt :Boowaas. (Nto kaametiitaab Ōbēēt ku Ruut.) Kwaaniitaab Yēēsē ku Ōbēēt. ⁶ Kwaaniitaab Bāytooyiintēēt Tāwuti ku Yēēsē.

Ki kwaaniitaab Sōlōmōōn :Tāwuti. (Nto kaametiitaab Sōlōmōōn ku koorcoonoo kibo chiichoo /kikēēkuurē Uriiya.) ⁷ Kwaaniitaab Reewoboowaam ku Sōlōmōōn. Kwaaniitaab Abiia ku Reewoboowaam. Kwaaniitaab Aasa ku Abiia. ⁸ Ki kwaaniitaab Yeewosyafaat ku Aasa. Kwaaniitaab Yooram ku Yeewosyafaat. Nto kwaaniitaab Usiia ku Yooram. ⁹ Kwaaniitaab Choosam ku Usiia. Nto Choosam ku kwaaniitaab A-aas. Ki kwaaniitaab Esekya :A-aas. ¹⁰ Kwaaniitaab Mānāāsē :Esekya. Nto kwaaniitaab Āmōōn ku Mānāāsē. Ki kwaaniitaab Choosaaya :Āmōōn. ¹¹ Kwaaniitaab Yeekonnyaa ākoo mbo ng'eetaabkaam ku Choosaaya. Bēsyōōsyēchooto :chēē /kikēēnāmēē Yuutayeek /ānkēēyib bokuyēk motwoor ām *Bābulōōn.

¹² Yu /kābokēēyib kuba Bābulōōn, kunyōōr :Yeekonnyaa wēēriit nyēē /kikēēkuurē Syeelyeel. Kwaaniitaab Sērūbābēēl ku Syeelyeel. ¹³ Kwaaniitaab Ābiyuut ku Sērūbābēēl. Kwaaniitaab Elyaakim :Ābiyuut. Nto kwaaniitaab Asoor ku Elyaakim. ¹⁴ Ki kwaaniitaab Sātōōk :Asoor. Kwaaniitaab Ākiim ku Sātōōk. Nto kwaaniitaab Ēlyuut ku Ākiim. ¹⁵ Kwaaniitaab Elyeeser :Ēlyuut. Kwaaniitaab Maatan ku Elyeeser.

1:1 Mat. 20:30-31; Yēyuut. 13:23; Yoowa. 8:39-59; Kala. 3:6-9, 14-16; Toowu. 12:3; 22:18 * 1:2 Ām tetaani bo areet ibooru ng'ālyoontooni bo 'kwaan' ām āsiiswēk alak kule kuuko. 1:2 Toowu. 21:2-3; 25:26; 29:32-30:24 1:3 Toowu. 38:29-30 1:6 Ruut 4:18-22 1:6 2Sām. 12:24 1:11 Cherem. 24:1; 2Bāy. 24:8-16; 1Tēt. 3:10-19 1:12 1Tēt. 3:10-19 1:12 Akaay 1:1

Kwaaniitaab Yāākōbō ku Maatan. ¹⁶ Nto kwaaniitaab Yōōsēēf ku Yāākōbō. Nto Yōōsēēf ku saanteetaab Maaryaa nyoo kaametiitaab Yēesu nyoo /kēēkuurē kule *Kiriistō.

¹⁷ Kunyoo kung'eetee Abraam ākoy Tāwuti, ku binuutēk taman āk ang'wan. Kung'eetee Tāwuti ākoy bēsyōōsyēchoo /kikēēyibēē Yuutayeek kuba Bābulōōn, ku binuutēk taman āk ang'wan. Nto kung'eetee bēsyōōsyēchooto /kikēēyibēē Yuutayeek kuba Bābulōōn ākoy yoo /kikēēsichē Kiriistō, ku binuutēk alak taman āk ang'wan.†

*Wōlēē /kikēēsikto Yēesu
(Luuka 2:1-7)*

¹⁸ Wōlēē /kikēēsikto Yēesu Kiriistō kumii kule: Kikiikuwo :Yōōsēēf mākiisyō kumāchē koomut Maaryaa. Nteenee kutoombo kōōmutē keey, kutook kule kinyikiis :Maaryaa. Kinyikiis ām kāāmuukēyweēkaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ¹⁹ Ki chii :Yōōsēēf nyēē churtaat. Koosoot koochuchuu key simēēntosuur Maaryaa.

²⁰ Nto yu tākumii kōōsōōtē :Yōōsēēf ng'aleechu, kuchōōnchi *:malayikeet ām kiirwootik ānkumwoochi kule, “Yōōsēēf nyēbo kōōtaab Tāwuti, -meetay Maaryaa. Ntēē Tāmirmiryēētaab Yēyiin :nyēē kayey kumanach :Maaryaa. ²¹ Mākusich wēēriit ānku +mēētoochi kaayneet kule Yēesu‡ kuuyu makooraraach biiko ām ng'ōōkiswookikwaa.”

²² Kiyityiin :ng'aleechu tukul kubo kiyēē kimwooy :Yēyiin kubununēē *wōōrkooyoontēēt ake kule, ²³ “Mākunyikisiit *:ārung'oonyoo ānkusich wēēro nyēē +/mākēēkuurēē Mānwēēl. (Ibooru :kaaynaani bo Mānwēēl kule 'Kēēboontē keey Yēyiin'.)”†

²⁴ Nto mii lētuunoo yu kāwokung'eetee :Yōōsēēf rwoo, koomut Maaryaa kuu yoo kimwooytoochinē :malayikeetaab Yēyiin. ²⁵ Kiibuurto :Yōōsēēf Maaryaa nyēē mānāātuuyo :tukwaay kut /kēēsich wēēroo. Yu /kākēēsich, kutoochi :Yōōsēēf wēērooto kaayneet kule Yēesu.

2

/Kikēēkutunkyi Yēesu kuu Bāytooyiintēēt

¹ /Kikēēsikyinē Yēesu kiriinkēētaab Bēētēlēyēēm ām yēēmēētaab Yuuteeya kubāytooyiisyē *:Ērōōtē. Yu /kābokēēsich Yēesu, kukwaanee :biiko alake komostaab koong'asiis kukwa Yēērusālēēm, chēē kiboonto kiirnātēētaab kookeelik.* ² Yu kayit, kuteeb kule, “Miitē ānō :Bāytooyiintēētaab Yuutayeek nyoo /kōkēēsichē? Kakeekasee wōlēē kēēbuurto :kookeelyeet ām koong'asiis kule /kōōkēēsich, kunyi kaakeekwaa bokēēkutunkyi inee.”

³ Yu kawokukas :Bāytooyiintēēt Ērōōtē ng'aleechaa, kwaam mēt miisin. Kiiyiimset :ng'aleechaa nkicheek biikaab Yēērusālēēm tukul. ⁴ Yooto kōōruruuch :bāytooyiintoonoo mbo *kibkōōrōs chēē wōōyēch tukul ākoo kāānēētikaab kiruutēk tukul chēbo Yuutayeek ankuteebēē kule, “+/Mākēēsikyī ānō *Kāārārookiintēēt nyoo kōkēēkānyē?”

⁵ Kuwālchi :bichoo kule, “/Kēēsikyinē Bēētēlēyēēm ām Yuuteeya, kuuyu kimwooy :Yēyiin kubununēē *wōōrkooyoontēēt ake kule,

⁶ ‘Bēētēlēyēēm, -mēēmining' :inyiing' mbo kisich
ām kiriinkōōsyēkaab Yuuteeya,
kuuyu mākurutunēēning' :bāytooyiintō

:nyēē makubayta biikyuu bo *Isrāyēēl.'†”

⁷ Nto tēē yoo, kōōyookto *:Ērōōtē kuutiit ām kibchamumu /bokēēkuurchi bichoo kiboonto kiirnātēētaab kookeelik sukumwoochi inee āsiiswēk bakeenke chēē kitookunēē :kookeelyaanaa. ⁸ Yooto kumwoochi bichoo kule, “Obe Bēētēlēyēēm ankuboocheeng' lakwanaa kāroomin, nto yoo kōōnyōōru, bōōmwoowoo sāāwē :nkani wāākutunkyi.”

⁹⁻¹⁰ Yu keewaany :Bāytooyiintēēt kung'aloolchi bichoo, kuba. Nto yu kakas :icheek

1:16 Luuka 1:27 † 1:17 Kas ām kāāboorunēētaab ng'aleek yoo ng'aloolēē 'kāāyitiisyēēt'. 1:18 Luuka 1:35

‡ 1:21 Ibooru :kaaynaani ām kuutiitaab Iburaneek kule kāārārookiintēēt. 1:21 Tyēēn. 130:8; Luuka 1:31; Yoowa.

3:17; Yēyuut. 4:12; Tiitō 2:14 † 1:23 Isa. 7:14 1:25 Luuka 2:21 * 2:1 Kaayneet ake ku kachayeek. 2:1

Luuka 2:4-7 2:2 Cherem. 23:5; Mat. 27:11 † 2:6 Miika 5:2 2:6 Yoowa. 7:42

kookeelyaanaa kung'ērēkiis nyēbo kwōng'uut. Kiirēētoot :kookeelyaanaa bo koong'asiis ākoy wokuteemanee barakuutaab :lakwanaa.

¹¹ Nto yu kēēwut :bichoo kō, kunyōōr leekweet ākoo kaamet Maaryaa. Kukutunki lakwanaa. Nto tēē yoo kootyaach tukuuk chēbo kwōng'uut choo kibokōōkātēē lakwanaata, kunam wōlēē mii *:ta-aabuut āk tukuuk alak āyēēng' chēē boong'u nyēē anyiny. ¹² Nto yu iyēēyē :bichoo kaa, kubeete kēēlto ake kuuyu kikiikuket icheek :Yēyiin ām kiirwootik kule -meeyey wōlēē miitē *:Ērōōtē.

/Kikiimwēyto leekweet kuwo Miisir

¹³ Yu kāākubēēchi keey :bichoo kiboonto kiirnātēēt, kuchōōnchi Yōōsēēf *:malayikeetaab Yēyiin ām kiirwootik ānkumwoochi kule, “Mii :Ērōōtē wokuchēēng'ē leekweet kule kubakach. Kunyi imwēēytē lakwanaa ākoo kaamet ākoy Miisir ānkubōōbuur wōlooto ākoy āyibuung' lōkōōy.” ¹⁴ Kung'eet :Yōōsēēf kwēēmowuunooto ānkumwoochi kaametiitaab leekweet kule kōōmwēēyto tukwaay leekweet ākoy Miisir. ¹⁵ Kibokōōbuur wōlooto kut kume :Ērōōtē. Kuyityiin :yooto ākoo yoo kimwooyē :Yēyiin kubununēē *wōōrkooyoontēēt ake kule, “Kyāākuur lakwanyuu kuchōōnēē Miisir.”†

/Kikeebakach wēērin

¹⁶ Kikiikubēē :Ērōōtē yu kibo taay kule kikēnchi inee :bichoo kibo kiirnātēēt. Yooto, kunyēēer miisin ānkumwooy kule /keebakach lēēkōōk tukul choo wēēriik ām Bēētēlēyēēm ākoo chēbo soong'wēk alak tukul choo ki laatoos. Kimwaayta /keebakach lēēkōōk choo boonto kēnyisiyēk āyēēng' ānkurēk kurubta keey āk wōlēē kimwaayta :bichoo kibo kiirnātēēt. ¹⁷ Kunyoo kiyityiin :yooto āk kiyoo kimwooyē :wōōrkooyoontēēt Cheremnyaa kule,

¹⁸ “Kichōōnēē :kāānchōōyto Raama,
nyēbo mēēysō āk ameetaab mbuy.
Riirēē :Rāāyēēl lōkōkyii āmāchāmē /keesaaysaay
kuuyu mēēkumii :lōkōchoo.”†

Kiyēwunēē :Yōōsēēf Miisir ākoo Maaryaa

¹⁹ Nto yu kāwokume :Ērōōtē, kuchōōnchi *:malayikeetaab Yēyiin Yōōsēēf ām kiirwootik kumii Miisir ānkumwoochi kule, ²⁰ “Oyeey kōōrēētaab Isrāyēēl kuuyu kōōkubēk :choo kimāchē kubakach leekweet.” ²¹ Kung'eetita :Yōōsēēf leekweet ākoo kaamet ānkutākyi keey kōōrēētaab Isrāyēēl. ²² Nteenee kikiikookeer :Arkelaawo kwaan kubayta Yuuteeya. Yooto, kunyokoriit kuwo ākoy wōlooto. Nto subak, kikiikung'ālōolchi inee :Yēyiin ām kiirwootik kunyoo, kiwo ākoy yēēmēētaab Kalilaaya. ²³ Kiwokuminy ām wōlooto kiriinkēētaab Nāāsārēēt. Kiyityiin :yooto ākoo yoo kimwooyē *:wōōrkooyik kule, “+/Mākēēkuurēē Nāāsārēētiin.”†

3

Kiyēytoochi :Yoowaana Yēēsu kēēlto

(Māārko 1:1-8; Luuka 3:1-18; Yoowaana 1:19-28)

¹ Yu kakeeyta :kēnyisiyēk chēē chaang', kutook :chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Bātisāniintēēt Yoowaana nyēē kyoomtootēē lōkōōywēk suurkwēēnēētaab Yuuteeya. ² Kimwooyē kule, “Oweeksee miyootyēēt kuuyu kaakuriik :bāytooyiisyēētaab Yēyiin!” ³ Inee :nyoo king'ālōolēē *:wōōrkooyoontēētaab Yēyiin *Isaaya yoo kimwooyē kule, “Miitē :kuut nyēē kuuru ām suurkwēēn kule, 'Ōchōb keey,
ānkōōchuulchi Mokoryoontēēt kēēlto.’ ”†

2:11 Tyēēn. 72:10, 15; Isa. 60:3, 6 2:12 Mat. 27:19 † 2:15 Osee. 11:1 † 2:18 Cherem. 31:15 2:20 Chuy.
4:19 † 2:23 Ibooru :yuutēyū kule sokonnyet nyēē inkātunēē musukyēēt. Kasee Isaaya 11:1. 2:23 Māārko 1:24;
Luuka 2:39; Yoowa. 1:45; Isa. 11:1 3:2 Mat. 4:17; Luuka 3:3 † 3:3 Isa. 40:3

⁴ Kiiloochē :Yoowaana sireet nyēē / kikiikwoorunēē sabureekaab *tembes. Ki-mootee keey anweetaab suwe ānkwoomootē taalamik ākoo kimnyeteet. ⁵ Yooto kung'eētyēē :biiko Yēerusālēm āk Yuuteeya kumukuul āk biitēetaab Yoortaan kutēē yēē tēē ānkubēēchi Yoowaana. ⁶ Kimwaayta :bichoo ng'ōōkiswookikwaa ankubatisanee :Yoowaana āynēetaab Yoortaan.

⁷ Nto bēre kukas :Yoowaana kakwa *Farisaayek chēē chaang' ākoo *Satukaayek kule / keebatisan, kumwoochi bichoo kule, “Ōyēku ng'oomng'ook kuu ēērēēnōōy! Ōbēre +moochililee ng'wooninto nyoo mākuchō ee? ⁸ Mākwook nanyuun ōyēyē ng'al chēē kārōomēch sōotooku kule kooweeksee miyootyēēt, ⁹ āmōōkwertē keey ōmwooyē kule, 'Ntēē kēēbooyē Abraam.' Āmwoowook man kule imuuchē :Yēyiin kuyey rwoontōochu kuyēk lōkōkaab *Abraam.*

¹⁰ Itōrōōroot :āywēēt nyēē mächē / keeyebēē kēētīt. Kunyi keet ake tukul nyoo kamayey lokoyek chēē kārōomēch /kiilulutooy /ānkēētōōrchī ma. ¹¹ Ābātisanēēnook :anii bēēko kōōboor kule kooweeksee miyootyēēt, nteenee miitē kuchōōnii :chiito nyēē wōō kubiira anii. -Māāyēmē mbo ārēēkyi kwēyōōnik. +Machokubatisaneenaak Tāmirmiryēetaab Yēyiin āk maata. ¹² Miitē chokusēestooy mōōrōryēēk ankubeelee mōōrōryēēchoo maataab kibchuulyo nto yityo, kukonoree nkoonuuk chookē.”

/Kikeebatisan Yēesu

(Māārko 1:9-11; Luuka 3:21-22)

¹³ Nto mii yoo kung'eetee :Yēesu Kalilaaya ānkuwokubatisan :Yoowaana ām āynēetaab Yoortaan. ¹⁴ Nteenee kumach kutay :Yoowaana. Kimwooy kule, “Ntēē ichōōnii wōlēē āmiitē ānku :inyiing' nyēē kātēerook ibatisanaa?” ¹⁵ Kukētyi :Yēesu kule, “Yey :inyiing' kuu nyooto raat kuuyu wuu nyooto :wōlēē māktooy :Yēyiin.” Kucham :Yoowaana kubatisan Yēesu.

¹⁶ Nto yu /kaakeebatisan Yēesu, kuloong'unēē bēēko āriit. /Kēēyootyi wōliin bo barak ankukas Tāmirmiryēetaab Yēyiin nyēē wuu chēēbtuukē kurēku ānkuchokōōbutyi inee.

¹⁷ Yooto /kēēkuur ām barak kule, “Lakwanyuu :nyi nyoo āchāmē ānkāāng'erēkyinē.”

4

/Kikeetyem Yēesu ām suurkwēēn

(Māārko 1:12-13; Luuka 4:1-13)

¹ Nto miitē yoo, kōōrēetoot :Tāmirmiryēetaab Yēyiin Yēesu ākoy wōlēē suurkwēēn suwokutyem *Kēniintēēt. ² Nto yu kāwokubēēni :Yēesu wōloto bēsyoōsyēk artam nyēē kimoomē kiy ake tukul, kwaam :kēmēwuut. ³ Kuchōōnchi :Kēniintēēt ānkumwoochi kule, “Yoo inyiing' Lakwataab Yēyiin ii, iweech baa, rwoontōochu kuyēk āmiik.”

⁴ Nteenee kuwālchi :Yēesu kule, “Ntēē mwooyē :siruutēk kule, 'Māsobēē :chii āmit baateey

nteenee sobēē ng'ālyoo ake tukul nyēē chōōnēē wōlēē mii :Yēyiin.'†”

⁵ Nto tēē yoo, kuwēeto :Kēniintonoo Yēesu ākoy Yēerusālēm ānkōōkoochi kōōyyoonyēē yēbo kotootyēēt ām barakuutaab tōōtēetaab *Kōōtaab Yēyiin.* ⁶ Yooto kumwoochi kule, “Yoo inyiing' man Lakwataab Yēyiin ii, 'iraantee yuutēyu ākoy ng'wēny, kuuyu mwooyē :siruutēk kule, 'Mākōōyook :Yēyiin malayikaanikyii bokutaaching' simēēbutyi rwaa kutuying'.†” ⁷ Kukētyi :Yēesu kule, “Ntēē mwooyē subak :siruutēk kule, 'Meetyem Yēyiintēēng'uung'.†”

3:4 2Bāy. 1:8; Laawi. 11:22-23 3:7 Mat. 12:34; 23:33; Room. 1:18 * 3:9 Ibooru 'lōkōkaab Abraam' ām yuutēyu biiko chēē kāsyinē Yēyiin kuu Abraam. 3:9 Yoowa. 8:33, 39; Room. 2:28-29; 4:12; 9:7 3:10 Mat. 7:19 3:11 Luuka 3:16; Yēyuut. 1:8; 2:2-4; Māārko 9:49; 1Bēt. 1:7 3:15 Mat. 6:33; Room. 9:30-32 3:16 Yoowa. 1:51 3:17 Tyēēn. 2:7; Isa. 42:1; Mat. 12:18; 17:5; 2Bēt. 1:17-18 4:1 Ibu. 4:15 4:2 Chuy. 34:28; Mat. 6:16-18 † 4:4 Kiruu. 8:3 4:4 Yoowa. 4:34 * 4:5 /Kikēētēkyi yuutēyu kiy nyēē kiyyoonyēē :mbo *kibkōōs sukukuutē aryeembuut kumächē kōōbāroostoochi biikaab Yēerusālēm ng'aleek. † 4:6 Tyēēnwookik 91:11-12 † 4:7 Kiruu. 6:16

⁸ Kuwēeto subak :Kēniintonoo Yēesu lekemeet ake barak ānkōoiboorchichi bāytit nyēē mii kōōrōōsyēk tukul. ⁹ Kimwoochi kule, “+Māākōōniing' bāytiniin tukul yoo 'kēēkutung'woo.” ¹⁰ Kukētyi :Yēesu kule, “Buunyoontooni, ng'eetee yu. Mwooyē :siruutēk kule, ‘Yēyiin :nyēē māchāktōōs /kiywēyē ānku inee nkit :nyēē /kēēkutunkyinē.’†”

¹¹ Kubakaakta :Kēniintonoo Yēesu. Nto yityo kukwa :malayikaanik ānkubokuyēē-tyēēchi.

*Kitoowunēē :Yēesu yiisyēnyii yēmēētaab Kalilaaya
(Māārko 1:14-15; Luuka 4:14-15)*

¹² Nto yu kawokukas :Yēesu kule /kookeekerta Yoowaana kō, kung'eetee Yuuteeya ankooyey Kalilaaya. ¹³ Nteenee yēē kātāminyē Nāāsārēēt, wokuminy Kaabernaam kulēēkitēē tōōliilēēt rōōrōōkoonoo kibo Sābulōōn āk Naftaali. ¹⁴ Kiyityiin :yooto ākoo yoo kimwooyē :wōōrkooyoontēēt *Isaaya kule,

¹⁵⁻¹⁶ “Kookukas :bichoo minyē mēēnān lēbkēēyyēēt nyēē wōō

ām rōōrōōkēētaab Sābulōōn āk nyēbo Naftaali

wōloo lēēkitēē :Tōōliilēētaab Kalilaaya āk āynēētaab Yoortaan,

yēmēētaab Kalilaaya wōloo miitē :biich chēē sobooy.

Kōōkuchōōnchi :lēbkēēyyēēt

bichoo minyē kōōr nyēē kitub :mēēnānēētaab meet.”†

¹⁷ Kyaamtaat :Yēesu lōkōōywēk kuchakee yooto kumwooyootē kule, “Oweeksee miyootyēēt kuuyu kaakuriik :bāytooyiisyēētaab Yēyiin.”

*Kikuur :Yēesu rubiikyii chēbo taay
(Māārko 1:16-20; Luuka 5:1-11)*

¹⁸ Nto mii bēsyēēt ake, yēē kimiitē :Yēesu kuwēesyētēē sakaramteetaab Tōōliilēētaab Kalilaaya, kukas biiko alak āyēēng' chēē kituubcho. Kiwiirchinē :bichoo nēētiinēkwaa tōōliil kunāmē *burburiinēk. /Kikēēkuurēē ake Simōōni nyoo /kibokēēkuur lētuunoo kule Bētērō nto nyiin ake ku Antereeya. ¹⁹ Kukuur :Yēesu bichoo kule, “Orubaa anii! +Maaneetaak wōlēē ōyisuntooy biiko.” ²⁰ Kubākooktooy :bichoo nēētiinēkwaa bakeenke ānkurubē Yēesu.

²¹ Yu keenaata :Yēesu taay kisich, kukas subak biiko alak āyēēng' chēē kituubcho kutinyē keey kwaan ām mwēēng'. /Kikēēkuurēē ake Yāākōbō /kēēlē nyiin ake Yoowaana nto kwaan ku Sebetaayo. Kimiitē :bichoo kuyēytooy nēētiinēkwaa. Yooto kukuur :Yēesu murēchooto āyēēng' choo kituubcho. ²² Kubākookyine :icheek kwaan mwēēng' ānkurubē Yēesu.

*Kyaamtaat :Yēesu lōkōōywēk ānkōōsooboot biiko ām Kalilaaya kumukuul
(Māārko 1:39; Luuka 4:42-44)*

²³ Yooto nanyuun, kuwēesyētootēē :Yēesu Kalilaaya tukul kōōnēētiisyootēē koori-ikaab saayee bo Yuutayee. Kyoomtootē lōkōōywēk chēē kāroomēch chēbo bāytooyi-isyēētaab Yēyiin ānkōōsoobootē biiko chēē kiboonto bōōrwoonik āk tānkuusyo ake tukul. ²⁴ /Kikyaamtaat ng'aleechaa bo kwōng' uut choo kiyēyē :Yēesu ākoy yēmēētaab Siirya kutēē yēē tēē. Yooto /kiimutyi inee biiko tukul chēē kimnyoontōōs kunam wōlēē mii :chēē kitinyē tāmirmirook chēē miyootēch, chēē kitinyē mēwuunkook āk chēē kichunkutootiin. Kiisoob :Yēesu bichoo tukul. ²⁵ King'ēētyēē :biiko chēē mātēē chu Kalilaaya, Teekabooli, Yēērusālēm, Yuuteeya ākoo biitēētaab Yoortaan ankoosaab Yēesu.

5

*Ng'erekeekaab manta
(Luuka 6:20-23)*

† 4:10 Kiruu. 6:13 4:12 Mat. 14:3 4:13 Yoowa. 2:12 † 4:15-16 Isaaya 9:1-2 4:15-16 Luuka 1:79 4:17 Mat. 3:2; 4:23; 6:10; 10:7 4:22 Mat. 8:21-22 4:23 Mat. 9:35

- ¹ Kimii :yēē kimāchē :Yēesu kwoomchi biiko lōkōōy. Kiiruruukyi keey :biiko chēē chaang'. Yu kakas kuu nyooto, kuwo :inee āk rubiikyii yēē tōrōōr ānkutēbēē ng'wēny. Kōōnookyi :rubiichoo ² ānkutoow :Yēesu kōōnēētiis. Kimwooy kule,
- ³ “Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo imoong'tēē keey Yēyiin, kuuyu +mākōōwut bāytooyiisyēētaab Yēyiin.
- ⁴ Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo buntēē ng'woonin kuuyu mākukārāmchi :ng'ala.
- ⁵ Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo yibē keey ng'wēny, kuuyu mākuyēk nyeeng'waa :kōōrēēt.
- ⁶ Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo chēēng'ē churtaayeet, kuuyu mākunyōōr.
- ⁷ Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo riirēē alak, kuuyu +/makeeriiree nkicheek.
- ⁸ Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo leelach :moonik, kuuyu makukas Yēyiin.
- ⁹ Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo wuulyēē ng'aleekaab kaalyeet, kuuyu +/mākēēkuur kule lōkōkaab Yēyiin.
- ¹⁰ Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo /kēēwusē yoo kayey kiyēē māchē :Yēyiin, kuuyu mākōōwut Kaab Yēyiin.
- ¹¹ Ōbēruurootiin sōō, kule nee :akweek choo ōyēnwoo anii, yoo /kākēēchubook /ānkēēwusook nto /kēēmōlōlchook ng'al chēē chaang'. ¹² Yoo /kākēēyēwook kuu nyooto, ōtyēēn kubo ng'erekweek, kuuyu mii :kiy nyēbo kwōng'uut nyēē mākutuwēnēēnook :Yēyiin ām kibkōōnkōy. Ntēē /kiikēēwusoon mbo nkicheek *wōōrkooyikaab Yēyiin choo kibo taay kuu nyooto.”

*Yiisyēētaab biikaab Kiriistō
(Māārkō 9:50; 4:21; Luuka 14:34-35; 8:16)*

- ¹³ Kimwooy :Yēesu kule, “Akweek :muunyeetaab kōōrēēt.* Nteenee yoo kakuskusiit :muunyeet, /kāmēētākiitōōysēē nteenee /kēēluluktooy kootartaar :biiko.
- ¹⁴ Akweek ku lēbkēēyēētaab kōōrēēt. Māwunyāktōōs *:kiriinkēēt nyoo /kikēētēēkyi tulwo, ¹⁵ āmāmii :chii nyēē tābē taariit ānkōōkubuyēē kērēbēēt, nteenee ikoochinē yēē itōrōōroot sukulēbkēchi biiko tukul ām kō. ¹⁶ Kunyoo mākāktōōs ōlēbkēchi biiko kubuntēē yēyutēkwook chēē kāroomēch, si yoo kakasaak kookaasta Kōōn nyoo miitē kibkōōnkōy.”

Kichokootyiich :Yēesu kiyēē /kikēēkuurto

- ¹⁷ “-Meesoot :chii kule kyāāchōōnii :anii chāānēmtooy ng'aleek choo kisirē *:Muusa āk chēbo *wōōrkooyik, nteenee kyāāchōōnii chāātyiichē ng'aleechea. ¹⁸ Kubooyiit man, āmwoowook kule ākoy kukeeyta :barak ākoo ng'wēny, māmii :kiy nyēē +/mākiinēmto ām kiruutēchoo ānkoo ku mining' nyēē tyaa, ākoy kuyityiin :ng'aleek tukul. ¹⁹ Kunyoo, chii ake tukul nyēē kāmēto kiruutēchoo ānkoo mbo nyēē mining' nyēē tyaa ankuyey biiko alak kurub ng'aleekyii kumā chii :nyoo ām bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Nto nyoo karub kiruutēchoo ankuyey alak kurub, /kiitōrōōrē nyooto ām bāytooyiisyēētaab Yēyiin. ²⁰ Āmwoowook kule, -mēēwutē :chii bāytooyiisyēētaab Yēyiin yoo kamachurta kusiir Farisaayeechaa ākoo kāānēētichoo bo kiruutēk.”

5:1 Mat. 15:29 5:3 Isa. 57:15; 61:1 5:4 Tyēēn. 126:5-6; Isa. 61:2 5:5 Tyēēn. 37:11; Room. 4:13 5:7 Mat. 18:33; 25:35-46; Yāāk. 2:13 5:8 Tyēēn. 24:3-5; Ibu. 12:14 5:9 Room. 14:19; 8:14 5:10 Mat. 25:34; 1Bēt. 3:14 5:11 Luuka 6:22; 1Bēt. 4:14 5:12 2Tēt. 36:16; Luuka 11:47-51; 13:34; Yēyuut. 7:52; 1Tēēs. 2:14-16; Yāāk. 5:10

* 5:13 Kiyēyiisyēē :Yuutayee kōōtiliilēē kōrōōsēkwaa kutoombo kōōkoochinē Yēyiin. /Kikēēyēyiisyēē mbo subak kōōbooru wōlēē inēmchintooy keey :chiito soboontaab Tāmirmiryēēt. 5:13 Chuy. 30:35; Laawi. 2:13; Kāāyiyit. 18:19; 2Bāy. 2:20; Eesra 6:9; Ēsēk. 43:24; Māārkō 9:50 5:14 Yoowa. 8:12; 9:5 5:15 Māārkō 4:21 5:16 Ēfēēs. 5:8-9; Filib. 2:15; 1Bēt. 2:12 5:17 Mat. 22:37-40; Room. 3:31; 7:4-6; Ēfēēs. 2:13-16; Ibu. 10:9 5:18 Tyēēn. 119:89; Isa. 40:8; Mat. 24:35; Luuka 16:17 5:20 Mat. 18:3; 23:23-28; Yoowa. 3:5

Ng'ālyoo kurubta keye āk siirmōōyto

²¹ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Ābērē kyookas kule /kikēēmwoochi chiitaab kēny kule, ‘-Meebakach chii. Nto chii ake tukul nyoo kābākākiis, ākoy /kiitiilchi ng'al.’† ²² Nto anii āmwoowook kule chii ake tukul nyoo kānyēērchi ng'eetaabkaamet,† +/mākiitiilchi ng'al. Nto chiito nyoo kāmwoochi ng'eetaabkaamet kule, ‘Iberber’ +/mākiyyoong'tēē kōōk /sikiitiilchi ng'aleek, nto nyoo kālēēnchi ng'eetaabkaamet, ‘Iyēku solwo’, kumisiyinē /kiimut /bokēētōōrchi wōlēē bo maataab kibchuulyo.

²³ Kunyoo, yoo imāchē ituwēnchi Yēyiin kiy ankiisoot kule itinyē tisyā ām wōlēē mii :ng'eetaabkoomēt, ²⁴ ibākookyi kiyoo yooto bo *Kōōtaab Yēyiin ānkiiwē wōlēē mii :ng'eetaabkoomēt bōōchoomnyē kurook nto yityo wēētuwētē kiyooto. ²⁵ Yoo miitē :chiito ake kukwēring' kōōk kubo bēsēnnyii nyēē iboontē, kumāchāktōōs simōkāsyiine ām kēēltaab too kutoombo ōyitē kōōk. Yoo kameeyey kuu nyooto, kukwēring' :nyiin kōōk ānkōōyokoochiing' boontēetaab kōōk. Makunaming' :boontoonoo bo kōōk ānkōōrēkēerchiing' chiito nyoo riibē kibratiiyek kukertiing' kō. ²⁶ !Kāamwoowook, +mēētēbii wōlooto ākoy iyaakte bēsēnoo tukul.”

Ng'ālyoo kurubta keye ākoo martaayeeet

²⁷ Kitas taay :Yēesu kumwoochi rubiichoo kule, “Ābērē kyookas :akweek kule /kikēēmwooy kēny kule, ‘-Meemarte.’† ²⁸ Nto anii, āmwoowook kule, chii ake tukul nyoo kāsē koorko ānkuchōrōkyi kuwuu nyēē kaakumarta. ²⁹ Kunyi, yoo kēēsākyiing' koong'uung' isuuchi ng'ōōki, ilōōtu. Kaykay iboot komosta akeenke nyēbo bōōrng'uung' kusiir /kēēwiirchi bōōrng'uung' tukul wōlēē bo maataab kibchuulyo. ³⁰ Nto yoo kēēsākyiing' āwung'uung' isuuchi ng'ōōki, itilte. Kaykay iboot komosta akeenke nyēbo bōōrng'uung' kusiir /kēēwiirchi bōōrng'uung' tukul wōlēē bo maataab kibchuulyo.”

Bareetaab kooyēēy

(Mataayo 19:9; Māārko 10:11-12; Luuka 16:18)

³¹ Kimwooy :Yēesu subak kule, “Kyookas mbo subak /kēēmwooyē kule chii ake tukul nyēē māchē kubar kooyēēy kumāchāktōōs kusirchi koorkēēt barweet nyēē kakwetee. ³² Nto anii āmwoowook kule, chii ake tukul nyoo kakwet koorkēēnyii kubo ng'aleek alak chēē mānāmē keye ākoo martaayeeet, kāākōōsākyi koorkoonoo kuyēk choonchooyēn. Nto chiito nyēē keemut koorkoonoto, kaakumarta :nkinee.”

Kaawaaleetaab keye

³³ Kimwooy :Yēesu subak kule, “Kyookas :akweek kule /kikēēmwoochi chiitaab kēny kule, ‘Yoo kēēwoolchi keye :chii Yēyiin kule makuyey kiy, kumāmāchāktōōs kwiiri kiyooto nteenee māchāktōōs kootyiich.’† ³⁴ Nto anii āmwoowook kule mātēbi :chii kut koowaal keye. -Meewaal keye :chii kutwēchē wōliin bo kibkōōnkōy kuuyu bāytooyiisyēē :Yēyiin wōlooto. ³⁵ Āmātēbi :chii kut kulē, ‘Kwaama :teng'et’, kuuyu tyichē :Yēyiin wōlooto. -Meewaalee keye :chii kiriinkēētaab Yēērusālēm kuuyu bo :wōlooto Bāytooyiintēēt nyoo wōō. ³⁶ -'Meewaalee keye mbo mēting'uung' i-asante, kuuyu -mēēmuuchē mbo kut iyey buutyooontēēt akeenke ām mēting'uung' kulēēliit nto kutuuyiit. ³⁷ Yoo 'kēēchāmē kiito ake, kuyēmē imwaay kule: ‘Ēē, wuu nyooto.’ Nto yoo itāyē, imwaay kule: ‘Acha, māwuu nyoo.’ Yoo 'keemwaay ng'al chēē siirē chuutēchu kukwoonēē :choo wōlēē miitē :Kibrōkōsyooontēēt.”

-Mēēyooku miyootyo

(Luuka 6:29-30)

† 5:21 Chuy. 20:13 5:21 Laawi. 24:17 † 5:22 Yoo /kikēēmwooy kule ng'eetaabkaamet ku chiitaab Kiriistō.
5:22 1Yoowa. 3:15; Mat. 18:9; Yāāk. 3:6 5:24 Mat. 6:14-15 5:26 Mat. 18:34 † 5:27 Chuy. 20:14 5:28
Kāālēw. 6:25; 2Bēt. 2:14 5:30 Māārko 9:43-47 5:31 Kiruu. 24:1-4; Mat. 19:7 5:32 Mat. 19:9; 1Kōōr. 7:10-11
† 5:33 Kāāyit. 30:2 5:33 Laawi. 19:12; Kiruu. 23:21 5:35 Isa. 66:1; Yēyuut. 7:49 5:35 Tyēēn. 48:2; 76:2
5:37 Mat. 23:16-22; Yāāk. 5:12 5:37 Yāāk. 5:12; Mat. 6:13; Yoowa. 17:15

³⁸ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Kyookas mbo subak /kēēmwooyē kule, ‘Koong' āk koong', keelta āk keelta.’† ³⁹ Nteenee āmwoowook :anii kule, -mēēkōrōmchi chii nyēē miyaat. Yoo kasyeeching' :chiito ake kibkermetuut komosta ake, iwēēkyi komosta nyiin ake kusyeech. ⁴⁰ Nto yoo kākwēring' :chii kōōk kumāchē kaansuung'uung', imuytoochi mbo nkinee kābuutiit. ⁴¹ Yoo kākērchiing' :chii koong' ikālābchi tukuukyii ām asiista akeenke, itāsyi asiista ake. ⁴² Nto yoo kāsooming' :chii kiito ake, ikoochi. Nto yoo kēēbēsēēniing' :chii kiy, ikoochi.”

Chamateetaab Yēyiin
(Luuka 6:27-28, 32-36)

⁴³ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Kyookas mbo subak /kēēmwooyē kule, ‘Ichāmē laatyeng'uung' ānkiiwēchē buunyoontēēng'uung'!† ⁴⁴ Nteenee āmwoowook anii kule, ōchāmē buunikwook ānkōōsoochinē choo wusook ⁴⁵ sookerkeyiitu Kōōn nyoo miitē kibkōōnkōy. Yēyē :Yēyiin kōōluuchi :asiisnyii biiko choo kāroomēch āk choo miyootēch. Yēyē mbo subak roobta kurōōbēnchi biiko choo kāroomēch āk choo miyootēch. ⁴⁶ Ōbērē :akweek tōōs mākutuwēnook :Yēyiin yoo ōchāmē baateey biiko choo chāmook ee? Ntēē yēyē :chii ake tukul kuu nyooto. ⁴⁷ Nto yoo ōng'ālōolchinē biiko choo chēēkwook baateey ii, ōnyōōru nee nyēē karaam? Ntēē yēyē :nkicheek choo -mēēnkētē Yēyiin kuu nyooto. ⁴⁸ Churtaat :Yēyiin nyoo miitē kibkōōnkōy, kunyoo, māchāktōōs ōchurtootiin :nkakweek.”

6

Wōlēē /kēētoorētitooy bānoonik

¹ Kimwooy subak :Yēesu kule, “Ōriib keey. Mayey :chii ng'alyoo nyēē karaam ām taayeetaab biiko kumāchē kule sukutook. Yoo kayey kuu nyooto, mānyōōru kiy ām wōlēē mii :Kwaan nyoo miitē kibkōōnkōy.

² Yoo 'kēētoorēt banan, -mēērook ing'asaatee keey kuu wōloo yēytooy :kiblem-bechiisyek ām kooriikaab saayeet āk wōloo bo kēēltaab too, kule sukookaasta :biiko. Kāāmwoowook, mānyōōru kiy ām wōlēē mii :Yēyiin. ³ Nteenee yoo iyēētyēēchinē chiito ake, kumāmāchāktōōs ikany kukas mbo :choorweeng'uung'. ⁴ Yooto, mākutuwēniing' :Kōōn nyoo kāsē kiy ake tukul nyēbo wung'aan.”

Wōlēē /kēēsooytooy
(Luuka 11:2-4)

⁵ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Yoo ōsooyē, marub :chii ātēbuutēkaab kiblem-bechiisyek. Kicham :kiblembechiis kusooyē nyēē kātōōnōōn ām kooriikaab saayeet āk wōloo chaang' :biich, sukung'eet kutook. Kāāmwoowook, kisimkunyōōr :bichoo kiyēē kimāchē. ⁶ Nteenee, ikērtooy keey :inyiing' kō ankiisaay Kōōn nyoo -/mākēēkāsē. Nto yooto mākutuwēniing' :Kōōn nyoo kāsē kiy ake tukul nyēē wunyaat.”

⁷ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Yoo ōsooyē, -mōōbōloobōlē kuu biich choo -mēēnkētē Yēyiin kuuyu isōōtē :choo kule yoo kāmwooy ng'al chēē chaang', /kēēkāsya-inē. ⁸ Wuu nyooto kuuyu simkōōnkētē :Kōōn kiyēē -mōōboontē kutoombo mbo kut osaay. ⁹ Kunyoo māchāktōōs ōsooyē kule:

Baaba Yēyiin nyoo imiitē kibkōōnkōy,

kutōrōriit :kaayneeng'uung'.

¹⁰ Kuyit :bāytooyiisyēēng'uung'

kuyeyakay ām wōlēēb ng'wēny :kiyēē imāchē

kuu wōloo wuunto ām kibkōōnkōy.

† 5:38 Chuy. 21:24; Laawi. 24:20; Kiruu. 19:21 5:39 Luuka 6:29; Room. 12:17, 19; 1Bēt. 3:9 5:40 1Kōōr. 6:7; Ibu. 10:34 † 5:43 Laawiik 19:18; Kiruutēk 7:1-2 5:43 2Sām. 22:38-43; Tyēēn. 139:21-22 5:44 Luuka 6:27-28; Room. 12:20; 1Bēt. 2:20-23 5:45 Ēfēēs. 5:1 5:48 Laawi. 19:2; Luuka 6:36; 1Bēt. 1:16 6:1 Mat. 23:5 6:5 Luuka 18:10-14 6:8 Mat. 6:32 6:9 Cherem. 3:19; Mal. 2:10; 1Bēt. 1:17 6:10 Mat. 7:21; 12:50; 21:31-32; 26:39, 42; Yoowa. 6:38

¹¹ Ikōōnēēch kiyēē kyoomē ām bēsyō ake tukul.

¹² Inyōōwēēch kaat ām choolwookātēenyoo,
kuu yoo kēēnyōōchinē :nkacheek kaat
choo choolwookēenchēēch.

¹³ Itiiyēēch /simakeekenteech,
nteenee isateeneech wōlēē mii :Buunyoontēēt.*

¹⁴ Yoo ōnyōōchinē kaat biiko alak choo choolwookēnchook, kunyōōwook kaat :nkinee Kōōn nyoo mii kibkōōnkōy. ¹⁵ Nto yoo -mōōyēyē kuu nyooto kumānyōōwook kaat :Kōōn.”

**Kiriisyēētaab āmiisyēēt*

¹⁶ Kimwooy :Yēēsu subak kule, “Yoo *kirē :chii āmiisyēēt, kumāmāchāktōōs kusāng'utiitu kuu wōloo yēytooy :kiblembechiisyechaa māchē kule sukukas :biiko. !Kāāmwoowook, kiikunyōōr :bichoo kuyem kiyēē kimāchē. ¹⁷ Nteenee yoo ōkirē āmiisyēēt, kumāchāktōōs ōbārē buutēēkwook, ōwuunē koonyekwook ankooyiil ōtililiitu ¹⁸ simēēnkētōok :chii kule ōkirē āmiisyēēt. Nteenee Kōōn nkityō nyoo -/mākēēkāsē :nyēē inkētē. Nto yooto, mākutuwēniing'.”

-Mēētukuulchi keyy bāytitaab kōōrooni

(Luuka 12:33-34; 11:34-36; 16:13)

¹⁹ Kitas taay :Yēēsu kumwoochi biiko kule, “-Mōōtukuulchi keyy bāytitaab kōōrooni kuuyu nyēērēē :kuutyek, tuurtōōs /ānkēēchōōrē. ²⁰ Nteenee ōkōnōrchi keyy bāytit ām Kaab Yēyiin wōloo māmiitē :kiy nyēē nyēērēē āmāmii :chōōriin. ²¹ Tiiyēē :chii mēt wōloo miitē :bāytinyii.

²² Koong'uung' nyēē ikoochinē bōōrng'uung' lēbkēēyyēēt. Yoo kāstooy :koong'uung' nyēē karaam, iboontē lēbkēēyyēēt. ²³ Nto yoo mākāstooy nyēē karaam, imiitē mēēnān nyēē mā mining'. Kunyi, yoo kāmīs :lēbkēēyyēēt nyoo 'kēēboontē, imiitē mēēnānēēt kutukul!

²⁴ Māmii :chii nyēē imuuchē kōōmēlchiin kirōkōōn āyēēng'. Yoo kasyeem, kulāyē :ake. Kunyoo, mānoomtōōs :yiisyēētaab Yēyiin āk muchastaab beesaan.”

Ōmoymooy bāytooyiisyēētaab Yēyiin

(Luuka 12:22-31)

²⁵ Kitas taay :Yēēsu kumwoochi bichoo kule, “Kunyoo, !kāāmwoowook, -mookany kwaamaak mēt kule ō-āmē nee, ōyyēē nee nto kule ōloochē nee. Wōō oob :sobontaab chii kusiir āmit nto ku sirooy? ²⁶ Māchē ōkāsēē tāriitēk choo -mēēnkētē kule / kēēchoonsē kule nee /ānkēēkēsiisyē kule nee āmātinyē mbo chookēēn, nteenee bāyē :Kōōn nyoo miitē kibkōōnkōy. Chāmook akweek oob :Yēyiin kusiir tāriitēchoo? ²⁷ Yoo keyyiimee keyy :chii ng'al chēbo kōōrooni ii, ara imuuchē :yooto kutāsyi bēsyōōsyēk chēē minyēē kōōrēēt? ²⁸ Ām nee sōōyiyimēē keyy ng'aleekaab sirooy? Okas baa, wōlēē wuu :taabta ake tukul ām wuuyēēt! Māchiiryootē sukukaraaniit. ²⁹ Kāāmwoowook, ānkoo kiboonto :Sōlōmōōn bāytit nyēē tyaa, kimāboonto sirooy chēē kāroorānēch kuu toobtōōchu. ³⁰ Nto akweek chu -mōōkoosēēnoo keyy kuyem ii, yoo imuuchē :Yēyiin kookaraan toobtōōy choo lēēltōōs nto nyēē mā tyaa kurarach ii, kucham nee wōlēē makoolaaktaak nkakweek? ³¹ Kunyoo -mooyiimee keyy kule, '+Makyaam nee?' Nto kule, 'Kēēyyēē nee?' Nto mbo kule, 'Kiiloochē nee?' ³² Biiko choo -mēēnkētē Yēyiin :chēē imoymooyē tukuuchoo tukul, nteenee inkētē :Kōōn nyoo miitē kibkōōnkōy kule misyook akweek ōnyōōru tukuuchoo tukul. ³³ Kuchamta :chii kurook bāytooyiisyēētaab Yēyiin

6:11 Mat. 6:24-34 * 6:13 /Kichokēētāsyinootē ām siruutēk alak ng'aleechu: “Kuuyu inyiyiing' nyēē ibāytooyiisyē, cheekuuk :kāāmuukēyweēk ānkiitōrōōroot ākookoy. Kuwuuyiit nyooto.” 6:13 Mat. 26:41; Māārko 14:38; Luuka 11:4; 22:40, 46; Yoowa. 17:15; 1Tēm. 6:9; 2Tēm. 4:18 6:14 Ēfēēs. 4:32 6:15 Mat. 5:24; Māārko 11:25; Luuka 6:37 6:15 Mat. 18:35 6:17 Isa. 58:5; Mat. 17:20-21; Luuka 2:37; 18:12; Yēyuut. 13:2-3; 14:23 6:19 Yāāk. 5:2-3 6:20 Mat. 19:21; Luuka 12:33; 1Tēm. 6:19 6:25 Filib. 4:6 6:26 Mat. 10:29-31 6:29 1Bāy. 10:1-25 6:30 Mat. 14:31 6:32 Mat. 6:8

ākoo churtaayeet. Yooto, mākurōōrōōt :tukuuk chuut alake. ³⁴ Kunyoo, -mooyiimee keey ng'aleekaab tuun, kuuyu boonto :bēsyēētaab tuun ng'aleekyii chēē mākubooryēē.”

7

Masiming'alaalee chii nyēē miyaat

(Luuka 6:37-38, 41-42)

¹ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Masiming'alaalee chii nyēē miyaat. ² Yoo 'keeng'alaalee chiito ake nyēē miyaat, ku +/- makeeng'alaaleeniing' nkinyiing' kuu nyooto. Nto kiyoo 'kēēyēchi chiito ake, /kēēyēwuung' nkinyiing' kuu nyooto.

³ Ām nee siikāsē :inyiing' sikitityaa nyēē miitē koong'taab ng'eetaabkoomēt ameekeas musukyēēt nyēē miitē koong'ta nyeeng'uung'? ⁴ Imuuchē kule nee imwoochi ng'eetaabkoomēt kule, 'Kany ānēmuung' sikitityaa ām koong'ta,' nto kutēē yooto tukul kumiitē :musukyēēt koong'uung' nkityō? ⁵ Kiblembechaantaani! Māchāktōōs inēmu kurook musukyēēt nyoo mii koong'uung' nkityō siikaste kāroomin siinēmchi ng'eetaabkoomēt sikitityaanteet ām koong'nyii.

-'Mēēntosuur kiy nyēē karaam

⁶ -Mēēkoochi ng'ōōk kiy nyēē churtaat kuuyu wēēkyiing' keey ankusankataniing', nto iwiirchi sanayeekuuk tōōrōōy kuuyu itārtoorē.”

Chiito nyoo soomsē, /kiikoochinē

(Luuka 11:1-13)

⁷ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Yoo kēēsoom, /kēēkōōning', yoo kēēchēēng'sē, inyōōru, nto yoo kēēng'ēētiisyē, /kēēyootuung'. ⁸ Chiito nyoo soomsē, /kiikoochinē, nyoo chēēng'sē kunyōōru, nto nyoo ing'ēētiisyē, /kēēyootyinē. ⁹ Ara miitē :chiito ām akweek nyēē yoo kāsoom :lakwanyii mukaatiit kōōkoochinē rwaanteet? ¹⁰ Nto yoo kamach *burburyoontēēt, kōōkoochi eereeneet? ¹¹ Kunyi, yoo chāmē :biiko buch kōōkoochi lōkōkwaa tukuuk chēē kāroomēch ii, /keemwa nee nanyuun Yēyiin ām kibkōōnkōy? Mākōōnēm keey :nyoo miisin kukōōn tukuuk chēē kāroomēch yoo kōōsoom!”

Kiruutyēēt nyēbo koomānuut

¹² Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Ōyēchinē biiko alak kuu wōloo kātōōmāchē :akweek /kēēyēytoowook. Iyūmē :ng'aleechuutēchu kiruutēkaab *Muusa ākoo kānēētēy-wēēkaab *wōōrkooyikaab Yēyiin.”

Mariich :oreetaab Kaab Yēyiin

(Luuka 13:24)

¹³ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Obeetee oreet nyoo mariich. Mii :kēēlto nyēē baraay nyēē tinyē oreet nyēē baraay. Choong'ēch :biiko chēē bēētēē kēēlooto wēētii ārbub. ¹⁴ Nteenee mii :kēēlto nyēē keweel nyēē tinyē oreet nyēē mariich. Ng'ērīnēch :biiko chēē bēētēē kēēlooto tākyinē keey *soboontaab kibchuulyo.”

Wōōrkooyik chēē mābo man

(Luuka 6:43-45)

¹⁵ Kitas taay Yēesu kumwooy kule, “Ōriibēē keey *wōōrkooyichoo mābo man choo iyēēloonunēē ruunkuun sumboot nteenee ām moonikwaa ku miyootēch kuu suuyiik. ¹⁶ Ōnkētēē bichoo ng'aleek chēē yēyē. Māyēyē :cheebkateet mbuuniik āmāyēyē :si-ikoowēēt lamayeek. ¹⁷ Mākyiintōōs keet ake tukul nyoo karaam kuyēyē lokoyeek chēē kāroomēch nto kēētīt nyoo miyaat kuyēyē lokoyeek chēē miyootēch. ¹⁸ -Mēēmuuchē :kēētīt nyēē karaam kuyey lokoyeek chēē miyootēch āmēēbērē imuuchē :kēētīt nyēē

6:33 1Bāy. 3:11-14; Tyēēn. 37:4 6:34 Chuy. 16:4, 19-20 7:1 Room. 14:4, 13; 1Kōōr. 4:5; Yāāk. 4:11-12 7:2 Māārko 4:24; Room. 2:1; 14:10-12 7:7 Cherem. 29:13-14; Mat. 18:19; 21:22; Yoowa. 15:16; Yāāk. 1:5 7:11 Yāāk. 1:17 7:12 Room. 13:8-10; Kala. 5:14 7:14 Luuka 13:24 7:15 Kiruu. 13:1-3; Cherem. 14:13-15; Mat. 24:11, 24; Yēyuut. 20:29; 2Kōōr. 11:13-15; 2Bēt. 2:1; 1Yoowa. 4:1 7:17 Kala. 5:19-23

miyaat kuyey lokoyeek chēē kāroomēch. ¹⁹ Nto keet ake tukul nyoo kāmāchāktōōs kuyey lokoyeek chēē kāroomēch āmēēbērē kayey, /kiiluulto /ānkēētōōrchi ma. ²⁰ Kunyoo, ōnkētēē bichoo ng'aleek choo yēyē.”

-Mēēwutē :biiko tukul Kaab Yēyiin

(Luuka 13:26-27)

²¹ Kutas taay :Yēēsu kumwoochi rubiikyii kule, “-Mēēwutē Kaab Yēyiin :biiko tukul choo mwooyē kule, ‘Mokoryoontēēt, Mokoryoontēēt.’ Nteenee chēē iwutē baateey ku choo yēyē kiyēē mākyinē :Baaba ām kibkōōnkōy. ²² Choong'ēch :biiko chēē mācumwoowoo ām bēsyēētaab tabanta kule, ‘Mokoryoontēēt, Mokoryoontēēt, ntēē kikyoomtēē lōkōōywēk kaayneeng'uung', kiibēbēētēē tāmirmirook chēē miyootēch ānkēēyēyē tukuuk chēē mātēē chu chēbo kwōng'uut!’ ²³ Yooto +māmwoochi :anii bichoo kule, ‘Kibng'ōōkisiisyēchu, -māānkētook :anii! Ōng'ēētyēē yu.’ ”

Tēēkiik āyēēng'

(Luuka 6:47-49)

²⁴ Kutas taay :Yēēsu kumwooy kule. “Chii ake tukul nyēē kakas ng'aleekyuu ankurub kukerkeey chii nyēē ng'oom nyēē kitēēkyi kōōnyii kitaweet. ²⁵ Yoo kārōōbēn :roobta kooyiin :āynōōsyēk kutwoor keey :bēēko ānkōōsoonkiy :wusōōnēēt kōyooto, māluulē :kōyoo, kuuyu /kikēētēēkyi yēbo kitaweet. ²⁶ Nto chii ake tukul nyoo kakas ng'aleekyuu amarub, kukerkeey chii nyēē berber nyēē kitēēkyi kōōnyii yēbo ng'aayneet. ²⁷ Yoo kārōōbēn :roobta, kooyiin :āynōōsyēk kutwaarta ng'aayneet ānkōōsoonkiy :wusōōnēēt kōōtkēy, kuluulē :kōōt!”

Kāāmuukēywēēkaab Yēēsu

²⁸ Yu keewaany :Yēēsu kumwooy ng'aleechaa, koolat :biiko ²⁹ kuuyu kimēēnēētiisyē kuu kāānēētikaab kiruutēk, nteenee kiinēētiisyē ām kāāmuukēywēēk.

8

Kiisoob :Yēēsu chii nyēbo makereen

(Māārko 1:40-45; Luuka 5:12-16)

¹ Yu kārēkunēē :Yēēsu lekem barak, kurub :biiko chēē chaang'. ² Yooto kuchō :chiito ake nyēē kiboonto makereen ānkukutunyēē taayeetaab Yēēsu ānkumwooy kule, “Mokoryoontēēt, yoo ichāmē, isooboo sātililiitu kuuyu ānkētē kule imuuchē.” ³ Yooto nanyuun kuchuul :Yēēsu āwunyii kutiiny chiichoo ānkumwooy kule, “Āchāmē, kunyi itililiitu!” Kusob :chiichoo areet akeenke. ⁴ Nto mii yoo kumwoochi :Yēēsu chiichoo kule, “-Mēētēbii kut imwoochi chii ng'aleechu, nteenee wēēboorchi keey kibkōōrōs ānkiikoochi tukuuk chēē kabeelee kōōsēēk kurub kuu yoo kimwooyē *:Muusa sukōōboor yooto kule 'kēētililiitu.”

Kiikoosēē keey Yēēsu :chii nyēē kimā Yuutāyiin

(Luuka 7:1-10)

⁵ Yu kayit :Yēēsu Kaabernaam, kuchō :chiito ake nyēē ki kāāntōōyiintēētaab lukēētaab booryēēt nyēbo Rooma ānkumwoochi Yēēsu kule, ⁶ “Mokoryoontēēt, miiitē :motwoori-intēēnyuu kaa kusubsubē ām kitiintiri.” ⁷ Kumwoochi :Yēēsu chiichoo kule, “Imāchē āchōō anii kang'uung' chāāsoob?” ⁸⁻⁹ Kuwālchi :kāāntōōyiintonoo Yēēsu kule, “Mokoryoontēēt, ānkētē anii kule māyēmāktōōs iwut :inyiing' kōōng'waanii. Āmiiitē :anii ng'wēnyuutaab kāāmuukēywēēk ānkāābāytooy biikaab lukēēt. Yoo kāāmwoochi chii nyēē mii ng'wēnyuunyuu kule, ‘Wē’ kuwēētii, nto yoo kāāmwoochi ake kule, ‘Chōō’ kuchōōnii. Yoo kāāmwoochi motwooriintēēnyuu kule, ‘Yey kiy’ kuyēyē. Kunyoo, imwaay baateey ng'alyoo, yooto mākusob :motwooriintēēng'waanii.”

¹⁰ Yu kakas :Yēesu ng'aleekaab chiichoo, koolat ānkumwoochi bichoo kirubootē inee kule, “!Kāāmwoowook, kubooyiit man manaakas yēēt ake *Isrāyēēliin nyēē ikoosēēnoo keyy kuu chiichi. ¹¹ Kāālēēnchook makukwaanee :biiko chēē chaang' koong'asiis āk tinkey ānkubokwoomchiin ākoo *Abraam, Isaka ākoo Yāākōbō ām Kaab Yēyiin. ¹² Nteenee +/mākēētōrchi mēēnān :biiko choo bēre nyeeng'waa :Yēyiin bokuriirunee ng'wēny.”

¹³ Yu keewaany :Yēesu kumwooy kuu nyooto, kumwoochi kāāntōōyiintonoo kibo lukēēt kule, “Iyey kaa. Kaakuyeyakay kuu wōloo 'kēēmāktooy kuuyu 'kēēkoosēēnoo keyy.” Nto yooto bakeenke kusob :motwooriintēetaab kāāntōōyiintonoo.

Kiisob :Yēesu biiko chēē chaang'

(Māārko 1:29-34; Luuka 4:38-41)

¹⁴ Nto yu kāwo :Yēesu kaytaab Bētērō, kukas cheebyoosyeetaab biikooy nyēbo Bētērō kukāru ānkumnyoonē. ¹⁵ Yu kātiiny :Yēesu āwutaab cheebyoosyaanaa, kusob ānkubāyiis.

¹⁶ Nto miitē bēsyoonoto kosolēny kukararakta :asiista, /kiimutyi Yēesu biiko chēē chaang' chēē kiboonto tāmirmirook chēē miyootēch. Kyaankung'alaal :Yēesu, kung'ēētyēē :tāmirmiroochoo biiko. Kiisob mbo biiko tukul chēē kimnyoontōōs.

¹⁷ Kuyityiin :yooto ākoo kiyoo kimwooyē *:wōrkooyoontēetaab Yēyiin *Isaaya kule, “Kikālābwēech nyāliluutēkyoo

ānkōōmuuktoowēech tānkusyēenyoo.”†

Wuuy :kēēltaab Yēesu

(Luuka 9:57-62)

¹⁸ Nto mii bēsyēēt ake, yu kēēruruukyi keyy :biiko Yēesu, kumwoochi rubiikyii kule, “Okany kyaay tōōliilēt keebe biitoniin.” ¹⁹ Nteenee kuchō :kānēētiintēt ake nyēbo kiruutēk ānkumwoochi Yēesu kule, “Kānēētiintēt, ārubiiing' :anii ānkoo 'kēewē ānō.”

²⁰ Kukētyi :Yēesu kule, “Boonto :kimōkōyiinēk ng'wēēnoonik chēē minyē, kuboonto :tāriitēk kooriikwaa, nteenee māboonto *:Wēritaab Chii wōlēē imuunyēē.”

²¹ Kumwoochi subak :chiito ake Yēesu kule, “Mokoryoontēt, kany kut amuy baaba, nto ārubiiing'.” ²² Nteenee kukētyi :Yēesu chiichoo kule, “Ikany kumuy keyy :muuswēk, ankiirubwaa.”

Kiyey :Yēesu kuteeman :wusōōnēēt āk bēēko

(Māārko 4:35-41; Luuka 8:22-25)

²³ Yooto nanyuun, kulaany :Yēesu mwēēnkēēt āk rubiikyii ankuba. ²⁴ Kumii tōōliil kwēēn, kuchō :wusōōnēēt ānkōōsoonkiyy mwēēnkēēt. Yooto tukul kumii :Yēesu kāruchi keyy. ²⁵ Koong'leet :rubiik Yēesu kule, “Mokoryoontēt, ntēē kākēēbēku, sārweēch!”

²⁶ Kumwoochi :Yēesu kule, “Ntēē kōōmuuyē nyēē tēē nyi? Ākoo -mōōkoosēēnoo keyy kuyem?” Kung'leet ānkōōburyoong'to wusōōnēēt ākoo bēēko. Yooto, kuteeman :wusōōnēēt āk bēēko. ²⁷ Koolat :rubiichoo ankuteebee keyy kule, “Chii nee :chiito nyi kāsyinē mbo :wusōōnēēt āk bēy?”

Kiisob :Yēesu chii nyēē kiboonto tāmirmirook chēē miyootēch

(Māārko 5:1-20; Luuka 8:26-39)

²⁸ Nto yu kāwokuyit :Yēesu biitēt nyiin ake nyēbo tōōliilēt ām rōōrōōkēetaab Kataara,* kuchuwunee :biiko alake āyēēnku kochonkoosyek chēē /kēēmuchinē biiko ānkutākyi keyy Yēesu. Kiboonto :bichoo tāmirmirook chēē miyootēch ānkikōrkōrēch miisin nyēē kimāmii :chii nyēē kiimuuchē kumur yooto. ²⁹ Kubōlchi :tāmirmiroochoo miyootēch Yēesu kule, “Imāchēēnēech nee oō, Lakwataab Yēyiin? Kēēchōō

8:11 Tyēēn. 107:3; Isa. 49:12; Luuka 13:29 8:12 Mat. 13:42, 50; 22:13; 24:51; 25:30; Luuka 13:28 8:13 Mat. 9:22, 29; 15:28; Luuka 7:50 † 8:17 Isaaya 53:4 8:20 2Kōōr. 8:9 8:22 Mat. 4:20, 22; 9:9; 19:21; Luuka 5:11; Yoowa. 1:43; 21:19-22 8:26 Tyēēn. 65:7; 89:9; 107:29; Mat. 14:30-32 * 8:28 Mwooyē :siruutēk alake kule 'Kerkeesa' nto 'Keraasa'.

cheenyaliileech acheek kutoombo kuyitu :bēsyēēt nyoo /kiikeekwey?" ³⁰ Kilēēkitēē yooto :ākwootiitaab tōōrōōk chēē kyookēētē. ³¹ Kusoom :tāmirmiroochoo miyootēch Yēesu kule, "Yoo 'keekweteech, ikōōnēēch bokiiwut tōōrōōchuut." ³² Kumwoochi :Yēesu kule, "Obe." Kuchuwu :tāmirmiroochoo miyootēch bakeenke ānkubokōōwutē tōōrōōchoo. Kōōwutē kuu nyooto, kōōtuultēē keyy :tōōrōōchoo tukul lekem kusoor tōōliil ānkubokutōōrchi keyy āriit ānkubēk!

³³ Kukāsē :biiko chēē kyookooy tōōrōōchoo ng'aleechaa, kumwēyē ākoy kiriing' ānkwoomchinē biiko ng'aleekaab tōōrōōk āk chēbo bichoo kiboonto tāmirmirook chēē miyootēch. ³⁴ Kukāsē :biikaab kiriinkoonoo ng'aleechaa, kung'ēētōōs :tukul bokukas Yēesu. Kunyōōru, kusaaysaay kule kung'eetee saang'waa.

9

Kāāmuukēywēēkaab Yēesu kunyōōchi biiko kaat (Māārko 2:1-12; Luuka 5:17-26)

¹ Yooto kulaany :Yēesu mwēēng' ankwaay āk rubiikyii kooyey Kaabernaam. ² Kuyitē, /kiimutyi chiito ake nyēē kisōnkōchoot /kēēkālāboonunēē tiirbeet. Nto bēre kukas :Yēesu kule kiikoosēē keyy :bichooto inee, kumwoochi chiichoo kule, "Wēnyoo, kimkim, /kāākēēnyōōwuung' kaat ām choolwookātēēng'uung'."

³ Yooto, kumwoochi keyy :kāānēētikaab kiruutēk kule, "Kāākōōwuuytēē keyy :chiichi Yēyiin." ⁴ Kōōnkēt :Yēesu kiyēē kimiitē kōōsōōtē :bichoo ānkumwooy kule, "Ām nee yu ōsōōtēē moo ng'al chēē miyootēch?" ⁵ Kuskus /kēēmwooy kule, '/Kāākēēnyōōwuung' kaat ng'ōōkiswookikuuk' nto /kēēmwooy kule, 'Ng'eet ānkiiwēēsytē?' ⁶ Ōkāsē ra kule āboontē :anii, *Wēritaab Chii, kāāmuukēywēēk ām kōōrooni chēē āmuuchēē ānyōōchi biiko kaat." Yooto bakeenke kumwoochi chiichoo kisōnkōchoot kule, "Yyoony ankiinam tiirbeeng'uung', ānkiiwēēchi keyy kaa." ⁷ Kung'eet :chiichooto kisōnkōchoot bakeenke ānkuwēēchi keyy kaa. ⁸ Yu kakas :biiko chēē kimii yooto ng'aleechaa, kumuuyo ānkusilto Yēyiin nyi kiikoochinē chii kāāmuukēy chēē wuu choo.

Chāmē :Yēesu mbo choo -/mākiiriiku (Māārko 2:13-17; Luuka 5:27-32)

⁹ Yu katas taay :Yēesu āk baannyii, kukas chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Mataayo kumii kēēbuur kēryō kōōruruuchē *syuuruut. Yooto, kumwoochi :Yēesu chiichoo kule, "Rubwaa." Kung'ēētē bakeenke ānkurubē Yēesu.

¹⁰ Nto yu miitē :Yēesu kwoomiisyē ām kaab Mataayo, kukwa :kāāruruukikaab syuuruut chēē chaang' ākoo biiko alak chēē -/kimākiiriiku bokwoomiis āk Yēesu kuboonto keyy rubiikyii. ¹¹ Nto yu kakas *Farisaayee kuu nyoo, kuteebē rubiikaab Yēesu kule, "Ntēē āmiisyē :kāānēētiintēēng'woong' āk kāāruruukikaab syuuruut ākoo biich chēē -/mākiiriiku?" ¹² Kukētyi :Yēesu kule, "Chēēng'ootē :biiko choo imnyoontōōs kāānyooyiintēēt. Māchēēng'ootē :choo sobchootiin. ¹³ Ibooru nee :ng'aleechu /kikeesir: 'Ākāykooyē chamateet kusiir kōōsēēk.'† Kyāāchōōnchinē :anii biiko choo choolwookēnootiin, āmēēbēre choo isōōtē kule churtootiin."

Kāānēētiisyēētaab Yēesu nyēē lēēl (Māārko 2:18-22; Luuka 5:33-39)

¹⁴ Kimii :yēē kikwa :rubiikaab Yoowaana ankuteebē Yēesu kule, "Ām nee yu kēēkirē :acheek āk *Farisaayeek āmiisyēēt āmākirē :rubiikuuk?" ¹⁵ Kukētyi :Yēesu kule, "Mēērukuutē keyy :chōōrōōnuutēkaab saanteetaab leekwa ām saakweetaab kooyēy yoo boonto keyy saanteetaab leekwa. Makuyit :bēsyēēt nyēē +/mākiinēmunēē saantaanaa wōlēē mii chōōrōōnuutēkyii, kunyi yooto :yēē makoorkuut keyy :chōōrōōnuutēkyii."

8:29 Māārko 3:11; 1Kōōr. 15:24 9:2 Tyēēn. 103:3; Māārko 2:5 9:6 Tān. 7:13-14; Yoowa. 5:36 9:9 Mat. 8:21-22 9:10 Mat. 11:19; Luuka 15:1-2; 19:7 † 9:13 Oseeya 6:6 9:13 Mat. 12:7 9:15 Mat. 25:10; Yoowa. 3:29; Yēyuut. 13:2-3; 14:23; Ng'oong'. 19:7

¹⁶ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “-/Mākēētilē ankeet nyēē tākulēēl /ānkēēkinēē sireet nyēē yoos. Yoo /kakeeyey kuu nyooto kusirinyāktōōs :ankaanaa ānkung'ēti yooto kubarayit :koong'ta miisin. ¹⁷ -/Mākēēroonkyinē mbo kibkeetiis choo /kātākēēyēyē wōōnkit nyēē yoos. Yoo /kakeeyey kuu nyooto, kōōtōlē :wōōnkit kuwasta keyy :kibkeetiisyek. Nteenee /kēēroonkyinē kibkeetiisyek choo /kātākēēyēyē wōōnkit nyēē lēēl, nto yooto kumoomē :kiy tukuuchoo :tukwaay.”

*Sobē :chii nyoo ikoosēē keyy Yēesu
(Māārko 5:21-43; Luuka 8:40-56)*

¹⁸ Kutākung'ālōōlē :Yēesu, kuchō :kāāntōōyiintēēt ake ānkukutunyēē taayeenyii ānkumwooy kule, “Kaakume :chēēbnyuu! Ichōō chēētiinyēē āwung'uung' sukusob.”

¹⁹ Yooto, kuwēeto keyy :Yēesu chiichoo kuboonto keyy rubiikyii.

²⁰ Kirubaat lēt Yēesu :cheebyoosyeet ake nyēē kikiikunam bōōrto ake nyēē kisāyē :korotiik ām kēnyisiyēk taman āk āyēēng'. Yu kāākuriikyii Yēesu, kutiiny *maaseekaab kotootyēētaab sireetaab Yēesu. ²¹ Kiisōōtoonu :cheebyoosyaanaa kule, “Yoo kāātiiny buch sireenyii āsobē.” ²² Yooto kuweech keyy :Yēesu kukas cheebyoosyeetkēy ānkumwoochi kule, “Chēē, kimkim! /Kāākiisooobiing' kuuyu 'ikoosēēnoo keyy.” Kisob :cheebyoosyaanaa bakeenke.

²³ Nto yu kēēwut :Yēesu kōōtaab kāāntōōyiintoonoo kunyōōr biiko chēē chaang' chēē kimēēysē. Kikuutē :alake kurēēruunēk, kōōnchōōyētōōs :chuut. ²⁴ Kumwoochi bichoo kule, “Obe saang'. Manaame :chēēbi nteenee kāruchi keyy.” Kuroorichi :bichoo Yēesu.

²⁵ Nto yu kaakuba :bichoo saang', kuwo :Yēesu kisēēnkēētaab lakwanaa, kunam āwut ankoong'eet kōōyyo. ²⁶ Kiyestee :ng'aleechaa yēēmoonoo tukul.

Kiisob :Yēesu cheebkoraatiisyek āyēēng'

²⁷ Nto yu kang'eetee :Yēesu yooto, kurub lēt :cheebkoraatiisyek alake āyēēnku. Kikurchinootē :bichoo barak kumwooyē kule, “Iriireeneech oō, *Mōchōkōrēētaab Tāwuti.”

²⁸ Nto yu kāwokōōwut :Yēesu kō, kuba :nkicheek cheebkoraatiisyechaa kō. Yooto kuteebē :Yēesu icheek kule, “Ara ōyēnchinē kule āmuuchē :anii āsoobook?” Kuwālchi kule, “Kiiyēnchinē oō, Mokoryoontēēt.” ²⁹ Kutabtab :Yēesu koonyekwaa ānkumwoochi kule, “Kuu yoo kōōkoosēēnoo keyy, kuyeyakay kuu nyooto.” ³⁰ Kukās :cheebkoraatiisyechaa. Yooto nanyuun, kōōkālōonchi :Yēesu bichoo kule, “-Mābōōmwoochi chii ake tukul ng'aleechu.” ³¹ Ānkoo kuwuu nyooto, kibokumwaaytaat :bichoo ng'aleechaa kiyēyē :Yēesu kuyem kōōroonooto kumukuul.

Kiityaach :Yēesu ng'elyebtaab chii

³² Nto yu miitē kubēēchinē keyy :mbo Yēesu, /kiimutyi Yēesu chiito ake nyēē kiboonto *tāmirmiryēēt nyēē miyaat. Kikiyey :tāmirmiryoonoo chiichoo kukwiilakay :ng'elyeb nyēē -mēēmuuchē kung'alaal. ³³ Nto yu /kākiibēbēeto tāmirmiryoonoo miyaat kung'eetee chiichoo, kootyaak :ng'elyebta kung'alaal :chiichooto. Kiilat :bichoo kimiitē yooto kumwooyē kule, “Yyē! Manaakeekas bēsyēēt ake ng'ālyoo nyēē tēē nyi ām *Isrāyēēl.” ³⁴ Nteenee kumwooy *Farisaayek kule, “Yyōōch! Yēyiyēyē :chiichi bāytooyiintēētaab tāmirmirook chēē miyootēch sukōōbēbēeto tāmirmirook chuut.”

Wōō :kēsiisyēēt, nteenee ng'ēri :kēsiik

³⁵ Kiwēēsyētēē :Yēesu kiriinkōōsyēk āk soong'wēk tukul. Kiinēētiisyootēē kooriikaab saayeeet kwoomtootē lōkōōywēk chēē kāroomēch kurubta keyy āk bāytooyiisyēētaab Yēyiin ānkōōsoobē biiko chēē kiboonto bōōrwoonik chēē makerkeyy āk tānkusyo ake tukul. ³⁶ Nto yu kakas :Yēesu biiko chēē chaang', kukāsyi kiisayta kuuyu /kikiisoommē ānkunyāliltōōs kuu kēēchiir chēē kābotyi :ākiintō. ³⁷ Yooto, kumwoochi rubiikyii kule,

“Wōō :kēsiisyēēt, nteenee ng'ēri :kēsiik. ³⁸ Kunyoo, osoom kutās :Chiitaab yiisyēēt kēsiik alak.”

10

Kiiyookto :Yēesu lēbkēyikyii taman āk āyēēng'

(Māārko 3:13-19; Luuka 6:12-16)

¹ Kikuur :Yēesu rubiikyii taman āk āyēēng' ānkōōkoochi kāamuukēywēek kōōbēbē-tooy tāmirmirook chēē miyootēch ānkōōsoobē biiko choo tinyē bōōrwoon alak tukul.

² Lēbkēyichooto ku chu: Simōōni (nyoo kaayeenyii ake ku Bētērō), ng'eetaabkaamet Antereeya, Yāākōbō araab Sebetaayo kuboonto keyy ng'eetaabkaamet Yoowaana.

³ Filibō ākoo Baatolomaayo, Toomaas ākoo Mataayo kāāruruukiintonoo kibo *syuuruut, Yāākōbō araab Alfaayo ākoo Taataayo, ⁴ Simōōni Kananaayo* ākoo Yuuta Iskaryoot nyoo kichokuchoomtooy Yēesu.

⁵ Yooto, kumwoochi kule, “-Moobe wōlēē miitē :biiko choo mā Yuutayeeek āmōōwut kiriinkēēt ake tukul nyēbo biikaab *Samaaryaa, ⁶ nteenee obe wōlēē miitē :biikaab Isrāyēēl choo kiikubootyo kuu kēēchiir. ⁷ Ō-āmtootē kule, ‘Kaakuyit :bāytooyiisyēētaab Yēyiin.’ ⁸ Ōsoobootē choo mnyoontōōs, ōng'eētootēē meet choo kiikubēk, osoobē choo boonto *makereenik, ānkōōbēbētootē tāmirmirook chēē miyootēch. /Kākēēkōōnook kāamuukēywēēchu buch, kunyi ōkooytooy :nkakweek buch. ⁹ Manamaat :chii *ta-aabuut mbo kisich, *feetaanik nto ku beesaan alak tukul ām mbisinyeenyii. ¹⁰ Manam mbo lool nto ku sira nyēē iliiktēē keyy, kwēyōōn nto mbo kirōk, kuuyu yēmē chii nyoo kāākubirto nkuruukyii /kēēkwēchi kiy.

¹¹ Yoo kōōwut kiriing' nto ku saang'ta ake tukul, ocheeng' kaytaab chii nyēē sikēn ānkōōbuur kayaata ākoy yoo ōbēēchinē keyy. ¹² Yoo kōōwut kaab chii, osoomchi bērrur. ¹³ Nto yoo nyoolchinē /kiibēruur, kunyōōr kaalyeet. Nto yoo mānyoolchinē /kiibēruur, kutēbi. ¹⁴ Yoo kamataachaak :chii nto kumakas ng'aleekwook, olekte tēertit ām kēēēnkōōkwook yoo ōng'eētyēē kayaata nto kiriinkoonoto kōōboorchi kule tākōōbuurtooy ng'ōōkisng'waa. ¹⁵ Lēyyē, !kāāmwoowook, +/mākiing'woonchi bichoo bo kiriinkoonoto miisin kusiir ng'wooninto nyēē nyōōru :biikaab Komoora āk Sōtōm bēsyoonoo ituilchinē :Yēyiin ng'aleek biiko ām kōōrēēt.”

Nyāliluutēk āk wusiisyēēt

(Māārko 13:9-13; Luuka 21:12-17; 12:2-9, 51-53; 14:26-27)

¹⁶ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Āyooktook :anii bōōyēyiisyootē okerkeeye kēēchiir chēē miitē suuyiik kwēēn. Kunyoo ōkāsu ānkōōyibē keyy ng'wēny. ¹⁷ Ōriib keyy, kuuyu mākōōyyoong'tēēnook :biiko kōōk ānkubirook ām wōloo bo kooriikwaa bo saayeet. ¹⁸ +/Makiimutaak taayeetaab bāytooyik kubo anii. Okany kuyēk :nyooto bārooyinto nyēē kōōmwoochinēē bichooto ākoo choo mā Yuutayeeek kiyēē ōyēchinē. ¹⁹ -Mookany kooyiimaak mētēwoy :kiyēē ōmwooyē nto wōlēē ōmwooytooy kiyooto. +/Mākiiboorwook yooto kiyēē ōmwooyē ²⁰ kuuyu mēēbērē akweek :chēē +mōōng'āloolē, nteenee Tāmirmiryēētaab Baaba :nyēē mākung'āloolē kubuntēēnook.

²¹ Makuchaamta :chii ng'eetaabkaamet /keebakach, kuchaamta :chii lakwanyii ānkuwēēkyi keyy :lēēkōōk sikiikwaa kuyey /keebakach. ²² Mākuwēchook :biiko kubo anii. Nteenee chiito nyoo kamuyta ankookaaseena keyy ākoy tabanta, +/makiiraraach. ²³ Yoo /kākēēwusēēnook *kiriinkēēt ake, ōmwēchi ake. !Kāāmwoowook, -mōōmuutu kiriinkōōsyēkaab Isrāyēēl tukul kumānāyitu *:Wēritaab Chii.”

10:2 Luuka 6:13 * 10:4 Ibooru :kaaynaani ām kuutiitaab Yuutayeeek kule 'nyēē kāng'unoot'. 10:4 Yoowa. 1:40-44; Yēyuut. 1:13 10:5 Luuka 10:33 10:6 Cherem. 50:6; Mat. 15:24; Yēyuut. 13:46 10:7 Mat. 4:17 10:10 1Kōōr. 9:14; 1Tēm. 5:18 10:13 Luuka 2:14 10:14 Yēyuut. 13:51 10:15 Luuka 10:4-12 10:15 Toowu. 18:20; 19:1-29; Mat. 11:24; Luuka 10:12 10:16 Luuka 10:3 10:17 Yēyuut. 5:40; 2Kōōr. 11:24 10:20 Luuka 12:11-12 10:21 Mat. 10:35; Māārko 13:12; Luuka 21:16 10:22 Mat. 24:9-14; Yoowa. 16:1-4 10:22 Luuka 6:22; Yoowa. 15:18-19 10:23 Yēyuut. 8:1

²⁴ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Mā wōō :rubiintēēt kusiir kānēētiintēenyii āmā wōō :motwooriintō kusiir mokoryoontēenyii. ²⁵ Nyoolchinē /kēēyēchi rubiintēēt kiyēē /kēēyēchinē kāantōōyiintēenyii, ānku ākoy /kēēyēchi motwooriin kiyēē /kēēyēchinē mokoryoontēenyii. Yoo /kēēkuurēēnoo anii *Bēēlsēbuul ānkāyēku chiitaab kayta ii, kucham nee biiko choo mii kanyuu?”

²⁶ -Mōōmuyēē choo wusook. +/Makeeng'aany kiy ake tukul nyēē iyēēnoot ānku +/mākiiboor kiy ake tukul nyēē wunyaat. ²⁷ Ōbāroostoo ng'aleechu ā-āmwook kumākāsē :chii /keekas kāroomin. Nto kiyēē /kēēchoomwook, ōkuurtē kukas :biiko tukul. ²⁸ -Mōōmuyēē choo bākāchē bōōrto āmēēmuuchē kubakach tāmirmiryēēt. Nteenee ōmuyēē nyoo imuuchē koo-armuusee bōōrto āk tāmirmiryēēt maataab kibchuulyo. ²⁹ /Kyooltēē oob kootiitiyēēnik āyēēng' beesaan chēē mābo laat? Ānkoo kuwuu nyooto, -mēēsuuwu mbo :akeenke yoo manaacham :Baaba Yēyiin. ³⁰ Ntēē inkētē mbo :Yēyiin wōlēē tēē :buutēēk ām mētitaab chiito. ³¹ Kunyoo, -mōōmuuyē, kuuyu chāmook akweek :Yēyiin miisin kusiir kootiitiyēēn chēē chaang'.

³² Chii nyoo kachamta ām taayeetaab biiko kule chāmoo, +maachamte :nkani chichooto ām taayeetaab Baaba. ³³ Nto nyoo katayeenaa taayeetaab biiko, +maatayee :nkani taayeetaab Baaba.”

³⁴ Kitas taay :Yēesu kumwoochi rubiikyii kule, “-Moosoot kule kyāāchōōntoo :anii tāloosyēēt kōōrēēt, nteenee kyāāyibu ng'ot, ³⁵ kuuyu kichāāwuulyē biiko. Tooytōōs :wēēro ākoo kwaan, kutooyo :chēēbto āk kaamet ānkutooyo :koorkēētaab wēēriit ākoo cheebyoosyeetaab biikooy. ³⁶ Mākuwēchē keey :biich chēē tilyōōnuut.

³⁷ Chii nyoo chāmē kwaan nto kaamet kusiir wōlēē chāmto anii, māyēmē :nyoo kuyēk rubiintēenyuu. Nto nyoo chāmē wērinyii nto ku chēēbnyii kusiir wōlēē chāmto anii, māyēmē :nkinee kuyēk rubiintēenyuu. ³⁸ Nto chii nyoo kamachamta soboonnyii† kubo anii sukuruba, māyēmē :nkinee kuyēk rubiintēenyuu. ³⁹ Nyoo kāyēētyi keey soboontaab kōōrooni, mākōōboot soboonnyii bo kibchuulyo. Nto nyoo kēēkooyto soboonnyii ām kōōrooni kubo anii, mākunyōōr *soboontaab kibchuulyo.

⁴⁰ Chiito nyoo kataachaak kaakutaacha nkani, nto nyoo kataacha anii kaakutaach Yēyiin nyoo kiiyookwoo. ⁴¹ Chii nyoo tōrōōchē *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin kuuyu wōōrkooyoo, kunyōōru kiyēē /kēētuwēnēē wōōrkooyoontēēt. Nto chii nyoo tōrōōchē chiito nyoo churtaat kuuyu churtaat kunyōōru kiyēē /kēētuwēnēē :chiichooto churtaat. ⁴² Kāāmwoowook, chii nyoo kārāmchi mbo bēy rubiintēenyuu ānkoo kumātōokunoot :rubiintonoo, +/mākēētuwēn chiichoo.”

11

Kiititiir :Yēesu Yoowaana (Luuka 7:18-23)

¹ Yu keewaany :Yēesu kumwoochi rubiikyii taman āk āyēēng' ng'aleechaa, kung'eetee yooto ānkuwokōōnēētiisyoot kwaamtaat lōkōōywēk ām kiriinkōōsyēkaab wōlooto. ²⁻³ Yu kakas :Bātisāniintēēt Yoowaana nyēē kirataat ng'aleek chēē kimii kuyēyē * :Kāārārookiintēēt, kumwoochi rubiikyii āyēēng' kule, “Obe wōlēē mii :Yēesu ankootee-bee yoo inee man :Kāārārookiintēēt nyoo /kōkēēbērē mākuchō, nto tākumii :ake nyēē kēēkānyoonu.” ⁴ Yu /kabokeeteetee Yēesu kuu nyooto, kuwālchi rubiichoo kule, “Oyey ānkubōōmwoochi Yoowaana kiyēē kookas. ⁵ Kāstooy ra :cheebkoraatiisyek, bēēsyētē ra :choo kisōnkōchootiin, kōōkusobcho :choo bo makereenik, kāsē ra :cheemiinyiisyek ng'aleek, /kookiing'eetee meet choo kikiikuba *kāābkwoombiich /ānkōōkyoomchi mbo

10:25 Yoowa. 13:16 10:25 Mat. 9:34 10:26 Māārkō 4:22; Luuka 8:17 10:28 Tyēēn. 56:4 10:30 Luuka 21:18 10:33 Māārkō 8:38; 2Tēm. 2:12 10:35 Mat. 10:21; 24:10; Māārkō 13:12; Luuka 12:52-53 10:36 Miika 7:6
10:37 Mat. 19:29 † 10:38 Mwooyē :yuutēyū kule 'kamakalab murtooywoontēenyii' yoo /kākēēwēēkyiin ng'ālyoo āk ng'ālyoo. Ām bēsyōōsyēchooto, ki yoo kakalabaat :chiito *murtooywoontēēt kōōbooru kule miitē /bokēēbākāchē.
10:39 Mat. 16:24-25; Luuka 17:33; Yoowa. 12:25-26 10:40 Mat. 18:5; Yoowa. 13:20; Kala. 4:14 11:2-3 Mat. 3:11-12; 8:1-9:34; 14:3; Yoowa. 1:15, 27; 3:31; 11:27

nkicheek bānoonik lōkōōywēk chēē kāroomēch. ⁶ Kunyi, bōōkiimchi Yoowaana kule ibēruuroot :chii ake tukul nyoo mānēētuyūyoo batay.”

*Kiyēē kimwooy :Yēēsu kurubta keey Yoowaana
(Luuka 7:24-28)*

⁷ Yu kāākubēēchi keey :rubiichoo kiiyooktooy :Yoowaana, kumwoochi :Yēēsu biiko kule, “Kyōōbēētii bōōkāsē nee ām kōōr nyēē suurkwēēn? Ara ki tōōywoō nyēē kiimuuchē kōōsooyēn :yoomat yoo kāwus? ⁸ Ara ki chii nyēē kikiilaach sirooy chēē kāroorānēch? Acha, /kēēnyōōrchinē chēē iloochē sirooy chēbo barak kaab bāytooyik. ⁹ Ara kyōōbēētii bōōkāsē ng'oo nanyuun? Ara ki *wōōrkooyōontēētaab Yēyiin :nyi kibōōnyōōru? Kubooyiit man, kyōōnyōōru wōōrkooyōontēēt nyēē wōō kusiir wōōrkooyoo ake tukul. ¹⁰ Inee :nyoo ng'āloolēē :Yēyiin ām yoo /kikesir kule, '+Māāyooktē kiiyookiintēēnyuu koonto wokuyēytoowuung' kēēlto.'† ¹¹ !Kāāmwoowook, māmii :chii kōōrooni nyēē wōō kusiir Yoowaana, nteenee wōō :nyoo mātookunoot nyēbo laat ām bāytooyiisyēētaab Yēyiin kusiir inee.”

*Kitay :biiko chēē chaang' Yoowaana āk Yēēsu
(Luuka 7:30-35)*

¹² Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, “Nto kuchakee yoo kitoowu :Bātisāniintēēt Yoowaana kwoomtooy lōkōōywēk ākoy kura, kiyōōt :bāytooyiisyēētaab Yēyiin ām wusiisyēēt ānkusyēēmē :biiko chēbo wōōrōoryēēt kōōsōrto. ¹³ King'alaalee ng'aleechu *:wōōrkooyik tukul ākoo siruutēkaab *Muusa ākoy mbo nkinee Yoowaana. ¹⁴ Nto yoo ōmuuchē ōyēnchi, inee ku *Eliiya nyoo /kikēēng'āloolē kule mākuchō. ¹⁵ Nyoo yēbē yiit kukas.

¹⁶ Kunyoo, +maakerkeeyee nee biich chēē wuu chu? Kerkeey lēēkōōy chēē mii wōlēē chaang' :biich āmāchāmē ng'aleekaab chuut yoo /kēēkuurchinē kule,

¹⁷ 'Yoo kakeekuutwaak kurēēruut
-mōōtuumē,
kēēlē kēēriiryē,
otay ōmēēysē.'

¹⁸ Wuu nyooto wōlēē kiyibto :biiko Yoowaana āk anii. Kimoomē :Yoowaana āmit chēbo leles nto kuyyēē *tifaayiin. Yooto /kēēmwooy kule, 'Boonto *tāmirmiryēēt nyēē miyaat.'

¹⁹ Kuchō *:Wēritaab Chii nyēē kyoomiis ānkuyyēē tifaayiik /kēēlē, 'Kimooroong'nyaa, kibōōkityoo ānku choorweetaab kāāruruukikaab *syuuruut āk biich choo -/mākiiriiku.' Nteenee inkētē :chii kiyēē yibu :ng'oomnān yoo karub kāānēētēywēēkyuu.”

*Ng'wooninto nyēē mākunyōōr kiriinkōōsyēk choo kitay Yēēsu
(Luuka 10:13-15)*

²⁰ Yooto kung'alaalee :Yēēsu nyēē miyaat kiriinkōōsyēk choo mēēbērē kiweeksee miyootyēēt ānkoo kikiikuyeyee :inee wōlooto ng'al chēbo kwōng'uut. ²¹ Kimwooyē kule, “Wuusyō, wēē, kiriinkoonēēb Koorasiin āk Beetsaayta! Tyaa, :ng'woonin nyēē mii kukānyoonwook akweek choo kyookas ng'al chēbo nkoolat choo kyāāyēyē. Nto ki biikaab Tiirō nto ku chēbo Sitōōn chēē kyāāyēchinē ng'aleechu bo nkoolat, nto kiiloochē sirookaab mēēysō ānkōōbuurēē ayaanteet kōōboor kule kaakuweeksee miyootyēēt.

²² Kiriinkōōsyēchu, !kāāmwoowook, mākunyōōr :biikwook ng'wooninto nyēē siirē nyoo nyōōru :biikaab Tiirō ākoo Sitōōn bēsyoonoo itilchinē :Yēyiin biiko ng'aleek. ²³ Biikaab Kaabernaam, ōbērē :nkakweek +moobe kibkōōnkōy? Achicha, ōbēētii kāābkwombiich! Nto /kikikeeyeyee Sōtōm ng'al chēbo nkoolat, choo /kikēyēwook akweek, nto man-aakarbus. ²⁴ !Kāāmwoowook, ōnyōōru :akweek biikaab Kaabernaam ng'woonin nyēē siirē nyoo mākunyōōr :biikaab Sōtōm bēsyoonoo itilchinē :Yēyiin biiko ng'al.”

11:5 Isa. 35:4-6; 61:1; Luuka 4:18 † 11:10 Mal. 3:1 11:10 Luuka 1:76 11:14 Mal. 4:5-6; Mat. 17:10-13; Luuka 1:17; Yoowa. 1:21 11:18 Mat. 3:4; Luuka 1:15 11:19 Mat. 9:10-11 11:21 Isa. 23:1-18; Ēsēk. 26:1-28:26; Chōōw. 3:4; Āmōōs 1:9; Yoona 3:6-9; Seka. 9:2-4 11:23 Isa. 14:13-15; Toowu. 19:24-28 11:24 Mat. 10:15; Luuka 10:12

Imuunkyinē biich :Yēesu
(Luuka 10:21-22)

²⁵ Nto miitē yoo, kumwooy :Yēesu kule, “Āsiltiing' inyiing' Baaba Yēyiin, nyoo ibāwu barak āk ng'wēny, kuuyu 'kwēēboorchii biiko choo yibē keey ng'wēny kiyēē iwunyēē biiko choo isōōtē kule ng'oomēch. ²⁶ Kōōnkōy, Baaba, kuuyu wuu nyooto :wōlēē imāktooy :inyiing'.

²⁷ Kikōōno :Baaba kiy ake tukul nyēē āboontē. Baaba nkit :nyēē inkētē wōlēē āwuuyē :anii, āmēēbērē mii subak :chii nyēē inkētē wōlēē wuu :Baaba, nteenee lakwanyii nkit ākoo biiko choo kyaakwey āboorchii.” ²⁸ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Okwaa wōlēē āmiitē :anii akweek tukul choo ōchoosyootiin ānkōōng'irook :tukun sāmūung'wook. ²⁹ Āyēku tala ānkāāyibē keey ng'wēny. Kunyi, ōrookēē keey muchōōkiinyuu ankookany aneetaak. Yoo kooyey kuu nyooto, +mōōmuung'iisyē. ³⁰ Mānyikisyinē biich :muchōōkiinyuu ānku kuskus :yiisyēenyuu.”

12

Bāwu :Yēesu bēsyēētaab Sabaato
(Māārko 2:23-28; Luuka 6:1-5)

¹ Nto mii bēsyēēt ake yēē ki *Sabaato, kumur :Yēesu ākoo rubiikyii mbareet ake nyēē kibo nkoonuuk. Kyoomootiin rubiikyii :kēmēy yooto, kutoow kuswech mētewookaab nkoonuuk ankwaam. ² Nto bērē kukas *Farisaayeeek kuu nyoo, kumwoochi Yēesu kule, “Kas, ntēē miitē :rubiikuuk kwiiryēē kiruutyēēt nyoo māchāmu /kēēkēsiiis yēē bēsyēētaab Sabaato.” ³ Kukētyi :Yēesu kule, “Manoosuman :akweek, kiyēē kiyey :Bāytooyiintēt Tāwuti yoo kyoomē :kēmēwuut ākoo lukēēnyii? ⁴ Kiwo *Kōōtaab Yēyiin /ānkiikoochi mukaatiinek choo /kikēēchāmchinē mbo *kibkōrōs nkit kwaam. Kyaam :Tāwuti mukaatiinechaa ānkōōkoochi nkicheek biikaab lukēēnyii kwaam. ⁵ Nto mbo subak ii, manoosuman :akweek ām siruutēkaab *Muusa kule iryēē kiruutēk :mbo kibkōrōs yoo yēyiisyēē Kōōtaab Yēyiin ām bēsyēētaab *Sabaato -/āmākēyibē kule kaleel? ⁶ !Kāāmwoowook, miitē yu :chii nyēē wōō kubiir Kōōtaab Yēyiin.

⁷ Nto ōnkētē kiyēē kiibooru :Yēyiin yoo kimwooyē ām siruutēk kule, ‘Ākāykooyē chamateet kusiir kōrōsēēk,’† nto kāmōōng'āloolēē nyēē miyaat biich chēē māboonto lēēlis. ⁸ Bāwu *Wēritaab Chii bēsyēētaab Sabaato.”

Kiisoobiis :Yēesu ām bēsyēētaab Sabaato
(Māārko 3:1-6; Luuka 6:6-11)

⁹ Kutas taay :Yēesu ākoo rubiikyii ākoy kōōto ake nyēbo saayeeet. ¹⁰ Kimiitē kōyooto :chiito ake nyēē kisōnkōchoot :āwut. Yooto kuteebee *Farisaayeeek chēē kimii kōyooto Yēesu kule, “Ara chāmweēch :kiruutēk /kiisoobso yēē bēsyēētaab *Sabaato?” Kitēēbē :bichoo kuu nyooto kutēchē Yēesu subokōōyyoong'tēē kōōk. ¹¹ Yooto kumwoochi :Yēesu bichoo kule, “Yoo boonto :chii ām akweek kēēchiiryēēnyii ānkōōsuuchi :kēēchiiryoonoo ng'wēēn yēē bēsyēētaab Sabaato, ichuutu oob bakeenke ām ng'wēēn? ¹² Bo koomānuut :chii miisin kusiir kēēchiir. Kunyoo, chāmweēch :kiruutēk keeyey kiy nyēē karaam bēsyēētaab Sabaato.”

¹³ Yu keewaany Yēesu kumwooy ng'aleechaa, kumwoochi chiichoo kisōnkōchoot :āwut kule, “Chuul āwut.” Yu kachuul, kukaramiit kuu nyiin ake. ¹⁴ Kukāsē :Farisaayeechaa kuu nyooto, kuchuytooy saang' ānkubokuyēchinē Yēesu ruurumuut koowaang'ta. ¹⁵ Nto yu kēēnkēt :Yēesu ng'aleek chēē kimii :bichoo kuchōbē, kung'eetee yooto.

Kiyibchi :Yēesu biiko manta

11:25 Isa. 29:14; 1Kōōr. 1:18-29 11:27 Yoowa. 1:18; 3:35; 10:15 11:28 Mat. 23:4; Yoowa. 7:37; Ibu. 4:1-11
11:29 Isa. 28:12; Cherem. 6:16 11:30 1Yoowa. 5:3 12:1 Kiruu. 23:24-25 12:2 Chuy. 20:8-10 12:4 Laawi.
24:5-9; 1Sām. 21:1-6 12:5 Kāāyit. 28:9-10 † 12:7 Osee. 6:6 12:7 Mat. 9:13 12:11 Luuka 14:5 12:12
Luuka 13:15-16 12:14 Māārko 11:18; Yoowa. 7:1

Kirub :biiko chēē chaang' Yēesu ānkōōsooboot bōōrwoonik chēē kiboonto :biiko wōlēē wōō. ¹⁶ Nto yooto kōōkālōonchi :Yēesu bichooto, kumāmwoochi chii kiy kurubta keey āk :inee. ¹⁷ Kiyityiin :yooto āk yoo kimwooyē :Yēyiin kubununēē wōōrkooyoontēēt *Isaaya kule,

¹⁸ “Chiinyuu nyēbo yiisyēēt :nyi nyēē kyaakwey.

Āchāmē ānkāāng'ērēkyinē.

+Māāng'oobchi Tāmirmiryēēnyuu

ānku inee :nyēē mākuyibchi bōōryōōsyēk tukul manta.

¹⁹ Mēēbērē mākuwookuutyēē chii nto kubōloot,

āmēēbērē /mākēēkāsya kēēltaab too kubōlootē.

²⁰ Mākoy kwiiri tōōywoo nyēē ng'asng'as,

nto kōōmiis nōmōryoo nyēē meeymeeyaat,

ākoy kukas kule kēēbēliis :manta.

²¹ Mākōōkoosēē keey inee :biiko tukul ām kōōrēēt kumukuul.”†

-Mēēntosuur :chii Tāmirmiryēētaab Yēyiin

(Māārko 3:20-30; Luuka 11:14-23; 12:10; 6:43-45)

²² Nto mii yoo /kiimutyi Yēesu chiito ake nyēē kiboonto tāmirmirook chēē miyootēch ankukoraat āmēēmuuchē kung'alaal. Yooto kōōsoob :Yēesu chiichoo kukasta ankootyaak kung'alaal. ²³ Yu kakas :biiko tukul chēē kimii yooto kiyēē kiyeyakay, kumuuyo miisin ānkumwooy kule, “Ara *Kāārārookiintēēt :chiichi nyoo kōkēēkānyoonu?” ²⁴ Nteenee yu kakas *:Farisaayeeek ng'aleechaa, kumwooy kule, “Māwuu nyoo, ntēē yēyiisyēē :chiichi *Bēēlsēbuul nyoo bāytooyiintēētaab tāmirmiroochooto yoo ibēbēetooy tāmirmiroochu miyootēch.” ²⁵ Kuuyu kiinkētē :Yēesu kiyēē kiisōōtē :bichoo, kumwooy kule, “Yoo kaakubar keey :lukēētaab booryēēt nyēbo kōōrēēt ake, kuburyētē :kōōroonoo. Nto yoo kaakukwiil keey :nkinee mbo kiriing' nto ku kayta ake, kuburyētē. ²⁶ Kunyi, yoo ākoo miitē :Kibrōkōsyooontēēt kubooryēē keey nkit ii, kōōyyoonyē man :bāytooyiisyēēnyii? ²⁷ Nto yoo āyēyiisyēē :anii *Bēēlsēbuul ābēbēētēē tāmirmirook chēē miyootēch, kuyēyiisyēē ng'oo :rubiikwook yoo ibēbēetooy tāmirmirook chēē miyootēch? Oteebee, baa, akweek kumwooy chēbo man. ²⁸ Nteenee yoo āyēyiisyēē Tāmirmiryēētaab Yēyiin ābēbēetooy tāmirmirook chēē miyootēch kōōbooru kule kōōkuyityook :bāytooyiisyēētaab Yēyiin.

²⁹ Nto subak ii, imuuchāksē kule nee kutur :chiito ake kaytaab murēnēēt ake nyēē tinyē nkuruuk ānkōōnēm tukuukaab chiichooto? Yoo kamarat chiitaab kayta, mātūrē kōōto.”

³⁰ Kutas taay :Yēesu kumwoochi biiko kule, “Chii ake tukul nyoo māmii komosnyuu, ku nyooto :nyēē miitē kubāloo. Nto chii ake tukul nyoo māyēētyēēchoo kiiruruukiisyē, ku nyooto :nyēē isērēētē.” ³¹ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Kāāmwoowook, /kēēnyōōchinē kaat chiito ām ng'ōōki ake tukul āk kōchōōng'nāt ake tukul, nteenee -/mākēēnyōōchinē kaat nyoo intosuurē Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ³² Chii ake tukul nyoo kang'alaalee *Wēritaab Chii nyēē miyaat, /kēēnyōōchinē kaat, nteenee chii ake tukul nyoo koobuch Tāmirmiryēētaab Yēyiin, ku -/mākēēnyōōchinē nyoo kaat ra nto mbo ām bēsyōōsyēk choo kwoonii.”

³³ Kimwooy subak :Yēesu kule, “Yoo karaam :kēētīt ku kāroomēch :nkicheek lokoyeekyii nto yoo miyaat :kēētīt ku miyootēch :nkicheek lokoyeekyii. Kunyi /kiinkētēē kāroomnyēētaab kēētīt lokoyeekyii. ³⁴ Oyēku sōō ng'oomng'ook nyēē tyaa! Choolwookichu, ōmuuchē :akweek omwaay ng'ālyoo nyēē karaam bēsyō? Kiyēē chōōnēē kuutiitaab chii ku nyēē mii mētinyii. ³⁵ Yoo karaam :mētitaab chii kuyēyē tukuuk chēē kāroomēch, nto yoo miyaat :mētīt kuyēyē tukuuk chēē miyootēch. ³⁶ Kāāmwoowook, makukwaanee chii kubo ng'ālyoo nyēē mayemaat nyēē kiikumwooy, yoo /kiitiilchinē

biiko ng'aleek. ³⁷ Kunyi, mākubēēr :ng'aleekuuk yoo ibēērē keey nto yēmē /kiiruusti-ing'."

+/Mākiing'woonchi biiko choo tāyē Yēesu
(Luuka 11:29-32)

³⁸ Yooto kumwoochi *:Farisaayeek alake ākoo kānēētikaab kiruutēk Yēesu kule, "Kānēētiintēēt, kēēmāchē iyēwēech kiy nyēbo kwōng'uut nyēē iboorunēēnēech kule iboontē kāamuukēywēek chēē kwoonēē kibkōōnkōy." ³⁹ Kuwālchi :Yēesu bichoo kule, "Kibrōkōsiis āk choo chuunnyyēē Yēyiin :chēē tēēbē /kiiboorchī kiy nyēbo kwōng'uut. Ng'al baateey chēbo kwōng'uut chēē +/mākiiboorchī ku choo kibo wōōrkooyoontēēt Yoona. ⁴⁰ Kuu yoo kibēēnnyēē :Yoona mooyēētaab tyoony bo araaray bēsyōōsyēk sōmōk, mākubēēni :nkinee *Wēritaab Chii ng'wēny bēsyōōsyēk sōmōk. ⁴¹ Mākōōyyoong'iis :biikaab Ninaawi bēsyoonoo /kiitiilchinē biiko ng'aleek ankooruusta biiko chēē wuu chutēchu, kuuyu kiweek :icheek yoo kyoomchinē :Yoona lōkōōywēk. Nteenee mii yu ra :nyēē wōō kusiir Yoona. ⁴² Mākōōyyo :cheebyoosya nyēē kibāytooy kōōrēētaab Sōōy bēsyoonoo /kiitiilchinē biiko ng'aleek. Makooruusta biiko chēē wuu chutēchu, kuuyu kichōōnēē :inee lōōyin chokuyēbchinē yiit ng'aleekaab ng'oōmnān choo kimwoowu :Sōlōmōōn. Nteenee mii yu ra :nyēē wōō kubiir Sōlōmōōn."

Imuuchē kōōyēēchi :tāmirmiryēēt nyēē miyaat chiito
(Luuka 11:24-26)

⁴³ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, "Yoo /kākiibēbēēto *tāmirmiryēēt nyēē miyaat kuchuwunee chiito, makoombakaatee suurkwēēnēēt nyēē kilay :asiis kuchēēng'ē wōlēē kēēmuunyēē. Nto yoo kāmānyōōr wōlēē kāmīny, ⁴⁴ kumwooyē kule, 'Kaykay ayeey wōloo kyāāminyē.' Yoo kēēyēēw, kunyōōru wōlooto kumasaat ankuyeytaat nyēē karaam. ⁴⁵ Yooto, kōōyēēyē ānkuwokuchōōntooy keey tāmirmirook alak tisab chēē miyootēch kusiir inee ānkōōwut :tukul chiichooto. Kunyi, miyātiitu :chiichoo kusiir yoo kibo taay. Kunyoo mākuwuuyiit nyooto ām wōlēē miitē :biiko choo kiikuchunnyēē Yēyiin."

Tuubchēēt Yēesu nyēbo man
(Māārko 3:31-35; Luuka 8:19-21)

⁴⁶ Nto yu tākumiitē :Yēesu kung'ālōolchinē biiko chēē chaang', chokōōyyoonyēē :kaamet ākoo mbo ng'eetaabkaamet saang' kumāchē kung'ālōolchi. ⁴⁷ Kumwoochi :chiito ake Yēesu kule, "Mii :koomēt saang' ākoo mbo ng'eetaabkoomēt kumāchē kung'ālōoluung'." ⁴⁸ Kuwāl :Yēesu kule, "Ng'oo nyēē moomo anii ānku ng'oo :chēē mbo ng'eetaabiya?" ⁴⁹ Yooto koong'welyeel rubiikyii ānkumwooy kule, "Bichu kēēboontē keey :chēē mbo ng'eetaabiya ānku mbo moomo. ⁵⁰ Chii ake tukul nyoo yēyē ng'aleek choo māchē :Baaba ām kibkōōnkōy, nyēē ng'eetaabiya anii, cheebiya anii ānku moomo anii."

13

Makerkey :teng'eeek
(Māārko 4:1-9; Luuka 8:4-8)

¹ Nto ām bēsyoonooto kung'eetee :Yēesu kō ānkuwokutēbēē sakaramteetaab Tōōli-ilēētaab Kalilaaya. ² Yu kēēruruukyī keey inee :biiko chēē chaang', kulaany mwēēnkēēt nteenee kiyyoong'iis :biiko chuut tukul sakaramteetaab tōōliilēēt. ³ Kooneet :Yēesu bichoo ng'aleek chēē choong'ēch ām tyoonkōōchoy kule, "Kiwokuyis :kābātiintēēt ake nkoonuuk. ⁴ Yu kāyis nkoonuuchoo, kōōsuuchi :alake kēēltaab too. Nto tēē yoo kukwa :tāriitēk ankukwey. ⁵ Kōōsuuchi :alake kitawēt wōlēē kitewerer :teng'nyaanteet. Kubiityo :choo areet akeenke. ⁶ Nteenee yu kalay :asiista kōōsiis nkoonuuchoo kuuyu kimāmīi wōlēē kikwērtōochinē keey :tiikiitēk. ⁷ Kōōsuuchi :alake wōlēē miitē :kātook.

Yu kābiityo :kātoochoo kōōrēewoon nkoonuuk kut kumanaayey āmit. ⁸ Kōōsuuchi :alake teng'eek chēē kāroomēch. Kibiityo :choo nyēē karaam. Kiyey :alake āmiik chēē ng'eri, kuyey :alake chēē kāykāyēch, nto alak kuyey chēē choong'ēch. ⁹ Nyoo yēbē yiit, kukas.”

Kiibāng'boonkyi :Yēesu rubiikyii ng'aleek

(Māārko 4:10-12; Luuka 8:9-10)

¹⁰ Nto mii lētuunoo, kukwoonchi :rubiik Yēesu ankuteebee kule, “Ām nee siing'āloolchinēē :inyiing' biiko tyoonkōochoy?” ¹¹ Kuwālchi :Yēesu kule, “/Kookeek-weyaak akweek ōnkēt kiyēē iyeelaat kurubta keye bāytooyiisyēētaab Yēyiin, nteenee / mānāākiiboorchii alak. ¹² Chiito nyoo yēyiisyēē kiyēē inkēt +/mākēētāsyi ake. Nto nyoo māyēyiisyēē, +/mākiibooteēē mbo nyoo kāboonto. ¹³ Āmwoowunēē ng'aleek tyoonkōochoy kuuyu ānkoo kakasee koong', mākāsē kiy, nto yoo kāyēbchi yiit, kumēēnkētē kiy. ¹⁴ Yityiintōōs ām bichu :kiyoo kimwooyē :wōōrkooyoontēētaab Yēyiin Isaaya kule,

‘+Mōōyēbchinēē yiit,
āmōōnkētē kiy.

+Mōōkāsēē koong',
āmōōkāsē kiy.

¹⁵ Kuuyu kiyoomcho bichu :mētēwoy,
kiimiiny :bichoo yiitin
ānkiimiis koonyay.

Nto kōmāwuu nyoo,
nto kāsēē koonyekwaa,
kuyēbchinēē yiit yiitiikwaa
ānkōōnkētēē mētēwookwaa ānkuwēēkiis
ānkāāsoob icheek.’†

¹⁶ Nteenee ōbēruurootiin sōō, :akweek nyēē tyaa chu kāstooy :koonyekwook ānkuyēbitē :yiitiikwook. ¹⁷ !Kāāmwoowook, kiikukanyaan *:wōōrkooyikaab Yēyiin chēē chaang' āk biiko chēē chaang' choo churtootiin, kule nto kas kiyēē ōmiitē :akweek ōkāsē nteenee maneemuuch. Kukanyaan kule kuyēbchi yiit kiyēē kyookas :akweek nteenee mānēēnkēt kiyooto.”

Kiibāng'boonkyi :Yēesu rubiikyii tyoonkōochoonoo

(Māārko 4:13-20; Luuka 8:11-15)

¹⁸ “Kunyi okany baa ābāng'boong'wook tyoonkōochoonēēb kāābātiintooni kiyisē nkoonu. ¹⁹ Kerkeey :biiko alake āk kēēltaab too. Kāsē ng'ālyoontēēt nyēē rubtooy keye bāytooyiisyēētaab Yēyiin āmēēnkēt kiyēē mwooyē :lōkōōywēchoo. Yoo kachō :Kibrōkōsyoontēēt kusārē. ²⁰ Kukerkeey :alake āk kitaweeet. Kāsē ng'ālyoontēēt anku-torooch areet akeenke kukāng'ērēkyi. ²¹ Nteenee māchutitēē icheek :ng'ālyoontoonoo, ibuurtooy nto nyēē mā tyaa, yoo / kākēēwēch / ānkēēwus kubo ng'ālyoontēēt, koochuchuy keye. ²² Kerkeey :biiko alake teng'eek chēē kibiitee :kātook. Kāsē ng'ālyoontēēt, nteenee bēng'tēē tukuukaab kōōrooni āk muchastaab bāytit. Irēēwoonē :tukuuchoo ng'ālyoontēētaab Yēyiin kumayey kiy. ²³ Kerkeey :biiko alake teng'eek choo kāroomēch. Kāsē ng'ālyoontēēt ānkukiilchi. Yēyiisyēē :alake ng'ālyoontēētaab Yēyiin kuyi keye kisich, kuyi keye ām alak kukaykay, nto alak kuyi keye miisin.”

Tyoonkōōchēētaab suuswoo ām mbar

²⁴ Nto mii yoo kumwoochi :Yēesu biiko tyoonkōōchēēt ake subak kule, “King'eet :chiito ake kuchaan kēbuswēēk chēē kāroomēch mbareenyii. ²⁵ Nto mii kwēemooy kukāruuyo :biiko, kuchō :buunyoontēēt ānkuyis suuswoontēēt ake nyēē wuu nkoonnyoontēēt wōlooto bo mbareen ānkuwēēchi keye. ²⁶ Kibiityiin :nkoonuuchoo āk suuswēchoo ankuyey mētēwook. ²⁷ Nto miitē yoo, kumwoochi :motwoorik chiitaab mbareet kule, ‘Mokoryoontēēt, 'kiichaan oob :inyiing' kēbuswēēk chēē kāroomēch mbareen? So,

kokwaanee ānō :suuswēk?' ²⁸ Kuwālchi :chiitaab mbareet kule, 'Buunyoontēēt :nyooto koyey ng'aleechaa.' Kumwoochi :motwoorikyii kule, 'Ara keebe :acheek bokiitutu suuswēchoo?' ²⁹ Kukētyi motwoorik kule, 'Acha. Yoo kōōlē boong'ey, ōmuuchē ong'eyte nkoonuuk. ³⁰ Kunyi okany kubiityiin kuu nyooto ākoy yoo /kēēkēsiisyē. Nto yooto +māāmwoochi biiko choo kēsiisyē kulēkwēl suuswēk ankurat /sikeebeel, nto yityo kōōruruuch nkoonuuk ānkuyib kukwa chookē.' "

*Wōlēē nērtooy :bāytooyiisyēētaab Yēyiin
(Māārko 4:30-32; Luuka 13:18-21)*

³¹ Kumwooy :Yēesu tyoonkōōchēēt ake kurubta keye āk bāytooyiisyēētaab Yēyiin kule, "Kichaan :chiito ake mbareenyii kēbuswoontēēt ake nyēē /kikēēkuurēē *aritaaliit. ³² Ānkoo ku kēbuswoo nyēē mining' ām kēbus alak tukul chēē /kēēchoonē, biitē ku wōōyit kusiir keetiik chuut ānkuyēyē sokonaak chēē tēēkyinē :tāriitēk kooriikwaa."

³³ Kimwooy subak :Yēesu kule, "Kerkeey :bāytooyiisyēētaab Yēyiin tukun choo yoo /kakeetankwarta bus kuchututēē busyeeek tukul kukuut."

*Kiyēyiisyēē :Yēesu tyoonkōōchoy ām wōlēē mii :biiko alake
(Māārko 4:33)*

³⁴ Kiyēyiisyootēē :Yēesu tyoonkōōchoy yoo king'aloolchinootē biiko. ³⁵ Kiyityiin yooto :kiyoo kimwooyē *wōōrkooyoontēēt ake kule,

"Āmiitē wāāmwoowunēē ng'aleek tyoonkōōchoy,

ābooru ng'al chēē kiyēēlootiin kung'eetee /kakeeyey kōōrēēt."†

Kiibanybaany :Yēesu tyoonkōōchoonoo kibo suuswoontēēt

³⁶ Yooto, kubakaakta :Yēesu bichoo ki chaang' ānkuwo kō. Nto tēē yoo kōōnookyii :rubiikyii ankuteebee inee kule, "Mwoowēēch, ibooru nee :tyoonkōōchoonoo bo suuswoontēēt?" ³⁷ Kuwālchi :Yēesu kule, "Chiichoo kichoonē kēbuswēēchoo kāroomēch ku *Wēritaab Chii. ³⁸ Mbareet ku kōōrēēt, nto nkoonuuk ku biikaab bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Nto suuswoontēēt ku biikaab Kibrōkōsyootēēt. ³⁹ Nto :nyēē kichoonē suuswoontoonooto ku *Kēniintēēt. Kiyēē +/makeekes ku biiko chēē +/mākiitiilchi ng'aleek ām bēsyēētaab tabanta. Nto kēsiik ku malayikaanik. ⁴⁰ Kuu yoo /kēētilē suuswoontoonoo miitē mbareen /ankeebeelee maata, kuwuyiitu nyooto ām tabantaab kōōrēēt. ⁴¹ Mākōōyook *Wēritaab Chii malayikaanikyii chokōōnēmto ām Bāytooyiisyēēnyii :biiko tukul choo tēwēchootē biiko alak āk kibng'ōōkisiis alak tukul. ⁴² Mākutōōrchi bichoo maata nyēē irikititē, wōlēē mābokung'woonchi ankuriirunee ng'wēny. ⁴³ Mākōōluuw :choo churtootiin kuu asiista ām Kaab Kwaan. Nyoo yēbē yit kukas."

Karaaran :Kaab Yēyiin

⁴⁴ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, "Kerkeey :bāytooyiisyēētaab Yēyiin yoo /kakeewunyee tukun chēbo koomānuut mbareen nto tēē yoo kunyōōr :chiito ake ānkōōyēēn subak. Wēētii :chiichoo ām ng'erekweek ānkuwokwaalta tukuukyii tukul chēē boonto ankwaal mbaraanaata."

⁴⁵ Kimwooy :Yēesu subak kule, "Kerkeey :bāytooyiisyēētaab Yēyiin āk yoo chēēng'ē :chiito ake sanayeeek chēē kāroorānēch, ⁴⁶ nto yoo kānyōōr sanayaanteet akeenke nyēbo koomānuut wokwaalta kiy ake tukul nyēē boonto ankwaal sanayaantaanaata."

Tyoonkōōchēētaab lēkwēlēēt

⁴⁷ Kimwooy subak :Yēesu kule, "Kerkeey :bāytooyiisyēētaab Yēyiin yoo keelumta :biiko alake nēētiit tōōliilēēt āriit ankunam *burburiinēk chēē chaang' chēē makerkeey. ⁴⁸ Yoo kaakunyiy :burburiinēk nēētiit, kōōchuut :tēkiik kuchō sakaramteet. Nto yityo kōōbuur ng'wēny ānkulēkwēl burburiinēk choo kāroomēch ānkōōkoochi kēreb ānkumēto choo miyootēch. ⁴⁹ Wuu nyooto ām bēsyēētaab tabantaab kōōrooni!

Makukwa :malayikaanik ānkulēkwēlunēē biiko choo miyootēch wōlēē mii :choo chur-tootiin. ⁵⁰ +/Mākēētōōrchi biiko choo miyootēch wōlēē bo maat nyēē irikitiitē wōlēē mākung'woonchi :soboon ankuriirunee ng'wēny.”

Kāānēētiisyēēt nyēē lēēl āk nyoo kibo kēny

⁵¹ Yu kēēwoong' :Yēēsu kumwooy ng'aleechaa, kuteebee rubiikyii kule, “Ōkāsē ng'aleechuutēchu?” Kukēt rubiikēy kule, “Ēē, kēēkāsē.” ⁵² Yooto nanyuun kumwoochi icheek kule, “Kunyoo, kāānēētiin ake tukul nyēē /kiikiineet kurubta keey bāytooyiisyēē-taab Yēyiin, kukerkeey chii nyēē inēmu ām chookēēnyii tukuuk chēē leelach āk chēē yōōsēch.”

Kitay Yēēsu :biikaab saang'nyii

(Māārko 6:1-6)

⁵³ Yu keewaany :Yēēsu kōōnēētiisyēē tyoonkōōchoochoo, kung'eetee yooto. ⁵⁴ Nto lētuunoo kuyit Nāāsārēēt wōloo kinērēē. Yooto kōōnēētiis ām *kōōtaab saayee. Yu kakas :biiko wōlēē kiinēētitooy, koolat ankuteebee keey kule, “Wōlēē kinyōōrtooy :chiichi ng'oomnātooni āk kāāmuukēywēēchu bo kwōng'uut ku ānō? ⁵⁵ So! Mābo nee :wēēriitēnyii kāātoong'iintonoo? Mā kaamet nyoo /kēēkuurēē Maaryaa ānku ng'eetaabkaamet oob Yāākōbō, Yōōsēēf, Simōōni ākoo Yuuta? ⁵⁶ Kēēboontē keey oob mbo cheebkaamet tukul? Kunyi ii, konyoorta ānō :chiichi ng'aleechu tukul?” ⁵⁷ Kitay :bichoo Yēēsu.

Nto tēē yoo kumwoochi :Yēēsu bichooto kule, “-/Mākēēkoonyitē *wōōrkooyoo ām saang'nyii nto kōōng'waa, nteenee koonyitē :biikaab saang'ta ake.”

⁵⁸ Manaayeyee wōlooto :Yēēsu ng'aleek chēē chaang' chēbo kwōng'uut kuuyu kimēēkoosēē keey :biiko inee.

14

Ki ng'oo man :Yēēsu?

(Māārko 6:14-29; Luuka 9:7-9)

¹ Kikas :Bāytooyiintēēt *Ērōōtē /kyoomtooy Yēēsu. ² Kumwoochi motwoorikyii kule, “Bātisāniintēēt Yoowaana :nyooto nyēē kookung'eetee meet! Kiyooto nyi ōkāsē kuyēyiisyēē kāāmuukēywēēchoo bo kwōng'uut.”

³⁻⁴ Kimiitē yēē kichoomnyo :Ērōōtē āk Erootyaa koorkeētaab ng'eetaabkaamet nyēē /kikēēkuurēē Filibō. Kimwoochinē :Yoowaana Ērōōtē kule, “Makaraam 'intii ng'eetaabkoomēt kusobē.” Yooto kōōwuruur :Erootyaa Ērōōtē kukerta Yoowaana kōōtaab kibratiiisyeek. ⁵ Kimāchē yooto :Ērōōtē kubakach Yoowaana nteenee kiiywey biiko, kuuyu kichāmtooy :bichoo kule *wōōrkooyoontēēt :Yoowaana.

⁶ Nto miitē yēē /kikyoomē saakweet nyēē king'ērēkyinēē :Ērōōtē bēsyēēt nyēē /kikēēsichēē, chokutumēē :chēēbtaab Erootyaa taayeetaab biiko. Yooto kung'erech :Ērōōtē kut ⁷ kōōwoolchi keey chēēbooto kule ikoochinē kiyēē kateeb. ⁸ Wokuteebee :chēēboo kaamet nto tēē yoo chokumwoochi Ērōōtē kule, “Amāchē mētitaab Yoowaana /kēēyibunēēnoo kibseesweet!” ⁹ Yooto kwoorookēn :Bāytooyiintēēt, nteenee kuuyu kikiikōōwoolchi keey chēēboo ām taayeetaab tāyēēkyii, kumwaayta /kēēyēchi kiyooto kitēēbē. ¹⁰ Kunyoo /kibokeechwenta mētitaab Yoowaana ām kāābrātiisyō ¹¹ nto yityo /kēēyibchinēē chēēbkēy kibseesweet. Kunam :chēēboo mētooto ānkuyibchi kaamet. ¹² Lētuunoo bokumuy Yoowaana :rubiikyii nto yityo bokumwoochi Yēēsu.

Kibay :Yēēsu biiko chēē kikēēytēē kisyēērōōk muut

(Māārko 6:30-44; Luuka 9:10-17; Yoowaana 6:1-13)

¹³ Yu /kābokyoomchi Yēēsu ng'aleechaa, kung'eētyēē wōlooto kimii ānkwooyyēē mwēēnkēēt kumāchē kuba yēē kimālēēkit :chii. Nto kukāsē :biiko kuu nyooto, koosaab

sakaramteetaab tōōliilēēt kwaalach Yēesu. ¹⁴ Kurēkunēē :Yēesu mwēēng', ankukas biiko chēē ki chaang' miisin, kukāsyi kiisayta ānkōsoobchi bōōrwēk.

¹⁵ Nto kwiimēnē :kōōrēēt, kōōnookyi :rubiik ānkumwoochi kule, “Ntēē kāākwiimēn :kōōrēēt ānku suurkwēēnyoo :wōli! Mwoochi bichu simkuroot subokwaalaat āmiik chēē kāriibēē moonikwaa.” ¹⁶ Kuwāl :Yēesu kule, “Mēērook kuba. Ōkoochi :akweek kiyēē kaam.” ¹⁷ Kukētyi :rubiik Yēesu kule, “Ntēē mukaatiinek muut āk *burburi-inēk āyēēng' baateey chēē kēēboontē!” ¹⁸ Kumwoochi :Yēesu kule, “Ōkōōnoo baa āmiichooto.” ¹⁹ Kumwooy :Yēesu kule kōōbuur :biiko yoo bo saatyēet. Nto miitē yoo kunam mukaatiinekēy muut āk burburiinēkēy āyēēng' ankukas barak kubirchi Yēyiin kōōnkōy. Nto yityo kubcheyaabchey ānkōōkoochi rubiikyii kubchēchinoot biiko. ²⁰ Kyoomiis :bichoo tukul kut kubiyooong'iis. Nto bēē kōōruruuchoot :rubiik āmiik chēē /kikiituuchaat, kunyiy kēēboonik taman āk āyēēng'. ²¹ Biiko chēē kyaam āmiichu ku murēnik kisyēērōōk muut /kumānākiiyiitito chēēbyōōsōōk āk lēēkōōk.

Kiwēesyētēē :Yēesu bēēko barak

(Māārko 6:45-52; Yoowaana 6:15-21)

²² Yooto bakeenke, kōōkiimchi :Yēesu rubiikyii kulaany mwēēnkēēt simkoonto kutākumii :inee kōō-āmiisē biiko. ²³ Nto yu kāākōō-āmiis bichoo, kootooch nkityō lekemeet ake barak wokusaay. Kwiimēnē :kōōrēēt kutākumii :inee wōlooto nkityō. ²⁴ Yooto tukul, kikiikuwo :mwēēnkēēt tōōliil kwēēn ānkimiitē kōōsooyēnē :wusōōnēēt. ²⁵ Nto yu kāng'eēyēn :kōōrēēt, kuwēesyētēē :Yēesu bēēko barak ākoy wōlēē kimii :rubiikyii. ²⁶ Nto bēē kukas :rubiikyii kuwēesyētoonunēē tōōliilēēt, kumuuyo miisin ānkumwooy kule, “Chii ēē, nto āyiin!” Kumwooyē kuu nyooto kōōnchōōyētōōs bakeenke nyēē kāākubōōtoon. ²⁷ Yooto kumwoochi :Yēesu rubiichoo kule, “-Mōōmuuyē! Nto yu anii nyoo.” ²⁸ Kukāsē :Bētērō kuu nyoo, kumwooyē kule, “Yoo inyiyng' ii, Mokoryoontēēt, imwoowoo āwēesyētēē bēēko barak ākoy wōloo imiitē.” ²⁹ Kuwālchi :Yēesu Bētērō kule, “Chōō naas.” Kurēkunēē :Bētērō mwēēng' ankootaar bēēko barak ānkutākyyi keey Yēesu. ³⁰ Yu kakas wusōōnēēt, kunyokoriit ānkutoow kuling'taat. Yooto kutooree kāānchōōyto kule, “Wōōy, ānkiisārwoo wē, Mokoryoontēēt!” ³¹ Kōōyokooyto :Yēesu āwut ankunam Bētērō. Nto tēē yoo kumwoochi kule, “So, ntēē iyābē kuu nyi? -Mēēkoosēēnoo keey?” ³² Nto yu kaakulaany :tukwaay mwēēng', kuteeman :wusōōnēēt. ³³ Kukutunkyyi :biiko choo kimiitē mwēēng' Yēesu kumwooyē kule, “Kubooyiit man, inyiyng' Lakwataab Yēyiin.”

Kiisoob :Yēesu biikaab Keneesareet

(Māārko 6:53-56)

³⁴ Nto yu kaakwaay, bokōōyyoonyēē yēē /kikēēkuurēē Keneesareet. ³⁵ Yu kēēnkēt :biikaab wōlooto kule ki Yēesu :nyooto, kukuurootēē biiko soong'wēk chēē ki laatoos. Kikiimutyi Yēesu biiko tukul chēē kimnyoontōōs. ³⁶ Kusoom :bichooto kimnyoontōōs Yēesu kule, “Ichāmwēēch kēētiiny buch maaseekaab kotootookaab sireng'uung'.” Kisob :chii ake tukul nyēē kitiiny maaseechaa.

15

Tooytoochiintōōs :mākuutēkaab Yēyiin āk kiruutēkaab Farisaayēek

(Māārko 7:1-13)

¹ Nto mii bēsyēēt ake, kukwaanee *:Farisaayēek alake āk kāānēētikaab kiruutēk Yēerusālēēm ankuteebēē Yēesu kule, ² “Ām nee yu mārubbē :rubiikuuk ntāsimumutēkaab mbo kuuko? Ntēē -mēēntāsiimē :icheek āwunnyēk nto āmiisyē?” ³ Kuwālchi :Yēesu kule, “Ntēē ōkwētyinē akweek mākuutēkaab Yēyiin ankoorub ātēbuutēkaab mbo kuukoong'?” ⁴ Kimwooy oob :Yēyiin kule, ‘Iywey kōōn āk koomēt?† Chii nyoo chubē kwaan nto

14:14 Māārko 8:2 14:21 Mat. 15:32-39 14:23 Luuka 5:16 14:25 Āyub 9:8 14:26 Luuka 24:37 14:31 Mat. 6:30; 8:26; 16:8; 17:20 14:33 Mat. 16:16; 27:54; Māārko 15:39; Yoowa. 1:34 14:36 Mat. 9:20 15:2 Luuka 11:38 † 15:4 Chuy. 20:12; Kiruu. 5:16

kaamet, kunyoolchinē :meet.’† ⁵ Nteenee ōmwooyē :akweek kule yoo kāmwoochi :chii kaamet nto kwaan kule, ‘Kiito ake tukul nyoo kātāākōōnook, kukyaasat kubo Yēyiin,’ ⁶ nto yooto mēēbērē māchāktōōs kooywey sikiikyii. Ōmōōntooy :akweek kuu nyiitēnyi ng’ālyoontēetaab Yēyiin ankoorub ātēbuutēkwook nkit. ⁷ Ōyēyē keey sōō kutyaa kule ōchurtootiin! Kibēēr :wōōrkooyoontō bo Yēyiin *Isaaya yoo kimwooyē kule:

⁸ ‘Kooniyitēēnoo :bichoo kuutu, w,

āmāboontēēnoo moo.

⁹ Ānkoo kasaaya :bichoo, -māākāsyinē,

kuuyu chōōnēē :kāānēētiisyēēng’waa wōlēē mii :biich buch.’†”

Nee :nyēē yēyē chiito kumātililiit ām wōlēē mii :Yēyiin?

(Māārko 7:14-23)

¹⁰ Nto miitē yoo, kumwoochi :Yēēsu biiko kuyisyi keey inee nto yityo kumwoochi kule, “Okas baa ng’ālyoontooni: ¹¹ Mēēbērē kiyēē iwutē kuutiitaab chii :nyēē yēyē chiichoo kumātililiit, nteenee nyēē yēyē kumātililiit ku kiyoo chōōnēē kuutiinyii.”

¹² Yu keewaany :Yēēsu kumwooy kuu nyooto, kōōnookyi :rubiikyii, ānkumwoochi kule, “‘Kēēnkēt :inyiing’ kule kāng’woonchi *Farisaayeek :ng’aleechaa ‘kēēmwooyē?’”

¹³ Kuwālchi :Yēēsu kule, “+/Makeeng’eeyta keet ake tukul nyēē kimāchoonē :Baaba nyoo mii kibkōōnkōy. ¹⁴ Kunyi -mooyiimee keey :akweek Farisaayeek. Kōryootiin :bichoo. Nto yoo kēēntōōchi :cheebkoraatyaanteet ake ake, kōōsuuchinē :tukwaay ng’wēēn.”

¹⁵ Yooto kumwooy :Bētērō kule, “Iboorwēēch ng’aleechaa bo tiliilinto.” ¹⁶ Kuwālchi :Yēēsu kule, “So, ākoo mānōōnkēt kura? ¹⁷ -Mōōnkēt :akweek kule kiy ake tukul nyoo wēētēē kuut kuwēētii moo ānkuwokuwo saang’? ¹⁸ Nto ng’aleek choo kwoonēē kuut kukwoonēē :choo mēt ānku chooto chēē yēyē chiito kumātililiit. ¹⁹ Kiyēē chōōnēē mēt ku kāāsōōtēyēēk chēē miyootēch kuu chēbo rumiisyēēt, martaayeet, sikornateet, chōōrsēēt, mōlōlchinooyēetaab ng’al āk ng’ōōmsēēt. ²⁰ Tukuuk chooto chēē yēyē chiito kumātililiit. Nteenee yoo koomiis :chiito kumaneentasiim āwut, māyēyē :yooto kumātililiit :chiichoo ām wōlēē mii :Yēyiin.”

Kiyēētyēēchi :Yēēsu cheebyoosya nyēē kimā Cheebyuutayaa

(Māārko 7:24-30)

²¹ Yu kang’eetee :Yēēsu yooto ākoo rubiikyii, kuwo ākoy kōōrēetaab kiriinkēetaab Tiirō āk Sitōōn. ²² Yooto kuchōōnchi :cheebyoosyeet ake nyēē kimā Cheebyuutayaa. Kibōloobōl kumwooyē kule, “Mokoryoontēēt, *Mōchōkōrēetaab Tāwuti, ankiiriireena! Mii kōōyiyimē chēēbnyuu :tāmirmiryēēt nyēē miyaat.”

²³ Mānāwālchi :Yēēsu cheebyoosyaanaa ng’ālyoo ām baanaa. Yooto kubēēchi :rubiik Yēēsu ankusaaysaay kule, “Mwoochi, naas, kuwēēchi keey ntēē kābōloobōloot kuu nyi.”

²⁴ Kuwālchi :Yēēsu cheebyoosyaanaa kule, “Cheebyoos, /kikiyookwoo anii baateey wōlēē miitē :biikaab *Isrāyēēl choo kēēchiir chēē kiikubootyo.” ²⁵ Kōōnookyi :cheebyoosyeet Yēēsu, kukutunyēē taayeenyii ānkumwoochi kule, “Ānkiiyēētyēēchoo ōō, Mokoryoontēēt!” ²⁶ Kulēēnchi :Yēēsu, “Makaraam /kiinēm āmnyoontēetaab lēēkōōk /ānkēēmētyi ng’ōōkin.” ²⁷ Kuwālchi :cheebyoosyaanaa kule, “Wuu nyooto sinee ōō, Mokoryoontēēt, ntēē āmē mbo :ng’ōōkin seeserik yoo āmiisyē :biikwaa.” ²⁸ Yu kāmwooy :cheebyoosyaanaa kuu nyooto, kuwālchi :Yēēsu kule, “Cheebyoos, kuuyu ‘ikoosēēnoo keey miisin, /kāākēēchāmuung’ kuu wōloo ‘kēēmāktooy.’” Kumwooyē :Yēēsu kuu nyooto kusobē bakeenke :chēēbtaab cheebyoosyaanaa.

Kiisoob :Yēēsu biich chēē chaang’ chēē kimā Yuutayeeek

(Māārko 7:31-37)

²⁹ Nto tēē yoo kung’eetee :Yēēsu yooto kumur sakaramteetaab Tōōliilēetaab Kalilaaya, kiitoch yēē tōrōōr ānkōōbuur ng’wēny sukōōnēētiis. ³⁰ /Kikiimutyi biiko chēē

† 15:4 Chuy. 21:17; Laawi. 20:9 † 15:9 Isaaya 29:13 15:14 Mat. 23:16, 24; Luuka 6:39; Room. 2:19 15:19 Kala. 5:19-21 15:22 Mat. 20:30-31 15:24 Mat. 10:6; Room. 15:8 15:28 Mat. 8:13; 9:22 15:29 Mat. 5:1

chunkutootiin, chēē kōryootiin, chēē sōnkōchootiin, chēē kirātākiiis :ng'elyēēbik āk alak chēē chaang' / ānkiikoochi taayeetaab Yēēsu. Kōōsoob :Yēēsu bichooto tukul. ³¹ Yu kakas :biiko kung'āloolē :choo kikirātākiiis :ng'elyēēbik, kāsobcho :choo kisōnkōchootiin, kubeesyēt :choo kichunkutootiin ankukasta :choo kikōryootiin, koolat ānkusilto Yēyiin-tēetaab *Isrāyēēl.

Kibay :Yēēsu biiko chēē kikēēytēē kisyēērōōk ang'wan
(Māārko 8:1-10)

³² Nto miitē yoo kukuur :Yēēsu rubiikyii ānkumwoochi kule, “Ntēē kaariiree bichu. Kōōkiibuurtē key bēsyōōsyēk sōmōk āmāmii :kiyēē āmē! Mēēbērē +māmwoochi kuba kumanaa-am kiy kuuyu imuuchē kōōmiistoochi :kēmēwuut kēēltaab too.”

³³ Kuwāl :rubiikyii kule, “Nto wōlēē sikeenyoorte āmit chēē yēmē biich chēē tēē chu ām suurkwēēnooni ku ānō?” ³⁴ Kuteebē :Yēēsu kule, “Ōboontē mukaatiinek ata?” Kuwālchi :rubiik kule, “Kēēboontē tisab āk *burburiinēk chēē ng'ēri.”

³⁵ Yooto, kumwoochi biiko kōōbuur ng'wēny nyēē katet key. ³⁶ Nto tēē yoo kunam mukaatiinechaa tisab āk burburiinēk, nto yu kākubirchi Yēyiin kōōnkōy, kubcheyaabchey ānkōōkoochi rubiik kubchēchinoot biiko. ³⁷ Kwoomiis :biiko tukul kut kubiyoong'iis. Nto yu kēēruuuchoot :rubiik āmiik chēē king'ēt, koonyiit kēēboonik tisab. ³⁸ Nto laatitaab biiko chēē kyoomiis, ki kisyēērōōk ang'wan /kumānāākiyiitito chēēbyōōsōōk āk lēēkōōk.

³⁹ Nto mii yoo nanyuun, kōō-āmiis :Yēēsu biiko kubēēchi key ankulaany :inee mwēēnkēēt ākoo rubiikyii ānkuwo ākoy saang'ta ake nyēē /kikēēkuurēē Makataan.

16

Kitay :Farisaayēek kōōyēnchi Yēēsu
(Māārko 8:11-13; Luuka 12:54-56; 11:29)

¹ Nto miitē bēsyēēt ake, kukwoonchi *:Farisaayēek ākoo *Satukaayēek Yēēsu kumāchē kutyem. Kimwoochi kuyēchi icheek kiy nyēbo kwōng'uut sukōōnkētēē kule boonto :inee kāmūukēywēēk chēē kwoonēē kibkōōnkōy. ² Nteenee kuwālchi :Yēēsu kule, “Yoo imēnē, ōmwooyē :akweek kule, ‘Mākumusēs tuun :kōōrēēt, kuuyu arraa :wōliin bo barak.’ ³ Nto yoo bo kōōrōōn, ōmwooyē kule, ‘Yiwoot ra, kuuyu kaarraniit :wōliin bo barak ānkutuuluunkēnoot.’ Ōnkētē :akweek kiyēē ibooru :wōliin bo barak yoo kaarraniit -āmōōnkētē kiyēē ibooru :ng'aleek chu ōkāsē kuyēyāktōōs. ⁴ Biich chēē miyootēch choo kiikutēwēchākiiis :chēē tēēbē /kēēyēchi kiy nyēbo kwōng'uut. Ng'aleek baateey chēbo kwōng'uut chēē +/mākiiboorchii ku choo kibo Yoona.”

Yooto kubakaakta :Yēēsu bichooto ānkuwēētēē mwēēnkēēt āk rubiikyii.

*Ōriibēē key kiyēē bāyēēnook :Farisaayēek āk *Satukaayēek*
(Māārko 8:14-21)

⁵ Nto yu kayit tōōliilēēt biitoniin, koosoot :rubiik kule kikiikuwuutyēē mukaatiinek. ⁶ Kumwoochi :Yēēsu kule, “Ōriibēē key kiyēē bāyēēnook :Farisaayēek āk *Satukaayēek.” ⁷ Kung'alaalee :rubiichoo ng'aleechaa ānkumwooy kule, “Kāmwooy kuu nyooto kuuyu manaakeenamaanu mukaatiinek.” ⁸ Nto yu kēēnkēt :Yēēsu kiyēē king'āloolēē :rubiikyii, kuteebē kule, “-Mōōkoosēēnoo key kārōomin? Ām nee yu ōmiitē ōmwooyē kule manoonamaanu mukaatiinek? ⁹ Mānōōnkēt kiy ākoy kura? -Mōōsōōtē mukaatiinechaa ki muut choo kyoomē :biiko kisyēērōōk muutu āk kaatuukanik choo kyōōruruuchē kunyiy kēēboonichoo? ¹⁰ Nto mbo naas mukaatiinechaa ko tisab choo kwoomē :biiko kisyēērōōk ang'wanu āk kaatuukanik choo kwōōruruuchē kunyiy kēēboonichoo? ¹¹ Ām nee simōōnkēt kule kāmāāng'āloolwook kurubta key āmiik? !Kāmwoowook, ōriibēē key kiyēē bāyēēnook :Farisaayēechaa āk Satukaayēechaa!” ¹² Yooto nanyuun, kōōnkēt

:rubiichoo kule mēēbērē kimwoochinē icheek :Yēesu kuriibēē keey āmiik nteenee kimwoochinē kuriibēē keey kānēētutuutēkaab Farisaayeeek āk chēbo *Satukaayeeek.

*King'oonkyi :Yēyiin Bētērō kule ki ng'oo :Yēesu
(Māarkō 8:27-30; Luuka 9:18-21)*

¹³ Yu kāwokuyit :Yēesu ākoo rubiik rōōrōōkēētaab *kiriinkēētaab Kayisareeya Filiibi, kuteebee rubiikyii kule, “Mwooyē :biiko kule *Wēritaab Chii, ku ng'oo?” ¹⁴ Kuwālchi :rubiik kule, “Mwooyē :alake kule inyiing' Bātisāniintēēt Yoowaana, kubērē :alake *Eliiya, nto alak kumwooyē kule Cheremnyaa nto ku ake ām *wōōrkooyikaab Yēyiin nyēē kaakung'eetee *kāābkwoombiich.” ¹⁵ Kulēēnchi Yēesu, “Nto akweek, ōbērē anii ku ng'oo?” ¹⁶ Kumwooy :Simōōni Bētērō kule, “Inyiing' *Kāārārōokiintēēt, Lakwataab Yēyiin.”

¹⁷ Yooto kumwooy :Yēesu kule, “Simōōni araab Yoona, ibēruuroot. Mā chii :nyēē kāng'oong'uung' ng'aleechu, nteenee Baaba anii nyoo miitē kibkōōnkōy. ¹⁸ Kuniy, +māākuuriing' kule Bētērō* ānku +māātēēkyi kitawaani kōōnyuu nyēē -mēēbēlē :Bunyooontēēt. ¹⁹ +Māākōōniing' kāāmuukēyēwēēk chēbo Bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Kiy ake tukul nyēē ikērē ām kōōrooni, +/makeeker ām kibkōōnkōy. Nto nyēē iyootē ām kōōrooni, +/makeeyaāt ām kibkōōnkōy.” ²⁰ Yu keewaany :Yēesu kumwooy kuu nyooto, kōōkiimchi rubiikyii masimkumwaaytaat kule inee :Kāārārōokiintēēt.

*King'alaalee :Yēesu meenyii āk ng'eeteenyii bo meet
(Māarkō 8:31-33; Luuka 9:22)*

²¹ Kuchakee yooto kuwo taay kutoow :Yēesu kumwoochinē rubiikyii kule ākoy kuwo :inee Yēerusālēm ānkubuntēē nyāliluutēk chēē chaang' ām āwunnyēkaab booyik, mbo *kibkōōrōs chēē wōōyēch āk kānēētikaab kiruutēk. Kimwooy mbo subak kule ākoy / keebakach inee nto miitē bēsyēētaab sōmōk /kiing'eetee meet.

²² Yooto kuwēēto :Bētērō Yēesu komos ānkumwoochi kule, “Acha ōō, Mokoryoontēēt! Mēērook kuyēyākiis :ng'ala chēē wuu choo ām wōlēē imiitē!”

²³ Yooto kōōtuukyi Bētērō batay ānkumwoochi kule, “Sateenaa keey wē, Syeetaani! -Mēēyēku kānākuut ām wōlēē āmiitē. 'Isōōtē kuu wōlēē isōōtitooy :biiko, āmēēbērē kuu wōloo māktōoy :Yēyiin.”

*Wuuyinto nyēē buntēē :rubiintēētaab Yēesu
(Māarkō 8:34—9:1; Luuka 9:23-27)*

²⁴ Nto tēē yoo kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “Chii ake tukul nyoo māchē kurub ng'aleekyuu, kutay kiyēē māchē :mooyēenyii amanyokoriit meet.† Yoo kaakucham kuyey kuu nyooto, kuruba. ²⁵ Nyoo kāyēētyi keey soboontaab kōōrooni, mākōōboot soboonnyii bo kibchuulyo. Nto nyoo kēēkooyto soboonnyii ām kōōrooni kubo anii, mākunyōōr *soboontaab kibchuulyo. ²⁶ Kāroomnyo nee nyēē nyōōru :chii yoo kēē-tukuulchi keey tukuukaab kōōrooni ānkōōboot soboonnyii bo kibchuulyo? Nto kiy nee nyēē imuuchē :chii kuwalee soboonoto? ²⁷ Āmiitē :anii, *Wēritaab Chii wāāchōōnii ām Lēbkēēyyēētaab Baaba āk malayikaanikyii, ānkuchāyēchi chii ake tukul kurubta keey kiyēē kiikuyey. ²⁸ !Kāāmwoowok, mii :biiko alake yu chēē mābēku kumanaakas Wēritaab Chii kuyibu bāytooyiisyēenyii.”

16:14 Mat. 14:2; 17:10-13; 21:11 16:16 Mat. 4:3; 14:33; Yoowa. 6:69; Yēyuut. 14:15 * 16:18 Ibooru :kaaynaani kule kitaweeet. 16:18 Luuka 22:32; Yoowa. 1:42; 21:15-17; Kala. 2:6-9; Ēfēēs. 2:20 16:19 Mat. 18:18; Luuka 11:52; Yoowa. 20:23 16:20 Māarkō 8:30; 9:9 † 16:24 Yoo /kākēēwēēkyiini yuutēyu ng'ālyoo āk ng'ālyoo kumwooyē kule 'ankunam murtooywoontēenyii'. Ām bēsyōōsyēchooto, ki yoo kanamaat :chiito murtooywoontēēt kōōbooru kule miitē /bokēēbākāchē. 16:24 Mat. 10:38-39; Luuka 14:27; 1Bēt. 2:21 16:25 Luuka 17:33; Yoowa. 12:25 16:27 Tyēēn. 62:12; Cherem. 17:10; Mat. 13:41-42; 25:31-46; Yoowa. 5:29; Room. 2:6; Ng'oong'. 22:12

17

Kiweek :eertaab Yēesu
(Māarkō 9:2-8; Luuka 9:28-36)

¹ Nto yu kakeeyta :bēsyōōsyēk lo, kulaang'ta :Yēesu ākoy tulwēēt ake barak, kuboontōtē keey Bētērō, Yāākōbō āk Yoowaana ng'eetaabkaametiitaab Yāākōbō. ² Kumiiitē wōlooto, kuweek :eertaab Yēesu kukāsē rubiik, koolekecheech kuu asiista. Kileelakiitu :nkicheek sirookyii kule mang'! ³ Yooto kukas :rubiichoo *Muusa āk *Eliiya kwoomē lōkōōy āk Yēesu. ⁴ Kulēenchi :Bētērō Yēesu, “Mokoryoontēēt, karaam nyēē tyaa kēēmiitē yuutēyū. Kany ateech kēryōōnik sōmōk, nyeeng'uung', nyēbo Muusa ākoo nyēbo *Eliiya.”

⁵ Kutākung'ālōolē :Bētērō, kuchō :boolteet nyēē ki lebkey miisin ankoolaambuuch icheek ānkuchōōnēē :kuutiit booltaanaata kumwooyē kule, “Lakwanyuu :nyi nyēē āchāmē ānkāang'erēkyinē. Kunyoo, ōkāsyinē kiyēē mwooyē.”

⁶ Yu kakas :rubiichoo kuutiinaa, kumuuyo ānkōōbutyi ng'wēny kukubuy kuut. ⁷ Kuwo :Yēesu yooto ankutabtab icheek kumwoochinē kule, “-Mōōmuuyē, ōng'eētyē.” ⁸ Nto yu kēētōrōōr :rubiichoo mētēwook, māmiiitē :chii ake tukul nteenee Yēesu nkit.

⁹ Yu kimii kurēkunēē lekem, kōōkiimchi :Yēesu rubiichoo kule, “-Mōōmwoochi chii kiyēē kookas, ākoy yoo /kaakiing'eetee *Wēritaab Chii meet.”

*Kiineet :Yēesu wōlēē kiwuu :chōōnēētaab *Eliiya*
(Māarkō 9:11-13)

¹⁰ Kuteebēē :mbo Bētērō Yēesu kule, “Ām nee naas, sukumwooyē :kānēētikaab kiruutēk kule māchāktōōs kōōyēēw *Eliiya kurook, nto chōōnii *Kāārārookiintēēt?”

¹¹ Kuwālchi :Yēesu kule, “Mwooyē :bichoo man. Intōōwu :Eliiya sukukaramiit :kiy ake tukul. ¹² !Kāāmwoowook, kiikuchō Eliiya ānkimēēnkētē :bichoo, nteenee kiyeyee kiy ake tukul nyēē kimāchē. Nto ām kēēlto nyēē wuu nyooto, makunyalil *Wēritaab Chii ām āwunnyēkaab bichooto.” ¹³ Yooto nanyuun kōōnkēt :rubiichoo kule kimiitē :Yēesu kung'ālōolēē Bātisāniintēēt Yoowaana.

Imuuchāktōōs :kiy ake tukul ām chii nyoo ikoosēē keey Yēyiin
(Māarkō 9:14-29; Luuka 9:37-43a)

¹⁴ Yu kāākurēk :Yēesu āk rubiichoo, kuba ākoy yoo kimiitē :rubiik chuut alake kuboonto keey biiko chēē kichoong'ēch chēē kikiikōōruruuch keey. Yooto, kuchō :chiito ake ānkukutunyēē taayeetaab Yēesu ¹⁵ ānkumwoochi kule, “Mokoryoontēēt, riiree wērinyuu nyēē boonto mēwuunkook. Iyiimē :bōōroo miisin kutōōrchinē kwaak mā nto ku bēēko. ¹⁶ Kāāmutyi rubiikuuk nteenee manaakoomuuch.”

¹⁷ Yooto kumwooy :Yēesu kule, “Kunuurēch sōō, :biiko alake nyēē tyaa. Nto yu manookaaseena keey! +Māābuurtook ākoy āyu? +Māāmuytoochook ākoy āyu? Omut-waa anii wēeroo.” ¹⁸ Kōōbēbēēto :Yēesu tāmirmiryoonoo miyaat kung'eetee wēeroo. Yooto, kusob :wēeroo bakeenke.

¹⁹ Nto miitē yoo kuboonto keey Yēesu āk rubiikyii, kuteebēē :rubiik kule, “So, ām nee simakiimuuch :acheek tāmirmiryoonoo miyaat?” ²⁰ Kuwālchi :Yēesu kule, “Kuuyu -mōōkoosēēnoo keey kāroomin. Kāāmwoowook, nto ōboontē kaakaaseet nyēē mining' nyēē tēē kēbuswoontēētaab *aritaaliit, nto ōmuuchē ōmwoochi tulwooni kule, 'Ng'eetee yu ānkiiwē yuun' kung'eētē. Māmii :kiy nyēē ibēlook. ²¹ Mēēmuuchāktōōs :tāmirmiryēēt nyēē wuu nyooto, yoo manoosaay ānkōōkir āmiisyēēt.”*

King'alaalee :Yēesu subak meenyii āk ng'eeteetaab meet
(Māarkō 9:30-32; Luuka 9:43b-45)

²² Nto yēē kimiitē kubēēsyētē :tukul ām Kalilaaya, kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “Mii /bokiyyokochinē *Wēritaab Chii āwunnyēkaab biikaab kōōrooni. ²³ +/

Makeebakachaa nto miitē bēsyēētaab sōmōk /kiing'eeteenaa meet.” Kiyey :yooto kwoorookēniis :rubiik miisin.

Kikweyta :Yēesu syuuruutaab Kōōtaab Yēyiin

²⁴ Yu kayit :Yēesu āk rubiikyii Kaabernaam, kukwa :kāāruruukikaab *syuuruutaab *Kōōtaab Yēyiin ankuteebee Bētērō kule, “Mākwēyē :kāānēētiintēēng'woong' syuuruut nyēbo Kōōtaab Yēyiin?” ²⁵ Kuwālchi :Bētērō kule, “Kwēyē.” Kuwo :Bētērō kō, nto baanta nyooto māchē kung'alaal, kumwoochi :Yēesu kule, “Ikāsē :inyiing' kule nee oō, Simōōni? Ng'oo :nyēē kwēchinē bāytooyikaab kōōrooni syuuruut? Lōkōkwaa nto biiko alak?” ²⁶ Kuwālchi :Bētērō kule, “Kwēchinē :biiko alake.” Kumwoochi :Yēesu kule, “Ākoo tookunoot kule mākwēyē kiy :lēēkōōy. ²⁷ Nteenee yoo simākēēkustoochi bichu, iwē ākoy tōōliil ānkiiwiirchi ntawaaniit bēēko. Nto *burburyoontēēt nyoo bo taayta inam, ing'aany kuutiinyii. +Meenyoorite āriit beesyaanteet nyēē yēmē kukweytee :biiko āyēēnku syuuruut. Iyibchi bichoo kubo syuuruut nyeenyuu ākoo nyeeng'uung'.”

18

Ng'oo :nyēē wōō?

(Māārko 9:33-37; Luuka 9:46-48)

¹ Nto mii bēsyēēt ake, kuteebee :rubiik Yēesu kule, “Ng'oo :nyēē wōō ām bāytooyi-isyēētaab Yēyiin?” ² Kukuur :Yēesu leekwa nyēē mining' kōōyooong'to keyy rubiik ³ ānkulē, “!Kāāmwoowook, yoo kamooweekse oōbuur kuu wōloo wuunto :lēēkōōy chēē minkēēch, mākoy kōōwut :chii ām akweek bāytooyiisyēētaab Yēyiin. ⁴ Kunyi, nyoo yibē keyy ng'wēny kuu leekwa, ku wōō :nyooto miisin ām bāytooyiisyēētaab Yēyiin. ⁵ Nto nyoo tōrōōchē chii nyēē wuu lakwani ām kaayneenyuu, kukaakutoroochaa anii.

Ōriibēē keyy kentaayeet

(Māārko 9:42-48; Luuka 17:1-2)

⁶ Chii nyoo kaken ake nyēē takukuskus ām kāāyēnēēt, kumisiyinē /kēērātyi rwaā nyēē wōō kaat /ānkēētōōrchi araray kuling'ta. ⁷ Tyaa sōō :ng'wooninto nyēē mākun-yōōr :biiko choo kēntooy biich. Mii :biiko chēē makuken biiko alak kutaya, nteenee mākung'woonchi sōō kule nee chiichoo kēnē ake.

⁸ Yoo kēēsākyyiing' :āwung'uung' nto kereenkeeng'uung' itayaa, itilte! Kaykay inyōōru *soboontaab kibchuulyo iboontē āwut akeenke nto ku kereeng' akeenke kusiir iboontē āwunnyēk tukwaay nto ku kērēēnkōōk tukwaay /ānkēētōōrchiing' wōlēē bo maataab kibchuulyo. ⁹ Yoo kēēsākyyiing' koong'uung' itayaa, ilōōtu! Kaykay inyōōru *soboontaab kibchuulyo iyuu kimekoong'nyaa kusiir iboontē koonyek tukwaay /ānkēētōōrchiing' wōlēē bo maataab kibchuulyo.”

Māmāchē :Yēyiin kubot :chii ake tukul

(Luuka 15:3-7)

¹⁰ Kitas taay :Yēesu kumwoochi rubiikyii kule, “Ōriibē keyy! -Mōōmōōntooy ake tukul ām chu tākung'ārng'ār. Kubooyiit man, tinyē :icheek malayikaanikwaa chēē boonto keyy Baaba ām kibkōōnkōy ākookoy.* ¹² Yoo boonto :chii kēēchiirēkyii bokol ānkubot :akeenke ii, kuyēyē kule nee? Bākooktooy oob chuut tāmānwookik sokool āk sokool ankuwokucheeng'aat nyoo kābotē? ¹³ Kubooyiit man, ng'ērēchē miisin kubo nyooto akeenke kusiir chuut alak. ¹⁴ Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, māchāmē :kōōn nyoo mii kibkōōnkōy kubot mbo :akeenke ām bichooto tākung'ārng'ār.”

Choolwookātēēt ākoo nyooyeetaab kaat

(Luuka 17:3-4; Mataayo 16:19)

17:23 Mat. 28:6; Māārko 8:31 17:24 Chuy. 30:13-14 18:1 Luuka 22:24 18:3 Mat. 19:14 18:4 Mat. 23:12

18:5 Mat. 10:40 18:9 Mat. 5:29-30 * 18:10 Tinyē :siruuṭēk alake kērēywoontēētaab 11: Kichōōni :Wēritaab Chii chokōōrāroochē choo kiikubootyo. 18:14 Yoowa. 10:11-15 18:14 Luuka 3:6; Room. 15:16; Ibu. 5:9; 2Bēt. 3:9

¹⁵ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Yoo kāchoolwookēnchiing' :ng'eetaabkoomēt iwēētē komos ānkuwēeboorchi lēēluutyēenyii. Nto yoo kākāsuung', 'kukēyisu inee. ¹⁶ Nteenee yoo kāmākāsuung', iwēētē keey chiito ake nto ku biich āyēēng', sukumiitē :biiko āyēēnku nto sōmōku :chēē chāmchiintōos kule wuu nyooto /sikiitiil ng'ālyoo. ¹⁷ Nto yoo kāmākāsyi bichoo, ōmwoochi booyikaab kanisa ng'aleek tukul. Nto yoo kāmākāsyi booyichoo, ōyib inee kuu wōloo /kēēyibtooy chii nyoo -mēēnkētē Yēyiin nto kuu kāāruruukiintēētaab *syuuruut.”

¹⁸ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Kiy ake tukul nyēē ōkērē ām kōōroni, +/makeeker ām kibkōōnkōy. Nto kiyēē ōyootē ām kōōroni, +/makeeyaāt ām kibkōōnkōy.

¹⁹ Āmwoowook subak kule, yoo kākāsyiin :biiko āyēēnku ām kōōroni yoo sooyē kumāchē kiito ake, kuyēchinē :Baaba nyoo mii kibkōōnkōy kuu wōlēē kāmāktooy.

²⁰ Yoo kātuuyo :biiko āyēēnku nto ku sōmōk kuyēyiisyēē kaayneenyuu, āboontē keey āk icheek.”

/Kēēnyōōchinē keey kaat

²¹ Nto miitē yoo kuteebēē :Bētērō Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, māchāktōos ānyōōchi kaat ng'eetaabiya areet ata yoo kāchoolwookēnchoo? Ara, ākoy areet tisab?” ²² Kukētyi :Yēesu kule, “-Mēēnyōōchinē kaat areet tisab baateey, nteenee kunyil tāmānwookik tisab āk tisab.”

²³ Yooto kumwooy :Yēesu kule, “Wuu nyi :bāytooyiisyēētaab Yēyiin: Kimwoochi :bāytooyiintēēt wootwookikyii kukwa /bokeeng'alaalee wōlēē kiwuu :yiisyōōnuutēkwaa.

²⁴ Kiboonto :wootwookiintēēt nyēē kibo taay bēsēnto nyēē wōō miisin.† ²⁵ Nto kuuyi ki wōō :bēsēnoo nyēē kimēēmuuchē kuyaakta, kumwooy :mokoryoontēēt kule /kyaalta wootwookiintonoo āk kanyii tukul kunam wōlēē mii :cheebyoosyeenyii, lōkōkyii āk kiy ake tukul nyēē kiboonto /keeyaaktee bēsēnooto. ²⁶ Kukutunyēē :wootwookiintonoo taayeetaab mokoryoontēenyii ankuriiree keey kule, ‘Lēyyē, mokoryoontēēt, tēēkōōnoo sōō bārooyinto sāāyookuung' bēsēnng'uung' tukul.’ ²⁷ Kuriiree :mokoryoontoonoo chiichoo ānkōōmiisyi bēsēnooto kootyaaktaayakay.

²⁸ Nto yu chuytooy :wootwookiintonoo saang' kutuuyēē wootwookiintēēt nyiin ake. Kiboonto :nyoo bēsēntaab nyiitēnyii nyēē mābo laat.‡ Yooto kutēryēkyinē nyiin kumāchē kookeet ānkubērē, ‘Yookwoo bēsēnyuu!’ ²⁹ Kukutuny :nyiin ankusaaysaay murēētkey kule, ‘Murooni, tēēkōōnoo bārooyinto ēē, wē, sāāyookuung' bēsēnng'uung’.’ ³⁰ Nteenee kitāyis :chiichoo ānkukwēr nyiin ākoy kōōk wokurat ākoy bēsēyēt nyēē kayaaktee bēsēnoo! ³¹ Nto yu kakas :wootwookik chuut alake kiyēē kayeyakay, kunērēekiis miisin ānkubokumwoochi mokoryoontēēng'waa kiyēē kiyeyakay.

³² Yu kakas :mokoryoontēēt ng'aleechaa, kukuur wootwookiintonoo ānkumwoochi kule, ‘Iyēku sikoran. Yu kwēēriirēē keey :inyiing' āmiisuung' anii bēsēnoo kwēēboontē tukul. ³³ So, kwaaming' :nee simeeriiree :nkinyiing' wootwookiintēēt nyiin ake?’ ³⁴ Kinyēēr :mokoryoontoonoo ankunam chiichoo kukerta kō kung'woonchi ākoy kuyaakta bēsēntaab biich tukul.

³⁵ Kunyi, mākuyēwook :Baaba nyoo mii kibkōōnkōy kuu nyooto yoo -mōōnyōōchinē keey kaat.”

19

Kiineet :Yēesu kule miyaat :bareetaab kooyēēy (Māārko 10:1-12)

18:15 Laawi. 19:17; Kala. 6:1 18:16 Kiruu. 19:15; Yoowa. 8:17; 2Kōōr. 13:1; 1Tēm. 5:19; Ibu. 10:28 18:17 Room. 16:17; 1Kōōr. 6:1-6; 2Kōōr. 6:17; Tiitō 3:9-11 18:18 Mat. 16:19; Yoowa. 20:23 18:19 Mat. 7:7 18:22 Toowu. 4:24 18:23 Mat. 25:19 † 18:24 Kiyēmē :beesaanichu kwaan tuuka kisyēērōōk konom. 18:27 Luuka 7:42 ‡ 18:28 Kiyēmē keey :bēsēnoo āk tuch āyēēng' baateey. 18:33 Mat. 5:7 18:34 Mat. 5:26 18:35 Mat. 6:14-15; Ēfēēs. 4:32; Kolos. 3:13; Yāāk. 2:13

¹ Yu keewaany :Yēesu kumwooy ng'aleechaa, kung'eetee Kalilaaya ānkutākyi keey yēmēētaab Yuuteeya. Kisyēbunēē biitēētaab koong'asiis nyēbo āynēētaab Yoortaan.

² Kurub ām wōlooto :biiko chēē chaang' ānkōōsoob choo kimnyoontōōs.

³ Nto tēē yoo, kukwoonchi *:Farisaayeeek alake Yēesu kumāchē kutyem, ankutee-bee kule, “Chāmweēch :kiruutēk kukwet :chii koorkeēnyii kubo ng'alyoo ake tukul?”

⁴ Kuwālchi :Yēesu kule, “Manoosuman :akweek siruutēk yoo mwooyē kule, yu kitoowu :Yēyiin kuyēyē kōōrēēt, ‘Kiyey murēn āk koorko,’[†] ⁵ ānkumwooy kule, ‘Kiyooto nyēē yēyē murēn kung'eetee kōōtaab kwaan āk kaamet ankoomut koorkeēnyii ānkunoomnyo :tukwaay kuyēk kiy akeenke.’[†] ⁶ Mēēbērē tāku biich āyēēng', nteenee kāākuyēk kiy akeenke. Kunyoo -mēēbēēsyō :chii kiyēē kiikōōnoomnyo :Yēyiin.”

⁷ Kuteeb subak :Farisaayeechaa kule, “Ām nee sukumwooy *:Muusa kule, kusirchinē :saanteet koorkeēt barweet nyēē bārēē kooyēyto nto kwētē koorkeēt?” ⁸ Kukētyi :Yēesu kule, “Kichāmwook akweek :Muusa ōkwētē kooruukwook kuuyu wuuyēch :mukuulēy-wēkwook. Nteenee kimāwuu nyoo yu kibo taay. ⁹ !Kāāmwoowook, chii nyoo kwētē koorkeēnyii ām ng'aleek chēē māmāmē keey āk martaayeeet, ānkulē keemut koorkeēt ake, kukaakumarta :chiichoo.”

¹⁰ Yooto kumwoochi :rubiik Yēesu kule, “Yoo ākoo wuu chu :ng'aleek ām wōlēē miitē :murēno āk koorkeēnyii kukaykay kumēēmutiis :chii.” ¹¹ Kuwālchi :Yēesu rubiikyii kule, “-Mēēmuuchē :chii ake tukul kucham ng'aleechu, nteenee choo kiikung'oonkyi :Yēyiin. ¹² Choong'ēch :ng'aleek chēē yēyē biiko kumākēēsyō. Miitē :alake chēē / kikēēsichē kumēēmuuchē kusich, kukilātē alak :biiko nto alak, kitay kēēsyyēēt kubo bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Nyoo imuuchē kucham, kucham.”

Biiko chēē iwutē bāytooyiisyēētaab Yēyiin?

(Māārko 10:13-16; Luuka 18:15-17)

¹³ Nto miitē yoo, /kiimutyi Yēesu lēēkōōk kule kutiinyēē āwunnyēk kōōbēruur. Nteenee kiiburyoong'to :rubiikaab Yēesu bichoo. ¹⁴ Kumwoochi :Yēesu kule, “-Mooraany, nteenee ōbāroochi lōkōchu minkēēch kukwa wōlēē āmiitē, kuuyu biiko chēē wuu chuutēchu :chēē iwutē bāytooyiisyēētaab Yēyiin.” ¹⁵ Yooto, kōōbēruur lōkōchoo, nto yityo kuwēēchi keey.

Wuuy kōōwut :chii nyēē boonto bāytit Kaab Yēyiin

(Māārko 10:17-27; Luuka 18:18-27)

¹⁶ Nto miitē bēsyēēt ake kuchō :chiito ake ankuteebee Yēesu kule, “Kāānēētiintēēt, nee :nyēē karaam nyēē mākāktōōs ayey sāānyōōru *soboontaab kibchuulyo?” ¹⁷ Kuwālchi :Yēesu kule, “Ām nee yu 'keetebeenaa kurubta keey kiy nyēē karaam? Yēyiin baateey :nyēē karaam. Nto yoo imāchē siiminy nyēē karaam, iriib kiruutēkaab Yēyiin.”

¹⁸ Kuteebee :chiichoo Yēesu kule, “Imwooyē kiruutēk nkōchō?” Kulēēnchi :Yēesu, “-Meebakach chii, -meemarte, -mēēchōōrsē, -mēērātyi chii ng'wiiynan, ¹⁹ iywey kōōn āk koomēt ankiicham laatyēng'uung' kuu wōloo ichāmtooy keey.”[†] ²⁰ Kumwooy :chiichoo kule, “Ntēē ārubē kiruutēchu tukul. Ara nee nyēē taakustaat?” ²¹ Kuwālchi :Yēesu kule, “Yoo imāchē siichurte, wee-alte kiy ake tukul nyēē iboontē ānkiikoochi bānoonik kiyēē 'kēēnyōōru. Yoo 'keeyey kuu nyooto, irubwaa. +Mēēnyōōru bāytit nyēbo man ām Kaab Yēyiin.” ²² Yu kakas :chiichoo kuu nyoo, kusimikta nyēē kāng'woonchi, kuuyu ki wōō :bāytit nyēē kiboonto.

²³ Nto tēē yoo kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “Wuuy sōō kule nee kucham :chiito nyēē boonto bāytit bāytooyiisyēētaab Yēyiin. ²⁴ !Kāāmwoowook, nyumnyum kōōwut *:tembes koong'taab sintaaniit kusiir kōōwut :chii nyēē boonto bāytit Kaab Yēyiin.”

²⁵ Yu kakas :rubiik ng'aleechaa, kumuuyo miisin ānkumwooy kule, “Ara ng'oo, naas,

† 19:4 Toowu. 1:27 † 19:5 Toowu. 2:24 19:5 Ēfēēs. 5:31 19:7 Kiruu. 24:1-4; Mat. 5:31 19:9 Mat. 5:32; 1Kōōr. 7:10-11 19:14 Mat. 18:3 † 19:19 Chuytaayeeet 20:12-16; Kiruutēk 5:16-20; Laawiik 19:18 19:19 Chuy. 20:12-16; Laawi. 19:18 19:19 Māārko 12:31 19:21 Mat. 8:21-22; Luuka 12:33 19:22 Tyēēn. 62:10

:nyēē imuuchē /kiiraraach?” ²⁶ Yooto kōōrōōtoot :Yēēsu rubiichoo ānkumwooy kule, “Mēēmuuchāktōōs :ng'aleechu ām wōlēē mii :chiito, nteenee imuuchāktōōs :kiy tukul ām wōlēē mii :Yēyiin.”

Kiyēē nyōōru :biiko choo kaakurub Yēēsu

(Māārko 10:28-31; Luuka 18:28-30)

²⁷ Yooto, kumwooy :Bētērō kule, “Kēēnyōōru nee :acheek chu kookeebakaakte kiy ake tukul ankeerubiing’?” ²⁸ Kumwoochi :Yēēsu kule, “!Kāāmwoowook, yoo bāytooyiisyē *:Wēritaab Chii āk Yēyiin ām kōōrēēt nyoo lēēl, +mōōbāytooyiisyē :akweek rubiikyuu tamanu āk āyēēng'. +Mōōtiilchinē ng'aleek ārootunwēēk taman āk āyēēng' chēbo Isrāyēēl. ²⁹ Nto chii ake tukul nyēē kaakubakaakta koorin nto mbo ng'eetaabkaamet nto mbo cheebkaamet nto kwaan nto kaamet nto lēēkōōk nto ku mbareenik kubo anii, mākunyōōr tukuuchoo kunyil bokol nto miisin, mākunyōōr *soboontaab kibchuulyo. ³⁰ Nteenee biiko choo yibē keyy barak ām kōōrooni mākubooyiit lēt ām Kaab Yēyiin, nto choo yibē keyy ng'wēny ām kōōrooni mākubooyiit taayta ām Kaab Yēyiin.”

20

Biikaab yiisyēēt ām mbareetaab musābiibuunēk

¹ Kitas taay :Yēēsu kumwooy tyoonkōōchēēt ake kule, “Wuu nyi :bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Kimii :chiito ake nyēē kiboonto mbareenyii nyēbo *musābiibuunēk. Kimusta :chiichoo bēsyēēt ake kōōrōōn wokucheeng' biiko chēē kāyēchi yiisyēēt ām mbaraanaa.

² Yooto kukāsyiin :chiichoo āk biikaab yiisyēēt kule mākukwēchi bichooto beesaanik chēē /kikēyēyiisyēē ām bēsyēēt akeenke. Yooto nanyuun kukwēr bichoo mbareen.

³ Nto yēē ki āsiiswēk sōmōk chēbo kōōrōōn, kuwo :chiichoo wōlēē kiiruruukyine keyy :biiko kumāchē yiisyēēt. ⁴ Kumwoochi chiichoo bichoo kule, ‘Obe :nkakweek bōōyēyiisyē mbareeng'waanii, sāākwēwook kiyēē yemaat.’ ⁵ Kuba :bichoo.

Kiiyēy :chiichoo yooto āsiiswēk chēē kimāchē kuyitē lo āk yēē kimii āsiiswēk sokool wokukwēr biiko alak. ⁶ Chokuwo subak yēē kimāchē kumii :asiista taman āk akeenke. Kunyōōr subak biiko alak chēē kimii kēēyyoong'iis. Kuteebē choo kule, ‘Ām nee yu sōōyyoonyēē :akweek yu kwiimēn?’ ⁷ Yooto kuwāl :bichoo kule, ‘Kēēmiitē yu kuuyu māmii :chii nyēē kaakusireech kēēyēchi yiisyēēt.’ Kumwoochi :chiichoo bichoo kule, ‘Okwaa :nkakweek bōōyēyiisyē ām mbareeng'waanii.’

⁸ Nto yu kararakta :asiista, kumwoochi :chiichoo kibo mbaraanaa chiinyii nyēē kiiyyoonkyine yiisyēēt kule, ‘Kuur biikaab yiisyēēt tukul ānkiikwēchi beesaanikwaa choo kāyēyiisyēē. Itoowunēē choo /kākēēsirē lēt ankiitas taay ākoy choo /kākēēsirē taay.’

⁹ Yooto nanyuun, kukwa :biikaab yiisyēēt choo /kikēēsirē asiistaab taman āk akeenke /ānkēēkwēchi beesaanik chēē /kikēyēyiisyēē bēsyēēt akeenke. ¹⁰ Nto yu kakwa :choo /kikēēnyōōyēē /kēēsirē, kubērē tōōs +/mākēēkwēchi chēē chaang' kusiir chuut, nteenee /kikēēkwēchi icheek tukul beesaanik chēē /kikēyēyiisyēē bēsyēēt akeenke. ¹¹ Kutoow :akeenke kuwookuutyēē chiitaab mbareet ¹² kumwoochine kule, ‘So, ntēē kāyēyiis :bichu /kātākēēsirē asiista akeenke buch, ānkii-āyēēchēēnēēch acheek chu kakyamee keyy yiisyēēt ānkēyōōtu asiistaab bēēt?’

¹³ Kuwālchi :chiitaab mbareet chiichooto kule, ‘Lēyyē, tilyaani, nee :nyēē miyaat? Kākēēkāsyyine oob kule +/ mākēēkwēwuung' beesaanik chēbo bēsyēēt akeenke?

¹⁴ Wēēchi keyy! Kaacham ākwēchi chiito nyoo kākōōnii lēt beesaanik chēē tēē cheekuuk. ¹⁵ Ākoo -māāboontē :anii kāmūukēywēēk ayeyee beesaanikyuu kiyēē āmāchē ayeyee? Nto katuuyiitiing' keyy :moo kubo mooyēēnyuu nyēē lēēl oō? ”

¹⁶ Yooto kooteryeech :Yēēsu kule, “Nteenee biiko choo yibē keyy ng'wēny mākubooyiit taayta, nto choo yibē keyy barak mākubooyiit lēt.”

*Nyēbo sōmōk kung'āloolē :Yēesu meenyii āk ng'eeteenyii
(Māārko 10:32-34; Luuka 18:31-34)*

¹⁷ Nto yu kimiitē :Yēesu kōōtōochē Yēerusālēēm kuwēeto rubiikyii taman āk āyēēng' komos ānkumwoochi kule, ¹⁸ “!Kookas, kēēmiitē kēēbēētii ākoy Yēerusālēēm. +/Māboki-iyokoochi *Wēritaab Chii mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo kāānēētikaab kiruutēk. Makooruustaa /keebakachaa ¹⁹ ānkōōyokoochoo biikaab Rooma. Mākōōntosuuroo :choo ānkubirsēētoo kulālchoo ānkukwērtōochoo *murtooywoontēēt. Nto miitē bēsyēētaab sōmōk +/makiing'eeteenaa meet.”

*Wōō :ng'oo ām biikaab Kiriistō
(Māārko 10:35-45; Luuka 22:24-27)*

²⁰ Nto miitē yoo, kuchōōnto :cheebyoosyeetaab Sebetaayo wērikyii ānkukutun-
yēē taayeetaab Yēesu kumāchē kusoomso. ²¹ Kuteebee :Yēesu kule, “Imāchē nee?”
Kuwāl :cheebyoosyaanaa kule, “Chāmwoo kōōbuurunēēniing' :wēriinyu ake āwutaab
taay kōōbuurunēē :ake āwutaab kaataam ām Bāytooyiisyēēng'uung' nyoo chōōnii.”
²² Kumwoochi :Yēesu kule, “-Mōōnkētē kiyēē osoomē. Ōmuuchē :akweek ocham ōbuntēē
nyāliluutēk chēē +māānyōōru :anii?” Kuwālchi :bichoo Yēesu kule, “Kiimuuchē.”
²³ Kumwoochi :Yēesu kule, “+Mōōnyāliilchē sinee kuu anii, ānkoo kuwuu nyooto, -māā-
boontē kāāmuukēywēēk ākōōnook ātēbto nyēbo āwutaab taay nto ku nyēbo kaataam.
Baaba Yēyiin :nyēē yēytoochinē biiko bārooyinwēchoo.”

²⁴ Yu kakas :rubiik chuut alake tamanu ng'aleechaa, kunyēērchi murēchooto āyēēng'.
²⁵ Yooto kukuur :Yēesu rubiichoo tukul ānkumwoochi kule, “Ōnkētē kule bāytooyik
chēē mii kōōroni kumāchē kōōboorchi biiko alak kule icheek :chēē bāytooyiisyē
ānkuboonto kāāmuukēywēēk kubiir chuut. ²⁶ Nteenee -mookany kuwuyiit nyooto
ām wōlēē ōmiitē :akweek. Kunyoo yoo māchē :chii ām akweek kuyēk nyēē wōō,
kumāchāktōōs kuyētyēēchinē chuut. ²⁷ Nto nyoo māchē kubāytooyiis, kumāchāktōōs
kuyēchinē chuut yiisyēēt. ²⁸ Kyāāchōōnii *Wēritaab Chii sichāāyēchi biiko yiisyēēt,
āmēēbērē kyāāchōōnii /subokēyēwoō. Kichāākooytē soboonnyuu sukusobcho :biiko
chēē chaang'.”

*Kiisob :Yēesu cheebkoraatiisyek āyēēng'
(Māārko 10:46-52; Luuka 18:35-43)*

²⁹ Nto yu ng'ēētēē :Yēesu Yēērīkō ākoo rubiikyii, kurub lēt :biiko chēē chaang'.
³⁰ Kimii :biiko alake āyēēnku chēē kikōryootiin kēēbuurēē kēēlto komos. Yu kēēnkēt
kule ki Yēesu :nyi kimii kukēēytooy, kukuurchi barak kule, “*Mōchōkōrēētaab Tāwuti,
iriireeneech, ankiiriireeneech!” ³¹ Kōōburyoong'to :biiko kule, “Ōsiisyē!” Nteenee kuku-
urchi barak :bichoo miisin kule, “Mōchōkōrēētaab Tāwuti, ankiiriireeneech!” ³² Kōōyyo
:Yēesu ankuteebee cheebkoraatiisychaa kule, “Ōmāchē āyēwook nee?” ³³ Kuwālchi
kule, “Mokoryoontēēt, kēēmāchē keekaste.” ³⁴ Kukāsyi :Yēesu bichoo kiisayta ānkutiiny
koonyekwaa. Kukasta :bichoo areet akeenke ankurub Yēesu.

21

*/Kikeetorooch Yēesu ām Yēerusālēēm kuu Bāytooyiin
(Māārko 11:1-11; Luuka 19:28-38; Yoowaana 12:12-19)*

¹ Nto yu kariikta :Yēesu āk rubiikyii saang'ta ake nyēē /kikēēkuurēē Beetfaaka
ām Lekemeetaab *Musēytuuniinēk, ² kumwoochi rubiikyii āyēēng' kule, “Obe ākoy
saang'iin. +Mābōōnyōōru sikiryo nyēē siirwaak nyēē boonto keey kaamet. Otyaach
tukwaay ānkōōkwēwoō. ³ Nto yoo kateebeenaak :chii ng'ālyoo, ōlēēnchi māchē
:Mokoryoontēēt ānkumākukēt areet akeenke.”

⁴ Kiityiich :ng'aleechu kiyoo kimwooyē *wōōrkooyoontēēt ake kule,

⁵ “Ōmwoochi biikaab Yēerusālēem kule.
Ong'nyoo bāytooyiintēng'woong'.

Miitē kuchōōnii wōlēē ōmiitē.

Yiboot keey ng'wēny

ānkuchōōnēē sikiryō nyēē siirwaak.”†

⁶ Yooto nanyuun kuba :rubiichoo āyēēnku ankubokuyey kuu yoo kimwoochinē :Yēesu.

⁷ Kibokootyaach ānkukwēr siirwaakaanaa bo sikiryō āk kaamet. Yu kayit, kwaalyaktee sikiroochoo tukwaay sirookwaa chēē /kiiliiktēē keey, nto tēē yoo kutēbēē :Yēesu nyoo ki siirwaak. ⁸ Yooto kōōyiitoochinoot :biiko chēē chaang' sirookwaa kēēltaab too, nto alak kubutoot sokēēkaab sōōsik kōōkoochinoot kēēlooto kōōboor koonyit. ⁹ Kityēēnchinootē barak :biiko chēē kimii taay āk chēē kimii lēt kumwooyē kule,

“Kutōrōriit *Mōchōkōrēētaab Tāwuti!

Ibēruuroot :nyi chōōnii ām kaayneetaab Yēyiin!

Kutōrōriit :Yēyiin ām kibkōōnkōy!”†

¹⁰ Kuyitu Yēerusālēem, kōōwāywooytōōs :biiko tukul ānkutēēbē kule, “So, ng'oo :nyi?”

¹¹ Kuwāl :bichoo kikwoontooy keey Yēesu kule, “Wōōrkooyoontēēt Yēesu :nyi, nyoo bo Nāāsārēēt ām Kalilaaya.”

Nyēbo āyēēng' kukwētēē :Yēesu biiko biiwuutaab Kōōtaab Yēyiin

(Māārko 11:15-19; Luuka 19:45-46; Yoowaana 2:13-22)

¹² Nto tēē yoo, kōōwut :Yēesu biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin. Kimii yooto :biiko chēē kiwālāng'tooy beesaanik āk alak chēē kyooltooy chēēbtuukēēnikaab kōōsēēk āk cheemung'aariisyeek alak. Kuwunukto :Yēesu meesoosyekaab bichoo kiwālāng'tooy beesaanik kōōtyēēlākiis. Kiityeel mbo nkicheek ng'ēchērōōkaab choo kyooltooy chēēbtuukēēnik ankuwet bichoo tukul kuba saang'. ¹³ Kimwoochinē :Yēesu bichoo kule, “Mwooyē :siruutēk kule, ‘Bo :Kōōnyuu saayeet,”† nteenee kyooweech :akweek ‘kuyēk kēbēnyyoo nyēbo sāsīik.”†

¹⁴ Yooto /kiimutyi Yēesu cheebkoraatiisyeek āk chēē kichunkutootiin. Kōōsoob :Yēesu bichoo. ¹⁵ Kinyēēr :mbo *kibkōōrōs chēē wōōyēch āk kāānēētikaab kiruutēk miisin yu kakas ng'aleek chēbo kwōng'uut chēē kiyey :Yēesu āk wōlēē kityēēntooy :lēēkōōk ām biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin kōōkoostoo Yēyiin kule, “/Kiikaasta *Mōchōkōrēētaab Tāwuti!” ¹⁶ Yooto, kumwoochi :bichoo Yēesu kule, “Imiitē ikāsē kiyēē mwooyē :lōkōchu ēē?” Kulēēnchi :Yēesu, “Eē, ākāsē. Manoosuman :akweek yēēt ake ām siruutēk yoo mwooyē kule, ‘Kiiyey :inyiing' Yēyiin kookaastiing' :lēēkōōy āk chēērērōōk?”†

¹⁷ Kung'eetee :Yēesu Yēerusālēem ānkuwokurwoowunēē *kiriinkēētaab Beetannyaa.

Mutiiniit nyēē kimaayey āmit

(Māārko 11:12-14, 20-24)

¹⁸ Nto yu kāyyēēkunēē kumiitē :Yēesu kōōyēēyē Yēerusālēem, kwaam :kēmēy. ¹⁹ Kukas kēētīt ake nyēē /kēēkuurēē *mutiiniit nyēē kimii kēēlto komos, kuwo yooto. Kimaanaayey :kēētoo lokoyeek nteenee kitinyē sokēēk chēē kituumtuumēn kityō. Kuchub :Yēesu kēētooto kule, “-Mataweeyey lokoyeek yēēt ake!” Kumwooyē kuu nyooto kuyoomē :kēētoo bakeenke.

²⁰ Kukāsē :rubiik ng'aleechu kumuuyo ankuteebee keey kule, “So, keeyaam :nee mutiiniini areet akeenke?”

²¹ Kumwoochi :Yēesu rubiichoo kule, “!Kāāmwoowok, yoo ōkoosēē keey Yēyiin ām mooyēēt akeenke, ōmuuchē oyey kiyēē kāāyēchi :anii mutiiniini, āmēēbērē nyooto sōō, baateey, nteenee ōmuuchē mbo ōmwoochi lekemeet kule, ‘Ng'eet ānkuwēēwirchi keey

† 21:5 Seka. 9:9 21:5 Mat. 5:5 21:8 2Bāy. 9:13 † 21:9 Tyēēnwookik 118:26 21:9 Mat. 20:30-31 21:11 1Bāy. 1:38-40 21:11 Kiruu. 18:15; Mat. 16:14; 21:46; 26:68; Luuka 7:16; Yoowa. 1:21, 25; 6:14; 7:40 † 21:13 Isa. 56:7 † 21:13 Cherem. 7:11 21:14 Mat. 11:5-6; 15:29-31 † 21:16 Tyēēnwookik 8:2 21:16 Mat. 11:25 21:19 Cherem. 8:13; Luuka 13:6

araaray,' kuyēyē :lekemaanaa kuu nyooto. ²² Yoo ōkoosēēnoo keey, ōnyōōru kiy ake tukul nyoo ōsooyē.”

*Kāāntōōyikaab Yuutayeeek chēē ki kāwōōt
(Māārko 11:27-33; Luuka 20:1-8)*

²³ Nto yu kēēyēēw :Yēēsu biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin, kutoow kōōnēētiis. Yooto kukwa :mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch āk booyik ankuteebēe kule, “Kāāmuukēy nee chēē iyēyēē :inyiing' ng'aleechu? Ānku ng'oo :nyēē kōōniing' kāāmuukēywēēchooto?”

²⁴ Kuwālchi :Yēēsu bichoo kule, “+Maateebeenaak :nkanii tēēbuutyēēt akeenke. Yoo kōōwālwoo, +māāmwoowook chiichēē kikōōnoo kāāmuukēywēēk ayey ng'aleechu. ²⁵ Ātēēbē kule ii, kikwoonēē ānō :kāāmuukēywēēk choo kiibātisāniisyēē :Yoowaana? Ara kikwoonēē wōlēē mii :Yēyiin nto wōlēē mii :biich?” Kulēēnchi keey :bichoo nkityōōniin, “Yoo kakeemwaay kule kikwoonēē :kāāmuukēywēēkyii wōlēē miitē :Yēyiin kutēēbēēnēēch kule, ‘Ntēē simōōyēnchi?’ ²⁶ Nteenee kēēnyōkōōrēch keemwaay kule kikwoonēē wōlēē mii :biiko, kuuyu chāmchiintōōs :biiko tukul kule ki *wōōrkooyoon-tēētaab Yēyiin :Yoowaana.”

²⁷ Yooto kuwālchi :bichoo Yēēsu kule, “-Mākiinkētē.” Kumwoochi :Yēēsu bichoo kule, “-Māāmwoowook :nkanii chiichēē kikōōnoo kāāmuukēywēēk ayey ng'aleechu.”

Tyoonkōōchēētaab wēērin āyēēng'

²⁸ Kumwoochi :Yēēsu bichoo kule, “Mii yu :ng'ālyoo. Kimii yēēt ake :chiito ake nyēē kiboonto wērikyii āyēēng'. Nto tēē yoo, kumwoochi :kwaan wēēriit nyēē wōō kule, ‘Wēnyoo, iwē ra mbareetaab *musābiibuunēk wēēyēyiisyē.’ ²⁹ Kulēēnchi :wēēroo kwaan, ‘-Māāmāchē.’ Nto nyēē mā tyaa, kuweech kāāsōōtēywēēkyii ānkuwo.

³⁰ Kuwēēchi :boontonoo wēēriit nyēē mining' ānkumwoochi nkinee kuu yoo kāmwoochinē nyiin. Kumwooy :nyoo kule, ‘Āwēētii ōō, āboonyuu,’ āmāwo. ³¹ Nkōnō ām wērichoo :nyēē kiyey kiyēē kimāchē :kwaan?”

Yu kateeb :Yēēsu kuu nyooto, kuwālchi :bichoo kule, “Nyoo ki wōō.” Kumwoochi :Yēēsu bichoo kule, “!Kāāmwoowook, imuuchāktōōs kuba Kaab Yēyiin :kāāruruukikaab *syuuruut ākoo chēēmurēniisyēk tōōmiitē :akweek. ³² Āmwooyē kuu nyooto kuuyu kichokōōboorwook :Bātisāniintēēt Yoowaana kēēlto nyēbo churtaayeet ankootay :akweek ōyēnchi, nteenee kiiyēnchi :kāāruruukikaab syuuruut ākoo chēēmurēniisyēk. Ānkoo mbo yu kabookas kēēyēnchi :bichoo, manooweekee ng'ōōkiswookikwook ānkōōyēnchi.”

*Kiisyooy :Yēēsu miyootyēētaab kāāntōōyikaab Yuutayeeek
(Māārko 12:1-12; Luuka 20:9-19)*

³³ Kimwoochi subak :Yēēsu bichoo kule, “Ōyēbchi yit subak tyoonkōōchooni: King'eet :chiito ake kuchaan *musābiibuunēk mbareenyii ankuker. Nto yityo kubal ng'wēēnēēt nyēē sukurōōtyinē :mumēēkaab lokoyeeakaab kēētoo yoo /kakiireem. Kiteech mbo kēryēēt nyēē sukuriibēē :chiito mbaraanaa. Nto tēē yoo, kumwoochi biiko alak bokuriibchi mbaraanaa si yoo kāākururyo :musābiibuunēchoo kubchēchiin. Nto kāākuyityo, kuruuto :chiitaab mbareet. ³⁴ Yu kābokururyo :lokoyeechaa, kōōyook :chiitaab mbareet motwoorikyii bokuyibchi inee kereeryaanteet nyeenyii nyēbo musābiibuunēk. ³⁵ Yu kayit, kunam :bichoo kiriiibē mbaraanaa motwooriintēēt akeenke ānkubirsēēt. Kibakach ake nto nyiin ake, kuwiiraatee rwoontōōk. ³⁶ Kōōyookto subak :chiichoo motwoorik alak chēē kēēyētē choo kibo taay. Nteenee /kibokēyēchi nkicheek ng'aleek chēē wuu choo /kikēyēchinē chuut. ³⁷ Nto nyēbo lēt kutukul kōōyookto :chiichoo wēriinyii kuwo mbaraanaa kubērē tōōs makooywey :bichooto. ³⁸ Nteenee kukāsē :bichoo wēritaab chiichoo, kukuurē keey bakeenke kule, ‘Murēchu, ong'nyi lakwataab chiichiito! Okany

keebakach sikēyibchi keey mbaraani.' ³⁹ Kunam :bichoo wēeroo ānkukweryoot kuwo tuuyta saang' ankubakach!

⁴⁰ Kunyoo, yoo chōōnii :chiitaab mbareet ii, chokuyēyēē nee bichooto kiriibē mba-reenyii?" ⁴¹ Kuwāl :biiko kule, "Bākāchē kibng'ōōkisiisyēchoo ānkōōkoochi mbaraanaa biiko alak chēē imuuchē kuriibchi sukōōkoochinē inee kereeryaanteet nyeenyii."

⁴² Yooto kumwoochi :Yēesu bichoo kule, "Kyoosuman oob ām siruutēkaab Yēyiin yoo mwooyē kule,

'Rwaanteet nyoo kitāyē :biiko kuteekta
:nyēē kōōkuyēk tiyēywoontēetaab kōōto.

Kōkōōnu :Yēyiin tiyēywoontooni

ānkubo kwōng'uut sōō nyēē tyaa yoo kēēkāsē!'[†]

⁴³ Kunyoo āmwoowook kule +/mākiinēmunēēnook bāytooyiisyēetaab Yēyiin /ānki-ikoochi biiko choo makuyey ng'aleek chēē chāmē :Yēyiin. ⁴⁴ Chii ake tukul nyēē karyaach rwaantaanaa, makutirtir. Nto nyoo kēesuuchi :rwaantaanaata, kuruurumē."*

⁴⁵ Nto yu kakas :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo *Farisaayeeek tyoonkōōchoonoo, kōōnkēt kule king'āloolēē :Yēesu icheek. ⁴⁶ Yooto kucheeng' kēēlto nyēē kanamee Yēesu, nteenee kinyōkōriitu biiko chēē ki chaang' ām yooto kuuyu kiyēnchiintōōs :bichooto kule *wōōrkooyoontēetaab Yēyiin :Yēesu.

22

Tyoonkōōchēetaab saakweetaab kooyēyto (Luuka 14:15-24)

¹ Kitas taay :Yēesu kumwoochi biiko tyoonkōōchēēt ake subak kule, ² "Wōlēē wuu :bāytooyiisyēetaab Yēyiin kumii kule: Kimii :bāytooyiintēēt ake nyēē kiyēytoochi wērinyyi saakweetaab kooyēyto. ³ Nto tēē yoo, kōōyookto motwoorikyii bokukuuroot tāyēēk chēē kimāchāktōōs kukwa saakweet. Nteenee kutay :tāyēēchoo kukwa. ⁴ Kōōyookto subak motwoorikyii alak kule, 'Bōōmwoochinootē tāyēēchooto kule kaayeeny yeeyiik āk wuunōōk chēē lumlumēch. Ōkwoonchi keey kyaam saakweenyoo kuuyu kāāchōb :anii kiy ake tukul.' ⁵ Nteenee kitay :bichoo ng'aleechaa ānkubēēchi keey. Kiwokuyēyiis :ake ām mbareenyii nto ake kuwo mung'aareenyii. ⁶ Kunam :choo king'ētū motwoorikaab chiichoo, koonyaliilset ankubakach alak. ⁷ Yooto kunyēēr :bāytooyiintonoo ānkōōyookto biikyii bo lukēēt bokwaaraanta rumiichoo ankubeel kiriinkēēng'waa. ⁸ Nto tēē yoo kumwoochi motwoorikyii kule, 'Kāākuchōbākoy :saakwaanēēb kooyēy. Nteenee kāmēētākunyoolunoot kukwa :biiko choo kwāākuurē. ⁹ Kunyoo, obe wōloo bo sachaaraan bōōmwoochi chii ake tukul nyēē kōōnyōōru kuchō saakwaani.' ¹⁰ Kubeetaat :motwoorichoo bokōōruruuch biiko tukul chēē kiimuuch kunyōōr nyēē mātiny kule ng'oo :ng'oo. Kiwool keey :tāyēēk kut kunyiy :kōōtaab saakwa.

¹¹ Nteenee yu kāwokuchō :bāytooyiintēēt chokukas tāyēēk, kukas chiito ake nyēē kimaneelaach sirook chēbo saakweetaab kooyēyto choo /kikiikiikoochi. ¹² Kuteebee :boontēetaab saakwa chiichoo kule, 'Nto ii, tilyeenyuu, 'kēēchōō :inyiing' kule nee kō āmā sirookaab saakweetaab kooyēyto?' Kusiis :chiichoo āmā ng'ālyoo. ¹³ Nto tēē yoo kumwoochi :bāytooyiintēēt motwoorikyii kule, 'Orat chiichi āwunnyēk ākoo kērēēnkōōk ānkōōwiirchi saang' wōliin bo mēēnānēēt wokung'woonchi :soboon ankuri-irunee ng'wēny.' " ¹⁴ Kiiwoong' :Yēesu tyoonkōōchoonoo kumwooyē kule, "Chaang' :biiko chēē kuurootiin nteenee churtooy :chēē ng'ēri."

Kibokutech :kāāntōōyik alake Yēesu (Māārko 12:13-17; Luuka 20:20-26)

21:39 Ibu. 13:12 21:41 Mat. 22:7 † 21:42 Tyēēnwookik 118:22-23 * 21:44 Mātinyē :siruutēk alake
kērēywoontooni. 21:44 Isa. 8:14-15 21:46 Mat. 21:11; 26:4-5 22:2 Mat. 9:15 22:6 Mat. 21:35; 23:37
22:7 Mat. 21:41 22:9 Mat. 28:18-20 22:13 Mat. 8:12

¹⁵ Kikwaany keyy :moonikaab *Farisaayee k nto yoto, bokung'alaalee kiyē makutechee Yēesu sukunam. ¹⁶ Yoto, kōōyookto :bichoo biikwaa āk chēbo *Ērōōtē kubēēchi Yēesu. Kuyitē kumwoochinē Yēesu kule, “Kāānēētiintēēt, kiinkētē kule 'ibooyē manta ānkiinētē biiko ām kēelto nyēbo man kōōnkēt kiyēē mächē :Yēyiin. Māwēēchiing' :chii ānkoo ku inee ku ng'oo. ¹⁷ Kunyi ii, mwoowēech, baa, kāāsōōtēywēēkuuk, ara karaam kēēkwēchinē bāytooyiintēētaab Rooma *syuuruut nto miyaat?” ¹⁸ Nto kuuyu kiinkētē :Yēesu ruurumuung'waa, kumwoochi kule, “Ōyēku sōō, kiblembechiis nyēē tyaa! Kābōōtēkyoo nee? ¹⁹ Ōbooru baa, :akweek beesyaantaanaata /kēēkwēytēē syuuruut.” /Kiiboorchii beesyaanteetkēy. ²⁰ Kuteebee bichoo kule, “Bo ng'oo :mēti āk kaaynaani mii beesyaantaani?” ²¹ Kuwāl :biikēy kule, “Bo bāytooyiintēētaab Rooma.” Yoto nanyuun, kumwoochi :Yēesu bichoo kule, “Māchāktōōs ōkoochi bāytooyiintonoo kiinyii, nto Yēyiin, ōkoochi nyēē nyeenyii.”

²² Yu kakas :bichoo ng'aleechaa, koolat, nto tēē yoo kubēēchi keyy.

Ng'eeteetaab meet

(Māārko 12:18-27; Luuka 20:27-40)

²³ Nteenee kukwoonchi subak Yēesu *Satukaayee alake bēsyoonoto. Kiiyēnchinē :bichoo kule yoo kaakume :chiito, kukaakume kutukul nyēē mēēbērē wokung'ēētēē meet bēsyēēt ake.

²⁴ Yoto, kuteebee :bichooto Yēesu kule, “Kāānēētiintēēt, mwooyē :kiruutēkaab Yēyiin choo kikōōnu *Muusa kule yoo kame :chiito āmānāāsikiyiin leekwa ākoo koorkeēnyii, kōōntiiyē :ng'eetaabkaametiitaab chiichooto koorcoonoo, sukusikiyi nyiin lēēkōōk chēē /sikēēkuurtēē. ²⁵ Kunyoo ii, ntēē kimii :chiito ake kēny nyēē kiboonto wērikyii tisab. Nto yu kāwokuwōōyit :wēriit kibooreetyeet, kukēesyoo. Nto mii yoo, kumēēchi keyy nyēē mānāāsikiyi :koorkoonoo leekwa. ²⁶ Kōōntiiyiis :wēriit nyēē kirubu nyooto kimēē. Kiibuurchiin :nkinee ākoo koorcoonoo ankume āmānāāsikiyiin āk koorcoonoo leekwa. Kōōntiiyiis :wēriit nyēē kibo sōmōk. Kōōbuurto keyy :nyoo nkinee koorcoonoo, nto mii yoo, kume :nkinee nyēē mānāānyōōr leekwa. Kiyeyakay kuu nyooto kut kubēk :wērichoo tukul āmā lēēkōōy. ²⁷ Nto mii lētuunoo, kume :nkinee koorcoonoo. ²⁸ Kunyoo, kēēmāchē imwoowēech: Mākubooyit ng'oo :koorkoonoo kōōyyiin kāng'ēētyēē :bichooto tukul meet, kuuyu kubooyit man, kiikoomut :bichoo tukul koorcoonoo?”

²⁹ Kuwālchi :Yēesu kule, “Ōkustootiin kuuyu -mōōnkētē :akweek kiyēē ibooru :siruutēkaab Yēyiin āk wōlēē wuu :kāāmukēywēēkyii. ³⁰ Yoo kāākung'ēētyēē :biiko meet, mēēbērē tākōōmutē keyy subak. Ibuurē kuu :malayikaanikaab Yēyiin. ³¹ Nteenee kurubta keyy ng'eeteetaab meet nyēbo biiko choo kiikubēk ii, mwoowook nee :Yēyiin ³² yoo mwooyē kule, ‘Anii Yēyiintēētaab *Abraam, Isaka ākoo Yāākōbō’?† Yoo /kakeemwa kule bo :Yēyiin anum, kōōbooru :yoto kule tākusoboot :chiichooto ānkoo kiikume kēny.”

³³ Yu kakas :bichoo ng'aleechaa, koolat wōlēē kiinēētitooy :Yēesu.

Kiruutyēēt nkōnō :nyēē wōō?

(Māārko 12:28-34)

³⁴ Nto yu kakas *Farisaayee kule kaakoomuukta :Yēesu *Satukaayee, kōōruruuch keyy. ³⁵ Nto tēē yoo, kutyem :kāānēētiintēēt ake nyēbo kiruutēk Yēesu, kuteebee kule, ³⁶ “Nto ii, kāānēētiintēēt, kiruutyēēt nkōnō :nyēē wōō ām kiruutēkaab *Muusa?” ³⁷ Kuwālchi :Yēesu kule, “Mwooyē :siruutēk kule,

‘Icham Yēyiintēēng'uung'
 ām mooyēēng'uung' tukul,
 soboonng'uung' tukul,
 āk kāāsōōtēywēēkuuk tukul.’†

³⁸ Kiruutyēēt :nyiitēnyi nyēbo koomānuut ānku wōō ām tukul. ³⁹ Nto nyēbo āyēēng' kōōrōōbērē nyiin kumwooyē kule, 'Icham laateeng'uung' kuu wōloo ichāmtooy keey.'† ⁴⁰ Iyumē :kiruutēchuutēchu āyēēnku kiruutēkaab Muusa tukul ākoo siruutēkaab *wōōrkooyik."

Ng'oo :Kāārārookiintēēt?

(Māārko 12:35-37; Luuka 20:41-44)

⁴¹ Kumiitē *:Farisaayek kukēeruruuch keey, kuteebee :Yēēsu kule, ⁴² "Ōsōōtē nee :akweek kurubta keey *Kāārārookiintēēt nyoo ōkānyoonu? Chōōnēē kōōtaab ng'oo?" Kuwāl :bichoo kule, "Kōōtaab *Tāwuti." ⁴³ Kukētyi :Yēēsu kule, "Ām nee, naas, sukumwoochi :Tāmirmiryēētaab Yēyiin Tāwuti kukuur Kāārārookiintēēt kule 'Mokoryoontēēt'? Kimwooy oob :Tāwuti kule,

⁴⁴ 'Kimwoochi :Yēyiin Mokoryoontēēnyuu kule:

Ibuurunēē āwunyuu nyēbo taay

ākoy yoo kaayeyiing' itēbēē buunikuuk.'†

⁴⁵ Kunyi, yoo kuurē :Tāwuti Kāārārookiintēēt kule 'Mokoryoontēēnyuu' kōōmuuchāk-tōōs kule nee kuchōōnēē :Kāārārookiintēēt kōōtaab Tāwuti?" ⁴⁶ Mānāākēt :chii ake tukul ng'alyoo amanaatakukany :bichoo kuteebee Yēēsu tēēbuut ake tukul kung'etee yooto kuwo taay.

23

Kiikiimchi :Yēēsu biiko kumarub ātēbuutēkaab Farisaayek

(Māārko 12:38-40; Luuka 20:45-47)

¹ Nto miitē yoo, kumwoochi :Yēēsu rubiikyii ākoo biiko chēē kimii yooto kule, ² "Yibē keey *:Farisaayek āk kāānēētikaab kiruutēk kule icheck chēē inkētē koobanybaany siruutēkaab *Muusa. ³ Ōkāse sinee kiy ake tukul nyēē mwoowook, nteenee -moorub yēyuutēkwaa kuuyu māyēyē :icheck kiyēē inēētē. ⁴ Ing'irēē biich :bichu tukuuk chēē nyikiisēch āmāmāchē :icheck mbo kut kutiiny tukuuchoto.

⁵ Yēyē kiy ake tukul kumāchē kule sukukas :biiko kule kiikōōnēmchi keey :icheck Yēyiin. Iwōōyitē tukuuk chēē mii :siruutēkaab Yēyiin ānkuryookyi keey tokoch āk wōlēēb āwuun. Ikōōyitē mbo maaseekaab sirookwaa kusiir chēbo biiko alak / sikēēbērē tōōs sooyē :icheck miisin! ⁶ Kicham :bichoo kutēbēē wōloo / kēēkoonyitē ām sookwoonuut āk ng'ēchērōōk choo bo taay ām kooriikaab saayēt. ⁷ Kicham / kiisuboooyotē nyēbo koonyit ām wōlēē chaang' :biich ankicham / kēēkuurē ām koonyit kule 'Mokoryoontēēt'.

⁸ -Mookany kukuurook :chii kule 'Mokoryoontēēt' kuuyu Mokoryoontēēt ku akeenke baateey ānkōōtuubchē :akweek tukul. ⁹ Āmōōtōrōōr chii ām kōōrooni kule 'Baaba,' kuuyu ōboontē Kōōn akeenke ānkumiitē kibkōōnkōy. ¹⁰ -Moocham kukuurook :chii kule 'Kāāntōōyiin nyēē wōō' kuuyu ōboontē Kāāntōōyiintēēt nyēē wōō akeenke nto nyooto ku *Kāārārookiintēēt. ¹¹ Nyēē wōō miisin ām akweek ku nyoo yētyēēchinē chuut. ¹² Chii nyoo yibē keey barak +/makiichuchuuk nto nyoo yibē keey ng'wēny, +/mākiitōrōōr."

Kiiburyoong'to :Yēēsu kiblembechiis

(Luuka 11:42-52)

¹³ Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, "Ōmiitē sōō, nyēē miyaat kule nee :akweek kāānēētikaab kiruutēk ākoo *Farisaayek, kiblembechiisyechu! Ōkērēē keey kurkeet

† 22:39 Laawi. 19:18 22:40 Mat. 7:12 † 22:44 Tyēēn. 110:1 22:44 Māārko 12:36 22:46 Mat. 20:30-31 22:46 Māārko 12:34; Luuka 20:40 23:3 Room. 2:21-23 23:5 Chuy. 13:9; Kiruu. 6:8; 22:12; Mat. 6:1 23:6 Luuka 14:7 23:8 Yoowa. 13:13 23:11 Mat. 20:26-27; Māārko 9:35; Luuka 9:48 23:12 1Sām. 2:8; Tyēēn. 18:27; Kāālēw. 3:34; Isa. 57:15; Mat. 18:4; Luuka 1:52; 14:11; 18:14

nyēē wēētii Kaab Yēyiin nyēē -mōōbāroochinē biiko alak kōōwut āmēēbērē ōwutē :akweek mbo nkityō.*

¹⁵ Ōmiitē sōō, nyēē miyaat kule nee :akweek kāānēētikaab kiruutēk āk Farisaayeeek, kiblembechiisyechu! Ōmbākootēē tōōliiloon āk rōōrōōkiis omāchē ōnyōōru chiito akeenke nyēē karubaak. Nto yoo kōōnyōōru, oyey bichoo koolaambuuch :ng'ōōkistaab Kibrōkōsyoontēēt kusiirook.

¹⁶ Ōmiitē sōō, nyēē miyaat kule nee :akweek cheebkoraatiis choo ōrēētootē alak! Ōnēētē kule, 'Yoo keewaalee keyy :chii *Kōōtaab Yēyiin, māmii :ng'ālyoo, nteenee yoo keewaalee keyy *ta-aabuutaab Kōōtaab Yēyiin kunāmē muumeekyii.'

¹⁷ Cheebkoraatiisyechu, ōbērbērēch sōō, nyēē tyaa. Nkōnō nyēbo koomānuut kubiir ake: ta-aabuut nto Kōōtaab Yēyiin nyoo itiliilē ta-aabuut? ¹⁸ Ōmwooyē mbo subak kule, 'Yoo keewaalee keyy :chii *kāābkōrōs ām Kōōtaab Yēyiin, kumāmii :ng'ālyoo, nteenee yoo keewaalee keyy kiyēē tuwēntooy kubo kōrōsēēk, kunāmē :muumeekyii.' ¹⁹ Ōkōryootiin sōō, nyēē tyaa. Nkōnō nyēbo koomānuut kusiir ake: kōrōsēēk nto kāābkōrōs nyoo itiliilē kōrōsēēk? ²⁰ Kunyoo, yoo keewaalee keyy :chii kāābkōrōs, kaakoowaalee keyy nkinee kiito nyoo /kākēesooytooy ām kāābkōrōs. ²¹ Nto nyoo iwoolēē keyy Kōōtaab Yēyiin, kaakoowaalee keyy Kōyooto ākoo nyoo minyē āriit. ²² Nto nyoo iwoolēē keyy kibkōōnkōy, kaakoowaalee keyy ng'echereetaab bāytooyiisyēēt bo Yēyiin ākoo nyoo ibuurēē ng'echeraanaata."

²³ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, "Ōmiitē sōō, nyēē miyaat kule nee :akweek kāānēētikaab kiruutēk ākoo *Farisaayeeek, kiblembechiisyechu! Ōkoochinē Yēyiin akeenke ām taman nyēbo tukuuchoo /kiitōōyēē āmiik. Nteenee kyookweeste ng'aleekaab koomānuut ām Mākuutēkaab Yēyiin. Chooto ku manta, kiisayta ākoo kaakaaset. Karaam ōkoochinē Yēyiin ng'ooluutyēng'woong' nteenee karaam miisin ōyēyē ng'aleechaa alak. ²⁴ Cheebkoraatiisyechu irēētootē biich! Ōyiimēē keyy tukun chēē minkēēch ankoobakaakte tukun chēbo koomānuut. ²⁵ Ōmiitē sōō, nyēē miyaat kule nee :akweek kāānēētikaab kiruutēk ākoo Farisaayeeek! Kiblembechiisyechu! Okerkeeye tērēkōōy chēē /kiiwuunē wōlēēb saang' nto wōliin bo āriit kutuuryootiin. ²⁶ Ōkōryootiin :Farisaayeeek! Ōwuunē kurook terekyeet āriit nto kāākuyityo mākutlililit :nkinee wōlēēb saang'.

²⁷ Ōmiitē sōō, nyēē miyaat kule nee :akweek kāānēētikaab kiruutēk āk Farisaayeeek, kiblembechiisyechu! Okerkeeye mbēērōōs chēē /kikeemas kuleelakiitu wōlēēb barak nto wōliin bo āriit kunyiyat :koyikaab muuswēk āk kiy ake tukul nyēē mā tiliil.† ²⁸ Okerkeeye :akweek mbēērōōsyēchoo kuuyu ōboorunēē wōlēēb saang' kule ōchurtootiin nteenee ām āriit, kyoowung'te keyy ng'ōōki ānkōōyēku kiblembechiis miisin."

²⁹ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, "Ōmiitē sōō, nyēē miyaat kule nee :akweek kāānēētikaab kiruutēk āk Farisaayeeek, kiblembechiisyechu! Ōtēēkyinē *wōōrkooyikaab kēny tukuuk chēē /kiisōōtēē ānkōōkārorānē mbēērōōsyēkaab biiko choo churtootiin, ³⁰ sōōmwooyē kule, 'Nto kikēēmiitē kōōrēēt ām bēsyōōsyēkaab mbo kuuko, nto kimākēēwāstooy korotiikaab wōōrkooyichu kuu wōloo kiyēytooy :biikyoo chēbo kēny.' ³¹ Nto kuuyu ōkuurē bichu kule mbo kuuko, ōchāmchiintōōsii nkityō kule okerkeeye mbo kuukoong'. ³² Kunyi, otas taay naas, ōyēyē ng'ōōkistaab mbo kuukoong'! ³³ Ng'oomng'ookichu! Ōmuuchē kule nee ochilil -/makiiruusteenaak maataab kibchulyo? ³⁴ Āmiitē āyookwook wōōrkooyik, biiko chēē boonto kiirnātēēt āk kāānēētik.

* ^{23:13} Tinyē :siruutēk alake kērēywoontēētaab ¹⁴: Ōmiitē sōō, nyēē miyaat kule nee :akweek kāānēētikaab kiruutēk āk Farisaayeeek! Kiblembechiisyechu! Ōlātu koor chēē musuuk ōyibēē tukuukwaa, ānkōōsooyē miisin ōyēyē keyy kule ōchurtootiin. Mākōōng'woonchook :Yēyiin miisin kusiir chii ake tukul nyēē kiikukusta. ^{23:16} Mat. 15:14 ^{23:21} 1Bāy. 8:13 ^{23:22} Mat. 5:33-37 ^{23:23} Laawi. 27:30; Miika 6:8; Seka. 7:8-10; Mat. 9:13; 12:7; 22:34-40; Luuka 18:12 ^{23:24} Mat. 15:14 ^{23:25} Māārko 7:4 ^{23:26} Yoowa. 9:40 † ^{23:27} /Kikiyiilēē chookayit nyēē lēēl kochonkoosyechaa /kikēēmuchinē biiko simātiiny :chii kumēēnkētē. /Kikēēyibē chiito nyoo kātiiny muusoontēēt nto kochonkoosyechaa kule mā tiliil. Nto yooto nanyuun kimāyēmāksē wokusaay āk Yuutayeeek chuut. ^{23:28} Luuka 16:15 ^{23:30} Mat. 5:12 ^{23:33} Mat. 3:7

+Mōōkwērtoochi alak murtooywōōsyēk obakach, nto alak +mōōbir ām kooriikwook bo saayeet ankookwetaatee kiriinkōōsyēk. ³⁵ Kunyoo +/mākiing'woonchook kubo biiko tukul choo /kikeebakach buch, koonamee Ābēl ākoy Sekaryaa Araab Berekyaa nyoo kyōōbākākyinē kwēenuutaab Kōōtaab Yēyiin ākoo *kāābkōrōs. ³⁶!Kaāmwoowook, biiko chēē wuu chuutēchu :chēē nyōōru ng'wooninoo tukul.”

Kāwōōtyoontiitaab Yēērusālēm
(Luuka 13:34-35)

³⁷ Kibōlchi :Yēesu Yēērusālēm kumwoochinē kule, “Wōōy, wēē, Yēērusālēm, wē, Yēērusālēm! Irumē wōōrkooyik ānkiiwiirēē rwoontōōk biiko choo iyooku :Yēyiin kule kuyisuung'! Kyaasyeem kunyil areet chēē chaang' kule āyisu biikuuk kuu wōloo yisuntooy :nkokya kinyiinyiyēēnik kōōwut kebebaakyii, nteenee māmēēkōōnoo kut ayey kuu nyooto. ³⁸ Kunyi mākyoochiin :Kōōtaab Yēyiin. ³⁹ !Kāāmwoowook kuchakee raat kuwo taay mātābōōkāsoo subak, ākoy omwaay kule, 'Ibēruuroot :nyoo chōōniī ām kaayneetaab Yēyiin.'†”

24

+/Mākiiturbuub Kōōtaab Yēyiin
(Māārko 13:1-2; Luuka 21:5-6)

¹ Nto yu miitē :Yēesu kuwēēchinē keey kukang'eetee *Kōōtaab Yēyiin, kōōnookyi :rubiikyii ānkōōboorchi inee wōlēē /kikeeteekta Kōōtaab Yēyiin. ² Yooto kumwoochi :Yēesu rubiichoo kule, “-Mōōbēng'tēē ōchōrōkyinē tukuuk tukul chēē wuu chu. Kāāmwoowook, +/mākiiturbuub tukuuchu tukul nyēē māmii :rwaa mbo akeenke nyēē ng'ētū kookemeeraat keey ake.”

Nyāliluutēk āk wusiisyēt
(Māārko 13:3-13; Luuka 21:7-19)

³ Nto yu mii :Yēesu kēēbuurēē Lekemeetaab *Musēytuuniinēk āk rubiikyii nkit, kuteebēē :rubiik kule, “Mwoowēēch, āyu yēē yēyāktōōs :ng'aleechaa 'kēēmwooyē? Kiy nee :nyēē +makeekasee yēē iyēēwunēē :inyiing' āk yēē yitu :tabantaab kōōrēēt?”

⁴ Kumwoochi :Yēesu kule, “Ōriib keey! -Mookany /kiiberbeeraak. ⁵ Choong'ēch :biiko chēē makukwaanaat ankuyey keey :ake tukul kule inee ku kāārārookiintēēt. Mākōōbotbootoot :bichoo biiko chēē chaang'. ⁶ +Mookas kubārē keey :biiko ām kōōrēēt /ānkyyoomu ng'al chēbo booryoot, nteenee -mōōmuuyē. Māsimkuyitu :tabantaab kōōrēēt ānkoo kāyēyākiis :tukuuchoo. ⁷ Mākubooryo :bōrōryēēt ake āk ake, kubooryo :kōōrēēt ake āk ake. Mākuchō :kēmēwuut ānkutookunootēē :kibring'ring'nyēēt komoswookik chēē chaang'. ⁸ Ng'wooninto nyēē kāāmunēē moroontoon :nyoo nto yitu :kōōrēēt nyēē lēēl.

⁹ +/Makeechaamtaak, /kēēwusook, /keebakachaak /ānkēēwēchook ām kōōrōōsyēk tukul kuuyu ōyēnwoo. ¹⁰ Makoochuchuyee keey :biich chēē chaang' kaakaaseet ankuchaamtaat keey āmēēkōōriiku keey. ¹¹ Makuyey keey :biiko chēē chaang' kuyēk *wōōrkooyikaab Yēyiin ānkutēwēch biiko chēē chaang'. ¹² Mākuwōōyit :ng'ōōkisto kut kubot :chamateet. ¹³ Nteenee +/makiiraraach chiito nyoo kamuyta ākoy tabanta. ¹⁴ Nto subak, +/makyaamtee Lōkōōywēchu Kāroomēch bo Kaab Yēyiin kōōrēēt kumukuul kukas :biikaab yēēmōōsyēk tukul, nto yitu :tabanta.”

Wōlēē +/makiiserweetita Yēērusālēm
(Māārko 13:14-20; Luuka 21:20-24)

23:34 Mat. 13:52; 1Tēēs. 2:15 23:35 Toowu. 4:8-10; 2Tēt. 24:21 23:37 Mat. 22:6; 5:12 23:38 1Bāy. 9:7-8; Cherem. 22:5 † 23:39 Tyēēn. 118:26 24:2 Luuka 19:44 24:5 Mat. 24:24; 2Tēēs. 2:9-10; 1Yoowa. 2:18 24:9 Luuka 6:22 24:10 Mat. 10:35; 1Tēm. 4:1 24:11 Mat. 7:15 24:12 2Tēm. 3:1-5 24:13 Mat. 10:22; Ng'loong'. 14:12 24:14 Mat. 10:17-22; Yoowa. 16:1-4 24:14 Mat. 28:19

¹⁵⁻¹⁶ Kimwooy :Yēesu subak kule, “Yoo kookas ‘kiyoo -mēeriiku :Yēyiin’† nyoo king'āloolēē :wōorkooyoontēēt Tānnyēēl kukēēyyoonyēē Kōōtaab Yēyiin, māchāktōōs kumwēchi :biiko choo miitē Yuuteeya lekem. (Kuyeb yiit :chii nyoo sumānē ng'aleechu.)
¹⁷ Nto yoo kanyoorta :ng'aleechu chii kumii kōōnyii barak, -mēewut kō kule kōōnēm kiy ake tukul nyēē sukumwēyto, ¹⁸ ameeyey :chii nyoo miitē mbareen kaa kule wokunam sireet nyēē iliiktēē keey. ¹⁹ Lēyyē, mākuwuuyiityi sōō kule nee ām bēsyōōsyēchooto kooruuk choo kōōyootiin āk choo irēēriisyē! ²⁰ Osaay Yēyiin kule māyēyākiis :ng'aleechu yoo yiiwoot nto ku bēsyēētaab *Sabaato. ²¹ Mākuwōōyit :ng'woonintaab bēsyōōsyēchooto kusiir ng'woonin ake tukul nyēē kiikutook kuchakee kayey :Yēyiin kōōrēēt, āmākoy kutook :ng'woonin ake nyēē tēē nyoo bēsyēēt ake. ²² Nteenee kiikoonwaakiit :Yēyiin bēsyōōsyēchooto kuuyu mii :biikyii chēē kiikukwey nyēē nto kimanaakoonwaakiit, nto māmii :chii nyēē kātāwokusobē.

Kāārārookik chēē mābo man

(Māārkō 13:21-23; Luuka 17:23-24)

²³ Yoo kāmwoowook :chii ake tukul kule ong'nyi *Kāārārookiintēēt nto ong'nyiin, -mōōyēnchi, ²⁴ kuuyu makukwa :biiko chēē makuyey keey kuyēk kāārārookik āk *wōōrkooyikaab Yēyiin. Makuyey :bichu ng'al chēbo kwōng'uut sukung'eeet, yoo imuuchāktōōs, kutēwēch biikaab Kiriistō choo kwēyootiin. ²⁵ Kāsīmāsōōwook, kookas?

²⁶ Kunyoo, yoo kāmwoowook :chiito ake kule, ‘Ong'nyiin Kāārārookiintēēt miitē suurkwēēn,’ -moobe wōlooto, nto kumwoowook kule, ‘Ong'nyi kawunyeē keey kisēēnkē,’ -moocham. ²⁷ Kuu yoo iwēchēē koong'asiis /bokeekasee tinkey, kukērkēyiitu nyooto :wōlēē chōōntooy *:Wēritaab Chii. ²⁸ Wōloo mii :mōtōōng'wēk, kumii yooto :muuswēk.”

Kiyēē ibooru chōōnēētaab Yēesu

(Māārkō 13:24-27; Luuka 21:25-28)

²⁹ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Yoo bēku :nyāliluutēchoo bo bēsyōōsyēchooto, ‘Mākumis :asiista, āmēētākōōluuwu :araaweeet. Mākōōtintiimākoy :wōliin bo barak ānkōōsuuw :kookeelik.’†

³⁰ Yooto +māābooru keey *:Wēritaab Chii ām barak. Mākuriiryo :biikaab kōōrooni tukul yoo kakasa āchōōnēē boolik barak ām kāāmuukēywēēk āk lēbkēēyyēētaab Yēyiin. ³¹ Yoo /kēēkuutē koontiit kuchēchi barak, +māāyooktē malayikaanikyuu kuba komosta ake tukul nyēbo kōōrēēt bokōōruruukoot biiko choo kwēyootiin.”

Bēsyēēt nyoo iyēēwu :Yēesu

(Māārkō 13:28-32; Luuka 21:29-33)

³² Kumwooy subak :Yēesu kule, “Yoo inkātu :kēētoo /kēēkuurēē *mutiiniit, kōōbooru kule kaakuriik kumusēs. ³³ Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, yoo ōkāsē kuyēyāktōōs :tukuuchoo tukul, ōnkēt kule kaakuriik :bēsyēēt nyoo āyēēwunēē. ³⁴ !Kāāmwoowook, mābootōōs :biikyuu choo kyaakwey ānkoo kāyēyākiis :tukuuchoo tukul. ³⁵ Mākubot :barak āk ng'wēny, nteenee mābotē :ng'ālyoontēenyuu. ³⁶ Māmii :chii nyēē inkētē bēsyēēt nyēē āyēēwunēē. -Mēēnkētē :malayikaanik āmāānkētē mbo :nkani, nteenee Baaba nkit :nyēē inkētē.

Ōchōb keey

(Māārkō 13:35; Luuka 17:26-36; 12:39-40)

³⁷ Kērkēyiitu :yoo kariik āyēēwunēē :anii *Wēritaab Chii āk bēsyōōsyēchoo kibo Noowa. ³⁸ Kutoombo kuchōōnii yooto :taambiliilyeet, kyoomiisyē :biiko, kuyyēēsyē, kōōmutiisyē /ānkiimutē chuut ākoy bēsyoonoo kiiwutē :Noowa mwēēng'. ³⁹ Kimēēnkēt

† 24:15-16 Tānnyēēl 9:27; 11:31; 12:11 24:18 Luuka 17:31 24:21 Ēsēk. 5:9 24:24 Mat. 7:15; 24:5; 2Tēēs. 2:1-12 24:27 Luuka 17:24; 1Tēēs. 5:1-3; Yāāk. 5:7-8 24:28 Luuka 17:37 † 24:29 Isa. 13:10; 34:4 24:29 Isa. 13:10; 34:4; Chōōw. 2:10; Akaay 2:6, 21 24:30 Seka. 12:10-14; Māārkō 13:26 24:31 Mat. 13:41; 1Kōōr. 15:52; 1Tēēs. 4:16 24:36 Yēyuut. 1:7

:bichoo kiyēē kimii wokuyēyāktōōs ākoy yoo kichōōnii :taambiliilyeet ankubakach bichoo tukul. Makukerkeyiit nyooto bēsyoonoo chōōnii :Wēritaab Chii. ⁴⁰ Yoo mii :murēnik āyēēnku mbareen, +/mākēēyib akeenke /keebakaakta ake. ⁴¹ Nto yoo mii :kooru āyēēnku kung'ooysēē rwaanteet, +/mākēēyib akeenke /keebakaakta ake. ⁴² Kunyi, ōriib keyy kuuyu -mōōnkētē bēsyēēt nyēē chōōnēē :Mokoryoontēēng'woong'. ⁴³ Ōrōōtootē ng'ālyoontooni: Nto inkētē :chiitaab kayta āsiiswēk chēē chōōnēē :chōōriintēt, nto riibē -/mākēēbut kanyii. ⁴⁴ Kunyoo mākēēyib ōchōbootiin :nkakweek, kuuyu mākuchō *:Wēritaab Chii ām āsiiswēk chēē -mōōmoonkyinē.

Motwooriin nyēē /kiikoosēē keyy

(Luuka 12:41-46)

⁴⁵ Ara ng'oo nanyuun nyēē motwooriin nyēē /kiikoosēē keyy ānku ng'oom? Nyēē kiikoosēē keyy ku nyoo itōōrchinē :mokoryoontēēt biikaab kanyii kubāyē nyēē māmii :wuuyin. ⁴⁶ Ibēruuroot :chiichoo yoo kānyōōr :mokoryoontēēnyii kuyēyē yiisyoonoo nyēē karaam! ⁴⁷ !Kāāmwoowook, mākōōkoochi :mokoryoontoonoo motwooriintonoo kōōyyoonkyi tukuuyii tukul chēē boonto.

⁴⁸ Nteenee yoo miyaat :motwooriintonoo, mākumwooy kule, 'Lōō yēē chōōnii :mokoryoontēēnyuu.' ⁴⁹ Yooto mākubirsēēt motwoorik chuut ānkung'āsyānchi keyy kwoomiis ānkuyyēēsyō ākoo kibōōkitiis. ⁵⁰ Nto yoo kākchō :mokoryoontēēnyii ām bēsyēēt nyēē -mēēmoonkyinē :motwooriintonoo, ⁵¹ mākchōōng'woonchi motwooriintonoo ānkutōōrchi wōlēē mii :kiblembechiisyekey chuut, wokuriirunee ng'wēny."

25

Tyoonkōōchēētaab tiibiik taman

¹ Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, "Okany āmwoowook wōlēē wuu :chōōnēētaab bāytooyiisyeētaab Yēyiin nyēē lēēl. King'eet :tiibiik alake tamanu kunam taariinekwaab bokutorooch saanteet nyēē mākiisye. ² Kibērbērēch :muutu kung'oomēch :chuut muutu. ³ Kinam :choo kibērbērēch taariinek cheekwaa amanaanamtaat keyy mwaaniinek. ⁴ Nteenee kinamtaat keyy :choo king'oomēch mwaaniinek. ⁵ Yooto wokooliiny :saanteetkēy. Kukās :tibichoo kut kōōnuukiis ānkuruuyo.

⁶ Nto miitē kwēēmooy kwēēn, /kēēkuur kule, 'Kaakuyit :saanteet! Nyoo, okwaa baa, otorooch!' ⁷ Kung'eētyo :tibichoo tukul ankuyeyta taariinekwaab. ⁸ Yooto kumwoochi :chu kibērbērēch chu king'oomēch kule, 'Ntēē miitē kumistōōs :taariinekyoo acheek, ōroong'wēēch mwaaniinek.' ⁹ Kukētyi :choo king'oomēch kule, 'Acha. Nto nyuun kurārchēēch acheek. Boo-al chēēkwook.' ¹⁰ Kung'eētyo bokwooliis. Nto kumiitē kēēltaab too kubēētii, kuyitu :saanteet. Yooto kōōwutē :choo kichōbootiin kōōtaab saakweet āk saanteet /ānkēēkērē kurkeet.

¹¹ Nto tēē yoo kuyit :nkicheek chu kibēētii mwaanik ānkōōng'ēētiis kule, 'Iyootwēēch! Iyootwēēch! Yootwēēch kurkeet!' ¹² Nteenee kuwālchi :chiichoo kule, '-Māānkētōok :anii.' "

¹³ Kiiwoong' :Yēēsu tyoonkōōchoonoo kule, "Kunyoo, ōriib keyy naas, kuuyu -mōōnkētē bēsyēēt nto ku āsiiswēk chēē āyēēwunēē anii."

Ikaaman kiyēē /kākēēkōōning'

(Luuka 19:11-27)

¹⁴ Kitas taay :Yēēsu kumwooy tyoonkōōchēēt ake kurubta keyy bāytooyiisyeētaab Yēyiin kule, "Kimii :chii nyēē kimāchē kuwo ruutooy, kukuur motwoorikyii ānkōōtōōrchi chii tukuuk chēē kiimuuchē kuriib. ¹⁵ Kiitōōrchi nyēbo taay beesaanik kisyēērōōk konom, kōōtōōrchi ake kisyēērōōk tibtem nto ake kōōtōōrchi nyoo kisyēērōōk taman. Nto kāākuyityo, kuruuto. ¹⁶ Kiwokuyēyiisyeē :nyoo /kikiitōōrchinē

kisyēērōōk konom beesaanichaa areet akeenke kubāsunēē alak kisyēērōōk konom.
¹⁷ Kunyōōr :nkinee nyoo /kikiitōōrchinē kisyēērōōk tibtēm kisyēērōōk alak tibtēm.
¹⁸ Nteenee kiwokubal :nyoo /kikiitōōrchinē kisyēērōōk taman ng'wēēnēēt ankukonor
 beesaanikaab mokoryoontēenyii.

¹⁹ Nto kaakukeeyta bēsyōōsyēk chēē chaang', kōōyēēwunēē :mokoryoontoonoo ru-
 utooy. Kikuur ake tukul ām motwoorichoo chokumwooy wōlēē kibeeta :ng'aleekaab
 beesaanichaa. ²⁰ Kuchō :nyoo /kikiikoochinē kisyēērōōk konom ānkumwooy kule,
 'Mokoryoontēēt, 'kikiitōōrwoo beesaanik kisyēērōōk konom, kunyi kas, baa, mii
 :kisyēērōōk alake konomu barak.' ²¹ Kuwālchi :mokoryoontēenyii motwooriin-
 toonoo kule, 'Kweeyey nyēē karaam /ānkiikoosēēniing' keey! Kuu yoo 'kweemuuch
 ikaaman tukuuk chēē ng'ēri kut kubās keey, +māākōōniing' ibāwu tukuuk chēē
 choong'ēch. Chōōnchi keey keetankas :tukwaay!' ²² Nto tēē yoo kuchō :nkinee nyoo
 /kikiikoochinē kisyēērōōk tibtēm, ānkumwooy kule, 'Mokoryoontēēt, 'kikiitōōrwoo
 beesaanik kisyēērōōk tibtēm, kunyi kas, baa, kōōkutāsyi keey :kisyēērōōk tibtēmu.'
²³ Kuwālchi :mokoryoontēēt kule, 'Kweeyey nyēē karaam, /ānkiikoosēēniing' keey! Kuu
 yoo 'kweemuuch ikaaman tukuuk chēē ng'ēri kut kubās keey, +māākōōniing' ibāwu
 tukuuk chēē choong'ēch. Chōōnchi keey keetankas :tukwaay!'

²⁴ Nto mii yoo, kuchō :nyoo /kikiikoochinē kisyēērōōk taman, ānkumwoochi mokoryo-
 oontēēt kule, 'Mokoryoontēēt, kwāānkētē kule iyēku chii nyēē kōrōōm nyēē 'kiicham
 ikēsē kiyēē kimēēchoonē ānkiiruruuchēē wōlēē mānēēyis kēbus. ²⁵ Kwaanyokoriitu,
 kunyoo kiwāābālchi beesaanikuuk ng'wēny akonor. Neennyi, onkyu beesaanikuuk.'
²⁶ Kuwālchi :mokoryoontēēt kule, 'Imiyaat ānkiiburēn! Ākoo kiinkētē :inyiing' kule
 ākēsēē :anii āmiik wōlēē manaachaan ānkāāruruuchēē wōlēē mānāāyis ee? ²⁷ Karaam,
 nto kiikonoree lēnkuunēk wōloo bāsu keey, nto kāchāānyōōru kōōkutāsyi keey.
²⁸ Ōnēmuneē nyi beesaanichaa ānkōōkoochi chiito nyoo kāboonto beesaanik kisyēērōōk
 bokol. ²⁹ Chiito nyoo kāyēyisye kiyēē /kākiikoochi, +/mākēētāsyi. Nto nyoo kāmāyēyi-
 isyē /kiinēmuneē mbo nyooto /kākiikoochinē. ³⁰ Nto motwooriintooni kēwēyiin,
 ōwiirchi saang' wōliin bo mēēnānēēt wokung'woonchi :soboon ankuriirunee ng'wēny.'

Mākōōtiilchi :Yēesu biiko ng'aleek

³¹ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, "Yoo chōōnii *:Wēritaab Chii ām wōōyinnyii
 kuu bāytooyiin kuboontoonu keey malayikaanik tukul, mākōōbuurēē ng'echereenyii bo
 bāytooyiisyēēt. ³² +/Mākiiruruukyi biiko tukul taayeenyii. Yooto, mākōōbēēsyo biiko
 kuu yoo ibēēstōōs :ākiintēēt kēēchiirēk ākoo ng'oroorik. ³³ Mākutēbunēē :kēēchiirēk
 āwutaab taay kutēbunēē :ng'oroorik āwutaab kaataam. ³⁴ Mākumwoochi yooto choo mi-
 itē āwutaab taay kule, 'Okwaa :choo kiikōōbēruurook :Baaba. Onam bārooyinng'woong'
 ām Kaab Yēyiin nyoo /kisimkēēchōbwook kuchakee /kakeeyey kōōrēēt. ³⁵ Ki yoo
 kaama :kēmēy, ōbāyoo, nto yoo kaama :melel, ōkōōnoo bēy chēē kaayyee nto yoo
 kāāruutoochook, ōtoochoo. ³⁶ Ki yoo māātinyē sira, ōloochoo, nto yoo kaamnyaan,
 ōrwoomoo, nto yoo /kikēērāto, bookasaa.'

³⁷ Yooto mākukētyi :choo churtootiin kule, 'Āyu yēē kyoomiing' inyiing' :kēmēy
 ankeebayiing' :acheek ōō, Mokoryoontēēt, ku āyu yēē kyoomiing' :melel ānkēēkōōniing'
 bēy chēē 'keeyyee? ³⁸ Ki āyu yēē 'kiiruutoochēēch ankeetaachiing' :acheek, ku āyu yēē
 kimēētinyē sira ankiilaachiing'? ³⁹ Āyu yēē 'kiimnyoonē :inyiing' ku āyu yēē 'kiirataat
 ankubokiirwaamiing' :acheek?' ⁴⁰ Mākukēt yooto kule, 'Kāāmwoowook, kiyēē kyōōyēchi
 ake tukul ām mbo ng'eetaabiya choo kuskus, kyōōyēwoo anii.'

⁴¹ Nto tēē yoo kumwoochi choo miitē āwutaab kaataam kule, 'Ōng'ēētyēē yu :chu
 ōruustooyootiin bōōkābusyi wōlēē bo maataab kibchuulyo nyoo /kikēyēytoochi
 Kibrōkōsyoontēēt ākoo tāmirmirookyii bo rōkōs. ⁴² Kyaama :kēmēy, -amoobayaa,

kwaama :melel, -āmōōkōōnoo bēy. ⁴³ Āruutoochook, -amootaachaa. Āwē āmā sira, amanoolaachaa, amnyaan, amaboorwaamaa / ankeerata amabookasaa.’
⁴⁴ Mākumwoochi yooto :nkicheek bichooto kule, ‘Āyu yēē kyaaming’ :kēmēy, melel, nto iruutoochēech, nto yēē kimēētinyē sira, nto yēē kiimnyoonē, nto kiirataat, āmākēēyēētyēēchiing’ ōō, Mokoryoontēēt?’ ⁴⁵ Nto yooto mākukēt kule, ‘Kāāmwoowook, yoo māmōōyēchi kiy biikyuu choo kuskus, mēēbērē kyōōyēwoo anii kiy.’ ⁴⁶ Yooto nanyuun +/makiimut bichooto wōlēē wokung’woonchinē :soboon ākookoy /ankiimut choo churtootiin kuba wōlēē bo *soboontaab kibchuulyo.”

26

Kicheeng’ :buunikaab Yēēsu wōlēē makunamta inee

(Māārko 14:1-2; Luuka 22:1-2)

¹ Yu kēēwoong’ :Yēēsu kumwooy ng’aleechu tukul, kumwoochi rubiikyii kule, ² “Kuu yoo ōnkētē, kāākung’ēt :bēsyoōsyēk āyēēnku /kyaam *Saakweetaab Keeytaayeet, nto yooto +/mākiiyokooytoo anii, *Wēritaab Chii, /bokēēkwērtoochoo murtooywoontēēt.”

³ Kiiruruukyī key :mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo booyikaab Yuutayeek kaytaab *kibkōrōs nyēē wōō nyēē /kikēēkuurēē Kayaafa. ⁴ Yooto kuchōb wōlēē makunamta Yēēsu /subokeebakach. ⁵ Kimwooy kule, “-Mookany keenam chiichi /kyoomē Saakweetaab Keeytaayeet, kuuyu imuuchē :biiko kuyey wōōrōōryēēt.”

Kiraang’tee :koorkēēt ake Yēēsu mwaayta mēt

(Māārko 14:3-9)

⁶ Nto yu miitē :Yēēsu Beetannyaa ām kaab Simōōni chiichoo kikiikunāmē *:makereenik, ⁷ kuchō :koorkēēt ake nyēē kiboontoonu mwaay nyēē kiboong’u nyēē anyiny nyēbo beesaan chēē chaang’ miisin. Nto kumiitē :Yēēsu kāmūrēē key yēē /kyoomiisyēē, chokuraang’tee :koorkoonoo mētinyii mwaayaa. ⁸ Bērē kukas :rubiikaab Yēēsu kuu nyoo, kung’woonchi ānkumwooy kule, “Ntēē sukunyarta :koorkooni mwaay kuu nyi? ⁹ /Kātākyooltēē mwaayi beesaan chēē chaang’ /ānkiikoochi bānoonik.”

¹⁰ Kiinkēt :Yēēsu kiyēē kimii kumwooyē :icheek. Yooto, kumwoochi rubiikyii kule, “Ōmāchēē nee :akweek koorkooni? Ntēē kāākuyēwoo anii ng’ālyoo nyēē karaam. ¹¹ Kookas, ōboontē key :akweek bānoonik ākookoy, nteenee mēēbērē ōboontē key anii ākookoy. ¹² Yoo kāroong’tēē :koorkoonoo mwaayi mēt, kāmiitē kuyēyto /subokeemuya. ¹³ !Kāāmwoowook, -/mākēēwuutyēē koorkooni ām kiyēē kaakuyey yoo /kyoomtooy lōkōōywēk chēē kāroomēch ām kōōrēēt tukul.”

Kiinēm key :Yuuta kuchaamta Yēēsu

(Māārko 14:10-11; Luuka 22:3-6)

¹⁴ Nto miitē yoo kung’ēet :Yuuta Iskaryoot nyoo ki akeenke ām rubiikaab Yēēsu taman āk āyēēng’ ānkuwo wōlēē kimiitē :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch. ¹⁵ Kiwokuteebē bichoo kule, “Kiy nee :nyēē ōkōōnoo yoo kāāchōbwook kēēlto onam chiichi?” /Kēēchāmchi *feetaanik sosom.* ¹⁶ Nto kuchakee yooto kuwo taay kucheeng’ :Yuuta bārooyinto nyēē kachaamtee Yēēsu.

/Kikeeyeyta wōlēē /kyoomēē Saakweetaab Keeytaayeet

(Māārko 14:12-16; Luuka 22:7-13)

¹⁷ Nto yēē ki bēsyoōētaab taayta nyēbo Saakweetaab mukaatiin chēē mākuutunootiin, kōōnookyi :rubiik yēē kimii :Yēēsu ankuteebē kule, “Ānō wōlēē imāchē keeyeyte /sikyaamee *Saakweetaab Keeytaayeet?” ¹⁸ Kuwālchi :Yēēsu kule, “Boocheeng’aate chii ām kiriing’ ānkōōmwoochi kule, ‘Kāmwooy :Kāānēētiintēēt kule: Kaakuyit

25:45 Kāālēw. 14:21; Mat. 10:40, 42 25:46 Mat. 16:27 25:46 Tān. 12:2; Yoowa. 5:29; Room. 2:8; Yāāk. 2:13

26:2 Māārko 8:31 26:3 Luuka 3:2; Yoowa. 11:49; 18:13, 24; Yēyuut. 4:6 26:5 Mat. 21:46 26:11 Kiruu. 15:11

* 26:15 Ki laatitaab beesaanik :chu chēē kinyōōru :wootwookiintō nyēē kāyēyiis yiisyēētaab ārook ang’wan. Ki tēē nyooto mbo :laatit nyēē /kikyooltēē motwooriin nto /keekweyee mēt. 26:15 Chuy. 21:32; Seka. 11:12 26:16 Yoowa. 11:57; 13:2

:bēsyōōsyēkyuu. Kunyi, āmiitē āk rubiikyuu, chāā-āmēē Saakweetaab Keeytaayeet kōōng'uung'.' ” ¹⁹ Bokuyeyta :rubiichoo saakwaanaa kuu wōloo kāmwooytoochinē :Yēesu.

Kiiboor :Yēesu chiito nyēē kimii wokuchoomtooy

(Māārko 14:17-21; Luuka 22:21-23; Yoowaana 13:21-30)

²⁰ Nto kumii kurātoorātē :kōōrēēt, kōōbuur ng'wēny :Yēesu ākoo rubiikyii taman āk āyēēng' kwoomiis. ²¹ Kumii kwoomiisyē, kumwooy :Yēesu kule, “!Kāāmwoowook, mii :akeenke ām akweek nyēē makuchaamtaa.” ²² Kung'woonchi :rubiichoo ānkutoow :ake tukul kuteeb kule, “Ara anii oō, Mokoryoontēēt?” ²³ Kuwāl :Yēesu kule, “Nyoo kiilābloobtooy :tukwaay mukaatiit terekyeet akeenke :nyēē makuchaamtaa. ²⁴ Makume *:Wēritaab Chii kuu yoo siraat. Nteenee mākung'woonchi sōō kule nee :chiito nyoo makuchaamtaa! Kaykay nto /kimākēēsich chiichoo.” ²⁵ Kumwooy :Yuuta kule, “Anii mbonō oob oō, Mokoryoontēēt?” Kuwālchi :Yēesu kule, “Eē, inyiing'.”

Kitoow :Yēesu saakweet nyēē lēēl

(Māārko 14:22-26; Luuka 22:19-20; 1 Kōōriintēēk 11:23-25)

²⁶ Nto mii yoo, kunam :Yēesu mukaatiit ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy ankubetes nto yityo kōōkoochi rubiikyii kumwoochinē kule, “Bōōrnyuu :nyi, o-am.”

²⁷ Kunam terekyeet nyēē kimiitē *:tifaayik ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy ānkōōkoochi rubiikyii kumwooyē kule, “Oyyee :akweek tukul. ²⁸ Korotiikyuu :chu chēbo *kii-rootyeet nyēē lēēl† chēē +/makiitaata /sikēēnyōōchi kaat biiko chēē chaang' kubo ng'ōōkiswookik. ²⁹ !Kāāmwoowook, -māwāāyyēē subak tifaayiichu ākoy bēsyoonoo āyyēē āk akweek tifaayik chēē leelach ām Kaab Baaba.”

³⁰ Nto tēē yoo, kutyēēn kōōkoostoo Yēyiin, ānkung'ēētyo kutākyi keey Lekemeetaab *Musēytuuniinēk.

Kiiboor :Yēesu kule makutuuch keyy :Bētērō

(Māārko 14:27-31; Luuka 22:31-34; Yoowaana 13:36-38)

³¹ Kumiitē kēēltaab too, kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “Ōmiitē :akweek tukul bōōmwēyēēnoo kwēēmowuuniitēny, kuu yoo mwooyē :siruutēk kule, ‘+Maabakach ākiintēēt kusērēēt :kēēchiirēk.’† ³² Nto yoo kaang'etee meet, +maantooy Kalilaaya.” ³³ Kuwālchi :Bētērō kule, “Ānkoo kāmwyēēniing' :chuut tukul mākoy abakaaktiing' :anii.”

³⁴ Kukētyi :Yēesu Bētērō kule, “Kāāmwoowuung', ām kwēēmowuuni, kutoombo kōōturkuuchē :kirkōōnkiit, +meetuuch keyy :inyiing' areet sōmōk kule -mēēnkētoo.”

³⁵ Kuwāl :Bētērō kule, “Mākoy atuuch keyy kule -māānkētiing'. Yoo kābo meet kēēbēku :tukwaay.” Kōōrumchi :nkicheek rubiik chuut tukul kuu nyooto.

Kiwokusaayee :Yēesu Ketesemaane

(Māārko 14:32-42; Luuka 22:39-46)

³⁶ Yu kayit :Yēesu ākoo rubiikyii yēē /kēēkuurēē Ketesemaane, kumwoochi kule, “Okanyaa yuutēyu, āwē :anii yuun waasaay.” ³⁷ Kuwēeto keyy Bētērō ākoo wērichoo āyēēng' bo Sebetaayo. Kyaam :ng'uusng'uus Yēesu kut kulōōklōōkēn. ³⁸ Nto tēē yoo, kumwoochi mbo Bētērō kule, “Kāāmuy :anii kut wuu nyēē +maameey. Kunyi, ōng'ētunēē yuutēyu ānkōōkāsu.” ³⁹ Yooto konnaakta taay kisich ānkukutuny ānkuyim kutiiny tokochta ng'wēny kusaay kule, “Baaba, yoo imuuchāktōōs, inēmtoowoo nyalili. Nteenee kuyeyakay kuu wōloo imāktooy, mēēbērē wōloo āmāktooy :anii.”

⁴⁰ Nto yu keeyey wōloo kimii :rubiikyii sōmōku kunyōōr kuruytōōs. Kumwoochi Bētērō kule, “Kāmōōmuuchē kēēkāsu tukul mbo asiista akeenke? ⁴¹ Māchāktōōs ōkāsu

26:23 Tyēēn. 41:9 26:24 Isa. 53:8-9; Mat. 18:7; Luuka 24:26-27 26:25 Yoowa. 13:2, 21-30 † 26:28 Mātinyē :siruutēk alake ng'alyoontēēt 'nyēē lēēl'. 26:28 1Kōōr. 10:16; 11:23-26 26:28 Chuy. 24:6-8; Seka. 9:11; Māārko 14:24; Ibu. 9:20; 10:29; 13:20 26:30 Luuka 22:39 † 26:31 Seka. 13:7 26:31 Mat. 26:56; Yoowa. 16:32 26:32 Mat. 28:7, 10, 16 26:35 Luuka 22:34-35; Yoowa. 13:36-38 26:39 Mat. 6:10; 20:22; Yoowa. 18:11; Ibu. 10:9

ānkōosooyē simōō-āsyi keey tyēmiisyēēt. Ōbērē nto oyey, āmāmii :nkuruuk.” ⁴² Yooto kooyey subak ankusaay kule, “Lēyyē, Baaba, yoo mēēmuuchāktōōs /kiinēmtoowoo nyalili, kuyeyakay kuu wōloo imāktōoy.”

⁴³ Yu kēyēēw :Yēesu nyēbo āyēēng', kunyōōr mbo Bētērō kārūyoo subak, kuuyu kiboonto rwoonik chēē nyikiisēch. ⁴⁴ Kubakaakta rubiichoo ankuwokusaay nyēbo sōmōk kumwooyē kuu yoo kābo taay. ⁴⁵ Nto tēē yoo kooyey wōloo kimiitē :rubiik ānkumwoochi kule, “Ākoo tōōbēng'tēē rwoonik? Okas, kaakuyit :āsiiswēk /kiiyokoochi *Wēritaab Chii āwunnyēkaab kibng'ōōkisiis! ⁴⁶ Ong'nyiin choomtooyiintēt kākuchō! Ōng'ēetyē bokētuuyēē.”

/Kikeenam Yēesu nteenee kitay /kēēsār

(Māārko 14:43-50; Luuka 22:47-53; Yoowaana 18:3-11)

⁴⁷ Kutākumii :Yēesu kung'ālōolē, kuyitu :Yuuta nyoo ki akeenke ām rubiikaab Yēesu taman āk āyēēng'. Kiboontoonu keey biiko chēē chaang' chēē kitinyē chōōkiinēk ākoo syaariinēk chēē kiiyooku :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo booyik. ⁴⁸ Kikiisimkumwoochinē :Yuuta bichoo kule, “Nyoo ōkāsē ātōrōōchē, ōnāmē nyooto.” ⁴⁹ Kutākyinē keey :Yuuta Yēesu bakeenke ānkutōrōōchē kumwooyē kule, “Aase, Moko-ryoontēt.” ⁵⁰ Kukētyi :Yēesu kule, “Kāchētōrōōchoo man ōō, murooni?” Kutēryēkyinē :bichoo Yēesu bakeenke.

⁵¹ Kukāsē :rubiintēt ake nyēbo Yēesu kuu nyoo, kung'usu chōōkiit nto bērē kuyeb motwooriintēetaab *kibkōrōs nyēē wōō, kuchwenta yiitit kōōsuuyto. ⁵² Kumwoochi :Yēesu rubiintononyii kule, “Kētyi chōōkiing'uung' kiraaru, kuuyu iwoong'tooy :chōōkiit chii nyoo kicham chōōki. ⁵³ -Mōōnkētē kule āmuuchē :anii ākuur Baaba kuyēētyēēchoo areet akeenke ānkōōmuuchē kōōyookwoo lukōōsyēk taman āk āyēēng' chēbo malayikaanik? ⁵⁴ Kāyityiin :ng'aleechu āk siruutēkaab Yēyiin.”

⁵⁵ Kuwēkyi keey :Yēesu bichoo ānkumwoochi kule, “Ōbērē āntōōchinē :anii lukēt nyēē mächē kuweech kōōrēt sookwaante chōōkiinēk āk syaariinēk boonamaa? Ntēē kwāāboontē keey :anii akweek kwaak ām biwuutaab *Kōōtaab Yēyiin ānēētiisyē. Kwaamaak :nee simoonamaa yooto? ⁵⁶ Nteenee ityiichē :ng'aleechu tukul siruutēkaab *wōōrkooyik.” Kimwēyēē :rubiik Yēesu!

Kumii :Yēesu taayeetaab kōōkwēēt nyēē wōō nyēbo Yuutayēek

(Māārko 14:53-65; Luuka 22:54-55, 63-71; Yoowaana 18:13-14, 19-24)

⁵⁷ Nto mii yoo kukwēryoot :bichooto Yēesu kaab Kayaafa, kibkōrōs nyoo wōō. Kikiikōōruruukyi keey wōlooto :kāānēētikaab kiruutēk ākoo booyik. ⁵⁸ Kiinaamaat :Bētērō Yēesu ākoy kiyēnkuutaab kaytaab chiichoo bo kōrōs ānkōōbuur āk riibiikaab kayaata sukukas kiyēē makuyeyakay.

⁵⁹ Kimach *:kōōkwēētaab Yuutayēek tukul kōōyoonkyinē :mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch, kule kunyōōr ng'ālyoo nyēē miyaat nyēē nāmē Yēesu /sikiitiilchi meet. ⁶⁰ Nteenee mānānyōōr ng'ālyoo ānkoo kisyēem :biich chēē chaang' kumōlōlchi Yēesu ng'al. Nto yityo kōōnēm keey :biiko alake āyēēnku ⁶¹ ānkumwooy kule, “Kimwooyē :chiichi kule imuuchē kōōturbuub Kōōtaab Yēyiin ankuteechee bēsyoōsyēk sōmōk.” ⁶² Kōōyyo *:kibkōrōs nyēē wōō ankuteebee Yēesu kule, “Itinyē wōlēē ituuktooy keey ām ng'aleechu mwooyē :bichu?” ⁶³ Kusiisi keey :Yēesu. Kumwoochi subak :kibkōrōs nyoo wōō Yēesu kule, “Ātēēbēēniing' ām taayeetaab Yēyiin kule ii, 'Inyiing' man *Kāārārōoki-intēt, Lakwataab Yēyiin?” ⁶⁴ Kuwāl :Yēesu kule, “Ēē, wuu nyooto, 'keemwaay. Nteenee āmwoowok akweek tukul kule: +Mookas *Wēritaab Chii kōōbuurunēē āwutaab taay nyēbo Nyoo bo Kāāmuukēy ankookas kuchōōnēē boolik.”

⁶⁵ Kikwaany keey :moo chiichoo wōō bo kōrōs kut kubaach sirookyii ānkumwooy kule, “!Kookas, kaakookerkeeyee keey :chiichi Yēyiin! Nee ake :nyēē /tākēēmwoowēch

kurubta keyy āk chiichi? Kookas oob wōlēē kāākōontosuurto Yēyiin? ⁶⁶ Ōbērē nee :akweek?"

/ Kēēlēēnchi, "Misyinē :meet." ⁶⁷ King'utyinē :alake koonyek ānkōōtuluuchē, kusyēēchē :alake ⁶⁸ sukumwoochinē kule, "Kāārārōokiintooni, ng'oo :nyoo kābiring'?"

Kituuch keyy :Bētērō

(Māārō 14:66-72; Luuka 22:56-62; Yoowaana 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Yooto kumiitē :Bētērō yoo kibo biy, kuchō :chēēbto ake nyēē ki motwooriin ānkumwoochi kule, "Kwēēboontotē keyy :nkinying' Yēesu nyēbo Kalilaaya." ⁷⁰ Nteene kutuuch keyy :Bētērō ām taayeetaab biiko tukul kule, "-Māānkētē kiyēē imiitē imwooyē." ⁷¹ Nto tēē yoo kōōnookyi :Bētērō yēbo oreet nyēē wēētii kayaata. Bērē kukas :chēēbto ake, kumwoochi biiko kule, "Kiboontotē keyy :chiichi Yēesu nyēbo Nāāsārēēt." ⁷² Kutuuch keyy subak :Bētērō kut kuchubchinē keyy kule, "-Māānkētē :anii chiichi!" ⁷³ Nto nyēē mā tyaa kōōnookyi Bētērō :biiko chēē kikiyyoonyēē yooto ānkumwoochi kule, "Kubooyit man, inying' :ake. Kerkeyy :ng'elyebng'uung' nyēbo chiichi." ⁷⁴ Kuchubchi keyy :Bētērō kule, "-Māānkētē :anii chiichi!" Kubēkunēē :ng'aleechaa kuutiinyii, kōōturkuuchē :kirkōōnkiit bakeenke.

⁷⁵ Yooto nanyuun koosoot :Bētērō yoo kimwooyē :Yēesu kule, "Kutoombo kōōturkuuchē :kirkōōnkiit, +meetuuch keyy :inying' areet sōmōk kule -mēēnkētoo." Yooto kuwo saang' ānkuwokuriir nyēē ng'waa miisin.

27

/Kikēēkwērchi Yēesu Bilaato

(Māārō 15:1; Luuka 23:1; Yoowaana 18:28)

¹ Nto yu kāmwook :asiista, kootiil mbo kibkōrōs chēē wōōyēch tukul āk booyikaab Yuutayeek kule /keebakach Yēesu. ² Yooto, /keerat :Yēesu /ānkēēkwērchi *:Bilaato nyoo kāāyoong'iintēetaab Rooma.

Kiriirunee :Yuuta ng'wēny

(Yēyuutēk 1:18-19)

³ Nto yu kakas :Yuuta nyoo kichoomtooy Yēesu kule /kaakiiruusta Yēesu, kuriirunee ng'wēny. Kikētyi feetaanichaa ki sosom mbo kibkōrōs choo wōōyēch āk booyik. ⁴ Kimwoochi kule, "Kwaayey ng'ōōki achaamte chii nyēē bēērē keyy." Yooto kukētyi :bichoo kule, "Kukwaaneeniing'!"

⁵ Yooto nanyuun kuwiirchi :Yuuta feetaanichaa *Kōōtaab Yēyiin ānkuwokookeet keyy. ⁶ Yu kānyōōr :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch feetaanichaa kumwooy kule, "Sālootiin :beesaanichu koroti, kunyi mēērook /kiikoochi lēnkuutaab Kōōtaab Yēyiin." ⁷ Kung'alaal :bichoo nto mii yoo, kootiil kule /bokyaalee mbareet nyēē /sikēēmuchinē biich chēē sobooy. /Kikēēkuurēē mbaraanaa Mbaraab Kibtērēēn. ⁸ Kiyooto nyēē kiyey /kēēkuurē wōlooto ākoy kura kule, "Mbaraab Koroti".

⁹ Kuyityiin :yooto āk kiyēē kimwooyē *:wōōrkooyoontēēt Cheremnyaa kule, "/Keenam betekik sosom chēbo feeteet choo kyooltēē inee *:Isrāyēēliik ¹⁰ ankwaalee mbaraab kibtērēēn kuu wōloo kimwooytoowoo :Yēyiin."†

Kumii :Yēesu taayeetaab Bilaato

(Māārō 15:2-5; Luuka 23:3-5; Yoowaana 18:33-38)

¹¹ Nto kumii :Yēesu taayeetaab *Bilaato, kuteebee :bāytooyiintonoo kule, "Inying' :bāytooyiintēetaab Yuutayeek?" Kukētyi :Yēesu kule, "Wuu nyooto sinee."

¹² Nto yu keeteeyee keyy :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk booyikaab Yuutayeek kurubta keyy Yēesu, kusiisiyee keyy. ¹³ Kuteebee :Bilaato kule, "-Mēēkāsē wōlēē tēē

26:65 Laawi. 24:16; Chōōw. 2:13; Yoowa. 10:33; 19:7 26:67 Isa. 50:6; 53:5; Mat. 27:30 26:68 Mat. 21:11 26:75

Mat. 26:34 27:3 Mat. 26:15 27:8 Yēyuut. 1:18-19 † 27:10 Sekaryaa 11:12-13; Cheremnyaa 19:1-13; 32:6-9 27:11 Mat. 2:2; 27:29, 37, 42; Yoowa. 1:49; 12:13

:ng'aleek chēē mwooyē :bichu kule !kiiyey?" ¹⁴ Mānāākēt :Yēesu ng'ālyoo mbo kisich. Kubotyī :tonkoy bāytooyiintonoo.

*Kiisimchi :kāntōōyikaab Yuutayeek Bilaato kubakach Yēesu
(Māārko 15:6-15; Luuka 23:13-25; Yoowaana 18:39—19:16)*

¹⁵ Kiityooktooy :bāytooyiintēēt ām kēnyiit ake tukul kibratyaanteet akeenke nyoo kaakutool :biiko. /Kikēēyēyē kuu nyooto yoo /kyoomē *Saakweetaab Keeytaayeet. ¹⁶ Kimii ām bēsyōōsyēchooto chiito ake nyēē kikiikuchiis miisin kut /kikiikeerat. /Kikēēkuurēē chiichoo Baraaba. ¹⁷ Kunyoo, kuteebēē :Bilaato biiko chēē kikiiruruukyī keey yooto kule, “Ng'oo :nyēē ōmāchē :akweek ātyooktoowook, Baraaba nto Yēesu nyoo /kēēbērē *Kāārārōokiintēēt?” ¹⁸ Kimwooyē :bāytooyiintonoo kuu nyooto kōōnkētē kule kiituyiityi :icheek Yēesu moo.

¹⁹ Kutākumiitē :Bilaato kēēbuurēē ng'echereenyii bo bāytooyiisyēēt, kōōyookyi :koorkēēnyii ng'ālyoo kule, “Kweeyiimaa :kiirwootik kuyyeech kubo chiichoo. Kunyi, -meeyeyee kiy kuuyu bēērē keey.” ²⁰ Kutēē yooto tukul, kitas taay :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk booyikaab Yuutayeek kōōwuruur bichoo kumwaayta /kiityaakta Baraaba /ankeebakach Yēesu. ²¹ Kuteeb subak :bāytooyiintonoo kule, “Nkōnō ām bichu āyēēng' nyēē ōmāchē :akweek ātyooktoowook :anii?” Kulē, “Baraaba.” ²² Kuteeb subak :Bilaato kule, “Ayeyee nee Yēesu nyoo /kēēbērē *Kāārārōokiintēēt?” Kōōruumchi :bichoo tukul kule, “/Keebakach!” ²³ Kumwooy :bāytooyiintonoo kule, “Rōkōs nee :nyēē koyey :chiichi?” Kubōloobōl :bichoo kumwooyē kule, “/Keebakach! /Keebakach!”

²⁴ Yu kakas :Bilaato kule kāmēētākōōmuuchē bichoo ānkiimuuchē koong'etng'et wōōrōoryēēt, kuram bēēko ānkōōwuunēē āwunnyēk taayeetaab bichoo kumwooyē kule, “Kukwaaneenaak :korotiikaab chiichi, ābēērē keey :anii.” ²⁵ Yooto, kuwāl :bichoo tukul kule, “Kany kwaameech acheek :korotiikaab chiichi āk lōkōkyoo!”

²⁶ Yooto kōōtyooktoochi :Bilaato bichoo Baraaba ānkōōkoochi /kiityōōlsēt Yēesu nto tēē yoo kōōyokooyto /bokēēkwērtōochi murtooywoontēēt.

*Kiintosuur :biikaab lukēēt Yēesu
(Māārko 15:16-20; Yoowaana 19:2-3)*

²⁷ Kukwēryoot :biikaab lukēēt Yēesu kaytaab bāytooyiintēēt *Bilaato nto tēē yoo, kōōruruukyī keey :lukēētaab booryēēt tukul Yēesu. ²⁸ Kubuutēē Yēesu sirook ānkōōlookyi sireet nyēē arraa, ²⁹ kutaay kuutwēētaab kātōok ānkōōkēmēērchi mēt kuyey wuu nyēē bāytooyiin. /Kikiikoochi kunamee kirōkto āwunyii nyēbo taay ānkubokukutunyēē :bichoo taayenyii kuyey keey wuu nyēē kākooniyit Yēesu kumwoochinē kule, “Kimkim! Bāytooyiintēētaab Yuutayeek!” ³⁰ Kung'utyi ānkōōsōrunēē kirōkoo kimii āwut ānkōōkōryōōnyēē mēt. ³¹ Yu /kāākiintosuur, /kiirēēkunēē siraanaa arraa /ānkiilookyi sirookyii choo kōbo kwaak nto tēē yoo, /keebeeta /subokēēkwērtōochi murtooywoontēēt.

*/Kikēēkwērtōochi Yēesu murtooywoontēēt /ānkiinchuruur
(Māārko 15:21-32; Luuka 23:26-43; Yoowaana 19:17-27)*

³² Kumii /kēēbēētooy, /kēētuyyēē chiito ake nyēē kibo Kurēēn nyēē /kikēēkuurēē Simōōni. /Kēēkērchinē nyoo koong' bakeenke kukalab murtooywoontēētaab Yēesu. ³³ Nto yu /kakeeyit yēē /kikēēkuurēē Kolkoota (kaayneet nyēē ibooru kule 'Rōkyēētaab Mēt') ³⁴ /kiikoochi Yēesu *tifaayik chēē /kikiikeetasee saakityeek* alak kule kuyye. Nto bēērē kuchamcham, kutay kuyye.

³⁵ Nto yu kāākukwērtōochi :bichoo Yēesu murtooywoontēēt, kubar *sēkēēryēēt sukōōnkētēē kule ng'oo :nyēē mākyuib sireet nkōnō. ³⁶ Nto kāākuyityo, kutēbēē

27:14 Māārko 14:61 27:19 Luuka 23:47 27:24 Kiruu. 21:6-8 27:25 Choos. 2:19; Cherem. 26:15; Mat. 21:37-41; 22:7; Yēyūut. 5:28 27:28 Luuka 23:11; Yoowa. 19:2 27:29 Mat. 27:11 27:30 Mat. 26:67 27:31 Mat. 20:19 * 27:34 /Kikēēyēyiyē saakityeechaa kōōboot ng'wooninto. 27:34 Tyēēn. 69:21 27:35 Tyēēn. 22:18

:bichoo yooto kuriib Yēesu. ³⁷ /Kikiikēēsirchi kiito ake ng'aleek chēē kiyey /siki-itiilchi Yēesu meet chēē kimwooyē kule: YĒESU :NYI NYOO BĀYTOOYIINTĒETAAB YUUTAYEEK. /Kikēēkwērtoochi kiyooto yoo bo mētitaab Yēesu barak ām murtooywoontēēt. ³⁸ /Kikēēkwērtoochi nkicheek kibng'ōōkisiis āyēēng' murtooywōōsyēkwaa. /Kikiyyoong'to ake kutābān āwutaab Yēesu nyēbo taay /ānkiyyoong'to ake komostaab kaataam. ³⁹ Kiinchuruurē :biiko chēē kimurē yooto Yēesu ānkukwērtooy mētēwook ⁴⁰ kumwoochinē kule, “Ntēē kwēēbērē +mēēturbuub *Kōōtaab Yēyiin ankiiteechee bēsyōōsyēk sōmōk? Iraraach keey, naas. Yoo inyiing' :Lakwataab Yēyiin, irēkunēē murtooywoontoonool!”

⁴¹ Kiinchuruur Yēesu :nkicheek mbo kibkōrōs chēē wōōyēch, kānēētikaab kiruutēk ākoo booyik. ⁴² Kimwooyē kule, “Kiisoobē :chiichi biiko alak, ntēē -mēēsoob keey naas. Mā inee :bāytooyiintēetaab *Isrāyēēl? Yoo keemuuch kurēkunēē murtooywoontooni, +mākiyyēnchi. ⁴³ Kwēēkoosēē keey oob :chiichi Yēyiin ānkumwooyē kule, ‘Āyēku Lakwataab Yēyiin?’ Kany kusār naas :Yēyiin yoo chāmē.” ⁴⁴ Kiinchuruur :nkicheek kibng'ōōkisiisyēchoo /kikēēkwērtoochinē murtooywoontēēt āk inee.

Kime :Yēesu

(Māārko 15:33-41; Luuka 23:44-49; Yoowaana 19:28-30)

⁴⁵ Kichō :mēēnānēēt bēēt nyēē kiker kōōrēēt tukul, kung'eetee āsiiswēk lo ākoy āsiiswēk sokool. ⁴⁶ Yu kayit āsiiswēk sokool, kōōnchō :Yēesu kule, “Yēyiintēēnyuu, Yēyiintēēnyuu, ntēē 'keebakaaktaa anii!’”† (Kimwooyē yooto ām kuutiinyii kule, “Ēli, ēli, lema sabaktani?”)

⁴⁷ Yu kakas :biikaab lukēēt chēē kimii yooto, kulē, “Miitē kukuurē *Eliiya.” ⁴⁸ Yooto kulabatee :akeenke ām icheek kiroonkuryēēt ankooluumta *tifaayiik chēē ki tāytāy ānkurutyi kiroonkuryoonoo kēētīt nto yityo kōōyokoochi kuutiitaab Yēesu. ⁴⁹ Kimwooyē :alake kule, “Okany keekas yoo mākuchō :Eliiya chokooraraach!”

⁵⁰ Kiinchō :Yēesu ankung'et.

⁵¹ Yooto bakeenke, kukērēerunēē keey āyēēng' kuchakee barak ākoy ng'wēny :ankeet nyēē ki rikimim nyoo /kikiyēēlēē Kitōōkiitaab *Kōōtaab Yēyiin. Kiitimiimākoy :kōōrēēt ānkōōtēēsiis :rwoontōōk. ⁵² Kiitēēsiis :kochonkoosyēk kuyootākiis ānkung'ēētyo :biiko chēē chaang' choo kikiikubēk ānki churtootiin. ⁵³ King'ēētyēē :bichoo kochonkoosyēk, nto yu /kaakiing'eetee Yēesu meet, kuba Yēērusālēēm ānkōōboorchi keey biiko chēē chaang'.

⁵⁴ Yu kakas :nyēē wōō nyēbo lukēēt āk biikyii choo kiriibē Yēesu kibring'ring'nyoonoo ākoo ng'aleek tukul chēē kiyēyākiiis, kumuuyo ānkumwooy kule, “Kubooyiit man, ākoo Lakwataab Yēyiin :chiichi!”

⁵⁵ Kikiyyoong'iis :chēēbyōōsōōk alake chēē chaang' yēē lōō kutoobēnē kiyēē kiyēyāk-tōōs. Chēēbyōōsōōchooto :choo kiboontootē keey Yēesu kuchakee Kalilaaya kuyēētyēēchinootē. ⁵⁶ Alak ām chooto ku Maaryaa nyēbo Maktaala, Maaryaa kaametiitaab Yāākōbō āk Yōōsēēf ākoo kaametiitaab wērichoo kibo Sebetaayo.

Wōlēē /kikeemuyta Yēesu

(Māārko 15:42-47; Luuka 23:50-56; Yoowaana 19:38-42)

⁵⁷ Nto yu kēēmēn :kōōrēēt, kuchō :chiito ake nyēē ki rubiintēetaab Yēesu ānkiboonto bāytīt nyēē wōō. Kibo *kiriinkēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Arimataaya nto kaayneenyii ku Yōōsēēf. ⁵⁸ Kiwo :chiichoo wōlēē kimii :Bilaato ānkusoom /kiikoochi bōōrtaab Yēesu. Kuchāmchi :Bilaato /kiikoochi. ⁵⁹ Kimwaayta :Yōōsēēf /kiirēēkunēē bōōrtaab Yēesu murtooywoontēēt /ankeeratee ankeet nyēē tiliil. ⁶⁰ Nto tēē yoo, wokōōkoochi kochonkeenyyii nyēē kitākōōwōrē /ānkimānāākēēmuchi chii. Yooto kuwunukyi rwaanteet nyēē

27:37 Mat. 27:11 27:38 Isa. 53:12 27:39 Tyēēn. 22:7; 109:25 27:40 Māārko 15:39; Yoowa. 2:19 27:42

Mat. 27:11 27:43 Tyēēn. 22:8; Māārko 15:39 27:45 Āmōōs 8:9 † 27:46 Tyēēn. 22:1 27:48 Tyēēn. 69:21 27:51 Chuy. 26:31-33; Ibu. 10:19-20 27:54 Mat. 14:33; 26:63 27:56 Luuka 8:2-3 27:58 Kiruu. 21:22-23

wōo kuker kurkeetaab kochonkaanaa ānkuwēēchi keey. ⁶¹ Kikiibuurēē :Maaryaa nyēbo Maktaala ākoo Maaryaa nyiin ake yooto kukas kochonkaanaa.

/Kikēriib wōloo /kikēemuchinē Yēesu

⁶² Nto yu kāyyēekunēē, yēē ki bēsyēētaab *Sabaato, kubēēchi :mbo kibkōrōs ākoo *Farisaayeeek *Bilaato ānkumwoochi kule, ⁶³ “Mokoryoontēēt, kimwooyē :ng'wiintonoo bo chii yooto kitākusoboot kule, ‘+Maang'eetee meet yoo kaakukeeyta :bēsyōōsyēk sōmōku,’ ⁶⁴ kunyi mwaayte /kēēriib kochonkaanaa ākoy bēsyoonoo bo sōmōk. Nto buch, imuuchē :rubiikyii bokuchoor muusto nto tēē yoo kumwoochi biiko kule /kookiing'eetee meet. Makumiyatiit yooto :ng'wiiynaneet nyiitēnyi bo lēt kusiir nyoo kibo taay.” ⁶⁵ Kuwālchi :Bilaato kule, “Obeete riibiik alak bōōriib kochonkaanaa kuriibākoy kuu wōloo omuuktooy.”

⁶⁶ Kuba :bichoo ānkubokōōtiiny kurkeetaab kochonkaanaa kāroomin kumoolchi rwaantaanaa yooto ānkōōkoochi riibiichoo kuriib.

28

King'eetee :Yēesu meet

(Māārko 16:1-8; Luuka 24:1-12; Yoowaana 20:1)

¹ Yu kēērir :kōōrēēt kukookukeeyta :bēsyēētaab *Sabaato, kuwo :Maaryaa nyēbo Maktaala ākoo Maaryaa nyiin ake bokoorwaam kochonkaanaa. ² Yooto, kōōring'riing' :kōōrēēt miisin kuuyu kikiikurēkunēē *:malayikeetaab Yēyiin barak, kiwo ākoy kochonkaanaa ānkuwunukto rwaanteet ānkōōbuurēē barak. ³ Kiilēkēchēēchē :malayikaanaa kuu yoo keewech :kōōrēēt anki leelach :sirookyii kuu kweyaanteet. ⁴ Yooto kumuuyo :riibiichoo kimii yooto ānkubōōtoon kut wuu nyēē mākubēk.

⁵ Kumwoochi :malayikeet chēēbyōōsōōchoo kule, “-Mōōmuuyē, ānkētē :anii kule ōchēēng'ē :akweek Yēesu nyoo /kōkēēkwērtoochinē murtooywoontēēt. ⁶ Māmiitē yu nteenee kaakung'eetee meet kuu yoo kimwooyē. Okwaa bookas wōloo kōmiitē ⁷ ankoobe areet akeenke bōōmwoochi rubiikyii kule, ‘Kaakung'eetee :Yēesu meet ankumakoonto Kalilaaya wōlēē bōōnyōōrchinē.’ Kookas oob?”

⁸ Yooto kung'eētyo :chēēbyōōsōōchoo areet akeenke ankulabat bokumwoochi rubiikaab Yēesu ng'aleechaa. Kitinyē bōōtoonik chēē katasta keey ng'erekweek chēē chaang'. ⁹ Kumii tākulābātē, kutuuyēē Yēesu. Kootaakwees icheek :Yēesu nto yityo kukutuny kukōōb kērēēnkōōkaab Yēesu nyēē kākutunkyi. ¹⁰ Nto tēē yoo, kumwoochi :Yēesu kule, “-Mōōmuuyē. Bōōmwoochi mbo ng'eetaabiya kuba Kalilaaya bokēēnyōōryē wōlooto.”

Kiyēē kimwooyē :riibiik

¹¹ Kumiitē :chēēbyōōsōōchoo kubēētii, kikiikung'eētyo :riibiik alake ankuba kirriing' bokumwoochi mbo kibkōrōs chēē wōōyēch kiy ake tukul nyēē kaakuyeyakay. ¹² Nto yu kāākutuuyo :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo booyik kuchōb ng'aleek. Kiikoochi riibiichoo beesaanik chēē chaang' ¹³ ānkumwoochi kule, “Omwaay kule, ‘Kokwa :rubiikaab Yēesu kwēēmooy ankuchoor muustaab Yēesu kukākēēruuyē!’ ¹⁴ Nto yoo kāyityi :ng'aleechu bāytooyiintēēt, +mākēēmwoochi :acheek kāroomin āmēēbērē makunamaak akweek :ng'ala.” ¹⁵ Kunam :riibiichoo beesaanichaa ankuyey kuu yoo /kākēēmwoochinē. /Kikyaamtaatee ng'aleechaa kimwooyē :riibiichoo wōlēē miitē :Yuutayeeek ākoy kura.

Ng'aleekaab lētuut chēē kiikiimchi :Yēesu rubiikyii

(Māārko 16:15-18)

¹⁶ Kiba :rubiichoo ki taman āk akeenke lekem ām Kalilaaya wōloo kimwoochinē :Yēesu kule kuba. ¹⁷ Nto yu kakas :rubiichoo Yēesu, kukutunkyi. Nteenee manaacham :alake kule ki Yēesu :nyooto. ¹⁸ Yooto kumwoochi :Yēesu rubiichoo kule, “/Kōōkēēkōōno

anii kāāmuukēywēēk tukul chēē miitē kibkōōnkōy āk chēē miitē ng'wēny. ¹⁹ Kunyoo obeetaate bōrōryōōsyēk tukul ankooyey biiko kuyēk rubiikyuu. Ōbātisanē ām kaayneetaab Baaba, nyēbo Leekweet ākoo nyēbo Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ²⁰ Ōnēētē bichooto kooywey kiy ake tukul nyēē kāāmwoowook. Nto kubooyiit man, āboontē keyy akweek ākoy tabantaab kōōrēēt.”

28:18 Tān. 7:13-14; Yoowa. 3:35 28:19 Mat. 24:14; Māārko 16:15-16; Luuka 24:47; Yēyuut. 1:8; 2:38; 8:16; Room. 6:3-4; 1Kōōr. 1:13-16; 10:2; 2Kōōr. 1:13; Kala. 3:27; Ēfēēs. 4:5 28:20 Yoowa. 14:26; Yēyuut. 2:42; 18:10

Māarkō

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē: /Kiisōōtyinē kule kisirē :Māarkō lōkōōywēchu bo soboontaab Yēesu āk yiisyēenyii. Ku āybēeryoo :Māarkō, kinyōōr bārooyinto nyēē kikas Yēesu ānkuyēbchi yit ng'aleekyii ām Yēerusālēm ānkōōyēnchi. Nto lētuunoo, chokunoomnyo :Māarkō āk Bāwulō ākoo Barnaaba ām baanta nyēē kyoomtootē ng'ālyoontēetaab Yēyiin. Kiyēētyēēchinoot :inee Bētērō ām bēsyōōsyēk chēē chaang' nyēē /kiisōōtyinē kule ng'aleek chēē chaang' chēē kisir kurubta key āk Yēesu ku chēē kirārchinē :Bētērō.

/Kikēēsirchinē kitaabuuni biikaab Kiriistō choo kimā Yuutayeek. Mēēnkētāktōōs :kēnyit nyēē /kikēēsirēē nteenee /kiisōōtyinē kule imuuchē ku kwēēnuutaab kēnyitaab 45 ākoy 55 KK. -/Mākiinkētē mbo kubooyit man yoo /kikēēsirē kitaabuuni bo Māarkō /kumanaakesir nyēbo Mataayo nto /kikiikesir. /Kēēbērē kitinyē man :booyik choo kisimkunam ng'ālyoontēetaab Yēyiin yoo kimwoowēch kule kitaabuutaab Mataayo :nyēbo taay /keesir. Yoo /kākiikuykuuchiin kitaabuunechu tukwaay, tookunoot kule kiinkētē :Māarkō kiyēē mii kitaabuutaab Mataayo ānkīyēyiisyēē ng'aleek alak chēbo kitaabuunaata. Manaatech :Māarkō komoswookik choo māmāmē key āk biiko choo mā Yuutayeek. Ibānyboonyē komoswookik choo nāmē key āk ātēbuutēkaab Yuutayeek choo kitōsōsyinē bichoo kōōnkēt.

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: Ng'aloolēē :Māarkō miisin kiyēē kiyey :Yēesu kusiir kiyēē kimwa. Ikiimē kurubta key āk kāāmuukēywēēkaab Yēesu kooraraach, kootyaakta ānkōōsoob biich. Ikwēnyē miisin kule Yēesu ku Motwooriintēetaab Yēyiin ānku Lakwanyii. Ibooru :tukuukaab kwōng'uut, kāāsoobsēēt, kaatyaaktaayeetaab biiko ām wōlēē mii :tāmirmirook chēē miyootēch, kāāmuukēywēēkyii kunyōōchi biiko kaat choolwookātēng'waa, kule inee ku lakwataab Yēyiin.

Toowunēē :kitaabuuni lōkōōywēkaab yiisyēēetaab Yēesu ām wōlēē mii :biiko yoo kyoomu kule kāākuchō :bāytooyiisyēēetaab Yēyiin kōōrēēt. Twēchē :Māarkō kunyil chēē chaang' kule /kikēēkwērtoochi Yēesu *murtooywoontēēt kuyēk kēēlto nyēē kēēchoomnyo Yēyiin āk biiko. /Kikiing'woonchi Yēesu kubo ng'ōōkiswookikyoo (kas kur. 8:31; 9:31; 10:33-34, 45). /Kikiibanyaanya miisin ng'aleekaab wiikiit nyēbo lētuut nyoo /kikēēkwērtoochinē Yēesu murtooywoontēēt /ankiiteryeechee ng'eeteenyii bo meet āk yoo /kikēēyibē kuwo barak.

Kāroomēch :lōkōōywēchu ām wōlēē mii :biiko tukul ām kōōrēēt āmēēbērē Yuutayeek baateey. Ibooru :ng'ālyoontēēt 'Kiriistōōs' ām kuutiitaab Kirikiik āk ng'ālyoontēēt 'Maasyaak' (Meesaaya) ām kuutiitaab Iburaneek kule 'nyēē ng'aabaat', ānkwoorōōru chiito nyēē kiikuchōb :Yēyiintēēt ānkōōkoochi yiisyēēt nyēē kiikutōōlchi. /Kēēyēyiisyēē kaaynaani kurubta key āk nyoo ityooktooy biich āk bāytooyiintēēt nyoo kiikukanyaan :Yuutayeek ām kēnyis chēē chaang' ānku nyoo twekaat miisin ām kiyēē kimwoowu :wōōrkooyikaab Yēyiin ām Kirootyeet nyoo bo Kēny. Ibooru :komoswookik chēē chaang' choo twēchē :Kirootyeet nyoo Lēēl nyoo bo Kēny kule mēēbērē kimuru buch :chōōnēetaab Kiriistō, nteenee kimitē chōbuutēkaab Yēyiintēēt kung'eetee kēnyis āk kēnyis. /Kēēyēyiisyēē ng'ālyoontēēt 'wēritaab' ām kuutiitaab Iburaneek ām kēēlto nyēē baraay āmā baateey lakwataab anum ām yyootēēt. I-ārōōru kērkēyinto ām ātēbuutēk ām kwēēnuutaab 'wēēriit' āk 'kwaan'. Mii mbo :kērkēyinto nyēē wuu nyooto yoo /kākēlē 'leekweet' kuuyu kēyēku :tukul lōkōkaab Yēyiin kubo kule inee :nyēē kiyēyēēch ankeekerkeeye āk inee ām kēēlto ake. Yēku :biiko tukul lōkōkaab Yēyiin ām tāmirmiryēēt yoo kēyēnchi Yēesu, ng'ālyoo nyēē ibooru kule /kiikēenyōōchi kaat choolwookātēng'waa ānkōōkōōwut bāytooyiisyēēetaab Yēyiin.

Kiyeyta :Yoowaana kēēltaab Yēesu

(Mataayo 3:1-12; Luuka 3:1-18; Yoowaana 1:19-28)

¹ Lōkōōywēk :chu chēē kāroomēch chēbo Lakwataab Yēyiin, Yēesu *Kiriistō.

² Kikiikumwooy :Yēyiin kēny kubununēē wōōrkooyoontēēt Isaaya* kule,

“+Māāyooktē kiiyookiintēenyuu

koonto wokuyēytoowuung' kēēlto.”†

³ /Kikeesir subak kule,

“Miitē :kuut nyēē kuuru ām suurkwēēn kule,

‘Ōchōb keyy,

ānkōōchuulchi Mokoryoontēēt kēēlto.’ ”†

⁴ Kiiyookiintonoo ku Bātisāniintēēt Yoowaana. Kyoomtooy ām kōōr nyēē suurkwēēn kule māchāktōōs :biiko kuweek ām miyootyēēt / ankeebatisan, sukunyōōchi :Yēyiin kaat. ⁵ King'ēētyēē :biiko chēē chaang' Yēerusālēm ākoo komoswookik tukul chēbo Yēēmēētaab Yuuteeya bokukas lōkōōywēchoo bo Yoowaana. Nto yu kābokumwooy choolwookātēēng'waa / keebatisanee āynēētaab Yoortaan.

⁶ Kikiilaach :Yoowaana sireet nyēē / kikiikwoorunēē sabureekaab *tembes, anku-mootee keyy anweetaab suwe. Kyoomē taalamik ākoo kimnyeteet. ⁷ Kimwoochinootē biiko kule, “Yoo kaawaany kānēētiisyēenyuu, mākuchō :chiito ake nyēē boonto kāa-muukēywēēk kubiira nyēē -maayemaat ārēēkyi kwēyōōnik. ⁸ Kaabatisaneenaak :anii bēēko, nteenee makubatisaneenaak :inee Tāmirmiryēētaab Yēyiin.”

/Kikeebatisan Yēesu

(Mataayo 3:13-17; Luuka 3:21-22)

⁹ Nto mii bēsyēēt ake, kuchōōnēē :Yēesu Nāāsārēēt ām Yēēmēētaab Kalilaaya anku-batisanee :Yoowaana āynēētaab Yoortaan. ¹⁰ Yu kāloong'unēē bēēko, kukas barak kuyootāktōōs ānkurēkyi :Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyēē wuu chēēbtuukē. ¹¹ Yooto, kumwooy :Yēyiin ām barak kule, “Inyiing' lakwanyuu nyēē āchāmē, ānkāang'ērēkyinē.”

/Kikeetyem Yēesu ām suurkwēēn

(Mataayo 4:1-11; Luuka 4:1-13)

¹²⁻¹³ Kukwēryoot bakeenke :Tāmirmiryēētaab Yēyiin Yēesu ākoy suurkwēēn, wōlēē kimii :nkicheek tyoong'iikaab wuuyēēt. Kiibuur :Yēesu wōlooto bēsyōōsyēk artam āmāmii :kiy nyēē kyoomē. Kutyem *:Kēniintēēt, kumii wōlooto. Yu kāwēēchi keyy :Kēniintēēt, kukwa :malayikaanikaab Yēyiin ānkuyēētyēēchi.

Kitoow :Yēesu kwaamtaat lōkōōywēkaab Yēyiin

(Mataayo 4:12-17; Luuka 4:14-15)

¹⁴ Nto mii bēsyēēt ake yu / kabokeerat Yoowaana, kooyeey :Yēesu Yēēmēētaab Kalilaaya kwaamtaat lōkōōywēk chēē kāroomēch chēē kikwoonēē wōlēē mii :Yēyiin. ¹⁵ Kimwooyē kule, “Kaakuyit :bēsyēēt! Kāākuyityook :bāytooyiisyēētaab Yēyiin! Oweek-see choolwookātēēng'woong' ānkōōyēnchi Lōkōōywēchu Kāroomēch.”

Rubiikaab Yēesu chēbo taay

(Mataayo 4:18-22; Luuka 5:1-11)

¹⁶ Nto mii bēsyēēt ake, kumii :Yēesu kuwēēsyētootēē sakaramteetaab Tōōliilēētaab Kalilaaya, kukas biiko āyēēng' chēē kimii kuwiirchinē nēētiinēk bēēko kunāmē *burburi-inēk. Bichooto ku Simōōni ākoo ng'eetaabkaamet Antereeya. ¹⁷ Kukuur :Yēesu icheek kule, “Orubwaa! +Maaneetaak wōlēē ōyisuntooy biiko.” ¹⁸ Kubākooktooy bakeenke nēētiinēkwaa bo burburiinēk ānkurubē Yēesu.

1:1 Māarkō 3:11; 14:61; 15:39; Yēyuu. 10:37-40; Ibu. 2:3 * 1:2 Mwooyē :siruutēk alake kule 'wōōrkooyik'. † 1:2 Mal. 3:1 1:2 Luuka 1:76 † 1:3 Isa. 40:3 1:6 2Bāy. 1:8 1:8 Tyēēn. 51:7, 10-12 1:11 Toowu. 22:2; Tyēēn. 2:7; Isa. 42:1; Māarkō 9:7; 12:6; 2Bēt. 1:17 1:12-13 Chuy. 24:18; Tyēēn. 91:11-13; Ibu. 4:15 1:14 Māarkō 6:17-18

¹⁹ Yu keenaata :Yēesu taay kisich, kukas biiko alak āyēēng' kumii mwēēnkēēng'waa kuyēytooy nēētiinēkwaa. Bichooto ku Yāākōbō ākoo ng'eetaabkaamet, Yoowaana wērichoo bo Sebetaayo. ²⁰ Kukuur :Yēesu nkicheek. Kukāsē kuu nyooto, kubākookyinē kwaan mwēēng' āk biiko chēē kimii kuyēchinē yiisyēēt ankurub Yēesu.

*Kāamuukēywēēkaab Yēesu
(Luuka 4:31-37)*

²¹ Kiwo :Yēesu ākoo rubiikyii Kaabernaam. Nto mii bēsyēētaab *Sabaato, kōōwut :tukul *kōōtaab saayeet ankooneet :Yēesu biiko ng'ālyoontēētaab Yēyiin. ²² Kiilat :biiko wōlēē kiinēētitooy :Yēesu. Kimēēnēētē kuu wōloo kiinēētitooy :kānēētikaab kiruutēk, nteenee kiinēētē ām kāamuukēywēēk.

²³ Kimii kōyooto bo saayeet :chiito ake nyēē kiiyimē *:tāmirmiryēēt nyēē miyaat. ²⁴ Kubōlchi :tāmirmiryoonoo Yēesu kule, “Imāchēēnēēch nee oō, Yēesu nyēbo Nāāsārēēt? Imāchēē ibakacheech? Ntēē ānkētiing'! Inyiing' :nyoo ichurtaat ānkiiboontē kāamuukēywēēkaab Yēyiin.” ²⁵ Kōōburyoong'to :Yēesu kule, “Siis, ankiichuwunee chiichi!” ²⁶ Yu kāmwooy kuu nyooto, kōōsimsiim :tāmirmiryoonoo miyaat chiichoo. Kōōnchō ankuchuwunee chiichoo. ²⁷ Kiilat :biiko tukul /ankeeteabee keey kule, “Ng'al nee :chu? Boonto :Yēesu kāamuukēywēēk chēē imuuchē kōōnēētiisyēē ām kēēlto nyēē lēēl, āk chēē ibēbēētēē tāmirmirook chēē miyootēch ānkukāsyi!”

²⁸ /Kikyaamtaatee ng'aleechaa Yēēmēētaab Kalilaaya kumukuul.

*Kiisoob :Yēesu biiko chēē chaang'
(Mataayo 8:14-17; Luuka 4:38-41)*

²⁹ Yu kang'eetee :Yēesu ākoo rubiikyii *kōōtaab saayeet, kuba kaab Simōōni. ³⁰ Kimnyoonē :cheebyoosyeetaab biikooy bo Simōōni. Yu /kākēēmwoochi Yēesu kule mnyoonē :cheebyoosyaanaa, ³¹ kuwo ankunam āwut kōōyyo. Kusob :cheebyoosyeet ānkubāyiis.

³² Yu kararakta :asiista, kukāākubēk :āsiiswēkaab *Sabaato, kōōmutyi :biiko Yēesu biiko tukul chēē kimnyoontōōs āk chēē kiiyimē :tāmirmirook chēē miyootēch. ³³ Kibokōōruruukyi keey :biiko chēē chaang' kurkat saang' ām kōyooto kimii :Yēesu. ³⁴ Kiisoob :Yēesu biiko chēē chaang' chēē kiboonto bōōrwoonik chēē kimakerkeey ānkōōbēbēēto tāmirmirook chēē chaang' chēē miyootēch. Kiker koong' :Yēesu tāmirmiroochoo kuuyu kiinkētē :icheek wōlēē wuu :inee.

*Kyaamtaatee :Yēesu lōkōōywēk Kalilaaya tukul
(Mataayo 4:23-25; Luuka 4:42-44)*

³⁵ Yu kāng'ēēyēn :kōōrēēt, kung'eet :Yēesu ānkuwo wōlēē kimālēēkitēē :chii wokusaay Yēyiin. ³⁶ Nto bērē kusēw mbo :Simōōni kule mēēkumii :Yēesu, kucheeng'aat. ³⁷ Yu kunyōōr, kumwoochi kule, “Mii kuchēēng'iing' :biiko.” ³⁸ Kulē :Yēesu, “Māchāktōōs keebe komosta ake waa-amte lōkōōywēkaab Yēyiin, kuuyu chooto :chēē kyāāchōōnchinē.”

³⁹ Kyaamtaatee :Yēesu lōkōōywēk kooriikaab saayeet ām Kalilaaya tukul, ānkōōbēbēētootē tāmirmirook chēē miyootēch kung'ēētyēē biiko.

*Kiisoob :Yēesu chii nyēē kiboonto makereen
(Mataayo 8:1-4; Luuka 5:12-16)*

⁴⁰ Kichōōnchi :chiito ake Yēesu bēsyēēt ake :nyēē kiboonto *makereenik. Kukutunyēē taayeetaab Yēesu ānkumwoochi kule, “Mokoryoontēēt, yoo ichāmē, isooboo sātīlīlīitu kuuyu ānkētē kule imuuchē.” ⁴¹ Kuriiree :Yēesu. Yooto, kōōyokooyto āwut kutiiny chiichoo ānkulēēnchi, “Āchāmē. Kunyi, itilīlīitu!” ⁴² Kusob :chiichoo bakeenke. ⁴³ Yu kāsob, kōōkālōonchi :Yēesu kule, ⁴⁴ “-Mēēmwoochi chii ake tukul ng'aleechu. Nteenee iwē ānkuwēēboorchi keey *kibkōōrōs kukasing', siitooku kule 'kēētilīlīitu. Iyib tukuuk

chēē ibirchinēē Yēyiin kōōnkōy / sikēēyēwuung' kōōsēēk kuu wōloo kimwooytooy
*:Muusa ām kiruutēk.”

⁴⁵ Ānkoo kuwuu nyooto, kiwo :chiichoo ankwaamtaat lōkōōywēchoo. Ki yoo kēēwut :Yēēsu kiriing' ake tukul, kōōruruukyine keey :biiko, kumāchē / kiisoob. Kiyey :ng'aleechaa kut mēēkōōwutē :Yēēsu kiriinkōōsyēchoo kukāsē :biiko. Ānkoo kiibuurchinē keey :Yēēsu taban wōlēē mālēēkitēē :chii, kitākukwoonchinē :biiko ām komoswookik tukul.

2

*Tinyē :Yēēsu kāāmuukēy kunyōōchi biiko kaat
(Mataayo 9:1-8; Luuka 5:17-26)*

¹ Nto mii bēsyēēt ake, kooyeey :Yēēsu Kaabernaam. Nyēē mā tyaa, kukas :biiko kule kāākuchō. ² Kukwa :biiko chēē chaang' ānkōōruruukyine keey kō ākoy saang' kut kimāmii wōlēē kiisiire :chii kereeng'. Kwoomchi :Yēēsu biiko ng'ālyoontēetaab Yēyiin.

³ Kutākwoomtooy :Yēēsu lōkōōywēchoo, koomut :biiko alake ang'wanu chiito ake nyēē kichunkutoot. ⁴ Nto kuuyu kimāmii :bārooyinto nyēē kiimuuchē :bichoo kukasee Yēēsu, kubeeta chiichoo ākoy kōōto barak ānkubut kēsyēkuut kutook yēē kiimuuchē kōōyokooytēē chiichooto. Kōōyokooyto chiichoo kumii tiirbeet ākoy yēē kimii :Yēēsu. ⁵ Yu kakas :Yēēsu kule kiikoosēē keey :bichoo inee, kumwoochi chiichoo kichunkutoot kule, “Wēnyoo, /kāākēēnyōōwuung' kaat ām choolwookātēēng'uung'.”

⁶ Kimii yooto :kāānēētikaab kiruutēk alake chēē kiing'unyng'uung'tōōs kumwooyē kule, ⁷ “Ām nee yu ng'āloolē :chiichi kuu nyi? Kāyib keey kule inee ku Yēyiin sōō? Ng'oo :nyēē imuuchē kunyōōchi biiko kaat ām choolwookātēēng'waa, yoo mā Yēyiin nkit?”

⁸ Nteenee kōōnkēt :Yēēsu ām tāmirmiryēenyii kiyēē kimii kōōsōōtē :kāānēētichoo. Kumwoochi kule, “Ām nee soosoot :akweek kuu nyooto? ⁹ Kuskus nkōnō? Āmwoochi chiichi chunkutoot kule, /Kākēēnyōōwuung' kaat,' nto kule, 'Ng'eet, ankiinam tiirbeeng'uung', ānkiiwēesyēt'? ¹⁰ +Mookas raat kule āboontē :anii, *Wēritaab Chii, kāāmuukēyweēk ām kōōrooni chēē āmuuchēē ānyōōchi biiko kaat ām choolwookātēēt.” ¹¹ Yooto bakeenke kumwoochi :Yēēsu chiichoo kule, “Yyoony, ankiinam tiirbeeng'uung', ānkiiwēēchi keey kaa.”

¹² /Kēēmwoochinē chiichooto kichunkutoot kuu nyooto, kung'eētē ānkunāmē tiirbeenyii ānkuwēēchinē keey, kukāsē :biiko tukul. Kiilat :biiko ankookaasta Yēyiin, kuuyu ki ng'al :choo chēē kimānāyēyākiis bēsyēēt ake.

*Chāmē :Yēēsu mbo biiko chēē -/mākiiriiku
(Mataayo 9:9-13; Luuka 5:27-32)*

¹³ Nto mii bēsyēēt ake, kuwo :Yēēsu subak sakaramteetaab Tōōliilēetaab Kalilaaya. Kirub :biiko chēē chaang' ankooneet :inee ng'ālyoontēetaab Yēyiin.

¹⁴ Kutākumii kuwēesyētootē, kukas chiito ake nyēē kimii kēēbuur kēryō kōōruruuchē *syuuruut. /Kikēēkuurēē chiichoo Laawi araab Alfaayo. Kumwoochi :Yēēsu kule, “Rubwaa!” Kung'eet :Laawi ankurub.

¹⁵ Kuwēeto keey :Yēēsu lētuunoo rubiikyii, kāāruruukikaab syuuruut chēē chaang' ākoo mbo biiko chēē /kikeetay choo kiboontootē keey tukul ānkubokwoomiis kaab Laawi. ¹⁶ Yu kakas *Farisaayek alake chēē ki kāānēētikaab kiruutēk kuu nyooto, kumwoochi rubiikaab Yēēsu kule, “Ām nee yu āmiisyē :chiichi ākoo kāāruruukichu bo syuuruut ākoo mbo alak chēē -/mākiiriiku?”

¹⁷ Kumwoochi :Yēēsu kāānēētichoo bo kiruutēk kule, “Chēēng'ootē :biiko choo imnyoontōōs kāānyooyiintēēt. Nteenee māchēēng'ootē :choo sobchootiin. Kyāāchōōnii :anii chāākuurē biiko choo choolwookēnootiin, mēēbērē choo isōōtē kule churtootiin.”

Kāānēētiisyēētaab Yēēsu nyēē lēēl
(Mataayo 9:14-17; Luuka 5:33-39)

¹⁸ Kikirē ām bēsyōōsyēchooto :rubiikaab Bātisāniintēēt Yoowaana ākoo Farisaayeek āmiisyēēt. Nto mii yoo, kukwoonchi :biiko Yēēsu ankuteebee kule, “Ām nee yu kirē :rubiikaab Yoowaana ākoo choo bo Farisaayeek āmiisyēēt, āmēēbērē kirē :cheekuuk?”

¹⁹ Kukētyinēē :Yēēsu bichoo tyoonkōōchēēt kule, “-Mēērukuutē keey :chōōrōōnuutēkaab saanteetaab leekwa ām saakweetaab kooyēēy yoo mii :saanteetaab leekwa.

²⁰ Makuyit :bēsyēēt nyēē +/mākiinēmunēē saantaanaa wōlēē mii chōōrōōnuutēkyii. Ku yooto :yēē makoorkuut keey :chōōrōōnuutēkyii.” ²¹ Kumwoochi subak tyoonkōōchēēt ake kule, “-/Mākēētilē ankeet nyēē tākulēēl /ānkēēkinēē sireet nyēē yoos. Yoo /kakeeyey kuu nyooto, kusirinyāktōōs :ankaanaa ānkung'ēti yooto kubarayit :koong'ta miisin. ²² Nto subak -/mākēēroonkyinē kibkeetiis chēē /kātākēēyēyē wōōnkit nyēē yoos, kuuyu yoo kakuut :kibkeetiisyechaa, kung'ētyēē wōōnkoo kuwasta keey *:tifaayiik. Nteenee māchāktōōs /kēēroonkyinē tifaayiik choo /kātākēēyēyē wōōnkit nyēē lēēl.”

Bāwu :Yēēsu bēsyēētaab Sabaato
(Mataayo 12:1-8; Luuka 6:1-5)

²³ Nto mii bēsyēēt nyēē ki *Sabaato, kumur :Yēēsu ākoo rubiikyii mbareetaab nkoonuuk. Kumii kumurē yooto, kuswech :rubiikyii mētēwookaab nkoonuuk, kubiiriir ankwaam. ²⁴ Yu kakas *:Farisaayeek alake chēē kimiitē yooto kiyēē kayey :rubiichoo, kumwoochi Yēēsu kule, “Kas! Ām nee yu mii :rubiikuuk kwiiryēē kiruutyēēt nyoo yēētē /kēēkēsiis ām bēsyēētaab Sabaato.”

²⁵ Kukētyi :Yēēsu Farisaayeechaa kule, “Manoosuman :akweek, yoo ki-iryēē :Bāy-tooyiintēēt *Tāwuti kiruutēk, yoo kyoomē :kēmēwuut ākoo biiko choo kiboonto keey?

²⁶ Yoo ki *kibkōrōs nyēē wōō :Abyataar, kuwo :Tāwuti *Kōōtaab Yēyiin /ānkiikoochi mukaatiinek choo /kikēēchāmchinē mbo *kibkōrōs nkit. Kyaam :Tāwuti mukaati-inechaa ānkōōkoochi nkicheek biiko choo kiboonto keey.

²⁷ Kunyoo, bāwu :chiito Sabaato āmēēbērē bāwu :Sabaato chiito. ²⁸ Kunyi, bāwu *:Wēritaab Chii bēsyēētaab Sabaato.”

3

Kiisoobiis :Yēēsu ām bēsyēētaab Sabaato
(Mataayo 12:9-14; Luuka 6:6-11)

¹ Nto mii bēsyēēt ake, kōōwut subak :Yēēsu *kōōtaab saayeet. Kimii :chiito ake kōyooto nyēē kisōnkōchoot :āwut. ² Kimii yooto :nkicheek *Farisaayeek chēē kimāchē kukas yoo kēēsoobiis :Yēēsu ām bēsyēētaab *Sabaato subokōōyyoong'tēē kōōk. ³ Yu kakas :Yēēsu chiichoo kisōnkōchoot :āwut, kukuur kuchō taay. Nto yityo, ⁴ kuteebee bichoo kule, “Chāmweēch :kiruutēkyoo /keeyey kiy nyēē karaam ām bēsyēētaab Sabaato, nto nyēē miyaat? /Kiisoobiis, nto /kēēbākākiis?” Kisiisyo :bichoo. ⁵ Kōōrōōtoot :Yēēsu bichoo nyēē kāng'woonchi, kuuyu kimātinyē :icheek kiisayta. Kumwoochi chiichoo kisōnkōchoot :āwut kule, “Chuul āwut.” Kuchuulē kuu nyooto, kukārāmiitu :āwut. ⁶ Kukāsē :Farisaayeechaa kuu nyooto, kung'ēētōōs, bokutuuytōōs ākoo biikaab *Erōōtē kusat koowaang'ta Yēēsu.

Kikwoonchi :biiko chēē chaang' Yēēsu

⁷ Nto mii yoo, kuwo :Yēēsu ākoo rubiikyii ākoy Tōōliilēētaab Kalilaaya. Kirub :biiko chēē chaang' chēē kikwoonēē komoswookik alak chēbo yēēmēētaab Kalilaaya. ⁸ Kibo :alake chēē chaang' *kiriinkēētaab Yēērusālēm ām yēēmēētaab Yuuteeya ākoo komoswookik alak chēbo yēēmoonooto. Kikwoonēē :alake yēēmēētaab Itumeeya,

kukwoonēē :alake yēmōōsyēk chēē kimii biitēētaab āynēētaab Yoortaan. Nto alak kibo yēmēētaab Tiirō ākoo Sitōōn. Kikwoonii :bichoo bokukāsē kiyēē kimii :Yēēsu kuyēyē.

⁹ Nto kuuyu kikiikuchaang'iit :biiko ānkimii kāwunuk keyy kut kāākuriikyī :Yēēsu sakaramteetaab tōōliilēēt, kōōyookto :Yēēsu rubiikyīi bokuyib mwēēnkēēt sukung'eet kōōnēētiis kumii kēēbuur mwēēng' ām tōōliil. ¹⁰ Kiwunuk keyy :biiko chēē kimnyoontōōs sukutiiny Yēēsu, kuuyu kikiikōōsoob :inee biiko chēē chaang'. ¹¹ Kimii :biiko chēē kiiyīmē :tāmirmirook chēē miyootēch. Ki yoo kakas :tāmirmiroochoo Yēēsu, kuyēyē bichoo kukutuny ām taayeetaab Yēēsu ānkōōnchōōyiis kule, “Inyiing' Lakwataab Yēyiin!” ¹² Kiker koong' :Yēēsu tāmirmiroochoo miyootēch -mēēboor wōlēē kiwuu :inee.

Kikwey :Yēēsu lēbkēēyik taman āk āyēēng'
(Mataayo 10:1-4; Luuka 6:12-16)

¹³ Nto mii bēsyeēt ake, kikwey :Yēēsu biikyīi ānkuwēēto lekem. ¹⁴ Bichooto ku taman āk āyēēng' ānkukuurēē chooto *lēbkēēyik. Kimāchē kule kōōbuurtooy keyy sukōōyooktooy bokwoomtootē lōkōōywēk chēē kāroomēch ¹⁵ ānkōōkoochi mbo kāāmuukēywēēk chēē ibēbēētēē tāmirmirook chēē miyootēch kung'ēētyēē biiko.

¹⁶ Lēbkēēyichoo taman āk āyēēng' choo kikwēyē :Yēēsu ku: Simōōni nyēē kitoochi :Yēēsu kaayneet ake kule Bētērō, ¹⁷ Yāākōbō araab Sebetaayo ākoo ng'eetaabkaamet Yoowaana. Kikuur :Yēēsu bichoo tukwaay kule 'Bōnēērkē'. (Kaayna nyēē ibooru kule murēnēētaab iileet.) ¹⁸ Chuut alak ku Antereeya, Filibō, Baatolomaayo, Mataayo, Toomaas, Yāākōbō araab Alfaayo, Taataayo, Simōōni Kananaayo, (kiibooru kaaynani bo Kananaayo kule ki murēn nyēbo booryēēt) ¹⁹ ākoo Yuuta Iskaryoot nyoo kichokuchoomtooy Yēēsu lētuunoo.

/Kikiisōōtē kule kiikubun :mēt Yēēsu
(Mataayo 12:24-32; Luuka 11:15-23; 12:10)

²⁰ Yu kang'eetee :Yēēsu lekem, kooyeey Kaabernaam. Kirub :biiko chēē chaang' subak kut kimēēmuuchē :inee ākoo rubiikyīi kwoomiis. ²¹ Yu kāyityi kaamet ākoo mbo ng'eetaabkaamet :ng'aleechaa, kuba kumāchē bokukwēryoon kuchō kaa, kuuyu / kikēēmwooyē kule kiikubun :mēt.

²² Kimii :kāānēētikaab kiruutēk alake chēē kikwoonēē Yēērusālēēm bokukāsē kiyēē kiinēētē :Yēēsu. Kimwooyē :kāānēētichoo kule, “Kookunam chiichi :Bēēlsēbuul nyoo kāāyooong'iintēētaab tāmirmirook chēē miyootēch. Nyooto :nyēē miitē kōōkoochinē nkuruuk chēē kwētēē tāmirmirook chēē miyootēch.” ²³ Yu kakas :Yēēsu kuu nyooto, kukuur kāānēētichoo ānkōōboorchinēē ng'al tyoonkōōchoy. Kiteebē kule, “Imuuchē :Kibrōkōsyooontēēt kukwet tāmirmirookiyi? ²⁴ Yoo kaakubchey keyy :lukēētaab booryēēt nyēbo kōōrēēt ake, ankubar keyy nkit, ibuurtooy ānō :kōōroonoo? Māburyētē? ²⁵ Nto kubo kwaak yoo kāākutooytoochi :kayta ake, mābotē :kayaa? ²⁶ Kunyoo, yoo kāākukōōno :Kibrōkōsyooontēēt kāāmuukēywēēk chēē ākwētēē lukēēnyīi, mābotē :bāytooyiisyēnyīi? ²⁷ Mii :ng'oo nyēē imuuchē kōōwut kaytaab chii nyēbo nkur ānkōōnēmunēē tukuukyīi? Yoo kamarat chiichoo, mākoy kōōnēmunēē tukuukyīi. ²⁸ Kāāmwoowook, imuuchāktōōs kunyōōchi :Yēyiin kaat chii ām choolwookātēēnyīi tukul āk mbo kōchōōng'nāt ake tukul. ²⁹ Nteenee -/mākēēnyōōchinē kaat chii nyoo kōchōōnyīnē Tāmirmiryēētaab Yēyiin. Kunyoo, kiikurat chiichoo :choolwookātēēt ākookoy.” ³⁰ Kimwooyē :Yēēsu ng'aleechu, kuuyu kiintosuur :bichoo Tāmirmiryēētaab Yēyiin kumwooyē kule boonto :Yēēsu *tāmirmiryēēt nyēē miyaat.

Ng'oo man :nyēē tuubchēē Yēēsu?
(Mataayo 12:46-50; Luuka 8:19-21)

³¹⁻³² Kimii :biiko chēē chaang' kēēruruukyī keyy Yēēsu. Yooto, kuyit :kaamet ākoo mbo ng'eetaabkaamet ānkōōyookto /kēēkuurchi Yēēsu kuchō saang', kuuyu kimāmii

:bārooyinto wōlēē kiimuuchē kukasee inee. /Kēēmwoochi Yēēsu kule, “Mii kukuuring' :koomēt ākoo mbo ng'eetaabkoomēt ām saang'.” ³³ Kukētyi :Yēēsu kule, “Moomo anii :ng'oo ānku mbo ng'eetaabiya anii :ng'oo?” ³⁴ Kukasaakasta ānkulē, “Bichu kēēboontē keye :chēē mbo ng'eetaabiya ānku moomo. ³⁵ Chii ake tukul nyoo yēyē ng'aleek choo māchē :Yēyiin, ku nyooto :nyēē ng'eetaabiya anii, cheebiya anii ānku moomo anii.”

4

*Makerkey :teng'eeek**(Mataayo 13:1-9; Luuka 8:4-8)*

¹ Nto mii bēsyēēt ake, kuwo :Yēēsu subak sakaramteetaab Tōōliilēetaab Kalilaaya. Ki-iruruukyi keye :biiko chēē chaang'. Kunyoo, kōōwut mwēēnkēēt ake ānkōōbuur ng'wēny nto yityo, kooneet bichoo kikiyyoong'iis ām sakaramteetaab tōōliilēēt. ² Kiineet biiko ng'aleek chēē chaang' kubuntēē tyoonkōōchoy.

³ Kimwooy kule, “King'eet :kāābātiintēēt ake kuyis nkoonuuk. ⁴ Yu kāyis, kōōsuuchi :alake kēēltaab too. Yooto kukwa :tāriitēk ānkukwēchi keye. ⁵ Kōōsuuchi :alake kitawēt wōlēē kitewerer :teng'nyaanteet. Kubiityo :choo areet akeenke, ⁶ nteenee yu kalay :asiista kubeel kuisyo kuuyu kimāmii wōlēē kinērchinē :tiikiitēk. ⁷ Kōōsuuchi :alake wōlēē miitē :kātook. Kubiityiin :choo āk kātoochoo kookiich keye kut kumayey :nkoonuuk āmit. ⁸ Nteenee kōōsuuchi :alake teng'eeek chēē kāroomēch. Kibiityo :choo ankuyey āmiik. Kiyeyaatee āmiik chēē ng'ēri, chēē kāykāyēch, āk chēē choong'ēch.” ⁹ Yu keewaany :Yēēsu tyoonkōōchoonoo, kumwooy kule, “Nyoo yēbē yiit, kukas.”

*Kiiboorchinē :Yēēsu rubiikyii ng'aleek choo iyēēlōotiin**(Mataayo 13:10-17; Luuka 8:9-10)*

¹⁰ Kuboonto keye :Yēēsu rubiikyii taman āk āyēēng' ākoo rubiik chuut alak, kuteebēe :rubiichoo Yēēsu kōōboorchi tyoonkōōchoonoo. ¹¹ Kumwoochi :Yēēsu kule, “/Kookeekweyaak akweek ōnkēt kiyēē iyeelaat kurubta keye āk wōlēē wuu :bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Nteenee māukāsēē :alake ng'aleek tukul tyoonkōōchoy. ¹² Kuu yoo siraat kule, 'Nto yoo kakasee koong',

mākāsē kiy.

Nto yoo kāyēbchi yiit,

-mēēnkētē kiy.

Nto kikas :icheek ānkōōnkēt,

nto kiikuweek ām miyootyēēng'waa,

sukung'eet :Yēyiin,

kunyōōchi kaat.'†”

*Kirārchi :Yēēsu rubiikyii kiyēē ibooru :tyoonkōōchoonoo bo teng'eeek**(Mataayo 13:18-23; Luuka 8:11-15)*

¹³ Nto kurubta keye āk tyoonkōōchēētaab nkoonuuchoo, kumwoochi :Yēēsu rubiichoo kule, “Ākoo mānōōnkēt kiyēē mwooyē :tyoonkōōchooni? Yoo mānōōnkēt mbo nyiitēnyi ii, +mōōnkētēē nee, naas, chuut tukul?”

¹⁴ Okany āboorwook. /Kikiikerkeeyee ng'ālyoontēētaab Yēyiin kēbuswēēchoo /kikēēyisē. ¹⁵ Kerkeey :biiko alake kēēltaab too. Kāsē ng'ālyoontēēt, nteenee chōōnii :Syeetaani areet akeenke ankusaree ng'ālyoontoonoo. ¹⁶ Kikerkeey :alake kitawēt. Toochē ng'ālyoontēēt ām ng'erekweek, ¹⁷ nteenee chutitēē :ng'ālyoontoonoo kisich. Nto yoo /kākēēwēch /ānkēēwus, kubo ng'ālyoontēētaab Yēyiin, koochuchuuy keye. ¹⁸ Kerkeey :alake teng'eeek chēē kibiityēē :kātook. Kāsē ng'ālyoontēēt, ¹⁹ nteenee bēng'tēē tukuukaab kōōrooni āk muchastaab bāytit. Irēēwoonē :tukuuchoo ng'ālyoontēētaab Yēyiin kumayey kiy. ²⁰ Kikerkeey :biiko alake teng'eeek chēē kāroomēch. Kāsē

3:31-32 Māārkkō 3:21 3:35 Mat. 6:10; Yoowa. 7:17; Yēyuut. 20:25; Room. 2:17-21; 8:27; 2Kōōr. 8:5; Ēfēēs. 6:6; Kolos. 1:9; 4:12; 1Tēēs. 5:18; Ibu. 10:36 4:1 Māārkkō 3:7-9; Luuka 5:1-3 4:11 Mat. 11:25 † 4:12 Isaaya 6:9-10 4:12 Yoowa. 12:40; Yēyuut. 28:26-27 4:19 1Tēm. 6:9-10

ng'ālyoontēēt ānkukiilchi. Yēyiisyēē :alake ng'ālyoontēētaab Yēyiin kuyi keey kisich, kuyi keey ām alak kukaykay, nto ām alak kuyi keey miisin.”

Okany kutook :lēbkēyyēēng'woong'
(Luuka 8:16-18)

²¹ Kutas taay :Yēesu kumwoochi rubiikyii kule, “Māmii :chii nyēē tābē taariit ānkōokubuuyyēē kērēbēēt, nto kōokoochi kurērē, nteenee / kiikoochinē taariit yēē itōrōoroot sukoolebkeey kōoto. ²² Kunyoo, kiyēē wunyaat, mākutook. Nto kiyēē iyēēnoot, +/makeeng'aany. ²³ Yoo yēbē yit :chii, kukas.”

²⁴ Kumwoochi :Yēesu subak kule, “Māchē ōyēbē yit, ānkōorōotootē kiyēē / kēemwoowook. Yoo kōokoochi biiko alak lēbkēyyēētaab ng'ālyoontēētaab Yēyiin, māukūōōnook :Yēyiin lēbkēyyēēt nyēē wuu nyooto, ānkumākutāswook ake. ²⁵ Nyoo yēyiisyēē kiyēē boonto, +/mākēētāsyi ake, nto nyoo māyēyiisyēē, +/mākiinēmūnēē mbo kiyēē boonto.”

Wōlēē nērtooy :bāytooyiisyēētaab Yēyiin
(Mataayo 13:31-32; Luuka 13:18-21)

²⁶ Kitas taay :Yēesu kumwoochi biiko tyoonkōōchēēt ake subak nyēē kiikerkeeyee bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Kimwoochi kule, “Yisē :kābātiintēēt nkoonuuk mbareen. ²⁷ Rwēē kwēemooy ānkukāsu bēēt. Nteenee kumii :kēbuswēēk kubiitōōs kutēē yooto tukul āmēēnkētē :inee wōlēē biititooy. ²⁸ Bārbāru :kēbuswēēchoo ankuyey kiriintōōk nto mii yoo kuyey mētēwook chēē ām lētuunoo kuyēchi āmiik. Teng'EEK nkit :chēē inēērē kēbuswēēk kut kuyey āmiik. ²⁹ Nto yoo kāākururyo :nkoonuuchoo, wokukēsiis :chiitaab mbareet.”

³⁰ Kumwoochi :Yēesu bichoo subak kule, “+Maakerkeeyee nee bāytooyiisyēētaab Yēyiin? Nto tyoonkōōch nee :nyēē sāāboorunēē?

³¹ Ōyēbchi yit, baa. Miitē :kēbuswoontēēt ake nyēē / kēēkuurēē *aritaaliit. Mining' :kēbuswoontooni ām kēbus alak tukul choo / kēēchoonē. ³² Nteenee yoo kabiit, kukēyētēē keet alak tukul choo / kēēchoonē mbareen. Yēyē sokonaak chēē wōōyēch chēē tēēkyinē :tāriitēk kiyōōnchōōkwaa kuuyu iyēēlē :sokonaachaa ānkuyēchinē wuurwēēt.”

Kiinēētēē :Yēesu biiko chuut alak tyoonkōōchoy
(Mataayo 13:34)

³³ Kyoomchi Yēesu biiko ng'ālyoontēētaab Yēyiin kubuntēē tyoonkōōchook chēē wuu chuutēchu kurubta keey āk wōlēē kitēēnto :ng'oomnātēēng'waa. ³⁴ Kimwoochinēē choo kimā rubiikyii ng'aleek tyoonkōōchēēt. Nto yoo kiboonto keey :inee rubiikyii nkit, kōōboorchinē choo ng'aleek tukul.

Kiyey :Yēesu kuteeman :wusōōnēēt āk bēēko
(Mataayo 8:23-27; Luuka 8:22-25)

³⁵ Nto mii bēsyoonooto kosolēny, yu kaakoowaany :Yēesu kōōnēētiis, kumwoochi rubiikyii kule, “Okany kyaay tōōliilēēt kebe biitoniin.” ³⁶ Kiwēētēē :Yēesu mwēēnkēēt āk rubiikyii ankurub :nkicheek mwēēnkōōsyēk alake chēē kimii yooto. ³⁷ Kumiiitē tōōliil kwēēn, kuchō :wusōōnēēt nyēē wōō ānkōōsooyēn mwēēnkēēt kusyōōlchi :bēēko mwēēng' kut kitanyiy. ³⁸ Yooto tukul, kimii :Yēesu rwoo ām mwēēng' lēt. Bokoong' eet :rubiikyii kule, “Kāānēētiintēēt! -Mēēkāsē :inyiing' kule kākēēbēku?” ³⁹ Kung' eet :Yēesu ānkōōburyoong'to wusōōnēēt āk bēēko. Yu kayey kuu nyooto, kusiis :wusōōnēēt ānkutēēmoon :bēēko.

⁴⁰ Yooto, kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “Ntēē kōōmuuyē nyēē tēē nyi? Ākoo -mōōkoosēēnoo keey?” ⁴¹ Kiiywey :icheek Yēesu miisin, ānkulē, “Chii nee :chiito nyi kāsyinē mbo :wusōōnēēt āk bēēko?”

5

Kiisoob :Yēesu chii nyēbo tāmirmiroy chēē miyootēch
(Mataayo 8:28-34; Luuka 8:26-39)

¹ Nto mii yoo, kuyit :Yēesu ākoo rubiikyii saang'taab Keraasa ām biitēēt ake nyēbo tōōliilēēt. ²⁻³ Yu kāloong'unēē :Yēesu mwēēng', kuchuwunee :chiito ake nyēē kiboonto *tāmirmirook chēē miyootēch kochonkoosyek wōlēē /kikēēmuchinē biiko. Kimāmii :chii nyēē kitākōōmuuchē chiichoo ānkoo /kakeeratee nyōrōōrōōnik. ⁴ Ki yoo /kakeeratee biinkōōnik āwunnyēk /ankeeratee nyōrōōrōōnik kērēēnkōōk kung'ētyēē choo. ⁵ Kiinchōōyootēē wōloo bo kochonkoosyek ākoo wōloo bo lekemoosyek kwiimēn āk kuyeech ānkuboochēē key rwoontōōk.

⁶ Yu kākāsyi :chiichoo Yēesu yēē lōō, kulābātyi ānkukutunki. ⁷⁻⁸ Kumwoochi :Yēesu tāmirmiryoonoo miyaat nyi kiiyīmē chiichoo kule, “Chuwu!” Kubōloobōl :chiichoo kumwooyē kule, “Imāchēēnoo nee oō, Yēesu Lakwataab Yēyiin, nyoo Iyweyaat. Āsooyiing' ām kaayneetaab Yēyiin kule -'meenyalilaa.” ⁹ Kuteebēē :Yēesu kule, “/Kēēkuurēēniing' ng'oo?” Kulē, “/Kēēkuurēēnoo 'Lukēēt,' kuuyu kēēchoong'ēch.” ¹⁰ Kisaaysaay :tāmirmiroochoo Yēesu kut kukētyinē key kumakeekwetee icheek saang'aata.

¹¹ Kimiitē :ākwootiitaab tōōrōōk kwookētēē yēbo lekemeet nyēē kilēēkitēē yooto. ¹² Kusoom :tāmirmiroochoo Yēesu kule, “Ichām wēēch kiiwut tōōrōōchuut.” ¹³ Kuchāmchi :Yēesu. Kuchuwu bakeenke ānkōōwutē tōōrōōchoo. Kiihiroomiis :tōōrōōchoo kiyitē kisyēērōōk āyēēng' bokōōtuultēē key lekem ānkōōsuuchi tōōliil kubēk.

¹⁴ Kimii :biiko alake chēē kiriibē tōōrōōchoo. Yu kakas kiyēē kiyeyakay, kula-bat bokwoomchi biikaab saang'aa tukul. Kukwa :biiko bokukas kiyēē kayeyakay. ¹⁵⁻¹⁶ Bērē kuyit yēē kimii :Yēesu, /kēēmwoochi kiyēē kiyeyakay ām wōlēē mii :chiichoo kiboonto tāmirmirook chēē miyootēch ākoo kiyēē kyaam tōōrōōk. Yooto, kukas chiichoo kukaakukaramiit ānkēēbuur ng'wēny koolaakaat. Kiiywey :bichoo Yēesu, ¹⁷ ānkumwoochi kule, “Ng'eetee kōōrēēnyoo.”

¹⁸ Kumii :Yēesu kuloonyē mwēēng', kusoom :chiichoo /kikiisobē kule, “Kany keebeete key tukwaay.” ¹⁹ Kumwoochi :Yēesu kule, “Iwē kaa ānkuwēēmwoochi biikwook kiyēē kāākuyēwuung' :Yēyiin kubo kiisaynyii.” ²⁰ Kunyoo, kyaamtaatee :chiichoo yēēmoonoo bo Teekabooli kiyēē kiyēchi :Yēesu. Kiilat :biiko tukul ng'aleechaa.

Sobē :chii nyoo ikoosēē key Yēesu
(Mataayo 9:18-26; Luuka 8:40-56)

²¹ Kiiyeyee :Yēesu mwēēnkētēē ākoo rubiikyii ākoy biitōonoo kikwoonēē. Yu kayit, kukwa :biiko chēē chaang' ānkōōruruukyi key. Kutākumii sakaramteetaab tōōliilēēt, ²² kuchō :kāāntōōyiintēēt ake nyēbo *kōōtaab saayee nyēē /kikēēkuurēē Chāyirō. Yu kayit yēē kimii :Yēesu, kukutuny. ²³ Yooto, kuriirchi Yēesu kule, “Ātinyē chēēbnyuu nyēē imnyoonē ankaakulalakay miisin. Chōō, baa, chēētiinyēē āwung'uung' nto anyuun kusob :lakwanyuu.” ²⁴ Kucham :Yēesu ānkuwēēto key.

Kirub :biiko chēē chaang' miisin kut kōōkiichootē key. ²⁵ Kimii yooto :koorkēt ake nyēē kikiikumnyaan kēnyisyēk taman āk āyēēng' kusāyē :korotiik. ²⁶ Kikiikōōbootyi tukuuk tukul chēē kiboonto chebsaakitiis chēē chaang' āmāsobē. Kitāsē taay :bōōrto kumiyātiitu miisin. ²⁷⁻²⁸ Kikiikukas /kyoomtooy Yēesu. Yooto kumwoochi key kule, “Yoo kāātiiny mbo sireenyii baateey, kāāsob.” Yu keesoot kuu nyooto, kuchō ām lēt ānkutiiny sireetaab Yēesu. ²⁹ Kōōyyoong'iis :korotiik. Kukas ām bōōrnyii kule kāākusob.

³⁰ Yu kēēnkēt :Yēesu ām tāmirmiryēēt kule kāākōōsoobiis :kāāmuukēywēēkyii, kuweech key ankuteeb kule, “Ng'oo :nyēē kāākutiiny sireenyuu?” ³¹ Kumwoochi :rubikyii kule, “-Mēēkāsē kule chaang' :biiko yoo imiitē ānkiitēēbē kule ng'oo :nyi kātiinying'?” ³² Kukasta :Yēesu kumāchē kōōnkēt chiichooto kātiinyē sireenyii. ³³ Kuuyu kiinkēt

:koorkoonoo kiyēē kaakuyeyakay ām bōōrn̄ȳii, kuchō nyēē kaakubootan ānkukutunyēē taayeetaab Yēēsu ānkumwoochi kiyēē kaakuyeyakay ām soboonnyii. ³⁴ Kumwoochi :Yēēsu kule, “Chēē, 'kēēsob kuuyu 'kēēkoosēēnoo keey! Mākoy tawokooyiimiing' :bōōroo subak. Iwēētē bāybooyyēt.”

³⁵ Kutākumii :Yēēsu kung'ālōolē, kukwaanee :biiko alake kaab kāāntōōyiintonoo bo *kōōtaab saayeet ānkumwoochi kule, “Kaakume :lakwang'uung'. -Mateemakee kiy kāānēētiintēt.” ³⁶ Kisiil yit Yēēsu :ng'aleechaa. Yooto kulēēnchi kāāntōōyiintonoo, “-Mēēmuy, ikaaseenaa keey.” ³⁷ Mānāāwēēto :Yēēsu biiko tukul nteenee kichāmchi baateey Bētērō, Yāākōbō āk Yoowaana nyoo ki ng'eetaabkaametiitaab Yāākōbō.

³⁸ Yu kayit kukas kāānchōōytaab biiko chēē kibirtooy keey, kuriirtōōs ānkwoomē mbuy. ³⁹ Kuwo kō ānkulē, “Kiy nee nyēē ōbirtoochinē keey? Ōnchōōchinē nee? So, ōbērē kaakume :leekweet? Ntēē mii kāruchi keey baateey.” ⁴⁰ Yu kamwa :Yēēsu kuu nyooto, kuroorchi :biiko. Kukwet :Yēēsu biiko tukul kuba saang' ānkukuur sikiikaab leekweet ākoo rubiichoo ki sōmōk ankuba :tukul yēē kimii :leekweet. ⁴¹ Kunam :Yēēsu lakwanaa āwut ānkulē, “Ng'eet, baa ōō, chēē!” ⁴² Kung'eet bakeenke :chēēboo ānkuwēēsyēt. Kiboonto lakwanaa kēnyisyēk taman āk āyēēng'. Kinam biich kuut. ⁴³ Kiikiimchi :Yēēsu bichoo mabokwaamtaat ng'aleechaa ānkumwoochi sikiik kubay leekweet.

6

Kitay Yēēsu :biikaab saang'nyii (Mataayo 13:53-58)

¹ Nto lētuunoo, kung'eetee :Yēēsu yooto ākoo rubiikyii ankooyeey Nāāsārēēt wōloo kinērēē. ² Yu ki bēsyēētaab *Sabaato, kuwo *kōōtaab saayeet ānkōōnēētiis. Kiilat :biiko tukul chēē kiyēbchi yit ng'aleechaa ānkulē, “Kinyoorta ānō :chiichi ng'aleechu? Ng'oomnān nee :nyēē /kikiikoochi chiichi? Kāāmuukēy nee :chēē boonto :inee sukuyēyē ng'al chēbo kwōng'uut?” ³ Ntēē kiinkētē chiichi! Mā kāātoong'iintēt wēēroo bo Maaryaa? Mbo ng'eetaabkaamet oob :Yāākōbō, Yōōsē, Yuuta ākoo Simōōni? Mā mbo cheebkaamet chu kēēboontē keey ām yu?” Kunyoo, kitay :bichoo ng'aleekaab Yēēsu. ⁴ Kumwoochi :Yēēsu kule, “/Kēēkoonyitē *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin, nteenee -/mākēēkoonyitēē saang'nyii āmākoonyitē:tilyōōnuutēkyii ākoo mbo biikaab kōōng'waa.”

⁵⁻⁶ Kiilat :Yēēsu, kuuyu kitay :bichoo kōōyēnchi ng'aleekyii. Manaayey ng'al chēē tyaa chēbo kwōng'uut. Kitiinyēē biiko chēē ng'eri chēē kimnyoontōōs āwunnyēk ānkōōsoob. Yooto, kuwo soong'wēk alak wokōōnēētiis.

Kiiyookto :Yēēsu rubiikyii taman āk āyēēng' (Mataayo 10:5-15; Luuka 9:1-6)

⁷ Nto mii bēsyēēt ake, kukuur :Yēēsu rubiichoo ki taman āk āyēēng' kumāchē kōōyookto kubeetaatee āyēēng' āyēēng', bokwaamtaat ng'ālyoontēētaab Yēyiin. Kumanaaba, kumwoochi :Yēēsu kule, “Kāākōōnook kāāmuukēywēēk ōbēbēētē tāmirmirook chēē miyootēch kung'eētyēē biiko.” ⁸⁻⁹ Kumwoochi subak kule, “Kunam :chii kirōknyii. -Moonam āmnyoo, lool, beesyaa, sira nto mbo kwēyōōn. ¹⁰ Yoo kataachaak :chiito ake ām kanyii, ōbuur kayaata ākoy ōng'eētyēē saang'aata. ¹¹ Nto yoo koobe saang'ta ake amataachaak :biiko ankutay kukas kiyēē ōmwooyē, olelekte tēertit ām kwēyōōnikwook kōōboorchi kule tākōōbuurto ng'ōōkisng'waa, nto yityo, ōbēēchi keey.”

¹² Kibokwoomchinoot :rubiichoo biiko kuweeksee miyootyēt. ¹³ Kiibēbēēto tāmirmirook chēē miyootēch chēē chaang', ankooyiilee mwaayta biiko chēē chaang' choo kimnyoontōōs ānkōōsoob.

Kyaam mēt :Ērōōtē kule ki ng'oo :Yēēsu (Mataayo 14:1-12; Luuka 9:7-9)

¹⁴ King'alaalee :biiko chēē chaang' Yēesu kut kuyityi Bāytooyiintēēt *Ērōōtē :ng'aleechaa. Kimwooyē :biiko alake kule, “Kaakung'eetee :Bātisāniintēēt Yoowaana meet, suku inee :nyi mii kuyēyē ng'aleechu /kiilātē tukul.” ¹⁵ Kulē :alake, “Acha! Wōōrkooyoontēēt *Eliiya :nyi nyēē kāākōōyēēw.” Nto alak kumwooyē kule, “Wōōrkooyoontēētaab Yēyiin :nyi nyēē kerkey āk *wōōrkooyik choo kibo kēny.”

¹⁶ Yu kakas :Ērōōtē kuu nyooto, kumwooy kule, “Ākoo kookung'eetee :Yoowaana meet, chiichoo kyāāchwēntooy mētiti!” ¹⁷⁻¹⁸ Kimwooy :Ērōōtē kuu nyooto, kuuyu ki inee :nyi kibākāchē Yoowaana. Nto wōlēē kichōōnto :meetaab Yoowaana kimii kule: Kiboonto :Ērōōtē ng'eetaabkaamet nyēē /kikēēkuurēē Filibō. Kitinyē :Filibō koorkeēt nyēē /kikēēkuurēē Erootyaa. Kung'eet :Ērōōtē koomut koorcoonoo kutākusobē :Filibō. Yu kakas :Yoowaana kiyēē kiyey :Ērōōtē, kutuuky kule, “Makaraam kōōnti :chii koorkeētaab ng'eetaabkaamet, yoo tākusobē :nyiin.” Yu kāmwooy :Yoowaana kuu nyooto, kunam :Ērōōtē ankukerta kō. ¹⁹ Kiwēch :Erootyaa Yoowaana kut kumach mbo kule /keebakach nteenee kimēēmuuchāktōōs. ²⁰ Kiiywēyē :Ērōōtē Yoowaana, kuuyu ki chii :Yoowaana nyēbo man, ānki churtaat. Ānkoo kiiyimē mēt Ērōōtē :ng'aleekaab Yoowaana, kitākuyēbchinē yit kiyēē kimwooyē.

²¹ Nto mii bēsyēēt ake, kunyākyi Erootyaa :bārooyinto. Kiyey :Ērōōtē saakweet nyēē king'erēkyinēē bēsyēēt nyēē /kikēēsichēē. Kikuur :Ērōōtē biikyii chēē wōōyēch. Kikuur mbo kāāntōōyikaab lukēētaab booryēēt ākoo biiko alak chēē kitookunootiin ām Kalilaaya.

²²⁻²³ Kichō :chēēbtaab Erootyaa ānkutumēē yooto koong'ereech Ērōōtē āk tāyēēkyii. Kōōwoolchi keyy :Ērōōtē kule, “Ātuwēnēēniing' kiy ake tukul nyēē imāchē kubo ng'erekweekyuu ām wōlēē kēētuumtē! Ānkoo yoo imāchē kereeryaanteetaab tukuuk tukul chēē āboontē, ākōōniing'!”

²⁴ Yu kakas :chēēboo kuu nyoo, kuwo wōlēē mii :kaamet ankuteebee kule, “Moomo, waamwaayte /kēētuwēnēēnoo nee?” Kukētyi :kaamet kule, “/Kēēkōōning' mēti-taab Bātisāniintēēt Yoowaana.” ²⁵ Kooyey :chēēbi areet akeenke wōlēē mii :Ērōōtē ānkumwooy kule, “Āmāchē ikōōnoo mēti-taab Yoowaana /kēēyibunēē kibseesweet areet akeenke!” ²⁶ Kuteryekta :mukuulēytaaab Ērōōtē. Nteenee kuuyu kikiikoowaal keyy ām taayeetaab tāyēēkyii, kuchāmchiin. ²⁷ Kōōyookto :Ērōōtē riibiintēēnyii kuwo wōloo /kikeekerta Yoowaana wokuchwen kaatit ānkuyib mētiti. ²⁸ Kuyibunēē :nyoo mēto kibseesweet ānkōōkoochi chēēbi. Kunam :chēēboo ānkuyibchi kaamet.

²⁹ Yu kakas :rubiikaab Yoowaana kule kaakume, bokumuy.

*Kibay :Yēesu biiko chēē kikēēytēē kisyēērōōk muut
(Mataayo 14:13-21; Luuka 9:10-17; Yoowaana 6:1-13)*

³⁰ Yu kēēyēēw :lēbkēēyichoo ki taman āk āyēēng' choo kiiyooktooy :Yēesu, kumwoochi inee kiyēē kibokuyey āk nyēē kiineet.

³¹ Yooto tukul kiiliichinē keyy biiko chēē chaang' Yēesu kut kimāmii :bārooyinto nyēē kyoomiisyēē āk rubiikyii. Kumwoochi rubiikyii kule, “Keebe wōlēē mālēēkitēē :chii, subōōmuuny kisich.” ³² Kung'eētyo ankubeetee mwēēnkēēng' waa kutākyinē keyy wōlēē kimālēēkitēē :chii.

³³ Nto yu kakas :biiko kuwēētii :Yēesu, kulabat koosaab sakaramteetaab tōōliilēēt kwoolāk taay. Kumii :bichoo kubēētii, kutuuytōōs ākoo biiko alak chēē kiminyē kiriinkōōsyēk choo kimurē :icheek. Kulumchinē :nkicheek baanaa.

³⁴ Nto yu kāwokuyit :Yēesu ākoo rubiikyii komosta nyi kimāchē bokōōmuunyēē, kurēkunēē mwēēng'. Bērē kukas :Yēesu bichoo kēēruruuch keyy kumii kukānyiiyē, kuriiree, kuuyu kikerkey kēēchiir chēē māboonto ākiin. Kooneet bichooto ng'aleek chēē chaang'.

³⁵ Kumii kwiimēnē :kōōrēēt, kubēēchi Yēesu :rubiikyii, ānkumwoochi kule, “Nto yu kākwiimēn, ānkēēmiitē suurkwēēn. ³⁶ Mwoochi bichu kuroot bokucheeng'aat kiyēē kaal sukwaam.” ³⁷ Kukētyi :Yēesu kule, “Ōkoochi :akweek kiyēē kaam.” Kuwēēkyi :rubiikyii kule, “Imwooyē kule bokyaal mukaatiinek chēē yēmē bichu tukul? Chaang' :beesaanik choo miisin!” ³⁸ Kuteebee :Yēesu kule, “Ata mukaatiinek chēē ōboontē? Obe bookas.” Bērē bokukas :rubiichoo, kunyōōr mukaatiinek muut āk *burburiinēk āyēēng' baateey. ³⁹ Kumwoochi :Yēesu rubiikyii kumwoochi biiko kutetaatee keey lukōōsyēk ānkutēbēē ng'wēny yēbo saateey. ⁴⁰ Kutetaatee keey konom konom ām tētutēk bokol. ⁴¹ Kunam :Yēesu mukaatiinechaa ki muut ākoo burburiinēk āyēēng', kukas barak, ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy. Nto yityo, kubcheyaabchey mukaatiinechaa ānkōōkoochi rubiikyii kōōkoochinoot biiko. Kubcheyaabchey nkicheek burburiinēchoo āyēēng' ānkōōkoochi biiko. ⁴² Kyoomiis :biiko tukul kut kubiyoon'g'iis. ⁴³ Nto mii yoo, kōōruruuch :rubiik kaatuukanik kooniyit kērēboonik taman āk āyēēng'. ⁴⁴ Biiko chēē kyaam āmiichu ku :murēnik kisyēērōōk muut.

Kiwēesyētēē :Yēesu bēēko barak

(Mataayo 14:22-33; Yoowaana 6:15-21)

⁴⁵ Yu keewaany :rubiik kōōruruuch kaatuukanik, kumwoochi :Yēesu kulaany mwēēnkēēt koonto Beetsaayta, kutākōō-āmiisē :inee biiko. ⁴⁶ Yu kaakuba :biiko, kuwo :Yēesu lekem ankuwokusaay Yēyiin.

⁴⁷ Kutuuyiitu :kōōrēēt, kitākumii :mwēēnkēēt baan, nteenee kimii :Yēesu nkit lekem. ⁴⁸ Kiwusē :yoomeet nyēē nyikiis kuchōōnēē taay. Kiinkētē :Yēesu kule kimii kāwuuyiityi rubiikyii kukwaany bēēko. Nto yu kāng'ēēyēn :kōōrēēt, kuwēesyētēē bēēko barak kutākyi keey rubiik. ⁴⁹ Kukaakuriik :Yēesu, kukas :rubiik. Yooto kulē, “Chii ēē, nto āyiin?” ⁵⁰ Kumuuuyo :tukul. Yooto, bakeenke kumwoochi :Yēesu rubiichoo kule, “-Mōōmuuyē! Ōkāng'u! Nto yu anii nyoo.” ⁵¹ Kulaany :nkinee mwēēnkēēt. Yu kalaany, kuteeman :yoomeet. Kiilat :rubiik miisin, ⁵² kōōboor kule ānkoo kikiikukas :icheek bāyiisyonoo bo biiko kisyēērōōk muut, manaakoomuuch kubēēr Yēesu, ng'alyoo nyēē tookunoot kule kiwuuyēch :mētēwookwaa.

Kiisoob :Yēesu biiko ām Keneesareet

(Mataayo 14:34-36)

⁵³ Kumii :Yēesu ākoo rubiikyii mwēēnkēēt, kutākyi keey Keneesareet. Yu kayit wōlooto, /kiyyoong'to mwēēnkēēt /ankeerat simeenaata. ⁵⁴ Yu kārēkunēē mwēēnkoonoo, kōōnkēt :biikaab kōōroonooto Yēesu areet akeenke. ⁵⁵ Kulabataatee kōōroonooto tukul kumwaaytaat kule kākuchō :Yēesu. Yu kakas :biiko ng'aleechu, /keekalabaan biiko choo kimnyoontōōs ām tiirboosyek kukwa wōlēē kimii :Yēesu. ⁵⁶ /Kikiimut choo kimnyoontōōs kukwa sōkōōniinēk ām soong'wēchoo āk kiriinkōōsyēchoo kiwēesyētēē :Yēesu. Kisaay :biiko Yēesu kutiiny :bichoo kimnyoontōōs *maaseek chēbo kotootookaab sireenyii sukusobcho. Kisob :chii ake tukul nyēē kitiiny maaseechaa.

7

Tooytoochiintōōs :Mākuutēkaab Yēyiin ākoo kiruutēkaab Farisaayek

(Mataayo 15:1-9)

¹ Nto mii bēsyētēē ake, kōōruruukyi keey Yēesu *:Farisaayek alake ākoo kāānēetik alak chēbo kiruutēk. Kikwoonēē :bichu Yēērusālēm bokukāsē kiyēē kiyēyē :Yēesu. ² Nyēē mā tyaa, kukas :bichoo rubiik alak chēbo Yēesu kwoomiisyēē āwunnyēk chēē /kimanaakiintasiim kuu yoo mwooyē :kiruutēkwaa. ³ Ām Farisaayek āk Yuutayek alak, kimāāmiisyē :chii ake tukul yoo mānāākōōtiliil āwunnyēk kuu yoo kimwooyē :booyikaab kēny. ⁴ Ki yoo kakwaanee :bichu kōōkwēēt ake, kimāāmiisyē yoo mānāākōōtiliil keey. Kirubē kiruutēk alak chēē chaang' chēbo booyikaab kēny chēē /kiintāsiimē tērēkōōkwaa.

⁵ Kubōlchi :Farisaayeechaa ākoo kānēētichoo bo kiruutēk Yēesu kule, “Nto yu āmiisyē :rubiikuuk, āmēēbērē itiliilē āwunnyēk kuu yoo mwooyē :kiruutēk?” ⁶ Kumwoochi :Yēesu kule, “Kibēer * :Isaaya yoo king'āloolē kurubta keey akweek choo ōyēyē keey kule ōchurtootiin ām yoo siraat kule:

‘Kooniyitēēnoo :bichoo kuutu, w
āmāboontēēnoo moo.

⁷ Ānkoo kasaaya, -māākāsyinē,

kuuyu chōōnēē :kānēētiisyēēng'waa wōlēē mii :biich buch.’†”

⁸ Kutas taay :Yēesu kumwoochi kule, “Ākoo karaam akweek sōō, yu kyoobakaakte mākuutēkaab Yēyiin ānkōōriib kiruutēkaab biiko? ⁹ Ōboontē ng'oomnātēēt ake nyēē ōsātyinē Mākuutēkaab Yēyiin komos soorub kiruutēkwook. ¹⁰ Kimwooy :siruutēkaab Muusa kule, ‘Iywey kōōn āk koomēt.’† Kumwooy subak kule, ‘Chii nyoo chubē kwaan nto kaamet, kunyoolchinē :meet.’† ¹¹ Nto akweek ōmwooyē kule, ‘Karaam yoo kēēkoochi :chii Yēyiin kiinyii kubo kōrōsēēk ām *Kōōtaab Yēyiin, kusiir yoo kātāyēētyēēchinēē kiyooto kwaan nto kaamet.’ ¹² Kiy :nyoo nyēē kyooyeeteē chiichoo kuyēētyēēchi kwaan nto kaamet. ¹³ Kēēlto ake :nyi nyēē kyōōtub kiyēē kimwooyē :Yēyiin ankookeereē kiruutēkwook ānkōōtāsē ōyēyē ng'aleek alak chēē chaang' chēē wuu chooto.”

Tukun nee chēē yēyē chiito kumātililiit ām taayeetaab Yēyiin?

(Mataayo 15:10-20)

¹⁴ Nto mii yoo, kukuur :Yēesu biiko chēē chaang' ānkumwoochi kule, “Ōyēbchi yit ānkōōsōōtyēēchi kiyēē āmwooyē: ¹⁵ Māyēyē chii :tukuuk choo iwutē moo kumātililiit, nteeneē yēyē :choo kwoonēē moo.”*

¹⁷ Yooto kubakaakta :Yēesu bichoo ankubeeta keey rubiikyii kayta nyēē kitēbunēē. Yu kayit wōlooto, kuteebēē :rubiikyii Yēesu kōōboorchi kiyēē kāmwoochinē biiko. ¹⁸ Kuwālchi :Yēesu kule, “Ākoo manookas :nkakweek kiyēē kāāmwooyē! -Mōōnkētē :akweek kule kiyēē kēēwut mooyēētaab chiito kuchōōnēē saang', āmāyēyē chii kumātililiit? ¹⁹ Āmiik choo āmē :chiito mēēbērē iwutē mētinyii, nteeneē iwutē mooyēēnyii nyēē makuwasta tukuuchooto kuba saang'.” (Kumwooyē :Yēesu kuu nyooto, kiibooru kule tiliilēch :āmiik tukul.)

²⁰ Kumwooy subak kule, “Tukuuk chēē kwoonēē āriinyii :chēē yēyē kumātililiit. ²¹ Kwoonēē :kāāsōōtēywēēk chēē miyootēch mētitaab chiito. Yēyē chiito kumarta, kuchōōrso, kurumiis, ²² kumooroong'nan, kusikorakay, kōōbērbēēriis, kuyēk kimuchasyaa, kuyey tuuyintaab moo, kuyeyaat seemseemnyeet, kukāsē keey āk ng'al alak tukul chēbo bēērbēēryo. ²³ Kunyoo, yēyuutēchu miyootēch tukul chēē yēyē chiito kumātililiit ām taayeetaab Yēyiin.”

Kiyēētyēēchi :Yēesu cheebyoosya nyēē kimā Cheebyuutayaa

(Mataayo 15:21-28)

²⁴ Nto mii yoo, kung'eeteē :Yēesu Kalilaaya ānkuwo ākoy saang'taab Tiirō ām kōōrēētaab Fōyinikē ānkōōwut kōōto ake. Kimāchē kule nto -mēēnkēt :chii ake tukul kule kāākuchō :inee. Nteeneē kimēēmuuchē kut kuwuny keey. ²⁵⁻²⁶ Kimii :cheebyoosyeet ake nyēē kibo kōōroonooto bo Fōyinikē nyēē kimā Cheebyuutayaa. Kiboonto :cheebyoosyaani chēēbnyii nyēē kiiyimē * :tāmirmiryēēt nyēē miyaat. Yu kēēnkēt :cheebyoosyaanaa kule kāākuchō :Yēesu, kuwo ānkukutunyēē taayeenyii ānkusoom wokōōbēbēēto tāmirmiryēēt nyēē miyaat kung'eeteē chēēbnyii. ²⁷ Kukētyi :Yēesu kule, “Kany kwoomiis :lōkōkyuu kurook. Makaraam /kiinēm āmnyoontēētaab lēēkōōk /ānkēēmētyi ng'ōōkin.” ²⁸ Kulē :cheebyoosyeet, “Wuu nyooto ōō, Mokoryoontēēt. Ntēē imuuchē mbo :ng'ōōkiik kukwey āmiik choo isuyytooy, yoo mii kwoomiisyē :lēēkōōk.” ²⁹ Kumwoochi :Yēesu kule, “Kuuyu 'kēēkoosēēnoo keey, kāāyēwuung' kuu

† 7:7 Isa. 29:13 † 7:10 Chuy. 20:12; Kiruu. 5:16 † 7:10 Chuy. 21:17; Laawi. 20:9 * 7:15 Tāsyinē :siruutēk alake kērēywoontooni 16: Yoo yēbē yit :chii, kukas. 7:15 Yēyuut. 10:15; 1Tēm. 4:4; Tiitō 1:15 7:22 Kala. 5:19-21

wōloo 'kēēmāktooy. Kunyi, wēēchi keey, wēēnyōōru chēēbng'uung' kukaakung'eetee :tāmirmiryoonoo miyaat.”³⁰ Kuwo :cheebyoosyaanaa kaa. Kiwokunyōōr lakwanyii kukaakukaramiit ānkimii kāru ām kitiintiriit.

Kiisob :Yēesu chiito ake nyēē kimiing'aat ankubalyaat

³¹ Yu kang'eetee :Yēesu saang'taab Tiirō, kumur *kiriinkēētaab Sitōōn ānkuwo ākoy Yēēmēētaab Teekabooli koong'asiis yēbo Tōōliilēētaab Kalilaaya. ³² Yu kāwokuyit wōlooto, kōōmutyi :biiko cheemiinyaanteet ake nyēē kibalyaat. Kisoom :bichoo Yēesu kutiiny chiichoo sukusob. ³³ Kunam :Yēesu cheemiinyaantaanaa ankootabaanee wōlēē kimii :biiko. Nto yityo, kōōwutēē mooriik yīitiikaab chiichoo ānkung'utyi moorineenyii ānkutiinyēē ng'elyebtaab chiichoo. ³⁴ Kukas barak ānkulēēnchi chiichoo, “Iyaatakse ankiityaakse!” ³⁵ Yu kāmwooy kuu nyooto, kuyootākiis :yīitiik, kootyaak :ng'elyebta koochuurta ng'aleek.

³⁶⁻³⁷ Ānkoo kiikiimchi :Yēesu biiko kule mamwaaytaat ng'aleechaa, kiilat :bichoo miisin ankwaamtaat kiyēē kikas. Kimwooyē kule, “Nto yu kaakuyey :Yēesu kiy ake tukul kukaramiit. Yēyē biiko choo miinkyootiin kukas ng'aleek ākoo choo bālyootēch kung'alaal nyēē karaam.”

8

Kibay :Yēesu biiko chēē kikēēytēē kisyēērōōk ang'wan

(Mataayo 15:32-39)

¹ Kimii :bēsyēēt ake subak yēē kiiruruukyi keey :biiko chēē chaang' Yēesu. Yu kaakoowaany :Yēesu kwoomchi bichoo lōkōōywēk, kukuur rubiikyii ānkulēēnchi, ² “Ntēē kaariiree bichu. Kōōkiibuurtē keey bēsyōōsyēk sōmōk, āmāmii :kiyēē āmē. ³ Kwoonēē :bichu alake lōōyin. Yoo kāāmwoochi kuba āmēēbērē kāāchēēnkyi kiyēē kaam, ākoy kōōmiistoot alak :kēmēwuut ām kēēltaab too.” ⁴ Kumwooy :rubiikyii kule, “Ara nyōōrchinē ānō :chii mukaatiin ām suurkwēēnooni chēē /kakeebayee bichu tēē chu?” ⁵ Kuteebēē :Yēesu rubiichoo kule, “Oboontē mukaatiinek ata?” Kulē :rubiik, “Tisab.”

⁶ Kumwoochi :Yēesu biiko kōōbuur ng'wēny. Kunam mukaatiinechaa tisab, kubirchi Yēyiin kōōnkōy ankubcheyaabchey ānkōōkoochi rubiikyii kōōkoochinoot biiko. ⁷ Kiboonto *burburiinēk chēē ng'ēri. Kunam :Yēesu burburiinēchoo, kubirchi Yēyiin kōōnkōy ānkōōkoochi rubiikyii kubcheytaat.

⁸⁻⁹ Kyoomiis :biiko chēē kiyitē wōloo bo kisyēērōōk ang'wan kut kubiyoon'g'iis. Yu /kāākyoomiis kubēk, kōōruruuch :rubiik kaatuukanik koonyiit kērēboonik tisab. Lētuunoo, kumwoochi :Yēesu biiko kubēēchi keey ¹⁰ ankulaany :inee mwēēng' ākoo rubiikyii kutākyi keey saang'taab Talmanuuta.

Kitay :Farisaayēk kōōyēnchi Yēesu

(Mataayo 16:1-4; Luuka 12:54-56; 11:29)

¹¹ Nto miitē bēsyēēt ake, kukwoonchi Yēesu *Farisaayēk alake chēē kimāchē kukwiil ānkumwoochi kuyēchi kiy nyēbo kwōng'uut nyēē kēēboorchinēē kule boonto :inee kāāmuukēywēk chēē kwoonēē kibkōōnkōy. Kimiitē yooto kutyēmē. ¹² King'woonchi Yēesu, ānkulē, “Lēyyē! Ām nee yu māchē :biiko alake kiy nyēbo kwōng'uut? ! Kāāmwoowook, māmii :kiy nyēē +/mākiiboorchii biiko chēē wuu chooto.” ¹³ Kubakaakta :Yēesu bichoo ankooyeey wōlēē kimii :mwēēnkēēt kumāchē kuba ākoo rubiikyii komosta ake.

Ōriibēē keey kiyēē bāyēēnook :Farisaayēk āk Ērōōtē

(Mataayo 16:5-12)

¹⁴ Kikiwuutyēē :rubiik kunam mukaatiinek ām wōloo kikwoonēē nteenee ki mukaatiit akeenke baateey nyēē kimii mwēēng'. ¹⁵ Yooto kōōkālōonchi :Yēesu rubiikyii kule, “Ōriibēē keey kiyēē bāyēēnook *Farisaayēk āk *Ērōōtē.” ¹⁶ Kiisōōtē :rubiichoo

kule king'āloolēē :Yēesu mukaatiinek. Kuteebee key kule, “Kamwaaytee nee :Yēesu ng'aleechaa? Kuuyu -mākēēboontē mukaatiinek?” ¹⁷ Kiinkēt :Yēesu kiyēē kimwooyē :rubiik. Yooto kuteebee kule, “Ām nee yu ōmwooyē kule -mōōboontē mukaatiinek? So, mānōōsēwu kura? Ākoo tākuwuuyēch :mētēwookwook. ¹⁸ Bo nee :koonyek chu ōboontē? Ānku bo nee :yiitiik? ¹⁹ Kyōōwuutyēē mbo yoo kyāābāyēē mukaatiinechaa muut biiko kisyēērōōk muut? Kiinyiit :kaatuukanik kērēboonik ata?” Kulē :rubiik, “Taman āk āyēēng’.” ²⁰ Kuteebee :Yēesu subak kule, “Nto yoo kwāābāyēē mukaatiinechaa tisab biiko kisyēērōōk ang'wan, konyiy :kaatuukanik kērēboonik ata?” Kulē :rubiik, “Tisab.” ²¹ Kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “-Mōōkāsēē mbo chooto?”

Kiyey :Yēesu kukasta :chii nyēē kikoraat

²² Nto mii yoo, kuyit :Yēesu ākoo rubiikyii Beetsaayta. Yooto, kōōmutyi :biiko alake cheebkoraatyaanteet ake. Kisoom :bichoo Yēesu kutiiny chiichoo suksesob. ²³ Kunam :Yēesu āwutaab cheebkoraatyaantaanaa ānkukwēryoot ākoy wōlēē kimālēēkitēē :chii. King'utyi koonyekaab chiichoo ankutabtab. Yu kēēnēm āwunnyēk, kuteebee kule, “Ikāsē kiy?” ²⁴ Kukasta :chiichoo ānkulē, “Ākāsē biiko, nteenee wuu keet chēē bēesyētē.” ²⁵ Kutabtab subak koonyekaab chiichoo. Yooto, kukās :koonyekaab chiichoo nyēē karaam. ²⁶ Kumwoochi :Yēesu kule, “Iwē kaa, nteenee -maweemwaaytaate kiyēē kāāyēwuung’.”

King'oonkyi :Yēyiin Bētērō kōōnkēt wōlēē kiwuu :Yēesu
(Mataayo 16:13-20; Luuka 9:18-21)

²⁷ Nto mii yoo, kuwēeto key :Yēesu rubiikyii soong'wēk chēē kilēēkitēē *kiriinkēētaab Kayisareeya Filiibi. Kumii kēēltaab too, kuteebee rubiikyii kule, “Mwooyē :biiko kule anii ng'oo?” ²⁸ Kukētyi :rubiik kule, “Mwooyē :biiko alake kule inyiing' Bātisāniintēēt Yoowaana, kubērē :alake *Eliiya, nto alak kumwooyē kule akeenke ām *wōōrkooyikaab Yēyiin.” ²⁹ Yooto kuteebee :Yēesu icheek kule, “Nto akweek ōbērē anii ng'oo?” Kulē :Bētērō, “Inyiing' *Kāārārōokiintēēt nyoo kikēēkānyē kuchōōnēē Kaab Yēyiin.” ³⁰ Kulē :Yēesu, “Wuu nyooto! Nteenee masimomwaaytaate.”

King'alaalee :Yēesu meenyii ākoo bēsyētēē nyēē makung'eetee meet
(Mataayo 16:21-23; Luuka 9:22)

³¹ Nto mii yoo, kutoow :Yēesu kumwoochi rubiikyii kule, “Ākoy kubuntēē *:Wēritaab Chii nyāliluutēk chēē chaang'. Makutay :booyik, mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo kāānēētikaab kiruutēk. +/Makeebakach nto miitē bēsyēētaab sōmōk /kiing'eetee meet.” ³² Kimwooy :Yēesu ng'aleechaa kutook. Yu kakas :Bētērō kuu nyoo, kuwēeto Yēesu komos ankootaayee ng'aleechaata kāmwooyē. ³³ Nteenee kōōtuukyi :Yēesu Bētērō batay ānkōōburyoong'to Bētērō kule, “Sateenaa key, Syeetaani! Bo :kāāsōōtēyēwēēkuuk biich buch nyēē -mēēnkētē wōlēē māktooy :Yēyiin.”

Wuuyinto nyēē buntēē :rubiintēētaab Yēesu
(Mataayo 16:24-28; Luuka 9:23-27)

³⁴ Kukuur :Yēesu biiko choo kiboontootē key rubiikyii ānkumwoochi kule, “Chii ake tukul nyoo māchē kurub ng'aleekyuu, manyokoriit meet* ankusaanee key kiyēē māchē :mooyēēnyii. Yoo kaakucham kuyey kuu nyooto, kuruba. ³⁵ Nyoo kāyēētyi key soboontaab kōōrooni, mākōōboot soboonyii bo kibchuulyo. Nto nyoo kēēkooyto soboonyii ām kōōrooni kubo anii ākoo kāānēētēyēwēēkyuu, mākunyōōr *soboontaab kibchuulyo. ³⁶ Kāroomnyo nee :nyēē nyōōru :chii yoo kēētukuulchi key tukuukaab kōōrooni ānkōōboot soboonyii bo kibchuulyo? ³⁷ Nto kiy nee :nyēē imuuchē :chii

8:18 Māarkō 6:52 8:19 Māarkō 6:43 8:20 Māarkō 8:8 8:23 Māarkō 7:33; Yoowa. 9:6 8:28 Māarkō 6:14-15;
9:11-12; Luuka 7:16 8:29 Mat. 14:33; Yoowa. 1:49; 10:24-25; 11:27 8:30 Māarkō 9:9 8:31 Mat. 12:40; Māarkō
9:30-32; 10:32-34 * 8:34 Yoo /kākēēwēēkyiin ng'ālyoo āk ng'ālyoo kumwooyē kule 'ankunam murtooywoontēēnyii'.
Ām bēsyōōsyēchooto, ki yoo kanamaat :chiito murtooywoontēēt kōōbooru kule miitē /bokēēbākāchē. 8:34 Mat.
10:38; 1Bēt. 2:21 8:35 Mat. 10:39; Yoowa. 12:25

kuwalee soboonoto? ³⁸ Chii ake tukul nyoo kataya āk ng'aleekyuu ām kōōronēēb kibng'ōōkisiisyēchu, +maatay :nkanii, *Wēritaab Chii, bēsyoonoo āchōōntooy keey malayikaanik ām lēbkēyyēētaab Baaba.”

9

¹ Kimwoochi :Yēesu subak kule, “!Kāāmwoowook, kumānāābēk :biiko alake chēē mii yu, makukas bāytooyiisyēētaab Yēyiin nyēē chōōntooy kāāmuukēywēēk.”

*Kiweek :eertaab Yēesu
(Mataayo 17:1-8; Luuka 9:28-36)*

² Yu kakeeyta :bēsyōōsyēk lo, kuwēeto keey :Yēesu Bētērō, Yāākōbō ākoo Yoowaana tulwēēt ake nyēē ki suurkwēēnyoo. Kumii wōlooto kukas :rubiik kukaakuweek :eertaab Yēesu. ³ Kiweek :nkicheek sirookyii kuleelakiitu kut kōōlēkēchēēchtōōs. Ki leelach lēlinto ake nyēē -mēēmuuchē :chii bēsyēēt ake kōōlēēliit sira nyēē lēl kuu nyooto! ⁴ Kukas :rubiik *Eliiya ākoo *Muusa kung'āloolē ākoo Yēesu. ⁵ Yooto, kumwoochi :Bētērō Yēesu kule, “Kāānēētiintēēt, karaam kule nee kēēmiiitē yu. Kany keeyeyte kēryōōsyēk sōmōk, nyeeng'uung', nyēbo Muusa ākoo nyēbo Eliiya.” ⁶ Kimēēnkēt :Bētērō kiyēē kimwooyē. Kiiywēyiis :rubiichoo miisin ām kiyēē kiyeyakay.

⁷ Nyēē mā tyaa, kōōyuung' :boolteet, ankoolaambuuch ichēek tukul choo kimii yooto. Kumwooy :Yēyiin ām booltaanaa āriit kule, “Lakwanyuu :nyi nyēē āchāmē. Kunyoo, ōkāysi kiyēē mwooyē.” ⁸ Kukasta :rubiichoo nto bērē kulē, kumākāsē chii, nteenee ki Yēesu nkit.

⁹ Yu kimii kurēkunēē lekem, kōōkiimchi :Yēesu rubiichoo kule, “-Mōōmwoochi chii ake tukul kiyēē kookas ākoy bēsyēēt nyēē kaakung'eetee *:Wēritaab Chii meet.”

¹⁰ Kisiista :rubiichoo ng'aleechaa ankuteebēe keey kule, “Ibooru nee :ng'ālyoontooni bo ng'eeteetaab meet?”

*Kiineet :Yēesu wōlēē kiwuu :chōōnēētaab Eliiya
(Mataayo 17:10-13)*

¹¹ Nto mii yoo, kuteebēe :rubiichoo Yēesu kule, “Ntēē mwooyē :kāānēētikaab kiruutēk kule māchāktōōs kōōntōōw :Eliiya ām Kāārārōokiintēēt?” ¹²⁻¹³ Kukētyi :Yēesu kule, “Man, sinee intōōwu :Eliiya sukukaramiit :kiy ake tukul. Kāāmwoowook, kisimkuchō :Eliiya /ānkiikēēyēchi kiy ake tukul nyēē kimāchē :biich kuu wōloo mwooytooy :siruutēk. Yoo ākoo kiikukaramiit :kiy ake tukul, ām nee /sikeesir ām kitaabuutaab Yēyiin kule makunyalilee :Wēritaab Chii tukuuk chēē chaang' ānku +/mākiintosuur?”

*Imuuchāktōōs :kiy ake tukul ām chii nyoo ikoosēē keey Yēyiin
(Mataayo 17:14-21; Luuka 9:37-43a)*

¹⁴ Yu kārēkunēē :Yēesu lekem ākoo rubiichoo ki sōmōk, kunyōōr rubiik choo kibākooktooy kukēeruruukyi keey :biiko chēē chaang'. Kimii :nkicheek kāānēētikaab kiruutēk alake kukwiilē keey ākoo rubiichoo. ¹⁵ Yu kakas :biiko Yēesu, kung'ērēkyi ankutorooch bokoosubaay. ¹⁶ Kuteeb :Yēesu kule, “Ōmiitē ōkwiilēē keey nee?” ¹⁷ Kumwooy :chiito ake ām kwēēnuutaab bichoo kule, “Kāānēētiintēēt, kātāāmutu lakwanyuu nyēē boonto *tāmirmiryēēt nyēē miyaat nyēē kiikuyey kuratakay :ng'elyebta. ¹⁸ Yoo kātēryēkyi :tāmirmiryoonoo leekweet, kōōryookyinē ng'wēny kukabus, nyiyē keelek, ankukwiilakay :bōōrto tukul. Kāāmwoochi rubiikuuk kōōbēbēēto tāmirmiryooni miyaat, nteenee maneemuuch.” ¹⁹ Kumwooy :Yēesu kule, “Wuu nee :mētēwookwook ēē! Manookaaseenaa keey! Sāābuurtook ākoy āyu? Nto +māāmuytoochook ākoy āyu? Omutwaa wēeroo.” ²⁰ /Kiimutyi. Yu kakas :tāmirmiryoonoo Yēesu, kōōsimsiim wēeroo ānkōōryookyi ng'wēny. Koomilmiil kut kukabus. ²¹ Kuteebēe :Yēesu kwaaniitaab wēeroo kule, “Kung'eetee āyu :yēē kiwuu nyiitēny :wēeri?” Kulē :kwaan, “Kung'eetee leekwaanti. ²² Kiikusyeem :tāmirmiryoonoo ām bēsyōōsyēk chēē chaang' kule kubakach

wēeri. Kiwunukyine mā, nto kutōorchinē bēeko. Wuusyō! Iriireeneech, ānkiisārweēch ēē, wē, yoo 'imuuchē!' ²³ Kumwoochi :Yēesu kule, “Keemwaayte ānō kule yoo āmuuchē? Imuuchāktōōs :kiy ake tukul ām chii nyoo ikoosēē keye Yēyiin.” ²⁴ Kuriiree keye :kwaaniitaab wēeroo kule, “Ākoosēē keye sinee :anii Yēyiin, nteenee akuskus ām kaakaaseet. Ititiroo saakaasee keye Yēyiin miisin.”

²⁵ Yu kakas :Yēesu biiko kālābāt ānkōōruruukyi keye yooto, kōōbēbēeto tāmirmiryoonoo miyaat nyēē kiyey wēeri kumiiny ankuratakay :ng'elyeb kule, “Chuwunee wēeri āmāwēēkētyi keye subak.” ²⁶ Kōōnchō :tāmirmiryoonoo ānkōōsimsiim wēeroo ankuchuyta! Kulyelta :wēeroo wuu nyēē kame. Kulē :biiko, “Kaakume!” ²⁷ Kunam :Yēesu āwutaab wēerooto ankoong'eet kōōyyo. Kukaramiit :wēeroo.

²⁸ Yu kiboonto keye :Yēesu rubiikyii ām kō, kuteebee :rubiik Yēesu kule, “Ām nee yu kāmākiimuuchē :acheek kiibēbēētē tāmirmiryoonoo?” ²⁹ Kumwoochi :Yēesu kule, “Mēēmuuchāktōōs :tāmirmiryēēt nyēē wuu nyoo yoo manoosaay āmānōōkir āmiisyēēt.”*

*King'alaalee :Yēesu subak meenyii āk ng'eeteetaab meet
(Mataayo 17:22-23; Luuka 9:43b-45)*

³⁰⁻³¹ King'eetee :Yēesu yooto ākoo rubiikyii ānkubēēchi keye. Kibeesyetaatee Yēēmēē-taab Kalilaaya nto kuuyu kimii kōōnēētootē rubiikyii, manaamach kule kōōnkēt :chii ake tukul wōlēē kimii :icheek. Kimwoochi rubiichoo kule, “+/Mākiyokoochi *Wēritaab Chii biiko. +/Makeebakach, nto mii bēsyēētaab sōmōk, +/makiing'eetee meet.” ³² Kimēēnkēt :rubiik kiyēē kimwooyē :Yēesu nteenee kiiywey kuteebee.

*Ng'oo :nyēē wōō?
(Mataayo 18:1-5; Luuka 9:46-48)*

³³ Nto mii yoo, kuyit :Yēesu ākoo rubiikyii Kaabernaam. Kumii kō, kuteebee :Yēesu rubiikyii kule, “Kiy nee nyi kōōkwiiloonunēē keye ām kēēltaab too?” ³⁴ Mānāwāl kiy :rubiik, kuuyu kimii kukwiilēē keye kule ng'oo :nyēē wōō. ³⁵ Kōōbuurto :Yēesu rubiikyii ānkumwoochi kule, “Nyoo māchē kōōntōōchi alak, kuyib keye ng'wēny, ānkuchāmē kuyēētyēēchinē chuut.” ³⁶ Yooto, kukuur :Yēesu leekweet ake ānkōōyyoong'tēē taay-eetaab rubiik ānkōōmuuryēē lakwanaa āwunyii ānkulē, ³⁷ “Chii ake tukul nyēē toochē chii nyēē wuu lakwani ām kaayneenyuu, kaakutaacha, nto nyoo kataacha, kaakutaach Yēyiin nyoo kiiyookwoo.”

*Nyoo mākwilēēch ku nyēēnyoo
(Luuka 9:49-50)*

³⁸ Yu keewaany :Yēesu kumwooy kuu nyooto, kumwoochi :Yoowaana kule, “Kānēēti-intēēt, kikeekas chiito ake nyēē kiibēbēētooy tāmirmirook chēē miyootēch kuyēyiisyēē kaayneeng'uung'. Kikeeyeetee, kuuyu kimā rubiintēēng'uung' ake.” ³⁹ Kumwooy :Yēesu kule, “-Mooyeetee. Yoo mii :chiito nyēē yēyē ng'aleek chēē /kiilātē ām kaayneenyuu, mēēbērē makung'alaaleenaa nyēē miyaat. ⁴⁰ Nyoo mākwilēēch ku nyēēnyoo.

⁴¹ !Kāāmwoowook kule, chii nyoo kāyēētyēēchook bēeko chēē kooyee, kuuyu ōyēku cheechuu, ku ākoy /kēētuwēn.

*Ōriibēē keye kentaayeet
(Mataayo 18:6-9; Luuka 17:1-2)*

⁴² Chiito nyoo kaken chii nyēē takung'arng'ar ām choo iyēnwoo kutaya, kumisiyinē nyoo /kēērātyi kaat rwaa nyēē /kēēng'ooysēē /ānkēētōorchii araaray kuling'ta.

⁴³ Yoo kēēsākyiing' :āwung'uung' itayaa, itilte, kuuyu kaykay inyōōru *soboontaab kibchuulyo iboontē āwut akeenke kusiir iboontē āwunnyēk tukwaay /ānkēētōorchiiing' wōlēē bo maataab kibchuulyo.†

9:23 Āyub 42:2 9:27 Māarkō 5:41 * 9:29 Māmiitē :ng'aleek 'āmānōōkir āmiisyēēt' ām siruutēk alak. 9:32 Māarkō 8:31 9:34 Luuka 22:24 9:35 Māarkō 10:43-44 9:37 Mat. 10:40; Luuka 10:16; Yoowa. 13:20 9:40 Mat. 12:30; Luuka 11:23 † 9:43 Tāsyinē :siruutēk alake kērywoontēētaab 44: Mābēku :mōkiik, āmāmisē :ma kēnyiiis. 9:43 Mat. 5:30

⁴⁵ Yoo kēēsākyiing' :kereenkeeng'uung' itayaa, itilte, kuuyu kaykay ing'waalee kereenkeet akeenke ānkiinyōoru soboontaab kibchuulyo kusiir iboontē kērēenkōōk tukwaay / ānkēētōorchiiing' wōlēē bo maataab kibchuulyo.†

⁴⁷ Nto yoo kēēsākyiing' :koong'uung' itayaa, ilōōtu. Kaykay iwē Kaab Yēyiin iyēku kimekoong'nyaa, kusiir iboontē koonyek tukwaay ānku / bokēētōorchiiing' ⁴⁸ wōlēē 'Mābēku :mōkiik, āmāmisē :ma kēnyiis.'†

⁴⁹ Chii nyoo rubiintēnyuu mākubuntēē ng'wooninto sukutililiit.

⁵⁰ Karaam yoo 'kēēnēmchi keey yiisyēetaab Yēyiin. Nto yoo 'keechuchuyee keey yiisyonoo, +'meeyey kule nee sitēyēchi Yēyiin yiisyēēt. Kunyoo, ōnēmchinē keey yiisyēetaab Yēyiin ānkōōchoomtōōsii.”

10

Kiineet :Yēesu kule miyaat :bareetaab kooyēy
(Mataayo 19:1-12; Luuka 16:18)

¹ Nto mii yoo, kung'eetee :Yēesu yooto, kwaay āynēetaab Yoortaan ānkutākyi keey Yēēmēetaab Yuuteeya. Kiiruruukyinoote keey :biiko chēē chaang' kutēē yooto tukul. Koonet :Yēesu biiko ng'ālyoontēetaab Yēyiin kuu yoo kwēēnēētē kwaak.

² Yooto, kukwoonchi *:Farisaayeeek alake chēē kimāchē kutyem, ankuteebē kule, “/ Kēēchāmē ām kiruutēkyoo kukwet :chii koorkēenyii?” ³ Kukētyi :Yēesu ām tēēbuutyēēt kule, “Kimwoochi nee *:Muusa mbo kuukoong'?” ⁴ Kumwooy :bichoo kule, “Kichāmchi :Muusa saanteet kusirchi barweet nyēē bārēē kooyēyto.” ⁵ Kumwoochi :Yēesu Farisaayeechaa kule, “Kichām :Muusa barwaanaa, kuuyu wuuyēch :mukuulēywēkaab biiko. ⁶ Yu kitoowu :Yēyiin kuyēyē kōōrēēt, 'Kiyey murēn āk koorko.'† ⁷ 'Kunyoo, kiyooto nyēē yēyē murēn kung'eetee kōōtaab kwaan āk kaamet ankoomut koorkēenyii ⁸ ānkunoomnyo :tukwaay kuyēk kiy akeenke.'† Mēēbērē tāku biich āyēēng', nteenee kāākuyēk kiy akeenke. ⁹ Kunyi, mēēbēēsyoo :chii kiyēē kiikōōnoomcho :Yēyiin.”

¹⁰ Kumii kō, kuteebē :rubiik Yēesu kōōboorchi ng'ālyoontoonoo. ¹¹ Kumwoochi kule, “Chii nyoo kakwet koorkēenyii ankoomut ake, kāākuchoolwookēnchi koorkoonoo kākwētē. ¹² Nto nkinee koorkēēt nyoo katay saanteenyii ankoomut keey ākoo chiito ake, kāākuchoolwookēnchi saantaanaa kātāyē.”

Biiko chēē iwutē bāytooyiisyēetaab Yēyiin
(Mataayo 19:13-15; Luuka 18:15-17)

¹³ Kimii :biiko alake chēē kiimutyi Yēesu lēēkōōk sukutiinyēē āwunnyēk kōōbēruur, nteenee kiiburyoong'to :rubiik bichoo.

¹⁴ Yu kakas :Yēesu kiyēē kiyey :rubiik kukōrōmchi kule, “Ōbāroochi lōkōchoo minkēēch kukwa wōlēē āmiitē! -Mooraany kuuyu biiko chēē wuu chuutēchu :chēē iwutē bāytooyiisyēetaab Yēyiin. ¹⁵ !Kāāmwoowook, chii nyoo -mēēkoosēē keey Yēyiin kuu wōloo yēytooy :lōkōchoo, -mēēwutē :nyoo Kaab Yēyiin.” ¹⁶ Kutorooch :Yēesu lōkōchoo ānkutiiny āwunnyēk ankusaay Yēyiin kōōbēruur.

Wuuy kōōwut Kaab Yēyiin :chii nyēē boonto bāytit
(Mataayo 19:16-26; Luuka 18:18-27)

¹⁷ Yu katas taay :Yēesu ākoo baannyii, kulābāt :chiito ake ānkukutunyēē taayeenyii ānkulē, “Kāānēētiintēēt! Ikaraam :inyiing'. +Maayey nee sāānyōōru *soboontaab kibchuulyo?” ¹⁸ Kukētyi :Yēesu kule, “Ām nee siikuuroo kule āwuu karaam? Yēyiin nkit :nyēē karaam. ¹⁹ Ābērē 'inkētē kiruutēkaab Yēyiin choo kimwooyē *:Muusa kuu: ‘-Meebakach chii, -meemarte, -mēēchōōrsē, -mēērātyi chii ng'wiiyan, -mēēlātu chii, iywey

† 9:45 Tāsyinē :siruutēk alake kērēywoontooni 46: Mābēku :mōkiik, āmāmisē :ma kēnyiis. 9:47 Mat. 5:29 † 9:48 Isa. 66:24 9:49 Laawi. 2:13; Ēsēk. 43:24 9:50 Mat. 5:13; Luuka 14:34, 35; 1Kōōr. 7:15; Kolos. 3:15; 1Tēēs. 5:13 10:4 Kiruu. 24:1-4 † 10:6 Toowu. 1:27 † 10:8 Toowu. 2:24 10:12 Mat. 5:32; 1Kōōr. 7:10-11 10:15 Mat. 18:3

kōōn āk koomēt.’†” ²⁰ Kumwooy :chiichoo kule, “Kāānēētiintēēt, kyāākir ng'aleechaa kung'eetee āmining'.” ²¹ Kōōrōōtoot :Yēesu chiichoo. Kung'ērēkyi ānkumwoochi kule, “Botuung' :kiito akeenke. Wee-alte kiy ake tukul nyēē iboontē, 'ānkiisārūnēē bānoonik. Yoo 'keeyey kuu nyooto, irubwaa. +Mēenyōōru bāytit nyēbo man ām Kaab Yēyiin.” ²² Kuteryekta :mukuulēynyii ankusimikta nyēē kāng'woonchi, kuuyu kiboonto bāytit nyēē wōō.

²³ Kōōrōōtoot :Yēesu rubiikyii ānkumwooy kule, “Wuuy sōō nyēē tyaa kucham :biich chēē mokorēēn bāytooyiisyēētaab Yēyiin.” ²⁴ Kiilat :rubiik ng'aleechaa. Kiikiimchi :Yēesu subak kule, “Biikyuu, wuuy sōō kule nee kōōwut :chii nyēē wuu nyoo Kaab Yēyiin. ²⁵ Nyumnyum mbo kōōwut :tembes koong'taab sintaaniit kusiir kōōwut :chii nyēē boonto bāytit Kaab Yēyiin.” ²⁶ Kiilat :rubiik subak miisin ankuteebee keey kule, “Ara ng'oo, naas, :nyēē imuuchē /kiiraraach?” ²⁷ Kōōrōōtoot :Yēesu rubiichoo, ānkulē, “Mēēmuuchāktōōs sinee ām wōlēē mii :chiito, nteenee, imuuchāktōōs ām wōlēē mii :Yēyiin, kuuyu māmii :kiy nyēē biire Yēyiin.”

Kiyēē nyōōru :biiko choo karub Yēesu

(Mataayo 19:27-30; Luuka 18:28-30)

²⁸ Nto mii yoo, kuteebee :Bētērō Yēesu kule, “Kas kookeebakaakte :acheek kiy ake tukul ankeerubiing'?” ²⁹⁻³⁰ Kukētyi :Yēesu kule, “!Kāāmwoowook, chii ake tukul nyēē kaakubakaakta tukuukyii tukul sukuruba kwoomtootē ng'aleekaab Yēyiin, +/mākēēkētyi tukuuchoo ām bēsyōōsyēchu kusiir choo kiboonto. Yoo ki mbareet nto kooriik chēē kibakaakta, mākunyōōr. Nto yoo ki tuubchōōsyēk chēē kibakaakta, mākunyōōr. Yoo ki kwaan nto kaamet nto lēēkōōk chēē kibakaakta, mākunyōōr nkicheek. Nto subak, +/mākēēwus ām kōōrooni nteenee mākunyōōr *soboontaab kibchuulyo ām kōōrēēt nyoo chōōnii. ³¹ Biiko chēē chaang' choo tookunootiin ām soboontaab kōōrooni, mākubooyiit lēt ām Kaab Yēyiin. Nto biiko chēē chaang' choo mātookunootiin ām soboontaab kōōrooni, mākubooyiit taay ām Kaab Yēyiin.”

King'alaalee :Yēesu areet nyēbo sōmōk meenyii ākoo ng'eeteenyii

(Mataayo 20:17-19; Luuka 18:31-34)

³² Kutāsē taay Yēesu āk rubiikyii ām baanaa bo Yēerusālēēm, kimii :Yēesu kukeentooy ānkurubu :rubiik ām lēt muut kwoomoonu mēt :kiyēē kimwooy :Yēesu. Kikimuuyo mbo :biiko alake choo kimii :nkicheek kurubē Yēesu. Yooto, kukuur :Yēesu rubiichoo taman āk āyēēng', ānkumwoochi kule, ³³ “!Kookas, kēēmiitē kēēbēētii ākoy Yēerusālēēm. +/Mābokiiyokoochi *Wēritaab Chii mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo kāānēētikaab kiruutēk. Makooruusta :bichoo Wēritaab Chii /keebakach ānkōōyokoochi biikaab Rooma. ³⁴ Mākōōntosuur :choo, kung'utyi, kubirsēēt kulālchi ankubakach. Nto mii bēsyēētaab sōmōk, makung'eetee meet.”

Wōō :ng'oo ām biikaab Kiriistō

(Mataayo 20:20-28; Luuka 22:24-27)

³⁵ Nto mii yoo, kuwēēchi :Yoowaana ākoo Yāākōbō, choo ki :wērikaab Sebetaayo, Yēesu ankuteebee kule, “Kāānēētiintēēt, mii :kiito ake nyēē kēēmāchē iyēwēēch.” ³⁶ Kuteebee :Yēesu kule, “Nee :nyooto?” ³⁷ Kukētyi :rubiichoo kule, “Kākēēmāchē :acheek ichām wēēch kōōbuurunēēning' :ake āwutaab taay, kōōbuurunēēning' :ake nyēbo kaataam bēsyoonoo ibāytooyiisyē ām lēbkēēyyēētaab Yēyiin.” ³⁸ Kumwoochi :Yēesu kule, “-Mōōnkētē kiyēē osoomē. Ōmuuchē :akweek okalab nyāliluutēk chēē +maakalab :anii nto ōmuuchē ōbuntēē nyāliluutēk chēē +māābuntēē :anii?” ³⁹ Kumwooy :rubiichoo kule, “Kiimuuchē.” Kumwoochi :Yēesu kule, “+Mōōnyōōru nyāliluutēk chēē +māānyōōru :anii, ānku +mōōbuntēē nyāliluutēk chēē +māābuntēē :anii. ⁴⁰ Ānkoo kuwuu nyooto, -māāboontē kāāmuukēywēēk chēē āmuuchē ākoochi chii kōōbuurunēēnoo

† 10:19 Chuytaayēet 20:12-16; Kiruutēk 5:16-20 10:21 Mat. 6:20; Luuka 12:33 10:22 Tyēēn. 62:10 10:27 Āyub 42:2 10:29-30 Mat. 10:37 10:31 Mat. 20:16; Luuka 13:30 10:34 Māarkō 8:31 10:34 Māarkō 15:15-20 10:38 Māarkō 14:36; Luuka 12:50; Yoowa. 18:11 10:39 Yēyuut. 12:2

āwunyuu nyēbo taay nto nyēbo kaataam. Yēyiin nkit :nyēē kiikukwey chēē mākōōkoochi bārooyinooto.”

⁴¹ Yu kēēnkēt :rubiik chuut tamanu kiyēē kimāchē :Yāākōbō ākoo Yoowaana, kun-yēerchi murēchooto. ⁴² Kukuur :Yēēsu rubiik tukul, ānkumwoochi kule, “Tookunoot kule māchē :bāytooyik chēē mii kōōrooni kōōboorchi biiko alak kule icheek :chēē bāytooyiisyē ānkuboonto kāāmuukēywēēk kubiir chuut. ⁴³ Nteenee -māmāchāktōōs kuwuyiit nyoo ām wōlēē ōmiitē :akweek. Yoo māchē :chii ām akweek kuyēk nyēē wōō, kumisiyinē kuyibē key ng'wēny. ⁴⁴ Nto nyoo māchē kubāytooyiis, kumāchāktōōs kuyētyēēchinē chuut. ⁴⁵ Kyāāchōō :anii *Wēritaab Chii, sichāyētyēēchi biiko, āmēēbērē kyāāchōōnii /subokēyētyēēchoo. Chāākooytooy soboonnyuu sukusobcho :biiko chēē chaang'.”

Kiisoob :Yēēsu Bartimaayo nyēē kikoraat

(Mataayo 20:29-34; Luuka 18:35-43)

⁴⁶ Nto mii yoo, kuyit :Yēēsu ākoo rubiikyii *kiriinkēētaab Yēērikō. Nto kumii kung'ēētōōs, kurub :biiko chēē chaang'. Kimii :cheebkoraatyaanteet ake nyēē kikiibuur kēēlto komos kusoomsē. /Kikēēkuurēē chiichoo Bartimaayo (Araab Timaayo). ⁴⁷ Yu kakas :chiichoo kule Yēēsu nyēbo Nāāsārēēt :nyēē kimii kukēētyooy, kukuurso kule, “Yēēsu, inyiing' *Mōchōkōrēētaab Tāwuti, iriireena!” ⁴⁸ Kōōburyoong'to :biiko chēē chaang' kule, “Siis!” Nteenee kikuurchi :chiichoo barak kule, “Mōchōkōrēētaab Tāwuti, ankiiriireena!” ⁴⁹ Kōōyyo :Yēēsu, ānkumwoochi biiko kule, “Ōmwoochi kuchō.” /Kēēmwoochi kule, “Ing'erech, ānkiiyyoony, kuuriing' :Yēēsu.” ⁵⁰ Kukāsē kuu nyooto, kung'ēētē bakeenke ānkumētooy sireet nyēē kikiiliiktēē key, /ānkiiirēētoot ākoy yēē kimii :Yēēsu. ⁵¹ Kuteebee :Yēēsu kule, “Imāchē āyēwuung' nee?” Kukētyi :chiichoo kule, “Mokoryoontēēt, āmāchē akaste.” ⁵² Kumwoochi :Yēēsu kule, “/Kāākēyēwuung' kiyēē 'kēēmāchē, kuuyu 'kēēkoosēēnoo key.” Yu kāmwooy :Yēēsu kuu nyooto, kukasta :chiichoo ānkuwēēto key Yēēsu.

11

/Kikeetorooch Yēēsu ām Yēērusālēm kuu Bāytooyiin

(Mataayo 21:1-11; Luuka 19:28-38; Yoowaana 12:12-19)

¹ Yu kikiikuriik :Yēēsu ākoo rubiikyii Yēērusālēm, kumur *kiriinkēētaab Beetannyya yēē kilēēkitēē Lekemeetaab *Musēytuuniinēk. Nto mii kēēltaab too, kukēē-āyēēchēē key saang'taab Beetfaaka, ² kumwoochi rubiikyii āyēēng' kule, “Obe ākoy saang'iin. Yoo kooyit wōlooto, +mōōnyōōru sikiryō nyēē siirwaak kurataat amanaakesen chii bēsyēēt ake. Otyaach ānkōōkwēru. ³ Nto yoo kateebeenaak :chii kule ōmāchēē nee, ōlēēnchi māchē :Mokoryoontēēt ānkumākukēt areet akeenke.”

⁴ Kuba :rubiichoo ānkubokunyōōr sikiryoonoo /kākēērātyi kurkat saang' ankootyaach. ⁵ Nto bēē kukas :biiko alake chēē kimii yooto, kuteebee rubiichoo kule, “Ōtyooyinē nee sikiryēēt?” ⁶ Kukētyi :rubiichoo kuu wōloo kimwooytoochinē :Yēēsu. /Kēēchāmchi kubeeta sikiryēēt. ⁷ Kukwēr :rubiichoo sikiryoonoo ākoy yēē kimii :Yēēsu.

Yu kayit yooto, kōōrēēk kāāliikoonikwaa ankwaalyaktee bataytaab sikiryoonooto sukōōbuurēē :Yēēsu. Kōōbuurēē :Yēēsu bataytaab sikiryoonoo ankutas taay āk baanta. ⁸ Kiirēēk :biiko chēē chaang' chēē kimii yooto kāāliikoonikwaa ānkōōyiito kēēltaab too. Kubut :alake sokēēk ānkōōyiito nkicheek. ⁹ Kityēēnchinootē barak :biiko chēbo taay ākoo chēbo lēt kumwooyē kule, “Kutōrōriit :Yēyiin!

Ibēruuroot :nyi chōōnii ām kaayneetaab Yēyiin!†

¹⁰ Ibēruuroot * :Mōchōkōrēētaab Tāwuti!
Kutōrōriit :Yēyiin ām kibkōōnkōy!”

¹¹ Nto mii yoo, kuyit :Yēesu Yēerusālēēm ānkōowut biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin. Kumarar wōlēē kiwuu :kiy ake tukul. Nto mii yoo, kooyeey ākoo rubiikyii tukul choo ki taman āk āyēēng' ākoy Beetannyya, kuuyu kimii kwiimēnē :kōōrēēt.

Tiliil, āmāmii :kiy āriit
(Mataayo 21:18-19)

¹² Nto yu kāyyēekunēē, kung'eetee :Yēesu ākoo rubiikyii Beetannyya ankooyeey Yēerusālēēm. Kwaam Yēesu :kēmēwuut. ¹³ Nto yu kimii kubēētii, kutoobēnchi kēētīt ake nyēē /kēēkuurēē *mutiiniit wōlēē lōō. Kiboonto :kēētoo sokēēk chēē nyāliilēch nyēē kibērē :chii tōōs kiikuyey lokoy. Nto bērē kuyit yooto, koosyaach kēētoo kubērē nto nyōōr lokoyeek. Nteenee kuuyu kimā bēsyoōsyēk :chooto chēē kiyēyē :kēētoo lokoyeek, mānāānyōōr :inee lokoyaa ake tukul. ¹⁴ Yooto, kuchub :Yēesu kēētoo kukāsē :rubiik kule, “Mēērook /kyaameeniing' kiy bēsyeēt ake.”

Nyēbo āyēēng' kukwētēē :Yēesu biiko biiwuutaab Kōōtaab Yēyiin
(Mataayo 21:12-17; Luuka 19:45-46)

¹⁵ Yu kayit :Yēesu ākoo rubiikyii Yēerusālēēm, kōōwut biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin. Kimii yooto :biiko chēē kiwālāng'tooy beesanik āk alak chēē kyooltooy chēēbtuukēēnik chēē /sikēēbēēlēē kōōsēēk. Kimiitē :nkicheek cheemung'aariisyeek alake yooto. Yooto, kootyeelaat :Yēesu meesoosyekaab bichoo kiwālāng'tooy beesanik āk ng'ēchērōōkaab choo kyooltooy chēēbtuukēēnik ankukwet bichoo tukul kuba saang'. ¹⁶ Mānāāchāmchi mbo chii nyēē kiboontotē kiy ake tukul nyēē kyooltooy kubuntēē biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin. ¹⁷ Kimwooy kule, “Mwooyē :Yēyiin ām siruutēk kule, ‘Bo :Kōōnyuu saayeet wōlēē mākusooyēē :biikaab kōōrōōsyēk tukul.’† Nteenee kyooweech :akweek kuyēk kēbēnnyoo nyēē wunyeē keey :sāsiik!†”

¹⁸ Yu kakas :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo kāānēētikaab kiruutēk kiyēē kiyey :Yēesu, kung'woonchi. Yooto, bokusat wōlēē sukubakakta inee kuuyu kiilātē :biiko kubo kāāmuukēywēēk chēē kiboonto.

¹⁹ Yu kāākwimēn :kōōrēēt, kung'eetee :Yēesu ākoo rubiikyii kiriinkoonoo ānkubēēchi keey wōlto ake.

Māchē ikoosēē keey Yēyiin yoo isooyē
(Mataayo 21:20-22)

²⁰ Yu kāyyēekunēē, kooyeey :Yēesu ākoo rubiikyii Yēerusālēēm. Kumii kubēētii, kukas :icheek kēētoo kōchubē :Yēesu. ²¹ Kumwoochi :Bētērō Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, kas, ntēē kookuyaam :kēētikoonye kwēēchubē!” ²² Kumwoochi :Yēesu kule, “Māchē ōkoosēē keey Yēyiin. ²³ Kāāmwoowook yoo ikoosēē keey :chii Yēyiin ām mooyēēt akenke, kōōmuuchē kumwoochi lekemeet wokōōsuuchi araaray ankuyeyakay. ²⁴ Kunyi, yoo ōtēēbē kiito ake ām saayeet ānkōōchāmtooy kule kaakukas :Yēyiin, ōnyōōru. ²⁵ Nto yoo isooyē Yēyiin ānkumii :kiyēē miyaat nyēē kiikuyēwuung' :chiito ake, inyōōchi chiichoo kaat kurook sukung'eet kunyōōwuung' nkinyiing' :Yēyiin kaat ām choolwookātēēng'uung'. ²⁶ Nto yoo -mōōyēyē kuu nyooto kumānyōōwook :Yēyiin kaat.”*

Kāāntōōyikaab Yuutayeek chēē ki kāwōōt
(Mataayo 21:23-27; Luuka 20:1-8)

²⁷ Yu kayit :Yēesu ākoo rubiikyii subak Yēerusālēēm, kōōwut biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin. Kumii kuwēēsyētēē wōlooto, kukwoonchi :mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch āk kāānēētikaab kiruutēk āk booyik ²⁸ ankuteebēē kule, “Ng'oo :nyēē kikōōniing' kāāmuukēywēēk iyey ng'aleechu?” ²⁹ Kuwālchi :Yēesu bichoo kule, “Kany atee-beenaak :nkaniitēēbuutyēēt nto yoo kōōkētwoo, +māāmwoowook chiichēē kikōōnoo

11:13 Luuka 13:6 † 11:17 Isa. 56:7 † 11:17 Cherem. 7:11 11:18 Määrkō 12:12; 14:1-2 11:23 Luuka 17:6
11:24 Mat. 7:7 11:25 Mat. 7:1 * 11:26 Mātinyē :siruutēk alake kērēywoontooni.

kāamuukēywēek ayey ng'aleechu. ³⁰ Ātēbēēnook kule ii, yoo kiibātisāniisyē :Yoowaana, kikwoonēē :kāamuukēywēēkyii wōlēē mii :Yēyiin, nto wōlēē mii :biiko?”

³¹ Kwaam mēt bichoo ānkumwoochi keey kule, “Yoo kakeemwaay kule kikwoonēē :kāamuukēywēēkyii wōlēē mii :Yēyiin, makuteebeeneech kule ām nee simākiiyēnchi.

³² Nto yoo kākēēlē, ‘Wōlēē mii :biiko.’ Achicha!” Kiiywey kumwooy, kuuyu kiinkētē kule kichāmchiintōōs :biiko tukul kule ki *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin :Yoowaana.

³³ Yooto kuwālchi Yēēsu kule, “-Mākiinkētē.” Kumwoochi nkinee :Yēēsu kule, “Yoo wuu nyooto, -māmwoowook :nkani chiichēē kikōōnoo kāamuukēywēek ayey ng'aleechu.”

12

*Kiisyoor :Yēēsu miyootyēētaab kāāntōōyikaab Yuutayeek
(Mataayo 21:33-46; Luuka 20:9-19)*

¹ Kumwoochinēē :Yēēsu kāāntōōyichoo bo Yuutayeek tyoonkōōch kule, “King'eet :chiito ake kēny kuchaan *musābiibunēk mbareenyii ankuker. Kibal ng'wēēnēēt nyēē sukurōōtyinē :bēēkaab lokoyeekaab kēētoo yoo /kakiiruruuny ankuteech kēryēēt nyēē /sikēēribēē mbaraanaa. Nto yityo, kumwoochi biiko alak bokuriibchi mbaraanaa sukubchēchiin lokoyeek. Yooto, kuwo ruutooy. ² Yu kāruryo :lokoyeechaa, kōōyookto :chiichoo motwooriintēēnyii wokuyibchi kereeryaanteet nyeenyii. ³ Yu kayit :motwoori-intoonoo wōlooto, kunam :bichoo ānkubir ankukwet āmēēkoochi kiy. ⁴ Kōōyookto subak :chiichoo motwooriintēēnyii ake. /Kēēbir nkinee nyoo /keelal /kiitaatee /ānkiintosuur. ⁵ Kōōyookto subak motwooriintēēt nyēbo sōmōk. Yu kayit :nyoo, /keebakach. Kōōyookto subak alak kurub keey. Kuyitē :nkicheek choo wōlooto, /kēēbirē alak /kiinyālilē, nto alak /kēēbākāchē. ⁶ Nteenee kiboonto :chiichoo kibo mbareet wēriinyii akeenke nyēē kichāmē miisin. Kōōyookto wēerootonyii kubērē tōōs makooywey :bichoo. ⁷ Kuyitē :nyoo, kukuurē keey :bichoo kule, ‘Murēchu, ong'nyi lakwataab murooniito! Okany keebakach sukuyēk :mbaraani nyēēnyoo.’ ⁸ Kunam :bichoo wēeroo ankubakach nto yityo bokumētyi tuuyta saang'.

⁹ Yoo koosoot ii, kiy nee :nyēē kichokuyēchi :chiitaab mbareet bichoo? Okany āmwoowook, machokubakach bichoo tukul ānkōōkoochi biiko alak kuriib mbaraanaa.”

¹⁰ Kumwoochi :Yēēsu subak kule, “Ābērē kyoosuman siruutēkaab Yēyiin yoo mwooyē kule,

‘Rwaanteet nyoo kitāyē :biiko kuteekta

:nyēē kōōkuyēk tiyēywoontēētaab kōōto.

¹¹ Kōkōōnu :Yēyiin tiyēywoontooni

ānkubo kwōng'uut sōō nyēē tyaa yoo kēēkāsē!†”

¹² Yooto, kumach :kāāntōōyichoo bo Yuutayeek kule kunam Yēēsu ankukerta kō, kuuyu kiinkētē kule kimii kung'āloolēē icheek ām tyoonkōōchoonoo. Nteenee kibakaakta :bichoo Yēēsu ānkubēēchi keey kuuyu ki chaang' :biiko yooto.

*Kibokutech :kāāntōōyik alake Yēēsu sukunam
(Mataayo 22:15-22; Luuka 20:20-26)*

¹³ Kibokōōyook :kāāntōōyichoo bo Yuutayeek lētuunoo *Farisaayeeek alak āk biikaab *Ērōōtē bokutech Yēēsu /sikeenam.

¹⁴ Yu kayit :bichoo wōlēē mii :Yēēsu, kumwoochi kule, “Kāānēētiintēēt! Kiinkētē kule ibooyē manta āmāwēēchiing' :chii kuuyu ām inyiing', mātiny kule ng'oo :ng'oo. Inēētē biiko ām kēēlto nyēbo man kōōnkēt kiyēē māchē :Yēyiin. Kunyoo ii, ara karaam kēēkwēchinē *syuuruut bāytooyiintēētaab Rooma ¹⁵ nto mēērook kēēkwēyē?”

Yooto kōōnkēt :Yēēsu miyootyēēt nyēē kiisōōtē :bichoo ānkumwoochi kule, “Kōōkwoonii bōōtēchoo? Kōōbooru baa :chii beesyaanteet nyēē boonto.” ¹⁶ Yu /kākiiboorchii,

kuteebee bichoo kule, “Bo ng'oo :mēti āk kaaynaani mii beesyaantaani?” Kukētyi :bichoo kule, “Bo bāytooyiintēēt nyēē wōō nyēbo Rooma.”

¹⁷ Kumwoochi :Yēesu kule, “Ōkoochi bāytooyiintonoo kiinyii, nto Yēyiin, ōkoochi nyeenyii.” Kiilat :bichoo ām kiyēē kimwooy :Yēesu.

Ng'eteetaab meet

(Mataayo 22:23-33; Luuka 20:27-40)

¹⁸ Nto mii yoo, kukwoonchi subak Yēesu :biiko alake chēē /kikēēkuurēē *Satukaayeeek. Kiiyēchinē :bichoo kule yoo kaakume :chiito, kaakume kutukul nyēē māwokung'ēētēē meet bēsyēēt ake. Kuteebee :bichoto Yēesu kule, ¹⁹ “Kāānēētiintēēt, kisirweech *:Muusa kiruutyēēt nyēē mwooyē kule yoo keemut :chii koorkēēnyii ankume :chiichoo āmānāāsikyī :koorkoonoo leekwa, kōōntiyyē :ng'eetaabkaametiitaab chiichoo koorkoonoo sukusikyī nyiin lēēkōōk chēē /sikēēkuurtēē. ²⁰ Kimii :biiko alake chēē tisabu chēē kituubcho mooyēēt akeenke. Kiimutiis :nyēē ki wōō ankusimkume kumānāāsikyī :koorkoonoo leekwa. ²¹ Kōōntiyyiis :nyēē kirubē chiichoo. Kume :nkinee nyoo, āmānāāsikyī :koorkoonoo leekwa. Kōōntiyyiis subak :nyēē kibo sōmōk ankume :nkinee āmānāāsikyīin āk koorkoonoo leekwa. ²² Kiyeyakay kuu nyooto ākoy chiito nyēē kibo tisab. Kibēk :bichoo tukul āmā leekwa. Nto mii yoo, kume nkinee :koorkoonoo. ²³ Kunyoo, kēēmāchē imwoowēech, mākubooiyit ng'oo :koorkoonoo kōōyyiin kāng'ēētyēē :bichoo tukul meet āk koorkoonoo?”

²⁴ Kukētyi :Yēesu kule, “Ōsōōtyēēchinē nyēē miyaat, kuuyu -mōōnkētē :akweek kiyēē ibooru :siruutēkaab Yēyiin āk wōlēē wuu :kāāmuukēywēēkyii. ²⁵ Yoo kāākung'ēētyēē :biiko meet, mēēbērē tākōōmutē keey subak. Ibuurē kuu :malayikaanik ām barak. ²⁶ Nto kurubta keey ng'eteetaab meet, ābērē kyoosuman siruutēkaab *Muusa yoo kimwoochinē :Yēyiin ām sōntiinoo kilāyē kule, ‘Anii Yēyiintēētaab *Abraam āk Isaka ākoo Yāākōbō.’† ²⁷ Yoo /kakeemwa kule bo :Yēyiin anum, kōōbooru :yooto kule tākusoboot :chiichoto ānkoo kiikume kēny. Ōsōōtē bebel!”

Kiruutyēēt :nkōnō nyēē wōō?

(Mataayo 22:34-40)

²⁸ Kimii yooto :kāānēētiintēēt ake nyēbo kiruutēk nyēē kimii kuyēbchinē yiit kiyēē king'āloolēē :Yēesu ākoo Satukaayeechaa. Kikas :kāānēētiintonoo bo kiruutēk kule kikētyi :Yēesu bichoo kiyēē kiteebee ām kēēlto nyēē karaam.

Yooto, kuteebee Yēesu kule, “Ām kiruutēk tukul choo kikōōnu :Yēyiin, nkōnō :nyēē wōō?” ²⁹ Kukētyi :Yēesu kule, “Siraat kule, ‘Oyeb yiit oō, biikaab Isrāyēēl:

Yēyiin nkit :nyēē /kēēkutunkyinē ānku Yēyiin ku akeenke.

³⁰ Icham Yēyiintēēng'uung'
ā m mooyēēng'uung' tukul
soboonng'uung' tukul,
kāāsōōtēywēēkuuk tukul,
āk nkuruukuuk tukul.’†

Kiruutyēēt :nyooto nyēē wōō. ³¹ Nto ake kumwooyē kule:
'Icham laatyeeng'uung'

kuu wōloo ichāmtooy keey.’†

Māmii subak :kiruutēk alake chēē siirē chu.”

³² Yu keewaany :Yēesu kumwooy kuu nyooto, kulēēnchi :chiichoo, “Kōōnkōy, Kāānēētiintēēt, 'keemwaay man kule Yēyiin ku akeenke, māmiitē :ake. ³³ Kunyi, karaam yoo kacham :chii Yēyiin ām mooyēēnyii tukul ānkumāchē mbo kōōsōōtē Yēyiin kwaak ānkuyēyē yiisyēētaab Yēyiin ām nkuruukyii tukul ankucham laatyeenyii kuu wōloo

12:17 Room. 13:7 12:18 Yēyuut. 4:1; 23:8; 1Kōōr. 15:12 12:19 Toowu. 38:8; Kiruu. 25:5-6 † 12:26 Chuy. 3:6 † 12:30 Kiruutēk 6:4-5 † 12:31 Laawi. 19:18 12:31 Mat. 5:43; 19:19; Room. 13:9; Kala. 5:14; Yāāk. 2:8 12:32 Kiruu. 4:35; Luuka 20:39

chāmtooy keey. Karaam /keerub ng'aleechu kusiir yoo /kātākēyēyootē kōrōs choo /kēēbēēlē kutukul āk alak tukul.”

³⁴ Yu kakas :Yēesu kule kākēt :chiichoo nyēē karaam, kumwoochi kule, “Kāmēēlōō ām bāytooyiisyēētaab Yēyiin.”

Kung'eetee yooto, māmii :chii nyēē kitākukāng' kuteebēe Yēesu ng'ālyoo kumāchē kutech.

Ng'oo :Kāārārookiintēēt?

(Mataayo 22:41-46; Luuka 20:41-44)

³⁵ Nto tēē yoo, kumii :Yēesu kōōnēētē biiko ām biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin, kumwooy kule, “Imuuchē kule nee kumwooy :kāānēētikaab kiruutēk kule chōōnēē *Kāārārookiintēēt kōōtaab Tāwuti? ³⁶ Nto yu kiyey :Tāmirmiryēētaab Yēyiin Tāwuti kumwooy kule, ‘Kimwoochi :Yēyiin Mokoryoontēenyuu kule:

Ibuurunēē āwunyuu nyēbo taay

ākoy yoo kaayeyiing' itēbēē buunikuuk.’†

³⁷ Kunyi, yoo kuurē :Tāwuti Kāārārookiintēēt kule ‘Mokoryoontēenyuu’ ii, kōōmuuchāktōōs kule nee kuchōōnēē :Kāārārookiintēēt kōōtaab Tāwuti?”

Kiyēbchi yit :biiko ng'aleechaa bo Yēesu ām ng'erekweek.

Kichuur :Yēesu kiblembechiisyek

(Mataayo 23:1-12; Luuka 20:45-47)

³⁸ Kutas taay :Yēesu kumwoochi bichoo kule, “Ōriibēē keey :kāānēētichoo bo kiruutēk, āmōōrubē ātēbuutēkwaa. Kicham :bichu kōōloochē sirook chēē yoo /kakeekas /simkiinkētē kule icheek kiirwookik. Bēesyētootēē wōlēē chaang' :biiko /sikiisuboooyootē nyēē /kākēēkooniyit. ³⁹ Lēkwēlootē ng'ēchērōōk chēē mii taay yoo /kēēmii kooriikaab saayēet. Mbo yoo /kēēmii saakwa ake tukul, kōōmoymooyē :bichu ng'ēchērōōk chēbo taay. ⁴⁰ Lātunootē koor chēē musuuk kuyibēē tukuukwaa ānkusooyē miisin kuyēyē keey kule churtootiin. +/Mākiing'woonchi miisin biich chēē wuu chuutēchu kusiir chii ake tukul nyēē kiikukusta.”

Ng'oo :nyēē kiinēm chēē chaang'?

(Luuka 21:1-4)

⁴¹ Kumii :Yēesu kēēbuur ng'wēny ām *Kōōtaab Yēyiin yēē kilēēkitēē :looloonik chēē /kikiiruruukyiniē beesaanik chēbo yiisyēētaab Yēyiin, kukas wōlēē kiikoochintooy :biiko beesaanik looloonichoo. Kiikoochinē :biiko chēē ki mokorēēnik beesaanik chēē chaang' looloonichoo. ⁴² Nto mii yoo, kuchō :cheebyoosyēet ake nyēē ki musuk ankubanan. Kiinēm :nyoo beesaanikyii chēē ng'ēri anku tukul chēē kiboonto.

⁴³ Kukuur :Yēesu rubiikyii ānkumwoochi kule, “!Kāāmwoowook, cheebyoosyaani musuk :nyēē kēēnēm beesaanik laatit nyēē wōō kusiir chuut tukul. ⁴⁴ Kāng'ōmōrunēē :mokorēēnik laatit nyoo kēēkooytooy wōlēē bo chēē boonto, nteenee kābār :cheebyoosyaanaa loolēenyii tukul.”

13

+/Mākiiturbuub Kōōtaab Yēyiin

(Mataayo 24:1-2; Luuka 21:5-6)

¹ Kumii :Yēesu ākoo rubiikyii kung'ēētyēē yooto kibo biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin, kumwoochi :rubiintēenyii ake kule, “Kāānēētiintēēt, wōōyēch :rwoontōōchu /kikee-teechee Kōyi bo Yēyiin ānku kāroorānēch nyēē tyaa!” ² Kukētyi :Yēesu kule, “Kookas, kāroorānēch :kooiichu, nteenee +/mākiiturbuub tukuuchu tukul nyēē māmii :rwaā mbo akeenke nyēē ng'ētū kookemeeraat keey ake.”

12:33 Isa. 1:10-20 12:34 Mat. 22:46; Luuka 20:40 † 12:36 Tyēēnwookik 110:1 12:36 Tān. 7:13-14; Yēyuut. 2:33-35; 1Kōōr. 15:24, 27; Ibu. 8:1 12:37 Mat. 20:30-31 12:39 Luuka 11:43 12:41 2Bāy. 12:9 12:44 2Kōōr. 8:12 13:2 Luuka 19:44

Nyāliluutēk āk wusiisyēt
(Mataayo 24:3-14; Luuka 21:7-19)

³ Nto mii yoo, kuyit :Yēesu ākoo rubiikyii biitēt nyēē kibo Lekemeetaab *Musēytuu-niinēk yēē kitoobēnē keey ākoo Kōōtaab Yēyiin ānkōōbuur ng'wēny.

⁴ Kuteebē :Bētērō, Yāākōbō, Yoowaana āk Antereeya Yēesu kule, “Āyu yēē yēyāk-tōōs :ng'aleechaa kātēmwooyē ānku kiy nee :nyēē +makeekasee yoo yityiintōōs :ng'aleechaa?”

⁵ Kumwoochi :Yēesu kule, “Ōriib keey! -Mookany /kiiberbeeraak. ⁶ Choong'ēch :biiko chēē makukwaanaat ankuyey keey :ake tukul kule inee ku kāārārookiintēt. Mākōōbotbootoot :bichoo biiko chēē chaang'.

⁷ +Mookas kubārē keey :biiko ām kōōrēt /ānkoomu booryoot, nteenee -mōōmuuyē. Ākoy kuyēyākiis :tukuuchoo, nto yitu :tabanta. ⁸ Mākubooryo :bōrōryēt ake āk ake, kubooryo :kōōrēt ake āk ake. Mākōōring'riing'oot :komoswookik chēē chaang' ām kōōrēt ānkuchō :kēmēwuut. Ng'wooninto nyēē kāāmunēē moroontoon :nyoo nto yitu :kōōrēt nyēē lēēl.”

⁹ Kumwoochi :Yēesu kule, “Ōriib keey. +/Makeenamaak /ānkiiyoong'tēēnook kōōk ām kooriikaab saayeet /ānkēēbirook ām wōlooto. +/Makiimutaak taayeetaab bāytooyik kubo anii. Bārooyinto :nyooto nyēē +mōōmwoochinēē bichooto kiyēē ōyēnchinē. ¹⁰ /Kyoomtooy kurook lōkōōywēk chēē kāroomēch kukas :biiko tukul ām kōōrēt kumukuul nto yitu :tabantaab kōōrēt.

¹¹ Yoo /kaakeenamaak /ānkiiyoong'tēēnook kōōk, -mookany kooyiimaak mēt :kiyēē +moomwaay. +/Mākiiboorwook yooto kiyēē ōmwooyē kuuyu mēēbērē akweek chēē +mōōng'ālōolē nteenee :Tāmirmiryēetaab Yēyiin nyēē mākung'ālōolē. ¹² Mākung'ōmto :chii ng'eetaabkaamet /keebakach ānkung'ōmto :kwaan lakwanyii /keebakach. Makutay :lēēkōōk mbo kwaan āk mbo kaamet ānkung'ōmto /keebakach.

¹³ Kunyi, mākuwēchook :biiko, kuuyu ōyēnwoo. Nteenee chiito nyēē kamuyta ākoy tabanta :nyēē makooraach :Yēyiin.”

Wōlēē +/makiiserweetita Yēerusālēm
(Mataayo 24:15-25; Luuka 21:20-24)

¹⁴ Kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “Yoo kookas ‘kiyoo -mēēriiku :Yēyiin’† kukēēyyoonyēē yēē -/mākēēmākyinē, ōmwēy :biikaab Yuuteeya ākoy lekem barak. (Kuyēbchi yiit :chii nyoo sumānē ng'aleechu.) ¹⁵ Yoo kanyoorta :ng'aleechu chii kumii kōōnyii barak, -mēēwut kō kule kōōnēm kiy ake tukul nyēē sukumwēyto, ¹⁶ ameeyey :chii nyoo miitē mbareen kaa kule wokunam sireet nyēē iliiktēē keey. ¹⁷ Lēyyē, mākuwuyiiti sōō kule nee ām bēsyōōsyēchooto kooruuk choo kōōyootiin āk choo irēēriisyē! ¹⁸ Osaay Yēyiin kule māyēyākiis :ng'aleechu yoo yiiwoot. ¹⁹ Mākuwōōyiit :ng'woonintaab bēsyōōsyēchooto kusiir ng'woonin ake tukul nyēē kiikutook kuchakee kayey :Yēyiin kōōrēt, āmēēbērē mākutook :ng'wooninto ake nyēē tēē nyoo bēsyēēt ake. ²⁰ Nteenee kiikoonwaakiit :Yēyiin bēsyōōsyēchooto kuuyu mii :biikyii chēē kiikukwey nyēē nto kimanaakoonwaakiit, nto māmii :chii nyēē kātāwokusobē.

Kāārārookik chēē mābo man
(Mataayo 24:23-28; Luuka 17:23-24)

²¹ Yoo kāmwoowook :chii ake tukul kule ong'nyi *Kāārārookiintēt nto ong'nyiin, -mōōyēnchi, ²² kuuyu makukwa :biiko chēē makuyey keey kuyēk kāārārookik āk *wōōrkooyikaab Yēyiin. Makuyey :bichu ng'al chēbo kwōng'uut sukung'eeet, yoo imuuchāktōōs, kutēwēch biikaab Kiriistō choo kwēyootiin.

²³ Kunyoo, ōriib keey. !Kāāsim āmwoowook tukul kumanaayit :bēsyēēt.”

13:11 Luuka 12:11-12 13:12 Mat. 10:35 13:13 Mat. 10:17-22 13:13 Yoowa. 15:21 † 13:14 Tān. 9:27;
11:31; 12:11 13:16 Luuka 17:31 13:19 Tān. 12:1 13:22 Mat. 7:15; 24:24; 2Tēēs. 2:9-10

Kiyēē ibooru chōōnēētaab Yēēsu
(Mataayo 24:29-31; Luuka 21:25-28)

²⁴ Kutas taay :Yēēsu kumwoochi rubiikyii kule, “Yoo bēku :nyāliluutēchoo bo bēsyōōsyēchooto

‘Mākumis :asiista amēētākōōluuwu :araaweet.

²⁵ Mākōōtintiimākoy :wōliin bo barak kōōsuuw :kookeelik.’†

²⁶ +/ Makeekasa anii, *Wēritaab Chii, āchōōnēē boolik am kāāmuukēywēēk āk lēbkēēyyēētaab Yēyiin. ²⁷ +Māāyooktē malayikaanikyuu kōōruruukoot biiko choo kwēyootiin kung'eetee kōōrēēt komosta ake ākoy ake.”

Bēsyēēt nyoo iyēēwu :Yēēsu
(Mataayo 24:32-36; Luuka 21:29-33)

²⁸ Kumwoochi subak kule, “Yoo kēēnkāt :kēēto /kēēkuurēē *mutiiniit, kōōbooru kule kaakuriik kumusēs. ²⁹ Am kēēlto nyēē wuu nyooto, yoo ōkāsē kuyēyāktōōs :tukuuchoo, ōnkēt kule kaakuriik :bēsyēēt nyoo āyēēwunēē.

³⁰ !Kāāmwoowook, mābootōōs :biikyuu choo kyaakwey ānkoo kāyēyākiis :tukuuchoo tukul. ³¹ Mākubot :barak āk ng'wēny, nteenee mābotē :ng'alyoontēēnyuu.

³² Māmii :chii nyēē inkētē bēsyēēt nyēē āyēēwunēē. -Mēēnkētē :malayikaanik amāānkētē mbo nkani, nteenee inkētē :Baaba.

Ōchōb keyy
(Mataayo 24:42-44; Luuka 12:35-40)

³³ Ōriib keyy ankooyeyte keyy, kuuyu -mōōnkētē yēē yitu :bēsyoonooto.

³⁴ Kerkeyy yoo māchē :chii nyēbo kanyii kuwo ruutooy. Bākookyinē motwoorikyii yiisyēēt nyēē makuyey ankutool ake kuriib kayta. ³⁵ Ōriib keyy, kuuyu -mōōnkētē yēē rōōtunēē :chiitaab kayta. Imuuchē kuyit kukararakta :asiista, kwēēmooy kwēēn, kumānēērir :kōōrēēt nto kumānāāmwook :asiista. ³⁶ Yoo kāchō, māchāktōōs kunyōōrwook ōkāsū.

³⁷ Okas ng'aleechu! Mā akweek nkit chēē amiitē amwoowook ng'aleechu, nteenee māchāktōōs kuyeyta keyy :biiko tukul.”

14

Kicheeng' :buunikaab Yēēsu wōlēē makunamta inee
(Mataayo 26:1-5; Luuka 22:1-2)

¹ Kikiikung'ēt :bēsyōōsyēk āyēēnku kuyit :bēsyēēt nyēē kyoomēē :Yuutayeek *Saakweetaab Keeytaayeet ākoo Saakweetaab mukaatiin chēē mākuutunootiin. Kimii kuchēēng'ē :mbo *kibkōrōs ākoo kāānēētikaab kiruutēk wōlēē makunamta Yēēsu kumākāsē :chii sukubakach. ² Kimwooy kule, “-Mookany keeyey ng'aleechu yoo bo *Saakweetaab Keeytaayeet, kuuyu imuuchē :biiko kuyey wōōrōōryēēt.”

Kiraang'tee :koorkēēt ake Yēēsu mwaayta mēt
(Mataayo 26:6-13)

³ Kimii :yēē kyoomiisyē :Yēēsu am Beetannyaa kumiitē kaab Simōōni, chiichoo kikiikunāmē *:makereenik. Yooto, kuchō :koorkēēt ake kō nyēē kiboonto mwaay nyēē kiboong'u nyēē anyiny /ānkikyooltēē beesaan chēē chaang' miisin. Yooto, kuraang'tee :koorkoonoo Yēēsu mwaayaa mēt.

⁴⁻⁵ Yu kakas :biiko alake chēē kimii yooto kiyēē kayey :koorkoonoo, kumwooy nyēē kāng'woonchi kule, “Nto yu sukunyarta :koorkooni mwaay nyēē ālē beesaan chēē chaang' miisin kuu nyi! Nto yu /kātākyooltooy /ānkiikoochi bānoonik beesaanik.” Kinyēērchi :bichoo koorkoonoo miisin.

† 13:25 Isaaya 13:10; 34:4 13:25 Mat. 24:29 13:26 Tān. 7:13; Mat. 24:27; 26:64; 1Kōōr. 15:23; 1Tēēs. 4:15-16; 2Tēēs. 2:1; Ng'oong'. 1:7 13:27 Seka. 13:7; Mat. 13:41 13:32 Yēyuu. 1:7 13:35 Mat. 25:13-15 14:2 Māarkō 11:18

⁶ Kumwoochi :Yēesu bichoo kule, “-Moomakee kiy koorcoonoo. Ntēē kāākuyēwoo anii ng'alyoo nyēē karaam. ⁷ Ōboontē keey :akweek bānoonik ākookoy ānku +mōōyēē-tyēēchinē kuu wōlēē ōchāmtooy. Nteenee -mōōboontē keey anii ākookoy. ⁸ Kaakuyey :koorkooni kuu wōlēē kēemuuktooy kuroonkyi mwaayaa mētinyuu kuyeytaa nto yitu :yēē /kēemuyēēnoo. ⁹ !Kāāmwoowook, -/mākēewuutyēē koorcooni ām kiyēē kaakuyey yoo /kyoomtooy lōkōōywēk chēē kāroomēch ām kōōrēēt tukul.”

Kiinēm keey :Yuuta kuchaamta Yēesu
(Mataayo 26:14-16; Luuka 22:3-6)

¹⁰ Nto mii yoo, kuwo :Yuuta Iskaryoot nyoo ki akeenke ām rubiikaab Yēesu choo ki taman āk āyēēng', wōlēē kimii :mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch wokuchaamta Yēesu. ¹¹ Yu kayit wōlooto /kēēng'ērēkyi. /Kikēēmwoochi kule, “Yoo kēēyēwēēch kēēlto wōlēē +makeenamte Yēesu, kēēkōōniing' beesaanik.” Kuwo :Yuuta wokucheeng' wōlēē /sikeenamta Yēesu.

/Kikeeyeyta wōlēē /kyoomēē Saakweetaab Keeytaayeet
(Mataayo 26:17-19; Luuka 22:7-13)

¹² Ām bēsyēētaab taayta nyēbo Saakweetaab mukaatiin chēē mākuutunootiin, kiyēēnyē :Yuutayeek mēēnkit nyēē sukwaam bēsyoonoto.

Yu kayit :bēsyooni, kuteebee :rubiik Yēesu kule, “Ānō wōlēē +mawee-amee *Saakweetaab Keeytaayeet bokēēyētoowuung'?” ¹³ Kumwoochi :Yēesu rubiikyii āyēēng' kule, “Obe ākoy Yēerusālēm. +Mōōtuuyēē murēn nyēē boontoonu tērēētaab bēēko. Orub chiichoo lēt ākoy kōōto nyēē kēēwut. ¹⁴ Yoo kooyit kōyoto, ōmwoochi chiitaab kōōto kule mächē :Kāānēētiintēēt wōlēē sukwoomiisyēē ākoo rubiikyii ām Saakweetaab Keeytaayeet. ¹⁵ Mākōōboorwook :chiichoo kisēēnkēēt nyēē wōō nyēbo koroofa nyēē mii :tukuuk tukul chēbo ātēbto. Ōyēytoowēēch āmiik.”

¹⁶ Yu keewaany :Yēesu kumwoochi rubiichoo kuu nyooto, kuba ākoy Yēerusālēm ānkubokunyōōr ng'aleek tukul kuu wōloo kāmwooytooy :Yēesu. Kuyeyta āmiikaab saakwaanaa.

Kiiboor :Yēesu chiito nyēē kimii wokuchoomtooy
(Mataayo 26:20-25; Luuka 22:21-23; Yoowaana 13:21-30)

¹⁷ Kumii kurātoorātē :kōōrēēt, kuwo :Yēesu ākoo rubiikyii taman āk āyēēng' ākoy kōyoto ānkutoow kwaam saakweet.

¹⁸ Kumii kwoomiisyē, kumwooy :Yēesu kule, “!Kāāmwoowook, mii :akeenke ām akweek nyēē kēēmiitē kyoomiisyē :tukul nyēē makuchaamtaa.” ¹⁹ Kung'woonchi rubiik ankuteebee :ake tukul Yēesu kule, “Ara anii?” ²⁰ Kukētyi :Yēesu kule, “Nyoo kiilābloobtooy :tukwaay mukaatiit terekyeet akeenke nyēē makuchaamtaa. ²¹ Makume *:Wēritaab Chii kuu yoo /kikeesir kurubta keey āk inee. Nteenee mākung'woonchi sōō kule nee :chiito nyoo makuchaamtaa. Kaykay nto /kimākēēsich chiichoo.”

Kitoow :Yēesu saakweet nyēē lēēl
(Mataayo 26:26-30; Luuka 22:19-20; 1 Kōōriintēēk 11:23-25)

²² Yu kimii kwoomiisyē, kunam :Yēesu mukaatiit ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy. Nto tēē yoo kubetes mukaatiinaa ānkōōkoochi rubiikyii kōōnēmunooot. Kimwoochi kule, “Bōōrnyuu :nyi. Kunyi, o-am.” ²³ Kunam subak terekyeet nyēē kimii *:tifaayik ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy ānkōōkoochi rubiichoo kumōōsoot. ²⁴ Kimwoochi kule, “Korotiikyuu :chu chēbo *kiirootyēet nyēē lēēl.* +/Makiitaata sukusobcho :biiko chēē chaang'. ²⁵ !Kāāmwoowook, -māwāyyēē subak tifaayik ākoy bēsyoonoo wāāyyēē chēē leelach ām Kaab Yēyiin.”

14:7 Kiruu. 15:11 14:10 Māārko 3:19; Yoowa. 12:4 14:12 Chuy. 12:1-20 14:18 Tyēēn. 41:9 14:21 Yoowa. 13:2, 21-30 * 14:24 Māmwooyē :siruutēk alake kule 'nyēē lēēl'. 14:24 1Kōōr. 10:16; 11:23-25 14:24 Chuy. 24:8; Cherem. 31:31; Ibu. 7:22; 9:15-20

²⁶ Nto tēē yoo, kutyēēn :bichoo kōōkoostoo Yēyiin ānkung'ēētyo kutākyi keey Lekemeetaab *Musēytuuniinēk.

Kiiboor :Yēēsu kule makutuuch keey :Bētērō

(Mataayo 26:31-35; Luuka 22:31-34; Yoowaana 13:36-38)

²⁷ Kumii kēēltaab too, kumwoochi :Yēēsu rubiikyii kule, “+Mōōmwēyēēnoo :akweek tukul kuu yoo mwooyē :siruutēk kule, ‘+Maabakach ākiintēēt kusērēēt :kēēchiirēk.’†
²⁸ Nteenee yoo kaang'eetee meet, +maantooy Kalilaaya.” ²⁹ Kumwoochi :Bētērō Yēēsu kule, “Ānkoo kām wēyēēniing' :chuut tukul, -māābākooktiing' :anii.” ³⁰ Kumwoochi :Yēēsu kule, “Bētērō! Kāāmwoowuung', kumānēēturkuuchē :kirkōōnkiit nyēbo āyēēng' kwēēmowuuni, +meetuuch keey :inyiing' areet sōmōk kule -mēēnkētoo.” ³¹ Kumwoochi :Bētērō Yēēsu subak kule, “Mākoy atuuch keey! Yoo kābo meet kēēbēku :tukwaay.” Kōōruumchi :nkicheek rubiik chuut kuu nyooto.

Kiwokusaayee :Yēēsu Ketesemaane

(Mataayo 26:36-46; Luuka 22:39-46)

³² Yu kayit :Yēēsu ākoo rubiikyii yēē /kēēkuurēē Ketesemaane, kumwoochi kule, “Ōbuurēē yu, waasaay :anii.” ³³ Koonata kisich ākoo Bētērō, Yāākōbō ākoo Yoowaana. Kwaam :ng'uusng'uus Yēēsu kut kulōōklōōkēn. ³⁴ Kumwoochi rubiichooto sōmōk kule, “Kāāmuy :anii kut wuu nyēē +maameey. Ōng'ētunēē yuutēyu ānkōōkāsu!”

³⁵⁻³⁶ Yooto koonata :inee kisich kukutuny ānkuyim kutiiny :tokochta ng'wēny ankusaay kule, “Baaba! Imuuchāktōōs :tukuuk tukul ām wōlēē imiitē. Inēmtoowoo nyalili. Nteenee kuyeyakay kuu wōloo imāktooy :inyiing' mēēbērē kuu wōloo āmāktooy :anii.”

³⁷ Yu kēyēēwunēē :Yēēsu wōloo kāwokusooyēē, kunyōōr rubiik choo sōmōk kuruytōōs. Kumwoochi Bētērō kule, “Simōōni, ākoo kēēru? 'Kāmēēmuuchē mbo ikāsu ām asiista akeenke? ³⁸ Ōkāsu ankoosaay simōō-āsyi keey tyēmiisyēēt. Ōbērē nto oyey, āmāmii :nkuruuk.” ³⁹ Kooyey :Yēēsu subak ankuwokusaay kuu yoo kābo taay. ⁴⁰ Nto iyēēwu nyēbo āyēēng', kunyōōr mbo Bētērō kuruytōōs subak, kuuyu kichoosyootiin miisin. Kuchusyo :rubiichoo. ⁴¹ Kiiyey :Yēēsu subak ankuwokusaay nyēbo sōmōk, nto yu kaweech keey, kumwoochi rubiichoo kule, “Ākoo tōōbēng'tēē rwoonik? Kaakuyem. Okas kaakuyit :āsiiswēk /kiiyokoochi *Wēritaab Chii āwunnyēkaab kibng'ōōkisiis. ⁴² Ōng'nyiin choomtooyiintēēt kāākuchō! Ōng'ēētyē bokēētuyēē.”

/Kikeenam Yēēsu nteenee kitay /kēēsār

(Mataayo 26:47-56; Luuka 22:47-53; Yoowaana 18:3-11)

⁴³ Kutākumii :Yēēsu kung'ālōolē, kuyitu :Yuuta nyoo ki akeenke ām rubiichoo ki taman āk āyēēng'. Kiboontoonu keey biiko chēē chaang' chēē kitinyē chōōkiinēk ākoo syaariinek chēē kiiyooku :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo booyik. ⁴⁴ Kikiisimkumwoochinē :Yuuta bichoo kule, “Nyoo ōkāsē ātōrōōchē, ōnāmē nyooto ānkōōriibootē simāmwēy.” ⁴⁵ Kuyitu :Yuuta, kutōrōōchē Yēēsu kule, “Aase, Mokoryoontēēt!” ⁴⁶ Kutēryēkyinē :bichoo Yēēsu bakeenke.

⁴⁷ Kukāsē :rubiintēēt ake kuu nyooto, kung'usu chōōkiit, nto bērē kuyeb motwooriintēētaab kibkōrōs nyēē wōō, kuchwenta yīitit kōōsuuyto.

⁴⁸ Yooto, kumwoochi :Yēēsu bichoo kināmē inee kule, “Ōbērē āntōōchinē :anii lukēēt nyēē mächē kuweech kōōrēēt sookwaante chōōkiinēk āk syaariinek boonamaa?

⁴⁹ Ntēē kwāāboontē keey :anii akweek kwaak ām biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin ānēētiisyē. Kwaamaak :nee simoonamaa yooto? Nteenee ityiichē :ng'aleechu tukul siruutēkaab Yēyiin.”

14:26 Luuka 22:39 † 14:27 Sekaryaa 13:7 14:27 Māarkō 14:50-52; Yoowa. 16:32 14:28 Māarkō 16:7 14:31 Luuka 22:33-34; Yoowa. 13:36-38 14:35-36 Yoowa. 12:27; Mat. 6:10; Māarkō 10:38; Room. 8:15; Ibu. 10:9 14:38 Mat. 25:13; Ēfēēs. 6:18; Ibu. 2:18 14:42 Luuka 5:16; Ibu. 5:7-8 14:49 Luuka 24:46

⁵⁰ Yu kāmwooy :Yēesu kuu nyooto, kumwēchi keyy :rubiikyii. ⁵¹ Kimii :murēno nyēē kiinootē Yēesu nyēē kikyalyaktee keyy ankeet baateey. Nto yu kibērē /keenam, ⁵² kuchiwit kuchururchi ankaanaa yooto ānkumwēchi keyy kibchuraat.

Kumii :Yēesu taayeetaab kōōkwēēt nyēē wōō nyēbo Yuutayeek

(Mataayo 26:57-68; Luuka 22:54-55, 63-71; Yoowaana 18:13-14, 19-24)

⁵³ /Kikēkwēryoot Yēesu ākoy kaytaab *kibkōrōs nyēē wōō. Kikiiruruukyi keyy wōlooto :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch, booyik ākoo kānēētikaab kiruutēk. ⁵⁴ Kiinaamaat :Bētērō Yēesu ākoy kuyit kiyēnkuutaab kaytaab bichoo bo kōrōs. Kumii wōlooto kōōbuur :nkinee ng'wēny kuyu maata nyēē kimii kuywēē :biiko chēē kiriibē kayaa.

⁵⁵ Kimach *:kōōkwēētaab Yuutayeek tukul kōōyoonkyinē :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch, kule kunyōōr ng'ālyoo nyēē miyaat nyēē nāmē Yēesu /sikiitiilchi meet. Ntee-nee mānānyōōr ng'ālyoo. ⁵⁶ Ānkoo kimōlōlchi :biiko chēē chaang' Yēesu ng'al, kichu-unchuun :ng'aleekwaa. ⁵⁷ Kimwooy :alake subak kule, ⁵⁸ “Kikeekas :acheek kumwooyē :chiichi kule mākōōturbuub *Kōōtaab Yēyiin nyoo kitēēchē :biiko ankuteech ake nyēē mēēbērē tēēchē :biiko. Kālē makuteechee nyooto bēsyōōs sōmōk.” ⁵⁹ Kichuunchuun :nkicheek ng'aleekaab bichoo. ⁶⁰ Yooto kōōyoo :chiichoo wōō bo kōrōs ankuteebee Yēesu kule, “Itinyē wōlēē ituuktooy keyy ām ng'aleechu mwooyē :bichu?” ⁶¹ Kusiisiyi keyy :Yēesu. Kumwoochi subak :chiichoo wōō bo kōrōsēēk Yēesu kule, “Inyiing' man *Kāārārookiintēēt, Lakwataab Nyoo Tōrōōr?” ⁶² Kumwoochi :Yēesu kule: “Anii :nyooto anku +mookas *Wēritaab Chii kōōbuurunēē āwutaab taay nyēbo Nyoo bo Kāāmuukēy ankookas kuchōōnēē boolik.” ⁶³ Kikwaany keyy :moo chiichoo wōō bo kōrōs kut kubaach sirookyii ānkumwooy kule, “Nee ake :nyēē /tākēēmwoowēēch kurubta keyy āk chiichi? ⁶⁴ Kookas oob wōlēē kāākōōntosuurtō Yēyiin? Kunyi, ōbērē nee akweek?” Kōōruumchi :kiirwookik tukul kule, “Misiyinē kume.” ⁶⁵ Kung'utyi :kiirwookik alake Yēesu ankurat koonyek. Kurātootiin :koonyek, /kiituluuksēt /ankeeteabee kule, “Mwoowu, baa, ng'oo :nyi kēētuluuchiing'!” Yooto, koorabaakset :bichoo kiriibē kayaata.

Kituuch keyy :Bētērō

(Mataayo 26:69-75; Luuka 22:56-62; Yoowaana 18:15-18, 25-27)

⁶⁶ Kumii :Bētērō kēēbuur biiy, chokumur yooto :chēēbto ake nyēē kiyēchinē kibkōrōs nyēē wōō yiisyēēt. ⁶⁷ Kōōrōōtoot :chēēbooto Bētērō ānkulē, “Kwēēboontootē keyy :nkinyiing' oob chiichi bo Nāāsārēēt!” ⁶⁸ Kutuuch keyy :Bētērō. Kimwooy kule, “-Māānkētē kiyēē imwooyē.” Kōōnookyi :Bētērō yēbo oreet nyēē wēētii kayaata. Yooto, kooturkuuch kirkōōnkiit. ⁶⁹ Kutākumiitē :Bētērō yooto bo oreet, kukas :chēēbkēy subak, ānkumwoochi biiko chēē kimii yooto kule, “Lēyyē! Rubiintēētaab Yēesu :chiichi!” ⁷⁰ Kutuuch keyy :Bētērō subak. Nyēē mā tyaa, kumwoochi :biiko chēē kimii yooto kule, “Kubooyiit man! Inyiing' rubiintēētaab Yēesu kuuyi isālu Kalilaaya.” ⁷¹ Kuchubchi keyy :Bētērō kule, “-Māānkētē chiichi ōmiitē ōng'ālōōlēē.” ⁷² Yooto, kooturkuuch :kirkōōnkiit nyēbo āyēēng'. Koosoot :Bētērō yoo kāmwoochinē :Yēesu kule, “Kumaneeturkuuch :kirkōōnkiit nyēbo āyēēng', +meetuuch keyy :inyiing' areet sōmōk kule -'mēēnkētoo.”

Kuriir :Bētērō nyēē ng'waa.

15

Kumii :Yēesu taayeetaab Bilaato

(Mataayo 27:1-2, 11-14; Luuka 23:1-5; Yoowaana 18:28-38)

¹ Nto yu kāmwook :asiista, kootiil *:kōōkwēētaab Yuutayeek tukul kunam wōlēē mii :mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch, booyik āk kānēētikaab kiruutēk kurat Yēesu ānkukwēryoot ākoy kaab *Bilaato.

² Yu /kakiyitita kaab Bilaato, kuteebee :nyoo Yēesu kule, “Inyiing' :bāytooyiintēetaab Yuutayeek?” Kumwoochi :Yēesu kule: “Wuu nyooto, sinee.” ³ Kiiteeyee keey :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch kule kiikuyey :Yēesu ng'al chēē chaang'. ⁴ Kuteebee :Bilaato Yēesu kule, “Māmii :kiyēē 'ikētu kurubta keey ng'aleechu mwooyē :bichu kule !kiyey?” ⁵ Mānāākēt :Yēesu ng'ālyoo. Kuboty :tonkoy Bilaato.

*Kiisimchi :kāntōōyikaab Yuutayeek Bilaato kubakach Yēesu
(Mataayo 27:15-26; Luuka 23:13-25; Yoowaana 18:39—19:16)*

⁶ Kiityooktooy :bāytooyiintēēt ām kēnyiit ake tukul kibratyaanteet akeenke nyoo kaakutool :biiko. /Kikēyēyē kuu nyooto yoo /kyoomē *Saakweetaab Keeytaayeet. ⁷ Kimii ām bēsyōōsyēchooto :biiko alake chēē kikwiilē bāytooyiisyēetaab Bilaato ānkiki-ikubākākiis kut /kikiikeerat. Akeenke ām bichooto ku nyēē /kikēēkuurēē Baraaba. ⁸ Yooto kōōruruuky keey :biiko chēē chaang' kaytaab Bilaato. Kusoom :bichoo Bilaato kōōtyooktoochi chiito akeenke nyēē rataat kuu yoo kwētyooktoochinē kwaak yoo mii :saakwaanaa. ⁹ Kuteeb :Bilaato kule, “Ōmāchē ātyooktoowook bāytooyiintēetaab Yuutayeek?” ¹⁰ Kitēēbēē :Bilaato bichoo kuu nyooto kōōnkētē kule kētuuyiityi :mbo kibkōrōs Yēesu moo. ¹¹ Nteenee kōōwuruur :mbo kibkōrōs biiko tukul kumwoochi Bilaato kootyaakta Baraaba yoo kātētyooktooy Yēesu. ¹² Kuteeb :Bilaato kule, “Kunyi, ōmāchē ayeyee nee naas chiichi ōbērē bāytooyiintēetaab Yuutayeek?” ¹³ Kōōruumchi :biiko tukul kule, “Ibakach!” ¹⁴ Kumwoochi :Bilaato biiko kule, “Ara koleel nee :chiichi?” Kubōloobōl :biiko kule, “Obakach! Obakach!” ¹⁵ Nto kuuyu kimāmāchē :Bilaato kunyēer :biiko, kōōtyooktoochi Baraaba. /Kikiityōōlsēt Yēesu, nto tēē yoo kōōyokooyto /bokēkwērtoochi *murtooywoontēēt.

*Kiintosuur :biikaab lukēēt Yēesu
(Mataayo 27:27-31; Yoowaana 19:2-3)*

¹⁶ Kubeeta :biikaab lukēēt Yēesu ākoy kaytaab *Bilaato āriit ānkukuur lukēetaab booryēt tukul.

¹⁷ Kōōlookyi sireet nyēē arraa ankutaay kuutwēetaab kātōok ankookemeer mētinyii wuu nyēē kāyēk bāytooyiintēēt. ¹⁸ Yu /kāakiilookyi tukuuchoo, /kēetoow /keeyey keey kule /kākēēsilto Yēesu /kēēmwooyē kule, “Kimkim! Bāytooyiintēetaab Yuutayeek!” ¹⁹ Kiikōryōōnyēē :bichoo Yēesu kirōkto mēt ānkung'utyinē kibtaman ānkukutunyēē taayeenyii kuyēyē keey kule kākoonyit.

²⁰ Yu /kāakiintosuur, /kiirēekunēē siraanaa arraa /ānkiilookyi sirookyii choo bo kwaak nto tēē yoo, /kēēkweryoot /bokēkwērtoochi murtooywoontēēt.

*/Kikēkwērtoochi Yēesu murtooywoontēēt /ānkiinchuruur
(Mataayo 27:32-44; Luuka 23:26-43; Yoowaana 19:17-27)*

²¹ /Kēēmii /kēēbēetooy /kēētuuyēē chiito ake nyēē kibo kōōrēetaab Kurēēn. /Kikēēkuurēē chiichoo Simōōni nyēē ki kwaaniitaab Aleksaanta ākoo Ruufō. /Kēētuuyēē kuu nyooto, /kēēkērchinē koong' kukalab murtooywoontēetaab Yēesu.

²² Kikweryoot :bichoo Yēesu ākoy yēē /kēēkuurēē Kolkoota, (kaayneet nyēē ibooru kule 'Rōkyēetaab Mēt'). ²³ Nto bēē kōōkoochi :bichoo Yēesu *tifaayik chēē /kikeetasee saakityeek* alak, kutay kuyye.

²⁴ Kukwērtoochi :bichoo Yēesu murtooywoontēēt. Nto yu mākubchēchi keey sirookyii, kubar *sēkēeryēt sukōōnkētēē kule ng'oo :nyēē mākuyib sireet nkōnō.

²⁵ Ki asiistaab sōmōk nyēbo kōōrōōn, yu /kikēkwērtoochinē Yēesu murtooywoontēēt. ²⁶ /Kikiikēēsirchi kiito ake ng'aleek chēē kiyey /sikiitiilchi Yēesu meet chēē kimwooyē kule: BĀYTOOYIINTĒETAAB YUUTAYEEK.

²⁷ /Kikēēkwērtoochi nkicheek kibng'ōōkisiisi āyēēng' murtooywōōsyēkwaa. /Kikiyyoong'tēē ake āwutaab taay nyēbo Yēesu /ānkiiyyoong'to ake nyēbo kaataam.†

²⁹ Kiinchuruurē :biiko chēē kimurē yooto Yēesu ānkukwērtooy mētēwook kumwoochinē kule, “Ntēē kwēēbērē :inyiing' +mēēturbuub *Kōōtaab Yēyiin ankiiteechee subak bēsyoōsyēk sōmōk? ³⁰ Iraraach keey naas. Irēkunēē murtooywoontoonoo!”

³¹ Kiinchuruur :nkicheek mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo kāānēētikaab kiruutēk Yēesu kumwoochinē keey kule, “Kiisoobē :chiichi biiko alak, ntēē -mēēsoob keey naas. ³² Kēēmāchē keekas ra kārārōokiintooni kuurē keey kule bāytooyiintēetaab *Is-rāyēēliik. Yoo keemuuch kurēkunēē murtooywoontooni, +mākiiyēnchi.” Kiinchuruur :nkicheek kibng'ōōkisiisyēchoo kimii murtooywōōsyēkwaa.

Meetaab Yēesu

(Mataayo 27:45-56; Luuka 23:44-49; Yoowaana 19:28-30)

³³ Kichō :mēēnānēēt bēēt nyēē kiker kōōrēēt tukul, kung'eetee āsiiswēk lo ākoy āsiiswēk sokool. ³⁴ Yu kayit āsiiswēk sokool kōōnchō :Yēesu kule, “Yēyiintēenyuu, Yēyiintēenyuu, ntēē 'keebakaakta!”† (Kimwooyē yooto ām kuutiinyii kule, “Ēlōōy, Ēlōōy, lema sabaktani?”)

³⁵ Yu kakas :biikaab lukēēt chēē kimii yooto, kulē, “Okas, miitē kukuurē *Eliiya.” ³⁶ Kulabatee :chiito ake kiroonkuryēēt ankooluumta *tifaayik chēē tāytāy. Kurutyi kiroonkuryoonoo kēētīt ānkōōyokoochi kuutiitaab Yēesu ānkulē, “Okany keekas yoo mākuchō :Eliiya chokōōrēēkunēē murtooywoontooni!”

³⁷ Kiinchō :Yēesu ankung'et.

³⁸ Yooto bakeenke, kukērēerunēē keey āyēēng' kuchakee barak ākoy ng'wēny :ankeet nyēē ki rikimim nyoo /kikiyyēēlēē Kitōōkiitaab *Kōōtaab Yēyiin.

³⁹ Yu kakas :chiito nyēē wōō nyēbo lukēētaab booryēēt‡ wōlēē kameeta :Yēesu, kumwooy kule, “Kubooyiit man, ākoo Lakwataab Yēyiin :chiichi.”

⁴⁰ Kikiyyoong'iis :chēēbyōōsōōk alake yēē lōō kutoobēnē kiyēē kiyēyāktōōs. Chēēbyōōsōōchoo alak ku Maaryaa nyēbo Maktaala, Sālōōmē ākoo Maaryaa kaameti-itaab Yōōsē āk Yāākōbō nyoo mining'. ⁴¹ Kirubootē ānkiiyētyēēchinootē :chēēbyōōsōōchoo Yēesu, yoo kimii Kalilaaya. Kimii :nkicheek chēēbyōōsōōk alake yooto chēē chaang' chēē kiinaam Yēesu ākoy Yēerusālēm.

Wōlēē /kikeemuyta Yēesu

(Mataayo 27:57-61; Luuka 23:50-56; Yoowaana 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Ki bēsyeēt :nyooto nyēē kichōbēē keey :Yuutayeek kukānyoonu bēsyeētaab *Sabaato. Kimii :boontēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Yōōsēēf nyēbo *kiriinkēētaab Ari-mataaya nyēē ki kiirwookiin nyēē kitookunoot ām *kōōkwēētaab Yuutayeek. Kiki-ikōōyēnchi :boontoonoo kule kichōōnēē :Yēesu Kaab Yēyiin chokuyēk Bāytooyiintēēt nyoo /kikēēmii /kēēkānyē. Yu kakas :boontoonoo kule kaakuriik :āsiiswēk chēē toowu :bēsyeētaab *Sabaato ānkutākumii :Yēesu murtooywoontēēt, kukāng' ānkuwo kaab *Bilaato wokusoom /kēēchāmchi kōōnēm muustaab Yēesu sukumuy, kumanaarataarat :kōōrēēt. ⁴⁴ Kiilat :Bilaato yu kakas kule kaakume :Yēesu. Kikuur chiito nyēē wōō nyēbo lukēēt ankuteebee kule, “Kaakume :Yēesu, man?” ⁴⁵ Kumwoochi :nyoo kule, “Kaakume.” Kuchāmchi Yōōsēēf wokuyib muustaab Yēesu. ⁴⁶ Kiwokwaal :Yōōsēēf ankeet ānkuwokōōrēēk muustaab Yēesu ām murtooywoontēēt ankuratee ankaanaata. Kunam muusto ānkuwokōōtōōr kochonkeet ake nyēē /kikiikiwōr. Nto yityo, kuwunukyi rwaanteet nyēē wōō kuker kochonkaanaa.

† 15:27 Tāsyinē :siruutēk alake kērēywoontooni 28: Kiityiich :yuutēyu siruutēkaab Yēyiin choo mwooyē kule, /Kikeetasta kibng'ōōkisiisi. 15:27 Isa. 53:12 15:29 Yoowa. 2:19; Māārkō 14:58; Yoowa. 2:19 15:32 Tyēēn. 22:7; 109:25 15:33 Āmōōs 8:9 † 15:34 Tyēēn. 22:1 15:36 Tyēēn. 69:21 15:38 Chuy. 26:31-33; 2Tēt. 3:14; Ibu. 10:19-20 ‡ 15:39 Tāsyinē :siruutēk alake kule 'wōlēē kiinchōōyto āk'. 15:39 Mat. 27:11; Māārkō 1:1, 11 15:41 Luuka 8:2-3

⁴⁷ Kikāsē :Maaryaa nyēbo Maktaala ākoo Maaryaa, kaametiitaab Yōōsē, yēē / ki-keekonoree Yēēsu.

16

King'eetee :Yēēsu meet

(Mataayo 28:1-8; Luuka 24:1-12; Yoowaana 20:1)

¹ Yu kāākubēk :bēsyeētaab *Sabaato kukarakta :asiista, kuwo :Maaryaa nyēbo Maktaala, Sālōōmē, ākoo Maaryaa kaametiitaab Yāākōbō, wokwaal mwaanik chēē boong'u nyēē anyiny subokooyiilee muustaab Yēēsu.

² Yu kēērīr :kōōrēēt, kubeeta mwaanichaa ākoy wōloo /kikēēmuchinē Yēēsu. ³⁻⁴ Kumii kēēlto, kutēēbootēē keey kule, “Ng'oo :nyēē wokuwunuktoowēēch rwaantaanaa tēē nyoo ēē?” Yu kayit, kukasta, nto bērē kulē, /kiikēēwunukto rwaanteet kuyaatakay :kochonkeet. ⁵ Kōōwut kochong'. Yooto, kukas murēn nyēē kikiibuur āwutaab taay ām kochong'. Kikiilaach sireet nyēē lēēl anku kooy nyēē kiilēkēchēēchē miisin. Kumuuoyo :chēēbyōōsōōchoo miisin yu kakas chiichoo. ⁶ Kumwoochi :chiichoo kule, “-Mōōmuuyē! Ānkētē kule kōōmāchē Yēēsu nyēbo Nāāsārēēt nyoo /kōkēēkwērtōochinē murtooywoontēēt. Kaakung'eetee meet, neennyi māmii yu. -Mōōkāsē yu /kiki-itōōrē! ⁷ Bōōmwoochi Bētērō ākoo rubiik chuut kule, ‘Makoonto :Yēēsu Kalilaaya wōlēē +mābōōnyōōrchi kuu wōloo kimwooytoowook.’ ” ⁸ Kichuwunee :chēēbyōōsōōchoo kochonkaanaa nyēē kābōōtoon. Kilabat āmānāāng'ālōolchi chii ake tukul ām kēēltaab too.

Kiiboorchī keey :Yēēsu Maaryaa nyēbo Maktaala

(Mataayo 28:9-10; Yoowaana 20:11-18)

[⁹ King'eētēē :Yēēsu meet kukāng'ēēyēn :kōōrēēt ām bēsyeēt nyēē kirubē bēsyeētaab *Sabaato. Nto chiito nyēbo taay kōōboorchī keey :inee ku Maaryaa nyēbo Maktaala, nyoo kiibēbēētoochinē tāmirmirook chēē miyootēch tisab. ¹⁰⁻¹¹ Kuwo :Maaryaa nyi bo Maktaala ākoy wōlēē kimii kuriiryēē :rubiikaab Yēēsu ānkumwoochi kule, “!Kaakas Yēēsu! Soboot!” Kuchweesta :rubiichoo ng'aleekyīi.

Kiiboorchī keey :Yēēsu rubiikyīi āyēēng'

(Luuka 24:13-35)

¹² Kikiikuwalak :eertaab Yēēsu kōōboorchinē keey rubiikyīi āyēēng' chēē kimii kēēltaab too kukwoonēē Yēērusālēēm. ¹³ Yooto, kooyeey :rubiichoo Yēērusālēēm bokumwoochi chuut kule, “!Kaakeekas Yēēsu.” Kuchweesta :chuut ng'aleekwaa subak.

Kiiboorchī keey :Yēēsu rubiik choo ki taman āk akeenke

¹⁴ Ām lētuunoo, kōōboorchī keey :Yēēsu rubiik choo ki taman āk akeenke kumii kwoomiisyē. Kibōlchi :Yēēsu rubiichoo, kuuyu kitay kōōyēnchi kule kiimuuchē :inee kung'eetee meet ākoo mbo subak kule kichwees ng'aleekaab biiko choo kimwooy kule kiikukas inee ānkusoboot.

Kimwoochi :Yēēsu rubiikyīi bokwaamta lōkōōywēk chēē kāroomēch

¹⁵ Nto mii yoo, kumwoochi rubiikyīi kule, “Obe kōōrōōsyēk tukul bōō-āmchinootē biiko tukul lōkōōywēk chēē kāroomēch. ¹⁶ Chii ake tukul nyēē kēēyēnwoo /ankeebatisan, makooraach :Yēyiin. Nto nyoo kāmēēyēnwoo, +/makiiruusta. ¹⁷ +/Mākiikoochi biiko choo kēēyēnwoo kāmūukēywēēk chēē imuuchē kuyey kiy nyēē -mēēmuuchē :chii ām nkuruukyīi. Imuuchē ām kaayneenyuu, kōōbēbēētooy tāmirmirook chēē miyootēch kung'ēētyēē biiko. Makung'alaal ng'ēlyēēbik chēē -mēēnkētē. ¹⁸ Yoo kanam eereen māyēyēē kiy, nto yoo kayye mbo ng'woonēēt mābākāchē. Yoo kātiinyēē chii nyēē imnyoonē āwunnyēk ankusaay Yēyiin, kusobē :chiichoo.”

16:6 Määrkō 8:31 16:7 Määrkō 14:28 16:10-11 Yoowa. 20:14-18 16:10-11 Luuka 24:9-11 16:13 Luuka 24:13-35 16:16 Luuka 24:36-49; Yoowa. 20:19-23 16:16 Mat. 28:19 16:16 Yēyuut. 2:38 16:17 Yēyuut. 2:4; 8:7; 10:46; 16:18; 19:6; 1Kōōr. 12:10; 14:1-40 16:18 Tyēēn. 91:13; Luuka 10:19; Yēyuut. 4:30; 5:16; 8:7; 28:5; Yāāk. 5:14-15

*/Kikēyib Yēesu kuwo kibkōōnkōy
(Luuka 24:50-51; Yēyuutēk 1:9)*

¹⁹ Yu kaakoowaany :Mokoryoontēēt Yēesu kung'āloolchi rubiikyii, /kēyib kuwo Kaab Yēyiin wokōōbuurēē āwutaab taay nyēbo Yēyiin.

Kyaamtaat :rubiik lōkōōywēk chēē kāroomēch

²⁰ Kiba :rubiik kōōrēēt tukul bokwaamta ng'aleekaab Yēesu. Yu kyoomtooy ng'aleechaa, kiyēyē ām kāāmuukēywēēkaab Yēesu tukuuk chēē -mēēmuuchē :chii kuyey. Tukuuchooto chēē kiyey biiko chēē chaang' kucham kule bo man :lōkōōywē-chooto.]

Luuka

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē āk wōlēē kiwuunto :ng'aleek ām taay: Kisirē :Kirikiintēēt Luuka lōkōōywēchu kāroomēch. Ki musookiin nyēbo kiirnān ānki toorētiintēetaab Bāwulō nyēē /kiikoosēē keey ām booniinēkyii alak. Mātookunoot nyēē tyaa kule /kikēēsirē āyu kitaabuuni nteenee /kiisōōtyinē kule imuuchē ku kēnyiitaab 50 KK nto ku 63 KK ām kōōrēetaab Rooma, Ēfēēsō nto ku Kayisareeya.

Kiyēē mii āriit: Kisabsab :Luuka siruutēk tukul ām keel nyēbo kiirnān āk ng'aleek tukul choo /kiikēērār kurubta keey āk soboontaab Yēesu, meenyii āk ng'eeteetaab meet kumanaasir kitaabuuninyii. Kuuyu ki Kirikiin, kitet siruutēkyii kurōōb keey, ng'ālyoo nyēē tēerchiintōōs āk biiko choo kisālu lburaneek choo mākāsē yēēt kiy yoo /kāmākēētēt siruut ām kēēlooto. I-ārōōru :Luuka kule Yēesu ku *Wēritaab Chii nyēē kiyibchi biiko tukul lōkōōywēk chēē kāroomēch. Ibooru :inee mbo lōkōōywēk alak chēē maneemuuch :siriik chuut alake kutwech ām siruutēkwaa.

Kiyēē āmu: Yoo ikiimē :Mataayo kule Kāārārookiintēetaab Yuutayeek :Yēesu ānkwoorōōru :Māārō kule yēchinē :Yēesu Yēyiin yiisyēēt, kumāchē :Luuka kōōboor kule Yēesu ku Yēyiintēēt nto subak, ku chii nyēē chōōnēē siintaaryeetaab Aatam (kur. 3:23-38). Ibooru :Luuka ām yuutēyu kule Yēesu :nyēē bāwu kiy ake tukul ām kōōrēēt.

Ārōōrunēēt

¹ Boontēēt nyēē koonyitoot Tēyōfiilō, kiikusir :biiko chēē chaang' ng'aleek chēē kiikuyēyākiis ām wōlēē kēēmiitē. ² Kisir kuu wōloo kimwooytoowēēch :biiko choo kikāsē ng'aleechaata rubtooy keey āk Yēesu. Bichooto mbo :chēē kibokwaamtaat ng'aleechaa. ³ Boontēēt nyēē koonyitoot, kuuyu kwāārōōtootē tukuuchoo tukul kung'eetee wōlēē kitoowunēē, kaasoot kule karaam asiruung' ām kēēlto nyēē chōboot ⁴ siinkēt kule man :kiy ake tukul nyoo /kiikiineetiing'.

Kiiboor :malayikeet kule +/mākēēsich Bātisāniintēēt Yoowaana

⁵ Yu kibāytooy *:Ērōōtē kōōrēetaab Yuutayeek kumukuul, kimii *:kibkōrōs ake nyēē /kikēēkuurēē Sekaryaa nyēē kichōōnēē sokonyeet nyēbo mbo *kibkōrōs nyēbo Abiia. Nto cheebyoosyeenyii ku Ēliisābēēt nyēē kibo kōōtaab *Āārōn nyoo kiyooto mbo kibkōrōs. ⁶ Kiiywēyē :Sekaryaa āk cheebyoosyeenyii Yēyiin ānkirubē kiruutēk tukul kuu wōlēē māktooy :Yēyiin. ⁷ Kikiikōōbuurchiin :tukwaay nyēē lōō āmānānyōōr lēēkōōy, kuuyu ki sōōn :Ēliisābēēt.

⁸ Kimii :yēē kiyēyiisyē :Sekaryaa ām *Kōōtaab Yēyiin, kuuyu kibo kōōng'waa :bārooyinto kuyēyiis. ⁹ /Keekwey inee ām bareetaab *sēkēeryēēt, kuu wōloo /kikēēyēytooy kwaak, kōōwut Kōōtaab Yēyiin wōloo kiiwutē :mbo kibkōrōs nkit wokōōtuskēēn kiito ake nyēē boong'u nyēē anyiny. ¹⁰ Kisooyē :biiko chuut tukul ām saang' ku tēē yooto tukul.

¹¹ Kutākumii kō, kuchōōnchi *:malayikeet ake ānkōōyyoonyēē āwunyii nyēbo taay ām yoo kiituskēēnēē kiyoo. ¹² Kuteryekta keey :mukuulēy Sekaryaa ānkumuy miisin. ¹³ Nteenee kumwoochi :malayikaanaa kule, "Sekaryaa, -mēēmuy! Kaakukas :Yēyiin saay-eeng'uung'. Kunyoo, mākusikuung' :cheebyoosyeeng'uung' leekweet nyēē wēēriit ānku +mēēkuurēē lakwanaata Yoowaana. ¹⁴ +Meeng'erech ānku mākung'ērēkiis :nkicheek biiko chēē chaang' kubo ng'ālyoontooni. ¹⁵ Mākuyēk :Yoowaana chii nyēē wōō ām taayeetaab Yēyiin. Mēēbērē makuyye *tifaayik nto tukuuk alak tukul chēē ibōōkiitē biich. Mākōōnyiiyti :Yēyiin Tāmirmiryēēnyii ānkoo kutākumiitē mooyēetaab kaamet.

1:3 Yēyuut. 1:1 1:5 1Tēt. 24:7-18 1:7 Toowu. 25:21; Kāāyit. 8:23-26 1:8 1Tēt. 24:19 1:9 Chuy. 30:7-8
1:12 Kiir. 6:22-23; 13:22; Tān. 8:17; Luuka 2:9 1:13 Tān. 10:12, 19; Luuka 1:30; 2:10 1:15 Kāāyit. 6:3-4; Luuka
7:33

¹⁶ Makuweech biikaab *Isrāyēēl chēē chaang' kucham Yēyiintēēng'waa. ¹⁷ Makoonto :inee taayeetaab Mokoryoontēēt ām tāmirmiryēēt āk kāamuukēy chēē wuu choo kibo *Eliiya. Mākōochoomnyo lēēkōōk ākoo sikiikwaa, makuweech biiko choo kāwōōt kukas ng'aleekaab choo churtootiin ankuyeyta biiko kutorooch Mokoryoontēēt.”

¹⁸ Kumwoochi :Sekaryaa malayikaanaa kule, “Ntēē kōōkēēwōōyēkiitu :tukwaay. +Māānkētēē nee kule man :ng'aleechu?”

¹⁹ Kukētyi :malayikaanaa kule, “Ntēē :anii Kāāburyēēl, nyoo ālēēkityiintōōsii āk Yēyiin! /Kāākiyookwoō āyibuung' lōkōōywēchu kāroomēch. ²⁰ Kas! Mākuyēyākiis :ng'aleechu ām bēsyēēt nyēē kiikukwey :Yēyiin. Nteenee kuuyu maneecham kiyēē kāāmwoowuung', makunaming' keey :kuut ākoy kuyityiin :bēsyoonoto.”

²¹ Kikānyiiis :biiko choo kimii saang' kut kulē, “So! Nto yu keekaay keey ra :Sekaryaa ām kō kuu nyi ēē?” ²² Yu kāwokuchuw saang', kikiikunamakay :kuutiit nyēē kimēēmuuchē kut kung'alaal. King'ālōolchinēē biiko āwunnyēk baateey. Kōōnkēt yooto :biiko kule kikiikutooky Sekaryaa :ng'alyoo kuchōōnēē wōlēē mii :Yēyiin.

²³ Kitas taay :Sekaryaa kuyēyisyē ām *Kōōtaab Yēyiin ākoy kubēk :bēsyōōsyēkyii. Nto mii yoo, kuwēēchi keey kaa.

²⁴ Nyēē mā tyaa, kunam :mooyēēt Ēliisābēēt. Kuwunyeē keey kō ārook muut. Kumwoochi keey yooto kule, ²⁵ “Kaakuriireenaa :Yēyiin kōōnēmtoowoo kāānchuruurēētaab biiko kuuyu mānāāsich.”

Kiiboor :malayikeet wōlēē +/mākēēsikto Yēēsu

²⁶ Ām araaweetaab lo kung'eeteē kukānyikisiit :Ēliisābēēt, kōōyookto :Yēyiin malayikeet Kāāburyēēl kuwo ākoy Nāāsārēēt ām yēēmēētaab Kalilaaya.

²⁷ Kimii *:ārung'oonyoontēēt ake wōlooto nyēē /kikēēkuurēē Maaryaa. /Kikiikēēmākyi chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Yōōsēēf nyēē kichōōnēē kōōtaab Bāytooyiintēēt *Tāwuti.

²⁸ Kiwo :malayikaanaata ākoy yēē kimii :Maaryaa ānkumwoochi kule, “Ichāmu nee oō, Maaryaa? Sērē, ichamaat ām taayeetaab Yēyiin.” ²⁹ Kibotyī :Maaryaa kiyēē mākumwooy, yu kakas ng'aleechaa. Kiteebē keey kityō kule, “Ng'al nee :chu ēē?”

³⁰ Kumwoochi * :malayikeet kule, “-Mēēmuy! Kāākōōbēruuriing' :Yēyiin! ³¹ Kunyi, imiitē wēēnyikisiitu ānku +mēēsich leekweet nyēē wēēro ānku +mēēkuurēē lakwanaa Yēēsu. ³² Mākuyēk chii nyēē iyweyaat ānku Lakwataab Yēyiin. Mākōōkoochi :Yēyiin kāāmuukēywēēk kubāytooyiis kuu Tāwuti. ³³ Makubayta biikaab *Isrāyēēl ām kēnyisyēk chēē mābēku.”

³⁴ Kuteebē :Maaryaa malayikaanaa kule, “Āmuuchē :anii ānyōōru leekweet kule nee? Ntēē atiimaat.”

³⁵ Kukētyi :malayikaanaa kule, “Mākuchōōnchiing' :Tāmirmiryēētaab Yēyiin ankoolaambuuchiing' :kāāmuukēywēēkyii. Churtaat :leekweet nyēē +mēēsich /ānkumākēēkuurēē lakwataab Yēyiin. ³⁶ Nto subak, ānkoo kimwooyē :biiko kule ki sōōn :tilyeeng'uung' Ēliisābēēt ānkimii kukēēytēē kēnyisyēkaab yyootēēt, boonto ra mooyēēt nyēbo ārook lo. ³⁷ Māmiitē :kiy nyēē mēēmuuchāksē ām wōlēē mii :Yēyiin.”

³⁸ Kumwooy :Maaryaa kule, “Āchāmē kiy ake tukul nyēē mākwoō :Yēyiin. Kunyoo, kany kuyeyakay kuu wōloo 'keemwaayte.”

Yooto, kuwēēchi keey * :malayikeet.

Kiruutoochi :Maaryaa Ēliisābēēt

³⁹⁻⁴⁰ Yooto bakeenke, kuruutoochi :Maaryaa Ēliisābēēt āk boontēēnyii Sekaryaa chēē kiminyē *kiriinkēēt ake ām mosoobēytaa yēēmēētaab Yuuteeya.

1:17 Kiir. 13:3-5 1:17 Mal. 3:1; 4:5-6; Mat. 11:14; 17:10-11 1:18 Toowu. 17:17; 18:11-12; Luuka 1:34 1:19 Tān. 8:16 1:24 Toowu. 21:1-2; 1Sām. 1:19-20 1:25 Toowu. 21:6-7; 30:23 1:26 Tān. 8:16 1:27 Mat. 1:16
1:28 Kiir. 6:12; Ruut 2:4 1:30 Luuka 1:13 1:31 Toowu. 16:11; 17:19; Kiir. 13:3; Isa. 7:14; Mat. 1:21; Luuka 1:59;
2:21 1:32 2Sām. 7:16; Isa. 9:7; Mat. 20:30-31 1:33 Tān. 2:44 1:34 Luuka 1:18 1:35 Mat. 1:18 1:37
Āyub 42:2

Kuyitē kayaata ⁴¹ ānkōotookwēēsē Ēlišābēēt, kwoorēērēnē :lakwataab Ēlišābēēt ām moo. Kōōnyīiti :Yēyiin Ēlišābēēt tāmirmiryēēt ⁴² kukuurchi barak kumwoochinē Maaryaa kule, “Ibēruuroot kusiir kooruuk alak tukul! Ibēruuroot mbo :leekweet nyēē +mēēsich. ⁴³ Ng'ālyoo nyēbo konyit sōō, kule nee kuchō :kaametiitaab Mokoryoontēenyuu kut chokukasa. ⁴⁴ Yooto 'kēēchōōnii kō ānkiitookwēēsoo, kwoorēērēnē :leekweet ām moo kubo ng'erekweek. ⁴⁵ Ibēruuroot :inyiing' nyoo 'kiiyēnchi kule makuyeyakay :kiyēē kiikumwooy :Yēyiin!”

Tyēēntaab Maaryaa

- ⁴⁶ Nto mii yoo, kutyēēn :Maaryaa kule,
 “Āsiltōoy Yēyiin ām mooyēenyuu tukul.
⁴⁷ Baybay :tāmirmiryēenyuu
 kubo Kāārārookiintēenyuu Yēyiin.
⁴⁸ Kaakoosoot kōōbēruuroo,
 motwooriintēenyii nyēē mining'.
 Kung'eetee raat kuwo taay,
 +/mākēēkuuro kule 'nyēē kiikōōbēruur :Yēyiin'.
⁴⁹ Kāākuyēwoo :Yēyiin ng'ālyoo nyēē wōō miisin.
 Lēyyē, kusilākoy :inee.
⁵⁰ Riirēē :Yēyiin biiko tukul choo iywēyē inee
 kung'eetee binuut āk binuut.
⁵¹ Kāākōōboor kāāmuukēywēēkyii
 ānkōōsērweētē choo ng'āsē keey.
⁵² Ichuchuukunēē bāytooyik ng'ēchērōōkwaa
 ānkōōloong'tēē choo yibē keey ng'wēny.
⁵³ Ibiyoonyēē biiko choo āmē :kēmēwuut
 tukuuk tukul chēē kāroomēch
 ānkukwētē choo mokorēēn
 āmēēkoochi kiy.
⁵⁴⁻⁵⁵ Kiiikuyētyēēchēēch acheek
 biikaab *Isrāyēēl choo motwoorikyii.
 Lēyyē! Kaakoosoot ra :Yēyiin kiyēē kimwooyē
 kule makuriiree kōyoo bo *Abraam kēnyiiis āk kēnyiiis.
 Ng'alechuutēchu :choo kimwoochinē biikyoo
 choo kibo taay.”
⁵⁶ Kiibuurto keey :Maaryaa Ēlišābēēt ārook chēē mächē kuyitē sōmōk nto iyēyē kaa.

Wōlēē /kikēēsikto Bātisāniintēēt Yoowaana

- ⁵⁷ Nto mii yoo, kusich Ēlišābēēt leekweet nyēē wēēriit. ⁵⁸ Yu kakas :laatoosyek āk tilyōōnuutēk kiisayta nyēē kiiboorchii :Yēyiin Ēlišābēēt, kung'ērēkiis :tukul.
⁵⁹ Kutinyē :lakwanaa bēsyōōsyēk sisiit kuba :laatoosyek āk tilyōōnuutēk saakweet nyēē */kikiimurootānēē lakwanaa. Kimāchē :bichoo kule nto /kēēkuurtēē leekweet kaayneetaab kwaan kule Sekaryaa. ⁶⁰ Nteene kutāyis :kaamet. Kimwooy kule, “+/Mākēēkuurēē Yoowaana.” ⁶¹ Kumwooy :biiko kule, “O, ntēē māmii :chii ām kōōng'woong' nyēē /kēēkuurē kuu nyoo!” ⁶² /Keeteabee Sekaryaa /kēēng'āloolchinēē āwunnyēk kōōboor wōlēē +/mākēēkuurto leekweet. ⁶³ Kumwaayta /kiikoochi kiyēē kasir. Yu kasir kule, “+/Mākēēkuurēē lakwani Yoowaana,” koolat :biiko.

⁶⁴ Kootyaak :ng'elyebtaab Sekaryaa bakeenke ānkusilto Yēyiin.

⁶⁵ Kimuuyo :laatoosyek miisin. /Kikyaamtaat ng'aleechaa kuyit komoswookik tukul chēbo mosoobēytaab Yuuteeya. ⁶⁶ Kiteebē keyy :chii ake tukul kule, “Ara māchokuyēk nee :lakwani?” Kitookunoot :lakwanaa kule tinyē kāāmuukēywēēkaab Yēyiin.

Tyēēntaab Sekaryaa

- ⁶⁷ Nto mii yoo, kōōnyiiyi :Yēyiin Sekaryaa tāmirmiryēēt kutyēēn kule,
⁶⁸ “Kutōrōriit :Yēyiintēētaab *Isrāyēēl,
 kuuyu kachokooraraach biikyii.
⁶⁹ Mii kōōyookwēēch Kāārārookiintēēt
 kuchōōnēē kōōtaab *Tāwuti,
 nyēē boonto kāāmuukēywēēk miisin,
⁷⁰ kuu wōloo kimwooytooy :Yēyiin kēny
 kubununēē wōōrkooyikyii.
⁷¹ Makooraachech ām wōlēē mii :buunikyoo
 ākoo mbo ām wōlēē mii :biiko chēē wēchēēch.
⁷²⁻⁷³ Kaakuriiree :Yēyiin man mbo kuuko
 kootyīich *kiirootyēet nyoo kimwoochinē *Abraam.
⁷⁴ Mākukōōnēēch mbo bārooyinto
 nyēē kēēyēchinē yiisyēenyii nyēē -mākēēmuuytōōsii.
 Mākūsārūnēēch wōlēē mii :buunikyoo
⁷⁵ ankuyeyeech kēētililiitu
 ankeechurte ākookoy ām taayeetaab Yēyiin.
⁷⁶ Nto inyiing' ii, lakwanyuu,
 +mēēyēku *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin.
 +!Meentooy wēēyēytoochi Mokoryoontēēt kēēlto.
⁷⁷ +Māwēēboorchi biiko kōōnkēt wōlēē /kiirārooktooy
 yoo kāsoom /kēēnyōōchi kaat.
⁷⁸ Riirēēnēēch :Yēyiin
 ām mooyēenyii nyēē lēēl.
 Mākōōyook lēbkēēyyēēt kuchōōnēē kibkōōnkōy
⁷⁹ chokōōluuchi biiko choo kiikoolaambuuch
 :mēēnānēētaab mēēyinto.
 Mākōōrēētootēēch :lēbkēēyooni
 kēēnyōōru tāloosyēēt.”
⁸⁰ Kinerta :Yoowaana ng'ālyoontēētaab Yēyiin ām nkuruukyii tukul. Kiminyootē
 suurkwēēn ākoy bēsyēēt nyēē kichokōōboorchi keyy biikaab *Isrāyēēl.

2

Wōlēē /kikēēsikto Yēēsu (Mataayo 1:18-25)

¹ Kimii :bāytooyiintēēt ake ām bēsyōōsyēchooto nyēē kibāytooy Rooma ākoo kōōrōōsyēk alak chēē chaang'. /Kikēēkuurēē bāytooyiintonoo *Kayisaar Ākuustō. Kimwaayta :kāāntōōyiintonoo /kiiyiit biiko tukul ām kōōrōōsyēchooto. ² Kibo taay :kāāyiitiisyonoo ām nyoo kichokuyēyāktōōs kubāytooy *:Kirēēnyō kōōrēētaab Siirya.
³ /Kikēēmwooy kule /bokiiyiitēē :chii wōlēē /kikēēsikyinē.

⁴ Nto kuuyu kibo :Yōōsēēf kōōtaab Tāwuti, king'eetee Nāāsārēēt ām yēēmēētaab Kalilaaya ānkuwo kiriinkēēng'waa Bēētēlēyēēm ām yēēmēētaab Yuuteeya wōloo /

1:68 Tyēēn. 41:13; 72:18; 111:9; Luuka 4:18-21; 7:16; 19:44 1:69 Tyēēn. 132:17; Mat. 20:30-31 1:70 Isa. 9:2-7; Miika 5:2-4; Room. 1:2 1:71 Tyēēn. 106:10 1:72-73 Laawi. 26:42; Tyēēn. 105:8-9; 106:45; Toowu. 22:16-18; Miika 7:20 1:75 Tiitō 2:12, 14 1:76 Mal. 3:1; Mat. 11:10; Māārko 1:2 1:77 Cherem. 31:34 1:78 Chuy. 34:6; Mal. 4:2 1:79 Isa. 9:2, 6; 42:6-7; Mat. 4:16; Luuka 2:14 1:80 Kiir. 13:24-25; 1Sām. 2:26; Luuka 2:40, 52

kikēesikyinē Bāytooyiintēēt *Tāwuti. ⁵ Kiwēeto keey Maaryaa nyi kimāchē kule sukoomut ānkoo kikiikuriik kucham keey.

⁶ Kumii wōlooto, kwaam Maaryaa :mooyēēt. ⁷ Nyēē mā tyaa kutwaat wēēriit. Kōōyēēn leekweet ānkōōmukoonchi mwēēnkēēt nyēē /kiing'ēēng'sēē ām mchoor, kuuyu kimāmii :bārooyinto kōōtaab tāyēēk.

Malayikaanik ākoo ākiik

⁸ Kimii :ākiik alake kwēēmowuunooto chēē kyookooy kēēchiirēk ām yeecheyta nyēē kilēēkitēē Bēētēlēyēēm.

⁹ Kuchōōnchi *:malayikeet ākiichoo ām lēbkēēyēētaab Yēyiin ankookweny icheek. Kinam bichoo :muyātēēt kut kubōōtoon. ¹⁰ Nteenee kumwoochi :malayikaanaa kule, “-Mōōmuuyē! Ayibwook :anii lōkōōywēk chēē makuyey biiko tukul ām kōōrēēt kung'ērēkiis miisin. ¹¹ /Kāākēēsikwook raat ām Bēētēlēyēēm *Kāārārookiintēēt nyoo kwōōkānyoonu. Nyooto ku Mokoryoontēēng'woong'. ¹² Yoo sōōnyōōru lakwanaa, +mookas /kāākiyēēnēē sirook /ānkiimukoonchi mwēēnkēēt nyēē /kiing'ēēng'sēē.”

¹³ Nyēē mā tyaa, kurekunēē :lukēētaab malayikaanik kibkōōnkōy, kuyēmo āk nyiin ānkutyēēn :tukul kōōkoostoo Yēyiin kule,

¹⁴ “Wōō :Yēyiin ām kibkōōnkōy!

Mii kuchōōnchinē :tāloosyēēt biiko,
choo makuchamta :Yēyiin,
kule churtootiin.”

¹⁵ Yu keeyey :malayikaanichaa kibkōōnkōy, kumwooy :ākiik kule, “Murēchu, okany keebe Bēētēlēyēēm bokeekas ng'ālyoontooni kāākōōboorwēēch :Yēyiin.” ¹⁶ Yu kāmwooy kuu nyooto, kulabat ākoy wōlooto ānkubokunyōōr Maaryaa, Yōōsēēf āk leekweet nyēē /kāākiimukoonchi mwēēnkēēt. ¹⁷ Yooto, kumwoochi :ākiichoo biiko ng'aleekaab malayikaanaa chēē kirubtooy keey lakwanaa. ¹⁸ Kiilat :biiko tukul ng'aleechaa kyoomu :ākiik nteenee ¹⁹ kinamtaat :Maaryaa mēt.

²⁰ Kiikoostootē :ākiichoo Yēyiin kumii kōōyēyē wōloo kimii :kēēchiirēk kubo lōkōōywēk chēē kinyōōr. Kikas leekweet kuu wōloo /kikēēmwooytoochinē.

/Kikiimuraatan Yēesu /ānkēētoochi kaayneet

²¹ Nto mii bēsyēētaab sisiit kung'eetee /kākēēsich lakwanaa, /keeyey saakweet nyēē */kikiimurootānēē /ānkēētoochinēē kaayneet. Yu /kaakiimuraatan /kēētoochi kaayneet kule Yēesu, kaaynaanaa kisimkutoochinē *:malayikeet /kumanaakeemanach.

/Kibokiitāboonchi Yēesu Yēyiin

²²⁻²⁴ /Kikeesir ām kiruutēkaab Yēyiin choo kikōōnu *:Muusa kule ibuurē :koorko nyēē kāsich wēēro bēsyōōsyēk artam nto /kēēlābchinē. Nto yoo /sikēēlābchi, kimāchāk-tōōs kuwēetooy chēēbtuukēēnik āyēēng' chēē wōōyēch nto āyēēng' chēē minkēēch /bokēēyēchinēē ntāsimumutēk. /Kikeesir mbo subak kule, leekwa ake tukul nyēē /kākēēsich nyēē kibooreetyeet ānku wēēro, /kiitāboonē nyoo kubo yiisyēētaab Yēyiin.

Kunyoo, yu kikiikukeeyta :bēsyōōsyēchoo bo tōmōnoontiit, kuwēeto keey :Maaryaa Yōōsēēf kuboontootē leekweet Yēesu. Kiba ākoy *Kōōtaab Yēyiin nyēē kimii Yēērusālēēm. Kimāchē /bokēēyēchi ntāsimumutēk ām wōlooto kuu wōloo mwooytooy :kiruutēk ānkubokōōkooyto Yēesu kubo yiisyēētaab Yēyiin.

²⁵ Kimii :chiito ake Yēērusālēēm nyēē /kikēēkuurēē Simiyōōn nyēē ki lēēl :moo ankichamaat ng'ālyoontēētaab Yēyiin miisin. /Kikikiinyiityi Tāmirmiryēētaab Yēyiin ānkikānyoonu *Kāārārookiintēēt kuchō. ²⁶ Kikiikōōboorchī :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule kumanaame :inee, makukas Kāārārookiintēēt nyoo mākōōyook :Yēyiin.

2:7 Mat. 2:1; Yoowa. 7:42 2:9 Luuka 1:12 2:10 Luuka 1:13 2:11 Mat. 20:30-31; Luuka 22:67; Yoowa. 4:42; Yēyuut. 5:31; 13:23; 2Bēt. 1:11; 1Yoowa. 4:14 2:14 Isa. 9:6; 52:7; 57:19; Luuka 1:79; 10:5-6; 12:51; 19:38, 42; 24:36; Yoowa. 14:27; Yēyuut. 10:36 2:19 Luuka 2:51 2:21 Luuka 1:31 2:22-24 Laawi. 12:1-4, 7-8; Chuy. 13:2, 12 2:26 Luuka 2:11

²⁷ Kikiikōrēētoot :Tāmirmiryēētaab Yēyiin bēsyoonooto Simiyōōn kuwo *Kōōtaab Yēyiin. Kuyitē :Yōōsēēf āk Maaryaa wōlooto, ²⁸ kunāmē :Simiyōōn leekweet ankookaasta Yēyiin kule, ²⁹⁻³¹ “Bāytooyiintēēnyuu Yēyiin, yoo kaameey ra, māmii ng'ālyoo, kuuyu kaakas leekweet kuu yoo 'kwēēmwoowu. Kaakas *Kāārārookiintēētaab kōōrēēt nyoo 'kiikuurtoowēēch kukāsē :biiko tukul. ³² Mākuyēk lēbkēēyyēētaab bōrōryōōsyēk tukul ankuyey /kēēkoonyit biikaab *Isrāyēēl tukul.” ³³ Kiiyyo :Yōōsēēf ākoo Maaryaa yooto kōōlātē kiyēē kimii :Simiyōōn kumwooyē kurubta key Yēēsu.

³⁴ Kōōbēruur :Simiyōōn icheek tukwaay ānkumwoochi Maaryaa kule, “Makuyey :lakwani /kiiraraach biikaab Isrāyēēl alak nto alak mākubootyo. Mākōōboor kāāmuukēy-wēēkaab Yēyiin ām Isrāyēēl, nteenee makukwiil :biiko chēē chaang'. ³⁵ Yooto, mākōōboor keyy :miyootyēt nyēē kiwung'ta keyy :bichoo. Mākung'woonchiing' :ng'aleechaa miisin kuckerkeyiit nyēē /kākēērutēēning' chōōkiit kubun.”

³⁶ Kimii :nkinee cheebyoosyeet ake *Kōōtaab Yēyiin bēsyoonooto nyēē /kikēēkuurē Ana. Kikiikuyoosiit miisin ānki *wōōrkooyoo nyēbo Yēyiin. Ki lakwataab boontēēt ake nyēē /kikēēkuurē Fānwēēl nyēē kibo kōōtaab Asyeer. Kiming'to keyy saanteenyii kēnyiiyēk tisab nto yityo kume :saanteet. ³⁷ Kōōbuur ku musuk ākoy yēē kiboonto kēnyiiyēk tāmānwookik sisiit āk ang'wan. Kiwēētii :cheebyoosyaanaa Kōōtaab Yēyiin ku tēē yooto tukul wokukutunkyinē Yēyiin bēēt nto kwēēmooy ānkukirē āmiik kibtaman.

³⁸ Kiwo :cheebyoosyaanaa yoo king'āloolchinēē :Simiyōōn Maaryaa ākoo Yōōsēēf. Kubirchi :nkinee Yēyiin kōōnkōy ānkumwoochi chii ake tukul nyēē kimii kukānyoonu kooraraach :Yēyiin Yēērusālēēm kule, “Kaakuyit *Kāārārookiintēēt!”

³⁹ Yu /kāākēēyēchi ntāsimuutēchoo kuu wōloo māktooy :kiruutēkaab Yēyiin, kooyeey :Yōōsēēf āk Maaryaa *kiriinkēēng'waa Nāāsārēēt ām yēēmēētaab Kalilaaya. ⁴⁰ Kineree :Yēēsu wōlooto kut kukich. /Kikiibēruur /ānkiikoochi kiirnātēēt nyēē wōō.

Nyēbo taayta kōōwut :Yēēsu Kōōtaab Yēyiin

⁴¹ Ām kēnyiiit ake tukul, kibēētii sikiikaab Yēēsu Yēērusālēēm bokwoomē *Saakweetaab Keeytaayeet. ⁴² Yu kiboonto :Yēēsu kēnyiiyēk taman āk āyēēng', /keebeeta saakwaanaa.

⁴³ Yu kābēk :saakweet, kung'ēētyo :sikiikyii kooyeey kaa. Nteenee king'ētunēē :Yēēsu Yēērusālēēm kumēēnkētē :sikiik. ⁴⁴ Kibērē :sikiik tōōs tākuboontoonu keyy :inee chōōrōōnuutēkyii nto tilyōōnuutēk. Nto mii kosolēny, wokucheeng'aatee :kwaan āk kaamet wōlēē mii :chōōrōōnuutēk āk tilyōōnuutēk, ⁴⁵ nteenee mānāānyōōr. Kooyeey yu kāyyēēkunēē ākoy Yēērusālēēm bokucheeng'aat.

⁴⁶ Nto mii bēsyēētaab sōmōk bokunyōōr kumii kiirwookēētaab kāānēētikaab kiruutēk ām *Kōōtaab Yēyiin kukāsē kiyēē /kikēēmwooyē ānkukiirē ng'al. ⁴⁷ Kiilat :chii ake tukul nyēē kikāsē kiirnātēēt nyēē kiboonto :Yēēsu āk wōlēē kiwāluntooy kiyēē /kikēētēēbēē. ⁴⁸ Kinam kuut kwaan āk kaamet. Kulēēnchi :kaamet, “Baaba, ng'ālyoo nee :nyi 'kēēyēwēēch! Ntēē siikōōnēēch keeluyaatee wōli tukul?” ⁴⁹ Kukētyi :Yēēsu kule, “Ām :nee soocheeng'aateena wōloo tukul? -Mōōnkētē :akweek kule mākāktōōs āmiitē :anii kōyi bo Baaba āyēyē ng'aleek chēē mākwoo :Baaba?”

⁵⁰⁻⁵¹ Mānēēnkētē :sikiik kiyēē kiibooru :ng'aleechaa kimwooyē :Yēēsu, nteenee kinamtaat :Maaryaa mēt. Kicham :Yēēsu kuwēeto keyy kwaan āk kaamet. Kiwokukoonyit sikiikyii.

⁵² Yooto tukul kumii kunērē :Yēēsu, kutāsyinē keyy :ng'omnānēēnyii ānkuchāmē :Yēyiin āk biiko.

2:29-31 Luuka 10:23-24 2:32 Isa. 42:6; 49:6 2:34 Isa. 28:16; 1Bēt. 2:8; Room. 9:33 2:35 Yoowa. 19:25
2:37 Mat. 6:16-18; 1Tēm. 5:5 2:38 Luuka 2:25; 23:51; 24:21 2:40 Luuka 1:80 2:41 Chuy. 12:1-20 2:49
Yoowa. 2:16 2:50-51 Luuka 2:19; Efēēs. 6:1; Filib. 2:6-8; Kolos. 3:20; Ibu. 5:8

3

*Yoowaana, yēytooyiintēetaab kēeltaab Yēesu
(Mataayo 3:1-12; Māārko 1:1-8; Yoowaana 1:19-28)*

¹ Ki kēnyiitaab taman āk muut kubāytooy :Tibēeryō kōōrēetaab Rooma kumukuul. Ām bēsyōōsyēchooto, kibāytooy :Bōōntyō *Bilaato yēēmēetaab Yuuteeya, kubāytooy *:Ērōōtē Antibaas* yēēmēetaab Kalilaaya, nto ng'eetaabkaamet Filibō, kubāytooy :nyoo yēēmōōsyēk āyēēng': nyēbo Itureeya ākoo nyēbo Traakoniit. Kibāytooy :Lusaannya yēēmēetaab Abileen. ² Nto mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch ām bēsyōōsyēchooto ku *Anaas ākoo *Kayaafa. Ki yooto mbo yēē kiiyookyinē :Yēyiin Yoowaana Araab Sekaryaa lōkōōywēk kumii suurkwēēn. ³ Kunyoo, kyaamtaatee :Yoowaana lōkōōywēk biitōōsyēk tukwaay chēbo āynēetaab Yoortaan kumwoochinootē biiko kuweeksee miyootyēēt nyoo kiikuyey /ankeebatisan sukunyōōchi :Yēyiin kaat. ⁴ Kiityiich kuu yoo siraat ām kitaabuutaab *wōōrkooyoontēetaab Yēyiin *Isaaya kule, "Miitē :chiito ake kukuuru ām kōōr nyēē suurkwēēn kule, 'Oyeyte keey,

ānkōōbāroochi Mokoryoontēēt kēelto.

⁵ /Keeyeb tulōōntōōk
/ānkēēsisinēē tuybēyōōsyēk.

/Keechuul kēelwookik choo moosootiin
/ānkiirōōr choo sing'iirēch.

⁶ Māchāktōōs :biiko tukul kōōnkētē kule
māchē :Yēyiin kooraraach icheek.' ”†

⁷ Kimwoochi :Yoowaana biiko chēē kimāchē /keebatisan kule, "Ng'oomng'ookichu! Ng'oo :nyēē kāmwoowook ōmwēyēē ng'woonintaab Yēyiin nyoo mākuchōōnchook? ⁸ Ōboorunēē yēyuutēkwook kule kooweeksee miyootyēēt, āmōōkwērtē keey ōmwooyē kule, 'Ntēē kēēbooyē Abraam.' Āmwoowook man kule imuuchē :Yēyiin kuyey rwoontōōchu kuyēk lōkōkaab *Abraam.† ⁹ Itōrōōroot :āywēēt. Kunyi, keet ake tukul nyoo kamayey lokoyeek chēē kāroomēch, /kiiluultooy /ānkēētōōrchi ma."

¹⁰ Kuteebee :biiko Yoowaana kule, "Kiy nee :nyēē +mākiiboorunēē kule kookee-bakaakte miyootyēēt?" ¹¹ Kumwoochi :Yoowaana kule, "Yoo boonto :chii sirooy āyēēng', kubchēchi nyoo mātinyē sira. Nyoo boonto āmiik, kubchēchi nkinee nyoo mātinyē."

¹² Kikwa :nkicheek kāāruruukikaab *syuuruut kumāchē kule /keebatisan ānkumwoochi Yoowaana kule, "Kāānēētiintēēt! Nto nkacheek, mākweēch kule kēēyēyē nee?"

¹³ Kukētyi :Yoowaana kule, "Boosaan ōtāsyinē laatit ake barak ām syuuruut nyoo /kikiitiilwook kule ōruruuchēē biiko."

¹⁴ Kukwa :nkicheek chēē riibē tāloosyēēt ankuteebee kule, "Nto nkacheek, mākweēch keeyey nee?" Kukētyi :Yoowaana kule, "-Mōō-āmchi chii ng'ōōki ām kiyēē manaayey, āmōōsāsunēē chii tukuukyii. Oteeree beesaanik choo /kēēkwēwook ām yiisyēēng'woong'."

¹⁵ Kikānyoonu :chii ake tukul kuyit *:Kāārārookiintēēt ām lēēkitō. Kyoomē mēt kumwooyē kule, "Ara nyuun Kāārārookiintēēt ku Yoowaana?" ¹⁶ Kumwooy :Yoowaana kule, "Ābātisanēēnook :anii bēēko baateey, nteenee mākuchō :chiito nyēē boonto kāāmuukēywēk kubiira, nyēē -māāyēmē mbo ārēēkyi kwēyōōnik. +Machokubatisaneenaak :inee Tāmiriryēetaab Yēyiin āk maata. ¹⁷ Machokuseesta mōōrōryēēk kung'ēt :nkoonuuk ankubeelee mōōrōryēēchoo maataab kibchuulyo. Nto nkoonuuk, kukonoree choo chookē."

* 3:1 Ērōōtē nyiitēnyi ku wēritaab Ērōōtē nyoo kimwooytooy /keebakach wēēriik. 3:2 Luuka 1:80 3:3 Luuka 24:47; Yēyuut. 13:24; 19:4 † 3:6 Isaaya 40:3-5 3:7 Mat. 3:7; Luuka 21:5-36 † 3:8 Ibooru 'lōkōkaab Abraam' biiko chēē kāsyinē Yēyiin kuu Abraam. 3:8 Mat. 3:9; Luuka 13:16; 19:9; Yoowa. 8:33-47; Room. 4:12, 16-17; Kala. 3:7, 29 3:9 Mat. 7:19 3:16 Yoowa. 1:26-27, 33; Luuka 4:18; Yēyuut. 1:5; 2:3; 11:16; 13:25; 19:2-4

¹⁸ Kitas taay :Yoowaana kwoomchinē biiko lōkōōywēk chēē kāroomēch ānkōōkāloonchinē kutayee keey ng'ōōki.

¹⁹ Kiiburyoong'to :Yoowaana Bāytooyiintēēt *Ērōōtē kuuyu kyoobuch ng'eetaabkaamet kōōnēmuneē koorkeēnyii Erootyaa. Kiiburyoong'to mbo subak kubo ng'al alak chēē chaang' chēē miyootēch. ²⁰ Yooto, kunam :Ērōōtē ankukerta kō. Kiinyikiis :ng'ālyoontooni miyootyēetaab Ērōōtē miisin.

/Kikeebatisanee Yēesu bēēko āk Tāmirmiryēēt

(Mataayo 3:13-17; Māārkō 1:9-11)

²¹ Yu kitākubātisāniisyooteē :Yoowaana, kuchō :nkinee Yēesu /ankeebatisan. Nto kumii :Yēesu kusooyē Yēyiin, kuyaatakay :kibkōōnkōy ²² ānkurēkyi :Tāmirmiryēetaab Yēyiin nyēē wuu chēēbtuukē. Kukuur :Yēyiin ām barak kule, “Inyiing' lakwanyuu nyēē āchāmē ānkāāng'ērēkyinē.”

Siintaaryeet wōlēē kichōōnēē :Yēesu

(Mataayo 1:1-17)

²³ Kitinyē :Yēesu kēnyiisyēk chēē kimāchē kukēēytēē sosom kutoowu yiisyēnyii. Kikuurē :biiko Yēesu kule araab Yōōsēēf ānkoo kimābo Yōōsēēf. Kichōōnēē kōōtaab Ēēli. ²⁴ Ēēli nyoo ki araab Maatat. Maatat araab Laawi, Laawi nyoo ki araab Mēlki, Mēlki nyoo kibo Yanaay, Yanaay nyoo ki araab Yōōsēēf. ²⁵ Yōōsēēf araab Matatyaa nyoo ki araab Āmōōs. Kibo :Āmōōs Nāwuum nyoo ki araab Ēsli, Ēsli araab Nakaay. ²⁶ Nakaay araab Mayaat nyoo ki araab Matatyaa araab Sēmēyiin nyoo kibo Yōōsēk. Kibo :Yōōsēk Yoota ²⁷ nyoo ki araab Yowanaan nyoo ki araab Reesa, nyoo kibo Sērūbābēēl, araab Syeelyeel nyoo kibo Nēēri. ²⁸ Kibo :Nēēri Mēlki, nyoo ki araab Aati, nyoo kibo Koosam araab ²⁹ Eer nyoo kibo Chooswa araab Elyeeser, nyoo kibo Yōōriim, nyoo ki araab Maatat. Kibo :Maatat Laawi, ³⁰ nyoo ki araab Simiyōōn nyoo kibo Yuuta, Yuuta araab Yōōsēēf nyoo kibo Yoonam araab Elyaakim. ³¹ Elyaakim araab Meleeya nyoo kibo Meena, Meena nyoo ki araab Mataata. Kibo :Mataata Naasan, nyoo ki araab Tāwuti. ³² Tāwuti nyoo kibo Yēēsē araab Ōbēēt nyoo ki kwaan ku Boowaas, Boowaas araab Sālmōōn nyoo kibo Nāāsyōōn, ³³ nyoo ki araab Aminataab, nyoo ki araab Raam nyoo ki araab Ēsrōōn nyoo ki kwaan ku Bērēēs, nyoo kibo Yuuta. ³⁴ Kibo :Yuuta Yāākōbō nyoo ki araab Isaka nyoo kibo *Abraam araab Teera. Kibo :Teera Nayoor, ³⁵ nyoo ki araab Sērūk, Sērūk araab Rēēwu nyoo kibo Belek nyoo ki kwaan ku Eber araab Syeela. ³⁶ Kibo :Syeela Kaynaan nyoo ki araab Arfaksaat, araab Syēēm, nyoo kibo Noowa. Kwaaniitaab Noowa ku Lameek, ³⁷ nyoo ki araab Metuseela araab Enok nyoo kibo Chāārēēt araab Maalaleel nyoo kibo Kaynaan. ³⁸ Kibo :Kaynaan Ēnōs nyoo ki araab Sēēt. Kibo :Sēēt Aatam, nyoo kiyēyē :Yēyiin.

4

/Kikeetyem Yēesu ām suurkwēēn

(Mataayo 4:1-11; Māārkō 1:12-13)

¹ Yu /kābokiinyiityi Yēesu Tāmirmiryēetaab Yēyiin, kung'eetee komosaa kibo āynēē-taab Yoortaan ānkōōrēētoot :Tāmirmiryoonoo ākoy suurkwēēn. ² Kiibuur wōlooto bēsyōōsyēk artam kukirē āmiisyēēt. Yu kābēk :bēsyōōsyēchoo artamu, kwaan :kēmēwuut miisin. Kutākumii :Yēesu wōlooto, kuchōōnchi *Kēniintēēt kumāchē kutyem. ³ Kimwoochi kule, “Yoo inyiing' man ku Lakwataab Yēyiin ii, imwoochi rwaantaani kuyēk āmnyoontēēt.” ⁴ Kukētyi :Yēesu kule, “Ntēē mwooyē :sirūutēkaab Yēyiin kule, ‘Māsobēē :chiito āmit baateey.’†”

⁵ Kuwēēto :Kēniintēēt Yēesu ākoy lekemeet ake barak ānkung'oonkyi kukas kiri-inkōōsyēk tukul ām kōōrēēt. ⁶⁻⁷ Kumwoochi Yēesu kule, “Yoo 'kēēkutung'woo, +māākōōniing' kāāmuukēywēēk ibayte kiriinkōōsyēchuut tukul kāroorānēch kut

3:20 Māārkō 6:17-18 3:21 Mat. 3:16; Luuka 5:16 3:22 Mat. 3:17; Luuka 4:18 3:23 Toowu. 41:46; Kāāyit. 4:3; 2Sām. 5:4 3:31 2Sām. 5:14 3:33 Ruut 4:18-22; 1Tēt. 2:1-14 3:38 Toowu. 5:1-32; 11:10-20; 25:19-26; 29:35
4:2 Luuka 4:18; Ibu. 4:15 † 4:4 Kiruu. 8:3

kōōtēnyētēnyē, kuuyu anii :nyēē āboontē kāāmuukēywēēk ākoochi chii ake tukul nyoo kaacham.”⁸ Kukētyi :Yēēsu kule, “Ntēē mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule māchāktōōs / kēēkutunkyinē Yēyiin /ānkiiywēyē inee nkit.”†

⁹ Nto mii yoo, kuwēeto subak :Kēniintonoo Yēēsu ākoy Yēērusālēēm ānkōōkoochi kōōyyoonyēē yēē kotootyēēt ām barakuutaab tōōtēētaab *Kōōtaab Yēyiin.* Yooto, kumwoochi :Kēniintēēt kule, “Yoo inyiang' man Lakwataab Yēyiin ii, irantee baa, yuutēyu¹⁰ kuuyu mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule, ‘Mākōōyook :Yēyiin malayikaanikyii bokuriibing'.¹¹ Makutaaching' malayikaanichaa ānkōōrēētootiing' simeenachiing' :rwaa.’†”¹² Kukētyi :Yēēsu kule, “Mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule, ‘Meetyem Yēyi-intēēng'uung'.†”

¹³ Yu kaakutyem :Kibrōkōsyoontēēt Yēēsu, kubakaakta ānkuwēēchi keyy ākoy bēsyēēt ake.

*Kitoowunēē :Yēēsu yiisyēēnyii yēmēētaab Kalilaaya
(Mataayo 4:12-17; Māārko 1:14-15)*

¹⁴ Yu kāwokunyōōr :Yēēsu kāāmuukēywēēkaab Tāmirmiryēēt, kooyeey yēmēētaab Kalilaaya ankuyey tukuuk chēē chaang' chēē /kiilātē. Kitookunēē :kaayneenyii yēm-moonotoo tukul.¹⁵ Kiikoostooy :chii ake tukul wōlēē kiinēētitooy ām *kooiikaab saayeet.

/Kikeetay Yēēsu ām saang'nyii

¹⁶ Nto mii yoo, kooyeey :Yēēsu Nāāsārēēt wōloo kinērēē. Nto mii bēsyēētaab *Sabaato, kōōwut *kōōtaab saayeet kuu kwaak. Kumii kō, kung'eet kumāchē kusuman ng'ālyoontēētaab Yēyiin.¹⁷ /Kiiyokoochi lōkōōywēk chēē kisir :wōōrkooyoontēētaab Yēyiin *Isaaya. Kung'aany yēē kimāchē ankusuman kule,

¹⁸ “Āboontē Tāmirmiryēētaab Yēyiin,

kuuyu kikweya :Yēyiin

ā-āmchinootē bānoonik

lōkōōywēk chēē kāroomēch.

Kiiyookwoo :Yēyiin chāāmwoochi biiko

kule +/makiityaakta choo rātootiin

ām choolwookātēēt.

Nto choo kōryootiin,

+/mākēēng'oonkyi koonyek kukasta.

Nto choo kiikōōtiiny :biiko alake ām bāytooyiisyēēt,

mākubāw keyy.

¹⁹ Kiiyookwoo :Yēyiin chāāmwoochi biiko kule

bēsyōōsyēk :chu chēē makuchamee :Yēyiin icheek.”†

²⁰ Yu keewaany :Yēēsu kusuman siruutēchoo, kukētyi chiito nyēē kiiyyoonkyinē saayeet ānkōōbuur ng'wēny sukoobanybaany ng'aleechaa. Kiirōōtoot :biiko tukul Yēēsu miisin.²¹ Kimwoochi bichoo kule, “Kāākuyityiin :bēsyooni āk kiyēē mwooyē :siruutēchu.”²² King'ērēkyi :biiko tukul chēē kimii yooto Yēēsu ankoolat miisin ām wōlēē king'ālooltooy, kuuyu ki kāroomēch :ng'aleekyii.

Nteenee kimwooy :biiko alake kule, “Māchē :chiichi kumwooy kule inee ku *Kāārārōokiintēēt? Acha ēē, wē, ntēē araab Yōōsēēf.”²³ Kukētyi :Yēēsu kule, “Ānkēt kule ōmuuchē ōmwoowo ng'ālyoontoonoo kimwooy :booyoo nyēbo kēny kule, ‘Isoob keyy kurook :kāānyooyiintēēt.’ Ōmiitē ōmwooyē kule ntēē -māāyēyē :anii ng'al chēbo

4:6-7 Mat. 28:18 † 4:8 Kiruu. 6:13 4:8 Kiruu. 5:9 * 4:9 Yuutēyu yēē kiitōrōōroot ām tōōtēētaab Kōōtaab Yēyiin yēē kicham kukuutēē :mbo kibkōrōs aryeembuut kumāchē kōōbāroostoochi biikaab Yēērusālēēm ng'aleek.
† 4:11 Tyēēnwookik 91:11-12 † 4:12 Kiruu. 6:16 4:14 Luuka 4:18; Yēyuut. 1:8 4:18 Luuka 1:35; 3:16, 22; 4:1, 14; 10:21; 24:49; Yēyuut. 1:2, 5, 8; 2:4, 17, 18, 33, 38 † 4:19 Isaaya 61:1-2 4:19 Luuka 7:22 4:22 Yoowa. 6:42

kwōng'uut ām saang'nyuu kuu yoo kyāyēyē ām Kaabernaam. ²⁴ !Kāāmwoowook, -/mākēēchāmē *wōrkooyoontēētaab Yēyiin ām saang'nyii.”

²⁵⁻²⁶ Kumwoochi :Yēesu subak kule, “Osoot yoo kiyēyē :Yēyiin kuwo :roobta kēnyiisyēk sōmōk āk ārook lo. Kichō :kēmēwuut kōōrēēt /ānkiiyookto wōrkooyoontēētaab Yēyiin *Eliiya kuwo ākoy *kiriinkēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Sarefaat ām kōōrēētaab Sitōōn wōlēē kimii :koorko nyēē ki musuk nyēē mēēbērē ki Cheebyuutayaa. Ntēē kimii naas, :kooruuk alake chēē chaang' chēē ki Cheebyuutayaiis āmēēbērē /kikiyookto Eliiya kuwēēchi icheek? ²⁷ Okas, baa, mbo yoo kiisobē :wōrkooyoontēētaab Yēyiin Eliisya Naaman nyoo kikinam *:makereenik ānkibo kōōrēētaab Siirya. Ntēē kimii :biiko chēē chaang' chēē ki Yuutayēek chēē kiboonto makereenik āmēēbērē /kikiisob?”

²⁸ King'woonchi :ng'aleechaa bichoo ām kōyooto bo saayeet. ²⁹ Kung'ēētyo ānkuk-wēryoot Yēesu kumāchē kule wokuwunuktēē kēēbēeryēēt ake nyēē kilēēkitēē yooto. ³⁰ Nteenee kibotēē :Yēesu yooto ānkuwēēchi keye.

*Kāāmuukēywēēkaab Yēesu
(Māārko 1:21-28)*

³¹ Kiwēēchi keye ākoy Kaabernaam. Kyoomchi biiko ng'ālyoontēētaab Yēyiin ām *kōōtaab saayeet yēē ki bēsyēētaab *Sabaato. ³² Kiilat :biiko ām wōlēē kiinēētitooy :Yēesu, kuuyu king'āloolē ām kāāmuukēywēēk.

³³ Kimii :chiito ake kōyooto nyēē kiiyimē *:tāmirmiryēēt nyēē miyaat. Kubōlchi Yēesu :tāmirmiryoonoo kule, ³⁴ “Ō! Yēesu nyēbo Nāāsārēēt, imāchēēnēēch nee? Imāchē iwaang'teech? Ntēē ānkētiing' :anii. Inyiing' nyoo ichurtaat ānkiichōōnēē Kaab Yēyiin.” ³⁵ Kōōburyoong'to :Yēesu tāmirmiryoonoo kule, “Siis ankiichuwunee chiichi.” Kōōryookyinē :tāmirmiryoonoo miyaat chiichoo ng'wēny kukāsē :biiko tukul ānkuchuwu nyēē manaayeyee chiichoo kiy. ³⁶ Kiilat :biiko tukul ankuteebēē keye kule, “Ng'al nee :chu! Ntēē boonto :chiichi kāāmuukēywēēk chēē ibēbēētēē tāmirmirook chēē miyootēch ānkukāsyi?”

³⁷ Kiisambaakta :ng'aleechaa kut kuyit yēēmoonooto tukul.

*Kiisob :Yēesu biiko chēē chaang'
(Mataayo 8:14-17; Māārko 1:29-34)*

³⁸ Yu kang'eetee :Yēesu *kōōtaab saayeet bēsyoonooto, kuwo ākoy kaab Simōōni. Kiimnyoonē cheebyoosyeetaab biikooy bo Simōōni miisin. /Keesaaysaay Yēesu kule, “Isoob cheebyoosyaani.” ³⁹ Wokōōyyoonyēē :Yēesu yēē kimii :cheebyoosyeet ānkōōbēbēēto bōōrto. Kusob :cheebyoosyaanaa areet akeenke ānkubāyiis.

⁴⁰ Yu kararakta :asiista bēsyoonooto kukāākubēk :āsiiswēkaab *Sabaato, kōōmutyi :biiko Yēesu biiko chēē chaang' chēē kitinyē bōōrwoonik chēē makerkeey. Yu kātiinyēē :Yēesu bichoo āwunnyēk, kusobcho. ⁴¹ Kiibēbēētooy mbo tāmirmirook chēē miyootēch chēē chaang' chēē kiiyimē biiko. Yu chuwu :tāmirmiroochoo, kuwooyinē barak kumwoochinē Yēesu kule, “Inyiing' ku Lakwataab Yēyiin!” Nteenee kuuyu kiinkētēē :tāmirmiroochoo miyootēch kule *Kāārārookiintēēt :Yēesu, kibōlchinē :Yēesu kusiisyo.

*Kyaamtaat :Yēesu lōkōōywēk chēē kāroomēch ām kooriikaab saayeet
(Mataayo 4:23-25; Māārko 1:35-39)*

⁴² Yu kāyyēēkunēē, kuwēēchi keye :Yēesu wōlēē kimālēēkitēē :chii. Kicheeng'aat :biiko ām wōlto ake tukul. Nto yu /kābokēēnyōōr, /keesaaysaay kule tākōōbuur kiriinkoonooto bo Kaabernaam. ⁴³ Nteenee kumwoochi :Yēesu kule, “Māchāktōōs āwē kiriinkōōsyēk alak waa-amtaate lōkōōywēk chēē kāroomēch chēbo Bāytooyiisyeētaab Yēyiin, kuuyu chooto :chēē kiyey /kiiyookwoo āchōō kōōrooni.”

⁴⁴ Kutas taay :Yēesu kwoomchinoot biiko ng'ālyoontēētaab Yēyiin ām kooriikaab saayeet ām kōōrēētaab Yuutayēek.

5

Tēkiisyēetaab burburiinēk nyēē /kiilatē

¹ Nto mii bēsyēēt ake, kumii :Yēesu kwoomchinē biiko ng'ālyoontēetaab Yēyiin ām sakaramteetaab Tōōliilēetaab Keneesareet,* kōōruruukyi keyy :biiko chēē chaang'. Kiwunuk keyy :bichoo kut kuriich Yēesu miisin. ² Yooto, kukas :Yēesu mwēenkōōsyēk alak āyēēng' chēē /kikiyyoong'tēē tōōliil taban. Kimii :biikaab mwēenkōōsyēchoo kōōwuunē ānkuyēytooy nēētiinēk ām mwēenkōōsyēchooto taban. ³ Yu kakas :Yēesu bichooto, kukuur nyēē /kikēēkuurēē Simōōni nyi ki nyeenyii :mwēenkēēt ake. Kulaany :Yēesu mwēenkoonoo ānkumwoochi Simōōni kuwunukto takoonata kisich kuwo bēēko sukunyōōr :inee bārooyinto nyēē koomchinēē biiko ng'ālyoontēetaab Yēyiin. Kiwunukto mbo :Simōōni mwēenkoonoto ankulaany :nkicheek āriit. Kōōbuur :Yēesu ng'wēny ām mwēenkoonoo ānkwoomchi biiko ng'ālyoontēetaab Yēyiin.

⁴ Yu keewaany kumwoochi Simōōni kule, “Obe, baa, yuun chaang' bēēko bōōwirchi nēētiinēk bēēko onam *burburiinēk.” ⁵ Kukētyi :Simōōni kule, “Mokoryoontēēt, kokyaam booryēēt kuyyeech āmākēēnāmē kiy mbo kisich. Nteenee kuuyu 'keemwaay, +makeesyeeem.”

⁶ Nto bēre kusyeem, kunam burburiinēk chēē chaang' miisin kut wuu nyēē mākung'ētyo :nēētiinēk. ⁷ Yu kakas :Simōōni kuu nyooto, kukuurēē āwut chōōrōōnutēkwaa chēē kināmiisyootē tukul bokuyēētyēēchi kukālāb burburiinēchoo. Kubeeta :choo mwēenkēēng'waa. /Kikiinēm burburiinēk chēē kiinyiit mwēenkōōsyēk tukwaay kut wuu nyēē makuling'ta. ⁸ Yu kēēnkēt :Simōōni kiyēē kaakuyeyakay, kukutunyēē taayeetaab Yēesu ānkumwoochi kule, “Ibakaaktaa oō, mokoryoontēēt, ntēē ākoo āchoolwookēnoot nyēē mēerooko mbo ālēēkitēēniing'.” ⁹ Kimwooy :Simōōni kuu nyooto, kuuyu kiilat :inee miisin āk biiko choo kiboonto keyy ām burburiinēk chēē kinam. ¹⁰ Kiilat :nkicheek Yāākōbō ākoo Yoowaana wērichoo kibo Sebetaayo, choo kiyēyisyyootē āk Simōōni. Kumwoochi :Yēesu Simōōni kule, “-Mēēmuy! Kāmēētēēnāmootē burburiinēk kung'eetee raat ānkuwo taay, nteenee +mēēyisunootē biiko.” ¹¹ Yu /kākēēmwoochi kuu nyooto, kukwaanee mwēenkōōsyēkwaa ākoy sakaramteet ānkubākookyi tukuuk tukul yooto sukuyēk rubiikaab Yēesu.

Kiisoob :Yēesu chii nyēē kiboonto makereenik

(Mataayo 8:1-4; Māārkō 1:40-45)

¹² Nto mii bēsyēēt ake, kuruutoochi :Yēesu *kiriinkēēt ake. Kichō :chiito ake nyēē kiboonto *makereenik.

Yu kakas :chiichoo Yēesu, kōōryookyi keyy ng'wēny ānkumwoochi kule, “Mokoryoontēēt! Ānkētē kule 'imuuchē isooboo. Kunyoo, yoo ichāmē, itiliiloo ām bōōri.”

¹³ Kuchuul :Yēesu āwunyii kutiiny chiichoo ānkumwoochi kule, “Āchāmē! Kunyi, itililiitu.” Yu kāmwooy :Yēesu kuu nyooto, kusob :chiichoo areet akeenke. ¹⁴ Yu kākūsob, kōōkiimchi :Yēesu kule, “-Mēēmwoochi chii ng'aleechu, nteenee wēēboorchi keyy kibkōrōs sukuyēwuung' kōrōsēēk kuu yoo kimwooyē * :Muusa ām kiruutēk, siitooku ām taayeetaab biiko kule 'kēētililiitu.”

¹⁵ Nteenee /kikiibaraastaat ng'aleechaa miisin kuyit komoswookik tukul chēbo kōōroonooto. Yu kakas :biiko ng'aleechaa, kuwoolchi Yēesu bokuyēbchi yiit /ānkiisoob.

¹⁶ Kichāmē :Yēesu kuwēētii wōlēē mālēēkitēē :chii wokusooyē.

Kāāmuukēywēēkaab Yēesu kunyōōchi biiko kaat

(Mataayo 9:1-8; Māārkō 2:1-12)

¹⁷ Nto mii bēsyēēt ake, kumii :Yēesu kōōnēētiisyē, kimii * :Farisaayeeek alake ākoo kāānēētikaab kiruutēk yooto. Kikwoonēē :bichoo Yēērusālēm ākoo saang'ta ake tukul

* 5:1 /Kēēkuurēē Tōōliilēetaab Kalilaaya ām āsiiswēk alak kule Tōōliilēetaab Keneesareet. 5:5 Yoowa. 21:3 5:6 Yoowa. 21:6 5:8 Luuka 18:13 5:11 Mat. 8:21-22 5:14 Laawi. 14:2-32; Māārkō 5:43; Luuka 17:14 5:15 Māārkō 7:36 5:16 Māārkō 1:35; 6:46; Luuka 3:21; 6:12; 9:18, 28-29; 11:1; 22:39-46; Yēyuut. 12:5

ām yēmēētaab Kalilaaya ākoo yēmēētaab Yuuteeya. Kiyēyiisyēē :Yēesu kāamuukēy-wēēk kukwaanee wōlēē mii Yēyiin kōosoobēē biiko.

¹⁸ Yooto, kuyit :biiko alake chēē kiimutu chiito ake nyēē kisōnkōchoot kukālāboonunēē tiirbeet. Kisyeeem :bichoo kule kubilbil biiko choo kikiiruruukyi keye yooto sukunyōōr Yēesu, ¹⁹ nteenee maneemuuch. Kunyoo, kulaany kōōto barak ānkubut tukuuk chēē / kikeesyeebe kutook :koong'ta nyēē kēēyokooytēē chiichoo kumii tiirbeet ākoy yēē kimii :Yēesu.

²⁰ Yu kēēnkēt :Yēesu kule kēēkoosēē keye inee :bichoo, kumwoochi chiichoo kisōnkōchoot kule, “Wēnyoo, /kākēēnyōōwuung' kaat ām choolwookātēēng'uung'.” ²¹ Kukāsē :Farisaayeechaa ākoo :kānēētichoo bo kiruutēk kuu nyooto, kumwaayee moo kule, “Yībē keye :chiichi kule inee ku ng'oo ēē? Bērē tōōs inee ku Yēyiin? Ng'oo :ake nyēē imuuchē kunyōōchi biiko kaat ām choolwookātēēt yoo mā Yēyiin nkit?” ²² Kiinkētē :Yēesu kiyēē kimii :bichoo kōōsōōtē. Yooto, kuteebee kule, “Ām nee soosoot :akweek kuu nyooto? ²³ Nkōnō :nyēē kuskus, āmwoochi chiichi kule, '/Kākēēnyōōwuung' kaat,' nto āmwoochi kule, 'Ng'eet, ānkiiwēēsyēt'? ²⁴ Ōkāsē ra kule āboontē anii, *Wēritaab Chii, kāamuukēy ām kōōrooni ānyōōchi biiko kaat ām choolwookātēēt.” Yooto, kumwoochi chiichoo kisōnkōchoot kule, “Yyoony ankiinam tiirbeeng'uung' ānkiiwēēchi keye kaa.”

²⁵ Kung'eet :chiichoo areet akeenke kukāsē :biiko tukul ankunam tiirbeenyii ānkuwēēchi keye kaa. Kiikaastat :chiichoo Yēyiin miisin.

²⁶ Kiilat :chii ake tukul nyēē kimii yooto ānkumuy miisin. Nto tēē yoo, kookaastat Yēyiin kut kōōyēēchinē kumwooyē kule, “Kaakeekas ra ng'alyoo nyēē -/mākyoomu.”

*Chāmē :Yēesu mbo biiko chēē -/mākiiriiku
(Mataayo 9:9-13; Māārko 2:13-17)*

²⁷ Kumii :Yēesu ākoo rubiikyii kung'eētyēē kiriinkoonooto, kukas chiito ake nyēē / kikēēkuurēē Laawi† kumii kēryō kōōruruuchē *syuuruut. Kumwoochi :Yēesu chiichoo kule, “Irubwaa!” ²⁸ Kubākooktooy :nyoo kāāruruukiisyoono bo syuuruut ānkurubē Yēesu. ²⁹ Nto yityo kumwoochi :Laawi Yēesu kule kuruutoochi ām kanyii. Kucham :Yēesu.

Yu kayit :Yēesu ākoo rubiikyii kaab Laawi, kuyēchi :Laawi saakweet. Kimii nkicheek :kāāruruukikaab *syuuruut alake yooto ākoo tāyēēk alak chēē kyoomiis ākoo Yēesu.

³⁰ Nteenee kiing'unyng'uunkyī *Farisaayeeek āk kānēētikaab kiruutēk rubiikaab Yēesu kule, “Ntēē ō-āmchiintōōsii āk kāāruruukichu bo syuuruut ākoo mbo alak chēē -/mākiiriiku!” ³¹ Kukētyi :Yēesu kule, “Chēēng'ootē :biiko choo imnyoontōōs kāānyooyiintēēt āmēēbērē chēēng'ootē :choo sobchootiin. ³² Kichāākuurē :anii biiko choo choolwookēnootiin āmā choo isōōtē kule churtootiin.”

*Kānēētiisyēētaab Yēesu nyēē lēēl
(Mataayo 9:14-17; Māārko 2:18-22)*

³³ Nto mii yoo, kōōng'unyng'uunyis :biiko alake kumwoochinē Yēesu kule, “Ntēē *kirē :rubiikaab Bātisāniintēēt Yoowaana ākoo chēbo Farisaayeeek āmiisyēēt ānkusooyē āmākirē :cheekuuk?” ³⁴ Kukētyi :Yēesu kule, “-Mēērukuutē keye :chōōrōōnuutēkaab saanteetaab leekwa ām saakweetaab kooyēē yoo boonto keye saanteet. ³⁵ Nteenee yitu :bēsyyēēt nyēē +/mākiinēmunnēē saantaanaa wōlēē mii :chōōrōōnuutēkyii. Yooto nanyuun :yēē makoorkuut keye :chōōrōōnuutēkyii.”

³⁶ Kōōboorchinēē :Yēesu bichoo tyoonkōōchēēt kule, “/ Mākēētilē ankeet nyēē tākulēēl /ānkēēkinēē sireet nyēē yoos. Yoo /kakeeyey kuu nyooto kusirinyāktōōs :ankaanaa ānkung'ēti yooto kubarayiit :koong'ta miisin. ³⁷ -/Mākēēroonkyinē mbo kibkeetiis choo /kātākēēyēyē wōōnkit nyēē yoos. Yoo /kakeeyey kuu nyooto, kōōtōlē :wōōnkit kuwasta keye :kibkeetiisyek. ³⁸ Māchāktōōs /kēēroonkyinē kibkeetiisyek choo /kātākēēyēyē wōōnkit nyēē lēēl. ³⁹ Yoo kiikunooyēē :chii ātēbuutēkyii choo bo

5:20 Māārko 2:5 5:21 Tyēēn. 130:4; Isa. 43:25 5:24 Yoowa. 5:36 † 5:27 /Kikēēkuurē Laawi ām kaayneet
ake kule Mataayo. 5:28 Mat. 8:21-22 5:29 Mat. 9:10 5:32 Luuka 19:10 5:33 Mat. 6:16-17; 11:18-19

kēny, mēēbērē chāmē kurub kāānēētiisyēēt nyēē lēēl, kuuyu isōōtyēēchinē kule tōōs kāroomēch :ātēbuutēchoochii.”

6

*Bāwu :Yēēsu Sabaato
(Mataayo 12:1-8; Māārko 2:23-28)*

¹ Nto mii yēē ki *Sabaato, kumur :Yēēsu ākoo rubiikyii mbareet ake nyēbo nkoonuuk. Yooto, kuswech :rubiikyii mētēwookaab nkoonuuk ankubiiriir ānkulākyi kuut.

² Nto bēērē kukas *:Farisaayeeek alake chēē kimii yooto, kumwooy kule, “Ntēē ōmiitē ō-iryēē kiruutyēēt nyoo yēētē /kēēkēsiiis ām bēsyēētaab Sabaato.”

³ Kumwoochi :Yēēsu kule, “Manoosuman :akweek, yoo ki-iryēē :Bāytooyiintēēt *Tāwuti kiruutēk, yoo kyoome kēmēwuut ākoo biiko choo kiboonto keey? ⁴ Kiwo :Tāwuti *Kōōtaab Yēyiin /ānkiikoochi mukaatiinek choo /kikēēchāmchinē mbo *kibkōrōs nkit kwaam. Kyaam :Tāwuti mukaatiinechaa ānkōōkoochi nkicheek biiko choo kiboonto keey kwaam.” ⁵ Yu keewaany :Yēēsu kumwoochi Farisaayeechaa kuu nyooto, kumwooy kule, “Bāwu *:Wēritaab Chii bēsyēētaab *Sabaato.”

*Kiisobiis :Yēēsu yēē ki Sabaato
(Mataayo 12:9-14; Māārko 3:1-6)*

⁶ Kiwo :Yēēsu subak ām bēsyēēt ake nyēbo *Sabaato kōōto ake nyēbo saayeet ānkōōnēētiis. Kimii kōyooto :chiito ake nyēē kisōnkōchoot :āwutaab taay ⁷ ānkimii :nkicheek *Farisaayeeek alake yooto ākoo kāānēētik alak chēbo kiruutēk. Kimāchē :bichoo kukas yoo kēēsoobso ām bēsyēētaab Sabaato, subokōōyyoong'tēē kōōk.

⁸ Kiinkētē :Yēēsu kiyēē kimii kōōsōōtē :bichoo. Yooto, kumwoochi chiichoo kisōnkōchoot :āwut kule, “Chōō, baa, chēēyyoonyēē yu bo taay.” Kuwo :chiichoo. ⁹ Kukēēyyo :chiichoo yooto, kuteebee :Yēēsu Farisaayeechaa āk kāānēētichoo bo kiruutēk kule, “Chāmweēch :kiruutēkyoo /keeyey kiy nyēē karaam ām bēsyēētaab Sabaato, nto nyēē miyaat? /Kiisobiis nto /kēēbākākiiis?” ¹⁰ Kiirōōtoot :Yēēsu chii ake tukul. Nto mii yoo, kumwoochi chiichoo kisōnkōchoot :āwut kule, “Chuul āwut.” Kuchuulē āwunoo, kukārāmiitu.

¹¹ Yu kakas :Farisaayeechaa āk kāānēētichoo bo kiruutēk kuu nyooto, kunyēēr miisin ānkutoow kusat kiyēē makuyeyee Yēēsu.

*Kwēyiisyēētaab lēbkēēyikaab Yēēsu taman āk āyēēng'
(Mataayo 10:1-4; Māārko 3:13-19)*

¹² Nto mii bēsyēēt ake, kuwo :Yēēsu ākoy lekemeet ake wokusaay Yēyiin kuyyeech.

¹³ Yu kayyeech :kōōrēēt, kukuur rubiikyii, kukwey chēē kiyitē taman āk āyēēng' ānkukuur chooto kule *lēbkēēyik.

¹⁴ Kikwey Simōōni nyēē kitoochi kaayneet ake kule Bētērō, Antereeya nyēē ki ng'eetaabkaametiitaab Bētērō, Yāākōbō, Yoowaana, Filibō, Baatolomaayo, ¹⁵ Mataayo, Toomaas, Yāākōbō araab Alfaayo, Simōōni nyēē kāng'unoot, ¹⁶ Yuuta* araab Yāākōbō ākoo Yuuta Iskaryoot nyoo kichokuchoomtooy Yēēsu lētuunoo.

Kiisob :Yēēsu biiko chēē chaang'

¹⁷ Yu kārēkunēē lekem, kōōruruukyi keey :rubiik āk biiko alak chēē chaang' chēē kikwoonēē Yēērusālēm, yēēmēētaab Yuuteeya tukul, yēēmēētaab Tiirō ākoo nyēbo Sitōōn chēē kimii sakaramteetaab araarayta. ¹⁸ Kikwoonii :bichoo bokuyēbchinē yit kiyēē kiinēētē :Yēēsu ānkimāchē mbo kule /kiisob. Kiisob :Yēēsu mbo alak chēē kiboonto tāmirmirook chēē miyootēch. ¹⁹ Kimāchē :bichoo tukul kule kutiiny Yēēsu, kuuyu kiboonto :Yēēsu kāāmuukēywēēk chēē kyāānkutiiny :chiito, kusobē.

6:1 Kiruu. 23:24-25 6:2 Chuy. 20:8-10 6:4 Laawi. 24:5-9; 1Sām. 21:1-6 6:11 Yoowa. 7:1 6:12 Luuka 5:16

6:13 Luuka 9:10; 11:49; 17:5; 22:14; 24:10; Yēyuut. 1:2, 21-22, 26; 2:42 * 6:16 /Kikēēkuurē Yuuta araab Yāākōbō ām kaayneet ake kule Taataayo. 6:16 Yoowa. 1:40-44; Yēyuut. 1:13 6:19 Mat. 9:20

Ng'erekweek āk nyalilta
(Mataayo 5:1-12)

²⁰ Nto mii yoo, kuweech keey :Yēesu ānkōōrōotoot rubiikyii ānkumwoochi kule,

“Ōmiitē sōō, nyēē karaam kule nee
:akweek choo ōmoong'tēē keey Yēyiin,

kuuyu nyēēng'woong'
:Bāytooyiisyēētaab Yēyiin.

²¹ Ōmiitē sōō, nyēē karaam kule nee
:akweek choo -mōōboontē kiy,

kuuyu +/mākēēkōōnook ām lētuunoo.

Ōmiitē sōō, nyēē karaam kule nee
:akweek choo ōbuntēē wuuyin,

kuuyu +moong'erech lētuunoo.

²² Ōbēruurootiin :akweek sōō kule nee yoo keenkwelaak :biiko alake ankutayaak ānkuchubook ānkung'ōōmook, kuuyu ōyēchinē *Wēritaab Chii. ²³ Yoo kāyēwook kuu nyooto, ōtyēēn ankooraan kubo ng'erekweek, kuuyu mii :kiito nyēē wōō nyēē mākutuwēnēēnook :Yēyiin ām kibkōōnkōy. Ōmuytoochi kuuyu /kikiikēēyēchinooon nkicheek *wōōrkooyikaab Yēyiin choo kibo taay kuu nyooto.

²⁴ Mii sōō, nyēē miyaat kule nee

:biiko choo mēēntōōs,
kuuyu makung'etee :ng'erekweekwaa
kōōrooni.

²⁵ Mii sōō, nyēē miyaat kule nee

:biiko choo isōōtē kule boonto kiy ake tukul,
kuuyu mākubotyi :tukuuchooto

ām lētuunoo.

Mii sōō, nyēē miyaat kule nee

:biiko choo mii kung'erēktōōs,

kuuyu mākuriiryo

ānkubuntēē ng'woonin lētuunoo.

²⁶ Mii sōō, nyēē miyaat kule nee

:biiko choo /kēēng'āloolēē nyēē karaam kibtaman.

Kuuyu, /kiikeeng'alaalaanunee *wōōrkooyikaab lembech

choo kibo kēny kuu nyooto.”

Icham chii ake tukul ānkoo mbo nyēē buunyoo
(Mataayo 5:38-48)

²⁷ Kitaa taay :Yēesu kumwooy kule, “Kāāmwoowook akweek choo ōkāswoo kule ōchāmē buunikwook. Ōyēchi chii nyoo wēchook tukuuk chēē kāroomēch. ²⁸ Ōsooyē Yēyiin kōōbēruur choo kāchubook ānkōōsoochinē choo yēwook ng'aleek chēē miyootēch. ²⁹ Yoo kasyeeching' :chiito kwermetuut komosta ake, iwēēkyi ake. Yoo kamach :chiito kābuutiing'uung', imuytoochi mbo kaansuut. ³⁰ Yoo kāsooming' :chii kiy, ikoochi. Nto, yoo kāyib :chii kiing'uung', -mēēmwoochi kukētuung'. ³¹ Ōyēchinē biiko alak wuu wōloo ōmāktooy akweek /kēēyēytoowook.

³² Kiy nee :nyēē +mōōnyōōru yoo koocham baateey biiko choo chāmook? Ntēē yēyē mbo :biiko choo -mēēnkētē Yēyiin kuu nyooto.

³³ Kiy nee :nyēē +mōōnyōōru, yoo kōōyēchi nyēē karaam biiko choo yēwook nyēē karaam? Yēyē nkicheek mbo :biiko choo -mēēnkētē Yēyiin kuu nyooto.

6:21 Tyēēn. 126:5; Isa. 61:3 6:22 Mat. 10:22; 24:9; Yoowa. 15:18-19; 16:2; Yēyuut. 5:41; 1Bēt. 4:14 6:23 Mat. 5:2-12 6:23 2Tēt. 36:16; Yēyuut. 7:52 6:24 Mat. 19:23-24; Yāāk. 5:1 6:25 1Kōōr. 4:8 6:26 Cherem. 5:31; Yāāk. 4:4 6:28 Mat. 5:44 6:29 Room. 12:17 6:31 Mat. 7:12

³⁴ Kiy nee :nyēē +mōōnyōōru, yoo kōōbēsēēnchi biiko choo ōnkētē kule yookwook? Ntēē ibēsēēnchinē keyy mbo :biiko choo -mēēnkētē Yēyiin ānkumāchē :nkicheek kule / kēēyookyi tukul.

³⁵ Nteenee kāāmwoowook, ōchāmē buunikwook ānkōōyēchinē ng'al chēē kāroomēch. Ōyēētyēēchinē mbo biiko choo māchāmē kuyēētyēēchook. Yoo kooyey kuu nyooto, mākutuwēnook :Yēyiin miisin ānku +mōōyēyē tukuuk kuu wōloo yēytooy :Yēyiin, kuuyu yēchinē :Yēyiin biiko tukuuk chēē kāroomēch ānkoo mbo choo māng'ērēkyinē kiyēē / kākēyēchi āk mbo choo sooy. ³⁶ Māchāktōōs ōriirēē biiko kuu wōloo yēytooy :Baaba.

*Masiming'alaalee chii nyēē miyaat
(Mataayo 7:1-2)*

³⁷ -Mēēmwoochi chii kule miyaat :kiyēē kayey kumānēērōōtootē, /simākēyēwuung' nkinyiing' kuu nyooto. -'Meeruuste chii /simakiiruustiing' nkinyiing'. Yoo kāyēwuung' :chii kiy nyēē miyaat, māchāktōōs inyōōchi kaat /sikēēnyōōwuung' nkinyiing' kaat. ³⁸ Yoo 'kēēkooytē kiyēē iboontē ām mooyēēt nyēē lēēl, māukōōning' nkinyiing' :Yēyiin alak ānkurisuung'. Chēē 'kēēkooytē, /kēēketuung' chēē tēē chooto.”

Ng'oo :nyēē yēmē kōōntōōchi chuut?

³⁹ Kimwooy :Yēēsu chēbo tyoonkōōchēēt kule, “Imuuchē man :cheebkoraatyaanteet ake kōōrēētoot ake? Yoo kātēbi kut kuyey kuu nyooto, kōōsuuchinē :tukwaay ng'wēēn. ⁴⁰ Mābiirē :ng'oomnānēētaab mang'an nyēbo boonwookēēt, nteenee yoo kātītir nyoo ka mang'an kooneet keyy mākunyōōr ng'oomnātēēt kukerkeyiit boonwookēēt.”

⁴¹ Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, “Ām nee siikāsē :inyiing' sikitityaa nyēē miitē koong'taab ng'eetaabkoomēt ameeakas musukyēēt nyēē miitē koong'ta nyeeng'uung'? ⁴² Imuuchē kule nee imwoochi ng'eetaabkoomēt kule, 'Kany ānēmuung' sikitityaa ām koong'ta,' nto kutēē yooto tukul kumiitē :musukyēēt koong'uung' nkityō? Kiblem-bechaantaani! Māchāktōōs inēmu kurook musukyēēt nyoo mii koong'uung' nkityō siikaste kāroomin siinēmchi ng'eetaabkoomēt sikitityaanteet ām koong'nyii.”

/Kiinkētēē chiito ātēbuutēkyii

⁴³ Kimwoochi subak :Yēēsu kule, “-Mēēmuuchē :kēētīt nyēē karaam kuyey lokoyeek chēē miyootēch, nto kuyey :kēētīt nyēē miyaat lokoyeek chēē kāroomēch. ⁴⁴ /Kiinkētēē kēētīt lokoyeek chēē yēyē. Māyēyē :kateet mbuuniik āmāyēyē :siikoowēēt lamayeek. ⁴⁵ Yēyē :chiito nyēē karaam tukuuk chēē kāroomēch, nto nyoo miyaat kuyēyē :nyoo tukuuk chēē miyootēch. Kuuyu ng'aleek alak tukul choo isōōtē :chiito, kukwoonēē kuutiinyii.”

*Rubiintēētaab Yēēsu nyēbo man
(Mataayo 7:24-27)*

⁴⁶ Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, “Ām nee sukukuuroo :biiko alake kule, 'Mokoryoontēēt,' āmāyēyē kuu wōlēē āmāktooy. ⁴⁷ Rubiintēēt nyēbo man ku nyoo kāsē kiyēē āmwooyē ānkuyēyē kuu wōlēē āmāktooy. ⁴⁸ Kerkeyy :rubiintonooto āk chii nyēē bālē yēē māchē kutēēkyi kōōto kut wokunyōōr kitawēt nyēē kāsīnchi kōōto. Yoo keeyiin :āynōōsyēk ānkutwoor keyy :bēēko, -mēēmuuchē kōōsimsiimākoy :kōyooto mbo kisich, kuuyu /kikēētēēkyi yēē kiimoot. ⁴⁹ Nteenee rubiintēēt nyēē mābo man ku nyoo kāsē kiyēē āmwooyē, āmāyēyē kuu wōlēē āmāktooy. Kerkeyy :nyooto chii nyēē tēēkyinē kōōto yēē ng'āsng'āsēch :teng'eeek. Yoo keeyiin :āynōōsyēk ānkutwoor keyy :bēēko, kōōturbuubē kōyooto kule syō!”

7

*Kiikoosēē keey Yēesu :chii nyēē kimā Yuutāyiin
(Mataayo 8:5-13)*

¹ Yu keewaany :Yēesu kwoomchi biiko ng'aleechaa, kuwo ākoo rubiikyii ākoy Kaabernaam. ² Kimii ām bēsyōōsyēchooto :kāāntōōyiintēēt ake nyēbo lukēetaab booryēēt nyēē mēēbērē ki Yuutāyiin. Kiboonto :chiichoo motwooriintēēnyii nyēē kichāmē miisin.

Nto mii yoo, kumnyaan :motwooriintonoo miisin. ³ Yu kakas :kāāntōōyiintonoo /kyoomtooy Yēesu, kōōyookto booyik alak chēbo Yuutayeek bokung'āloolchi Yēesu chokōōsoobchi motwooriintēēnyii.

⁴ Yu kayit :booyichoo yēē kimii :Yēesu, kusaaysaay kule, “Yoo mii :chii nyēē mächē /kēyēētyēēchi, ku chiichoo, lēyyē, ⁵ kuuyu kichameech acheek Yuutayeek miisin kut kiikutēēkwēēch *kōōtaab saayeet.” ⁶ Kucham :Yēesu kuwēeto keey booyichoo.

Kumānāyitē kaab chiichoo, kōōyookto :kāāntōōyiintonoo biiko alak kutōrōōk mbo Yēesu. Kutuuyēē Yēesu kēēltaab too, kumwoochinē kule kālē :kāāntōōyiintonoo, “Mokoryoontēēt, -'meeyiim keey ichōō kanyuu kuuyu mayemaat. ⁷ Nto subak, manamuuch :anii nkit ātōrōōkuung', kuuyu māāyēmē ayey kuu nyooto. Nteenee ing'alaal baatey ām yoo imiitē, mākusob :motwooriintēēnyuu. ⁸ /Kēēbāytoō ānkumii :biiko chēē ābāytooy :nkani. Yoo kāāmwoochi biikyuu kuyey kiyēē bērē nto nyēē bērē, kuyēyē. Nto mbo yoo kāāmwoochi motwooriintēēnyuu kuyey kiyēē bērē, kuyēyē. Kunyoo, yoo 'keemwaay buch kule kusob :motwooriintēēnyuu, kusobē.” ⁹ Kiilat :Yēesu miisin yu kakas ng'aleechaa! Kōōrōōtoot biiko chēē kimii yooto ānkulē, “Manaakas bēsyēēt ake ām Yuutayeek tukul chii nyēē ikoosēēnoo keey kuu chiichi.”

¹⁰ Yu keeyey :bichoo /kikiyooktooy, bokunyōōr motwooriintonoo kimnyoonē kukāākusob.

Kiing'eetee :Yēesu meet lakwataab cheebyoosya nyēē ki musuk

¹¹ Yu kāyyēēkunēē kutākyi keey :Yēesu āk rubiikyii *kiriinkēetaab Nayiin ānkirubootē :biiko chēē chaang'.

¹² Yu makuyit oreetaab biiwuutaab kiriinkoonoo, kutuuyēē biiko alak kukālāboonu muustaab wēero, kuboontonoo keey biiko chēē chaang' chēē kimēēysē. Ki leekwa akeenke baatey nyēbo cheebyoosya nyēē musuk. ¹³ Kikāsyi :Yēesu cheebyoosyaanaa kiisayta ānkumwoochi kule, “Cheebyoos, -mateeriir!” ¹⁴ Kuwo :Yēesu ankunam tiirbeet nyoo kimii :muusyoontēēt. Yu kanam, kōōyyoong'iis :bichoo. Yooto, kung'āloolchi :inee muusyoontonoo kule, “Wēnyoo, ng'eet baa!” ¹⁵ Kumwooyē kuu nyooto, kung'ēētē :wēritkēy areet akeenke ānkōōbuurē ng'wēny ānkōōkoor. Nto mii yoo, kōōmutyi :Yēesu lakwanaa kaamet.

¹⁶ Kimuuyo :biiko tukul miisin choo kimii yooto ānkumwooy kule, “Wōō :Yēyiin, lēyyē! Kāākutook ra *wōōrkooyoontēēt nyēē wōō ām kwēēnuunyoo. Kāākōōboorwēēch ra :Yēyiin kāāmuukēywēēkyii.”

¹⁷ / Kikyaamtaatee ng'aleechaa kōōrēetaab Yuutayeek kumukuul ākoy mbo kōōrōōsyēk choo ki laatoosyeyyii.

*Kiititiir :Yēesu Yoowaana
(Mataayo 11:2-6)*

¹⁸ Nto mii yoo, kuba :rubiikaab Bātisāniintēēt Yoowaana wōlēē /kikēērātyi Yoowaana ānkubokumwoochi ng'aleek tukul chēē kiikuyeyaan :Yēesu. ¹⁹ Kumwoochi :Yoowaana rubiikyii āyēēng' kule, “Booteebēē Yēesu yoo inee man ku *Kāārārōōkiintēēt nyoo /kōkēēbērē mākuchō, nto mii :ake nyēē tākēēkānyoonu.”

²⁰⁻²¹ Kuyitē :rubiichoo wōlooto, kimii :Yēesu kōōsoobē biiko chēē kiboonto bōōrwoonik chēē kimakerkeey ānkōōbēbēetooy tāmirmirook chēē miyootēch kung'ēētyēē biiko ānkōōsoobē cheebkoraatiisyek. Yooto, kumwoochi Yēesu kule, “Kēēyookwēēch

:Bātisāniintēēt Yoowaana bokeetebeeniing' yoo inyiing' man ku Kāārārōokiintēēt nyoo /kōkēēbērē mākuchō, nto mii :ake nyēē tākēēkānyoonu.”

²² Kumwoochi :Yēesu kule, “Oyeey ānkubōōmwoochi Yoowaana kiyēē kookas: Kāstooy ra :cheebkoraatiisyeek, bēesyētē :choo kichunkutootiin, kōōkusobcho :choo kikiikwaam *:makereenik, kāsē ra mbo ng'aleek :choo kikiikumiinkyo, kōōkung'ēētyēē meet mbo :choo kikiikubēk /ānkōōkyoomchi lōkōōywēk chēē kāroomēch choo imoong'tēē keey Yēyiin. ²³ Kunyi, bōōmwoochi kule ibēruuroot :chii ake tukul nyoo tākōōkoosēēnoo keey.”

*Kiyēē kimwooy :Yēesu kurubta keey Yoowaana
(Mataayo 11:7-11)*

²⁴ Yu kāākubēēchi keey :rubiichoo kiiyooktooy :Yoowaana, kumwoochi :Yēesu biiko kule, “Kyōōbēētii bōōkāsē nee ām kōōr nyēē suurkwēēn? Ara ki tōōywoō nyēē kiimuuchē kōōsooyēn :yoomat yoo kāwus? ²⁵ Ara ki chii nyēē kikiilaach sirooy chēē kārorānēch? Acha, chēē chāmē leles ānkōōloochē sirooy chēē ālē beesaan chēē chaang' kuminyē kaab bāytooyik. ²⁶ Ara kyōōbēētii bōōkāsē ng'oo nanyuun? Ara ki *wōōrkooy-oontēētaab Yēyiin :nyi kibōōnyōōru? Kubooyiit man, kyōōnyōōru wōōrkooyoontēēt nyēē wōō kusiir wōōrkooyoo ake tukul. ²⁷ Inee :nyoo ng'ālōolēē :Yēyiin ām yoo /kikeesir kule, '+Māāyooktē kiiyookiintēēnyuu koonto wokuyēytoowuung' kēēlto.'† ²⁸ ! Kāāmwoowook, māmii :chii kōōrooni nyēē wōō kusiir Yoowaana, nteenee wōō :nyoo mātookunoot nyēbo laat ām bāytooyiisyeētaab Yēyiin kusiir inee.”

*Kitay :biiko chēē chaang' Yoowaana āk Yēesu
(Mataayo 11:12-19)*

²⁹ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Biiko chēē chaang' choo kikas kāānēētiisyeētaab Yoowaana ānkōōyēnchi Yēyiin, kubatisan :Yoowaana ākoy mbo choo ki kāāruruukikaab syuuruut. ³⁰ Nteenee kitay *:Farisaayeeek ākoo kāānēētikaab kiruutēk mākuutēkaab Yēyiin āk bātisāniisyeēt.

³¹ Kunyoo, +maakerkeeyee nee biich chēē wuu chu oō, lēyyē? ³² Kerkeey lēēkōōy chēē mii wōlēē chaang' :biich āmāchāmē ng'aleekaab chuut yoo /kēēkuurchinē kule, 'Kakeekuutwaak kurēēruut
āmōōtuum,
kēēlē kēēriiryē,
otay omēēysē.'

³³ Wuu nyooto wōlēē kiyibto :biiko Yoowaana āk anii. Kimoomē :Yoowaana āmit chēbo leles nto kuyyēē tifaayiin. Yooto /kēēmwooy kule, 'Boonto *tāmirmiryēēt nyēē miyaat.' ³⁴ Kuchō *:Wēritaab Chii kwoomiisyē ānkuyyēē tifaayiik, yooto omwaay kule, 'Kimooroong'nyaa, kibōōkityoo ānku choorweetaab kāāruruukikaab *syuuruut āk biich choo -/mākiiriiku.' ³⁵ Nteenee biiko choo rubē ng'aleekyuu :chēē inkētē kule ng'oomnān :nyooto.”

Baybay :chii miisin yoo /kākēēnyōōchi kaat ng'ōōki nyēē wōō

³⁶ Nto mii yoo, kumwoochi :akeenke ām *Farisaayeeek Yēesu kule bokwoomiis ām kanyii. Kucham :Yēesu.

³⁷ Yu kēēnkēt :koorkēēt ake nyēbo kiriinkoonooto nyēē ki chēēmurēnnyoo kule kimii :Yēesu kwoomiisyē ām kaab *Fārisooyiintonoo, kuchōōnto mwaayta nyēē kiboong'u nyēē anyiny. ³⁸ Kuyitē kōyooto, kōōyooonyēē Yēesu komos kuriikyī kērēēnkōōkyī ankuriir. Kitēchi :lōōkik kērēēnkōōkaab Yēesu kut koonuun. Nto mii yoo, kumasee buutēk lōōkik choo kitēchinē kērēēnkōōkaab Yēesu. Kuuyu kimāchē :koorkoonoo kōōboor kule kākoonyit Yēesu, kuchuuchun kērēēnkōōk ankooyiilee mwaayaa.

† 7:27 Mal. 3:1 7:27 Luuka 1:76 7:29 Luuka 3:7, 12 7:30 Mat. 21:32 7:33 Luuka 1:15 7:34 Mat. 9:14
7:34 Mat. 9:10; Luuka 5:29-30; 15:1-2 7:36 Luuka 11:37; 14:1

³⁹ Yu kakas :Fārisooyiintonoo kibo :kayta kuu nyotoo, kumwaayee moo kule, “Nto kātinyē :chiichi kāāmuukēywēēk kukwaanee wōlēē mii :Yēyiin, nto kāākōōnkēt ng'ōōkistaab koorooni.” ⁴⁰ Kumwoochi :Yēesu chiichoo kule, “Simōōni! Mii :kiyēē āmāchē āmwoowuung'.” Kumwooy :Simōōni kule, “Kāānēētiintēēt, imāchē imwoowoo nee?” ⁴¹ Kumwoochinēē :Yēesu tyoonkōōchēēt kule, “King'eet :chiito ake, kōōbēsēēnchi biiko alak āyēēng' beesaanik. Kiibēsēēnchi ake chēē chaang' miisin, nto ake kōōbēsēēnchi chēē ng'ēri. ⁴² Nto yu kabiir kibēsēniisyēchoo tukwaay kuyook beesaanichaa, kunyōōchi kaat :chiichoo kutēērchi bēsēnoo. Kunyi ātēēbē kule ii, ng'oo ām bichooto tukwaay :nyēē kibaybayiit miisin?” ⁴³ Kukētyi :Simōōni kule, “Ām kāāsōōtēywēēkyuu, nyēē king'erech miisin ku :nyoo kitinyē bēsēnto nyēē wōō.” Kulēēnchi :Yēesu, “Keemwaay man!” ⁴⁴ Kuweech keey :Yēesu ankukas kooroonoo, ānkumwoochi Simōōni kule, “Keekas koorooni miitē yu? Kāākōōwuunēē lōōkikyii kērēēnkōōkyuu ankumasee buutēēkyii. Āyitu kang'uung', maneemuuch :inyiing' mbo ikōōnoo bēēko chēē /kākiwuuntoowunēēnoo tēērtit ām kērēēnkōōkyuu. ⁴⁵⁻⁴⁶ Maneemuuch :inyiing' itoroochaa kuu wōloo /kēētōōktooy tāyēēk, nto iyiil mētinyuu. Nteenee kāākukooniyitoo :koorkooni kut koomuuch kooyiil kērēēnkōōkyuu.

⁴⁷ Kunyoo, chamateet nyēē wōō nyi kāākōōboorwoo :koorkooni, kōōbooru kule /kōōkēēnyōōchi kaat ng'ōōkisto nyēē wōō. Nto chii nyoo kōtinyē ng'ōōkisto nyēē mining' /ānkēēnyōōchi kaat, mā tyaa :chamateet nyēē ibooru.”

⁴⁸ Kumwoochi :Yēesu kooroonoo kule, “Kāānyōōwuung' kaat ām choolwookātēēng'uung'.”

⁴⁹ Yu kakas :biiko chēē kimii kwoomiisyē ākoo Yēesu ng'aleechaa, kuteebēē keey kule, “Ng'oo :chiichi ēē, nyi imuuchē kunyōōchi biiko kaat ām choolwookātēēt?”

⁵⁰ Yooto, kumwoochi :Yēesu kooroonoo kule, “Iwēētē kaalyeet. /Kaakiiraraachiing', kuuyu 'kēēkoosēēnoo keey.”

8

Chēēbyōōsōōk chēē kiyēētyēēchinootē Yēesu

¹ Nto mii yoo, kuwēesyētootēē :Yēesu kiriinkōōsyēk āk soong'wēk chēē chaang' āk rubiikyii. Kyoomtootē lōkōōywēk chēē kāroomēch chēbo Bāytooyiisyēetaab Yēyiin. ² Kiboontotē keey chēēbyōōsōōk alak ām baanaa. Kimii ām chēēbyōōsōōchoo :chēē kikiikōōbēbēētoochi :Yēesu *tāmirmirook chēē miyootēch ākoo alak chēē kikiikōōsoobchi bōōrwoonik chēē kiboonto. Alak ām chēēbyōōsōōchooto ku Maaryaa nyēbo *kiriinkēētaab Maktaala, nyoo kikiikōōbēbēētoochi :Yēesu tāmirmirook chēē miyootēch tisab. ³ Nto ake ku Choowaan, cheebyoosyeetaab Kuusa nyoo kiyyoonkyinē kaab Ērōōtē. Kikēēkuurē ake Susaana āk alak chēē chaang' chēē kiyēētyēēchinootēē Yēesu ākoo rubiikyii tukuukwaa chēē kiboonto.

Makerkey :teng'ee

(Mataayo 13:1-9; Māārko 4:1-9)

⁴ Kikwaanaatee :biiko kiriinkōōsyēk ku chaang' ānkōōruruukyi keey Yēesu. Kumwoochi :Yēesu bichoo tyoonkōōchēēt ake kule, ⁵ “King'eet :kāābātiintēēt ake kuyis nkoonuuk. Kōōsuuchi :alake kēēltaab too. Kootartaar choo :biiko chēē kibēētēē kēēlooto ankukwey alak :tāriitēk. ⁶ Kōōsuuchi :alake kitaweet. Kubiityo :choo. Nto mii yoo, kuisyō ānkubēk, kuuyu kitēwērēr :teng'ee. ⁷ Kōōsuuchi :alake wōlēē miitē :kātook. Yooto kubiityo :kātoochoo ānkōōrēēwoon nkoonuuk kut kumanaayey āmit. ⁸ Kōōsuuchi :alake teng'ee chēē kāroomēch. Kubiityo :choo nyēē karaam ankuyey āmiik chēē chaang'.” Yu keewaany :Yēesu kurār tyoonkōōchoonoo, kumwooy kule, “Nyoo yēbē yiit, kukas.”

*/Kiibāng'boonkyinē rubiik nkit ng'aleek
(Mataayo 13:10-17; Māārko 4:10-12)*

⁹ Nto mii yoo, kuteebē :rubiik Yēesu kumwoochi kiyēē ibooru :tyoonkōchoonoo.
¹⁰ Kumwoochi :Yēesu rubiichoo kule, “/Kookeekweyaak akweek ōnkēt kiyēē iyeelaat kurubta keey :Bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Nteenee māukāsēē :biiko chuut alake ng'aleek tukul tyoonkōchoy. Kuu yoo siraat kule,
'+Mōōyēbchinē yiit,
āmoōnkētē kiy.
'+Mōōkāsēē koong',
āmoōkāsē kiy.’†

*Kirārchi :Yēesu rubiikyii kiyēē ibooru :tyoonkōchoonoo bo teng'eek
(Mataayo 13:18-23; Māārko 4:13-20)*

¹¹ Okany āboorwook tyoonkōchooni. /Kikiikerkeeyee ng'ālyoontēētaab Yēyiin kēbuswēēchoo. ¹² Kerkeey :biiko alake kēēltaab too. Kāsē ng'ālyoontēētaab Yēyiin, nteenee chōōnii *:Kēniintēēt areet akeenke ankusaree ng'ālyoontoonoo simēyēnchi / ankiiraraach. ¹³ Kokerkeey :biiko alake yēbo kitaweet. Kāsē ng'ālyoontēēt ankutorooch ām ng'erekweek, nteenee, māchutitooy :ng'ālyoontoonoo mētewookwaa. Nto yoo kakwa :tyēmuutēk koochuchuuy keey. ¹⁴ Kerkeey :biiko alake teng'eek chēē kibiityēē :kātook. Kāsē ng'ālyoontēēt, nteenee, bēng'tēē tukuukaab kōōrooni, bāytit āk muchastaab tukuuk chēbo leles. Irēewoonē :tukuuchoo tukul ng'ālyoontēētaab Yēyiin kumayey kiy. ¹⁵ Kerkeey :alake teng'eek chēē kāroomēch. Kāsē ng'ālyoontēēt ānkukiilchi ām manta āk mooyēēt nyēē lēēl. Yēyiisyēē ng'ālyoontoonoo ām muyaayeet sukuyi keey.”

*Kōōnu :Yēesu lēbkēyyēēt
(Māārko 4:21-25)*

¹⁶ Kitas taay :Yēesu kumwoochi rubiikyii subak kule, “Māmii :chii bēsyēēt ake nyēē tābē taariit ankuwunyeē tēr, nto kurērē. Nteenee /kēētābē taariit /ānkiikoochi yēē tōrōōr sukulēbkēchi biiko choo kwoonii kō, ¹⁷ kuuyu, kiyēē wunyaat, mākutook, nto nyoo iyēēnoot, +/makeeng'aany. ¹⁸ Kunyi, māchē ōyēbchinē yiit ng'aleek ām kēēlto nyēē karaam, kuuyu nyoo yēyiisyēē kiyēē boonto, +/mākēētāsyi ake, nto nyoo māyēyiisyēē, +/mākiinēmuneē mbo kiyēē isōōtē kule boonto.”

*Ng'oo :nyēē tuubchēē Yēesu nyēbo man?
(Mataayo 12:46-50; Māārko 3:31-35)*

¹⁹ Nto mii bēsyēēt ake, kumii :Yēesu kwoomchinē biiko lōkōōywēk, kuyit :kaamet ākoo mbo ng'eetaabkaamet. Nteenee kimēēmuuchē kut kuba kō wōloo kimii :Yēesu kuuyu kikiikiich keey :biiko miisin. ²⁰ Yooto, /kēēmwoochi Yēesu kule, “Mii :koomēt āk mbo ng'eetaabkoomēt kukuuriing' ām saang' kumāchē kukasing'.” ²¹ Kukētyi :Yēesu bichoo kule, “Chii ake tukul nyoo kāsē ng'ālyoontēētaab Yēyiin ankuyey kuu wōloo māktooy :Yēyiin nyēē moomo nto ku ng'eetaabiya.”

*Kiyey :Yēesu kuteeman :wusōōnēēt āk bēēko
(Mataayo 8:23-27; Māārko 4:35-41)*

²² Nto mii bēsyēēt ake, kulaany :Yēesu ākoo rubiikyii mwēēnkēēt ānkumwoochi rubiik kutākyi mwēēnkēēt biitēēt nyiin ake. ²³ Kumii kwooytōōs, kunam Yēesu :rwoonik. Kutākumii rwoo, kuchō :wusōōnēēt nyēē nyikiis ānkuwus bēēko kusyōōlchi mwēēng' kut kimii :mwēēnkēēt wokuling'tooy. ²⁴ Yu kakas :rubiik kuu nyooto, kuba yēē kimii :Yēesu ankoong'eet kule, “Mokoryoontēēt, Mokoryoontēēt, ing'eet! Ntēē kākēēbēku!” Kung'eet :Yēesu ānkōōburyoong'to wusōōnēēt āk bēēko. Kuteeman :wusōōnēēt āk bēēko areet akeenke.

† 8:10 Isaaya 6:9 8:10 Māārko 4:12 8:14 1Tēm. 6:9-10 8:16 Mat. 5:15; Luuka 11:33 8:17 Mat. 10:26; Luuka 12:2 8:18 Mat. 25:29; Luuka 19:26 8:21 Luuka 11:28 8:24 Tyēēn. 89:9

²⁵ Yooto, kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “-Mōokoosēēnoo keey?” Kinam kuut rubiik ānkumuuyo miisin ankuteebē keey kule, “Chii nee :chiito nyi iburyoong'tooy mbo wusōōnēēt āk bēēko ānkukāsyinē?”

Kiisoob :Yēesu chii nyēbo tāmirmiroy chēē miyootēch

(Mataayo 8:28-34; Māarkō 5:1-20)

²⁶ Kuyit :Yēesu biitēēt nyiin ake nyēbo yēēmēētaab Kataara,* ²⁷ Yu kāloong'unēē :Yēesu mwēēng', kuchō :chiito ake nyēē kimii kibchuraat nyēē kikiikooyiimaan *:tāmirmirook chēē miyootēch ām bēsyōōs chēē chaang'. Kiminyootē :chiichoo kochonkoos chēē / kikēēmuchinē biiko. ²⁸ Yu kayit yēē kimii :Yēesu, kōōnchō ānkōōryookyi keey ng'wēny, ānkubōloobōl kule, “Imāchēēnoo nee oō, Yēesu Lakwataab Yēyiin nyoo Iyweyaat? Asooyiing' kule -'meenyalililaa.” ²⁹ Kimwooyē :chiichoo kuu nyooto, kuuyu kimii :Yēesu kōōbēbēētooy tāmirmirook chēē miyootēch choo kikiikooyiimset. /Kikiikeeratee chiichoo nyōrōōrōōnik ākoo tiinkēēnik kule simām wēy, nteenee king'ētyēē tukul ankusoor suurkwēēn.

³⁰ Kuteebē :Yēesu chiichooto kule, “/Kēēkuurēēniing' ng'oo?” Kumwooy kule, “/Kēēkuurēēnoo 'Lukēt.’ ” Kimwooy kuu nyooto, kuuyu kiboonto lukēētaab tāmirmirook chēē miyootēch. ³¹ Kisaaysaay :tāmirmiroochoo Yēesu kumakwet icheek kuba wōlēē +mābokunyālilil kibchuulyo.

³² Kimii :ākwootiit nyēbo tōōrōōk yēbo lekemeet ake nyēē kilēēkitēē yooto. Kusoom :tāmirmiroochoo Yēesu kuchāmchi icheek bokōōwut tōōrōōchoo. Kuchāmchi :Yēesu. ³³ Kuchuwunee :tāmirmiroochoo chiichoo ānkōōwut tōōrōōchoo. Yooto, kōōtiiriis :tōōrōōchoo kōōtuultēē keey lekem ānkubokutōōrchi keey tōōliil kuliny :bēēko ānkubēk! ³⁴ Kukāsē :biiko chēē kirii bē tōōrōōchoo kuu nyooto, kumwēy ankubokwaamtaat kiyēē kiyeyakay ām rōōrōōkiisyēk tukul āk kiriiing'.

³⁵ Kuba :biiko yooto bokukas kiyēē kaakuyeyakay. Kuyitē, kunyōōru chiichoo kikiikooyiimset :tāmirmirook chēē miyootēch kukaakukaramiit ankoolaakaat ānkumii kēēbuurto keey Yēesu. Kimuuyo :bichoo miisin yu kakas kiyēē kiyeyakay.

³⁶ /Kēērarchi bichoo wōlēē /kākiisoobto chiichoo. ³⁷ Yu kakas :bichoo kuu nyooto, kumwoochi Yēesu kung'eetee saang'aata, kuuyu kikiikumuyo miisin. Kung'eet :Yēesu ākoo rubiikyii kumāchē kooyeey biitēēt nyoo kākwoonēē. ³⁸ Nto baanta nyoo kāng'ētyo, kusaaysaay :chiichoo /kākiisoobē kule kubeeta keey tukul. Nteenee kimwoochi :Yēesu kule, ³⁹ “Iwē kang'uung' ankuweemwaayte kiyēē kāākuyēwuung' :Yēyiin.” Nto mii yoo, kung'ētyo ankuba. Kiwo :chiichoo ankuwokwaamtaat ng'aleechaa ām wōlooto tukul.

Sobē :chii nyoo ikoosēē keey Yēesu

(Mataayo 9:18-26; Māarkō 5:21-43)

⁴⁰ Yu kayit :Yēesu ākoo rubiikyii biitōonooto kibēētii, kutorooch :biiko chēē kimii kukānyiisyē. ⁴¹⁻⁴² Kimii :chiito ake yooto nyēē /kikēēkuurēē Chāyirō nyēē ki kāāntōōyi-intēētaab *kōōtaab saayeet. Kiboonto :boontoonoo chēēbnyii nyēbo kēnyiisyēk taman āk āyēēng'. Ki lakwanyii :nyooto baateey. Kimnyaanaat :lakwanaa nyēē kikiikukasakay miisin. Kikutunyēē :boontoonoo taayeetaab Yēesu ānkuriirchi kuwēēto keey kanyii. Kucham :Yēesu.

Kikiikiichaata :biiko Yēesu miisin yooto kubēētii. ⁴³ Kimii :nkinee koorkeēt ake baanaa nyēē kikiikumnyaan ām kēnyiisyēk taman āk āyēēng' kusāyē :korotiik. Kikiikōōbootyi tukuukyii tukul cheesaaakitiisyek āmāsobē. ⁴⁴ Kuchōōnēē :koorkoonoo lēt ānkutiiny *maaseekaab kotootyēētaab sireetaab Yēesu. Yu kātiiny maaseechaa, kōōyyoong'iis :korotiik!

⁴⁵ Yooto kumwooy :Yēesu kule, “Ng'oo nyi kāākutiinyo?” Kutuuch keey :chii ake tukul. Kumwoochi :Bētērō Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, ikāsē oob kule keekiich keey :biiko ām yēē imiitē?” ⁴⁶ Kukētyi :Yēesu kule, “Ānkētē man kule kāākutiinyo :chii, kuuyu kāākuyēyiis :kāāmuukēywēēkyuu.”

8:25 Mat. 14:31 * 8:26 Mwooyē :siruutēk alake kule, 'Kerkeesa' nto 'Keraasa'. 8:28 Māarkō 3:11 8:46 Luuka 6:19

⁴⁷ Yu kakas :koorkoonoo kule kākōōnkēt :Yēesu kiyēē kaakuyeyakay, kumuy kut kubōōtānē. Kuwo ānkukutunyēē taayeetaab Yēesu ānkumwoochi kiyēē keesach suku-tiiny siraanaa āk wōlēē kāsobto areet akeenke. ⁴⁸ Kumwoochi :Yēesu kule, “Kuuyu 'kēēkoosēēnoo keyy ii, chēē, 'kēēsob. Kunyoo, iwēētē bāybooyyēt.”

⁴⁹ Kutākumii :Yēesu kung'aloolē, kuyitu :chiito ake nyēē kichōōnēē kaab Chāyirō ānkumwoochi Chāyirō kule, “Boontēēt, -mateeyiim kānēētiintēēt, ntēē kaakung'et :lakwang'uung'!” ⁵⁰ Kisiil yiyit Yēesu :ng'aleechaa. Yooto, kumwoochi kwaaniitaab lakwanaa kule, “-Mēēmuy, nteenee ikaaseena keyy baateey. Mākusob :leekweet.”

⁵¹ Yu kabokuyit :icheek tukul kaab Chāyirō, kumwooy :Yēesu kule, “-Mēēwut :chii ake tukul kōyi mii :lakwani. Āmāchē baateey Bētērō, Yoowaana, Yāākōbō āk sikiikaab leekweet.” ⁵² Ki chaang' :biiko kayaata chēē kiriirtōōs ānkōōnchōōytōōs. Kumwoochi :Yēesu bichooto kule, “-Mātōōriiryē! Manaame :lakwani nteenee mii kāruchi keyy.” ⁵³ Kiroorchi :bichoo Yēesu kuuyu kiinkētē :icheek kule kaakume man :leekweet. ⁵⁴ Kuwo :Yēesu yēē kimii :lakwanaa ankunam āwut ānkukuur kule, “Chēēmining', ing'eet!” ⁵⁵ Yooto bakeenke kusob :chēēboo. Kung'eet kōōyyo. Kumwaayta :Yēesu / keebay lakwanaa. ⁵⁶ Kiilat :kwaan āk kaamet. Nteenee kiichiich :Yēesu icheek kumāmwoochi chii ake tukul kiyēē kaakuyeyakay.

9

Kiiyookto :Yēesu rubiikyii taman āk āyēēng'
(Mataayo 10:5-15; Māārkō 6:7-13)

¹ Nto mii bēsyēēt ake, kukuur :Yēesu rubiikyii taman āk āyēēng' ānkumwoochi kule, “Kākōōnook kāmūukēywēēk chēē ōbēbēētēē *tāmirmirook tukul chēē miyootēch ānkōōsoob biiko chēē mnyoontōōs. ² Kunyoo, boo-amtaate lōkōōywēkaab Bāytooyi-isyēētaab Yēyiin ānkōōsoobootē biiko.”

³ Kumanaaba :rubiichoo, kōō-āmiisēē :Yēesu ng'aleechu kule, “-Moonamaate kiy ake tukul ām baani. Manam :chii kirōk, lool, āmnyoo, beesaan nto ku sira. ⁴ Yoo kōōruutoochi kayta ake, ōbuur yooto kut ōng'ēētyēē saang'aa. ⁵ Nto yoo kooyit saang'ta ake, amatoroochaak :biikaab saang'aa, olelekte tēērtit ām kwēyōōnikwook ānkōōbēēchi keyy kōōboor kule tākōōbuurto ng'ōōkisng'waa.”

⁶ Yu keewaany :Yēesu kōō-āmiisēē rubiikyii ng'aleechaa, kubeesyetaate soong'wēkaab kōōronooto kwoomtootē lōkōōywēk chēē kāroomēch ānkōōsoobootē biiko chēē mnyoontōōs.

Kyaam mēt :Ērōōtē kule ki ng'oo Yēesu?
(Mataayo 14:1-2; Māārkō 6:14-16)

⁷ Kiyityi Bāytooyiintēēt *Ērōōtē :ng'aleek chēē kimii :Yēesu kuyēyē. Kimwooyē :biiko alake kule ki Bātisāniintēēt Yoowaana :Yēesu nyēē kaakung'eete meet. ⁸ Kimwooyē :alake kule *Eliiya :nyoo, nto alak, kumwooyē kule, “Wōōrkooyoontēēt ake :nyoo nyēē wuu *wōōrkooyik choo kibo kēny nyēē kākōōyēēw.”

⁹ Kumwooy :Ērōōtē kule, “Ntēē kyāābērē kyaachwente mētitaab Yoowaana. So, ng'oo :ake subak nyi mii kuyēyē ng'aleechu tukul?” Kiboty :tonkoy. Yooto, kumach kule kōōnkēt chiichooto.

Kibay :Yēesu biiko chēē kikēēytēē kisyēērōōk muut
(Mataayo 14:13-21; Māārkō 6:30-44; Yoowaana 6:1-13)

¹⁰ Yu kēēyēēw :lēbkēyichoo /kikiyooktooy, kumwoochi Yēesu kiyēē kibokuyey.

Kung'eet :Yēesu ākoo rubiikyii kumāchē kuba yēē kimālēēkitēē :chii ake tukul. Kibeete mwēēnkēēt kutākyyi keyy *kiriinkēētaab Beetsaayta.

¹¹ Yu kēenkēt :biiko kule kāakuwo :Yēesu, kurub inee koosaab sakaramteetaab tōōliilēēt. Yu kayit :Yēesu sakaramteet, kooneet bichoto kiyēē rubtooy keey āk Bāytooyiisyēētaab Yēyiin ānkōōsoob choo kimāchē /kiisoob.

¹² Kumii :kōōrēēt wokwiimēnē, kubēēchi :rubiik ānkumwoochi kule, “Mwoochi bichu bokucheeng'at kiyēē kaam āk wōlēē mākuruuyo kwēēmowuuni ām soong'wēchu lēēkitēē yuutēyu. Kuuyu, māmii kiyēē imuuchē kwaam ām suurkwēēnooni.” ¹³ Kukētyi :Yēesu rubiichoo kule, “Ōkoochi :akweek kiyēē kaam.” Kumwooy :rubiik kule, “Imiitē imwooyē nee? Ntēē kēēboontē mukaatiinek muut āk *burburiinēk āyēēng' baateey. Māyēmē :choo /keebayee bichu. Kyoolēē nee āmit chēē sukuyem biich chēē tēē chu?” ¹⁴ Ki chaang' :bichoto miisin nyēē kikēēytēē kisyēērōōk muut. Kumwoochi :Yēesu kule, “Ōtet kōōbuurootēē konom.” ¹⁵ Kutet :rubiik biiko kōōbuuroot kuu nyooto. ¹⁶ Kunam :Yēesu mukaatiinechaa āk burburiinēchoo, kukas barak ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy. Nto yityo, kubcheyaabchey mukaatiinek ākoo burburiinēk ānkōōkoochi rubiik kubchēchinoot bichoo. ¹⁷ Kyoomiis :biiko kut kubiyoong'iis. /Kikiiruruuch āmiik chēē king'ēt koonyiit kērēbōōsyēk taman āk āyēēng'.

King'oonkyi :Yēyiin Bētērō kule ki ng'oo :Yēesu

(Mataayo 16:13-20; Māārkō 8:27-31)

¹⁸ Kimii :yēē kisaay :Yēesu kuboonto keey ākoo rubiikyii nkit. Nto mii yoo, kuteebee rubiik kule, “Mwooyē :biiko kule anii ku ng'oo?” ¹⁹ Kukētyi :rubiik kule, “Mwooyē :biiko alake kule inyiing' Bātisāniintēēt Yoowaana nto *Eliiya. Nto alak kumwooyē kule inyiing' akeenke ām *wōōrkooyik choo kikiikubēk nyēē kaakung'eetee meet.”

²⁰ Kulēēnchi :Yēesu rubiik, “Nto akweek ōbērē anii ku ng'oo?” Kulēēnchi :Bētērō, “Inyiing' ku *Kāārārōokiintēēt nyēē kāākōōyookwēēch :Yēyiin.” ²¹ Yu kāmwooy :Bētērō kuu nyooto, kōōkiimchi :Yēesu icheek masimkumwaaytaat ng'aleechaa. ²² Kumwoochi subak kule, “Ākoy kubuntēē *Wēritaab Chii nyāliluutēk chēē chaang'. Makutay :booyik, mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo kāānētikaab kiruutēk. Nto subak +/makeebakach nto miitē bēsyēētaab sōmōk /kiing'eetee meet.”

Wuuyinto nyēē buntēē :rubiintēētaab Yēesu

(Mataayo 16:24-28; Māārkō 8:34—9:1)

²³ Kutas taay :Yēesu kumwoochi rubiichoo āk biiko chēē kimii yooto kule, “Chii ake tukul nyoo māchē kurub ng'aleekyuu, kutay kiyēē māchē :mooyēenyii āmānyōkōriitu meet* ākookoy. Yoo kaakucham kuyey kuu nyooto, kuruba. ²⁴ Nyoo kāyēētyi keey soboontaab kōōrooni, mākōōboot soboonnyii bo kibchuulyo. Nto nyoo kēēkooyto soboonnyii ām kōōrooni kubo anii, mākunyōōr *soboontaab kibchuulyo. ²⁵ Kāroomnyo nee nyēē nyōōru :chii yoo kēētukuulchi keey tukuuk tukul ām kōōrēēt ānkōōboot soboonnyii bo kibchuulyo?”

²⁶ Kimwoochi subak :Yēesu biiko kule, “Chii ake tukul nyoo kataya āk ng'aleekyuu, +maatay :nkani, *Wēritaab Chii, bēsyoonoo āchōōnii ām lēbkēēyyēnyuu āk nyēbo Baaba ākoo nyēbo malayikaanikyii. ²⁷ !Kāāmwoowook, mii :biiko alake yu chēē mābēku kumanaakas Bāytooyiisyēētaab Yēyiin.”

Kiweek :eertaab Yēesu

(Mataayo 17:1-8; Māārkō 9:2-8)

²⁸ Nto yu kābēk :bēsyōōsyēk chēē māchē kuyitē sisiit kukāmwooy :Yēesu ng'aleechaa, kukuur rubiikyii sōmōk: Bētērō, Yoowaana ākoo Yāākōbō. Kuwēeto keey rubiichoo ākoy tulwēēt ake barak wokusaay. ²⁹ Kumii :Yēesu kusooyē, kuweek :eernyii koolekecheech miisin. Kuwēēkiis :nkicheek sirook chēē kiilochē kuleelakiitu kule mang'!

9:17 Luuka 15:32-39 9:18 Luuka 5:16 9:19 Mat. 14:1-2; Māārkō 6:14-15; Luuka 9:7-8 9:20 Luuka 22:67; Yoowa. 6:68-69 9:21 Māārkō 9:9 9:22 Luuka 17:25; 24:6-7 * 9:23 Yoo /kākēēwēēkyiin yuutēyu ng'alyoo āk ng'alyoo kumwooyē kule 'ankunam murtooywoontēenyii'. Ām bēsyōōsyēchooto, ki yoo kanamaat :chiito murtooywoontēēt kōōbooru kule miitē /bokēēbākāchē. 9:23 1Bēt. 2:21 9:24 Mat. 10:38-39; Luuka 14:27 9:26 Luuka 12:9; 2Tēm. 1:8; 2:12 9:29 Luuka 5:16

³⁰⁻³¹ Kutook *Muusa ākoo *Eliiya ām lēbkēyyēetaab Yēyiin ankung'alaal :tukwaay āk Yēesu. King'āloolē ruutoonyii nyē kimii wokuyityiintōs ām Yēerusālēm.

³² Yu king'āloolē :Yēesu ākoo mbo Muusa, kikiikunam :rwoonik Bētērō āk rubiik chuut āyēng'. Nto bēre kukās, kukas Yēesu kukeelaambuuch :lēbkēyyēēt ānkiboonto keey mbo Muusa. ³³ Yu keeteryeech :Muusa ākoo Eliiya ng'aleekwaa kumāchē kuba, kumwoochi :Bētērō Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, karaam yu kēemiitē yu. Kany keeyte kēryōosyēk sōmōk, nyeeng'uung', nyēbo Muusa ākoo nyēbo Eliiya.” Kimēenkēt :Bētērō kiyē kimwooyē.

³⁴ Kutākumii :Bētērō kung'āloolē, koolaambuuch nkicheek :boolteet. Kimuuyo :icheek miisin. ³⁵ Yooto, kuchōnēē :kuutiit booltaanaa nyē mwooyē kule, “Lakwanyuu :nyi nyē āchāmē.† Kunyoo, ōkāsyi kiyē mwooyē.”

³⁶ Yu bēku :ng'aleechaa, ki Yēesu nkit āk rubiichoo chē kimii yooto. Kisiista :rubiichoo ng'aleechaa kiyēyāktōs nyē mānāatwēkyi chii ake tukul ākoy bēsyēēt ake.

*Imuuchāktōs :kiy ake tukul ām chii nyoo ikoosē keey Yēyiin
(Mataayo 17:14-18; Māārko 9:14-27)*

³⁷ Yu kāyyēekunēē, kukāākurēkunēē :Yēesu ākoo rubiichoo ki sōmōk lekem, kutōrōōk :biiko chē chaang'.

³⁸ Kooteeyee keey :chiito ake ām kwēenuutaab bichooto kule, “Kāānēētiintēēt, mii yu :wērinyuu anku lakwanyuu nyooto baateey. ³⁹ Tēryēkyinē *:tāmirmiryēēt nyē miyaat kwaak. Yoo kātēryēkyi, kōōnchōōyē, kōōsōrsēētē ānkukābusē. Ryooksētē nyē miyaat āmāwuntooy areet akeenke. ⁴⁰ !Kwāātēēchi rubiikuuk kōōbēbēētoochi tāmirmiryoonoo, nteenee maneemuuch.”

⁴¹ Yooto, kumwooy :Yēesu kule, “Kunuurēch sō, :biiko alake nyē tyaa. Nto yu manookaaseena keey! +Māābuurtook ānkāamuytoochook ākoy āyu?” Yooto, kumwoochi kwaaniitaab wēerooto kule, “Imutu baa wēerooto.”

⁴² Kumii /kiimutu wēeriit, kutēryēkyi :tāmirmiryoonoo ānkōōsōrsēēt. Kōōbēbēeto :Yēesu tāmirmiryoonoo miyaat kung'eete wēeroo. Yooto, kusob :wēeroo bakeenke / ānkēēkētyi kwaan.

⁴³ Kiilat :biiko tukul choo kimii yooto, yu kakas wōlēē kiwuu :kāāmuukēywēēkaab Yēyiin.

*King'alaalee :Yēesu subak meenyii āk ng'eeteetaab meet
(Mataayo 17:22-23; Māārko 9:30-32)*

Kumii :biiko tākōōlātē tukuuk chē kiikuyeyaan :Yēesu, kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, ⁴⁴ “Amāchē ōyēbchi yit kiyē āmiitē wāamwoowook ānkōōnāmtooy mēt. Mii / bokiiyookochinē *Wēritaab Chii āwunnyēkaab biikaab kōōrooni.” ⁴⁵ Mānēenkēt :rubiik kiyē kimii kumwooyē :Yēesu. Kiiyeelaat, nteenee kinyōkōriitu kuteebee Yēesu.

*Ng'oo :nyē wōō?
(Mataayo 18:1-5; Māārko 9:33-37)*

⁴⁶ Kutooy :rubiik kumooyo wōōyinto. ⁴⁷ Nteenee kōōnkēt :Yēesu kiyē kimii kumooytōs :icheek. Yooto, kōōyyoong'tēē leekweet ake yē kimii :inee ānkumwoochi rubiikyii kule, ⁴⁸ “Chii ake tukul nyoo kataach leekwa kuuyu nyeenyuu :lakwanaa, kaakutaacha anii. Nto yoo kataacha, kaakutaach Yēyiin nyoo kiiyookwoo. Wu nyooto, nyoo yibē keey ng'wēny ām akweek, ku nyooto :nyē wōō.”

*Nyoo mākwilook ku nyēng'woong'
(Māārko 9:38-40)*

⁴⁹ Kimwoochi :Yoowaana Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, kimii :chiito ake nyē kikeekas kōōbēbēetooy *tāmirmirook chē miyootēch kuyēyiisyēē kaayneeng'uung'. Yooto,

9:30-31 Luuka 24:25-27, 44-46; Yēyuut. 26:22-23 9:32 Yoowa. 1:14 † 9:35 Mwooyē :siruutēk alake kule 'nyē kyaakwey'. 9:35 Kiruu. 18:15; Isa. 42:1; Mat. 3:17; 12:18; Māārko 1:11; Luuka 3:22 9:36 2Bēt. 1:16-18 9:36 Luuka 9:21 9:45 Luuka 9:21-22 9:45 Luuka 18:34 9:48 Luuka 22:24-26 9:48 Mat. 10:40; 22:26

keeyeetee chiichoo kuyey kuu nyooto, kuuyu kimā rubiintēng'uung' ake.”⁵⁰ Kukētyi :Yēesu kule, “-Mooyeetee, kuuyu chii nyoo mākwilook ku nyēng'woong'.”

Mēerook /kēyookunē miyootyēt ake, ake

⁵¹ Yu kikiikuriikyī Yēesu :bēsyōōsyēkyī chēē +/mākēēyibēē kuwo kibkōōnkōy, kuwo ākoo rubiikyī nyēē kaakurat moo kutākyinē keey Yēerusālēēm.

⁵² Kumii kwiimēnē :kōōrēēt kikiikuriich :Yēesu ākoo rubiichoo saang'ta ake ām kōōrēētaab *Samaaryaa. Kōōyookto biiko alak kuba ākoy saang'aa bokukāsyi bārooyinto wōlēē sukōōmuunyēē. ⁵³ Nto yu kayit :bichoo wōlooto, kutay :biikaab saang'aata kutorooch, kuuyu kimii kuwēētii *Kōōtaab Yēyiin ām Yēerusālēēm.

⁵⁴ Yu kāmwooy :bichoo /kākiiyooktooy kule kātāyis :biikaab saang'aa, kumwoochi :Yāākōbō ākoo Yoowaana Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, +makeeyeyee nee bichoo ēē? Ara kēēmwoochi Yēyiin kutōrchi ileet kōōmukuus ēē, nto nee?”⁵⁵ Kuweech keey :Yēesu ānkōōburyoong'to rubiichoo āyēng'.⁵⁶ Nto mii yoo, kutākyi keey saang'ta ake.

Wuuy :kēēltaab Yēesu

(Mataayo 8:19-22)

⁵⁷ Nto mii bēsyēēt ake, kumii kēēltaab too kubēētii, kumwoochi :chiito ake Yēesu kule, “Ārubiing' :anii ānkoo 'kēēwē ānō!”⁵⁸ Kukētyi :Yēesu chiichoo kule, “Boonto kimōkōyīnēk wōlēē minyē ānkuboonto nkicheek :tāriitēk wōlēē minyē, nteenee mā-boonto * :Wēritaab Chii wōlēē imuunyēē.”

⁵⁹ Kukuur :Yēesu chiito ake chokuyēk rubiintēenyī ake, nteenee kumwoochi :chiichoo Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, kany kut amuy baaba, nto ārubiing'.”⁶⁰ Kukētyi :Yēesu chiichoo kule, “Ikany kumuy keey :muuswēk ankiirubwaa, nteenee ichōō :inyiing' chee-amaate lōkōōywēkaab Bāytooyiisyēētaab Yēyiin.”

⁶¹ Kumwoochi :nkinee chiito ake subak Yēesu kule, “Āwēy, Mokoryoontēēt, āmiitē :nkaniī āchōōnii, nteenee kany kurook wāā-āmiis biiko ām kaa.”⁶² Kukētyi :Yēesu nyoo kule, “Chii nyoo tēbēnē mōkōōnkē ānkukusē lēt, kumānyoolchinē Bāytooyiisyēētaab Yēyiin.”

10

Kiiyookto :Yēesu rubiikyī alak tāmānwookik tisab

¹ Nto mii yoo, kukwey :Mokoryoontēēt Yēesu rubiik alak chēē kiyitē tāmānwookik tisab* kumāchē kōōyookto simkoonto. Kimāchē kule kubeetaatee āyēng' āyēng' ākoy kiriinkōōsyēk āk soong'wēk tukul chēē kikiikuchōb :inee kuruutoochi lētuunoo.

² Kumānāang'ēētyo :rubiik, kōō-āmiisēē :Yēesu ng'aleechu, “Wōō :kēsiisyēēt, nteenee ng'eri :kēsiik. Kunyoo, osoom kutās :chiitaab yiisyēēt biiko alak.

³ Ōnkēt kule okerkeeye kēēchiir chēē iwēērē suuyiik kwēēn. ⁴ Manam :chii beesyaa nto lool nto mbo kwēyōōnik alak, amookaayaate keey ām kēēltaab too.

⁵ Yoo kōōwut kayta ake tukul, ōmwoochi biikaab kayaata kule, ‘Ōnyōōru bērurto!’

⁶ Yoo yēmāktōōs kunyōōr :bichoo bēruroo, mākunyōōr. Nto yoo māyēmāktōōs, mākōōyēēchook :bēruroo.

⁷⁻⁸ Nto yoo kōōwut saang'ta ake /ankeetoroochaak ām kayta ake, -mōōlumootēē koorin chēē chaang'. Ō-āmē ānkōōyyēē kiyēē kākōōnook :biikaab kayaata kuuyu yēmē :chii nyoo kākubirto nkuruukyī /kiikoochi kiy. ⁹ Ōsoob chēē mnyoontōōs ānkōōmwoochinē biiko kule, ‘Kākuyityook :Bāytooyiisyēētaab Yēyiin.’

¹⁰ Nteenee yoo katay :biikaab *kiriinkēēt ake kutoroochaak, ōng'ēētyē ānkōōbēēchi keey. Ōmwoochi biikaab kiriinkoonoo kule, ¹¹ ‘Kiibuukwook tēertitaab kiriinkēēng'woong' nyi mii kērēēnkōōkyoo sōōsōōtēē keey, nteenee māchāktōōs ōnkētē

9:50 Mat. 12:30; Luuka 11:23 9:51 Māārko 10:1; Luuka 9:31; 24:50-51; Yēyuut. 9:1, 22 9:52 Luuka 10:33 9:54 2Bāy. 1:9-16 9:60 Mat. 8:21-22 9:62 Filib. 3:13 * 10:1 Tāsyinē :siruutēk alake ng'aleechu 'āk āyēng'.

10:2 Mat. 9:37-38 10:3 Mat. 10:16 10:4 2Bāy. 4:29; Luuka 22:35 10:6 Luuka 2:14 10:7-8 1Kōōr. 9:6-14; 1Tēm. 5:18

kule kaakuriik :Bāytooyiisyēetaab Yēyiin.' ¹² !Kāāmwoowook, +/ mākiing'woonchi biikaab kiriinkoonoto miisin kusiir mbo ng'wooninto nyēē mākunyoōr :biikaab *kiriinkēetaab Sōtōm ām bēsyoonoo itilchinē :Yēyiin ng'aleek biiko ām kōōrēt."

Ng'wooninto nyēē mākunyoōr :kiriinkōōsyēk choo kitay Yēesu

(Mataayo 11:20-24)

¹³ Kutas taay :Yēesu kumwooy kule, "Kiriinkōōsyēkaab Koorasiin ākoo Beetsaayta, wuusyō! Tyaa sōō, :ng'wooninto nyēē mii kukānyoonwook akweek choo kyāāyēwook ng'al chēbo kwōng'uut. Nto ki biikaab Tiirō nto ku chēbo Sitōōn :chēē /kikēēyēchinē ng'aleechaa bo kwōng'uut, nto kiikōōbuurēē aryaanteet ankoolaach sirook chēē ibooru kule kookuweek ām miyootyēēt nyēē kōboonto. ¹⁴ Lēyyē, mākunyoōr :biikwook ng'wooninto nyēē siirē nyoo mākunyoōr :biikaab Tiirō ākoo Sitōōn bēsyoonoo itilchinē :Yēyiin biiko ng'al ām kōōrēt. ¹⁵ Nto akweek biikaab Kaabernaam ii, ōbērē +moobe :nkakweek kibkōōnkōy ēē? Acha, +moobe ng'wēny!

¹⁶ Chii ake tukul nyoo kākāswook kukāākukāswo. Nto nyoo katayaak, kukaakutaya. Nto nyoo kaakutaya, kukaakutay Yēyiin nyoo kiiyookwo."

Kiyēē māchāktōōs koong'ereech rubiik

¹⁷ Nto yu kābokōōyēew :rubiichoo ki tāmānwookik tisab, kumwoochi Yēesu ām ng'erekweek kule, "Mokoryoontēēt! Kāswēech ra :tāmirmirook chēē miyootēch, yoo kāākēyēyiisyēē kaayneeng'uung'." ¹⁸ Kukētyi :Yēesu kule, "Man sinee kāswook. Kwaakas /kēēwunuku Syeetaani kōōsuuwunēē barak kuu iilat nyēē kārārāk.

¹⁹ Kāākōōnook kāāmuukēywēek chēē ōtoortoorēē ēērēēnōōk āk kēnēyiisyēk ānkōōsyēentēē kāāmuukēywēek tukul chēbo Syeetaani. ²⁰ !Kāāmwoowook, -mōōng'ērēēkiisyē kule kāswook :tāmirmirook chēē miyootēch, nteenee ōng'ērēēkiisyē, kuuyu sirootiin :kooyōōkwōok ām Kaab Yēyiin."

Ibēruurootiin :choo kōōkōōnkēt wōlēē wuu :Yēyiin

(Mataayo 11:25-27; 13:16-17)

²¹ Yooto kōōnyiyiti :Tāmirmiryēetaab Yēyiin Yēesu ng'erekweek. Kusilto Yēyiin kumwooyē kule, "Achāmtiing' inyiing' Baaba Yēyiin, nyoo ibāwu barak āk ng'wēny, kuuyu 'kwēēboorchii biiko choo yibē key ng'wēny kiyēē iwunyēē biiko choo isōōtē kule inkētē chēē chaang' ānkung'oomēch. Kōōnkōy, Baaba, kuuyu wuu nyooto :wōlēē imāktooy :inyiing'. ²² Kikōōnoo :Baaba kiy ake tukul nyēē āboontē. Baaba nkit :nyēē inkētē wōlēē wuu :lakwanyii, āmēēbērē mii subak :chii nyēē inkētē wōlēē wuu :Baaba, nteenee anii nkit ākoo biiko choo kyaakwey āboorchii :chēē inkētē."

²³ Nto mii yoo, kuwēēkyi key :Yēesu rubiikyii ānkulēēnchi, "Ōbēruurootiin ām wōlēē mii :Yēyiin ām kiyēē kookas! ²⁴ !Kāāmwoowook, kiikukanyaan * :wōōrkooyikaab Yēyiin chēē chaang' āk bāytooyik kule nto kas ānkuyēbchi yiit kiyēē ōmiitē :akweek ōkāsē ānkōōyēbchinē yiit amanaakas."

Chiitaab Samaaryaa nyēē kilēē :moo

²⁵ Nto mii yoo, chokutyem Yēesu :kāānēētiintēēt ake nyēbo kiruutēk. Kiteebē kule, "Kāānēētiintēēt, māchāktōōs ayey nee sāānyōōru *soboontaab kibchuulyo?" ²⁶ Kukētyi :Yēesu kule, "Mwooyē nee :kiruutēkaab Yēyiin choo kikōōnu * :Muusa?" ²⁷ Kukētyi :chiichoo kule, "Mwooyē kule icham Mokoryoontēēt Yēyiintēēng'uung' ām mooyēēt akenke, soboonng'uung' tukul, nkuruukuuk tukul āk kāāsōōtēywēēkuuk tukul.† Māchāktōōs mbo icham laatyēēng'uung' kuu wōloo ichāmtooy key."† ²⁸ Kukētyi :Yēesu chiichoo kule, "Wuu nyooto! Kunyi, yoo 'keyey kuu nyooto, +mēēnyōōru soboonto."

10:11 Yēyūut. 13:51 10:12 Luuka 9:1-6 10:12 Toowu. 19:24-28; Mat. 10:15 10:14 Isa. 23:1-16 10:15
Isa. 14:13-15 10:16 Mat. 10:40 10:17 Luuka 9:10 10:18 Isa. 14:12; Yoowa. 12:31; Ng'oong'. 12:9 10:19
Kiruu. 8:15; Māārko 16:18 10:20 Ng'oong'. 3:5; 20:12 10:21 Luuka 4:18; 1Kōōr. 1:26-29 10:22 Mat. 11:27;
28:18; Yoowa. 1:18; 3:35; Yoowa. 10:15 10:24 Luuka 2:30-31; 1Bēt. 1:10-12 10:25 Luuka 18:18 † 10:27 Kiruu.
6:5 † 10:27 Laawi. 19:18 10:28 Laawi. 18:5; Mat. 19:17; Yoowa. 13:17; Room. 10:5

²⁹ Kimāchē :chiichoo kōōboorchi biiko alak kule kichurtaat :inee. Kunyoo, kuteebē Yēesu kule, “Ng'oo :laatyenyuu ēē?”

³⁰ Kōōboorchinē :Yēesu chiichoo tyoonkōōchēēt kule, “Kimii bēsyēēt ake :chiito ake nyēē ki Yuutāyiin nyēē kiwēētēē Yēerusālēm kurēktooy Yēerikō. Kumii kēēltaab too kutuchi :sāsiik alake. Kibuutēē :sāsiichoo sirookyii ānkubirsēēt nyēē kitabakach ānkubākookyi kēēlto komos kukalyelta.

³¹ Kuchō *:kibkōrōs ake. Nto bērē kukas chiichoo kimii kāru kēēlto komos, kumur taban ankukeeyta.

³² Kuchō subak :chiito ake nyēē kiyēētyēēchinē yiisyēēt ām *Kōōtaab Yēyiin. Yu kakas :nkinee nyoo chiitkēy, kumur taban.

³³ Nto yityo, kuchō :chii nyēbo kōōrēetaab *Samaaryaa, nyēē kichōōnēē sikiryēēt. Nto bērē kukas chiichoo kuriiree. ³⁴ Kuwo yēē kimii ānkumāsyi ng'woowōōk, koonyaay ānkurātyi. Yu keewaany, kukālābchi sikiryēēt. Kikwēryoot ākoy kayta nyēē /kiki-imuuchē /kyaalee kiyēē /kyoomē āk rwoonto ānkōōbuurto keyy.

³⁵ Yu kāyyēēkunēē, kōōnēm :chiichooto beesaanik ānkōōkoochi chiitaab kayta. Kimwoochi kule, 'Iriibwoo, baa, chiichi ākoy āyēēwu. Nto yoo kakeeytee :beesaanik chēē 'kēēriibēē chu kāākōōning', +māchāātāsuung' laatit nyēē imāchē yoo kāāchōō.' ”

³⁶ Yu keewaany :Yēesu kurār tyoonkōōchoonoo, kuteebēē kāānēētiintonoo bo kiru-utēk kule, “Yoo 'keekas ii, ng'oo ām bichuutēchu sōmōk :nyēē ki laatyēetaab chiichoo kibirē :sāsiik?” ³⁷ Kukēt :chiichoo kule, “Nyoo kiriiree.” Kulēēnchi :Yēesu chiichoo, “Man! Kunyoo, wēēbooru :nkinyiing' kiisayta nyēē wuu nyooto.”

Yēesu, Maariita āk Maaryaa

³⁸ Kitas taay :Yēesu ākoo rubiikyii ām baanng'waa ākoy saang'ta nyēē kiminyē :cheebyoosyeet ake nyēē /kikēēkuurēē Maariita. Yu kayit, kutorooch :cheebyoosyaanaa kuba kōōnyii. ³⁹ Kiboonto keyy :Maariita cheebkaamet nyēē /kikēēkuurēē Maaryaa. Kwoomu :Yēesu lōkōōywēk, kimii :Maaryaa yēbo kērēēnkōōkyii kuyēbchinē yiit kiyēē kiinēētē.

⁴⁰ Nteenee kimii :Maariita kusuuysuuyēē ng'aleekaab āmiik. Nto tēē yoo, kuwo yēē kimii :Yēesu ānkulēēnchi, “Mokoryoontēēt! Nto yu kānyikisyoo :yiisyēētaab āmiik, kany chokuyēētyēēchoo :Maaryaa.” ⁴¹ Kukētyi :Yēesu kule, “Maariita, ntēē imiitē iyiimēē keyy tukuuk chēē chaang', ⁴² nteenee, mii :kiito akeenke nyēē māchāktōōs /keeyey. Kaakukwey :Maaryaa kiy nyēē karaam nyēē mēēbērē /tākiinēmunēē.”

11

Kiineet :Yēesu rubiikyii wōlēē /kēēsooytooy (Mataayo 6:9-13; 7:7-11)

¹ Kimii bēsyēēt ake yēē kisooyē :Yēesu. Yu keewaany, kuwēēchi :rubiintēēnyii ake ānkumwoochi kule, “Mokoryoontēēt, kēēmāchē 'ineetech wōlēē /kēēsooytooy kuu wōloo kiinēētitooy :Bātisāniintēēt Yoowaana rubiik cheechii.”

² Kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “Ōsooyē kule, 'Baaba Yēyiin,

kutōrōriit :kaayneeng'uung',
kuyit :bāytooyiisyēēng'uung'.

³ Ikōōnēēch kiyēē kyoomē ām bēsyēēt ake tukul.

⁴ Inyōōwēēch kaat ām choolwookātēēnyoo,
kuu yoo kēēnyōōchinē kaat :nkacheek chii ake tukul nyoo choolwookēnchēēch.
Itiyēēch /simakeekentech.' ”

10:33 Mat. 10:5; Luuka 9:52; 17:11, 16; Yoowa. 4:9, 39-40; Yēyuut. 1:8; 8:1, 5, 14-17, 28; 9:31 10:38 Yoowa. 11:1-2; 12:1-3 10:39 Luuka 11:28; Yēyuut. 16:14 10:40 Luuka 12:22, 29-31 10:42 Tyēēn. 27:4 11:1 Luuka 5:16 11:4 Mat. 26:41; Māārko 14:38; Luuka 20:40, 46; 1Tēm. 6:9

⁵⁻⁶ Kutas taay :Yēesu takoonet rubiikyii kurubta keey ākoo saayee kule, “Yoo kāchōnchiing' :toontēēt kwēemooy, imuuchē wēng'ēētiisyē kule, ‘Laatya, kāānyōōru toontēēt ēē, wē, āmāmii āmnyoo nyēē kaam. Kōōnoo, baa, mukaatiinek sōmōk.’
⁷ Imuuchē :laatyaanaang'uung' kukuuruung' ām kō kule, ‘Kāākēēruuyē ākoo lēēkōōk kunyoo, -mēēmuuchē :chii takuyaat kurkeet kwēemooy ku tēē nyi. Kunyi, māmii :wōlēē āyēētyēēchintiing'.’ ”
⁸ Yu keewaany :Yēesu tyoonkōōchoonoo, kumwoochi rubiikyii kule, “!Kāāmwoowook, ānkoo ku choorweeng'uung' :chiichoo, mēēbērē makung' eet areet akeenke ānkukōōning' kiyēē 'kēēmāchē. Nteenee yoo 'keetas taay ing'ēētiisyē, mākuyootuung' kurkeet ām lētuunoo ānkukōōning' kiyēē 'kēēmāchē kuuyu !kēēmuy-tooohi.

⁹ Kunyoo, soomsē, /kēēkōōning', cheeng', inyōōru, ānkiing'ēētiisyē /kēēyootuung'.
¹⁰ Chii nyoo soomsē, /kiikoochinē, nyoo chēēng'sē, kunyōōru, nto nyoo ing'ēētiisyē, /kēēyootyinē.”

¹¹ Yu keewaany :Yēesu, kumwoochi rubiikyii kule, “Ātēēbēē chii ake tukul nyoo boonto leekwa kule ii, yoo kateeb :lakwanaa *burburyoontēēt, ikoochi eereen? ¹² Nto yoo kateeb mēkēyoo, ikoochi kēnēyoo? ¹³ Kunyi, yoo ōchāmē :akweek choo -mōōchurtootiin ōkoochi lōkōkwook tukuuk chēē kāroomēch ii, /keemwa nee nanyuun Kōōn nyoo mii kibkōōnkōy? Inēmu keey :nyoo miisin kukōōnook Tāmirmiryēēnyii, yoo kōōsoom.”

Yēesu āk Syeetaani

(Mataayo 12:22-30; Māārkō 3:22-27)

¹⁴ Nto mii bēsyēēt ake, kōōbēbēēto :Yēesu *tāmirmiryēēt nyēē miyaat nyēē kikiikuyey chiito ake kunamakay :kuut. Yu kēēbēbēēto tāmirmiryoonoo, kukaramiit :chiichoo ankung'alaal nyēē karaam. Kiilat :biiko ¹⁵ nteenee kumwooy :alake kule, “Ānkoo sinee imuuchē kōōbēbēēto tāmirmirook chēē miyootēch, kwoonēē :kāāmuukēywēēkyii wōlēē mii :Bēēlsēbuul nyoo kāāyooong'iintēētaab tāmirmirook chēē miyootēch.”

¹⁶ Yooto kuteebēē :alake Yēesu kumāchē kutyem kule, “Kiy nee :nyēbo kwōng'uut nyēē +meeyey siiboorunēēnēēch kule iboontē kāāmuukēywēēk chēē kwoonēē kibkōōnkōy?”
¹⁷ Kuuyu kiinkētē :Yēesu kiyēē kimii :bichoo kōōsōōtē, kumwooy kule, “Yoo kaakubar keey :lukēētaab booryēēt nyēbo kōōrēēt ake, kuburyētē :kōōroonoo. Nto yoo kaakukwiil keey :kayta ake tukul, kuburyētē. ¹⁸ Ōmwooyē kule kikōōno anii :Bēēlsēbuul kāāmuukēywēēk chēē ākwētēē lukēēnyii. Nto kikiikukōōno, nto mii kubooryēē keey nkit. Nto yēē kāākubooryēē keey nkit, kuburyētē :bāytooyiisyēēnyii. ¹⁹ Nto yoo ākoo kāākukōōno anii :Bēēlsēbuul kāāmuukēywēēk, kukiikoochinē :ng'oo nkicheek rubiikwook kāāmuukēywēēk choo ibēbēētēē tāmirmirook chēē miyootēch? Oteebee, baa, akweek kumwooy.
²⁰ Nteenee yēē ākoo ābēbēētooy :anii tāmirmirook chēē miyootēch ānku Yēyiin nyēē kōōnoo kāāmuukēywēēk chēē āyēyiisyēē, kōōbooru :yooto kule kāākuyityook :bāytooyi-isyēētaab Yēyiin. ²¹ Yoo mii :chii kanyii ānkukiimoot ānkutinyē kariikaab booryēēt chēē yēmootiin, kumāmii :chii nyēē imuuchē kubooryēē kut kōōnēmūnēē tukuukyii. ²² Nto yoo kāchō :ake nyēē kiimoot miisin ānkuboonto kariikaab booryēēt chēē kōlkōlēch, kōōsyēēntooy chiichoo ānkōōnēmūnēē kariikaab booryēēt tukul choo kāyēētēē keey ankubcheyta tukuuchoo kābāru.

²³ Chiito nyēē bāloo ku nyoo māmii komosnyuu. Nto chii ake tukul nyoo māyēētyēēchoo kiiruruuch tukuuk, ku inee :nyēē isērēētē.”

Iyēēchinē chiito :tāmirmiryēēt nyēē miyaat

(Mataayo 12:43-45)

²⁴ Kimwooy Yēesu subak kule, “Yoo /kāākiibēbēēto *tāmirmiryēēt nyēē miyaat kuchuwunee chiito, makoombakaatee suurkwēēnēēt nyēē kilay :asiis kuchēēng'ē wōlēē kēēmuunyēē. Nto yoo kāmānyōōr, kumwooyē kule, ‘Kaykay ayeey wōloo kyāāminyē.’ ²⁵ Nto yoo kēēyēēw, kunyōōru wōlooto kumasaat ankuyeytaat nyēē karaam.

²⁶ Kuwēētii ānkuwokuchōntooy keey tāmirmirook alak tisab chēē miyootēch kusiir inee ānkubokōōwut :tukul chiichooto. Kunyi, miyātiitu :chiichoo kusiir yoo kibo taay.”

Ibēruurootiin :biiko choo Yēyē kiyēē mächē :Yēyiin

²⁷ Kutākumii :Yēēsu kung'āloolē, kukuurchi :cheebyoosyeet ake nyēē kimii yooto kikiiruruukyi keey :biiko kule, “Ibēruuroot :koomēt nyoo kisiching' ānkōōrēryiing'.”

²⁸ Kukētyi :Yēēsu cheebyoosyaanaa kule, “Man, nteenee chēē ibēruurootiin miisin ku biiko tukul choo kāsē ng'ālyoontēetaab Yēyiin ankuyey kuu wōlēē /kēēmāktooy.”

Mākunyōōr ng'wooninto :biiko chēē tāyē Yēēsu

(Mataayo 12:38-42)

²⁹ Yu kachaang'iit :biiko miisin ām yēē kimii :Yēēsu, kumwoochi :Yēēsu kule, “Miyootēch sōō, kule nee :biiko alake chēē mii yuutēyu. Mächē kule /kiiboorchki kiy nyēbo kwōng'uut. Ng'aleek baateey chēbo kwōng'uut chēē +/mākiiboorchki ku choo kibo Yoona.

³⁰ Kuu yoo kyoomchinē :Yoona biiko chēbo *kiriinkēetaab Ninaawi kule kuweek ām miyootyēēt nyēē kiboonto, mii :nkinee *:Wēritaab Chii kwoomchinē biiko kuu nyooto.”

³¹ Kutas taay :Yēēsu kumwooy kule, “Mākōōyoo :cheebyoosya nyēē kibāytooy kōōrēetaab Sōōy bēsyoonoo /kiitiilchinē biiko ng'aleek. Makooruusta biiko chēē wuu chuutēchu, kuuyu kichōōnēē :cheebyoosyaanaa lōōyin chokuyēbchinē yit ng'aleekaab ng'oomnātēēt chēē kimwoowu :Sōlōmōōn. Nteenee miitē yu raat :nyēē wōō kubiir Sōlōmōōn. ³² Mākōōyooong'iis :nkicheek biikaab Ninaawi bēsyoonoo /kiitiilchinē biiko ng'aleek. Makooruusta biiko chēē wuu chuutēchu, kuuyu kiikuwēēkiis :icheek kurubta keey ākoo āmtooyiisyēetaab Yoona ānkumii yu ra :nyēē wōō kusiir Yoona.”

Kōōnu :kāānētētywēēkaab Yēēsu lēbkēēyyēēt

(Mataayo 5:15; Māārkō 4:21)

³³ Kutas taay :Yēēsu kumwooy kule, “Māmii :chii nyēē tābē taariit ankuwuny, nto kōōkubuyēē kērēbēēt. Nteenee /kiikoochinē yēē itōrōoroot sukulēbkēchi chii ake tukul nyoo chōōnii kō.”

Ing'oonkyinē keey lēbkēēyyēetaab Yēēsu

(Mataayo 6:22-23)

³⁴ Kutas taay :Yēēsu kumwooy kule, “Koong'uung' :nyēē ikoochinē bōōrng'uung' lēbkēēyyēēt. Yoo kāstooy :koong'uung' nyēē karaam, iboontē lēbkēēyyēēt. Nto yoo mākāstooy nyēē karaam, imiitē mēēnān nyēē mā mining'. ³⁵ Kunyoo, ōriib keey -mookany ōbērē tōōs ōboontē lēbkēēyyēēt ākoo mēēnānēēt. ³⁶ Yoo kēēng'oonkyi bōōrng'uung' tukul lēbkēēyyēēt nyēē māmii wōlēē kāng'ēt, kōōloombuuchiing' :lēbkēēyyoonoo. Kerkeey ākoo yoo keekwenyiing' :taariit nyēē māmii :kiyēē kakereкта, lēbkēyiitu :bōōrng'uung' tukul.”

Kichuur :Yēēsu Farisaayek

(Mataayo 23:23-27)

³⁷ Kutākumii :Yēēsu kung'āloolē, kumwoochi *:Fārisooyiintēēt ake kubeeta keey inee kanyii bokwoomiis. Kucham :Yēēsu.

³⁸ Yu kayit, /kiikoochi āmiik. Kwoomiis :Yēēsu amaneentasiim āwunnyēk kuu wōlēē kiwuu ātēbuutēkaab Yuutayek. Kiilat :chiitaab kayta miisin.

³⁹ Yu kakas :Yēēsu kule kinam kuut Fārisooyiintonoo :kiyēē kiyeyakay, kulēēnchi, “Ōchāmē :akweek *Farisaayek ōtiliilē bōōrwoonikwook saang', nteenee ōbākooktooy āriit kutuur. Ōsāsunooteē biich tukuuk ānkōōyēyē ng'al chēē miyootēch. ⁴⁰ Ōbērbērēch sōō nyēē tyaa! -Mōōnkētē :akweek kule Yēyiin :nyēē kiyēyē bōōrtaab chiito saang' ākoy

āriit? ⁴¹ Ōkoochinē biiko choo bānoon kiyēē ōboontē kusiir yoo kātōōsāsunēē. Yoo ! kooyey kuu nyooto, mākutlilitiit :kiy ake tukul ām wōlēē ōmiitē.

⁴² Ōmiitē sōō nyēē miyaat kule nee *:Farisaayeeek! -Mōōkustooy ōnēmchi Yēyiin akeenke ām taman nyēbo kiy ake tukul nyēē ōnyōōru ānkoo ku mining' nyēē tyaa. Nteenee -mōōkāsē tukuuk chēē wōōyēch. Tukuuchooto ku ōyēchi chii ng'ālyoo nyēbo man āk kule ocham Yēyiin. Māchāktōōs nto kyōōyēyē tukuuchuutēchu wōōyēch -āmōōwuutyēē nkicheek choo minkēēch.

⁴³ Ōmiitē sōō nyēē miyaat kule nee, :Farisaayeeek! Kyoocham ōkwēyē ng'ēchērōōk choo bo taay ām *kooiikaab saayeet. Ōchāmē mbo /kiisuboooyootook nyēbo koonyit ām wōlēē chaang' :biich.

⁴⁴ Ōmiitē sōō mbo subak nyēē miyaat kule nee! Okerkeeye kiy nyēē tiliil ām saang' ankununaat :wōliin bo āriit nyēē yoo kāsīir :chii yēē ōmiitē, -mēēnkētē kule ōnuunnyootiin.”

*Kichuur :Yēēsu nkicheek kāānēētikaab kiruutēk
(Mataayo 23:4, 13, 29-36)*

⁴⁵ Kumwoochi :kāānēētiintēēt ake nyēbo kiruutēk Yēēsu kule, “Kāānēētiintēēt, yoo 'keeng'alaal kuu nyooto, imiitē intosuūrēēch nkacheek.”

⁴⁶ Kumwoochi :Yēēsu nyoo kule, “Ōmiitē sōō :nkakweek kāānēētikaab kiruutēk nyēē miyaat kule nee! Kyoocham ōng'irēē biiko alak tukuuk chēē nyikiisēch āmōōmāchē :akweek kut ōtiiny.

⁴⁷ Ōmiitē nyēē miyaat kule nee! Kibākāchē mbo :kuukoong' *wōōrkooyik choo kibo kēny ānkōōmiitē :akweek ōtēēkyinē tukuuk chēē /sikiisōōtēē /kēēkoonyitē. ⁴⁸ Yoo ōmiitē ōtēēchē tukuuchoo, ōchāmchiintōōsii kule karaam :kiyēē kiyey mbo :kuukoong'. Kibakach :icheek wōōrkooyik ānkōōmiitē :akweek ōtāsē taay ōnoomēē yoto kibākooky-inē :icheek. ⁴⁹ Ākoo man yoo kimwooyē :Yēyiin kule, '+Māāyooktē wōōrkooyikyuu āk *lēbkeēyikyuu. +/Makeebakach alak nto alak +/mākēēwus.' ⁵⁰ Kunyoo, +/māki-ing'woonchook akweek kāānēētikaab kiruutēk āk biiko alak choo kiikuyey kuu nyooto kuuyu kyoobakachaanu biikaab Yēyiin kung'eetee yēē /kikeeyeyee kōōrēēt. ⁵¹ /Kikiinaamee yoo /kikēēbākāchē Ābēl ākoy yoo /kikēēbākākyinē Sekaryaa yoo kibo kwēēnuutaab *kāābkōrōs āk *Kōōtaab Yēyiin. Man, +/mākiing'woonchi bichoo tukul :choo yēyē ng'aleechaa miyootēch.

⁵² Ōmiitē :akweek kāānēētikaab kiruutēk nyēē miyaat kule nee! Ōbērē ōboontē ng'oomnānēēt nyēē wōō kurubta keey ākoo Yēyiin. Nteenee kyootay orub kiyēē mākwook :Yēyiin kule oyey. Ōkērēktooy mbo biiko alak kuyey kiyēē mākyinē icheek :Yēyiin.”

⁵³ Yu kang'eetee :Yēēsu yoto ākoo rubiikyii, kwoowēsyi :kāānēētichoo bo kiruutēk āk *Farisaayeeek ānkutoow kuteebaatee tēēbuutēk chēē chaang'. ⁵⁴ Kimāchē :bichoo kule kutech Yēēsu ām kiyēē mākwoooy /sikeenam.

12

*-Mookerkeyiitu :nkakweek Farisaayeeek
(Mataayo 10:26-27)*

¹ Kikwa :biiko ānkōōruruukyi keey yēē kimii :Yēēsu kut kukuunykuuny :mētēwook. Yooto, kung'ālōolchi :Yēēsu rubiikyii kule, “Ōriibēē keey ng'aleekaab Farisaayeeek, kuuyu yēyē keey :bichu kule kāroomēch, nteenee māwuu nyoo. ² Kiy nyēē iyēēnoot +/mākiiboor, nto kiy nyēē wunyaat ākoy kutook bēsyēēt ake. ³ Kiy nto ng'ālyoo ake tukul nyēē mwooyē :chiito kōōsōōtē kule tōōs mēēbērē /makeekas, kusyooru keey

:ng'ālyoontoonoo bēsyēēt ake. Nto yoo kāchoomchi :chii ake ng'al kumiitē kōōto nyēē maalaat, ākoy /kēēkāsunēē ng'aleechaa saang'."

Ōkēnēē keey Yēyiin
(Mataayo 10:28-31)

⁴ Kutas taay :Yēēsu kumwoochi rubiikyii kule, "Biikyuu, -mōōmuyēē biiko choo boonto kāāmuukēywēēk kubakach bōōrwoonikwook, nteenee māboonto kāāmuukēywēēk kusiir yooto. ⁵ Mii :nyēē māchāktōōs ōmuyēē! Boonto :nyooto kāāmuukēywēēk kutōōrchook wōlēē bo maataab kibchuulyo, yoo kōōbēku.

⁶ /Kyooltēē oob kootiitiyēēnik muut beesaan chēē mābo laa? Ānkoo kuwuu nyooto, mēēbērē mākuwuutyēē :Yēyiin ake tukul. ⁷ Ntēē inkētē mbo :Yēyiin wōlēē tēē :buutēēk ām mētitaab chiito. Kunyoo, -mōōmuuyē, kuuyu isōōtook akweek :Yēyiin miisin kusiir kootiitiyēēn chēē chaang'."

Ōkiilchi Yēēsu
(Mataayo 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ Kutas taay :Yēēsu kumwoochi rubiichoo kule, "Yoo kāchāmchiin :chii ām taayeetaab biiko kule chāmoo, +maacham :nkani, *Wēritaab Chii, chiichoo ām taayeetaab *malayikaanikaab Yēyiin kule chiinyuu. ⁹ Nteenee nyoo kataya ām taayeetaab biiko, +maatay :nkani ām taayeetaab malayikaanichaa.

¹⁰ +/ Mākēēnyōōchi kaat biiko choo ng'āloolēēnoo nyēē miyaat, nteenee -/ mākēēnyōōchinē kaat biiko choo chubē Tāmirmiryēētaab Yēyiin.

¹¹ Yoo /kākiyyoong'tēēnook kōōk ām kōōkwōōsyēkaab Yuutayeek āk chēbo bāytooyik alak, -mookany kooyiimaak mēt :kiyēē +moomwaay nyēē ōtuuchēē keey.

¹² Mākukōōnook yooto :Tāmirmiryēētaab Yēyiin ng'aleek chēē +moomwaay."

Berber :nyēē tiyēē mēt bāytitaab kōōrooni

¹³ Yu keewaany :Yēēsu ng'aleechaa, kumwooy :chiito ake ām biiko kwēēn kule, "Mokoryoontēēt, mwoochinoowoo baa ng'eetaabiya kubchēwoo tukuukaab baaba."

¹⁴ Kukētyi :Yēēsu chiichoo kule, "Mānāmoo :ng'ala chēē wuu choo."

¹⁵ Kumwoochi :Yēēsu biiko kule, "Ōriib keey! Māmāchāktōōs ōtukuulchinē keey tukuuk ām kōōrooni, kuuyu mārubtooy keey :soboonto nyēbo man āk bāytit nyēē boonto :chii."

¹⁶ Kutas taay :Yēēsu kurār tyoonkōōchēēt ake kule, "Kimi :chiito ake nyēē kiboonto mbareenyii nyēē wōō. Kiyey :āmiik ām mbaraanaa miisin. ¹⁷ Yooto, kumwaayee moo kule, '+Maayey kule nee? Ākōnōrēē ānō āmiichu tēē chu tukul?" ¹⁸ Kumwooy kule, 'Kiito nyēē miitē, +maaburyeet chookēēnik choo kōbo kwaak ankaateech chēē wōōyēch. Mākukōōno :chooto bārooyinto wōlēē +maakonoree āmiikyuu tukul āk tukuukyuu tukul.

¹⁹ Yoo kaakonor, āmwoochi keey kule: Kany atankas ankaabaybayiitu kuuyu kaakonor āmiik chēē yēmoo ām kēnyiisyēk chēē chaang' choo kwoonii.' ²⁰ Nteenee kumwoochi :Yēyiin chiichoo kule, 'Iberber sōō kule nee! Mii /bokiinēmūnēēning' soboonng'uung' kwēēmowuuni. Kunyi ii, mākubooyiit ng'oo :tukuuchoo 'keekonor?"

²¹ Kunyoo, berber :chii nyoo itukuulchinē keey bāytit ām kōōrooni āmātinyē bāytit ām wōlēē mii :Yēyiin."

Ikoosēē keey Yēyiin
(Mataayo 6:25-34, 19-21)

²² Yooto, kumwoochi :Yēēsu rubiikyii kule, "Kunyoo, āmwoowook kule -mooyiimee keey kule ō-āmē nee, nto kule ōloochē nee. ²³ Wōō :soboon kusiir āmit nto sirooy.

²⁴ Māchē ōkāsēē tāriitēk. Māchoonsē, mākēsiisyē āmātinyē mbo chookēēn, nteenee tākubāyē :Yēyiin. Ntēē ōbooyē :akweek koomānuut ām wōlēē mii :Yēyiin kusiir tāriit!

²⁵ Mātāsyinē keey :bēsyēēt mbo akeenke yoo keyiimee keey :chii soboontaab kōōrooni.

²⁶ Nto yēē ākoo -mēēmuuchē :yooto kuyēētyēēchook kiy mbo kisich ii, nyēbo nee kooyiimaak :tukun mētēwoy?”

²⁷ Kutas taay :Yēēsu tākumwooy kule, “Okas baa, wōlēē wuu :taabta ake tukul ām wuuyēēt. Māchiiryootē āmāyēchinē keey sirooy. !Kāāmwoowook, ānkoo kiboonto :Sōlōmōōn bāyitit nyēē tyaa, kimāboonto sirooy chēē kāroorānēch kuu :toobtōōchoo.

²⁸ Nto akweek chu -mōōkoosēēnoo keey kuyem ii, yoo imuuchē :Yēyiin kookaraaran toobtōōy choo lēēltōōs raat nto nyēē mā tyaa kurarach, kucham nee wōlēē makoolaak-taak akweek?

²⁹ -Mooyiimee keey ng'aleekaab āmiik nto ng'al alak tukul. ³⁰ Biiko choo -mēēnkētē Yēyiin :chēē wuulyootēē tukuuchoo tukul, nteenee inkētē :Kōōn kule ōmāchē :akweek tukuuchoo. ³¹ Kuchamta :chii kurook bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Yooto, mākurōōrōōt :tukuuk chuut alake.

³² -Mōōmuuyē :akweek, biikyuu choo ōng'ērinēch, kuuyu kōōkuchāmwook :Yēyiin kule ōwut Bāytooyiisyēēnyii. ³³ -Mōōtukuulchi keey tukuuk chēē ōboontē, nteenee ōyēētyēēchinēē choo boonto nyalilta. Yoo kooyey kuu nyooto, +mōōnyōōru bāyitit nyēē mābēku ām Kaab Yēyiin. Māmii wōlooto :chōōriin āmāmii :kuutya nyēē makunyeeree.

³⁴ Tiiyēē :chii mēt wōloo miitē :bāytinyii.”

Ōchōb keey

(Mataayo 24:42-44; Māārko 13:33-37)

³⁵ Kutas taay :Yēēsu subak kumwooy kule, “Oyeyte keey nyēē karaam obakaakte taariinek kulāyētōs. ³⁶ Okerkeyiitu motwoorik chēē mii kukānyē mokoryoontēēng'waa kōōyēēwunēē saakweetaab kooyēēy. Yoo ōchōbootiin, +mōōyootyi mokoryoontēēt kurkeet areet akeenke, yoo kēēng'ēētiis. ³⁷ +/Mākiibēruur motwoorik choo /kākēēnyōōr kukāsu. !Kāāmwoowook, mākuyēytoochi :mokoryoontēēt motwoorichoo āmiik ankubay :inee nkityō.

³⁸ Imuuchē :mokoryoontēēt kuyit ām āsiiswēk alak tukul. Imuuchē ku kwēēmooy kwēēn nto kumānēērir :kōōrēēt. Nteenee ām asiista ake tukul nyēē kayit, +/mākiibēruur motwoorik choo kānyōōr kuchōbootiin.

³⁹ Māchāktōōs ōrōōtootē ng'ālyoontooni: Nto inkētē :chii āsiiswēk chēē isābunēē :chōōriin, nto riibē kayta -/mākēēbut. ⁴⁰ Kunyoo, ōchōbē keey :nkakweek, kuuyu makucheeraak *:Wēritaab Chii.”

Motwooriin nyēē /kiikoosēē keey

(Mataayo 24:45-51)

⁴¹ Yooto, kuteebee :Bētērō Yēēsu kule, “Mokoryoontēēt, acheek nkit :chēē imiitē imwoowēēch ng'aleechu, nto chii ake tukul?”

⁴² Kukētyi :Yēēsu kule, “Motwooriin :nyēē ikochinē :mokoryoontēēnyii kōōyyoonkyi chuut ku nyēē /kiikoosēē keey ānku ng'oom. ⁴³⁻⁴⁴ !Kāāmwoowook, yoo karub :motwooriintonoo kuu wōlēē māktooy :mokoryoontēēnyii, kōōbēruuroot. +/Makiilaang'tee kōōyyoonkyi tukuuk tukul chēbo kayta.

⁴⁵ Imuuchē koosoot :motwooriintonoo kule lōō yēē wokōōyēēwunēē :mokoryoontēēt. Yooto mā kubirsēēt motwoorik chuut kusir yēē kātāyibē nyēē karaam ānkōōbootyi āsiiswēkyii āmiisyēēt āk yyēēsyēēt. ⁴⁶ Nto yoo kayit :mokoryoontēēt kumēēnkētē :motwooriintonoo /ānkēēnyōōr kumiitē kuyēyē kuu nyooto, +/mākēēlālchi /ānkēēwēēkyi komosta nyoo bo choo -/mākiikoosēē keey. ⁴⁷ +/Mākiing'woonchi chiichoo miisin, kuuyu kēēnkētē kiyēē /kākēēmākyinē kule kuyey āmēēbērē kayey kuu nyooto. ⁴⁸ Nteenee chii ake tukul nyēē -mēēnkētē kiyēē /kēēmākyinē kule kuyey āmēēbērē kayey, mēēbērē nyōōru :nyoo ng'wooninto nyēē wōō kuu nyoo inkētē. Chii nyoo /kākiikoochi bārooyinto

12:27 1Bāy. 10:1-29 12:28 Mat. 14:31 12:32 Mat. 14:27; 25:34; Luuka 22:29 12:33 Mat. 6:20; Luuka 11:41; 18:22; Yēyuu. 2:45; 4:32-37; Yāāk. 5:2 12:36 Mat. 25:1-4 12:36 Ng'oong'. 3:20 12:40 Mat. 24:42-44; 25:13 12:43-44 Luuka 19:17-19; 16:10 12:46 Ng'oong'. 21:8 12:47 Yāāk. 4:17

nyēē wōō kuyeyee kiito ake, +/makeemakee kiy nyēē wōō. Nto yoo /kākiikoochi ake kāāmuukēyēēk kusiir chēbo ake, +/makeemakee kiy nyēē wōō kusiir nyēbo nyiin.”

*Kicham :biiko alake Yēesu, nteenee kitay :alake
(Mataayo 10:34-36)*

⁴⁹ Kumwooy :Yēesu subak kule, “Kichāātoowu maata nyēē mākōōtiliil biiko ām kōōrēēt. Lēyyē, ābērē nto /kaakiinaam mayi kuwōōyiit. ⁵⁰ Nteenee +/mākiibuuntēēnoo nyāliluutēk ām bēsyoōsyēk choo kwoonii ankaakukinyaataa :ng'aleechu ākoy bēsyeēt nyoo mākubēkunēē.

⁵¹ Ōsōōtē akweek kule āchōōntooy tāloosyēēt kōōrooni? Acha! Āyibu nyalilta ākoo bcheyateet. ⁵² Makubchey keey :biikaab kayta ake. Yoo kā muut :bichoo, makuchama :sōmōku ankutaya :chuut āyēēnku, nto mā nyoo, kuchama :āyēēnku ankutaya :sōmōku. ⁵³ Makuchama :wēēriit kutaya :kwaan, nto kutaya :wēēriit kuchama :kwaan. Mākuchunchuun :chēēbto āk kaamet. Mākuyil :koonyit nyēē kōboontēē keey :koorkēētaab wēēriit āk chebyoosyeetaab biikooy.”

*Mākuyōōt :choo katay Yēesu
(Mataayo 16:2-3; 5:25-26)*

⁵⁴ Yooto, kuwēēkyi keey :Yēesu biiko ānkumwoochi kule, “Yoo kookas boolteet ku-loong'unēē tinkey, ōmwooyē kule, ‘Mākūrōōbēn ra,’ kuyeyakay kuu nyooto. ⁵⁵ Nto yoo kāwusunēē :yoomet komostaab sōōy, ōmwooyē kule, ‘Makulay ra :asiista,’ kuyeyakay kuu nyooto. ⁵⁶ Ōbērbērēch! Ōbērē tōōs ōnkētē chēē chang'. Ōnkēt ōmwoowu kiyēē ibooru :wōliin bo barak āk ng'wēny -āmōōnkētē kiyēē mii kuyēyāktōōs bēsyoōsyēchu.

⁵⁷ Ām nee yu simōōnkētē :akweek kiyēē bo man? ⁵⁸ Yoo mii :chiito ake wokōōyyoong'tēēniing' kōōk, kumāchāktōōs isyeem simōkāsyyinē āk chiichoo kutoombo kōōyititiing' kōōk. Yoo kameeyey kuu nyooto, kōōmuuchē :chiichoo wokurating'. ⁵⁹ Nto yoo /kaakeerating', mēēbērē /makiityaaktiing' ākoy yoo 'keyaakte bēsēntaab biich.”

13

Oweeksee miyootyēēt

¹ Yooto, kukwoonchi :biiko alake Yēesu ānkumwoochi kule, “Kibakach *:Bilaato Yuutayeeek alak chēbo Kalilaaya yoo kiyibu tukuuk /kēēbēēlchinēē kōrōsēēk ām *Kōōtaab Yēyiin.” ² Kuteebēē :Yēesu bichooto kule, “Ōbērē :akweek kiboonto :bichoo ng'ōōkisto nyēē wōō kusiir Yuutayeeek alak? Ara :kiyooto sōō nyēē kiyey /sikeebakach? ³ Acha! Māwuu nyoo. Nteenee yoo kamooweeke ām miyootyēēt nyēē ōboontē +mōōbēku :nkakweek kutukul. ⁴ Nto yoo kiturbubchinē :kiyoo ki kooy miisin ām Siloowaam biiko taman āk sisiit kubēk ii, ōbērē :akweek kiboonto :bichoo ng'ōōki nyēē wōō kusiir biiko tukul ām Yēērusālēēm? ⁵ Māwuu nyoo, nteenee yoo kamoobakaakte ng'ōōkiswookikwook +mōōbēku :nkakweek kutukul.”

⁶ Nto mii yoo, kōōboorunēē :Yēesu tyoonkōōchēēt kule, “Kiboonto :chiito ake mba-reetaab *musābiibunēk. Kimii :kēētīt ake mbaraanaa nyēē /kikēēkuurēē *mutiiniit. Kiirwomē :chiichoo kēētooto kwaak ānkōōsyoochē āmānyōōru lokoyaa.

⁷ Kinyit :kēētoo chiichooto yooto, kumwoochi nyēē kiyēytooy mbareet kule, ‘Kēnyitaab sōmōk :nyi ārwoomē kēēti āmānyōōru kiy! Ntēē kaker mbareet buch. Kunyi, iluultē!’ ⁸ Kukētyi :chiichoo kule, ‘Mokoryoontēēt, kany tākēēriibēē kēnyiniitēnyi baateey! Āmāchē ayeyte ām kēēlto nyēē karaam kusiir kwaak āronkyinē buurēēsik. ⁹ Yoo kātēbi kut kuyey lokoyeeek, ku karaam, nto yoo kamayey, iluultē!’ ”

Kiiburyoong'to :Yēesu kāāyyoong'iintēētaab kōōtaab saayeet

¹⁰ Yu ki bēsyeētaab *Sabaato kōōnēētiis :Yēesu ām kōōto ake nyēbo saayeet. ¹¹ Kimii :chebyoosyeet ake kōyooto nyēē kikuuykuuyoot :suweet ām kēnyisyyēk taman āk sisiit.

¹² Yu kakas :Yēesu cheebyoosyaanaa, kukuur kuchō taay ānkumwoochi kule, “Cheebyoos, kaatyaaktiing!” ¹³ Kutiinyēē :Yēesu cheebyoosyeet āwunnyēk. Yooto, kuchuulakay :suweetaab cheebyoosyaanaa bakeenke ānkusilto Yēyiin kubirchinē kōōnkōy. ¹⁴ Nteenee kinyēer :kāayyoong'iintēetaab kōōtaab saayeet kuuyu kiisoobiis :Yēesu yēē ki *Sabaato.

Kimwoochi biiko kule, “Mii :bēsyōōsyēk lo chēē /kēēyēyēē yiisyēēt. Chooto :chēē mächāktōōs ōkwoonii /bokiisook amēēbērē bēsyēetaab *Sabaato.” ¹⁵ Yooto kulē :Yēesu, “Kiblembechiisyechu! Ntēē ōyēyiisyē :nkakweek yēē Sabaato! Ōmāchē ōmwoowo kule -mōōtyoohē tany nto ku sikiryō ānkōōkwēr wokuyyē bēēko yēē bēsyēetaab Sabaato? ¹⁶ Kikiikurat :Kibrōkōsyōontēēt cheebyoosyaani kēnyiisyēk taman āk sisiit. Nteenee kēēkoosēē key Yēyiin kuu *Abraam. Ara kaayey :anii ng'ālyoo nyēē miyaat atyaaktee nyalili ām bēsyēetaab Sabaato?”

¹⁷ Kichusyo :buunikaab Yēesu, nteenee king'ērēkiis :biiko alake kubo tukuuk chēē /kiilātē chēē kiyey :Yēesu.

*Wōlēē nērtooy :Bāytooyiisyēetaab Yēyiin
(Mataayo 13:31-33; Māārko 4:30-32)*

¹⁸ Kiineet :Yēesu ng'ālyoo kurubta key āk Bāytooyiisyēetaab Yēyiin. Kiteebē biiko kule, “Wuu nee :Bāytooyiisyēetaab Yēyiin? Nto +/ mākiiboornēē nee? ¹⁹ Okany āmwoowook, kerkey kēbuswoontēēt ake nyēē mining' nyēē /kēēkuurēē *aritaaliit. Yoo kabiit :kēbuswoontooni, kuwōōyiitu ankusabach kut koomuuch kuminy :tāriitēk.”

²⁰ Kimwoochi subak :Yēesu biiko kule, “Kerkey :Bāytooyiisyēetaab Yēyiin ²¹ yoo kanam :cheebyoosya tukun choo ikuutu bus ankutankwarta busyēek chēē chaang' kut kukuut miisin.”

*Kurkeet nyēē mariich
(Mataayo 7:13-14, 21-23)*

²² Nto mii yoo, kumur :Yēesu kiriinkōōsyēk āk soong'wēk kōōnēētiisyootē yooto tukul kutākyinē key Yēerusālēm.

²³ Yooto, kuteebē :chiito ake kule, “Mokoryoontēēt, makooraach :Yēyiin biiko chēē ng'ērī sōō baateey?” Kukētyi :Yēesu kule, ²⁴⁻²⁵ “Mariich :kurkeetaab Kaab Yēyiin. Kunyoo, kōōkiil key :chii sukōōwut kutakuyaataat :kurkeet, kuuyu yoo kāākutēmēl :chiitaab kōōto makusyēem :biiko chēē chaang' kule kōōwut, nteenee mēēmuukāksē. Nto choo /kaakeekerta saang' ānkōōkōnykōōny kurkeet /kēēyootyi, kumwoochinē choo :Mokoryoontēēt kule, ‘-Māānkētook.’ ²⁶ Makuriiree key :bichoo kule, ‘Ntēē kikyoomiisyootē tukul 'ānkiinēētiisyootēē soong'wēkyoo!’ ²⁷ Mākumwooy :Mokoryoontēēt kule, ‘-Māānkētook, amēēbērē +mōōwut kōyī kubo miyootyēēt nyoo ōboontē. Kunyoo, ōbēēchi key!’ ²⁸ +Mabokuriirunee :biiko chēē chaang' ng'wēny kule nto kisimkusyēem kōōwut /kumanaakeeker kurkeet. Kumii kēēyooong'iis saang', mākukāsē *Abraam, Isaka, Yāākōbō ākoo *wōōrkooyikaab Yēyiin tukul choo mii kibkōōnkōy. ²⁹ Makukwaanee :biiko komoswookik tukul ām kōōrēēt kumukuul ānkunyōōr ātēbng'waa ām Kaab Yēyiin. ³⁰ Nteenee ōrōōtootē ng'ālyoontooni: Mākubooyiit lēt :choo yibē key barak, nto choo yibē key ng'wēny, makoonto.”

*Kāwōōtyoontiitaab Yēerusālēm
(Mataayo 23:37-39)*

³¹ Kikwoonchi yooto * :Farisaayēek alake Yēesu ānkumwoochi kule, “Yoo imāchē isob, ing'eetee yu, kuuyu mii * :Ērōōtē kuchēēng'iing' kumāchē kubakachiing'.”

³² Kukētyi :Yēesu Farisaayēecha kule, “Obe bōōmwoochi kimōkōyiino kule tāātāsē :anii taay ābēbētootē tāmirmirook chēē miyootēch ānkāāmiitē āsoobootē biiko raat āk tuun, nteenee +māāyityi tabanta ām bēsyēetaab sōmōk. ³³ Man sinee kule +māāwēsyētē

13:14 Chuy. 20:9-10 13:16 Luuka 14:5 13:16 Mat. 3:9; Luuka 3:8; 19:9; Yoowa. 8:33-47; Room. 4:12, 16-17; Kala. 3:7, 29 13:17 Māārko 2:27-28 13:19 Ēsēk. 17:22-24; Mat. 13:31-32 13:22 Luuka 9:51 13:24-25 Māārko 7:13-14; 1Kōōr. 9:25; Kolos. 1:29; 1Tēm. 6:12; Mat. 25:10-12 13:27 Mat. 7:23; 2Tēm. 2:19 13:30 Mat. 19:30; 20:16

raat, tuun āk kōōyyiin. Māyēmāktōōs kumēēchi *:wōōrkooyoontēētaab Yēyiin wōlto ake tukul yoo mā Yēērusālēm.

³⁴ Wōōy, wēē, Yēērusālēm, wē, Yēērusālēm! Irumē wōōrkooyik ānkiiwiirēē rwoon-tōōk biiko choo iyooku :Yēyiin kule kuyisuung! Kyaasyeem kunyil areet chēē chaang' kule āyisu biikuuk kuu wōloo yisuntooy :nkokya kinyiinyiyēēnik kōōwut kebebaakyii, nteenee mānēēkōōnoo kut ayey kuu nyooto. ³⁵ Kunyi kuyoochiin :kāng'woong'. ! Kāāmwoowook, kuchakee raat kuwo taay mātābōōkāsoo, ākoy omwaay kule, 'Ibēruuroot :nyoo chōōnii ām kaayneetaab Yēyiin.'†”

14

Kinyikisiit :kwiilateet

¹ Nto mii bēsyēēt ake, yēē ki bēsyēētaab *Sabaato, kuwo :Yēēsu kaytaab chiito ake nyēē ki akeenke ām *Farisaayeek chēē ki wōōyēch. Kimii nkicheek :Farisaayeek alake kayaata. Kimii kuchēēng'ē kukas yoo makuchwees :Yēēsu bēsyēētaab *Sabaato. ² Kimii :nkinee chiito ake yooto nyēē kiikwaanaat :bōōrto. ³ Kuteebēē :Yēēsu Farisaayeekāā āk kānēētikaab kiruutēk kule, “Chām wēēch :kiruutēk /kiisob chii yēē bēsyēētaab *Sabaato, nto acha?” ⁴ Mānāāwāl kiy :bichoo. Yooto, kunam :Yēēsu chiichoo āwut ānkōōsoob nto yityo, kumwoochi kuwēēchi keey.

⁵ Nto mii yoo, kuwēēkyi keey :Yēēsu Farisaayeekāā ānkumwoochi kule, “Yoo kēēsu-uchi :lakwang'uung' nto ku teeng'uung' ng'wēēn yēē *Sabaato, ichuutunēē ng'wēēn oob areet akeenke?” ⁶ Mānāāwāl kiy :bichoo.

Ōyibē keey ng'wēny

⁷ Yu kakas :Yēēsu wōlēē kimii :tāyēēk kulēkwēltooy ātēbto /kēēmāchē /kyoomiis, kumwoochi kule, ⁸ “Yoo /kākēēkuurook obe saakwa ake tukul, -mōōmoymooyē ng'ēchērōōk chēbo konyit. Āmwooyē kuu nyooto, kuuyu imuuchē kuyit :toontēētaab kayaata nyēē konyitoot kusiiring'. ⁹ Mākukwēryoon :chiitaab kayta toontoonoo anku-chokoong'eeteeniing' yoo 'kēēbuurēē ankookeering' :toontoonoo. Yooto, +mēēchus ankiicheeng' ng'echer ake tukul nyēē kākēluung'. ¹⁰ Nto kiyēē māchāktōōs ōyēyē ku nyi: Ōtēbēē ng'ēchērōōk choo bo lēt. Inkētē :ng'oo yoo kāchō :chiitaab kayta ankukasing' imiitē 'kēēbuurēē yooto, makoong'eetiing' wēētēbēē ng'echereet nyēbo taay. Yooto, +/mākēēkoonyitiing' ām taayeetaab tāyēēk chuut.

¹¹ Kunyoo, chii ake tukul nyoo yibē keey barak +/makiichuchuuk. Nto nyoo yibē keey ng'wēny, +/mākiitōrōōr.”

-Mēyēyē kiy imāchē kule /kēyookuung'

¹² Nto mii yoo, kukētyi keey :Yēēsu chiitaab kayta ānkumwoochi kule, “Yoo 'keeyey saakweet, mā māchāktōōs ikuurē baateey chōōrōōnuutēkuuk, mbo ng'eetaabkoomēt, tilyōōnuutēkuuk nto laatoosyekuuk choo mokorēēn, choo inkētē kule mākukuuring' nkinyiing' bēsyēēt ake. ¹³ Nteenee māchāktōōs ikuurē bānoonik, choo ing'wooltōōs, choo sōnkōchootiin āk cheebkoraatiisyeek ¹⁴ choo -mēēmuuchē kukuuring' bēsyēēt ake. Yooto, mākōōbēruuriing' :Yēyiin ānkutuwēniing' ām bēsyoonoo ing'ēētēē meet biiko choo churtootiin.”

Saakweet nyēē wōō

(Mataayo 22:1-10)

¹⁵ Yu kakas :chiito ake nyēē kyoomiisyē ākoo Yēēsu ng'aleechaa, kumwooy kule, “Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo +mābokwoomiis ām saakweet nyoo bo Kaab Yēyiin.”

† 13:35 Tyēēn. 118:26 13:35 Cherem. 22:5 14:1 Luuka 7:36 14:5 Mat. 12:11; Luuka 13:15-16 14:6 Māārko 2:27-28 14:7 Luuka 20:46 14:10 Kāālēw. 25:6-7 14:11 Mat. 23:12 14:13 Kāālēw. 14:21; Luuka 6:32-34 14:15 Luuka 13:29; Ng'oong'. 19:9

¹⁶ Kukētyi :Yēesu chiichoo kule, “King'eet :chiito ake kuyey saakweet nyēē wōō ānkukuur biiko chēē chaang' kukwa saakwaanaa. ¹⁷ Yu kayit :bēsyēēt nyēē /kikyoomēē saakweet, kōōyookto motwooriintēenyii wokumwoochinoot bichoo kukwa. ¹⁸ Nteenee kitoow :ake tukul ām bichooto kusoom nyooeetaab kaat kuuyu kimēēmuuchē kuchō. Kimwooy :ake kule tākumiitē kumārārē mbareet nyēē kitākwoolē. ¹⁹ Kulē :ake kitākwoolē yeeyiikyii taman kunyoo, kimii wokusyēmtooy. ²⁰ Nto ake kumwooy :nyoo kule kitākōōmutiisyē kunyoo, kimēēmuuchē kut kuchō.

²¹ Yu keeyeey :motwooriintonoo kaa, wokumwaayta riirikaab bichoo. Yu kakas :chiitaab kayta kuu nyooto, kunyēēr. Kōōyookto motwooriintēētkey kubuntootēē kēelwookik choo wōōyēch āk choo minkēēch ām *kiriinkēēng'waa wokukuuroot chii ake tukul nyēē banan nto nyēē sōnkōchoot nto nyēē ing'woolē ākoo nyēē koraat. ²² Ānkoo kiyey :chiichooto kuu nyooto, kitakubaraay :kōōto. ²³ Kumwoochi :chiichoo motwooriintēētkeynyii subak kule, 'Āmāchē tāwēēkuurootē biiko alak kukwaanaatee rōōrōōkiisyēk tukul chēbo yēēmoonni. Kany kuchō :chii ake tukul nyēē 'kēētuyēē nto anyuun koonyiit kōyi.' ²⁴ Māmii :chii mbo akeenke ām bichoo /kōsimkēēkuur nyēē makucharee kiy mbo kisich nyoo /kōōkēēyeytoochi.”

*Yoo sukuyēk :chii rubiintēetaab Yēesu
(Mataayo 10:37-39; 5:13; Māārkō 9:50)*

²⁵ Yooto tukul, kimii kurubootē :biiko chēē chaang' Yēesu. Kuweech keey :Yēesu kukas bichoo ānkumwoochi kule, ²⁶ “Chii ake tukul nyoo māchē kuruba, kumāchāk-tōōs kuchama kusiir wōlēē chāmtooy kwaan, kaamet, koorkēēnyii, lōkōkyii, mbo ng'eetaabkaamet nto mbo cheebkaamet ankuchamta mbo soboonnyii kubo anii. Yoo māwuu nyoo, māyēku rubiintēēnyuu. ²⁷ Māmii :chii nyēē imuuchē kuyēk rubiintēēnyuu yoo kamamuyta ng'wooninto nyēē mākunyoōr kubo anii.

²⁸ Ng'oo ām akweek :nyēē imuuchē kuteech kōōto yoo mānēēbuur ng'wēny ānkōōyiit tukuuk chēē boonto yoo yēmē kutēēksēē? ²⁹ Yoo -kāmēēyiit, kōōmuuchē kutoow tēēksēēt nto mii kwēēn āk kwēēn, kurār :tukuuk. Yooto, mākuroorchi :biiko kule, ³⁰ 'Kookas murooniin, kosyeem kutēēkso, nteenee kōsimkurārchi :tukuuk kumanaayit :kōōto teket.'

³¹ Nto, māmii :bāytooyiintō nyēē imuuchē kurat keey kule kuwo booryēēt, yoo mānēēbuur ng'wēny āk biikaab kōōkwēēnyii. Mākyiintōōs kukas yoo imuuchē :lukēēnyii nyēbo murēnik kisyēērōōk taman, kōōbēl buunik kisyēērōōk tibtem. ³² Yoo kāsē kule mēēmuuchāktōōs, kumāchāktōōs kōōyookto alamaalyeet wokung'āloolchi buunik kutākumii wōlēē lōō sukung'eet kōōchoomnyo keey.

³³ Kunyoo, chii nyoo māchē kuyēk rubiintēēnyuu, māmāchāktōōs kuyēētyi keey soboontaab kōōrooni. ³⁴ Karaam :muunyeet.* Nteenee yoo kaakumiyatiit, mēēbērē tākumii wōlēē /kēēyeytooy sitakukaramiit. ³⁵ Muunyeet nyoo -meekukaraam, mēēbērē /tākēēyēyēē kiy. -/Mākiisēērēē mbo mbareen kule sukooneer āmiik. Yoo kaakumiyatiit :muunyaanaa kumāchāktōōs /kēēlulukto. Nyoo yēbē yiit, kukas.”

15

*Kēēchiiryo nyēē kibot
(Mataayo 18:12-14)*

¹ Kimii :yēē kikwoonchinē Yēesu :kāāruruukikaab *syuuruut chēē chaang' āk biiko alak chēē kiyēyootē ng'al chēē miyootēch. Kibokuyēbchinē yiit :bichoo kiyēē kiinētē :Yēesu. ² Yooto kōōng'unyng'uunyiiis *Farisaayēēk āk kāānēētikaab kiruutēk kumwooyē kule, “Ntēē toochē :chiichi biich chēē kibng'ōōkisiis ānkwoomiisyē :tukul?”

14:21 Luuka 14:13 14:24 Mat. 21:43; Yēyuut. 13:46 14:26 Mat. 10:37; Luuka 12:51-53; 18:29 14:27 Mat. 10:38-39 14:33 Luuka 9:62 * 14:34 Iyyoonkyinē :ng'ālyoontooni bo 'muunyeet' kule /kiinēmchi keey yiisyēetaab Yēyiin. 15:2 Mat. 9:10; Luuka 5:29-30

³ Kumwoochi :Yēesu bichoo kule, ⁴ “Yoo iboontē kēechiirēkuuk bokol ānkubot :akeenke, ibākookyinē oob chuut tāmānwookik sokool āk sokool yeechey ankuweecheeng'aate nyoo kābotē? ⁵ Nto yoo 'kēēnyōōru, ikālābchinē oob buuy ānkiichōōntē kaa ām ng'erekweek? ⁶ Yoo 'keeyit kaa ii, ikuurē oob chōōrōōnuutēkuuk āk laatoosyekuuk ānkubōōng'ērēkiisyē :tukul kuuyu 'kēēnyōōru kēechiiryoonoo?

⁷ Ām kēēlto nyēē wuu nyiitēnyi, makung'erech :nkinee Yēyiin kubo choolwookiintēēt akeenke nyoo kākēt key kusiir biiko tāmānwookik sokool āk sokool choo kuurē key kule churtootiin āmāmāchē kule kuweek.

Beesyaa nyēē kiisuuyto

⁸ Nto yoo boonto :cheebyoosya beesaanikyii chēbo koomānuut ānkōōsuuyto :akeenke, tābē oob taariit ānkōōbuuch kōōto tukul kuchēēng'so kut kunyōōr beesyaan-taanaa? ⁹ Ara yoo kāākunyōōr ii, kuurē oob chōōrōōnuutēkyii āk laatoosyekyii ānkubokung'ērēkiis tukul?

¹⁰ Ām kēēlto nyēē wuu nyiitēnyi, mākung'ērēkiis *:malayikaanik, yoo kaweeek :choolwookiintēēt akeenke.”

Wēero nyēē kibot

¹¹ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Kimi :chiito ake nyēē kiboonto wērikyii āyēēng'. ¹² Kimii :yēē kimwoochi :wēēriit nyēē mining' kwaan kule, 'Abayya, āmāchē irōōbwoo tukuuk chēē cheechuu.' Kucham kwaan. Kunyoo, kirōōbchi wēēriit nyēē wōō cheechii ānkurōōbchi nkinee nyēē mining' cheechii.

¹³ Yu kakeeyta :bēsyoōsyēk chēē ng'ēri, kunam :wēēriit nyi ki mining' cheechii ānkuwēēchi key kōōr nyēē lōō. Kiwokwaamee tukuuchoo tukul keelat.

¹⁴ Kichō :kēmēwuut kōōroonooto nyēē /kikēēbālē key keelat. Kyaam wēeroo :kēmēwuut. ¹⁵ Kunyoo, kuwo kaytaab chiito ake ām kōōroonooto ankuwokusaaysay kule kōōbuurto key sukuyēchinē yiisyō ake tukul. Kōōkoochi :chiichoo kuriibē tōōrōōk. ¹⁶ Māmii :chii nyēē kiikoochi kiyēē kaam kunyoo, kilal :kēmēwuut kut kuriik kwaan āmiikaab tōōrōōk. ¹⁷ Koosotee key ānkulē, 'Ntēē nyōōru :motwoorikaab baabaanii āmiik chēē yēmē kwaan kut kung'ēt :alake. Ām nee sukubakachaa :kēmēy ām wōli? ¹⁸ Kaykay ayeey kaa ānkuwāamwoochi baaba kule: Kyāāchoolwookēnchi Yēyiin ākoo inyiing'. ¹⁹ Māyēmāktōōs tāāyēku lakwang'uung', nteenee iyiboo kuu motwooriintēēng'uung' ake tukul.'

²⁰ Yu keewaany :wēeroo koosoot kuu nyooto, kunam baanta kooyeey kang'waa. Yu makuyit kaa, kutoobēn :kwaan. Kōōnkēt kule ākoo ki wēeroonyii. Kukāsyi kiisayta ankulabat wokutorooch. ²¹ Nteenee kumwoochi :wēeroo kwaan kule, 'Baaba, kyāāchoolwookēnchi Yēyiin ānkāāchoolwookēnchiing'. Māyēmāktōōs tāāyēku lakwang'uung'.'

²² Kumwoochi :kwaan motwoorikyii kule, 'Ōyibu areet akeenke sireet nyoo karaam ām tukul, kimoorineet āk kwēyōōnik ānkōōlookyi wēēri. ²³ Ōkwēru wuunweet nyoo neraat kēēyēēnkyi. Māchāktōōs kēēng'ērēkyi ²⁴ kuuyu ākoo tākusoboot :wēriinyu nyi kyāābērē kiikume. Kikiikubot, neennyi kāākōōyēēw.' Nto yityo, /kēētoow /kyaam saakweet.

²⁵ Yooto tukul kimiitē :wēēriit nyēē wōō mbareen kuyēyiisyē. Nto yu rōōtu kaa, kukas kutyēēntōōs :biiko. ²⁶ Kukuur motwooriintēēt ake ankuteebee kule, 'Nee :nyi mii kutyēēnchinē :biiko?' ²⁷ Kukētyi :motwooriintonoo kule, 'Kāākōōyēēw :ng'eetaabkoomēt kuchāmē key, kunyoo kayeeny :kōōn wuunwaanaa koneraat kwaan :biiko kung'ērēkiis.' ²⁸ King'woonchi wēeroo ki wōō kut kutay kōōwut kō. Kuchō :kwaan saang' anku-chokusaaysay kule kuwo kō. ²⁹ Nteenee kumwoochi kwaan kule, 'So, abayya! Kwāāyēwuung' :anii yiisyēēt ām kēnyisyēk chēē chaang' nyēē mānāākēwēynoon āmēēbērē 'kiikōōnoo mbo kwesta abaybaayee key :nkani āk chōōrōōnuutēkyuu. ³⁰ Nto yu kēēyēēw :wēēring'uung' :nyi kiwokwaamee tukuukuuk keelat kōōbootyi chēē-murēniis, neennyi kachēēyēēnkyi wuunwa nyēē kōnāmē :koong'ta ām biiy ing'ērēkyi.'

³¹ Kukētyi :kwaan kule, 'Wēnyoo, kēēboontē key :acheek āk inyiing' kwaak, anku nyeeng'uung' :kiy ake tukul nyēē āboontē :anii. ³² Āboontē man ayey saakwaani, kuuyu kikēēbērē kiikume :ng'eetaabkoomēt, neennyi ākoo tākusoboot. Kikiikubot, neennyi kākōōyēew.' ”

16

Kāāyyoong'iin nyēē ki ng'oomng'ook

¹ Nto mii yoo, kumwoochi :Yēesu rubiikyii subak kule, “Kimii :chiito ake nyēē ki mokoryoo nyēē kiboonto chiinyii nyēē kiiyyoonkyinē komosta nyēbo beesaanik. Kiyityi chiitaab kayta :ng'aleek kule kimii :chiichoo kwoomēē tukuuk keelat. ² Kukuur :chiitaab kayta chiichooto kuwo kō ānkumwoochi kule, 'Kwaakas ng'al chēē mā kāroomēch ām wōlēē imiitē. Kunyoo, āmāchē ichōb kiy ake tukul nyēē karaam, kuuyu āmiitē wāāyyoong'tiing' ām yiisyēt.'

³ Koosotee key :chiichoo yu / kābokēmwoochi kuu nyooto ānkulē, 'Kāāboot yiisyēnyuu! +Maayey nee? Ntēē -māāboontē nkur chēē sitaayeyaatee yiisyōonuut chēē nyikiisēch -āmāāriiku soomsēt. ⁴ Aay, kāānkēt wōlēē āyēytooy yoo sāānyōōru chōōrōōnuutēk chēē sukuriibo yoo kāāboot yiisyooni.' ⁵ Kikuur biiko choo kiboonto bēsēntaab mokoryoontoonoo. Yooto, kuteebee nyēē kibo taay kule, '/Kēēyoochiing' ata?' ⁶ Kulē :nyoo, 'Mwaaytaab *musēytuuniit wōōnkiichēk bokol.' Kulē :kāāyyoong'iintonoo, 'Man, kunyoo, isir kule konom.' ⁷ Kuteebee nyēē kiikēērē kule, 'Ntēē inyiing' /kēēyoochiing' ata?' Kulē :nyoo, 'Nkoonuuk kuniyaanik bokol.' Kumwoochi nyoo nkinee kule, 'Isir kule tāmānwōokik sisiit.'

⁸ Kumwooy :mokoryoontoonoo kule, 'Ntēē ākoo ng'oomng'ook man :chiichi.' ”

Kunyoo, kumwooy :Yēesu kule, “Inkētē key :biikaab kōōrooni ām wōlēē yēytooy tukuukwaa kusiir wōlēē inkētitooy icheek :biiko choo kiikunyōōr lēbkēēyyēetaab Yēyiin.”

Māchāktōōs /kēēyēyiisyēē beesaanik ām kēēlto nyēē karaam

⁹ Yooto, kumwooy :Yēesu kule, “Ōyisunēē beesaanik chōōrōōnuutēk chēē ām lētunoo, yoo kāākuyēk buch :beesaanik, +mabokutaachaak ōminy kooriikaab kibchuulyo ām Kaab Yēyiin. ¹⁰ Chii nyoo /kiikoosēē key ānkuriibē tukuuk chēē ng'ēri, kuriibē nkicheek chēē chaang'. Nto nyoo -/mākiikoosēē key āmāriibē tukuuk chēē ng'ēri, kumāriibē mbo tukuuk chēē chaang'. ¹¹ Nto yoo -mōōriibē tukuuk chēbo mokornoontiitaab kōōrooni, ku ng'oo :nyēē mākuchāmwook ōriib mokornoontiitaab soboontaab Tāmirmiryēt. ¹² Nto yoo -mōōmuuchē ōriibchi biiko alak beesaanikwaa kubo nee /kēēkōōnook chēēkwook?

¹³ Māmii :chii nyēē imuuchē kōōmēlchiin kirōkōōn āyēēng' kuuyu ākoy kulay :ake. Kunyoo, mēēmuuchāktōōs /kiinoomnyo yiisyēetaab Yēyiin āk muchastaab beesaan.”

*Ng'aleek alak subak chēē kimwooy :Yēesu**(Mataayo 11:12-13; 5:31-32; Māārko 10:11-12)*

¹⁴ Yu kakas *:Farisaayeeek alake kiyēē kimwooy :Yēesu, kuroorchi, kuuyu kicham :icheek beesaan miisin. ¹⁵ Nteenee kumwoochi :Yēesu kule, “Ōyēyē key :akweek kule ōchurtootiin ām taayeetaab biiko, nteenee inkētē :Yēyiin tuuyintaab moo nyēē kyoowung'te key. Kiyēē yibē :biiko kule bo koomānuut, ku buch ām wōlēē mii :Yēyiin.

¹⁶ Kumanaachokwaamtaat :Bātisāniintētēēt Yoowaana lōkōōywēk, ki siruutēk choo kikōōnu *Muusa āk lōkōōywēk choo kiyibu *wōōrkooyik :chēē /kikyoomu. Kung'eetee kachō :Yoowaana ākoy ra, lōkōōywēk chēē /kyoomtootē ku chēbo Bāytooyiisyēetaab Yēyiin. Nteenee mii :biiko chēē chaang' kukwiilē. ¹⁷ Imuuchē kubot :barak āk ng'wēny nteenee mābotē :ng'ālyoontētēēt mbo akeenke ām siruutēchoo. ¹⁸ Chii ake tukul nyoo

kakwet koorkēenyii ankoomut ake, kaakubar kooyēyto. Nto nyoo keemut koorko nyēē kaakukwet :saanteenyii kāākōontosuur :nyoo kooyēyoo.”

Lasaaro āk chii nyēē kiboonto bāytit

¹⁹ Kutas taay :Yēesu kumwooy kule, “Kimii :chiito ake nyēē kiilochē sirooy chēē kārorānēch chēbo āliisyō nyēbo barak. Kikicham :chiichi kuyēyē sookwoonuut āk tukuuk chēbo leles. ²⁰ Nteenee kimii :ake nyēē /kikēēkuurēē Lasaaro nyēē kisyēnunoot ām ng'woowōōk miisin. /Kikikiimukoonchi kaytaab mokoryoontoonoo kurkat. ²¹ Kumii yooto bo kurkat kubērē nto nyōōr mbo seeserik, kukwoonii :ng'ōōkiik bokumēēlē ng'woowōōk.

²² Nto mii lētuunoo chokume :Lasaaro. Kuyib *:malayikaanik wokōōbuurto keyy *Abraam. Nyēē mā tyaa, chokume :nkinee chiichoo kiboonto bāytit. / Keemuy, ²³ nteenee /kibokēētōōrchi tāmirmiryēenyii wōlēē mii :maata nyēē māmīsē. Kumii wōlooto, kutoobēn Lasaaro kuboonto keyy Abraam.

²⁴ Kukuurso :chiichoo kule, ‘Baaba Abraam! Ntēē keewaang'taa :maata! Iriireenaa ānkiiyooku Lasaaro chokōōwutēē moorineet bēēko kutiswoo ng'elyebta.’ ²⁵ Nteenee kumwoochi :Abraam kule, ‘Wēnyoo, māchāktōōs inkēt kule yoo kitēēsoboot, kiinyōōru tukuukuuk chēē kāroomēch chēē 'kiimāchē, nteenee kimii :Lasaaro ng'woonin. Kunyi, miitoochi keyy ra :Lasaaro wōlēē nusaat, ānkiimiitē :inyiing' ng'woonin. ²⁶ Nto subak, mii :nkōriit nyēē wōō miisin kwēēnuunyoo nyēē yoo kālē :chii ake tukul nyēē mii wōli kuchō komosaa, mēēmuuchāktōōs. Māmii mbo subak :chii nyēē imuuchē kuchōōnēē komosta nyoo imiitē kuchō komosi.’ ²⁷ Kumwooy :chiichoo kule, ‘Baaba Abraam, mwoochinoowoo naas Lasaaro kuwo kanyoo acheek ²⁸ wokumwoochi mbo ng'eetaabiya muut kule kuriib keyy /simākēētōōrchi nkicheek wōli tēē nyi :ng'woonin kōōyyiin kābēk.’ ²⁹ Nteenee kukētyi :Abraam kule, ‘Kany kuyēbchi yiit siruutēkaab Yēyiin choo kikōōnu *:Muusa āk *wōōrkooyik.’ ³⁰ Kukētyi :nkinee chiichoo Abraam kule, ‘Baaba, māyēmē kuu nyoo baateey, nteenee kaykay yoo /kāākiyookto chiito ake nyēē kiikume. Imuuchē kuwēēkiis ām miyootyēt nyēē kiikuyey.’ ³¹ /Kēēkētyi chiichoo subak kule, ‘Yoo māmāchē raat mbo :ng'eetaabkoomēt kukas kiyēē kimwooyē :Muusa ākoo wōōrkooyik, ku mākoy kukāsyi chii ake tukul nyēē kang'eetee meet.’ ”

17

Kentaayēet āk nyooyeetaab kaat

(Mataayo 18:6-7, 15, 21-22; Māārkō 9:42)

¹ Nto mii yoo, kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “Mii :biiko chēē makuken biiko alak kutaya, nteenee mākung'woonchi sōō kule nee chii nyoo kakenta ake. ² Misyinē /kēērātyi chiichoo rwaa nyēē wōō kaat /ānkēētōōrchi araaray kuling'ta, kusiir yoo kātākēnē biikyuu choo tākukuskus ām kāāyēnēēt. ³ Kunyoo, ōriib keyy!

Yoo kāyēwuung' :ng'eetaabkoomēt ng'ālyoo nyēē miyaat, iburyoong'tē. Nto yoo kāchokusooming' nyooyeetaab kaat, inyōōchi kaat. ⁴ Ānkoo kāyēwuung' nyēē miyaat kunyil areet tisab ām bēsyēēt ānkuchōōnii yooto tukul chokusoomē nyooyeetaab kaat, inyōōchinē.”

/Kiikoosēē keyy Yēyiin /ānkēēkāsinyinē

⁵ Nto mii yoo, kumwoochi *:lēbkēēyik Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, teeyeyeek kiikaasee keyy Yēyiin miisin.” ⁶ Kukētyi :Yēesu kule, “Nto ōtinyē mbo kaakaaseet nyēē kisich nyēē tēē kēbuswoontēētaab *aritaaliit, nto imuuchē kukāswook mbo :mōkōy-wooni, yoo kōōmwoochi kung'eēwunēē keyy tiikiit ankuwokuchaan keyy araaray.

⁷ Imuuchē :chiito kuboonto motwooriintēenyii nyēē ākiisyē nto nyēē ibātiisyē. Nto yoo kārōōt kaa, māchāmchinē :mokoryoontēenyii simkwoomiis, ⁸ nteenee māchāktōōs

kubay mokoryoontoonoo kurook. Yoo kaakoowaany :mokoryoontēēt āmiisyēēt, mākwoomiis :motwooriintēēt. ⁹ -/Mākēēbirchinē kōōnkōy kuuyu kayey kiyēē /kākēēmākyinē. ¹⁰ Kunyoo, yoo kooyey :akweek kiy ake tukul kuu wōloo /kēēmāktooy, ōmwooyē kule, 'Yiisyēenyoo :nyooto.' ”

/Kiirāroochē chii nyoo ikoosēē key Yēyiin

¹¹ Yu katas taay :Yēēsu ākoo rubiikyii kumii kutākyinē key Yēērusālēēm, kuyit yēē kibo kiyōōtēētaab yēēmēētaab Kalilaaya ākoo kōōrēētaab *Samaaryaa.

¹² Yu kayit saang'ta ake nyēē kimii yooto, kukas biiko alak taman chēē kiboonto *makereenik. Kimāmāchē :bichoo kulēēkityi Yēēsu. ¹³ Kukuur Yēēsu kule, “Mokoryoontēēt Yēēsu, ankiiriireeneech.” ¹⁴ Kumwoochi :Yēēsu bichooto kule, “Bōōboorchii key kibkōrōs.” Kuba :bichoo. Nto kumii kēēltaab too, kukas key kule kākūsobcho!

¹⁵ Kooyeey :akeenke wōloo kimii :Yēēsu ānkusilto Yēyiin kukuurchinē barak. ¹⁶ Kukutuny ānkuyim kutiiny :tokochta ng'wēny ānkubirchi Yēēsu kōōnkōy ākoo kibo kōōrēētaab *Samaaryaa :chiichi. ¹⁷ Kumwooy :Yēēsu kule, “Kāmā taman :bichoo kāsōobē? Mii ānō :chuut sokoolu? ¹⁸ Ntēē sukōōyēēw naas nyi :soboyiintō akeenke chokubirchi Yēyiin kōōnkōy?”

¹⁹ Kumwoochi :Yēēsu chiichoo kule, “Ing'eet ānkiiwēēchi key. 'Kēēsob kuchurta kuuyu 'kēēkoosēēnoo key.”

Wōlēē chōōntooy :bāytooyiisyēētaab Yēyiin

²⁰ Nto mii yoo, kuteebee *Farisaayek alake Yēēsu kule, “Chōōnii āyū :bāytooyiisyēētaab Yēyiin?” Kukētyi :Yēēsu kule, “Māmii :kiyēē ibooru yēē chōōnii :bāytooyiisyoono kuu wōloo ōsōōtitooy :akweek. ²¹ Māmii mbo :chii nyēē mākwumwooy kule, 'Ong'nyiin' nto 'Ong'nyi.' Ntēē ōboontē key kēny Bāytooyiisyēētaab Yēyiin.”

Kurubta key āk yoo iyēēwu :Yēēsu

(Mataayo 24:26-27, 37-41)

²² Kutas taay :Yēēsu kumwoochi rubiikyii kule, “Makukwa :bēsyoōsyēk chēē +moomwaay kule nto āyēēwu :anii, *Wēritaab Chii. Nteenee -mōōkāsōo. ²³ +Mōōkāsē /kēēmwooyē kule, 'Kākōōyēēw! Ong'nyiin mii yuun!' nto 'Ong'nyi mii yu!' -Moobe kule boosheeng'aataa, ²⁴ kuuyu mābotwook yoo kākchōō. Makukerkeyiit yoo keewech kulebkeyiit :kōōrēēt tukul. ²⁵ Nteenee +maanyalil kurook nyēē -/mākyoomu ankutaya :biiko choo -mēēyēnwoo.

²⁶ Makukerkeyiit mbo :yoo kariik kōōyēēwunēē :Wēritaab Chii āk bēsyoōsyēchoo kibo Noowa. ²⁷ Kyoomiisyē yooto :biich ānkuyyēēsyē ānkōōmutiisyē ākoy bēsyoono kiiwutē :Noowa āk biikyii mwēēnkēēt. Nto mii yoo, kuchō :taambiliilyeet kōōrēēt tukul nyēē kiimukuus biich.

²⁸ Makukerkeyiit mbo subak ākoo bēsyoōsyēchoo kibo Lōōt. Kiwuulyootēē :biiko yiisyōōnuutēkwaa kuu kwaak kwoomiisyē ānkuyyēēsyē, kiyēyē mung'aareeng'waa, kichoosē ānkutēēchē kooriikwaa ²⁹ ākoy bēsyeēt nyoo kibākooktooy :Lōōt Sōtōm. Yooto, kuroong' :Yēyiin ayaanteet ake nyēē layaat ām barak nyēē wuu roob. Kiimukuus biiko tukul. ³⁰ Makunyach biich nkinee *Wēritaab Chii ām kēēlto nyēē wuu nyooto.

³¹ Yoo kanyoorta :ng'aleechu chii saang', -meeyeey kō wokōōruruuch tukuukyii ameeyeey kaa mbo :choo mii mbareen. ³² Okasee kiyēē kiyeyakay ām wōlēē mii :chebyoosyeetaab Lōōt. ³³ Nyoo kāyēētyi key soboontaab kōōrooni, mākwōboot soboonnyii bo kibchuulyo. Nto nyoo kēēkooyto soboonnyii ām kōōrooni, mākwūyōōr *soboontaab kibchuulyo.

17:10 1Kōōr. 9:16-17 17:11 Luuka 13:22 17:12 Laawi. 13:45-46 17:14 Laawi. 14:1-32; Luuka 5:14 17:19 Luuka 7:50 17:21 Mat. 4:17, 23; 5:3, 20; 6:33; 7:21; 10:7; 13:11; 23:13 17:23 Māārko 13:21 17:25 Luuka 9:21-22 17:29 Toowu. 19:24-25 17:31 Māārko 13:15-16 17:32 Toowu. 19:26 17:33 Mat. 10:38-39

³⁴ Yoo mii :biiko āyēēnku kuruuytōōs yēēt akeenke, +/mākēēyib akeenke /keebakaakta ake. ³⁵ Nto yoo mii :kooru āyēēnku kung'oosyē ām yēēt akeenke, +/mākēēyib akeenke /keebakaakta ake.*”

³⁷ Kuteebee :rubiik Yēēsu kule, “Mokoryoontēēt, +makeenyoortiing' ānō?” Kukētyi :Yēēsu kule, “Yoo mii :mōtōōng'wēk, kumii yooto :muuswēk.”

18

Muytaayeet :kirkit

¹ Nyēē mā lōō, kumwoochi :Yēēsu rubiikyii wōlēē kimāchāktōōs kusooytooy ākookoy ānkumuytooy.

² Kimwoochi kule, “Kimii :chiito ake kiriinkēēt ake nyēē kiitiilē ng'al ām kōōk. Kimēēywēyē :chiichoo Yēyiin āmākoonyitē biiko. ³ Kimii :nkinee cheebyoosyeet ake kiriinkoonotoo nyēē ki musuk. Kiwēētii :cheebyoosyaanaa wōlēē mii :chiichoo kibtaman kumāchē kule /kēēyēytoochi ng'aleekyii.

⁴ Kikwētyi ng'aleekaab cheebyoosyaanaa nyēē lōō. Nto mii lētuunoo kumwaayee moo kule, ‘Ānkoo -māāywēyē :anii Yēyiin nto chii ake tukul, ⁵ +māāyēchi cheebyoosyaani manta, kuuyu kaakootaaraa kōōyiimsētoo mēt.’ ”

⁶ Kumwoochi :Yēēsu rubiikyii kule, “Yoo imuuchē :choolwookiintō nyēē wuu nyoo kuyēchi cheebyoosyaanaa manta ii, ⁷ /bokeemwa nee Yēyiin? Muytoochinē kut kukas kule kāyēchi manta biikyii choo sooyē inee kibtaman. ⁸ !Kāāmwoowook, yoo kāākuyityiin, mākuyēchi biikyii manta areet akeenke. Nteenee kany ateebeenaak: Ata :biiko chēē makumuyta kut ayitu :anii *Wēritaab Chii, ānkāānyōōru kōōkoosēēnoo keyy?”

Māyib keyy :chii barak

⁹ Nto mii yoo, kurārchi Yēēsu ng'ālyoo biiko alak chēē kikuurē keyy kule churtootiin ānkimōōntooy biich. Kimwoochi kule, ¹⁰ “Kimii :biiko alake āyēēnku chēē kibokusaay ām *Kōōtaab Yēyiin. Ki *Fārisooyiin :ake, nto ake ku kāāruruukiin bo *syuuru. ¹¹ Kichō :Fārisooyiintonoo taay ankusaay kule, ‘Yēyiin, ābiruung' kōōnkōy, kuuyu -māāyēku choolwookiin kuu wōloo wuunto :sāsiik, kibrōkōsiis, choo mārtootē āk mbo kāāruruukiintonooni bo syuuruut. ¹² *Ākirē āmiisyēēt areet āyēēng' ām wiikiit ānkāākooytooy akeenke ām taman nyēbo kiy ake tukul nyēē ānyōōru.’

¹³ Nteenee kikiiyyo :kāāruruukiintonoo bo syuuruut wōliin bo lēt. Maneemuuch kukas barak, kusooyē, nteenee kinam keyy kwermet ankuriiree keyy ām wōlēē mii :Yēyiin kumwoochinē kule, ‘Baaba Yēyiin, iriireenaa anii nyi kyāāchoolwookēn.’

¹⁴ !Kāāmwoowook, chiito nyēē kiiyeey kaa /kukāākēēnyōōchi kaat ku kāāruruukiintonoo bo syuuruut nyoo kiyibē keyy ng'wēny āmēēbērē Fārisooyiintonoo. Kunyoo, chii nyoo yibē keyy barak +/makiichuchuuk, nto nyoo yibē keyy ng'wēny, +/mākiitōrōōr.”

Ng'oo :nyēē nyoolchinē bāytooyiisyēētaab Yēyiin?

(Mataayo 19:13-15; Māārko 10:13-16)

¹⁵ Nto mii bēsyēēt ake, kōōmutyi :biiko alake Yēēsu lēēkōōk chēē minkēēch kumāchē kule kutiinyēē āwunnyēk ānkōōbēruur. Yu kakas :rubiik bichoo, kōōburyoong'to.

¹⁶ Nteenee kimwooy :Yēēsu kule, “Ōbārōochi lēēkōōy kukwa wōlēē āmiitē, kuuyu biiko chēē wuu chuutēchu :chēē nyoolchinē Bāytooyiisyēētaab Yēyiin. ¹⁷ !Kāāmwoowook, mākoy kōōwut Bāytooyiisyēētaab Yēyiin :chii nyoo māchāmtooy Bāytooyiisyoono kuu lōkōchoo.”

* 17:35 Tāsyinē :sirutēk alake kērywoontooni 36: Nto yoo mii :murēn āyēēnku kuyēyiisyē ām mbareen, +/mākēēyib ake /ankeebakaakta ake. 18:1 Room. 12:12; Ēfēēs. 6:18; Filib. 4:6; Kolos. 4:2; 1Tēēs. 5:17 18:5 Luuka 11:7-8 18:12 Mat. 6:16-17; Luuka 11:42 18:13 Cherem. 31:19; Luuka 5:32; 23:48 18:14 Mat. 23:12; Luuka 14:11; Yāāk. 4:6 18:17 Mat. 18:3

*Wuuy kōōwut :chii nyēē boonto bāytit Kaab Yēyiin
(Mataayo 19:16-26; Māārko 10:17-27)*

¹⁸ Yooto, kuchōōnchi :kāāntōōyiintētēē ake nyēbo Yuutayeek Yēesu ānkumwoochi kule, “Kāānēētiin iyēku chii nyēē karaam! +Maayey kule nee sāānyōōru *soboontaab kibchuulyo?” ¹⁹ Kukētyi :Yēesu kule, “Kēēsōōtyēēchoo nee siimwaay kule akaraam :anii? Ntēē Yēyiin nkit :nyēē karaam! ²⁰ Ābērē kiisuman kiruutēkaab Yēyiin choo kikōōnu :Muusa choo mwooyē kule, ‘-Meemarte, -mēērumiisyē, -mēēchōōrsē, -mēēmōlōlchi chii ng'ālyoo. Koonyit kōōn āk koomēt.’” ²¹ Kumwooy :chiichoo kule, “Ānkētē tukul choo 'keemwaay. Kyāākir kung'eetee āmining'.” ²² Kumwoochi :Yēesu chiichoo kule, “Botuung' :kiito akeenke. Wee-alte kiy ake tukul nyēē iboontē ānkiiyētyēēchinēē bānoonik. Yoo 'keeyey kuu nyooto, irubwaa. +Mēēnyōōru bāytit nyēbo man ām Kaab Yēyiin.” ²³ King'woonchi :ng'aleechaa chiichoo, kuuyu kiboonto bāytit nyēē wōō. ²⁴ Yu kakas :Yēesu wōlēē kāwēēto :chiichoo, kumwooy kule, “Wuuy sōō kule nee kucham :biiko choo boonto bāytit Bāytooyiisyēētaab Yēyiin. ²⁵ Nyumnyum mbo kubuntēē *:tembes koong'taab sintaaniit kusiir kōōwut :chiito nyēē boonto bāytit Kaab Yēyiin.”

²⁶ Kumwooy :biiko chēē kikas ng'aleechaa kule, “Ara ng'oo, naas, :nyēē imuuchē / kiiraraach?” ²⁷ Kukētyi :Yēesu bichoo kule, “Kiyēē mēēmuuchāktōōs ām wōlēē mii :biiko, kōōmuuchāktōōs ām wōlēē mii :Yēyiin.”

*Kiyēē nyōōru :biiko choo kaakurub Yēesu
(Mataayo 19:27-30; Māārko 10:28-31)*

²⁸ Kuteebēē :Bētērō Yēesu kule, “Kas kookeebakaakte :acheek tukuukyoo tukul ankeerubiing'?” ²⁹ Kumwoochi :Yēesu kule, “!Kāāmwoowook, chii ake tukul nyēē kaakubakaakta kooriikyii, koorkēēnyii, mbo ng'eetaabkaamet, kwaan āk kaamet nto lōkōkyii kubo yiisyēētaab Yēyiin, ³⁰ mākōōkoochi :Yēyiin chēē chaang' raat kusiir choo kōboonto. Mākunyōōr mbo *soboontaab kibchuulyo ām kōōrēēt nyoo chōōnii.”

*Nyēbo sōmōk kung'ālōolēē :Yēesu meenyii āk ng'eeteenyii
(Mataayo 20:17-19; Māārko 10:32-34)*

³¹ Kuwēēto :Yēesu rubiikyii choo ki taman āk āyēēng' komos ānkumwoochi kule, “!Kookas, kēēmiitēē kēēbēētii Yēerusālēēm. Yoo kakeeyit wōlooto, mākuyityiin man kuu wōloo kikiikung'oorta :wōōrkooyikaab Yēyiin kēny kurubta keey ākoo *Wēritaab Chii. ³² +/Makeenam /ānkiiyokoochi biikaab Rooma chēē mākōōntosuur, kung'utyi, ³³ kubirsēēt kulālchi ankubakach. Nto mii bēsyēētaab sōmōk, kung'eetee meet.”

³⁴ Maneemuuch :rubiik kōōnkēt kiyēē kimii :Yēesu kung'ālōolēē. Kiiyeelaat :ng'ālyoontēēt.

*Kiisoob :Yēesu cheebkoraatyaa
(Mataayo 20:29-34; Māārko 10:46-52)*

³⁵ Yu kikiikuriik kuyit :icheek *kiriinkēētaab Yēērikō, kunyōōr cheebkoraatyaanteet ake nyēē kisoomsē ām kēēlto komos. ³⁶ Yu kakas :cheebkoraatyaantaanaa bōlātēētaab biiko chēē chaang' chēē kikēēytooy, kumwooy kule, “Ng'oo :bichu mii kung'ālōolootē ēē?” ³⁷ /Kēēmwoochi kule Yēesu nyēbo Nāāsārēēt nyēē kimii kumurē yooto. ³⁸ Kukuurchinē :chiichoo barak bakeenke kule, “Yēesu, *Mōchōkōrēētaab Tāwuti, iriireena!” ³⁹ Kōōburyoong'to :biiko chēē kimii taay kule kusiis. Nteenee kikuurchi barak miisin kule, “Mōchōkōrēētaab Tāwuti, ankiiriireena!” ⁴⁰ Kōōyyo :Yēesu ānkumwoochi biiko kule, “Ōrēētoonuu baa chiichoo kuchō yu.” Yu /kakiyyit, kuteebēē :Yēesu kule, ⁴¹ “Imāchē āyēwuung' nee?” Kulē :chiichoo, “Mokoryoontēēt, āmāchē akaste.” ⁴² Kulēēnchi :Yēesu, “/Kāākiisoobiing', kuuyu 'kēētinyē kaakaaset. Kunyoo, ikaste.”

⁴³ Kumwooyē :Yēesu kuu nyooto, kukāstooy :chiichooto bakeenke ānkuwēeto keye Yēesu kusiltootē Yēyiin. Kisilto nkicheek :biiko tukul Yēyiin choo kikāsē ng'aleechaa.

19

Yēesu ākoo Sakaayo

¹ Kitas taay :Yēesu āk rubiikyii ankuyit Yēerikō. ² Kimii :chiito ake wōlooto nyēē / kikēēkuurēē Sakaayo. Ki kāāruruukiintēetaab *syuuruut nyēē wōō ānkiboonto bāyit nyēē wōō miisin. ³ Kisyeem :Sakaayo kule kukas Yēesu, nteenee kimēēmuuchē, kuuyu ki chaang' :biiko, nto subak kibar :nwookinto. ⁴ Yu kakas kuu nyooto, kulabat taay ankuwokulaany mōkōywēēt ake sukukas Yēesu nyēē karaam. ⁵ Yu kayit :Yēesu yooto, kukas barak ānkumwooy kule, “Sakaayo, rēku baa areet akeenke, kuuyu āyēku ra toontēēng'uung'.” ⁶ Kukāsē :Sakaayo kuu nyooto, kurēku areet akeenke ānkuwēeto keye Yēesu ākoy kanyii nyēē kabaybayiit miisin. ⁷ Nteenee mānāāng'ērēkyi :biiko alake ng'aleechaa. Kiing'unyng'uunyiiis kule, “Nto yu kāruutoochi :Yēesu chii nyēē tinyē ng'ōōki kuu nyi?”

⁸ / Kēēmii / kyoomiisyē, kōōyyo :Sakaayo ānkumwooy kule, “Mokoryoontēēt, +māānēmu kisiincheetaab beesaanikyuu ānkāākoochi bānoonik. Nto yēē ākoo mii :chii nyēē kyāānēmuneē cheechii chēē chaang' kusiir chēē / kikēēmāchēē āruruuchootē syuuruut, +māāyookyi kunyil ang'wan ām choo kyaa-am.” ⁹ Kumwooy :Yēesu kule, “/ Kaakiiraraach ra kayi, kuuyu kēēkoosēē keye :chiichi Yēyiin kuu Abraam. ¹⁰ Kyāāchōōnii :anii, *Wēritaab Chii, chāāchēēng'ootē ānku chāārāroochootē biiko chēē kiikubootyo.”

Iyēyiisyēē nyēē karaam kiyēē /kākēēkōōning'

(Mataayo 25:14-30)

¹¹ Kibērē :biiko chēē chaang' tōōs mākubāytooyiis :Yēesu yoo kayit Yēerusālēm. Nteenee mēēbērē kimii wokuyēyāktōōs kuu wōloo kiisōōtitooy :icheek. Nto kumii :Yēesu tākōōmuunyē, kumwoochi biiko kule, ¹² “Kimii :mokoryoontēēt ake nyēē kimāchē kuwo kōōrēēt ake nyēē kilōō, / bokēēng'oobchi kāāmuukēywēēkaab bāytooyiisyēēt sichokubayta kōōrēēnyii. ¹³ Kumānāāwo, kukuur motwoorikyii taman ānkōōkoochinoot chii ake tukul beesaanik chēē tēē chēbo ake. Kimwoochi chii kuyēyiisyēē laatit nyeenyii kubās keye ākoy bēsyēēt nyēē kēēyēēwunēē :inee. ¹⁴ Nteenee kitay :biikyii. /Kikiiyookto biiko alak wokumwaayta kule māāmāchē :icheek bāytooyiintoonoo.

¹⁵ Yu kēēyēēw :chiichoo ām ruutooy /kukaakeeng'aab kuyēk bāytooyiintēēt, kukuur motwoorikyii taman choo kiikoochinootē beesaanik chokōōboor :chii ake tukul laatit nyeenyii nyēē kiikunyōōr. ¹⁶ Kumwooy :nyēbo taay kule kibās keye :cheechii kunyil taman. ¹⁷ Kulēēnchi nyoo :bāytooyiintēēt, ‘Kuu yoo kwēēriib tukuuchoo kō ng'eri nyēē karaam, +maayeyiing' ibayte kiriinkōōsyēk taman.’

¹⁸ Kumwooy :nyēbo āyēēng' kule, ‘Mokoryoontēēt, kookunyil :cheechuu muut.’ ¹⁹ / Kēēmwoochi nyoo kule, ‘+Meebayte :inyiing' kiriinkōōsyēk muut.’

²⁰ Kookeer :ake kumwoochi bāytooyiintoonoo kule, ‘Beesaanikuuk :chu. Kyaaratee ankeet ankaakonor nyēē māmii :kiy nyēē kitwa. ²¹ Kyaakas kule iwuuy 'ankiicham ibirtooy biich ikēsē kiyēē kimēēchoonē ānkiiruruuchēē wōlēē mānēēyis.’ ²² Yooto, kulē :bāytooyiintēēt, ‘Imiyaat. Kubaring' :ng'aleekuuk nkityō. Yoo ākoo inkētē :inyiing' kule āwuuy :anii ankyaacham ābirtooy biich ākēsē kiyēē kimāāchoonē ānkāāruruuchēē wōlēē mānāāyis ii, ²³ kwaaming' :nee simeekonoree beesaanikyuu lēnkuut sukubāsu keye? Nto 'kiyey kuu nyooto, nto kāchāānyōōru beesaanichaa kukāākutāsyi keye :kiy barak.’

²⁴ Kuweech keye :bāytooyiintoonoo ānkumwoochi motwoorik alak kule, ‘Ōnēmuneē nyi beesaanichaa ānkōōkoochi chiito nyoo kōtāsyi keye :cheechii miisin kusiir chēbo chuut tukul.’ ²⁵ Nteenee kimwooy :choo kule, ‘Mokoryoontēēt, ntēē chaang' :chēē

boonto :nyoo, bo nee /kēētāsyi alak?' ²⁶ Kumwoochi :bāytooyiintonoo kule, 'Kātāwuu nyooto sinee, nteenee chiito nyoo kāyēyiisyēē kiyēē /kākiikoochi, /kēētāsyinē ake, nto nyoo māyēyiisyēē, /kiinēmuneē mbo nyooto kāboonto. ²⁷ Nteenee kurubta keey ākoo buunichoo kāakuwēēkyoo keey, ōkwēru choo ankuboobakach ākāse.' ”

*/Kikeetorooch Yēesu ām Yēerusālēm kuu Bāytooyiin
(Mataayo 21:1-11; Māārko 11:1-11; Yoowaana 12:12-19)*

²⁸ Yu kāyyēēkunēē, kutas taay :Yēesu āk baanaa. Kimiitē :Yēesu taay kutēē yooto tukul kutākyinē keey Yēerusālēm. Nto yityo bokurwoowunēē Beetannyya.

²⁹ Yu kāng'ētyēē Beetannyya, kuba nto yu kēē-āyēēchēē keey Beetfaaka ām yēē kibo Lekemeetaab *Musēytuuniinēk, kumwoochi :Yēesu rubiikyii āyēēng' kule, ³⁰ “Obe ākoy saang'iin. Yoo kooyit yooto, +mōōnyōōru sikiryō nyēē tāku siirwaak kurataat amanaakesen chii bēsyēēt ake. Otyaach ānkōōkwēru. ³¹ Nto yoo kateebeenaa :chii kule ōtyooyinē nee sikiryēēt, ōlēēnchi 'Māchē :Mokoryoontēēt.' ”

³² Kiba :rubiichoo ānkubokunyōōr sikiryoonoo kuu wōloo kimwooytoochinē :Yēesu. ³³ Kumii kōōtyoochē, kuteebee :biikaab sikiryēēt kule, “Ōtyooyinē nee sikiryoonoo?” ³⁴ Kukētyi :rubiichoo bichoo kule, “Māchē :Mokoryoontēēt.” ³⁵ Kukwaanta sikiryoonoo ākoy yoo kimii :Yēesu. Kuyitu, kōōrēēku sirookwaa chēē kikiiliiktēē keey ānkwoolyāktēē bataytaab sikiryēēt sukutēbēē :Yēesu.

³⁶ Kumii :Yēesu kuwēētii, kōōrēēkunoot :biiko alake sirookwaa chēē kikiiliiktēē keey ānkōōyitoot kēēltaab too. ³⁷ Yu kayit :icheek yēē kyoobuksēē :kēēlto ām Lekemeetaab *Musēytuuniinēk, kutoow :biiko kusilto Yēyiin ām ng'erekweek. Kityēēnootē yooto :tukul kubo tukuuk chēbo kwōng'uut chēē kiikuyeyaan :Yēesu. ³⁸ Kikuurchinootē :bichoo barak kumwooyē kule,

“Ibēruuroot :Bāytooyiintēēt nyi chōōnii
ām kaayneetaab Yēyiin.

Chōōnēē :tāloosyēēt kibkōōnkōy.

Wōō :Yēyiin, lēyyē.”

³⁹ Nteenee kimwoochi * :Farisaayek alake chēē kimii yooto Yēesu kule, “Kāānēētii-intēēt, ānkiiburyoong'tē bichukuuk kumātākumwooy ng'aleechu.” ⁴⁰ Kukētyi :Yēesu Farisaayeechaa kule, “Kāāmwoowook, yoo kāsiisyo :bichu, kung'aloolē :rwoontōōk.”

Kiriiree :Yēesu biikaab Yēerusālēm

⁴¹ Yu katoobēn Yēerusālēm, kuriiree biikaab kiriinkoonooto kut kutēy :lōōkik. ⁴² Kimwooyē kule, “Ābērē nto ōnkētē kiyēē māchāktōōs oyey sōōnyōōru tāloosyēēt. Nteenee ōmiitē mēēnān. ⁴³ Mii :bēsyēēt nyēē mākusēētyook :buunik ānkōōkwēnkwēenook nyēē māmii wōlēē ōchiirtēē. ⁴⁴ +/Mākiimukuus kiriinkooni āk biikyii tukul nyēē māng'ētū mbo :rwaā kukeekemeer keey ake, kuuyu kyoomoonte bārooyinto nyēē kikiikukōōnook :Yēyiin.”

*Nyēbo āyēēng' kukwētēē :Yēesu biiko biiwuutaab Kōōtaab Yēyiin
(Mataayo 21:12-17; Māārko 11:15-19)*

⁴⁵ Yu kayit :Yēesu Yēerusālēm, kōōwut biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin ānkutoow kukwet biiko chēē kimii kwooltooy tukuukwaa ām yooto, ⁴⁶ kumwoochinē kule, “Mwooyē :Yēyiin ām siruutēk kule, 'Bo :kanyuu saayēt,' nteenee kyooweech :akweek kuyēk kēbēnnyoo wōlēē wunyyēē keey :sāsiik.”

Kiyēbchi yiit :biiko chēē chaang' Yēesu

⁴⁷ Kiinēētiisyē :Yēesu kwaak ām *Kōōtaab Yēyiin ām bēsyōōsyēk chēē ng'eri chēē kimii kukwoonii. Kimii :mbo kibkōōrōs chēē wōōyēch āk kāānēētikaab kiruutēk ākoo

kāantōōyik alak kuchēēng'ē kule kubakach Yēēsu. ⁴⁸ Nteenee kimēēmuuchē kuuyu kiwoolchinē Yēēsu :biiko chēē chaang' kwaak chēē kibokuyēbchinē yiit ng'aleekyii.

20

*Kāantōōyikaab Yuutayeeek chēē ki kāwōōt
(Mataayo 21:23-27; Māārko 11:27-33)*

¹ Nto mii bēsyēēt ake, kumii :Yēēsu kōōnēētiisyē ānkwoomchinē biiko lōkōōywēk chēē kāroomēch ām biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin, kukwoonchi :mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch, kāānēētikaab kiruutēk ākoo booyik. ² Kuteebēe :bichooto Yēēsu kule, “Mwoowēēch, baa, ng'oo :nyēē kikōōniing' kāāmuukēywēēk iyey ng'aleechu?” ³ Kuwālchi :Yēēsu kule, “Kany ateebeenaak :nkani tēebuutyēēt. Ōmwoowo, baa, ⁴ yoo kiibātisāniisyē :Yoowaana, kikwoonēē :kāāmuukēywēēkyii wōlēē mii :Yēyiin, nto wōlēē mii :biiko?”

⁵ Yooto kuteebēe key :bichoo kule, “Yoo kakeemwaay kule kikwoonēē :kāāmuukēywēēkyii wōlēē mii :Yēyiin, makuteebēeneech kule ām nee simākiyēnchi. ⁶ Nto yoo kakeemwaay kule kikwoonēē wōlēē mii :biiko, makuwiireeneech :bichu tēē chu rwoontōōk kēēbēku, kuuyu kiikōōyēnchi :icheek kule ki *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin :Yoowaana.”

⁷ Yooto kulēēnchi Yēēsu, “-Mākiinkētē.” ⁸ Kumwoochi :Yēēsu bichoo kule, “-Māamwoook :nkani chiichēē kikōōnoo kāāmuukēywēēk ayey ng'aleechu.”

*Kiisyoor :Yēēsu miyootyēētaab kāantōōyikaab Yuutayeeek
(Mataayo 21:33-46; Māārko 12:1-12)*

⁹⁻¹⁰ Kutas taay :Yēēsu kumwoochi biiko kule, “King'eet :chiito ake kuchaan *musābi-ibuunēk mbareenyii. Yu kaakuchaan, kukāsyiin āk biiko alak kule kuyēytoochi inee mbaraanaa sukubchēchiin āmiik kōōyyiin yoo kāruryo. Nto mii yoo, kuruuto kuyēk kēny. Yu kāwokururyo :āmiik, kōōyookto :chiichoo kibo mbareet motwooriintēēnyii akenke wokuyibchi kereeryaanteet nyēē ki nyeenyii. Yu kayit :motwooriintonoo wōlooto kibo mbareen, kubir :bichoo /kikiikoochinē kuyeyta mbaraanaa ankukwet āmā kiy. ¹¹ Kōōyookto subak :chiichoo motwooriintēēt ake. /Kēēbir nkinee nyoo /kiintosuur /ankeekwet āmā kiy. ¹² Kōōyookto subak ake nyēbo sōmōk. /Kēēbir nyoo, /kiikōōtēn /ānkiichuutoot ākoy tuuyta saang'. ¹³ Koosoot :chiitaab mbareet ānkulē, 'Saayey nee?' Nto mii yoo, kulē, 'Mii :kiyēē +maayey. +Māāyooktē wērinyuu nyi āchāmē. Tōōs imuuchē kooywey ra nyiitēnyi.' Kōōyookto. ¹⁴ Kuyitē :lakwanaa wōlooto, kukuur key :bichooto kule, 'Murēchu, ong'nyi :lakwataab murooniito! Okany keebakach sukuyēk :mbaraani nyēēnyoo.' ¹⁵ Yooto, kunam :bichoo wēeroo ānkukwēryoot kuwo tuuyta saang' ankubakach.

Kunyoo ii, yoo koosoot :akweek chokuyēchinē nee :chiitaab mbareet bichoo? ¹⁶ Okany āmwoowook, machokubakach bichooto tukul ānkōōkoochi biiko alak kuriibchi mbaraanaata.” Yu kāmwooy :Yēēsu kuu nyooto, kumwoochi :bichoo kule, “Bērē nto māyēyākiis :ng'ala chēē wuu choo.” ¹⁷ Kōōrōōtoot :Yēēsu ānkumwoochi kule, “Ibooru nee :siruutēkaab Yēyiin ām yoo /kikeesir kule, 'Tolochta nyoo kitāyē :biiko

nyēē kōōkuyēk tiyēywoontēētaab kōōto.”†

¹⁸ Chii ake tukul nyēē karyaach rwaantaanaa, +/ makeetirtir. Nto nyoo kāluulchi :rwaantaanaata, kuruurumē.”

¹⁹ Yu kakas :kāānēētikaab kiruutēk ākoo mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch ng'aleechaa kimwooyē :Yēēsu, kōōnkēt kule kimii buch :Yēēsu kukwērē ng'aleechaa liimō, nteenee king'āloolēē icheek. Kukwaany key :moo bichooto ankumach kule kunam Yēēsu, nteenee kinyōkōriitu, kuuyu ki chaang' :biiko yooto.

19:47 Mat. 26:55; Māārko 11:18; Luuka 21:37; Yoowa. 7:1; 18:20

19:48 Luuka 20:19; 21:38; 22:2 20:6 Mat. 14:5

20:9-10 Isa. 5:1-7 20:12 2Tēt. 36:15-16 20:13 Luuka 3:22

† 20:17 Tyēēn. 118:22 20:18 Isa. 8:14; Tān.

2:34-35, 44-45; 1Bēt. 2:8 20:19 Luuka 19:48

*Kibokutech :kāāntōōyik alake Yēesu sukunam
(Mataayo 22:15-22; Māārko 12:13-17)*

²⁰ Kiiyookto :bichoo yōōtiik kuba wōloo kimii :Yēesu, wokuyey keey kule churtootiin. Kimāchē kunyōōr ng'ālyoo nyēē keechiwiit :inee sukunam ānkōōyokoochi bāytooyi-isyēētaab Rooma.

²¹ Kikwēeskweēsānchi :yōōtiichoo Yēesu kule, “Kāānēētiintēēt, kiinkētē kule imwooyē manta, iyibē biiko tukul kwooyēēch ānkiinēētē biiko kōōnkēt kiyēē māchē :Yēyiin ām kēēlto nyēbo man. ²² Mwoowēēch baa ng'ālyoontooni: Karaam kēēkwēchinē bāytooyiintēētaab Rooma *syuuruut nto miyaat?”

²³ Yooto kōōnkēt :Yēesu kule kimii :bichoo kutēchē inee. Kumwoochi kule, ²⁴ “Ōboorwoo baa beesyaanteet.” Kuteebē yōōtiichoo kule, “Bo ng'oo :mēti āk kaaynaani mii beesyaantaani?” ²⁵ Kulē :bichoo, “Bo bāytooyiintēēt nyēē wōō nyēbo Rooma.” Kumwoochi :Yēesu kule, “Ōkoochi bāytooyiintonoo kiinyii, nto Yēyiin, ōkoochi nyeenyii.”

²⁶ Kinam kuut bichoo :kiyēē kimwooy :Yēesu. Kunyoo, kuboty :wōlēē makunamta Yēesu kukāsē :biiko.

*Ng'eeteetaab meet
(Mataayo 22:23-33; Māārko 12:18-27)*

²⁷ Nto mii yoo, kukwoonchi subak Yēesu :biiko alake chēē /kikēēkuurēē *Satukaay-eeek. Kiiyēnchinē :bichoo kule yoo kaakume :chiito, kaakume kutukul nyēē mēēbērē wokung'ēētēē meet bēsyeēt ake.

Kimwoochi :bichoo Yēesu ²⁸ kule, “Kāānēētiintēēt, kisirweech *:Muusa kiruutyēēt nyēē mwooyē kule yoo kame :chiito āmānāāsikiyiin leekwa ākoo koorkeēnyii, kōōnti-iyē :ng'eetaabkaamet koorcoonoo, sukusikiyi nyiin lēēkōōk chēē sukuroobta kōōnyii. ²⁹ Kimii :chiito ake kēny nyēē kiboonto wērikiyi tisab. Yu kāwokuwōōyit :kibooreety-eet, kukēēsyoo. Nto mii yoo, kumēēchi keey nyēē mānāāsikiyi :koorkoonoo leekwa. ³⁰ Kōōntiyyiis :wēēriit nyēē kirubu nyoo kimēē. Kōōbuurchiin :nkinee ākoo koorcoonoo ankume āmānāāsikiyiin āk koorcoonoo leekwa. ³¹ Kookeer :wēēriit nyēbo sōmōk. Kōōbuurto keey :nyoo nkinee koorcoonoo ankume :nkinee āmā leekwa. Kiyeyakay kuu nyooto kut kubēk :wērichoo tukul āmā lēēkōōy. ³² Nto mii lētuunoo, kume :nkinee koorcoonoo. ³³ Kunyoo, imwoowēēch: Booyiitu ng'oo :koorkoonoo kōōyyiin kāng'ēētyēē :bichooto tukul meet.”

³⁴ Kukētyi :Yēesu bichoo kule, “Ng'ētēē :kāāmutiisyēēt kōōrooni. ³⁵ Yoo /kaaki-ing'eetee chii meet ānkuwo Kaab Yēyiin, mēēbērē tākōōmutiisyē nto /tābokiimutē subak, ³⁶ kuuyu māmēē subak. Makukerkeyiitu malayikaanik ānku lōkōkaab Yēyiin kuuyu kookoong'eetee :Yēyiin meet.

³⁷ Nto kurubta keey ākoo ng'eeteetaab meet, kiichuurta *:Muusa ām sōntiinoo kilāyē yoo kimwooyē kule, ‘Yēyiintēētaab *Abraam, Isaka ākoo Yāākōbō.’ ³⁸ Yoo /kakeemwa kule bo :Yēyiin anum, kōōbooru :yooto kule tākusoboot :chiichooto ānkoo kikiikume kēny. Kunyoo, kurubta keey ākoo Yēyiin, sobchootiin :biiko tukul ānkoo mbo choo kiikubēk.”

³⁹ Kulē :kāānēētikaab kiruutēk alake, “Kēēkētū nyēē karaam, kāānēētiintēēt.” ⁴⁰ Manaatakukany :biiko kuteebaatee Yēesu subak ng'al alak kutēchē.

*Ng'oo :Kāārārookiintēēt?
(Mataayo 22:41-46; Māārko 12:35-37)*

⁴¹ Nto mii yoo, kuteebē :Yēesu bichooto kikwiilē inee kule, “Ām nee yu /kēēmwooyē kule chōōnēē *:Kāārārookiintēēt kōōtaab *Tāwuti? ⁴² Yoo wuu nyooto ii, kwaam :nee sukusir :Tāwuti ām kitaabuutaab Tyēēnwookik kule, ‘Kimwoochi :Yēyiin Mokoryoontēenyuu kule:

20:20 Luuka 11:53-54 20:25 Room. 13:7 20:27 Mat. 3:7; 16:1, 6, 11-12; 22:23; Yēyuut. 4:1-2; 5:17; 23:6-8
20:28 Toowu. 38:8; Kiruu. 25:5-6 20:36 1Yowa. 3:1-2 20:37 Chuy. 3:2, 6 20:39 Māārko 12:32 20:40
Mat. 22:46

'Itēbunēē āwunyuu nyēbo taay
⁴³ kēēbāytooyiisyē tukwaay
 ānku +maawaang'te buunikuuk.'

⁴⁴ Kunyi, yoo kuurē :Tāwuti Kāārārookiintēēt kule 'Mokoryoontēnyuu' ii, kōō-muuchāktōōs kule nee kuyēk muchōkōrēenyii?"

*Kiiburyoong'to :Yēēsu kiblembechiis
 (Mataayo 23:1-12; Māārko 12:38-40)*

⁴⁵ Kumii tākuyēbchinē yiit :biiko kiyēē kimii :Yēēsu kumwooyē, kuwēēkyi keye :Yēēsu rubiikyii ānkumwoochi kule, ⁴⁶ "Ōriibēē keye kāānēētichoo bo kiruutēk, -amoorub ātēbuutēkwaa. Kicham :bichu kōōloochē sirooy chēē yoo /kakeekas, /simkiinkētē kule icheek kiirwookik. Kicham mbo subak kubēēsyētootēē wōlēē chaang' :biich /sikiisuboooyotē nyēē /kākēēkoonyit. Kicham subak kulēkwēlē ng'ēchērōōk choo bo taay ām kooriikaab saayeet ānkōōmoymooyē mbo ng'ēchērōōk chēbo taay ām kaab saakwa ake tukul. ⁴⁷ Lātunootē mbo koor chēē musuuk sukuyibēē tukuukwaa. Sooyē miisin kuyēyē keye kule churtootiin. Biich chēē wuu chuutēchu chēē mākuyēchi :Yēyiin ng'al chēē bichiyyēch kusiir choolwookiin ake tukul."

21

Ng'oo nyēē kiinēm chēē chaang'?
 (Māārko 12:41-44)

¹ Kutākumii :Yēēsu *Kōōtaab Yēyiin, kukas wōlēē kiikoochintooy :biiko chēē ki mokorēēn beesaanik loolēēt nyēē /kikiiruruukyinē beesaanik kubo yiisyēētaab Yēyiin. ² Yooto, kuchō :cheebyoosya nyēē ki musuk anki banan. Kibār :nyoo beesaanikyii chēē ki ng'ēri.

³ Kumwoochi :Yēēsu rubiikyii kule, "!'Kāāmwoowook, cheebyoosyaani musuk :nyēē kēēnēm beesaanik laatit nyēē wōō kusiir chuut tukul. ⁴ Kāng'ōmōrunēē :bichoo moko-rēēn laatit nyoo kēēkooytooy wōlēē bo chēē boonto, nteenee kābār :cheebyoosyaanaa loolēenyii tukul."

*+/Mākiiturbuub Kōōtaab Yēyiin
 (Mataayo 24:1-2; Māārko 13:1-2)*

⁵ Yooto, kutoow :rubiik kung'alaalee *Kōōtaab Yēyiin. Kimwooyē kule, "Kārorānēch nyēē tyaa :rwoontōōchu /kikeetechee Kōyi bo Yēyiin! Kārorānēch mbo nkicheek nyēē tyaa :tukuuk chu /kikēēkōōnu /kiikaraanee kōyi!" Nteenee kumwoochi :Yēēsu rubi-ichoo kule, ⁶ "Mii :bēsyēēt nyēē +/mākiiturbuub tukuuchu ōchōrōkyinē. +/Mākiiturbuub nyēē māmii :rwaa mbo akeenke nyēē ng'ētu kukeekemeer keye ake."

*Nyāliluutēk āk wusiisyēēt
 (Mataayo 24:3-14; Māārko 13:3-13)*

⁷ Yooto, kuteebee :rubiik Yēēsu kule, "Mokoryoontēēt, yēyāktōōs āyu :ng'ālyoontoonoo ānkumākōōboor :nee?"

⁸ Kukētyi :Yēēsu kule, "Ōriib keye -/makiiberbeeraak. Choong'ēch :biiko chēē makukwaanaat ankuyey keye :ake tukul kule inee ku kāārārookiintēēt. Mākumwoowook :alake kule, 'Kaakuriik :Mokoryoontēēt.' Yoo kāmwooy, -mōōyēnchi. ⁹ +Mookas kubārē keye :biiko ām kōōrēēt ānkukwiilē :alake bāytooyiisyēētaab kōōrēēng'waa, nteenee -mōōmuuyē. Māsimkuyitu :tabantaab kōōrēēt ānkoo kāyēyākiis :tukuuchoo.

¹⁰ Mākubooryo :bōrōryēēt ake āk ake, kubooryo :kōōrēēt ake āk ake. ¹¹ Mākutookunootēē :kibring'ring'nyēēt kōōrēēt. Mākutookunootēē :kēmēwuut nyēē wōō komoswookik chēē chaang' ām kōōrēēt ankukwaanaat :bōōrwoonik chēē miyootēch. Mākutook :tukun ām wōliin bo barak chēē -/mākyoomu. ¹² Nto

kumānāyēyāktōōs :ng'aleechaa tukul, +/mākēēwusook /ānkiiyyoong'tēenook kōōk ām kooriikaab saayeet /ankeerataak kubo anii. Nto subak, +/mākiiyyoong'tēenook taayeetaab bāytooyik kubo anii. ¹³ Bārooyinto :nyoto nyēē +mōōmwoochinēē bichooto kiyēē ōyēnchinē. ¹⁴ Kunyoo, -mookany kwaamaak mēt kule bōōmwooyē nee ām kōōk nyēē ōyēētēē keey. ¹⁵ +Māāboorwook :anii kiyēē bōōmwooyē nyēē mākooy kukētwook :chii ng'ālyoo.

¹⁶ Makuchaamtaak :sikiikwook, tuubchōōsyēkwook, tilyōōnuutēkwook ākoo chōōrōōnuutēkwook /keenam alak ām akweek /ankeerat, nto alak /keebakach. ¹⁷ Mākuwēchook :biiko kuuyu ōyēnwoo ¹⁸ nteenee -mā-āstook :Yēyiin mbo kisich! ¹⁹ Yoo kōōmuytoochi ng'aleechaa, +mōōnyōōru soboonto nyēbo man ām lētunoo.”

*Wōlēē +/makiiserweetita Yēērusālēēm
(Mataayo 24:15-24; Māārko 13:14-20)*

²⁰ Kimwoochi :Yēēsu subak kule, “Yoo ōkāsē kōōkwēnkwēēnē :buunik Yēērusālēēm, ōnkēt kule kaakuriik :bēsyēēt nyēē sērētēē :Yēērusālēēm. ²¹ Māchāktōōs :biikaab Yuuteeya kumwēchi lekem ānkumwēy :nkicheek choo mii Yēērusālēēm. Nto choo kanyoorta :ng'aleechu saang', kumeeyey kiriing'. ²² Kuu wōloo mwooytooy :sirūutēk, ku bēsyōōsyēchuutēchu :chēē mākōōng'woonchinēē :Yēyiin biiko choo kiikuchoolwookēn. ²³ Lēyyē, mākuwuuyiityi bēsyōōsyēchooto sōō kule nee kooruuk choo kōōyootiin āk choo irēēriisyē! Mākuchō :wuuyinto nyēē wōō kōōrēēt ānku mākōōng'woonchi :Yēyiin biiko choo mārūbē ng'aleekyīi. ²⁴ +/Makeebakach alak /ankeenam alak bokuyēkunoot motwoor ām kōōrōōsyēk tukul. Mākuminy :bōrōryōōsyēk alake Yēērusālēēm ākoy yēē bēkunēē :bēsyōōsyēkwaa.”

*Kiyēē ibooru chōōnēētaab Yēēsu
(Mataayo 24:29-31; Māārko 13:24-27)*

²⁵ Kimwoochi subak :Yēēsu rubiikyīi kule, “+/ Makeekasee mēēyintaab kōōrēēt wōlēē mākōōbuurto :asiista, araawēt āk kookeelik. Mākumuuyo :biiko ām kōōrēēt ānkuboty :tonkoy kule tākyinē keey ānō, kumwēyēē kaaruumeetaab bēēkaab araarayta. ²⁶ Mākōōtintiimākooy :wōliin bo barak ānkumuuyo :biiko chēē chaang' kubo kiyēē mii wokuyēyāktōōs ām kōōrēēt, kut wuu nyēē mākubēk.

²⁷ Yooto, makukas :biiko āyēēwu :anii, *Wēritaab Chii, ām boolteet ām kāāmuukēy-wēēk āk lēbkēēyyēētaab Yēyiin. ²⁸ Yoo ōkāsē kutoowu keey :tukuuchoo tukul, ōng'ērēkiisyē, kuuyu, ōmiitē bōōbēētii kōōrēēt nyēē lēēl.”

*Bēsyēēt nyoo iyēēwu :Yēēsu
(Mataayo 24:32-36; Māārko 13:28-32)*

²⁹ Yooto subak, kumwoochi :Yēēsu rubiikyīi kule, “Māchē ōkāsēē *mutiiniit āk keetiik alak. ³⁰ Yoo inkātu :sokēēkaab keetiichoo, ōnkēt kule kaakuriik kumusēs. ³¹ Ām kēēlto nyēē wuu nyoto, yoo ōkāsē kuyēyāktōōs :tukuuchoo, ōnkēt kule kaakuriik :Bāytooyiisyēētaab Yēyiin.

³² !Kāāmwoowook, mābootōōs :biikyū choo kyaakwey ānkoo kāyēyākiis :tukuuchoo tukul. ³³ Mākubot :barak āk ng'wēny, nteenee mābotē :ng'ālyoontēenyū.”

Ōriib keey

³⁴ Kitas taay :Yēēsu kumwoochi rubiikyīi kule, “Ōriib keey! -Mookany ānyōōrwook ōbēng'tēē sookwoonuutēk ōyyēēsyē. -Mookany mbo kōōbootook :kāāsōōtēywēēk chēbo wōlēē +moonyoorte mokornoontiit. Yoo kooyey kuu nyoto, makucheeraak :bēsyoonoo āyēēwunēē. ³⁵ Makucheer :ng'aleechu biiko ām wōlto ake tukul. ³⁶ Māchē ōriibē

21:12 Yēyuut. 12:1-4; 18:12-17 21:15 Luuka 12:11-12; Yēyuut. 6:10 21:16 Mat. 10:35 21:18 1Sām. 14:45; Luuka 12:7 21:19 Mat. 10:17-22 21:19 Mat. 10:22; Luuka 17:33 21:22 Kiruu. 32:35; Cherem. 5:29; Ēsēk. 9:1; Tān. 9:26; Osee. 9:7; Miika 3:12; Luuka 11:49-51 21:24 Luuka 17:22-24 21:24 Luuka 19:41-44 21:24 Isa. 5:5; Isa. 63:18 21:25 Mat. 24:29 21:27 Mat. 26:64; Māārko 13:26; 14:62 21:35 Luuka 17:26-30; 1Tēēs. 5:1-3

keyy kwaak. Ōsooyē sōōtitir ōbununēē ng'aleechaa soomuuch bōōyyoonyēē taayeetaab *Wēritaab Chii.”

Kiyēbchi yit :biiko chēē chaang' Yēesu ām Kōōtaab Yēyiin

³⁷ Kiinēētiisyē :Yēesu ām *Kōōtaab Yēyiin yoo bo bēēt, nto mii kwēemooy wokuruch-inē keyy wōliin bo Lekemeetaab *Musēytuuniinēk. ³⁸ Kuyyēechē :kōōrēēt, kōōyēyē Kōōtaab Yēyiin wokōōnēētiisyē. Kimustooy :nkicheek biiko chēē chaang' bokukāsē kiyēē kiinēētē :Yēesu.

22

Kicheeng' :buunikaab Yēesu wōlēē makunamta

(Mataayo 26:1-5; Māārko 14:1-2)

¹ Kikiikuriik :Saakweetaab mukaatiin chēē mākuutunootiin. Saakwaani ku *Saakweetaab Keeytaayeet. ² Kimii :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk kānēētikaab kiruutēk kuchēng'ē wōlēē makunamta Yēesu /subokeebakach. Nteenee kinyōkōriitu kuuyu ki chaang' :biiko yoto.

Kiinēm keyy :Yuuta kuchaamta Yēesu

(Mataayo 26:14-16; Māārko 14:10-11)

³ Yoto, kutamar :Kibrōkōsyoontēēt Yuuta Iskaryoot nyoo ki akeenke ām rubiichoo ki taman āk āyēēng'. ⁴ Kiwo :Yuuta wōlēē kimii :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo biiko alak chēē ki wōōyēch chēē kiriibē Kōōtaab Yēyiin. Kiwokusat wōlēē +/makeenamta Yēesu. ⁵ King'ērēkyi :bichoo Yuuta ānkuchāmchiin kule mākōōkoochi :icheek beesaanik, yoo kayey kuu nyoto. ⁶ Kucham :Yuuta ng'aleechaa ankucheeng' bārooyinto nyēē /kiimuuchē /keenamee Yēesu kumākāsē :biiko.

/Kikeeyeyta kiyēē /kyoomē ām Saakweetaab Keeytaayeet

(Mataayo 26:17-19; Māārko 14:12-16)

⁷ Nyēē mā tyaa, kuyit :bēsyēēt nyēē /kēyēēnyēē mēēnkitaab kōrōsēēkaab Saakweetaab mukaatiin chēē mākuutunootiin.

⁸ Kumwoochi :Yēesu Bētērō ākoo Yoowaana kule, “Bōōyēytoowēēch saakweet kyaam.”

⁹ Kuteebēē :icheek Yēesu kule, “Imāchē bokeeyeytee ānō?” ¹⁰ Kukētyi :Yēesu kule, “Obe, nto yoo kōōwut Yēerusālēm, +mōōtuuyēē chiito ake nyēē boontoonu tērēētaab bēēko. Orub chiichoo ākoy kōōto nyēē kēēwut. ¹¹ Ōmwoochi chiitaab kayta kule, ‘Māchē :Mokoryoontēēt kisēēnkēētaab tāyēēk nyēē sukwaamee *Saakweetaab Keeytaayeet āk rubiikyii.’ ¹² Mākōōboorwook kisēēnkēēt nyēē wōō nyēē mii nyiin barak nyēē boonto tukuuk tukul. Yoto, oyeyte āmiik.”

¹³ Kiba :rubiichoo āyēēnku ānkubokunyōōr kiy ake tukul kuu wōloo kimwooytoochinē :Yēesu. Nto mii yoo, kuyeyta āmiik.

Āmiikaab lētuut

¹⁴ Yu kāākuchōbākoy kiy ake tukul, kuchōōnto keyy :Yēesu *lēbkēēyik ānkwoomiis.

¹⁵ Kumwoochi :Yēesu lēbkēēyichoo kule, “Kyaamachaanu kule kyaam tukul āmiichu bo Keeytaayeet kumanaanyalil. ¹⁶ !Kāāmwoowook, -mēētāwāā-āmē saakweet ake subak nyēē wuu nyi ākoy bēsyēēt nyēē /kakiikeeree nyēē lēl nyēē biirē nyi ām Kaab Yēyiin.”

¹⁷ Kunam terekyeet nyēē kimii *:tifaayiiik. Kubirchi Yēyiin kōōnkōy ānkumwoochi lēbkēēyik kule, “Ōmōōsootē tifaayiiichu. ¹⁸ !Kāāmwoowook, -māwāāyyēē subak tifaayiiin ākoy bēsyēēt nyoo +mawaayyee ām Kaab Yēyiin.”

Kitoow :Yēesu saakweet nyēē lēl

(Mataayo 26:26-39; Māārko 14:22-25; 1 Kōōriintēēk 11:23-25)

¹⁹ Kunam nkinee mukaatiit ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy. Kubetes ānkōōkoochinoot *lēbkēēyik kumwoochinē kule, “Bōōrnyuu :nyi nyēē /kāākēēkōōn kubo akweek. O-am sōōsōōtēēnoo.” ²⁰ Yu kāākwoomiis kubēk, kunam terekyeet nyēē kimii :tifaayik ānkumwooy kule, “*Kirootyeet :nyi nyēē lēēl kubununēē :korotiikyuu chēē +/makiitaata kubo akweek.”

Kiiboor :Yēēsu chiito nyēē kimii wokuchoomtooy

(Mataayo 26:20-24; Māārko 14:18-21; Yoowaana 13:21-30)

²¹ Kumwooy :Yēēsu kule, “Ānkoo kēēmiitē kyoomiisyē :tukul, miitē :akeenke ām akweek wokuchoomtoo. ²² Makume *Wēritaab Chii kuu wōloo kiikusatita :Yēyiin, nteenee +/mākiing'woonchi chii nyoo kachaamta.” ²³ Kuteebee keye :rubiik yooto kule, “Ara ng'oo ām acheek :nyēē mii wokuchoomtooy Yēēsu?”

Ng'oo :nyēē wōō?

(Mataayo 20:25-28; Māārko 10:41-45)

²⁴ Kutoow :rubiik kumooyo wōōyinto. ²⁵ Kumwoochi :Yēēsu kule, “Bāytooyik chēē mii kōōrooni kumāchē kōōboorchi biiko alak kule icheek :chēē bāytooyiisyē ānku icheek :chēē inkētē kuyētyēēchi biiko alak kusiir chuut. ²⁶ Māmāchāktōōs oyey :akweek kuu nyooto. Nteenee nyoo kāāntōōyiin ām akweek kuyib keye ng'wēny, nto nyoo māchē kuyēk kāāntōōyiin kumāchāktōōs kuyētyēēchinē chuut. ²⁷ Ng'oo :nyēē wōō ām chiito nyoo āmiisyē āk nyoo bāyiisyē? Chiito nyēē wōō ku nyoo āmiisyē, nteenee āboontē keye akweek āyētyēēchook.

²⁸ Kwōōmuytoochi :akweek tyēmuutēk chēē kōōkēēnyōōru. ²⁹ Kuu yoo kiikukōōno :Baaba kāāmuukēywēēk ābāytooyiisyē, +māākōōnook :nkanii kāāmuukēywēēchoo. ³⁰ +Mākiibuurtē keye :tukul āk akweek ām Kaab Yēyiin kyoomiisyē ānkōōtiilchinē ng'aleek biiko tukul chēbo mooyēetaab *Isrāyēēl.”

Kiiboor :Yēēsu kule makutuuch keye :Bētērō

(Mataayo 26:31-35; Māārko 14:27-31; Yoowaana 13:36-38)

³¹ Kumwoochi :Yēēsu Bētērō kule, “Simōōni wē, Simōōni! /Kāākiikoochi Syeetaani kāāmuukēywēēk kutyemaak. ³² Nteenee kāāsoowuung' anii kumēēboot kaakaaseet. Yoo 'keeweekse ichōō wōlēē āmiitē, +mēētitiir rubiik chuut.” ³³ Kumwoochi :Bētērō Yēēsu kule, “Mokoryoontēēt, kaachamte keye :anii. Yoo kābo rātiisyō, /keeratech tukwaay, nto yoo kābo meet, kēēbēku :tukwaay.” ³⁴ Kukētyi :Yēēsu kule, “Bētērō, kāāmwoowuung', kutoombo kōōturkuuchē :kirkōōnkiit kwēēmowuuni +meetuuch keye areet sōmōk.”

Ōchōb keye, mii :wuuyinto kuchōōnii

³⁵ Kumwoochi :Yēēsu rubiikyii kule, “Yoo kyāāyooktook obeetaate āmā beesyaa nto ku lool nto kwēyōōn, ara kibotwook :kiy ake tukul?” Kumwooy :rubiik kule, “Māmii :kiy nyēē kibotwēēch.” ³⁶ Kumwoochi :Yēēsu kule, “Nteenee raat, yoo boonto :chii beesaanikyii nto loolēēnyii, kunamaat. Nto nyoo mātinyē chōōkiit, kwaalta kābuutiinyii ankwaal nyeenyii. ³⁷ Mākuyityiin :siruutēchu bo Yēyiin kurubta keye āk anii ām yoo mwooyē kule, '/Kikeetasta kibng'ōōkisiis.'† Kuu wōloo /kikeesirta kurubta keye āk anii, makuyeyakay kuu nyooto.” ³⁸ Kumwooy :rubiik kule, “Mokoryoontēēt, nto chu chōōkiinēk āyēēng'!” Kumwoochi :Yēēsu kule, “Kutēēniit choo!”

Kiwokusaayee :Yēēsu Ketesemaane

(Mataayo 26:36-46; Māārko 14:32-42)

22:20 Chuy. 24:6-8; Cherem. 31:31-34; Room. 11:27; 1Kōōr. 11:25; 2Kōōr. 3:6; Kala. 4:24; Ibu. 8:6 22:23 Tyēēn. 41:9; Yoowa. 13:2, 21-30 22:26 Luuka 9:46-48 22:26 Mat. 23:11 22:27 Yoowa. 13:4-5, 12-17 22:29 Luuka 12:32 22:30 Mat. 19:28 22:31 Āyub 1:6-12; 2:1-6; Luuka 22:3 22:32 Mat. 16:18; Luuka 22:62; 24:34 22:34 Māārko 14:30-31 22:34 Luuka 22:61 22:35 Luuka 9:3; 10:4 22:36 Mat. 10:34 † 22:37 Isa. 53:12

³⁹ Nto mii yoo, kuchuwunee :Yēesu kōyooto kimii kwoomiisyēē āk rubiikyii ānkutākyyi keey Lekemeetaab *Musēytuuniinēk kuu kwaak. ⁴⁰ Kumii wōlooto, kumwoochi rubiikyii kule, “Māchāktōōs osooyē simōō-āsyi keey tyēmuutēk.”

⁴¹ Kung'eetee :Yēesu yēē kimii :rubiikyii ankoonaata yēē lōō kisich. Kukutuny ankusaay kule, ⁴² “Baaba, yoo ichāmē, inēmtoowoo nyalili. Nteenee kuyeyakay kuu wōloo imāktooy, āmēēbērē kuu wōloo āmāktooy anii.” ⁴³ Yu keewaany :Yēesu kusaay kuu nyooto, kuchō *:malayikeet ānkōōtitiir. ⁴⁴ Kisaay subak nyēē ng'waa miisin kut kooyot. Kikerkeyiitu :kiyootichaa korotiik chēē /kakiitaata.*

⁴⁵ Kung'eetee :Yēesu yooto kāsooyēē, ānkuwo yoo kimii :rubiik. Nteenee kinyōōr rubi-ichoo kuruytōōs kubo chaasikaab ng'uusng'uusyēēt. ⁴⁶ Kumwoochi :Yēesu rubiichooto kule, “Tōōruuytōōsii? Ōng'eētyē ankoosaay simōō-āsyi keey tyēmuutēk.”

/Kikeenam Yēesu nteenee kitay /kēēsār

(Mataayo 26:47-56; Māārkō 14:43-50; Yoowaana 18:3-11)

⁴⁷ Kutākumii :Yēesu kung'ālōolē, kuyit :Yuuta nyoo ki akeenke ām rubiikaab Yēesu taman āk āyēēng', kuboontoonu keey biiko chēē chaang'. Kuwo yēē kimii :Yēesu kumāchē kutorooch. ⁴⁸ Kumwoochi :Yēesu kule, “Yuuta! Imāchē man ing'ōmtē *Wēritaab Chii ām toroocheet?”

⁴⁹ Yu kakas :rubiik chuut kiyēē kimii wokuyēyāktōōs, kumwooy kule, “Mokoryoontēēt! Keeyebaayeb?” ⁵⁰ /Kēēmwooyē kuu nyooto, kuchwēntooy :akeenke yititaab taay nyēbo motwooriintēetaab kibkōrōs nyēē wōō. ⁵¹ Nteenee kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “Ōbāroochi kuyey!” Yooto, kunam yititaab chiichoo ānkukētyi yooto.

⁵² Bichoo kikwoontooy keey Yuuta ku mbo kibkōrōs chēē wōōyēch, booyik ākoo biiko alak chēē wōōyēch ām chēē kiriibē *Kōōtaab Yēyiin. Kumwoochi :Yēesu bichooto kule, “Ntēē sookwaante chōōkiinēk āk syaariinēk? Ōbērē āntōōchinē :anii lukēēt nyēē māchē kuweech kōōrēēt? ⁵³ Ntēē kwāamiitē :anii kwaak biiwuutaab Kōōtaab Yēyiin amoonamaa? Nteenee bēsyēēng'woong' :nyi ra āk kāamuukēywēekaab mēēnānēēt.”

Kituuch keey :Bētērō

(Mataayo 26:57-58, 69-75; Māārkō 14:53-54, 66-72; Yoowaana 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ /Keenam Yēesu yooto /ānkēēkweryoot ākoy kaytaab *kibkōrōs nyēē wōō. Koonaa-maat :Bētērō Yēesu ākoy biiwuutaab kayaa.

⁵⁵ Kikiikoolaay :riibiik maat kiyēng' ānkimii :biiko kuywēē maata. Kiwokuyu :nkinee Bētērō mayaata. ⁵⁶ Nto bērē kukas :chēēbto ake nyēē kiyēyiisyē kayaata Bētērō kukataal :maata, kōōrōotoot ānkulē, “Ntēē kiboontootē keey :chiichi Yēesu!” ⁵⁷ Kutuuch keey :Bētērō kule, “Chēē, -māānkētē chiichool!”

⁵⁸ Kukas :chiito ake subak Bētērō ānkumwooy kule, “Inyiing' :ake ām bichu.” Kumwooy :Bētērō kule, “Lēyyē, ābēērē keey!”

⁵⁹ Yu kakeeyta :asiista akeenke, kumwooy subak :chiito ake ām yooto kule, “Kubooyiit man, kiboontootē keey :chiichi Yēesu, kuuyu sālu Kalilaaya.” ⁶⁰ Kutuuch keey :Bētērō kule, “Kubooyiit man, -māānkētē kiyēē imiitē imwooyē.” Kōōturkuuchē :kirkōōnkiit bakeenke. ⁶¹ Kuweech keey :Yēesu ānkōōrōotoot Bētērō. Koosoot :Bētērō yoo kāmwoochinē :Yēesu kule, “Kutoombo kōōturkuuchē :kirkōōnkiit kwēēmowuuni +meetuuch keey areet sōmōk.” ⁶² Kuchuyta :Bētērō saang' ānkuwokuriir nyēē kāng'woonchi miisin.

/Kikiintosuur Yēesu /ānkēēbir

(Mataayo 26:67-68; Māārkō 14:65)

⁶³ Kiintosuuroot Yēesu :biiko choo kimii kuriibooteē ankoonyaliilaat. ⁶⁴ Kiiyēēnē koonyek, ānkubirsēētē, sukutēēbootēē kule, “Mwoowu baa, ng'oo :nyi kābiring'?” ⁶⁵ Kiinchōchēē mbo subak :bichooto Yēesu ng'aleek alak chēē chaang'.

22:39 Mat. 26:30; Luuka 21:37; Yoowa. 18:1-2 22:42 Mat. 6:10; Māārkō 10:38; Yoowa. 12:27-28 * 22:44
Kimāmiitē :kērēywēechu tukwaay siruutēk alak nteenee /kibokēētāsyinē lētuunoo. 22:46 Luuka 5:16 22:53
Luuka 19:47; 22:3 22:61 Māārkō 14:30; Luuka 22:34 22:64 Luuka 7:16

*Kumii :Yēesu taayeetaab kōōkwēēt nyēē wōō nyēbo Yuutayeek
(Mataayo 26:59-66; Māārko 14:55-64; Yoowaana 18:19-24)*

⁶⁶ Yu yyēēchē :kōōrēēt, kikiikōōruruuch keey :kōōkwēēt nyēē wōō nyēbo Yuutayeek: Booyik, mbo kibkōōrōs chēē wōōyēch āk kāānēētikaab kiruutēk. /Kikēēkwēryoot Yēesu ākoy kōōk.

⁶⁷ Kumii kōōk, /keeteabee kule, “Inyiing' man *:Kāārārookiintēēt?” Nteenee kukētyi :Yēesu kule, “Ānkoo kāmwoowook, mēēbērē +moochamte, ⁶⁸ nto subak, yoo kaatee-beenaak :nkanii ng'ālyoo, mēēbērē +mōōkētū. ⁶⁹ Nteenee kung'eetee raat kuwo taay, +māwāābuurunēē :anii, *Wēritaab Chii, āwutaab taay nyēbo Yēyiin kēēbāytooyiisyē :tukwaay.” ⁷⁰ Kuteebee :bichoo tukul kule, “Imāchē imwaay kule inyiing' Lakwataab Yēyiin?” Kukētyi kule, “Wuu nyooto.”

⁷¹ Yu kāmwooy :Yēesu kuu nyooto, kōōruumchi :bichoo kule, “Nee ake :nyēē / tākēēmwoowēēch kurubta keey āk chiichi, ntēē kaakeekas kuchāmchiintōōs nkit.”

23

*Kumii :Yēesu taayeetaab Bilaato
(Mataayo 27:1-2, 11-14; Māārko 15:1-5; Yoowaana 18:28-38)*

¹ Yooto, kung'eet :kōōkwoonooto tukul bo Yuutayeek ānkukwēryoot Yēesu ākoy Kaab *Bilaato. ² Kumwoochi :bichooto Bilaato kule, “Kikēēnyōōru chiichi kutēwēchootē kāāsōōtēywēēkaab biikyoo kule kumākwēchi bāytooyiintēēt nyēbo Rooma *syuuruut. Kimwooytootē mbo subak kule inee ku kāārārookiintēēt nyēē māchē kubayta biikyoo.”

³ Kuteebee :Bilaato Yēesu kule, “Inyiing' :bāytooyiintēētaab Yuutayeek?” Kukētyi :Yēesu kule, “Wuu nyooto, sinee.” ⁴ Yu /kābokiikum Yēesu, kumwoochi :Bilaato mbo kibkōōrōs chēē wōōyēch āk biiko chēē kimii yooto kule, “Ntēē -māākāsē lēēlis nyēē boonto :chiichi.” ⁵ Kōōwuruur :mbo kibkōōrōs choo wōōyēch Bilaato kumwoochinē kule, “Inee :nyēē mii kutēwēchootē biiko ām kōōrēēnyoo kumukuul kubuntēē kāānēētiisyēnyii. Kitoowunēē ng'aleechaa Kalilaaya, neennyi kookuyit wōli.”

/Kikiirēkēerchi Yēesu Ērōōtē

⁶ Yu kakas :Bilaato ng'aleechaa, kumach kōōnkēt yoo kibo :Yēesu yēēmēētaab Kalilaaya. ⁷ Yu kāwokōōnkēt, kōōrēkēerchi Yēesu Ērōōtē nyoo kikiikuruutoon Yēerusālēēm bēsyoōsyēchooto, kuuyu ki bāytooyiintēētaab Kalilaaya.

⁸ Bērē kukas :Ērōōtē Yēesu, kung'erech miisin, kuuyu kikiikumachaan nyi kooy kule nto kas inee kuuyu /kikiikyaamta Yēesu miisin. Kimāchē kule nto yey :Yēesu kiy nyēē /kiilātē. ⁹ Kuteebee :Ērōōtē Yēesu ng'al chēē chaang', nteenee mānākētyi :Yēesu ng'ālyoo.

¹⁰ Yooto, kung'eētyo :mbo kibkōōrōs chēē wōōyēch āk kāānēētikaab kiruutēk ānkumwoochi Ērōōtē kule, “So, ntēē kiikuyey :chiichi ng'aleek chēē miyootēch miisin!” ¹¹ Nto mii yoo, kuyēchi :Ērōōtē āk riibiikyii Yēesu ng'al chēbo kāāntosuurāt ankoonyaliil. Kiilookyi sireet nyēē kibo bāytooyiisyēēt /ankeeketita kuwo wōlēē kimii :Bilaato.

¹² Kiyey :yooto kuchoomnyo :Ērōōtē āk Bilaato bēsyoonoo kusiir yu kibo taay yoo ki buunyoo :chii ām wōlēē mii :ake.

*Kiisimchi :kāāntōōyikaab Yuutayeek Bilaato kubakach Yēesu
(Mataayo 27:15-26; Māārko 15:6-15; Yoowaana 18:39-19:16)*

¹³ Kōōruruuch :Bilaato mbo *kibkōōrōs chēē wōōyēch āk kāāntōōyik āk biikaab yēēmēēt ¹⁴ ānkumwoochi kule, “Kōōkwērwoo chiichi ānkōōmwoowoo kule kōtēwēchootē biiko. Kāābērē ākuumu ām taayeeng'woong' ku -māākāsē lēēlis nyēē boonto, ¹⁵ āmanyōōr :nkinee Ērōōtē lēēlis ake tukul. Kayey :yooto kukētweēch. Nto subak, māmii :kiy

nyēē kiikuyey sukōōsākūyī /keebakach. ¹⁶ Kūnyī, +/makeebas /ankeebakaakta kuwēēchi keyy.”*

¹⁸ Kōōruumchi :biiko kule, “Iwaang'te chiichi ankiityaakte Baraaba.” ¹⁹ Baraaba ku chii nyēē /kikiikeerat nyēē kimāchē kuweech kōōrēēt ānkikiikubākākiis.

²⁰ Kumwoochi :Bilaato subak bichoo kule, “Ntēē irooko /kiityaakta Yēēsu.” ²¹ Nteenee kubōloobōl :biiko kule, “Obakach! Obakach!”

²² Kumwoochi :Bilaato bichoo nyēbo sōmōk kule, “Ara, koleel nee :chiichi? Māmisiyīnē /keebakach. Kūnyī, +/makeebas /ankiityaakta.” ²³ Nteenee kiiwuruur :biiko Bilaato kukuurchinē barak kule, “Māchāktōōs /keebakach chiichi!” Kōōbēliis :kwiilateetaab bichoo ²⁴ ānkuyēchi kuu wōloo kāmāktooy. ²⁵ Kiityaakta Baraaba ankuchamta /bokeebakach Yēēsu.

/Kikēkwērtoochi Yēēsu murtooywoontēēt /ānkiinchuruur

(Mataayo 27:32-44; Māārko 15:21-32; Yoowaana 19:17-27)

²⁶ Yu /kikēēmii /kēēkweryootē Yēēsu, /kēētuyyēē chiito ake nyēē kimii kuwēētii Yēērusālēm. /Kikēēkuurēē chiichoo Simōōni nyēē kibo kōōrēētaab Kurēēn. /Kēēnāmē nyoo /ānkēēkērchinē koong' kukalabaat murtooywoontoonoo kurubē Yēēsu lēt. ²⁷ Kiinaamaat :biiko chēē chaang' kuboonootē keyy chēēbyōōsōōk chēē kyoomoonte mbuy kuriirēē Yēēsu. ²⁸ Kuweech keyy :Yēēsu kukas chēēbyōōsōōchoo ānkulēēnchi, “Tibikaab Yēērusālēm, -mooriireenaa, nteenee oriiree keyy āk lōkōkwook. ²⁹ Mii kukwoonii :bēsyōōsyēk chēē mākumwooy :biiko kule, ‘Mii nyēē karaam :koorko nyoo mānāāsich leekwa.’ ³⁰ Mākumwooyē :biiko yooto kule, ‘Kaykay kuturbubchēēch :tulōōntōōk ānkutubēēch :lekemoosyek.’ ” ³¹ Kitas taay kumwooy kule, “Yoo imuuchē raat /kēēyēchi kēēti ataa ng'al chēē wuu chu ii, /bokeemwa nee nyēē yaamaat?”

³² /Kikeebeeta nkicheek biiko alak āyēēng' chēē kirātootiin kubo ng'al chēē kiikuyey kule /bokeebakach ākoo Yēēsu. ³³ Yu kayit yēēt ake yēē /kikēēkuurēē ‘Rōkyēētaab Mēt,’ /kēēkwērtoochi Yēēsu murtooywoontēēnyii. /Kikēēkwērtoochi ake tukul ām bichoo murtooywoontēēnyii /ānkiyyoong'tēē ake āwutaab taay /kiyyoong'tēē ake āwutaab kaataam, kōōkwēēnchi Yēēsu kwēēn. ³⁴ Kimwooy :Yēēsu ām yooto kule, “Baaba, inyōōchi kaat bichu kuuyu -mēēnkētē kiyēē mii kuyēyē.”

Kibar :riibiichoo *sēkēēryēēt yu kimāchē kubchēchiin sirookaab Yēēsu sukōōnkēt kule ng'oo :nyēē mākuyib sireet nkōnō.

³⁵ Kiyyoong'iis yooto :biiko kukāsē kiyēē kimii kuyēyāktōōs. Kiinchuruursēt :kāāntōōyikaab Yuutayee Yēēsu kule, “Kiisoobootē :chiichi biiko alak. Kany kōōsoob keyy naas yoo inee man * :Kāārārōokiintēēt nyēē chōōnēē Kaab Yēyiin.” ³⁶ Kiinchuruur :nkicheek riibiik Yēēsu. Kikwaanta *tifaayiik chēē tāytāyēch ānkōōyokoochi Yēēsu ³⁷ ānkumwoochi kule, “Yoo inyiing', man, :bāytooyiintēētaab Yuutayee, isoob keyy, naas.”

³⁸ /Kikiikēēsirchi kiito ake ng'aleek chēē kiyey /sikiitiilchi Yēēsu meet chēē kimwooyē kule: BĀYTOOYIINTĒĒTAAB YUUTAYEEK :NYI.

³⁹ Kimwoochi Yēēsu :chiito akeenke ām bichoo āyēēng' choo kimii murtooywōōsyēkwāa kule, “Ikuurē keyy inyiing' oob kule Kāārārōokiintēēt? Iraraach keyy anki-iraraacheech nkacheek!” ⁴⁰ Nteenee kōōburyoong'to :nyiin ake kule, “Yyōōch! -Mēēy-wēyē :inyiing' Yēyiin siimwooyē ng'al chēē wuu chu ānkēēmiitē kēēnyōōru āk chiichi ng'wooninto nyēē kerkeyy? ⁴¹ Misyēēch acheek kubo lēēlisto nyēē kēēboontē. Nteenee /kakyaam chiichi buch.” ⁴² Yooto, kumwoochi :chiichoo Yēēsu kule, “Isootaa, yoo 'kēēwut Kaab Yēyiin.” ⁴³ Kumwoochi :Yēēsu kule, “!Kāāmwoowuung', bokiibuurē ra āk inyiing' kibkōōnkōy.”†

* 23:16 Kitāsyi :siruatēk alake kēryēwoontēētaab 17: /Kikiityoooktooy chiito akeenke yēē /kikyoomē Saakweetaab Keeytaayēēt ām kēnyit ake tukul. 23:25 Yēyuut. 3:13-14 23:28 Luuka 19:41-44 23:29 Cherem. 16:1-4; Luuka 21:23 23:30 Ng'loong'. 6:16 23:31 1Bēt. 4:17 23:33 Isa. 53:12 23:34 Tyēēn. 22:18; Yēyuut. 7:60 23:36 Tyēēn. 22:7; 109:3-5 23:36 Tyēēn. 69:21 23:38 Mat. 27:11 23:39 Luuka 2:11 † 23:43 Nto “!Kāāmwoowuung' ra, bokiibuurē āk inyiing' kibkōōnkōy.”

Kime :Yēesu

(Mataayo 27:45-56; Māārko 15:33-41; Yoowaana 19:28-30)

⁴⁴⁻⁴⁵ Ku āsiiswēk lo, kuker :kiito ake asiista kutuuyiit :kōōrēēt. Kiichuulyo :mēēnānoonoo ākoy āsiiswēk sokool. Kukērēērūnēē keye :ankeet āyēēng' nyēē kirikimim nyēē /kikiyēēlēē Kitōōkiitaab *Kōōtaab Yēyiin. ⁴⁶ Yooto kōōnchō :Yēesu kule, “Baaba Yēyiin! Kāāyokoowuung' tāmirmiryēēnyuu!” Kōōtēryēēchē ng'aleechaa, kung'ētē bakeenke!

⁴⁷ Kisilto kāāyooong'iintēēt ake nyēbo lukēēt nyēē kimii yooto Yēyiin. Kimwooy kule, “Kubooyiit man, ākoo kochurtaat :chiichi ām taayeetaab Yēyiin.”

⁴⁸ King'woonchi biiko chēē kimii yooto yu kakas kiyēē kayeyakay. Yooto nanyuun kooyeey kaa nyēē kanamaat keye kwērmētōōk.

⁴⁹ Kiiyyoong'iis :chōōrōōnuutēkaab Yēesu āk chēēbyōōsōōk alak chēē kikiikurubaan Yēesu kung'eetee Kalilaaya, kutoobēnē kiyēē kimii kuyēyāktōōs.

Wōlēē /kikeemuyta Yēesu

(Mataayo 27:57-61; Māārko 15:42-47; Yoowaana 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Kimii :chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Yōōsēēf nyēē kiminyē *kiriinkēētaab Ari-mataaya ām yēēmēētaab Yuuteeya. Kikiikunam ng'ālyoontēētaab Yēyiin miisin ānkimii kukānyoonu Bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Ki inee :akeenke ām kōōkwēēt nyēē wōō nyēbo Yuutayeek nteenee kimachamaat ng'aleekaab chuut ām kōōkwoonoo. ⁵² Kiwo :chiichoo Kaab *Bilaato wokusoom /kēēchāmchi wokōōnēm muustaab Yēesu. Kuchāmchi :Bilaato. ⁵³ Wokōōrēēk muusyoonoonoo ankuratee ankeet ānkuwokōōkoochi kochonkeet ake. Kiiwōroot :kochonkaanaa /āmānāākiikoochi muusyoo bēsyēēt ake.

⁵⁴ Ki bēsyēēt :nyooto nyēē kimii :Yuutayeek kuyēyētēē keye kukātoow keye :bēsyēē-taab *Sabaato. ⁵⁵ Kiinaam :chēēbyōōsōōchoo kikwoontooy keye Yēesu ām Kalilaaya Yōōsēēf ākoy kochonkaanaa bokukas wōlēē /kikeekonorta. ⁵⁶ Nto mii yoo, kooyeey ankubokuyeyta mwaanik chēē boong'u nyēē anyiny. Nteenee kiimuuny ām bēsyēētaab *Sabaato kuu wōlēē mwooytooy :mākuutēk.

24

King'eetee :Yēesu meet

(Mataayo 28:1-8; Māārko 16:1-8; Yoowaana 20:1)

¹ Ām bēsyēētaab taayta, nyēē kirubē bēsyēētaab *Sabaato, kumusta :chēēbyōōsōōchoo kukēērir :kōōrēēt ākoy kochonkaanaa /kikēēkōnōrēē Yēesu. Kibeeta mwaanichaa kiboong'u nyēē anyiny choo kikiikuyeyta.

² Kuyitē, kunyōōru /kāākēēwunukto rwaantaanaa /kikikeekeree kochonkeet. ³ Yu kēēwut kochong', kukas kule kimāmii :muustaab Mokoryoontēēt Yēesu.

⁴ Kutākōōlātē ām kiyēē kayeyakay, kutook :biiko alake āyēēnku chēē kēēyooong'iis taayeeng'waa. Kikiilaach sirooy chēē kileelach kut kōōwirwiirtōōs. ⁵ Kimuuyo :chēēbyōōsōōchoo ankukas ng'wēny. Yooto, kumwoochi :bichoo kule, “Ām nee yu ōchēēng'ēē chii nyēē soboot *kāābkwoombiich? ⁶ Māmii wōli! Nteenee kaakung'eetee meet. Māchāktōōs ōsōōtē wōlēē kimwooytoowook yoo kitākumiitē Kalilaaya. ⁷ Kimwooy kule, '+/Mākiyokoochi *Wēritaab Chii biich chēē kibng'ōōkisiis chēē mākukwērtōochi *murtooywoontēēt. Nto mii bēsyēētaab sōmōk kung'eetee meet.’ ” ⁸ Kisēw :chēēbyōōsōōchoo.

⁹ Kooyeey :chēēbyōōsōōchoo wōloo kikwoonēē ānkubokwoomchi ng'aleechaa rubiik choo ki taman āk akeenke āk chuut alak. ¹⁰ Chēēbyōōsōōchoo ku Maaryaa nyēbo Maktaala, Choowaan, Maaryaa kaametiitaab Yāākōbō āk chēēbyōōsōōk alak chēē ki-boontōōtē keye tukul.

¹¹ Kichweesta :rubiichoo chēēbyōōsōōchoo. ¹² Ānkoo kuwuu nyooto, king'eet :Bētērō ankulabat wōlooto kibo kochonkaanaa /kikēēmuchinē Yēesu. Kōōkōōyto āriit, nto bēre kulē, kukas sirookaab Yēesu baateey āmāmii :bōōrto. Kooyeey :Bētērō kaa kōōlātōotē ām kiyēē kiyeyakay.

*Kiiboorchii keyy :Yēesu rubiik āyēēng' chēē kibēētii Emaawu
(Māārko 16:12-13)*

¹³ Kimii :rubiik alake āyēēnku chēbo Yēesu bēsyoonooto kubēētii saang'taab Emaawu. Kiyibē :lōōyinnyii āsiiswēk āyēēng' kuwēētēē :chiito Yēerusālēm. ¹⁴ Kubēētii, kung'ālōolootēē tukuuk tukul chēē kikiikuyēyākiiis.

¹⁵ Kutākumii kwoomootē lōkōōy, kulumchi :Yēesu baanng'waa ankutas taay :tukul ¹⁶ kumānēēnkēt :rubiik kule ki inee. ¹⁷ Kumwoochi :Yēesu kule, “Nee nyi ōng'ālōolootēē ēē?” Kōōyyoong'iis ānkukās nyēē kāsāng'utiitu. ¹⁸ Kumwoochi :rubiintēēt nyēē /kikēēkuurēē Kileeyoba Yēesu kule, “Imāchē imwoowēēch kule inying' baateey ām Yēerusālēm nyēē -mēēnkētē kiyēē kookuyeyakay?” ¹⁹ Kuteebee :Yēesu chiichoo kule, “Nee :nyēē kookuyeyakay?” Kulē, “Ng'ālyoo kurubta keyy āk Yēesu nyēbo Nāāsārēēt. Ki *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin nyēē kiboonto kāāmuukēywēēk ām wōlēē king'ālōoltooy ānkuyēyē ng'al chēbo kwōng'uut ām taayeetaab Yēyiin āk biiko. ²⁰ Kiyokooyto :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk kāāntōōyikyoo /bokeebakach. /Kikēēkwērtoochi murtooywoontēēt. ²¹ Kōōiimoong'tēē keyy :acheek kule inee :nyēē +machokooytaakta biikaab *Isrāyēēl. Bēsyēētaab sōmōk :nyi ra kung'eetee kōyēyākiiis :ng'aleechu. ²² Nto subak, kākōōnēēch :chēēbyōōsōōk alake kunameech :tonkoy. Kamusta ākoy kochong' wōloo /kikiitōōrē, ²³ nteenee, mānāānyōōr bōōrnyii. Kāmwoowēēch kule kakas malayikaan alak chēē kāmwoochi icheck kule soboot :Yēesu. ²⁴ Kaakuba :alake ām acheek wōlooto ānkubokunyōōr kuwuu nyooto.”

²⁵ Kumwoochi :Yēesu bichooto kule, “Kyōōbuuswookēn sōō nyēē tyaa, ānku wuyēch mētēwookwook kule nee! Ākoo mānōōyēnchi tukuuk tukul choo kiikumwooy *wōōrkooyikaab Yēyiin. ²⁶ -Mōōnkētē :akweek kule kimisyinē kunyalil *Kāārārooki-intēēt ām tukuuchoo nto /kiitōōrōrē?” ²⁷ Yooto, kōōbāng'boonkyi :Yēesu bichoo ām siruutēkaab Yēyiin kutoowunēē choo bo *Muusa ākoy chēbo wōōrkooyik tukul kurubta keyy āk inee.

²⁸ Yu makuyit saang'aa kibēētii, kuyey keyy :Yēesu wuu nyēē kimāchē takutas taay āk baanaa. ²⁹ Nteenee kiket :bichoo kule kōōbuurto keyy :icheek, kuuyu, kikiikwiimēn :kōōrēēt. Kucham :Yēesu kōōbuurto keyy tukul. ³⁰ Kumāchē kwoomiis, kunam :Yēesu mukaatiit ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy. Kubetes ānkōōkoochi bichooto. ³¹ Kusēw :bichoo kule ākoo ki Yēesu :nyooto. Kusēwu kuu nyooto, kubotē :Yēesu kule bil!

³² Kumwooy :bichooto kule, “Kākāākēēng'erēkiisyē sōō nyēē tyaa, yoo kāmii :Yēesu kumwoowunoonwēēch ng'aleek kurubta keyy āk kiyēē mwooyē :siruutēkaab Yēyiin.” ³³ Kung'eētyo :bichooto areet akeenke ankooyeey Yēerusālēm. Kibokunyōōr rubiichoo ki taman āk akeenke āk rubiik alak kumii yēēt akeenke. ³⁴ /Kēēmwoochi bichooto tukwaay kule, “Kookung'eetee man :Mokoryoontēēt meet ānku kāākōōboorchii keyy Simōōni.” ³⁵ Kumwoochinē :bichooto kikwoonēē Emaawu chuut kiyēē kiyeyakay ām kēēltaab too āk subak wōlēē kiinkētito :icheek Yēesu, yu kāwokubetes mukaatiit.

*Kichōōnchi :Yēesu rubiikyii ām bēsyooni kaakung'eetee meet
(Māārko 16:14; Yoowaana 20:19-23)*

³⁶ Kutākumii :bichoo kwoomchinē chuut lōkōōywēchoo, kutookunēē :Yēesu kōyooto ānkumwoochi kule, “Ōnyōōru tāloosyēēt.” ³⁷ Kimuuyo :bichoo, ānkubōōtoon kubērē tōōs āyiintēēt :nyooto. ³⁸ Nteenee kumwoochi :Yēesu kule, “Ām nee yu kōōmuuyē ankooyiimaak mēt -moochamte kule anii :nyiitēnyi? ³⁹ Okas baa mbo āwunnyēkyuu

āk kērēenkōōk. Otabtab sookas, kuuyu, ōmiitē ōbērē tōōs anii ku āyiintēēt. Mātinyē :āyiintō bōōr.”⁴⁰ Kōōboorchi āwunnyēk āk kērēenkōōk. ⁴¹ Kiilat :rubiik ānkung'ērēkiis, nteenee wuu nyēē kimā manta. Kuteebē :Yēesu kule, “Ōboontē āmnyoo?”⁴² /Kiikoochi *burburyoontēēt nyēē kiwaatanaat ⁴³ ankwaam kukāsē :rubiik. ⁴⁴ Kumwoochi rubiikyii kule, “Ōsōōtyēēchi kiyoo kyāāmwoowook yoo kitākēēboontōtē keye. Kyāāmwoowook kule misyinē kuyēyākiis :tukuuk tukul kuu wōloo mwooytooy :kitaabuunekaab *Muusa āk chēbo *wōōrkooyikaab Yēyiin āk choo bo kitaabuutaab Tyēēnwookik kurubta keye anii.”

⁴⁵ Nto mii yoo, kung'oonkyi :Yēesu rubiikyii kōōnkēt kiyēē kimwooyē :sirutēkaab Yēyiin. ⁴⁶ Kimwoochi kule, “Siraat kule makunyalil :Kāārārōokiintēēt anku makung'eetee meet ām bēsyēētaab sōmōk. ⁴⁷⁻⁴⁸ +/ Makyaamtaat ām kōōrootunwēēk tukul kubuntēē kaayneenyii kule kuweek :biiko ām miyootyēēt nyoo kiikuyey /sikēēnyōōchi kaat. Kookas :akweek kuyēyāktōōs ng'aleechu. Kunyoo, o-amtaate lōkōōywēchu ōtoowunēē Yēērusālēēm. ⁴⁹ Kookas, āmiitē wāāyookwook kiyēē kikuurtoowook :Baaba. Nteenee ōkāng'iisyē yuutēyu bo kiriinkooni kut /kiiluumeenaak kāāmuukēywēēk kukwaanee kibkōōnkōy.”

/Kikēēyib Yēesu kuwo kibkōōnkōy

(Māārko 16:19; Yēyuutēk 1:9)

⁵⁰ Nto mii bēsyēēt ake, kuwēeto keye :Yēesu rubiichoo kung'eetee Yēērusālēēm kutākyinē keye Beetannyya. Yu kariikta, kōōtōrōōr :Yēesu āwunnyēk ankusaay Yēyiin kōōbēruur rubiichoo. ⁵¹ Kutākumii kusooyē, /kēēyib kuwo kibkōōnkōy. ⁵² Kukutunkyi :rubiichoo Yēesu ankooyey Yēērusālēēm kung'ērēkootiin miisin. ⁵³ Kibēētii :rubiichoo *Kōōtaab Yēyiin kibtaman kōōkoostooy Yēyiin.

24:39 Māārko 16:14-16 24:40 Yoowa. 20:20 24:43 Luuka 24:30-31; Yoowa. 21:5, 10; Yēyuut. 10:41 24:44 Tyēēn. 22:1, 7-8, 15, 18; 69:4, 9, 21; Isa. 52:13—53:12; Luuka 24:27; Yoowa. 5:46 24:45 Luuka 24:27, 32 24:46 Māārko 14:49; Luuka 22:67; Yēyuut. 3:18; 17:2-3; 28:23; 1Kōōr. 15:3-4 24:47-48 Yēyuut. 1:8; 2:38; 5:31; 11:18; 17:30-31; 20:21; Room. 15:19; Yēyuut. 1:8 24:49 Yoowa. 15:26-27; Yēyuut. 5:32 24:49 Luuka 4:18 24:51 Māārko 16:19; Luuka 9:51; Yēyuut. 1:9; 3:21 24:52 Yēyuut. 1:12 24:53 Yēyuut. 2:46; 5:12

Yoowaana

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē: Kisirē :lēbkēēyiintēēt Yoowaana kitaabu-uni. Kisir kiyēē kikāsēē koonyekyii nkit. /Kiisōōtyinē kule kisirēē Ēfēēsō ām kēnyiitaab 90-96 KK.

Kiyēē mii āriit: Kurubta key āk kiyēē kimwooy :Yoowaana nkit, kisirē kitaabuuni sukung'eet kōōyēnchi :biiko kule Kāārārōokiintēēt :Yēēsu ānku lakwataab Yēyiin, sukun-yōōr :icheek soboontaab kibchuulyo yoo keekaasee key inee (kur. 20:31). Toowu :kitaabuuni wuu nyēē tyēēn kung'ālōolēē Yēēsu kule Ng'ālyoontēēt, nyēē kirōōrōōtunēē :soboonto ām kibkōōnkōy /kumanaakeeyey kiy ake tukul. Ibooru mbo :Yoowaana kwōng'uutēk tukul chēē kiyey :Yēēsu āk wōlēē kikwiilta key āk Yuutayeeek alak choo kimātinyē kāāyēnēēt. Ng'ālōolēē :kurkeetaab 13-17 tilyaanateet nyēē kiboontēē key :Yēēsu āk rubiikyii āk kiyēē kimwoochi kwēēmowuunoo /kumānāākēēnāmē.

Kiyēē āmu: Kōōkiimē :Mataayo kule Kāārārōokiintēētaab Yuutayeeek :Yēēsu, ānkwoorōōru :Māārko āk Luuka kule yēchinē :Yēēsu Yēyiin yiisyēēt ānku chii, ikiimē :Yoowaana kule Yēēsu ku Yēyiin ānkwoorōōr yiisyēēnyii āk soboonnyii tukul kōōyy-oong'unēē yooto. Ng'ālōolēē :Yoowaana Yēēsu kōōboorunēē kitōōntōyēēn. Kuurē kule lēbkēēyyēēt, āmnyoontēēt, bēēko, kurkeet, ākiintēēt, musābiibuut, chamateet āk alak chēē chaang'. Māchē :Yoowaana kule nto ris kiyēē āmu :kitaabuunek chuut alake choo bo taay ām Kirootyaani Lēēl. Kunyoo, twēchē tukuuk chēē manaang'alaalee :chuut. Nto subak, -mēēyēēchinē ng'aleek chēē kiikutwech :siriik chuut alake bo lōkōōywēk chēē kāroomēch. /Kēēmwooyē kule imukuulē Yoowaana 3:16 Biibilyaa tukul kuuyu ibooru :kērywoontooni ng'aleekaab Kiriistō kule, “Kicham :Yēyiin kōōrooni miisin kut kukōōn lakwanyii nyooto akeenke baateey sukung'eet :chii ake tukul nyoo ikoosēē key lakwanaa mēēbērē mākubot, nteenee mākunyōōr soboontaab kibchuulyo.”

Kichokōōboor :Yēēsu wōlēē wuu :Yēyiin

¹ Ām taayta, kimiitē :Ng'ālyoontēēt. Kiboonto key :Ng'ālyoontoonoo āk Yēyiin. Ki Yēyiin :Ng'ālyoontoonoo, ² ānkiboonto key āk Yēyiin.

³ /Kikeeyey kiy ake tukul kubununēē inee. Nto kimā inee, nto mānāātōok :kiy ake tukul nyoo kiikutōok. ⁴ Chōōnēē :soboonto wōlēē mii :inee. Kiyibchi :sobooniitēnyii biiko lēbkēēyyēēt. ⁵ Ikwēnyē :lēbkēēyyoonoo mēēnānēēt, āmālukuyē :mēēnānēēt lēbkēēyyēēt.

⁶ Kichō :chiito ake nyēē kiiyook :Yēyiin. / Kikēēkuurēē chiichoo Yoowaana. ⁷ Kichokōōboorchinē :Yoowaana biiko lēbkēēyyoonoo, sukung'eet kōōyēnchi. ⁸ Kichokōōboorchinē :Yoowaana biiko kurubta key āk lēbkēēyyoonoo āmēēbērē ki inee :lēbkēēyyoonoo. ⁹ Kichōōnii :lēbkēēyyoonoo kōōrēēt sukulēbkēēchi chii ake tukul.

¹⁰ Kichō :Ng'ālyoontoonoo kōōrēēt nyoo / kikēēyēyē kubununēē inee, nteenee kimēēnkētē :kōōrēēt kule ki ng'oo :inee. ¹¹ Kichō kōōrēēnyii nteenee kitay :biiko kutaach ¹² nteenee mii :biiko alake chēē kitaach inee ankookaasee key. Kichāmchi bichooto kuyēk lōkōkaab Yēyiin. ¹³ Mānāāyēk :bichoo lōkōkaab Yēyiin kuu wōloo māktooy :chii leekwa nto kuu yoo sichē :chii leekwa, nteenee Yēyiin nkit :nyēē yēyē bichoo kuyēk lōkōkyii.

1:2 Toowu. 1:1–2:4; Yoowa. 17:5; Filib. 2:6; 1Yoowa. 1:1-2 1:3 Yoowa. 1:10; 1Kōōr. 8:6; Kolos. 1:16-17; Ibu. 1:2
1:4 Yoowa. 5:26; 8:12 1:6 Mat. 3:1; Māārko 1:4 1:8 Yoowa. 1:20 1:9 Yoowa. 8:12 1:10 Yoowa. 17:25
1:12 Kala. 3:26; 4:5; Ēfēēs. 1:5; 1Yoowa. 3:1 1:13 Yoowa. 3:5-6; 1Bēt. 1:23

¹⁴ Kichokuyēk :Ng'alyoontoonoo chii, kēēming'tē keey ankeekas wōōyinnyii, wōōyin nyoo nyōōrtooy :wēēro nyēē akeenke baateey wōlēē mii kwaan. Kichāmē biich kuchurta ānkiyib manta.

¹⁵ Inee :nyoo kyoomtooy :Yoowaana kukuurchinē barak kule, “Inee nyoo kyāāmwooyē kule mā kuchō ām lētuunyu nyēē boonto kāāmuukēywēēk kubiira, kuuyu kimii / kumānāākēēsichoo.” ¹⁶ /Kikiibēruurēēch acheek tukul kōōliikto kubo chamateet tukul nyēē boontēēnēēch :chiichoo. ¹⁷ Kikōōnēēch * :Muusa kiruutēk, kuyibwēēch :Kāārārooki-intēēt Yēēsu chamateet āk manta. ¹⁸ Māmii :chii nyēē kiikukas Yēyiin, nteenee lakwaniitēnyi sālu Yēyiin :nyēē kiikukas. Kiboonto keey Kwaan ānkiikōōboorwēēch wōlēē wuu :Yēyiin.

Yēytooyiintēētaab kēēltaab Yēēsu

(Mataayo 3:1-12; Māārko 1:1-8; Luuka 3:1-18)

¹⁹ Nto mii bēsyēēt ake kōōyookto :kāāntōōyikaab Yuutayeek mbo kibkōrōs āk biiko alak choo kibo kōōtaab Laawi kuba wōlēē kimii :Yoowaana bokuteebē kule inee ku ng'oo. ²⁰ Kiichuurta kule, “Mā anii *Kāārārookiintēēt.” ²¹ Yooto kuteebē :bichoo kule, “Ara, inyiing' ku *Eliiya?” Kumwooy kule, “Acha.” /Keeteebē subak kule, “Ara inyiing' ku *wōōrkooyoontoonoo bo Yēyiin nyoo king'āloolēē :Muusa.”* Kulē, “Anii mbonō.” ²² Nto mii yoo nanyuun, kumwooy :bichoo kule, “Ānkiimwoowēēch, inyiing' ku ng'oo? Imwoowēēch subokiiboorchii biiko choo kēēyookwēēch. Imāchē bokiibaartiing' kule inyiing' ku ng'oo naas?” ²³ Kuwālchi :Yoowaana bichoo kule: Anii nyoo king'āloolēēnoo * :Isaaya kumwooyē kule,

“Miitē :kuut nyēē kuuru ām suurkwēēn kule,

‘Ōchuulchi Mokoryoontēēt kēēlto.’ ”

²⁴ Ki Farisaayeek :bichoo kiiyooktooyiisyē. ²⁵ Kiteebē :bichoo / kikiyooktooy Yoowaana kule, “Yoo mā inyiing' Kāārārookiintēēt āmēēbēē inyiing' ku Eliiya, nto ku wōōrkooyoontoonoo bo Yēyiin, ām nee yu ibātisāniisyē?” ²⁶ Kuwālchi :Yoowaana bichoo kule, “Ābātisāniisyēē :anii bēēko, nteenee miitē :chii nyēē ōboontē keey āmōōnkētē. ²⁷ Inee :nyēē āmiitē āyēytoochinē kēēlto ānku wōō nyēē -māāyēmē mbo kut ārēēkyi kwēyōōnik.” ²⁸ Kiyēyāksēē :ng'aleechu tukul Beetannya ām biitēēt ake nyēbo āynēētaab Yoortaan, wōlēē kimii :Yoowaana kōōbātisāniisyēē.

Mēēnkit :Yēēsu nyēbo Yēyiin

²⁹ Yu kāyyēēkunēē, kukas :Yoowaana Yēēsu kuchōōnii. Yooto kumwooy kule, “Ong'nyiin *Mēēnkit nyēbo Yēyiin nyēē inēmtooy ng'ōōkiswookikaab kōōrēēt. ³⁰ Inee :nyoo kyāāmwooyē kule, ‘Miitē kuchōōnii :chii nyēē boonto kāāmuukēywēēk kubiira, kuuyu kimii :inee / kumānāākēēsichoo.’ ³¹ Kōmāānkētē :anii chiichoo, nteenee kichāābātisānēē biiko bēēko sukōōnkētē :biikaab *Isrāyēēl.” ³² Nto mii yoo, kumwooy :Yoowaana kule: “Kaakas kurēku :Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyēē wuu chēēbtuukē ānkōōbutyi Yēēsu. ³³ Nto kōmēēboorwoo :Yēyiin, nto kōmāānkētē inee. Kōōyookwoo :Yēyiin chāābātisāniisyēē bēēko, kimwoowo kule, ‘Yoo keekas chii nyēē kēēbutyi :Tāmirmiryēēnyuu, ku nyooto :nyēē mākubātisāniisyēē Tāmirmiryēēt.’ ³⁴ Manta kyaakas ng'aleechu ānkāāmwoowook kule Lakwataab Yēyiin :chiichoo.”

Rubiikaab Yēēsu chēbo taayta

³⁵ Yu kāyyēēkunēē, kimii :Yoowaana kukēēyyo subak ākoo rubiik āyēēng'. ³⁶ Kumii :Yēēsu kumurē yooto, kumwooy :Yoowaana kule, “Ong'nyiin *Mēēnkit nyēbo Yēyiin!” ³⁷ Yu kakas :rubiichoo bo Yoowaana kuu nyooto kubakaakta inee ankurub Yēēsu.

1:14 Chuy. 34:6; Kala. 4:4; Filib. 2:7; 1Tēm. 3:16; Ibu. 2:14; 1Yoowa. 4:2; 1:1-3 1:15 Yoowa. 1:30 1:17 Chuy. 31:18; Yoowa. 7:19 1:18 Chuy. 33:20; Mat. 11:27; Yoowa. 6:46; 14:8-9; 1Tēm. 6:16; 1Yoowa. 4:12 * 1:21 Kikānyoonu :Yuutayeek kuchō :wōōrkooyoontēēt nyēē wuu Muusa. Kas Kiruutēk 18:15 āk nyēbo Malaki 4:5. 1:21 Mat. 11:14; Yoowa. 6:14 1:28 Yoowa. 10:40 1:29 Isa. 53:6-7; Yoowa. 1:36; 1Bēt. 1:19; 1Yoowa. 2:2; Ng'oong'. 5:6 1:30 Yoowa. 1:15 1:32 Māārko 1:10 1:34 Mat. 3:17; 27:54; Yoowa. 1:49; 5:19-23; 10:36; 11:27; 20:31; 5:18; Yēyūut. 9:20 1:36 Yoowa. 1:29

³⁸ Kuweech keey :Yēesu ankuteebee kule, “Ōchēng'ē nee ēē?” Kulēnchi :bichoo Yēesu, “Iminyē ānō :inyiing' ōō, Kāānēētiintēēt?” ³⁹ Kumwoochi :Yēesu kule, “Okwaa bookas.” Kimii :asiista ang'wan nyēbo kōrrōōn.† Kibeeta keey wōlēē kiminyē nto yityo, kōōbuurto keey bēsyoonoto.

⁴⁰ Akeenke ām bichoo āyēēng' ku Antereeya nyoo ki ng'eetaabkaametiitaab Simōōni. ⁴¹ Kiwokuheeng'aat :Antereeya ng'eetaabkaamet Simōōni nto yu nyōōru kumwoochi kule, “Kookeekas Meesaaya.” (Kerkeey :kaaynaani bo 'Meesaaya' yoo /kakeemwa ām kuutiitaab Kirikiik kule *Kiriistō, (nyēē ng'aabaat) kōōbooru kule Kāārārōokiintēēt.) ⁴² Yooto kuwēēto :Antereeya ng'eetaabkaam Simōōni wōlēē mii :Yēesu. Kōōrōōtoot :Yēesu Simōōni ānkumwooy kule, “Inyiing' ku Simōōni araab Yoowaana nteenee +/mākēēkuurēēniing' Keefa.” (Ibooru kaaynaani bo 'Keefa' ām kuutiitaab Kirikiik kule Bētērō, nyēē ibooru kule Rwaa.)

Kikuur :Yēesu Filibō ākoo Nāātānnyēēl

⁴³ Yooto kāyyēēkunēē, kumach :Yēesu kuwo Kalilaaya. Yu kātuuyēē Filibō kumwoochi kule, “Irubwaa.” ⁴⁴ Kibo :nkinee Filibō *kiriinkēētaab Beetsaayta wōloo kiminyē :Antereeya ākoo Bētērō. ⁴⁵ Kicheeng' :Filibō Nāātānnyēēl nto nyōōru kumwoochinē kule, “Kookeekas Kāārārōokiintonoo king'ālōolēē *:Muusa ankung'alaalee nkicheek *:wōōrkooyikaab Yēyiin. Chiichooto ku Yēesu araab Yōōsēēf nyēbo *kiriinkēētaab Nāāsārēēt.” ⁴⁶ Yooto kuteeb :Nāātānnyēēl kule, “Kēēlē nee ōō! Mii nkinee :kiy nyēē karaam Nāāsārēēt?” Kumwoochi :Filibō Nāātānnyēēl kule, “Chōō cheekas.” ⁴⁷ Yu kakas :Yēesu Nāātānnyēēl kuchōōnii, kung'alaalee kule, “*Isrāyēēliintēēt nyi nanyuun :nyēē sikēn āmātinyē lembech.” ⁴⁸ Kuteebee :Nāātānnyēēl Yēesu kule, “Kēēnkētēēnoo nee?” Yooto kuwālchi :Yēesu kule, “Kāākāsyiing' *mutiiniit keel kutoombo kukuuring' :Filibō.” ⁴⁹ Yooto kumwooy :Nāātānnyēēl kule, “Kāānēētiintēēt, inyiing' Lakwataab Yēyiin, Bāytooyiintēētaab *Isrāyēēliik.” ⁵⁰ Kumwoochi :Yēesu kule, “!Keechamtaa kuuyu kāāmwoowuung' kule kāākāsyiing' mutiiniit keel. +Meekas chēē chaang' chēē wōōyēch kusiir chuutēchu. ⁵¹ !Kāāmwoowook, +mookas barak kuyootāktōōs. +Mookas kurēkyoo anii *Wēritaab Chii, :malayikaanikaab Yēyiin ānkuloong'tooy.”

2

Kiitaab kwōng'uut nyēbo taay nyēē kiyey :Yēesu

¹⁻² Ām bēsyēētaab sōmōk kuchakee yooto, kimii :saakweetaab kooyēē nyēē / kikeeyeyee saang'taab Kaana ām Kalilaaya. Kimii :Yēesu saakwaanaata āk kaamet kuboonto keey rubiikyii. ³ Kikyaam saakweet nto mii kwēēn āk kwēēn, kurār *:tifaayiiik. Kumwoochi :kaamet Yēesu kule, “Kāmēēkuboonto naas :bichu tifaayiiik.” ⁴ Kumwoochi :Yēesu kaamet kule, “Imāchēēnoo nee? Ntēē mānāyityiini asiisnyuu.” ⁵ Kuwēēkyi keey :kaamet motwoorik ānkumwoochi kule, “Oyey kiyēē mākumwoowook.”

⁶ Ām ātēbuutēkaab Yuutayee, kimii :ntasimnyeet nyēē /kikiitililēē keey. Kurubta keey āk yooto, kimii :tērēēnik lo chēbo bēēko. Kiyibē :tērēēt akeenke bēēko chēē kiimuuchē kuyit liitaanik 80. ⁷ Yooto kumwoochi :Yēesu motwoorik kule, “Onyiit bēēko tērēēnichoo.” Koonyiit :motwoorichoo bēēko tērēēnichoo kule bak. ⁸ Nto yityo kumwoochi kule, “Oram bēēchooto alak ānkōōyibchi chiito nyoo iyyoonkyinē saakweet.” Kurub :motwoorichoo kuu nyooto. ⁹ Nto bēē :boontoonoo kuchamcham, koolat miisin kuuyu kikiikuweek kuyēk tifaayiiin. Kimēēnkētē :boontoonoo wōlēē kikwoonēē :tifaayiiichaa nteenee kiinkēt :motwoorichoo wōlēē kirāmēē bēēko. Kukuur :chiichoo saanteet kuwo komos ¹⁰ ānkumwoochi kule, “Ikooytooy :biiko kwaak tifaayiiik choo kāroomēch yoo toowu :saakweet, nto yoo wuu nyēē kābiyoong'iis :biiko /kēēyib

† 1:39 Kiyēyiisyēē :Yoowaana kāāyitiisyēētaab āsiiswēk kurubē nyēbo Rooma. Asiistaab taman ām icheek ku nyēbo ang'wan ām acheek. 1:41 Yoowa. 4:25 1:42 Māārō 1:16-18 1:42 Mat. 10:2; 16:18 1:45 Kiruu. 18:15, 18; Isa. 9:6; 42:1-4; Ēsēk. 34:23; Miika 5:2-4 1:49 Yoowa. 1:34; 12:13 1:51 Mat. 3:16 2:4 Yoowa. 7:6, 30; 8:20; 12:23; 13:1; 17:1 2:6 Māārō 7:3-4

choo tāytāy. Ntēē siikonor :inyiing' tifaayiik chēē ānyinyēch miisin ānkuchēēkoochi biiko kumii :saakweet wokubēku?"

¹¹ Ng'ālyoontēetaab kwōng'uut :nyitēnyi nyēbo taay kuyey :Yēesu ānkiyēyāksēē saang'taab Kaana ām Kalilaaya. Yooto nanyuun, kōōboorunēē :Yēesu wōōyinnyii ng'aleechaata ankookaasee keye :rubiikyii.

¹² Yu kāākubēk nanyuun, kuwo :Yēesu Kaabernaam, kuboontootē keye kaamet, mbo ng'eetaabkaamet ākoo rubiikyii. Kibēēni wōloto bēsyōōs chēē ng'ēri.

Nyēbo taayta kukwetee :Yēesu biiko biiwuutaab Kōōtaab Yēyiin

¹³ Yu kaakuriik *Saakweetaab Keeytaayeet nyēbo Yuutayeek, kuwo :Yēesu Yēerusālēm. ¹⁴ Yu kayit wōloto, kukas biiko ām biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin kwooltooy tuuka, kēēchiirēk āk chēēbtuukēēnik. Kimii :nkicheek chēē kiwālāng'tooy beesaanik. ¹⁵ Yooto, kōōkwoor :Yēesu bōrōōk kuyey musyāritiit kukwetee kēēchiirēk āk tuuka tukul chēē kimii yooto. Nto yityo, kululukto beesaanikaab bichoo ankootyeel meesoosyekwaa. ¹⁶ Kimwoochi biiko choo kyooltooy chēēbtuukēēnik kule, “Ōnēmunēē yu tukuuchu! Ām nee yu kyooweech Kōōtaab Baaba kuyēk wōlēē /kyooltooyiisyēē?”

¹⁷ Yu kakas :rubiikyii ng'aleechaa, koosoot yoo mwooyē ām siruutēkaab Yēyiin kule, “Iwoong'too :chamateet nyēē āboontēē Kōōng'uung'.”†

¹⁸ Kuwāl :kāāntōōyikaab Yuutayeek kule, “Ng'oo :nyēē kākōōning' kāāmuukēywēēk ikwetee biiko kōyi bo Yēyiin? Nto subak, ng'ālyoo nee nyēbo kwōng'uut nyēē imuuchē iyey iboorunēē kule iboontē kāāmuukēy?” ¹⁹ Kuwālchi :Yēesu kule, “Ōturbuub kōyi bo Yēyiin ānku +maateechēe :anii bēsyōōsyēk sōmōk.” ²⁰ Kukētyi :bichoo Yēesu kule, “Kiyib :kōyi bo Yēyiin kēnyiiyēk artam āk lo sukuteechakay. Imwooyē :inyiing' kule +meeteechee bēsyōōsyēk sōmōk?” ²¹ Nteenee king'āloolēē :Yēesu bōōrnyii nkit mēēbērē *Kōōtaab Yēyiin. ²² Nto yu /kabokiing'eetee Yēesu meet lētuunoo, kusēw :rubiikyii kule kikiikumwooy :Yēesu ng'aleechaa. Yooto nanyuun, kōōyēnchi :rubiichoo siruutēkaab Yēyiin āk kiyēē kimwooyē :Yēesu.

²³ Kuyey :Yēesu ng'al chēē chaang' chēbo kwōng'uut kumii saakwaana bo Keeytaayeet ām Yēerusālēm. Yooto kōōyēnchi inee :biiko chēē chaang'. ²⁴ Ānkoo kiwuu nyooto, manaachamta :Yēesu bichoo kuuyu kiinkētē wōlēē wuu :chiito ake tukul ²⁵ āmēēbērē kimāchē /kēēmwoochi wōlēē wuu :chiito.

3

Yēesu ākoo Nikōtēēmō

¹ Kimii :kāāntōōyiintēēt ake nyēē ki *Fārisooyiin nyēē kibo *kōōkwēetaab Yuutayeek nyēē /kikēēkuurēē Nikōtēēmō. ² Kiwo :chiichoo bēsyēēt ake kwēemooy wōlēē kimii :Yēesu ānkumwoochi kule, “Boontēēt, kiinkētē kule inyiing' kāānēētiintēēt nyēē kiiyookuung' :Yēyiin. Māmii :chii nyēē imuuchē kuyey ng'al chēbo kwōng'uut kuu yoo iyēyē :inyiing', yoo mēēbērē boonto kāāmuukēywēēkaab :Yēyiin.” ³ Kuwālchi :Yēesu kule, “!Kāāmwoowuung', māmii :chii nyēē makukas bāytooyiisyēetaab Yēyiin yoo /mānāākēēsich subak.” ⁴ Yooto kumwooy :Nikōtēēmō kule, “So, /kēēsichē kule nee subak chii nyēē kiikuwōōyit? Mākoy kōōwut mooyēetaab kaamet /ānkēēsich subak.” ⁵ Kulēēnchi :Yēesu, “!Kāāmwoowuung', māmii :chii nyēē iwutē Kaab Yēyiin yoo /mānāākēēsich ām bēēko* āk Tāmirmiryēetaab Yēyiin. ⁶ Sichē chiito :kwaan āk kaamet, nteenee yoo sukuyēk lakwataab Yēyiin kusichē :Tāmirmiryēēt. ⁷ -Meekany kunaming' kuut yoo kāāmwoowuung' kule, 'Māchāktōōs /kēēsich chii subak.' ⁸ Wusē :yoomet

2:11 Yoowa. 2:23; 3:2; 4:54; 6:26; 11:47-48; 20:30; Yēyuut. 2:22; Room. 15:19 2:12 Mat. 4:13 2:13 Chuy. 12:1-14; Yoowa. 6:4; 11:55; 12:1, 12 2:16 Luuka 2:49 † 2:17 Tyēēn. 69:9 2:19 Māārko 14:58; 15:29; Yēyuut. 6:14 2:22 Luuka 24:6-8, 27; Yoowa. 12:16; 14:26; 20:9 2:23 Yoowa. 2:11; 4:41, 53; 7:31; 8:30; 10:42; 11:45; 12:11, 42 3:1 Yoowa. 7:50; 19:39 3:2 Māārko 12:14; Yoowa. 2:11 3:3 Yoowa. 1:13 * 3:5 Imuuchāktōōs kōōbooru :ng'ālyoontooni bo 'bēēko' 'sichēetaab leekwa' kuuyu intōōwu :kwootēēk nto ikēērē :leekweet. Kōōsōōtyēēchinē :biiko alake kule ibooru :ng'ālyoontooni 'batisaneet'. 3:6 Yoowa. 6:63

āmēenkētē :chii wōlēē chōōnēē nto wōlēē wēētii. Wuu nyooto wōlēē siktooy :Tāmir-miryēetaab Yēyiin chiito.”⁹ Kuteeb :Nikōtēēmō kule, “Yēyāktōōs :yooto kule nee?”¹⁰ Kuwālchi :Yēesu kule, “Iyēku oob kāānēētiin ām kōōrēetaab *Isrāyēēl, so, -mēēnkētē ng'aleechu?”¹¹ Ānkētē kiyēē āmiitē āmwoowuung', ānkāārāru kiyēē kyaakas. Ānkoo kuwuu nyooto, -mōōchāmē ng'aleekyuu.¹² Kwāāmwoowook ng'aleekaab kōōrooni, āmōōyēnwoo. Kunyi ii, ōmuuchē raat kule nee ōyēnchi ng'al chēē rubtooy keyy āk Kaab Yēyiin? ”¹³ Māmii :chii ām kōōrooni nyēē kiikuwo Kaab Yēyiin, nteenee *Wēritaab Chii nkit :nyēē kichōōnēē wōlooto.¹⁴ Kuu yoo kiitōrōorchinē *:Muusa barak eereenaanaa† ām suurkwēēn, ām kēēlto nyēē wuu nyooto, +/mākiitōrōōr Wēritaab Chii,¹⁵ si yoo keekaaseena keyy :chii kunyōōru *soboontaab kibchuulyo.”

Soboontaab kibchuulyo

¹⁶ Kicham :Yēyiin kōōrooni miisin kut kukōōn lakwanyii nyooto akeenke baateey sukung'eet :chii ake tukul nyoo ikoosēē keyy lakwanaa mēēbērē mākubot, nteenee mākunyōōr *soboontaab kibchuulyo.¹⁷ Kimēēyooku :Yēyiin lakwanyii chokooruusta biiko nteenee chokooraraach.¹⁸ -/Mākiiruustooy chii nyoo keekaasee keyy lakwanaa. Nteenee iruustaayaat :nyoo -mēēkoosēē keyy, kuuyu kitay kookaasee keyy lakwani akeenke baateey bo Yēyiin.¹⁹ Nto yoo /sikiiruusta chii kumii kule: Kiikuchō :lēbkēēyyēēt kōōrēēt, nteenee kucham :biiko mēēnānēēt kubo ng'ōōkisto nyēē yēyē.²⁰ Chii ake tukul nyoo yēyē ng'ōōkisto kuwēchē lēbkēēyyēēt kuuyu imuuchē kutook :ng'ōōkisnyii.²¹ Nteenee chiito nyoo yēyē ng'aleekaab manta, kuchōōnii wōlēē mii :lēbkēēyyēēt sukutook kule kiyēē yēyē, kuwuu wōlēē māktooy :Yēyiin.

Māchāktōōs kutōrōriit :Kāārārookiintēēt

²² Yu kang'leetee :Yēesu ākoo rubiikyii Yēerusālēēm bokubēēnyoot yēēmēetaab Yuuteeya ānkubātisāniis.²³ Kimii :nkinee Yoowaana kubātisāniisyē ām yēē /kikēēkuurē Aynoon yēē kilēēkitēē Salim wōloo ki chaang' :bēēko. Kibēētii :biiko kwaak wōlooto /bokēēbātisānē.²⁴ (Kiyēyāktōōs :ng'aleechu kutoombo /keekerta Yoowaana kāābrātis-yō.)

²⁵ Kikwiilē keyy :rubiik alake chēbo Yoowaana ākoo Yuutāyiintēēt ake kubo ntāsimuutēkaab kāātiliilēēt kurubta keyy ākoo ātēbuutēkaab Yuutayeeek.²⁶ Kunyoo, kubēēchi :rubiichooto Yoowaana ānkumwoochi kule, “Kāānēētiintēēt, tēēsōōtē chiichoo kyōōboontē keyy ām biitēēt ake nyēbo āynēētaab Yoortaan, chiichoo 'kiing'ālōolēē? Mii :chiichooto kōōbātisāniisyē kuu nyiitēnyi, ānkāākōōwuuyēēnēēch biiko tukul.”²⁷ Kuwālchi :Yoowaana kule, “Māmii :chii nyēē nyōōru kiy yoo mānāākōōkoochi :Yēyiin.²⁸ Kyōōkāsē āmwooyē nkityō kule, ‘Anii mbonō *:Kāārārookiintēēt, nteenee kisimāntōōwu ām inee.’²⁹ Ām saakweetaab kooyēēyto, bo :murereet saanteet. Nteenee kāng'iisyē :choorweetaab saantaanaa ām kaab kooyēēyto yoo kāsē kung'ālōoloonu :choorweenyii kung'ērēchē. Kunyi kaakuchurta :ng'erekweekyuu.³⁰ Māchāktōōs kutōrōriit :Kāārārookiintēēt ānkāārēku :anii.”

Chiitaab kibkōōnkōy

³¹ Boonto :chii nyoo chōōnēē kibkōōnkōy kāāmuukēywēēk kubiir chii ake tukul. Nto nyoo bo ng'wēny kubo kōōrooni ānkung'ālōolē ng'aleek chēē rubtooy keyy āk ng'wēnyuuni. Wōō :nyoo bo kibkōōnkōy kubiir chii ake tukul.³² Mwoowu :chiichoo bo kibkōōnkōy kiyēē kiikukasee koonyekyii āk yiitiikyii, -/āmākēēkāsyyinē ng'aleechaa.

3:11 Yoowa. 3:32; 8:26 3:12 Yoowa. 14:1-5 3:13 Tān. 7:13-14 † 3:14 /Kikēēyēwunēē eereenaanaa karneet. Yu kēērōōtoot :biiko kiyoo, kusobcho. 3:14 Kāāyit. 21:9; Yoowa. 12:32-34 3:15 Yoowa. 20:31 3:16 Yoowa. 3:36; 5:24; Room. 8:32; 1Yoowa. 4:9-10 3:17 Yoowa. 12:47 3:18 Yoowa. 5:22 3:19 Yoowa. 8:12 3:20 Ēfēēs. 5:11-13 3:24 Māārō 1:14; 6:17 3:26 Yoowa. 1:29-34 3:28 Yoowa. 1:20 3:29 Mat. 9:15; Māārō 2:19 3:31 Yoowa. 8:23; 1Yoowa. 4:5 3:32 Yoowa. 3:11

³³ Nto nyoo kāsyinē ng'aleekyii kōōkiimē kule bo man :Yēyiin. ³⁴ Mwoowu :chi-ichoo /kikiyookunēē kibkōōnkōy ng'aleekaab Yēyiin, kuuyu ikoochinē :Yēyiin Tāmirmiryēnyii kuyem. ³⁵ Chāmē :Yēyiin lakwanyii ānkiikurōōbchi kiy ake tukul. ³⁶ Chii nyoo ikoosēē keey lakwanaa kunyōōru *soboontaab kibchuulyo. Nto nyoo māchāmē, mākōōng'woonchi :Yēyiin nyēē mānyōōru soboonoo.

4

*Kiiboorchii keey :Kāārārōokiintēēt *Samaaryayeeek*

¹ Nto mii yoo, kukas *Farisaayeeek kule kimii :Yēēsu kōōyumē ānkōōbātisanē biiko chēē chaang' kubiir Yoowaana. ² Kubooyiit man maneebātisan :Yēēsu chii, nteenee ki rubiikyii :chēē kiibātisaniiisye. ³ Yu kakas :Yēēsu kule kāākōōnkēt :Farisaayeeek ng'aleechaa, kung'eetee Yuuteeya ānkutākyi keey Kalilaaya. ⁴ Nteenee ki ākoy kumur kōōrēētaab *Samaaryaa.

⁵ Kumii Samaaryaa, kuba ākoy *kiriinkēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Sikaar yēē kilēēkitēē mbaraanaa kiikoochinē :Yāākōōbō wēriinyii Yōōsēēf. ⁶ Kimii :riibkēētaab Yāākōōbō yooto. Kuyitē :Yēēsu riibkoonoo, kikiikuriikta :asiista taman āk āyēēng',* kōōbuur ng'wēny, kuuyu kikiikuchaas.

⁷ Yooto kuchō :koorkēēt ake nyēbo *Samaaryaa. Kumwoochi :Yēēsu koorkoonoo kule, “Ikōōnoo bēēko ayye.” ⁸ Kikiikuba :rubiikyii bokwaal āmiik ām kiriinkoonoo. ⁹ Kumwoochi :koorkoonoo Yēēsu kule, “Āyēku anii chēēbsāmooryāyiin, iyēku :inyiing' Yuutāyiin. So, imuuchāktōōs kule nee ārāmuung' bēy?” Kimwooy :koorkoonoo kuu nyooto kuuyu kimākāsyiintōōs :Yuutayeeek āk *Samaaryayeeek. ¹⁰ Kuwālchi :Yēēsu kule, “Nto 'kēēnkētē kiyēē kōōnu :Yēyiin, ānkiinkētē chiichi soomiing' bēy, nto 'kēēmwoochinē kukōōning' bēēkaab soboon.” ¹¹ Kumwoochi :koorkoonoo Yēēsu kule, “Mokoryoontēēt, irāmēē nee bēēchoo -āmēēboontē terekyeet. Nto subak, kooy :riibkēēt. Kunyi ii, inyōōrchinē ānō :inyiing' bēēchooto bo soboon? ¹² Kikōōnēēch :kuuko acheek Yāākōōbō riibkooni. Kiyyēē :inee bēēkaab riibkooni āk lōkōkyii kuboonto keey boroobikyii. Imāchē iyib keey :inyiing' kule ibiirē Yāākōōbō?” ¹³ Yooto kuwālchi :Yēēsu kule, “Āmē :melelta subak chii ake tukul nyēē yyēē bēēkaab riibkooni, ¹⁴ nto nyoo kayye bēēko chēē ākoochinē :anii, mākoy kwaam nyoo :melelta subak. Mākukoosunēē chiichoo :bēēkaab soboon ākookoy.” ¹⁵ Kumwoochi :koorkoonoo Yēēsu kule, “Mokoryoontēēt, ānkiikōōnoo bēēchooto oō, lēyyē, simaama :melelta subak, amatachaaram bēy.”

¹⁶ Kumwoochi :Yēēsu kule, “Wēēkuur saanteeng'uung' ankookwaante keey ākoy yu.” ¹⁷ Kuwālchi :koorkoonoo Yēēsu kule, “-Māāboontē :anii saannyya.” Kumwoochi :Yēēsu kule, “Man. -Mēēboontē saannyya. ¹⁸ Kiikoomutiing' :murēnik muutu, āmā saanteeng'uung' mbo :chiichoo oboontē keey kuu nyi. Man :kiyēē 'keemwaay.”

¹⁹ Yooto, kumwoochi :koorkoonoo Yēēsu kule, “Ntēē iyēku wōōrkooyoo! ²⁰ Kikutunkyinēē mbo :kuuko Yēyiin lekemaani. Ām nee sōōmwooyē :akweek Yuutayeeek kule wōlēē yemaat /kēēkutunkyinēē Yēyiin ku Yēērusālēm?” ²¹ Kimwoochi :Yēēsu kule, “Kas kiyēē āmwooyē, makuyit :bēsyēēt nyēē mākoy kukutunkyinēē :biiko Baaba Yēyiin lekemaani nto ku Yēērusālēm. ²² Ōkutunkyinē :akweek Samaaryayeeek kiyēē -mōōnkētē, nto acheek kiinkētē kiyēē kēēkutunkyinē kuuyu bununēē :kaararaacheet Yuutayeeek. ²³ Nteenee makuyit :bēsyēēt, ankookuyit mbo kēny, yēē mākukutunkyinē :biiko Baaba ām Tāmirmiryēēt āk manta. Biiko chēē sooyē kuu nyooto chēē māchē :Baaba. ²⁴ Yēyiin ku tāmirmiryō. Kunyoo māchāktōōs /kēēkutunkyinē ām Tāmirmiryēēt āk manta.” ²⁵ Kumwooy :koorkoonoo kule, “Ānkētē kule mākuchō *Kāārārōokiintēēt,

3:35 Mat. 11:27; 28:18; Yoowa. 5:20; 10:17; 13:3; 14:10; 17:2 3:36 Yoowa. 3:16 4:2 Yoowa. 3:22 4:5 Toowu.

33:14; 48:22 * 4:6 Kiyēyiisyyē :Yoowaana kāāyiitiisyyētaab āsiiswēk kurub nyēbo Rooma. Asiistaab lo ām icheek ku asiistaab taman āk āyēēng' ām acheek. 4:9 Luuka 10:33 4:10 Yoowa. 7:37 4:12 Yoowa. 8:53 4:14 Yoowa. 7:37; 6:35 4:15 Yoowa. 6:34 4:19 Kiruu. 18:18; Mat. 21:11, 46; Yoowa. 9:17 4:20 Kiruu. 12:5-14 4:22 Room. 9:4 4:24 Yoowa. 3:3-8; Yēyuut. 2:11; 10:44-46; 2Kōōr. 3:17; Filib. 3:3

nto yoo kächō, mākōōboorwēech kiy ake tukul.”²⁶ Kuwālchi :Yēesu kule, “Ntēē nyiitēnyi ng'ālooluung'!”

²⁷ Ām āsiiswēchooto kōōyēēw :rubiikaab Yēesu. Kiilat miisin kukas kumii kung'āloolē :Yēesu āk kooroko. Nteenee māmii :nyēē kikany kuteebee koorcoonoo kule, “Imāchē nee?” nto kulēēnchi Yēesu, “Ōmwooyē nee āk koorooni?”²⁸ Kubakaakta :koorkoonoo tērēētaab bēēko ankooyeey areet akeenke ākoy kiriing' ānkumwoochi biiko ām wōlooto kule,²⁹ “Biikyoo, ankookwaa bookas chii nyēē kāmwoowoo kiy ake tukul nyēē kyaayey! Kut ku mā inee *Kāārārōokiintēēt?”³⁰ Kung'ēētyo :biikaab kiriinkoonooto ānkutākyyi key wōlēē kimii :Yēesu.

³¹ Kuwētii koorcoonoo, kusaaysaay :rubiik Yēesu kule kwoomiis. ³² Nteenee kumwoochi :Yēesu kule, “Āboontē āmnyoo nyēē -mōōnkētē :akweek.”³³ Kwaam rubiik mēt ankuteebee key kule, “Ara mii :chii nyēē kākūyibchi āmnyoo?”³⁴ Kumwoochi :Yēesu rubiichooto kule, “Āmnyoontēēnyuu ku ayey mākuutēkaab Baaba nyoo kiiyookwo ānkāāwoong'u yiisyēēt nyēē kimākwo chaayey. ³⁵ Ōmwooyē sōō nee kule, ‘Kākūng'ēt :ārook ang'wanu /kēēkēsiiis’? Kāmwoowook kule, ōrōōtootē mbareenichuut. Kaakulee-lakiitu nyēē kaakuyem /keekes. ³⁶ Kākūtoow :kēsiiisyēēt kēny /ānkāākiibēruur kēsiiintēēt. Mii kukēsē āmnyoontēētaab *soboontaab kibchuulyo sukung'erech :nyoo choonsē āk nyoo kēsiiisyē. ³⁷ Man ng'ālyoontoonoo /kēēmwooyē kule, ‘Choonē :ake, kukes :ake.’³⁸ Kāāyooktook bōōkēsiiisyē ām mbar nyēē manooyey yiisyō. Kitoowu :alake yiisyēēt nteenee boowaang'te :akweek.”

³⁹ Kicham :biikaab Samaaryaa chēē chaang' ām kiriinkoonoo *Kāārārōokiintēēt, yu kā-wokumwoochi :koorkoonoo kiy ake tukul nyēē kimwoochi :Yēesu. ⁴⁰ Nto yu kabokukwa :bichoo bo Samaaryaa yooto kimii :Yēesu, kusaaysaay Yēesu kōōbuurto keye icheek. Kucham :Yēesu kōōbuur wōlooto bēsyoōsyēk āyēēng'. ⁴¹ Kiikaasee keye :biiko alake subak chēē chaang' inee kubo kiyēē kimwooy. ⁴² Kimwoochi :bichoo koorcoonoo kule, “Mēēbērē kakiikaasee keye Yēesu kuuyu 'kēēmwoowēēch, nteenee kuuyu kaakeekas :acheek nkit kiyēē mwooyē. Kāākiinkēt kule inee ku Kāārārōokiintēēt man nyēbo biiko tukul.”

Kiisoob :Yēesu wēritaab kāāntōōyiin

⁴³ Nto yu kākubēēni :Yēesu wōlooto bēsyoōs āyēēng', kutas taay āk baannyii ākoy Kalilaaya. ⁴⁴ Mānāāwokuminy :Yēesu kiriinkēēng'waa Nāāsārēēt kuuyu kikiikumwooy :inee nkit kule, -/mākēēkooniyitē *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin ām kōōrēēnyii. ⁴⁵ Nto yu kayit Kalilaaya, kutorooch :biiko kuuyu kikiikukas :icheek kiyēē kiyey :Yēesu ām Yēerusālēm yoo kibēētii bokwomē saakwaanaa bo Keeytaayeet.

⁴⁶ Nto mii yoo kuwo kiriinkēētaab Kaana wōloo kiwēēchēē bēēko kuyēk tifaayik. Kimii :kāāntōōyiintēēt ake kaab bāytooyiintēēt ām kiriinkēētaab Kaabernaam nyēē kiboonto wēriinyii nyēē kimnyoonē. ⁴⁷ Yu kawokukas :kāāntōōyiintonoo kule kākūchōōnēē :Yēesu Yuuteeya, wokusaaysaay kuchō Kaabernaam chokōōsoobchi wēriinyii nyēē ki lalaat miisin. ⁴⁸ Yu kayit, kumwooy :Yēesu kule, “Ām nee yu māchē :biiko alake ayey kiy nyēbo kwōng'uut nto iyēnchinē ng'aleekyuu?”⁴⁹ Kumwoochi :kāāntōōyiintonoo Yēesu kule, “Keebe ōō, mokoryoontēēt, kumanaang'et :leekweet.”⁵⁰ Yooto kuwālchi :Yēesu kule, “Wēēchi keye kaa, kākūsob :lakwang'uung'.” Kiyēnchi :chiichoo kiyēē kimwoochi :Yēesu.

⁵¹ Nto lētuunoo kumii :kāāntōōyiintonoo kōōyēēyē, kutuuyēē motwoorikyii kēēlto. Kumwoochi :choo kule, “Kākūsob :wēring'uung'!”⁵² Kuteebee :kāāntōōyiintonoo bichooto kule, “Ko tyaa :asiista kukāykāyiitu :wēēriit?” /Kēēlēēnchi, “Kō asiista akeenke lang'at kosolēny.”[†] ⁵³ Kusēw :kwaan kule kō tēē yooto :asiista kumwoochinē :Yēesu

4:25 Luuka 22:67; Yoowa. 1:41; 7:26, 31; 10:24; 11:27 4:26 Yoowa. 9:37 4:34 Yoowa. 6:38; 8:28; 10:18; 12:49-50; 14:31; 15:10; 17:4 4:35 Mat. 9:37 4:41 Yoowa. 2:23 4:42 Luuka 2:11 4:44 Māārō 6:4 4:46 Yoowa. 2:1-11
4:48 Mat. 12:38-39; Māārō 8:11-12; Luuka 11:29; Yoowa. 6:30 † 4:52 Kiyēyiisyēē :Yoowaana kāāyiitiisyēētaab āsiiswēk kurubē nyēbo Rooma. Asiistaab tisab ām icheek ku asiistaab akeenke ām acheek.

kule, kāākusob :leekweet. Kunyoo, kiikaasee keey :chiichoo āk kanyii tukul Yēesu. ⁵⁴ Ki kwōng'uutyēetaab āyēēng' :nyiitēnyi kuyēyē :Yēesu kuchakee kēyēwunēē Yuuteeya kuchō Kalilaaya.

5

Kiisob :Yēesu chii ām Kibōoytaab Beteesta

¹ Kuwo :Yēesu lētuunoo Yēerusālēm wōlēē kimii kuyēyēē :Yuutayeeek saakweet. ² Kimii :kibōoyto ake nyēē kilēēkitēē yēbo Oreetaab Kēēchiirēk nyēē kikiimuut :kēēl-wookik muutu chēē kitinyē wuurwēēt. /Kēēkuurē yotoo ām kuutiitaab Yuutayeeek kule Beteesta. ³ Kimii :biiko chēē kimnyoontōōs chēē kimurēē keey ng'wēny ām kēryōōsyēchooto. Kikōryootiin :alake, kusōnkōchootiin alake āk chēē kichunkutootiin.* ⁵ Kikiikusyēn :akeenke ām bichoo kēnyiisyēk sosom āk sisiit. ⁶ Yu kakas :Yēesu chiichotoo kukārintit ām yotoo kōōnkēt kule kikiikusyēn kēnyiisyēk chēē chaang'. Kuteebee chiichotoo kule, “Imāchē isob?” ⁷ Kuwālchi :chiichoo kule, “Mokoryoontēēt, māmii :chii nyēē kawira kibōoyoo yoo wērwerē keey :bēēko. Yoo kātāasyēēmē, kāsīmkōōwut :ake kēny.” ⁸ Kumwoochi :Yēesu kule, “Ng'eet ankiinam kisyeeereeng'uung' ānkiwēēsyēt.” ⁹ Kusob :chiichotoo bakeenke. Kinam kisyeeerenyii ānkuwēēchi keey!

Kikwiil :kāāntōoyikaab Yuutayeeek Yēesu

Kuyēyāktōōs :ng'aleechu, ki bēsyēētaab Sabaato. ¹⁰ Kunyoo, kumwoochi :kāāntōoyikaab Yuutayeeek chiichoo /kākiisobē kule, “Inkēt kule bēsyēētaab *Sabaato ra? Māchāmuung' :kiruutēkyoo inamaate kisyeeereet.” ¹¹ Kuwālchi :chiichoo kule, “Chiichoo kēēsooboo :nyēē kāmwoowo anam kisyeeereenyuu ānkāwēēsyēt.” ¹² Kuteebee :bichoo kule, “Chii ng'oo :nyotoo kāmwoowuung' inam kisyeeereeng'uung' ānkiwēēsyēt?” ¹³ Kimēēnkēt :chiichoo /kikiisobē kule ki ng'oo :nyotoo, kuuyu kikiikuboty :Yēesu wōlēē kimii :biiko chēē chaang'. ¹⁴ Nto yityo, chokunyōōrchi :Yēesu chiichotoo biiwu-utaab *Kōōtaab Yēyiin. Kimwoochi kule, “Kēēsob oob? 'Keekas, -mataweeyey ng'ōōki kuuyu imuuchē kuchōōnchiing' :mnyaat.”

¹⁵ Kiwokumwoochi :chiichoo kāāntōoyichoo bo Yuutayeeek kule Yēesu nyi kiisobē inee. ¹⁶ Yotoo, kutoow kāāntōoyichoo bo Yuutayeeek kuwus Yēesu kuuyu kiisobiis ām bēsyēētaab *Sabaato. ¹⁷ Kumwoochi :Yēesu kāāntōoyichoo kule, “Tākuyēyiisyē :Baaba anii, kunyoo āyēyiisyē :nkani.” ¹⁸ Kiyey :ng'aleechaata kusyeem :kāāntōoyichoo kubakach Yēesu. Kimāmāchē baateey kubakach kuuyu kiisobiis ām bēsyēētaab Sabaato, nteenee kuuyu kimwooy kule kwaan :Yēyiin, ng'ālyoo nyēē ibooru kule kii-āyēēchēē keey :inee Yēyiin.

Nyōōrtooy :Leekweet kāāmuukēywēēk wōlēē mii :Kwaan

¹⁹ Kunyi, kimwoochi :Yēesu bichoo kule, “!Kāāmwoowook, māyēyēē keey :Leekweet ng'al nkit, nteenee kāsēē Kwaan. Kunyoo, kiyēē yēyē :Kwaan, kuyēyē :nkinee Leekweet kiyotoo. ²⁰ Chāmē :Kwaan Lakwanyii ānkōōboorchinē kiy ake tukul nyēē yēyē :inee. Mākōōboorchinē mbo tukuuk chēē biirē chēbo ra ankumoolat :akweek tukul ng'aleechaata. ²¹ Kuu yoo ing'ēētē :Kwaan chii nyoo kaakume ānkōōkoochi soboonto, kōōkoochinē :nkinee Lakwanyii biiko soboonto choo kaakucham kōōkoochi. ²² -Mēētiilchinē :Kwaan chii ng'al. Nteenee kiikōōkoochi Lakwanyii kāāmuukēywēēk tukul kōōtiilchi biiko ng'al,

4:53 Mat. 8:5-13 4:53 Yoowa. 2:23 4:54 Yoowa. 2:11 * 5:3 /Kikēētāsyi ām siruutēk alak ng'aleechu: ānkikānyē kuwērwerē keey :bēēko. /Kikēētāsyi ām siruutēk alak subak kērywoontēētaab 4: Kicham kurēku :malayikeetaab Yēyiin kibtaman ānkuwērwerē bēēko. Nto chiito nyoo kāsīmkōōwut kibōoyoo yoo kāwērwerākiis :bēēchoo, kusobēē bōōr ake tukul nyēē kōboonto. 5:9 Māārko 2:10-11 5:9 Māārko 2:27-28; Yoowa. 5:16, 18; 7:21-22; 9:14 5:10 Chuy. 20:8-10; Cherem. 17:21-22 5:13 Mat. 8:18; 13:36; Yoowa. 6:15; 11:54; 12:36 5:14 Mat. 12:45; Yoowa. 8:11; Yāāk. 5:16 5:18 Yoowa. 1:34; 3:35; 7:1; 8:16, 19; 10:17-18, 29-38; 14:8-11, 20, 28; 15:9-10; 16:27-28; 17:1-26 5:19 Yoowa. 1:34 5:20 Yoowa. 3:35 5:21 Yoowa. 11:25 5:22 Yoowa. 3:18; 5:27, 30; 9:39; 12:47-48; Yēyuu. 10:42; 1Yoowa. 2:28; Yuuta 14-15

²³ sukung'eet kukoonyit :biiko tukul Leekweet kuu wōloo koonyititooy Kwaan. Nto chii nyoo mākoonyitē Leekweet kumākoonyitē nkinee Kwaan nyoo kiiyooku.

²⁴ !Kāāmwoowook, chii nyoo kāsē ng'aleekyuu ānkōokoosēē keye Baaba nyoo kiiyookwoo, kunyōōru :chiichoo *soboontaab kibchuulyo. Kiikusiirtēē meet ānkunyōōr soboonto nyēē -/mēēkiitiilchinē ng'al. ²⁵ !Kāāmwoowook, mii kuyitu :bēsyeēt, ankookuyit :bēsyoonooto yēē makukas :biiko choo kiikubootyo kiyēē mwooyē :Lakwataab Yēyiin. Nyōōru soboonto :biiko choo kēēyēnchi ng'aleechaa. ²⁶ Kuu yoo chōōnēē :soboonto wōlēē mii :Kwaan, kiikuyey :Kwaan kuchōōnēē :soboonto wōlēē mii :Leekweet. ²⁷ Kiikōōkoochi :Kwaan kāāmuukēywēēk kōōtiilchi chii ng'al, kuuyu *Wēritaab Chii :inee. ²⁸ -Moolat ng'aleechu. Makuyit :bēsyeēt nyēē makukas :biiko tukul choo kiikubēk kuutiinyuu, ²⁹ nto yooto makukwaanee mbēērōōsyēkwaa. Choo kiikuyey ng'aleek chēē kāroomēch mākunyōōr soboonto nyēē lēēl. Nteenee mākubootyo :choo kiikuyey ng'aleek chēē miyootēch. ³⁰ -Māāyēyēē keye kiy, nteenee ātiilē baateey kiyēē mwoowoo :Baaba ānkubo man, kuuyu -māāyēyē kiyēē āmāchē, nteenee āyēyē kiyēē māchē :nyoo kiiyookwoo.

Tukuuk chēē ibooru kule Lakwataab Yēyiin :Yēēsu

³¹ Nto kaang'alaalee keye, nto kaayey kiy nyēē māchāmē :biiko. ³² Nteenee mii :ake nyēē ng'aloolēēnoo anii ānkāānkētē kule kiyēē mwoowu kurubta keye anii kubo man. ³³ !Kyōōyooktē :akweek biiko kuba wōlēē mii :Yoowaana ānkiikumwoowook ng'aleek chēbo man kurubta keye āk anii. ³⁴ -Māāmoong'tēē keye kiyēē mwooyē :biiko kurubta keye āk anii, nteenee āmwooyē kuu nyooto /sikiiraraachaak. ³⁵ Ki nōmōryoo :Yoowaana nyēē kiikoochinē biiko lēbkēyyēēt ānkuyōōng'ērēkyi :akweek lēbkēyyoonooto kibo bēsyoōs chēē ng'eri. ³⁶ Nteenee mii :tukuuk chēē nyikiisēch kusiir ng'aleek choo kimwoowu :Yoowaana. Chooto ku tukuukaab kwōng'uut choo kiikōōtōōrwoo :Baaba kule ayey. Ibooru :chooto kule Baaba :nyēē kiiyookwoo. ³⁷ Kiikumwooy :nkinee Baaba wōlēē āwuuyē :anii. Manookas kuutiinyii amanookas eernyii, ³⁸ āmēēbērē kyoanam ng'ālyoontēēnyii kuuyu -mōōyēnchinē nyi kiiyooku :inee. ³⁹ Kyoocham ōrōōtootē siruutēk miisin ōbērē tōōs yoo kooyey kuu nyooto +mōōnyōōru *soboontaab kibchuulyo. Ntēē mwoowu :siruutēchuutēchu wōlēē āwuuyē :anii, ⁴⁰ ānkoo kuwuu nyooto, -mōōchāmē okwaa wōlēē āmiitē sōōnyōōru soboontaab kibchuulyo.

⁴¹ -Māāmoong'tēē keye kule kusilo :biiko, ⁴² nteenee ānkētook wōlēē ōwuuyē. Ānkētē kule -mōōboontē chamateetaab Yēyiin ām moonikwook. ⁴³ Kyāāchōō wōlēē ōmiitē ām kaayneetaab Baaba, nteenee otay otaachaa. Nto yoo kāchō :chiito ake ām kaayneenyii nkit, ōchāmē :akweek nyooto. ⁴⁴ Ōmuuchē raat ōyēnwoo kule nee yoo bēre :chii ām akweek nto /kēēsil kusiir yēē kātōōchēēng'ē kusilook :Yēyiin? ⁴⁵ -Moosoot naas kule +maamwaaytaak :anii ām wōlēē mii :Baaba. Nteenee chiito nyēē mwooytook ku *Muusa nyoo ōyēēlchinē ām kāāsōōtēywēēkwook. ⁴⁶ Nto kyōōyēnchi Muusa, nto kōōyēnwoo kuuyu kisir :Muusa ng'aleek kurubta keye āk anii. ⁴⁷ Nteenee yoo -mōōyēnchinē kiyēē kisirē :Muusa ii, ōyēnchi kule nee kiyēē āmwooyē :anii?"

6

*Kibay :Yēēsu biiko chēē kikēēytēē kisyēērōōk muut
(Mataayo 14:13-21; Māārko 6:30-44; Luuka 9:10-17)*

¹ Nto mii bēsyeēt ake, kwoochi :Yēēsu komosta nyiin ake bo Tōōliilēētaab Kalilaaya. / Kēēkuurē tōōliiloonoo kaayneet ake kule Tibeerya. ² Yooto koosaab :biiko chēē chaang' sakaramteet kurub inee kuuyu kikiikukas ng'aleek chēbo kwōng'uut chēē kiyēchi :inee

5:23 Filib. 2:10-11 5:24 Yoowa. 3:16; 5:22; 8:51; 10:28; 11:25-26; 14:6; 17:2; 20:31; 1Yoowa. 2:25; 3:14; 5:11 5:26
Yoowa. 1:4 5:30 Yoowa. 4:34 5:34 Yoowa. 1:15, 19, 34 5:36 Yoowa. 4:34; 10:25, 38; 14:10-11; 15:24 5:37
Chuy. 20:19; Kiruu. 4:12 5:38 Mat. 22:29; Yoowa. 16:9 5:39 Luuka 24:27, 44; 2Tēm. 3:15-16; 1Bēt. 1:10-11
5:41 Yoowa. 7:18 5:44 Yoowa. 12:43 5:46 Kiruu. 18:15, 18; Luuka 24:27, 44; Yēyut. 3:22, 26; 7:37; 13:32-33
5:47 Luuka 16:31

biiko choo kimnyoontōos. ³ Yu kayit biitooonoto, kootooch āk rubiikyii ākoy lekem ānkuwokōobuurto ng'wēny. ⁴ Kikiikuriik yooto :bēsyōōsyēk chēē āmēē :Yuutayeeek *Saakweetaab Keeytaayeeet.

⁵ Yu kakas :Yēesu kukwoonchinē :biiko chēē chaang', kuteebee Filibō kule, “Kēenyōōrchinē ānō āmiik chēē kēēbāyēē bichu tukul?” ⁶ Kitēēbēē :Yēesu Filibō ng'aleechara buch kutyēmē. Kiinkētē :inee kiyēē kimakuyey. ⁷ Kuwālchi :Filibō Yēesu kule, “Ānkoo nto /kakyaalta kiy ake tukul nyēē /kēēboonto, -/mākēēnyōōru beesaan chēē yēmē kyoolchinēē bichu āmnyoo kisich nyēē kaam.” ⁸ Kumwooy :Antereeya nyoo ki rubiintēetaab Yēesu ānkitsuubcho āk Simōōni Bētērō kule, ⁹ “Mii yu :wēero nyēē boonto mukaatiin muut āk *burburiinēk āyēēng' chēē minkēēch, ara yēmē :chooto keebayee bichu tēē chu tukul?” ¹⁰ Kumwoochi :Yēesu rubiikyii kuyey biiko kōōbuur ng'wēny ām yēbo keeweet. Kimāchē kuyitē :bichu murēnik kisyēērōōk muut.

¹¹ Kunam :Yēesu mukaatiinechara ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy, nto yityo, /kēēbchēchi-noot bichoo. Kiyey nkicheek burburiinēchooto kuu nyooto. Kiyem :biiko tukul. ¹² Nto mii yoo, kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “Ōruruuch choo kāng'ēt.” ¹³ Kōōruruuch :rubiik koonyiit kērēboonik taman āk āyēēng'. ¹⁴ Yu kabokukas :biiko ng'ālyoontooni bo kwōng'uut kiyey :Yēesu, kumwooy kule, “Kubooyiit man, *wōōrkooyoontēetaab Yēyiin :chiichi nyoo /kikēēmwooyē kule mākuchō kōōrēēt.” ¹⁵ Kiinkētē :Yēesu kule kimāchē :bichoo bokunam inee kukērchi koong' kuyēk bāytooyiintēēt. Yooto koosikta kuwo lekem.

Kiwēēsyētēē :Yēesu bēēko barak

(Mataayo 14:22-33; Māārko 6:45-52)

¹⁶ Yu kāākwimēn, kurēkto :rubiikaab Yēesu ākoy tōōliil. ¹⁷ Kulaany mwēēnkēēt ānkutākyi keey *kiriinkēētaab Kaabernaam. Kināmchi :mwēēnānēēt bichoo wōlooto kumāboonto keey Yēesu. ¹⁸ Kichō :wusōōnēēt ankusyool bēēko. ¹⁹ Yu kikiikuba :rubiichoo ām lōōyinto nyēē kiyitē kiilomiitaanik muut nto ku lo, kukas Yēesu kumii kuwēēsyētoonunēē bēēko barak kutākyinē keey mwēēnkoonoto. Kimuuyo :rubiichoo miisin. ²⁰ Yooto, kumwoochi :Yēesu kule, “-Mōōmuuyē, nto yu anii :nyoo!” ²¹ Kutaach :rubiik Yēesu kuchō mwēēng'. Yooto, kuchaakta :mwēēnkēēt ākoy sakaramteet wōlēē /kikēēmākyinē wokōōyyoonyēē.

Āmnyoo :Yēesu nyēbo soboonto

²² Yu kāwokuyyeech :kōōrēēt, kōōnkēt :biiko choo king'ētunēē komosta nyiin ake bo tōōliiloonoo kule ki mwēēnkēēt akeenke baateey nyēē kimii yooto. Kiinkētē :bichoo kule kimanaabeeta keey :rubiik Yēesu. ²³ Yooto, kukwaanee :mwēēnkōōsyēk alake *kiriinkēētaab Tibeerya ānkubokōōyyoonyēē yēē kilēēkitēē :yoo kyoomiisyēē :biiko. ²⁴ Bērē kukas :biiko kule kāmēētākumii :Yēesu āk rubiikyii, kulaany mwēēnkōōsyēchoo kuba *kiriinkēētaab Kaabernaam bokucheeng'at Yēesu.

²⁵ Yu kābokunyōōrchi Yēesu wōlooto, kuteebee kule, “Kāānēētiintēēt, 'kēēyitu wōli kutyaa?” ²⁶ Kuwālchi :Yēesu kule, “!Kāāmwoowook, ōchēēng'ootoo kuuyu kwōōbiy-oong'iisyē āmēēbērē kuuyu kwookas kāāmuukēywēēkaab Yēyiin. ²⁷ -Mōōbēng'tēē chēēng'sēētaab āmit chēē bēku, nteenee ōnēmchi keey ōchēēng'ē āmnyoontēetaab kibchuulyo. Āmnyoontoonoo ku nyoo kōōnook *Wērītaab Chii, kuuyu inee :nyēē kiikōōkoochi :Baaba Yēyiin kāāmuukēywēēk kuyey kuu nyooto.” ²⁸ Kuteebee :biiko Yēesu kule, “Ara, kēēyēyē kule nee sikiinēmchi keey yiisyēētaab Yēyiin?” ²⁹ Kuwālchi :Yēesu kule, “/Kiinēmchi keey yiisyēētaab Yēyiin /kukiikaasee keey chiito nyoo kiiyooku :inee.” ³⁰ Kuteebee :bichoo Yēesu kule, “Kiy nee nyēbo kwōng'uut nyēē +meeyey siki-ikaaseeniing' keey? ³¹ Kyaam :biikyoo choo kibo kēny maana ām kōōr nyēē suurkwēēn,

6:2 Yoowa. 2:23 6:3 Mat. 5:1 6:4 Yoowa. 2:13 6:8 Māārko 1:16; 13:3; Yoowa. 1:40; 12:22 6:11 Yoowa. 21:9, 13 6:14 Kiruu. 18:15, 18; Luuka 7:16; Yoowa. 1:21; 4:19; 7:40; 9:17; Yēyuut. 7:37; 13:32 6:15 Yoowa. 5:13
6:23 Yoowa. 6:11 6:26 Yoowa. 2:11 6:30 Mat. 12:38; Māārko 8:11; 13:22; Yoowa. 4:48; 1Kōōr. 1:22

kuu yoo mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule, ‘Kiikoochi kwaam āmnyoontēēt nyēē chōōnēē barak.’†” ³² Kumwoochi :Yēēsu nanyuun bichoo kule, “!Kāāmwoowook, -moosoot sōō baateey kule kikōōnook *:Muusa āmnyoontoonoo kichōōnēē barak, nteenee ōsōōtē kule kōōnook :Baaba āmnyoontēētaab man kuchōōnēē kibkōōnkōy. ³³ Āmnyoontēētaab Yēyiin ku nyoo chōōnēē kibkōōnkōy ānkuyibchinē biich soboonto.” ³⁴ Yooto, kumwoochi :bichoo Yēēsu kule, “!kōōnēēch kwaak āmnyoontoonooto.” ³⁵ Kumwooy :Yēēsu kule, “Anii :āmnyoontoonooto bo soboon. Moomē :kēmēy chiito nyoo kāchō wōlēē āmiitē. Nto nyoo keekaaseenaa keyy kumoomē :melel. ³⁶ Kuu yoo kātāāmwoowook, kookasaa -āmōōkoosēēnoo keyy. ³⁷ Chii ake tukul nyoo kākōōno :Baaba, kuyēku nyeenyuu nyēē mākooy akwet bēsyeēt ake. ³⁸ Kyāāchōōnēē kibkōōnkōy sichaayey kiyēē māchē :Baaba nyoo kiiyookwoo mēēbērē kyāāchōōnii chaayey kiyēē amāchē. ³⁹ Mākwoo :Baaba kule -māāboot chii mbo akeenke am choo kiikukōōno, nteenee +maang'eet ake tukul bēsyeētaab tabanta. ⁴⁰ Man, mākyinē :Baaba *soboontaab kibchuulyo biiko tukul choo ikoosēēnoo keyy.”

⁴¹ Yooto kutoow :kāāntōōyikaab Yuutayeek koong'unyng'uuny kuuyu kimwooy :Yēēsu kule, inee ku āmnyoontēēt nyēē chōōnēē kibkōōnkōy. ⁴² Kimwooy :bichoo kule, “So, mā wēritaab Yōōsēēf :chiichi? Ntēē kiinkēt kwaan āk kaamet. Am nee sukumwooy raat kule chōōnēē :inee kibkōōnkōy?” ⁴³ Kumwoochi :Yēēsu bichoo kule, “-Moong'unyng'uuny. ⁴⁴ Māmii :chii nyēē imuuchē kuchō wōlēē āmiitē yoo kāmāyis :Baaba nyoo kiiyookwoo. Yoo kāākuchō, +maang'eetee meet bēsyoono bo tabanta. ⁴⁵ /Kikeesir am siruutēkaab *wōōrkooyikaab Yēyiin kule, ‘Makooneet :Yēyiin biiko tukul.’† Chii nyoo kaakukas kāānēētiisyoonoo ānkusēw, kuchōōnii wōlēē āmiitē. ⁴⁶ Mēēbērē kaamwaay yooto kule kiikukas :chii Baaba nteenee anii nkit nyoo āchōōnēē wōlēē mii :inee nyēē kyaakas. ⁴⁷ !Kāāmwoowook, chii ake tukul nyoo ikoosēēnoo keyy kuboonto :nyoo kēny *soboontaab kibchuulyo. ⁴⁸ Anii :āmnyoontēētaab soboonto. ⁴⁹ Kyaam :biikyoo choo kibo kēny maana am kōōr nyēē suurkwēēn nteenee kiikubēk :bichoo tukul. ⁵⁰ Nteenee mābotē :chii nyoo kaam āmnyoontooni chōōnēē kibkōōnkōy. ⁵¹ Anii :āmnyoontoonooto chōōnēē kibkōōnkōy. Yoo kaam :chii mākunyōōr soboontaab kibchuulyo. +Māākōōnu bōōrnyuu kuyēk āmnyoontēēt nyēē sukōōsoob kōōrēēt.”

⁵² Kiyey :ng'aleechu kukōōrōmiitu :kāāntōōyichoo bo Yuutayeek miisin. Kimwooy kule, “So, imuuchē kule nee :chiichi kukōōnēēch bōōrnyii kyaam?” ⁵³ Kumwoochi :Yēēsu kule, “!Kāāmwoowook, yoo kamoo-am bōōrtaab *Wēritaab Chii ankooyee korotiikyii, mākooy ōnyōōru soboon. ⁵⁴ Chii nyoo kaam bōōrnyuu ankuyee korotiikyuu, kunyōōru :chiichoo *soboontaab kibchuulyo. +Maang'eetee chiichoo meet am bēsyeētaab tabanta. ⁵⁵ Āmnyoo nyēbo man :bōōrnyuu ānkubo koomānuut :korotiikyuu. ⁵⁶ Chii nyoo kaam bōōrnyuu ankuyee korotiikyuu, mākunoomnyo āk anii ānkāānoomnyē āk inee. ⁵⁷ Kuu yoo āminyēē kāāmuukēywēēkaab Baaba nyoo kiiyookwoo, mākuminyēē :nkinee chiito nyoo kaam bōōrnyuu kāāmuukēywēēkyuu. ⁵⁸ Anii :āmnyoontoonooto kichōōnēē kibkōōnkōy. Makerkeyy :āmnyoontoonoo āk nyoo kyoome :biikyoo choo kibo kēny, ānkoo kyaam, kibēk. Chiito nyoo kaam āmnyoontooni kunyōōru soboontaab kibchuulyo.” ⁵⁹ Kimwooyē :Yēēsu ng'aleechaa kumii kōōnēētiisyē am *kōōtaab saayeeet am Kaabernaam.

Kiichuchuuyee keyy :rubiik chēē chaang' wōlēē mii :Yēēsu

⁶⁰ Yooto kakas :rubiikaab Yēēsu ng'aleechu, kumwooy :wōlēē wōō kule, “Māku nkoolat :ng'aleechu! Ng'oo :nyēē sukoomuuch!” ⁶¹ Kiinkēt :Yēēsu kiyēē kimii kōōyiyimē rubiik. Yooto, kumwoochi kule, “So, kāyēk kāānākuut :ng'aleekyuu? ⁶² /Keemwa baa, kule nto

† 6:31 Tyēēnwookik 78:24 6:31 Chuy. 16:4, 15; Kāāyit. 11:7-9; Neem. 9:15; Tyēēn. 78:24 6:34 Yoowa. 4:15
6:35 Yoowa. 4:13-14; 6:48-58; 7:37 6:36 Yoowa. 20:29; 16:9 6:37 Yoowa. 17:2, 24 6:38 Māārkō 14:36; Yoowa.
4:34 6:39 Yoowa. 10:28; 17:12; 18:9 6:40 Yoowa. 5:24 6:42 Māārkō 6:3 † 6:45 Isa. 54:13 6:46 Yoowa.
1:18 6:48 Yoowa. 6:35 6:56 Yoowa. 15:4-5 6:58 Māārkō 14:22-24; 1Kōōr. 10:16

kookas *Wēritaab Chii kōōyēyē kibkōōnkōy, nto kāwuuyiitu nee? ⁶³ Kōōnu :Tāmirmiryēētaab Yēyiin soboonto nyēē mākōōnu :kāāmuukēywēēkaab chii. Kōōnu :ng'aleek choo kāāmwoowook soboonto kuuyu kwoonēē wōlēē mii :Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ⁶⁴ Ānkoo kuwuu nyooto, mii :alake ām akweek chēē -mēēkoosēēnoo keyy.” Kiinkēt :Yēēsu kung'eetee kēny kule ki mbo ng'oo :chēē kimēēkoosēē keyy inee ānku ng'oo :nyēē kimakuchaamta inee. ⁶⁵ Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, “Ki ng'ālyoontoonooto :nyoo kyāāmwooytēē kule, māmii :chii nyēē chōōnii wōlēē āmiitē yoo kāmāyis :Baaba.”

⁶⁶ Kiichuchuuyee keyy Yēēsu :biiko chēē chaang' kung'eetee yooto. ⁶⁷ Yooto kuteebee :Yēēsu rubiichoo ki taman āk āyēēng' kule, “Ōmāchē :nkakweek obakaakta?” ⁶⁸ Kuwālchi :Simōōni Bētērō kule, “Keebe ānō ōō, Mokoryoontēēt? Ntēē iboontē :inyiing' lōkōōy chēbo soboontaab kibchuulyo. ⁶⁹ Kiikoosēēniing' keyy ānkēēchāmē kule inyiing' *Kāārārōokiintēēt nyēē chōōnēē wōlēē mii :Yēyiin.” ⁷⁰ Yooto kumwoochi :Yēēsu kule, “Akweek oob rubiik taman āk āyēēng' chēē kyāākwēyook anii? Nteenee mii :nyēē kibrōkōsyoo ām akweek.” ⁷¹ Kumwooyē :Yēēsu kuu nyooto, king'āloolēē Yuuta Iskaryoot nyēē kimii wokuchoomtooy inee.

7

Kitāchiin :Yēēsu āk ng'aleekaab mbo ng'eetaabkaamet

¹ Yu kāākuyityo, kōōnēētiisyootēē :Yēēsu Kalilaaya. Kimāmāchē kuwēesyētootēē Yuuteeya kuuyu kimāchē :kāāntōōyikaab Yuutayeeek kubakach. ² Yooto, kikiikuriik :Yuutayeeek kwaam *Saakweetaab Kēryōōsyēk. ³ Kumwoochi mbo :ng'eetaabkaamet Yēēsu kule, “Ing'eetee yu ānkiiwē Yuuteeya sukukas rubiikuuk chēbo wōlooto tuku-uchu bo kwōng'uut chu iyēyē. ⁴ Māchāktōōs ibooru keyy nyēē karaam siitooku. Kunyoo, kany kutookunēē kōōrēēt :ng'aleechu bo kwōng'uut.” ⁵ Kimēēkoosēē keyy mbo :ng'eetaabkaamet Yēēsu. ⁶ Yooto kumwoochi :Yēēsu icheek kule, “Manaayit :bārooyinnyuu nyēē yemaat nteenee oyeyaate :akweek kiyēē ōmāchē. ⁷ Mā akweek chēē wēchook :biikaab kōōrooni, nteenee wēchoo anii kuuyu āburyoong'tooy icheek kubo rōkōs nyēē yēyē. ⁸ Obe :akweek saakwaanaa kuuyu manaayit :bārooyinnyuu.” ⁹ Yooto kung'ētunēē :Yēēsu Kalilaaya.

Kichuunchuun :Yēēsu āk kāāntōōyikaab Yuutayeeek

¹⁰ Nto yu kaakuba mbo :ng'eetaabkaamet, kuwaayta keyy Yēēsu ākoy Yēērusālēm. ¹¹ Kimii :kāāntōōyikaab Yuutayeeek kuchēēng'ēē Yēēsu wōlooto. Kitēēbootē kule, “Mii ānō :chiichoo ōō?” ¹²⁻¹³ Kichoomootē :biiko wōlēē wōō kung'āloolēē Yēēsu kuuyu kiiywēyē kāāntōōyikaab Yuutayeeek. Kimwooyē :bichoo alake kule, “Karaam :chiichoo.” Kumwooyē :alake kule, “Buryo, ibērbēērootē biich.”

¹⁴ /Kikyaam saakwaanaa nto miitē kwēēn āk kwēēn, kuwo :Yēēsu *Kōōtaab Yēyiin ānkutoow kōōnēētiis. ¹⁵ King'woonchi kāāntōōyikaab Yuutayeeek :wōlēē kiinēētitooy :Yēēsu kut kumwooy kule, “Kēēnkētēē nee :nkinee nyi siruutēkaab Yēyiin āmēēbērē kiikumānchi?” ¹⁶ Kumwoochi :Yēēsu bichoo kule, “Ng'aleek chēē ānēētook mēēbērē cheechuu, nteenee kwoonēē wōlēē mii :Yēyiin nyoo kiiyookwoo. ¹⁷ Chii nyoo kakwey kuyey kiyēē māchē :Yēyiin, mākōōnkēt yoo kwoonēē :ng'aleekyuu wōlēē mii :Yēyiin, nto cheechuu nkit. ¹⁸ Chiito nyoo ng'āloolēē ām kāāmuukēywēēkyii, kumāchē :nyoo kule /kēēkoonyit. Nteenee āmāchē anii kunyōōr koonyit :nyoo kiiyookwoo. Achurtaat ānkāāyooong'unēē manta. ¹⁹ Kikōōnook *Muusa kiruutēk āmāmii :chii mbo akeenke ām akweek nyēē riibē kiruutēchoo. So, ōmāchē ōbākākyoo nee?” ²⁰ Kumwoochi :biiko kule, “Kiikubunuung' :mēt ēē? So, ng'oo :nyēē māchē kubakachiing'?” ²¹ Koomiiny

6:63 Yoowa. 3:5-8; 1Kōōr. 15:45; 2Kōōr. 3:6 6:64 Yoowa. 13:11; 16:9 6:65 Yoowa. 6:44 6:69 Māārkō 8:27-30
6:69 Māārkō 1:24 6:71 Yoowa. 12:4 7:1 Māārkō 3:6; 6:19; Yoowa. 5:18; 7:19-20, 25; 8:37, 40; 11:53 7:2
Chuy. 23:16; Laawi. 23:33-43; Kiruu. 16:13-15 7:5 Yoowa. 16:9 7:6 Yoowa. 2:4 7:7 Yoowa. 15:18-19 7:11
Yoowa. 11:56 7:12-13 Yoowa. 9:22 7:15 Māārkō 6:2; Luuka 2:47 7:16 Yoowa. 12:49; 14:10 7:18 Yoowa.
5:41; 8:50; 12:43 7:19 Yoowa. 1:17; Room. 2:17-24 7:20 Yoowa. 8:48

:Yēesu mēt ankas taay kule, “Kyaayey kiy akeenke baateey nyēbo kwōng'uut ām Sabaato. King'woonchook akweek tukul :kiyooto. ²² Mwooyē :siruutēkaab Muusa kule ōmurootānē wēeriik ām bēsyēetaab sisiit. (Kubooyiit man mēebērē Muusa nyē kimwooyē, nteenee mbo kuukoong' chuut kibo taay.) Kōōnook :yooto ōmurootānē wēeriit ām bēsyēetaab Sabaato yoo /kikēēsichē yēē Sabaato. ²³ Kunyoo, yoo ākoo /kiimurootānē wēero bēsyēetaab Sabaato ōtiltooy kiy kisich buch, /simākyiiri kiruutyoonoo bo Muusa ii, kubo nee ōnyēerchoo anii yoo kāasoob chiito kumukuul ām bēsyēetaab Sabaato? ²⁴ -Mōōtuchinē ng'al buch kukōōkāsunēē saang', nteenee māchāktōōs ōlyēbē ōyooong'unēē manta.”

Kicham :biiko chuut alake kule Kāārārōokiintēēt :Yēesu

²⁵ Kimwooyē :biikaab Yēerusālēm alake kule, “Mā chiichi nyoo /kēmāchē /keebakach? ²⁶ Nto yu inee :nyi mii kung'ālōolēē taayeetaab biiko āmēebērē mwoochinē :kāāntōōyikyoo kiy.” Kulē :alake “Ara kāākōōnkēt kule *Kāārārōokiintēēt :chiichi?” ²⁷ Kumwooyē :chuut alake kule, “Ntēē kiinkētē yēē chōōnēē :chiichi. Nteenee māmii :chii nyēē inkētē bēsyēēt nyoo chōōnēē :Kāārārōokiintēēt.”

²⁸ Yooto kumwooyē :Yēesu kukas :biiko tukul kule, “Man, kōōlē ōnkētoō ānkōōnkētē subak wōlēē āchōōnēē? Mēebērē kyāachōōnēē key. Bo man :nyoo kiiyookwoo, āmōōnkētē :akweek inee. ²⁹ Nteenee anii :nyēē ānkētē, kuuyu kyāachōōnēē wōlooto ānku inee :nyēē kiiyookwoo.” ³⁰ Yu kāmwooyē :Yēesu kuu nyooto, kumach :kāāntōōyikaab Yuutayēek kule kunam nteenee māmii :chii nyēē kitiiny kuuyu kitoombo kuyityiin :wōlēē kiikuchōbto :Yēyiin. ³¹ Ānkoō kiwuu nyooto, kiikaasee key :biiko chēē chaang' inee. Kimwooyē :bichooto kule, “Ara, yoo kāchō :Kāārārōokiintēēt, makuyey ng'aleek chēbo kwōng'uut kubiir chēē yēyē :chiichi?”

Kimach :Farisaayēek kunam Yēesu

³² Yu kukas *Farisaayēek ākoo mbo kibkōrōs chēē wōōyēch kuchoomootē :biiko kung'ālōolēē Yēesu nyēē karaam, kōōyookto riibiikaab Kōōtaab Yēyiin kule bokunam Yēesu. ³³ Kutas taay :Yēesu kumwooyē kule, “+Mākēēboontē key akweek ām bēsyōōsyēk chēē ng'ēri baateey, nto yoo kāākuyityo, ayeey wōloo mii :nyoo kiiyookwoo. ³⁴ Yooto +moocheeng'aa, nteenee -mōōnyōōrwoo, āmōōmuuchē okwaa wōloo !kāāwē.” ³⁵ Kuteebee key :kāāntōōyikaab Yuutayēek nkit kule, “So, māchē :chiichi kuwo ānō wōlēē -mābokēēnyōōrchinē :acheek? Ara, mākuwo kōōrōōsyēchoo kiisērēētyi key :biikyoo wokooneet bichooto? ³⁶ Ibooru nee :ng'aleechaa kāmwooyē kule, ‘+Moocheeng'aa nteenee -mōōnyōōrwoo āmōōmuuchē okwaa wōloo !kāāwē?’ ”

Mākurōōtunēē chii :bēēkaab soboonto

³⁷ Ām bēsyēetaab lētuut nyēbo saakweet, kuchō :Yēesu ānkukuurchi barak kule, “Chii nyoo āmē :melelta, kuchō wōlēē āmiitē. ³⁸ Kuu yoo mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule, chii nyoo keekaaseenaa key, mākurōōtunēē chiichoo :bēēkaab soboonto.” ³⁹ Kumwooyē :Yēesu kuu nyooto kiibooru Tāmirmiryēetaab Yēyiin nyēē nyōōru :chii ake tukul nyoo keekaasee key inee. /Kimānāākiyook Tāmirmiryēetaab Yēyiin kuuyu /kimānāākiitōrōōr Yēesu.

Kikwaanykwaany biiko :soboontaab Yēesu

⁴⁰ Yu kakas :biiko ng'aleechaa kimwooyē :Yēesu, kumwooyē :bichooto alake kule, “Man wōōrkooyoontoonoo bo Yēyiin :chiichi.” ⁴¹ Nto alak kumwooyē :choo kule, “Kāārārōokiintēēt :chiichi.” Kulē :alake, “Buryo! Mēēmuuchāksē kuchōōnēē :Kāārārōokiintēēt Kalilaaya. ⁴² Mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule mākuuchōōnēē :Kāārārōokiintēēt kōōtaab *Tāwuti ām *kiriinkēetaab Bēētēlēyēm wōloo kiminyē :Tāwuti.” ⁴³ Kuchuunchuun

7:22 Toowu. 17:9-14; Laawi. 12:3 7:25 Yoowa. 7:1 7:26 Yoowa. 4:25 7:27 Yoowa. 9:29 7:29 Yoowa. 8:14, 55; 17:8, 25 7:30 Yoowa. 7:44; 2:4 7:31 Yoowa. 2:23; 4:25 7:33 Yoowa. 13:33 7:34 Yoowa. 8:21; 13:36 7:37 Laawi. 23:36; Yoowa. 4:10, 14; Ng'oong'. 22:17 7:39 Yoowa. 14:16 7:40 Kiruu. 18:15, 18; Yoowa. 6:14 7:42 Isa. 11:1; Miika 5:2; Mat. 20:30-31

:biiko kurubta keye āk Yēesu. ⁴⁴ Kimāchē :biiko alake kule kunam Yēesu, nteenee māmii :chii mbo nyēē kisyeeem kunam.

Kiyeet :Nikōtēēmō Yēesu -/makiiruusta

⁴⁵ Yu kāākuyityo nanyuun, kooyeey :riibiichoo kibo Kōōtaab Yēyiin wōlēē kimii :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk *Farisaayeek. Yooto kuteebee :choo riibiichoo kule, “So, ntēē kookwaa buch, kāmōōnāmē?” ⁴⁶ Kuwālchi :riibiichoo kule, “Māmii :chii nyēē kiikung'alaal bēsyēēt ake kuu :chiichoo.” ⁴⁷ Kuteebee :Farisaayeek riibiichooto kule, “So, omāchē omwaay kule /kaakiiberbeeraak nkakweek? ⁴⁸ Ara ōnkēt mbo kāāntōōyiin ake tukul nyēē kaakookaasee keye chiichoo, nto kumii mbo *:Fārisooyiin nyēē kaakucham ng'aleechaata mwooyē :chiichooto? ⁴⁹ Chubootiin :bichu -mēēnkēt kiruutēkaab :Muusa.” ⁵⁰ Ām kāāntōōyichoo, kimii :Nikōtēēmō nyoo kikiwokukas Yēesu. Kumwoochi :nyoo kāāntōōyichoo kule, ⁵¹ “Kurubta keye āk kiruutēkyoo, māmii :chii nyēē /kiiruustooy yoo /manaakeekas kiyēē mwooyē :chiichooto nto /kiinkēt kiyēē kaakuyey.” ⁵² /Kēēmwoochi kule, “So, ichōōnēē :nkinying' Kalilaaya? Weesuman siruutēkaab Yēyiin, +meekas ām yooto kule māmii *:wōōrkooyoontō nyēē imuuchē kuchōōnēē Kalilaaya.” ⁵³ Nto mii yoo, kooyeey :chii ake tukul kaa,

8

¹ nteenee kuwo :Yēesu ākoy Lekemeetaab *Musēytuuniinēk.

Koorko nyēē kikōchōng'it

² Yu kāwokuyeech, kumusta :Yēesu kooyeey biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin. Kukwa :biiko ānkōōruruukyi keye inee. Kōōbuur :Yēesu ng'wēny ankooneet bichoo. ³ Yooto koomut :kāānēētikaab kiruutēk āk *Farisaayeek koorko nyēē /kikeenyoorta chiito ake ānkōōyyoong'tēē yooto bo taayeetaab Yēesu. ⁴ Kumwoochi :bichoo Yēesu kule, “Kāānēētiintēt, /kokeenyoorta koorkooni chiito ake. ⁵ Kimwooy *:Muusa ām kiruutēkyoo kule, irooko :chii nyēē wuu nyooto /kēēwiirēē rwoontōōk kume. Kunyoo ii, imwooyē nee :inyiing'?” ⁶ Kimwooyē :bichoo ng'aleecha kutēchēē Yēesu sukōōyyoong'tēē kōōk. Kuyim :Yēesu ankusir yēbo teng'eek ām moorineenyii. ⁷ Kitēēbēē :bichooto Yēesu ng'aleek kutēē yooto tukul. Kōōtōrōōr keye :Yēesu ānkumwoochi bichoo kule, “Yoo mii ām akweek :nyēē mānāāchoolwookēn, kutoow :nyooto kuwiiree koorkooni rwoontōōk.” ⁸ Yu kāmwooy :Yēesu kuu nyooto, kuyim subak ānkusiriis. ⁹ Yu kabokukas :bichoo ng'aleechaata kimwooyē :Yēesu kubeetaatee akeenke akeenke. Kiba kurook :choo ki yōōsēch kut wokung'ēt :Yēesu nkit āk koorkoonoo kuboonto keye biiko alak. ¹⁰ Yooto kōōtōrōōr keye :Yēesu ankuteebee koorkoonoo kule, “Kaba ānō :biikēy ōō, cheebyoos? Māmii mbo :akeenke nyēē kāng'ēt kooruustiing'?” ¹¹ Kuwāl kule, “Māmii mbo :akeenke ōō, Mokoryoontēēt.” Yooto kumwoochi koorkoonoo kule, “-Māāruustiing' :anii nteenee -mātāwēēchoolwookēn subak.”*

Lēbkēēyyēētaab kōōrēēt :Yēesu

¹² Kitas taay :Yēesu kumwoochi bichoo kule, “Anii lēbkēēyyēētaab kōōrēēt. Chiito nyoo karub ng'aleekyuu kunyōōru lēbkēēyyēētaab soboonto nyēē mākoy kuwēēsyētēē mēēnān.”

¹³ Kumwoochi *:Farisaayeek Yēesu kule, “Nto yu imiitē ing'ālōolēē keye :inyiing' nkit, mābo man :ng'aleekuuk.” ¹⁴ Kuwālchi :Yēesu bichoo kule, “Ānkoo āng'ālōolēē keye :anii nkit, kiyēē āmwooyē kubo man kuuyu ānkētē wōlēē kyāāchōōnēē ākoo wōlēē āwēētii. Nteenee -mōōnkētē :akweek. ¹⁵ Ōtiilē :akweek ng'al baateey orub kuu wōloo isōōtitooy :biiko, nteenee -māātiilchinē :anii chii ng'al. ¹⁶ Nto yoo kāālē ātiilchi chii ng'al, āyyoong'unēē manta kuuyu mēēbērē anii nkit nteenee āboontē keye Baaba

7:44 Yoowa. 7:30 7:50 Yoowa. 3:1 7:51 Kiruu. 1:16-17; 17:6 8:5 Laawi. 20:10; Kiruu. 22:22-24 8:6
Māārkō 12:13 8:7 Kiruu. 13:9; 17:7 * 8:11 Mātinyē :siruutēk alake kērēywēēchu (7:53—8:11). 8:11 Yoowa.
5:14 8:12 Isa. 49:6; Yoowa. 1:5, 9-10; 3:19; 9:4-5; 11:9-10; 12:35-36, 46; Ēfēēs. 5:8-14; 1Yoowa. 1:5-7; 2:8 8:13
Yoowa. 5:31-32 8:14 Yoowa. 7:28-29

nyoo kiiyookwoo. ¹⁷ /Kikeesir ām kiruutēkwook kule yoo kaakuroob :biich āyēēnku ng'ālyoo, ku man :kiyooto. ¹⁸ Āng'āloolēē keye :anii, nto ake nyēē rōōboo ku Baaba nyoo kiiyookwoo.” ¹⁹ Kuteebēe :Farisaayeechaa Yēēsu kule, “Mii ānō :kōōn?” Kuwālchi :Yēēsu kule, “-Mōōnkētōo anii, āmōōnkētē nkinee Baaba. Nto kyōōnkētōo, nto ōnkētē Baaba.” ²⁰ Kimwooyē :Yēēsu ng'aleechu tukul yooto kimii kōōnētēē biiko ām yēē kimii :looloonik choo /kikiiruruukyine beesaanik ām *Kōōtaab Yēyiin. Yooto kimāmii mbo :chii nyēē kinam Yēēsu kuuyu kimānāyityiin :chōbuutēkaab Yēyiin.

²¹ Yooto kumwoochi :Yēēsu kāāntōōyichoo subak kule, “+Māāwēēchi keye anku +moocheeng'aataa, nteenee +moomeeyte ng'ōōkiswookikwook -āmōōmuuchē obe wōlēē āwēētii :anii.” ²² Kuteebēe keye :kāāntōōyichoo kule, “Ibooru nee :chiichi yoo mwooyē kule -mākēēbēētii wōlēē mākuwo :inee? Ara, makubar keye :chiichi nkit ēē?” ²³ Nteenee kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, “Ōbooyē :akweek ng'wēnyuuni, nteenee āchōōnēē :anii kibkōōnkōy. Nyēēng'woong' :kōōrooni nteenee mā nyeenyuu anii :kōōrooni. ²⁴ Kiyooto nyēē āmwoowook kule +moomeeyte ng'ōōkiswookikwook. Makurataak :ng'ōōkiswookichoo ākoy yoo kookaasee keye kule anii :nyooto.”

²⁵ Kuteebēe :bichoo Yēēsu kule, “Inyiing' ng'oo naas?” Kuwālchi kule, “Nyooto kyāāmwoowunoonwook.† ²⁶ Chaang' :ng'ala chēē kātāāmwoowook ānkāātilchook ng'al, nteenee bo man :Baaba nyoo kiiyookwoo. Kiyēē āmwoochinē biiko ku nyēē kyāākāsēē inee.” ²⁷ Kimēēnkēt :bichoo kule kimii :Yēēsu kung'āloolēē Kwaan ām kibkōōnkōy. ²⁸ Yooto nanyuun kumwooy :Yēēsu kule, “Bēsyoonoo ōtōrōōrē *Wēritaab Chii, ku yooto yēē +mōōnkēt kule anii :nyooto āmāyēyēē keye kiy. Yooto nanyuun yēē +mōōnkēt kule kiyēē āmwooyē ku nyēē kiinēēto :Baaba. ²⁹ Kēēboontē keye :nyoo kiiyookwoo. Manaabakaaktaa āng'ētū nkit bēsyēēt ake kuuyu āyēyē ākookoy kiyēē ing'ērēēchē inee.”

Kiiyēnchi :biiko kereeryaanto Yēēsu

³⁰ Yu kāmwooy :Yēēsu kuu nyooto, kōōyēnchi :biiko chēē chaang'. ³¹ Kumwoochi :Yēēsu chooto kiiyēnchinē inee kule, “Yoo kōōkiilchi kiyēē ānēētē, ōyēku man rubiikyuu. ³² +Mōōnkēt yooto nanyuun manta anku +/makiityaaktaak.”

Kinyikisiit :kwiilateetaab kāāntōōyikaab Yuutayeeek

³³ Kumwoochi :kāāntōōyichoo Yēēsu kule, “So, nto yu kēēbooyē :acheek *Abraam, āmānāākēyēku motwoor bēsyēēt ake! Kunyi, /kiityaakteech ām nee?” ³⁴ Kuwālchi :Yēēsu kule, “!Kāāmwoowook, motwooriintēetaab ng'ōōkisto :chii nyoo kiikōōtiiny :ng'ōōkisto. ³⁵ Minyē :leekwa kang'waa ākookoy nteenee imōkōnyōōnyoot :motwooriintō. ³⁶ Nto yoo kālē kootyaaktaak :Leekweet ōtyooktooyāktōōsii kuchurta. ³⁷ Ānkētē sinee kule ōbooyē :akweek Abraam. Nteenee ōmāchē obara kuuyu kiyoomcho :mētēwookwook nyēē -mēewutē :ng'ālyoontēenyuu. ³⁸ Āng'āloolēē :anii kiyēē kimii kaab Baaba, nto akweek ōyēyē kiyēē mwoowook :kōōn.” ³⁹ Kukētyi :bichooto Yēēsu kule, “Abraam ku baaba acheek.” Yooto kuwālchi :Yēēsu kule, “Nto ki kōōn :Abraam, nto kyōōyēyē kiyēē kiyey. ⁴⁰ Ōmāchē :akweek obara ānkoo kāāmwoowook kiyēē bo man nyēē chōōnēē wōlēē mii :Yēyiin, ng'ālyoo nyēē kimēēmuuchē kuyey :Abraam. ⁴¹ Ōyēyē :akweek yiisyēetaab :kōōn.” Kuwālchi :bichooto Yēēsu kule, “Kēēboontē Baaba akeenke, nyooto ku Yēyiin, ānkēyēku lōkōkyii chēbo man.”

⁴² Yooto kumwoochi :Yēēsu bichooto kule, “Nto ki kōōn akweek :Yēyiin nto ōchāmoo kuuyu kyāāchōōnēē wōlēē mii :Yēyiin ānkāāmiitē raat yu. Mānāāchōōnēē keye. Nteenee inee :nyēē kiiyookwoo. ⁴³ -Mōōkāsē kiyēē āmwoowook kuuyu wuu nyēē kyoomaalee tēmēnik yiitiikwook. ⁴⁴ Kōōn akweek :Kibrōkōsyoontēēt ānkōōrubē kiyēē māchē :inee. Rumiin :inee kung'eetee kēny āmāmii :bēsyēēt nyēē kiikōōyooong'unēē wōlēē mii

8:17 Kiruu. 17:6; 19:15; Mat. 18:16 8:18 Yoowa. 5:36-37; 1Yoowa. 5:9 8:19 Yoowa. 5:18 8:20 Yoowa. 2:4
8:21 Yoowa. 7:33-34 8:23 Yoowa. 3:31 8:24 Yoowa. 13:19 † 8:25 Imuuchē /keeweech mbo kule, “So, manookas kiyēē kāāmwoowook?” 8:26 Yoowa. 3:17; 8:15; 12:47 8:28 Yoowa. 12:32-34; 4:34 8:30 Yoowa. 2:23 8:31 Yoowa. 15:8; 14:15 8:33 Mat. 3:9 8:34 Room. 6:16, 20; 2Bēt. 2:19 8:35 Chuy. 21:2; Kala. 4:30
8:36 2Kōōr. 3:17 8:40 Yoowa. 7:1 8:42 1Yoowa. 5:1

:manta kuuyu mātinyē manta. Yoo ibērbēēriisyē, ku cheechii :choo nkit kuuyu, ng'wiin :inee ānku :mētitaab ng'wiiynaneet tukul. ⁴⁵ Āmwoowu :anii manta ng'ālyoo :nyēē yēyē simōōyēnwoo. ⁴⁶ Ara, mii ām akweek :nyēē imuuchē kōōboor kule āboontē :anii ng'ōōkisto? Nto yoo bo man :ng'aleek chēē āmwooyē ii, kwaamaak :nee simōōyēnwoo? ⁴⁷ Chii nyoo bo :Yēyiin kukāsē ng'aleekyii. Nteenee -mōōkāswoo kuuyu -mōōbooyē Yēyiin.”

⁴⁸ Yooto kumwoochi :kāāntōōyichoo bo Yuutayeek Yēēsu kule, “Ābērē +mākēēkus-tooyootiin yoo kakeemwaay kule inyiing' Sāmooryāyiin ānkiiboontē *tāmirmiryēēt nyēē miyaat.” ⁴⁹ Kuwālchi :Yēēsu kule, “-Māāboontē tāmirmiryēēt nyēē miyaat. Āywēyē Baaba āmōōkoonyitoo anii :akweek. ⁵⁰ -Māāchēēnkyinē keey :anii koonyit, nteenee mii :nyēē chēēng'woo anku inee :nyēē itililē kiy ake tukul. ⁵¹ Āmwoowook manta kule, mākoy kume :chiito nyoo rubē ng'aleekyuu.”

⁵² Kumwoochi :bichoo Yēēsu kule, “Kāākiinkēt nanyuun man kule iboontē tāmirmiryēēt nyēē miyaat! Kiikume *:Abraam ānkiikubēk *:wōōrkooyikaab Yēyiin ānkiimwooyē kule, nyoo rubē ng'ālyoontēng'uung' mēēbērē makume? ⁵³ Imwooyē :inyiing' kule iwōō kusiir Abraam? Kiikume :inee ānkiikubēk mbo :nkicheek wōōrkooyikaab Yēyiin. Isōōtē kule inyiing' ku ng'oo ēē?” ⁵⁴ Yooto kuwālchi :Yēēsu kule, “Yoo āmiitē ātōōrōōrē keey ku buch. Nteenee nyēē itōōrōōroo ku :Baaba nyoo ōbērē :akweek Yēyiintēng'woong'. ⁵⁵ -Mōōnkētē :akweek Yēyiin, nteenee anii :nyēē ānkētē. Nto kāālē amwaay kule -māānkētē, nto kāāyēku ng'wiin kuu akweek. Nteenee ānkētē inee ānkāāriibē ng'ālyoontēnyii. ⁵⁶ Kikiikumachaan :kōōn Abraam kule nto kas bēsyēenyuu, kunyoo yu kachokukas, kung'erech.” ⁵⁷ Yooto, kumwoochi :bichoo Yēēsu kule, “Nto yu maneeyit mbo kēnyiiyēk konom ānkiimwooyē kule 'kiikas Abraam!” ⁵⁸ Kuwālchi :Yēēsu kule, “!Kāāmwoowook, kyāāmiitē kutoombo /kēēsich Abraam.” ⁵⁹ Yooto kukwey :bichooto rwoontōōk kule kuwiiree Yēēsu, nteenee kuchuut :Yēēsu biiko ankung'eetee yooto kibo *Kōōtaab Yēyiin.

9

Kiisoob :Yēēsu chii nyēē /kikēēsich kukoraat

¹ Kimii yēē kiwēesyētootē :Yēēsu ākoo rubiikyii, yooto kukas chiito ake nyēē /kikēēsich kukoraat. ² Kuteebē :rubiikyii Yēēsu kule, “Kāānēētiintēēt, nee :nyēē kiyey chiichiin kukor? Ara ng'ōōkisnyii nto nyēbo sikiikyii?” ³ Kuwālchi :Yēēsu kule, “Mā ng'ōōkistaab chiichoo nto nyēbo sikiikyii :nyēē kiyey kukor, nteenee mākutook :kāāmuukēywēēkaab Yēyiin kubo inee. ⁴ Māchāktōōs /kēēyēyē yiisyēētaab Baaba nyoo kiiyookwoo yoo tāku lebkeey nteenee mii wokutuuyiitu :kōōrēēt nyēē -mēēmuuchē :chii tākuyēyis. ⁵ Yoo tāāmiitē kōōrēēt, āyēku lēbkēēyyēētaab kōōrēēt.” ⁶ Yu keewaany :Yēēsu kumwooy ng'aleechaa kung'utyi ng'wēny. Koomitmiit mēnēēt ankoonyiinyee koonyekaab chiichooto, ⁷ ānkumwoochi kule, “Wēēwuunēē koonyekuuk kibōōytaab Siloowaam.” (Kerkeey kaaynaani bo 'Siloowaam' ākoo yoo /kakeemwa kule /kikiyookto.) Kuwo :chiichoo ānkōōwuun koonyekyii ānkōōyēēw kukaakukasta.

⁸ Yooto, kutoow :laatoosyekaab chiichoo āk choo kikiikukas kusoomsē kumwooy kule, “So, mā :chiichi nee nyoo kwēēbuurē sukusoomsē kityō?” ⁹ Kumwooy :alake kule, “Inee :nyooto” nto alak kule, “Buryo! Mā :inee, nteenee kerkeey inee.” Kumwooy :inee nkit kule, “Lēyyē, ntēē anii :nyooto.” ¹⁰ Yooto nanyuun kuteeb :bichooto kule, “Nee :nyēē kiyeying' ikaste?” ¹¹ Kuwālchi :chiichoo kule, “Kiimitmiit :chiichoo /kēēkuurēē Yēēsu mēnēēt ankoonyiinyeena koonyek ānkumwoowoo wāāwuunēē kibōōytaab Siloowaam.

8:44 Toowu. 3:1-5; 1Yoowa. 3:2; 2:4 8:46 2Kōōr. 5:21; 1Yoowa. 3:5 8:47 Yoowa. 10:27; 18:37 8:48 Māārko
3:21-22; Yoowa. 4:9; 7:20; 10:20 8:50 Yoowa. 7:18 8:51 Yoowa. 5:24 8:53 Yoowa. 4:12 8:55 Yoowa.
7:28-29; 4:34 8:58 Yoowa. 1:1-2; 17:5 8:59 Yoowa. 11:8 9:2 Chuy. 20:5; Ēsēk. 18:20; Luuka 13:2, 4 9:3
Yoowa. 11:4 9:4 Yoowa. 5:17; 11:9-10 9:5 Yoowa. 8:12 9:6 Māārko 8:23 9:8 Yēyuut. 3:10

Kunyoo yu kāwāāwuun akaste bakeenke!” ¹² Kuteebee :bichooto kule, “Miitē ānō raat :chiichooto?” Kuwālchi kule, “-Māānkētē.”

Kikiirso :Farisaayek

¹³ Yooto, /keenam chiichoo /kikēēng'oonkyinē koonyek /ānkiimutyi *Farisaayek.
¹⁴ King'oonkyinē :Yēesu chiichoo koonyek yēē ki bēsyēētaab *Sabaato. ¹⁵ Kiteebee :nkicheek Farisaayeechaa chiichoo wōlēē kiyeyta kut kukasta. Kumwoochi kule, “Kinam :chiito ake mēnēēt ankoonyiinyeenaa koonyek, nto yu kāwāāwuun, akaste.” ¹⁶ Kumwooy :Farisaayek alake kule, “Māchōōnēē :chiichi wōlēē mii :Yēyiin kuuyu -mēēywēyē kiruutyēētaab Sabaato.” Kumwooy :alake kule, “So, imuuchē kule nee kuyey :chii nyēē choolwookiin tukuuk chēbo kwōng'uut chēē wuu choo?” Kuchuunchuun :Farisaayeechaa ām kāāsōōtēywēēkwaa. ¹⁷ Yooto nanyuun kuwēēkyi keey :Farisaayeechaa chiichoo kikoraat ankuteebee kule, “Imwooyē nee :inyiing' kurubta keey āk chiichooto kāyēyiing' ikaste?” Kuwāl kule, “Wōōrkooyoontēētaab Yēyiin :chiichooto.”

¹⁸ Kimāchāmchiintōōs :kāāntōōyikaab Yuutayek kule kikoraat :chiichoo man ankaakukasta. Yooto kukuur sikiikaab chiichoo ¹⁹ ankuteebee kule, “Nyēēng'woong' :lakwani ōmwooyē kule /kikēēsichē kukoraat? Ntēē kāstooy raat?” ²⁰ Kumwooy :sikiik kule, “Kiinkētē kule lakwanyoo ānkiinkētē kule kikēēsichē kukoraat. ²¹ Nteenee -mākiinkētē kule kayeyakay kule nee sukukasta. -Mākiinkētē mbo chiichēē kāng'oonkyi koonyek. Nto yu chii :inee nyēē wōō nyēē imuuchē kuwāl, oteebee baa, :akweek kumwoowook nkit.” ²² Kimwooy :sikiikaab wēeroo kuu nyooto kuuyu kinyōkōōrēch kāāntōōyichoo bo Yuutayek. Kikiikumwooy :kāāntōōyichoo kule chii ake tukul nyoo kang'alaalee kule Kāārārōōkiintēēt :Yēesu, +/makeekwetee chiichoo *kōōtaab saayeeet. ²³ Kiyooto :nyēē kiyey sikiikaab lakwanaa kumwooy kule, “Nto yu chii :inee nyēē wōō, oteebee baa, :akweek.”

²⁴ Yooto kukuur :bichoo subak chiichoo kikoraat ānkumwoochi kule, “Itōrōōr Yēyiin ankiimwaay chēbo man! Kiinkētē :acheek kule choolwookiin :chiichi kāng'ooong'uung' koonyek.” ²⁵ Kuwālchi :chiichoo bichoo kule, “-Māānkētē :anii kule choolwookiin :chiichoo nto kumā choolwookiin. Nteenee kiy akeenke kityō nyēē ānkētē. Nyooto ku kule kyaakoraat neennyi, ākāstooy raat!” ²⁶ Kuteebee :bichoo kule, “King'aang'ta ānō koonyekuuk?” ²⁷ Kuwālchi :chiichoo kule, “Nto yu kāāmwoowook āmēēbērē ōkāsē. Ōmāchē okas subak nyēbo nee? Ara, ōmāchē :nkakweek ōyēku rubiikyii?” ²⁸ Kōōburyoong'to :bichoo kule, “Yyōōch! Inyiing' :nyēē rubiintēētaab chiichooto nteenee kēēbooyē :acheek *Muusa. ²⁹ Kiinkētē kule king'āloolchi :Yēyiin Muusa, nto chiichi ku ng'oo?” ³⁰ Kulēēnchi :chiichoo, “So, māku nkoolat ōō! Kōōlē -mōōnkētē wōlēē kichōōnēē :chiichoo ānkāākung'ooong'woo koonyekyuu? ³¹ Kiinkētē kule mākāsyinē :Yēyiin chii nyēē yēyē rōkōs, nteenee kāsyinē biiko choo iywēyē inee ānkuyēyē kiyēē mākyinē :inee. ³² /Manaakeekas chii bēsyēēt ake nyēē kiikung'aany koonyay chēbo chii nyēē /kikēēsichē kukoraat! ³³ Ākoy kuchōōnēē :chiichoo wōlēē mii :Yēyiin nto buch, nto kāmēēmuuchē kuyey kiy nyēē wuu nyi.” ³⁴ Kuwālchi :kāāntōōyichoo chiichoo kule, “Kēēlē, 'kēēyēku :nkinyiing' nyi /kikēēsiktiing' ng'ōōkiswookik, kāānēētiintēēt ām wōlēē kēēmiitē :acheek?” Kukwetee :bichoo chiichoo *kōōtaab saayeeet.

Kōryootiin :choo bērē kāstooy

³⁵ Yooto kukas :Yēesu kule /kikiikeekwetee chiichoo *kōōtaab saayeeet. Kunyōōr :Yēesu chiichooto ankuteebee kule, “Ikoosēē keey :inyiing' *Wēritaab Chii?” ³⁶ Kuteebee :chiichoo Yēesu kule, “Ng'oo :nyooto ōō, mokoryoontēēt, saakaasee keey?” ³⁷ Kumwoochi :Yēesu kule, “Keekas ra, nto yu inee :nyi ōmiitē ōng'āloolē tukwaay.” ³⁸ Yu kakas :chiichoo ng'ālyoontoonoo, kukutuny ām taayeetaab Yēesu ānkumwooy kule, “Mokoryoontēēt, kaakaaseeniing' keey.”

³⁹ Kumwooy :Yēesu kule, “Kyāachōōnii kōōrooni sukubchēyākiiis :ng'ala. Makukasta :cheebkoraatiisyek ānkukōryo :biiko choo kāstooy.” ⁴⁰ Kimii kēēyyoong'iis *:Farisaayek alake yooto. Yu kakas ng'aleechaa kimwooyē :Yēesu, kumwooy kule, “Ibooru ām wōlēē 'keemwaayte sōō, kule, kēēkōryootiin :acheek?” ⁴¹ Kuwālchi :Yēesu bichoo kule, “Nto kōōkōryootiin nto mēēbērē ōchoolwookēnootiin, nteenee kuuyu ōmwooyē kule ōkāstooy, +mōōng'ētū ōchoolwookēnootiin.”

10

Ākiintēēt nyēē karaam

¹ Yooto, kumwoochi :Yēesu kāāntōōyichoo bo Yuutayek kule, “Āmwoowook manta kule chii nyoo māwēētēē kurkeet nyoo bēētēē :kēēchiirēk kō ankuwaaytee key wōlto ake buch, ku chōōriin. ² Nteenee nyoo buntēē kurkeet ku ākiintēētaab kēēchiirēchooto ³ ānkumākuyootyi :riibiintēēt kurkeet. Makukas :kēēchiirēchoo kuutiinyii yoo kākuur ake tukul ām kaayneenyii. Nto yooto nanyuun mākukwēryoot kēēchiirēchoo kuba saang'. ⁴ Makoonto :inee ankurub :kēēchiirēchoo, kuuyu inkētē kuutiinyii. ⁵ Mārūbē :kēēchiirēchoo soboyiin nteenee mwēyēē kuuyu -mēēnkēt kuutiitaab chiichooto.” ⁶ Kimii :Yēesu kōō-ārōōru ng'ālyoo, nteenee māmii :chii ām bichoo nyēē kiinkēt kiyēē kiibooru :ng'aleechaata.

⁷ Yooto kumwooy :Yēesu subak kule, “!Kāāmwoowook, anii :kurkeetaab kēēchiirēchoo. ⁸ Ki chōōr :biiko tukul choo kisimkukwa. Kikuur kēēchiirēchoo, nteenee mānāākāsyi :kēēchiirēchooto. ⁹ Anii :kurkeet. Chiito nyoo kābuntēēnoo anii +/makiiraraach. Mākuwēētii yeechey ānkurōōtu. ¹⁰ Yoo chōōnii :sāsiintēēt, kumāchē kuchōōrso, kubākākiis ānkōōmukuusiis. Nteenee kyāachōō :anii sukung'eet kunyōōr :biiko so-boonto nyēbo man. ¹¹ Anii :ākiintēēt nyēē karaam. Mēēchinē :ākiintō kēēchiirēkyii taay. ¹²⁻¹³ Nteenee nyoomēēchinē :chiito nyoo /kikeesir kēēchiirēchoo kuuyu ma cheechii. Yoo kāchō :suuyoontēēt kumwēyē. Yooto, makusankatan :suuyoontoonoo kēēchiirēk alak ankoosereet chuut. ¹⁴⁻¹⁵ Anii :ākiintēēt nyēē karaam ānkyāānēmu key amēēchi kēēchiirēkyuu. Inkēto :Baaba ānkāānkētē nkinee. Ānkētē kēēchiirēkyuu ānkōōnkēto :nkicheek. ¹⁶ Māchāktōōs wāākuur kēēchiirēkyuu alak chēē māmii ākwōōtiini. Makukas kuutiinyuu ankurubwaa bokuyēk ākwōōtiit akeenke āk chuut, sukwookooy :ākiintēēt akeenke. ¹⁷⁻¹⁸ Māmii :chii nyēē mākōōnēmūnēēnoo soboonnyuu, nteenee āchāmtooy nkit amēey. Chāmoo :Baaba kuuyu kyāānēmu key amēey, nto yityo ānyōōru subak soboonnyuu. Āboontē kāāmuukēywēēk ākooytē soboonnyuu ānkāāboontē kāāmuukēywēēk ākētū. Kiyiitēnyi :nyēē kimwoowoo :Baaba kule māchāktōōs ayey.”

¹⁹ Kiyey :ng'aleechuutēchu kuchuunchuun subak :kāāntōōyikaab Yuutayek. ²⁰ Kimwooy :chēē chaang' kule, “Boonto :chiichi *tāmirmiryēēt nyēē miyaat! Kōōkubun :mēt chiichi! Nyēbo nee ōkāsyinē chiichi ng'aleekyii ēē?” ²¹ Nteenee kulē :alake, “O, -mēēmuuchē :chii nyēē boonto tāmirmiryō kung'lalaal kuu chiichi. Imuuchē man :tāmirmiryēēt nyēē miyaat kuyey kukasta chii nyēē koraat?”

Kitay :kāāntōōyikaab Yuutayek kule Lakwataab Yēyiin :Yēesu

²² Kiyit :bēsyēēt nyēē kibo Saakweetaab Kāātīlīlēētaab *Kōōtaab Yēyiin* ām Yēerusālēm. ²³ Ki yiiwoot :kōōrēēt ānkimii :Yēesu kuwēēsyētēē Kōōtaab Yēyiin yēē /kikēēkuurēē Kēēltaab Sōlōmōōn nyēē tinyē wuurwēēt. ²⁴ Kukwoonchi :kāāntōōyikaab Yuutayek Yēesu ankuteebee kule, “Yoo inyīing' *Kāārārookiintēēt, ichuurtoowēēch bakeenke.” ²⁵ Kumwoochi :Yēesu kule, “Kyāāmwoowook āmōōyēnchinē. Kiyēē āyēyē ām

9:39 Yoowa. 5:22 9:40 Mat. 15:14 9:41 Yoowa. 15:22; Room. 2:19-24 10:4 Yoowa. 10:27 10:6 Yoowa. 16:25 10:8 Cherem. 23:1-2 10:9 Tyēēn. 23:2; Ēsēk. 34:14; Yoowa. 14:6 10:11 Tyēēn. 23:1; Mat. 18:12-14; Yoowa. 15:13; Ibu. 13:20; Ng'oong'. 7:17 10:14-15 Yoowa. 10:27; 2Tēm. 2:19; Mat. 11:27; Luuka 10:22 10:16 Isa. 56:8; 66:18-19; Ēsēk. 34:23-24; Yoowa. 11:52; 1Bēt. 2:25 10:17-18 Yoowa. 3:35; 4:34; 5:18 10:19 Yoowa. 9:16 10:20 Yoowa. 8:48 * 10:22 Wiikiit :nyi nyēē kiitabaanaat kubo saakweet nyēē isōōtēē :Yuutayek bēsyēēt nyēē /kikiitilīlīēē Kōōtaab Yēyiin nyoo kinyēērēē :biiko chēē kimā Yuutayek. 10:23 Yēyuut. 3:11 10:24 Yoowa. 4:25

kāamuukēywēēkaab Baaba kōōbooru wōlēē āwuuyē. ²⁶ Nteenee -mōōchāmoo :akweek kuuyu -mōōyēku kēēchiirēkyuu. ²⁷ Ānkētē kēēchiirēkyuu ānkukāsē kuutiinyuu. Yoo kāākuur kuruboo. ²⁸⁻²⁹ Ākoochinē *soboontaab kibchuulyo āmābootōōs. Māmii :chii nyēē mākōōnēmūnēēnoo āmāmii :chii nyēē imuuchē kōōnēmūnēē Baaba kēēchiirēchu. Wōō :Baaba nyoo kikōōnoo kēēchiirēchoo kusiir chii ake tukul. ³⁰ Āyēku :anii akeenke āk Baaba.”

³¹ Yooto, kukwey :kāāntōōyichoo subak rwoontōōk kule kuwiiree Yēēsu. ³² Nteenee kumwoochi :Yēēsu bichoo kule, “Kyookas :akweek tukuuk chēē chaang' chēē kāroomēch chēē kyaayey :anii ām kāamuukēywēēkaab Baaba. Kiito nkōnō ām chooto kyaayey :nyēē kayeyaak omach owiireena rwoontōōk?” ³³ Kuwālchi :bichoo kule, “-Mākēēmāchē keewiiring' ām tukuuchoo kāroomēch choo 'kiiyēyē, nteenee kēēwiiring' kubo ng'aleek choo ichubē Yēyiin. Iyēku chii buch, nteenee imiitē iyibē keey wuu nyēē iyēku Yēyiin.” ³⁴ Yooto kuwālchi :Yēēsu bichoo kule, “Mwooyē :Yēyiin ām siruutēchoo osumānē kule, 'Kyaamwaay kule āyibook :anii kule keekerkeeye.’† ³⁵ Kiinkētē kule bo man :siruutēkaab Yēyiin ākookoy. Kikuur :Yēyiin bichoo kikiikutool kule icheek ku inee. ³⁶ Kitoola :Baaba ānkōōyookwoo āchōō kōōrooni. Kwaamaak :nee soomwaay kule kāā-ābuch Yēyiin, yoo kaamwaay kule anii :Lakwataab Yēyiin? ³⁷ Yoo ākoo -māamiitē āyēyē yiisyēētaab Baaba -moochamte ng'aleekyuu. ³⁸ Nto yoo āyēyē yiisyēēnyii, ānkoo -mōōmuuchē ōyēnwoo, ocham naas tukuuk chēbo kwōng'uut choo kyaayey soomuuch ōnkēt kuchurta kule āsōōchiintōōsii āk :Baaba.” ³⁹ Kusyeem :kāāntōōyichoo subak kule kunam Yēēsu, nteenee kubotēē taayeeng'waa.

Kiikaasee key :biiko chēē chaang' Yēēsu

⁴⁰ Kinam :Yēēsu baanta kut wokwaay āynēētaab Yoortaan. Kitas taay ākoy wōloo kiibātisāniisyēē :Yoowaana. Kumiitē wōlooto, ⁴¹ kukwoonchi :biiko chēē chaang'. Kimwooyē :bichoo kule, “Manaayey :Yoowaana ng'aleek chēbo kwōng'uut, nteenee ng'aleek tukul chēē kimwooy kurubta keyy āk chiichi, kubo manta.” ⁴² Kiikaasee key :biiko chēē chaang' Yēēsu ām wōlooto.

11

Meetaab Lasaaro

¹⁻² Kimii :chiito nyēē /kikēēkuurēē Lasaaro nyēē kiminyē *kiriinkēētaab Beetannya āk mbo cheebkaamet āyēēng', Maaryaa āk Maariita. Ki Maaryaa nyiitēnyii :nyoo kiroonkyinē kēēēnkōōkaab Yēēsu mwaayta nyēē kiboong'u nyēē anyiny ankumasee buutēkyii. Kimii :yēē kichokumnyaan :Lasaaro. ³ Yooto kōōyookyi :kooruuchoo Yēēsu ng'ālyoo /kēēmwooyē kule lalaat miisin :choorweenyii nyoo choomtōōs. ⁴ Yu kakas :Yēēsu, kumwooy kule, “Ānkoo kame, māng'ētunēē *kāābkwoombiich. Kāyēyākiis buch :ng'aleechu sukutōōriit :Yēyiin āk Lakwanyii.” ⁵ Kichāmē :Yēēsu Maariita, Maaryaa āk Lasaaro.

⁶ Kibēēni :Yēēsu bēsyōōsyēk āyēēng' kung'eetee kānyōōr lōkōōywēchoo. ⁷ Nto mii yoo, kumwoochi rubiikyii kule, “Okany kiiyeey Yuuteeya.” ⁸ Nteenee kulēēnchi :rubiikyii, “So, Kāānēētiintēēt, imāchē kiiyeey wōlooto, ānkōmāchē :kāāntōōyichoo bo Yuutayeek kuwiireeniing' rwoontōōk?” ⁹ Kuwālchi :Yēēsu rubiikyii kule, “Boonto sōō nee :bēētut āsiiswēk taman āk āyēēng' chēē /kēēyēyiisyēē? Yoo kāwēēsyēt :chii bēēt, -/mākiināchē kuuyu irēētootē :lēbkēēyyēētaab kōōrēēt. ¹⁰ Nteenee yoo kāwēēsyētēē mēēnānēēt, +/mākiināchē kuuyu mātinyē lēbkēēyyēēt.” ¹¹ Yu keewaany :Yēēsu kumwooy kuu nyooto, kumwoochi bichoo kule, “Kāruchi keyy :choorweenyoo Lasaaro nteenee mawaang'eet.”

¹² Kumwoochi :rubiik Yēēsu kule, “Mokoryoontēēt, yoo ākoo kāruchi keyy :Lasaaro

10:25 Yoowa. 5:36 10:26 Yoowa. 16:9 10:27 Yoowa. 10:3, 14; 8:47 10:28-29 Yoowa. 5:24; 6:39 10:30 Yoowa. 5:18; 17:21 10:31 Yoowa. 8:59 10:33 Laawi. 24:16; Mat. 26:63-66; Māārkō 14:64; Yoowa. 5:18 † 10:34 Tyēēn. 82:6 10:36 Yoowa. 1:34 10:39 Yoowa. 7:30; 8:20, 59 10:40 Yoowa. 1:28 10:41 Yoowa. 1:29-34; 3:27-28 10:42 Yoowa. 2:23 11:1-2 Luuka 10:38-39; Yoowa. 12:1-3 11:4 Yoowa. 9:3; 17:1 11:8 Yoowa. 8:59; 10:31 11:9 Yoowa. 9:4 11:10 Yoowa. 12:35-36; 8:12 11:11 Māārkō 5:39

naas ii, mākusob.” ¹³ King'āloolēē :Yēesu meetaab Lasaaro, kubērē :rubiik tōos kārū.
¹⁴ Yooto nanyuun, kōochuurtoochi :Yēesu rubiichoo bakeenke kule, “Kookume :Lasaaro.
¹⁵ Nteenee ang'erekaat, kuuyu kāmākēēboontē keey chiichoo. Kaamwaay kuu nyooto kubo akweek, sookaaseenaa keey, kunyi keebe.” ¹⁶ Kumwoochi :Toomaas nyoo ki sārāmiin rubiik chuut kule, “Okany bokēēbēkyi :tukul wōlooto.”

Kimwooy :Maariita kule ikoosēē keey Yēesu

¹⁷ Kuyitu :Yēesu, kōōnkēt kule ki bēsyōōsyēk ang'wan kuchakee /kokeekonor Lasaaro.
¹⁸ Kilēēkityiin :Beetannyaa āk Yēerusālēēm nyēē kimāchē kuyitē kiilomiitaanik sōmōk.
¹⁹ Kunyoo, kikiikukwa :biiko chēē chaang' bokuriiree Lasaaro ankusaaysaay Maaryaa āk Maariita. ²⁰ Yu kakas :Maariita kule kākūchō :Yēesu, kutorookta nteenee kung'ētunēē :Maaryaa kō. ²¹ Yooto kumwoochi :Maariita Yēesu kule, “Lēyyē Mokoryoontēēt, nto 'kwēēmiitē nto kōmāmēē :ng'eetaabiya. ²² Ānkoo kuwuu nyooto, ānkētē kule imuuchē :Yēyiin kuu nyiitēnyi, kuyēwuung' kiy ake tukul nyēē 'keeteeb.” ²³ Kumwoochi :Yēesu Maariita kule, “Makung'eet :ng'eetaabkoomēt.” ²⁴ Kuwālchi :Maariita kule, “Ānkētē sinee kule makung'eet bēsyoonoo bo lētūut.” ²⁵ Kumwoochi :Yēesu kule, “Anii :nyēē āng'ēētēē biiko meet ānkāākōōnu soboonto. Chiito nyoo keekaaseenaa keey, mākunyoōr *soboontaab kibchuulyo ānkoo kame. ²⁶ Nto chiito nyoo ikoosēēnoo keey mābotē bēsyēēt ake. Ara, ichāmchiintōōsii āk ng'aleechu?” ²⁷ Kulēēnchi :Maariita, “Āyēnchinē oō, Mokoryoontēēt kule inyiing' ku *Kāārārookiintēēt, Lakwataab Yēyiin nyoo kimākuchō kōōrooni.”

Kiriir :Yēesu

²⁸ Yu keewaany :Maariita kumwooy ng'aleechaa, kooyeey kaa ānkukuur cheebkaamet kuwo komos ānkumwoochi kule, “Mii :kāānēētiintēēt kutēēbiing'.” ²⁹⁻³⁰ Kutākumii :Yēesu wōloo kinyōōrtooy :Maariita, kung'ēētē :Maaryaa areet akeenke wokutuuyēē.
³¹ Yu kakas :biiko chu kimii kusooysooyē Maaryaa ām kō kule kātuyto :Maaryaa saang', kurub lēt. Kiisōōtē :bichoo kule tōos kimāchē wokuriiree wōloo /kikikeekonoree ng'eetaabkaamet. ³² Yu kayit :Maaryaa yēē kimii :Yēesu kōōbutyi kērēēnkōōkyii kumwoochinē kule, “Mokoryoontēēt, nto 'kwēēmiitē nto kōmāmēē :ng'eetaabiya.” ³³ Yu kakas :Yēesu kuriirē :Maaryaa āk bichoo kārūbē lēt, kung'woonchi. ³⁴ Kuteeb kule, “Kwookonoree ānō?” /Kēēwālchi kule, “Chōō cheekas oō, Mokoryoontēēt!” ³⁵ Kuriir :Yēesu. ³⁶ Kimwooy :biiko kule, “Lēyyē, ākoo kōchāmē chiichi miisin!” ³⁷ Nteenee kumwooy :alake kule, “So, kōmākērēktooy naas :chiichi meetaab Lasaaro yoo ākoo inee :nyoo kiyēyē kukasta :kibkoraatyaantaanaa?”

Kiing'eetee :Yēesu Lasaaro meet

³⁸ Kiinyaliil Yēesu :ng'aleekaab bichoo. Nteenee kiwo ākoy kochong' wōloo /kiki-keekonoree chiito /ankikikeekeree rwaanteet nyēē wōō kurkat. ³⁹ Kumwoochi :Yēesu biiko ām yooto kule, “Ōnēmu rwaantaani.” Kuwālchi :Maariita kule, “Mokoryoontēēt, boong'u miisin kuuyu bēsyēētaab ang'wan :nyi kuchakee kame.” ⁴⁰ Kulēēnchi :Yēesu, “Kyāāmwoowuung' oob kule yoo 'keekaaseenaa keey +meekas wōōyintaab Yēyiin?” ⁴¹ Kōōnēm :bichoo rwaanteet. Kukas :Yēesu barak ānkulē, “Baaba, ābiruung' kōōnkōy kuuyu, 'kēēkāswoo. ⁴² Ānkētē kule ikāswoo kwaak. Āmwooyē kuu nyooto sukung'ēet kukas :bichu kēēboontē keey ānkōōyēnwoo kule inyiing' :nyēē 'kiiyookwoo.” ⁴³ Yu keewaany :Yēesu kumwooy kuu nyooto, kukuurso kule, “Ichuwu saang', wē, Lasaaro!” ⁴⁴ Kuchuw! Kirātootiin :āwunnyēk āk kērēēnkōōk siroochoo /kikēēmuytooy. Kiyēēnootiin mbo :nkicheek koonyek. Yooto, kumwoochi :Yēesu bichoo kule, “Otyaachee siroochoo sukuwēēsyēt.”

*Kicheeng' :buunikaab Yēesu wōlēē makunamta
 (Mataayo 26:1-5; Māārko 14:1-2; Luuka 22:1-2)*

⁴⁵ Kiikaasee keye Yēesu :biiko chēē chaang' ām choo kirubē Maaryaa lēt yu kakas kiyēē kiyey :Yēesu. ⁴⁶ Nteenee kiba :alake ānkubokumwoochi *Farisaayek kiyēē kiyeyakay. ⁴⁷ Yooto kukuur :Farisaayek āk mbo kibkōrōs chēē wōōyēch *kōōkwēētaab Yuutayek. Kimwoochi kōōkwēēt kule, “+Makeeyey nee? Nto yu mii :chiichi kuyēyē ng'aleechu chaang' chēbo kwōng'uut! ⁴⁸ Yoo kākēēbākookyi kutas taay :chiichi ām kēēli, makookaasee keye :chii ake tukul. Yooto makukwa :biikaab Rooma ānkuyibēēnēch kōōrēēt ankookarbuus biikyoo!”

⁴⁹ Kimii yooto :chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Kayaafa ānki *kibkōrōs nyēē wōō kēnyiinooto. Kimwooy :chiichoo kule, “Kaamaak :nee ēē? ⁵⁰ -Mōōnkētē :akweek kule kaykay kume :chii akeenke kusiir kumis :kōōrēēt tukul.” ⁵¹ Kubooyiit man, kimii mbonō :chiichoo bo kōrōs kumwooyē kuu nyooto kubo kāāsōōtēyēwēēkyii nkit, nteenee kuuyu ki inee :nyēē ki kibkōrōs nyēē wōō ām kēnyiinooto ānkiimutyoonu :ng'aleekyii kule makume :Yēesu sukusobcho :Yuutayek. ⁵² Kimābo Yuutayek nkit nteenee kibo kule /sikiiruruuch :lōkōkaab Yēyiin choo kisērētyinoot kōōrōōsyēk kuyēk kiito akeenke. ⁵³ Kitoow :kāāntōōyikaab Yuutayek kuchakee bēsyoonooto kuwo taay, kucheeng' wōlēē makunamta Yēesu. ⁵⁴ Kunyoo manaatakutaaltaat keye :Yēesu ām yēemoonoo bo Yuuteeya. Kiwo āk rubiikyii *kiriinkēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Efrayim yēē kilēēkitēē suurkwēēnēēt ānkubokōōbuur wōlooto.

⁵⁵ Ām bēsyōōsyēchooto kikiikulēēkitiit kwaam :Yuutayek *Saakweetaab Keeytaayeet. Kunyoo kikiikuba :biiko chēē chaang' Yēerusālēm bokōōtiliil keye, kutoombo kuyitu :saakwaana. ⁵⁶ Yooto tukul kimii :bichoo kuchēēng'ē Yēesu. Kitēēbēē keye ām *Kōōtaab Yēyiin kule, “Ara chōōnii man :chiichoo saakwaani?” ⁵⁷ Kikiisimkumwoochi :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo *Farisaayek biiko kule yoo kakas :chii wōlēē mii :Yēesu kumwooy /sikeenam.

12

Kiiyiil :Maaryaa kērēēnkōōkaab Yēesu

¹ Ām bēsyōōsyēk lo kumanaayit * :Saakweetaab Keeytaayeet, kuwo :Yēesu Beetannyaa wōloo kiminyē :Lasaaro, chiichoo kiing'ēētēē :Yēesu meet. ² Kibay :Maariita Yēesu āk rubiikyii ām wōlooto kuboonto keye Lasaaro. ³ Nto mii yoo kunam :Maaryaa mwaayta laalet akeenke nyēē kiboong'u nyēē anyiny /ānkyoolēē beesaan chēē chaang'. Kiroonkyi :Maaryaa mwaayaa kērēēnkōōkaab Yēesu, nto yityo, kumasee buutēēkyii. Kiboong' :mwaayaa kuker kōōt tukul. ⁴ Nteenee kimwooy :Yuuta Iskaryoot nyoo ki akeenke ām rubiichoo bo Yēesu (nyoo kimii wokuchoomtooy inee) kule, ⁵ “So, ntēē /kāmākyooltēē mwaayi beesaan chēē chaang'* /ānkiikoochi beesaanichaa bānoonik?” ⁶ Kimāmwooyē :chiichoo ng'aleechaa kuriirēē bānoonik, nteenee kuuyu ki kōnōriintēēt ānkisobēē beesaanichaa kubētēchēē kisich, kisich. ⁷ Nteenee kimwooy :Yēesu kule, “-Meemakee kiy. Kany kukonor mwaayaa kubo bēsyoonoo +/makeemuya. ⁸ +Mōōboontē keye :akweek bānoonik kwaak nteenee mēēbērē oboontē keye anii kwaak.”

⁹ Yu kakas :biiko chēē chaang' kule kimii :Yēesu Beetannyaa bokukas. Kimā Yēesu nkit nyēē kibokukāsē nteenee kimāchē kukas nkinee Lasaaro nyoo kiing'ēētēē :Yēesu meet. ¹⁰ Kichōb :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch kubakach nkinee Lasaaro ¹¹ kuuyu, kiyey :ng'eeteenyii bo meet kumwēyēē :biiko chēē chaang' kāāntōōyichoo bo Yuutayek ānkuyēēlchi Yēesu ankookaasee keye inee.

/Kikeetorooch Yēesu ām Yēerusālēm kuu bāytooyiin (Mataayo 21:1-11; Māārkō 11:1-11; Luuka 19:28-40)

11:45 Yoowa. 2:23 11:48 Māārkō 14:1-2; Yoowa. 2:11; Yēyuut. 4:16 11:50 Yoowa. 18:14 11:52 Yoowa. 10:16 11:53 Yoowa. 7:1 11:54 Yoowa. 5:13 11:55 2Tēt. 30:17-18; Yoowa. 2:13 11:56 Yoowa. 7:11 12:2 Luuka 10:40 12:3 Yoowa. 11:1-2 12:4 Yoowa. 6:71; 13:2, 27; 18:2 * 12:5 Mwooyē :yuutēyū kule *feetaanik betekik 300. Kiyēmē keye :feeteet akeenke āk yiisyēētaab bēsyēēt akeenke. 12:7 Yoowa. 19:40 12:8 Kiruu. 15:11 12:11 Yoowa. 11:43, 45; 2:23

¹² Yu kayyeech, kukas :biiko chēē chaang' choo kikiikukwa *Saakwaanaa bo Keey-taayeet kule kimii :Yēesu kuchōōnii Yēerusālēm. ¹³ Yooto kunam sokēēkaab sōōsik ankutorookta Yēesu. Kityēēnchinootē :bichoo barak kule, “Kutōrōriit :Yēyiin!

Ibēruuroot :nyi chōōnii ām kaayneetaab Yēyiin.

Ibēruuroot :bāytooyiintēetaab *Isrāyēel.”†

¹⁴ Kikalabaan Yēesu :sikiryēēt nyēē ki siirwaak, kootyiich yoo mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule,

¹⁵ “-Mōōmuuyē, wē, :biikaab Sāāyōōn.†

Ong'nyi chōōnii :bāytooyiintēēng'woong'.

Kālāboonu :sikiryō nyēē siirwaak.”†

¹⁶ Mānāāsimmkōōnkēt :rubiik kule kiyēē /kikēēmiitē /kēēyēchinē Yēesu kimii kōō-tyiichē siruutēkaab Yēyiin. Nteenee yu kiiyēyē :Yēesu kibkōōnkōy, kōōsōōtyi kiyoo kikiikumwooy :siruutēk kurubta keey āk Yēesu.

¹⁷ Kikiikwaamtaat :biiko choo kikāsē kōōng'ēētēē :Yēesu Lasaaro meet ng'aleechaata.

¹⁸ Kunyoo, kiyey :yooto kutorookta :bichoo chaang' Yēesu kuuyu ki ng'ālyoo :nyoo nyēē manaayeyakay bēsyyēt ake! ¹⁹ Yooto kukōrōmchi keey *Farisaayek kule, “Kookas oob kule buch :kiyēē ōmiitē ōyēyē! Okas, ntēē kāakuwuuchi :kōōrēt tukul chiichiito!”

Lēbkēchinē :Yēesu biiko tukul

²⁰ Kimii :nkicheek Kirikiik alake chēē kikikwa Yēerusālēm bokwaam saakwaanaa.

²¹ Kiba :Kirikiichoo ākoy wōlēē kimii :Filibō nyoo kibo Beetsaayta ām Kalilaaya ānkumwoochi Filibō kule, “Boontēēt, kēēmāchē keekas Yēesu.” ²² Kumwoochi :Filibō Antereeya, nto yityo kuyibchi :tukwaay Yēesu lōkōōywēchoo. ²³ Yooto kumwoochi :Yēesu icheek kule, “Kāākuyityi nanyuun yēē +/mākiitōrōōr *Wēritaab Chii. ²⁴ !Kāāmwoowook, yoo kāmēēsuuchi :kēbuswoontēēt ng'wēny ankume, kung'ētu ku inee keey. Nteenee yoo kame, makuyey āmiik chēē chaang'. ²⁵ Chiito nyoo kāyēētyi keey soboonnyii, mākōōboot. Nto nyoo kēēkooyto soboonnyii ām kōōrooni, mākunyōōr *soboontaab kibchuulyo. ²⁶ Chiito nyoo mākchē kuyēwoo yiisyēt kumākchaktōōs kuruba ānkēēboontōtē keey āk inee. Mākukoonyit :Baaba chiichooto yēwoo yiisyēt.

²⁷ Kaakwaama :ng'uusng'uus. Lēyyē, +maamwaay nee? Ara +māāmwoochi Baaba kōōnēmwoo nyalili mii kuchōōnchoo? Acha, nto yu ki ākoy kuyityiin kuu nyooto. ²⁸ Baaba, itōrōōr kaayneeng'uung'." Yooto, kuchōōnēē :bōlātēēt barak nyēē kimwooyē kule, “Kyāātōrōōr, ānku +māātōrōōr subak.” ²⁹ Yu kakas :biiko choo kikiyyoong'iis yooto bōlātōonoo, kumwooy :bichoo alake kule, “Kātul :kōōrēt.” Kulē :alake, “Kāng'ālōolchi *malayikeet chiichi.” ³⁰ Kumwoochi :Yēesu bichoo kule, “Kātōok :bōlātōonoo kubo akweek mēēbērē anii. ³¹ Kāākuyityiin yēē +/mākiitiilchi biikaab kōōrēt ng'aleek. +/Makeekwet Bāytooyiintonoo bo kōōrooni. ³² Nteenee yoo /kiitōrōōroo, +maāyisu biiko tukul kukwa wōlēē āmiitē.” ³³ Yooto kimwooyē :Yēesu kuu nyooto, kiibooru meet nyēē kimii kuchōōnchinē. ³⁴ Kulēnchi :biiko Yēesu, “Mwoowēēch :kiruutēkyoo kule ming'iisyē *Kāārārookiintēēt ākookoy. So ku ānō wōli imwooyē kule /kiitōrōōrē *Wēritaab Chii? Ng'oo :chiichi /kēēbērē Wēritaab Chii?” ³⁵ Kumwoochi :Yēesu bichoo kule, “+Mōōboontē keey lēbkēēyyēēt bēsyyōōs chēē ng'eri. Nto yoo tōōboontē lēbkēēyyēēt, ōbēēsyyētootēē simalukuyaak :mēēnānēēt. -Mēēnkētē :chii nyoo mii mēēnān wōlēē wētii. ³⁶ Yoo tōōboontē keey lēbkēēyyōoni kumākchaktōōs okaasee keey sōōbooyiitu lēbkēēyyēēt.” Yu keewaany :Yēesu kumwooy ng'aleechaata kubotēē yooto.

† 12:13 Tyēēnwookik 118:25-26 12:13 Mat. 27:11; Yoowa. 1:49; 6:15 † 12:15 /Kikēēkuurē biikaab Yēerusālēm kule biikaab Sāāyōōn kuuyu /kikēētēēkyi Kōōtaab Yēyiin lekemeetaab Sāāyōōn. † 12:15 Seka. 9:9 12:16 Yoowa. 2:22; 7:39; 17:1 12:19 Yoowa. 11:48 12:21 Yoowa. 1:44 12:23 Yoowa. 2:4 12:25 Mat. 10:38-39; 16:25; Māārko 8:35; Luuka 9:24; 17:33 12:26 Mat. 10:24-25; Māārko 10:44-45; Yoowa. 13:13-17 12:27 Māārko 14:34-36; Yoowa. 12:23 12:28 Māārko 1:11; 9:7; Yoowa. 17:1 12:30 Yoowa. 11:42 12:31 Yoowa. 14:30; 16:11 12:34 Yoowa. 3:14; 8:28; 18:32 12:34 Tyēēn. 89:36; 110:4; Isa. 9:7; Ēsēk. 37:25; Tān. 7:14 12:36 Yoowa. 7:33; 8:12 12:36 Yoowa. 5:13

Kiikaasee keey :biiko alake Yēesu kutay :alake

³⁷ Ānkoo kikiikuyey :Yēesu ng'aleek chēē chaang' chēbo kwōng'uut ām taayeetaab bichoo, manaakookaasee keey :bichoo inee. ³⁸ Kiyeyakay :yooto kootyiich yoo kimwooyē :wōrkooyoontēetaab Yēyiin *Isaaya kule,

“Ara mii :chii nyēē kiiyēnchi lōkōōywēkyoo oō, Yēyiin,
nto nyēē kiikōōnkēt kāamuukēywēēkuuk?”†

³⁹ Manaakookaasee keey :bichoo Yēesu, kurub kuu yoo kisirē *:Isaaya kumwooyē kule,

⁴⁰ “Kiker :Yēyiin koonyekwaa

ankuyey kuyoomcho :mētēwook simakas kiy.

Kunyoo, -mēēmuuchē kukas kiy

āmēēmuuchē kusēw :mētēwookwaa,

nto yooto, kumāwēēktōōs kukwa wōlēē āmiitē

sukung'eet āsoob icheck.”†

⁴¹ Kimwooy *:Isaaya ng'aleechu kuuyu kikiikukas wōōyintaab Yēesu ankikiikung'alaalee. ⁴² Ānkoo kiwuu nyooto, kiikaasee keey :biiko chēē chaang' Yēesu ākoo mbo kāāntōōyik alak chēbo Yuutayeek. Nteenee kuuyu kinyōkōōrēch *:Farisaayeeek, kimāng'ālōolēē :icheek ng'aleechaa kutook / simakeekwetee *kōōtaab saayeeet. ⁴³ Kiyey :kāāntōōyichoo kuu nyooto kuuyu kichāmē yoo kāsīl icheck :biiko mēēbērē yoo kāsīl :Yēyiin.

Chiito nyoo kameekaasee keey Yēesu +/mākiitiilchi ng'al

⁴⁴ Kikuurchi :Yēesu biiko kule, “Chii nyoo keekaaseenaa keey, kumii kōōkoosēē keey Baaba anii nyoo kiiyookwoo. ⁴⁵ Chiito nyoo kaakukasa, kaakukas nkinee Baaba nyoo kiiyookwoo. ⁴⁶ Kyāāchōō kōōrooni chāākōōnu lēbkēēyyēēt sukung'eet :chii ake tukul nyoo ikoosēēnoo keey mēēbērē ng'ētunēē mēēnān. ⁴⁷ -Māātiilchinē chii ng'al nyoo kāsē ng'aleekyuu āmākoonyitē kuuyu kimāāchōōnii chāātiilchinē biikaab kōōrēēt ng'al nteenee kichāārāroochē. ⁴⁸ Nto chii nyoo kataya ankutay ng'aleekyuu, makooruusta :ng'aleechaa nkit bēsyoonoo bo tabanta kuuyu kichuunnyēē. ⁴⁹ Ng'aleek chēē āmwooyē mākwoonēē wōlēē āmiitē, nteenee Baaba nyoo kiiyookwoo :nyēē kimwoowoo kule āmwoowu. ⁵⁰ Ānkētē kule kiyēē mwooyē :Baaba kuyibu *soboontaab kibchuulyo. Kunyoo, kiy ake tukul nyoo āmwooyē ku nyēē kimwoowoo :Baaba.”

13

Kiiwuunchi :Yēesu rubiikyii kērēēnkōōk

¹ Yooto kikiikuriik /kyaam *Saakweetaab Keeytaayeeet. Kiinkēt :Yēesu kule kikiikuyityi :bārooyinyii kung'eetee kōōrooni ānkuwo wōlēē mii :Kwaan. Kichāmē kutukul biikyii choo kiboonto keey. ² Yu kimii :Yēesu wokwoomiisyē āk rubiikyii, kikiikuyey :Kibrōkōsyooontēēt Yuuta Iskaryoot kuchaamta Yēesu. ³ Kiinkēt :Yēesu kule kikiikōōtōōrchi inee :Kwaan kāamuukēywēēk tukul. Kiinkētē subak kule kichōōnēē :inee wōlēē mii :Yēyiin ankimakooyeeey wōlooto.

⁴ Kiiyyo :Yēesu ānkōōrēēk kābuutiinyii nto yityo kumootee keey ankeet nyēē abuus. ⁵ Kiroonkyi bēēko karaayit ānkutoow kōōwuunoot kērēēnkōōkaab rubiikyii. Kimāsēē kērēēnkōōchoo ankaanaa. ⁶ Nto yu kayit yēē kimii :Simōōni Bētērō, kulēēnchi :nyoo, “So, Mokoryoontēēt! Imāchē iwuunwoo kērēēnkōōk?” ⁷ Kuwālchi :Yēesu kule, “-Mēēnkētē kiyēē āmiitē āyēyē kuu nyi, nteenee +mēēnkēt lētuunoo.” ⁸ Kutāyis :Bētērō ānkumwooy kule, “Acha! Mākoy iwuunwoo kērēēnkōōk.” Kumwoochi :Yēesu Bētērō kule, “Yoo kāmāāwuunuung', māyēmāktōōs tākiibuurtē keey.” ⁹ Kumwoochi :Bētērō kule, “Yoo wuu nyooto nanyuun ii, Mokoryoontēēt, iwuunwoo mbo nkinee mētīt āk āwunnyēk.”

12:37 Mat. 12:39-42; 16:4; 17:17; Māārko 9:19; Yoowa. 16:9; Ibu. 3:7-11 † 12:38 Isa. 53:1 12:38 Room. 10:16

† 12:40 Isa. 6:10 12:40 Māārko 4:12 12:41 Isa. 6:1-3 12:42 Yoowa. 2:23; 9:22 12:43 Yoowa. 7:18; Room. 2:29; Kala. 1:10 12:45 Yoowa. 14:9 12:46 Yoowa. 1:4; 8:12 12:47 Yoowa. 3:17; 5:22 12:49 Yoowa. 7:16-17 12:50 Yoowa. 4:34 13:1 Yoowa. 2:4 13:2 Luuka 22:3; Yoowa. 12:4 13:3 Yoowa. 3:35 13:5 Luuka 12:37

¹⁰ Kuwālchi :Yēesu kule, “Chii nyoo kāākōōwuun keey kumāchāktōōs baateey kuchururta kērēenkōōk. Ōtiliilēch :akweek tukul nteenee mii :akeenke ām akweek nyēē mā tiliil.”

¹¹ Kimwooy :Yēesu kuu nyooto kuuyu kikiikōōnkēt chiichēē kimii wokuchoomtooy inee.

¹² Yu keewaany :Yēesu kōōwuun kērēenkōōkaab rubiichoo, koolaach kābuutiinoo ānkuwokōōbuur ng'wēny wokwoomiis. Yooto kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “Ibooru nee :kiyoo kātāāyēyē? ¹³ Ōkuuroo kule, ‘Kāānēētiintēēt’ nto kule ‘Mokoryoontēēt.’ Man āwuuyē nyooto. ¹⁴ Ānkoo āyēku :anii Mokoryoontēēng'woong' āk kāānēētiintēēng'woong', kāāwuunwook kērēenkōōk. Kunyoo māchāktōōs :nkakweek ōwuunchinē keey kērēenkōōk ¹⁵ kuu yoo kātāāboorwook :anii. ¹⁶ !Kāāmwoowook, mā wōō :motwooriintō kusiir mokoryoontēenyii āmā wōō :kiiyookiintō kusiir kāāyooktooyiintēēt. ¹⁷ Yoo koorub ng'aleechu kātāāmwoowook, mākōōbēruurook :Yēyiin!

¹⁸ -Māāng'ālōolēenook akweek tukul kuuyu ānkētē soboonwēkaab choo kyaakwey. Nteenee māchāktōōs kuyityiin :siruutēkaab Yēyiin :yēē mwooyē kule, ‘Ki-wēēkyoo keey :chiito nyoo kikyoomiisyē :tukwaay.’† ¹⁹ Kāsimāmwoowook ng'aleechu kumānāyēyākiiis, si yoo yēyāktōōs, +mookaasee keey kule anii nyooto. ²⁰ !Kāāmwoowook, nyoo toochē chiichēē kāāyooktē, kaakutaacha. Nto nyoo kaakutaacha, kaakutaach nkinee nyoo kiiyookwo.”

Kiiboor :Yēesu chiito nyēē kimii wokuchoomtooy

(Mataayo 26:20-25; Māārkō 14:17-21; Luuka 22:21-23)

²¹ Kiiyimset :yooto Yēesu mēt kut kulē, “!Kāāmwoowook, mii :akeenke ām akweek nyēē makuchaamtaa.” ²² Kukas keey :rubiik nyēē kanam kuut kule ng'oo :nyooto / kēēmwooyē. ²³ Kikitiing'to Yēesu :rubiintonoo kichāmē. ²⁴ Yooto kubutēē :Bētērō rubiintonoo koong'ta kuteebēe Yēesu kule ki ng'oo :nyooto kimii :inee kung'ālōolēē. ²⁵ Kōōtōrōōr :rubiintonoo mētinyii ankuteebēe Yēesu kule, “Ng'oo :nyooto ōō, Mokoryoontēēt?” ²⁶ Kumwoochi :Yēesu kule, “Nyoo kāākoochi mukaatiit nyēē kaalablaabte, ku chiito :nyooto.” Kunam :Yēesu mukaatiit ankoolablaabta suutēēk nto yityo kōōyokoochi Yuuta Iskaryoot. ²⁷ Kunāmē :Yuuta mukaatiinaa kōōloombuuchē :Kibrōkōsyoontēēt bakeenke. Kumwoochi :Yēesu kule, “Ānkiisārchi kiyēē imāchē iyey.” ²⁸ Kimēēnkētē :rubiik chuut alake kiyēē kiibooru :ng'aleechaa bo Yēesu. ²⁹ Kiisōōtē :rubiik alake kule tōōs kāmwoochi :Yēesu inee wokwaal tukuukaab saakweet nto kule kōōkoochi biiko choo bānoon kiy kuuyu ki kōnōriintēētaab beesaanik. ³⁰ Yu kaakunam :Yuuta mukaatiinaa, kuchuyta. Kikiikutuuyiit yooto :kōōrēēt.

Mākuutyēēt nyēē lēēl

³¹ Yu kaakuchuyta :Yuuta, kumwooy :Yēesu kule, “Mākōōtōrōōrākoy ra *:Wēritaab Chii ānkōōtōrōōrākoy :Yēyiin kubununēē inee. ³² Kuu yoo itōrōōrē :Yēyiin Wēritaab Chii, mākōōtōrōōr :nkinee Yēyiin ānkuyēyāktōōs areet akeenke. ³³ Kunyoo ii, lōkōkyuu, -mēētākiiibuurtooy keey akweek nyēē lōō. +Moocheeng'aa nteenee, āmwoowook kule, ‘-Mōōbēētii wōloo +māāwē’, kuu yoo kyāāmwoochinē kāāntōōyichoo bo Yuutayēek. ³⁴ Āmiitē wāākōōnook mākuutyēēt nyēē lēēl, nto nyooto ku nyi: Ōchoomtōōsii kuu yoo kyāāchāmook :anii. ³⁵ Yoo ōchoomtōōsii, mākōōnkēt :biiko tukul kule ōyēku rubiikyuu.”

Kiiboor :Yēesu kule makutuuch keey :Bētērō

(Mataayo 26:31-35; Māārkō 14:27-31; Luuka 22:31-34)

³⁶ Nto tēē yoo, kuteebēe :Bētērō Yēesu kule, “Imāchē iwē ānō ōō, Mokoryoontēēt?” Kuwālchi :Yēesu kule, “-Mākēēbēētooy keey kuu nyi, nteenee +meerubwaa lētuunoo.”

³⁷ Kuteebēe :Bētērō Yēesu kule, “Ām nee simakeebēete keey raat ōō, Mokoryoontēēt?”

13:10 Yoowa. 15:3 13:11 Yoowa. 6:64, 70-71 13:14 Mat. 23:8-12; Māārkō 10:41-45; Luuka 22:27; 1Tēm. 5:10

13:15 Filib. 2:5 13:16 Mat. 10:24-25; Luuka 6:40; Yoowa. 15:20 † 13:18 Tyēēn. 41:9 13:18 Yoowa. 17:12

13:19 Yoowa. 14:29; 16:4; 8:24 13:20 Māārkō 9:37 13:23 Yoowa. 19:26; 20:2; 21:7, 20 13:27 Yoowa. 12:4

13:29 Yoowa. 12:6 13:32 Yoowa. 17:1 13:33 Yoowa. 7:33-36 13:34 Yoowa. 15:12, 17; 1Yoowa. 2:7-8; 3:11,

23; 4:11, 21; 2Yoowa. 5-6 13:35 1Yoowa. 3:14 13:36 Yoowa. 8:14; 21:19

Yoo kābo nee, kēēbēku :tukwaay!" ³⁸ Kuwālchi :Yēesu kule, "Kule kēēbēku :tukwaay? ! Kāāmwoowung', kutoombo kooturkuuch :kirkōōnkiit, +meetuuch keey areet sōmōk."

14

Kēēlto :Yēesu nyēbo Kaab Baaba

¹ Kumwoochi :Yēesu rubiikyii subak kule, "-Matookany kubēk :moonik. Okaasee keey Yēyiin ankookaaseenaa keey. ² Mii :kooiik chēē chaang' Kaab Baaba wōlēē +māwāyēytoowook ming'ātēēt. Nto kāmāwuu nyoo, nto kāmāmwōowook kuu nyooto. ³ Yoo kāwāyēytoowook ming'ātoonoo, +māyēēwu chaamutaak subokiibuurtē keey. ⁴ Ōnkētē :akweek kēēlto nyēē wēētii wōlēē +māwē anii." ⁵ Yooto kumwoochi :Toomaas Yēesu kule, "Yoo -mākiinkētē raat mbo wōlēē iwēētii ii, Mokoryoontēēt, bokiinkētē nee kēēlto nyi imwooyē?" ⁶ Kuwālchi :Yēesu kule, "Anii :kēēlto. Anii :manta ānku anii :soboonto. Māmii :chii nyēē wēētii Kaab Baaba yoo kāmābuntēēnoo. ⁷ Nto kōōnkētōo, nto kōōnkētē nkinee Baaba. Nteenee ōmiitē bōōnkētē ām lēēkitō kule ng'oo :Baaba ankukookasee koonyekwook mbo kēny." ⁸ Kumwoochi :Filibō Yēesu kule, "Mokoryoontēēt, ng'oo :Kōōn. Kiyooto :nyēē kēēmāchē kityō." ⁹ Kuwālchi :Yēesu kule, "So, Filibō, kōōkiibuurtē keey nyi kooy āmānēēnkētōo. Chiito nyoo kaakukasa kaakukas Baaba. Imuuchē kule nee iteebeenaa kule ng'oo :Baaba anii? ¹⁰ So, -mēēchāmtooy :inyiing' kule, anii āk Baaba ku kiy akeenke? Ng'aleek choo āmwoowook kumā cheechuu nteenee bo Baaba nyoo inee ku anii ānkuyēyiisyēēnoo. ¹¹ Ochamtaa yoo āmwooyē kule anii āk Baaba ku kiy akeenke. Nto yoo māwuu nyoo, ochamtaa naas kubo ng'aleechaa bo kwōng'uut choo kyaayey. ¹² !Kāāmwoowook, chii nyoo ikoosēēnoo keey makuyey tukuukaab kwōng'uut chēē wuu choo kyaayey :anii ankumakuyey mbo chēē chaang' kusiir chu, kuuyu -māāmiitē. ¹³⁻¹⁴ Kiy ake tukul nyēē kooteeb ām kaayneenyuu, +maayey, sukutōrōriit :Baaba kubununēē Lakwanyii."

Kii-āmiis :Yēesu rubiikyii kule mākunyoōr Tāmirmiryēētaab Yēyiin

¹⁵ Kitas taay :Yēesu kumwoochi rubiikyii kule, "Yoo ōchāmoo, ōriib mākuutēkyuu. ¹⁶ +Maateebē Baaba kukōōnook Tāmirmiryēēnyii nyēē mākyūēētyēēchook kuu wōloo kwāyēytooy :anii. ¹⁷ Bo manta :Tāmirmiryoonoo ānku +mōōbuurtē keey ākookoy. Mānyōōru :chii nyēbo kōōrooni kuuyu mēēbērē makukas Tāmirmiryoonoo nto kōōnkēt. Nteenee +mōōnkētē :akweek Tāmirmiryoonooto kuuyu mii wōlēē ōmiitē ānku +mōōbuurtē keey. ¹⁸ +Māwē, nteenee -mōōng'ētū kuu bānoon. +Māyēēwu wōlēē ōmiitē. ¹⁹ Lēēkit ang'eetee kōōrēēt nyēē mākyō kukasa :biikaab kōōrooni subak, nteenee +mookasaa :akweek. Nto kuuyu āboontē :anii soboonto, +mōōnyōōru soboonto. ²⁰ Yoo kookasaa yooto, +mōōnkēt kule āyēku :anii akeenke āk Baaba ānkāyēku akeenke āk akweek. ²¹ Chiito nyoo kāsē mākuutēkyuu ānkuriibē, kuchāmoo. Makucham :Baaba chii nyoo chāmoo ankaacham :nkani ānkāāboorchi keey."

²² Yooto kumwoochi :Yuuta nyiin ake Yēesu kule, "Mokoryoontēēt, ām nee yu imāchē iboorwēēch keey āmēēmāchē iboorchi keey biikaab kōōrooni?" ²³ Kuwālchi :Yēesu kule, "Chii nyoo chāmoo, kukoonyitē ng'aleek choo ānēētē. Makucham :Baaba chiichoo ānku +māāchōōntē keey Baaba ānkubokēēming'tē keey. ²⁴ Chii nyoo māchāmoo, mākoonyitē kiyēē ānēētē. Mākwoonēē :ng'aleechu kookas wōlēē āmiitē, nteenee bo Baaba nyoo kiiyookwoo."

²⁵ Āmwoowook ng'aleechu kuuyu tākēēboontē keey. ²⁶ Nteenee mākyūēētyēēchook :Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyoo mākoōyook :Baaba. Mākōōnēētook ānkōōsōotwook ng'aleek tukul choo kyāāmwoowook. ²⁷ Lēyyē, ōbuurtē kaalyeenyuu. Makerkeey

13:38 Yoowa. 18:27 14:3 Yoowa. 12:26 14:5 Yoowa. 11:16 14:6 Yoowa. 1:4, 14; 10:9; Ibu. 10:20 14:9 Yoowa. 12:45; 1:18; Kolos. 1:15; Ibu. 1:3 14:10 Yoowa. 3:35; 10:38; 17:21 14:11 Yoowa. 5:18, 36 14:13-14 Yoowa. 15:16; 17:1 14:15 Yoowa. 14:21, 23; 15:10; 1Yoowa. 5:3; 2Yoowa. 6 14:16 Yoowa. 7:39; 14:26; 15:26; 16:7, 13; 20:22; Yēyuu. 1:4; 2:4; 1Yoowa. 3:24; 4:13 14:17 1Kōōr. 2:10-16 14:19 Yoowa. 16:16 14:23 Ng'oong'. 3:20 14:24 Yoowa. 7:16 14:26 Yoowa. 14:16; 16:13; 1Yoowa. 2:20, 27

:kaalyaani ākōōnook nyoo kōōnook :biikaab kōōrooni. -Mookany kubēk :moonikwook, āmōōmuuyē. ²⁸ Kookas oob yoo kāāmwoowook kule, ‘+Māāwē ānku +māāyēēwu wōlēē ōmiitē.’ Yoo ōchāmoo, ong'erech kubo kule āmiitē āwēētii Kaab Baaba nyoo wōō ku-biira. ²⁹ Kāsīmāmwoowook ng'aleechu kumānāāyēyākiiis, si yoo kāyēyākiiis +mōōyēnchi. ³⁰ Kāmāāng'ālōolē āk akweek nyēē lōō kuuyu mii kuchōōnii :bāytooyiintēetaab kōōrooni. Māboonto :bāytooyiintonoo kāāmuukēy kubāwoo, ³¹ nteenee kāyēyākiiis :ng'aleechu sukōōnkēt :biiko tukul kule āchāmē Baaba kuuyu āyēyē kiyēē mwoowoo kule ayey. Lēyyē, kēēng'ēētyēē yu.”

15

Musābiibuut ākoo sokonaakyii

¹ Kitas taay :Yēēsu kumwoochi rubiikyii kule, “Anii *musābiibuut nyēbo man nto Baaba ku chiitaab mbareet. ² Tiltooy :Baaba sokonnyeenyuu ake tukul nyoo māyēyē āmnyoo, ānkubulē sokonnyeet nyoo kiyey lokoyeek sukuyey lokoyeek chēē chaang'. ³ Kōōtililiitu mbo :akweek kēny ām lōkōōyiwēk choo kwāāmwoowook. ⁴ Yoo kōōkiilchoo, ākiilchook. Māyēyē :sokonnyeetaab musābiibuut lokoy yoo mēēbērē kānoomchi musābiibuut. Wuu nyooto ām wōlēē ōmiitē :nkakweek. -Mōōyēyē kiy nyēē karaam yoo kāmōōkiilchoo. ⁵ Anii :musābiibuut, akweek :sokonaak. Yoo kākiilchoo :chii ānkāākiilchi :nkani, kuyēyē tukuuk chēē chaang' chēē kāroomēch. Kunyoo, -mōōyēyē kiy yoo kāmōōkiilchoo. ⁶ /Kiinēmtooy biiko choo kāmākiilchoo kuu sokonaachaa / kēētiltooy. Kuu yoo mākuyoomcho :sokonaachaa, nto mii yoo /kiiruruuch /ānkēēwiirchi ma kulāyo, +/mākiinēmto nkicheek biiko choo kāmākiilchoo /ānkēētōorchii maataab kibchuulyo. ⁷ Yoo kōōkiilchoo ānkōōbuurtē ng'ālyoontēenyuu, ankooteeb kiy ake tukul nyēē ōmāchē, /kēēkōōnook. ⁸ Yoo kooyey lokoyeek chēē chaang' ānkōōyēku man rubiikyuu, +mōōtōrōōr Baaba.

Kiikiim :Yēēsu chamateet

⁹ Achāmook :anii kuu wōloo chāmtooy :Baaba. Kunyoo, ōbuurtē :nkakweek chama-teenyuu. ¹⁰ Yoo kōōriib mākuutēkyuu, +mōōbuurtē chamateenyuu, kuu yoo kyāāriib :nkani mākuutēkaab Baaba ānkāābuurtē chamateenyii. ¹¹ Amwoowook ng'aleechu sōōbuurtē ng'erekweekyuu, si nto yityo, kuchurta :ng'erekweekwook.

¹² Mākuutyēenyuu nyi: Ōchoomnyē kuu yoo āchāmook :anii. ¹³ Māmii :chamateet nyēē wōō kusiir yoo kēēnēm keey :chiito kume kubo chōōrōōnuutēkyii. ¹⁴ Yoo kooyey kiyēē kāāmwoowook, ōyēku chōōrōōnuutēkyuu. ¹⁵ -Mātāākuurook subak kule motwoorik kuuyu -mēēnkēt :motwooriintēēt kiyēē yēyē :mokoryoontēenyii. Nteenee ākuurēēnook ra chōōrōōnuutēkyuu kuuyu kāāmwoowook :anii kiy ake tukul nyēē kyāākāsēē Baaba. ¹⁶ Kimōōkwēyoo anii :akweek kule āyēku mokoryoontēēng'woong'. Anii :nyēē kyāākwēyook ōyēku rubiikyuu. Kyaatoolaak kukiil :soboong'woong' bo tāmirmiryēēt sukung'eet kukōōnook :Baaba kiy ake tukul nyoo kooteeb ām kaayneenyuu. ¹⁷ Kunyoo, mākuutyēenyuu nyi: Ōchoomnyē.”

Mākuwēch :biikaab kōōrooni rubiikaab Yēēsu

¹⁸ Kumwoochi :Yēēsu rubiikyii subak kule, “Yoo kāwēchook :biikaab kōōrooni ōnkēt kule kisimkuwēcho anii. ¹⁹ Nto kyōōbooyē kōōrooni nto kichāmook :biikaab kōōrooni. Nteenee kyaakweyaak :anii ōyēku cheechuu, kunyi -mōōbooyē kōōrēēt. Kiyooto :nyēē wēchēēnook :biikaab kōōrooni. ²⁰ Osoot yoo kāāmwoowook kule, ‘Mā wōō :motwooriintō kusiir mokoryoontēenyii.’ Kuu yoo /kiinyāliiloo, +/makiinyaliilaak nkakweek. Nto

14:27 Luuka 2:14; Yoowa. 16:33; Filib. 4:7; Kolos. 3:15 14:29 Yoowa. 13:19 14:30 Yoowa. 12:31 14:31 Yoowa. 4:34; 10:18; 12:49 15:1 Tyēēn. 80:8-16; Isa. 5:1-7; Cherem. 2:21 15:2 Mat. 3:10 15:3 Yoowa. 13:10; Ēfēēs. 5:26 15:5 Yoowa. 15:7, 10; 6:56; 1Yoowa. 2:6, 28; 3:6, 24 15:5 2Kōōr. 3:5; 4:7 15:6 Mat. 3:10; 7:19 15:7 Yoowa. 15:16 15:8 Yoowa. 17:1 15:9 Yoowa. 5:18 15:10 Yoowa. 14:15; 4:34 15:11 Yoowa. 16:22, 24; 17:13; 20:20; 1Yoowa. 1:4 15:12 Yoowa. 13:34 15:13 Yoowa. 10:11; Room. 5:8; 1Yoowa. 3:16 15:16 Mat. 7:7; Yoowa. 14:13; 15:7; 16:23-24; 1Yoowa. 3:22; 5:14-15 15:17 Yoowa. 13:34 15:19 Yoowa. 7:7; 16:32-33; 17:14; 1Yoowa. 3:13

yoo /kēekoonyitē kiyēē kwaaneet :anii, +/mākēekoonyit kiyēē +mooneet :nkakweek.
²¹ Mākuyēwook :biikaab kōōrooni ng'aleechu tukul kuuyu ōyēku cheechuu āk subak kuuyu -mēēnkētē :bichoo nyoo kiiyookwoo. ²² Nto kimānāāchōō ānkāāng'āloolchi bichoo, nto /kimākiitiilchinē kule kiikuchoolwookēn. Nteenee kuuyu kyāāchōō, māmii :wōlēē makutuukta keey :chii ām choolwookātēēt nyēē kiikuyey. ²³ Chiito nyoo wēchoo, kuwēchē nkinee Baaba. ²⁴ Nto kimanaayey tukuuk chēbo kwōng'uut ām wōlēē mii :bichoo, nto /kāmākiitiilchinē bichoo ng'al. Ānkoo kookukas :bichoo tukuuchoo bo kwōng'uut choo kwāāyēyē, tākuwēchoo ānkuwēchē nkinee Baaba. ²⁵ Nteenee ityiichē :yuutēyu siruutyēētaab Yēyiin :yoo mwooyē kule, 'Kikēēwēcho buch.'†

²⁶ Lēyyē, ōnkētē kule yoo kāāwē :anii Kaab Baaba, +māwāāyooku Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyēē mākuyēētyēēchook. Mākōōboorchi biiko manta āk wōlēē āwuuyē :anii.
²⁷ Mēēbērē Tāmirmiryēētaab Yēyiin nkit nyēē mākōōboortoo nteenee ōboortoo :nkakweek kuuyu kikēēboontotē keey tukul kuchakee kēny.

16

¹ Āmwoowook ng'aleechu simōōchuunnyēē kiyēē kyōōyēnchi. ² Makukweteenaak :bichoo kooriikaab saayēet. Makuyit :bēsuyēēt nyēē yoo kabakachaak :chii kōōsōōtē kule kayey kiyēē māchē :Yēyiin. ³ Yēyē kuu nyooto kubērē tōōs kayey chēē kāroomēch, nteenee yēyē kuuyu -mēēnkētē Baaba āmēēnkētōō. ⁴ Kāsīmāmwoowook ng'aleechu si yoo kayit :yooto kōōsōōtwork ng'aleechaa kyāāmwoowook.

Yiisyēētaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin

Kimānāāsimāmwoowook ng'aleechu kuuyu kitākēēboontē keey. ⁵ Nteenee āmiitē wāāyēyē Kaab Baaba nyoo kiiyookwoo āchōō kōōrooni, amateebēnaa :chii ām akweek wōlēē āwēētii. ⁶ Ānkētē kule kāākung'woonchook :ng'aleechu. ⁷ Nteenee āmwoowook manta kule karaam ām wōlēē ōmiitē yoo kāāwē suwāāyooku Tāmirmiryēēt kuchō wōlēē ōmiitē, kuuyu yoo kāmāāwē, māchōōnii :Tāmirmiryēēt chokuyēētyēēchook. ⁸ Yoo kāchō :Tāmirmiryēēt, mākōōboorchi biiko kule kustooyootiin ām wōlēē kāstooy :icheek ng'ōōkisto, churtaayēet āk kiyēē itiiilē :Yēyiin. ⁹ Kurubta keey āk ng'ōōkisto, ku kule -mēēkoosēēnoo keey, ¹⁰ churtaayēet ku kule, āmiitē āyēyē :anii Kaab Baaba āmātōōkāsoo ¹¹ nto kiyēē itiiilē :Yēyiin ku kule, /kāākiitiilchi ng'aleek bāytooyiintēētaab kōōrooni.

¹² Āboontē ng'aleek chēē chaang' chēē ābērē nto tāāmwoowook nteenee nyikisyook miisin. ¹³ Nteenee yoo kāchō :Tāmirmiryoonoo bo manta, mākwoorōōrwork ōnkēt manta kutukul. -Māmwoowu kiyēē chōōnēē kāāsōōtywēēkyii nteenee mākumwoowu nyēē /kēēmwoochinē āk tukuuk chēē makukwa. ¹⁴ Mākōōtōrōōroo :Tāmirmiryoonoo kuuyu mākunyōōru ng'aleekyuu ānkumwoowook. ¹⁵ Kiy ake tukul nyēbo Baaba ku nyeenyuu. Kiyooto :nyēē āmwooytēē kule mākunyōōru :Tāmirmiryoonoo ng'aleekyuu ānkumwoowook.

Makuweek :ng'wooninto kuyēk ng'erekweek

¹⁶ Kāmēētābōōkāsoo ām lēēkitō, nto nyēē mā tyaa ātooku subak.” ¹⁷ Kimwooy :rubiichoo alake kule, “So, ibooru nee :ng'aleechu? Kālē, ‘Kāmēētābōōkāsoo ām lēēkitō nto nyēē mā tyaa ātooku subak.’ Ānkulē subak, ‘Āmiitē āyēyē :anii Kaab Baaba.’ ¹⁸ Ibooru nee :ng'aleechu bo ‘Ām lēēkitō?’ -Mākiinkētē kiyēē mii kung'āloolē!”

¹⁹ Yooto kōōnkēt :Yēēsu kule kimāchē :rubiichoo sukuteebēe inee ng'aleechaata. Kunyoo kuteebēe rubiichooto kule, “So, ōmiitē ōtēēbēē keey kiyēē ibooru :yoo kāāmwooyē kule, ‘Ām lēēkitō, -mātōōkāsoo, nto nyēē mā tyaa ātooku subak.’?”

15:20 Yoowa. 13:16 15:21 Yoowa. 16:3 15:22 Yoowa. 9:41 15:23 Luuka 10:16; Yoowa. 5:23 15:24 Yoowa. 5:36 † 15:25 Tyēēn. 35:19 15:25 Tyēēn. 69:4; 35:19 15:26 Yoowa. 14:16 15:27 Yoowa. 1:14; Yēyuut. 1:8; 1Yoowa. 1:2; 4:14 16:2 Yoowa. 9:22; Yēyuut. 26:9-11 16:3 Yoowa. 15:21 16:4 Yoowa. 13:19 16:7 Yoowa. 14:16 16:8 Yēyuut. 24:25 16:9 Yoowa. 5:38; 6:36, 64; 7:5; 10:26; 12:37 16:11 Yoowa. 12:31 16:13 Yoowa. 14:16; 1Yoowa. 2:27 16:14 Yoowa. 17:1 16:15 Yoowa. 17:10 16:16 Yoowa. 14:19

²⁰ ! Kāāmwoowook, +mōōriiryē ānkōōmēēysē nto yoto kumii :biikaab kōōrooni kung'ērēktōōs. Mākung'woonchook nteenee makuweek :ng'woonning'woong' kuyēk ng'erekweek. ²¹ Yoo sichē :koorko kung'woonchinē, nto yoo kāākusich lakwanyii kuwuutyēē ng'wooninoo kubo ng'erekweekaab leekweet. ²² Kunyoo, wuu nyotoo ām wōlēē ōmiitē akweek. Mākung'woonchook sinee kuu nyiitēnyi, nteenee yoo kakeekas key subak +moong'erech ng'erekweek chēē mākooy kōōnēmuneēnook :chii. ²³ Māmii :kiy nyēē +mooteebena kuuyu mākukōōnook :Baaba kiy ake tukul nyēē kooteeb ām kaayneenyuu. ²⁴ Māmii :kiy nyēē kyooteeb ām kaayneenyuu. Kunyi, oteebee Baaba kiyēē ōmāchē sukuyitita :ng'erekweekwook.

Kiikōōbēl :Yēēsu kōōrēēt

²⁵ Kāāmwoowunēēnook ng'aleechu keel nyēē iyeelaat, nteenee makuyit :bēsyōōsyēk chēē +māāng'oong'wook wōlēē wuu :ng'aleekaab Baaba. ²⁶ +Mooteeb bēsyoonotoo kiy ām kaayneenyuu nyēē mā anii nyēē ātēebwook. ²⁷ Chāmook :Baaba, kuuyu kyoochamaa ānkōōchāmchiintōōsii kule kyāāchōōnēē :anii wōlēē mii :inee. ²⁸ Āchōōnii kōōrooni, kyāāchōōnēē wōlēē mii :Baaba, nteenee āmiitē āng'ēētēē kōōrooni āyēēyē Kaab Baaba.”

²⁹ Yoto kumwoochi :rubiik Yēēsu kule, “Kēēmwoowu ra ng'aleek kutook nyēē -mēēyēēlē. ³⁰ Kāākiinkēt nanyuun ra kule inkētē kiy ake tukul nyēē mēērook / tākēēkiiring'. Yēyēēch :yoto kiyēnchi kule ichōōnēē Kaab Yēyiin.” ³¹ Kiwālchi :Yēēsu rubiichoo ām yoto kule, “Kōōyēnchi sōō? ³² Kaakuyit mbo :bēsyēēt nyēē +mōōsērēētyē :akweek tukul kut wāāng'ētū :anii nkit. Ānkoo kuwuu nyotoo, kēēboontē key Baaba. ³³ Kāāmwoowook ng'aleechu si yoo kōōnoomnyē āk anii ōnyōōru kaalyeet. +Mootang'any ām kōōrooni. Nteenee ōkimimiitu kuuyu kwāābēl kōōrēēt.”

17

Kisaay :Yēēsu Yēyiin

¹ Yu kaakoowaany :Yēēsu kumwooy ng'aleechaa, kukas barak ānkumwooy kule, “Baaba, kaakuyit :bārooyinto. Itōōroo sikēētōōriitu :tukwaay. ² Inyiing' :nyēē 'ki-ikōōnoo kāāmuukēywēēk ām wōlēē mii :biiko tukul sāākoochi biiko choo 'kiikōōnoo *so-boontaab kibchuulyo. ³ Soboontaab kibchuulyo nanyuun ku yoo inkētiing' :biiko Yēyiin nyoo bo man ānkōōnkētoō nkani Kāārārookiintonoo kiyooku. ⁴ Kwāātōōriing' awaang'te yiisoonoo kiyookwoo chaayey. ⁵ Kunyoo ii, Baaba, kany āchōō bokiibuurtē key :tukwaay kēyēmtooy wōyinto kuu kēny, kutoombo /keyey kōōrēēt.

⁶ Kyāāboorchi bichoo kiikōōnoo kāāmuukēywēēkuuk. Ki cheekuuk :bichoo nteenee ikōōnoo. Kookunam :bichotoo ng'ālyoontēng'uung' kuchō āwut. ⁷ Kāākōōnkēt :bichoo kule kiy ake tukul nyoo kyaayey kuchōōnēē wōlēē imiitē. ⁸ Kyāā-āmchi bichoo lōkōōywēchoo 'kiimwoowo ankiikutaach. Inkēt nanyuun :bichoo kule āchōōnēē man wōlēē imiitē ānkōōyēnchinē kule inyiing' nyēē kiyookwoo.

⁹ -Māāsoochinē biikaab kōōrooni, nteenee āsoochinē choo 'kiikōōnoo, kuuyu cheekuuk :chooto. ¹⁰ Chēē āboontē ku cheekuuk nto choo cheekuuk ku cheechuu. Ātōōroo kubo bichoo. ¹¹ Āmiitē āchōōnii wōloo imiitē nyēē -mēētāābuurē :anii kōōrēēt, nteenee tākumii :bichotoo. Wōōy, wēē, Baaba nyēē tiliil! Iriib bichoo ām kāāmuukēywēēk chēē wuu choo 'kiikōōnoo, sukung'eet kunoomnyo :bichotoo kuyēk akenke kuu yoo āyēku akenke āk inyiing'. ¹² Yoo kyāāboontē key bichoo, kyāāriib ām kāāmuukēywēēkuuk nyēē mānāābootyoo, nteenee kibot :akenke baateey, nto nyotoo ku kāāmukuusiintēēt. Kiyityiin :siruutēk ām kēelooto. ¹³ Baaba, āmiitē āchōōnii wōlēē imiitē. Nteenee āmwooyē ng'aleechu yoo tāāmiitē kōōrēēt sukunyōōr :bichotoo

16:22 Yoowa. 15:11 16:23 Yoowa. 15:16 16:25 Mat. 13:34 16:27 Yoowa. 14:21 16:32 Seka. 13:7; Māārko 14:27, 50 16:33 Yoowa. 14:27; 1Yoowa. 5:4 17:1 Yoowa. 2:4; 11:4; 12:16, 23, 41; 13:31-32; 14:13; 15:8; 16:14; 17:10, 22, 24 17:2 Mat. 28:18; Yoowa. 3:35; 5:24 17:3 1Yoowa. 5:20 17:4 Yoowa. 4:34; 19:30 17:5 Yoowa. 1:1-2; 8:58; 17:24 17:10 Yoowa. 16:15 17:11 Yoowa. 10:30; 17:21-23; Kala. 3:28 17:12 Yoowa. 6:39; 13:18

ng'erekweekyuu kuchurta. ¹⁴ Kyāā-āmchi bichoo ng'ālyoontēng'uung'. Kōōkuwēch :bi-ikaab kōōrooni kuuyu mēēbērē bo :icheek kōōrooni, kuu yoo -māābooyē :anii kōōrooni. ¹⁵ -Māāsooyiing' kule inēmu bichoo ām kōōrēēt nteenee āsooyiing' kule iriib bichoo kumaaraanta :Kibrōkōsyoontēēt. ¹⁶ Kubooyiit man, mābo :bichoo kōōrēēt kuu yoo -māābooyē :nkani. ¹⁷ Itiliil bichoo kōōbuurto manta. Ng'ālyoontēng'uung' ku manta. ¹⁸ Kuu yoo kiiyookwoo :inyiing' āchōō kōōrēēt, +māāyooktē :nkani bichoto bokuyey yiisyēng'uung' ām kōōrēēt. ¹⁹ Kāānēmu keey kubo icheek sukung'eet kōōnēmchi keey :nkicheek ng'aleekaab manta.

²⁰ -Māāsoochinē rubiik baatey, nteenee āsoochinē biiko choo mākōōyēnwōo kubununēē lōkōōywēkaab rubiichoo. ²¹ Baaba āsooyē kule kuyēk :icheek tukul akeenke ku yoo kēēyēku :acheek tukwaay akeenke. Āsooyē mbo subak kule kuyēk :nkicheek akeenke āk acheek, sukung'eet kōōyēnchi :biiko tukul kule kiiyookwoo. ²² Kyāākoochi bichoo lēbkēyyoonoo 'kiikōōnoo sukuyēk :icheek akeenke, kuu yoo āyēku akeenke āk inyiing'. ²³ Yoo āyēku :anii akeenke āk icheek ānku inyiing' ku anii kuchurtooy :kibakeenkeenyo, sukōōnkēt :biiko tukul kule 'kiiyookwoo :inyiing' ānkiichāmē icheek kuu yoo 'kiichamaa anii.

²⁴ Baaba! Ābērē nto kākwoonii :bichoo wōloo āchōōnii anii sukung'eet kukas kule ātōrōōroot tōrōōrinto nyoo 'kiikōōnoo, kuuyu kisimichamaa kutoombo /keeyey kōōrēēt. ²⁵ Baaba nyēē churtaat! Kimēēnkētiing' :kōōrēēt, nteenee kyāānkētiing' :anii. Kunyi kāākōōnkēt :bichu kule 'kiiyookwoo. ²⁶ Kyaayey bichu kōōnkētiing', anku +maatas āyēyē kuu nyotoo sukung'eet kunam :nkicheek chamateet nyoo iboontēēnoo ānkāābuurtē keey :nkani icheek.”

18

/Kikeenam Yēesu nteenee kitay /kēsār

(Mataayo 26:47-56; Māārko 14:43-50; Luuka 22:47-53)

¹ Yu keewaany :Yēesu kusaay, kwooyyo āk rubiikyii tuybēyēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Kiitrōōn ankuba ākoy mbareetaab *musēytuuniinēk nyēē kimii wōlooto. ² Kiinkēt :nk-inee Yuuta nyoo kichoomtooy Yēesu mbaraanaa, kuuyu kikicham :Yēesu kōōmuunyēē wōlooto āk rubiikyii. ³ Yooto, kuwēeto keey :Yuuta biikaab lukēēt nyēē mining' nyēbo Rooma kutākyinē keey mbaraanaa. Kiboontotē keey mbo riibiikaab kaab *kibkōrōs nyēē wōō ākoo *Farisaayek. Kikirat keey :bichoo kuyem. Kinamaat kariikwaa, taariinek āk nōmōryēēk. ⁴ Kiinkētē :Yēesu kiy ake tukul nyēē kimii wokuyēyāktōōs. Kuchō taay ankuteebee bichoto kule, “So, ōchēēng'ē ng'oo?” ⁵ Kulē :bichoo, “Yēesu nyēbo Nāāsārēēt.” Kumwoochi :Yēesu kule, “Ntēē anii :nyi.” Kimii :Yuuta nyoo kichoomtooy Yēesu kukēēyōo āk bichoto. ⁶ Kumwoochinē :Yēesu bichoo kule, “Anii :nyotoo” kōōtuytuuy :bichoo ānkōōryookyi keey ng'wēny. ⁷ Kuteebee :Yēesu subak bichoo kule, “So, ōchēēng'ē ng'oo?” Kuwāl :bichoo kule, “Yēesu nyēbo Nāāsārēēt.” ⁸ Kumwoochi :Yēesu kule, “Nto yu kāāmwoowook kule anii :nyotoo. Yoo ākoo anii :nyēē ōchēēng'ē, kany kubēēchi keey :murēchu āboontē keey.” ⁹ Kumwooyē :Yēesu kuu nyotoo kuyityiin :yoo kimwooyē kule māmii :rubiintēēnyii mbo akeenke nyēē mākubot.

¹⁰ Yooto, kung'us :Bētērō chōōkiit nyēē kiboonto ankuchwen yiititaab taay nyēbo motwooriintēētaab kibkōrōs nyēē wōō. (/Kikēēkuurēē motwooriintonoo Māālko.) ¹¹ Nteenee kumwoochi :Yēesu Bētērō kule, “Ibērē :inyiing' tōōs -māāchāmē :anii nyalilta nyēē kaakuyeyta :Baaba kule ānyōōru? Ikētyi chōōkiing'uung' kiraaru!” ¹² Kumwoochi :nyēē wōō nyēbo lukēēt biikyii bo lukēēt āk riibiichoo kibo *Kōōtaab Yēyiin kule kunam Yēesu ankurat.

17:13 Yoowa. 15:11 17:14 Yoowa. 15:18-19 17:15 Mat. 6:13; 2Tēēs. 3:3; 1Yoowa. 5:18 17:18 Yoowa. 20:21
17:19 Ibu. 10:10 17:23 Yoowa. 17:11; 5:18 17:24 Yoowa. 12:26; 17:5 17:25 Mat. 11:25-27; Yoowa. 8:55
18:2 Māārko 14:32; Luuka 22:39 18:2 Yoowa. 12:4 18:9 Yoowa. 6:39 18:10 Luuka 22:36, 38 18:11
Māārko 10:38; 14:36; Yoowa. 12:27

¹³ Yu kaakunam :bichoo Yēesu kōōmutyi kurook *Anaas nyoo ki boontēetaab biikooy bo Kayaafa. Kayaafa :nyēē ki kibkōrōs nyēē wōō ām kēnyiinooto. ¹⁴ Ki inee :nyēē kiirwookiyinē kāāntōōyikaab Yuutayeek kule kaykay kume :chiito akeenke sukusobcho :biiko.

Kituuch keyy :Bētērō nyēbo taayta

(Mataayo 26:69-70; Māārko 14:66-68; Luuka 22:55-57)

¹⁵ Yooto koonamaat :Simōōni Bētērō ākoo rubiintēēt ake, Yēesu. / Kiinkētoot rubiintonoo ake ām wōlēē kimii :chiichoo wōō bo kōrōs. Kunyoo, kiiwut :inee kayaata.

¹⁶ Nteenee king'ētunēē :Bētērō saang' yēbo oreetaab tuuytaab kayaata. Kiiyeey lēt :rubiintonoo ānkumwoochi chēēbto nyēē kiriibē oreet kule koomut Bētērō kuchō āriit.

¹⁷ Kumwoochi :chēēboo Bētērō ām yooto bo oraanaa kule, “Inyiing' oob :rubiintēēt ake nyēbo chiichi?” Kulē :Bētērō, “Ābēērē keyy!” ¹⁸ Kikaytit :kwēmowuunooto ānkimii :riibiik alake ākoo motwoorik alak chēbo kayaata kuywēē āng'oong'tiit kukēyyoong'iis. Kiwokōōyoonnyēē :nkinee Bētērō yooto ānkuyu āng'oong'tiino.

Kiteebē :Anaas Yēesu ng'aleek

¹⁹ Yooto kulēēnchi *:kibkōrōs nyēē wōō* Yēesu, “Mwoowoo baa kurubta keyy rubiikuuk āk kāānēētiisyēēng'uung'.” ²⁰ Kumwoochi :Yēesu kule, “Kyāāmwoowu ng'aleechu kukas :chii ake tukul. Māmii :kiy nyēē kyaawuny ām kāānēētiisyēēnyuu. Kyaaneet biiko ām kooriikaab saayeet āk *Kōōtaab Yēyiin wōlēē kiiruruukyinyēē keyy :Yuutayeek tukul. ²¹ Itēēbēēnoo nyēbo nee? Iteebēē biiko choo kikāsē kiyēē kyāāmwooyē. Kubooyiit man, inkēt :bichoo kiyēē kyaamwaay.”

²² Koorabaach :riibiintēēt kumwoochinē kule, “Ing'ālōolē kuu nyooto ām taayeetaab *kibkōrōs nyēē wōō?” ²³ Kulēēnchi :Yēesu, “Yoo ākoo mii :kiyēē kaamwaay nyēē miyaat imwoowu. Nto yoo ākoo bo man ii, irābookyoo nee?” ²⁴ Kumwooy :Anaas kule /kiimut Yēesu kurataat ākoy kaab Kayaafa, kibkōrōs nyoo wōō.

Kituuch keyy :Bētērō nyēbo āyēēng' āk sōmōk

(Mataayo 26:71-75; Māārko 14:69-72; Luuka 22:58-62)

²⁵ Kumii :Bētērō kuywēē mayaa, / keeteebē kule, “Inyiing' oob rubiintēēt ake nyēbo chiichiin?” Kutuuch keyy :Bētērō kule, “Ābēērē keyy.” ²⁶ Kimii :chiito ake nyēē ki motwooriintēēetaab kibkōrōs nyēē wōō. Kibo :chiichooto areetaab muroonoo kichwēnē :Bētērō yiitit. Kuteebēē :motwooriintonoo Bētērō kule, “So, mā inyiing' :nyoo kēēboontē keyy Yēesu ām mbaraanaa?” ²⁷ Kulē :Bētērō subak, “Ābēērē keyy.” Kooturkuuch :kirkōōnkiit yooto bakeenke.

Kiisimchi :kāāntōōyikaab Yuutayeek Bilaato kule kubakach Yēesu

(Mataayo 27:1-2, 11-31; Māārko 15:1-20; Luuka 23:1-5, 13-25)

²⁸ Yu kāyyēēkunēē /kiimuustee Yēesu kaab *Kayaafa, /ānkiirēkēērchi bāytooyiintēēt nyēbo kōōrēetaab Rooma. / Kikēēkuurēē bāytooyiintonoo *Bilaato. Manaacham :kāāntōōyichoo bo Yuutayeek kōōwut kaytaab bāytooyiintonoo bo Rooma, kuriib tiliiling'waa sukutas taay āk *Saakweetaab Keeytaayeet. ²⁹ Kunyoo, kuchuyta :Bilaato saang' sukung'ālōolchi kāāntōōyichoo. Kuteebēē kule, “Nee :nyēē koleel :chiichi?” ³⁰ Kuwāl :bichoo kule, “Nto kamaleelaat nto kāmākiimutuung'.” ³¹ Kumwoochi :Bilaato bichoo kule, “Bōōkuumu :akweek nkityō kurubta keyy kiruutēkwook.” Kulē, “Ntēē -/ mākēēchām wēēch kēētilchi chii meet.” ³² Kiyityiin ām kēēliitēnyī, :kiyoo kimwooyē :Yēesu kurubta keyy āk wōlēē kimakumeeta.

³³ Yooto, kooyeey :Bilaato kō. Kukuur Yēesu ankuteebēē kule, “Inyiing' :bāytooyiintēēetaab Yuutayeek?” ³⁴ Kuwālchi :Yēesu kule, “Wōlēē isōōtitooy :inyiing' nkit nto wōlēē

18:13 Luuka 3:2; Yoowa. 18:24 18:14 Yoowa. 11:49-50 18:16 Māārko 14:54 * 18:19 Kasee Luuka 3:2. /Kitākēēkuurē Anaas kule kibkōrōs nyēē wōō ānkoo ki Kayaafa :nyēē kimii yiisyēēt yooto. 18:20 Mat. 4:23; Māārko 14:49; Yoowa. 7:14, 26; 6:59; Yēyuut. 26:26 18:22 Yoowa. 19:3; Yēyuut. 23:2 18:26 Yoowa. 18:10 18:32 Mat. 20:19; Yoowa. 3:14; 8:28; 12:32-33

mwooytoowuung' :biiko?" ³⁵ Kuwālchi :Bilaato Yēesu kule, "Yoo 'keekas, āyēku :anii Yuutāyiin sōō? Māku biikwook āk mbo kibkōrōs :chēē kākwēruung' ichōō wōli āmiitē. Kiy nee nyēē 'kweeyey :inyiing'?" ³⁶ Yooto, kumwooy :Yēesu kule, "Mābo :bāytooyi-isyēenyuu kōōroni. Nto kābo kōōroni, nto kookwaam :rubiikyuu booryēēt kuyeeta simanama :kāāntōōyichoo bo Yuutayeek. Māchōōnēē :bāytooyiisyēenyuu kōōroni!" ³⁷ Kuteebee :Bilaato Yēesu kule, "Kunyi ākoo iyēku sōō, bāytooyiin?" Kulēēnchi :Yēesu, "Inyiing' :nyēē 'keemwaay. /Kikēēsicho kule chaaneet biiko ng'ālyoontēetaab man nyēbo Yēyiin. Kiyooto :nyēē kiyeya sāāchōō kōōroni. Chii nyēbo man kukāswoo." ³⁸ Kuteeb :Bilaato kule, "Manta :nee?"

Yooto, kung'leet :Bilaato ānkuwo saang' subak wōlēē kimii :Yuutayeekhaa ānkumwoochi kule, "Lēyyē, ntēē -māākāsē lēlis nyēē boonto :chiichi! ³⁹ Nteenee kurubta keyy ākoo ātēbuutēkwook, kwāātyooktoowook kwaak kibratyaa akeenke ām kēnyiiit yoo ōmiitē saakweeng'woong' bo Keeytaayeet. Ara ōmāchē ātyooktoowook bāytooyiintooni bo Yuutayeek?" ⁴⁰ Kubōloobōlchi :bichoo barak kule, "Ityaakte Baraaba." /Kikikeenam Baraaba /ankeerat kuuyu ki :chii nyēē ki kāwōōtyoo.

19

¹ Yooto nanyuun kōōkooyto *:Bilaato Yēesu /kēēbirsēēt. ² Kitaay :biikaab lukēēt nkwaatyēetaab kātōok kookerkeeyee nyoo bo bāytooyiisyēēt ānkōōlookyi mētitaab Yēesu. Kōōlookyi subak sireet nyēē arraa kookerkeeyee nyoo bo bāytooyiisyēēt. ³ Yu kāākuyityo, kōōliichi keyy :bichoo bo lukēēt Yēesu sukumwoochinē kule, "Kimkim, bāytooyiintēetaab Yuutayeek!" Kimwoochinē kuu nyooto ānkōōrāboochē.

⁴ Kiwo :Bilaato saang' subak wōloo kimii :Yuutayeekhaa ānkumwoochi kule, "+Māāk-wēryoonu chiichi kuchō saang', sōōnkēt kule māmii :kiy nyēē miyaat nyēē ākāse kule koyey." ⁵ /Kēēkwēryoon Yēesu kuchō saang' wōlēē kimii :bichoo. /Kikiilookyi nkwaatyaanaa bo kātōok mēt āk siraanaa ki arraa. Kumwoochi :Bilaato bichoo kule, "Ong'nyi chiing'woong'." ⁶ Yu kakas :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk riibiikaab *Kōōtaab Yēyiin Yēesu, kubōloobōl kule, "Obakach! Ōkwertoochi *murtooywoontēēt. Obakach." Kutay :Bilaato. Kimwoochi kule, "Obeete :akweek nkit bōōkwertoochi murtooywoontēēt. -Māākāsē :anii kiy nyēē miyaat nyēē kookuyey :chiichi." ⁷ Kōōkiimchi :Yuutayeekhaa kumwooyē kule, "Kikuur keyy :chiichi kule inee ku Lakwataab Yēyiin, ng'ālyoo nyēē mwooyē :kiruutēkyoo kule nyoolchinē chii nyēē kayey kuu nyoo kume."

⁸ Kiinyokoorta :yooto Bilaato miisin. ⁹ Kuketita Yēesu kuwo kō ankuteebee kule, "Ibooyē ānō :inyiing'?" Kusiisiy keyy :Yēesu. ¹⁰ Kumwoochi :Bilaato Yēesu kule, "-Mēēmāchē ing'āloolwoo? -Mēēnkētē kule āboontē kāāmuukēywēēk atyaaktiing' nto āmwoochi biikyuu bo lukēēt kubākākyiing' murtooywoontēēt?" ¹¹ Kuwālchi :Yēesu kule, "Kāmēēboontē kāāmuukēy ibakachaa nto kāmānāākōōning' :Yēyiin. Kunyoo, chiito nyēē kēēyokoowoo āchōō wōlēē imiitē :nyēē leelaat kusiiring'." ¹² Yooto, kusyeem :Bilaato kēēlto nyēē keetyaakte Yēesu nteenee kubōloobōl :biiko kule, "Yoo 'keetyaakte chiichoo, kōōbooru kule -mēēkāsyyiintōōsii āk bāytooyiintēēt nyēē wōō. Chii nyēē yēyē keyy kule inee bāytooyiintēēt kukwiilē bāytooyiintoonoo."

¹³ Yu kakas :Bilaato ng'aleekhaa, kumwoochi biikyii bo lukēēt kukwēryoot Yēesu saang' subak ānkōōbuurēē ng'echereenyii nyēē irwoochēē ām yēē /kikēēkuurēē Rwaanteet Komos. (Ām kuutiitaab Yuutayeek /kēēkuurē kule 'Kabaata.') ¹⁴ Kimii :taman āk āyēēng' nyēbo kōōrōōn.* Ki bēsyēēetaab chōbātēetaab Sabaato :nyooto kutāsē taay *:Saakweetaab Keeytaayeet. Yooto kumwoochi :Bilaato bichoo kule,

18:36 Yoowa. 6:15 18:37 Yoowa. 3:32-33; 8:47; 19:12; 1Tēm. 6:13; 1Yoowa. 4:6 19:4 Luuka 23:4; Yoowa. 18:38 19:6 Yoowa. 18:31 19:7 Laawi. 24:16; Māārko 14:61-64; Yoowa. 5:18 19:9 Māārko 14:60-61; 15:5

19:12 Luuka 23:2; Yoowa. 18:37; Yēyuut. 17:7 * 19:14 Kimēēmuuchāktōōs :yuutēyu kuyēk asiistaab lo nyēbo bēēt kuuyu /kikēēkwertoochinē Yēesu murtooywoontēēt kumii :asiista sōmōk ām wōlēē mwooytooy :sirriik alake chēbo kitaabuunekaab lōkōōywēk chēē kāroomēch. Kiyēyiisyēē :Yoowaana kāāyiitiisyēetaab āsiiswēk kurubē nyēbo Rooma. Asiistaab taman āk āyēēng' ām acheek ku nyēbo lo ām icheck.

“Ong'nyoo bāytooyiintēng'woong'.”¹⁵ Nteenee kubōloobōl :bichoo subak kumwooyē kule, “Owaang'te, obakach, obakach.” Kuteebēe :Bilaato bichooto kule, “Ākwērtōochi bāytooyiintēng'woong' murtooywoontēēt?” Kulē :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch, “Bāytooyiintēnyoo acheek ku nyoo bo Rooma nkit āmāmiitē :ake!”¹⁶ Yooto kōōyokoochi :Bilaato bichoo Yēesu, /subokēēbākākyi murtooywoontēēt.

/Kikēēkwērtōochi Yēesu murtooywoontēēt

(Mataayo 27:32-44; Māārko 15:21-32; Luuka 23:26-43)

¹⁷ Yooto nanyuun, /kēēriiboot Yēesu. /Kikēēkērchi koong' Yēesu kupalab murtooywoontēēt, /ankeebeeta ākoy yēēt ake yēē /kikēēkuurēē 'Rōkyēētaab mēt'. (Ām kuutiitaab Yuutayēek /kikēēkuurē kule 'Kolkoota'.)¹⁸ /Kibokēēkwērtōochi Yēesu murtooywoontēēt. /Kikēēkwērtōochi nkicheek sāsiik alak āyēēng' murtooywōōsyēkwaa ānkiiyoong'tēē ake āwutaab taay nyēbo Yēesu nto nyiin ake kiiyyoong'tēē nyēbo kaataam.¹⁹ Kimwooy :Bilaato kule /kēēsirchi ng'aleek baawuut /ānkēēkwērtōochi baawuunaa murtooywoontēētaab Yēesu yoo bo barak. Kimwooyē kule: YĒĒSU :NYĒBO NĀĀSĀRĒĒT BĀYTOOYIINTĒĒTAAB YUUTAYEEK.²⁰ /Kikeesiree ng'aleechaa kuutuweek sōmōk. Kuutiit nyēbo Yuutayēek, nyēbo biikaab Rooma āk nyēbo Kirikiik. Kisuman :bi-iko chēē chaang' ng'aleechaa kuuyu kilēēkitēē Yēerusālēm :yooto /kikēēkwērtōochinē Yēesu.²¹ Kimwoochi :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch Bilaato kule, “-/Makesir kule 'Bāytooyiintēētaab Yuutayēek' nteenee /keesir kule 'Chiichi nkit :nyēē kikuur key kule inee bāytooyiintēētaab Yuutayēek'.”²² Kulē :Bilaato, “Kiyēē kaasir, kukaasir!”

²³ Yu kāākukwērtōochi :biikaab lukēēt Yēesu murtooywoontēēt, kubchēchi key sirookaab Yēesu chuut ang'wan. Nteenee kibakaakta sireet nyoo kibo āriit nyēē ki ankeet akeenke.²⁴ Nto yityo, kumwoochi key kule, “-Mookany keekereer siraani. Kaykay /keebar *sēkēēryēēt sukutook kule ng'oo :nyēē mākuchurtoochi.” Kiyityiin :yooto āk yoo /kikeesir ām siruutēk kule, “Kibchēchiin sirookyuu ānkubārchi kābuutiinyuu sēkēēryēēt sukōōnkēt chiito nyēē mākuyib.”†

Kumii :bichoo bo lukēēt kumooytōōs siroochoo bo Yēesu,²⁵ kimii :kaametiitaab Yēesu kēēyooonyēē yēē kilēēkitēē murtooywoontēēt ānkiboonto key cheebkaamet. Kimii :nkinee Maaryaa cheebyoosyeetaab Kilooba ākoo Maaryaa nyēbo *kiriinkēētaab Maktaala.²⁶ Kuweech key :Yēesu kukas kaamet ankukas subak rubiintēnyii nyoo kichāmē ānkumwoochi kaamet kule, “Moomo, wēring'uuung' :nyoo.”²⁷ Kumwoochi nkinee rubiintonoo kule, “Murooni, koomēt :nyoo.” Kung'eetee yooto kiwokōōbuurto key :rubiintonoo cheebyoosyaanaa.

Kime :Yēesu

(Mataayo 27:45-56; Māārko 15:33-41; Luuka 23:44-49)

²⁸ Kōōnkēt :Yēesu kule kikiikoowaany kiy ake tukul nyoo kimākyinē :Yēyiin kule chokuyey. Yooto, kumwooy kule, “Kaakwaama :melelta.” Kiityiich :yooto subak siruutyēēt ake.²⁹ Kimii yooto :kiy nyēē kimii *:tifaayiik chēē tāytāy. Kunyoo /keenam kiroonkuryēēt /ankiiluumta tifaayiichaa, nto yityo /kēēnoonkuchi kēēt ake /ānkiiyokooyto kutiiny kuutiinyii.³⁰ Yu kachuuchun :Yēesu tifaayiichaa, kumwooy kule, “Kaawaany.” Yooto nanyuun, kurankach :kaatit ankung'et.

³¹ Ki bēsyēēt nyooto nyēē /kikēēyēytēē key kubo bēsyēēt nyēē wōō bo *Sabaato. Kunyoo, kimāmāchē :kāāntōōyikaab Yuutayēek kule kōōkārtootākis :bichoo ām murtooywōōsyēchoo ākoy bēsyēētaab Sabaato. Yooto kusoom :kāāntōōyichoo Bilaato kumwaayta /kyiiri kēēēnkōōkaab bichoo sukubēk areet akeenke /ānkiiirēēk ām murtooywōōsyēchoo.³² Yooto kuba :biikaab lukēēt ānkwiiri kēēēnkōōkaab chiitaab taayta āk chēbo nyiin ake, choo /kikēēkwērtōochinē murtooywōōsyēk āk Yēesu.³³ Nteenee yu kāyityi :bichoo Yēesu ankukas kule kaakume, mānāā-iri kēēēnkōōk.³⁴ Kunam :chiito

19:14 Māārko 15:42; Luuka 23:54; Yoowa. 19:31, 42 † 19:24 Tyēēn. 22:18 19:25 Māārko 15:40-41; Luuka 8:2-3
19:26 Yoowa. 13:23 19:29 Tyēēn. 22:15; 69:21 19:31 Kiruu. 21:22-23

ake nyēbo lukēēt ng'otinyii ānkubusuyēē Yēesu mooyēēt komos. Kikwaanee yooto :korotiik āk bēēko.

³⁵ Chiito nyēē rāru ng'aleechu, ku :nyēē kikāsē kuyēyāktōōs ānkōōnkētē kule bo man. Rāru ng'aleechu sukung'eet ochamte :nkakweek. ³⁶ Kiyey :yooto kuyityiin :siruityēēt nyoo mwooyē kule, “Māmii :koowēenyii mbo akeenke nyēē +/mākēē-iri.”† ³⁷ Kiyityiin subak ām siruutēkaab Yēyiin :yēē mwooyē kule, “Makukas :biiko chiichi /kākēēbusuy.”†

Wōlēē /kikeemuyta Yēesu

(Mataayo 27:57-61; Māārko 15:42-47; Luuka 23:50-56)

³⁸ Kimii :chiito ake nyēē /kikēēkuurēē :Yōōsēēf nyēbo Arimataaya. Ānkoo ki rubiintēē-taab Yēesu :chiichoo, kiiyēēlē keey kōōywēyē kāāntōōyikaab Yuutayeeek. Kiwokusoom :chiichoo Bilaato kuchāmchi kuyib muustaab Yēesu. Kuchāmchi :Bilaato wokōōnēm muustaab Yēesu. ³⁹ Kiwēeto keey Nikōtēēmō nyoo kichokukāsē Yēesu kwēēmowuut ake. Kikinamaat :Nikōtēēmō tukuuk chēē boong'u nyēē anyiny chēē kiyitē kiilōōnik sosom. ⁴⁰ Kibeeta :bichoo āyēēnku ankeet ankuratee muustaab Yēesu kumii :tukuuchoo boong'u nyēē anyiny, kurub kuu wōloo kiyēytooy :Yuutayeeek yoo /kēēmuyē chiito. ⁴¹ Kimii :kochonkeet nyēē /kikēēmuchinē biiko yooto /kikēēbākākyinē Yēesu nyēē /kimānāākēēmuchi chii. ⁴² /Kikēēmuchi Yēesu kochonkaanaata kuuyu kilēēkitēē yooto /kēēsārchinē simānyōōryo āk bēsyēētaab *Sabaato nyēē kimii kuyitu.

20

King'eetee :Yēesu meet

(Mataayo 28:1-10; Māārko 16:1-11; Luuka 24:1-12)

¹ Ām bēsyēētaab taayta, nyēē kirubē bēsyēētaab *Sabaato, kumusta :Maaryaa nyēbo Maktaala kukēēriri :kōōrēēt ānkuwo ākoy kochonkaanaa. Bērē kulē, /kikiikēēwunukto rwaantaanaa /kikikeekeree kurkeetaab kochonkaanaa. ² Yu kakas kule kimāmii :muustaab Yēesu yooto, kooyeey areet akeenke. Kiwokunyōōr Simōōni Bētērō ākoo rubiintoonoo kichāmē :Yēesu ānkumwoochi kule, “Tōōbērē :akweek, /kōōkēēyib muustaab Mokoryoontēēt ām kochong' āmākiinkētē wōlēē /kōkēēyib.” ³ Yooto kulabat :Bētērō āk rubiintoonoo ake kutākyi keey kochonkaanaa. ⁴ Koong'weentee :rubiintēēt nyiin ake Bētērō ānkuyēk nyēbo taay kuyit kochong'. ⁵ Yu kayit yooto kuyim, nto bēre kulē, kukāsyi kochong' ankaanaa /kikikeeratee Yēesu, nteenee mānāākōōwut kochong'. ⁶ Kuyitu :Bētērō ānkuchokukēēytooy ākoy kochong'. Yooto, kukas :nkinee ankaanaa āmāmii :bōōrto. ⁷ Kikas mbo ankeet nyoo /kikikeeratee mētitaab Yēesu kukakyaaruny ānkiikoochi komos yēē kimālēēkitēē :nyiin ake. ⁸ Kuwo kochong' :nkinee rubiintoonoo kisimkuyitu yooto. Kukas ankoosyechaa ānkōōyēnchi kule ākoo man kaakung'eetee :Yēesu meet. ⁹ (Ākoy yooto kitoombo kōōnkēt :bichoo kiy ām yoo kimwooyē :siruutēk kule makung'eetee :Yēesu meet.) ¹⁰ Yu kāākuyityo, kooyeey :rubiichoo kaa.

¹¹ Nteenee kikiikooyeey :Maaryaa ākoy kochong' ānkimii kēēyoo saang' kuriirē ānkuyimē kōōkōōytooy kochong'. ¹² Nto bēre kulē, kukāsyi malayikaanik āyēēng' kochong' chēē kikiilaach sirook chēē kileelach kule mang'. Kikiibuurēē :ake mētēw ām yoo kimii :muustaab Yēesu kōōbuurēē :nyiin ake kāābkēēlyē. ¹³ Yooto, kuteebee :malayikaanichaa cheebyoosyaanaa kule, “Iriirchinē nee oō, cheebyoos?” Kulē, “Kaakubeeta :biiko alake Mokoryoontēenyuu āmāānkētē wōlēē kābokōōkoochi!” ¹⁴ Nto bēre kuweech keey, kukas Yēesu nyēē kēēyooonyēē yooto, nteenee kimēēnkētē kule ki inee :nyooto. ¹⁵ Kuteebee :Yēesu kule, “Iriirchinē nee oō, cheebyoos? Ānku ng'oo :nyēē imiitē ichēēng'ē?” Kibērē :cheebyoosyaanaa tōōs ki :chiitaab mbareet :nyooto. Yooto, kumwoochi kule, “Boontēēt, yoo ākoo inyiyng' nyēē 'kēēnēmu, imwoowu wōlēē kāwēēkoochi siwāāyib.” ¹⁶ Kulēnchi

19:34 1Yoowa. 5:6 19:35 Yoowa. 21:24 † 19:36 Chuy. 12:46 19:36 Kāāyit. 9:12 † 19:37 Sekaryaa 12:10 19:37 Tyēēn. 22:16; Ng'oong'. 1:7 19:38 Yoowa. 9:22 19:39 Yoowa. 3:1 19:40 Yoowa. 11:44 20:2 Yoowa. 13:23 20:7 Yoowa. 19:40; 11:44 20:9 Luuka 24:46; Yoowa. 2:22; 1Kōōr. 15:4 20:14 Luuka 24:16; Yoowa. 21:4

:Yēesu, “Maaryaa.” Kiirōotoot :cheebyoosyaanaa Yēesu ānkumwooy ām kuutiitaab Yuutayeek kule, “Rābōōni!” (Kerkeey :yooto ākoo yoo /kakeemwa kule ‘Kāānēētiintēēt’.)¹⁷ Kimwoochi :Yēesu cheebyoosyaanaa kule, “Keekas ii, chēē, -mēēyēētyoo keey, kuuyu tāku toombo āwē Kaab Baaba. Kiyēē +meeyey ku iwē wōlēē mii :rubiikyuu ānkiimwoochi kule, āmiitē āyēyē wōlēē mii :Baaba nyoo Kwaan nkicheek. Yēyiintēenyuu ānku Yēyiintēēng'waa nkicheek.”¹⁸ Kuwo :Maaryaa kuu yoo /kākēemwoochinē ānkumwoochi rubiik kule, “!Kaakas :anii Mokoryoontēēt!” Yooto kumwoochi icheek kiy ake tukul nyoo kāmwoochinē inee :Mokoryoontēēt.

Kiiboorchi keey :Yēesu rubiikyii nyēbo taay

¹⁹ Nto bēsyoonooto kosolēny, kōōruruuch keey :rubiikaab Yēesu ankukerta keey kō, kuuyu kitākunyōkōōrēch kāāntōōyikaab Yuutayeek. Kutookunēē :Yēesu areet akeenke yooto kimii :icheek ānkulēēnchi, “Ōbuurtē kaalyeet.”²⁰ Nto yityo, kōōboorchi bichoo āwunnyēk wōloo kichutē :musumaariit ākoo mooyēēt komos wōloo /kikēēbusuyē. King'ērēkiis :rubiik miisin yu kēēnkēt kule ākoo ki Yēesu.²¹ Yooto kumwoochi subak kule, “Ōbuurtē kaalyeet. Kuu yoo kiiyookwoo :Baaba, āyooktook :nkanii.”²² Kōōbuusyi rubiichoo muuyēēt kumwoochi kule, “Ōnyōōru Tāmirmiryēētaab Yēyiin.²³ Yoo kōōnyōōchi biiko kaat ām ng'ōōki nyēē kiikuyey, kunyōōchinē :Yēyiin bichoo kaat, nto yoo kāmōōnyōōchi kaat, -/mākēēnyōōchinē kaat.”

Kiiboorchi keey :Yēesu Toomaas

(Māārko 16:14; Luuka 24:36-49)

²⁴ Kunyōōru :Yēesu rubiik chuut alak, kimāmii :Toomaas, (nyēē /kikēēkuurē ām kaayneet ake kule Kibsārāmiin).²⁵ Yu kāwokuchō :Toomaas, kumwoochi :rubiik chuut kule, “!Kaakeekas :acheek Mokoryoontēēt.” Nteenee kimwoochi icheek kule, “Ākoy akas yoo /kikiilōōtunēē musumaariinechaa nto āchāmē. Nto subak, ākoy ātiinyēē āwut yoo bo mooyēenyii komos saacham.”

²⁶ Yu kakeeyta :bēsyōōsyēk sisiitu, kōōruruukyi keey :rubiichoo kōyoo kikaayi ku-boonto keey Toomaas. Ānkoo kikērootiin :kurkootik /kibokiiyiinēē kāākōōyooonyēē :Yēesu yooto. Kimwoochi kule, “Ōbuurtē kaalyeet.”²⁷ Nto mii yoo kuwēēkyi keey Toomaas ānkumwoochi kule, “Toomaas, chēētiinyēē moorineeng'uung' āwunnyēk ānkiitiinyēē mooyēenyuu komos āwung'uung'. -Mātēewiiwiiy nteenee iyēnchi.”²⁸ Kumwoochi :Toomaas kule, “Lēyyē, inyiing' :Mokoryoontēenyuu ānku inyiing' :Yēyi-intēenyuu.”²⁹ Kumwoochi :Yēesu kule, “So, Toomaas, ākoy ikasaa siikaaseena keey? Ibēruurootiin kule nee sōō :biich choo ikoosēēnoo keey ānkoo manaakasa!”

Yibu :kāāyēnchinooyēēt soboon

³⁰ Kiyey :Yēesu ng'al alak chēē chaang' chēbo kwōng'uut kuboonto keey rubiikyii. Māsirootiin :ng'aleechaata ām kitaabuuni.³¹ Nteenee /kikeesir ng'aleechu, soochamte kule *Kāārārookiintēēt :Yēesu anku Lakwataab Yēyiin, nyēē yoo kookaasee keey, +mōōnyōōru soboontaab kibchuulyo.

21

Tēkiisyēētaab burburiinēk nyēbo āyēēng' nyēbo kwōng'uut

¹ Nto mii yoo, kōōboorchi keey :Yēesu subak rubiikyii alak chēē kimii yoo bo Tōōliilēētaab Tibeerya.*² Rubiichooto ku: Simōōni nyoo /kikēēkuurēē Bētērō, Toomaas Kibsārāmiin, Nāātānyēēl nyoo bo Kaana ām Kalilaaya, wērikaab Sebataayo āk rubiik alak āyēēng'.³ Kumwoochi :Bētērō chuut kule, “Murēchu, +mawaatechaate :anii

20:17 Ibu. 2:11 20:19 Yoowa. 9:22; 14:27 20:20 Yoowa. 15:11 20:21 Yoowa. 17:18 20:22 Yoowa. 14:16 20:23 Mat. 16:19 20:24 Yoowa. 11:16; 14:5; 20:26-28; 21:2 20:29 1Bēt. 1:8 20:30 Yoowa. 2:11; 1:14 20:31 Yoowa. 1:34; 3:15; 1Yoowa. 5:13 * 21:1 /Kikēēkuurē subak Tōōliilēētaab Tibeerya kule Tōōliilēētaab Kalilaaya. 21:2 Māārko 1:19-20; Yoowa. 1:41-42; 20:24; 1:45-46

burburiinēk.” Kulē :chuut, “Keebeete keey tukul.” Yooto kulaany :bichoo mwēenkēēt ānkubokutēkiis. Nteenee manaanam kiy kwēemowuunooto.

⁴ Nto yu mākwumwook :asiista, kimii :Yēesu kēeyyoonyēē sakaramteet, nteenee kimēenkētē :rubiik kule ki inee :nyooto. ⁵ Yooto kukuurchi :Yēesu bichoo kule, “Wērikēy, manoonam burburyoo?” Kuwāl :chuut kule, “Wooneet!” ⁶ Kumwoochi :Yēesu kule, “Ōwiirchi nēētiit kusyeb āwutaab taay nyēbo mwēenkēēt. +Moonamee yooto burburiinēk.” Yooto kuwiirchi :bichoo nēētiit tōōliil. Nto bēre kōōchuut, kimēētākōōmuuchē kuuyu kikiikunam burburiinēk chēē chaang' miisin. ⁷⁻⁸ Yooto, kumwoochi :rubiintonoo kichāmē :Yēesu Bētērō kule, “Mokoryoontēēt :nyooto!” Kusirinyē :Bētērō sireenyii ba-keenke ankumootee keey kābuutiit ānkōōroonchinē tōōliil sukuriiboot nēētiit. Kimā lōō :yooto ām sakaramteet nteenee kimāchē kuyitē miitaanik bokol akeenke.† /Kikiirēētoot mwēenkēēt ākoy sakaramteet kōōchuutootē nēētiit nyēē kikinyyi :burburiinēk. ⁹ Yu kāng'eētyēē :bichoo tōōliil, kukas āng'oong'tiit nyēē king'āsyānē. Kimii :mukaatiinek yooto ākoo burburyoontēēt nyēē kiwaatanaat. ¹⁰ Kumwoochi :Yēesu bichoo kule, “Ōyibu baa, burburiinēchoo alak choo kātōōnāmē.” ¹¹ Kōōchuutoon :Bētērō nēētiinoo kikiikunyyi :burburiinēk chēē wōōyēch ākoy sakaramteet. Kiyitē :burburiinēchoo bokol akeenke āk konom āk sōmōk. Ānkoo ki chaang' :burburiinēchoo nyēē tyaa, mānāang'ēti nēētiit. ¹² Kumwoochi :Yēesu rubiichoo kule, “Boochur kuut.” Kisēw :rubiik kule ki Mokoryoontēēt. Kinyōkōriitu kuteebee kule inee ku ng'oo. ¹³ Yu kāākōōbuur, kōōnēm :Yēesu mukaatiinek āk burburyoontoonoo ānkubchēchinoot rubiichooto.

¹⁴ Nyēbo sōmōk :nyitēnyi kōōboorchinē keey :Yēesu rubiikyii kuchakee yoo king'eētēē meet.

Kikuur :Yēesu Bētērō subak kurub inee

¹⁵ Yu kāākwoomiis, kuwēeto :Yēesu Bētērō komos‡ ankuteebee kule, “Simōōni araab Yoowaana, ichāmoo :inyiing' man kusiir wōlēē chāmtoo :chuut?” Kuwālchi :Simōōni Yēesu kule, “Inkēt :inyiing' oō, Mokoryoontēēt kule āchāmiing' :anii.” Kumwoochi :Yēesu kule, “Ikēēmē kuuchiikyuu.” ¹⁶ Kumwoochi :Yēesu Bētērō nyēbo āyēēng' kule, “Simōōni araab Yoowaana, ichāmoo :inyiing' man?” Kuwālchi :Bētērō kule, “Inkēt :inyiing' oō, Mokoryoontēēt kule āchāmiing' :anii.” Kumwoochi :Yēesu kule, “Iriib kēēchiirēkyuu.” ¹⁷ Kumwoochi :Yēesu subak Bētērō nyēbo sōmōk kule, “Simōōni araab Yoowaana, ichāmoo :inyiing'?” Yooto kung'woonchi :Bētērō kuuyu kateeb :Yēesu areet sōmōk kule, “Ichāmoo :inyiing'?” Kiwālchi :Bētērō Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, nto yu inkētē :inyiing' kiy ake tukul. Inkētē kule āchāmiing' :anii.” Kuwālchi :Yēesu kule, “I-ake kēēchiirēkyuu. ¹⁸ !Kāāmwoowuung', yoo kiimining', 'kiisirinyē sireeng'uung' ankiimoot keey ānkiiwē wōlēē 'keecham. Nteenee yoo 'keeyoosiitu, +/mākēēkērchiing' koong' itōrōōr āwunnyēk, kusiring'uung' :chiito ake sireeng'uung' ānkumōōtuung', nto yityo kuyibing' wōlēē -mēēmāchē.” ¹⁹ Kimwooy :Yēesu kuu nyooto kōōbooru meet nyēē kimākunyōōr :Bētērō sukōōtōrōōrākoy :Yēyiin. Nto mii yoo, kumwoochi :Yēesu Bētērō kule, “Irubwaa.”

Yēesu ākoo rubiintēēt nyiin ake

²⁰ Nto bēre kulē :Bētērō, kumii :rubiintonoo kichāmē :Yēesu kuwēēti wōlēē miitē :icheek. Rubiintonoo nyoo kitiing'tooy keey Yēesu ām bēsyoonoo /kikyoomiisyē sukutēēbēē Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, ng'oo :nyēē makuchaamtiing'?” ²¹ Yooto kuteebee :Bētērō Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, nto muroonī?” ²² Kuwālchi :Yēesu kule, “Yēētyēēchiing' nee nto kāālē :anii kuminy :murooniitēnyi ākoy bēsyēēt nyēē āchōōnēē :anii? Irubwaa :inyiing' kityō.” ²³ Lētuunoo kuyityi :ng'aleek wōlēē kimii :biikaab Kiri-istō, kule ng'aleechaa kimwooyē :Yēesu kiibooru kule mēēbērē makume :rubiintonoo

21:4 Luuka 24:16; Yoowa. 20:14 21:6 Luuka 5:4-7 † 21:7-8 Imuuchāktōōs kōōbooru :yuutēyu kule kimā chaang' bēēko. 21:7-8 Mat. 14:29; Yoowa. 13:23 21:13 Māārō 6:41; 8:6; Yoowa. 6:11 ‡ 21:15 I-ārōoru :kērēywoontēētaab tibtem yuutēyu nyēē karaam. 21:17 Mat. 26:33-35; Yoowa. 13:37-38; Yēyuut. 20:28; 1Bēt. 5:2 21:18 2Bēt. 1:14 21:19 Yoowa. 13:36 21:20 Yoowa. 13:23

kichāmē :Yēēsu. Nteenee mēēbērē kikumwooy :Yēēsu kule māmēē :chiichoo. Kimwooy buch kule, “Yēētyēēchiing' nee nto kāālē :anii kuminy :murooniitēnyi ākoy bēsyēēt nyēē āchōōnēē :anii?”

Ng'ālyoo nyēē /kikēētāsyi

²⁴ Rubiintooniitēnyi nyoo kimwoowu ng'aleechu, ānku inee :nyi kisirē ng'aleechu. Kiinkētē :acheek kule bo man :kiyēē kimwooy. ²⁵ Lēyyē, chaang' :ng'aleek miisin chēē kiyey :Yēēsu. Nto /kikikeesir ng'aleechaa tukul, nto kiinyiitē :kitaabuun kōōr kumukuul!

Yēyuutēkaab lēbkēēyik

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē: Kisirē :Luuka kitaabuuni kōōrōōbērēē kitaabuunyii nyoo kibo taay. Mātookunoot kule /kikēēsirēē ānō, nteenee /kikēēsirchinē chii nyēē kitookunoot, nyooto ku boontēēt Tēyōfiilō, kuu kitaabuunyii nyoo kibo taay. Isōōtē :biiko alake kule /kikēēsirē kēnyiiitaab 63 KK kubērē :alake kukāākubēk :kēnyiiitaab 70 KK.

Kiyēē mii āriit: Inoomēē :kitaabuuni yoo king'ētyinē :nyoo bo lōkōōywēk chēē kārōomēch yoo /kikēēyibē Yēēsu kuwo kibkōōnkōy. Nto yityo, kwoorōōr wōlēē kiibuurto :rubiik Yēērusālēēm kukānyē kuyityiin :kiyoo kikuurtoochinē :Yēēsu icheek. Nto yēē ki bēsyēētaab Bēēntēkōōst ku bēsyōōsyēk taman kung'eetee /kākēēyib Yēēsu kuwo kibkōōnkōy, kuchōōnchi icheek :Tāmirmiryēētaab Yēyiin ānkōōnyiiityi kāmūukēywēēk. Kung'eetee yooto kuwo taay, kiitichakay :lukēētaab biikaab Kiriistō areet akeenke kung'eetee Yēērusālēēm, Samaaryaa ākoy komoswookik tukul chēbo kōōrēēt (kur. 1:8).

Ikwēnyē :komosta nyoo bo taay nyēbo kitaabuuni soboontaab Bētērō āk kaniseetaab Yēērusālēēm. Kung'eetee kurkeetaab sokool kutas taay, kōōrābchinē soboontaab Bāwulō āk ruutooywēkyii sōmōk ām chooto ki ang'wan choo kiwēēsyētootēē kōōrēētaab Rooma kumukuul āk yoo /kibokiiyyoong'tēē kōōk ām kiriinkēētaab Rooma.

Kiyēē āmu: I-ārōōru :kitaabuuni bo Yēyuutēk wōlēē kiikomkoomunto keey :biikaab Kiriistō āk wōlēē kiwuunto :wōlēē kinērēē, wōlēē kiitikta keey āk kiyēē kiyey :kāmūukēywēēkaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin ām wōlēē mii :biikaab Kiriistō kumukuul āk wōlēē mii :chii ake tukul nyoo kiikōōyēnchi Kiriistō.

Ārōōrunēēt

¹ Boontēēt Tēyōfiilō, ām kitaabuunyuu nyoo kibo taay, kyaasir ng'aleek tukul chēē rubtooy keey ākoo kiyēē kitoow :Yēēsu kuyey ankooneet ² ākoy bēsyēēt nyoo /kikēēyibēē kuwo kibkōōnkōy. Kiirwookyinē *lēbkēēyikyii choo kikiikukwey ām kāmūukēywēēkaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin, yooto kumānāwēētii kibkōōnkōy. ³ Yu kāwokung'eetee meet, chokōōboorchi keey lēbkēēyikyii ānkōōbuur ām bēsyōōsyēk artam. Kiiboorchi tukuuk chēē chaang' chēē sukuyey lēbkēēyichoo kuchamta kule kisoboot :inee. King'alaalee tukuuk chēē rubtooy keey ākoo bāytooyiisyēētaab Kaab Yēyiin.

Chōōnēētaab Tāmirmiryēēt āk bāytooyiisyēētaab Yēyiin

⁴ Nto mii bēsyēēt ake, kumii :Yēēsu kwoomē lōkōōy ākoo lēbkēēyichoo, kōōkālōonchi icheek kule, “-Moong'eetee Yēērusālēēm, nteenee okany ākoy /kēērōōbwook Tāmirmiryēētaab Yēyiin kuu yoo kikiikukuurto :Baaba. Kikyāā-āmwook ng'ālyoontoonoo. ⁵ Kiibātisāniisyēē :Yoowaana bēēko, nteenee ām bēsyōōsyēk chēē ng'ēri +/makeebatisaneenaak akweek Tāmirmiryēētaab Yēyiin.” ⁶ Kuboonto keey :Yēēsu lēbkēēyichoo, kuteebee :lēbkēēyik kule, “Mokoryoontēēt, ara imiitē sōō, ra wēētyooktēēch acheek biikaab *Isrāyēēl ankiibayteech?” ⁷ Kukētyi :Yēēsu kule, “Yēyiin nkit :nyēē bāwu ng'aleechaa. Māmākyook ōnkēt kule mākuyēk āyu. ⁸ Nteenee, +mōōnyōōru kāmūukēywēēk yoo kākchōōnchook :Tāmirmiryēētaab Yēyiin. +Mōōmwoowu ng'aleek chēē rubtooy keey āk anii ām Yēērusālēēm, Yuuteeya, Samaaryaa ākoy komoswookik tukul chēbo kōōrēēt.”

/Kikēēyib Yēēsu kuwo kibkōōnkōy

1:1 Luuka 1:1-4 1:2 Luuka 24:44-51 1:3 Luuka 24:13-52 1:4 Yoowa. 14:16; Luuka 24:49; Yēyuut. 2:4, 33; 11:16; Kala. 3:14; Ēfēēs. 1:13 1:5 Luuka 3:16 1:6 Māārko 11:10; Luuka 24:21; Yoowa. 12:13 1:7 Māārko 13:32
1:8 Luuka 24:48; Yoowa. 15:27; Yēyuut. 1:21-22; 2:32; 3:15; 4:33; 5:32; 8:14-19; 10:39-47

⁹ Yu keewaany :Yēesu kumwooy ng'aleechu, / kēeyib kuwo kibkōōnkōy kukāsē :lēbkēeyik. Kiker :boolteet Yēesu kōōtōōchootē kut wokoong'irta. ¹⁰ Kimii :lēbkēeyichoo kōōnyālē barak kubērē nto kas Yēesu, nto bērē kuweech keey kukas biiko alak āyēēng'. Kikiilaach :bichoo sirook chēē leelach ānkēeyoonyēē komos ām yoo kimii :icheek. ¹¹ Kumwoochi :bichoo lēbkēeyichoo kule, “Murēchu bo Kalilaaya, ntēē kōōyyoong'iisyē yu ōkāsē barak? Mākōōyēw :Yēesu ām kēēlto nyēē wuu nyooto /kākēeyibēē.”

Noomnyēēt ām saayēet

¹² Nto mii yoo, kung'eetee *:lēbkēeyichoo yēē kibo Lekemeetaab *Musēytuuniinēk ankooyēy ākoy Yēerusālēm. Kitēē :baani nyēē /kēēchāmu /keebeesyēt ām bēsyēētaab *Sabaato.*

¹³ Yu kayit wōlooto, kuba koroofa wōloo kiibuurunēē. Lēbkēeyichooto ku: Bētērō, Yoowaana, Yāākōbō, Antereeya, Filibō, Toomaas, Baatolomaayo, Mataayo, Yāākōbō araab Alfaayo, Simōōni nyēē kāng'unoot ākoo Yuuta araab Yāākōbō. ¹⁴ Kituuytōōs kibtaman ām wōlooto kusooyē :tukul ku kiito akeenke. Kiboonto keey āk chēēbyōōsōōk alak āk Maaryaa kaametiitaab Yēesu āk mbo ng'eetaabkaamet.

/Kikeekwey nyēē kiikeer Yuuta Iskaryoot

¹⁵ Nto mii bēsyēēt ake kung'eet :Bētērō ām kwēēnuutaab rubiik bokol akeenke āk tibtēm ¹⁶ ānkumwoochi kule, “Mbo ng'eetaabiya, ki ākoy kuyityiin :siruutēchu bo Yēyiin kuu yoo kimwooyē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kubununēē *Tāwuti, kurubta keey Yuuta nyoo kikwēryoonu biiko bokunam Yēesu. ¹⁷ Ki Yuuta akeenke ām acheek ānkikēyēyi-isyootē tukul. ¹⁸⁻²⁰ /Kikeesir ām Kitaabuutaab Tyēēnwookik kule, ‘Kumuskēn :kanyii ānkuyēk kiraatyaa!’†” (Boontēēt Tēyōfiilō, kinyōōr :Yuuta beesaanik ām rōkōsoo kiyēyē. /Kikyaalee beesaanichaa mbareet. Wōlooto bo mbaraanaata :wōlēē kiryooktoochinē keey kuwēētēēt mēt ānkōōtōl :mooyēēt kuruuyo :kosurēēkyii saang'. Kikas :chii ake tukul ām Yēerusālēm ng'aleechu. Kunyoo, /kikēēkuurēē mbaraanaa ‘Ākēl Taama’ nyēē ibooru kule ‘Mbaraab koroti’.) Kitas taay :Bētērō kumwooy kule, “/Kikeesir mbo subak kule, ‘Kookeer :chiito ake bārooyintaab chiichoo.’† ²¹ Kunyoo, māchāktōōs /keekwey nyēē keekeer inee. Nto nyooto ku nyoo kikēēboontootē keey tukul kēēmiitē āk Mokoryoontēēt Yēesu, ²² kutoowunēē yoo kibātisanē :Yoowaana Yēesu ākoy yoo /kibokēeyibē kuwo kibkōōnkōy. Mākuchutēēch :chiichoo sikiiboornootē :tukul kule kookung'eetee :Yēesu meet.”

²³ Yooto, /keetwech biiko āyēēng': Yōōsēēf Barsaaba, nto kaayneenyii ake ku Yuustō. Nto nyiin ake ku Matyaa. ²⁴ Yooto /keesaay Yēyiin kule, “Mokoryoontēēt, 'inkētē inyiyiing' wōlēē wuu :kāāsōōtēywēēkaab biiko. Kunyoo, iboorwēēch ām bichu āyēēng' kule nkōnō :nyēē !keekwey ²⁵ kuyey yiisyooni bo *lēbkēeyik nyi kibākooktooy :Yuuta sukuwēētii wōloo kiyēmāktōōs kuwo kubo rōkōsnyii.” ²⁶ /Keebar *sēkēeryēēt. Yooto kunam Matyaa. Kung'eetee yooto kuwo taay, kutas keey āk lēbkēeyik chuut ki taman āk akeenke.

2

Kichōōnchi :Tāmirmiryēēt biikaab Kiriistō

¹ Yu kayit bēsyēēt nyēbo *Bēēntēkōōst kōōruruukyi keey :rubiichoo tukul yēēt akeenke. ² Nyēē mā tyaa, kuchōōnēē :bōlātēēt barak nyēē kāmooryēn wuu kibuybuy. Kiker :bōlātōonoo kōōto tukul. ³ Kiisuuchi rubiichoo tukuuk chēē wuu ālōolātēētaab maat ānkutēbootēē mētēwoy. ⁴ /Kikiinyiityi chii ake tukul ām yooto Tāmirmiryēēt

1:9 Māārko 16:19; Luuka 24:51; 1Bēt. 3:22 1:11 Mat. 24:30; 26:54; Luuka 21:27; Ng'oong'. 1:7 * 1:12 Ki lōōyinto :nyiitēnyii nyēē kimāchē kuyitē kiilomiiteet akeenke. 1:12 Luuka 6:13; 24:52 1:13 Luuka 6:14-16 1:14 Luuka 8:2-3 1:16 Tyēēn. 41:9 † 1:18-20 Tyēēnwookik 69:25 † 1:18-20 Tyēēnwookik 109:8 1:18-20 2Tēt. 21:15; Mat. 27:3-8 1:22 Luuka 1:2; 3:21; 24:51; Yoowa. 15:27 1:26 Kāālēw. 16:33; Luuka 1:9 2:1 Chuy. 23:16

ānkutoow :ake tukul kung'alaal ām kuutiit nyēē -mēēnkētē. Kibo :kāamuukēywēechoo Tāmirmiryēētaab Yēyiin.

⁵ Kimii :YuutayeeK Yēerusālēēm chēē kiikōōnēmchi keey Yēyiin. Kikwoonootēē yēēmōōsyēk chēē tēērchiin ām kōōrēēt. ⁶ Yu kakas bōlātoonoo, kōōruruuch keey. Nto yu kakas :chii ake tukul ām icheek /kēēng'ālōolēē kuutiinyii kunam kuut. ⁷ Yooto kulē :bichoo, “Māku nkoolat oō! So, mā KalilaayeeK :bichu tukul? ⁸ Ntēē kāsē :ake tukul ām acheek kung'ālōolēē :bichu kuutiinyii! ⁹ Kēēbooyē :alake Baarti, Meetya āk Eelam. Nto alak kubo Meesobotaamnya, kōōrēētaab YuutayeeK, Kabatookya, Bōōntō ākoo Eesya. ¹⁰ Bo :alake Fruukya, Bamfulyaa, Miisir, rōōrōōkiisyēkaab Liibya chēē lēēkitēē Kurēēn nto alak kubo Rooma ¹¹ chēē YuutayeeK āk chēē /kiikeeweech kurub ātēbuutēkaab YuutayeeK. Kwoonēē :alake Kērēētē ākoo Areebya. Ng'ālōolēē :bichu kuutuweekyoo kōōbooru tukuuk chēbo kwōng'uut chēē rubtooy keey āk Yēyiin!” ¹² Kutākōōlātē :bichoo, kuteebee keey kule, “Ng'al nee :chu ēē?” ¹³ Nteenee kiichaasee keey :alake kumwooyē kule, “Bōōkityootiin :chu!”

Kiyēē kimwoochi :Bētērō biiko

¹⁴ Nto mii yoo, kōōyyo :Bētērō taay ānkung'ālōolchi biiko choo kikiiruruukyi keey yooto. Kimii yooto :nkicheek *lēbkēēyik chuut tamanu āk akeenke. Kikuurchi :Bētērō barak kule, “Āmwoowook ii, kāābkōōnyoo āk akweek tukul choo ōminyē Yēerusālēēm, ōyēbchi yiit kāroomin kiyēē āmiitē wāāmwoowook. ¹⁵ Kookas, tāku :āsiiswēk sōmōk chēbo kōrrōōn. Mābōōkityootiin :bichu kuu wōloo ōsōōtitooy :akweek. ¹⁶ Ityiichē :yuutēyu kiyēē kikiikumwooy *:wōōrkooyoontēētaab Yēyiin Chōōwēēl kule:

Mwooyē :Yēyiin kule,

¹⁷ ‘Ām bēsyoōsyēkaab lētuut

+māāng'oobchi Tāmirmiryēēnyuu biiko tukul.

Mākung'ōōrso yooto :tibikwook āk wērikwook.

Mākukāsē :āybēerikwook kitōōntōyēēn ām ng'oong'uutēk

ānkumākunyōōru :booyikwook kiirwootik.

¹⁸ +Māāng'oobchi mbo Tāmirmiryēēnyuu ām bēsyoōsyēchooto motwoorikyuu ānku murēn nto koor.

Mākung'ālōoltoowoo ām kāamuukēywēēkyuu.

¹⁹ +Maayey kutook tukuuk chēē -/mākyyoomu

ām wōliin bo barak āk wōlēēb ng'wēny.

+/Makiitaata koroti,

kuchō :maata ānkutuskēn :kōōrēēt.

²⁰ Mākumis :asiista ankusalakay :araawee

nto yitu :bēsyeēt nyoo wōō bo Yēyiin ānkubo kwōng'uut.

²¹ +/Makiiraraach chii ake tukul nyoo riirchinē Yēyiin.”†

²² Mooyēētaab *Isrāyēēl, ōyēbchi yiit ng'aleechu: Yēesu nyēbo Nāāsārēēt ku chii nyēē kiiboorunēē :Yēyiin ng'al chēbo kwōng'uut kuu wōloo ōnkētitooy :akweek. ²³ / Kikiiyokoowook chiichi sooyeyee kiyēē ōmāchē ām kēēlto nyēē kikiikusat :Yēyiin ām ng'oomnānēēnyii. Kyoong'eet :akweek āk biikaab Rooma, obakach ōkwērtōochi murtooywoontēēt. ²⁴ Nteenee kiing'eetee :Yēyiin meet kootyaakta ām nyalil ake tukul, kuuyu mēēbērē kiimuuchē :meet kukiilchi inee. ²⁵ Kimwooy :Tāwuti ng'al chēē wuu nyēē kiing'wēlyēēl Mokoryoontēēt kule,

'Intōōwoo :Yēyiin kibtaman.

Miitē :Yēyiin āwunyuu nyēbo taay,

kunyoo, māmii :kiy nyēē makutwaaya.

²⁶ Ng'erechaat :mooyēēnyuu

2:4 Luuka 3:16 2:4 Yēyuut. 4:31; 8:17; 10:44-46; 11:15; 15:8; 19:2-6; 1Kōōr. 12:10; 14:1-39 2:13 1Kōōr. 14:23
2:20 Luuka 21:10-11, 25-26 † 2:21 Chōōwēēl 2:28-32 2:21 Yēyuut. 2:36; 9:14, 21; 22:16; Room. 10:13; Filib. 2:11
2:22 Luuka 24:19; Yoowa. 2:11 2:23 Yēyuut. 4:28 2:24 Luuka 24:5-6; Yēyuut. 4:2

ankaabaybay.

Mākōobuur :bōornyyu kuboonto kāākēnēēt,

²⁷ kuuyu mēēbērē +mēēbākookyi bōornyyu *kāābkwoombiich,
nto ibakaakte kunun :chiing'uung' nyoo churtaat.

²⁸ 'Kwēēboorwoo kēēlwookik chēbo soboonto,
anku +meeng'ereechaa kuyitita ām taayeeng'uung'.†

²⁹ Mbo ng'eetaabiya, okany āchuurtoowook: Kime *:Tāwuti /ankeemuy. Tākiinkētē mbo raat wōloo /kikēēmuchinē. ³⁰ Ki *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin :Tāwuti ānkiinkētē :inee kiyēē kikiikukuurtoochi :Yēyiin. Kiiwoolchi keey :Yēyiin kule makutool chii nyēbo mooyēēnyii kuyēk bāytooyiintēēt. ³¹ Kukāsē kiyēē kimii taay, king'āloolē ng'eeteetaab meet nyēbo *Kāārārookiintēēt. Kimwooy kule mēēbērē +/mākēēbākookyi kāābkwoombiich, nto mbo kunun :bōornyyii.

³² Kookoong'eetee :Yēyiin Yēēsu meet ankookeekas :acheek kule man. ³³ /Kōōki-ikoochi kōōbuurunēē āwutaab taay nyēbo Yēyiin. Kōōkunyōōr Tāmirmiryēēt kuu yoo kikiikukuurto :Yēyiin, ānku kāākurōōbwēēch Tāmirmiryoonoo. Kunyi, kookas :akweek kuyēyāktōōs :tukuuchoo bēsyooniitēnyii.

³⁴ Mānāāwo *:Tāwuti barak, nteenee kimwooy kule,
'Kimwoochi :Yēyiin Mokoryoontēēnyuu kule:

Ibuurunēē āwunyuu nyēbo taay

³⁵ ākoy yoo kaayeyiing' itēbēē buunikuuk'.†

³⁶ Kunyoo, kukas :biikaab *Isrāyēēl tukul ng'ālyoontooni: Kiyey :Yēyiin Yēēsu nyi-itēnyii kyōōkwērtoochi :akweek murtooywoontēēt kuyēk Mokoryoontēēnyoo ānkuyēk mbo subak Kāārārookiintēēnyoo.”

³⁷ Yu kakas :bichoo ng'aleechaa kimwooyē :Bētērō, kung'woonchi miisin ām kiyēē kikiikuyeyakay. Kimwoochi :bichoo Bētērō āk *lēbkēēyik chuut alak kule, “Mbo ng'eetaabiya, ara keeyey nee?”

³⁸ Kukētyi :Bētērō bichoo kule, “Oweekse ām miyootyēēt /ankeebatisan chii ake tukul ām akweek ām kaayneetaab Yēēsu *Kiriistō sukung'eet /kēēnyōōwook kaat. Nto mii yoo, +/mākēērōōbwook Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ³⁹ Kiyooto :nyēē kōōkukuurtoowook :Yēyiin āk lōkōkwōok ākoo mbo nkicheek alak choo lōōyēch chēē mākukuur :Yēyiin.”

⁴⁰ Ām ng'aleechuutēchu āk alak chēē chaang', kiikāloonchi :Bētērō biiko kumwoochinē kule, “Osatee keey wōlēē mii :biich chēē moosootiin. Yoo kooyey kuu nyooto, kōōsāru soboonwēkwōok.” ⁴¹ /Kikeebatisan biiko choo kicham ng'aleekaab Bētērō. Kitāsyi keey bēsyoonooto :biiko alake chēē kiyitē kisyēērōōk sōmōk.

Wōlēē kiibuurtooy :biikaab Kiriistō chēbo taay

⁴² Kiinēmu keey :bichoo /kikēēbātisanē kuriib kāānēētiisyēētaab *lēbkēēyik. Kiibuurchiintōōs ānkuyēētyēēchinē keey. Kyoomchiintōōs āmiik ānkusooyē :tukul Yēyiin. ⁴³ Kiyey :lēbkēēyik ng'aleek chēē chaang' chēē /kiilātē, ng'ālyoo nyēē kiiywey icheek :biiko tukul. ⁴⁴ Kiibuurē :biikaab Kiriistō tukul yēēt akeenke ānkuyēētyēēchinē keey ām keel ake tukul. ⁴⁵ Kyooltooy tukuukwaa ānkuyēētyēēchinēē chii ake tukul nyoo kābotyi :kiy. ⁴⁶ Kibēētii :bichoo kwaak bokutuuytōōs yēbo biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin. Kyoomchiintōōs ām bāybooyēēt āmiik ām kooriikwaa. ⁴⁷ Kiikoostoy Yēyiin ānkung'erēkyinē icheek :biikaab kiriinkoonoo. Kitāsu :Mokoryoontēēt biiko alak chēē kimii /kiirāroochē ām bēsyō ake tukul.

† 2:28 Tyēēnwookik 16:8-11 2:29 1Bāy. 2:10; Yēyuut. 13:36 2:30 2Sām. 7:12-13, 16 2:31 Tyēēn. 16:10; Luuka 22:67 2:32 Yēyuut. 1:8 2:33 Māārko 12:36; 14:62; 16:19; Yēyuut. 2:17-18; 5:31-32; 7:55-56; 10:45; Room. 5:5; 8:34; Ēfēēs. 1:20; Kolos. 3:1; Tiitō 3:6 † 2:35 Tyēēn. 110:1 2:37 Luuka 3:10, 12, 14; Yēyuut. 16:30 2:38 Mat. 28:19; Luuka 3:3; Yēyuut. 3:19 2:39 Isa. 44:3; Yēyuut. 10:45; Ēfēēs. 2:17 2:40 Kiruu. 32:5; Yēyuut. 2:21 2:41 Yēyuut. 2:47; 4:4; 5:14; 6:7; 11:21, 24; 12:24; 14:1; 16:5; 21:20 2:45 Luuka 12:33 2:46 Luuka 24:53

3

Kiisoob :Bētērō chii nyēē kichunkutoot

¹Nto mii bēsyēēt ake, kuwo :Bētērō ākoo Yoowaana *Kōōtaab Yēyiin yēē ki āsiiswēkaab saayeet. Kubēētii, kimii :asiista sokool bēēt. ² Yu makuyit, kukas /kiimutu chiito ake nyēē kichunkutootiin :kērēenkōōk kung'eetee /kākēēsich, kuwo yēbo oreet nyēē /kikēēkuurē kule 'Oreet nyēē karaaran'. /Kikiikoochinē chiichoo yooto bo oreet kwaak sukuusomē kōōkoochi kiy :biiko choo iwutē biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin. ³ Yu kakas :chiichoo kichunkutoot kule kikiikuriik :Bētērō āk Yoowaana kōōwut biiy, kusoom beesaanik. ⁴ Kōōrōōtoot :Bētērō āk Yoowaana chiichoo nto yityo kumwoochi :Bētērō kule, "Ikaseech!" ⁵ Koonyal :chiichoo icheek kukānyē kule /kēēmētyi kiy. ⁶ Kumwoochi :Bētērō chiichooto kule, "-Māāboontē beesyaa nteenee mii :kiyēē āboontē ānku +māākōōniing' nyooto. Āmwoowuung' ām kaayneetaab Yēesu *Kiriistō nyēbo Nāāsārēēt, kule ing'eet ānkiiwēesyēt!" ⁷ Kunam :Bētērō āwutaab chiichoo nyēbo taay ānkuyēētyēēchi kōōyyo. Kunyōōr :kērēenkōōkaab chiichoo nkuruuk areet akeenke. ⁸ Kōōyyo ānkuwēesyētoot! Kuwēeto keyy :chiichooto mbo Bētērō kōōroonchinootē :inee barak kōōkoostoo Yēyiin ākoy biiy. ⁹ Yu kakas :biiko kuwēesyētootē :chiichoo ānkōōkoostootē Yēyiin, ¹⁰ kōōnkēt kule ki nyoo kiibuurē oraanaa komos. Kiilat :bichoo ankunam kuut :kiyēē kiyeyakay ām wōlēē mii :chiichoo.

Kiirwookyī :Bētērō biiko

¹¹ Kumii :chiichoo kāyēētyi keyy wōlēē kimii :Bētērō ākoo Yoowaana ām yēē /kikēēkuurēē Kēēltaab Sōlōmōōn nyēē kitinyē wuurwēēt. Koolat :biiko ankulabat ākoy yooto. ¹² Yu kakas :Bētērō kuu nyooto, kumwoochi biiko kule, "Biikaab *Isrāyēēl! Ām nee yu soolat ām kiyēē kayeyakay? Ōbērē akweek kakeeyey chiichi kuwēesyēt ām kāāmuukēywēēkyoo nto kule kuuyu kēēchurtootiin? ¹³ Acha! Yēyiintēētaab *Abraam, Isaka āk Yāākōbō, Yēyiintēētaab mbo kuuko :nyēē kayey ng'aleechaa. Kāākōōtōrōōr :Yēyiin motwooriintēēnyii Yēesu nyoo kyōōtāyē :akweek ām taayeetaab *Bilaato ānkōōrēkēertē /bokeebakach, ānkoo kikiikumach kule kootyaakta. ¹⁴ Kyootay chii nyēē kichōōnēē wōlēē mii :Yēyiin nyēē churtaat ankoomach kule /kiityooktoowook chii nyēē sikoran. ¹⁵ Kyobakach chii nyēē kichokuyaat kēēltaab soboonto, nteenee kiing'eetee :Yēyiin meet. Kikeekas :acheek kuyēyāktōōs :kiyi.

¹⁶ Kānyōōr :chiichi ōnkētē :akweek nkuruuk kuwēesyēt kubo kaakaaseet. Kāsob :inee ām kāāmuukēywēēkaab Yēesu.

¹⁷ Kunyoo ii, biikyoo, ōyēyē :akweek ng'aleechu, kimōōnkētē ānkimēēnkētē :nkicheek kāāntōōyikwook. ¹⁸ Nteenee kēēliitēnyī :nyēē kaakuyey :Yēyiin sukuyityiin kuu yoo kimwoowu kubununēē wōlēē mii *:wōōrkooyikaab Yēyiin. Kimwooy :Yēyiin kule makunyalil *:Kāārārookiintēēt. ¹⁹ Kunyi, oweeksee choolwookātēēt ānkōōyisyi keyy Yēyiin /sikēēmētoowook ng'ōōkiswookikwook. ²⁰ Oyey kuu nyooto, sukung'eet ōnyōōru tāloosyēēt kuchōōnēē wōlēē mii :Yēyiin ānkumākōōyook subak Yēesu nyoo kisimkutoot kuyēk Kāārārookiintēēng'woong'. ²¹ Yēmāktōōs kung'ētunēē :Yēesu kibkōōnkōy ākoy kut kuyit :bēsyēēt nyēē kētyinēē :Yēyiin kiy ake tukul kukaramiit kuu yoo kibo toowunēēt. Kikiikumwooy :Yēyiin ng'aleechu kubununēē wōōrkooyikyii choo kibo kēny. ²² Kimwooyē *:Muusa kule, 'Mākukōōnook :Yēyiintēēng'woong' wōōrkooyoontēēt ake kuchōōnēē wōlēē mii :biikwook nyēē wuu anii. Māchāktōōs ōkāsyi kiy ake tukul nyēē mwoowook. ²³ Chii ake tukul nyēē kāmākāsyi, mākung'ētītēē wōlēē mii :biikaab Yēyiin.'†

3:1 Luuka 22:8; Yēyuut. 4:1-23; 8:14; 10:3, 30 3:2 Yēyuut. 14:8 3:6 Yēyuut. 3:16; 4:7, 10; 8:12; 16:18; 19:13
 3:8 Yoowa. 5:9; Yēyuut. 14:10 3:11 Yoowa. 10:23; Yēyuut. 5:12 3:13 Chuy. 3:15; Luuka 23:1-5, 13-25; Yoowa. 17:1; Yēyuut. 7:32 3:14 Isa. 53:11; Mat. 27:19; Luuka 1:35; 23:47; Yēyuut. 7:52; 22:14; 1Bēt. 3:18; 1Yoowa. 2:1 3:15 Yēyuut. 1:8 3:16 Luuka 7:50 3:17 Luuka 23:34; 1Tēm. 1:13 3:18 Isa. 53:7-8; Tyēēn. 2:1-2; Tyēēn. 22:1; Luuka 22:67; 24:44 3:19 Yēyuut. 2:38 3:21 1Kōōr. 15:25 † 3:23 Kiruutēk 18:15, 18-19 3:23 Yēyuut. 7:37; 13:32

²⁴ Kubooyiit man, kiikung'ooraan *:wōōrkooyikaab Yēyiin tukul bēsyōōsyēchu, kung'eetee Sāmweēl ākoy alak choo kibo lētuunoo. ²⁵ Mii kuyityiintōōs ām wōlēē ōmiitē :ng'aleekaab wōōrkooyichoo āk kiyoo kikuurtoochinē :Yēyiin mbo kuukoong'. Kimwoochi Abraam kule, 'Mākunyōōr :biikaab kōōrōōsyēk tukul kāābēruurēētaab Yēyiin kubununēē chii nyēē mākuchōōnēē mooyēēng'uung'.[†] ²⁶ Yoo kikōōnu :Yēyiin motwooriintēēnyii Yēēsu, kiiyook kurook simkuchō wōlēē ōmiitē :akweek chokōōbēruurook, kuwēēchēē ake tukul ām akweek wōlēē mii :miyootyēēng'woong'."

4

Kumii :Bētērō āk Yoowaana taayeetaab kōōkwēētaab Yuutayeeek

¹ Kutākumii :Bētērō āk Yoowaana tākung'āloolchinē biiko, kukwoonchi :mbo kibkōrōs āk nyēē kiiyyoonkyinē riibiikaab *Kōōtaab Yēyiin āk *Satukaayeeek. ² Manaakas :bichu nyēē karaam, yu kimii *:lēbkēēyik kōōnēētiisyē ānkwoomchinē biiko kule imuuchē :chii kung'eetee meet kubununēē Yēēsu. ³ Kinam :bichoo Bētērō āk Yoowaana, nteenee kuuyu kikiikwiimēn :kōōrēēt, /keekerta kō ākoy kuyyeech. ⁴ Ānkoō kuwuu nyooto, kichamta :biiko chēē chaang' Yēēsu choo kikas ng'aleechaa kyoomu :mbo Bētērō. Kitas taay :biiko chēē kikiikōōyēnchi ng'ālyoontēētaab Yēyiin kubās keyy kut kimāchē kuriichē kisyēērōōk muut.

⁵ Yu kāyyēēkunēē, kutuuyo :kāāntōōyik, booyik āk kāānēētikaab kiruutēk Yēērusālēēm. ⁶ Kāāntōōyichoo ku: *Anaas nyoo ki kibkōrōs nyēē wōō, *Kayaafa, Yoowaana, Alekisaanta āk biiko alak chēē kibo kōōtaab mbo kibkōrōs chēē wōōyēch. ⁷ /Kikēēkweryoot Bētērō āk Yoowaana kōōkwoonoo. Yooto, kutoow :kāāntōōyichoo kuteebee mbo Bētērō kule, "Kākōōnook :ng'oo kāāmuukēywēēk oyey ng'aleechu?" ⁸ Kumwoochi :Bētērō ām kāāmuukēywēēkaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule, "Kāāntōōyik āk booyikaab yēēmēēt, ⁹ yēē ākoo /kēēmiitē bēsyooni /kēētēēbēēnēch ng'al chēē rubtooy keyy ākoo ng'ālyoo nyēē karaam nyēē /kōōkēēyēchi chiichi kōchunkutoot ākoo wōlēē /kōkiisooobto, ¹⁰ kumāchāktōōs kōōnkēt :biikaab *Isrāyēēl tukul kule kōsob :chiichi ām kāāmuukēywēēkaab *Kāārārōokiintēēt Yēēsu nyēbo Nāāsārēēt. Inee :nyoo kyōōkwērtoochinē murtooywoontēēt, nteenee koong'eetee :Yēyiin meet. ¹¹ Yēēsu :nyitēnyii ku rwaanteet nyoo kyōōtāyē oteekte, :nyēē tiyyēwoontēētaab kōōto. ¹² Māmii :kēēlto ake nyēbo kaararaacheet :nyēē kiikōōkoochi :Yēyiin biiko nteenee Yēēsu nkit."

¹³ Kiilat :kōōkwoonoo bo Yuutayeeek ām kāng'unātēēt nyēē kiboonto :Bētērō āk Yoowaana ānkoo kut ki biich chēē kimāsumānootiin. Nteenee kisēw kule ki rubiikaab Yēēsu :icheek. ¹⁴ Nto kuuyu kitākuboontōōtē keyy :chiichoo /kikiisooobē mbo Bētērō, kibotyī :wōlēē kikwiilta icheek. ¹⁵ Kunyoo, kumwoochi :bichoo mbo Bētērō kule, "Obe saang'". Nto mii yoo, kōōrwooch. ¹⁶ Kiteebee keyy :bichooto kule, "+Makeeyeyee nee bichu ēē? Ntēē kāākōōnkēt :chii ake tukul ām Yēērusālēēm kule kaakuyey :bichu ng'ālyoontooni -/mākyoomu. Kunyi, māmii :wōlēē kēētuooy. ¹⁷ Nteenee yēē simātākutistēē :ng'ālyoontooni biiko, +makeeker koong' bichu kumātākwoomchinē biiko lōkōōywēk kuyēyiisyēē kaaynaani."

¹⁸ Yooto, /kēēkuur mbo Bētērō kooyey kō /ānkēēmwoochi kusaan tākōōnēētiisyoot kurubta keyy āk Yēēsu. ¹⁹ Nteenee kimwoochi :Bētērō ākoo Yoowaana bichooto kule, "Karaam /kiiyweyaak nto /kiiywey Yēyiin? ²⁰ -Mākiimuuchē :acheek keesiiste kiyēē kiikeekasee koonyek āk yiitiik."

²¹⁻²² Kimāmii :kiyēē kiimuuchē :bichoo kuyeyee mbo Bētērō kuuyu kiikoostoooy :biiko tukul Yēyiin kubo chiichoo kiboonto kēnyiiisyēk chēē kikēēytēē artam, nyoo /kikiisooobē

† 3:25 Toowu. 22:18; 26:4 4:2 Luuka 20:27 4:2 Yēyuut. 2:24; 3:15, 26; 4:33; 13:30-31; 17:18; 23:6-9; 26:8, 23
4:4 Luuka 9:14; Yēyuut. 2:41 4:7 Luuka 20:2 4:8 Luuka 1:67; Yēyuut. 4:31; 13:9 4:10 Yēyuut. 3:6 4:11
Tyēēn. 118:22; Luuka 20:17; 1Bēt. 2:4-7 4:12 Mat. 1:21; Yoowa. 14:6; 1Kōōr. 3:11; 1Tēm. 2:5 4:13 Luuka 21:15
4:15 Yēyuut. 5:34-35 4:16 Yoowa. 11:47

ām kēēloo bo kwōng'uut. Nto subak, kiimuuchē :bichooto koong'eet wōrōōryēēt. Kunyoo, kibōlchi subak ankubakaakta kubēēchi keey.

Kisaay :biikaab Kiriistō kunyōōr nyikanateet

²³ Yu / kabokiityaakta Bētērō ākoo Yoowaana, kooyeey wōloo kimii :biikwaa ānkubokumwoochi ng'aleek chēē kimwooy :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk booyik.

²⁴ Yu kakas :bichoo ng'aleechaa kusaay kukuurchinē barak kule, “Mokoryoontēēt Yēyiin nyoo 'kiiyēyē barak āk ng'wēny, bēēkaab araaray āk tukuuk tukul chēē mii kōōrēēt. ²⁵ King'āloolchinē :Tāmirmiryēēng'uung' kuuko *Tāwuti, kule,

‘Ām nee sukunyēkēriitu :bōrōryōōsyēk alake,
ānkōōbootyine :Isrāyēēl āsiiswēk ng'al chēē māyitē wuy?

²⁶ Chōbē keey :bāytooyikwaa kuyey booryēēt
ānkukāākōōruruuch keey :nkicheek kāāntōōyik

sukubooryēē Yēyiin āk chiinyii nyoo ng'aabaat.’†

²⁷ Kubooyiit man, kituuyo yu bo kiriinkooni *:Ērōōtē āk Bōōntyō *Bilaato ākoo biiko choo mābo kōōrēētaab Isrāyēēl āk choo bo Isrāyēēl. Kiyēchi ruurumuut motwooriintēēng'uung' Yēēsu, nyoo 'kiing'aab kuyēk Kāārārōokiintēēt. ²⁸ Kiyey kiyēē kikiisimitiil kēny ām kāāmuukēywēēkuuk kule makuyeyakay. ²⁹ Kunyi ii, Mokoryoontēēt, ikas wōlēē kāākōōmuuytēēch ānkiikōōnēēch acheek motwoorikuuk nyikanateet kyaamte ng'ālyoontēēng'uung' nyēē māmii :muyāt. ³⁰ Ikōōnu kāāmuukēywēēkuuk kōōsoobiis ankiyey tukuuk chēē / kiilātē āk chēē -/ mākyoomu ām kaayneetaab motwooriintēēng'uung' Yēēsu nyoo itabaanaat kubo yiisyēēng'uung'.”

³¹ Yu keewaany :bichoo kusaay, kōōtimtiimākoy :kōyooto kāmiiitē :icheek kusooyēē / ānkiinyiityi icheek tukul Tāmirmiryēētaab Yēyiin. Yooto, kwaamtaat ng'ālyoontēētaab Yēyiin ām nyikanateet nyēē māmii :muyātēēt.

Kiibuurchiintōōs :biikaab Kiriistō kuu kiy akeenke

³² Kikinoomnyo :biiko choo kikiikuchamta ng'ālyoontēētaab Yēyiin kuyēk kiito akeenke. Māmii :chii nyēē kiitukuulchinē keey tukuuk nteenee kibchēchiintōōs āk chuut. ³³ Kiiboor *:lēbkēēyik ām kāāmuukēywēēk kule king'eeteē :Mokoryoontēēt Yēēsu meet. Kiibēruur :Yēyiin lēbkēēyichoo tukul ām yiisyēēng'waa. ³⁴ Kimāmii :chii ām icheek nyēē kibotyine :kiy, kuuyu kyooltooy :alake mbareenik nto kooriik ³⁵ /ānkubokiikoochi beesaanichaa kōōyyoong'unēē āwunnyēkaab lēbkēēyik sukung'eet /kēyēētyēēchinēē choo boonto nyalilta.

³⁶ Kimii :chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Yōōsēēf nyēbo kōōtaab Laawi ānkibo kōōrēētaab Kubrō, nyēē kitoochi :lēbkēēyik kaayneet ake kule ‘Barnaaba’. (Ibooru :kaaynaani kule murēn nyēē ikiimē chuut.) ³⁷ Ki inee :akeenke ām choo kyaalta mbareenikwaa ānkōōkooyto beesaanik kōōyyoong'unēē āwunnyēkaab lēbkēēyik.

5

Anannyaa āk cheebyoosyeenyii Safiira

¹ King'eet :chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Anannyaa āk cheebyoosyeenyii Safiira kwaalta mbareeng'waa. ² Yu kaakwaalta, kukāsyiin āk cheebyoosyeenyii kung'aal beesaanik kereeryaa ankukonor. Nto yityo, kuyib :Anannyaa beesaanik chuut bokōōyyoong'unēē āwunnyēkaab *lēbkēēyik.

³ Yu kāyib, kumwoochi :Bētērō Anannyaa kule, “Ntēē siicham kutōōrchiing' :Kibrōkōsyoontēēt ng'ōōki kut neennyi 'keerberbeer Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule beesaanik tukul :chuutēchu? Ām nee sii-am chuut alak? ⁴ So, ki nyeeng'uung' oob :mbareet kumanee-alte? Nto subak kāmātāku cheekuuk :beesaanichu kwēē-āltēē mbareet? Kunyi, mā chii :nyēē 'keerberbeer, nteenee Yēyiin!” ⁵ Kukāsē :Anannyaa

ng'aleechaa, kōōryookyinē keey ng'wēny ānkumēē! Kimuuyo miisin :biiko tukul chēē kikas kiyēē kiyeyakay. ⁶ Yooto, kukwoonii :āybēēriik bakeenke ānkubokurātēē ankeet ānkubokumuyē.

⁷ Yu kakeeyta :āsiiswēk sōmōku, kuyitu :cheebyoosyeetaab Anannyya amēēbērē kinētē kiyēē kikiikuyeyakay. ⁸ Kuteebēē :Bētērō kule, “Cheebyoos, beesaanik tukul :chutēchu choo kōbo mbareet?” Kulē :cheebyoosyeet, “Eē, chooto.” ⁹ Kumwoochi :Bētērō kule, “Ntēē sōōkāsyiinē osyeem Tāmirmiryēētaab Yēyiin? 'Keekas, mii kuyitu :biiko chēē kātākumuyē boontēēng'uung' ānkumii bokumuyiing' nkinyiing'.” ¹⁰ Kōōryookyinē keey bakeenke :cheebyoosyeet kērēēnkōōkaab Bētērō ānkumēē. Kuyitu :bichoo kātākumuyē Anannyya ankukalab cheebyoosyaanaa ānkubokumuchi kochonkeet nyoo kimii :boontēēnyii.

¹¹ Kinam kuut kaniseet tukul āk mbo biiko chēē kiyityi :ng'aleechaa lētuunoo.

Kiisoob :lēbkēēyik biiko chēē chaang'

¹² Kiituyēēchinē keey *:lēbkēēyik tukul yoo bo Kēēloo bo Sōlōmōōn sukōōnēētē biiko lōkōōywēk kurubta keey Yēēsu. Kiyēyē mbo subak ng'al chēē chaang' chēē / kiilātē. ¹³ Kinyōkōriitu :rubiik chuut alake kulumchi lēbkēēyichoo kubo kāāntōōyikaab Yuutayēek. Ānkoo kuwuu nyooto, kitākōōkoostoo :biiko lēbkēēyichoo. ¹⁴ Kitas taay :murēnik āk chēēbyōōsōōk kuchamta Mokoryoontēēt miisin kusiir yoo kibo taay. ¹⁵ Kiyey :ng'aleechaa / kiilātē / kiimut biiko chēē kimnyoontōōs ām tiirboosyek āk kisyēērōōk si yoo katiiny :kitōōntōyēētaab Bētērō, kusobtōōs. ¹⁶ Kiiruruukoonunēē keey :biiko kiriinkōōsyēk alak chēē kilēēkitēē Yēērusālēēm, kōōmutu biikwaa chēē kimnyoontōōs āk chēē kiyyimē :tāmirmirook chēē miyootēch. /Kikiisoob bichoo tukul.

/Kikēēwus lēbkēēyik

¹⁷ Kimēēchi :moo *kibkōrōs nyēē wōō āk biikyii chēē ki *Satukaayēek ām kiyēē kiyeyakay. ¹⁸ Yooto kunam :icheek *lēbkēēyichoo ankukerta kō.

¹⁹ Nto mii kwēēmooy, kuchō *:malayikeet ānkuchokuyoot. Kimwoochi :malayikaanaa bichooto kule, ²⁰ “Obe ākoy biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin ānkubōōmwoochi biiko ng'aleek tukul kurubta keey sobooni lēēl.”

²¹ Yu kayyēech, kuba :lēbkēēyichoo ākoy biiwuutaab Kōōtaab Yēyiin kuu wōloo / kikēēmwooytoochinē ānkutoow kōōnēētis.

Kikuur :kibkōrōs nyēē wōō āk biikyii *kōōkwēētaab Yuutayēek kumukuul. Yooto, kōōyookto / bokēēkwērūnēē lēbkēēyichoo wōloo / kikēēkērtooy. ²² Nto bēē kuyit :riibiikaab *Kōōtaab Yēyiin wōlooto / kikēēkērtooy lēbkēēyichoo, mānāānyōōr chii. Kōōyēyēē bakeenke ²³ ānkubokumwooyē kule, “Ntēē kābokēēnyōōru tēmēloot :kōōto ānkumii :riibiik kuriibēē kurkat. Nto bēē keeyaat kurkootik, mii ānō :chii kō!” ²⁴ Yu kakas :kāāyōōng'iintēētaab riibiikaab Kōōtaab Yēyiin āk nkicheek mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ng'aleechaa, kunam kuut miisin kule mii kuwēētii ānō :kōōrēēt.

²⁵ Nto mii yoo, kuchō :chiito ake ānkuchokumwooy kule, “Kookas, miitē kōōnēētiisyēē :bichoo kwōōkērtooy kō biiwuutaab Kōōtaab Yēyiin.” ²⁶ Kukāsē :kāāyōōng'iintonoo bo riibiik kuu nyooto, kuwēētooy biikyii ānkubokukwoontooy lēbkēēyik nyēē mānāākērchi koong', kuuyu kinyōkōriitu kule imuuchē kuwiirēē :biiko rwoontōōk.

²⁷ Yu / kābokēēkwēryoon lēbkēēyichoo, / kiimutyi kōōkwēētaab Yuutayēek ānkukōrōmchi *:kibkōrōs nyēē wōō, ²⁸ kumwoochinē kule, “Kikiikāloonwook kule -mātōōnēētiisyootēē kaaynaani bo chiichi! Nteenee kookoolaambuuch :kāānēētiisyēēng'woong' Yēērusālēēm kumukuul, ōmwooyē kule acheek :chēē kikēēbākāchē chiichi.” ²⁹ Kukētyi :Bētērō āk lēbkēēyik alak kule, “Māchāktōōs kiyywēyē Yēyiin kusiir yēē kātākiyywēyē biiko. ³⁰ Kiing'eeteē :Yēyiintēētaab mbo kuuko Yēēsu meet nyoo kyōōbākāchē ōkwērtoochinē keet barak. ³¹ Kōōkukwēryoot :Yēyiin kuwo

kibkōōnkōy ānkumii āwunyii nyēbo taay kubāytooyiisyē anku *Kāārārōokiintēēt, sukung'eet kuwēēkiis :biikaab Isrāyēēl /ānkēēnyōōchi kaat ām choolwookātēēng'waa. ³² Kyoomtooy :acheek ng'aleechu ānkwoomtooy mbo :nkinee Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyoo kiikōōkoochi :Yēyiin biiko choo kāsyinē inee.”

³³ Yu kakas :kōōkwoonoo kuu nyooto, kung'woonchi miisin. Yooto, kumach kule kubakach lēbkēyichoo. ³⁴ Nteenee kimii *:Fārisooyiintēēt ake ām kōōkwoonoo nyēē /kikēēkuurēē Kāmālyēēl. Ki kāānēētiintēētaab kiruutēk nyēē kikoonyitē :biiko tukul. Kimwooy kule, “Ōkwēryootē, baa, bichu kuba saang' kisich.”

³⁵ Nto mii yoo, kōōrwookyī kōōkwoonoo kumwoochinē kule, “Kāābkōōnyoo, māchāk-tōōs ōrōōtootē kiyēē ōmāchē ōyēchi bichu. ³⁶ Ām kēnyīsyēk chēē ng'ēri choo kooku-keeyta, kōchō :ake nyēē /kikēēkuurēē Teewuuta nyēē kiyey key kule inee ku chiito ake nyēē wōō. Kuroob inee :biiko chēē kimāchē kuyitē bokolwookik ang'wan. Nteenee /keebakach /ankiisereet biikyī tukul ankung'etee yoo :ng'aleekyī. ³⁷ Yooto subak, kookeer :Yuuta nyēbo Kalilaaya ām bēsyōōsyēkaab kāāyiitiisyēēt nyēē wōō nyoo kibo biiko. Kiroob :nkinee biiko chēē chaang', nteenee /kiiwaang'ta inee /ankiisereet biikyī. ³⁸ Kunyoo, ām ng'ālyoontooni, āmwoowook kule obakaakte rubiichu bo Yēēsu kubēēchi key kuuyu yēē ākoo chōōnēē :kiyēē mwooyē :bichu wōlēē mii :biiko, kumāyēyē kiy. ³⁹ Nto yēē ākoo chōōnēē wōlēē miitē :Yēyiin, -mōōmuuchē kut okerekte bichu, nteenee, imuuchē bōōyiinēē ōmiitē ōbooryēē Yēyiin.”

Kiyis :ng'aleechaa kāāsōōtēywēēkaab bichooto. ⁴⁰ Yooto, /kēēkuur lēbkēyichoo kuba kō /ankeebas. Nto mii yoo, /kēēmwoochi bokusaanee key kung'āloolootēē kaayneetaab Yēēsu. Yooto, /kebakaakta kubēēchi key.

⁴¹ King'eētyēē :lēbkēyichoo yooto kibo kōōkwoonooto nyēē ng'ērēkootiin, kuuyu ki ng'ālyoo :nyoo nyēbo koonyit miisin kuchamta icheek :Yēyiin kule kunyāliil ām kaayneetaab Yēēsu. ⁴² Kitas taay :lēbkēyichoo kutēē yēē tēē :bēsyōōsyēk kōōnēētiisyē ānkwoomtootē lōkōōywēk chēē kāroomēch ām biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin āk mbo kung'eetee kōōto ake ākoy ake, kumwooyootē kule *Kāārārōokiintēēt :Yēēsu nyoo kimākōōyook :Yēyiin.

6

/Kikeekwey toorētik tisab

¹ Ām bēsyōōsyēchooto yu kimii kuwōōyiitu :laatitaab biikaab Kiriistō, kooteeyee key :Yuutayeeek chēē king'āloolē kuutiitaab Kirikiik kule /kikēēbulbulē chēēbyōōsōōk choo ki Iburaneek /ānkēēsāsē chēēbyōōsōōkwaa chēē ki musuk ām wōlēē /kikēēbchēwun-tooy āmiik. ² Yooto, kōōruruuch *:lēbkēyichoo ki taman āk āyēēng' bichooto tukul ānkumwooy kule, “Mēēbērē ng'ālyoo nyēbo man, yoo kakeebakaakte kyaamte ng'ālyoontēētaab Yēyiin ānkēēs wēē ng'aleekaab āmit kityō. ³ Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya, okwey biiko tisab chēē tookunootiin kule /kiikiinyiityi Tāmirmiryēē-taab Yēyiin ānkung'oomēch. Mākuwuulyēē :bichooto ng'aleechuutēchu. ⁴ Nteenee +mākēēwuulyēē :acheek saayeet āk ng'ālyoontēētaab Yēyiin.”

⁵ King'ērēkyi :biiko tukul ng'aleechaa. Yooto, /keekwey Steefaan (kiikoosēē key :inee Yēyiin miisin anku /kikiinyiityi Tāmirmiryēēt), Filibō, Burokoooro, Nikanoor, Timoon, Barmeena ākoo Nikolaawo (nyēē kibo *kiriinkēētaab Antyookya nyēē kikiikuweech key kusaay Yēyiintēētaab Yuutayeeek). ⁶ Yooto, /kēēkwērchi bichoo lēbkēyik kusoochi ānkutiinyēē āwunnyēk.

⁷ /Kikyaamtaat ng'ālyoontēētaab Yēyiin kuyēstoochi kōōrēēt. Kitas taay :laatitaab biikaab Kiriistō kuwōōyiit ām Yēērusālēēm ankuchamta :mbo *kibkōōrōs wōlēē wōō Yēēsu.

5:31 Luuka 2:11; Yēyuut. 2:33 5:32 Yēyuut. 1:8 5:34 Yēyuut. 22:3 5:36 Yēyuut. 21:38 5:37 Luuka 2:2; 13:1-2 5:40 Mat. 10:17; Yēyuut. 4:18; 5:28 5:41 Luuka 6:22-23; 1Bēt. 4:13 5:42 Luuka 22:67; Yēyuut. 2:31; 3:18; 8:5; 9:22; 17:3; 18:5, 28; 26:23 6:1 Yēyuut. 2:45; 4:35 6:3 1Tēm. 3:8-13 6:6 Yēyuut. 9:17; 13:2-3; 14:23; 1Tēm. 4:14; 5:22; 2Tēm. 1:6 6:7 Yēyuut. 2:41

/Kikeenam Steefaan

⁸ Kiibēruuroot :Steefaan ānkiboonto kāamuukēywēēk miisin. Kiyey :chiichoo ng'al chēbo kwōng'uut ānkōboor tukuuk chēē /kiilātē ām wōlēē mii :biiko. ⁹ Kimii :Yuutayeeek alake chēē kikuurē keey kule 'Biikaab *kōōtaab saayeet chēē /kiikiityaakta' ānkibo kōōrēētaab Kurēēn āk Alekisaantrya āk mbo yēēmōōsyēkaab Kiliikya āk Eesya. Kikwiil :bichoo Steefaan. ¹⁰ Nteenee kimēēmuuchē kuyityi ng'oōmnānēētaab Steefaan āk mbo Tāmirmiryēēt nyēē kiikoochinē kāamuukēywēēk ām wōlēē king'ālooltooy. ¹¹ Yooto, kumwoochi :bichoo biiko chuut alak kumwaayaat kule kiikukas Steefaan kung'āloolēē *Muusa āk Yēyiin nyēē miyaat. ¹² Kiiwuruur :bichooto biiko chuut kunam wōlēē mii :booyik āk kāānēētikaab kiruutēk. Yooto, /keenam Steefaan /ānkēēkweryoot ākoy kōōk, ¹³ /ānkubokēēmōlōlchi ng'al chēē manaayey. Kimwooy :bichooto kule, "Mākustēē :chi-ichi kung'āloolēē *Kōōtaab Yēyiin nyēē miyaat āk mbo nkicheek kiruutēk. ¹⁴ Kookeekas kumwooyē kule makooburyeet :chiichi /kēēbērē Yēēsu nyēbo Nāāsārēēt kōyi bo Yēyiin ankuweech ātēbuutēk choo kirōōbwēēch *:Muusa." ¹⁵ Kiirōōtoot :kōōkwoonoo tukul Steefaan. Yooto, kukas kule kerkey :eernyii āk nyēbo *malayikeet.

7

Kiyēē kimwooy :Steefaan kuyēētēē keey

¹ Nto mii yoo, kuteebee *:kibkōrōs nyēē wōō Steefaan kule, "Man :ng'aleechu /kēēmwooyē kurubta keey āk inying'?" ² Yooto, kukēt :Steefaan kule, "Mbo araaba āk mbo baaba. Ōyēbchi yit baa kiyēē āmiitē wāamwoowook. Kichōōnchi :Yēyiin nyoo tōrōōr baaba Abraam, yoo kitākumiitē Meesobotaamnya kutākutoombo wokuminyē Araan. ³ Kimwoochi :Yēyiin Abraam kule, 'Ibakaakte biikwook āk kōōrēēng'uung' 'ānkiwē ākoy kōōrēēt nyēē +māābooruung'.'† ⁴ Kunyoo, kung'eetee :Abraam kōōrēētaab Kaltaayeeek ānkuwuuchi *kiriinkēētaab Araan. Yu kāwokume :kwaan, kung'eetee :Abraam kiriinkoonoo bo Araan ānkōōwuuw :Yēyiin kuchō kōōrooniitēnyi ōminyē :akweek. ⁵ Mēēbērē kirōōbchi :Yēyiin Abraam kiy mbo akeenke ām kōōrooniitēnyi kule kuyēk nyeenyii ānkoo mbo kētiin nyēbo mbar. Nteenee kikuurtoochi :Yēyiin Abraam āk biikyii chēē makookeer inee kule mākuyēk nyeeng'waa :kōōroonooto ānkoo kimānāānyōōr :Abraam leekwa yooto. ⁶ Kimwoochi :Yēyiin Abraam kule, 'Makuba :biikaab mooyēng'uung' bokuminyoot kōōrēētaab biiko alak ānkuyēkunoot motwoor. Mākunyāliil kēnyisyēk bokolwookik ang'wan. ⁷ Nteenee +māāng'woonchi biiko chēē kayey icheek kuyēk motwoor. Nto yityo, mākuwuwunēē kōōroonooto ānkubokukutung'woo ām yuutēyu.'†

⁸ Nto mii yoo, kōōkoochi :Yēyiin Abraam kiirōotyetaab *kāāmurootāniisyēēt. Yooto kunyōōr Abraam wērinyii Isaka. /Kiimuraatan wēēroo kutinyē bēsyōōsyēk sisiit kuchakee /kākēēsich. Nto mii yoo, chokunyōōr :Isaka Yāākōbō. Kichokusich :nkinee Yāākōbō mbo kuuko taman āk āyēēng'. ⁹ Kiituuyiityi mbo :kuuko chuut Yōōsēēf moo. Yooto, kwooltoochi kōōrēētaab Miisir wokuyēk motwooriin. Nteenee kiyētyēēchi :Yēyiin Yōōsēēf kumii wōlooto ¹⁰ ām wuuyin ake tukul nyēē kinyōōr. Kiikoochi mbo subak ng'oōmnānēēt ankuyey bāytooyiintēētaab Miisir kung'ērēkyi Yōōsēēf kut kuyey inee kubayta kōōroonooto ānkōōyyoonkyi kiy ake tukul ām kanyii.

¹¹ Nto mii yoo nanyuun, kuchō :kēmēwuut Miisir kumukuul nyēē wōō miisin ākoy mbo kwoochi kōōrēētaab Kanaan. Kilal :kēmēwuunoo biiko nyēē -/mākyoomu. Kimāmii wōlēē kiimuuchē kunyoorta mbo kuuko kiyēē kaam. ¹² Yu kawokukas :Yāākōbō kule kimiitē :āmiik Miisir kōōyookto kāābkōōnyoo chuut kuba wōlooto nyēbo taay. ¹³ Ām baanta nyēbo āyēēng', kōōboorchi keey :Yōōsēēf murēchuutēchu. Yooto, kōōnkēt

6:10 Luuka 21:15; Yēyuut. 6:3 6:13 Māārkō 14:55-59; Yēyuut. 21:28 6:14 Yoowa. 2:19; Yēyuut. 15:1-2; 21:21

† 7:3 Toowunēēt 12:1 7:3 Ibu. 11:8-10 7:4 Toowu. 11:31; 12:4 7:5 Toowu. 12:7 † 7:7 Toowunēēt 15:13-14 7:7 Chuy. 3:12 7:8 Toowu. 17:9-14; 21:2-3; 25:26; 29:31-30:24; 35:16-18 7:9 Toowu. 37:11, 28; 39:2, 21 7:10 Toowu. 41:37-44 7:12 Toowu. 41:54; 42:1-2, 5

*:Faraawo biikaab mbo Yōōsēēf. ¹⁴ Yu kāākuyēyākiis :ng'aleechu, kōōyookto :Yōōsēēf / bokēēkuurchi kwaan āk biikaab kōōng'waa tukul. Kiyitē :kayaa tukul biiko tāmānwookik tisab āk muut. ¹⁵ Yooto, kuwēēto :Yāākōbō kāābkōōnyoo tukul Miisir. Kiminy :icheek wōlooto ākoy kubēk :biiko tukul choo kibo taay. ¹⁶ Ānkoo kuwuu nyooto, /kikeeketita bōōrwēkwaa ām lētuunoo /ānkubokiitōōr wōlēē bo kochonkeet nyēē kikiikusimkwaalee :Abraam wērikaab Amoor ām Syēkēm ām laatitaab beesaanik.

¹⁷ Yu kimii kuriiku :bēsyōōsyēk, kootyiich :Yēyiin kuu yoo kikiikukuurtoochi Abraam, kuyēk :biikyoo sērē ām Miisir. ¹⁸ Yooto, kubāytooyiis :chiito ake nyēē kimēēnkētē kiy ake tukul kurubta keyy ākoo Yōōsēēf. ¹⁹ Kwoowēsyi :bāytooyiintonoo biikyoo ankoonyaliil. Kimāchē kule kumētooy :biiko lēēkōōk chēē /kātākiibuutu sukubēk.

²⁰ /Kikēēsichē *Muusa ām bēsyōōsyēchooto ānkiibēruuroot ām wōlēē mii :Yēyiin. /Kikeebayee kang'waa kō ām ārook sōmōk. ²¹ Yu /kabokiichuuw kuchō saang' /kēēmāchē /kēēmēto, kunam :chēēbtaab Faraawo Muusa ankuyey kuyēk lakwanyii. ²² /Kikiineet Muusa ng'oomnān ake tukul ām Miisir kuyem. Kikōrōōm :Muusa ām wōlēē king'ālooltooy āk wōlēē kiyēytooy yiisyēenyii.

²³ Yu kiboonto :Muusa kēnyiisyēk artam koosoot kuruutoochi biikyii bo Isrāyēēl. ²⁴ Yooto, kukas chiinyii ake nyēē kimii kōōnyāliilē :chiitaab Miisir. Kuwo :Muusa bakeenke ankubakach chiichoo kibo Miisir kusār chiinyii. ²⁵ Kiisōōtē :Muusa kule tōōs kiimuuchē kōōnkēt :biikwaa kule kimii :Yēyiin kuyēyiisyēē inee kootyaakta icheek, nteenee kimēēnkētē :biikyii. ²⁶ Yu kāyyēēkunēē, kukas :Muusa biikaab Isrāyēēl alak āyēēng' chēē kimii kuboortōōs. Kusyem kumwoochi kule, 'Murēchu, nto yu koo-am keyy nkosyur ānkōōbooyē mooyēēt akeenke!' ²⁷ Nteenee kuwunukto Muusa :chiito nyēē kikiikulālchi nyiin ānkumwoochi kule, 'Ng'oo :nyēē katooling' ibayteech? Inyiating' :kētiintēēt? ²⁸ Imāchē ibara kuu wōloo 'kwēēbākāktooy Miisiriintēēt?'† ²⁹ Yu kakas :Muusa ng'aleechaa, kumwēy. Kimwēchi kōōrēētaab Miityaan. Kiibuur wōlooto kut kunyōōr wērikyii āyēēng'.

³⁰ Yu kāwokukeeyta :kēnyiisyēk artamu, kuchōōnchi *:Malayikeetaab Yēyiin Muusa ām suurkwēēnēt yēē kōōrikitiitēē :maata ām sōntiit ake. Kilēēkitēē :yooto Tulwēētaab Sinaay. ³¹ Nto bērē kukas :Muusa kiyooto, kwaam mēt. Kōōnookyi kule kukas nyēē karaam. Yooto, kukas kuutiitaab Yēyiin nyēē kimii kukuuru ³² kule, 'Anii :Yēyiintēētaab mbo kuukoong', Yēyiintēētaab Abraam, Isaka ākoo Yāākōbō.'† Kibootan :Muusa ām muyātēēt kut manaamach takukas yooto subak. ³³ Yooto, kumwoochi :Yēyiin Muusa kule, 'Irēēku kwēyōōnik, kuuyu imiitē iyyoonyēē yēē tiliil. ³⁴ Kaakas kubooyiit man wōlēē /kēēmii /kiitiing'tooy biikyuu ām Miisir āk wōlēē mii kōōtēēytooy. Kāārēku :anii chaatyaakte kunyi, āmiitē wāyooktiing' ākoy Miisir.'

³⁵ Ki Muusa nyiitēnyii :nyooto /kikēētāyē /kēēmwoochinē kule, 'Ng'oo nyēē kākōōning' kāāmuukēywēēkaab bāytooyiisyēēt āk chēbo kētiisyēēt?' Inee mbo subak :nyooto kiiyooktooy :Yēyiin wokubayta ānkusār biikaab Isrāyēēl. Kikwēryootē Muusa :Malayikeetaab Yēyiin nyoo kichōōnchinē ām yoo kibo sōntiino. ³⁶ Kikwēryoon :Muusa bichoo kung'ēētyēē Miisir kukaakuyey ng'al chēbo kwōng'uut ām wōlooto āk yoo kibo Araarayta nyēē Arraa āk mbo ām kēnyiisyēk artam choo kimii :biikyoo suurkwēēn. ³⁷ Ki Muusa :nyiitēnyii nyoo kimwoochinē biikaab Isrāyēēl kule, 'Mākukōōnook :Yēyiin *wōōrkooyoontēēt nyēē wuu anii kuchōōnēē wōlēē miitē :biikwook.'†

³⁸ Kiboonto keyy :Muusa āk biikyoo ām wōlooto bo kōōr nyēē suurkwēēn. Kiboonto keyy mbo kuuko ākoo mbo Malayikeetaab Yēyiin nyoo king'āloolchinē inee ām yoo kibo Tulwēētaab Sinaay. Kinyōōr yooto :Muusa ng'al chēbo soboon chēē kirōōbwēēch.

7:13 Toowu. 45:1, 3, 16 7:15 Toowu. 45:9-10, 18; 46:6-7, 27 7:16 Toowu. 23:3-16; 33:19; 49:29-30; 50:13; Choos. 24:32; Ibu. 11:22 7:18 Chuy. 1:7-8 7:19 Chuy. 1:15-19, 22 7:21 Chuy. 2:2-10; Ibu. 11:23 † 7:28 Chuy. 2:14 7:29 Chuy. 2:11-15; Ibu. 11:24-27 7:29 Chuy. 2:15, 21-22; 18:4 † 7:32 Chuy. 3:6 7:34 Chuy. 3:1-10
7:35 Chuy. 3:2; 2:14 7:36 Chuy. 7:3; 14:21-29; 15:25; 16:1-17:13; Kāāyiyit. 20:2-11; 14:33 † 7:37 Kiruutēk 18:15
7:37 Kiruu. 18:15, 18; Yēyuut. 3:22-26; 13:32 7:38 Chuy. 19:1-20:17; Yēyuut. 7:53

³⁹ Nteenee kichuunnyēē mbo :kuuko ng'aleekaab Muusa ankookaykaay kooyeey Miisir. Kitay :icheek Muusa ⁴⁰ ānkumwoochi *Āārōn kule, 'So, kāwokwaam :nee Muusa nyi kiirēetoonunēēnēēch Miisir? Kunyoo, chēēyēwēēch āynātēēt nyēē sukōōrēētootēēch.'†

⁴¹ Yooto yēē sukuyey :bichooto kiito nyēē kerkeey mooyta. Kiyibu tukuuk chēē / kibokēēsooytooy ānkuyēyē sookwoonuutēk ānkung'ērēkyinē kiyēē kiyēyēē āwunnyēk-waa. ⁴² Yooto, kōōtuukyī :Yēyiin batay kukutunkyninē icheek asiista, araawēt ākoo kookeelik. Tooku :yuutēyu ām yoo /kikeesir ām kitaabuutaab *wōōrkooyik kule, 'Kāālē ii, kōōtaab Isrāyēēl,

ara kyōōkwērwoo tyoony bo kōrōs āk tuwēnuutēk
ām kēnyiisyēk artam choo kyōōmiitē suurkwēēn?

⁴³ Acha! Kyoong'et, okalab kēryēētaab *Moolek
āk kookeelyeetaab āynātēēt Reefaan
tukuuchoo kyōōyēyē kule sōōkutunkyninē.

Kunyoo, +maakwetaak bookeeytee kiriinkēētaab Bābulōōn
kut booyit kōōr nyēē mā nyēēng'woong'.†

⁴⁴ Kiboonto mbo :kuuko *Kēryēētaab Yēyiin ām wōlotoo bo suurkwēēn. Kikiyey :Muusa kēryoonoo kuu wōlēē kimwooytoochi :Yēyiin āk wōlēē kikiikōōboorchinto. ⁴⁵ Yu kābokunyōōr mbo :kuuko kēryoonoo, kukwaanta kōōntōōchinē :Chooswa. Kikwaanta kēryoonooto yu kibokunāmē kōōrēētaab biiko choo kikwētē :Yēyiin kukāsē mbo :kuuko. Kiibuur :kēryoonoo kuu nyooto ākoy bēsyōōsyēk choo kichokubāytooyiisyē *Tāwuti ⁴⁶ nyoo king'ērēkyi :Yēyiin. Kimwooy :Tāwuti kule mākuyēytoochi :inee Yēyiintēētaab Yāākōbō wōlēē mākuminy. ⁴⁷ Nteenee ki Sōlōmōōn nyēē kichokutēēkyi Yēyiin Kōōto. ⁴⁸ Ānkoo kuwuu nyooto, mēēbērē minyē :Yēyiin koorin chēē tēēchē :biiko. Kuu yoo mwooyē *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin kule,

⁴⁹ 'Mwooyē :Yēyiin kule:

Ābāytooyiisyoowunēē barak
ānkuyitu :kērēēnkōōkyuu ng'wēny.

Kunyoo, kō nyēē wuu nee :nyēē ōmāchē ōtēēkwoo?
Nto ānō :wōlēē ōmwooyē kule āmuunyēē?

⁵⁰ Mā anii :nyēē kyāāyēyē tukuuchu tukul?'†

⁵¹ Kunyoo ii, wuuyēch sōō mētēwookwook nyēē tyaa nyēē -mōōkāsē ng'al! Ok-erkeeye mbo kuukoong' :akweek chu ōkwiilē Tāmirmiryēētaab Yēyiin kwaak. ⁵² Mii *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin nyēē mānāawus mbo :kuukoong'? Kibakach mbo choo king'ōōrē kule mākuchō :Chii nyēē Churtaat. Ānkoo mbo raat kuu nyiitēnyi koochaamte ankoobakach :akweek Nyooto Churtaat. ⁵³ Kyōōnyōōru kiruutēkaab Yēyiin kubununēē malayikaanikyī, āmēēbērē ōrubē!"

/Kikeebakach Steefaan

⁵⁴ Yu kabokukas :bichoo ng'aleechara kimwoochinē :Steefaan, kunyēērchi ankunyyi mooriik nyēē kāng'woonchi. ⁵⁵ /Kiinyiityi Steefaan Tāmirmiryēētaab Yēyiin ankukas barak. Kukas lēbkēēyyēētaab Yēyiin ankukas Yēēsu nyēē kimii kēēyyoonyēē āwutaab taay nyēbo Yēyiin. ⁵⁶ Kumwooy :Steefaan kule, "Okas baa, kaakuyaatakay :wōliin bo barak. Miitē *Wēritaab Chii kēēyyoonyēē āwutaab taay nyēbo Yēyiin." ⁵⁷ Yooto, kuker :bichoo yiitiikwaa kukatay ng'aleekaab Steefaan ānkubōlchi barak miisin. Kutuchinē :bichooto tukul Steefaan ⁵⁸ /ānkiichuutootē ākoy kiriing' saang'. Kiirēēk :bichoo kāāliikoonikwaa ānkōōtōōrchi āybēeryoontēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Sāwulō kuriib. Nto yityo, kutoow kuwiiree Steefaan rwoontōōk.

7:39 Kāāyiyit. 14:3-4; Neem. 9:17 † 7:40 Chuy. 32:1 7:41 Chuy. 32:1-8 † 7:43 Āmōōs 5:25-27 7:44 Chuy. 25:9 7:45 Choos. 3:14-17; 18:1; 2Tēt. 1:3; 5:5 7:46 2Sām. 7:1-2; Tyēēn. 132:1-5 7:47 2Sām. 7:5-7; 1Bāy. 6:1-38 7:48 Yēyuut. 17:24 † 7:50 Isaaya 66:1-2 7:51 Chuy. 32:9; 33:5; Cherem. 4:4; Ēsēk. 2:2-5; Room. 2:28-29 7:52 Mat. 5:12; Yēyuut. 3:14 7:53 Yēyuut. 7:38; Kala. 3:19; Ibu. 2:2 7:56 Mat. 3:16; Luuka 12:8-9 7:58 Yēyuut. 22:20

⁵⁹ Kitas taay :bichoo kuwiir Steefaan nto yityo, kusaay :Steefaan kule, “Mokoryoontēēt Yēesu, itaach tāmirmiryēenyuu.” ⁶⁰ Kikutuny ānkukuurchi barak kule, “Mokoryoontēēt, -'meenaamte bichu ng'ōōki!” Kubēkunēē :ng'aleechaa kuutiinyii kung'ētē.

8

¹ Kichamta :Sāwulō meetaab Steefaan.

/Kikēwus biikaab Kiriistō kusērēt

Ām bēsyoonooto, /kēwus kaniseetaab Yēerusālēēm nyēē -/mākyoomu. Kisērētyi :biiko chēē chaang' yēmēētaab Yuuteeya āk nyēbo Samaaryaa. Nteenee king'ētunēē *:lēbkēēyik Yēerusālēēm. ² Kimii :biiko alake chēē kikoonyitē Yēyiin. Kiriiree :bichoo Steefaan miisin nto yityo bokumuy. ³ Yooto, kutoow :Sāwulō kwaaraantaat biikaab Kiriistō nyēē -/mākyoomu. Kiwēētootēē kō ake tukul kunāmootē murēnik āk chēēbyōōsōōk wokukērtooy kō.

Kumii :Filibō kōōrēētaab Samaaryaa

⁴ Kyaamtaatee :bichoo kisērēētōōs ng'ālyoontēētaab Yēyiin wōlto ake tukul wōloo kiba. ⁵ Kiwo :nkinee Filibō ākoy *Samaaryaa ankuwokwaamtee wōlooto lōkōōywēk chēē rubtooy keey āk *Kāārārookiintēēt. ⁶ Yu kawokukas :biiko ng'aleek chēē kyoom :Filibō āk tukuuk chēē /kiilātē chēē kiyey, kuyēbchi yit ām kēēlto nyēē karaam. ⁷ /Kikiibēbēeto tāmirmirook chēē miyootēch kung'ēētyēē biiko wōlēē wōō. Kiwookyinē barak yu ng'ēētyēē bichoo. /Kikiisoob mbo chēē kisōnkōchootiin āk chēē kiing'wooltōōs. ⁸ Kunyoo, king'ērēkiis :biiko ām kiriinkoonooto kumukuul.

Kiweek :chēēbsookēyoontēēt /ankeebatisan

⁹ Kimii :chēēbsookēyoontēēt ake kiriinkoonooto nyēē /kikēēkuurēē Simōōni nyēē kiyēyē mosoonkoyeenikyii. Kiyey :chiichoo kuu nyooto kut kikiikoolat :biiko miisin ām *Samaaryaa. King'āsē keey kule inee ku chii nyēē wōō miisin. ¹⁰ Kunyoo, kiyywēyē :biiko tukul chiichi kunam wōlēē mii :chēē wōōyēch ām komostaab bāytooyiisyēēt āk mbo chēē minkēēch. Kiyēbchi yit kāroomin ānkumwooy kule, “Boonto :chiichi kāamuukēywēk kukwaanee wōlēē mii :Yēyiin.” ¹¹ /Kikēērubootē chiichooto, kuuyu kikiikuyey ng'al chēbo kwōng'uut kunyil chēē chaang' ām mosoonkoyeenikyii.

¹² Nto yu koom :Filibō lōkōōywēk chēē kāroomēch chēē rubtooy keey āk bāytooyiisyēētaab Yēyiin āk chēbo Yēesu *Kiriistō, kōōyēnchi :bichoo lōkōōywēchoo /ankeebatisan. /Kikeebatisan bichoo tukul kunam wōlēē miitē :booyik āk chēēbyōōsōōk. ¹³ Kiiyēnchi :nkinee Simōōni Yēesu /ankeebatisan. Yooto, kurubaat :Simōōni Filibō ām wōlto ake tukul. Kiimuuy miisin :tukuuk chēē kikas kuyēyāktōōs.

Kinyōōr :biikaab Samaaryaa Tāmirmiryēēt

¹⁴ Yu kabokukas *:lēbkēēyik ām Yēerusālēēm kule kaakuchamta :biikaab *Samaaryaa ng'ālyoontēētaab Yēyiin, kōōyookto Bētērō ākoo Yoowaana kuba wōlooto. ¹⁵ Yu kabokuyit :icheek, kusoochi kule kunyōōr bichoo Tāmirmiryēētaab Yēyiin. Kisaay kuu nyooto, ¹⁶ kuuyu kitākutoombo kut kurārākyi bichooto :Tāmirmiryēētaab Yēyiin. /Kikiikeebatisan baatey ām kaayneetaab Mokoryoontēēt Yēesu. ¹⁷ Kitiinyēē :Bētērō āk Yoowaana bichoo āwunnyēk. Yooto, kuchōōnchi bichooto :Tāmirmiryēēt.

¹⁸ Nto yu kawokukas :Simōōni kule kinyōōru :biiko Tāmirmiryēēt yoo kātiinyēē :lēbkēēyichoo āwunnyēk, kumwoochi kule, ¹⁹ “+Māākwēwook beesaanik, yoo kōōkōōnoo kāamuukēywēēchu sukung'eet yoo kātiinyēē :nkani chii ake tukul āwunnyēkyuu, kunyōōr Tāmirmiryēētaab Yēyiin.” ²⁰ Kukētyi :Bētērō :chiichooto kule, “Iwē kut wee-aran āk beesaanichaakuuk! Isōōtē kule /kiimuuchē /kyaalee rōōbtooywoontēētaab Yēyiin beesaan? ²¹ -Meeyemaat iyey yiisyooni, kuuyu -meechuulaat ām wōlēē mii :Yēyiin.

7:59 Tyēēn. 31:5; Luuka 23:46 7:60 Luuka 23:34; 6:28 8:1 Yēyuut. 8:4-5; 11:19 8:3 Yēyuut. 9:1-2, 13, 21; 22:4-5; 26:9-11; 1Kōōr. 15:9; Kala. 1:13; Filib. 3:6; 1Tēm. 1:13 8:5 Yēyuut. 6:5; 5:42 8:7 Māārō 16:17; Luuka 9:1 8:12 Yēyuut. 28:23; 3:6 8:14 Yēyuut. 3:1 8:15 Yēyuut. 2:3-4; 10:44-47 8:17 Yēyuut. 19:1-6 8:18 Yēyuut. 6:6

²² Kunyi, iweekse ām miyootyooni ankiisaay Yēyiin. Imuuchē kunyōōwuung' :Yēyiin kaat ām kāāsōōtēyewēekuuk choo miyootēch. ²³ Ākāsē tuuyintaab moo nyēē iboontē anku kiikoolaambuuchiing' :choolwookātēēt.” ²⁴ Kumwooy :Simōōni kule, “Lēyyē, ānkōōsoowoo sukung'eet māyēyākiis :ng'aleechaa kōōmwooyē ām wōlēē āmiitē.”

²⁵ Yu kāākōōrwooky :Bētērō āk Yoowaana biiko ām *kiriinkēētaab Samaaryaa, kwoomchinē ng'ālyoontēētaab Yēyiin, kooyeey Yēērusālēēm. Kyaamtaatee lōkōōy-wēchu kāroomēch soong'wēk chēē chaang' ām yēēmēētaab Samaaryaa.

Filibō āk chiito ake nyēbo Etyoobyā

²⁶ Nto mii yoo, kumwoochi *:malayikeet Filibō kule, “Iwē komostaab cheeronko kut inyōōru kēēlto nyēē baraay ām suurkwēnēēt, nyēē rēktēē Yēērusālēēm ākoy *kiriinkēētaab Kaasa.” ²⁷ Kunam :Filibō baanta nto kēchinē kēēloo baraay, kukas chiito ake nyēbo kōōrēētaab Etyoobyā kumii kōrōkōchēenyii kuchōōnēē kusooyē Yēyiin ām Yēērusālēēm. Ki chii nyēē wōō ām kōōrēēng'waa /ānkikiikoosēē key. Kiiyyoonkyinē lēnkuutaab beesaanik chēbo cheebyoosyeet ake nyēē /kikēēkuurēē Kantaake nyēē ki bāytooyiintēētaab kōōroonoto. ²⁸ Kimii :chiichoo kusumānchinē barak kitaabuutaab *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin *Isaaya.

²⁹ Yooto, kumwoochi :Tāmirmiryēētaab Yēyiin Filibō kule, “Iwē baa, yuun mii :kōrōkōchooniin bo chiichiin.” ³⁰ Kulabat :Filibō ākoy yooto ankukas chiichoo kusumānē lōkōōywēk chēbo kitaabuutaab Isaaya. Kuteebee :Filibō kule, “Ikāsē man kiyēē āmu :lōkōōywēchoo?” ³¹ Kukēt :chiichoo kule, “Ānkētēē nee yēē māmii :chii nyēē kēēbāng'boong'woo? Ānkiichōō naas oō, murooni chēēbuurēē yu.”

³² Kimiitē :chiichooto kusumānē yēē mwooyē kule,
“/Kikēēkweryoot kuu kēēchiir ākoy yēē /bokēētilēē,
kuu kuuchoo nyēē -mēēyitē yoo /kēētilchinē sabureekyii,
mēēbērē king'aany kuutiinyii.

³³ /Kikeemoonta /ānkēētāchi manta.
Mātinyē biich chēbo siintaaryeenyii,

kuuyu /kikiinēm soboonnyii ām kōōrooni.”†

³⁴ Yooto, kumwoochi :chiichooto kibo Etyoobyā Filibō kule, “Murooni, mwoowoo baa, :inyiing', mii kung'āloolēē key *:wōōrkooyoontooni nto ng'āloolēē chiito ake?”

³⁵ Koonamee :Filibō yooto bakeenke ānkwoomchi chiichooto lōkōōywēk chēē kā-roomēch chēē rubtooy key āk Yēēsu.

³⁶ Kumii :tukwaay kubēētii ām kēēltaab too, kuyit yēē kimii :bēēko. Yooto, kumwoochi :chiichooto Filibō kule, “Kas, nto yu bēēko :chu. Nee ake :nyēē tākumāchāktōōs /sikeebatisanaa?”* ³⁸ Yooto bakeenke, kōōyyoong'to :chiichooto kōrōkōchoonoo. Kurēk :tukwaay ānkurēkto āyno ankubatisan :Filibō. ³⁹ Yu kābokuloong'unēē āyno, kusar :Tāmirmiryēētaab Yēyiin Filibō areet akeenke ānkuwēeto. Manaawokukas :chiichoo Filibō subak, nteenee kitas taay āk baannyii ām ng'erekweek. ⁴⁰ /Kibokēēkāsyi Filibō *kiriinkēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Asooto. Kiwēēsyētootēē kiriinkōōsyēk tukul ām yēēmoonoo kwoomtootē lōkōōywēk chēē kāroomēch ākoy wokuyit *kiriinkēētaab Kayisareeya.

9

Kiweek :Sāwulō

¹ Kitākumii :Sāwulō kwoorēētānē kumāchē koonyokoorta ankubakach rubiikaab Yēēsu. Kuwo ākoy kaab kibkōrōs nyēē wōō ² ānkuwokusoom kōōkoochi bārōōnōōk chēē /kikēēsirchi kāāyyoong'ikaab kooriikaab saayēēt ām Tamaasko. Kimāchē bārōōnōōchoo

8:24 Chuy. 9:27-28 8:27 Tyēēn. 68:31; 87:4; Sefa. 3:10; Isa. 53:3-8 † 8:33 Isaaya 53:7-8 8:35 Luuka 24:27

* 8:36 Kitāsyi :siruutēk alake kērēywoontēētaab 37: Yooto, kumwoochi :Filibō chiichoo kule, “Yoo lkeechamte ām mooyēēng'luung' tukul, kōōmuuchāktōōs.” Kumwooy :chiichooto kule, “Āchāmtooy kule Lakwataab Yēyiin :Yēēsu.”

8:36 Mat. 28:19 8:39 1Bāy. 18:12 8:40 Yēyuut. 21:8 9:1 Yēyuut. 8:3

sukuchāmchi kunam chii ake tukul nyēē kiikurub kēēltaab Yēēsu, anku murēn nto koorco sukukwēryoot Yēērusālēm.

³ Yu kariikta Tamaasko, koowech :lēbkēēyyēēt ake nyēē kichōōnēē barak ankoolaambuuch Sāwulō. ⁴ Kōōryookyi keey ng'wēny nto yityo kukuur :kuutiit ake kule, “Sāwulō, wē, Sāwulō, 'kēē-āmchoo nee?” ⁵ Kulē :Sāwulō, “Inyiing' ku ng'oo oō, mokoryoontēēt?” /Kēēmwoochi kule, “Anii ku Yēēsu nyooto imiitē ibārē. ⁶ Kunyi, ng'eet ānkiiwē ākoy wōliin bo kiriinkēēt ankuweeyey kiyēē +/mābokiibooruung'.”

⁷ Kiboontootē keey :Sāwulō biiko alak ām baanaa. Kinam kuut baateey bichoo :kiyēē kiyeyakay. Kikāsē :bichoo baateey /kēēkuuru ng'aleechaa, āmēēbērē kiinkētē kule kikwoonēē wōlēē mii :ng'oo ānkimwooyē nee. ⁸ Yooto, kung'eet :Sāwulō. Nto bērē kung'aany koonyek, kumākāstooy. /Keenamaat āwut /ānkiirēētoot ākoy Tamaasko. ⁹ Kiibuur wōlooto bēsyōōsyēk sōmōk nyēē mākāstooy āmēēbērē kyoomē nto kuyye kiy ake tukul.

¹⁰ Kimii :rubiintēēt ake nyēbo Yēēsu wōlooto bo Tamaasko nyēē /kikēēkuurēē Anannyyaa. Kukuurchi :Mokoryoontēēt ām ng'oong'uutyēēt kule, “Anannyyaa!” Kōōyēn kule, “Wōōy, Mokoryoontēēt!” ¹¹ Kumwoochi :Mokoryoontēēt kule, “Iwē ākoy kaytaab chiito ake nyēē /kēēkuurēē Yuuta ām yēbo kēēloo /kēēkuurē kule ‘Nyēē Rootaat’. Yoo keyit kayaata, iteeb chiito ake nyēē /kēēkuurēē Sāwulō nyoo bo Taarso. Miitē :chiichi kusooyē ām wōlooto. ¹² Kāāboorchī ām ng'oong'uutyēēt kule mii kuchōōnii :chiito ake nyēē /kēēkuurēē Anannyyaa nyēē mii wokutiinyēē inee āwunnyēk sukukasta subak.” ¹³ Kukēt :Anannyyaa kule, “Mokoryoontēēt! Nto yu kyaakas ng'aleek chēē chaang' chēē rubtooy keey āk chiichi. Kyaakas mbo tāng'āng'uutēk chēē kiikuyibchi :chiichi biikuuk ām Yēērusālēm. ¹⁴ Kwēēkoochi :mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch kāāmuukēywēk kuchō wōli chokunam chii ake tukul nyēē kiikōōyēnuung' ām wōliitēnyi bo Tamaasko.” ¹⁵ Nteenee kimwoochi :Mokoryoontēēt Anannyyaa kule, “Iwē ankuweeyey kuu wōloo āmwooytoowuung'. Kāākuyēk :chiichi kēēlnyuu nyēē /kaakeekwey sukuyityinēē :lōkōōywēk biiko chēbo kōōrōōsyēk alak āk mbo nkicheek bāytooyikwaa āk biikaab Isrāyēēl. ¹⁶ +Māāboorchī :anii kule makutang'any miisin, kuuyu makwaamtaat lōkōōywēk kurubta keey ākoo anii.”

¹⁷ Nto mii yoo, kuwo :Anannyyaa ānkuwokōōwut kōyooto. Kitiinyēē Sāwulō āwunnyēk kumwoochinē kule, “Araaba Sāwulō, kāākōōyookwoo :Mokoryoontēēt Yēēsu nyoo kichōōnchiing' imiitē ichōōnii wōliitēnyi. Kēēyookwoo sukung'eet ikaste kuu kwaak /ānkiinyiituung' Tāmirmiryēētaab Yēyiin.” ¹⁸ Ām areet akeenke, kōōsuuwunēē :tukuuk alake koonyekaab Sāwulō chēē wuu kebeemberik ankukasta. /Kikeebatisan, ¹⁹ nto mii yoo, /keebay. Yooto, kukēt keey :nkuruukyii.

Kyaamtaate :Sāwulō lōkōōywēk Tamaasko

Kiibuur :Sāwulō Tamaasko āk rubiik chuut ām bēsyōōsyēk chēē ng'ēri. ²⁰ Nyēē mā tyaa, kutoow kwaamtaat lōkōōywēk ām kooriikaab saayeeet kumwoochinootē biiko kule, “Lakwataab Yēyiin :Yēēsu.” ²¹ Kiilat :biiko tukul chēē kikas ng'aleechaa /ankeeteabee keey kule, “So! Mā chiichi :nyoo kimāchē koowaang'ta biiko choo kikiikōōyēnchi Yēēsu ām Yēērusālēm? Mēēbērē kāmii kuchōōnii wōli chokunāmē bichooto sukukwēryoot kurātootiin ākoy wōlēē mii :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch?”

²² Kyaamta :Sāwulō ng'ālyoontēētaab Yēyiin ām kiirnātēēt miisin nyēē māmii :kiyēē kiimuuchē :icheek kuwāl. Kimwoochinē Yuutayeeek chēē kiminyē Tamaasko ām kēēlto nyēē yemaat kule *Kāārārookiintēēt :Yēēsu nyēē chōōnēē wōlēē mii :Yēyiin.

²³ Yu kabokukeeyta :bēsyōōsyēk chēē chaang', kōōruruuch keey :Yuutayeeek ankubokusat wōlēē makubakakta Sāwulō. ²⁴ Nteenee kiinkēt :Sāwulō kiyēē kimii :bichooto kuchōbē. Kikēēyānootē :bichoo Sāwulō bēēt āk kwēēmooy kukāsē

ōrootunwēēk tukul chēbo kiriinkoonoto, kumāchē kule nto kas wōlēē kachuwunee sukunam ankubakach. ²⁵ Nto mii bēsyēēt ake kwēemooy, kunam :biikyii kumii mōōnti ānkōōyokooytēē tiriisyeet nyēē kimii tōōtēētaab kiriinkoonoo.

Kiruutoochi :Sāwulō Yēērusālēēm

²⁶ Yu kāwokuyit :Sāwulō Yēērusālēēm, kusyeem kule kōōyoomo keyy ākoo rubiikaab Yēēsu. Nteenee kiing'ōōyēnēē keyy :rubiik inee kuuyu kimanaachamta kule kikiikuyēk :Sāwulō rubiintēēt. ²⁷ Kinam :Barnaaba Sāwulō ānkukwēryoot ākoy wōlēē kimiitē *:lēbkēēyik. Kirārchi :Barnaaba lēbkēēyichoo wōlēē kikasta :Sāwulō Mokoryoontēēt kumii kēēltaab too kuwētii Tamaasko. Kimwooy mbo subak kule king'āloolchi :Mokoryoontēēt Sāwulō. Kiiboorchii wōlēē kyoomtoochintooy :Sāwulō biiko lōkōōywēk ām Tamaasko kuyēyiisyēē kaayneetaab Yēēsu nyēē kimā nyokoor.

²⁸ Kunyoo, kōōbuurto keyy :Sāwulō lēbkēēyichoo kubēēsyētootē :tukul nyēē kimēēng'ōōyēnēē keyy. Kiwēēsyētootēē Yēērusālēēm kwoomtootē lōkōōywēk ām nku-ruuk tukul kuyēyiisyēē kaayneetaab Mokoryoontēēt.

²⁹ Yooto, kukwiil keyy :Sāwulō āk Yuutayeek chēē king'āloolē kuutiitaab Kirikiik. Kimii :bichoo kuchōbē kule kubakach Sāwulō. ³⁰ Yu kēēnkēt :rubiik chuut kuu nyooto, kuwaayta Sāwulō kurēkto Kayisareeya ānkumwoochi kuwo kang'waa Taarso.

³¹ Kunyoo, kikoolyoon kisich :kanisoosyek tukul chēbo Yuuteeya, Kalilaaya āk Samaaryaa. Kumii :icheek kōōywēyē Yēyiin, kuyēētyēēchinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kukiiltōōs ānkutāsyinē keyy kuchoong'ēkiitu.

Kiisoob :Bētērō Ayineeya ankoong'etee Tabiita meet

³² Kiwēēsyētootēē :Bētērō wōlooto tukul. Kiimuuch chokunyōōryō āk biikaab Kiriistō chēē kiminyē *kiriinkēētaab Luuta. ³³ Kimii wōlooto :chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Ayineeya nyēē kichunkutoot ānkikiikuru kitiintiri kēnyiyisyēk sisiit. ³⁴ Yooto, kukuur :Bētērō chiichoo kule, “Ayineeya, kāākōōsoobiing' :Yēēsu *Kiriistō. Kunyoo, ing'et ankiiriiny tukuukuuk.” Kung'et :Ayineeya areet akeenke. ³⁵ Yu kakas :biikaab Luuta āk chēbo Syāārōōn Ayineeya, kōōyēnchi :tukul Mokoryoontēēt.

³⁶ Kimii :rubiintēēt ake nyēē ki cheebyoosya nyēē kibo *kiriinkēētaab Yooba. / Kikēēkuurēē cheebyoosyaanaa Tabiita* (Nto ām kuutiitaab Kirikiik ku Toorkaas.) Kilēēl :moo cheebyoosyaani ānkuyētyēēchinē mbo biich chēē bānoon. ³⁷ Nto mii yoo, kumnyaan :cheebyoosyaanaa ankume. /Kikiiwuun bōōrnyii /ānkubokiitōōr koroofa.

³⁸ Kilēēkityiin :kiriinkoonoo bo Luuta āk nyoo kibo Yooba. Kunyoo, yu kabokukas :rubiik chuut kule mii :Bētērō Luuta, /kiiyookto biiko alak āyēēng' bokumwoochi Bētērō kule, “Boontēēt, /kēēmākyiing' wōliin areet akeenke.” ³⁹ Kuwēeto keyy :Bētērō bichooto. Yu kabokuyit, /kēēkwēryoot koroofa. Kiiruruukyi keyy Bētērō, :chēēbyōōsōōk chēē chaang' chēē ki musuuk chēē kimii kuriirēē Tabiita. Kiiboorchii :chēēbyōōsōōchoo Bētērō sirook chēē chaang' chēē kinābē :Tabiita yoo kitākusobē. ⁴⁰ Kumwoochi :Bētērō chēēbyōōsōōchoo kuba saang'. Nto mii yoo, kukutuny ankusaay. Yu keewaany saayeet, kuwo yoo kimii :muusyoontēēt ānkulēnchi, “Tabiita, ng'et baa oō, chēē!” Yooto, kung'aany :Tabiita koonyek. Nto bēēē kukasta, kukas Bētērō. Kōōbuur ng'wēny. ⁴¹ Kunam :Bētērō āwut ānkuyētyēēchi kōōyyo. Nto mii yoo, kukuur biikaab Kiriistō āk chēēbyōōsōōchoo ki musuuk ānkōōboorchii cheebyoosyaanaa kukākusob.

⁴² /Kikeekasee ng'ālyoontooni kiriinkoonoto bo Yooba kumukuul. Kunyoo, kiiyēnchi :biiko chēē chaang' Mokoryoontēēt. ⁴³ Kiibuurto keyy :Bētērō ām Yooba chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Simōōni nyēē ki kuutiin nyēbo mwēēnik.

10

Kinyōōr :Kōrnēēlyō ng'oong'uutyēēt

9:25 2Kōōr. 11:32-33 9:27 Kala. 1:18 9:27 Yēyuut. 4:36-37; 11:22-26, 30; 12:25; 13:1-4, 7, 43-51; 14:12, 20; 15:2-12, 22, 35-39; 1Kōōr. 9:6 9:29 Yēyuut. 6:9 9:30 Yēyuut. 9:11; 11:25; Kala. 1:21 * 9:36 Ibooru :kaaynaani kule Cheeboon. 9:40 Māārko 5:40-41 9:43 Yēyuut. 10:6, 32

¹ Kimii :chiito ake *kiriinkēētaab Kayisareeya nyēē /kikēēkuurēē Kōrnēēlyō. Ki kāāntōōyiintēētaab lukēētaab booryēēt :chiichi nyēbo lukēēt nyēē /kikēēkuurēē kule Itaalya. ² Kikiikōōnēmchi keyy :Kōrnēēlyō āk biikaab kanyii tukul Yēyiin kuchurta. Kiikooytooy tukuuk ām mooyēēt nyēē lēēl, kōōkoochinē Yuutayeeek choo kiyēmē /kēēyēētyēēchi. Kisooyē Yēyiin kibtaman.

³ Nto mii bēsyēēt ake, yēē ki asiistaab sokool nyēbo bēēt, kuchōōnchi :ng'oong'uutyēēt Kōrnēēlyō. Kikas *malayikeet ake nyēē kikuurchi inee kule, “Kōrnēēlyō!” ⁴ Kiirōōtoot :Kōrnēēlyō malayikaanaa nyēē kāmuy, nto mii yoo, kōōyēn kule, “Wōōy.” Kumwoochi :malayikaanaa kule, “Kookuchamta :Yēyiin wōlēē isooytooy āk wōlēē imiitē iyēētyēēch-intooy bānoonik ām tukuuk choo ikoochinē. ⁵ Kunyi, iyooktē biiko kuba ākoy Yooba bokukwēryoon chiito ake nyēē /kēēkuurēē Simōōni nto kaayneet ake ku Bētērō. ⁶ Mii kaab chiito ake nyēē /kēēkuurēē Simōōni nyēē yēytooy mwēēnik ānkuminyē yēbo tabantaab araarayta.”

⁷ Yu kāākuwēēchi keyy :malayikaanaa, kukuur :Kōrnēēlyō motwoorikyii alak āyēēng' āk chiinyii ake nyēbo komostaab lukēēt nyēē kikiikōōnēmchi keyy ng'ālyoontēētaab Yēyiin. ⁸ Kimwoochi bichooto kiy ake tukul nyēē kiyeyakay ānkōōyookto kuba Yooba.

Kinyōōr :Bētērō ng'oong'uutyēēt

⁹ Yu kāyyēēkunēē, kumakuyit asiistaab lo nyēbo bēēt, kikiikuriik kuyit :bichooto Yooba. Kimii yooto :Bētērō kuloong'tēē nkaasiit kuwēētii kōōto barak wokusooyē. ¹⁰ Kyaam :kēmēwuut kut kumach kwaam kiy. Nto /tākēēmii /kēēyēyē āmiik, kuchōōnchi :ng'oong'uutyēēt ānkubootyo :kāāsōōtēyewēēk. ¹¹ Kikas wōliin bo barak kuyootāktōōs /ānkiirēēk ankeet ake nyēē tebees /kukakeenamaan kotootook tukul ang'wan. ¹² Kimii ankaanaa :tyoong'iik tukul choo bēēsyētēē kērēēnkōōk ang'wan āk tukul choo ichuutootēē keyy ng'wēny āk mbo nkicheek tāriitēk. ¹³ /Kēēkuurchi kule, “Bētērō, ibakach tyoong'iichoo ankii-am.” ¹⁴ Kukētyi :Bētērō kule, “Mokoryoontēēt, kubooyiit man, acha. Ntēē manaa-am bēsyēēt ake kiy nto tukuuk chēē mā *lubkoobēch.” ¹⁵ /Kēēmwoochi kule, “-Mēēkuur kiy ake tukul nyēē kiyēyē :Yēyiin kutililiit kule mā lubkoob.” ¹⁶ Kiyeyakay kuu nyooto areet sōmōk, nto mii yoo, /keesar ankaanaa areet akeenke kooyeey barak.

¹⁷ Kumii :Bētērō tākōōlātē kiyēē kiibooru :ng'oong'uutyoonoo, kunyōōr :bichoo /kikiiyooku kaytaab chiichoo /kikēēkuurēē Simōōni. Kiiyyoong'iis yēbo oreetaab tuuyta ¹⁸ ānkukurso nto yityo kuteeb chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Bētērō. ¹⁹ Kutākumiitē :Bētērō kōōsōōtyēēchinē kiyēē kichōōnchi, kumwoochi :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule, “Simōōni, mii :biiko alake sōmōku kuchēēng'iing'.” ²⁰ Kunyoo, ing'eetee yuutēyū bo kōōto barak ānkiirēktē ng'wēny. -Mēētōmōch, nteenee iwēētē keyy bichoo kuuyu anii :nyēē kāāyooku icheek.”

²¹ Yooto, kurēkto :Bētērō ānkuwokumwoochi bichooto kule, “Anii :nyooto ōmiitē ōchēēng'ē. Kunyi, ōmāchē nee?” ²² Kukētyi :bichooto kule, “Kwēēyookwēēch :Kōrnēēlyō nyoo kāāntōōyiintēētaab lukēētaab booryēēt. Churtaat :chiichoo ānkōōywēyē Yēyiin. Kooniyitē :Yuutayeeek tukul chiichi. Kōchōōnchi * :malayikeet ake ānkumwoochi kule iwē :inyiing' kanyii sukung'eet kukas kiyēē +meemwaay.” ²³ Yooto, kutaach :Bētērō bichoo kuyēk tāyēēkyii.

Kiirwooch :Bētērō ām kaab Kōrnēēlyō

Yu kāyyēēkunēē, kuwēēto keyy :Bētērō bichooto. Kitas :biikaab Kiriistō alake ām Yooba ankubeeta keyy.

²⁴ Nto mii bēsyēēt nyēē kiikēērē, kuyit :inee āk bichoo Kayisareeya. Kimii :Kōrnēēlyō kukānyiiisyē kaa ānkikiikukuur tilyōōnuutēk āk chōōrōōnuutēk choo kyoomchiintōōs :tukul.

²⁵ Yu kayit :Bētērō, kutorooch :Kōrnēēlyō kukutunyēē yēbo kērēēnkōōkyii kukākoonyit. ²⁶ Nteenee kumwoochi :Bētērō kule, “Ng'eet, nto yu akerkeeye :anii āk chii ake tukul.” ²⁷ Kyaamaat :Bētērō āk Kōrnēēlyō lōkōōy kumii kubēētii tukwaay kō. Yu kayit kō, kunyōōr biiko chēē chaang'. ²⁸ Yooto, kumwoochi :Bētērō bichooto kule, “Ābērē ōnkētē :akweek kule -/mākēēchāmu ām kiruutēkyoo kule kuyēmo :Yuutāyiintō āk biiko chēē mā Yuutayeek. Nteenee kāākōōboorwoo :Yēyiin kule māyēmāktōōs ākuur chii ake tukul kule mā tiliil. ²⁹ Kunyoo, yoo /kibokēēkuuroo, āchōō nyēē mānāātōmōch. Kunyi ii, nee :nyēē kēēkuurchoo?”

³⁰ Kukētyi :Kōrnēēlyō Bētērō kule, “Ām bēsyōōsyēk ang'wan choo kookukeeyta, āmiitē āsooyē ām kanyuu ām āsiiswēk chēē wuu chuutēchu, ku asiistaab sokool nyēbo bēēt, chokōōyyoonyēē :chiito ake taayeenyuu nyēē boonto sirooy chēē ilēkēchēēchtōōs. ³¹ Kikuuro :chiichoo kule, 'Kōrnēēlyō, kaakukas :Yēyiin wōlēē isooytooy ankaakukas wōlēē iyēētyēēchintooy choo bānoon. ³² Kunyoo, iyooktē biiko alak kuba Yooba bokukuur chiito ake nyēē /kēēkuurēē Simōōni, nto Bētērō ām kaayneet ake. Kōruutoochi :inee chiito ake nyēē /kēēkuurē kule Simōōni nyēē yēytooy mwēēnik. Minyē :chiichoo tabantaab araarayta.' ³³ Kwāāyooku /kēēkuuriing' areet akeenke. Kunyi, karaam yu kēēchōō. Kēēmiitē :tukul yu ām taayeetaab Yēyiin kēēmāchē kēēyēbchi yiit kiy ake tukul nyēē kōōkumwoowuung' :Yēyiin kule i-ām wēēch.”

³⁴ Yooto, kutoow :Bētērō kumwooy kule, “Kāānkēt ra kule ākoo -mēēnk wēlē :Yēyiin chii ake tukul. Māchāmē alak kusiir alak. ³⁵ Nteenee chāmē :Yēyiin biikaab yēēmēēt ake tukul choo iywēyē inee ānkuyēyē kiy nyēbo man. ³⁶ Kiiyookyī :Yēyiin biikaab Isrāyēēl lōkōōywēk chēē kāroomēch kurubta keey āk kaalyeet kubununēē Yēēsu *Kiriistō nyoo bāwu kiy ake tukul.

³⁷ Ābērē ōnkētē kiyēē kiikuyeyakay ām kōōrēētaab Yuutayeek kutoowunēē Kalilaaya, yu kātow :Yoowaana kwaamta ng'aleekaab batisaneet. ³⁸ Ānkāābērē kyookas kule king'oobchi :Yēyiin Yēēsu nyēbo Nāāsārēēt Tāmirmiryēēnyii āk kāāmuukēywēēk. Kyōōnkēt oob kule kiwēēsyētootēē yēēmōōsyēk kuyēyootē tukuuk chēē kāroomēch? Kiityooktooy mbo chēē kikiikōōtiiny :Kibrōkōsyoontēēt. Kiyēyē chooto tukul, kuuyu kiboonto kāāmuukēy kukwaanee wōlēē mii :Yēyiin.

³⁹ Kikeekasee :acheek koonyekyoo kiy ake tukul nyēē kiyēyē :Yēēsu ām kōōrēētaab Yuutayeek āk mbo ām Yēērusālēm. /Kikēēwuuytoochi Yēēsu kēētīt /ankeebakach. ⁴⁰ Nteenee kiing'eetee :Yēyiin meet ām bēsyēētaab sōmōk kuchakee /kakeebakachee ankuyey kukas :biiko. ⁴¹ Mēēbērē kikas :biiko tukul, nteenee kikeekas :acheek choo kikiisimkukweyeech :Yēyiin choo kikyoomiisyootē āk inee yooto kikiikung'eetee meet. ⁴² Kiikāloonwēēch kule kyoomchinootē biiko ānkiiboorchinootē kule inee :nyooto ki-ikukwey :Yēyiin nyēē mākōōtiilchi choo sobtōōs āk choo kiikubēk ng'aleek. ⁴³ Yēēsu nyiitēnyii :nyooto ng'āloolēē * :wōōrkooyikaab Yēyiin tukul, yoo mwooyē kule chii ake tukul nyoo kēēyēnchi +/mākēēnyōōchi kaat ām choolwookātēnyii.”

⁴⁴ Kutākumii :Bētērō kōōrwoochē, kōōsuuchi :Tāmirmiryēētaab Yēyiin chii ake tukul nyēē kiyēbchi yiit ng'aleechaa. ⁴⁵⁻⁴⁶ Kutoow :bichoo kung'alaal kuutuweek chēē kimēēnkētē kōōkoostoo Yēyiin. Yu kakas :Yuutayeek choo kikwoontooy keey Bētērō chēē kikiikōōyēnchi Yēyiin kule /kikēēng'oobchi Tāmirmiryēētaab Yēyiin mbo biiko chēē mā Yuutayeek, koolat.

Yooto, kumwoochi :Bētērō kule, ⁴⁷ “Nee :nyēē tākukērēktooy bichu /keebatisanee bēēko? Ntēē kāākunyōōr :nkicheek Tāmirmiryēētaab Yēyiin kuu yoo kikēēnyōōru :acheek!” ⁴⁸ Yooto, kumwooy :Bētērō kule /keebatisan bichoo ām kaayneetaab Yēēsu

10:26 Yēyuut. 14:13-15; Ng'oong'. 19:10 10:28 Yēyuut. 10:15; Kala. 2:12 10:30 Luuka 24:4; Yēyuut. 3:1; 1:10
10:34 Room. 2:11; Kala. 2:6; Ēfēēs. 6:9; Kolos. 3:25; Yāāk. 2:1; 1Bēt. 1:17 10:36 Luuka 2:14; Room. 3:25-26; 5:1;
2Kōōr. 5:18-20; Ēfēēs. 2:14-17; Kolos. 1:20 10:37 Luuka 4:44 10:38 Luuka 4:18; 13:16; Yoowa. 3:2 10:39
Yēyuut. 1:8 10:41 Luuka 24:41-43 10:42 Yoowa. 5:22; Yēyuut. 17:31; Room. 14:9; 2Kōōr. 5:10; 2Tēm. 4:1; 1Bēt.
4:5 10:43 Isa. 53:11; Cherem. 31:31-34; Luuka 1:77; 24:44; Yēyuut. 13:38; 26:18 10:45-46 Yēyuut. 2:4; 8:15-17;
19:6 10:45-46 Yēyuut. 2:4, 11, 33; 19:6; 1Kōōr. 14:2-6 10:47 Yēyuut. 2:38-39

*Kiriistō. Kisaaysaay :bichoo Bētērō kule tākōōburto keey icheek ām bēsyōōsyēk chēē ng'ēri.

11

Kiyēē kimwoochi :Bētērō kaniseetaab Yēērusālēm kuyēētē keey

¹ Nto mii yoo, kukas *:lēbkēēyik āk biikaab Kiriistō ām yēmēētaab Yuuteeya kumukuul kule kookutorooch mbo :biiko choo mā Yuutayeek ng'ālyoontēētaab Yēyiin.

² Kunyoo, yu keetooch :Bētērō Yēērusālēm, kuwookuutyēē :Yuutayeek chēē kiki-ikōōyēnchi Yēyiin. ³ Kimwoochi kule, “So, Bētērō, ntēē siwēē-āmiisyē āk biich chēē mā Yuutayeek?”

⁴ Kurārchi :Bētērō bichooto kiy ake tukul ām kēēlto nyēē rootaat ⁵ kule, “Kimii yēē kyāāsooyē ām Yooba nto tāābērē, kuchōōnchoo :ng'oong'uutyēēt. Kyaakas ankeet nyēē tebees nyēē /kikiirēēk kuchōōnēē barak /kukakeenamaan kotootook tukul ang'wan, ākoy yēē kyāāmiitē. ⁶ Nto bēre ārōōtootē, akas tyoong'in choo /kēēbāyē, tyoong'iikaab wuuyēēt, choo ichuutēē keey ng'wēny āk tāriitēk. ⁷ Yooto, /kēēkuurwoo kule, ‘Bētērō, ibakach tyoong'iichoo ankii-am.’ ⁸ Yooto, āwālu kule, ‘Kubooyiit man ii, Mokoryoontēēt, acha! Manaa-am bēsyēēt ake kiy nyēē mā *lubkoob.’ ⁹ /Kēēkētwoo kule, ‘-Mēēkuur kiy ake tukul nyēē kiyēyē :Yēyiin kutililiit kule mā lubkoob.’ ¹⁰ Kiyeyakay kuu nyiitēnyi areet sōmōk, nto mii yoo, /keesar ankaanaa kooyeey barak.

¹¹ Yooto bakeenke, kukwa :biiko alake sōmōku chēē /kikiyookunēē Kayisareeya ānkubokōōyyoong'iis saang' ām kayaata kyāāmiitē. ¹² Kumwoowoo :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule -māātōmōch āwēētē keey bichooto. Kikeebeete keey mbo ng'eetaabiya lo chu kēēboontē keey ām yu ākoy kaytaab chiichoo. ¹³ Kimwoowēēch :chiichooto wōlēē kichōōnchinto :malayikeet ām kanyii ānkumwoochi kule, ‘Iyooktē biiko kuba ākoy Yooba bokukuur chiito ake nyēē /kēēkuurēē Simōōni, ¹⁴ nto kule Bētērō ām kaayneet ake. Mākuyibuung' :chiichoo lōkōōywēk chēē makooraachiing' ankooraraach mbo nkicheek biiko tukul ām kang'uung'.

¹⁵ Nto baanta nyooto kāātoowu ang'alaal, kōōsuuchi :Tāmirmiryēētaab Yēyiin bichooto kuu wōloo kiisuuchintēēch nkacheek ām taay. ¹⁶ Yooto, asoot kiyēē kiki-ikumwoowēēch :Mokoryoontēēt kule, ‘Kiibātisāniisyēē :Yoowaana bēēko, nteenee +/makeebatisaneenaak akweek Tāmirmiryēētaab Yēyiin.’ ¹⁷ Kunyoo ii, yēē ākoo kiimuuchē :Yēyiin kung'oobchi bichooto Tāmirmiryēēt kuu wōloo king'oobtēēch acheek yoo kiki-iyēnchinē Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō ii, ku anii ng'oo saasoot akwiil Yēyiin?”

¹⁸ Yu kabokukas :bichoo ām Yēērusālēm ng'aleechaa, manaatakukwiil ng'ālyoo ake tukul. Kunyoo, kisilto Yēēsu kumwooyē kule, “Ākoo kāākōōkoochi :Yēyiin nkicheek biiko choo mā Yuutayeek bārooyinto nyēē imuuchē kuweeksee choolwookātēng'waa sukunyōōr soboonto.”

Kaniseetaab Antyookya

¹⁹ Kiba :biiko choo kiisereet :wusiisyēēt kubo ng'aleekaab Steefaan ākoy Fōyinikē, Kubrō ākoo Antyookya. Kyoomchinootē lōkōōywēk Yuutayeek nkit. ²⁰ Kikwa Antyookya :Yuutayeek chēē kibo Kubrō āk Kurēēn ānking'ālōolē kuutiitaab Kirikiik. Kitoow :bichu kwoomchi Kirikiik lōkōōywēk chēē kāroomēch kurubta keey Mokoryoontēēt Yēēsu. ²¹ Kiboonto :bichoo kāāmuukēywēk kukwaanee wōlēē mii :Yēyiin. Yooto, kuweek :biiko chēē chaang' kōōyēnchi Yēēsu.

²² Kiyityi :ng'aleechaa kaniseetaab Yēērusālēm. Yooto, /kiyookto Barnaaba kuwo Antyookya. ²³ Yu kāwokuyit wōlooto, ankukas kiyēē kikiikuyey :Yēyiin ām kāāmuukēywēkyii, kung'ērēkyi. Yooto kōōkiim bichooto tukul kōōburto Mokoryoontēēt ām mooyēēt akeenke. ²⁴ Kilēēl :moo chiichi. Kiboonto :chiichoo Tāmirmiryēēt kuyem

ānkōokoosēē keey Yēyiin miisin. Kiyis keey yooto :biiko chēē chaang' kukwa komostaab Mokoryoontēēt.

²⁵ Nto mii yoo, kuwo Barnaaba ākoy Taarso wokucheeng'aat Sāwulō. ²⁶ Yu kāwokun-yōōr kuwēeto keey ākoy Antyookya. Kunyoo, ām kēnyiit akeenke, kiinēētē :Barnaaba āk Sāwulō biikaab Kiriistō chēē chaang'. Antyookya :wōlēē /kikēēkuurē rubiik nyēbo taay kule 'Biikaab Kiriistō'.

²⁷ Kimii ām bēsyōōsyēchooto yēē king'ēētyēē *:wōōrkooyikaab Yēyiin alake Yēērusālēm kurēkto Antyookya. ²⁸ Ake ām wōōrkooyichoo ku nyēē /kikēēkuurē Akaabo. King'oor ām Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule mākuchō :kēmēwuut nyēē ng'waa miisin kōōrēētaab Rooma kumukuul. (Kichōōnii :kēmēwuuni yu kibāytooyiisyēē :Kilaawutiyo.) ²⁹ Kunyoo, kisyēem :rubiintēēt ake tukul wōlēē kiimuuktooy kōōruruuch beesaanik kuyēētyēēchi mbo ng'eetaabkaamet ām Yuuteeya. ³⁰ /Kikiiyookto Barnaaba āk Sāwulō kuyib tukuuchoo bokutēbunēē āwunnyēkaab booyik chēbo kaniseetaab Yēērusālēm.

12

Kiwaaytee keey :Bētērō wōloo /kikēērātyinē ām kēēlto nyēē -/mākyoomu

¹ Nto mii yoo, kunam :bāytooyiintēēt *Ērōōtē nyoo /kikēēkuurē kule Akiriiba, biikaab Kiriistō alak ankoonyaliil. ² Kibakachee :Ērōōtē Yāākōbō nyoo ki ng'eetaabkaametiitaab Yoowaana chōōkiit.

³ Yu kawokukas :Ērōōtē kule kiing'ereech :ng'ālyoontoonoo Yuutayeek, kutas taay ankunam nkinee Bētērō. Kiyēyāksē :ng'ālyoontoonoo /kyoomē Saakweetaab mukaatiin chēē mākuutunootiin. ⁴ Yu /kabokeenam Bētērō, /keekerta kāābēērit. /Kikiikoochi bokuriib :lukēēt nyēbo biiko taman āk lo chēē kibēētootēē ang'wan ang'wan kubārchinē keey bēsyō. Kimāchē :Ērōōtē kule yoo kāākubēk :āsiiswēkaab *Saakweetaab Keeytaayeet, /kēēkweryoot Bētērō /bokiikum kukāsē :biiko tukul.

⁵ Kiibuur :Bētērō kāābēērit, nteenee kisoochinē :kaniseet miisin. ⁶ Nto ām kwēē-mowuut nyi kimāchē :Ērōōtē kule /sikēēkweryoot Bētērō yoo kayyeek /bokiikum, kimii :Bētērō kāru kwēēnuutaab riibiik āyēēng' ankirataat nyōrōōrōōnik āyēēng'. Kimiitē :riibiik alake āyēēnku kuriibsē kurkat saang'. ⁷ Yooto, kutook :malayikeet ake areet akeenke kulebkeyiit :kōyooto kimiitē :Bētērō. Kooluchluuch :malayikaanaa Bētērō kumwoochinē kule, "Ng'eet areet akeenke." Kōōtyookiis :nyōrōōrōōnik ām āwunnyēkaab Bētērō. ⁸ Kōōtyooktōōs, kumwoochinē :malayikeet Bētērō kule, "Siriny kaansuung'uung' ankiimoot nto yityo ilaach kwēyōōnik." Kuyey :Bētērō kuu nyooto. Nto mii yoo kumwoochi kule, "Ilaach kābuutiing'uung' ankiirubwaa." ⁹ Kirub :Bētērō malayikaanaa kut kuchuyta saang' ām wōloo /kikēērātyinē. Yooto tukul, kibērē :Bētērō ki kiirwoot :kiyēē kimii :malayikeet kuyēyē. ¹⁰ Kikeeytee :tukwaay riibiik chēbo taayta āk chēbo āyēēng'. Nto kuyitē oreet nyēbo karneet nyēē /kēēchuchinēē kiriinkēēt, kuyootāktōōs :nyoo nkityō. Kuchuyta :icheek ankutas taay āk baanng'waa. Nto kumānāāyitē wuy, kubot :malayikeet.

¹¹ Kusēw :Bētērō ankumwaayee mooyēēnyii kule, "Kāānkēt man kule ākoo kā Yēyiin :nyēē kēēyooku malayikaani kule chokootyaakteenaa āwunnyēkaab Ērōōtē āk kiyēē kimāchē :Yuutayeek kuyeyeenaa." ¹² Yooto, kuwo :Bētērō kōōtaab cheebyoosyeet ake nyēē /kikēēkuurēē Maaryaa, kaametiitaab Yoowaana nyēē /kikēēkuurē ām kaayneet ake kule Māārkō. Kikiikōōruruukyi keey :biiko chēē chaang' kōyooto chēē kimii kusooyē. ¹³ Kukuurso :Bētērō ām oreetaab tuuyta. Kiwokukas :chēēbto ake nyēē ki motwooriin nyēē /kikēēkuurēē Roota kule ki ng'oo :nyoo kikuursē. ¹⁴ Yu kēēnkēt kule bo :kuutiit Bētērō, kung'erech nyēē -/mākyoomu. Kumānāāyootyinē oreet, kuweech keey kulabat ānkuwokumwoochi chuut kule, "Kookas, ntēē kāākuchō :Bētērō!" ¹⁵ Kēēlēēnchi,

“Karaam :mēting'luung' man ēē?” Kulē :chēēboo, “Biikyoo, ankookas ng'aleekyuu!” Kiyey kuu nyooto kut /kēēmwooy kule, “Ākoy ku malayikeetaab Bētērō :nyooto.”¹⁶ Yooto tukul, kimii :Bētērō kutāsē taay kukuursē ām yooto bo oreet. Yu /kakeeya at oreet, /kēēlē, “Māku Bētērō :nyi!” Kinam kuut biiko miisin.¹⁷ Yooto, kumwechee :Bētērō biiko āwut kule kusiisyo ānkurārchi wōlēē kiityaakta inee :Yēyiin. Kimwooy mbo subak kule, “Bōōmwoochi Yāākōbō ākoo mbo ng'etaabiya alak ng'ālyoontooni.” Yu kāmwooy kuu nyooto, kuwo yēēt ake.

¹⁸ Yu kayyeech :kōōrēēt, kwoorookēniis :riibiik yu kakas kule māmii :Bētērō kuuyu kimēēnkētē kiyēē koyeyakay. ¹⁹ Yu kamach *:Ērōōtē Bētērō āmēēbērē kimii wōloo /kikēēkērtooy, kukuur riibiichoo /bokiikum. Nto kuuyu kimēēmuuchē :riibiichoo kurār wōlēē kibeeta :ng'aleek, /keebakach. Nto mii yoo, kung'eetee :Ērōōtē Yuuteeya ānkuwo ākoy Kayisareeya ānkōōbuur wōlooto.

Meetaab Ērōōtē

²⁰ Kikiikuchuuunuun *:Ērōōtē āk biikaab Tiirō āk chēbo Sitōōn. Kuuyu kiikoosē key :kōōrōōsyēchooto kōōrēetaab Ērōōtē kubo āmiik, /keekwey alamaalyeet nyēē kiruutoochi Ērōōtē. Kisimbokung'āloolchi chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Blaasto nyēē kiyyoonkyinē kaytaab bāytooyiintoonoo. Kibokusoomē :bichoo bāytooyiintēēt Ērōōtē kule kuchō :kaalyeet.

²¹ Nto yu kayit :bēsyēēt nyēē /kikiikeekwey kubooyit tuuyēēt, koolaach :Ērōōtē sirookyii chēbo bāytooyiisyēēt. Kiibuurēē ng'echereenyii bo bāytooyiisyēēt ānkung'āloolchi biiko chēē kikiiruruukyi key yooto. ²² Yooto kulē :biiko, “Ntēē ng'āloolē kut wuu nyēē kāākuyēk Yēyiin oō, lēyyē!” ²³ Kuuyu king'ērēkyi :Ērōōtē kiyēē kimwooy :biiko āmēēbērē kiyywey Yēyiin, kuchō *:malayikeetaab Yēyiin areet akeenke ānkukwēr Ērōōtē kumilta! Kyaam :kuutyek kut chokume lētuunoo.

Kiyyeey :Barnaaba āk Sāwulō Antyookya

²⁴ Yooto tukul kuyesta :ng'ālyoontēetaab Yēyiin kuyityi biiko chēē chaang'.

²⁵ Yu kaakoowaany :Barnaaba āk Sāwulō yiisyonoo kibēēchinē Yēērusālēēm, kooyeey Antyookya. Kibeeta Yoowaana nyoo /kikēēkuurē ām kaayneet ake kule Māārko.

13

/Kikiiyookto Barnaaba āk Sāwulō

¹ Kimii ām kaniseetaab Antyookya :biiko chēē *wōōrkooyik āk kāānēētik. Bichooto ku: Barnaaba, Simiyōōn nyēē /kikēēkuurē ām kaayneet ake kule Kibtuuy, Lukiiyō nyēbo kōōrēetaab Kurēēn, Māānāyēēn nyoo kinērē ākoo *Ērōōtē Antibaas, nto ake ku Sāwulō.

² Nto mii bēsyēēt ake, kumii :bichooto tukul kusiltooy Yēyiin ānkukirē kwoomiis, kumwooy :Tāmirmiryēetaab Yēyiin kubununēē wōōrkooyoontēēt ake kule, “Ōtāboonwo Barnaaba āk Sāwulō kubo yiisyēēt nyēē !kāākwēchi icheek.” ³ Kunyoo, kumii :bichoo kukirē kwoomiis ānkusooyē, kutiinyēē Barnaaba āk Sāwulō āwunnyēk ānkōōyookto.

Kumii :Barnaaba āk Sāwulō Kubrō

⁴ Yu kāākōōyookto :Tāmirmiryēetaab Yēyiin mbo Barnaaba, kuba ākoy Selewukyaa. Kibeete mwēēnkēēt ām wōlooto ākoy kuyit Kubrō. ⁵ Yu kayit *kiriinkēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Salaami ām Kubrō, kwaamtaat ng'ālyoontēetaab Yēyiin ām kooriikaab saayeet bo Yuutayeek. Kiboontotē key Yoowaana nyoo kiyēētyēēchinootē icheek.

⁶ Kibeesyetaate :icheek komosaata bo Kubrō tukul ākoy yēēt ake yēē /kikēēkuurēē Bāāfō. Kinyoorta wōlooto chēēbsookēyoontēēt ake nyēē ki Yuutāyiin nyēē /kikēēkuurēē Araab Yēēsu. Kiyibē key :chiichoo kule *wōōrkooyoo. ⁷ Kiyēētyēēchinē :chiichi

bāytooyiintēetaab yēemoonooto nyēē /kikēēkuurēē Sērkiyō Bāwulō. Ki ng'oom :bāytooyiintoonoo miisin. Kimwaayta /bokēēkuurchi Barnaaba āk Sāwulō kuuyu kimāchē kule kuyēbchi yiit ng'alyoontēetaab Yēyiin. ⁸ Kaayneetaab chēēbsookēyoontoonoo nyēbo Kirikiik ku Elimaas. Kikwiil :Elimaas Barnaaba āk Sāwulō ankusyeem kumaas kāāsōōtēywēēkaab bāytooyiintoonoo simēēyēnchi ng'aleekwaa. ⁹ /Kikiinyiityi Sāwulō (nyoo /kibokēēkuur lētuunoo kule Bāwulō) Tāmirmiryēetaab Yēyiin, ānkōōrōotoot Elimaas. ¹⁰ Yooto, kumwoochi kule, “Ibooyē :inyiing' Kibrōkōsyoontēt! Iyēku buunyooyō ām wōlēē mii :kiy ake tukul nyēbo manta! Ibērbēēriisyē 'ankiicham imoosē biiko. Ām nee yu 'kiicham i-ābuchē ng'alyoontēetaab Yēyiin? ¹¹ Makooraabaachiing' :kāamuukēywēēkaab Yēyiin ikor.” Ām areet akeenke, kuker chiichoo :chēēbkēēruut āk mēēnānēēt. Kutorobēnoot kule nto nyōōr chii nyēē kanam āwut sukōōrēētoot. ¹² Yooto, kōōyēnchi :bāytooyiintoonoo Yēyiin, yu kawokukas kiyēē kiyeyakay ām wōlēē mii :chēēbsookēyoontēt. Kiilat miisin ām kāamuukēywēēk kurubta keey āk Mokoryoontēt.

Kumii :icheek Antyookya ām yēēmēetaab Bisiitya

¹³ Nto mii yoo, kuwēētēē :Bāwulō mwēēnkēēt kung'eetee Bāāfō kuboontootē keey chōōrōōnuutēkyii ankuba ākoy Beerka ām yēēmēetaab Bamfulyaa. Kibakaaktee icheek :Yoowaana yooto ankooyeey Yēērusālēm. ¹⁴ Yu kāng'ēētyēē :icheek Beerka, kuba ākoy Antyookya ām yēēmēetaab Bisiitya. Nto mii yēē ki bēsyeēetaab *Sabaato, kōōwut :icheek *kōōtaab saayeet nyēbo Yuutayeek ānkōōbuur ng'wēny. ¹⁵ Yooto, /keesuman ng'aleek kukwaanee :kitaabuunekaab Muusa āk chēbo *wōōrkooyikaab Yēyiin. Nto mii yoo, kumwoochi :biiko chēē kiyyoonyinē kōyooto bo saayeet chiito ake wokuteebē Bāwulō āk Barnaaba, yoo mii :ng'alyoo nyēē māchē :icheek kōōkiimēē biiko.

¹⁶ Yooto, kung'eet :Bāwulō ānkōōtōrōōr āwut. Nto yityo, kumwoochi kule, “Biikyoo bo *Isrāyēēl āk akweek Kirikiik choo ōyēnchinē Yēyiin, oyeb yiit. ¹⁷ Kikwey :Yēyiintēetaab Isrāyēēl mbo kuuko ankuyey kuyēk sērē yoo kitākumii Miisir ankoong'eetee wōlooto ām kāamuukēywēēkyii. ¹⁸ Kimuytoochi ng'aleekaab bichoo kumii suurkwēēnēēt ām kēnyisyēk chēē kimāchē kuyitē artam. ¹⁹ Kiikarbuus :Yēyiin bōrōryōōsyēk tisab chēē kiminyē Kanaan ānkurōōbchi biikyii kōōroonooto. ²⁰ Kiyib :ng'aleechaa tukul kēnyisyēk chēē yitē bokolwookik ang'wan āk konom. Yu kāwokukeeyta :yoo, kukōōn :Yēyiin kubāytooyiis :kiirwookik. Kibāytooyiis :ake kōōkēērē :ake ākoy bēsyeēt nyēē kichokubāytooyiisyē *wōōrkooyoontēt Sām wēēl. ²¹ Kimākyi keey :biiko bāytooyiintēt nyēē nyeeng'waa. Yooto, /kiikoochi bichooto Sāwulō araab Kiis nyoo kichōōnēē kōōtaab Beenchamiin. Kibāytooyiis :Sāwulō kēnyisyēk artam. ²² Yu /kābokiinēm Sāwulō ām bāytooyiisyēēt, kookeeree :Yēyiin *Tāwuti. King'alaalee :Yēyiin Tāwuti nyēē karaam kumwooyē kule, 'Kaakwey Tāwuti araab Yēēsē, kuuyu chii nyēē chāmē :mooyēenyuu. Makuyey kiy ake tukul kuu wōlēē āmāktooy.' ²³ Kiyey :Yēyiin kurutunēē *Kāārārōokiintēt kōōtaab Tāwuti sukooraraach Isrāyēēl kuu yoo kikiikukuurtoowēēch. Nyooto ku Yēēsu. ²⁴ Kisimkwoomchi :Yoowaana biikaab Isrāyēēl kutēē yēē tēē, kumānāāchō :Yēēsu, kule kuweek :tukul ām miyootyēēt /ankeebatisan. ²⁵ Nto kumiitē :Yoowaana kōōwoong'tooy yiisyēēnyii, kumwoochi biiko kule, 'Ōsōōtē :akweek kule anii ku ng'oo? Mā :anii Kāārārōokiintoonoo, nteenee, mii kuchōōnii :nyēē -māāyēmē mbo ārēēkyi kwēyōōnik.'

²⁶ Mbo ng'eetaabiya, kēēyibwook :acheek lōkōōywēchu bo kaararaacheet akweek keseniisyekaab Abraam āk choo mā Yuutayeek choo ōywēyē Yēyiin. ²⁷ Manaachamta :biikaab Yēērusālēm āk bāytooyikwaa kule *Kāārārōokiintēt :Yēēsu, yooto kōōtiilchi

13:8 2Tēm. 3:8 13:13 Yēyuut. 12:12, 25; 13:5; 15:37, 39 13:15 Yēyuut. 15:21 13:17 Chuy. 1:7; 6:6-7; Kiruu. 5:15; 7:6-8 13:18 Chuy. 16:35; Kāāyit. 14:26-35; Kiruu. 1:24-40; Tyēēn. 95:10; Ibu. 3:3-19 13:19 Kiruu. 7:1; Choos. 14:1; Tyēēn. 78:55 13:20 Kiir. 2:16; 1Sām. 3:20 13:21 1Sām. 8:5, 19; 10:21-24; 11:15 13:22 1Sām. 16:1, 12; 13:14 13:23 Isa. 11:1; Cherem. 23:5; Mat. 1:1; Luuka 2:11 13:24 Luuka 3:3 13:25 Luuka 3:15-16, 19-20

meet. Nteenee kiityiich :yuutēyu ng'aleekaab *wōōrkooyikaab Yēyiin choo /kikēē-sumānē *Sabaato ake tukul. ²⁸ Ānkoo kimāmii :lēēlis nyēē kiimuuchē kuyey /kiitiilchi Yēēsu meet, kiikiimchi :bichoo *Bilaato kule kubakach Yēēsu. ²⁹ Yu keewaany :icheek kuyeyee Yēēsu kiy ake tukul kuu wōloo kimwooytooy :siruutēk, /bokiirēekunēē kēētoo /kikēēwuuytoochinē /ānkubokiitōōr kochong'. ³⁰ Nteenee koong'eetee :Yēyiin Yēēsu meet. ³¹ Kikas :biiko ām bēsyōōsyēk chēē chaang' :choo kibēēsyētootē tukul kung'eetee Kalilaaya ākoy Yēērusālēm. Bichooto :chēē mii kumwoochinē biiko kurubta keey āk inee.

³²⁻³³ Kiyēē kēēmiitē kyoomwook ku lōkōōywēk chēē kāroomēch kule kaakooyiich :Yēyiin ām wōlēē kēēmiitē :acheek keseniisyek, kiyēē kikiikukuurtoochi mbo kuuko kule mākōōyook wōōrkooyoontēēt nyēē wuu Muusa. Nto nyooto ku Yēēsu. /Kēēng'āloolēē mbo yuutēyu ām kitaabuutaab Tyēēnwookik kurkeetaab āyēēng' yoo mwooyē kule, 'Inyiing' lakwanyuu.

Kāāyēku :anii kōōn ra.'†

³⁴ Nto kurubta keey āk ng'eeteetaab meet bo Yēēsu nyēē mākoy kunun :bōōrnyii, mwooyē :Yēyiin kule,

'+Maayey kuyityiin :ng'aleechaa /kiikoosēē keey

choo kyāākuurtoochinē *Tāwuti.'†

³⁵ Mwooyē mbo :siruutēk ām yēēt ake subak kule,

'-Mēē-āsyinē chiing'uung' nyoo churtaat kunun.'†

³⁶ Kunyoo, yu keewaany :Tāwuti kuyey kiyēē kimākyinē :Yēyiin ām bēsyōōsyēkyii, kume. Yooto /kēēmuchi wōloo /kikēēmuchi mbo kuukaanyii. Kinunchi :bōōrnyii wōlooto. ³⁷ Nteenee manaanun :bōōrtaab nyoo kiing'eetee :Yēyiin meet. ³⁸⁻³⁹ Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya, āmāchē āboorwook kule /kēēnyōōwook kaat ām choolorwookātēēng'woong' kubununēē Yēēsu. Yoo kēēyēnchi :chii ake tukul Yēēsu, kuchurtooy ām taayeetaab Yēyiin, ng'ālyoo nyēē mēēmuuchāktōōs /keeyey kubununēē kiruutēkaab Muusa.

⁴⁰ Ōriib keey ām kiyēē kiikung'oor *wōōrkooyikaab Yēyiin sukung'eet māyēyākiis :ng'aleechaa ām wōlēē ōmiitē. /Kikēēmwooy kule,

⁴¹ 'Okaste baa, :akweek choo ōmōōntooyiisyē.

Kookas ng'aleechu ankoolat, ānku +mōōbootyē, kuuyu -mōōchāmtooy kiyēē āyēyē kutōōmiitē kōōrēt

ānkoo /kākēērārwook.'†"

⁴² Yu kimii :Bāwulō ākoo Barnaaba kung'ēētyēē *kōōtaab saayeet, /kēēmwoochi kule, "Tookwaa *Sabaato nyi chōōnii, bōō-ām wēēch ng'aleechu."

⁴³ Kiiyēnchi :Yuutayeek chēē chaang' āk Kirikiik Yēēsu ankurub mbo Bāwulō. Kiirwookyinoot :Bāwulō āk Barnaaba bichoo kōōkiimchinē kōōkēnēē keey chamateetaab Yēyiin.

⁴⁴ Nto yitu :Sabaato nyoo kiikēērē, kōōruruuch keey :biikaab *kiriinkēēt tukul bokuyēbchi yiit ng'ālyoontēētaab Yēyiin. ⁴⁵ Yu kakas :kāāntōōyikaab Yuutayeek kuu nyooto, kōōtuuyiityi moo. Kikwiil kiyēē kimii :Bāwulō kumwooyē. ⁴⁶ Yooto, kumwoochi :Bāwulō ākoo Barnaaba bichooto ām nyikanateet kule, "Ki nyēēng'woong' akweek ng'ālyoontēētaab Yēyiin. Nteenee kuuyu kootay :akweek ra ānkōōyibē keey kule mānyoolchook *soboontaab kibchuulyo, kēēwēēkyi kāāsōōtēywēēkyoo wōlēē mii :bichu mā Yuutayeek. ⁴⁷ Kimwooy :Yēyiin kule,

'Kaayeyiing' iyibchi biiko choo mā Yuutayeek lēbkēēyyēēt

sukung'eet /kiimuuch /kiiraraach biiko ām komoswookik tukul chēbo kōōrēt.'†"

13:27 Yēyuut. 3:17-18 13:28 Luuka 23:4, 14-15, 21-23, 47 13:29 Luuka 23:50-56; 24:44 13:30 Yēyuut. 4:2
 13:31 Yēyuut. 1:8 † 13:32-33 Tyēēnwookik 2:7 13:32-33 Kiruu. 18:15-18; Yēyuut. 3:22-26; 7:37 † 13:34 Isa.
 53:3 † 13:35 Tyēēn. 16:10 13:36 Yēyuut. 2:29 13:38-39 Luuka 24:47; Yēyuut. 2:38; 10:43; Room. 3:28; 5:1;
 7:5-6; 10:1-13 † 13:41 Aabak. 1:5 13:43 Yēyuut. 11:23; 14:22; Room. 3:24; Kala. 1:6; 5:1 13:44 Yēyuut. 17:2
 13:46 Yēyuut. 3:26; 18:6; Room. 1:16; 2:9 † 13:47 Isa. 49:6

⁴⁸ Nto bēre kukas :biiko choo kimā Yuutayeek ng'aleechaa kibo Bāwulō, kung'ērēkiis miisin. Kikoonyit ng'ālyoontēetaab Yēyiin ankookaasee keey Yēesu :tukul choo / kikiikeetool kunyōōr soboontaab kibchuulyo.

⁴⁹ Kiyestee :ng'ālyoontēetaab Yēyiin yēemoonooto kumukuul. ⁵⁰ Nteenee kiiwuruur :Yuutayeek chēēbyōōsōōkaab Kirikiik chēē kitookunootiin chēē kikiikurub ng'aleekaab Yuutayeek āk booyik chēē kitookunootiin ām kiriinkoonoo. Kiyey :bichoo wōrōōryēēt kut / keekwetee Bāwulō ākoo Barnaaba yēemoonooto. ⁵¹ Kiitaarta :icheek tēertit ām kērēēnkōōkwaa sukōōsōōtēē keey :bichoo ānkutākyi keey *kiriinkēēt ake nyēē / kikēēkuurēē Ikonnyaa. ⁵² Nteenee king'ērēkiis :choo kiiyēnchi Kiriistō / ānkiinyiityi Tāmirmiryēetaab Yēyiin.

14

Kumii :Bāwulō ākoo Barnaaba Ikonnyaa

¹ Yu kimii :Bāwulō āk Barnaaba Ikonnyaa, kuba *kōōtaab saayeet nyēbo Yuutayeek kuu kwaak. Kyaamta ng'ālyoontēetaab Yēyiin nyēē kōrōōm miisin kut kōōyēnchi :Yuutayeek āk Kirikiik chēē chaang' Yēesu. ² Nteenee kōōwuruur :Yuutayeek choo kitay kuchamta Yēesu Kirikiik kukwiil mbo ng'eetaabiya. ³ Kiiwoonkyi :Bāwulō āk Barnaaba bēsyōōs chēē chaang' wōlooto kung'ālōolē nyēē kimānyōkōōrēch mbo kisich, kurubta keey chama-teetaab Yēesu. Kiiboor :Mokoryoontēēt kule kibo man :lōkōōywēchoo yoo kiikoochinē icheek kāāmuukēywēēk kuyeyee ng'al chēbo kwōng'uut. ⁴ Kichuunchuunootiin :biikaab kiriinkoonoo. Kichoomtōōs :alake āk kāāntōōyikaab Yuutayeek kuchoomtōōs :alake ākoo lēbkēēyik. ⁵ Nteenee kinoomnyo :Yuutayeek āk Kirikiik kuboonto keey kāāntōōyik-waa ānkuchōb koonyaliil lēbkēēyik ankuwiiree rwoontōōk kubakach. ⁶ Kisimkōōnkēt mbo :Bāwulō ng'aleechaa. Kumwēy kutākyi keey yēēmēēt ake nyēē / kikēēkuurēē Lukawoonnya wōlēē kimii :kiriinkēēt nyēē / kikēēkuurēē Luustra āk Tēērbē āk mbo soong'wēk alak chēē kilēēkitēē yooto. ⁷ Kitas taay :icheek kwaamtaat lōkōōywēk chēē kāroomēch ām wōlooto.

Kumiitē :Bāwulō āk Barnaaba Luustra āk Tēērbē

⁸ Kimiitē :chiito ake kiriinkoonoo bo Luustra nyēē kikiikuchunkuut :kērēēnkōōk kung'eetee leekwaanti āmānāāwēēsyēt bēsyēēt ake. Kimii :chiichoo kukēēbuur ng'wēny ⁹ kuyēbchinē yit wōlēē kimii kung'ālōoltooy :Bāwulō. Yooto, kōōrōōtoot :Bāwulō chiichooto ānkōōnkēt kule kiikoosēē keey :chiichoo Yēyiin nyēē yēmāktōōs / kiisoob. ¹⁰ Kukuurchi :Bāwulō chiichoo kule, “Ing'et ānkiyyoony.” Kung'et :chiichoo areet akeenke ānkuwēēsyētoot.

¹¹ Yu kakas :biiko ng'aleechaa, kumwooy ām kuutiing'waa kule, “Nto yu kāākūrārākyēēch ra āynātōōs chēē wuu biich.” ¹² Kikuurēē :bichooto Barnaaba *Sēēwus, kukuurēē Bāwulō *Ēērmē, kuuyu ki inee nyēē ki ng'ālōoliintēēt nyēē wōō. ¹³ Kimii :kōōto ake nyēē / kikēēsooyēē Sēēwus nyēē kilēēkitēē yēē kibo oreet nyēē iwutē kiriing'. Yooto kukwēryoon :kibkōrōs nyēē kiiyyoonkyinē kōyooto wuunōōk āk toobtōōk ākoy oreetaab kiriinkoonoo. Kimāchē :inee āk biiko chuut kule kuyēchi mbo Bāwulō kōrōsēēk. ¹⁴ Nteenee yu kakas :Barnaaba āk Bāwulō ng'aleechaa, kukereer sirookwaa kōōboor kule katay ng'aleechaa. Kulabat wōlēē kikiiruruukyi keey :biiko ānkubōlchi kule, ¹⁵ “Murēchu! Ām nee yu sooyey ng'al chēē tēē chu? Ntēē keekerkeeye acheek āk akweek. Kēēmiitē kēēyibwook lōkōōywēk chēē kāroomēch. Oweeksee mosoonkoyeenichu māsāru kiy ānkōōyēnchi Yēyiintēetaab manta, nyoo kiyēyē barak āk ng'wēny, araarayta āk tukuuk tukul choo mii wōlto.

¹⁶ Ām bēsyōōsyēk choo kibo taay kyoosyi :Yēyiin kōōrootunwēēk kurub ātēbuutēkwaa. ¹⁷ Nteenee tukuuk chēē kāroomēch choo kikōōnook :Yēyiin kōōbooru :yooto wōlēē wuu

:inee. Kikōōnook roobta ānkuyēyē kubiityo :āmiik ām bēsyōōsyēk chēē kiikuchōbchi. Kōōnook āmiik chēē chaang' ānkuyēyook ong'erech.”¹⁸ Kimā kuskus kukerekta :mbo Bāwulō bichoo kumayey kōrōsēēchoo ānkoo sinee kiimuukta.

¹⁹ Nto mii yoo, kukwaanee :Yuutayeeek alake Antyookya ākoo Ikonnyaa ānkubokutēwēch biiko kutayee keey mbo Bāwulō ānkōōyēnchi ng'aleekwaa icheek. Kuwiiree :bichooto Bāwulō rwoontōōk ānkōōng'irtiitoot kuwo kiriinkoonoto saang' kubērē tōōs kaakume. ²⁰ Nteenee kukwa :biikaab Kiriistō ānkōōruruukyi keey Bāwulō. Kung'eet :Bāwulō ankooyeey ākoy kiriinkoonoo. Nto yu kāyyēēkunēē, kung'eetee Luustra ākoo Barnaaba ānkutākyi keey Tēērbē.

Kiiyeey :Bāwulō āk Barnaaba Antyookya nyēbo Siirya

²¹ Yu kabokuyit :icheek Tēērbē, kwaamta lōkōōywēk chēē kāroomēch ām wōlooto ānkōōyēnchi :biiko chēē chaang'. Nto mii lētuunoo, kooyeey kaa. Kibuntēē Luustra, Ikonnyaa ākoo Antyookya nyēbo Bisiitya. ²² Kiititirootē biikaab Kiriistō kutēē yooto tukul kutas taay kukiilchi ng'ālyoontēētaab manta. Kimwoochinootē biiko kule, “Ākoy kēēbuntēē nyāliluutēk chēē chaang' ām baani bo Kaab Yēyiin.” ²³ Kiyēētyēēchi :Bāwulō ākoo Barnaaba kanisoosyēk ām wōlto ake tukul kukwey booyik. Kikir :icheek kwoomiis ānkusoochi booyichoo. Nto mii yoo, kōōyokoochi bichooto Mokoryoontēēt nyoo kikiikookaasee keey.

²⁴ Yu kāwokumur :Bāwulō ākoo Barnaaba yēēmēētaab Bisiitya, kuyit nyēbo Bamfulyaa ²⁵ ankwaamta ng'ālyoontēētaab Yēyiin ām kiriinkēētaab Beerka. Nto yityo, kurēkto ākoy kiriinkēēt nyēbo Atalyaa.

²⁶ Nto mii yoo, kubeetee mwēēnkēēt kung'eetee Atalyaa kooyeey Antyookya wōloo / kikiikiyiilchi icheek ām chamateetaab Yēyiin kubo yiisyēēt nyooto kikiikoowaany. ²⁷ Yu kabokuyit Antyookya, kukuur biikaab Kiriistō. Kirārchi bichooto kiy ake tukul nyēē kikiikuyey :Yēyiin kubuntēē icheek āk wōlēē /kikeeyaatita kēēlto kookaasee keey :biiko choo mā Yuutayeeek Yēyiin. ²⁸ Kiibuurto keey :Bāwulō āk Barnaaba bichoo bo Kiriistō ām bēsyōōsyēk chēē chaang'.

15

Tuuyēēt nyēē kimii Yēērusālēēm

¹ Nto yēē kitākumiitē :Bāwulō ākoo Barnaaba Antyookya, kukwaanee :biiko alake Yuuteeya ankuba wōlooto. Kibokooneet :bichoo mbo ng'eetaabiya. Kimwooyē kule, “-/Mākiirāroochook, yoo /kamakiimuraatanaak kuu wōloo mwooytooy :siruutēkaab *Muusa.” ² Kiyey :ng'ālyoontoonoo Bāwulō ākoo Barnaaba kukwiil keey āk bichooto kut kuchuunchuun. Nto mii yoo, /kēēmwooy kule kuwo :Bāwulō ākoo Barnaaba kuboonto keey āk mbo ng'eetaabiya alak Yēērusālēēm. /Kikēēmākyinē bokunyōōryo ākoo *lēbkēēyik chuut āk booyik kurubta keey āk ng'ālyoontooni. ³ Yooto, kōō-āmiisoot icheek :kaniseet. Nto yu kimii kumurē Fōyinikē āk Samaaryaa kumwoochi :icheek mbo ng'eetaabiya ām wōlooto kule kiikōōyēnchi :biiko choo mā Yuutayeeek Yēēsu. Kiing'ereech :lōkōōywēchoo mbo ng'eetaabiya miisin.

⁴ Yu kabokuyit mbo :Bāwulō Yēērusālēēm, kutorooch icheek :lēbkēēyik, booyik āk biikaab Kiriistō chuut alak. Kiiboorchchi bichooto kiyēē kiikuyey :Yēyiin kubuntēē icheek. ⁵ Nteenee king'eētyo *:Farisaayeeek alake chēē kikiikuchamta Yēēsu ānkumwooy kule, “Māchāktōōs */kiimuraatan biiko choo mā Yuutayeeek ānkumākyinē mbo kooywey kiruutēkaab *Muusa.”

⁶ Yooto, kukuur keey *:lēbkēēyik ākoo booyik bokoolyeb ng'ālyoontoonoo. ⁷ Yu kabokung'alaalee ām kōōyinto, kung'eet :Bētērō ānkumwooy kule, “Mbo ng'eetaabiya, ābērē ōnkēt kule kisimkutoola :Yēyiin kēny ām wōlēē ōmiitē :akweek, ā-āmchi biiko choo mā Yuutayeeek lōkōōywēk chēē kāroomēch kukas ānkōōyēnchi. ⁸ Kiiboorunēē :Yēyiin

nyoo inkētē wōlēē wuu :kāāsōōtēywēēkaab biiko kule kichāmē biiko choo mā Yuutayeek yoo kiikoochinē icheek Tāmirmiryēēt kuu yoo kikōōnēēch acheek. ⁹ Kuuyu kiikoosēē keye :bichoo Yēyiin, /kiitiliil. Kunyi, -mākēyēku teer ām wōlēē mii :bichoo. ¹⁰ Kunyoo ii, ām nee yu ōmāchē okwiil Yēyiin ōkoochinē mbo ng'eetaabiya kukalab muchōōkiit nyēē -mākiimuuchē :acheek keekalab, āmēēbērē kiimuuch :mbo kuuko? ¹¹ Mēērook oyey kuu nyooto. /Kikiiraraacheech acheek, yu kāwokunyōōwēēch :Mokoryoontēēt Yēēsu kaat, ānkuwuu nyooto ām wōlēē miitē :nkicheek.”

¹² Kisiisyo :biiko tukul kule much! Kiyēbchi yit nkinee Barnaaba ākoo Bāwulō kumii kōōbooru tukuuk chēē /kiilātē chēē kikiikuyey :Yēyiin ām wōlēē mii :Kirikiik kubuntēē icheek.

¹³ Yu keewaany, kumwooy :Yāākōbō kule, “Mbo ng'eetaabiya, oyeb yit baa. ¹⁴ Kāākūrārēēch :Simōōni wōlēē kichāmtooy :Yēyiin choo mā Yuutayeek ām taay, kuyēk cheechii. ¹⁵ Mii :ng'aleekaab *wōōrkooyik chēē ityiichē yuutēyu ām yoo /kikeesir kule,

¹⁶ ‘Yoo kāākubēk :ng'aleechu, +māyēēwu
ānkuchāāyooong'tē subak kōōtaab *Tāwuti nyoo kikiikuluul.
+Maateech subak wōloo kikiikuburyet

kut ākētyi kōōbuur kuu yoo kiwuu,
¹⁷ sukung'eet kucheeng'at :biiko choo kiikung'ēt Mokoryoontēēt
āk choo mā Yuutayeek choo kyaakwey kule kuyēk cheechuu.
Yēyiin :nyēē kiiboor ng'aleechu ānku inee :nyēē makuyey.’†

¹⁸ Tookunoot kuu nyooto kung'eetee kēny kule mākulumchi :choo mā Yuutayeek biikaab Yēyiin. ¹⁹ Kunyoo, kaatiil :anii kule -mookany keyey kunyikisi choo mā Yuutayeek yoo mii kuyisu keye kukwoonii wōlēē mii :Yēyiin. ²⁰ Yoo kātāwuu nyoo, okany kēēsirchi barweet kēēmwoochinē kule kutayee keye kwoomē āmit choo /kākēēsooytoochi āynātōōs ankusaan martaayee. Kutayee keye mbo subak kwoomē bany chēbo tyoong'in chēē /kakeekul ankutayee keye kwoomē kiisēēnik.* ²¹ Nteenee yoo māchē :chii kuyēk Yuutāyiin, kōōnkētē kiyēē /kēēmākyinē kule kuyey, kuuyu /kiikesumanaan kiruutēkaab *Muusa ām kiriing' ake tukul ām bēsyōōsyēk choo kibo taay /ānkutākēēsūmānē mbo lōkōōywēchoo ām kooriikaab saayee ām bēsyēēt ake tukul nyēbo *Sabaato.”

Kisirchi :booyik barwa biikaab Kiriistō choo kimā Yuutayeek

²² Nto mii yoo, kootiil *:lēbkēēyik āk booyik kuboonto keye āk biikaab Kiriistō chuut alak kukwey biiko alak ām biikwaa /sikiiyookto kubeeta keye Bāwulō āk Barnaaba Antyookya. /Kikeekwey Yuuta nyoo /kikēēkuurē ām kaayneet ake kule Barsaaba ākoo Siila. Kitookunootiin :bichoo ām wōlēē mii mbo ng'eetaabiya. ²³ Kibeeta :bichuutēchu barweet nyēē mwooyē kule:

Kiisubooyook :acheek lēbkēēyik ākoo booyik.

Kēēmāchē kuyityi :lōkōōywēchu biiko choo mā Yuutayeek choo mii Antyookya, Siirya ākoo Kiliikya choo kiikuchamta Yēēsu.

²⁴ Kookeekas kule kookukwa wōloo ōmiitē :biiko alake chēē mānāākēēchāmchi :acheek ankubokooyiimaak mētēwoy ām ng'al chēē kyoomwook :acheek. ²⁵ Kunyoo, kookiisoot :acheek tukul kule keekwey biiko ānkiiyooku kukwa wōloo ōmiitē. Makukwaanta keye Barnaaba ākoo Bāwulō, choo chamanikyoo, ²⁶ choo kookuchamta soboonwēkwaa kubo kaayneetaab Mokoryoontēēnyoo, Yēēsu Kiriistō. ²⁷ Kunyi, kākiiyooku Yuuta ākoo Siila kutāsyi nyikiisinto :ng'aleechu sirootiin. ²⁸ Kookootiil

15:8 Yēyuut. 10:44-45 15:9 Yēyuut. 10:34-35 15:10 Mat. 11:28-30; Luuka 11:46; Yēyuut. 15:19; Kala. 5:1 15:11 Yēyuut. 13:38; Kala. 2:16; 3:10-12; Ēfēēs. 2:5-8 † 15:17 Āmōōs 9:11-12 15:19 Kala. 5:3
* 15:20 /Kikēēmākyinē biiko choo mā Yuutayeek ānkuming'tooy keye Yuutayeek kule kukir tukuuk ang'wan choo /kēēng'ālōolēē ām Laawiik 17:8-14 ākoo 18:6-18. 15:20 Laawi. 18:6-18; 17:10-15; Yēyuut. 15:29; 21:25; 1Kōōr. 8:1-13; 10:23-33 15:21 Yēyuut. 13:15; 2Kōōr. 3:14-18 15:22 Yēyuut. 15:40; 16:19; 17:4, 10, 14-15; 18:5; 1Tēēs. 1:1 15:24 Kala. 1:7; 5:10

:Tāmirmiryēētaab Yēyiin ankiitiil :nkacheek kule -/makiing'ireenaak kiruut chēē chaang'. Nteenee ²⁹ osaanee keyy āmit choo /kākēēsooytoochi āynātōōs ankootayee keyy bany bo tyoong'in chēē /kēēkulē, kiisēēn āk martaayeet. Karaam yoo kooyey kuu nyooto. Chameetaab keyy.

³⁰ Kunam :bichoo baanta kurēkto ākoy Antyookya. Kikuur kaniseet tukul ānkōōkoochi barwaanaa. ³¹ Yu /kakeesuman lōkōōywēchoo, /kēēng'ērēkyi kuuyu kiikiimē biich. ³² Kiititiirēē :Yuuta ākoo Siila choo ki *wōōrkooyikaab Yēyiin biiko ng'al chēē chaang'. ³³ Yu kākubēēni :bichoo /kikiyooktooy wōlooto bēsyōōsyēk chēē ng'eri, kung'ēētyo kumāchē kooyey wōloo /kikiyookunēē. Kii-āmiis :mbo ng'eetaabiya kule kubeeta tāloosyēt.† ³⁵ Kunyoo, kiibuur :Bāwulō ākoo Barnaaba Antyookya, kōōnēētē ānkwoomtooy ng'ālyoontēētaab Yēyiin kuboonto keyy āk biiko alak chēē chaang'.

Kikwey :Bāwulō Siila, kuwēēto :Barnaaba Māārko

³⁶ Yu kaakukeeyta :bēsyōōs, kumwoochi :Bāwulō Barnaaba kule, “Murooni, ikany baa, kēēruutoochinootē mbo ng'eetaabiya ām kiriinkōōsyēk tukul choo kiikyaamtaatee ng'ālyoontēētaab Yēyiin. Māchāktōōs kiinkēt wōlēē wuu :soboonwēkwaa.” ³⁷ Kimāchē :Barnaaba kule /keebeeta Yoowaana nyoo /kikēēkuurē ām kaayneet ake kule Māārko. ³⁸ Nteenee kiisoot :Bāwulō kule kimayemaat kubeeta Yoowaana, kuuyu kibetyenyee Bamfulyaa koochuchuyee keyy yiisyonoo. ³⁹ Kichuunchuun :Bāwulō āk Barnaaba nyēē kōōrōōm kut kubchey keyy. Kiwēēto :Barnaaba Māārko ām mwēēnkēēt kutākyi keyy Kubrō. ⁴⁰ Nteenee kikwey :Bāwulō Siila kule kuwēēto keyy. Kisaay :mbo ng'eetaabiya kōōbēruur icheek :Yēyiin, nto mii yoo, kuba. ⁴¹ Kiwēēsyētootēē :Bāwulō yēēmēētaab Siirya ākoo nyēbo Kiliikya kōōkiimootē kanisoosyēk.

16

Kiiyum :Bāwulō Tēmētēēwō

¹ Nto mii yoo, kuyit :Bāwulō ākoo Siila Tēērbē ankukeeyta ākoy Luustra wōlēē kiminyē :chiitaab Kiriistō nyēē /kikēēkuurēē Tēmētēēwō. Ki lakwataab cheebyoosya nyēē ki Cheebyuutayaa nyēē kikiikōōyēnchi Yēēsu. Nto kwaan ku Kirikiin. ² King'ālōolēē :mbo ng'eetaabiya Tēmētēēwō ām Luustra ākoo Ikonyaa nyēē karaam. ³ Yooto, kumach :Bāwulō kule kuwēēto keyy Tēmētēēwō. Kunyoo, /kikiimuraatan kubo Yuutayeeek chēē kiminyē wōlooto, kuuyu kiinkētē :biiko tukul kule ki Kirikiin :kwaan. ⁴ Kibuntootēē kiriinkōōsyēk kwoomtootē ng'aleek kutēē yooto tukul. Kikiikootiil *:lēbkēēyik āk booyik ām Yēērusālēm kule kooywey :biiko ng'aleechaata. ⁵ Kunyoo, kikumkiimitu :kanisoosyēk ām kiriinkōōsyēchooto ankookaasee keyy Yēēsu miisin. Kitāsyinē keyy :laating'waa bēsyō ake tukul.

⁶ Kiwēēto keyy :Bāwulō bichoo āyēēng' kuwēēsyētootēē yēēmēētaab Fruukya āk nyēbo Kalatyaa, kuuyu kimānāāchāmchi :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kwaamta ng'ālyoontēēt ām yēēmēētaab Eesya. ⁷ Yu kabokuyit kiyōōtēētaab Misiiya, kusyeem kule kuba yēēmēētaab Biituunnya, nteenee mānāāchāmchi :Tāmirmiryēētaab Yēēsu. ⁸ Yooto, kukeeytee Misiiya ānkutākyi keyy *kiriinkēētaab Turoowa.

Kinyōōr :Bāwulō ng'oong'uutyēēt ām Turoowa

⁹ Yu kayit kwēēmooy, kuchōōnchi :ng'oong'uutyēēt Bāwulō. Kikas chiito ake nyēbo Maketoonnya kukēēyyo ānkumii kusoomē inee kule, “Bāwulō, ānkiichōō Maketoonnya chēēyēētyēēchēēch.” ¹⁰ Yu kēēnkēt :Bāwulō ng'oong'uutyoonoo, keyeyte keyy areet akeenke keebe Maketoonnya, kiiwoonkyinē kule kākukuurēēch :Yēyiin bokyoomchi bichoo lōkōōywēk chēē kāroomēch.

15:29 Yēyuut. 15:20 15:32 Yēyuut. 11:23, 27 † 15:33 Tinyē :siruuutēk alake kērēywoontēētaab 34: Nteenee kiitiil :Siila kule kung'ētunēē wōlooto. 15:37 Yēyuut. 12:12 15:38 Yēyuut. 13:13 15:40 Yēyuut. 15:22; 14:26 16:1 Yēyuut. 14:6; 17:14-15; 18:5; 19:22; 20:4; 1Kōōr. 4:17 16:2 Filib. 2:20, 22 16:4 Yēyuut. 15:20-29 16:5 Yēyuut. 2:41 16:6 Yēyuut. 18:23; 10:19

Kiweek :cheebyoosyeet ake ām Filiibi nyēē /kikēēkuurēē Liitya

¹¹ Yooto, kēēng'ēētyēē Turoowa ankeebeteē mwēēnkēēt ākoy Samooturake. Nto mii bēsyēēt nyēē kirubē keeyit Neeyabooli. ¹² Nto yityo kēēng'ēētyēē yooto ankeebeteē kēēēnkōōk ākoy Filiibi. Ki wōō *kiriinkooni ām yēēmēētaab Maketoonnya ankikiikunam :kōōrēētaab Rooma ānkubāw. Kikēēbēēnii wōloto.

¹³ Nto mii yēē ki bēsyēētaab *Sabaato, keechuyte kiriing' saang' ankeebe ākoy yēē kibo āynēēt wōlēē kikeenyoorte yēē kisooyēē :Yuutayeek. Kiibuur ng'wēny ānkēētoowu kēēng'ālōolchi chēēbyōōsōōk chēē kikiiruruukyi keey yooto. ¹⁴ Kimii :cheebyoosyeet ake yooto nyēē /kikēēkuurēē Liitya nyēē kyooltootē sirooy chēē ki ārroonēch chēbo āliisyēēt nyēbo barak miisin. Kichōōnēē :cheebyoosyaanaa kiriinkēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Tyaatiira ānkikutunkynē Yēyiin. Kiyey :Yēyiin cheebyoosyaanaa kōōyēnchi ng'aleekaab Bāwulō. ¹⁵ Yu /kabokeebatisan āk biikyii, kumwoowēēch kule, “Yoo ōchāmē kule āyēnchinē :anii Mokoryoontēēt, okwaa bōōbēēnii kōōnyuu.” Yooto, keecham keebe.

Kiiburyoong'to :Bāwulō tāmirmiryēēt kung'eeteē chēēbto ake

¹⁶ Nto mii bēsyēēt ake, yēē kikēēmiitē kēēbēētii yēē /kikēēsooyēē, kutuuyēēnēch :chēēbto ake nyēē ki motwooriin ānkiboonto *tāmirmiryēēt nyēē miyaat nyēē kiyēyē chēēbooto kuyey sookēyēēk. Kiyibchinē :chēēbi biikyii choo kiyēchinē yiisyēēt beesaanik chēē chaang' chēē kinyōōrtooy sookēyēēchoo. ¹⁷ Kiinoomootēēch :chēēboo kukuurchinootē barak kule, “Yēchinē :bichu yiisyēēt Yēyiin nyoo mii kibkōōnkōy ānkumii bokōōboorwook wōlēē +/makiiraraaktaak.” ¹⁸ Kimwaayaat kuu nyooto ām bēsyōōsyēk chēē chaang' kut kooyiim Bāwulō :ng'aleekyii. Yooto, kuweech keey :Bāwulō ānkōōburyoong'to tāmirmiryoonoo kule, “Āmwoowuung' ām kaayneetaab Yēēsu *Kiriistō kule ichuwunee chēēbi.” Kuchuwunee :tāmirmiryoonoo chēēboo areet akeenke.

/Kikiiraraach riibiintēēt āk biikaab kanyii

¹⁹ Yu kakas :biiko choo kiyēchinē :chēēboo yiisyēēt kule kāākubot :kēēng'waa nyēē kōnyōōrunēē beesaanik, kunam Bāwulō āk Siila ānkukwēryoot ākoy kōōk wōlēē /kibokiiikum. ²⁰ /Kikēēmwoochi kōōkwēēt kule, “Yuutayeek :bichu! Mii kuyibu wōrōōryēēt kiriinkēēnyoo. ²¹ Inēētē biikyoo kurub ātēbuutēk chēē mānyoolchēēch acheek biikaab Rooma.” ²² Yu kākēēmwooy kuu nyooto, kōōrōōbēr :biiko chēē kikiiruruukyi keey yooto. Kumwooy :kiirwookichoo kule, “Ōbuutēē sirook ānkōōbir!” ²³ Yu /kāākēēbir, /bokeekerta kō. /Kikiikāloonchi riibiintēētaab kōyooto kuriibso nyēē karaam. ²⁴ Kiwēeto :riibiintonoo Bāwulō āk Siila ankuwokukerta kisēēnkēēt nyēē kibo āriit /ankiikiichee kēēēnkōōkwaa musukook /ankeekwiiliilee musukoochoo nyōrōōrōōnik.

²⁵ Nto yu makuyit kwēēmooy kwēēn, kumii :Bāwulō ākoo Siila kusooyē ānkutyēēnchinē Yēyiin kōōkoostoo, kimii :kibratiisyek chuut alake kuyēbchinē yiit.

²⁶ Nto nyēē mā tyaa, kuchō :kibring'ring'nyēēt ankooluchluuch kōōto ng'wēny kut kuyootākiis :kurkootik tukul kule bōt! Kōōtyookiis :nyōrōōrōōnik choo /kikikeeratee chii ake tukul. ²⁷ Yooto, kukās :chiito nyoo kiriibsē. Nto bēē kukas kuyootootiin :kurkootik, kung'us chōōkiinyii kumāchē kule kubusuy keey kubērē tōōs kāākumwēy :kibratiisyek. ²⁸ Nteenee kubōlchi :Bāwulō kule, “So! Imāchē i-āmchi keey nee? Ntēē acheek :chu kēēmiitē :tukul yu.” ²⁹ Kumwooy :riibiintonoo kule, “Ōkwēng'woo, baa, maata!” Kuryaakta ām bōōtoonik ānkuwokōōbutyi kēēēnkōōkaab Bāwulō ākoo Siila. ³⁰ Yooto, koomut :chiichooto mbo Bāwulō kukwa saang' ānkumwoochi kule, “Murēchu, +maayey :anii kule nee /sikiiraraachaa?” ³¹ /Kēēkētyi kule, “Māchāktōōs iyēnchi Mokoryoontēēt Yēēsu. Yoo !keeyey kuu nyooto, +/makiiraraachiing' āk kang'uung' kumukuul.” ³² Yooto, /kyoomchi chiichooto ng'ālyoontēētaab Yēyiin āk biikaab kanyii. ³³ Kiwēeto :chiichooto icheck kwēēmowuunooto ākoy kanyii ānkōōnyoochi

ng'woowōk. Yooto /keebatisan chiichoo āk biikaab kanyii tukul. ³⁴ Kikwēryoot Bāwulō āk Siila kō ankubay. King'erēkiis :biikyii kutēē yēē tēē, kuuyu kikiikōōyēnchi :icheek Yēyiin.

³⁵ Yu kayyeech, kōōyookto :kiirwookichoo biiko kuba kaab riibiintonoo. Nto yitē, kumwoochinē kule, “/Kākēēmwooy kule ityaakte bichoo.” ³⁶ Yooto, kumwoochi :riibiintonoo Bāwulō kule, “Kāākumwooy :kiirwookichoo kule /kiityaaktaak. Kunyoo, obeete kaalyeet.” ³⁷ Nteenee kumwoochi :Bāwulō bichoo /kikiiyooku kule, “Kōbirēēnēch :kiirwookichoo wōlēē chaang' :biich āmānyōōr kiy nyēē kikeeleel ānkēyēku sinee :nkacheek biikaab Rooma. Kokerteech mbo subak kāābēērit. Kunyoo ii, ām nee yu mächē :icheek kootyaaktech kibchamumu? -Māwuu nyoo mbo kisich! Bōōmwoochi kukwa :icheek nkit bokōō-āmiisootēēch keechuyte.”

³⁸ Kibokumwaayta :bichoo ng'aleechaa. Nto yu kēēnkēt :kiirwookichoo kule kibo :Bāwulō ākoo Siila kōōrēētaab Rooma, kunam kuut. ³⁹ Kukwa ānkusoom mbo Bāwulō nyoooyeetaab kaat. Nto mii yoo, kuyoot ānkōō-āmiisoot kung'ēētyēē kōyooto ankusaaysaay kule kung'ēētyēē :icheek kiriinkoonoto.

⁴⁰ Yu /kābokēēyoot Bāwulō ākoo Siila, kuba ākoy kōōtaab Liitya. Kinyoorta mbo ng'eetaabiya wōlooto. Kiititiir icheek, nto mii yoo, kubēēchi keey.

17

Kumiitē :Bāwulō āk Siila Tēēsālōōnikē

¹ Nto mii yoo kumur :mbo Bāwulō *kiriinkēētaab Āmfibōōli āk nyēbo Aboloonnya nto yityo, kuyit *kiriinkēētaab Tēēsālōōnikē. Kimii wōlooto *:kōōtaab saayeet nyēbo Yuutayeek. ² Kwoomchi :icheek Yuutayeek chēē kimii wōlooto ng'ālyoontēētaab Yēyiin kuu wōloo kwōōyēytooy kwaak. Kiirwookyinēē biiko *kōōtaab saayeet ām bēsyōōsyēkaab *Sabaato sōmōk, kurubta keey āk siruutēkaab Yēyiin. ³ Kirārchi :Bāwulō biiko ng'aleek kōōboorchinē kule kiyēmāktōōs kunyalil *:Kāārārookiintēēt ankung'eete meet. Kimwooy kule, “Yēesu nyiitēnyī āmiitē ā-āmwook :nyēē Kāārārookiintēēt nyoo kikēēkānyoonu.” ⁴ Kichāmchiin :Yuutayeek kereeryaanto ng'aleekaab Bāwulō ānkuris icheek. Kiiyēnchi nkicheek :Kirikiik wōlēē wōō Yēyiin ākoo chēēbyōōsōōy chēē chaang' chēē kitookunootiin.

⁵ Nteenee kimēēchi :moo Yuutayeek alak. Kibokōōruruukootēē biich chēē kāwōōt wōlēē chaang' :biiko ānkutoow wōōrōōryēēt ām kiriinkoonoto. Kiba :bichoo areet akeenke ākoy kaab chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Chāāsōōn bokucheeng'ee Bāwulō ākoo Siila wōlooto, sukukwēryoot ākoy kōōk. ⁶ Nto yu kimānāānyōōr, kunam Chāāsōōn āk mbo ng'eetaabiya alak ankoobarbaartaat ākoy taayeetaab kāāntōōyikaab kiriinkoonoto. Kibōloobōl :bichoo kule, “Kookutankwar :bichu kōōrēēt kumukuul neennyī kookukwa ākoy wōli. ⁷ Yu kabokukwa wōli, kutaach :Chāāsōōn ām kanyii. Chwēēsē :bichu mākuutēk tukul chēbo *Kayisaar kumwooyē kule mii :bāytooyiintēēt nkinee ake nyēē kālē /kēēkuurēē kule Yēesu.” ⁸ Yu kabokukas :biiko ākoo kāāntōōyikaab kiriinkoonoo kuu nyoo, kuchēy :taariiryet. ⁹ Nto mii yoo, /kēēmwoochi Chāāsōōn āk alak kule kukwey beesaanik chēē keetyaaktee keey /ankeebakaakta kuba.

Kumiitē :mbo Bāwulō Bereeya

¹⁰ Yu katuuyiit :kōōrēēt, kumwoochi :mbo ng'eetaabiya Bāwulō ākoo Siila kule kuba ākoy Bereeya. Kumii :icheek wōlooto, kōōwut *kōōtaab saayeet nyēbo Yuutayeek.

¹¹ Ki kāroomēch :ātēbuutēkaab Yuutayeekaab Bereeya kusiir chēbo choo bo Tēēsālōōnikē. Kiityookootiin :moonikwaa kumächē kule kuyēbchi yit ng'ālyoontēēt. Kiirōōtootē siruutēk ām bēsyō ake tukul kukas kule ki man :kiyēē kimwooyē :Bāwulō.

16:33 Yēyuut. 16:15 16:37 Yēyuut. 22:25-29; 23:27 16:40 Yēyuut. 11:23 17:2 Yēyuut. 9:20; 13:5, 14, 44;
14:1; 16:13; 17:10, 17; 18:5, 26; 19:8-9; 28:17 17:3 Luuka 24:44; Yēyuut. 5:42 17:4 Yēyuut. 13:50; 16:14; 17:17
17:5 Room. 16:21 17:6 Yēyuut. 16:19-20 17:7 Luuka 23:2; Yoowa. 19:12 17:9 1Tēēs. 2:1-2 17:11 Yoowa.
5:39

¹² Kiiyēnchi :Yuutayeek ku chaang'. Kiiyēnchi :nkicheek Kirikiik chēē kitookunootiin chēē chaang', booyik āk chēēbyōōsōōk.

¹³ Nto yu kēēnkēt :Yuutayeek choo kimiitē Tēēsālōōnikē kule kimii :Bāwulō kwoomtēē ng'ālyoontēēt Bereeya, kuba wōlooto bokōōwuruur biiko. ¹⁴ Yooto, kukweryoot :mbo ng'eetaabiya alake Bāwulō kuwo komosta nyēē kibo tabantaab araarayta. Nteenee kung'ētunēē :Siila ākoo Tēmētēēwō Bereeya. ¹⁵ Kii-āmiisoot Bāwulō ākoy *kiriinkēētaab Aaten. Nto mii yoo, kooyeey āk ng'ālyoo nyēē kiyibchi Siila āk Tēmētēēwō kule kimāchāktōōs :icheek kusarta keyy areet akeenke bokutuuyo āk Bāwulō.

Kumiitē Aaten

¹⁶ Nto kutākumiitē :Bāwulō kukānyiiisye ām Aaten, kung'woonchi yu kawokukas kule kiboontootē :biikaab kiriinkoonoto āynātōōs chēē chaang' chēē /kēēkutunkyninē. ¹⁷ Yooto, kōōrwooyi :inee Yuutayeek ām *kōōtaab saayeet yēē ki Sabaato kunam wōlēē miitē :Kirikiik chēē kiiywēyē Yēyiin. Kiirwoochē mbo subak bēsyō ake tukul ām wōloo chaang' :biiko āk Kirikiik chēē kanyoorta wōlooto. ¹⁸ Kikwiil :biiko alake Bāwulō chēē kimwooyē kule ibēliisye :ng'erekweek ām kōōrēēt tukul, ankukwiil mbo :alake chēē kiikoosēē keyy kiirnātēēng'waa /ānkimākēēwēēchē. Kiteebēē keyy :alake kule, “Chokwooltumoonchinē ng'oo :nyi ēē?” Kimwooy :nkicheek alake ām yooto kule, “Nto yu wuu nyēē māchē kule kōōrēēēchēēch kule kēēkutunkyi āynāt nyēē mā nyēenyoo.” Kimwooy :bichooto kuu nyooto, kuuyu kimii :Bāwulō kwoomchinē biiko kurubta keyy āk Yēesu āk ng'eeteetaab meet. ¹⁹ Nto mii yoo, /kēēkweryoot Bāwulō ākoy yēē kibo lekemeet ake nyēē /kikēēkuurēē Areeyobaako yēē kibo kāābkiirwook. Nto yityo /keeteebēē kule, “Mwoowēēch, baa, inēētē nee :ng'aleechu imwooyē? ²⁰ Imiitē iyibwēēch ng'al chēē leelach kule keekas. Kunyoo, kēēmāchē kiinkēt kule ibooru nee.” ²¹ Kikicham :biikaab Aaten ākoo biiko alak kōōwoonkyninē āsiiswēkwaa kuyēbchinē yiit ng'al chēē leelach.

²² Yooto, kōōyyo :Bāwulō ām kōōkwoonoo bo Areeyobaako ānkumwooy kule, “Lēyyē, biikaab Aaten! Ānkētē sinee kule ām kēēlto ake tukul kyoocham ōsooyē. ²³ Kāānkāābērē āwēēsyeētootēē wōlto ake tukul, ānyōōru tukuukwook chēē ōkutunkyninē. !Kaakas mbo yēēt ake yēē /kikeesir kule: YĒYIIN NYĒĒ -/MĀKIINKĒTĒ. Kunyi, nee :kiyoo kyōōkutunkyninē āmēēbērē kyōōnkētē? Kiyooto nanyuun nyi āmiitē wāā-āmwook.

²⁴ Yēyiin nyoo kiyēyē kōōrēēt āk kiy ake tukul nyoo mii āriit, ku Mokoryoontēētaab barak āk ng'wēny nyēē mēēbērē minyootē koorin chēē tēēkyinootē :biich. ²⁵ Māmāchē kiy ake tukul nyēē imuuchē :biiko kōōkoochi, kuuyu inee :nyēē ikoochinē chii ake tukul soboonto ākoo kiy ake tukul. ²⁶ Kiyey :Yēyiin chiito akeenke kurook. Nto mii yoo, chokurōōbunēē keyy :biiko mooyēētaab chiichoo sukung'eet kuminy kōōrēēt. Kisat mbo subak :Yēyiin bēsyōōsyēk chēē mākuminyēē :bōrōryōōsyēk kōōrēēt āk wōlēē mābokuminyoot. ²⁷ Kiyey kuu nyooto sukung'eet kutorobēnoot :biiko nto anyuun kunyōōr inee, ānkoo sinee mēēbērē kiilōōyiityi keyy chii ake tukul ām acheek. ²⁸ Nto kimāmiitē :inee, nto -mākēētinyē soboonto. Kuu yoo kisirē :siriikwook alake kule, 'Kēēyēku :nkacheek cheechii.' ²⁹ Kunyoo, kuuyu kēēbooyē Yēyiin, keekerkeeye āk inee. Māmāchāktōōs kiisōōtē kule kerkeey :Yēyiin āk tukuuk chēē kiyēyiisyeē :biiko ng'oōmnānēēt ankung'ulunee *ta-aabuut, *feeteet nto rwaanteet. ³⁰ Ām taay, kikiimiiny :Yēyiin mēt ām bēērbēēryō nyēē wuu nyoo, nteenee mwoochinē ra chii ake tukul kule māchāktōōs :chii kureeny keyy. ³¹ Kiikuchōb :Yēyiin bēsyēēt nyēē ikuumunēē biich ām kēēlto nyēē rootaat kubununēē chii nyēē kiikutool. Kiikōōboorchinēē :Yēyiin biiko tukul ng'ālyoontoonoo, yoo kiing'ēētēē chiichooto meet.”

³² Yu kabokukas :bichoo ng'aleek chēbo ng'eeteetaab meet, kuroorchi :alake Bāwulō, nto alak kumwooy :choo kule, “Tēēchōō subak tāchēē-ām wēēch ng'aleechāā ēē, wē.”

17:12 Yēyuut. 11:18 17:13 Yēyuut. 14:5, 19; 1Tēēs. 2:14-16 17:17 Yēyuut. 17:2, 4 17:18 Yēyuut. 4:2; 1Kōōr. 1:22 17:24 1Bāy. 8:27; Yēyuut. 7:48 17:25 Tyēēn. 50:9-13 17:26 Kiruu. 32:8; Āyub 12:23 17:27 Cherem. 23:23-24 17:29 Isa. 44:9-20; Yēyuut. 19:26 17:30 Yēyuut. 14:16; Room. 2:4; 3:25 17:31 Yēyuut. 10:42

³³ Yooto, kubakaakta :Bāwulō bichoo. ³⁴ Nteenee kikiilchi :alake Bāwulō ānkōōyēnchi ng'ālyoontēēt. Ām bichooto kiiyēnchinē, kimii :akeenke nyēē /kikēēkuurēē Tyoonisyō nyēē ki akeenke nyēē kibo kōōkwēētaab Areyobaako ākoo mbo nkinee cheebyoosya nyēē /kikēēkuurēē Tamaari āk nkicheek biiko alak.

18

Kumiitē :Bāwulō Kōōriintō

¹ Yu kāwokubēk :ng'aleechaa, kung'eetee :Bāwulō Aaten ānkuwo ākoy Kōōriintō. ² Kinyoorta wōlooto Yuutāyiintēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Akiila. Kibo :chiichi kōōrēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Bōōntō. Kitākuchōōnēē :chiichooto kōōrēētaab Itaalya kuboon-toonu keey cheebyoosyeenyii nyēē /kikēēkuurēē Brisiila. King'eētyēē :bichoo Itaalya, kuuyu kimwooy :Kilaawutiyo nyēē ki bāytooyiintēētaab wōlooto kule kung'eētyēē :Yuutayeeek tukul Rooma. ³ Nto kuuyu kiyēytooy :Bāwulō kēryōōsyēk kuyēwunēē mwēēnik, yiisyēēt nyēē kiyēyē :nkicheek chuut, kuwo wokutēbto keey sukuyēyiisyē :tukul. ⁴ Kiwēētii :Bāwulō wokōōrwoochē āk biiko ām *kōōtaab saayeet bēsyō ake tukul nyēbo *Sabaato. Kisyēmē :Bāwulō kule nto yis Yuutayeeek āk Kirikiik.

⁵ Yooto, kuchōōnēē :Siila ākoo Tēmētēwō Maketoonnya, kunyōōru Bāwulō kōōki-ilchinē keey amtaayeetaab ng'ālyoontēēt kumwoochinē Yuutayeeek kule Yēesu ku *Kāārārookiintēēt nyoo /kikēēkānyoonu. ⁶ Nteenee kikwiil :Yuutayeechaa Bāwulō ānkuchubsēēt. Nto mii yoo, kōōrēēk :Bāwulō kābuutiinyii ānkubirto kulēlēkyi keey :tēērtit bichooto kukatay ng'aleekwaa, ānkumwoochi kule, “Kwaamaak :korotiikwook nkityō. Ābēērē keey :anii. Kunyi, kung'eetee raat ānkuwo taay, +māwēētii wōlēē mii :biiko choo mā Yuutayeeek.”

⁷ Yooto, kung'eetee :Bāwulō kōyoo bo saayeet ānkuwo kayta ake nyēē kilēēkitēē yooto nyēbo chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Tiitō Yuustō nyēē kikutunkynē Yēyiin. ⁸ Kimii :chiito ake nyēē kiiyyoonkynē kōyooto bo saayeet nyēē /kikēēkuurēē Kiriisbō. Yooto kuchamta :chiichoo āk biikaab kanyii Yēesu. Kiiyēnchi mbo nkicheek :biiko alake chēē kibo Kōōriintō Mokoryoontēēt /ankeebatisan.

⁹ Nto mii kwēēmowuut ake, kukuurchi :Yēyiin Bāwulō ām ng'oong'uutyēēt kule, “Bāwulō, -mēmuy. Itas taay i-amte lōkōōywēk, ¹⁰ kuuyu kēēboontē keey :tukwaay nyēē mākooy kuyeyeeniing' :chii kiy. Āboontē biikyuu chēē chaang' ām kiriinkooni.” ¹¹ Kunyoo, kiibuur :Bāwulō wōlooto ām kēnyiiit akeenke āk ārook lo kōōnēētē biiko ng'ālyoontēētaab Yēyiin.

¹² Yu kitākōōyyoonkynē :chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Kāliiyō yēmēētaab Akaaya, kōōyoomo keey :Yuutayeeek ānkubooryēē Bāwulō ānkukwēryoot ākoy kōōk. ¹³ Yu /kakiyiitita, kumwooy :bichooto kule, “Mii :chiichi kuwēēchē biiko kule kukutunkyi Yēyiin ām kēēlto nyēē mānāmē keey āk wōlēē mwooytooy :kiruutēkyoo.” ¹⁴ Nto baanta nyooto māchē kutwēk :Bāwulō, kumwoochi :Kāliiyō Yuutayeeek kule, “Nto kōōng'unyng'uunkynē :akweek ng'ālyoo nyēē miyaat nto nyēbo ng'ōōki nyēē /ka-keeyey, nto kāāyēbchinē yiit. ¹⁵ Kukwaaneenaak wōlēē +moosatite, kuuyu rubtooy keey :riirikwook āk ng'al, koynōōk āk kiruutēkwook. Māmii :kiyēē ātiilē :anii kurubta keey āk ng'al chēē wuu choo.” ¹⁶ Kunyoo, kukwet bichooto kuba saang'. ¹⁷ Yooto, kuwēēkyi keey :bichooto Sōōstēēn chiichoo kiiyyoonkynē *kōōtaab saayeet. /Kēēbir kukāsē :biiko ām kōōk, nteenee manaakas :Kāliiyō yēēt kiy.

Kiiyeey :Bāwulō Antyoorkya

¹⁸ Kibēēni :Bāwulō Kōōriintō bēsyōōs chēē mā tyaa. Nto mii yoo, kubakaakta mbo ng'eetaabiya kumāchē kule kuwēētēē mwēēnkēēt kutākyi keey Siirya. Kiboonto keey Brisiila ākoo Akiila. Nto kumii yēēt ake yēē /kikēēkuurēē Keenkereeya kutākukānyē

18:2 Yēyuut. 18:18, 26; Room. 16:3; 1Kōōr. 16:19; 2Tēm. 4:19 18:3 Yēyuut. 20:33-34; 1Kōōr. 4:12; 9:12-18; 1Tēēs. 2:9; 2Tēēs. 3:7-9 18:5 Yēyuut. 5:42 18:6 Yēyuut. 13:46, 51; 20:26 18:8 Yēyuut. 16:15 18:10 Isa. 41:10; Cherem. 1:8; 1Kōōr. 2:3-4 18:13 Yēyuut. 21:28 18:15 Yoowa. 18:31; Yēyuut. 23:29; 25:18-20

kuwo, /kēerwookyi buutēek kuuyu kikiikoowaal keey kōōtāboonchi keey Yēyiin. ¹⁹ Yu /kaakeerwaach, kunam baanta. Nto yu kabokuyit wōlēē /kikēēkuurēē Ēfēēsō, kubakaakta :Bāwulō Brisila ākoo Akiila. Kiwo ku inee keey ānkōōwut *kōōtaab saayēt ānkutoow kōōrwooch āk Yuutayeek. ²⁰ Kisaaysaay :bichooto Bāwulō kule tākōōbuurto keey tukul, nteenee kitāyiis. ²¹ Nto yu kimii kung'ēētēē yooto kumāchē kuwēēchi keey, kukuurtoochi kule, “Yoo kacham :Yēyiin, +māāyēēwu.” Yooto, kung'eetee Ēfēēsō.

²² Yu kāwokuyit :Bāwulō Kayisareeya, kutas taay āk baannyii wokoosubaay kaniseetaab Yēerusālēm. Yu kābēk :bēsyoōs chēē ng'eri, kurēkto Antyookya. ²³ Kibēēni nkinee wōlooto bēsyoōsyēk chēē mā tyaa. Nto yityo, kuwēēsyētootēē komoswookik chēē chaang' chēbo yēēmēetaab Kalatyaa āk nyēbo Fruukya kōōtitirootē biikaab Kiriistō kutēē yooto tukul.

Kitoow :Ābōōlō yiisyēnyii

²⁴ Kimii :Yuutāyiintēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Ābōōlō nyēē kibo *kiriinkēētaab Aleksaantrya. Ki chii nyēē ki kibsumannyaa ānkiboonto kiirnatēēt nyēē wōō miisin ām komostaab siruutēkaab Yēyiin. Kiwo :chiichoo Ēfēēsō. ²⁵ /Kikiikiineet kunam kēēltaab Mokoryoontēēt ānking'āloolēē Yēēsu ām mooyēēt akeenke, kōōnēētē ām kēēlto nyēē karaam kurubta keey āk Yēēsu, nteenee, kiinkētē baateey kurubta keey āk bātisāniisyēētaab Yoowaana. ²⁶ Kitoow :chiichooto kung'alaal nyēbo nyikanat ām *kōōtaab saayēt. Yu kāwokuyēbchi yiit :Brisila āk Akiila ng'aleekaab Ābōōlō, kukuur kuwo kōōng'waa ānkubokurārchi ām kēēlto nyēē yemaat kurubta keey āk kēēltaab Yēyiin.

²⁷ Yu kimāchē :Ābōōlō kuwo Akaaya, kōōkimkiim inee :mbo ng'eetaabiya /ānkēēsirchi biikaab Kiriistō chēē kimii yēēmēetaab Akaaya kule kutaach inee. Nto kuyitē, kuyēētyēēchi :Yēyiin kōōtitiir biiko choo kikiikōōyēnchi Yēēsu kubununēē chamateetaab Yēyiin. ²⁸ Wuu nyooto, kuuyu kiibēl :inee kwiilateetaab Yuutayeek ām nkuruuk tukul kukāsē :biiko. Kōōboorunēē siruutēk kule *Kāārārōokiintēēt :Yēēsu.

19

Kumiitē :Bāwulō Ēfēēsō

¹ Nto yu kitākumiitē :Ābōōlō Kōōriintō, kunam :Bāwulō baanta kumur kēēltaab rōōrōōk ākoy Ēfēēsō. Kiwokunyoorta wōlooto rubiik alak. ² Yooto, kuteebēē :inee bichooto kule, “Ara kyōōnyōōru Tāmirmiryēētaab Yēyiin, yu kābōōyēnchi, nto nee?” / Kēēkētyi Bāwulō kule, “Acha, ntēē manaakeekas mbo kule ākoo mii :Tāmirmiryēētaab Yēyiin.” ³ Kuteebēē subak :Bāwulō icheek kule, “Nto ii, bātisāniisyēēt nyēē wuu nee nyēē kyōōnyōōru akweek?” / Kēēkētyi kule, “Kikēēnyōōru nyoo kibo Yoowaana.” ⁴ Yooto, kumwoochi :Bāwulō kule, “Kibo :bātisāniisyēētaab Yoowaana kule kuweek :biiko. Kimwoochinē :Yoowaana biiko kule kōōyēnchi chiito nyēē kimākuchō ām lētunyaayii. Nto chiichooto ku Yēēsu.” ⁵ Yu kakas :bichoo kuu nyooto, /keebatisan bakeenke ām kaayneetaab Mokoryoontēēt Yēēsu. ⁶ Yu kātiinyēē :Bāwulō bichooto āwunnyēk, kōōsuuchi :Tāmirmiryēētaab Yēyiin. Yooto, kung'alaal :alake kuutuweek chēē kimēēnkētē ankwaamta :alake kiyēē kiiboorchī :Tāmirmiryēētaab Yēyiin ām kuutiit nyēē kiinkētē. ⁷ Kimāchē kuyitē :laatitaab bichooto tukul taman āk āyēēng'.

⁸ Kiiwutē :Bāwulō *kōōtaab saayēt ānkwoomtooy lōkōōywēk ām nyikanateet. Kyaamta lōkōōywēchoo ārook sōmōk kōōrwoochē āk biiko kumāchē kule nto yis kurubta keey āk wōlēē wuu :bāytooyiisyēētaab Yēyiin. ⁹ Nteenee kiiyaam :biiko alake mētēwoy. Kimwooy mbo ām taayeetaab biiko ng'al chēbo rōkōs kurubta keey āk 'kēēltaab Yēēsu.' Kunyoo, kubakaakta :Bāwulō bichoo ānkuwēeto keey biiko choo kikiikuchamta Yēēsu. Kiirwookyinēē kaniseetaab bēsyoō ake tukul kōōtaab kāānēētiisyēēt nyēē kiiyyoonkyinē

:chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Turaano. ¹⁰ Kitas taay :inee kuu nyooto kēnyiisyēk āyēēng' kut koomuuch kukas :biiko tukul chēē kiminyē yēēmēētaab Eesya ng'ālyoontēētaab Yēyiin, kunam wōlēē mii :Yuutayeek ākoo Kirikiik.

¹¹ Kiyey :Yēyiin tukuuk chēē /kiilātē kubuntēē Bāwulō. ¹² /Kyāānkēēyib mbo ankoosyek āk sirook chēē kikiikutiiny :Bāwulō kuba wōlēē mii :biiko chēē kimnyoontōōs kusobtōōs ānkuchuwunēē :tāmirmirook chēē miyootēch.

¹³ Kimii :Yuutayeek alake chēē kibērē nto ibēbēēto tāmirmirook chēē miyootēch kung'ēētyēē biiko. Kisyēēmē kule nto yēyiisyēē kaayneetaab Mokoryoontēēt Yēēsu ām choo kikiikunam :tāmirmirook chēē miyootēch. Kiimuuchē kumwooy kule, “Āmwoowook ām kaayneetaab Yēēsu nyoo āmtootē :Bāwulō kule ochuwu!” ¹⁴ Biiko alak ām chooto ku wēērin tisab chēbo boontēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Sikeefa nyēē ki kibkōrōs nyēē wōō. Yu kāmwoochi :bichooto *tāmirmiryēēt nyēē miyaat kuu nyooto, ¹⁵ kukētyi :tāmirmiryoonoo kule, “Ānkēt :anii Yēēsu ānkāānkētē ng'ālyoo kurubta keyy āk Bāwulō, nto akweek ku ng'oo?” ¹⁶ Kutēryēkyi :chiichoo kiboonto tāmirmiryoonoo miyaat bichoo ankooluukset nyēē -/mākyoomu kut kunyulee ng'wēny. Kiryaakta :bichooto kuba saang' kōōbēēnootē /ankaakeesaksakanee sirook kule tōng'!

¹⁷ Yu kābokuyityi :ng'aleechaa Yuutayeek ākoo Kirikiik chēē kiminyē Ēfēēsō, kumuuyo :tukul. /Kikiikaasta kaayneetaab Mokoryoontēēt Yēēsu miisin. ¹⁸ Kikwa :biiko chēē chaang' choo kikiikuchamta Yēēsu ānkumwooy choolwookātēēng'waa. ¹⁹ Kukwa mbo :nkicheek alake chēē kiyēyootē mosoonkoyeenik ankubokubeel kitaabuunekwaa kukāsē :biiko. Nto bēērē kōōyit :bichooto tukuuk chēē kyooroon, kiyitē beesaan chēē mātēē chu. ²⁰ Ām kēēliitēnyī kuchamta :biiko chēē chaang' Yēēsu. Kiyesta :ng'ālyoontēētaab Yēyiin ānkunyōōr nkuruuk.

²¹ Yu kāākuyēyākiis :ng'aleechu tukul, koosoot :Bāwulō kule kuwo Yēērusālēm kumāchē kule kubuntēē Maketoonnya āk Akaaya. Kimwooy kule, “Yoo kāābuur wōlooto, +māāruutoochi Rooma nkinee.” ²² Yooto, kōōyookto Tēmētēēwō ākoo Eraasto chēē kiyēētyēēchinootē kuba Maketoonnya, nteenee king'ētunēē :inee yēēmēētaab Eesya bēsyōōsyēk chēē ng'ēri.

²³ Kitoow keyy :wōōrōōryēēt ām Eesya nyēē mā mining' kurubta keyy āk kēēltaab Yēēsu. ²⁴ Kimii :kiitoong'iintēēt ake nyēbo karin nyēē /kikēēkuurēē Tēmētēēryō. Kiitoonyē :chiichi kiy nyēē kiikerkeeyee kōōtaab *Ārtēmiis nyēē āynāt koorko kung'ulunēē *feeteet. Kiboor :biiko miisin chēē kiyēyē yiisyonoo. ²⁵ Yooto, kukuur :Tēmētēēryō bichooto āk alak chēē kiyēyē yiisyeēt nyēē wuu nyooto ānkumwoochi tukul kule, “Murēchu, ōnkētē kule kēēboorē :acheek miisin ām yiisyonni. ²⁶ Kookasee mbo koonyekwook āk yiitiik kule kookuweech :chiichi /kēēbērē Bāwulō biiko ku chaang' ām wōli bo Ēfēēsō āk yēēmēētaab Eesya kumukuul. Mwooyē :chiichi kule ng'al chēbo bēērbēēryō /kēēkutunkynootē tukuuk chēē yēyootē :biich ām āwunnyēkwaa. ²⁷ Mii :miyootyēēt nyēē mākutook āmēēbērē baateey kule +/makeenyiil yiisyoninyoo, nteenee makuchwees :biiko kōōtaab Ārtēmiis. Inee :nyoo /kēēkutunkynē ām yēēmēētaab Eesya tukul āk kōōrēēt kumukuul. Yoo karubta yuutēyu, mākubot :wōōyinto nyoo boonto.”

²⁸ Yu kakas :bichooto ng'aleechaa, kunyēēr ānkubōloobōl kule, “Wōō *Ārtēmiis nyoo bo biikaab Ēfēēsō!” ²⁹ Kuchēy :taariyēēt ām *kiriinkēēt kumukuul. Kunam :biiko chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Kāyō ākoo ake nyēē /kikēēkuurēē Aristaarko chēē kibo :tukwaay Maketoonnya ānkiboontootē keyy Bāwulō ām baannyi. /Kikeesar bichooto ākoy yēēt ake yēē /kikēēkāsēē ārēērōōsyēk. ³⁰ Kimach :Bāwulō kule kuwo wōlooto kimii :bichoo, nteenee kuket :rubiik. ³¹ Kiisōōw Bāwulō :chōōrōōnuutēkyii alake chēē ki biich chēē ki wōōyēch ām yēēmēēt kule māwo wōlooto.

³² Kichuunchuun :biiko tukul ām yooto. Kimwooyē :alake chu, kumwooyē :alake choo. Kimēenkētē mbo :biiko chēē chaang' kiyēē kibēēchinē wōlooto. ³³ Yooto, kuwunukto :Yuutayeek Aleksaanta kuwo taay / ānkēēbōloobōlchi kung'alaal. Kumwechee biiko āwunnyēk kule kusiisyo sukung'eet kumwooy ām taayeetaab biiko ng'alyoo nyēē tuuchēē ng'aleechaa. ³⁴ Nto yu kābokōōnkēt :biiko kule ākoo ki Yuutāyiin :Aleksaanta, kōochuulyo ām āsiiswēk āyēēng' kukuurchinē barak kumwooyē kule, “Wōō :Ārtēmiis nyoo bo biikaab Ēfēēsō.”

³⁵ Yooto, koosiis icheek :chiito nyēē wōō nyēbo kiriinkoonoto, nto mii yoo, kumwoochi kule, “Murēchu bo Ēfēēsō! -/Mākiinkētē ām kōōrēēt kumukuul kule *kiriinkēetaab Ēfēēsō nyēē riibē kōōtaab Ārtēmiis nyoo wōō āk mbo kitōōntōyēenyii nyoo / kikiirārooku kuchōōnēē barak? ³⁶ Kunyoo, kuuyu -/mākēētuuchē ng'aleechu bo man, kumāchāktōōs ōsiisyē āmōōtēēlētēlēnē. ³⁷ Kōōkwēru bichu kukwa yu, āmēēbērē kang'alaalee Ārtēmiis nyēē miyaat, nto mēēbērē mbo kābut kōōnyii kuchoor kiy. ³⁸ Yoo ākoo boonto :Tēmētēeryō āk biikyii choo yēchinē inee yiisyēēt ng'alyoo nyēē ng'woonchinē ām wōlēē mii :chii, kuyootootiin :kōōkwōōsyēk ānkumii :booyikaab yēēmēēt chēē wōōyēch. Imuuchē :icheek kuyib riirikwaa wōlooto. ³⁹ Nto yēē kātākumii :ng'alyoo nyēē kātōōmāchē tōōmwoowu, kumāchāktōōs /kiilyeb ām kōōk. ⁴⁰ Kuu wōloo wuu kuu nyiitēnyī, kēēmiiitē :acheek yēē mii :chii, kuuyu /kiimuuchē /kēēmwooy kule acheek :chēē kākēēyibu wōōrōōryooni ām ng'aleechu kāyēyākiis. Māmii :wōlēē kēētuooy keey ām ng'aleechu.” ⁴¹ Yooto, koochecheey bichoo kubēēchi keey.

20

Kiruutoochi :Bāwulō kanisoosyekaab Maketoonnya āk Akaaya

¹ Yu kikiikubēk :taariiryaanaa, kōōyookto :Bāwulō / bokēēkuurchi rubiik. Nto yu kikiikōōkimkiim, kubirchi chameetaab keey ānkuwēēchi keey :inee Maketoonnya. ² Kiwēēsyyētootēē komosaata kōōkiimootēē biiko ng'aleek chēē chaang'. Nto mii yoo, kuyit yēēmēetaab Kiriki.* ³ Kibēēni wōlooto ārook sōmōk.

Kumii kuyēytooy keey kumāchē kuwēētēē mwēēnkēēt ākoy Siirya, kusēw kule kikiikuyey :Yuutayeek ruurumuut kule /keebakach inee. Kunyoo, koosoot kule kooyeey kumur Maketoonnya. ⁴ Kiwēēto keey chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Sobaatiro araab Biirō nyēbo *kiriinkēetaab Bereeya, Aristaarko āk Sēkuuntō chēē kibo :tukwaay Tēēsālōōnikē, Kāyō nyēē kibo Tēērbē, Tēmētēewō, Tukiikō ākoo Turōfiimō chēē kibo :tukwaay yēēmēetaab Eesya. ⁵ Kisimkoonto :bichooto ankubokukanyeech Turoowa. ⁶ Yu kāākubēk :Saakweetaab mukaatiin chēē mākuutunootiin, kēēng'ēētyēē :acheek Filiibi keebeete mwēēnkēēt. Yu kakeeyta :bēsyyōōsyēk muutu, kiyyoomē keey āk biiko chuut ām Turoowa ānkēēbēēni wōlooto bēsyyōōsyēk tisab.

Kiineet :Bāwulō kaniseetaab Turoowa

⁷ Ām bēsyyēetaab taayta nyēbo wiikiit, keekwaa :tukul yēēt akeenke sikyoomchiinē āmiik. Kyoomchi :Bāwulō biiko ng'alyoontēēt ākoy kwēēmooy kwēēn kuuyu kimāchē sukuwo yu kāyyēēkunēē. ⁸ Ki chaang' :taariinek chēē kilāytōōs ām koroofa wōli kikēētuytōōsii nyēē king'ētū :maat. ⁹ Kimii :āybēeryoontēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Ēwutukō nyēē kimii kukēēbuur yēē kibo tiriisya. Kinam āybēeryoontoonoo :rwoonik chēē nyikiisēch kumii :Bāwulō kutāsē taay kwoomu lōkōōywēk. Yu kikiikōōnuuch kutukul, kōōsuuwunēē koroofeet nyēē kibo sōmōk ānkukwēr ng'wēny kule mbum. Nto bērē /bokeenam, kukaakume. ¹⁰ Yooto kurēkto :Bāwulō ankuwokwaamut chiichooto ānkumwoochi biiko kule, “-Mōōmuuyē, nto yu tākusoboot.” ¹¹ Kooyeey :tukul koroofa. Kubetes :Bāwulō mukaatiit kwoomiis :tukul ankutas taay kung'alaal kuyyeech. Nto yu

20:1 Yēyuut. 11:23 * 20:2 Ki kaayneet ake nyēbo yēēmēetaab Akaaya. Kitēbunēē :Bāwulō *kiriinkēetaab Kōōriintō ām Akaaya. 20:4 Yēyuut. 16:1; 19:29; 21:29; Ēfēēs. 6:21 20:7 Yēyuut. 2:42, 46; 1Kōōr. 16:2; Ng'oong'. 1:10 20:10 1Bāy. 17:21

kayyeech, kuwēēchi keey. ¹² Yooto, /kiimut āybēeryoontoonoo kuwo kaa kukāakusob. Kibāybāyiitu :bichooto miisin.

Kibirchi :Bāwulō kāāntōoyikaab kaniseetaab Ēfēēsō chameetaab keey

¹³ King'artam :Bāwulō kēelto kutākyi keey kiriinkēetaab Aaso nteenee kikeebeetee acheek mwēēnkēēt ākoy wōlooto. ¹⁴ Yu kāwokunyōōrchēēch :Bāwulō Aaso, kēētākyi keey Mituleen nyoo kiikwēēn :bēēko. ¹⁵ Nto mii yu kāyyēēkunēē, kēēng'ēētyēē yooto ām mwēēnkēēt ankeebe ākoy Kiiyoos. Nto bēsyēēt nyēē kiikēērē, kyaay ākoy yēēt ake yēē /kikēēkuurēē Sāāmō. Nto yu kāyyēēkunēē, keeyit kiriinkēetaab Milēētō. ¹⁶ Kikiikootiil :Bāwulō kule kukeeyta kumur Ēfēēsō simēēboot āsiiswēk ām yēmēētaab Eesya. Kimii kusārtooy keey kumāchē kule yoo keemuuk, kuyit Yēerusālēm yēē bēsyēētaab *Bēēntēkōōst.

¹⁷ Kumii :Bāwulō Milēētō, kōōyookto /bokēēkuurchi booyik chēbo kaniseetaab Ēfēēsō. ¹⁸ Yu kayit :booyichooto, kumwoochi kule, “Ōnkētē wōlēē kyāābuurtooy āk akweek kuchakee kēēboontē keey bēsyēētaab taayta nyoo kyāāyitunēē yēmēētaab Eesya. ¹⁹ Kyāāyibē keey ng'wēny ānkāamuytooy āyēchinē Mokoryoontēēt yiisyēēt ānkāāmāsē lōōkik kutēē yooto tukul ānkumii :Yuutayee kuyēwoo ruurumuunēk. ²⁰ Ōnkētē mbo subak kule mēēbērē kyāāyēyē lēt ā-āmwook kiy nyēē mākuyēētyēēchook, ntēē kyāānēētē biiko tukul ām yēēt akeenke nto subak aneetaate ām koorin. ²¹ Kyāāboorchi Yuutayee āk Kirikiik kule māchāktōōs :icheek kuweek ām choolwookātēng'waa ānkuyēēlchi komostaab Yēyiin ankookaasee keey Mokoryoontēēt Yēesu. ²² Ām yu raat, kāākukērchoo koong' :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule āwē Yēerusālēm āmāānkētē kiyēē mawokuyeyakay ām wōlēē āmiitē yoo kaayit. ²³ Ānkētē kityō kule ām kiriing' ake tukul, mwoowo :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule kānyoonwoo :rātiisyēēt āk nyāliluutēk. ²⁴ Nteenee buch :soboonnyuu yoo kamaawaany labateetaab yiisyēēt nyoo kōōkukōōno :Mokoryoontēēt Yēesu. Yiisyooni, ku ābooru lōkōōywēk chēē kāroomēch chēbo chama-teetaab Yēyiin.

²⁵ Ānkētē mbo raat kule māmii :chii ām akweek choo kookebeetaate :tukul kyoom-tootē lōkōōywēk kurubta keey āk bāytooyiisyēētaab Yēyiin, :nyēē mawokukasa subak. ²⁶ Kunyoo, āboorwook raat kule mariireenaa :chii ake tukul yoo kēēboot soboonnyii. ²⁷ Mēēbērē kyāāmuuny mbo bēsyēēt akeenke ā-āmwook tukuuk tukul chēē māchē :Yēyiin kule oyey. ²⁸ Ōriib keey ānkōōriib mbo nkicheek biiko choo kiikukwēchook :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule ōriibē. Akweek chēē ō-ākooy biikaab Kiriistō choo ki-wālāng'unēē korotiikyii. ²⁹ Ānkētē kule yoo kāāwēēchi keey :anii, makukwa :suuyiik chēē kōrōōmēch miisin chēē makusankatan kēēchiirēk nyēē māsooyēē. ³⁰ Makoobetyeenyee keey :alake wōlēē ōmiitē ānkōōbotboot ng'aleekaab man sukung'et kōōsōrto biiko kurub icheek. ³¹ Kunyoo, ōriib keey, wē, murēchu. Māchē mbo ōsōōtē kule ām kēnyiiyēk sōmōk choo kookukeeyta, kyāātāsē taay ānēētē chii ake tukul ām akweek bēēt āk kwēemooy kut kutēwu :lōōkik.

³² Kunyoo, kāātōōrook āwunnyēkaab Yēyiin āk mbo wōlēē mii :ng'ālyoontēēt nyēbo chamateenyii. Mākōōtitiurook :ng'ālyoontoonoo ānkōōbēruurook tukul choo kiikootabaanaak ōyēku cheechii. ³³ Manaamach mbo beesyaa nto sira nyēbo chii ake tukul. ³⁴ Ōnkētē :akweek kubooyiit man kule kyāāyēyēē āwunnyēkyuu kiy ake tukul nyēē kyāāmāchē āk mbo chēē kimāchē :chōōrōōnuutēkyuu. ³⁵ Ām kiy ake tukul nyēē kyāāyēyē, kyāāboorwook kule ām yiisyō nyēē kyāātirchinē ām kēēliitēnyii, mākūwēch kēyēētyēēchinē choo kuskusēch kiisōōtē ng'aleekaab Mokoryoontēēt Yēesu choo kimwooyē kule, 'Ibēruuroot :nyoo ikooytooy kusiir nyoo /kiikoochinē.' ”

20:17 Yēyuut. 18:21 20:18 Yēyuut. 18:19-20; 19:10 20:21 Yēyuut. 11:18; 16:31; 26:18; 1Tēēs. 1:9-10 20:23
Yēyuut. 21:4, 11; 9:16 20:24 Yēyuut. 21:13; Filib. 1:21; 2Tēm. 4:7 20:25 Yēyuut. 28:23 20:26 Yēyuut. 18:6
20:28 1Bēt. 2:25; 5:2 20:29 Mat. 7:15; Yoowa. 10:12 20:30 Kala. 4:17; 1Yoowa. 2:19 20:31 Yēyuut. 11:23
20:31 Yēyuut. 19:8, 10; 2Kōōr. 11:28; 1Tēēs. 2:11-12 20:32 Yēyuut. 26:18; 1Tēēs. 5:23-24; 2Tēēs. 1:11-12 20:34
Yēyuut. 18:3 20:35 Mat. 10:8

³⁶ Yu keewaany :Bāwulō kumwooy ng'aleechu, kukutuny āk bichoo tukul ankusaay.
³⁷ Yooto kumoot :icheek Bāwulō ānkuriirtōōs kutēē yooto tukul kubirchinē chameetaab keey. ³⁸ Kiyēē king'woonchi bichooto miisin ku yu kimwooyē :Bāwulō kule mēēbērē tābokukāsē :icheek inee subak. Yooto, kōō-āmiis ākoy yēē kimii :mwēēnkēēt.

21

Kiwo :Bāwulō Yēērusālēm

¹ Yu kikiikeebchey keey āk bichoo, keebe ankubokeelaany mwēēnkēēt ankeechuul ākoy Kōōs. Nto mii yu kāyyēēkunēē, keenam baanta ākoy Rōōtō. Yu kākēēng'ēētyēē yooto keeyit Bataara. ² Kibokeenyoorte mwēēnkēēt wōlooto nyēē kimii kwooytōōs ākoy Fōyiniikē. Keelaany ankeebe. ³ Kikeebe, nto yu kābokēētoobēn Kubrō, kēēmur komostaab cheeronko kēētākūy keey Siirya. Yooto, wokōōyyoonyēē :mwēēnkēēt Tiirō, kuuyu kimāchāktōōs /kiinēm tērēkōōk chēē kimii mwēēnkoonoto. ⁴ Kikēēnyōōru biikaab Kiriistō ām wōlooto ānkiibuurtē keey bēsyōōsyēk tisab. Kimwoochi :bichoo Bāwulō kubununēē Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule māwo Yēērusālēm. ⁵ Yu kikiikubēk :bēsyōōsyēkyoo ām wōlooto, kēēng'ēētyēē ankeetas taay āk baannyoo. Kitaseech :mbo ng'eetaabiya tukul kuboonto keey kooruukwaa āk lēēkōōk. Kikeebe ānkubokēēkutunyēē yēbo sakaramteetaab araarayta ankeesaay. ⁶ Yu kākēēbirchi keey chameetaab keey, kēēsērēētyēē ankubokeelaany :acheek mwēēnkēētkeynyoo ankooyeey :chuut tukul kēēs-toonikwaa.

⁷ Kikeetas taay :acheek āk baannyoo, kung'eete Tiirō kut bokeeyit Tolemay. Kikiisubaay mbo ng'eetaabiya ām wōlooto ānkēēbēēnii bēsyēēt akeenke. ⁸ Nto yu kāyyēēkunēē, keenam baanta ākoy Kayisareeya. Kitaacheech :āmtooyiintēēt Filibō nyoo ki akeenke ām choo ki tisab choo /kikēēkwēyē ām Yēērusālēm. ⁹ Kiboonto :chiichoo tibikyii ang'wan chēē kimanaaba koorin. King'aloolē ng'al chēē kiiboorchinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin.

¹⁰ Yu kābokēēbēēnii wōlooto bēsyōōsyēk chēē mā tyaa, kuchōōnēē *:wōōrkooyoontēēt ake Yuuteeya nyēē /kikēēkuurēē Akaabo. ¹¹ Kinam anweetaab suwe nyēbo Bāwulō ankuratee keey bakeenke āwunnyēk āk kērēēnkōōk ānkumwooy kule, “Mwooyē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule, ‘Makurat :Yuutayeekaab Yēērusālēm chiitaab :anwaani ām kēēliitēnyī, nto mii yoo kiyyokoochi biiko choo mā Yuutayeek.’ ” ¹² Kēēkāsē ng'aleechaa kibo chiichoo, keesaaysaay :acheek Bāwulō kēēboontē keey āk biiko chēē kimii yooto, kule māwo Yēērusālēm. ¹³ Yooto, kukētweēch :Bāwulō kule, “Ām nee yu ōiriirēēnoo ānkōōyēyē mooyēēnyuu kunwaakan? Mēēbērē ayeytaat /keerata baateey, nteenee achamaat mbo kule āmēēchi Yēērusālēm kubo kaayneetaab Mokoryoontēēt Yēēsu.” ¹⁴ Kuuyu kimēētākiimuuchē takeesaaysaay, keemwaay kule, “Kubāw :Yēyiin.”

¹⁵ Keerat keey ankeebe Yēērusālēm. ¹⁶ Kitaseech :rubiik alake ām Kayisareeya ānkukwērēēch ākoy kaytaab chiito nyēē /kikēēkuurēē Munāāsōōn wōlēē kikēēruuyē kwēēmowuunoto. Kibo :chiichi Kubrō ānku inee akeenke ām choo kisimkōōyēnchi Yēēsu.

Kiruutoochi :Bāwulō kāāntōōyikaab kaniseetaab Yēērusālēm

¹⁷ Nto yu kabokeeyit Yēērusālēm, kutaacheech :mbo ng'eetaabiya ām ng'erekweek chēē chaang'. ¹⁸ Kikēēruuyē wōlooto, nto yu kāyyēēkunēē, bokeekas Yāākōbō. Kimii :booyik tukul wōlooto. ¹⁹ Yooto koosubaay :Bāwulō booyichoo ānkurārchi ng'ālyoo ake tukul nyēē kiikuyēchi :Yēēsu biiko choo mā Yuutayeek kubuntēē inee.

²⁰ Yu kakas :bichooto ng'aleechaa, kookaasta Yēyiin. Nto mii yoo, kumwoochi Bāwulō kule, “Ng'eetaabiya, miitē :Yuutayeek Yēērusālēm chēē yitē kisyēērōōk chēē chaang' chēē kiikuchamta Yēēsu nteenee tākuriibē kiruutēkwaa nyēē kōrōōm miisin. ²¹ /Kōōkēēmwoochi kule 'kwēēnēētē Yuutayeek tukul choo kiikuburuch keey āk choo

mā Yuutayeek kule kuweeksee ng'aleekaab *Muusa ameemuraatan lēēkōōk amarub ātēbuutēkaab Yuutayeek. ²² Ntēē ākoy kukas :bichoo areet akeenke kule 'kēēchōō. Kunyi keeyey nee? ²³ Kiito nyēē miitē, ku iyey kuu wōlēē +mākēēmwooytoowuung' :acheek. Kēēboontē biiko alak ang'wan chēē kiikōōtāboonchi keey Yēyiin āmārwoochē buutēēk. ²⁴ Iwēētē keey bichu ānkiitiliil keey :nkinyiing' nto iwutē *Kōōtaab Yēyiin. Nto yityo, ikweyte kiy ake tukul nyēē rubtooy keey āk ntasimnyaanaa sukung'eet / kiirēr mētēwookaab bichooto. Mākōōnkētēē :chii ake tukul yooto kule māmii :manta ām tukuuk chēē /kōōkēēmwoochi kurubta keey āk kiyēē iyēyē, nteenee kule imiitē irubē ātēbuutēkyoo. ²⁵ Nto kurubta keey āk choo mā Yuutayeek choo kiikuchamta Yēēsu, kōōkēēsirchi choo barweet kurubta keey āk kiyēē /kookiitiil kule kutayee keey :icheek kwoomē āmit choo /kākēēsooytoochi āynātōōs. Kutayee keey martaayeet, bany chēbo tyoong'in chēē /kakeekul āk kiisēēn.”

/Kikeenam Bāwulō

²⁶ Yu kāyyēēkunēē, kuwēeto keey :Bāwulō bichoo, nto yu kābokōōtiliil keey, kuba *Kōōtaab Yēyiin. Kiiboor bēsyēēt nyēē bēkunēē :bēsyōōsyēk tisabu choo /kiitiliilēē keey āk yēē /kēēbēēlchinēē chii ake tukul kōōrōsēēk.

²⁷ Yu kikiikuriik kubēk :bēsyōōsyēchoo tisabu, kukas :Yuutayeek alake chēē kibo yēēmēētaab Eesya kumii :Bāwulō Kōōtaab Yēyiin. Kiiwuruur :Yuutayeekhaa biiko kunam Bāwulō ²⁸ ānkubōloobōl kule, “Biikyoo bo Isrāyēēl, ānkōōyēētyēēchēēch! Inēētootē :chiichiitēnyī biiko tukul ām wōlto ake tukul kung'āloolootēē biikyoo nyēē miyaat, ātēbuutēkyoo āk mbo Kōōyitēnyī. Mā chooto baateey, kāākukwēr mbo subak Kirikiik kukwa biiwuutaab Kōōtaab Yēyiin, kōōntosuur mbo yuutēyū churtaat.” ²⁹ (Kikisimkukas :icheek chiichoo kibo kōōrēētaab Ēfēēsō nyoo /kikēēkuurēē Turōfiimō kuboontootē keey Bāwulō ām kiriing'. Kibērē :icheek tōōs kikiikukwēryoot :Bāwulō chiichoo kuwo Kōōtaab Yēyiin.)

³⁰ Kuchēyē :taariiryēet ām *kiriinkēēt kumukuul, kulābātunēē :biiko komoswookik tukul chēbo kiriinkoonoo /ānkēēnāmē Bāwulō /ānkiichuutootē kung'eetee Kōōyoto bo Yēyiin /ānkēēkērē orootunwēkaab biiwuut areet akeenke. ³¹ Kumii :bichoo kusyēēmē kule kubakach Bāwulō, kuyityinē :ng'aleechaa nyēē wōō nyēbo lukēētaab Rooma kule kimā mining' :wōōrōoryēēt *kiriinkēētaab Yēērusālēm tukul. ³² Yooto kuwēetooy :kāāntōōyiintonoo bo lukēēt areet akeenke biiko alak chēbo lukēēt chēē wōōyēch āk chēē minkēēch ākoy wōlooto kimii :wōōrōoryēēt. Nto kukāsē :bichoo kiyēyē wōōrōoryēēt chiichoo bo lukēēt āk biikyīi, mānāātākubirsēēt Bāwulō.

³³ Kinam :kāāntōōyiintonoo kibo lukēēt Bāwulō ankumwaayta / keeratee nyōōrōōōnik āyēēng'. Nto mii yoo, kuteebee biiko kule, “Ng'oo :chiichi nto subak kayey nee?” ³⁴ Kiwiirunaat :bichoo ng'al. Kimwooyē :chuut chu, kumwooyē :alake alak. Kunyi, maneemuuch :kāāyooong'iintonoo kunyōōr ng'ālyoontēētaab manta. Kuuyu kibōltōōs :bichoo miisin, kumwooy :chiichoo bo lukēēt kule /kēēkwēryoot Bāwulō kuwo kiyēnkuutaab lukēētaab booryēēt. ³⁵ Yu makuyit :Bāwulō yēē /kikēēloong'tēē, kukōōrōmiit :wōōrōoryēēt miisin kut kukalabaat :biikaab lukēēt. ³⁶ Kibōlootē :biiko choo kirubootē Bāwulō kumwooyootē kule, “Owaang'te chiichi!”

King'āloolchi :Bāwulō biiko

³⁷ Yu kikiikuriik kooyiitita :bichoo kibo lukēēt Bāwulō kiyēnkuung'waa, kumwoochi :Bāwulō kāāntōōyiintonoo bo lukēēt kule, “Ara imuuchāktōōs āmwoowuung' ng'ālyoo?” Kuteebee :chiichooto kule, “Ing'āloolē kuutiitaab Kirikiik? ³⁸ Ibooyē :inyiing' oob Miisir ānku inyiing' :nyoo kiwēēkyēēch keey intōōchi kāwōōtik kisyēērōōk ang'wan kuba suurkwēēn ām bēsyōōsyēk chēē ng'ēri choo kookukeeyta?” ³⁹ Kukētyi :Bāwulō kule,

“Āyēku anii Yuutāyiin nyēbo Taarso ām Kiliikya, chiitaab :kōōrēēt nyēē mābo kiriing' nyēē mātookunoot. Lēyyē, kany baa, āng'āloolchi biiko.”

⁴⁰ Yu /kākēēchāmchi, kōōyyoonyēē barak yēē /kikēēloong'tēē ankumwechee biiko āwunnyēk kusiisyo. Yu kāākusiisyo :bichoo, kumwoochi :Bāwulō Yuutayeek ām kuutiing'waa kule,

22

¹ “Mbo ng'eetaabiya, okas kiyēē āmwooyē nyēē āyēētē keey.” ² Yu kakas :bichoo kung'āloolchinē icheek :Bāwulō ām kuutiitaab Iburaneek, kusiisyo. Yooto kumwooy :Bāwulō kule, ³ “Anii Yuutāyiin. /Kikēēsikyoo Taarso ām Kiliikya, nteenee kyāānērēē kiriinkooni bo Yēērusālēēm. Kiineetaa :Kāmālyēēl ātēbuutēkaab mbo kuuko, ānkyāākiilchi ng'ālyoontēētaab Yēyiin kuu wōloo ōwuuyē :akweek bēsyōōsyēchu. ⁴ Kyāāwusē biiko chēē kirubē kēēltaab Yēēsu kut āmāchē ābākāchē. Kyāānāmootē murēnik āk kooruuk ānkāārātē ākēertooy kō. ⁵ Imuuchē mbo kōōboorwook *:kibkōrōs nyēē wōō āk booyikaab kōōk tukul kule man :ng'aleechu āmwoowook. Kikōōno mbo :kāāntōōyichoo bārōōnōōk āyibchi mbo ng'eetaabkaamet ām Tamaasko. Kunyoo, kyāāwē wōlooto āmāchē anam biiko sāākweryoonu kukwa Yēērusālēēm /bokiing'woonchi.

⁶ Yu kikiikuriik kuyit :asiista lo nyēbo bēēt, kukariik ayit Tamaasko, kuchō :lēbkēēyyēētaab Yēyiin ām barak ankoolaambuuchaa. ⁷ Āryookyi keey ng'wēny. Nto mii yoo, akas kuutiit nyēē kikuurwo kule, 'Sāwulō, wē, Sāwulō, 'kēē-āmchoo nee?' ⁸ Ākētyi kule, 'Inyiing' ng'oo ōō, mokoryoontēēt?' Kukētwoo kule, 'Anii Yēēsu nyēbo Nāāsārēēt, nyooto imiitē ibārē.' ⁹ Kikas :chōōrōōnuutēkyuu chēē kikēēboontootē keey lēbkēēyyēēt, āmēēbērē kiinkētē kiyēē /kikēēmii /kēēmwoowoo.

¹⁰ Yooto, ateeb kule, 'Ara ayey nee ōō, mokoryoontēēt?' Kuwālwoo kule, 'Ng'eet ānkiwē ākoy Tamaasko. +/ Mākiibooruung' ām wōlooto kiyēē +meeyey.'

¹¹ Kinama :chōōrōōnuutēchooto āwut ānkōōrēētootoo ākoy Tamaasko, kuuyu kikiikutoora :lēbkēēyyoonoo koonyek akor.

¹² Yooto, kuchō :chiito ake ām wōlooto nyēē /kēēkuurēē Anannyaa chokukasa. Kirubē :chiichooto mākuutēkaab Yēyiin miisin ānkikoonyitē inee :Yuutayeek tukul chēē kimiitē wōlooto. ¹³ Kuchō :chiichoo ānkuchokōōyyoonyēēnoo komos ānkumwoowoo kule, 'Ng'eetaabiya Sāwulō, ikaste!' Akaste yooto bakeenke ankaakas inee.

¹⁴ Nto mii yoo, kumwoowoo :chiichooto kule, 'Kookukweying' :Yēyiintēētaab mbo kuuko kule 'inkēt kiyēē māchē :Yēyiin kuyey 'ankiikas Nyoo Karaam Kuchurta 'ankiikas mbo ng'aleek chēē kwoonēē kuutiinyii. ¹⁵ Inyiing' :nyēē +māwēēmwoochi biiko tukul kiyēē !keekasee koonyekuuk āk yiitiikuuk. ¹⁶ Kunyoo ii, tēēkānyē nee? Ng'eet /keebatisaniing' ibuuktē ng'ōōkiswookikuuk ām kaayneenyii.'

¹⁷ Yu kawaayey Yēērusālēēm, nto āmiitē āsooyē ām *Kōōtaab Yēyiin, kuchō :ng'oong'uutyēēt mētinyuu. ¹⁸ Kyaakas Mokoryoontēēt kung'āloolwoo. Kimwoowoo kule, 'Ng'eetee Yēērusālēēm areet akeenke, kuuyu mēēbērē makucham :bichu kiyēē imwooyē kurubta keey āk anii.'

¹⁹ Yooto, ākētyi kule, 'Mokoryoontēēt, ntēē inkētē :bichuutēchu kule kyāāwēētootē :anii kung'eetee *kōōtaab saayee ake ākoy ake ābirootē biiko choo kiiyēnuung' ānkāārātē alak ākēertooy kō. ²⁰ Nto mbo bēsyoonoo /kikēēbākāchē Steefaan sāāyyoonyēē :anii yooto āriibē sirookaab biiko choo kimii kurumiisye ārōōbē icheek kule kikaraam :kiyēē kimii kuyēyē.' ²¹ Yooto, kumwoowoo :Mokoryoontēēt kule, '+Māyooktiing' lōōyin wōlēē mii :biiko choo mā Yuutayeek.' ”

Kiiboor :Bāwulō kule kibo kōōrēētaab Rooma

²² Kiyēbchi yit :biiko Bāwulō, nto yu kāmwooy ng'aleechu, kubōloobōl :biikēy kumwooyē kule, “Obakach chiichi, māyēmāktōōs /tākēēkāsē.” ²³ Kumiitē :bichoo

tākubōltōōs ānkumētooy sirookwaa chēē kiiliiktēē keyy ānkuwurē tēērtit, ²⁴ kumwooy :kāāntōōyiintonoo kibo lukēēt /kēēkwēryoot Bāwulō kuwo kiyēnkuutaab bichoo bo lukēēt. Kimwooy mbo subak kule /bokeebas /ānkiikum sukung'eet /kiinkēt kule kiy nee nyēē kibōlchinē :biiko kurubta keyy āk inee.

²⁵ Yu kimiitē kiimukuunkēnē kule /sikeebas, kumwoochi :Bāwulō kāāyooong'iintēēt ake nyēbo lukēēt nyēē kimii kēēyyo yooto kule, “So, bo man ām wōlēē ōmiitē :akweek /keebas chii nyēbo kōōrēetaab Rooma ānku nyēē /mānāākiinkēt mbo kule boonto lēēlis nto buryo?” ²⁶ Kukāsē :chiichoo kibo lukēēt kuu nyooto, wokumwoochinē nyēē wōō nyēbo lukēēt kule, “Imiitē wēēyēyē nee? Nto yu ākoo bo :chiichi kōōrēetaab Rooma!”

²⁷ Yooto, kuwo :kāāntōōyiintonoo bo lukēēt wōloo kimii :Bāwulō. Nto yitē, kuteebe kule, “Mwoowu, baa, kālē ibooyē kōōrēetaab Rooma?” Kulē :Bāwulō, “Eē, ābooyē wōlooto.” ²⁸ Kumwooy :kāāntōōyiintonoo kibo lukēēt kule, “Ntēē kyaakweyte :anii beesaan chēē chaang' sāāyēku chiitaab Rooma.” Kumwooy :Bāwulō kule, “/Kikēēsichoo āyēku chiitaab Rooma.” ²⁹ Kiichuchuukey keyy areet akeenke :chēē kimāchē kule kōōkuum Bāwulō. Yooto, kunam kuut kāāntōōyiintonoo, yu kēēnkēt kule ākoo kikiikuratee chii nyēbo kōōrēetaab Rooma nyōrōōrōōnik.

Kumii :Bāwulō taayeetaab kōōkwēetaab Yuutayeek

³⁰ Nto yu kāyyēēkunēē, kimāchē :kāāntōōyiintonoo bo lukēēt kōōnkēt kiyēē kiitēechinē :Yuutayeek kurubta keyy āk Bāwulō. Yooto, kootyaakta Bāwulō ānkumwoochi kōōkwēetaab Yuutayeek kōōruruuch keyy kumiitē :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch. Nto tēē yoo, /kēēkwēryoon Bāwulō kuchō taayeetaab kōōkwoonoo.

23

¹ Yooto, kōōrōotoot :Bāwulō booyichooto ānkumwoochi kule, “Mbo ng'eetaabiya, ānkētē kule kyaayey :anii ākoy kura yiisyēenyuu kuyitita kuu wōlēē māktōoy :Yēyiin.”

² Yu kāmwooy :Bāwulō kuu nyooto, kumwoochi :Anannyaa nyoo *kibkōrōs nyēē wōō, biiko chēē kilēēkitēē Bāwulō kule, “Orabaach kuutiit.”

³ Yooto, kumwoochi :nkinee Bāwulō kule, “Makooraachiing' :Yēyiin inying' nyoo iyibē keyy kule itiliil ām wōlēēb saang'. Itiilchoo ng'al kurubta keyy āk wōlēē wuu :kiruutēkaab Yēyiin ānkiimiitē i-iryēē kiruutēchoo yoo imwooyē kule /kiirabaachaa.”

⁴ Kumwoochi :biiko chēē kimii yooto Bāwulō kule, “-Mēētinyē koonyit? Kaaming' :nee yu kēēntosuur kibkōrōs nyēē wōō bo Yēyiin?” ⁵ Kukētyi :Bāwulō kule, “Mbo ng'eetaabiya, -māānkētē mbo kule ākoo kā kibkōrōs nyēē wōō kuu yoo mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule, ‘-Meeng'alaal ng'ālyoo nyēē miyaat ām wōlēē mii :bāytooyikaab biikwook.’†”

⁶ Kiinkētē :Bāwulō kule kiiliinyootiin :bichoo. Ki *Satukaayeeek :alake, nto alak ku *Farisaayeeek. Yooto, kukuur ām kōōk kule, “Mbo ng'eetaabiya, anii Fārisooyiin ānkāāsālu Farisaayeeek. Āmiitē raat yu /kiikumwoo, kuuyu ātinyē mooyēēt kule ng'eētyēē :biiko meet choo kiikubēk.” ⁷ Yu kāmwooy :Bāwulō kuu nyooto, kuchu-unchuun :Farisaayeechaa āk *Satukaayeeek. Yooto mbo subak kubuntēē keyy :kōōkwēēt.

⁸ Mwooyē * :Satukaayeeek kule māng'ēētēē :chii meet, māmii :malayikaan āk tāmirmiroy. Nteenee iyēnchinē :Farisaayeeek ng'aleechaa tukul.

⁹ Kichēy :taariiryēet nyēē wōō kut kung'eētyo :kāānēētikaab kiruutēk alake chēē ki Farisaayeeek ānkumwooy kule, “Nto yu ākoo māboonto :chiichi lēēlis. Inkētē :ng'oo, nto nyuun kāng'āloolchi inee :tāmirmiryēēt nto ku *malayikeet.” ¹⁰ Kikōrōmiit :wōōrōōryēēt kut koosoot :nyēē wōō nyēbo lukēēt kule imuuchē :bichoo kusankatan Bāwulō kule tōng'! Yooto kōōyookto biikyii alak chēbo lukēēt kurekto bokōōsōrunēē Bāwulō kwēēnuutaab bichoo ānkukwēryoot kuwo kiyēnkuung'waa.

22:25 Yēyuut. 16:37 23:1 Yēyuut. 24:16 23:3 Laawi. 19:15; Mat. 23:27-28; Yoowa. 18:22-23 † 23:5 Chuy. 22:28 23:6 Yēyuut. 24:21; 26:5; Kala. 1:14; Filib. 3:5 23:8 Luuka 20:27; Yēyuut. 4:2

¹¹ Nto mii kwēemooy, kōōnookyi :Mokoryoontēēt Bāwulō ānkulēēnchi, “Bāwulō, -mēēmuy, ikiil. Kuu yoo 'kwēē-āmchi biiko ām Yēērusālēēm kurubta keey āk anii, +maweeyey kuu nyooto ām Rooma.”

/Kikeeyey ruurumuut kule /keebakach Bāwulō

¹² Nto mii bēsyēēt nyēē kiikēērē, kōōruruuch keey :Yuutayeek ankuyey ruurumuut. Kyaam muumeek kule mākoy kwaam nto kuyye kiy kut kukas kurook kule kaakume :Bāwulō. ¹³ Kikēēytēē :bichoo kiyēyē ruurumuunoo artam. ¹⁴ Kiba ākoy wōlēē kimii :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk booyikaab kōōk ānkubokumwooy kule, “Kaakyaam :acheek muumeek nyēē -mākiiyēyē lēt kule -mākyoomē āmnyoo ake tukul nto keeyyey kiy ake tukul ākoy kut keekas kule kaakeebakach Bāwulō. ¹⁵ Koong'eet :akweek āk booyikaab kōōk oyooyi nyēē wōō nyēbo lukēēt kuutiit kule /kēēkweryoon chiichi kuchō taayeeng'woong' ōmāchē kule tōōnyōōru ng'aleek chēē yēmootiin kurubta keey āk chiichi. Kēēchōbootiin :acheek keebakach chiichi kumanaayit yuutēyu!”

¹⁶ Nteenee yu kawokukas :wēritaab chēēbto nyēbo Bāwulō ruurumuunoo, kuwo ākoy kiyēnkuutaab lukēētaab booryēēt ānkuwokuchiilchi Bāwulō ng'aleechaa. ¹⁷ Kukuur :Bāwulō kāāyooong'iintēēt ake nyēbo lukēēt ānkumwoochi kule, “Kwēryootē, baa, wēeri kuwo wōlēē mii :nyēē wōō nyēbo lukēēt. Ākāsē kule boonto ng'ālyoo nyēē māchē kumwoochi.”

¹⁸ Yooto, /kēēkweryoot wēritkēy ākoy wōlēē mii :nyēē wōō nyēbo lukēēt. Yu kayit, kumwoochi :chiichoo kibo lukēēt nyiin ki wōō kule, “Kēēyookwoo :kibratyaantaanaa /kēēbērē Bāwulō kuut. Nto āyitē yēē kāmii, kusoomo kule amutu wēeri kuchō wōlēē imiitē, kuuyu boonto ng'ālyoo nyēē māchē kumwoowuung'.” ¹⁹ Kunam :nyēē wōō nyēbo lukēēt wēeroo āwut ānkuwēeto komos sukwaamee lōkōōy. Kiteebē kule, “Kēēbērē nee?” ²⁰ Kumwoochi :wēritkēy kule, “Kāākuchāmchiin :Yuutayeek kule ikweryootē Bāwulō tuun /bokiiyoong'tēē taayeetaab kōōkwēēt /sitākēēbēer ng'aleek chēē yēmootiin kurubta keey āk inee. ²¹ Kunyi ii, boontēēt, -mēē-āsyi keey bichoo, kuuyu mii :alake chēē kēēytēē artam chēē māchē kule kuriibchi Bāwulō kēēlto sukubakach. Kaakwaam :bichoo muumeek kule mākoy kwaam āmnyoo nto kuyye kiy mbo kisich, nteenee ākoy kukas kurook kule kaakubakach Bāwulō. Chōbootiin mbo kuu nyiitēnyi kumāchē kukas kuutiing'uung' ām ng'ālyoontoonoo māchē kusoomiing'.”

²² Yu keewaany :wēeroo ng'aleechaa, kumwoochi :nyēē wōō nyēbo lukēēt kule kuwēēchi keey, nteenee kiikāloonchi kule -māwokumwoochi chii ake tukul kule kāākumwoochi inee ng'aleechaa.

/Kikiwuuy Bāwulō kuwo Kayisareeya

²³ Nto mii yoo, kukuur :nyēē wōō nyēbo lukēēt kāāyooong'ikyii āyēēng' chēbo lukēēt ānkumwoochi kule, “Obchey lukēēt nyēbo biiko chēē yitē bokolwookik āyēēng' kuyeyta keey kuba Kayisareeya. Nto yityo, oyeyte lukēēt nyēē bēētēē faraasiinek nyēbo biiko chēē yitē tāmānwookik tisab āk lukēēt nyēbo ng'otwēēk nyēbo biiko chēē yitē bokolwookik āyēēng' kuba :tukul Kayisareeya kwēēmowuuni ku asiistaab sōmōk. ²⁴ Ōyēytoochi nkinee Bāwulō faraasiinek cheechii sukuyitita nyēē karaam wōlēē mii :kāāntōōyiintēēt Fēēliikis nyoo iyyoonkyinē yēēmoonoto.”

²⁵ Kisirta :nyēē wōō nyēbo lukēēt barweet kubeeta :bichooto nyēē kimwooyē kule:

²⁶ Kuyityiing' :barwaani inying' boontēēt nyēē koonyitoot, Fēēliikis. Āsubooyiing'.

²⁷ Āmāchē ābooruung' kule kinam :Yuutayeek chiichoo, nto yu kikiikuriik kubakach, waararaach :anii āk biikyuu kuuyu kyaakas kule ki chii nyēbo kōōrēetaab Rooma. ²⁸ Nto kuuyu kyāāmāchē ānkēt kule ām nee sukōōtēēyiis :bichoo miisin kurubta keey āk chiichoo, ākweryootē ākoy kōōkwēetaab booyikwaa. ²⁹ Yooto ānkēt kule ākoo kirubtooy keey :riirikwaa āk ng'ālyoo nyēē nāmē keey āk kiruutēkwaa, nteenee kimāmii mbo :lēēlis nyēē kiyemaat /kiitiilchi kume nto mbo /keerat. ³⁰ Yu /

kābokēēmwoowo kule /kēēmiitē /kēēyēchinē ruurumuut kule /keebakach, atii kule āyokoowu kuchō wōlooto imiitē. +Māāmwoochi biiko choo ing'unyng'uung'tōōs kubo inee kule kuyibuung' riirikwaa.

Anii nyoo Kilaawutiyo Lusiiya.

³¹ Kikoonyit :lukoonoo bo booryēēt ng'aleekaab nyēē wōō. Kibeeta Bāwulō kwēē-mowuunooto ākoy wōlēē /kikēēkuurēē Antibaatri. ³² Yu kāyyēēkunēē, /kēēmwoochi lukēēt nyoo kibo faraasiinek kule kutas taay āk Bāwulō ankooyeey :chuut kiyēnkung'waa. ³³ Nto yu kabokuyit :choo Kayisareeya, kōōkoochi kāāntōōyiintonoo kibo wōlooto barwaanaa ānkōōyokoochi nkinee Bāwulō. ³⁴ Kisuman :bāytooyiintonoo barwaanaa ankuteeb kule, “Bo :Bāwulō yēēmēēt nkōnō?” Yu kakas kule ākoo kibo Kiliikya, ³⁵ kumwoochi kule, “+Maakas ng'aleekuuk, yoo kaakuyit :biiko choo ing'unyng'uung'tōōs kubo inyiing'.” Nto mii yoo, kumwaayta :bāytooyiintonoo /kēēkwēryoot Bāwulō /bokiimiiny kaab *Ērōōtē /ānkēēriib.

24

Kumii :Bāwulō taayeetaab Fēēliikis

¹ Nto mii yoo, yu kaakukeeyta :bēsyōōsyēk muutu kuchakee /kākēēkwēryoot Bāwulō, kuwo :kibkōrōs nyoo wōō ākoy Kayisareeya. Kiwēeto keey booyik alak āk chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Tērtuulō nyēē kikōrōōm ng'alaaleet. Kiyib riirikwaa kuba wōlēē mii :bāytooyiintēetaab yēēmoonooto. ² Yu /kābokēēkuur Bāwulō kuwo kō, kōōyoo :Tērtuulō ānkumwoochi Fēēliikis kule, “Boontēēt nyēbo koonyit, kōōkēēng'ērēkyi :acheek bāytooyiisyēēng'uung' nyēbo tāloosyēēt ām bēsyōōsyēk chēē chaang'. !Kweeyey nyēē karaam simikas taay ankiweechweech ng'aleek alak sukung'eet kutas taay :kōōrēēnyoo. ³ Boontēēt nyēē koonyitoot, Fēēliikis, karaam :bāytooyiisyēēng'uung' ām wōlto ake tukul ānkēēng'ērēkyinē ām kēēlto ake tukul kuyitita. ⁴ Nteenee ii, nyēē wōō, āsoomiing' kule -meechaas iyēbchi yit kiyēē kēēmāchē kēēmwoowuung' ām nwookinto.

⁵ Boontēēt, mii :chiichi kuyibu nyalilta kōōrooni. Iwuruurootē Yuutayeek ām kōōrēēt kumukuul kuyey wōōrōōryēēt. Inee mbo :nyēē intōōchinē biiko choo kiikoobetyeeny keey ankurub nyoo bo Nāāsārēēt. ⁶ Kookusyeeem mbo subak kunyeeree *Kōōtaab Yēyiin. Kiyeyeech :ng'ālyoontoonooto keenam.* ⁸ Kunyi, yoo 'kēēkuumu nkit, +meekas kule ākoo man :kiyēē kēēmwooyē :acheek kurubta keey ākoo chiichi.”

⁹ Kiirōōbēr :nkicheek Yuutayeek kule ki man :ng'aleechaa.

¹⁰ Yu kānyōōr :Bāwulō bārooyinto kung'alaal, kulē, “Ānkētē kule ām kēnyisiyēk chēē chaang' choo kookukeeyta, inyiing' :nyēē kwēētiilchinē biiko ng'aleek ām yēēmoonitēnyī. Kunyoo, ang'erechaat ayeet keey ām taayeeng'uung'. ¹¹ Imuuchē chēēbēeru kule manaakeeyta :bēsyōōsyēk tamanu āk āyēēng' kuchakee kyāāwē :anii Yēērusālēēm wāākutunkyī Yēyiin. ¹² Mānāānyōōrwoo mbo :murēchu iyyoong'tēēnoo kōōk ākwiilē keey āk chii ake tukul ām *Kōōtaab Yēyiin nto, mbo āwuruurootē biiko ām kooriikaab saayeet nto, mbo ām wōlto ake tukul ām Yēērusālēēm. ¹³ Māmii mbo :kiyēē iboorunēē :murēchu kule man :ng'aleechu mwooyē :icheek kurubta keey āk anii.

¹⁴ Ānkoo kuwuu nyooto, āchāmchiintōōsii kule ākutunkyinē Yēyiintēetaab mbo kuuko kuu chii nyēē rubē kēēlooto /kēēmwooyē kule machurtaat. Āyēchinē kiy ake tukul nyoo chāmchiintōōs āk wōlēē wuu :kitaabuutaab kiruutēk ānku nyoo /kikeesir ām kitaabuutaab *wōōrkooyik. ¹⁵ Āboontēē Yēyiin mooyēēt kuu wōloo wuu :murēchuutēchu kule mākung'ēētyēē meet :biiko choo churtootiin ākoo choo bo ng'ōōki. ¹⁶ Kunyi, ātitirē kwaak āriibē keey ku -maayey ng'ālyoo nyēē -mēēng'ērēēchē Yēyiin āk biiko.

24:1 Yēyuut. 23:2 24:5 Yēyuut. 17:6 * 24:6 Tinyē :siruutēk alake ng'aleechu: Kikēēmāchē kiikuumu inee kurubta keey āk wōlēē mwooytooy :kiruutēkyoo. 7 Nteenee kichō :Lusiiya nyoo kāāyooong'liintēēt nyēē wōō nyēbo lukēēt ānkōōmbōrunēēnēēch, 8a ānkumwoochi biiko choo kiitēyētōōs kubo inee kule kukwa wōlēē imiitē. 24:6 Yēyuut. 21:28 24:14 Yēyuut. 9:2 24:15 Tān. 12:2; Yēyuut. 4:2; 23:6 24:16 Yēyuut. 23:1; 1Kōōr. 4:4; 2Kōōr. 1:12; 2Tēm. 1:3

¹⁷ Kikyaang'eetee Yēerusālēēm ānkāāminy saang' ām kēnyiisyēk chēē chaang'. Nto yityo, āchōō Yēerusālēēm āyibchi biikyuu chēē bānoon tukuuk chēē kāchāyēētyēēchinēē ankuchaabeel kōrōsēēk. ¹⁸ Kyāātiliil yu kinyōōrwoo :murēchooto ām biiwuutaab *Kōō-taab Yēyiin. Kimāāboontē keyy biich chēē chaang' ām wōlooto, āmēēbērē mbo kyāāmiitē āyēyē wōōrōōr ake tukul. ¹⁹ Nteenee kimii :Yuutayeek alake chēbo yēēmēetaab Eesya wōlooto. Yoo icheek chēē kimwooyē, kumāchāktōōs kumii taayeeng'uung' raat bokumwooy kiy nyēē boonto kurubta keyy āk anii. ²⁰ Nto yoo māwuu nyoo, kumwooy :murēchuutēchu mii yuutēyu lēēlisto nyēē kinama, yoo kyāāmiitē taayeetaab booyikaab kōōk. ²¹ Tōōs kiito akeenke baateey nyēē miyaat nyēē kyaayey ku yoo kyāāmwooyē kule, 'Kōōyyoong'tēēnoo sōō, kōōk, kuuyu āboontēē mooyēēt kule ng'eētyēē meet :biiko choo kiikubēk.' ”

²² Nto mii yoo, kumwooy :Fēēliikis nyoo inkētē kēēliitēnyēēb Yēesu nyēē karaam kule, “Kāāyyoong'tē ng'aleechu ākoy kut kuchō :Lusiiya nyoo :inee nyēē wōō nyēbo lukēētaab booryēēt.” ²³ Yooto, kumwoochi :Fēēliikis kāāyyoong'iintēēt ake nyēbo lukēēt nyēē kimii yooto kule, “Riib Bāwulō āmēēbērē miisin. Ibākookyinē bārooyinto kisich nyēē kakasee keyy āk chōōrōōnuutēkyii /sikēyibchinē mbo kiyēē mächē.”

Kyoomchi :Bāwulō Fēēliikis āk Turusiila kurubta keyy āk Yēesu

²⁴ Yu kakeeyta :bēsyoōsyēk chēē ng'ēri, kuchōōnto keyy :Fēēliikis cheebyoosyeenyii Turusiila nyēē ki Cheebyuutayaa. Yooto, kōōyookto /bokēēkuurchi Bāwulō kuchō yēē kimiiitē :inee kumāchē kuyēbchi yiit ng'aleekyii. Nto yitu :Bāwulō, kung'alaalee kule mächē kōōkoosēē keyy :biiko *Kāārārookiintēēt Yēesu. ²⁵ Nto yu kāwokumwooy :Bāwulō kule mächāktōōs kuchurtootiin :biiko, kuriibē keyy, anku +/mākiitiilchi ng'al ām bēsyeēt nyēē mākuchō, kumuy :Fēēliikis. Yooto, kumwoochi Bāwulō kule, “Kutēēniit chooto ra ēē, wē. Imuuchē iwēēchi keyy ākoy ākuuriing' subak.” ²⁶ Kiiyooktooy /kibokēēkuurchinē Bāwulō kibtaman chokwoomēē lōkōōy ānkumāchē kule kuyibchi inee :Bāwulō chēēbkiisyoong'.

²⁷ Yu kakeeyta :kēnyiisyēk āyēēnku, kookeer :ake nyēē /kikēēkuurēē Bōrkiiyō Fēēstō bāytooyiisyeētaab yēēmoonoo. Nto kuuyu kimāchē :Fēēliikis kule koong'erech Yuutayeeek kubakaakta Bāwulō kurataat.

25

/Kikēēkweryoot Bāwulō taayeetaab Fēēstō

¹ Yu kakeeyta :bēsyoōsyēk sōmōku kuchakee /kakeetool Fēēstō kōōntōōchi yēēmoonooto bo Yuuteeya, kuwo Yēerusālēēm. ²⁻³ Nto yu kayit, kukwoonchi :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk kāāntōōyikaab Yuutayeek ānkumwoochi riirikwaa kurubta keyy āk Bāwulō. Kisoom mbo kule kōōwu Bāwulō kuwo Yēerusālēēm sukuriibchi kēēlto ankubakach. ⁴ Yooto, kukētyi :Fēēstō kule, “Rataat :Bāwulō ām Kayisareeya ānkāāmiitē :anii āwēētii wōlooto ām lēēkitō. ⁵ Yoo ākoo mii :ng'ālyoo nyēē miyaat nyēē kiikuyey, ōmwoochi biikwook alak kukwa wōlooto bokumwooy riirikwaa kurubta keyy āk inee.”

⁶ Yu kāākōōbuur :Fēēstō Yēerusālēēm bēsyoōsyēk sisiit nto taman, kurēkto Kayisareeya. Nto yu kāyyēēkunēē, kukuur kōōkwēēt ankumwaayta /kēēkweryoon Bāwulō kuchō kōōk. ⁷ Yu /kakiyiitita Bāwulō, kōōmuutmuut :Yuutayeek chēē kikiikukwaanee Yēerusālēēm ānkumwooy ng'al chēē chaang' chēē kimāyēētyēēchinē kiy.

⁸ Yooto, kutuuch keyy :Bāwulō kule, “Manaayey kiy ake tukul nyēē mächāmē :kirutēkaab Yuutayeek, nto anyeeree *Kōōtaab Yēyiin, nto mbo āntosuur *Kayisaar.”

⁹ Kuuyu kimāchē :Fēēstō kule koong'erech Yuutayeek, kuteebē Bāwulō kule, “Ara iyeytaat keyy iwē Yēerusālēēm suwāāyyoong'tēēniing' kōōk ām wōlooto kurubta keyy āk ng'aleechu?” ¹⁰ Kukētyi :Bāwulō kule, “Āmiitē :anii raat taayeetaab kōōkwēētaab biikaab

Rooma yēē yēmāktōōs kule /kiikumunēēnoo. Mānāyēchi Yuutayee kiy ake tukul nyēē miyaat kuu wōloo inkētitooy :nkinyiing'. ¹¹ Nto yoo ākoo kāmii :kiyēē miyaat nyēē kyaayey nyēē nyoolchoo /keebakachaa, ku -maanyokoor meet. Nto yoo ākoo mwooyē :Yuutayeechu ng'aleek chēē mātinyē manta kurubta keyy āk anii, kumāmii :chii nyēē boonto kāamuukēywēēk kōōyokoochoo icheek. Āmāchē /kiyokoochoo *Kayisaar.”

¹² Yooto kōōrwooch :Fēēstō āk kiirwookikyii, nto mii yoo, kumwoochi Bāwulō kule, “Keemwaay kule imāchē /kiyokoochiing' Kayisaar, +mēēwē wōlooto.”

Kyaam :Fēēstō lōkōōy āk bāytooyiintēēt Akiriiba

¹³ Yu kabokukeeyta :bēsyōōsyēk chēē ng'ēri, kuwo :bāytooyiintēēt Akiriiba āk cheebyoosyeet ake nyēē /kikēēkuurēē Bēērnikē* bokoosubaay Fēēstō. ¹⁴ Nto kuuyu kibēēnyēē wōlooto bēsyōōsyēk ku chaang', kwaam :Fēēstō lōkōōy āk bāytooyiintonoo kurubta keyy āk ng'aleekaab Bāwulō. Kimwoochi nyiin kule, “Miitē, naas, :chiito ake nyēē kibakaakta :Fēēliikis kurataat. ¹⁵ Yu kāwāāwē Yēērusālēēm, kukwoonchoo :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk booyik chēbo Yuutayee ānkubokumwoowo ng'al chēē itēyēē keyy kurubta keyy āk chiichi kumāchē kule /kiitiilchi ng'al. ¹⁶ Yooto, āmwoochi bichoo kule mā ātēbuutēkaab biikaab Rooma /kiiruusta chii kumātuuyo āk nyoo riirēē keyy kubo inee ānkunyōōr bārooyinto nyēē kayeete keyy. ¹⁷ Nto yu kabokeekwaante keyy ākoy wōli, manaakaay keyy mbo kisich, nteenee kyāākuur kōōkwēēt kutuuyo ām bēsyēēt nyēē kiikēērē ankaamwaayte /kēēkwēryoon chiichoo kuchō kōōk. ¹⁸ Nto yu kāwokung'alaal :biiko choo kiyibu riirik, kumāmii mbo :ng'ālyoo nyēē kimwooy kule kiyey :chiichoo kuu wōlēē kyāāsōōtitooy. ¹⁹ Nteenee kimwoowo ng'al chēē kichuunchuunootiin kurubta keyy āk wōlēē kisooytooy :icheek āk subak kurubta keyy āk chii nyēē kiikume nyēē /kēēbērē Yēēsu nyēē kimwooy :Bāwulō kule soboot. ²⁰ Kimāātinyē wōlēē +maakuuyte ng'aleechaa. Kunyoo, ateebee inee yoo chāmē /kēēkwēryoot kuwo Yēērusālēēm /bokiikumunēē wōlooto kurubta keyy āk ng'aleechaa. ²¹ Yu kāwokumwooy :Bāwulō kule /takeekanyee ng'aleechaa *Kayisaar, amwaayte /tākēēriib ākoy /kēēkwēryoot kuwo wōlooto.”

²² Yooto, kukētyi :Akiriiba Fēēstō kule, “Āmāchē :anii āyēbchi yiit chiichi.” Kumwoochi :Fēēstō kule, “+Mēēyēbchi yiit tuun.”

Kumiitē :Bāwulō taayeetaab Akiriiba

²³ Nto yu kāyyēēkunēē, kuwo :Akiriiba āk Bēērnikē kuboonto keyy biiko alak chēē ki wōōyēch āk chēē kitookunootiin ām kiriinkoonooto ankootenteen :tukul ākoy kōōk. Kōōyookto :Fēēstō kuut kule /kēēkwēryoon Bāwulō. ²⁴ Yooto, kumwooy :Fēēstō kule, “Bāytooyiintēēt Akiriiba āk biiko tukul choo oboontē keyy, okas chiichi. Kōōkukwoonchoo :Yuutayee kutēē yēē tēē ām Yēērusālēēm āk mbo ām wōli bo Kayisareeya kubōlē kule māyēmāktōōs /tākēēkāsē kusoboot. ²⁵ Nto ābērē ārōōtootē, kumāmii :kiy mbo nyēē kiikuyey :chiichi nyēē misiyinē /keebakach. Nteenee kuuyu kimāchē :chiichi /kiyyoong'tēē taayeetaab bāytooyiintēēt nyēē wōō, amwaayte /kēēkwēryoot kuwo Rooma. ²⁶⁻²⁷ Nto ābērē ālē, kumāmii mbo :kiy nyēē āmuuchē asir kurubta keyy āk chiichi nyēē +/mākēēyibchi nyēē wōō. Ākāsē kule mā karaam /kēēkwēryoot chii nyēē rataat /āmākiiboor lēēluutyēēt nyēē boonto. Kunyoo ii, boontēēt, kāākwērū kuchō taayeeng'woong' akweek tukul nto miisin kuchō taayeeng'uung' inyiing' Akiriiba, sukung'eet yoo kātook :kiy ām wōlēē +/makeekuuyta, +māānyōōru kiyēē +maasir.”

26

¹ Yooto, kumwoochi :Akiriiba Bāwulō kule, “/Kāākēēyootuung' iyeet keyy.”

Kiyeeet keyy :Bāwulō ām taayeetaab Akiriiba

25:12 Yēyuut. 23:11; 25:21, 25; 28:19 * 25:13 Kituubchēē :Akiriiba kooruuchu: Bēērnikē āk Turusiila. 25:14 Yēyuut. 24:27 25:19 Yēyuut. 18:14-15 25:23 Luuka 23:8; 21:12

Kōōtōrōōr Bāwulō āwut, ānkumwooy kule, ² “Bāytooyiintēēt Akiriiba, ang'erechaat ra āyyoonyēē taayeeng'uung' āmwooyē ng'aleek chēē āyēētēē keey kurubta keey āk ng'aleek tukul choo mwooyē :Yuutayeek kurubta keey āk anii. ³ Ang'erechaat kuuyu inkētē :inyiing' nyēē karaam ātēbuutēkaab Yuutayeek āk mbo kiyēē kēēchuunchu-unnyēē. Kunyoo ii, boontēēt, āsooyiing' kule imuyte ānkiiyēbchi yiit kiyēē āmiitē waamwooyē.

⁴ Inkētē :Yuutayeek tukul ām Yēērusālēēm wōlēē kiwuu :soboonnyuu kung'eetee āmining'. ⁵ Kiikōōnkētoo bēsyōōsyēk chēē chaang' ānkōōmuuchē mbo kōōboor, yoo chāmē, kule kyāābooyē *Farisaayeek choo kikōōmēch miisin ām riibsēētaab kiruutēk. ⁶ Neennyi /kākiiyyoong'tēēnoo kōōk /kiikumwoo, kuuyu ākēnēē keey kiyēē kikuurtōochi :Yēyiin mbo kuuko. ⁷ Kumii :Yuutayeek tukul kuyēyē yiisyēētaab Yēyiin bēēt āk kwēemooy, kōōkēnēē keey kukas kule makuyeyakay kuu yoo /kikēēkuurtōochinē. Boontēēt nyēē wōō, ng'ālyoontooni /kiikēnēē keey :nyēē kayey :Yuutayeek kōōyyoong'tēēnoo kōōk. ⁸ Kunyoo, ātēēbē kule ām nee yu simōōyēnchinē :akweek kule ing'ēētēē :Yēyiin meet chii nyēē kaakume?

⁹ Kyaachamte :nkani kule asyeem kēēlto ake tukul nyēē kiimuuchāktōōs akwiil Yēēsu nyēbo Nāāsārēēt. ¹⁰ Kyaayey kuu nyooto ām Yēērusālēēm. Ām kāāmuukēywēēk chēē kikōōno :mbo kibkōōrōs chēē wōōyēch, kyāānāmootē biikaab Yēēsu wōlēē wōō ānkāākērtōoy kō. Nto yoo /kābokiitiilchi kule /keebakach, ku anii akeenke nyēē kyāāyibē āwut barak āchāmchiintōōsii. ¹¹ Kyāāwēēsyētootēē kooriikaab saayeet chēē chaang' āng'woonchinootē biiko ānkāāsyēēmē ākērchi koong' kutayee keey ng'aleekaab Yēēsu. Kyāākōrōmiitu miisin kut ā-āchinē mbo kiriinkōōsyēk chēbo saang' wāāwusē alak chēē kimii wōlooto.

¹² Nto mii bēsyēēt ake ām booniinēk chēē wuu chooto, kyāāmiitē āwēētii Tamaasko kukāākukōōno :mbo kibkōōrōs chēē wōōyēch kāāmuukēywēēk kule anam bichu. ¹³ Nto makuriik kuyit āsiiswēkaab bēēt, kutāāmiitē kēēltaab too āwēētii ii, mokoryoontēēt, kuchōōnēē :lēbkēēyyēēt barak nyēē kiilēkēchēēchē kusiir asiista. Kiikweny yooto kyāāmiitē āk chōōrōōnuutēkyuu. ¹⁴ Kikiiryakte keey :tukul, nto mii yoo akas :anii /kēēkuuru ām kuutiinyuu kule, 'Sāwulō, wē, Sāwulō, 'kēē-āmchoo nee? Nto yu 'kēēlityi keey ng'ot, yoo imiitē iwēēkyoo keey kuu nyooto.'

¹⁵ Yooto, ateeb kule, 'Inyiing' ng'oo oō, mokoryoontēēt?' /Kēēkētwoo kule, 'Anii Yēēsu, nyooto imiitē ibārē. ¹⁶ Kunyi, ng'eet. Kāābooruung' keey saakweying' iyēku motwooriintēēnyuu ankiimwaaytaate kiyēē 'keekas kurubta keey āk anii āk mbo kiyēē +māābooruung'. ¹⁷ +Māāriibiing' yoo keenyaliiliing' :biikuuk āk choo mā Yuutayeek. Āmiitē wāāyooktiing' ¹⁸ isōōwunootē icheek kuweeksee wōlēē mii :mēēnānēēt kukwa wōlēē mii :lēbkēēyyēēt ankung'eetee :rātiisyēētaab Kibrōkōsyoontēēt kukwa wōlēē mii :Yēyiin. Yoo keekaaseenaa keey :bichoo, +māānyōōchi kaat /ānkiiyiityi wōlēē mii :choo kyāātiliil.'

¹⁹ Kunyoo ii, bāytooyiintēēt Akiriiba, manaatay :anii āyēnchi ng'oong'uutyoonoo kichōōnēē barak. ²⁰ Kyāā-āmchi kurook biiko chēē kimii Tamaasko kule kuweeksee choolwookātēēng'waa ankucham Yēyiin ānkōōboorunēē yēyuutēk kule kiikuweek. Nto yityo, chāā-āmchi nkicheek chēbo Yēērusālēēm āk chēbo Yuuteeya kumukuul āk mbo bōrōryōōsyēk tukul choo kimā Yuutayeek. ²¹ Ng'ālyoontoonooto :nyēē kiyey Yuutayeeku kunama āmiitē biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin ankusyeeem kule kubakachaa. ²² Nteenee kiyēētyēēchinoonwoo :Yēyiin ākoy kura. Kunyoo, āmiitē ra kāāyyoony yuutēyū ā-āmchinē lōkōōywēchu biiko chēē minkēēch āk chēē wōōyēch. Mēēbērē āmiitē āmwooyē chēē kaatasee kusiir choo kimwooyē *:wōōrkooyikaab Yēyiin āk *Muusa kule makuyeyakay. ²³ Kimwooy kule makunyalil *:Kāārārookiintēēt anku inee :nyēē mākyēk

nyēbo taayta /kiing'eetee meet kwoorōorchi Yuutayeeek āk mbo choo mā Yuutayeeek lēbkeēyyēēt.”

²⁴ Yu kāmwooy :Bāwulō ng'aleechaa, kunam kuut :Fēestō ānkulēenchi, “Kāākubunuung' mēt, wē, Bāwulō! Kaakuyeying' :sumanaanaang'uung' kooraan :mēt.” ²⁵ Kukētyi :Bāwulō kule, “Fēestō, boontēēt nyēē wōō, mānāābunwoo :mēt mbo kisich. Kiyēē āmiitē āmwooyē ku kiy nyēē yemaat anku bo manta. ²⁶ Inkētē mbo :nkinee bāytooyiintēēt kubooyiit man ng'aleechaa kuuyu mēēbērē kiyēyāksēē wōlēē kimābo laat. Kunyoo, āmuuchē mbo āmwoochi nkinee nyēē māmii :muyātēēt.

²⁷ Boontēēt, bāytooyiintēēt Akiriiba, iyēnchiintōōsii :inyiing' āk ng'aleekaab *wōōrkooyik? Ābērē iyēnchiintōōsii.” ²⁸ Kukētyi :Akiriiba kule, “Lēēkit iweechaa āyēku chiitaab Kiriistō.” ²⁹ Kuwālchi :Bāwulō kule, “Yoo kā lēēkit, nto ku lōō, āsooyē Yēyiin kule māyēk inyiing' baateey :nyēē kaweeek, nteenee chii ake tukul nyēē mii kuyēbchinē yit kiyēē āmwooyē sookerkeyiitu anii, nteenee baateey kēētēerchiinē kubo nyōrōōrōōnichu.”

³⁰ Kōōyoo :Fēestō, Akiriiba āk Bēērnīkē ākoo mbo nkicheek choo kiboonto keey tukul ankuba saang'. ³¹ Kibokumwoochiin kule, “Ntēē māmii :chiichi kuyēyē ng'al chēē yēmāktōōs /keebakach, nto mbo kule /keekerta kō.” ³² Yooto, kumwoochi :Akiriiba Fēestō kule, “Nto kāmānāāmwooy :chiichi kule /bokiiyoong'tēē taayeetaab *Kayisaar, nto /kaakiityaakta.”

27

Kiwēētēē Bāwulō mwēēnkēēt ākoy Rooma

¹ Nto mii yu /kikiikiitiil kule keebe kōōrēetaab Itaalya, /kiiyokoochi Bāwulō āk kibratiiyeyek alak chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Yuulyō nyēē ki nyēē wōō nyēbo lukēetaab kaab *Kayisaar.

² Yooto, keelaany mwēēnkēēt nyēē kitākyinē keey Atiramiito nyēē kimii wokumurē kiriinkōōsyēk chēē kimii sakaramteet nyēbo yēmēēetaab Eesya. Kikēēboontootē keey Aristaaroko, chiitaab Maketoonnya nyēē kichōōnēē Tēēsālōōnikē.

³ Yu kāyyēēkunēē, keeyit Sitōōn kosolēny. Yooto, kuyēchi :Yuulyō Bāwulō nyēē karaam kuchāmchi kuwo wōlēē mii :chōōrōōnuutēkyii /sikiikoochi kiy nyēē kāyēētyēēchinēē keey. ⁴ Nto mii bēsyēēt nyēē kiikēērē, kēēng'ēētyēē yooto subak ankeenam baanta ām mwēēng', nto kuuyu kitākyēēch keey :wusōōnēēt nyēē nyikiis, keesyeb komosta nyēē kiiyeelaat nyēbo Kubrō ānkēētākyi keey tō. ⁵ Nto yu kikiikeebeetee mwēēnkēēt keekeeytee sakaramteetaab yēmēēetaab Kiliikya āk nyēbo Bamfulyaa, keeyit Muura, *kiriinkēēt nyēē kimii yēmēēetaab Lukiiya. ⁶ Kinyoorta yooto :chiichochoo ki wōō nyēbo lukēēt mwēēnkēēt ake nyēbo *kiriinkēēetaab Alekisaantria nyēē kimii kuwēētii Itaalya. Yooto, kumwoowēēch kule keelaany mwēēnkoonoo.

⁷ Kiwuuyiityēēch :baanta miisin nto bokēēyitē Niitō. Nto kuuyu kiitaayeeneech :wusōōnēēt keetas taay āk kēēloo, keeweech keey kēētākyi keey cheeronko ankeerub wōlēē kimāwusunēē :yoomeet ām Kērēētē. Kikēēmur yēēt ake yēē /kikēēkuurēē Salmoone. ⁸ Kinyikisyēēch :wusōōnēēt miisin yu kākēētākyi keey tinkeey. Kikeebe ām wuuyinto kut bokeeyit yēēt ake yēē /kikēēkuurēē 'Sakaramteet nyēē Yimu' nyēē kilēēkitēē *kiriinkēēetaab Laseeya.

⁹ Kikiikiiboot āsiiswēk chēē chaang' kubo wusōōnoonoo ānkimii wokumiyātiitu :baanta kuuyu kimii kuriiku :bēsyōōsyēk chēē kōrōōm :wusōōnēēt.* Yooto, kumwooy :Bāwulō kule, ¹⁰ “Murēchu, nto yu ākāsē kule mii wokumiyātiitu :baani. Yoo katakeetas taay makunyeerakay :mwēēnkēēt ānkubootyo :tukuuchu mii mwēēng' ānkiiboot mbo

26:23 Isa. 49:6; Yēyuut. 5:42; 11:18; 1Kōōr. 15:23 26:26 Yoowa. 18:20 26:28 Yēyuut. 11:26 26:31 Yēyuut.

23:29 26:32 Yēyuut. 25:11-12 27:2 Yēyuut. 19:29 27:3 Yēyuut. 24:23 * 27:9 Mwooyē :yuutēyu kule yoo kaakukeeyta :bēsyēēt nyoo /kēēkirē āmiisyēēt.

soboonwēkyoo.” ¹¹ Kitay :Yuulyō kiyēē kimwooy :Bāwulō ankucham ng'aleekaab chi-itaab :mwēēnkēēt āk chēbo nyēē kiiyyoonkyinē mwēēnkēēt. ¹² Nto kuuyu kimāyēmāksē kōōbuur yooto bo sakaramtaanaa kut kukeeyta :bēsyoōsyēkaab wusōōnēēt, kookaykaay :biiko wōlēē wōō kule keetas taay ākoy Fōyinikē. Ki sakaramteet :nyiitēnyi ām Kērēētē nyēē kikaraam bokiimuunyēē ānkiimuuchē :chii kuyityi kubununēē tinkēywoōsyēkaab cheeronko nto nyēbo tō.

¹³ Nto yu kāwus :yoomeet muut nyēbo komostaab cheeronko, koosoot :icheek kule kāākuyityiin :kiyēē kiisōōtē. Kunyoo, kootyaach mwēēnkēēt ankutas āk baanng'waa kung'oosng'oosyootēē sakaramteetaab Kērēētē. ¹⁴ Nyēē mā tyaa, kuchō :wusōōnēēt nyēē nyikiis nyoo /kikēēkuurēē 'Tō-koong'asiis' nyēē kiwusunēē Kērēētē. ¹⁵ Kunyoo, kikirkir mwēēnkēēt kut keechamte key /keetwaareech. ¹⁶ Yu kābokēēmur sakaramteetaab kōōr kisich nyēē kiikwēēn :bēy nyēē /kikēēkuurēē Kawuuta, kyaam booryēēt kut kiichuutu mwēēnkēēt nyēē mining' nyoo kiichuutootē :nyoo wōō kuchō nyiin āriit. ¹⁷ Yu /kikiikiichuut kuchō āriit, /keekwiiliil mwēēnkoonoo ki wōō kuyaam kule tetete. Kuuyu kinyōkōriitu :bichoo kule imuuchē koonach :mwēēnkēēt ng'aayneet nyēbo sakaramteetaab Liibya, kuwiirchi araaray kiito ake nyēē kiichuchuuyē baantaab mwēēnkēēt ānkubākookyi yoomeet kōōrēetoot mwēēnkēēt. ¹⁸ Kitas taay :wusōōnoonoo nyikiis kuwus. Nto yu kāyyēēkunēē, /kēēmēto tukuuk ām mwēēng' kule sukukuskusiit :mwēēnkēēt. ¹⁹ Nto bēsyoōtē nyēē kiikēērē, /keewiirta mbo tukuuk choo /kikēēkwoonyēē mwēēnkēēt āk tukuuk chuut alak tukul. ²⁰ Kituuluunkēnoot :wōliin bo barak ām bēsyoōsyēk chēē chaang' nyēē /kimākēēkāsē asiista nto mbo kookeelik. Kitas taay yooto tukul :wusōōnēēt kwaawesiit, nto yityo, kubēk :moonikyoo kule ākoo -mēētākōō-muuchāktōōs /kiiraraacheech.

²¹ Yu kikiikumisyoo :moonik nyēē kimēēmāchē :chii kwoomiis, kōōyyo :Bāwulō ānkulē, “Murēchu, nto kōōkāswoo yoo kāāmwoowook kule -mōōng'ēētyēē Kērēētē, nto kāmāamook :kiy nto kāmōōbootē kiy. ²² Nteenee āmwoowook kule ōkich, kuuyu māmii :chii nyēē makume, nteenee makuburyet :mwēēnkooni. ²³ Kōchōōnchoo *:malayikeetaab Yēyiintēenyoo nyoo āyēchinē yiisyēēt kwēēmooy ānkumwoowoo kule, ²⁴ 'Bāwulō, -mēēmuy, +/mākiiyyoong'tēēniing' taayeetaab *Kayisaar ankaakuriiree :Yēyiin biiko choo ōboontootē key ām mwēēng' nyēē mākyō kubēk.' ²⁵ Kunyoo ii, murēkyoo, ōkiilyē, kuuyu ākoosēē key Yēyiin kule makuyeyakay kuu yoo kāākumwooytoowoo. ²⁶ Nteenee +/makeetwaareech ākoy kōōrēēt ake nyēē kiikwēēn :bēēko.”

²⁷ Kitas taay :wusōōnēēt kutwaareech ām Araaraytaab Metitereenya.† Nto mii yu makuriich kwēēmooy kwēēn ām kwēēmowuutaab taman āk ang'wan kukeeyiimeech :wusōōnēēt, kumach kōōnkēt :biiko choo kimii mwēēng' kule kikiikuriik keyit kōōrēēt. ²⁸ Yooto, kuwiirta kiito ake nyēē nyikiis nyēē /kikiikēērātyi bōrōōwēēt sukukasee wōlēē tēē :bēēko. Nto bērē kulē, kiyitē fuutiinēk bokol āk tibtem kuwo ng'wēny. Nyēē mā tyaa /kiiyokooyto subak bōrōōwoonoo. Nto bērē /kēēlē, ku fuutiinēk sokool. ²⁹ Kikēēmuuyē kule imuuchē :mwēēnkēēt kuryaach rwoontōōk choo lēēkitēē sakaramteet. Yooto, kiiyokooytē karnaak ang'wan /kiiyyoong'tēē mwēēnkēēt ankeesaay kule kuyyēēkyēēch. ³⁰ Kisyem :biiko choo kimii kōōrēetootē mwēēnkēēt kule kumwēy. Kinam mwēēnkoonoo ki mining' nyoo kimii nyiin āriit ankuyey key kule kimii kōōyokooytooy karnaak alak choo /kiiyyoong'tēē mwēēnkēēt, nteenee ākoo kimāchē kule kumwēyēē kiyooto. ³¹ Nto mii yoo, kumwoochi :Bāwulō Yuulyō āk biikyii bo lukēēt kule, “Yoo kāmēēbuur :bichu wōlēēb mwēēnkooni, ku -mōōsobtōōsii.” ³² Yooto, kutil :bichoo bo lukēēt bōrōōk chēē /kikiikēērātiisyēē kōōsuuyto :mwēēnkoonoo ki mining'.

³³ Nto yu mākōōrir :kōōrēēt, kumwoochi :Bāwulō biiko kule, “Ām bēsyoōsyēk chēē yitē taman āk ang'wan choo kookukeeyta, kwoobeete kuut ānkōōruuyē kuut. ³⁴ Kunyi, āmwoowook kule ō-āmiisyē sōōnyōōru nkuruuk sōōsobchē kuuyu māmii :chii mbo akenke ām akweek nyēē makume.” ³⁵ Yu kēēwoong' :Bāwulō ng'aleechu, kunam

27:10 1Kōōr. 11:26 27:18 Yoona 1:5 27:24 Yēyuut. 23:11 27:26 Yēyuut. 28:1 † 27:27 /Kikēēkuurē kēny kule Araaraytaab Atiriya. 27:34 Luuka 12:7

mukaatiit ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy ām taayeetaab bichooto. Nto mii yoo, kubetes ānkutoow kwaam. ³⁶ Kikimkimiitu :bichoo ānkwoomiis :nkicheek. ³⁷ Kikēēyitē :tukul chēē kikeēmiitē mwēēng' biiko bokolwookik āyēēng' tāmānwookik tisab āk lo. ³⁸ Yu kiki-ikwoomiis :bichooto tukul kut kubiyoong'iis, kumētyi nkoonuuk araaray sukukuskusiit :mwēēnkēēt.

³⁹ Kuyyēēchē :kōōrēēt, maneemuuch :icheek kōōnkēt kōōrēēt nyēē kikas, nteenee kikas yēēt ake yēē kiiwulta keyy :bēēko yēē kitinyē ng'aayneet yēē /kikiitiil kule bokōōyyoong'tēē mwēēnkēēt yoo keemuuchakay. ⁴⁰ Yooto, kootichtiich karnaak choo /kiyyoong'tēē mwēēnkēēt ankootyaach tukuuk chēē /kēēwēēchwēēchēē mwēēnkēēt. Nto mii yoo, kōōtōrōōr tukuuk chēē toochē yoomet sukung'eet kuwusto :yoomet mwēēnkēēt wokōōyyoonyēē sakaramteetaab araarayta. ⁴¹ Kitākyi mwēēnkēēt koonach ng'aayneet nyēē kikiituulākoy kukiilchi :sēruutaab mwēēnkēēt yooto ānkutōōr :wusōōnēēt bēēko kwiiri komostaab saaruuryeet.

⁴² Kichōb :biiko choo kibo lukēēt kule kubakach kibратиisyek sukung'eet mābir bēēko kumwēy. ⁴³ Nto kuuyu kimāchē :Yuulyō kule kōōsoob Bāwulō, kuyeetee bichoo kuyey kuu wōloo kākāākuchōbto. Yooto, kumwoochi chēē kiimuuchē kubir bēēko kule koonto kubiroot bēēko ākoy taban. ⁴⁴ Nto choo king'ēt, kimāchāktōōs :choo kubeetee keetiik choo kibētēkunēē keyy mwēēnkēēt. Kiyit :biiko tukul taban ām kēēlwookichooto tukwaay nyēē manaam :kiy ake tukul.

28

Kikeeyit kōōrēētaab Maalta

¹ Nto mii yu kabokeyit araarayta taban, kēēbēēru kule ākoo ki Maalta :kōōroonoo kikiikwēēn :bēēko. ² Kitoroocheech :biikaab kōōroonoo nyēē karaam. Nto kuuyu kimii :roobta ānku kaytit :kōōrēēt, kōōloowēēch maata. ³ Kiwokukweyaat :Bāwulō kweenik alak, nto yu kēēkoochi ma, kusiikunee :eereeneet kweenichaa yu kasyool :maata ānkunooynoochi keyy āwutaab Bāwulō. ⁴ Yu kakas :biikaab kōōroonoo kuu nyooto, koosoot kule, “Ākoy ku rumiin :chiichi. Ānkoo kaakoomuuch kuchililee meet nyoo kātānyōōru ām araaray, tākurubē :mnyaat.” ⁵ Nteenee kilelekta :Bāwulō eereeneet kōōsuuchi mā nyēē manaam inee :kiy. ⁶ Kiisōōtē :biiko kule makookwa :āwut nto kule makooryaakta keyy ankume. Kikānyiiis :bichooto kulōōyit kumāchē kukas kiyēē makuyeyakay. Yu kukas kule māmii :kiyēē kaam Bāwulō kulē, “Tōōs āynāt :chiichi.”

⁷ Kimiitē yooto :mbareetaab chiitaab kōōroonooto. Kitookunoot :chiichoo /ānkikēēkuurēē Bublīiyō. Kitaacheech :chiichoo ām mooyēēt nyēē lēēl kebe kanyii ānkuriibēēch nyēē karaam bēsyōōsyēk sōmōk. ⁸ Kimnyoonē :kwaaniitaab chiichooto ām kō ānkimii kāru kitiintiri. Kilāyēē :maat ānkōōbuuntooy :mooyēēt. Wokoorwaam :Bāwulō ānkutiinyēē āwunnyēk ānkusoochi. Yooto, kusob :boontoonoo. ⁹ Yu kakas :biikaab kōōroonoo chēē kimnyoontōōs, kukwa wōlēē mii :Bāwulō ānkōōsoob. ¹⁰ /Kikēēkoonyitēēch ām kēēlwookik chēē chaang'. Nto yu kikeēmiitē kēēchōbē keyy sikeebe, kukōōnootēēch :bichoo tukun chēē chaang'.

Kikeebe Rooma

¹¹ Yu kābēk :ārook sōmōku, kēētoowu baanta subak. Kikeelaany mwēēnkēēt ake nyēbo *kiriinkēētaab Alekisaantrya nyēē kikiimuunyēē kōōroonooto kule kukeeyta :wusōōnēēt. /Kikēēkuurēē mwēēnkoonoo “Āynātōōs saram Kastoor āk Bolukis.” ¹² Kikeebe ākoy yēēt ake yēē /kikēēkuurēē Sirakuusa ānkēēbēēnii yooto bēsyōōsyēk sōmōk. ¹³ Nto bēsyēēt nyēē kiikēērē, keebe ākoy Rēkiyō. Nto yu kāyyēēkunēē, kuwusunēē :yoomet komostaab sōōy kuchaakteeneech ākoy *kiriinkēētaab Bōtyōōli. ¹⁴ Kikeenyoorthe wōlooto bo kiriinkoonoo mbo ng'eetaabiya alak chēē kitaacheech kiiburtē keyy ām bēsyōōsyēk tisab. Nto mii yoo nanyuun, keebeetee kēērēnkōōk kēētākyi keyy Rooma. ¹⁵ Yu kāwokukas mbo :ng'eetaabiya ām wōlooto bo Rooma kule kikeēmiitē

kēekwoonij, kutōrōōkwēech. Kikānyiiis :alake yēē /kēēkuurē kule “Kooriik sōmōk chēē /kiimuunyēē,” nteenee kikēēw :chuut ākoy yēē /kēēkuurē kule “Sōkōōniitaab Ābiiyō.” Yu kāwokōōbuurto keey :Bāwulō bichoo, kubirchi Yēyiin kōōnkōy. Kiyey :yooto inee kukich. ¹⁶ Nto yu kabokeeyit Rooma, /kēechāmchi Bāwulō kōōbuur nkit āk riibiintēēt akeenke.

Kyaamtaat :Bāwulō ng'ālyoontēētaab Yēyiin kuriiboot

¹⁷ Yu kakeeyta :bēsyōōsyēk sōmōku kukakeeyit Rooma, kukuur :Bāwulō kāāntōōyikaab Yuutayeek. Nto yu kikiikōōruruuch keey, kumwoochi :Bāwulō icheek kule, “Mbo ng'eetaabiya, mānāākōchōnkoyi biikyoo nto mbo ātēbuutēkaab mbo kuuko. Nteenee /kikeenama ām Yēērusālēm /ānkiiyokoochoo biikaab Rooma. ¹⁸ Kōōkumwoo :bichoo ankumach kule kootyaakta kuuyu kimāmii :lēēlis ake tukul nyēē kinyoolchoo /keebakachaa. ¹⁹ Nto yu kabokukwiil :Yuutayeek /kiityaakta, akas kule kaykay /kiyyoong'tēēnoo taayeetaab *Kayisaar, ānkoo kimāmii :kiy nyēē miyaat nyēē chāāmwooyē kule kiyēwoo :biikyuu. ²⁰ Ng'ālyoontooniitēnyi :nyēē kayeya amach kule akasaak oō, booyichu. /Kakeerateenaa nyōrōōrōōnichu kubo nyoo ikēnēē keey :mooyēētaab Isrāyēēl kumukuul.”

²¹ Yooto, kukētyi :bichoo Bāwulō kule, “Nto yu mānāākēēnyōōru :acheek ng'ālyoo ake tukul nyēē chōōnēē Yuuteeya nyēē rubtooy keey āk inyiing'. Mānāāmwoowēch :mbo ng'eetaabiya chēē kwoonēē wōloto kiy ake tukul nyēē miyaat nyēē rubtooy keey āk inyiing'. ²² Nteenee kēēmāchē keekas kule imwooyē nee :inyiing', kuuyu mii :biiko wōlēē wōō kung'ālōolē nyēē miyaat kurubta keey āk bichēēb Kiriistō.” ²³ Kunyoo, kichōb :bichooto āk Bāwulō bēsyēēt nyēē mākutuuoy.

Yu kayit :bēsyoonoo, kukwa :biiko chēē chaang' wōlēē kitēbunēē :Bāwulō. Kiirwookyi :Bāwulō kwiimēn. Kiiboorchī ng'ālyoo kurubta keey āk bāytooyiisyēētaab Yēyiin ānkuyēyiisyēē siruutēkaab *Muusa āk chēbo *wōōrkooyikaab Yēyiin kōōboorchinēē biiko kule ki *Kāārārookiintēēt :Yēēsu. ²⁴ Kichāmchiin :alake āk ng'aleekaab Bāwulō, nto alak kutāchiin. ²⁵ Kibēētii :bichoo kukwiilootē keey kubo ng'aleechaa kikiikukas āk yu kāwokumwoochi :Bāwulō kule, “Kimwoochi :Tāmirmiryēētaab Yēyiin mbo kuukoong' manta, yoo kimwooyē kubununēē wōōrkooyoontēēt *Isaaya kule,

²⁶ 'Iwē wōlēē mii :bichu ānkuwēēmwoochi kule:

Yoo kōōyēbchi yiit,
-mōōkāsē kiy.

Nto yoo kookasee koonyek,
-mōōkāsē kiy kubooyiit mān.

²⁷ Kuuyu wuuyēch bichu :mētēwoy,
ānkumoolootiin :yiitin,
ānkīnāmākiis koonyay.

Nto kiimuuchē :koonyek kukasta,
ānkuyootootiin :yiitiik,

ānkōōnkēt :icheek,
nto kiikuweek kuchama,
saang'eet :anii,
āsoob icheek.'†

²⁸ Kunyi, āmāchē āboorwook kule kookucham :Yēyiin kooraraach biiko choo mā Yuutayeek ānkumākuyēbchi yiit :icheek ng'aleechaa.”*

³⁰ Kiibuur :Bāwulō wōloto kēnyiiisyēk āyēēng' kutēbunēē kōōnyii nyēē kikwēytooy kiy. Kitoochē biiko tukul choo kāruutoon ³¹ ānkwoomchinē ng'ālyoontēēt nyēē māmuuyē

28:16 Yēyuut. 24:23 28:18 Yēyuut. 23:29 28:19 Yēyuut. 25:11-12 28:20 Yēyuut. 23:6; 24:15; 26:6-8 28:22 Yēyuut. 24:14 28:23 Luuka 11:2; Yēyuut. 1:3; 8:12; 19:8; 20:25; 28:31 † 28:27 Isaaya 6:9-10 28:27 Mat. 13:15; Māārko 4:12 * 28:28 Tinyē :siruutēk alake kērywoontēētaab 29: Yu keewaany :Bāwulō kumwooy ng'aleechaa, kung'ēētyo :Yuutayeek ankuba. Kikwiilaat keey nyēē kōrōōm miisin. 28:28 Luuka 3:6; Yēyuut. 13:46

kurubta keey āk bāytooyiisyēētaab Yēyiin, ankooneet mbo kurubta keey āk Mokoryoon-
tēēt Yēēsu Kiriistō.

Barweet nyēē kisirchi :Bāwulō Roomeek

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē: Kisirē :lēbkēēyiintēēt Bāwulō kitaabuuni bo Rooma ām kēnyiit nyēē /kiisōōtyinē kule ki 57 KK yēē kimiitē Kōōriintō nto ku kiriinkēētaab Keenkereeya chēē kitoobēnē keey tukwaay ām sakaramteetaab araarayta. Kimiitē :Bāwulō yooto kōōtēryēēkootē baannyii nyoo kibo sōmōk kutākyinē keey Yēerusālēēm kuyibē beesaanik choo kikiikōōruuuch ām wōlēē mii :biikaab Kiriistō chēbo Kiriki. Kimiitē mbo yooto subak kuyēytoochinē keey baannyii nyoo kibo ang'wan kuwo Sibaannya kumur Rooma. Iboorchinē keey :Bāwulō ām barwaani biikaab Kiriistō chēbo Rooma chēē ki Yuutayeek āk Kirikiik. Kiiwuruur yooto :ātēbuutēkaab bichoo kāāliing'ēn wōlēē mākuchōbto kāāsōōtēywēēkyii āk ng'alaaleet. Tākyinē keey :ng'aleek alake chēbo barwaani biikaab Kiriistō chēē Kirikiik nto alak kutākyinē keey choo ki Yuutayeek.

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: Rōōbu :barwaani ām bārōōnōōk tukul chēbo :Bāwulō ām kēlto nyēē kāsāktōōs, kurubta keey āk wōlēē wuu :kāāyēnēētaab Kiriistō. Ki lōkōōy :chu chēē kiyēēlootiin ām wōōrkooyoontiit nyēē mii Kiirootyeet nyoo bo Kēny nyoo ki-chokōōboorunēē keey Yēesu, Kāārārōokiintēēt nyoo /kikēēkānyoonu nyoo Ng'aabaneet. Kikikiilchi :Yuutayeek chēē kikiikōōyēnchi Kiriistō ām Rooma, ātēbuutēkwaa bo kēny kuu wōlēē kiwuunto :lukōōsyēk alake. Kirub miisin ntāsimuutēkwaa bo saayeeet kuu wōloo kiyēytooy kumānēyēnchi Kiriistō. Ikiimē :Bāwulō kule māchāksē kuminyē :chiitaab Kiriistō nyēē koonyitē Yēyiin ānkwoosyi keey kōōntōōchi :Tāmirmiryēētaab Yēyiin. Māyēētyēēchinē chii :kiruutēk koong'ereech Yēyiin nteenee sāru biich :soboonto nyoo intōōchinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin sukung'eet keerub tukuuk choo nāmē keey āk mākuutēkaab Yēyiin. I-ārōōru :Bāwulō ām kurkeetaab 7 kaatyaaktaayeeet nyēbo biikaab Kiriistō choo Yuutayeek ām wōlēē mii :kiruutēkaab kiirootyeetaab kēny. Kisir ām kurkeetaab 8 kāābēliisyyēēt nyēē nyōōru :chiitaab Kiriistō yoo kāminy kubo Tāmirmiryēēt. Yoo tēēbē :Bāwulō tēēbuutēk ām āsiiswēk alak, kumāchē kuchut :nkinee chiito nyoo sumānē siruutēchu ameetaab lōkōōy. Yēyē keey :Bāwulō wuu nyēē chiito ake nyēē tēēbsē. Nto ām āsiiswēk alak kutēēbē :inee ānkuwālu nkityō.

Kyoorōōrchi keey :Bāwulō biikaab Rooma ānkumākyi bērrur

¹ Anii ku Bāwulō nyoo āyēchinē *Kāārārōokiintēēt Yēesu yiisyyēēt. Kitoola :Yēyiin ankootabaanaa āyēku lēbkēēyiintēēt saa-amte lōkōōywēk chēē kāroomēch.

² Kisimkukuurtoowēēch :Yēyiin ām siruutēkyii lōkōōywēchoo kubununēē *wōōrkooyikyii. ³⁻⁴ Rubtooy keey :lōkōōywēchu āk lakwanyii Yēesu Kiriistō Mokoryoontēenyoo nyoo /kikēēsich kuu chii kuchōōnēē kōōtaab bāytooyiintēēt *Tāwuti. Nteenee /kikiiboor ām kāāmuukēywēēkaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule Lakwataab Yēyiin :inee yoo /kiikiing'ēētēē meet. ⁵ Chāmēēch :Yēyiin kubununēē Kiriistō. Kiikukōōnēēch keeyey yiisyyēētaab *lēbkēēyik kyoomchinootē biiko choo mā Yuutayeek wōlēē wuu :inee āk kule kōōyēnchinē :icheek Yēyiin ānkōōywēyē. ⁶ Kunyoo akweek :alake ām bichooto chēē /kiikeekweyaak obooyiitu Yēesu Kiriistō.

⁷ Āsubooyook akweek tukul ām Rooma choo chāmook :Yēyiin ankiikootabaanaak oyeeku biikyii chēē tiliilēch. Kōōbēruurook :Baaba āk Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō ānkukōōnook kaalyeeet.

Kibērē :Bāwulō nto ruutoochi Rooma

⁸ Ābirchinē kurook Yēyiintēenyuu kōōnkōy kubununēē Yēesu Kiriistō kubo akweek tukul kuuyu /kyoomunēē kōōrōōsyēk chēē chaang' kule ōkoosēē keey Yēyiin miisin. ⁹ Inkētē :Yēyiin kule ātāsē taay bēsyēēt ake tukul āsoowook ākookoy. Āyēchinē inee yiisyēēt ām mooyēēt akeenke ā-āmtooy lōkōōywēk kurubta keey āk lakwanyii. ¹⁰ Āsooyē kule mākuyootwoo :Yēyiin kēelto ām lēēkitō āchōō wōloo ōmiitē. ¹¹ Ābērē nto akasaak sāang'oobwook rōōbēywoo nyēbo Tāmirmiryēēt kōōkimkiimook. ¹² Nto subak, +mākiititiirē keey :tukul ām wōlēē kiyyēnchintooy Yēyiin.

¹³ Mbo ng'eetaabiya, māchāktōōs ōnkēt kule kwāachōboonu keey nyi kooy kule āruutoochook nteenee kookukerektaanwaa :ng'ala. Āmāchē kule nto chāātitirook kuu yoo kyāātitiroonu biikaab Kiriistō ām bōrōryōōsyēk alak. ¹⁴ Mākwoo ā-āmchi biiko tukul lōkōōywēchu kāroomēch nyēē mātiny kule Kirikiik nto mā Kirikiik, sumānootiin nto māsūmānootiin. ¹⁵ Kiyooto :nyēē yēyoo amach miisin kule ā-āmwook nkakweek choo ōmiitē Rooma lōkōōywēchu.

¹⁶ -Māāmuyoot a-ante lōkōōywēk chēē kāroomēch kuuyu mii āriit :kāāmuukēy-wēēkaab Yēyiin chēē yēyē kooraraachakay :chii ake tukul nyoo kēēyēnchi. Māchāktōōs /kyoomchi Yuutayee kurook nto yityo, kookeer :choo mā Yuutayee. ¹⁷ Iboorunēē :Yēyiin lōkōōywēchoo kule churtooy :chiito yoo keekaasee keey inee baateey. Kuu yoo /kikeesir kule, “Nyōōru soboonto :chiito nyoo churtooy kubo kaakaaseenyii.”†

Mākōōng'woonchi :Yēyiin biiko choo -mēēywēyē inee

¹⁸ Kōōkutākyi :Yēyiin ng'wooninto biiko choo -mēēywēyē inee āk kibrōkōsiis choo kiikutubēē rōkōsng'waa ng'ālyoontēētaab manta. ¹⁹ Inkēt :biiko wōlēē wuu :Yēyiin, kuuyu kisimkōōboorchii keey :inee ichēek ām kēēli; ²⁰ Kiiboorunēē kāāmuukēywēēkyii bo kibchuulyo tukuuk choo kiikuyey ānkōōboorunēē tukuuchoto wōlēē wuu :inee, ānkoo -/mākēēkāsēē inee koonyay āk nkicheek kāāmuukēywēēkyii. Kunyoo, māmii :wōlēē tuuktooy keey :chii.

²¹ Ānkoo kiinkēt :icheek Yēyiin, mānēētōrōōr nto kubirchi mbo kōōnkōy, nteenee kiyēk buch :ng'oomnātēēng'waa ānkutubākiis :kāāsōōtēywēēkwaa kukabar :bēēr-bēēryēēng'waa. ²² Yoo kibērē ng'oomēch, kubērbērēch. ²³ Kikutunkyinē :bichoo āynātōōs chēē /kikeekus /kiuwuuytēē biiko nto tāriitēk, tyoong'iik choo bēēsytēē āk choo ichuutēē keey ng'wēny kusiir yoo kātākutunkyinē Yēyiin nyoo bo lēbkēēyyēēt ākookoy.

²⁴ Kiyooto :nyēē kiyey Yēyiin kwoosyi bichoo kutwaar :muchastaab bōōrwoonikwaa sukuyēyē sikornateet ankunyeere bōōrwoonikwaa. ²⁵ Kōōkuchunnyēē :bichoo manta nyēbo Yēyiin ānkuwēēkyi keey ng'wiinyaneet kukutunkyinē tukuuk chēē kiyēyē :Yēyiin yoo kātākutunkyinē Yēyiin nkit nyoo itōrōōroot ākookoy. ²⁶ Kookwaasta :Yēyiin bichoo kubo ng'aleechu tukul kurub muchas nyēē samis nyēē kookubakaakta mbo :kooruuk saanikwaa ankoomut keey nkit. ²⁷ Kookutay :nkicheek murēnik kooruukwaa ānkwoobukyi keey murēnik alak kusikoraat keey kut neenyi /kōōkiitiilchi kule +/mākiing'woonchi kurubta keey āk rōkōsooto. ²⁸ Kuu yoo manaacham :biiko kōōnkēt Yēyiin, kōōtuukyi :inee ichēek batay kutas taay āk rōkōsng'waa kuyēyootē ng'al chēē māyēmāksē /kēēyēyē. ²⁹ Kiikoolaambuuch bichu :choolwookātēēt, muchas āk rōkōs, tuyintaab moo, rumiisyēēt, wōōrōōryēēt, ng'wiinyaneet, kāwōōtyoontiit, seemseemny-eet. ³⁰ Ng'āloolootēē alak nyēē miyaat, tāyē Yēyiin, āwēēsēch, āng'oonyēch ānkung'āsē keey. Sākāyootē kēēlwookik chēē kayeyee rōkōs, kōchōnkynē sikiikwaa, ³¹ bērbērēch, -/mākiikoosēē keey, māchāmē chii, āmāriirēē chii. ³² Ānkoo kōōnkētē :icheek kule

1:8 Room. 16:19; 1Tēēs. 1:8 1:10 Yēyuut. 19:21; Room. 15:23, 32 1:13 Room. 15:22 1:16 Yēyuut. 13:46; 1Kōōr. 1:18, 24; 2Tēm. 1:8 † 1:17 Aabakuuk 2:4 1:17 Room. 3:21-30; 4:1-25; 10:4-13; Kala. 3:9-12; Filib. 3:9; Ibu. 10:38 1:18 Room. 2:5, 8; Ēfēēs. 5:6 1:20 Āyub 12:7-10; Tyēēn. 19:1-4; Yēyuut. 17:27-28; 1Kōōr. 1:21 1:21 Ēfēēs. 4:17-19 1:22 1Kōōr. 1:19-20 1:23 Kiruu. 4:16-18; Tyēēn. 106:20; Cherem. 2:11 1:27 Laawi. 18:22; 20:13; 1Kōōr. 6:9, 18 1:29 Kala. 5:19-21

kiikōōtiilchi :Yēyiin meet chii nyoo yēyē ng'al chēē wuu choo, tākutāsē taay kuyēyē ng'aleechu ānkōōkoostooy mbo alak choo yēyē kuu nyooto.

2

Ing'woonchinē :Yēyiin mbo nkicheek Yuutayeek

¹ Yoo itiiilchinē :chii alak ng'al, kumiitē kōōruustooy keey nkit nyēē māmii :wōlēē tuuktooy keey kuuyu yēyē :nkinee rōkōs. ² Kiinkētē kule yoo itiiilchinē :Yēyiin chii ng'al kubo rōkōs, kōōyyoong'unēē manta. ³ Ibērē tōōs +meechililee kiyēē itiiilchinē :Yēyiin biiko alak yoo 'kēētiilchi chiito ake ng'al ānkiyyēyē :inyiing' ng'aleechaata? ⁴ -Mēēru rwoonik ibērbēērē keey kule lēēl :moo Yēyiin ānkumuytoochinē ng'al. Māchāktōōs inkēt kule māchāksē :ātēboo bo Yēyiin kukōōniing' bārooyinto nyēē keereeny keey iweeksee choolwookātēēng'uung'.

⁵ Yoo iwuuyiitē mēting'uung' itāyē iweeksee choolwookātēēng'uung', imiitē ituulchinē keey ng'al nyēē ākoy kōōng'woonchiing' :Yēyiin bēsyoonoo ing'woonchinē biiko. ⁶ Mākōōtiilchi :Yēyiin chii ake tukul ng'al kurubta keey āk kiyēē kiikuyey. ⁷ Mākōōkoochi *soboontaab kibchuulyo biiko choo yēyē tukuuk chēē kāroomēch, choo chēēng'ē lēbkēyyēētaab Yēyiin ākoo koonyit ānkumāchē kunyōōr soboonoto bo kibchuulyo. ⁸ Nto choo isōōtē keey nkit ānkurubē kēēlwookikaab rōkōs ānkutāyē ng'ālyoontēētaab manta, mākōōng'woonchi :Yēyiin. ⁹ Makunyalil :chii ake tukul nyoo yēyē rōkōs kutoowunēē Yuutayeek nto yityo kukēchi choo mā Yuutayeek. ¹⁰ Nteenee +/mākiitōōr chii ake tukul nyoo yēyē tukuuk chēē kāroomēch, mākukooniyākoy ānkunyōōr kaalyeet. Inoomēē kurook Yuutayeek nto yityo kookeer choo mā Yuutayeek. ¹¹ Mākūwēyē :Yēyiin biiko kule anum :nyi ku anum :nyoo.

¹² Yoo kāchoolwookēn :chii nyoo mānēēnkēt kiruutēkaab Yēyiin, +/makiiruusta nyēē -/mākiyyoong'unēē kiruutēchoo. Nto yoo kāchoolwookēn :chii nyoo inkētē kiruutēk, +/makiiruusta /kiyyoong'unēē kiruutēchooto. ¹³ Mēēbērē biiko choo kāsē kiyēē mwooyē :kiruutēk chēē /kiitiilchinē kule churtootiin ām taayeetaab Yēyiin, nteenee chēē /kiitiilchinē kule churtootiin ku choo rubē kiyēē mwooyē :kiruutēk. ¹⁴⁻¹⁵ -Mēēnkētē biiko choo mā Yuutayeek kiruutēkaab Yēyiin. Ānkoo wuu nyooto, yoo yēyē tukuuk chēē miitē kiruutēchoo, kōōbooru kule inkētēē mētēwookwaa kiyēē mākyinē :Yēyiin kule kuyey. Inkētē kule karaam :nyi ku miyaat :nyoo. ¹⁶ Yoo itiiilchinē :Yēyiin biiko ng'al bēsyoonoo bo tabanta kubununēē Yēēsu Kiriistō kuu wōloo mwooytooy :lōkōōywēchu ā-āmtooy, mākōōboor keey :tukuuk chēē wunyootiin.

¹⁷ Iyibē keey :inyiing' Yuutāyiintō kule ikēnēē keey kiruutēk ānkiing'āsē keey kule inkētē Yēyiin. ¹⁸ 'Inkētē kiyēē mākyiing' :Yēyiin kule iyēyē ānkiikāsēē kiruutēk kiyēē bo man nyēē māchāktōōs iyēyē. ¹⁹ 'Isōōtē kule itinyē man kule inyiing' nyēē i-ārōōrchinē kēēlto biiko choo kōryootiin ānkiikoochinē mbo subak lēbkēyyēēt biiko choo mii mēēnān. ²⁰ Inēētē :inyiing' mbo subak choo -mēēnkētē kiy nto maanayiysek 'isōōtē kule 'inkētē ng'aleek tukul āk manta nyēbo kiruutēk. ²¹ Kunyoo ii, yoo 'inēētē :inyiing' alak -'mēēnēētē keey nkinyiing'? Nto yoo imwoochinē biiko alak kule kutayee keey chōōrsēēt, kwaaming' :nee -mēēmētē chōōrsēēt? ²² Imwooyē kule māchāktōōs kutayee keey :chii martaayeet, kwaaming' :nee siimārtooy? -Mēēmāchē kule nto iriikiyi tukuuchoo /kēēkusē choo /kēēkutunkyinē, nteenee kubērē :mooyēēt nto ichoor kuuyu bo ta-aabuut nto ku syaabeet. ²³ Ing'āsē keey kule irubē kiruutēk, nteenee intosuurē Yēyiin yoo i-iryēē kiruutēchoo. ²⁴ Ōyēyē kuyityiin :yoo /kikeesir kule, “Kyōōsākyyi Yēyiin kōōntosuurākoy ām wōlēē mii :biiko choo mā Yuutayeek.”†

²⁵ Yoo iyēku Yuutāyiin ānkiinkētē kiruutēk, kukaraam yoo irubē kiruutēchooto. Nto yoo i-iryēē kiruutēchoo, ikerkeeye choo -mēēnkētē kiruutēchooto. ²⁶ Nto yoo

2:1 Mat. 7:2 2:4 Yēyuut. 17:30; 2Bēt. 3:9, 15 2:6 Tyēēn. 62:12; Kāālēw. 24:12; Mat. 16:27; 2Kōōr. 5:10; Ēfēēs. 6:8 2:11 Yēyuut. 10:34; Ēfēēs. 6:9; Kolos. 3:25; Yāāk. 2:1; 1Bēt. 1:17 2:13 Mat. 7:21 2:16 1Kōōr. 4:5 2:17 Isa. 48:1; Cherem. 8:8; Room. 9:4 2:19 Mat. 15:14 2:21 Mat. 23:3-4; Yoowa. 7:19 † 2:24 Isa. 52:5; Ēsēk. 36:22 2:25 1Kōōr. 7:19; Kala. 5:3

karub :choo mā Yuutayeek kiyēē irābchinē :kiruutēk, kukāsē oob :Yēyiin bichoo kule churtootiin? ²⁷ Chii nyoo mā Yuutāyiin ānkuyēyē kiyēē mächē :Yēyiin, mākōōtiilchiing' ng'al yoo 'kēē-irii kiruutēk.

²⁸ Māyēku :chii Yuutāyiin baateey kubuntēē ntāsimuut, nto kuuyu /kikeeyaatitee *kāmurootāniisyēētaab Yuutayeek, kusyēēmē kurub kiyēē mwooyē :kiruutēk choo si-rootiin. ²⁹ Nteenee Yuutāyiin nyēbo man ku nyoo boonto Yēyiin ām soboonnyii. Nyōōru :chiito kāmurootāniisyēētaab man kubuntēē Tāmirmiryēētaab Yēyiin. Chēēng'ē :chii nyēē wuu nyoo kusilto :Yēyiin āmēēbērē kusilto :biiko.

3

¹ Mii :karaamat nee yoo Yuutāyiin :chii ānkuyēētyēēchinē nee :kāmurootāniisyēētaab Yuutayeek? ² Man, miitē :karaamateet ām kēēlwookik chēē chaang'. Nyēbo taayta, /kiikiitōōrchi Yuutayeek ng'ālyoontēētaab Yēyiin. ³ Ānkoo kuwuu nyooto, kichuunnyēē :biiko wōlēē wōō. Ara, ibooru :yooto sōō kule wēēchwēēchē keye :Yēyiin? ⁴ Achicha! Māwuu nyoo. Iyyoong'unēē :Yēyiin manta ākookoy ānkoo kicham :biiko ng'wiiynan, kuu yoo mwooyē :siruutēk kule, “Ichurtaat nyēē yoo itiiilchinē chii ng'al itinyē manta.”†

⁵ Imuuchē :chii kumwooy kule, “Yēyē :miyootyēēnyoo kutook kule churtaat :Yēyiin miisin. Yēē ākoo wuu yooto ii, kōōng'woonchēēch nyēbo nee?” Wuu nyooto :wōlēē ng'ālooltooy :biiko. ⁶ Nto kimēēng'woonchinē biich :Yēyiin, nto kiimuuchē kule nee kōōtiilchi biiko ng'aleek? ⁷ Imuuchē :chiito ake kumwooy kule, “Yoo ākoo itōōrōrē :ng'wiiynaneenyuu Yēyiin ānkōōboor kule tinyē manta ii, kubo nee /kēēmwooy kule āyēku anii kibng'ōōkisyoo?” ⁸ Imuuchē /kēēlē, “Keeyey rōkōs sukutook :kāroomnyēt.” Mii mbo :biiko alake chēē kōōkōōyinkyoo kule āmwooyē ng'aleechaa. Nteenee nyoolchinē /kiiruusta bichoo.

Choolwookēnoot :chii ake tukul

⁹ Ara keemwaay nee? Kēēkāroomēch :acheek Yuutayeek kusiir biiko alak? Achicha! Kasimkeemwaay kule kiikuchoolwookēn :chii ake tukul, ānkā Yuutāyiin ee, nto nyēē mā Yuutāyiin. ¹⁰ Mwooyē :siruutēk kule, “Māmii :chii mbo akeenke nyēē churtaat. ¹¹ Māmii :chii nyēē inkētē Yēyiin āmāmii mbo :akeenke nyēē chēēng'ē inee. ¹² Kookutay :tukul Yēyiin ānkuyēk sōōr. Māmii :chii mbo akeenke nyēē yēyē ng'al chēē kāroomēch.”† ¹³ Mwooyē :siruutēk subak kule, “Kiyootākiis :kuutuweekwaa kuu mbēērōōs ānkōōbēr-bēēriisyē :ng'ēlyēēbikwaa.”† Tāsē taay :siruutēk kumwooyē kule, “Ng'woonēch :kuutuway kuu ng'woonoob eereen.”† ¹⁴ Mwooyē mbo subak :siruutēk kule, “Chubiisyē :kuutuweekwaa kōōruutooy biich.”† ¹⁵ “Kicham booryoot, ¹⁶ ānkunyēērootēē tukun ¹⁷ āmāng'ērēkyinē kaalyeet.”† ¹⁸ “-Mēēywēyē Yēyiin mbo kisich.”†

¹⁹ Kāākiinkēt kule kiy ake tukul nyoo siraat, kutiinyē chiito nyoo bāwu :kiruutēchu simāmii :wōlēē chililtooy :chii yoo itiiilchinē :Yēyiin biiko ng'aleek. ²⁰ Kunyoo, -/mākiitiilchinē chii kule churtaat kuuyu syēēmē wōlēē imuuktooy kurub kiruutēk. I-ārōōrwēēch baateey :kiruutēk kule kākēēchoolwookēn.

Yēyē nee :chiito sukuchurta ām taayeetaab Yēyiin?

²¹ /Kākiiboowēēch raat kēēlto nyēē teer āk kiruutēkaab *Muusa, nyēē churtēē :chii. /Kisimkyoorōōrunēē kēēli siruutēkaab Muusa āk chēbo *wōōrkooyikaab Yēyiin. ²² Chāmtooy :Yēyiin kule churtaat :chii ake tukul yoo ikoosēē keye Yēēsu Kiriistō nyēē māmii kule ng'oo :ng'oo, ²³ kuuyu choolwookēnoot :chii ake tukul nyēē -mēēmuuchē kuyityi churtaayeet nyēē mächē :Yēyiin. ²⁴ Churtooy :biiko kubo chamateetaab :Yēyiin kubununēē *Kāārārookiintēēt Yēēsu nyoo kiwālāng'unēēnēēch soboonnyii kootyaakteech. ²⁵⁻²⁶ Kikōōn :Yēyiin Yēēsu /keeyeyee kōōrōōsēēk sukung'eet kōōchoomnyo inee

2:29 Cherem. 4:4; Room. 9:6; Filib. 3:2-3; Kolos. 2:11 3:2 Tyēēn. 147:19-20; Room. 9:4 † 3:4 Tyēēnwookik 51:4 3:4 Kāāyīit. 23:19; Room. 9:6; 11:29; 2Tēm. 2:13 † 3:12 Tyēēnwookik 14:1-3; 53:1-3 † 3:13 Tyēēn. 5:9 † 3:13 Tyēēn. 140:3 † 3:14 Tyēēn. 10:7 † 3:17 Isaaya 59:7-8 † 3:18 Tyēēn. 36:1 3:20 Āyub 4:17; Tyēēn. 130:3; Room. 4:15; Kala. 2:16; 3:22 3:22 Room. 1:17 3:24 Ēfēēs. 2:8; Tiitō 3:4-7

āk biiko yoo kēēyēnchi :chii kule kiwasta :Yēesu korotiikyii kubo inee. Kumanaame :Yēesu, mānēēng'woonchi :Yēyiin kōōrēēt kubo ng'ōōkiswookik choo /kikiikeeyey kuuyu kitinyē kiisayta. Nto raat, /kiitiilchinē chiito kule churtaat yoo kēēyēnchi Yēesu. Kunyoo, tinyē :Yēyiin manta kuyey kuu nyooto kuuyu kiikooyto :Yēesu soboonnyii kubo biiko tukul.

²⁷⁻²⁸ Ara, kēēng'āsyinē keey nee naas? Māmii :kiy mbo kisich kuuyu chāmtēēch :Yēyiin kule kēēchurtootiin kubo kule kiiyēnchinē inee ānkiikoosēē keey Yēesu āmēēbērē kuuyu kēērubē kiruutēk. ²⁹ Ara bo :Yēyiin Yuutayeek nkityō? Achicha, bo nkicheek choo mā Yuutayeek, ³⁰ kuuyu akeenke :Yēyiin ānku inee :nyēē mākōōtiilchi Yuutayeek āk choo mā Yuutayeek kule churtootiin yoo keekaasee keey Yēesu. ³¹ Ara yoo kakeeyey kuu nyooto kukākēēmētē siruutēkaab Muusa, kuuyu kiikoosēē keey Kiriistō? Achicha! Māwuu nyoo, nteenee kēēmiitē kēēyēyē kuyityiin :siruutēchoo.

4

/Kēēkāsēē kaakaaseet wōlēē kiwuunto :soboontaab Abraam

¹ Kichamta :Yēyiin kuuko Abraam kule churtaat ām keel nyēē wuu nee? ² Nto /kikeechamta kule churtaat kubo ng'aleek chēē kiyey, nto kimii :kiyēē king'āsēē keey inee nkit, āmēēbērē ām taayeetaab Yēyiin. ³ Mwooyē :siruutēk kule, “Kiiyēnchi :Abraam kiyēē kimwooyē :Yēyiin. Yooto nanyuun kuchamta :Yēyiin kule churtaat.”†

⁴ Yoo kābirto :chii nkuruukyii kuyemaat /kiikoochi kiyēē kāākuchosyi, nto yooto, mēēbērē kule /kākēērōōbchi. ⁵ Māyēchinē :chii Yēyiin yiisyō /sikiitiilchi kule churtaat nteenee mākyinē baateey kule /kiiyēnchi inee kuuyu kēēchoolwookēnootiin :tukul ānkēēmāchē nyooyeetaab kaat. ⁶ Kiiboor mbo *:Tāwuti kule ibēruuroot :chiito nyoo chāmtooy :Yēyiin kule churtaat kubo kāāyēnchinyōyēt āmēēbērē kubo kiyēē kayey :chiichooto. ⁷ Mwooyē kule,

“Ibēruurootiin :biiko choo /kōōkēēnyōōchi kaat ām miyootyēt nyoo kōboonto /ānkēēmētoochi ng'ōōkisto nyoo kikiikuyey.

⁸ Ibēruuroot :chii nyoo kōōkōōbuuktoochi :Yēyiin ng'ōōkiswookikyii.”†

⁹ Ara mākōōbēruur :Yēyiin Yuutayeek nkityō choo imurootānootiin āmēēbēruur choo mā Yuutayeek? Kātākēēmwooyē oob kule /kikeechamta Abraam kule churtaat kuuyu kiikoosēē keey Yēyiin? ¹⁰ /Kikēēchāmtooy āyu Abraam kule churtaat? Ara yoo kitāku-toombo */kiimuraatan nto yoo /kikiikiimuraatan? Kubooyiit man ki yoo kitoombo /kiimuraatan. ¹¹ /Kikiimuraatan baateey kuyēk kiy nyēē /kākikiimēē churtaayeet nyoo kikiikusimkunyōōr. Kunyoo, Abraam :nyēē kiyootu biiko tukul choo ikoosēē keey Yēyiin ānkoo choo /manaakiimuraatan sukung'eet /keechamta nkicheek kule churtootiin. ¹² Inee mbo subak :nyēē kwaaniitaab choo /kiimurootānē kātikoo baateey kutinyē :icheek kaakaaseet nyēē wuu nyoo kibo kuuko Abraam /kumanaakiimuraatan.

¹³ Kikuurtoochi :Yēyiin Abraam āk muchōkōrōōnikyii kule mākurōōbchi kōōrēēt. Mēēbērē kikiurtoochinē ng'aleechaa kuuyu kirubē kiruutēk nteenee kikiurtoochi kuuyu kiikoosēē keey inee ankuchurtaat. ¹⁴ Nto /kikiikoochinē chii kiy kuuyu rubē kiruutēk, nto ki buch kookaasee keey Yēyiin ānku nto kimāmii :kiy nyēē kikiurtooy :Yēyiin. ¹⁵ Yēyē :kiruutēk kōōng'woonchi :Yēyiin biiko. Nto kimāmii :kiruutēk nto māmii kiyēē /kēēmwooyē kule kā-iri :chii kiruutyō.

¹⁶ Kuurtoochinē :Yēyiin chii nyoo ikoosēē keey inee kule mākōōbēruur kuuyu chāmē chiichoo, āmēēbērē kuuyu rubē kiruutēk. Kunyoo, nyōōru :biiko tukul choo rōōbunēē keey kaakaaseetaab Abraam bēruuro, āmēēbērē choo bāwu :kiruutēk baateey, nteenee āk nkicheek choo ikoosēē keey Yēyiin kuu Abraam nyoo baaba :acheek tukul. ¹⁷ Yoo

3:25-26 Māārko 14:24; Ēfēēs. 1:7; Ibu. 9:12; 1Yoowa. 1:7 3:27-28 1Kōōr. 1:29-31; Ēfēēs. 2:8-9; Kala. 2:16 3:30
Kala. 3:20 3:31 Mat. 5:17 4:2 Yāāk. 2:21 † 4:3 Toowu. 15:6 4:3 Kala. 3:6; Yāāk. 2:23 † 4:8 Tyēēnwookik
32:1-2 4:11 Toowu. 17:9-14; Room. 2:28-29; Kala. 3:7, 29 4:12 Mat. 3:9; Luuka 3:8; 19:9; Yoowa. 8:33, 39 4:13
Toowu. 12:7; 17:4-6; 22:17 4:14 Kala. 3:18 4:15 Room. 3:20; 5:13, 20; 7:7-24; 1Kōōr. 15:56; 2Kōōr. 3:7; Kala. 3:10

kimwoochinē :Yēyiin Abraam kule, “Kaayeyiing' iyēku kwaaniitaab bōrōryōōsyēk chēē chaang',”† kiiyēnchi :Abraam ng'aleechaa ām taayeetaab Yēyiin nyoo kōōnu soboonto nyēē kimāmii ānkung'ālōolēē tukuuk chēē māmii wuu nyēē miitē. ¹⁸ Kiikēnēē keyy :Abraam Yēyiin ānkoo kiwuu nyēē kimēētākōōmuuchāktōōs :kiyēē /kikēēkuurtoochinē. Kunyoo, kichokuyēk :inee kwaaniitaab bōrōryōōsyēk chēē chaang' kuu yoo kimwoochinē :Yēyiin kule, “Tēē chooto :lēēkōōk chēē +mēēnyōōru.” ¹⁹ Ānkoo kut kikiikuyoo siit nyēē /kimēētākiiisōōtyinē kule imuuchē kunyōōr leekwa kuuyu, kimāchē kuriichē kēnyii syēk bokol ānki sōōn :Saara, manaame :moo Abraam, nteenee kitas taay kookaasee keyy Yēyiin. ²⁰ Mānēēwiywiiy :Abraam yooto tukul ām kiyēē kikiikukuurtoochi :Yēyiin nteenee kititir kookaasee keyy Yēyiin ānkōōtōrōōrē. ²¹ Kichāmchiintōōs kule tinyē man :Yēyiin kāāmuukēywēēk kuyey kiyēē kiikukuurtoochi inee. ²² Ng'ālyoontooniitēnyi :nyēē kiyey kuchamta :Yēyiin Abraam kule chii nyēē churtaat. ²³ Mēēbērē Abraam baateey :nyēē kichamta :Yēyiin kule churtaat kubo kaakaaseenyii, ²⁴ nteenee chāmtēēch nkacheek :Yēyiin kule kēēchurtootiin yoo kakiikaasee keyy inee nyoo kiing'ēētēē Mokoryoontēnyoo Yēēsu meet. ²⁵ Inee :nyoo /kikiikooytooy kume kubo ng'ōōkiswookikyoo /ankiing'eetee meet sikeechurte ām taayeetaab Yēyiin.

5

/Kōōkiichoomnyēēch āk Yēyiin

¹ Kunyoo, kuu yoo /kookeechamteech kule kēēchurtootiin kubuntēē kaakaaseet, /kōōkiichoomnyēēch nanyuun āk Yēyiin ām Mokoryoontēnyoo Yēēsu Kiriistō. ² Yēēsu :nyēē yēyēēch kuchameech :Yēyiin ām chamateenyii nkit kuuyu kiikoosēē keyy inee. Kēēng'ērēkootiin kuuyu kiikēnēē keyy kule mākōōtōrōōrēēch :Yēyiin ānkiibuurtē keyy inee ākookoy. ³ Kēēng'ērēkootiin mbo subak kubo nyāliluutēchu kēēbuntēē, kuuyu kiinkētē kule kōōnēēch :nyāliluutēchoo muytaayeet. ⁴ Yēyēēch :muytaayeet kēētitiir. Yoo kēētitirootiin, kēēboontē kaamaang'taayeet ⁵ nyēē mākoy kēēchusyē kuuyu /kikēēng'oobwēēch Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyēē yēyēēch kiinkēt wōlēē chāmtēēch :Yēyiin.

⁶ Yoo kimākiimuuchē keyy, kume *Kāārārookiintēēt ām bārooyinto nyēē kikiikuchōb :Yēyiin kubo acheek choo kimākēēchurtootiin. ⁷ Matyaa kuchāmtooy keyy :chii kume kubo chiito ake nto sinee imuuchē :chii kuchamta keyy kume kubo chii nyēē lēēl :moo. ⁸ Nteenee kiiboowēēch :Yēyiin kule chāmēēch, yoo kimēēwēēch :Kāārārookiintēēt ānkoo kikēēchoolwookēnootiin.

⁹ Kunyoo, kuu yoo /kookeechamteech kule kēēchurtootiin kuuyu kiwasta keyy :korotiikaab Yēēsu, sār wēēch sōō :Yēyiin nyēē tyaa kubununēē lakwanyii kōōyyiin yoo /kiing'woonchinē biiko! ¹⁰ Ānkoo kikēēyēku buunikaab Yēyiin, /kikiichoomnyēēch āk inee kubuntēē meetaab lakwanyii. Kunyi, kuu yoo /kōōkiichoomnyēēch āk inee kēētinyē man kule kēēnyōōru soboontaab kibchuulyo kuuyu kōōnu :inee soboon! ¹¹ Kunyoo, kēēng'ērēkootiin miisin kuuyu /kiikiichoomnyēēch āk Yēyiin kubununēē Mokoryoontēnyoo Yēēsu Kiriistō.

Aatam āk Yēēsu

¹² Kiyib :chiito akeenke ng'ōōkisto kōōrēēt nyēē kiisach kuchō :meet. Kunyoo, kirub :meet biiko kuuyu choowookēnootiin :tukul. ¹³ Kimii :ng'ōōkisto kōōrēēt /kumānāākēēkōōn kiruutēkaab *Muusa. Nto kimāmii :kiruutēk nto kimāmii :wōlēē /kēēmwooytooy kule kā-iri :chii kiruut. ¹⁴ Kiinaam :meet chiito kuchakee Aatam ākoy Muusa ānkoo kimāwuu :choolwookātēēng'waa nyoo kibo Aatam.

† 4:17 Toowu. 17:5 4:17 2Kōōr. 1:9 4:18 Toowu. 15:5 4:20 Toowu. 17:1-6; Ibu. 11:11 4:21 Toowu. 18:14; Luuka 1:37 4:22 Room. 4:3 4:25 Isa. 53:4-5, 10; Room. 8:32-34; 1Kōōr. 15:17 5:1 Yēyuu. 10:36 5:2 Room. 6:14; 8:17-18; 1Kōōr. 2:7; 2Kōōr. 3:18; 4:17; 6:1; 12:9; Kala. 2:21; 3:18; Ēfēēs. 2:5-8; Kolos. 1:27; 3:4; 1Tēēs. 2:12; 2Tēm. 2:10; 1Bēt. 1:7; 4:13-14; 5:10 5:5 Yāāk. 1:2-3, 12; 1Bēt. 1:5-7 5:5 Yēyuu. 2:33; Room. 8:39; Ibu. 6:18-19 5:6 1Kōōr. 15:3 5:7 1Bēt. 3:18 5:8 Yoowa. 3:16 5:11 Room. 5:1 5:12 Toowu. 2:17; 3:1-7, 19; Room. 6:23 5:13 Room. 4:15

Kerkeey :kiyēē kiyey :Aatam āk nyēē kiyey :Yēesu. ¹⁵ Āmwooyē kuu nyooto kubo ng'al chēē kiyey :bichu tukwaay. Kitōōrchi :kēwēynātēētaab ake /kiitiilchi biiko meet, nteenee kiyibchi :koonyitēētaab ake biiko chamateetaab Yēyiin! ¹⁶ Kiyey :ng'ōōkistaab akeenke /kiitiilchi biiko ng'aleek /ankiiruusta. Nteenee kikōōn :Yēyiin lakwanyii ānkoo kikiikuchoolwookēn :biiko chēē chaang' /sikiitiilwēēch kule kēēchurtootiin. ¹⁷ Yoo kiimuuchē :ng'ōōkistaab chiito akeenke kuyibchi biiko tukul meet, kumākunyōōr :biiko tukul soboonto nyoo rōōbchinē :Yēyiin kubununēē chiito akeenke!

¹⁸ Kunyoo, kuu yoo kiyēyē :ng'ōōkistaab chiito akeenke /kiiruusta biiko tukul, kuyēyē :kāroomnyēētaab chiito akeenke nyēē churtaat /keechamta biiko tukul kule churtootiin ānkunyōōr soboonto. ¹⁹ Yoo kitāyē :chiito akeenke kukāsyi Yēyiin, kōōsākyi biiko chēē chaang' kuchoolwookēn. Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, kikāsyi :chiito akeenke Yēyiin ankuyey biiko chēē chaang' kukāsyi Yēyiin.

²⁰ Yoo /kikēēkōōnu kiruutēk, kuwōōyīit :choolwookātēēt. Kuwōōyīitu :choolwookātēēt, kutāsyinē keey :chamateetaab Yēyiin. ²¹ Kuu yoo kikiikutēbēē biich :ng'ōōkisto ānkuyibu meet, kubāwu biich ra :chamateetaab Yēyiin ānkuyibu churtaayēet sikēēnyōōru *soboontaab kibchuulyo kubununēē Yēesu Kiriistō Mokoryoontēēnyoo.

6

/Kiikiwaang'ta bāwunātēētaab ng'ōōkisto

¹ Kunyoo, ara keeyey nee? +Makeetas taay sōō kēēchoolwookēn sukutāsyi keey :chamateetaab Yēyiin? ² Achicha, māwuu nyoo mbo kisich. Kuu yoo kōmēēkutēbēēnēēch :ng'ōōkisto, kubo nee keetas taay kēēchoolwookēnē? ³ -Mōōnkētē :akweek sōō nee kule wuu nyēē kikēēbēku āk Yēesu Kiriistō yoo /kikēēbātisānēēch kēēyēku akeenke āk inee? ⁴ Kunyi, kerkeey nyēē kikēēbēku /ankeemuy soboonnyoo nyoo kibo taay yoo /kikēēbātisānēēch sukung'eet yoo /kikiing'eētēē Yēesu meet ām kāamuukēywēēkaab Yēyiin, kēēnyōōru :nkacheek soboonto nyēē lēēl. ⁵ Kuu yoo kikēēyēku akeenke āk Yēesu ām meenyii, ku man kule kēēyēku akeenke āk inee ām ng'eeteenyii bo meet. ⁶ Kiinkētē kule /kikēēkwērtoochi soboonwēchoo kibo taay murtooywoontēēt āk *Kāārārookiintēēt simēēkubāwēēch :ng'ōōkisto. ⁷ Kunyoo, mēētākubāwu :ng'ōōki biiko choo kāākubuntēē meet.

⁸ Kikēēbēku āk Kāārārookiintēēt, kunyi kēēchāmchiintōōsii kule kēēsobchootiin kuu yoo soboot :inee. ⁹ Kiinkētē kule /kikiing'eetee Kāārārookiintēēt meet nyēē mākoy takume, kunyi mēēkubāwu inee :meet. ¹⁰ Yoo kimēē *Kāārārookiintēēt, kiiwaang'ta kāamuukēywēēkaab ng'ōōkisto kutukul ānkuminyē raat kōōng'erēēchē Yēyiin. ¹¹ Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, mächāktōōs ōyib keey :nkakweek kule /kiikiisyēēnto kāamuukēywēēkaab ng'ōōkiswookikwook ānkōōminyē ōng'erēēchē Yēyiin kubununēē Kāārārookiintēēt Yēesu. ¹² Kunyoo, -mookany kubayta :ng'ōōki bōōrwoonikwook choo bēku sukutoortaak :muchas ōyēyē rōkōs. ¹³ -Mookany kuyey :komosta ake tukul nyēbo bōōrng'woong' ng'ōōki, nteenee okany kubāwook :Yēyiin kuuyu, /kikeewecheenaak wōlēē mii :meet ōnyōōru soboonto. Ōyēyiisyēē komosta ake tukul nyēbo bōōrng'woong' kubo tukuuk chēē churtootiin. ¹⁴ Māmächāktōōs kubaytaak :ng'ōōki, kuuyu -mēētākōōtiinyook :kiruutēk, nteenee bāwook :chamateetaab Yēyiin.

/Kiikiityaakteenaak ng'ōōki ankookubaytaak :churtaayēet

¹⁵ Ara nee nanyuun? Keetas taay sōō kēēyēyē ng'ōōki, kuuyu -mēēkubāwēēch :kiruutēk nto kule bāwēēch :chamateetaab Yēyiin? Achicha! ¹⁶ Tookunoot oob kule yoo !keecham iyēku motwooriintēētaab chii, kumächāktōōs irubē kiyēē mwooyē? Yoo keecham kubāwuung' :ng'ōōkisto inyōōru meet. Nteenee yoo 'keeywey Yēyiin, +/

5:14 1Kōōr. 15:21-22, 45-49 5:17 Yoowa. 10:10 5:20 Room. 3:20; 7:7-8; Kala. 3:19 6:1 Room. 3:5-8, 31
6:2 Room. 6:6; 7:4 6:3 Mat. 28:19; Yēyuut. 8:16; 19:5; Kala. 3:27; Kolos. 2:12 6:4 2Kōōr. 5:14-15, 17; Kala. 6:15;
Kolos. 3:1-5, 10 6:5 Filib. 3:10-11 6:6 Kala. 5:24 6:10 Ibu. 9:27 6:11 Kala. 2:19; 1Bēt. 2:24 6:13
Room. 12:1 6:14 Room. 5:2; Kala. 5:18; 1Yoowa. 3:6

makeechamtiing' kule ichurtaat. ¹⁷ /Kēēbirchinē raat Yēyiin kōōnkōy, kuuyu ānkoo kiki-
ikuyeyaak :ng'ōōki ōyēku motwoor, kyoocham ām mooyēēt akeenke kiyēē /kikiineetaak.
¹⁸ /Kiikiityaakteenaak ng'ōōki ānkōōkubāwook :churtaayeet.

¹⁹ Kāāyēyiisyēē kitōōntōyooni nāmē keey āk soboontaab biiko, kuuyu mānōōkich
ām soboontaab Kiriistō. Kikyōō-āsyi taay komosta ake tukul nyēbo bōōrng'woong'
kutwaar :ng'ala chēē mātiliilēch kutōōrchook ng'ōōki. Nteenee mākyook raat kubāwook
:ng'aleekaab churtaayeet āk tiliilinto.

²⁰ Yoo kibāwook :ng'ōōkisto, kimōōnkētē kiyēē rubtooy keey āk churtaayeet. ²¹ Ara
soboon nyēē kiyibwook :ng'aleechea? Kitōōrchook tukun chēē yibwook raat muyāt chēē
lētuunoo kuyib meet. ²² Nteenee kuuyu /kookiityaaktaak ra ōng'ēētyēē bāwunātēētaab
ng'ōōki ankookubaytaak :Yēyiin, kōōtililiitu ānkōōnyōōru *soboontaab kibchuulyo.
²³ Kunyoo, kiyēē yibu :ng'ōōki ku meet nto kiyēē rōōbu :Yēyiin ku soboontaab kibchuulyo
kubununēē Kāārārookiintēēt Yēēsu Mokoryoontēenyoo.

7

/Kiikiityaakteeneech kiruutēkaab Muusa

¹ Mbo ng'eetaabiya, ōnkētē oob kule bāwu :kiruutēk chii baateey yoo tākusobē?
(Āmiitē āng'ālōolchinē choo inkētē kiruutēkaab *Muusa.) ² Mwooyē :kiruutēk kule
māchāktōōs :koorko nyoo imutaat kunoomnyo āk saanteenyii kātikoo tākusoboot saan-
teet. Nteenee yoo kame :saanteet, kootyaakaat /kiimut subak. ³ Nto yoo tākusoboot
:saanteet ankubeeran :koorkoonoo āk chiito ake, kukāākōōntosuur saanteenyii.

⁴ Mbo ng'eetaabiya, ām kēēlto nyēē wuu nyooto, yoo kimēē :Yēēsu /kiityaaktaak ām
kiruutēkaab Muusa, sōōbooyiitu nyoo /kikiing'ēētēē meet ānkōōminy ām soboonto nyēē
ing'ērēēchē Yēyiin. ⁵ Yoo kitākubāwēēch :ātēbuutēkyoo choo bo kēny, kiiwuruurēch
:kiruutēk kiisuuchi ng'al chēē yibu meet. ⁶ Nto kuuyu /kookiityaakteeneech raat
wōlēē mii :kiruutēchoo, kiimuuchē kēyēchi Yēyiin yiisyēēt ām kēēlto nyēē lēl nyēbo
Tāmirmiryēēt, kusiir wōloo kikēēwuuntē kēny yoo kitākēerubē kiruutēk choo sirootiin.

-Mēēmuuchē :kiruutēk kōōsyēēnto ng'ōōkisto

⁷ Ara nee nanyuun, miyootēch :kiruutēk? Achicha, māwuu nyoo mbo kisich.
Nto kimā kiruutēk, nto mānāānkēt kule choolwook ku kiy nee. Nto kimāmwooyē
:kiruutēchoo kule, “-Mēēchōrōkyi tukuukaab chii”, nto kimānāānkēt kule chōrōkyi-
nooyēēt :nee. ⁸ Kinyākyi ng'ōōki :kiruutēk sukoolaambuuchaa kutōōrchoo ng'aleekaab
muchas. Nto kimāmii :kiruutēk, nto kimāboonto :ng'ōōki kāāmuukēy. ⁹ Kyaakaraam
kēny kumānāānkēt kiruutēk, nto yu kāwāānkēt kiruutēk, koong'etng'eet ng'ōōkisto,
¹⁰ kutōōrchoo kāwōōtyoonti. Kunyoo, yēē kitāyibu :kiruutēchooto soboonto, kuyib
nyalil. ¹¹ Kinyākyi ng'ōōki :kiruutēchoo sukutēwēchoo kwaaraantaa :rōkōs. ¹² Kunyi,
tiliilēch :kiruutēk, bo manta ānku kāroomēch.

¹³ Nto yēē ākoo ki kāroomēch :kiruutēchooto ii, kwaam :nee sukuyibchoo nyalil nyēē
tēē nyi? Bēērē keey :kiruutēk nteenee ng'ōōki :nyēē kiyibchoo nyalili. Nto kuu yoo
kiimuuch :ng'ōōkisto kuyēyiisyēē kiyēē karaam kuyib ng'ālyoo nyēē miyaat, kutook kule
miyaat :ng'ōōkisto nyēē -/mākyoomu.

¹⁴ Kwoonēē :kiruutēk wōlēē mii :Yēyiin nteenee yoo taarataat* ām ātēbuutēkyuu choo
kibo kēny arataat ām ng'ōōkisto. ¹⁵ Kunyi, kaakunama :tonkoy, kuuyu kiyēē ābērē
nto ayey, -māāmuuchē kut ayey, nto kiyoo -māāmāchē, āyēyē nyooto. ¹⁶ Nto yoo
kaayey kiyēē -māāmāchē, āchāmchiintōōsii kule kāroomēch :kiruutēk. ¹⁷ Kuu wōloo
wuunto, kimēētāku :anii nyēē āmiitē āyēyē kiy nyēē miyaat, nteenee ng'ōōkisto nyoo

6:16 Yoowa. 8:34 6:17 Yoowa. 8:32 6:18 1Bēt. 2:24 6:21 Room. 7:5; 8:6, 13; Kala. 6:8; Yāāk. 1:14-15
6:23 Room. 5:21 7:2 1Kōōr. 7:39 7:4 Room. 6:4; Kala. 2:19 7:5 Room. 6:21 7:6 Room. 8:2-4; 2Kōōr.
3:6 7:7 Chuy. 20:17; Kiruu. 5:21 7:8 1Kōōr. 15:56 7:10 Laawi. 18:5 7:12 1Tēm. 1:8-10 * 7:14
Mwooyē :Bāwulō ng'aleek kwoorōōrunēē keey inee nkit, nto yooto, kung'ālōolēē Yuutayeeek choo tākubāwu :kiruutēk
kuu wōloo kiwuunto :inee taay. 7:15 Room. 7:24

bāwoo :nyēē miitē kuyēyē. ¹⁸ Ānkētē kule yoo taarataat ām ātēbuutēkyuu choo kibo kēny, -māāmuuchē ayey kiy nyēē karaam, kuuyu ābērē nto ayey kiyēē karaam, nteenee -māāmuuchē ayey. ¹⁹ Kiyēē āyēyē kumā nyoo karaam nyoo āmāchē ayey, nto mbo tukuuk chēbo rōkōs choo -māāmāchē ayey, ātāsē taay āyēyē. ²⁰ Nto yoo āyēyē kiyēē -māāmāchē ayey, mēētāku :anii nyēē āyēyē, nteenee ng'ōōkisto nyoo bāwoo :nyēē yēyē ng'aleechu.

²¹ Kunyi, manta :nyi: Yoo āmāchē ayey kiyēē karaam, kuchōōnchoo :rōkōs ba-keenke. ²² Ām kāāsōōtēywēēkyuu, āng'ērēkyinē kiruutēkaab Yēyiin, ²³ nteenee ākāsē kuyēyiisyē :kāāmuukēywēēk alake ām bōōrnyuu kubooriyēē kāāsōōtēywēēkyuu. Yēyoo :yooto aratakse ām choolwookātēēt nyoo mii kuyēyiisyēē bōōrnyuu. ²⁴⁻²⁵ Kunyoo, yoo kaarub kāāsōōtēywēēkyuu, kubāwoo :kiruutēkaab Yēyiin, nto yoo kaarub ātēbuutēchu miyootēch chu āyēyē, kubāwoo :ng'ōōkisto. Ābotoot sōō nyēē tyaa! Ng'oo :nyēē sukusārunēēnoo taankooyi? Nteenee, ābirchinē Yēyiin kōōnkōy kubo Yēēsu Kiriistō Mokoryoontēnyoo.

8

Soboonto nyēē lēēl ām Tāmirmiryēētaab Yēyiin

¹ -/ Mākiiruustooy chii nyoo bo Kāārārōokiintēēt Yēēsu. ² Kookootyaakteeneech :Tāmirmiryēētaab Yēyiin wōlēē mii :ng'ōōkisto nyoo kibāytēēch ānkuyibu meet. Kunyoo, kōōkēenyōōru soboonto nyēē lēēl kubununēē Kāārārōokiintēēt Yēēsu. ³ Kimēēmuuchē :kiruutēkaab *Muusa kukōōn soboonto, kuuyu kiikuskuus :ng'ōōkisto nyoo kibāwēēch. Nteenee kikōōn :Yēyiin soboonoto, yu kiiyooku lakwanyii kuu chii kuchō kōōroonēēb ng'ōōki /keeyeyee kōōrōsēēk sukōōbuukto ng'ōōkisto kutukul. ⁴ Kiyey kuu nyooto sikiimuuch keeyey man kuu wōlēē māktooy :kiruutēkaab Muusa, kātikoo ka-keerub Tāmirmiryēētaab Yēyiin amakeerub ātēbuutēkaab choolwook. ⁵ Nto biiko choo tākurubē ātēbuutēk chēbo choolwook, kubāwu :ātēbuutēchooto kāāsōōtēywēēkwaa. Nto choo rubē Tāmirmiryēēt, kubāwu :Tāmirmiryēēt kāāsōōtēywēēkwaa. ⁶ Chiito nyoo bāwu :choolwookātēēt, kuchōōnchinē :meet, nto nyoo bāwu :Tāmirmiryēēt, kunyōōru soboonto āk kaalyeet. ⁷ Kunyi yoo bāwu :ng'ōōkisto chiito, ku buunyoontēētaab Yēyiin :chiichoo. Māchāmchiintōōs :chii nyēē wuu nyoo āk kiyēē māchē :Yēyiin. ⁸ Kunyoo, -mēēng'ērēēchē :biiko choo bāwu :ng'ōōki Yēyiin.

⁹ Nteenee yoo oboontē Tāmirmiryēēt, kubāwook :Tāmirmiryoonoo mēēbērē ng'ōōki. Nto yoo mātinyē :chii ām akweek Tāmirmiryēētaab Kiriistō, mābo :chiichoo Kiriistō. ¹⁰ Yoo boonto :chii Kiriistō ām soboonnyii ankume :bōōrto kubo ng'ōōkisto, kuwētii :tāmirmiryēēnyii ākookoy kuuyu kiikuchamta :Yēyiin kule churtaat. ¹¹ Nto yoo tinyē :chii Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyoo inee :nyēē kiing'ēētēē Yēēsu meet, makoong'eetee chiichoo meet ānkōōkoochi soboonto nyēē lēēl.

¹² Kunyi ii, mbo ng'eetaabiya, kuu yoo mēēkubāwook ng'ōōki, osatee key ātēbu-utēkaab choolwook. ¹³ Yoo keeruub key :chii ātēbuutēchoo, kuchōōnchinē :meet. Nto yoo kāyēētyēēchook :Tāmirmiryēēt obakaakte ātēbuutēk chēē miyootēch, ōnyōōru soboon.

Kēyēyēku lōkōkaab Baaba Yēyiin

¹⁴ Lōkōkaab Yēyiin :biiko choo intōōchinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ¹⁵ Mēēbērē kyōōnyōōru Tāmirmiryēēt nyēē kiketitaak ōyēku motwoor ānkōōmuuyē, nteenee kyōōnyōōru nyēē kiyeyaak ōyēku lōkōkaab Yēyiin. Tāmirmiryoonoo :nyēē yēyēēch kēēkuur Yēyiin kule 'Baaba'. ¹⁶ Chāmchiintōōs :Tāmirmiryēētaab Yēyiin āk nyēēnyoo kule kēyēyēku man lōkōkaab Yēyiin.

7:24-25 Room. 6:6; 1Kōōr. 15:57; 2Kōōr. 2:14 8:1 Room. 5:1, 9 8:2 Room. 7:4-6 8:3 2Kōōr. 5:21; Kala. 4:4; Filib. 2:7-8 8:4 Room. 6:22; Kala. 5:16, 25 8:6 Room. 6:21 8:9 1Kōōr. 3:16; 2:16 8:10 Kala. 2:20; 1Yoowa. 3:24 8:12 Room. 6:18; Kala. 5:24 8:13 Kala. 6:8; Ēfēēs. 4:22-24 8:14 1Yoowa. 3:1 8:15 Māārko 14:36; Kala. 4:5-7

Wōōyinto nyoo +/mābokiiboorwēch

¹⁷ Kuu yoo kēēyēku lōkōkaab Yēyiin, kēēyēmtooy āk Kiriistō tukuuk choo boonto :Baaba. Yoo kākēēnyāliilchē kuu Kiriistō, +mākēēnyōōru wōōyinto kuu inee. ¹⁸ Ākāse kule mining' :nyalili kēēmiitē kēēnyōōru bēsyōōsyēchu ām wōōyinto nyoo +mābokēēnyōōru. ¹⁹ Mii kukānyē :kiy ake tukul nyēē kiikuyey :Yēyiin ām kōōrēēt, kunyōōr rōōbēywoontēēnyii ām bēsyēēt nyoo itōrōōrē :Yēyiin lōkōkyii. ²⁰ Minyē :kiy ake tukul ām kōōrēēt nyēē māmii :kiyēē ikēnēē keey āmēēbērē kule kicham kōōbuur kuu nyooto, nteenee kubo chiichēē kikōchōng'iit sukōōng'woonchi biich :Yēyiin. Nteenee / tākiikēnēē keey kule ²¹ +/makiityaaktee kiy ake tukul kāāmuukēy wēēkaab meet ānkumākunyōōr wōōyintaab lōkōkaab Yēyiin.

²² Kiinkētē kule kiikung'woonchinion kiy ake tukul nyoo miitē kōōrēēt kuchakee kēny ākoy kura kuu yoo ng'woonchinē :cheebyoosya yoo sichē leekwa. ²³ Māwuu nyoo baatey, nteenee mii kung'woonchēēch nkacheek ām āriit, choo / kōōkēēkōōnēēch Tāmirmiryēēt kuu rōōbēywoontēētaab taayta. Yooto tukul kēēmiitē kēēkānyoonu miisin /kēēkōōnēēch bōōrwoonik chēē leelach /ankeeyeyeech kēēyēku lōkōkaab Yēyiin kuchurta. ²⁴ Yoo /kiikiiraraacheech, kikiikēnēē keey ng'ālyoontoonoo. Nto yoo ikēnēē keey :chii kiyēē boonto ku buch. -Mēēkēnēē keey :chii kiyēē kāākunyōōr. ²⁵ Nteenee yoo kiikēnēē keey kiyēē mānāākēēnyōōru, kēēkānyoonu ām muytaayeet.

²⁶ Yēētyēēchēēch :Tāmirmiryēēt yoo kēētinyē kuskuusyēēt. Kuu yoo -mākiinkētē wōlēē makeesaaye Yēyiin, kung'ālooltoowēēch :Tāmirmiryēēt kōōtēēyēē keey miisin nyēē māmii :wōlēē / kēēmwooytooy. ²⁷ Nteenee inkētē :Yēyiin nyoo isyoochē so-boonwēkyoo kiyēē isōōtē :Tāmirmiryēēt, kuuyu ng'ālooltoochinē :Tāmirmiryēēt biikaab Kiriistō kōōrābchinē kiyēē mächē :Yēyiin.

²⁸ Kiinkētē kule ām kiy ake tukul, yēyē :Yēyiin ng'aleek chēē kāroomēch ām wōlēē mii :choo chāmē inee ānku choo kiikukwey. ²⁹ Nto choo kisimkōōnkēt :Yēyiin, kukiikootabaan sukukerkeyiitu lakwanyii. Yooto, mākuyēk :lakwanaanyii kaabooreet nyēbo chuut chaang'. ³⁰ Chooto kisimkootabaan, kukuur. Nto chooto kikuurē, kuyey kuchurta, nto chooto kichurtooy, kōōtōrōōr.

Chamateetaab Yēyiin kubununēē Yēesu Kiriistō

³¹ Ara, keemwaay nee nanyuun? Yoo nyēēnyoo Yēyiin, ku ng'oo :nyēē imuuchē kuk-wiileech? ³² Yoo kirātēē moo lakwanyii ānkukōōn kubo acheek ii, kōōmuuchē kule nee kumākōōnēēch kiy ake tukul ām chamateenyii? ³³ Ng'oo :nyēē imuuchē kumwooy kule miyootēch :biiko choo kiikukwey :Yēyiin? Yēyiin nkityōōniin :nyēē itiiilē kule churtaat :chiito. ³⁴ Kunyoo ii, ng'oo :nyēē imuuchē kooruusteech? Māmii :chii, kuuyu kimēēwēēch :Kāārārōokiintēēt Yēesu, nto subak /kikiing'eetee meet ānkutēbunēē raat āwutaab taay nyēbo Yēyiin kung'ālooltoowēēch. ³⁵ Ara, mii :chii nyēē imuuchē kōōbēēsyēēnēēch chamateet nyēē boontēēnēēch :Kiriistō? Ara nyalilta, ara wuuyinwēēk, ara wusiisyēēt, ara kēmēy, ara yoo kakeebe kibchuraat ara kēwēēlyo, ara mnyaat?

³⁶ Mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule,
“Kēēmiitē yēē mii :chii kwiimēn kubo inyiing'
keekerkeey kēēchiir chēē mächē /bokeetil.”†

³⁷ Ānkoo kākwoonchēēch :tukuuchoo tukul, kēēbiirtooyiisyē kutukul kubununēē inee nyoo chāmēēch. ³⁸ Ānkētē kubooyiit man kule yoo ka meet nto kā soboon, nto ku malayikaan nto tāmirmiroy chēē miyootēch, nto tukuuk chēbo ra nto chēbo kōōyyiin nto ku kāāmuukēy alak tukul, ³⁹ yoo kā kiy nyēē mii barak nto nyēē mii ng'wēny nto kā kiy

8:17 Room. 5:2; Kala. 4:7 8:18 2Kōōr. 4:17 8:19 Kolos. 3:4; 1Yoowa. 3:2 8:20 Toowu. 3:17-19 8:23
2Kōōr. 1:22 8:24 2Kōōr. 5:7; Ibu. 11:1 8:25 2Kōōr. 4:18 8:29 Kolos. 1:18 8:30 2Tēēs. 2:13-14 8:32
Yoowa. 3:16; Room. 5:8 8:34 Isa. 50:8-9 8:34 Yēyuut. 2:32-33; Room. 4:25; Ibu. 7:25 † 8:36 Tyēēnwookik
44:22 8:36 1Kōōr. 15:30-31; 2Kōōr. 4:11 8:37 1Yoowa. 5:4-5 8:38 1Kōōr. 3:22; 15:24; Ēfēēs. 1:21; 1Bēt. 3:22

ake tukul ām choo kiyēyē :Yēyiin, kumēēmuuchē :tukul kōōbēēsyēēnēēch chamateetaab Yēyiin kubununēē Kāārārōokiintēēt Yēēsu nyoo Mokoryoontēenyoo.

9

Ng'ētē :moo Bāwulō kubo Yuutayeek chēē kitay Yēēsu

¹⁻³ Ng'ētē :mooyēenyuu ānkōōyīimoo mēt nyēē wuu nyēē mābēku :ng'wooninoo, akas kule /manaakiiraraach mbo ng'eetaabiya, biikyuu bo Isrāyēēl. Ābērē nto kiimuuchāk-tōōs, nto /kabokiiruustaa āng'ētītēē wōlēē mii :Kiriistō sukuyēētyēēchi icheek. Man ām kāāmuukēywēēkaab Kiriistō kule -māāng'wiynānē ānkōōnkētē mbo :Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ⁴ Kiyey :Yēyiin biikaab Isrāyēēl kuyēk biikyii anku icheek :chēē kikas kāāmuukēywēēkaab Yēyiin. Kiyēchiin *kiirootyēt āk icheek kunyil, kōōkoochi kiruutēk āk mākuutēk kurubta keey *Kōōtaab Yēyiin ānkukuurtoochi icheek kule mākōōbēruur. ⁵ Inkētē :icheek kiyēē kiyēchi :Yēyiin mbo kuukaanyii, ānku kōyitēnyii :nyēē chōōnēē *Kāārārōokiintēēt nyoo bo kāāmuukēy. Kusilākoy :Yēyiin ākookoy, kuwuuyiit nyooto.

/Kiibēruurē choo iyēnchinē kiyēē /kiikēkuurtoochi

⁶ Mānāānyōōr :Yuutayeek wōlēē wōō bēruuto nyoo kikiikukuurtoochi :Yēyiin kōōtaab Abraam. Ara ibooru :yooto kule mānāāyityiin :kiyoo kikuurtooy :Yēyiin? Acha, māwuu nyoo kuuyu mānāāyēēlchi :Yuutayeek tukul komostaab Yēyiin. ⁷ Ānkoo kukwoonēē :Yuutayeek kōōtaab Abraam, manaarub inee kubooyiit man. Mwooyē :siruutēk kule, “Isaka nyēē makuroobta siintaaryeeng'uung'.”† ⁸ Ibooru :yooto kule mēēbērē biiko choo kwoonēē siintaaryeetaab Abraam :chēē lōkōkaab Yēyiin, nteenee choo iyēnchinē kiyēē kiikukuurtoochi :Yēyiin :chēē /kiiyiitē kuu lōkōkaab Abraam chēbo man. ⁹ Kikuurto :Yēyiin kule, “+Māāyēēwu ām bēsyēēt nyēē wuu nyi kēnyiiinoo, nto yooto kuboonto :Saara wēēriit.”†

-/Mākēēkwiilē Yēyiin

¹⁰ Mā yooto baateey, nteenee king'alaalee mbo Yēyiin lōkōkaab Rebeeka choo ki kwaan ku Isaka. ¹¹⁻¹² Kimwoochi :Yēyiin Rebeeka kutoombo kusich lōkōkyii ānkitoombo kuyey kiy nyēē karaam nto ku nyēē miyaat kule, “Makubayta :nyēē mining' nyēē wōō.”† Kunyi, kiyyoong'unēē :kwēyiyēētaab Yēyiin wōlēē kimāktooy :inee, mēēbērē kiyēē kiyey :lōkōchoo. ¹³ Kuu yoo siraat kule, “Kyaacham Yāākōbō ankaatay Esaawu.”†

¹⁴ Ibooru :yooto kule -mēēyyoong'unēē :Yēyiin manta? Māwuu nyoo. ¹⁵ Kimwoochi :Yēyiin *Muusa kule: “+Maariiree choo āmāchē ariiree.” ¹⁶ Kunyi, riirēē :Yēyiin biiko choo chāmē ām mooyēenyii mēēbērē kaakwaam :bichoo booryo ake tukul. ¹⁷ Kimwoochi :Yēyiin bāytooyiintēētaab Miisir kule, “Kyāāmutuung' ākoy yu sāāboorunēē kāāmuukēy-wēēkyuu wōlēē imiitē sukung'eet /kyaamtaat kaayneenyuu ām kōōrēēt kumukuul.”† ¹⁸ Kunyoo riirēē :Yēyiin chii nyoo māchē kule kuriiree ānkōōyoomē mēt chiito nyoo māchē kooyaa.

¹⁹ Imuuchē kuteebeenaa :akeenke ām akweek kule, “Ām nee naas sukubērē :Yēyiin kakusta :chii? Ara, ng'oo :nyēē imuuchē kukwiil Yēyiin ām kiyēē māchē?” ²⁰ Inyiing' ku ng'oo siikētyi Yēyiin ng'ālyoo? -Mēēmuuchē :kiy nyēē /kikēēyēyē kuteebēē chiito nyoo kiyēyē kule, “Ntēē siiyeyaa kuu nyi?” ²¹ Ara mākwoonēē nyoo yēyē tērēēnik yoo māchē kookaas tērēēnik alak miisin nto alak kumeekaas? ²² Ānkoo kiimuuchē :Yēyiin kōōboor kāāmuukēywēēkyii kōōng'woonchi biiko choo kiikuchoolwookēn choo misyine /kiikarbuus, kiiruruuny mooyēenyii kubo bichooto. ²³ Kiyey kuu nyooto sukoomuuch kōōboorchii wōōyinnyii choo kiikukwey kule kuriiree.

8:39 Yoowa. 3:16; Room. 5:5; Ēfēēs. 1:4; 2:4; 2Tēēs. 2:16 9:1-3 Chuy. 32:32 9:4 Toowu. 17:9-10; Chuy. 4:22; 20:1—24:18; 24:8; Laawi. 1:1—9:24; Kiruu. 29:1; Isa. 9:6-7; Cherem. 31:34; Room. 16:7 9:5 Mat. 1:1 9:6 Room. 3:3-4; 2:28-29 † 9:7 Toowu. 21:12 9:7 Mat. 3:9 9:8 Kala. 4:23; 3:7 † 9:9 Toowu. 18:10, 14 † 9:11-12 Toowu. 25:23 † 9:13 Mal. 1:2, 3 9:16 Ēfēēs. 2:8 † 9:17 Chuy. 9:16 9:18 Chuy. 4:21; 7:3; 14:4, 17; 1Bēt. 2:8 9:20 Isa. 29:16; 45:9 9:21 Cherem. 18:4-6; 2Tēm. 2:20

Biikaab Yēyiin chēbo ra

²⁴ Kookootiil Yēyiin kuriireeneech kēēyēku cheechii ānkēēyēku Yuutayeek, nto mā Yuutayeek. ²⁵ Mwooyē :Yēyiin ām siruutēkaab Oseeya kule, “+Maariiree ‘-/Mākēēriirēē’ ānkāākuur ‘Mā biikyuu’ kule ‘Biikyuu’.”† ²⁶ Mwooyē :siruutēchoo bo Oseeya mbo subak kule, “Wōloo /kikēēmwoochinēē kule, ‘-Mōōyēku biikyuu’ +/mākēēkuur ām wōlooto kule, ‘Akweek lōkōkaab Yēyiin’.”†

²⁷ Mwooyē :siruutēkaab *Isaaya kurubta keyy āk Isrāyēēl kule, “Ānkoo makuchaang'iit :Isrāyēēliik kuu ng'aayna ām ararayta, +/makiiraraach chēē ng'ēri, kuuyu ²⁸ makooruusta :Yēyiin biiko ām kōōrēēt.”† ²⁹ Kerkey yoo kisimkumwooyē :Isaaya kule, “Nto kimānāābākooktoowēēch :Yēyiintēētaab kāāmuukēy kaabkuutek, nto kikērkēyiitu biikaab Sōtōm āk chēbo Komoora chēē /kikiikarbuus.”†

Kitay :Yuutayeek Kāārārookiintēēt

³⁰ Ara, keemwaay nee naas? /Kookeechamta kule churtootiin :biiko choo mā Yuutayeek kuuyu kiikoosēē keyy Mokoryoontēēt, ānkoo kimanaacheeng' churtaayeet. ³¹ Nteenee māchurtootiin :Yuutayeek choo kichēēng'ē /keechamta kule churtootiin kurubē kiruutēk. ³² Kiy nee :nyēē kibur? Kibur nyi manaakookaasee keyy Kāārārookiintēēt nteenee kimoong'tēē keyy kiyēē yēyē :icheek. Kiinach ‘:rwaantaanaa ināchē biich’ ³³ kuu yoo /kikeesir kule, “Okas baa, kyāākoochi rwaanteet nyēē kāānākuut wōliin bo *Sāāyōōn ānku rwa nyēē ināchē biich, nteenee chiito nyoo keekaasee keyy, mēēbērē mākuuchus.”†

10

¹ Mbo ng'eetaabiya, kiyēē mächē :mooyēenyuu āk nyēē āsooyē Yēyiin ku kule /kiiraraach Yuutayeek. ² Ānkētē kule boontēē :icheek Yēyiin mooyēēt miisin nteenee -mēēnkētē kiyēē mächē :Yēyiin. ³ Kuu yoo -mēēnkētē wōlēē yēytooy :Yēyiin chiito kuchurta ānkusyēēmē kuchēēnkyi keyy churtaayeet ām kēēlwookikwaa nkit, man-aacham kurub kēēltaab Yēyiin. ⁴ Kibēk :kāāmuukēywēēkaab kiruutēkaab *Muusa ām chōōnēētaab *Kāārārookiintēēt sukuchurta :chii ake tukul nyoo iyēnchinē inee.

⁵ Kimwooy :Muusa kurubta keyy churtaayeet nyēē chōōnēē wōlēē miitē :kiruutēk kule, “Chiito nyēē rubē kiruutēk, mākuminyēē kiruutēchoo.”† ⁶ Keemwaay nee kurubta keyy churtaayeet nyoo nyōōru :chiito nyoo ikoosēē keyy Kāārārookiintēēt? Mēērook /kēēmwooy kule, “Mākuwo :ng'oo kibkōōnkōy?” (sukoomut Kāārārookiintēēt kuchō ng'wēny), ⁷ nto /kēēmwooy kule, “Mākuwo :ng'oo *kāābkwombiich?” (sukoong'eetee Kāārārookiintēēt meet). ⁸ Ara, mächāktōōs /kēēmwooy nee? /Kēēmwooyē kule, “Iboontē keyy ng'ālyoontēēt, miitē mēting'uung' ānkumēēng'āloolēē kibtaman.” Ng'ālyoontoonooto ku nyoo kyoomtooy kule mächāksē /kiikaasee keyy Kāārārookiintēēt.

⁹ Yoo imwoowunēē kuutiing'uung' kule, “Mokoryoontēenyuu :Yēēsu” ānkiiyēnchinēē mooyēēng'uung' kule kiing'eetee :Yēyiin meet, +/makiiraraachiing'. ¹⁰ +/Makēechamtiing' kule ichurtaat yoo 'kēēyēnchinēē mooyēēng'uung', /ankiiraraachiing' yoo imwoowunēē kuutiing'uung' kiyēē 'iyēnchinē. ¹¹ Mwooyē :siruutēk kule, “-Mēēntosuurrāktōōs :chii nyoo ikoosēē keyy Kāārārookiintēēt.”†

¹² Mātiny kule ng'oo :ng'oo. Yēē kā Yuutāyiin nto nyoo mā Yuutāyiin, kuuyu bo biiko tukul :Mokoryoontēēt. Ibēruurē kuyem, biiko tukul choo riirchinē inee, ¹³ kuu yoo mwooyē :siruutēk kule, “+/Makiiraraach chii ake tukul nyoo riirchinē Mokoryoontēēt.”†

¹⁴ Ara ii, imuuchāksē kule nee /kēēriirchi inee yoo /mānāākiiyēnchi? Imuuchē kule nee /kiiyēnchi yoo /manaakeekas ng'aleek kurubta keyy ākoo inee? Nto /kēēkāsē nee ng'aleek yoo māmii :chiichēē koomchi biich? ¹⁵ /Ānkiimuuchē /bokyaamtaat kule

9:24 Room. 10:12 † 9:25 Osee. 2:23 9:25 1Bēt. 2:10 † 9:26 Osee. 1:10 † 9:28 Isa. 10:22-23 † 9:29 Isa. 1:9 † 9:33 Isa. 8:14; 28:16 9:33 Luuka 2:34; 1Bēt. 2:6-8 10:1 Room. 9:1-3 10:3 Room. 1:17 10:4 Room. 7:1-6; Kala. 3:24-25 † 10:5 Laawi. 18:5 10:5 Luuka 10:28; Kala. 3:12 10:8 Kiruu. 30:12-14 10:9 1Kōōr. 12:3 † 10:11 Isa. 28:16 10:11 Room. 9:33 10:12 Room. 3:22, 29-30 † 10:13 Chōōw. 2:32

nee yoo mēēbērē /kākiiyookto chii? Mwooyē :siruutēk kule, “Kāroomēch sōō nyēē tyaa :kērēēnkōōy choo yibu lōkōōy chēē kāroomēch!”†

¹⁶ Nteenee mānēēyēnchi :biiko tukul lōkōōywēchooto kāroomēch. Mwooyē *:Isaaya kule, “Mokoryoontēēt, ng'oo :nyēē kiyyēnchi lōkōōywēkyoo?”† ¹⁷ Māchāksē /kyaamta lōkōōywēkaab *Kāārārōokiintēēt sukukas :biiko, kunyi māchāktōōs :biiko kuyēbchi yiit ng'aleechaata sukōōyēnchi.

¹⁸ Nteenee ātēēbē kule ii, ara manaakas :biikaab Isrāyēēl lōkōōywēchu? Kubooyiit man, mwooyē :siruutēk kule, “Kiikukas /kyoomtootēē ng'aleechara komoswookik tukul chēbo kōōrēēt.”† ¹⁹ Ātēēbē subak kule, “Kiinkēt oob :bichēēb Isrāyēēl kiyēē mwooyē lōkōōywēchu?” Kimwooy *Muusa kule, “+Maayey kumēēchook :moo kubo biiko choo mā Yuutayēek. +Maayeyaak ōnyēēru kubo choo -mēēnkētē ng'al.”† ²⁰ Mwooyē mbo subak *:Isaaya kukāng'unoot kule, “Kinyōōrwoo :choo mēēbērē kicheeng'aataa ānkāāboorchi keyy choo mēēbērē kiteebaataa.”† ²¹ Nto kurubta keyy āk Isrāyēēliik kumwooy kule, “Ākuurē icheek kwaak ānkoo ku biich chēē -mēēywēyoo ānku cheemakwiiliis.”†

11

Kiibutiis :Isrāyēēliik wōlēē wōō wokung'ēt :kaabkuutek

¹ Kunyoo ātēēbē kule ii, ara kitay :Yēyiin biikyii nkit? Achicha! Āyēku :anii Isrāyēēliintēēt nyēbo kōōtaab Abraam ānkāābooyē areetaab Beenchamiin. ² Mātāyē :Yēyiin biikyii chēē kisimkukwey. Osootee keyy baa siruutēk choo ibooru kiyoo kimwooy *:Eliiya yoo kiriirchinē Yēyiin kung'ālōolēē biikaab Isrāyēēl nyēē miyaat. ³ Kimwooy kule, “Mokoryoontēēt, kiikubakach :bichu *wōōrkooyikuuk ankooburyeet kāābkōōrōs. Kwāāng'ētū :anii nkit ānkumii kusyēēmē kule kubakachaa nkanii.” ⁴ Yooto kukētyi :Yēyiin Eliiya kule, “Kwaatuuch kaabkuutekyuu chēē yitē kisyēērōōk tisab choo mānāākutunkyi *Baal.” ⁵ Ānkoo ra kuu nyi, mii :kaabkuutekaab Isrāyēēl chēē kiikukwey :Yēyiin ām chamateenyii. ⁶ Yu kikwēyē :Yēyiin bichoo ām chamateenyii, ku kiy :nyoo nyēē kirōōbchinē :Yēyiin icheek buch, mēēbērē kituwēnēē kubo kiyēē kiyey. Nto /kikēētuwēnēē, nto mēēbērē ki rōōbēywoo.

⁷ Kunyi, mānāānyōōr :biikaab Isrāyēēl kiyēē kichēēng'ē. Chēē kinyōōr churtaayeet ku choo kikwēyootiin, nto chuut alak /keeyey kukōryo ⁸ kuu yoo mwooyē :siruutēk kule, “Kiyey :Yēyiin kuyoomcho :mētēwoy. Tinyē koonyek āmākāstēē, kutinyē yiitiik āmākāsē ng'al ākoy kura.”† ⁹ Mwooyē :nkinee *Tāwuti kule, “Irooko /keetechee sookwoonuutēchookwaa kōōbutiis /ānkiing'woonchi. ¹⁰ Irook kutubākiis :koonyekwaa simakas kiy ānkukuuykuuyoot ākookoy.”†

Kiyēē kichōbchi :Yēyiin Yuutayēek

¹¹ Ātēēbēēnook subak kule ii, ara kinyōōr :Isrāyēēliik kāānākuut nyēē mākooy tābokusy-oong'? Achicha! Nteenee kuuyu kiikuyey :icheek lēēluut, +/makiiraraach choo mā Yuutayēek sukuchōlyo :Yuutayēek. ¹² Yoo kiyēyē :Yuutayēek lēēlisto, /kiibēruur choo mā Yuutayēek. Kunyi, tyaa nanyuun :bērur nyēē mākunyōōr :biiko yoo kēyēnchi :Yuutayēek Yēēsu kuyēk Kāārārōokiintēēng'waa! ¹³ Āmiitē āng'ālōolwook akweek choo mā Yuutayēek. /Kiikeyeyā āyēku *lēēbkēēyiintēētaab choo mā Yuutayēek. Kunyi, ābirchinē Yēyiin kōōnkōy kubo yiisyoonootonyuu, ¹⁴ kuuyu ātinyēē mooyēēt kule ayey biikyuu choo Yuutayēek kuchusyo, nto anyuun /kiiraraach kereeryaa. ¹⁵ Yoo kitāyiisyē :icheek, /kiichoomnyo kōōrēēt āk Yēyiin. Nto yoo kāchāmiis :icheek, kukērkēyiitu yoo /kakiing'eetee meet biiko.

† 10:15 Isa. 52:7 † 10:16 Isa. 53:1 10:16 Yoowa. 12:38 10:17 Yoowa. 17:20; Kala. 3:2, 5 † 10:18 Tyēēn. 19:4 † 10:19 Kiruu. 32:21 10:19 Room. 11:11, 14 † 10:20 Isa. 65:1 10:20 Room. 9:30 † 10:21 Isa. 65:2 11:1 Yēyūut. 22:3; 2Kōōr. 11:22; Kala. 1:13-14; Filib. 3:5 11:2 Tyēēn. 94:14; Cherem. 31:37; Room. 11:29 11:4 1Bāy. 19:10, 14, 18 11:5 Room. 9:27 11:6 Room. 4:4-5; Kala. 3:18 11:7 Room. 9:31 † 11:8 Kiruu. 29:4 11:8 Isa. 29:10; Māārko 4:12 † 11:10 Isa. 29:10 11:11 Yēyūut. 13:46; Room. 9:32; 10:19 11:13 Room. 1:5

¹⁶ Yoo /kiikiitāboonchi mbo kuuko Yēyiin, kōōtāboonootiin :nkicheek keseniisyek. Yoo /kakiitabaan tiikiitēk, kōōtāboonootiin :nkicheek sokonaak. ¹⁷ Man, /kikeebetech sokonaak alak chēbo *musēytuuniit /ankeeroobtaak akweek kēētooto ānkoo kyōō-ābu kēētitaab wōōk. Neennyi ōmiitē ōchuutē ānyiinyēēt nyēē chōōnēē tiikiitēkaab kēētooto. ¹⁸ Ānkoo /kikeebetekta sokonaachaa, mēerook ōmōōntooy. Māchē ōnkētē kule mābiitēenook akweek :tiikiitēk, nteenee akweek chēē ōbiitēē tiikiitēk. ¹⁹ Ōmuuchē omwaay kule, “/Kikēēbētēktooy sokonaak chuut /sikiikeereeneech.” ²⁰ Man, /kikeechwenta kuuyu kimēēkoosēē key *Kāārārōokiintēēt. Nteenee /kikeechamaak kuuyu kyōōkoosēē key inee. Kunyoo, -mōōyib key barak nteenee māchāktōōs ōriibē key, ²¹ kuuyu yoo -kimēēmuuchē :Yēyiin kootuuch sokonaak choo kibiititooy :kēētii ii, /bokeemwa nee akweek choo /kikēērōōbtook, māchwēntook nkakweek? ²² Kunyi, ōrōōtootē wōlēē kirurto Yēyiin :moo āk kōrōōmātēēt nyēē boonto. Kōrōōm ām wōlēē miitē :choo kiikuchunnyēē ng'aleekyii nteenee ruroot :moo ām wōlēē ōmiitē :akweek kātikoo baateey ōtāsē taay ōkoosēē key inee, nto buch, +/makeechwentaak nkakweek. ²³ Nto nkicheek Yuutayek, yoo kātēbi kut kumēto ng'aleekwaa ānkōōyēnchi Yēyiin, +/mākēēkētyi yoo /kākēēchwēntēē kuuyu tinyē :Yēyiin kāamuukēywēēk kukētyi yooto. ²⁴ Ara yoo kichāmē :Yēyiin kutaachaak :akweek choo mā Yuutayek ii, kutoochē oob areet akeenke Yuutayek kuuyu /kisimkiitāboonchi inee?

²⁵ Mbo ng'eetaabiya, māmāchē ōsōōtē kule ōkārōomēch kusiir Yuutayek. Kunyi āmwoowook ng'ālyoontooni /kikiiboowoo. /Kikeeyey kuyoomcho :mētēwookaab Yuutayek alak kut /kokiiraraach biiko choo mā Yuutayek kuyem chēē māchē :Yēyiin. ²⁶ Yooto +/makiiraraach biikaab Isrāyēēl kutēē yēē tēē, kuu yoo /kikeesir kule, “Mākuchōōnēē *Kāārārōokiintēēt *Sāāyōōn, ankuyey matakutay :kōōtaab Yāākōbō Yēyiin. ²⁷ +Maayey kiirootyaaniitēnyī āk icheek yoo ābuuktoochinē ng'ōōkiswookikwaa.”†

²⁸ Kurubta key āk lōkōōywēk chēē kārōomēch, buun :Yuutayek ām wōlēē mii :Yēyiin. Yooto, /kēēkōōnook akweek lōkōōywēchoo. Nto kurubta key āk kwēyiisyēēt, tākuchāmē :Yēyiin bichoo, kuuyu kisimkukwey :inee mbo kuukaanyii. ²⁹ Māwēēchwēēchē :Yēyiin kāāsōōtēywēēkyii kurubta key kiyēē rōōbchinē biiko āk kiyēē kuurchinē. ³⁰ Kikyōōchunnyēē :akweek Yēyiin yu kibo taay nteenee yoo kitāyē :Yuutayek Yēēsu, ōnyōōru :akweek kiisaytaab Yēyiin. ³¹ Ām kēēlto nyēē wuu nyooto kōōkuchunnyēē :nkicheek Yēēsu kunyoo, mākunyōōr :icheek kiisayaata. ³² Chāmchinē :Yēyiin biiko tukul kutēwēchākiis sukoomuuch kuriiree chii ake tukul.

³³ Wōō :Yēyiin lēyyē! Tyaa sōō :bērurnyii anku baraay :mēt nyēē tyaa! Mākoy kusabsab :chii kāātiilēywēēkyii! Māmii :chii nyēē imuuchē kut kōōnkēt kēēlwookikyii! ³⁴ Mwooyē :siruatēk kule, “Ng'oo :nyēē kiikōōnkēt kiyēē isōōtē :Yēyiin? Nto kule ng'oo :nyēē kiikōōrwookyī Yēyiin?”† ³⁵ Mwooyē mbo subak :siruatēk kule, “Ng'oo :nyēē kiikōōkoochi Yēyiin kiy sukumāchē kuyookyi :Yēyiin?”† ³⁶ Kwoonēē :tukuuk tukul wōlēē miitē :Yēyiin, kiyēyē kiy ake tukul nyoo miitē kōōrēēt ānku cheechii :tukuuchooto tukul. Kunyoo, kutōrōriit :Yēyiin ākookoy. Kuwuuyiit nyooto!

12

Ōyēchinē Yēyiin yiisyēēt ām mooyēēt akeenke

¹ Kunyi ii, mbo ng'eetaabiya, kuuyu kiriireenaak :Yēyiin, āsooyook kule ōkooytē key /keeyeyenaak kōrōsēēk ōsobchootiin. Māchāktōōs ōtiliilēch ānkōōng'erēēchē Yēyiin. Yooto, ōmiitē ōyēchinē Yēyiin yiisyēēt ām kēēlto nyēbo manta. ² Matoorub tukuuk chēbo soboontaab kōōroni, nteenee oweech key ankoosoot tukuuk chēē leelach. Yoo

11:16 Kāāyit. 15:18-21 11:17 Ēfēēs. 2:11-13 11:18 Yoowa. 4:22 11:20 1Kōōr. 10:12 11:25 Mat. 13:11;
Room. 16:25; 1Kōōr. 4:1; Ēfēēs. 3:3-9; Yoowa. 10:16 † 11:27 Isaaya 59:20-21; 27:9 11:27 Cherem. 31:33-35
11:29 Room. 11:2; 3:3-4 11:32 Room. 3:22-24; Kala. 3:22 11:33 Āyub 11:7; Tyēēn. 139:6, 17 † 11:34 Isa.
40:13 11:34 Āyub 15:8 † 11:35 Kas Āyub 35:7 āk 41:11 11:36 1Kōōr. 8:6 12:1 Room. 6:13; 1Bēt. 2:5

kooyey kuu nyooto, +mōōbēeru kiyēē māchē :Yēyiin: kiyēē karaam, kiyēē chamtaat āk nyēē churtaat.

³ Kuu yoo ōnkētē :akweek kule kikōōno :Yēyiin ām chamateenyii āyēchi yiisyēenyii, āmwoochinē ake tukul ām akweek kule -mēēyīb keyy barak nteenee iyemakse ām wōloo iwuuyē. Kikōōkoochi :Yēyiin chii ake tukul yiisyēēt nyēē yēchinē kōōkoosēē keyy inee.

⁴ Kuu yoo boonto :bōōrtaab chiito komoswookik chēē chaang' ānkuyēyē :komosta ake tukul yiisyēenyii, ⁵ kuwuu nyooto ām wōlēē kēēmiitē :acheek biikaab Kiriistō. Ānkoo kēēchoong'ēch, kēēyēku :tukul akeenke ām Kiriistō kēēyētyēēchinē keyy.

⁶ Boonto :chii rōōbēwoontēēt nyēē teer ām wōlēē miitē :ake kurubta keyy āk bērur nyēē kiikurōōbwēech :Yēyiin. Yoo /kikēērōōbchi ake kuyēk *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin, kumāchāktōōs kuyēyiisyēē kurubta keyy āk wōlēē tēēnto :kāāyēnchinooyēenyii.

⁷ Nto yoo /kikēērōōbchi kule kuyētyēēchinē biiko, kuyētyēēchi, nto yoo /kikēērōōbchi kooneet biiko, kōōnēētiis. ⁸ Nto yoo /kikēērōōbchi kōōtitiirōōtē biiko, kōōtitiiriis. Nto yoo /kikēērōōbchi mooyēēt nyēē lēēl, kuyētyēēchinē chuut. Nto yoo /kikēērōōbchi kōōntōōchi biiko, kuyey ām mooyēēt akeenke. Nto yoo /kikēērōōbchi kiisayta, kōōboor ām ng'erekweek.

⁹ Māchāktōōs ōchāmē keyy ām mooyēēt akeenke, otayee keyy rōkōs ānkōōkiilchi karaamateet. ¹⁰ Ōchoomtōōsii kuu biich chēē tuubcho ānkōōkoonyitē biiko alak kusiir wōloo ōkoonyititooy keyy nkityō. ¹¹ Ōyēchinē Mokoryoontēēt yiisyēēt ām mooyēēt akeenke nyēē -mōōchoostōōsii ānkōōnēmchinē keyy Yēyiin kutukul. ¹² Ōng'ērēchē, kuuyu ōkēnēē keyy Mokoryoontēēt. Ōmuytoochinē yoo kākwoonchook :nyāliluutēk ankootas taay ōsooyē Yēyiin. ¹³ Ōyētyēēchinē biikaab Kiriistō chuut ām kiy nyēē māchē ānkōōtoochē tāyēēk.

¹⁴ Yoo kāwusook :chii, -mōōchub nteenee osaay Yēyiin kōōbēruur chiichooto. ¹⁵ Ōng'ērēkiisyē āk choo ng'ērēchē, ānkōōriiryē āk choo riirtōōs. ¹⁶ Ōminyē ām kaalyeet āmōōng'āsē keyy, nteenee ōchāmē ōtēbchēē āk mbo biiko choo bo ng'wēny -āmōōyibē keyy kule ōng'oomēch.

¹⁷ Yoo kāyēwook :chiito ake ng'al chēē miyootēch, -mōōyēchi nkinee chēē miyootēch. Ōriibē keyy okas kule kooyey ng'al chēē chāmē :biiko tukul. ¹⁸ Nto yoo imuuchāksē, ōminyē ām kaalyeet āk chii ake tukul. ¹⁹ Chōōrōōnuutēkyuu, yoo kāyēwook :chii ng'al chēē miyootēch, -mōōyookyinēē miyootyo, nteenee ōbākookyi Yēyiin kuyook, kuuyu mwooyē :Yēyiin ām siruutēk kule, "Anii :nyēē āyooku."† ²⁰ Nteenee "Yoo amaateet :kēmēy chii nyoo wēchiing', ibay, nto yoo amaateet :melel, irāmchi bēēko. Yoo 'keyyey kuu nyooto, mākwoomunēē chiichoo :ng'aleekyū."† ²¹ Kunyoo, -meekany kubiiring' :miyootyēēt, nteenee ibiirtee miyootyēēt karaamateet.

13

Ōkoonyitē bāytooyik

¹ Māchāksē :chii ake tukul kōōywēyē kāāmuukēywēēk kuuyu māmii :kāāmuukēywooyēē kimākōōnu :Yēyiin. Kāāmuukēywēēk alak tukul choo miitē kōōrēēt kukwoonēē wōlēē mii :Yēyiin. ² Nto chii ake tukul nyoo kwiilē kāāmuukēywēēk kumiitē kukwiilē kiyēē kiikōōtōōrto :Yēyiin +/ānkumākiiitiilchi ng'al. ³ -Mēēng'woonchinē :bāytooyik chii nyoo yēyē kiyēē karaam, nteenee ing'woonchinē nyoo yēyē kiyēē miyaateet. Yoo imāchē simēēmuyēē biiko choo boonto kāāmuukēywēēk, kumāchāksē iyēyē ng'al chēbo man sukuchaming'. ⁴ Yēchinē :bichoo Yēyiin yiisyēēt kubo kiyēē karaam ām wōlēē

12:2 1Kōōr. 1:20; Ēfēēs. 4:22-24; 5:17; 1Tēēs. 5:21; 1Bēt. 1:14; 1Yoowa. 2:15 12:3 Māārko 10:43; 1Kōōr. 12:11, 28; Ēfēēs. 4:7 12:5 1Kōōr. 12:27 12:8 1Kōōr. 12:4-11; 14:12; 1Bēt. 4:10 12:9 1Kōōr. 13:4-7; 2Kōōr. 6:6; 8:24; 1Tēm. 1:5; 1Bēt. 1:22 12:10 Yoowa. 13:14-15; Kala. 5:13; 6:3; Ēfēēs. 4:2; Filib. 2:3 12:12 Luuka 18:1; 1Kōōr. 15:58; Ibu. 10:36 12:13 Ibu. 13:2 12:14 Mat. 5:44 12:15 Āyub 30:25; 1Kōōr. 12:26; 2Kōōr. 11:29 12:16 1Kōōr. 1:10-11; 8:1 12:17 Kālēw. 20:22; 1Kōōr. 6:7; 1Tēēs. 5:15; 1Bēt. 3:9 12:18 Māārko 9:50; Room. 14:19; 1Kōōr. 7:15; Kolos. 3:15 † 12:19 Kiruu. 32:35 12:19 Mat. 5:39 † 12:20 Kālēwēnik 25:21-22 12:20 Mat. 5:44 13:1 Tiitō 3:1; Yoowa. 19:11 13:3 1Bēt. 2:13-15; 3:13

imiitē inying'. Nto yoo 'keeyey ng'al chēē miyootēch kumāchāktōōs imuy, kuuyu boonto :icheek kāāmuukēywēēk kōōng'woonchiing'. Yēchinē Yēyiin yiisyēēt nyēbo man sukōōng'woonchinē chii nyoo yēyē ng'al chēē miyootēch. ⁵ Kunyoo, māchāktōōs kēērubē kiyēē mākwēēch :kāāmuukēywēēk āmēēbērē sōō baateey kuuyu imuuchē / kiing'woonchēēch nteenee kuuyu kiinkētē kule karaam kēēyēyē kuu nyooto.

⁶ Kiyooto mbo subak :nyēē yēyook ōkwēchinē *syuuruut choo bo kāāmuukēywēēk, kuuyu yēchinē Yēyiin yiisyēēt kuwuulyēē yiisyēētaab bāytooyiisyēēt. ⁷ Yoo boonto :chii ām akweek bēsēntaab ake, kuyookyi. Yoo syuuruut, kukweyta, nto yoo syuuruut nyēbo tukuuk chēē boonto chii, kukweyta nkinee. Ōkoonyitē chii ake tukul nyoo māchāktōōs /kēēkoonyit, ānkōōywēyē nyoo māchāktōōs /kiiywēyē.

Iyumē :kiruutyēētaab chamateet kiruutēk tukul

⁸ -Mōōyēku kibēsēniis chēbo tukun, nteenee mākyook ōtinyē chamateet ānkōō-choomtōōsii, kuuyu chii ake tukul nyoo chāmē chiito ake kuyēyē kiyēē mwooyē :kiruutēk. ⁹ Okas baa kiruutēk: “-Meemarte,” “-Mēērumiisyē,” “-Mēēchōōrsē,” “-Mēēchōōrōkyi kaab chii” āk kiruutēk alak tukul chēē miitē. Iyumē :kiruutyēēt akeenke chuutēchu tukul, nto kiruutyoonoo ku nyoo mwooyē kule, “Icham laatyēeng'uung' kuu wōloo ichāmtooy keey.” ¹⁰ Yoo ichāmē laatyēeng'uung', -mēē-āroontooy. Kunyoo, ityiichē :chamateet kiyēē māchē :kiruutēk.

Oluumee key lēbkēyyēēt

¹¹ Ōyēyē ng'aleechaa ōnkētē wōlēē wuu :bēsyoōsyēchu, kuuyu kaakuyit :bēsyeēt nyēē ōsēwunēē. Kaakuriik kuyityiin /kiiraraacheech. ¹² Mii wokubēku :kwēēmowuut ānkumii wokuyitu :bēētūut. Kunyi keesatee key tukuuk choo bo mēēnānēēt ankiiluumee key lēbkēyyēēt. ¹³ Okany kēēminyē ām soboonto nyēē lebkey kuu wōloo wuunto :bēētūut. Otayee key sookwoonuut choo ō-āmē kut ōbēēnichi, bōōkitēēt, martaayeet āk sikornateet. -Mōōwookuutōōsii nto ōtuuyiityinē key moon. ¹⁴ -Mōōyēnchi muchastaab ātēbuutēkwook bo ng'ōōki, nteenee oluumee key Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō.

14

-'Mēētiilchi ng'eetaabkoomēt ng'al

¹ Yoo mii :chii nyēē ōkāsē kule kuskus ām kāāyēnchinooyēēt, -mōōburyoong'tē. ² Mii :choo mākāsē yēēt kiy yoo kaam āmnyoo ake tukul, ānku mii :choo kuskusēch ām kāāyēnchinooyēēt chēē āmē nkwēēk baateey. ³ Māmāchāktōōs :chii nyoo āmē āmnyoo ake tukul kumōōntooy nyoo moomē āmiichoo tukul, āmāmāchāktōōs mbo kōōtiilchi :nkinee nyoo moomē āmiichoo tukul nyiin ake ng'al kuuyu kookucham :Yēyiin chiichoo. ⁴ Inying' ku ng'oo siitiilchi chiito ake ng'al. Yēyiin :nyēē itilē kule ng'oo :nyēē tinyē manta ku ng'oo :nyēē kustaayaat. Yēētyēēchinē :Yēyiin nyoo kuskus kunyōōr biirtooyiisyēēt.

⁵ Kāsē :chiito ake bēsyeēt ake kule wōō kusiir ake, nto ām chiito ake, kukerkey :bēsyoōs tukul. Kunyi, māchāktōōs :chii kurubē wōlēē wuu :kāāsōōtēywēēkyii. ⁶ Chiito nyoo kālē wōō :bēsyeēt ake kusiir ake, kuyēyē kuu nyooto kubo Mokoryoontēēt. Nto nkinee nyoo āmē āmnyoo ake tukul kwoomē kubo Mokoryoontēēt kuuyu yoo yēyē kuu nyooto kubirchinē Yēyiin kōōnkōy. Nto nyoo moomē āmiichoo tukul kukayey kuu nyooto kubo Mokoryoontēēt kubirchinē Yēyiin kōōnkōy. ⁷ Yoo kāsob :chii nto kame, mēēbērē kubo inee key nteenee ⁸ kubo Mokoryoontēēt. Kunyoo, yoo kākēēsobchē nto yoo kākēēbēku, tākēēbooyē Mokoryoontēēt. ⁹ Kime *:Kāārārookiintēēt ankung'eeteet meet sukuyēk Mokoryoontēētaab choo kiikubēk āk choo sobtōōs.

13:7 Yēyuut. 5:29; Tiitō 3:1; 1Bēt. 2:13-17 13:7 Mat. 22:17; Māārko 12:17 13:9 Chuy. 20:13-15, 17; Laawi. 19:18; Kiruu. 5:17-21; Māārko 12:31 13:10 1Kōōr. 13:1-13; 16:14 13:10 Mat. 7:12; Room. 8:4; 13:8; Kala. 6:2 13:12 1Kōōr. 15:34; Ēfēēs. 5:14-16; 6:11, 13; 1Tēēs. 5:5-8; 1Yoowa. 2:8 13:13 Luuka 21:34; Kala. 5:20-21; Ēfēēs. 5:18; 1Bēt. 4:3 14:5 Kala. 4:10; Kolos. 2:16 14:6 1Tēm. 4:3-5 14:9 2Kōōr. 5:14-15; Kala. 2:19-20

¹⁰ Ām nee yu iruustoooy ng'eetaabiya ake nto imōōntoochinē nee? -'Mēēnkētē kule +/mābokiiyyoong'tēēnēēch tukul taayeetaab Yēyiin /ānkiitiilwēēch ng'al? ¹¹ Kimwooy :Yēyiin kule, “Kubooyiit man, mākukutung'woo :chii ake tukul ānkumwooy :chii ake tukul kule anii ku Yēyiin.”† ¹² Kunyoo, māwokutuuchee keey :chii ake tukul ām acheek taayeetaab Yēyiin.

¹³ -Mookany kiiruustoooy alak nteenee okany keekas kule -makeeyey kiy nyēē imuuchē koonach tuubchēenyoo kōōsuuchi choolwook. ¹⁴ Kuu yoo kiikōōboorwoo anii :Mokoryoontēt Yēesu, ānkētē kubooyiit man kule māmii :āmnnyoo ake tukul nyēē mātiliil. Nteenee yoo kāsē :chii kule mātiliil :kiy, kumātiliil :kiyoo ām wōlēē mii :chiichooto nkit. ¹⁵ Nto yoo itāsē taay i-āmē āmiik chēē māng'ērēkyinē :ng'eetaabkoomēt, -mēēmiitē iboorchinē chamateet. -Mee-araante ng'eetaabkoomēt nyoo kimēēchinē *:Kāārārooki-intēt, kubo āmit. ¹⁶ -Mookany /kiimiyaat kiy nyēē katakaraam. ¹⁷ Mārubtooy keey :Bāytooyiisyēētaab Yēyiin āk āmit nto tukun chēē /kēēyyēē nteenee rubtooy keey churtaayeet, kaalyeet āk ng'erekweek ām Tāmiriryēētaab Yēyiin. ¹⁸ Chii ake tukul nyoo yēchinē Kiriistō yiisyēt ām kēēli, kōōng'ērēēchē Yēyiin ānkuchāmtooy nkicheek :biiko. ¹⁹ Kunyoo, lēyyē, okany kiikiimchi keey keeyey kiyēē yibu kaalyeet ānkuyēyēēch kiititiir keey. ²⁰ -'Mēēboot yiisyēētaab Yēyiin kubo āmit. Tiliilēch :āmiik tukul, nteenee yoo kaam :chii āmnnyoo nyēē imuuchē kuyey kunyōōr kāānākuut, kumā karaam. ²¹ Mā karaam i-am bēēny nto iyee tukun nto iyey kiy ake tukul nyēē imuuchē kuyey ng'eetaabkoomēt kunyōōr kāānākuut.

²² Kunyi, yoo -'mēēkāsē yēt kiy kubo tukuuchu, kany kuyēk inying' āk Yēyiin. Ibēruuroot :chiito nyoo inkētē kule karaam :kiyēē miitē kuyēyē. ²³ Nto chiito nyoo āmē āmnnyoo kōōsōōtē kule mēērook kwaam, kukaakooruusta keey nkit. Kiy ake tukul nyoo /kēēyēyē /kiisōōtē kule makaraam, ku ng'ōōki :kiyoo.

15

Okany kiikiimē keey

¹ Māchāktōōs acheek choo kēēkichootiin kēēmuytoochinē biiko choo kuskusēch, māmāchāktōōs kiisōōtē keey nkit. ² Māchāktōōs kiikiilē nkicheek biiko alak sukukich. ³ Kimēēsōōtē keey :Kiriistō nkit kuu yoo mwooyē :sirūutēk kule, “Ānchuruuroot :nkanii kuu yoo /kiinchuruuriing' nkinyiing'.”† ⁴ /Kikēēsirē sirūutēk tukul chēbo kēny kooneeteech ānkuyētyēēchēēch kēēmuytoochi ānkōōtitiirēēch, yoo kiikēnēē keey Yēyiin.

⁵ Yēyiin :nyēē yēyē biich /kēēmuytoochi ng'al /ānkēēkimkimiiitu. Kunyi, āsoomē inee kule kukōōnook mooyēēt nyēē kōōnoomnyē, yoo ōrubē Yēesu Kiriistō, ⁶ sōōtōrōōr ām mooyēēt akeenke Yēyiin nyoo inee ku kwaaniitaab Mokoryoontēt Yēesu Kiriistō.

Ōchoomtōōsii ām Kiriistō

⁷ Ōchoomtōōsii sukutōrōriit :Yēyiin kuu yoo kichamaak :Kiriistō. ⁸ Āmwoowook kule kichō :Kiriistō kuu Yuutāyiin kōōboor kule man :kiyēē kikuurtoochinē :Yēyiin mbo kuuko, ⁹ ānkusilto :biiko choo mā Yuutayēek Yēyiin kubo kiisaynyii. Kuu yoo /kikeesir kule, “Kunyi, +māāsiltiing' kēēboontē keey biiko choo mā Yuutayēek. +Māātyēēn tyēēnwookik āsilēēniing'.”† ¹⁰ Mwooyē mbo subak kule, “Ong'erech :akweek choo mā Yuutayēek āk biikyii.”† ¹¹ Tāsē taay kumwooyē kule, “Ōtōrōōr Yēyiin :akweek tukul choo mā Yuutayēek, ānkōōsil Yēyiin :biiko tukul.”† ¹² Mwooyē subak *:Isaaya kule, “Mākutook :chii nyēē chōōnēē kōōtaab Yēēsē. Nyooto :nyēē machokubayta kōōrōōsyēk ānku inee :nyēē mākōōkēnēē keey :biiko tukul.”†

14:10 Room. 2:6; 2Kōōr. 5:10 † 14:11 Isaaya 49:18; 45:23 14:11 Filib. 2:10-11 14:12 Mat. 12:36-37; 1Bēt. 5:5
 14:13 1Kōōr. 10:32; 2Kōōr. 6:3 14:14 Māārko 7:15; Yēyuut. 10:15; 1Kōōr. 8:7-9 14:15 1Kōōr. 8:11-13 14:17
 Kala. 5:22-24 14:21 1Kōōr. 8:13 15:1 Room. 14:1-2; 1Kōōr. 10:23-24; Kala. 6:2 15:2 1Kōōr. 8:1 † 15:3
 Tyēēn. 69:9 15:4 1Kōōr. 10:11; 2Tēm. 3:16 15:5 Filib. 2:2-5 15:8 Mat. 15:24; Yēyuut. 3:25-26 † 15:9
 Tyēēn. 18:49 15:9 Room. 11:30 † 15:10 Kiruu. 32:43 † 15:11 Tyēēn. 117:1 † 15:12 Isa. 11:10

¹³ Lēyyē, kukōonook :Yēyiin nyoo kiikēnēē keey ng'erekweek kuyem āk kaalyeet yoo otāsē taay ōkoosēē keey inee, sukung'eet ōkēnēē keey inee miisin kubununēē kāamuukēywēēkaab Tāmirmiryēēnyii.

Lēbkēēyiintētē :Bāwulō nyēbo biiko choo mā Yuutayeek

¹⁴ Mbo ng'eetaabiya, ānkētē kule ōkāroomēch :akweek. Ōnkētē ng'aleekaab Yēyiin ānkōōmuuchē :ake kuyis ake. ¹⁵ Mii sinee :wōlēē kaaryaachaak ām barwaani āsōōt-wook ng'aleek alak, kuuyu kitoola :Yēyiin ¹⁶ āyēchinē inee yiisyēēt saayey biiko choo mā Yuutayeek kōōnkēt *Kāārārōokiintētē Yēēsu. Māchāktōōs a-amte lōkōōywēēkaab Yēyiin /sikiitabaan biiko choo mā Yuutayeek kuyēk kōrōsēēk chēē chāmē :Yēyiin chēē kikōōtiliil :Tāmirmiryēēnyii. ¹⁷ Kunyi ang'erechaat ām Kāārārōokiintētē Yēēsu kubo yiisyooni kikōōnoo :Yēyiin. ¹⁸ Māmii :kiyēē +maang'asee keey nteenee baateey kiyēē kiikoowaang'ta :Kiriistō kubununēēnoo, yoo kiyēyē biiko choo mā Yuutayeek kooywey Yēyiin ām kiyēē kyāāmwoochi ānkāāyēchi. ¹⁹ Kyaayey kuu nyooto kubununēē kāamuukēywēēkaab tukuuk chēbo kwōng'uut āk chēbo Tāmirmiryēētaab Yēyiin saamtaate lōkōōywēk chēē kāroomēch chēbo Kiriistō kuchurta, kuchakee Yēērusālēēm ākoy Iluriko. ²⁰ Kyāāwuulyoonunēē ā-āmchinē lōkōōywēk chēē kāroomēch biiko choo kimānāāyityi :ng'ālyoontoonoo, kuuyu kimāāmāchē ātēēkyi kōōto yēē kiikusisin :chiito ake, ²¹ kuu yoo /kikeesir kule, “Makukas :choo /kimānāākēēmwoochi ānkumākōōnkēt :choo kimanaakasee yiitiikwaa.” ²² Kiyiitēnyii :nyēē kōkērēktoo kwaak āchōō wōlēē ōmiitē.

Kichōb :Bāwulō kuruutoochi Rooma

²³ Nteenee kuuyu -mēekumiitē :wōlēē tāāmuuchē āyēyiisyēē ām yēēmōōsyēchu āk subak kuu yoo kwaamach nyi kooy kule akasaak, kāāchōb kule chaakasaak ²⁴ yoo āmiitē chāāwēētii Sibaannya. +Machaakasaak kisich yoo ākēēytooy sōōyēētyēēchoo ām baan-nyuu. ²⁵ Nteenee āmiitē raat āwēētii Yēērusālēēm wāāsārūnēē biikaab Kiriistō tukun chēē āboontotē. ²⁶ King'ērēkootiin :biikaab Maketoonnya āk chēbo Akaaya kōōruruuch beesaanik /kēēyibchi biikaab Kiriistō choo kabar :kusuusyēēt ām Yēērusālēēm. ²⁷ Kiyey kuu nyooto kuuyu kikiikunyōōr :biiko choo mā Yuutayeek bēerurtaab Yēyiin kubununēē Yuutayeek. ²⁸ Kunyoo, yoo kāākunyōōr :bichoo beesaanichu, +māchāāmur wōloo ōmiitē yoo chāāwēētii Sibaannya. ²⁹ Ānkētē kule yoo kaayitu, +māāyibwook bēerurtaab Kiriistō kuyem.

³⁰ Nteenee ii, mbo ng'eetaabiya, āsoomook ōsoowoo Yēyiin sikyaam booryēēt :tukul ām Mokoryoontēnyoo Yēēsu Kiriistō āk chamateetaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ³¹ Ōsoowoo kule /kēēsārūnēēnoo Yuutayeek choo mānēyēnchi Yēyiin ām Yuuteeya. Ōsoowoo subak kule makucham :biikaab Kiriistō ām Yēērusālēēm kiyēē +māāyibchi. ³² Yoo kāyēyākiiis :ng'aleechaa, āmuuchē āchōō wōloo ōmiitē ām ng'erekweek, nto yoo kacham :Yēyiin /ankiibaybaayaa, kēēboontē keey akweek. ³³ Ōnyōōru :akweek tukul kaalyeet nyēē chōōnēē wōlēē miitē :Yēyiin. Kuwuuyiit nyooto.

16

Ng'aleek chēē kii-āmiisēē :Bāwulō biiko

¹ Āboorwook cheebiya Fiibi nyēē toorētiintētē ām kaniseetaab Keenkereeya. ² Yoo kayit, otaach ām chamateetaab Mokoryoontētē ānkōōyēētyēēchi ām keel ake tukul nyēē māchē. Kōōkuyēētyēēchi :inee miisin biiko wōlēē wōō ānkōōkuyēētyēēchoo nkani.

³ Ōtookwēeswoo Brisiila ānkōōsuboowoo Akiila choo kēēyēyē :tukul yiisyēētaab Kāārārōokiintētē Yēēsu. ⁴ Kyaasanta :bichoo soboonwēkwaa kubo anii. Ābirchinē

15:16 Room. 1:5 15:18 2Kōōr. 3:5 15:19 Māārko 16:17-18; Yēyuut. 19:11; 2Kōōr. 12:12 15:20 1Kōōr. 3:10-12; 2Kōōr. 10:15-16 15:24 Room. 1:9-13 15:25 Yēyuut. 19:21; 20:22; 24:17 15:26 Yēyuut. 11:30; 1Kōōr. 16:1; 2Kōōr. 8:4; 9:1-2, 12; Kala. 2:10 15:27 1Kōōr. 9:4, 11, 14; Kala. 6:6 15:30 2Kōōr. 1:11; Ēfēēs. 6:19; Kolos. 4:3-4; 1Tēēs. 5:25; 2Tēēs. 3:1-2 15:31 Yēyuut. 21:11, 27-35; 23:12-15; 1Tēēs. 2:14-16 16:1 Yēyuut. 18:18; Filib. 1:1; 1Tēm. 3:8-11 16:3 Yēyuut. 18:2

Yēyiin kōōnkōy kubo bichoo. Mā anii nkit nteenee birchinē kōōnkōy :nkicheek biikaab Kiriistō tukul choo mā Yuutayeek. ⁵ Osubaay nkinee kaniseet nyoo sooyēē kōōng'waa ānkōōsuboowoo nkinee Bāyniitō, choorweenyuu nyoo āchāmē. Inee :nyēbo taayta kōōyēnchi Kiriistō ām yēēmēētaab Eesya. ⁶ Ōtookwēeswoo Maaryaa nyoo kyaam booryēēt nyēē wōō miisin kubo akweek ⁷ ānkōōsuboowoo tilyeenyuu Āntirōniikō ākoo Yuunnya choo /kiikēērātēēch tukul. Icheek :chēē tookunootiin ām wōlēē mii *:lēbkēēyik ānkisimkōōyēnchi :icheek Kiriistō kutāāmiitē :anii mēēnān. ⁸ Ōsuboowoo Ambilyaato nyoo āchāmē ām Mokoryoontēēt, ⁹ Urbaano nyoo kēēyēētyēēchinē key :tukul ām yiisyēētaab Kiriistō āk nkinee choorweenyuu Sutaaku nyoo āchāmē. ¹⁰ Osubaay nkinee Ābēēlē nyoo /kikeetyem miisin /ankeechamta ām Kiriistō ankoosubaay nkicheek biikaab kaab Āriistōbuulō. ¹¹ Ōsuboowoo tilyeenyuu Ērōōtyōōn āk nkicheek biikaab kaab Naarkiis choo kiikuchamta Mokoryoontēēt.

¹² Otaakwees Turufeena āk Turufoosa choo yēyē yiisyēētaab Mokoryoontēēt miisin āk Bēērsi, choorwaanaa kiikuyēchinion Mokoryoontēēt yiisyēēt miisin. ¹³ Osubaay Ruufō, muroonoo tookunoot ām biikaab Mokoryoontēēt ānkōōtookwēēsē nkinee kaamet nyoo kicham kuyibo nkani kuu wērinyii. ¹⁴ Osubaay mbo Āsuunkiriitō, Flēkōōn, Ēērmē, Baatrooba, Eerma āk tuubchōōsyēk tukul choo boonto key. ¹⁵ Osubaay Filolooko, Yuulya, Nereeya kuboonto key cheebkaamet ākoo Oluumba āk biikaab Kiriistō tukul choo boonto key.

¹⁶ Otorooch key nyēē ōng'ērēkyinē key. Isubooyook ānkōōtookwēēsook :kanisoosyēk ām yēēmōōsyēk tukul.

¹⁷ !Kāāmwoowook, lēyyē akweek mbo ng'eetaabiya, ōrōōtootē bichoo bchēyootē biich ānkukērēktooy kēēltaab kaakaaseeng'woong', bichoo kwiilootē kāānēētēywēēk choo kyōōnyōōru. Osatee key bichoo. ¹⁸ Biiko choo yēyē kuu nyooto mēēbērē yēchinē yiisyēēt Mokoryoontēēnyoo Kiriistō, nteenee tōōrtootē bichoo :moonik. Ng'ālōolē ng'al chēē kāroomēch ānku ānyinyēch kōōbērbēērē kāāsōōtēywēēkaab biiko choo -mēēnkētē ng'al chēē chaang'. ¹⁹ Ang'erechaat, kuuyu kiikukas :biiko tukul wōlēē kyōōrubtooy lōkōōywēchoo kāroomēch. Kunyi, āmāchē ōboontē kiirnān kurubta key kiyēē karaam amonaamte key rōkōs. ²⁰ Mākōōturbuub :Yēyiintēētaab kaalyeet Kibrōkōsyoontēēt ankootartaar :akweek. Kōōbēruurook :Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō.

²¹ Isubooyook :Tēmētēēwō muroonoo kēēyēyiisyēē tukwaay ānkōōsubooyook :nkicheek tilyōōnuutēkyuu mbo Lukiiyō, Chāāsōōn ākoo Sosibaatiro. ²² (Nto anii Tērtiyyō nyi kāāsirē barwaani bo Bāwulō āsubooyook :nkani ām Mokoryoontēēt.) ²³ Isubooyook :nkinee Kāyō nyoo ātēbunēē kanyii wōloo sooyēē :kaniseet. Isubooyook :nkinee Eraasto nyoo kōnōriintēētaab lēnkuutaab *kiriinkēēt ānkōōsubooyook :nkinee ng'eetaabiya Kwaarto.* ²⁵ Okany kiikaaste Yēyiin nyoo inee :nyēē yēyook ōkiilchē ām lōkōōywēk chēē kāroomēch chēbo Yēēsu Kiriistō choo ā-āmtooy. Kiwunyootiin :lōkōōywēchooto ām kēnyisyēk chēē chaang' choo kiikukeeyta ²⁶ ānkoo kikiikung'alaalee :siruuēkaab *wōōrkooyik. Nteenee /kōōkēēng'oong' ra. Kimwooy :Yēyiin nyoo bo ākookoy kule /kōōkiiboorchī lōkōōywēchu biiko tukul sukookaasee key inee ānkukoonyit. ²⁷ Kutōrōriit :Yēyiin ākookoy kubununēē Yēēsu Kiriistō. Yēyiin nkit :nyēē ng'oom kuchurta! Kuwuuyiit nyooto.

16:5 1Kōōr. 16:15, 19; Kolos. 4:15; Filēm. 2 16:13 Māārko 15:21 16:16 1Kōōr. 16:20; 2Kōōr. 13:12; 1Tēēs. 5:26; 1Bēt. 5:14 16:17 Mat. 7:15; 2Tēēs. 3:6; Tiitō 3:9-10; 2Yoowa. 10 16:18 Filib. 3:19; Kolos. 2:4 16:19 Room. 1:8 16:21 1Kōōr. 4:17 * 16:23 Tinyē :siruuēk alake kērywoontēētaab 24: Kōōbēruurook :Kiriistō akweek tukul. Kuwuuyiit nyooto. 16:23 2Tēm. 4:20 16:25 Ēfēēs. 1:9; 3:4-5; Kolos. 1:26

Barweetaab Taayta nyēē kisirchi :Bāwulō Kōōriintēēk

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē: Kisirē :Bāwulō barwaani ām kēnyiit nyēē /kiisōōtyinē kule ki nyēbo 55 KK kumiitē Ēfēēsō ām Eesya nyoo Mining' nyoo /kēēkuurē ra kule Uturuki. Kitoow :Bāwulō kaniseet ām Kōōriintō kumiitē baannyii nyēbo āyēēng'. Ki kiriing' :Kōōriintō nyēē wōō ām kōōrēetaab Kirikiik wōlēē /kikēēbāwunēē ng'aleekaab bāytit, ātēbuutēkaab bōrōryēēt āk ntāsimuutēkaab saayeet. /Kiisōōtyinē kule kisirchi :Bāwulō kaniseetaab Kōōriintō bārōōnōōk ang'wan, nteenee kiikubot nyēbo taayta āk nyēbo sōmōk. Bārōōnōōk choo /kēēkuurē ra kule nyēbo taay āk nyēbo āyēēng' kubooyiit man ku nyēbo āyēēng' āk nyēbo ang'wan.

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: Yu kang'eetee :Bāwulō Kōōriintō, kutoow keyy :wuuyinwēkaab kāānēētuutēk chēē mābo man āk ātēbuut chēē miyootēch ām wōlēē mii :biikaab Kiriistō. Yooto, /kiiyookyi Bāwulō barweet nyēē kitinyē tēēbuutēk chēē tēērchiin. Nto yu wālu :Bāwulō, mātookunoot miisin yoo mii kuwālu tēēbuutēchoo nto mii kumwoowu ng'al chēē yisunēē biich kurubta keyy āk ng'aleek chēē kikiikukas. Kōōkiibooru :acheek ām wēēksēēt wōlēē kēēkāsē kule mii yēē iyēēchinē :Bāwulō kurook tēēbuutēkaab bichoo āk kāāsōōtēywēēkwaa kutoombo kuwālchinē tēēbuutēchooto.

Wuuyinwēchoo alak ku kule, kiryaach keyy :ātēbuutēkaab Yuutayeek āk chēbo Kirikiik. Ām Yuutayeek, kimāchāktōōs kutēbēē :chēēbyōōsōōk ng'ēchērōōk choo bo wōliin bo lēt. Nto yoo mii kooriikaab saayeet āk wōlēē chaang' :biich, kimāchāktōōs kōōyēēnēē mētēwookwaa ankoosyek. Kunyoo, kimākyinē :Yuutayeek āk Kirikiik choo kikiikuyēk biikaab Kiriistō kuyēyē kuu nyooto. Nteenee kimānāanooyēē :chēēbyōōsōōkaab Kirikiik ng'aleecha kuuyu kimā cheekwaa :ātēbuutēchooto. Kiityoookootiin kuyey kiyēē kiyēyē ānkiityoookootiin kuyēyē yiisyō ake tukul nyēē tookunoot ām bōrōryēēt.

Kimā miyaat ām ātēbuutēkaab Kirikiik yoo kāyēk :koorko chēēmurēnyoo ānkichāmtooy :kiruutēkwaa. Kitākuwuu nyooto mbo nkinee ām wōlēē mii :Kirikiik alake choo kiikōōyēnchi Kiriistō. Tookunoot ām wōlēē mii :Kirikiik kule teer :soboontaab tāmirmiryēēt āk bōōrto yooto kōōtēēb :icheek ng'aleekaab ng'ōōkisto komostaab soboontaab tāmirmiryēēt. Ibooru :yuutēyu kule /kimākēēkāsēē wōlēē wuu :soboong'waa nyēbo bēsyō ake tukul wōlēē wuu :nyēbo tāmirmiryēēt.

Ng'ālōolē :Bāwulō ām kurkeetaab 1-4 kurubta keyy ng'aseetaab keyy āk bcheyeetaab keyy. Ng'ālōolēē ām kurkeetaab 5-6 ātēbuut chēē kimāyēmootiin. Irwookyinē biich ām kurkeetaab 7 kurubta keyy kāāmutiisyēēt āk ng'aleekaab bareetaab kooyēyē ām biiko chēē kiikoomut keyy. Irābchinē ām kurkeetaab 8-10 kutunkyinooyēētaab āynātōōs āk bany chēē /kēēsooytoochinē tukuuchoo. Ng'ālōolēē ām kurkeetaab 11 kurubta keyy wōlēē yibtooy :murēn koorko nto wōlēē yibtooy :koorko murēn āk noomnyēēt nyēē tiliil nyēbo biikaab Kiriistō. Inēētē ām kurkeetaab 12-14 kule kuyēyiisyēē :chii ām chamateet kiyēē kiikōōkoochi :Yēyiin. Ng'ālōolē ām kurkeetaab 15 kule /kiikēnēē keyy ng'aleekaab ng'eteetaab meet ānkutwēchē ām kurkeetaab 16 kurubta keyy āk kāāruruukiisyēētaab beesaanik chēē /kēēsārūnēē biikaab Kiriistō chēē kuskusēch ānkwoorōōru chōbuutēkaab ruutoonyii. Kurkeetaab 13 nyoo ng'ālōolēē ng'aleekaab *chamateet* ku kurkeet nyēē inkētoot miisin ām Biibilyaa.

Kyoorōrchi keyy :Bāwulō Kōōriintēēk ānkumākyi bērir

¹ Anii ku Bāwulō nyoo kitōōloo :Yēyiin ām chamateenyii āyēku *lēbkēēyiintēēt āyēchi Kāārārōokiintēēt Yēesu yiisyēēt. Aboontē keyy āk ng'eeetaabiya Sōōstēēn.

² Kiisubooyook akweek biikaab Kiriistō ām *kiriinkēētaab Kōōriintō choo / kiki- itabaanaak kubununēē Kāārārōokiintēēt Yēesu obooyiitu Yēyiin. /Kēēmākwook ōtililitu āk nkicheek biiko tukul choo miitē wōlto ake tukul choo ikēnēē keey Mokoryoontēenyoo Yēesu Kiriistō, nyoo Mokoryoontēēng'waa nkicheek. ³ Lēyyē, kōōbēruurook :Baaba Yēyiin āk Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō ānkukōōnook kaalyeet.

Birchinē :Bāwulō Yēyiin kōōnkōy ānkubāybāchi Kōōriintēēk

⁴ Ābirchinē Yēyiin kōōnkōy kibtaman, kuuyu kichamaak ānkukōōnook tukuuk chēē chaang' kubununēē Kāārārōokiintēēt Yēesu. ⁵ Kyōōboor ām inee kuyem ām keel ake tukul kuu wōlēē ōng'ālooltooy, āk mbo ām ng'oomnānēēt tukul. ⁶ Kyoanam ng'aleek choo kikiiboorwook kurubta keey āk *Kāārārōokiintēēt ānkiikukiilchook :ng'aleechaa kutukul. ⁷ Kunyoo, manookuste rōōbēywoontēēt ake tukul nyoo kōōnu :Tāmirmiryēēt yoo ōmiitē ōkānyoonu miisin bēsyēēt nyoo iyēewunēē :Mokoryoontēenyoo Yēesu Kiriistō. ⁸ Mākōōtitirook ākoy tabanta nyēē -mōōtinyē miyootyo ake tukul bēsyoonoo mākōōtiilchi :Mokoryoontēenyoo Yēesu Kiriistō biiko ng'aleek. ⁹ Yēyiin :nyēē /kiinyālē. Kiikukuurook ō-āmchiinē āk lakwanyii Yēesu Kiriistō nyoo Mokoryoontēenyoo.

Bcheyeetaab keyy

¹⁰ Nto ii, mbo ng'eetaabiya, ākāloonwook ām kaayneetaab Mokoryoontēenyoo Yēesu Kiriistō kule ōkāsyiintōōsii :tukul. -Mōōchuunchuunnyē nteenee, māchāktōōs ōburē ām kēēlto nyēē churtaat nyēē kyōōkāsyiinē ām kāāsōōtēywēēkwook. ¹¹ Mbo ng'eetaabiya, kurubta keey āk ng'aleek chēē kwaakasee biiko alak kukwaanee kōōtaab Kilōōwē, tookunoot kule !kyoobchey keey. ¹² Mwooyē :ake kule, “Ārubē :anii ng'aleekaab Bāwulō,” kumwooyē :ake kule, “Ārubē :anii chēbo Ābōōlō” nto ake kulē :nyoo, “Ārubē chēbo Bētērō.” Nto ake kumwooyē nyoo :nkinee kule, “Ārubē chēbo Kiriistō.” ¹³ So! Ara bcheyaat :Kiriistō? Ara Bāwulō nyoo /kikēēkwērtoochinē murtooywoontēēt kubo akweek? Nto /kikeebatisanaak ām kaayneetaab Bāwulō ōō? ¹⁴ Ang'erechaat, kuuyu manaabatisanaak akweek, nteenee chēē kyaabatisan baateey ku Kiriisbō āk Kāyō. ¹⁵ Kunyoo, māmwooy :chii ām akweek kule /kikeebatisanaak ōyēku rubiikyuu. ¹⁶ Man sinee, kyaabatisan nkicheek biikaab kaab Steefaan, nteenee yoo ābērē akas kumāmii subak :chii nyēē kyaabatisan. ¹⁷ Mēēbērē kiiyookwoo *Kāārārōokiintēēt chaabatisan biiko. Nteenee chaa-amte lōkōōywēk chēē kāroomēch, āmēēbērē ām ng'oomnānēētaab chii simāyēk buch :meetaab Kāārārōokiintēēt ām murtooywoontēēt.

Wōō :kiirnatēētaab Yēyiin kusiir nyēbo biiko

¹⁸ Yoo /kākyoomchi biiko choo mii kuboōtōōs ng'aleekaab murtooywoontēēt, kukāsē yēēt ku bēērbēēryō. Nteenee yoo /kākyoomwēēch acheek choo /kēēmiitē /ki- irāroochēēch, kōōbooru kāāmuukēywēēkaab Yēyiin. ¹⁹ Mwooyē :siruatēkaab Yēyiin kule, “+Māāboot ng'oomnatēētaab choo yibē keey kule ng'oomēch ānkāātub kiirnatēē- taab choo bēē tinyē kiirnatēēt.”† ²⁰ Mii ānō :ng'oomōōtik? Mii ānō :kibsumaniis? Ānkumiitē ānō :choo tinyē kiirnatēētaab kiirwookēēt? Okany āmwoowook, mwooyē :Yēyiin kule bēērbēēryō :ng'oomnān nyoo bo kōōrēēt. ²¹ Kiyey :Yēyiin ām kiirnatēēnyii simēēnkēt inee :biiko kubo kule ng'oomēch :icheek. Nteenee kiitiil :Yēyiin kooraraach biiko choo iyēnchinē inee. Kiiraraach kubununēē lōkōōywēk choo yibē :biiko alake kule bēērbēēryō. Lōkōōywēchooto ku choo kyoomtooy :acheek. ²² Bērē :Yuutayeeek nto /kiiboorchinē ng'al chēē /kiilātē, nto choo mā Yuutayeeek kubērē :choo nto /kiiboorchinēē keel nyēbo ng'oomnān sukuchāmchiin. ²³ Nteenee, kyoomtooy :acheek kule kimēēchi :Yēesu murtooywoontēēt, ng'alyoo nyēē iyiimē Yuutayeeek mētēwōy

1:2 Yēyuut. 18:1-18 1:5 2Kōōr. 8:7 1:7 1Tēēs. 1:10; Tiitō 2:13 1:8 Filib. 1:6, 10; 1Tēēs. 3:13; 5:23 1:9 1Tēēs. 5:24 1:10 Yoowa. 17:21-23; Ēfēēs. 4:2-6; Filib. 2:2 1:11 1Kōōr. 3:3; 11:18; 2Kōōr. 12:20 1:12 Yēyuut. 18:24; 1Kōōr. 3:4 1:13 Mat. 28:19; Yēyuut. 8:16; 19:5; Room. 6:3; Kala. 3:27 1:14 Yēyuut. 18:8; Room. 16:23 1:16 1Kōōr. 16:15, 17 1:18 Room. 1:16; 2Kōōr. 4:3 † 1:19 Isa. 29:14 1:20 Mat. 11:25; Room. 1:22; 1Kōōr. 3:18-20 1:21 Room. 1:19-20 1:22 Mat. 12:38; Yoowa. 2:11; 4:48; 6:30; Yēyuut. 17:18, 32

ānkuwuu nyēē bēērbēēryo ām wōlēē miitē :choo mā Yuutayeek. ²⁴ Nteenee, inkētē :choo kiikooraraach :Yēyiin kule Kiriistō :nyēē ibooru kāāmuukēywēēk āk kiirnātēētaab Yēyiin, ānku Yuutayeek nto choo mā Yuutayeek. ²⁵ Ānkoo kōōsōōtē :biiko alake kule bēērbēēryo :ng'aleekaab Yēyiin, nteenee miitē barak :ng'oomnānēētaab Yēyiin kusiir nyoo bo biiko. Nto yoo /kēēbērē kuskusēch :ng'aleekaab Yēyiin, ku nyikiisēch kusiir nkuruukaab biiko.

²⁶ Mbo ng'eetaabiya, ōsōōtyēēchi yoo /kimanaakiiraraachaak. Mēēbērē kyoochaang' :chēē kyōōng'oomēch ām wōlēē kastooy :biiko āmēēbērē kyōōtookunootiin mbo :wōlēē wōō. Kimākwoonēē :chēē chaang' ām akweek kooriik choo bo bāytooyiisyēt. ²⁷ Nteenee kiiraraach :Yēyiin biiko choo /kiisōōtē kule bērbērēch ām kōōrooni, sukōōntosuur choo kuurē keey kule ng'oomēch. Kiiraraach choo kuskusēch sukōōntosuur nkicheek choo kuurē keey kule bo nkuruuk. ²⁸ Kiiraraach choo mōōntooy :biiko alake ām kōōrooni kule mābo laat, sukuyēk buch :kāāsōōtēywēēkaab biiko choo yibē keey ām kōōrēt kule bo barak miisin. ²⁹ Ibooru :yuutēyu kule māmii :chii nyēē imuuchē kung'as keey ām taayeetaab Yēyiin. ³⁰ Nteenee, kiikuyeyaak akweek :Yēyiin ōbooyiitu Kāārārookiintēt Yēēsu, nyoo kiikuyootwēēch kiirnātēētaab Yēyiin. Kiikootyaakteech ankuyeyeek keechurte ām taayeetaab Yēyiin ānkēētililiitu. ³¹ Kunyoo, kookootyiich yoo mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule, “Nyoo mächē kung'as keey, kung'as keey kubo Yēyiin.”†

2

¹ Mbo ng'eetaabiya, yoo kyāāchōōnii wōloo ōmiitē sichāā-āmwook lōkōōywēk chēē rubtooy keey āk manta nyēbo Yēyiin, kimāāyibē keey kule ākōrōōm ang'alaal, nto kule āng'oom. ² Kyaakwey āwuulyēē baateey ng'aleekaab Yēēsu Kiriistō choo bo murtooywoontēēt. ³ Kyāānkāāchōōnii wōlēē ōmiitē kimātinyē nkur. Kyāāmuyoot ānkāābōōtānē. ⁴ Kyāānkāā-āmu lōkōōywēk, mēēbērē kyāāyēyiisyēē ng'oomnātēenyuu kule āchuutwook mētēwoy nteenee, kyāāboorunēē yēyuutēk wōlēē wuu :kāāmuukēywēēkaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ⁵ Kyaayey kuu nyooto simātiyyēē keey :kaakaaseeng'woong' wōlēē mii :kiirnātēētaab biiko nteenee, kōōyyoong'unēē kāāmuukēywēēkaab Yēyiin.

Kiirnātēēt nyēē kōōnu :Tāmirmiryēēt

⁶ Kēēng'ālōolē :acheek lōkōōy chēbo kiirnān ām wōlēē mii :choo kichootiin. Mēēbērē kiirnātēēt nyēbo biikaab kōōrooni nto nyēbo bāytooyikaab bēsyōōsyēchu choo mii bokubootōs, ⁷ nteenee kēēng'ālōolēē chōbuutēkaab Yēyiin choo kiiyēēlootiin. Kiiyēēlootiin :chōbuutēchoo /kumānāākēētoow kōōrēt, nteenee /kōōkēēng'oong'wēēch raat chōbuutēchooto sukōōtōrōōrēēch. ⁸ Māmii :chii ām kāāntōōyikaab kōōrooni nyēē kiinkētē kiirnātoonēēb Yēyiin. Nto kiinkētē, nto kimākwrtoochinē Mokoryoontēt nyoo bo lēbkēēyyēēt murtooywoontēēt. ⁹ Nteenee kiyēyākiis :ng'aleechu kurubta keey āk kiyēē mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule,

“Māmii :koong' nyēē kiikukas,

māmii :yit nyēē kiikukas,

māmii :mēt nyēē kiinkēt

kiyēē kiikuchōbchi :Yēyiin bichoo chāmē inee.”

¹⁰ Nteenee, kōōkōōboorwēēch acheek :Yēyiin ām Tāmirmiryēēnyii ng'aleechaata kiiyēēlootiin. Inkētē :Tāmirmiryēēt kiy ake tukul ānkoo ku tukuuk chēbo Yēyiin chēē iyēēlootiin nyēē tyaa. ¹¹ Māmii :chii ake tukul nyēē inkētē wōlēē wuu :kāāsōōtēywēēkaab ake nteenee nyēē inkētē ku tāmirmiryēētaab chiichooto nkit. Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, māmii :chii ake tukul nyēē inkētē wōlēē wuu :Yēyiin nteenee Tāmirmiryēēnyii nkit nyēē inkētē. ¹² Mēēbērē tāmirmiryēētaab kōōrooni :nyēē kōkēēnyōōru, nteenee nyēē kōōkēēnyōōru, ku nyēē chōōnēē wōlēē miitē :Yēyiin sukung'eet kiinkēt kiyēē

1:23 Kala. 3:1; 5:11 1:25 2Kōōr. 13:4 1:28 Luuka 1:51-53; Room. 12:16; Yāāk. 2:5 1:29 Ēfēēs. 2:9 † 1:31 Cherem. 9:24 1:31 1Kōōr. 1:29; 4:7; 2Kōōr. 1:12; 10:17; 11:30; 12:5; Ēfēēs. 2:9 2:2 Kala. 6:14 2:3 2Kōōr. 10:1, 10 2:4 1Tēēs. 1:5 2:7 Mat. 13:11; Room. 16:25; 1Kōōr. 4:1 2:9 Isa. 64:4

kiikukōōnēech :inee ām chamateenyii. ¹³ Ng'aleechuutēchu kēemwooyē mēēbērē chēē inēētēech :biiko alake ām ng'oomnātēēng'waa. Nteenee ng'al chēē rubtooy keyy āk soboontaab tāmirmiryēēt, chēē inēētēech :Tāmirmiryēēt kiiboorchii choo boonto Tāmirmiryēēt. ¹⁴ Chiito nyoo mātinyē Tāmirmiryēēt kumāchāmchiintōos āk tukuuk choo kwoonēē wōlēē mii :Tāmirmiryēētaab Yēyiin. Kāsē ng'aleechaa wuu nyēē bēērbēēryo amēēnkētē kiyēē mwooyē, kuuyu Tāmirmiryēēt :nyēē yēyē /sikiinkēt. ¹⁵ Imuuchē :chiito nyoo boonto Tāmirmiryēētaab Yēyiin kōōrōotoot ānkōōnkēt wōlēē wuu :kiy ake tukul. Nteenee, -mēēmuuchē :chii nyēē mātinyē Tāmirmiryēēt kōōrōotoot ānkōōnkēt wōlēē wuu :chiichooto, ¹⁶ kuu yoo mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule, “Ng'oo :nyēē inkētē wōlēē wuu :kāāsōōtēywēēkaab Yēyiin?

Ng'oo :nyēē imuuchē kōōrwookyii inee?”†
Nteenee, kēēsōōchiintōōsii :acheek āk Kiriistō.

3

Mang'asee keyy :biiko biiko

¹ Mbo ng'eetaabiya, mēēbērē kyāāng'āloolwook kuu biich chēē kyoanam soboontaab Tāmirmiryēēt, nteenee, kyāāng'āloolwook kuu biich chēē tākōōyīmē :ātēbuutēk choo kibo taay amānāākich am Kāārārōokiintēēt. ² Kiyēē kyaabayēenaak ku chēēko amēēbērē amīt chēē wuuyēch, kuuyu kimanooyem o-am amīichu. Nto kubooyiit man, manooyem, ³ kuuyu, tōōrubē ātēbuutēkaab kōōrooni. Yoo tōōtuuyiityinē keyy moon ānkōōwookutōōsii, tōōrubē ātēbuutēkaab kōōrooni kuu biich chēē -mēēnkētē kiy kurubta keyy āk Yēyiin. ⁴ Yoo kāmwooy :chii kule, “Arubē ng'aleekaab Bāwulō” ānkumwooy :ake kule, “Arubē chēbo Abōōlō,” ōyēku biich chēē -mōōnkētē kiy kurubta keyy āk Yēyiin.

⁵ Kāālē ii, ng'oo :Abōōlō ku ng'oo :Bāwulō? Yēchinē :bichu Yēyiin yiisyēēt. Icheek :chēē kiyēyaak sōōyēnchi *Kāārārōokiintēēt kuu yoo kikiikuchōbchi :Mokoryoontēēt chii yiisyēenyii. ⁶ Kyaachaan :anii kēbuswoontēēt, kōōbisēē :Abōōlō bēēko nto :nyēē kiyey kubiit ku Yēyiin. ⁷ Kunyoo, mā kiy :chii nyoo choonsē nto ku nyoo ibisiisyē nteenee nyēbo :ng'aleek tukul ku Yēyiin nyoo yēyē kubiit. ⁸ Yēchiintōōs :chiito nyoo choonsē āk nyoo ibisiisyē yiisyēēt /ānkumākēētuwēn chii kurubta keyy āk wōlēē kayeyta yiisyēenyii. ⁹ Kēyēchiintōōsii yiisyēēt āk Yēyiin, nto akweek ku mbareetaab Yēyiin.

Ōyēku mbo subak kō nyēē tēēchē :Yēyiin. ¹⁰ Kiyēētyēēchoo :Yēyiin āyēku tēēkiin nyēbo kiirnatēētaab barak ānkāāsisin yēē +/makeeteech kōōto. Kunyi, miitē raat :biiko alake kutēēkyinē yooto kōōto. Nteenee, māchāktōōs :chii ake tukul kuriib keyy ām wōlēē tēēktooy kōyoo. ¹¹ Yēēsu Kiriistō :yēē sisinoot yēē yēmāksē /kēētēēkyi kōōto. Kunyoo, māmii :chii nyēē imuuchē kusisin yēēt ake nto kookeeree nyeenyii. ¹² Makuteechee :alake kōyoo tuukuuk chēē wuuyēch chēbo āliisyēēt nyēbo barak miisin nto alak kuteechee tukuuk chēē ng'āsng'āsēch chēbo āliisyēēt nyēbo ng'wēny. ¹³ Nteenee ām bēsyoonooto itilchinēē Yēyiin biiko ng'aleek, mākutook :wōlēē kiteekta :chii nyeenyii. Mākuchō :maat nyēē mākōōboor wōlēē wuunto :yiisyēētaab chii ake tukul. ¹⁴ Yoo keetuuch :mayaa kiyēē kiikuteech :chii, +/mākēētuwēn chiichoo. ¹⁵ Nto yoo kāmukus :kiyoo, -/mākēētuwēnē nteenee, +/makiiraraach kuu chii nyēē /kākiisōōrunēē kō nyēē lāyē.

¹⁶ -Mōōnkētē :akweek kule akweek ku Kōōtaab Yēyiin wōlēē minyē :Tāmirmiryēēnyii?
¹⁷ Yoo kābut :chii kōyoo, makwaraanta :Yēyiin chiichooto, kuuyu tiliil :kōyoo ānku akweek :kōōnyii.

¹⁸ -Mooberbeer keyy! Yoo isōōtē :chii kule boonto kiirnan ām kōōrooni, kumāchāktōōs kusatee keyy kiirnatōonoo sukunyōōr kiirnatēētaab Yēyiin. ¹⁹ Buch :kiirnatēētaab kōōrooni ām wōlēē miitē :Yēyiin. Kuu yoo mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule, “Tēchēē

2:12 Room. 8:15 † 2:16 Isa. 40:13 2:16 Room. 11:34 3:2 Ibu. 5:12-13; 1Bēt. 2:2 3:4 1Kōōr. 1:10-11; Kala. 5:19-20 3:6 Yēyuut. 18:4, 11, 24-28 3:8 1Kōōr. 4:5 3:9 Māarkō 4:2-9; Ēfēēs. 2:20-21; 1Bēt. 2:4-6 3:11 Isa. 28:16; Yēyuut. 4:11-12 3:15 2Kōōr. 5:10 3:15 Yuuta 23 3:16 1Kōōr. 6:19; 2Kōōr. 6:16; 1Bēt. 2:5 3:18 1Kōōr. 4:10

:Yēyiin ng'oomng'ookik mastiinekwa."† ²⁰ /Kikeesir mbo subak kule, "Inkētē :Yēyiin kule buch :kāāsōōtēywēēkaab choo yibē key kule ng'oomēch."† ²¹ Kunyoo, mang'asee key :chii chii, kuuyu kiikuyēētyēēchook :ake tukul, ²² yēē kā Bāwulō nto ku Ābōōlō nto ku Bētērō. Ōnkētē kurubta key wōlēē wuu :kōōrēēt, soboonto, meet, bēsyoōsyēchu āk choo kwoonii. ²³ Ōbooyē :akweek *Kāārārookiintēēt ānkubo :nkinee Kāārārookiintēēt Yēyiin.

4

Yēyiin nkit :nyēē inkētē soboontaab chii

¹ Kunyoo, māchāktōōs :biiko kuyibēēch kule kēēyēchinē Kāārārookiintēēt yiisyēēt / ānkiikiitōōrwēēch ng'aleekaab Yēyiin choo kiiyēēlootiin. ² Māchāktōōs :biiko choo / kōōkiitōōrchi ng'aleek, ku biich chēē /kiikoosēē key. ³ -Māāsōōtē :anii kule kiy nyēē wōō yoo akweek nto biiko chēē kāmwooy wōlēē kookaste yiisyēēnyuu nto mbo kule, amwaay :anii ng'ālyoo. ⁴ Ānkoo -māānkētē kule kaaleel kiy, mēēbērē ibooru :yoto kule -maaleelaat, nteene Mokoryoontēēt nkityōōniin :nyēē inkētē yoo aleelaat nto -maaleelaat. ⁵ Kunyi, -mēētilchi :chii chiito ake ng'al ākoy :bēsyoēt nyoo iyēēwunēē :Mokoryoontēēt. Inee :nyēē +māchokung'oong' kiyēē kikiker :mēēnānēēt ānkusyoor wōlēē wuu :kāāsōōtēywēēkaab biiko. Yoto, mākusilto :Yēyiin chii kurubta key āk yēyūutēkyii.

Wōōyēch :kāāmuukēywēēkaab Yēyiin kusiir ng'aseetaab key

⁶ Kwaarub :anii āk Ābōōlō ng'aleechu kātāāmwoowook sukung'eet okaseenech acheek kule yoo /kēērubē siruutēk ku kiy nee. Kunyi, ōnkēt kule mēērook kōōtōrōōr :chii chiito ake kusiir ake. ⁷ Ng'oo :nyēē mwooyē kule karaam :chiito ake kusiir ake? Mēēbērē kikōōniing' :Yēyiin rōōbēywoontooni iboontē? Nto yoo ākoo /kikēēkōōniing' ii, kwaaming' :nee siing'as key wuu nyēē ki nyeeng'uung'?

⁸ Ōbērē tōōs kyōōnyōōru kiyēē kyōōmāchē. Nto, ōbērē kyōōmokornoon ānkōōbērē kyōōyēku bāytooyik kumāmii :toorētēēt ake tukul. Nto kikyōōyēku man bāytooyik, nto kēēbāytooyiisyē :tukul. ⁹ Ākāsē kule wuu nyēē kookochuchuwēēch :Yēyiin acheek lēbkēyik keekerkeyiitu kibratiiis chēē /kiikiitiilchi meet. /Kikiibarbaartaateenech taayeetaab malayikaanik āk biiko. ¹⁰ Kēēbērbērēch :acheek kubo *Kāārārookiintēēt nto akweek ōng'oomēch. Kēēkuskusēch sinee :acheek nto akweek ōtinyē nkuruuk. / Kēēkoonyitook akweek nteene -/mākēēkoonyitēēch acheek. ¹¹ Kookebeetee kuut ankwaamaatech :melel āmākēētinyē sirooy chēē yēmēēch. /Kēēmii /kiinyāliilēēch ām kēēlto nyēē miyaat āmēēkēētinyē kēēston. ¹² Kyoomē booryēēt miisin kēēyēyī-isyēē āwunnyēkyoo, nto yoo /kākēēchubēēch, kēēsooyē Yēyiin kōōbēruur nyoo kāchubēēch, nto yoo /kākēēwusēēch, kēēmuytoochinē. ¹³ Nto yoo kēēnchuruurēch :chii, kēēng'āloolchinē nyēē karaam. Kōōkēyēku :acheek kāābsikoonwēētaab biikaab kōōrooni.

¹⁴ -Māāmiitē āsirwook ng'aleechu āntosurēēnook, nteene āmiitē āsōōwook kuu lōkōkyuu choo āchāmē. ¹⁵ Ōmuuchē sinee ōnyōōru kāānēētik chēē chaang' miisin chēē inēētook kurubta key āk *Kāārārookiintēēt, nteene -mēēmuuchē :tukul kuriibook kuu kōōn. Kyāā-āmwook lōkōōywēk chēē kāroomēch kurubta key āk Kāārārookiintēēt Yēēsu, yoto akerkeyiitu kōōn. ¹⁶ Kunyi, ākiimook kule oyey kuu wōlēē āyēytooy :anii. ¹⁷ Kayeya :ng'ālyoontooni āyooku Tēmētēēwō kuchō wōloo ōmiitē. Kiikuyēk :inee lakwanyuu nyēē āchāmē ānkuyēchinē :inee Mokoryoontēēt yiisyēēt ām mooyēēt

† 3:19 Āyub 5:13 3:19 1Kōōr. 1:20 † 3:20 Tyēēn. 94:11 3:22 Room. 8:38 3:23 Room. 14:7-9; 1Kōōr. 15:28 4:1 1Kōōr. 2:7 4:2 Luuka 12:42 4:4 Yēyūut. 24:16 4:5 Room. 2:16; 1Kōōr. 3:8 4:7 Kala. 6:3 4:8 Room. 5:17 4:9 Room. 8:36; Ibu. 10:33 4:10 1Kōōr. 3:18 4:12 Luuka 6:28; Yēyūut. 18:3; Room. 12:14 4:13 2Kōōr. 11:23-29 4:16 1Kōōr. 11:1; Filib. 3:17; 4:9; 1Tēēs. 1:6; 2Tēēs. 3:7, 9; 2Tēm. 3:10; Tiitō 2:7; 1Bēt. 5:3

akeenke. Māchokōōsōōtweek wōlēē wuu :soboonnyuu ām Kāārārōokiintēēt Yēesu nyēē rubē keyy āk kiyēē ānēētē kanisoosyek tukul ām wōlto ake tukul.

¹⁸ Kookung'as keyy :alake ām akweek nyēē wuu nyēē kyōōbērē tōōs kimāāmuuchē :anii āchōō wōloo ōmiitē. ¹⁹ Nteenee, yoo kacham :Mokoryoontēēt āmiitē wāāchōōnii wōlooto ām lēēkitō, si nto yityo, mēēbērē +māābēēru baateey wōlēē mii :icheek kung'āstooy keyy, nteenee, +maakas wōlēē tēē :kāāmuukēywēēkwaa. ²⁰ Mēēbērē bo :Bāytooyiisyēētaab Yēyiin ng'al baateey, nteenee bo kāāmuukēy. ²¹ Kunyoo ii, ōchāmē nkōnō, āyibwook ng'wooninto, nto āchōōntē chamateet āk tāmirmiryēēt nyēē intusoot?

5

Okwet ng'etaabiya nyoo machurtaat

¹ Ākāsē kule wōō :martaayeet ām wōlēē ōmiitē ānku miyaat :martaayaanaa mi- isin kusiir mbo nyoo yēyē :choo -mēēnkētē Yēyiin. Ākāsē mbo kule miitē :chiito nyēē kiikoomut koorkeētaab kwaan. ² Ōkwēestooy ng'alyoo nyēē wuu nyoo yēē kātāng'woonchook ankookwet chiichoo kiyēyē ng'alyoontoonoo? ³ Ānkoo sinee -mākēē-boontē keyy ām yēēt akeenke, nteenee, kēēboontē keyy ām Tāmirmiryēēt. Kaamwaay kēny kule leelaat :chiichoo ānkoo -mākēēboontē keyy. ⁴ Ōruruukyi keyy yēēt akeenke ām kāāmuukēywēēkaab Mokoryoontēenyoo Yēesu ānku +māātinyē keyy āk akweek ām Tāmirmiryēēt. ⁵ Māchāktōōs yooto nanyuun, ōtēērchi chiichoo Kibrōkōsyoontēēt /siki- ing'woonchi bōōrnyii /ankiiraraach tāmirmiryēenyii bēsyēēt nyoo itilē :Mokoryoontēēt ng'aleek.

⁶ Ōng'āsyinē keyy nee ām ng'alyoo nyēē tēē nyi? -Mōōnkētē :akweek kule tistooy mbo :miyootyo nyēē mining' kut koolaambuuch biiko tukul? ⁷ Otayee keyy ātēbuutē-chookwook bo kēny, sōōminy ām soboonto nyēē lēēl nyoo kyōōnyōōru kuuyu kime *Kāārārōokiintēēt kubo acheek. Inee ku mēēnkitaab kōrōsēēk nyēbo *Saakweetaab Keeytaayeet. ⁸ Kunyoo, okany kyaam saakwaani ām kēēlto nyēē tiliil āk manta kusiir yoo /kātākēēburuchē āk kēēlwookichoo bo kēny choo bo miyootyo āk rōkōs.

⁹ Ām barweenyuu nyoo kisimasirwaak, kyāāmwōowook kule osatee keyy bichoo kicham martaayeet. ¹⁰ Kimāāmiitē āng'aloolēē biiko choo mānēēnkēt Yēyiin choo mārtootē, chēēmooyēētiis, chōōriik nto choo kutunkyinē āynātōōs. Nto kyāāmwōowook kuu nyooto nto kimākwook kule ong'eetee kōōrēēt kutukul. ¹¹ Nteenee kiyēē āmiitē āmwooyē ku kule, osatee keyy wōlēē mii :alake choo kuurē keyy kule icheek ku mbo ng'etaabiya, nteenee mārtooy nto ku chēēmooyēētiis nto kukutunkyinē āynātōōs nto choo chubiisyoote nto ku kibōōkitiis nto ku chōōr. -Mōō-āmchiinē mbo āmit āk biich chēē wuu choo. ¹²⁻¹³ Mābootoo āburyoong'tē biiko choo mēēbērē kookunam ng'alyoontēētaab Yēyiin. Yēyiin nkit :nyēē itilchinē choo ng'al. Nteenee māchāktōōs akweek ōburyoong'tē biiko choo mwooyē kule bo kanisa, kuu yoo mwooyē :siruutēk kule, "Ōnēmtē chiito nyoo tinyē rōkōsto."†

6

-Mōōyyoong'tēē keyy kōōk

¹ Yoo kāchuunchuun :chii āk ake ām akweek, kumāmāchāktōōs kuyibchi ng'aleechaa biiko choo -mēēnkētē Yēyiin kōōwōōyo. Nteenee, māchāktōōs kuyibchinē kāān-tōōyikaab biikaab Kiriistō kuchuul ng'aleechaa. ² -Mōōnkēt kule biikaab Kiriistō :chēē mākōōtiilchi bēsyēēt ake biikaab kōōrooni ng'aleek? Yoo akweek :chēē +mōōtiilchi biikaab kōōrooni ng'aleek ii, kubiurook osat ng'al chēē mābo laat? ³ -Mōōnkētē kule +mākīitiilchi :acheek malayikaanik ng'aleek? Kubooyiit man kiimuuchē keechuul ng'al

4:17 Yēyuut. 16:1; Room. 16:21; 1Kōōr. 16:10; 2Kōōr. 1:1, 19; Filib. 2:19; 1Tēēs. 3:2, 6; Ibu. 13:23 4:19 Yāāk. 4:15
4:21 2Kōōr. 13:2 5:1 Laawi. 18:8 5:2 1Kōōr. 6:12; 10:23 5:3 Kolos. 2:5 5:5 1Kōōr. 3:15; 1Tēm. 1:20
5:6 Kala. 5:9 5:7 Chuy. 12:15; 13:7; Mat. 16:6-12; Kala. 5:9; Yoowa. 1:29 5:11 1Kōōr. 6:9-10; 2Tēēs. 3:6; Tiitō
3:10; 2Yoowa. 10 † 5:12-13 Kiruutēk 17:7; 19:19; 21:21; 22:21, 24; 24:7 5:12-13 Kiruu. 13:5 6:2 Room. 5:17

choo mābo laat yoo kāchuunchuun :biich. ⁴ Kunyoo, yoo kātook :ng'ala chēē wuu chooto ii, ara ōyibchinē biiko choo kāsē :biikaab Kiriistō kule māchuulootiin sukusātwook ng'aleechaa? ⁵ Āmiitē āchuurook. Ōmāchē ōmwoowu kule māmii :chii mbo akeenke ām akweek nyēē boonto kiirnātēēt kōōwōōyo biikaab Kiriistō chēē kāmākāsiyiin? ⁶ Ām nee suwokōōyyoong'tēē :ng'eetaabiya ake nyiin kōōk, kōōkoochi biiko choo mābo Kiriistō kōōwōōyo? ⁷ Yoo kākwēryoot :chii ām akweek choo ōbooyē Kiriistō ake kuwo kōōk, kukāākōōboor keyy kēny kule -mōōmuuchē kiy. Kaykay ōmuytoochinē keyy ku akweek keyy kusiir bōōyyoong'tēē keyy kōōk. ⁸ Nteenee, māmāchāktōōs :chii ām akweek kuyēyē kiy nyēē miyaat nto miisin -'mēēkustoochi ng'eetaabkoomēt.

-Mēēwutē :kibrōkōsiis Kaab Yēyiin

⁹ Ōnkētē oob kule -mēēwutē :kibrōkōsiis Kaab Yēyiin? -Mookany /kiiberbeeraak. -Mēēwutē Kaab Yēyiin :murēn āk koor choo kicham kurwootootē keyy, biiko choo kutunkyinē āynātōōs, choo mārtooy nto choo sikōrē murēnik chuut, ¹⁰ choo sāsunooteē alak tukuukwaa, chēēmooyēētiisyēk, kibōōkitiisyēk, choo chubiisyootē nto chōōriik. ¹¹ Kyōōwuuyē :nkakweek chooto. Nteenee /kiikiwuunook ōtililiitu /ankeechamta kule ōchurtootiin ām kaayneetaab Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō āk Tāmirmiryēētaab Yēyiintēenyoo.

Ōkoonyitē Yēyiin ām bōōrwoonikwook

¹² Mwooyē :alake ām akweek kule, “/Kēēchāmwoo kiy ake tukul.” Nteenee āmwoook kule mā karaam :kiy ake tukul. Ānkoo /kēēchāmwoo ayey kiy ake tukul, mēērook ā-āsiy keyy kubaytaa :tukuuchoo. ¹³ Nto imuuchē :chii kumwooy kule, “Bo :āmiik mooyēēt ānku bo :mooyēēt āmiik.” Ānkoo ōmwooyē kuu nyooto, miitē :soboontaab āriit nyēē siirē muchastaab bōōrto. Kāāmwoowook, mēēbērē /kikeeyey bōōrtaab chii kubooyiit ng'ōōkistaab martaayeet. Nteenee, /kikeeyey bōōrto kubo Mokoryoontēēt ānkubāwu :Mokoryoontēēt bōōrto. ¹⁴ Kiing'eetee :Yēyiin bōōrtaab Mokoryoontēēt meet, ankumakoong'eetee bōōrwoonikyoo nkacheek meet ām kāāmuukēywēēkyii. ¹⁵ -Mōōnkētē kule bo :bōōrwoonikwook Kiriistō? Kōōmuuchē kule nee /kiinoomnyo :kiyēē bo Kiriistō āk chēēmurēniis? ¹⁶ -Mōōnkētē kule chiito nyoo kātuuyo āk chēēmurēnnyoo, kukāākuyēk kiito akeenke āk koorkoonoo? Mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule, “Mākuyēk :bichoo tukwaay kiy akeenke.”† ¹⁷ Nteenee chiito nyoo kānoomnyo āk Mokoryoontēēt mākuyēk :tukwaay kiito akeenke ām Tāmirmiryēēt.

¹⁸ Lēyyē, osatee keyy ng'aleekaab martaayeet. Ōmwooyē kule kiy ake tukul nyoo yēyē :chiito ām bōōrnyii mā ng'ōōki, nteenee āmwooyē :anii kule chiito nyoo kamarta ku ng'ōōki ankaakunyeernyeeree bōōrnyii. ¹⁹ Nto -mōōnkētē kule bōōrtaab chiitaab Kiriistō ku kōōtaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin? Yēyiin nyēē kikōōnook Tāmirmiryoonoo miitē bōōrwoonikwook kunyoo -mēēbāwu keyy. ²⁰ /Kikēēwālāng'unēēnook kiy nyēbo koomānuut kunyoo, ōkoonyitē Yēyiin ām bōōrwoonikwook.

7

Ng'ālyoo kurubta keyy āk kāāmutiisyēēt

¹ Nto kurubta keyy āk ng'aleek choo kyōōsirwoo, kaykay nto -mēēmutiis :chii. ² Nteenee kuuyu wōō :martaayeet kōōrēēt, kumāchāktōōs kuboonto :murēno koorkēēnyii ānkuboonto :koorko saanteenyii. ³ Māchāktōōs :saanteet kuchāmchiintōōs āk wōlēē māktooy :koorkēēnyii ānkumāchāktōōs kuchāmchiin :nkinee koorkēēt āk wōlēē māktooy :saanteenyii. ⁴ Mābāwu :koorkēēt bōōrnyii nteenee saanteet :nyēē bāwu, āmābāwu :nkinee :saanteet bōōrnyii nteenee koorkēēt :nyēē bāwu. ⁵ Kunyoo,

6:3 Yuuta 6 6:7 Mat. 5:39-40; Room. 12:17 6:10 Mat. 25:31-46; Kala. 5:19-21 6:11 Ēfēēs. 5:26; Tiitō 3:3-7; Ibu. 9:14; 1Yoowa. 1:7 6:12 1Kōōr. 10:23; 8:9; Kala. 5:13 6:13 1Tēēs. 4:3 6:14 Room. 8:11; 6:4; 1Kōōr. 15:15, 20; 2Kōōr. 4:14; Kolos. 1:18 6:15 1Kōōr. 12:27 † 6:16 Toowu. 2:24 6:17 Room. 8:9-11 6:19 1Kōōr. 3:16 6:20 Room. 13:14; 1Kōōr. 7:23; 1Bēt. 1:18-19 7:2 1Tēēs. 4:3-4 7:3 Ēfēēs. 5:21-29

māsooyñēn :chii ām wōlēē mii :ake tōōs baateey yoo kōōkāsyyiinē :tukwaay ām bārooyinto nyēē māchē osaay. Nto mii yoo, otas taay ōbuur kuu wōlēē wuu :biich chēē kiikoomut keey sukung'eet -mōō-āsyi keey kukentaak :Kibrōkōsyoontēēt, yoo -mōōmuuchē ōriib keey. ⁶ -Māmiitē āmwooyē kule mēēmutiis :chii, nteenee kāāsōōtēywoo :nyoo nyēē kāākōōnook. ⁷ Ābērē nto kiwuu :biiko tukul anii. Nteenee, tinyē :chii ake tukul rōōbēywoontēēnyii kuchōōnēē wōlēē miitē :Yēyiin nyēē teer ām wōlēē mii nyēbo ake.

⁸ Nto kurubta keey āk murēnik choo kiikubēkunēē :kooruuk nto koor choo musuuk, āmwooyē kule kaykay kōōbuur :chii kuu anii, kumacheeng' kooroko nto saannyya. ⁹ Nteenee yoo -mēēmuuchē :chii kuriib keey, kukaykay kōōmutiis nto /kiimut kusiir yoo kātēēyīmē :bōōrto.

¹⁰⁻¹¹ Nto kurubta keey āk biikaab Kiriistō choo kēēsyoottiin, āmwoowook (āmēēbērē sōō, kule anii :nyēē āmwooyē, nteenee Mokoryoontēēt) kule māmachāktōōs :koorko kubakaakta keey āk saanteenyii nto kukwet :saanteet koorkēēnyii. Nto yoo kabakaakta keey, kumāmākyiintōōs /bokiimut koorkoonoo subak. Nto yoo māwuu nyoo, /kiichoomnyo āk saanteenyii kōōyēēchiin kuu kēny.

¹² Nto ām kēēlto ake, āmwooyē (anii nyooto āmwooyē, mēēbērē Mokoryoontēēt) kule yoo boonto :chiitaab Kiriistō koorkēēnyii nyēē mēēyēyēnchi Kiriistō, ānkuchāmē :koorkoonoo kuming'to keey saanteenyii, kumāmāchāktōōs kukwet. ¹³ Nto yoo boonto :cheebiya ake tukul saanteet nyēē mēēyēyēnchi Kiriistō ānkuchāmē :saanteenyii, kumāmāchāktōōs kubakaakta saantaanaa. ¹⁴ /Kiikiitiliil saantaanaa kubununēē soboontaab koorkēēnyii nyoo kiikōōyēnchi Kiriistō /ānkiikiitiliil nkinee koorkēēt kubununēē soboontaab saanteenyii nyoo kiikōōyēnchi Kiriistō. Nto kimāwuu nyooto, nto kimātīlīl ilēch :lōkōkwook, nteenee tiliilēch. ¹⁵ Nteenee yoo māchē :chii nyoo mēēyēyēnchi Kiriistō kukwet koorkēēnyii, kootyaakaat :koorkoonoo kuwēēchi keey. Nto yoo māchē :koorko nyoo mēēyēyēnchi Kiriistō kule kubakaakta saanteenyii, kuchāmchi :saanteet kuwēēchi keey. Mārātē koorko nto murēn nyoo kiikōōyēnchi Kiriistō :ng'ala chēē wuu chooto, kuuyu kiikukuurēēch :Yēyiin kēēmīny ām kaalyeet. ¹⁶ Inkētēē nee :inyiing' koorko nyoo 'kiiyēnchi Kiriistō yoo 'imuuchē iyey saanteeng'uung' /kiiraraach, nto acha? Nto, inkētēē nee :inyiing' saannyya nyoo 'kiiyēnchi Kiriistō yoo 'imuuchē iyey /kiiraraach koorkēēng'uung', nto acha?

¹⁷ Māchāktōōs kurubē :chii kāāburnyii kuu wōloo kikiikuchōōbtoochi :Mokoryoontēēt yoo kikuurē :Yēyiin. Mākuutyēēt :nyiiitēnyii nyēē ātōōrchinē kanisoosyek tukul. ¹⁸ Yoo kikuurē :Yēyiin chii koomuraatanaat, ku Yuutāyiin, kumāmāchāktōōs kusyeem kuyēk chii nyēē /manaakiimuraatan. Nto yoo kimeemuraatanaat :chii yu kikuurē :Yēyiin, kuuyu kimā Yuutāyiin, kumāmākyinē /kiimuraatan. ¹⁹ Yoo imuraatanaat :chii nto kumeemuraatanaat, kumāmīi yēēt :kiy. Nteenee ng'alyoo nyēbo koomānuut, ku kule /kēēriib mākuutēkaab Yēyiin. ²⁰ Māchāktōōs :chii kōōbuur kuu wōloo kiwuunto kukuurē :Yēyiin. ²¹ Yoo kiiyēku motwooriin, -meekany kooyiimiing' mēt, nteenee yoo 'kēēnyōōru bārooyinto /kiityaaktiing', icham. ²² Yoo /kikēēkuuriing' iyēku motwooriintēēt ing'erech kule -mēēmiitē motwoornātēētaab ng'ōōki, nteenee kwēēbooyiitu Mokoryoontēēt. Nto yoo kiibāwu keey kukuuriing' :Yēyiin, inkēt kule iyēku motwooriintēētaab Kiriistō. ²³ /Kikyaaleenaak kiy nyēbo koomānuut kunyoo, -mookany kubāwook :kōōrēēt. ²⁴ Mbo ng'eetaabiya, ōyēyē yiisyēētaab Yēyiin nyēē mātīny kule iyēku ng'oo.

²⁵ Nto kurubta keey āk choo mākēēsyoottiin, -māātīnyē mākuutyēētaab Mokoryoontēēt nyēē nāmē keey āk icheek. Nteenee ārwookwook kuu chii nyēē /kiikoosēē keey kubo kiyēē kiikōōbēruurēēnoo :Mokoryoontēēt. ²⁶ Kubo wuuyinto nyēē miitē kuu nyiiitēnyii, āsōōtē kule kaykay -/mākiimutiis. ²⁷ Yoo boonto :chii koorkēēt, kōōbuurto, nto yoo māboonto, macheeng'. ²⁸ Yoo kēēmutiis :chii, mēēbērē kāchoolwookēn, āmēēbērē

7:7 Mat. 19:11-12; 1Kōōr. 12:11 7:9 1Tēm. 5:14 7:10-11 Mat. 5:32 7:15 Yoowa. 14:27; Room. 12:18; 14:19; 1Kōōr. 14:33; 2Kōōr. 13:11; Kolos. 1:20; 3:15; Ibu. 12:14 7:16 1Bēt. 3:1 7:18 Kala. 5:1 7:19 Room. 2:25-29; Kala. 5:6 7:22 Ēfēēs. 6:6; Filēm. 16 7:23 1Kōōr. 6:20 7:26 Cherem. 16:1-4; Yēyuut. 14:22; 1Tēēs. 3:3-4

kāchoolwookēn :nkinee nyoo /kakiimut. Nteenee, mākonyōōr :nyoo kēēmutiis nyālilu-
utēk chēē chaang' ām ming'ātēēnyii, -āmāāmākyook :anii nyāliluutēchooto. ²⁹ Mbo
ng'eetaabiya, kiyēē āmiitē ābooru ām yuutēyu ku nyi: lēēkit :mēēyintaab kōōrēēt. Kunyi,
māchāktōōs :murēnik choo kiikōōmutiis kumāsweē ng'aleekaab kēēstonikwaa. ³⁰ Nto
choo mii kuriirtōōs kumāchāktōōs kōōbuurē wuu nyēē mātinyē ng'woonin. Nto choo
mii kung'ērēchē kumāchāktōōs kōōbuurē wuu nyēē māng'ērēkootiin. Nto choo āliisyē,
kōōbuur wuu nyēē mā cheekwaa :tukuuchoo koolē. ³¹ Nto choo yēyiisyēē tukuukaab
kōōrooni kumāchāktōōs kōōbuur wuu nyēē māng'ērēkyinē tukuuchoo. Mii wokubotē
:kōōrooni ām lēēkitō.

³² Āmāchē ōbuur nyēē māmii :kiyēē iyimook mētēwoy. Āmē mēt chiito nyoo
mānēēmutiis :wōlēē makoong'ereekta Mokoryoontēēt. ³³ Nto chiito nyoo kiikōōmutiis,
kōōsōōtē :nyoo wōlēē makoong'ereekta koorkēēnyii. ³⁴ Yooto mākusāch :kāāsōōtēy-
wēēkyii. Isōōtē *:ārung'oonyoontēēt nto ku koorko nyēē musuk ng'aleekaab Moko-
ryoontēēt ānkōōnēmchinē keey kutukul. Nteenee isōōtē :koorko nyoo imutaat wōlēē
makoong'ereekta saanteenyii. ³⁵ Āmwooyē ng'ālyoontooni sukuyēētyēēchook āmēēbērē
kule kaakiichaak. Āmāchē ōbuur ām kēēlto nyēē rootaat nyēē kyōōnēmchi keey Yēyiin
kutukul.

³⁶ Yoo isōōtē :booyoo kule keekaay chēēbnii nyēē kōōkōōnnyoo kut kumii
wokukēēytēē :bēsyōōsyēk chēē yēmē /kiimut ānkōōsōōtē :chiichoo kule nyoolchinē
kuwo kōōto, kōōrook kooyiilta kuu wōloo māktooy. Māmii :kiy nyēē miyaat yoo kamakta
chēēbnii /kiimut. ³⁷ Nteenee yoo keesotee mooyēēnyii ankootiil kule kōōbuur
:kōōkoonoo nyēē mēēbērē /kiimutē, kumii :boontoonoo kuyēyē nyēē karaam. ³⁸ Kunyoo,
boontēēt nyoo kamakta chēēbnii /kiimut, kukayey nyēē karaam, nto nyoo kamamakta
chēēbnii /kiimut, kukayey :nyoo nyēē karaam miisin.

³⁹ Māchāktōōs :koorko kutāsē taay kōōbuurtooy keey saanteenyii yoo tākusoboot
:saanteet. Nteenee yoo kame :saanteet, /kēēchāmchinē koomut keey āk chiito ake tukul
nyoo kacham :inee, kātikoo kiikōōyēnchi :chiichoo Mokoryoontēēt. ⁴⁰ Nteenee ām
wōlēē ākāstooy :anii, ibēruuroot :koorkoonoo yoo /kamakiimut subak. Āsōōtē kule mii
kōōntōōwoo :Tāmirmiryēētaab Yēyiin yoo āmwooyē ng'aleechu.

8

Kurubta keey āk bany choo /kakeesaayta

¹ Kany, baa, āmwoowook ng'ālyoo kurubta keey banyeechaa /kēēsooytoochinē
āynātōōs. Kubooyiit man, kiinkētē sinee kule kēētinyē :tukul kiirnān. Ng'āsēē keey :ake
kiirnān, kuchāmē :ake biiko alak ānkōōtitiirē. ² Nto chiito nyoo yibē keey kule inkētē
kiito ake, kumēēnkētē kiyoo kuu wōloo kātāmāchāktōōs kōōnkētito. ³ Nteenee, chiito
nyoo chāmē Yēyiin, kuchāmtooy :Yēyiin kule nyeenyii.

⁴ Kunyi, kurubta keey āk banyeechaa /kēēsooytoochinē āynātōōs, āmwooyē kule buch
:āynātōōsyēchoo. Māmii :Yēyiin ake, nteenee akeenke :Yēyiin nkit! ⁵ Ānkoo ku chaang'
:tukuuk barak nto wōlēēb ng'wēny chēē kutunkyninē :biiko alake kuu āynātōōsyēkwaa
nto mokorēēnikwaa, ⁶ kiinkētē :acheek kule akeenke :Nyēē /kēēkutunkyninē. Nyooto ku
Yēyiin nyoo Baaba ānkitoowu kiy ake tukul ānkēēminyē kēēkoonyitē inee. Akeenke
:Mokoryoontēēt. Nyooto ku Yēēsu Kiriistō nyoo yēchiintōōs kiy ake tukul āk Yēyiin
ānkukōōnēēch soboonto.

⁷ Mēēbērē inkētē :biiko tukul ng'aleechēēb manta. Tākōōyiyimē biikaab Kiriistō
alak yoo kaam bany chēē /kākēēsooytoochi āynātōōs. Nto kuuyu tākukuskusēch
:bichoo, kōōsōōtē kule tōōs ng'ōōki yoo kaam banyeechaata. ⁸ Yoo kakyaam āmit, nto
kamakyaam, mēēbērē yēyēēch kēēlēēkityi Yēyiin.

⁹ Ōriib keyy! Ānkoo ōtyookootiin o-am banyeechaa, -mookany kōōsākyi biiko choo mānāākich :kaakaaseeng'waa kunyōōr kāānākuut / ānkiiboot. ¹⁰ Yoo kāsook akweek choo ōng'oomēch :chiito nyoo kuskus :kaakaaseenyii ō-āmē banyeechaa / kākēesooytooy ii, ōmiitē oob ō-āsāchinē nkinee kwaam banyeechaata? ¹¹ Kunyoo, mākōōsākyi :kiirnātēēng'woong' kubot :ng'eetaabiya nyiitēnyi kimēēchinē *Kāārārooki-intēēt. ¹² Yoo kōōchoolwookēnchi mbo ng'eetaabkoomēt ām kēēli ōsuusyoone kāāyēnchinooyēēng'waa nyoo kuskus, kōōchoolwookēnchi Kiriistō. ¹³ Kunyi, yoo ākoo yēyē :kiyoo ā-āmē mbo ng'eetaabiya kubootyo, kāmēētāwāā-āmē banyeechaa subak.

9

Mānāātēēbchi keyy :Bāwulō kiyēē kimisiyinē kunyōōr

¹ Maatyaaktaat :anii? Mā anii *lēbkēēyiin? Kyaakas Yēēsu Mokoryoontēenyoo ānkyōōtooku :akweek kubo yiisyēēt nyēē āyēchinē Mokoryoontēēt. ² Mānāākoochi biiko tukul lēbkēēyyēēt, nteenee, kubooyiit man, kyāākōōnook akweek. Wōlēē ōrubtooy :akweek Mokoryoontēēt, kōōbooru man kule anii :lēbkēēyiintēēng'woong'.

³ +Māyēētēē keyy ng'aleechu āmwoowook yoo kakwiilaataa :biiko alake. ⁴ Kēētinyē man /kēēkōōnēēch āmiik nto kiyēē kēēyyēē kubo yiisyēēt nyēē kēēyēyē ⁵ ānkāātinyē man amut kooroko nyēē kiikōōyēnchi Yēyiin sikēēbēētooy keyy tukwaay kuu wōlēē yēytooy *lēbkēēyik alake, mbo :ng'eetaabkaametiitaab Mokoryoontēēt āk Bētērō. ⁶ Ara anii āk Barnaaba baateey chēē kēēyēmāktōōsii kēēyēyiisyē sikēēnyōōru kiyēē kyoome? ⁷ Mii :chii nyēbo lukēēt nyēē imuuchē kukwēchi keyy nkit beesaanikaab yiisyēēt? Nto mii mbo :chii nyēē choonē āmit, amaam āmiichoo? Nto mii :chii nyēē imuuchē kuriib tany āmāluusyo ōō?

⁸ Mēēbērē āmiitē āmwooyē ng'aleechu āyyoong'unēē komostaab biich buch, nteenee siruutēkaab Yēyiin :chēē mwooyē kuu nyooto. ⁹ Mwooyē :siruutēkaab *Muusa kule, “-/Mākēērātē yēyto kuutiit yoo /kēēbooksē.”† Māmiitē :Yēyiin kung'āloolēē yēyto baateey ¹⁰ nteenee mii kung'āloolēēnēēch nkacheek si yoo miitē :chiito kutēbēnē mōkōōnkēētaab yeeyiik nto kumii kuwōōrsē, kutinyēē mooyēēt kule +/mākiikoochi kiy. ¹¹ Kookeechaan :acheek ng'aleekaab Tāmirmiryēēt soboonwēkwook, ara nyikisyook yoo kōōkōōnēēch kiy nyēē kākēēyētyēēchinēē keyy? ¹² Nto yoo ākoo tinyē :alake manta ōtoorēt :akweek ii, kwaam :nee +mōōtoorētēēch nkacheek? Manaakeeyaach :acheek /kēēyēwēēch kuu nyooto. Nteenee, kikeecham keemuyte kiy ake tukul kusiir yoo kātākēēkērēktooy biiko kukas lōkōōywēk chēē kāroomēch chēbo Kiriistō. ¹³ Ōnkētē oob kule nyōōrtooy :biiko choo yēyiisyē *Kōōtaab Yēyiin āmiik wōlooto? Nto -mōōnkētē kule āmē :choo bēēlē kōōrsēēk ām *kāābkōōrs kereeryaanteetaab āmiichoo bēēlē? ¹⁴ Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, kimwooy :nkinee Mokoryoontēēt kule māchāktōōs :biiko choo āmtootē lōkōōywēk chēē kāroomēch /kēēbāyē kubo yiisyoono.

¹⁵ Manaayaach :anii /kēēyēwoo kuu nyooto āmāmiitē āsirwook ng'aleechu kule sōōkōōnoo kiy. Ākāykooyē ameeey kusiir kubuutēēnoo :chii kiyi āntumēērēē. ¹⁶ -Māāng'āsē keyy yoo ā-āmtooy lōkōōywēk chēē kāroomēch, kuuyu mākyoo kule a-amte. Āmiitē nyēē miyaat nyēē tyaa yoo kamaa-amte lōkōōywēchu. ¹⁷ Nto kyāāchēēnkyi keyy kule a-amte, nto yēmāksē /kēētuwēnoo. Nteenee kuuyu /kiikiitōōrwoo, kumāchāktōōs a-amte. ¹⁸ Kiyēē āng'ērēchēē ku a-amte lōkōōywēk buch nyēē -māāyoochē kiy.

¹⁹ Ābāwu keyy āmābāwoo :chii ake tukul, nteenee āchāmē āyētyēēchi chii ake tukul saaweēch biiko chēē chaang' kucham Kiriistō. ²⁰ Kyāānkāā-āmchinē Yuutayeeek, kyāābuurē kuu wōlēē wuu :icheek sāāyisu. Kyāābuurē āk Yuutayeechaa bāwu :kiruutēk wuu nyēē bāwoo nkani :kiruutēk, ānkoo sinee -mābāwoo anii :kiruutēkaab *Muusa,

8:9 Kala. 5:13 8:12 1Kōōr. 10:23-33 9:2 1Kōōr. 15:8; 2Kōōr. 10:7-8; 11:5; Kala. 1:1 9:2 1Kōōr. 4:15; 2Kōōr. 3:1-3; 10:13 9:4 Mat. 10:10; 2Tēēs. 3:9 9:6 Yēyuut. 9:27; 18:3; Kala. 2:1, 9 † 9:9 Kiruu. 25:4 9:9 1Tēm. 5:18 9:11 Room. 15:27 9:12 Yēyuut. 20:33-34; 2Kōōr. 11:9 9:13 Laawi. 6:16, 26; Kāāyiit. 18:8-10; Kiruu. 18:1 9:15 Yēyuut. 18:3 9:16 Room. 1:14; Yēyuut. 9:15; 26:16-18

sāayisu icheck. ²¹ Kyāābuurē wuu nyēē -māawuuyē Yuutāyiin yoo āboontē keey choo mā Yuutayeek, sāayisu icheck. Ānkoo wuu nyooto, āboontē mākuutēkaab Yēyiin, kuuyu bāwoo :Kiriistō. ²² Nto ām wōlēē miitē :choo kuskusēch, āyibē keey :nkanii kule akuskus sukung'eet āyisu. Kunyoo, kwaayey keey akerkeyiitu bichoo alak tukul si nto anyuun āsāru mbo biiko kereeryaa. ²³ Ayēyē ng'aleechu tukul kubo lōkōōywēk chēē kāroomēch sāānyōōru :nkanii bērurooto nyoo /kiikēēkuurtoochi biiko.

/Kēētuwēnē chii nyoo kēēkiil keey

²⁴ Ōnkēt kule yoo ing'wēnē keey :biiko ām labateet kōōbēliisyē :akeenke ānku nyooto baateey nyēē /kēētuwēnē. Kunyoo, māchāktōōs ōlābātē ōtinyēē mooyēēt kule +/mākēētuwēnook. ²⁵ Chii ake tukul nyoo māchē kōōbēliis ām labateet, /kēēmākyinē kusatee keey ng'al chēē chaang' ānkōōnēmchi keey labateet. Nteenee yoo kēēbēliis, /kēētuwēnēē kiy nyēē -mēēbuurē kulōōyit. Nteenee kēēyēyē yiisyēētaab Yēyiin sikēēnyōōru tuwēnto nyēē wēētii kibchuulyo. ²⁶ Kunyi, -māāmiitē :anii ālābātē kuu chii nyēē -mēēnkētē kiyēē lābātyinē. -Māāmāchē anii akwet yoomat. ²⁷ Nteenee, kyaaneet bōōrnyuu muytaayēet si yoo ā-āmchinē alak lōkōōywēk, mēēbērē +maakuste kiyoo +/mākēētuwēnēēnoo.

10

-Mōōwuruur Mokoryoontēēt

¹ Mbo ng'eetaabiya, āmāchē āsōōtwook kiyēē kiyeyakay ām wōlēē mii :mbo kuuko. Kiriib icheck :boolteet ankwaay :tukul tōōliilēēt. ² Yooto kwooyē :icheek tōōliiloonoo ānkuriibootē :booltaanaa, kuyēk :icheek tukul rubiikaab *Muusa. ³ Kyaam :tukul āmnyoontēēt nyoo kikōōnu :Yēyiin ⁴ ānkuyyēē bēēko kibtaman chēē kikwoonēē rwaanteet ām keel nyēbo kwōng'uut. Kiiyyoonkyinē :rwaantaanaata Kiriistō. ⁵ Mānāāng'erēkyi :Yēyiin kāāburtaab bichoo wōlēē wōō sōōkāsē kule kibēkyinoot :bichoo suurkwēēnēēt.

⁶ Kunyoo, kēēkāsēē ng'aleechaa kule mēērook kēēkōchōnkyi Yēyiin kuu wōloo kiyēytooy :bichoo. ⁷ -Mōōyēku biich chēē ōkutunkyinē āynātōōs kuu wōloo kiwuunto :bichooto alake, kuuyu mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule, “Kiswēē :biich saakwaanaa kuyyēēsyō bokōōsuuchi ng'al chēē mākāroomēch.”† ⁸ -Makaraam /kēēmārtooy kuu yoo kiyēyē :alake ām bichoo sukubēku bēsyēēt akeenke :chēē kiyitē kisyēērōōk tibtem āk sōmōk. ⁹ Māmāchāktōōs /kēētyēmē Mokoryoontēēt kuu wōloo kityēmtooy :alake ām bichoo sukubākāchē icheck :ēērēēnōōk. ¹⁰ -Mōōng'unyng'uunyē kuu yoo kiyēyē :alake sukubākāchē icheck *:malayikeet nyoo āroontooy biich.

¹¹ Kēēkāsēē yooto ng'aleechu kuyēk kāānēētēywoo. /Kikēēsirwēēch sukung'eet kēēriibēē keey :acheek choo kēēmīnyē kōōrēēt ām bēsyōōsyēchu kaakuriik :tabanta. ¹² Kunyoo, yoo ōbērē ōtitirootiin kumāchāktōōs ōriibē keey -/makeekentaak. ¹³ Tyēmūtyēēt ake tukul nyēē chōōnchook ku nyoo nāmē chii ake tukul. Ōmuuchē omaang'tee keey Yēyiin kuuyu mēēbērē makwaastaak /keetyemaak kukeeytee tyēmiisyēēt nyēē ōmuuchē. Nto yoo /kakeetyemaak, mākōōboorwook kēēlto nyēē soochuntee ānkubōōkich. ¹⁴ Kunyoo ii, chōōrōōnuutēkyuu chēē āchāmē, osatee keey ōkutunkyinē āynātōōs.

¹⁵ Āmiitē āng'āloolwook akweek biich chēē ōsēwunootiin, kunyoo, ōrōōtootē :akweek kiyēē āmwooyē. ¹⁶ Yoo kēēyyēēwunēē terekyeet nyoo kēēbirchinēē Yēyiin kōōnkōy, kēēmīitē yooto kēēyēmtooy korotiikaab *Kāārārookiintēēt. Nto yoo kēēbētēsē mukaatiit, kēēyēmtooy bōōrtaab Kāārārookiintēēt. ¹⁷ Kuu yoo akeenke :mukaatiinaa, kēēwuuyē akeenke, ānkoo kēēchoong'ēch, kuuyu kyoomē mukaatiinaata akeenke.

9:20 Yēyūut. 16:3; 21:20-26 9:22 1Kōōr. 10:32-33; 2Kōōr. 5:11 9:25 Filib. 3:12-14; 2Tēm. 2:5; 4:7-8; Ibu. 12:1; Yāāk. 1:12; 1Bēt. 5:4; Ng'oong'. 2:10; 3:11 10:1 Chuy. 13:21; 14:19-22, 29 10:3 Chuy. 16:13-21, 31 10:4 Chuy. 17:6 10:5 Kāāyit. 14:29-30; Ibu. 3:17 † 10:7 Chuy. 32:2, 6, 19 10:8 Kāāyit. 25:1-9 10:9 Kāāyit. 21:5-6 10:10 Chuy. 14:11-12; Kāāyit. 16:41-50 10:11 2Tēm. 3:16 10:12 Kala. 6:1 10:13 1Tēēs. 5:24; Yāāk. 1:13-14 10:14 1Yoowa. 5:21 10:16 1Kōōr. 11:24-25 10:17 1Kōōr. 12:27

¹⁸ Okas baa, akweek biikaab *Isrāyēēl. Yēmtooy oob :biiko choo bēēlē kōrōsēek kiyēē /kēēbēēlē ām *kāābkōrōs, yoo āmiisyē? ¹⁹ Yoo āmwooyē kuu nyooto, āmiitē ābooru kule kōrōsēechoo /kēēyēchinē āynāt ku kiy, nto kule kiy :āynātoonoo? ²⁰ Achicha! Māwuu nyoo. Kōrōsēek tukul choo yēyē :biiko choo mānēyēnchi Yēyiin, kuyēchinē :choo tāmirmirook chēē miyootēch āmēēbērē yēchinē Yēyiin. -Māāmākyook akweek ōyēmtooy kiy āk tāmirmirooy. ²¹ Mēēmuuchāktōōs ōyyēēwunēē terekyeetaab Mokoryoontēēt āk nyēbo tāmirmirook chēē miyootēch. Mēēmuuchāktōōs ō-āmē Saakweetaab Mokoryoontēēt āk āmit choo /kākēēsooytoochinē tāmirmirook chēē miyootēch. ²² Ara, yoo ōmiitē ōyēyē kuu nyooto, ōmiitē ōwuruurē oob Mokoryoontēēt kung'woonchi :moo? Ōsōōtē kule ōmuuchē wōlēē tēento :kāāmuukēywēēkaab Mokoryoontēēt?

Ōkoonyitē Yēyiin ām kiyēē ōyēyē

²³ Mwooyē :alake ām akweek kule, “/Kēēchāmwoo kiy ake tukul.” Nteenee āmwoowook kule mā karaam :kiy ake tukul. Mātēēchē biich :kiy ake tukul. ²⁴ -Mēēchēēnkyinootē keey nkit karaamat, nteenee ichēēnkyinootē alak.

²⁵ Ō-āmē bēēny ake tukul nyoo koo-alee wōlēē /kyoolēē banyeek amookany kwaamaak mēt kule ara /kākēēsooytoochi āynātōōs nto acha. ²⁶ Mwooyē :siruutēk kule, “Bo Yēyiin :kōōrēēt āk tukuuk chēē mii kōōrēēt.”†

²⁷ Yoo kākuurook :chii nyēē mānēyēnchi *Kāārārookiintēēt kule bōō-āmiisyē ām kanyii ānkōōmāchē kule obe, obe. O-am bēēny ake tukul nyoo kākōōnook amookany kwaamaak mēt kule ara /kēēchāmwook o-am. ²⁸ Nteenee, yoo kāmwooy :chii kule /kākēēsooytoochi āmiichu āynātōōs, mēērook o-am kubo chiichotoo kāmwoowook, kuuyu yoo koo-am āmiichoo kōōsōōtē :chiichoo kule miyaat. ²⁹ Mā akweek :chēē ōsōōtē kule miyaat, nteenee chiichotoo :nyēē imuuchē koosoot kuu nyooto.

Imuuchē kumwooy :chii kule, “Kērēktoō anii nyi atyaakaat kule nee :wōlēē isōōti-tooy :chiito? ³⁰ Yoo ākoo āmiitē ā-āmiisyē ābirchinē Yēyiin kōōnkōy ii, kwaam :nee sukung'alaaleenaa :chii kule kaayey nyēē miyaat?” ³¹ Kookas, yoo ō-āmē nto yoo ōyyēē kiy, nto yoo ōyēyē kiy ake tukul, kumāchāktōōs ōyēyē ōkoonyitē Yēyiin. ³² -Mooyey kiy nyēē miyaat ām wōlēē mii :biiko ānku Yuutayeeek, choo mā Yuutayeeek nto ku biikaab Kiriistō. ³³ Āsyēēmē ang'ereech chii ake tukul ām kēēlto ake tukul. -Māāmiitē āchēēnkyinootē keey :anii nkit karaamat nteenee āchēēnkyinootē biiko chēē chaang', /sikiiraraach.

11

¹ Māchāktōōs ōyēyē kuu wōloo āyēytooy :anii, kuu wōloo ārubtooy wōlēē yēytooy :Kiriistō.

Kāāburtaab kooruuk yoo /kēēmiitē saayeeet

² Āsiltook, kuuyu ōsōōtoō ām kiy ake tukul ānkōōriibē kāānēētēywēēk kuu yoo kyāānēētook.

³ Āmāchē ōnkēt kule bāwu :murēnēēt koorkeēt, kubāwu :Kiriistō murēnēēt. Nto nyēē bāwu Kiriistō ku Yēyiin. ⁴ Yoo kēēyēēn :murēno ake tukul ām acheek mētinyii yoo sooyē nto yoo ng'ālooltoochinē Yēyiin, kōōbooru kule mākoonyitē Kiriistō. ⁵ Nto nkinee koorke ake tukul nyoo mēēbērē kēēyēēn mētinyii yoo sooyē nto yoo ng'ālooltoochinē Yēyiin, mākoonyitē saanteenyii. Kerkeey :yooto wuu nyēē kēērēr mētinyii kōōntosuur saanteet. ⁶ Yoo mēēbērē kēēyēēn :koorke mētinyii kōōboor koonyit ām wōlēē miitē :saanteenyii kukaykay kōōrēr. Nto subak, kuuyu ng'ālyoo nyēē mābo koonyit ām wōlēē mii :saanteet yoo kēērēr :koorke mētinyii, kumāchāktōōs kōōyēēnē. ⁷ -Mēēyēēn :murēno mētinyii kuuyu /kikeeyey /kiikerkeeyee Yēyiin ānkukoonyitē Yēyiin. Nto koorkeēt, kukoonyitē :nyoo saanteenyii. ⁸ Mēēbērē kiyēwunēē :Yēyiin murēnēēt koorkeēt, ntee-

10:18 Laawi. 19:5-8 10:19 1Kōōr. 8:4 10:21 2Kōōr. 6:15-16 10:23 1Kōōr. 6:12; 8:7-12 10:24 Room. 15:1-2; 1Kōōr. 10:32; 13:5; Filib. 2:4 † 10:26 Tyēēn. 24:1 10:26 Tyēēn. 89:11 10:28 1Kōōr. 8:7, 10-12 10:30 Room. 14:6; 1Tēm. 4:3-4 10:31 Kolos. 3:17; 1Bēt. 4:11 10:32 Room. 14:13 10:33 1Kōōr. 9:19-22 11:1 1Kōōr. 4:16 11:3 Toowu. 3:16; Ēfēēs. 5:23 11:7 Toowu. 1:26-27

nee kiyēwunēē koorkeēt murēnēēt, ⁹ amēēbērē /kikēēyēyē murēnēēt kubo koorkeēt, nteenee /kikēēyēyē koorkeēt kubo murēnēēt. ¹⁰ Nto kubo malayikaanik, kumāchāktōōs :koorko kōōyēēnē mētinyii sukōōboor kule bāwu inee :saanteenyii. ¹¹ Ānkoō wuu nyoo, buch :koorko yoo mātinyē saannyaa anku buch :nkinee saannyaa yoo mātinyē :koorko, yoo kiikōōyēnchi Mokoryoontēēt. ¹² Kichōōnēē :koorkēēt bōōrtaab murēnēēt ānkusichē :koorko murēn. Kunyoo, kwoonēē :tukwaay wōlēē mii :Yēyiin. ¹³ Kunyi, okas :akweek nkit. Ara karaam ām akweek yoo sooyē :koorko amēēyēēnoot :mētinyii? ¹⁴ Ara, inēetook :wōlēē wuu atēbuutēkaab biiko kule ng'alyoo nyēbo kāāntosuurāt kutinyē :murēno buut chēē kōōyēch? ¹⁵ Nteenee yoo boonto :koorko buut chēē kōōyēch kuyibchinē koonyit, kuuyu /kikiikoochi buutēechooto sukōōyēēnē mētinyii. ¹⁶ Yoo māchē :chii ake tukul kule kukwiil ng'aleechu, kumābootēēch :ng'ala chēē wuu choo amābooto nkicheek kanisoosyek ām wōlto ake tukul.

Ōrōotootē kiyēē ibooru :bōōrto āk korotiikaab Mokoryoontēēt

¹⁷ Mākoy āsilook ām kiyēē āmiitē wāamwoowook kuuyu kiyēē ōmiitē ōyēyē ām tuyōōsyēkwook kumā karaam. ¹⁸ Ng'alyoo nyēbo taay ku kule kosiila yiit kule -mōōkāsyi-intōōsii yoo ōtuuytōōsii ōkutunkyinē Yēyiin ankataacham kule wuu nyooto. ¹⁹ Āchāmē kule imuuchē kukaraam yoo kōōchuunchnyē, sukutook kule mbo ng'oo ām akweek :chēē churtootiin ām wōlēē miitē :Yēyiin. ²⁰ Yoo kyōōtuuytōōsii, kyōōbērē tōōs ōmiitē ō-āmē amnyoontēētaab Mokoryoontēēt nteenee mēēbērē bo Mokoryoontēēt :amnyoontoonoo, ²¹ kuuyu simkwoomē :chii āmiikyii ānkuyyēēsyo amakanyee chuut sukuyemta tukul. Yooto makubeete :alake kuut nto alak kubiyoo'ng'iiis ānkubōōkiit. ²² Yoo kā saakwa nyēbo āmiisyō, kwoomiis :chii ām kanyii. Ōmōōntoochinē nee akweek :choo ōyēku mokorēn biikaab Kiriistō choo kuskusēch? Ara +māāsilook? Achicha!

²³ Kyāā-āmwook kiyēē kiyey :Mokoryoontēēt. Ām kwēēmowuunoo /kikēēchoomtooy Mokoryoontēēt Yēesu, kinam mukaatiit, ²⁴ nto yu kikiikubirchi Yēyiin kōōnkōy, kubetes ānkumwooy kule, “Bōōrnyuu :nyi nyēē /kākēēkōōn kubo akweek. O-am sōōsōōtēēnoo.” ²⁵ Yu kābokwoomiis kubēk, kunam terekyeet nyēē kimii *:tifaayiik ānkumwooy kule, “Kirootyeet :nyi nyēē lēēl kubununēē korotiikyuu. Ōyyēē sōōsōōtēēnoo.” ²⁶ Ō-āmē amnyoontooni ānkōōyēē tifaayiichu ākoy bēsyēēt nyēē iyēēwunēē :Mokoryoontēēt sōōsōōtēē meenyii. ²⁷ Kunyi, chii ake tukul nyoo amē amnyoontooni nto nyoo yyēē tifaayiichu ām kēēlto nyēē mā karaam, kukāākuchoolwookēn kuuyu -mēērābchinē kiyēē ibooru :bōōrto āk korotiikaab Mokoryoontēēt. ²⁸ Māchāktōōs kōōrōotootēē keey :chii kurook nto amē mukaatiit nto kuyyēē tifaayiik. ²⁹ Chii ake tukul nyoo amē mukaatiit nto kuyyē tifaayiik kumānēēnkēt kiyēē ibooru :bōōrtaab Mokoryoontēēt, kumii kōōtiilchinē keey ng'al. ³⁰ Kiyooto :nyēē yēyē chēē chang' ām akweek kutānkusiitu kut kōōkubēk :alake. ³¹ Nteenee, yoo kēērōotoot keey :chii, mākoy /kiitiilchēēch ng'al. ³² Chuulēēch :Yēyiin -/simakiiruusteech āk choo mānēēyēnchi Yēyiin.

³³ Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya, yoo ōmāchē o-am amnyoontēētaab Mokoryoontēēt kumāchāktōōs ōkānyē keey. ³⁴ Yoo amē chii :kēmēy, kumāchāktōōs simkwoomiisyē am kanyii, simēēsākyi keey :inee /kiitiilchi ng'al yoo ō-āmiisyē. Kunyi, kurubta keey āk ng'aleek alak chēē tāāboontē, +machaasat yoo kāāchōō.

12

Kāāmuukēywēēk chēē rōōbchinē biich :Tāmirmiryēētaab Yēyiin

¹ Mbo ng'eetaabiya, kurubta keey āk kiyēē rōōbchinē biich :Tāmirmiryēētaab Yēyiin, -māāmāchē ōbuur nyēē -mōōnkētē nyēē karaam. ² Ōnkētē kule yoo kitākutoombo ōyēnchi Yēyiin, /kikiikēētēwēchook ōyēēlchi āynātōōsyēchoo māng'ālōolē. ³ Kunyi, amwoowook kule māmwooyē :chii nyēē intōōchinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule,

“Kuchubākoy :Yēesu.” Āmāmii :chii nyēē imuuchē kumwooy kule, “Mokoryoontēēt :Yēesu” yoo kāmēēboorchi :Tāmirmiryēēt.

⁴ Rōōbchinē biich :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kāāmuukēy chēē tēerchiin, nteenee akeenke :Tāmirmiryoonoo. ⁵ Mii :yiisyōōnuutēk chēē makerkeey chēbo Mokoryoontēēt, nteenee akeenke :Mokoryoontoonoo. ⁶ Mii :ng'ala chēē /kiilātē chēē makerkeey, nteenee akeenke :Yēyiin nyoo yēyiisyēē chiito ake tukul.

⁷ Iboorunēē keyy :Tāmirmiryēēt wōlēē mii :chii sukuyēētyēēchi biiko tukul. ⁸ Ikoochinē :Tāmirmiryēēt chiito ake kiirnātēēt ānkuyēyē ake kōōnkēt wōlēē wuu :ng'aleek chēē wunyootiin. ⁹ Ikoochinē ake kookaasee keyy ām mooyēēt akeenke kule ākoy kuyeyakay :kiyēē bēre. Nto ake, kurōōbchi kāāmuukēywēēk chēē isoobsēē. ¹⁰ Ikoochinē ake kāāmuukēy kuyey ng'al chēē /kiilātē, nto ake, kuyey kung'ālooltoochinē Yēyiin. Ikoochinē ake kāāmuukēywēēk chēē inkētēē kule tāmirmiryēēt nkōnō :nkōnō nto ake kōōkoochi kung'alaal ām ng'elyēēbik chēē tēerchiintōōs. Nto ake, kōōkoochi nyoo kumwooy kiyēē ibooru :ng'aleechaata kāmwooyē :nyiin. ¹¹ Akeenke :Tāmirmiryooni kōōnu kāāmuukēy /keyey ng'aleechu tukul ānkōōkoochinē :inee chii ake tukul kāāmuukēywēēchoo kuu wōlēē māktooy.

Akeenke :bōōrtaab chiito ānkutinyē komoswookik chēē chaang'

¹² Akeenke :bōōrtaab chiito ānkoo chaang' :komoswookik chēē yēyē bōōriitēnyi. Wuu nyooto mbo ām wōlēē miitē :Kiriistō. ¹³ /Kikeebatisaneech ām Tāmirmiryēēt akeenke kēēyēku bōōrto akeenke ānkiiyēku Yuutāyiin nto nyēē mā Yuutāyiin, nyēē motwooriin nto nyēē bāwu keyy. /Kikēēkōōnēēch tukul Tāmirmiryēēt akeenke keeyyē.

¹⁴ /Kimākēēyēyēē bōōrto kiito akeenke, nteenee /kikeeyeyee komoswookik chēē chaang'. ¹⁵ Ānkoo kāmwooy :kreenkeet kule, “-Māābooyē bōōrto, kuuyu -māāmuuchē ayey kiyēē yēyē :āwut” kutākubo bōōrto. ¹⁶ Ānkoo kāmwooy :yiitit kulē, “-Māābooyē bōōrto, kuuyu -māāmuuchē ayey kiyēē yēyē :koong'ta” kutākubo bōōrto. ¹⁷ Nto ki koong'ta :bōōrto tukul ii, nto /kēēyēbchinēē nee yiit ng'aleek? Nto, ki yiitit :bōōrto tukul ii, nto /kiing'utēē nee? ¹⁸ Kubooyiit man, kiikuchōb :Yēyiin komoswookik tukul ām bōōrto kuu wōlēē kimāktooy kōōbuurto :ake tukul. ¹⁹ Nto ki komoswookichoo tukul ku kiy akeenke ii, nto kiyēku nee :bōōrto? ²⁰ Kuu wōloo wuu, chaang' :komoswookik, nto bōōrto ku akeenke.

²¹ -Mēēmuuchē :koong'ta kumwoochi āwunnyēk kule, “-Māāmāchook,” āmēēmuuchē :mētīt kumwoochi kēreēnkōōk kule, “-Māāmāchook.” ²² Nteenee komoswookikaab bōōrto choo wuu nyēē kuskusēch, ku chooto :chēē māchāktōōs miisin. ²³ Nto komoswookik choo /kēēkāsē kule mābo laat kumāchāktōōs /kēēyibē chooto kubooyiit barak miisin. Nto choo bēre :biiko mātooku ku chooto :chēē māchāktōōs /kiiyēēnē miisin, ²⁴ nteenee māmachāktōōs /kiiyēēnē komoswookik chuut alak. Yēyiin nkit :nyēē kiyēyē bōōrto sukung'eet /kēēkoonyit komoswookik choo kuskusēch. ²⁵ Kunyoo, māmachāktōōs kubchēyē keyy :komoswookikaab bōōrto nteenee māchāktōōs kuyēētyēēchinē keyy. ²⁶ Yoo nyālilē :komosta akeenke, kunyālilootiin :nkicheek komoswookik chuut alake. Nto yoo koonyitoot :komosta akeenke, kukoonyitootiin :nkicheek komoswookik chuut alake.

²⁷ Kunyoo, akweek :bōōrtaab Kiriistō ānkōōbooyē :tukul inee. ²⁸ Nto ām biikaab Kiriistō, kiikutool :Yēyiin kurook *lēbkēēyik, *wōōrkooyik āk kāānēētik. Kiikōōkoochi alak kuyēyē ng'al chēē /kiilātē, kōōkoochi alak kāāmuukēy kōōsoobso, kuyey alak kuyēētyēēchinē biiko alak, kōōkoochi alak kāāmuukēywēēk kōōntōōchi chuut, nto alak kōōkoochi kung'āloolē ām ng'elyēēbik chēē tēerchiintōōs. ²⁹ Ara kēēyēku :tukul lēbkēēyik? Nto kēēyēku :tukul wōōrkooyik? Nto kēēyēku :tukul kāānēētik? Nto kēēyēyē :tukul ng'al chēē /kiilātē? ³⁰ Ara kēēboontē :tukul kāāmuukēy chēē kiisoobsēē? Nto

12:3 Room. 10:9; Filib. 2:11; 1Yoowa. 4:2-3 12:7 1Kōōr. 14:26 12:10 Yēyuu. 2:4 12:11 Room. 12:6-8; 1Kōōr. 12:27-14:40; Ēfēēs. 4:4 12:11 Room. 12:3; 1Kōōr. 7:7; Ēfēēs. 4:7; 1Bēt. 4:10 12:12 1Kōōr. 12:27 12:13 Kala. 3:27-28 12:26 Room. 12:15; 2Kōōr. 11:29 12:27 Room. 12:4-5; 1Kōōr. 6:15; 10:17; 12:12; Ēfēēs. 1:23 12:28 1Kōōr. 12:8-10; Ēfēēs. 4:11-12

kēēng'ālooltēē :tukul ng'ēlyēēbik? Nto kiimuuchē :tukul kiibooru kiyēē ng'ālooltooy :bichooto?

³¹ Ōchēēng'ē rōōbēywēēkaab Tāmirmiryēēt chēē wōōyēch ānkāāmāchē āboorwook kēēlto nyēē karaam miisin.

13

Chamateet

¹ Ankoo कांग'alaal ām ng'ēlyēēbik chēbo biich nto chēbo malayikaan, āmēēbērē ātinyē chamateet, ku bōlāt :nyoo buch. ² Nto yoo ātinyē rōōbēywoontēēt nyēē āng'ālooltoochinē Yēyiin ānkāānkētē kiy ake tukul nyēē wunyaat nto mbo kule ātinyē kāāyēnchinooyēēt nyēē imuuchē kōōwuuy kōōrēēt āmāātinyē chamateet, ku buch. ³ Yoo kāākoochi biiko choo bānoon tukuukyuu tukul nto mbo yoo kāākooytē soboonnyuu / sikēēkoonyitoo* āmāātinyē chamateet, māmii :kiyēē ānyōōru.

⁴ Yoo iboontē chamateet, kuyēyiing' imuytoochinē ng'aleekaab biiko alak. Nto yoo tinyē :chii chamateet, ku lēēl :moo āmātinyē tuuyin bo moo, āmāng'āsē keey, ⁵ āmā awees, mātinyē sooyinān, māsimumkunyēēru, māmāmtooy ng'al mukuulēy, ⁶ māng'ērēkyinē tukuuk chēbo rōkōs nteenee ng'ērēkyinē choo bo manta, ⁷ lukuyē ng'al, ikoosēē keey ānkōōkēnēē keey Kiriistō ānkumuytooy.

⁸ Māng'ētē :chamateet. Nteenee makuyit :bēsyēēt nyēē mēētākung'ālooltoochinē :biiko Yēyiin, āmēētākung'ālooltēē :biiko ng'ēlyēēbik, / āmēētākēēng'oonkyinē chii ng'al. ⁹ Rartaat :ng'oomnānēēnyoo -āmākēēnyōōru ng'oong'uutēkaab Yēyiin kuchurta. ¹⁰ Nteenee yoo kayit :bēsyēēt nyēē / kēēyēyēē kiy ake tukul kuchurta, mākubootyoo :ng'aleek choo māchurtootiin.

¹¹ Yoo kitāāmining', kyāāng'āloolē ānkāāsōōtē ng'al chēbo leekwaanti. Nto yu kāwāāwōōyiitu abakaakte ng'aleechaa kibo leekwaanti. ¹² Kēēmiitē kēēkāsē raat ng'al kumēēmēyootiin, nteenee +mabokeykas ām bēsyoonoo kuchurta. Kiinkētē raat kereeryaa, nteenee +mābokiinkēt ām bēsyoonoo kuchurta kuu wōloo inkētītēēch :Yēyiin kuchurta. ¹³ Okany keetas taay kiikoosēē keey ānkiikēnēē keey Yēyiin ankookany kēēchāmē chii ake tukul. Kiito nyēbo koomānuut ām ng'aleechu tukul ku kule 'kēēchāmē chii ake tukul.'

14

Ōtitiirē keey yoo ōtuuytōōsii

¹ Ōnēmchi keey chamateet ankoocheeng' rōōbēywēēkaab Tāmirmiryēēt ānku miisin nyēbo kule ōng'ālooltoochi Yēyiin. ² Chii ake tukul nyoo ng'āloolē ām ng'ēlyēēbik, kumāmii kung'āloolchinē biiko nteenee ng'āloolchinē Yēyiin. Māmii :chii nyēē imuuchē kōōnkēt kiyēē miitē :chiichooto kumwooyē kuuyu mii kung'āloolēē ng'al chēē wunyoottiin kubununēē tāmirmiryēēnyii.* ³ Nteenee, chii ake tukul nyoo ng'ālooltoochinē Yēyiin, kung'āloolchinē biiko kōōnēērē, kōōkomkoomu ānkusooysooyē. ⁴ Nto chii ito nyoo ng'āloolē ām ng'ēlyēēbik, kumiitē :nyoo kōōtitiirē keey nkit. Nto nyoo ng'ālooltoochinē Yēyiin kumiitē :nyoo kōōnēērē kaniseet. ⁵ Ābērē nto ong'alaal :akweek tukul ām ng'ēlyēēbik, nteenee, kāāmāchē miisin kule nto ōng'ālooltoochi :tukul Yēyiin. Karaam yoo kāng'ālooltoochi :chiito Yēyiin kusiir yoo kang'alaal ām ng'ēlyēēbik. Tōōs baateey yoo kēēboor kiyēē kāng'āloolēē ām ng'ēlyēēbichooto sukooneer :ng'aleechaa kaniseet.

⁶ Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya, yoo kāāchōō wōloo ōmiitē, ankaang'alaal ām ng'ēlyēēbik kumāmii :kāroomnyoo. Sārwook baateey yoo kāāng'oong'wook kiy nto ayeyaak ōnkēt kiyēē wunyaat, nto āng'ālooltoochinē Yēyiin nto aneetaak. ⁷ -Mēēmuuchē

12:31 1Kōōr. 14:1 13:1 2Kōōr. 12:3-4 13:2 Mat. 7:22; 17:20; 1Kōōr. 12:8 * 13:3 Mwooyē :siruutēk alake kule /bokebeela. 13:3 Māārkō 10:21 13:7 Room. 13:8-10; 1Kōōr. 8:1 13:12 Room. 8:24; 2Kōōr. 5:7; 1Yoowa. 3:2
13:13 1Tēēs. 1:3; 1Yoowa. 4:16 14:1 1Kōōr. 12:10 * 14:2 Nto Tāmirmiryēētaab Yēyiin. 14:4 1Kōōr. 14:26
14:5 Kāāyiit. 11:29

:chii kōōnkēt tyēentaab bukantiit nto nyēbo kurēeruut yoo / kākēebutoobut nto / kakeekuutaakuut kuu choo buch. ⁸ Nto subak, yoo kāmāchēy :aryeembuut nyēē karaam, sukukasakay kule kuurē biikaab lukēt, kumēēmuuchē :chii kuwo booryēt. ⁹ Kunyoo, wuu nyooto ām wōlēē ōmiitē :akweek. Yoo koong'alaal ng'al chēē makāsaktōōs kōōmuuchē kule nee kōōnkēt :biiko kiyēē ōmiitē ōmwooyē. Mākuyibē :yoomet ng'aleekwook.

¹⁰ Tookunoot kule mii :kuutuweek chēē chaang' kōōrēēt kumukuul, ānku yoo / kakeeng'alaal, kumii :kiyēē ibooru. ¹¹ Yoo -māāmuuchē kut ānkēt kiyēē mwooyē :chiito ake, āyēku soboyiin ām wōlēē mii :chiichooto nto yoo makāsē nyeenyuu ku soboyiin :nkinee ām wōlēē āmiitē. ¹² Wuu nyooto yoo kang'alaal :chii ām ng'ēlyēebik chēē -mōōnkētē. Kuu yoo ōchēeng'ē rōōbēywēekaab Tāmirmiryēt, kumāchāktōōs ōchēeng'ē miisin choo inēērē kaniseet. ¹³ Kunyi, kurubta key āk ng'ālyoontooni, māchāktōōs kusooyē :chiito nyoo ng'āloolēē ng'ēlyēebik kule koomuuch kōōboor kiyēē mii kumwooyē.

¹⁴ Yoo āsooyēē ng'ēlyēebik ku tāmirmiryēenyuu :nyēē sooyē nto yooto tukul māmii :mētinyuu kuyēyē kiy. ¹⁵ Kunyoo, ara +māāyēyē nee? +Māāsooyē āyēyiisyēē tāmirmiryēt nto ām āsiiswēk alak āsooyēē mētīt. +Māātyēēnēē tāmirmiryēt nto ām āsiiswēk alak ātyēēnēē mētīt. ¹⁶ Yoo siltooy :chii Yēyiin ām tāmirmiryēt nkit, mākuwooy kule nee :chii nyēē mānāānooyēē ng'aleechaa kule, “Kuwuuyiit nyooto,” yoo -mēēnkētē kiyēē /kēēmiitē /kēēmwooyē? ¹⁷ Imuuchē kumiitē kubirchinē Yēyiin kōōnkōy ām kēēlto nyēē karaam, nteenee -mēēmuuchē :yooto kuyētyēēchi nyiin ake. ¹⁸ Ābirchinē Yēyiin kōōnkōy, kuuyu āng'āloolē ām ng'ēlyēebik kusiir akweek tukul. ¹⁹ Nteenee, yoo kēētinyē key biikaab Kiriistō kēēkutunkyinē Yēyiin, ākāykooyē amwaay ng'aleek muut chēē kāsāktōōs, kusiir ang'alaal ām ng'ēlyēebik ng'al chēē mā tēē chu.

²⁰ Mbo ng'eetaabiya, obakaakte ng'al chēbo leekwaanti. Nteenee kurubta key āk rōkōs, ōbuur kuu lēēkōōy. Nto ām tukuuk alak ōyēku biich chēbo kuynyuu. ²¹ Mwooyē :Yēyiin ām siruutēk kule, “+Māāng'āloolchi bichu kubununēē biiko chēē ng'āloolē ām kuutuweek alak āk choo sobooy. Ānkoō kuwuu nyooto, mākooy kukāswo.”† ²² Yoo ng'āloolē :chii ām ng'ēlyēebik, kōōboorchinē kiito ake biiko choo mānēēyēnchi Yēyiin āmēēbērē choo kiikōōyēnchi. Nto yoo /kēēng'ālooltoochinē Yēyiin, kumii /kēēng'āloolchinē choo kiikōōyēnchi Yēyiin, āmēēbērē choo mānēēyēnchi.

²³ Kunyi, yoo kōōtuuyēēchi yēt akeenke ankoong'alaal ām ng'ēlyēebik ankukwa :biiko chēē mānāānooyēē ng'aleechaa nto ku choo mānēēyēnchi Yēyiin, māmuwooyē kule kāākubunwook :mētēwoy? ²⁴ Nteenee yoo kāchō :chii nyoo mānēēyēnchi Yēyiin nto nyēē mānāānooyēē ng'aleechaa, yoo mii kung'ālooltoochinē :biiko Yēyiin, makukasee ng'aleechaa tukul kule boonto miyootyēt. Nto yooto, kucham kule choowookēnoot ²⁵ ānkutook :tukuuk chēē kiwung'ta key. Kunyoo, mākōōryookyi key ng'wēny kukākutunkyi Yēyiin kumwooyē kule, “Lēyyē, mii :Yēyiin kwēēnuung'woong'.”

²⁶ Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya, ara +maamwaay nee? Yoo kōōyēmē yēt akeenke, kumāchāktōōs kutinyē :chii ake tukul kiyēē mākuwoochi biiko. Imuuchē kutyēēn :ake, kōōnēētiis :ake, kuboonto :ake ng'oong'uutyēt, kung'āloolē :ake ām ng'ēlyēebik nto ake kōōboor kiyēē ng'āloolēē :nyiin. Yoo ōtinyē rōōbēywēēchu tukul, kumāchāktōōs ōyēyiisyēē ōnēērēē biikaab Kiriistō. ²⁷ Yoo ākoo māchāksē /keeng'alaal ām ng'ēlyēebik, kumāchāktōōs kuyēk biich āyēēng' kut ku sōmōk. Nto yoo ng'āloolē, kurōōbu key ānkumāchāktōōs kumii :chiichēē ibooru kiyēē miitē :icheek kumwoowu. ²⁸ Nto yoo māmii :chii nyēē kēēboor, kumāmāchāktōōs kung'alaal :chiichoo ām ng'ēlyēebik nteenee kung'āloolchinē key nkit āk Yēyiin.

²⁹ Ōkānyē kung'āloolē *:wōōrkooyikaab Yēyiin āyēēnku nto ku sōmōk kōōrōōtootē :kāāntōōyik chuut kiyēē /kēēmwooyē. ³⁰ Nto yoo kānyōōr :chii ake nyēē kēēbuurchi

14:20 Ēfēēs. 4:14 † 14:21 Isaaya 28:11-12 14:23 Yēyuut. 2:13 14:25 Yoowa. 4:17-19 14:26 1Kōōr. 8:1; 12:7-10; 14:4, 12; Ēfēēs. 4:11-13 14:29 1Tēēs. 5:19-22

keey ng'wēny ng'oong'uutyēēt, kumāchāktōōs kusiis :chiito nyoo kābo taay nyoo kāmii kung'āloolē. ³¹ Māchāktōōs kurōōbunēē keey :wōōrkooyik akeenke akeenke /sikiineet chii ake tukul kukich. ³² Inkētē :wōōrkooyoontēētaab Yēyiin ām tāmirmiryēēnyii āsiiswēk chēē yēmootiin kung'alaalee, ³³ kuuyu māmāchē :Yēyiin taariiryet, nteenee māchē kēētēbtē kaalyet.

Kuu wōloo wuunto :chōbuutēk ām wōlēē mii :biikaab Kiriistō tukul, ³⁴ māmāchāktōōs kutēēbē :kooruuk ng'al yoo /kēēmiitē tuuyēēt. Māchāktōōs kōōywēyiisyē kuu wōloo mwooytooy :kiruutēk. ³⁵ Nto yēē māchē :ake tukul kōōnkēt ng'ālyoo, wokutee-bee saanteenyii ām kōōnyii. ³⁶ -Moosoot :akweek biikaab Kōōriintō kule kichōōnēē :ng'ālyoontēētaab Yēyiin wōlēē ōmiitē, nto mbo kule akweek nkit chēē kōōkuyityook.

³⁷ Yoo isōōtē :chii kule inee ku *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin ānkukichoot ām ng'aleekaab Tāmirmiryēēt, ku ākoy kōōnkēt kule kiyēē āmiitē āsirwook ku mākuutyēētaab Mokoryoontēēt. ³⁸ Nto nyoo mākoonyitē mākuutyooni, kumēērook /kēēkoonyit nkinee.

³⁹ Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya, ōchēēng'e ōng'ālooltoochi Yēyiin, amooyeete chii kung'alaalee ng'ēlyēēbik ⁴⁰ kātikoo baateey yoo /kēēmii /kēēyēyē kiy ake tukul ām kēēlto nyēē rootaat ankuyemaat.

15

Ng'aleek chēbo koomānuut ām lōkōōywēk chēē kāroomēch

¹ Mbo ng'eetaabiya, āmāchē āsōōtwook kiy kurubta keey āk lōkōōywēk chēē kāroomēch choo kyāā-āmwook. Lōkōōywēchooto ku choo !kyōōyēnchi ānku chooto mbo raat chēē ōyyoong'unēē. ² Ōrāroochootiin kubo lōkōōywēchu yoo kōōkiilchi ng'ālyoontoonoo kyāā-āmu. Nteenee, yoo māwuu nyooto, kukyōōyēnchi nyēbo buch.

³ Kyāā-āmwook ng'aleechu bo koomānuut chu kyāānyōōru nkani kule: Kime *:Kāārārookiintēēt kubo ng'ōōkiswookikyoo kurubta keey āk wōlēē mwooytooy :siruutēk. ⁴ /Kikeemuy /ankiing'eete meet ām bēsyēētaab sōmōk kuu wōloo mwooytooy :siruutēk. ⁵ Kichokōōboorchi keey Bētērō, nto mii yoo, kōōboorchi keey rubiik tukul taman āk āyēēng'. ⁶ Nto mii yoo, chokōōboorchi keey mbo ng'eetaabiya bokolwookik muut ām yēēt akeenke. Tākusobchootiin :bichooto alake chēē chaang' ānkoo kiikubēk :alake. ⁷ Lētuunoo subak, chokōōboorchi keey Yāākōbō ānkōōboorchi keey *lēbkēyik chuut alak, ⁸ nto yityo, chokōōboorwo keey nkani āyēku leekwa nyēē -/mākiiriiku. ⁹ Anii :nyēē ābooyē ng'wēny miisin ām *lēbkēyik chuut amaayemaat /kēēkuuroo kule *lēbkēyiyi kuuyu kyāāwusē biikaab Kiriistō. ¹⁰ Nteenee, ām chamateetaab Yēyiin wuu nyi raat :soboonyuu. Mānāwēētēē keey :chamateenyii ām wōlēē āmiitē. Wuu nyooto kuuyu kyāā-am booryēēt nyēē kōrōōm miisin kusiir ake tukul ām *lēbkēyichoo, āmēēbērē ki anii, nteenee ki kāāmuukēywēēkaab Yēyiin :chēē kyoomē booryoonoto kubuntēēnoo. ¹¹ Yoo ki anii nyēē kyāā-āmwook lōkōōywēchu, nto ku *lēbkēyik chuut alak, māmii yoo :kiy, nteenee ng'aleek chu chēē kyoomu ānku ng'aleechuutēchu :chēē kyōōyēnchi.

/Kiing'ēētēē chii meet

¹² Nto yoo /kiikyoomwook kule king'eete :Kiriistō meet ānkyōōyēnchi ii, kōōmuuchē kule nee :biiko alake ām akweek kumwooy kule -/mākiing'ēētēē chii meet? ¹³ Nto yoo ākoo -/mākiing'ēētēē chii meet ii, mā ākoo manaang'eete :Kiriistō meet? ¹⁴ Nto yoo manaang'eete :Kiriistō meet, ku buch :kiyēē kēēmiitē acheek kyoomu ānku buch mbo :kiyēē kyōōyēnchi. ¹⁵ Nto kiwuu nyooto, nto kēēyēku ng'wiik ām wōlēē mii :Yēyiin kuuyu kyoomtooy kule kiing'eete :Yēyiin Kiriistō meet. Nteenee yoo mēēbērē

14:33 1Kōōr. 7:15 14:34 Toowu. 3:16 14:35 1Kōōr. 11:3; Ēfēēs. 5:22; 1Tēm. 2:11-12 15:2 1Kōōr. 15:17; 2Kōōr. 6:1; Kala. 2:2; 3:4; 1Tēēs. 3:5 15:3 Isa. 53:5-12; 1Kōōr. 11:23 15:4 Mat. 12:40; Yoowa. 20:9; Yēyuut. 2:24-31 15:5 Luuka 24:34, 36 15:7 Luuka 24:50 15:8 Yēyuut. 9:3-6; 1Kōōr. 9:1; Kala. 1:15-16 15:10 Kala. 1:13-14; Ēfēēs. 3:8; 1Tēm. 1:12-16 15:10 2Kōōr. 11:23 15:11 Kala. 2:6-9

/kiing'ēētēē meet chēē kiikubēk, kumēēbērē kiikung'eetee :Kiriistō meet. ¹⁶ Yoo ākoo -/mākiing'ēētēē meet chii nyēē kiikume kumēēbērē /kiikiing'eetee Kiriistō meet. ¹⁷ Nto yoo ākoo wuu nyooto, ku buch :kiyēē kyōōyēnchi /āmānāākēēnyōōwook kaat ām choolwookātēēng'woong' ¹⁸ ānkiikubootyo :nkicheek choo kibēk kukiikōōyēnchi Kiriistō. ¹⁹ Nto yoo ākoo kiibuurē kiikēnēē keey Kiriistō kubo soboontaab kōōrooni buch, kēēmiitē yēē mii :chii.

²⁰ Nteenee, kubooyiit man, /kiikiing'eetee Kiriistō meet. Inee :kaabooret /kiing'eetee meet kuyootyi kēēlto choo kiikubēk. ²¹ Kuu yoo kichōōnchi :meet kōōrooni kubununēē chii, kuchōōnii :nkinee soboonto kubununēē chii. ²² Kuu yoo bēku :biiko tukul choo bo Aatam, /kiing'ēētēē meet biiko tukul choo bo Kiriistō. ²³ /Kikeenyoooyee Kiriistō /kiing'eetee meet, nto yoo iyēēwu kōōyyiin, +/makiing'eetee meet biiko tukul choo cheechii. ²⁴ Nto miitē yoo nanyuun, kuyit :tabanta ām yoo kētyinēē :Kiriistō Baaba Yēyiin bāytooyiisyēt yoo kaakooserweet :inee bāytooyik alak tukul āk kāmūukēy alak tukul. ²⁵ Kunyi, tākubāytooyiisyē :Kiriistō ākoy kut koowaang'ta buunikyii tukul ²⁶ nto buunyoontēēt nyēbo lētuut kooserweet ku meet. ²⁷ Mwooyē :siruutēk kule, “+/Mākiitōōrchi kiy ake tukul.”† Tookunoot kule yoo /kēēmwooyē kule +/mākiitōōrchi “Kiy ake tukul,” kōōbooru kule mēēbērē nāmē keey :yooto āk Yēyiin kuuyu inee nyēē itōōrchinē Kiriistō kiy ake tukul. ²⁸ Yoo kaakuyey kuu nyooto, +/mākiitōōrchi Leekweet kwaan Yēyiin, sukubayta :Yēyiin kiy ake tukul kutukul.

²⁹ Ara, kēēmwooyē nee kurubta keey āk choo /kēēbātisanē kubo choo kiikubēk? Yoo /kēēmwooyē kule -/mākiing'ēētēē chii meet ii, kubo :nee naas /kēēbātisanē biiko kubo choo kiikubēk?

³⁰ Nto kurubta keey āk acheek, ātēēbē kule ii, ām nee sikyoosāntooy keey kibtaman? ³¹ Kubooyiit man, kyaanamaanunee meet āwut. Nteenee āng'ērēchē kubo kiyēē kiikuyey :Kāārārookiintēēt Yēesu Mokoryoontēēnyoo ām soboonwēkwook. ³² Nto kimāākēnēē keey tuwēntaab kibkōōnkōy, nto kimāāwuulyēē bichoo ām Ēfēēsō chu wuu tyoong'in. Nto yoo ākoo -/mākiing'ēētēē chii meet, kiimuuchē keemwaay kule, “Okany kyoomchi keey āmit ānkēēyyēēsyē, kuuyu +mākēēbēku tuun.”† ³³ Lēyyē, -mookany /keemaasaak. Yoo koonam keey biiko choo miyootēch :ātēbuutēkwaa, mākōōbootook. ³⁴ Ōsēwu ankootayee keey choolwookātēēt kuuyu miitē :alake ām akweek chēē tākumāng'oon ām wōlēē wuu :Yēyiin. Āmwooyē ng'aleechu sōōchusyē.

+/Makeeweech bōōrwoonik chu bēku kuyēk chēē mābēku

³⁵ Imuuchē kuteeb :chii kule, “Imuuchāktōōs /kiing'eetee meet kule nee choo kiikubēk? Ng'ēētitooy bōōrto nyēē wuu nee?” ³⁶ Wuu nee :kāāsōōtēyēwēkwook ēē? -Mōōnkētē kule yoo /kakeechaan kēbuswoontēēt, kununē :muuyto sukubiit? ³⁷ Yoo 'keechaan kēbuswoontēētaab nkoonuuk nto ku nyēbo kiy ake tukul makerkeey āk nyoo kaakubiit. ³⁸ Yēyiin nkit :nyēē yēyē kēbuswoo ake tukul kubiit ku wōloo māktōoy :inee ām kēēlto nyēē teer ām wōlēē mii :ake.

³⁹ Tēērchiintōōs :bōōrtaab chiito āk nyēbo tyoony. Ku teer nyēbo tariiteet ankuteer mbo :nkinee nyēbo *burburyoontēēt. ⁴⁰ Miitē mbo :nkicheek tukuuk chēbo wōliin bo barak āk chēbo wōlēēb ng'wēny. Lēbkēēyēch :choo bo barak ām kēēlto nyeeng'waa, nto chēbo ng'wēny, kukāroomēch :choo ām kēēlto nyeeng'waa. ⁴¹ Lebkeey :asiista ām kēēlto nyeenyii, anku lebkeey :nkinee araawēt ām kēēlto nyeenyii, nto nkicheek kookeelik lēbkēēyēch ām kēēlto nyeeng'waa. Nteenee teer :lēbkēēyyēētaab kookeelyeet ake ām wōlēē mii :ake.

⁴² Wuu nyooto nkinee ām wōlēē +/makiing'eetita choo kiikubēk. Nunē :bōōrto nyoo /kēēmuyē, nto nyoo /kiing'ēētēē meet kōōbuurē :nyoo kibchuulyo. ⁴³ Yoo /kēēmuyē

15:17 Room. 4:25; 1Kōōr. 15:2 15:20 1Kōōr. 6:14 15:22 Toowu. 3:17-19; Room. 5:12-21 15:23 1Tēēs. 4:16-17 15:24 Room. 8:38 15:25 Tyēēn. 110:1; Māārko 12:36 15:26 Ng'oong'. 1:18; 20:14; 21:4 † 15:27 Tyēēn. 8:6 15:28 Room. 11:36 15:31 Room. 8:36 † 15:32 Isaaya 22:13; 56:12 15:32 Yēyuut. 19:29-31; 2Kōōr. 1:8 15:34 Room. 13:11-12 15:37 Yoowa. 12:24

bōorto, ku kiy buch. Nto yoo /kiing'ēētēē meet ku kiy nyēbo kwōng'uut. /Kēēmuyē ku kiy nyēē mābo laat, nto yoo /kiing'ēētēē meet kutinyē kāāmuukēywēk. ⁴⁴ /Kēēmuyē ku bōor buch, nto yoo /kiing'ēētēē meet, ku bōor nyēē lēēl nyēbo tāmirmiryēēt. Kuu yoo miitē :bōortaab kōōrooni, kumiitē :nkinee bōortaab tāmirmiryēēt. ⁴⁵ Mwooyē :sirūutēk kurubta keey Aatam nyēē ki chiito nyēbo taay kule, kitoow :chiichoo soboontaab kōōrooni.† Nto Aatam nyēbo lētuut kukōōnu :nyoo soboontaab tāmirmiryēēt. ⁴⁶ Kitook :bōortaab kōōrooni kurook, nto mii yoo chokutook :bōortaab tāmirmiryēēt. ⁴⁷ /Kikeeyey Aatam kuchōōnēē teng'nyaanteet, nto Yēesu, kuchōōnēē :nyoo kibkōōnkōy. ⁴⁸ Kuu wōlēē kiwuunto :chiichoo bo ng'wēny, kuwuu chooto :nkicheek choo bo wōlēēb ng'wēnyuuni. Nto wōlēē wuunto :chiichoo bo kibkōōnkōy, kuwuu chooto :nkicheek choo bēētii kibkōōnkōy. ⁴⁹ Nto kuu yoo kēētinyē tōōntaab chiichoo bo wōlēēb ng'wēny, +mākēēnyōōru nkinee tōōntaab chiito nyoo kichōōnēē kibkōōnkōy.

⁵⁰ Āmwoowook akweek, mbo ng'eetaabiya, kule -mēēwutē :chii Kaab Yēyiin āk bōōrnyii nyoo bo ng'wēnyuuni. Bēku :bōōrwēchu kēēboontē nyēē mākooy kōōbuur ākookoy. ⁵¹ Okany baa, āmwoowook kiy nyēē /kikiyyeel ānkōōyēbchi yit: -Mākēēbēku :acheek tukul, nteenee +/makeeweecheech ⁵² areet akeenke bēsyēēt nyoo /kēēkuutē aryeembuut. Yoo /kēēkuutē aryeembuut kung'ēētōōs :choo kiikubēk /ankeeweechweecheech acheek choo tākēēsobchootiin /kēēnyōōru bōōrwoonik chēē leelach. ⁵³ Yēmāktōōs /keeweechweech bōōrwoonikyoo chu bēku kuyēk chēē mābēku.

/Kiikiisyēēnto meet

⁵⁴ Yoo kaakuyeyakay kuu nyooto, mākuuyityiin :sirūutēchu mwooyē kule, “/Kikiisyēēnto meet kutukul.”† ⁵⁵ Mākuuyityiin subak :sirūutēchu mwooyē kule, “Wōōy, wē, meet nyoo mēēkutinyē biirtooyiisyo, wōōy, wē, meet nyoo mēēkutinyē ng'woonēt!”† ⁵⁶ Ibēlēē biich :meet ng'ōōkisto ānkunyōōrtooy :ng'ōōkisto nkuruuk wōlēē mii :kirūutēk. ⁵⁷ Kēēbirchinē sōō Yēyiin kōōnkōy nyēē tyaa! Inee :nyēē yēyēech kēēbiirtooyiisyē ām Yēesu Kiriistō Mokoryoontēnyoo.

⁵⁸ Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya choo āchāmē, ōtitir ānkōōkimkimiitu. Ōnēmchinē keey ākookoy yiisyēēntaab Mokoryoontēēt ām mooyēēt akeenke kuuyu ōnkētē kule -māwēētii buch :yiisyoonoo ōyēchinē Mokoryoontēēt.

16

Kāāruruukiisyēēntaab beesaanik

¹ Kurubta keey āk beesaanik choo /kiiruruuchē kubo biikaab Kiriistō ām Yēērusālēm, āmwoowook kule oyey kuu wōloo kyāāmwooytoochinē kanisoosyekaab yēēmēēntaab Kalatya. ² Ām bēsyēēntaab taayta nyēbo wiikiit ake tukul, māchāktōōs :chii ake tukul ām akweek kusātyinē komos beesaanik kereeryaa ām chēē nyōōru /subokeekonor. Nto yoo kaayitu, kumāmāchāktōōs kule /kiiruruuch beesaanik alak tukul. ³ Yooto, +mookwey biiko chēē sukuyibchi beesaanik biikaab Kiriistō ām Yēērusālēm. +Māāsirchi bichoo ng'aleek chēē iboorchinē icheek chiichēē kākōōnu beesaanichaa. ⁴ Nto yēē ākoo yēmāktōōs āwē :nkani +makeebeete keey āk icheek.

Chōbuutēkaab Bāwulō

⁵ +Māaruutoochi Maketoonnya ām bārooyinto nyēē nwaach nto yityo, āwēesyetyook. ⁶⁻⁷ -Māāmāchē kule akasaak baateey ankaakeeyte. Ābērē nto ābuurtē keey akweek, yoo kacham :Mokoryoontēēt. +Mākēētēbtē keey kisich nto ākoy mbo kubēk :yiiwootēēt sukung'eet ō-āmiisoo ānkōōkōōnoo toorētēēt ake tukul ām baannyuu. ⁸ Nteenee,

15:43 Filib. 3:21 † 15:45 Toowu. 2:7 15:45 Yoowa. 6:63; 2Kōōr. 3:6 15:49 1Kōōr. 15:21-22 15:52 1Tēēs. 4:15-17 15:53 2Kōōr. 5:4 † 15:54 Isa. 25:8 † 15:55 Osee. 13:14 15:56 Room. 4:15; 6:23; 7:7-11 15:57 Room. 7:24 15:58 2Tēt. 15:7; 1Kōōr. 16:13 16:1 Room. 15:26 16:5 Yēyuut. 19:21; 2Kōōr. 1:16 16:6-7 Room. 15:24; Yāāk. 4:15

+māwāābēēnii Ēfēēsō ākoy bēsyēētaab *Bēēntēkōōst,⁹ kuuyu kaakuyaatakay :kēēlto ayeeyiisyēenyuu kuchutito ānkoo miitē :biiko chēē chaang' chēē mii kukwiiloo.

Kiyēē kii-āmiisēē :Bāwulō biiko

¹⁰ Yoo kāchō :Tēmētēwō wōloo, kumāchāktōōs otaach nyēē karaam, kuuyu mii kuyēyē yiisyēētaab Mokoryoontēēt kuu wōloo āmiitē :anii āyēytooy. ¹¹ Kunyoo, māmachāktōōs kutay :chii ake tukul. Nto yoo wēētii, kumāchāktōōs ō-āmiis ām bāybooyyēēt, sukōōyēēw wōlēē āmiitē. Āmiitē ākānyoonu inee kuchōōnto keyy mbo ng'eetaabiya.

¹² Nto kurubta keyy āk ng'eetaabiya Ābōōlō, kyāāmwoochi nyoo kuchōōnto keyy mbo ng'eetaabiya wōloo ōmiitē. Kāmāmāchē :inee kule kuchō, nteenee mākuchō yoo kānyōōr bārooyinto.

¹³ Ōkāsu ānkōōtitir ām kāāyēnchinooyēēt. Ōkimkimiitu ānkōōnyōōru nkuruuk. ¹⁴ Ōyēyē kiy ake tukul ām chamateet.

¹⁵ Ōnkētē oob kule ki kaytaab Steefaan :nyēē /kisimkeeweech kunam ng'ālyoontēētaab Yēyiin ām Akaaya ānkiikōōnēmchi keyy kuyēchi biikaab Kiriistō yiisyēēt? Kunyoo, ākiimook akweek mbo ng'eetaabiya kule ¹⁶ orub ng'aleekaab biiko chēē wuu chuutēchu āk mbo chēbo biiko alak tukul chēē yēyiisyē āk bichooto. ¹⁷ Kyaang'erech kuyitu :Steeffaan, Fortunaato ākoo Akayiko wōlēē āmiitē kuuyu yoo kikyoomē lōkōōy āk icheek kukerkeyy nyēē kyāāmiitē ā-āmē lōkōōy āk akweek. ¹⁸ Kweebaybaayaa kuu wōloo kwēēbāybooytook. Māchāktōōs /kēēkoonyitē biiko chēē wuu chooto.

¹⁹ Isubooyook :mbo kanisoosyek chēbo yēēmēētaab Eesya. Isubooyook miisin :nkinee Akiila ākoo Brisiila ām kaayneetaab Mokoryoontēēt. Isubooyook mbo :kaniseet nyoo sooyēē kōōng'waa. ²⁰ Isubooyook :nkicheek mbo ng'eetaabiya ām wōli. Ōtōrōōchē keyy nyēē ōng'ērēkyinē keyy.

²¹ Āsirwook :anii Bāwulō kāasubooyiisyooni ām āwunyuu nkit.

²² Mii yēē mii chii :chii ake tukul nyoo māchāmē Yēyiin. Ānkiichōō ōō, Mokoryoontēēt.

²³ Kōōbēruurook :Mokoryoontēēt Yēēsu. ²⁴ Āchāmook sōō nyēē tyaa kuuyu kēēbooyē :tukul Kāārārookiintēēt Yēēsu.

Barweetaab Āyēēng' nyēē kisirchi :Bāwulō Kōōriintēēk

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē: Kisirē :lēbkēēyiintēēt Bāwulō barwaani ām ārook chēē ng'eri kung'eetee kasir Kōōriintēēk nyēbo Taayta ām kēnyiitaab 55 KK (kasee kāāboorunēetaab Kōōriintēēk nyēbo Taayta). Yoo /kakeekas wōlēē wuu :ng'aleek chēē miitē, /kiisōōtyinē kule kisirē :Bāwulō barwaani kumiitē Maketoonnya ām komostaab tō nyēbo kōōrēetaab Kirikiik, kumiitē kuruutoochinē kaniseetaab Filiibi. Ki kiriinkēēt nyēē wōō :Kōōriintō ām Akaaya ām komosaata bo cheeronko nyēbo kōōroonoo. Ibooru :Bāwulō ām barweenyii kule kimiitē wokuruutoochinē Kōōriintō subak ānku nyooto ku ruutoonyii nyēbo sōmōk (kur. 13:1). Matwekaat :ruutoonyii nyēbo āyēēng' ām Kitaabuutaab Yēyuuṭēk nteenee /kiisōōtyinē kule imuuchē kiyeyakay yoo kimiitē :inee kutēbunēē Ēfēēsō (Yēyuuṭēk 19). Twēchē ām kurkeetaab 2 kule ki ng'waa :ruutooyooto kuuyu kiiburyoong'to kaniseet ām kēēlto nyēē kōōrōm. Kimiitē :mwēēnkōōsyēk chēē kibēētii ānkukwoonii ām kwēēnuutaab kiriinkōōsyēchoo ki wōōyēch tukwaay (Ēfēēsō āk Kōōriintō). Kunyoo, kimā wuuy kuwēētēē :chii komosta ake ākoy ake. Kikiikumach :Bāwulō kule nto wo Kōōriintō kurook nto yityo kuyit Maketoonnya, nto mii yoo wokōōyēw Kōōriintō, nteenee kikwey kuwo Maketoonnya kurook nto yityo kuwo Kōōriintō. Nto yityo, kung'eetee Kōōriintō ānkumur Maketoonnya ankooyeey ākoy Yēērusālēm.

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: Mānēēwoong' :barweenyii nyoo kibo taay āk ruutoonyii ng'aleek chēē kiyyimē biikaab Kiriistō. Kimiitē :biiko kereeryaanto chēē kitay ng'aleekyii koobeek kut koomuuch mbo kukwiil kāāmuukēywēēkyii kuu lēbkēēyiin. Kimwooy :bichooto kule ki lēēbiin :Bāwulō nyēbo beesaan. Kunyoo, sirē :Bāwulō barwaani kuyēētē key kule bēērē key kōōbooru kule chuulaat :soboonyii. Ikiimchinē ām barwaani biikaab Kiriistō koowaany kāāruruukiisyēetaab beesaanik nyoo kikiikutoow :icheek kēnyiit nyoo kikiikusiirto sibokēētoorētēē mbo ng'eetaabiya chuut ām Yēērusālēm. Nto mii yoo, kōōkomkoom kāāntōōyikaab biikaab Kiriistō kootabaan biiko choo yibu wōōrōōr ankuchuul kiy ake tukul simāchokukōōrōmchi icheek yoo chōōnii nto kōōbootyi kāāmuukēywēēk choo kiikōōkoochi :Yēyiin, kuwuulyēē ng'al chēbo wōōrōōr. Nteenee māchāktōōs kōōkomkoomunēē kāāmuukēywēēchoo biiko choo kiikōōyēnchi Kiriistō. Ikiimē :barwaani kule māchāktōōs /kiichoomnyo biiko āk Yēyiin. Ibooru :Bāwulō ām kurkeetaab 3 kule wōō :kiirootyēet nyoo lēēl nyēbo soboontaab Tāmirmiryēēt kusiir nyoo bo kēny nyoo iyyoong'unēē kiruutēk.

Kyoorōōrchi keyy :Bāwulō Kōōriintēēk ānkumākyi bērrur

¹ Anii ku Bāwulō nyoo kitoola :Yēyiin āyēku *lēbkēēyiintēētaab Kāārārookiintēēt Yēēsu ānkāāboontē keyy ng'eetaabiya Tēmētēwō. Kiisuboooyook akweek biikaab Kiriistō ām *kiriinkēetaab Kōōriintō kunam wōlēē mii :kanisoosyek tukul chēbo yēēmēetaab Akaaya. ² Lēyyē, kōōbēruurook :Baaba Yēyiin āk Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō ānkukōōnook kaalyeet.

Sooysooyēēch :Yēyiin ām nyāliluutēkyoo

³ Kusilākoy :Yēyiin nyoo kwaaniitaab Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō. Yēyiin ku Baaba nyēē riirēē biich ānkusooysooyē biich ām kēēlwookik tukul. ⁴ Sooysooyēēch :Yēyiin ām nyāliluutēk alak tukul sikeesaaysaay :nkacheek choo boonto nyalil ake tukul kuu wōloo kisooysooytēēch :inee. ⁵ Kuu yoo kēēnyāliiltōōsii :acheek miisin ām nyāliluutēkaab Kiriistō, /kēēsooysooyēēch miisin kubununēē Kiriistō. ⁶ Yoo kākēēnyāliilchē

:acheek, kukākēenyāliilchē kule /sikeesaaysaayaak ānkōōriib kiyēē kyōōyēnchi. Yoo /kakeesaaysaayeech acheek ku kubo kule +/mākēēyētyēēchook sōōmuytoochi nyālilu-utēchooto kikēenyōōru :nkacheek. ⁷ Kiimoong'tēēnook key miisin kuuyu kiinkētē kule kuu yoo ōnyāliltōōsii :akweek kuu acheek, kusooysooyook :Yēyiin kuu wōloo sooysooytēēch acheek.

⁸ Mbo ng'eetaabiya, ābērē karaam ōnkēt :nkakweek wusiisyēēt nyēē kiikēenyōōru ām yēmēētaab Eesya. /Kikiikiicheech miisin wuu nyēē /kaakiimuukteech nyēē kikiisōōtē kule kimēētābokēēsobtōōsii. ⁹ Kubooyiit man, kikiikwaameech :ng'uusng'uus wuu nyēē /kikiikiitiilchēēch meet. Kiyēyākiis :ng'aleechu simātākēētiyēē key :acheek kāāmuukēyewēkyoo, nteenee kiikēnēē key Yēyiin nyoo ing'ēētēē biich meet. ¹⁰ Nyoo kiirāroochēēnēēch meet, makooraacheech subak. Kiikēnēē key inee kule tāsē taay kōōrāroochēēch, ¹¹ nto yooto tukul ōmiitē :akweek ōsoowēēch. Mākubirchi yooto :biiko wōlēē wōō Yēyiin kōōnkōy kubo acheek ām bērrurto nyēē kōōkēenyōōru /kēēwālunēē soowuutēkwaa.

Kiikiim :Bāwulō kule chii :inee nyēē /kiikoosēē key

¹² Ng'alyoontēēt :nyi nyēē kēēng'ērēchēē. Mwoowēēch :kāāsōōtēyewēkyoo kule kikiibuur kāāburto nyēē tiliil ānkubo man. Kimēētōōwēēch :kiirnātēētaab kōōrooni, nteenee kiintōōwēēch :chamateetaab Yēyiin, nto miisin, yoo kikiibuurtooy key akweek. ¹³⁻¹⁴ Kēēsirwook ng'aleek chēē rōōtootiin ānkukāsāktōōs yoo koosuman. Kunyi, āboontēē mooyēēt kule ānkoo -mōōmuuchē raat ōnkēt kiyēē kābur nteenee +mōōnkēt kuchurta ām bēsyōōsyēk choo kwoonii. +Moong'erecheeneech acheek kuu yoo +ma-keeng'erecheenaak :nkacheek bēsyoonoo itilēē :Mokoryoontēēt Yēesu ng'aleek.

¹⁵⁻¹⁶ Nto kuuyu kwāātinyēē man ng'alyoontooni, kōkwāāchōb kule āruutoochook akweek yoo āwēētii Maketoonnya nto yoo āyēēwu, atyikaanwaak subak sukuyēētyēēchook :ruutooynyu kunyiil āyēēng' nto yityo, ō-āmiisoo yoo āwēētii Yuuteeya. ¹⁷ Ara, ibooru key kule āyēku chii nyēē -/mākiikoosēē key yu kyaaweēch kāāsōōtēyewēkyoo? Ara āchōbē :anii ng'aleekyoo sārūmē kule, “Eē, wuu nyooto,” ānkāāmiitē āmwooyē subak kule, “Acha, māwuu nyoo,” kuu wōloo yēytooy :biikaab kōōrooni? ¹⁸ Māwēēchwēēchē key :Yēyiin sukung'eet -mākēēmwoowook kule, “Eē, kēēyēyē kiyi,” nto kule, “Acha, -mākēēyēyē.” ¹⁹ Nto kurubta key āk Lakwataab Yēyiin Yēesu Kiriistō nyoo kyāā-āmu :anii lōkōōyewēkyii kēēboontē key Siila āk Tēmētēēwō, mēēbērē iruumē :inee kule, “Eē” nto ku, “Acha” nteenee inee nyoo mwooyē kule, “Eē” ankoochuurta kuu nyooto. ²⁰ Ānkoo ku chaang' :tukuuk chēē kākuurto :Yēyiin, kuyityiintōōs :tukul kubununēē Kiriistō. Kunyoo, kiikoostoo :acheek Yēyiin kubo Kiriistō kēēmwooyē kule, “Kuwuuyiit nyooto.” ²¹ Yēyiin nkit :nyēē king'oobēēch ānkuyēyēēch acheek āk akweek kēēkich ām Kiriistō. ²² Kiikung'oocheeneech :Yēyiin Tāmirmiryēēt /sikiinkētēēnēēch kule kēēyēku cheechii ānkōōboorwēēch :Tāmirmiryoonoo tukuuk chēē māukōōnēēch.

Kiyēē kikereka Bāwulō simāruutoochi Kōōriintō

²³ Inkētē mbo :Yēyiin kule yu simāāchōō wōloo bo Kōōriintō, ku kule kimāāmāchē akubeenaak ng'aleek. ²⁴ -Mākēēmāchē kēēbāwook kutukul ām wōlēē ōyēnchintooy Kiriistō. Nteenee kēēyēyēyē :tukul kubo ng'erekweekwook, kukyōōkiilchē ām kāāyēnchi-nooyēēt.

2

- ¹ Kunyoo kwaasoot kule māāmāchāktōōs tāāruutoochook sitākung'woonchook.
² Yoo kāāng'woonchook ku ng'oo subak :nyēē makoong'erechaa yoo mā akweek?
³ Kyaasirwaak kuu nyooto si yoo kāāchōō, mayeya :biiko choo kātēēng'ērēēchoo ānyēēru.

Ānkētē man kule yoo ang'erechaat :anii, ōng'erēkootiin :nkakweek. ⁴ Kyāāsirwook āriirē kukāng'woonchoo. Mēēbērē kyāāyēyē kuu nyooto saayeyaak ōnērēekiisyē, nteenee kyāāmāchē ōnkēt chamateenyuu nyēē nyikiis nyēē āboontēenook.

Nyooyeetaab kaat

⁵ Yoo kiikuyib :chii ng'woonin kumēēbērē anii :nyēē kiing'woonchoo miisin, nteenee kiing'woonchook nkakweek sinee. -Māāmāchē ānyikiisyook ng'aleechu. ⁶ Kiikuyem chiichooto :ng'aleek choo kiing'woonchinēē :biiko chēē chaang'. ⁷ Kunyi, māchāktōōs ra ōnyōōchi kaat ānkōōkiim simabar :nereekiyii. ⁸ Āsoomook kule ōboorchinē chiichooto chamateet. ⁹ Kyāāsirwook āmāchē ānkēt kule ara ōmuuchē ōmuytoochi tyēmiisyēēt ānkōōrubē kiy ake tukul nyēē kyāāmwooyē nto acha. ¹⁰ Yoo kōōnyōōchi chiichoo kaat, ānyōōchinē :nkani kaat yoo ākoo mii :kiy nyēē āmāchē ānyōōchinēē kaat. Ānyōōchinē kaat kubo akweek ākoonyitē Kiriistō, ¹¹ simeeberbeereech :Kibrōkōsyoontēēt kuuyu kiinkētē chōbuutēkyii.

Kiinēmchi keyy :Bāwulō yiisyēētaab Yēyiin ām mooyēēt akeenke

¹² Nto mii yu kawaayit Turoowa kule saa-amte lōkōōywēk chēē kāroomēch kurubta keyy āk *Kāārārookiintēēt, akas kule kikiikuyootwoo :Mokoryoontēēt kēēlto. ¹³ Kimaakaalyanaat kuuyu manaanyoorte ng'eetaabiya Tiitō wōlooto. Kunyi, kyāābirchi biiko chameetaab keyy ānkāāwē Maketoonnya.

¹⁴ Nteenee, kusilākoy :Yēyiin nyoo kiikubiirtoowēēch Kibrōkōsyoontēēt kubununēē Kāārārookiintēēt. Yēyiisyēēnēēch :Yēyiin sikiibāroostoochi biiko lōkōōywēk chēē kāroomēch. ¹⁵ Kēēboonkyinē Yēyiin nyēē anyiny yoo kēēmiitē kyoomchinē biiko ng'aleekaab Kiriistō. Boonkyinē :lōkōōywēchoo biiko choo /kēēmii /kiirāroochē āk choo mii bokubootōōs ām kēēlto nyēē teer. ¹⁶ Āsu meet ām wōlēē mii :choo mii bokubootōōs, nteenee boong'u soboon ām wōlēē mii :choo /kēēmii /kiirāroochē.

Ara, ng'oo nyēē yemaat kwaamtaat lōkōōywēchu kāroomēch? ¹⁷ -Mākēēyēyēē :acheek mung'aareet ng'ālyoontēētaab Yēyiin kuu wōloo yēytooy biiko chēē chaang'. Nteenee kuuyu Yēyiin :nyēē kiiyookwēēch, kēēmwooyē ām mooyēēt akeenke ng'aleekaab manta chēē kwoonēē wōlēē mii :Kiriistō.

3

Kiyey :yiisyēētaab Bāwulō biiko kuyēk barweetaab Kiriistō

¹ Ara kēēmiitē :acheek kēēsilē keyy yoo /kēēmwooyē kuu nyooto? Ara kookeete-beenaak barwa ake tukul nyēē ibooru wōlēē kēēwuuyē :acheek kuchōōnēē wōlēē ōmiitē nto nyēē /kikēēsirwook akweek, kuu wōloo māktōoy :biiko alake? ² Nteenee barweenyoo ku nyēē /kikēēsirchi soboonwēkwook* ānkusumānē :chii ake tukul ānkōōnkēt. ³ Kiyeyaak :yiisyēēnyoo ōyēku barweetaab Kiriistō, āmēēbērē nyēē /kikeesiree kalaamu, nteenee /kikeesiree Tāmirmiryēētaab Yēyiin. Mēēbērē /kikēēsirchi rwoontōōy chēē tēbēlyēl, nteenee /kikēēsirchi soboonwēkwook āriit.

Wōō :lēbkēēyēētaab kiirootyeet nyēē lēēl

⁴ Kēētinyēē mooyēēt keyyey yiisyooni bo Yēyiin kubununēē Kiriistō. ⁵ Mā chēēchoo :kāāmuukēywēēk chēē kēēyēyēē yiisyooni nteenee Yēyiin :nyēē kōōnēēch. ⁶ Nto subak, inee :nyēē kiikuyeyeech kēēyēchinē yiisyooni bo kiirootyeet nyēē lēēl. Mārubtooy keyy :kiirootyaani lēēl āk kiruutēk choo /kikēēsirchi kiy barak, nteenee rubtooy keyy āk tāmirmiryēēt. Yibu :kiruutēchoo sirootiin meet, nteenee kōōnu :Tāmirmiryēēt soboonto.

2:3 2Kōōr. 13:10 2:4 2Kōōr. 7:8 2:6 2Kōōr. 7:11 2:7 Kolos. 3:13 2:9 2Kōōr. 7:12, 15 2:11 1Bēt. 5:8
2:13 2Kōōr. 7:6, 13-14; 8:6, 16-18, 22-23; 12:18; Kala. 2:1, 3; 2Tēm. 4:10; Tiitō 1:4 2:15 1Kōōr. 1:18 2:17 2Kōōr.
4:2; Filib. 1:15-17; 1Tēēs. 2:3, 5, 10 3:1 Yēyuut. 18:27; 2Kōōr. 5:12; 10:12 * 3:2 Mwooyē :siruutēk alake kule
'soboonwēkyoo'. 3:2 1Kōōr. 9:1-2 3:3 Cherem. 31:33 3:5 Room. 15:18 3:6 Luuka 22:20; Yoowa. 6:63;
Room. 7:6

⁷ Kirubtooy keey :yiisyēetaab kirootyeet nyoo kibo kēny āk kiruutēk choo / kikēng'ōōtyi rwa. Kuchōōnēē :Muusa lekem, kiilēkēchēēchē :tokochnyii miisin nyēē kitōōrē koonyekaab biikaab Isrāyēēl kut kimēēmuuchē kukas. Nteenee kimeeymeeya :lēbkēyyoonoo muut kut wokubēk. Kunyi, yēē ākoo kiimuuchē :yiisyēetaab kiruutēk nyoo kiyibu meet kuchōōnto lēbkēyyēēt ii, ⁸ ku tyaa :lēbkēyyēēt nyēē chōōntooy :yiisyēetaab Tāmirmiryēēt nyoo kōōnu soboon! ⁹ Yoo ākoo boonto :yiisyēēt nyoo iruustooy biiko lēbkēyyēēt ii, ku tyaa sōō :lēbkēyyēēt nyēbo yiisyēēt nyoo yēyē biiko kuchurta! ¹⁰ Kiyēē /kikēēbērē kēny boonto lēbkēyyēēt, kumēēkutinyē raat lēbkēyyo, yoo /kakiikerkeeyee lēbkēyyēēt nyoo lēl. ¹¹ Nto yoo ākoo kichōōnto :kirootyaani kimii kukēytooy lēbkēyyēēt ii, /bokeemwa nee nanyuun wōlēē tēē :lēbkēyyēēt nyēbo nyoo wēētii ākookoy?

¹² Kunyi, kuuyu kiikēnēē keey lēbkēyyooni bo kibchuulyo, māmii :kiyēē kēwunyē. ¹³ -Makeekerkeeye Muusa nyoo kiwunyē koonyekyii simakas :Isrāyēēliik inee yu kimii kumēēymēyootē :lēbkēyyēēt. ¹⁴ Nteenee kiyaaam :biikaab Isrāyēēl mētēwoy ākoy kura. Tākumii :kiy nyēē iyēēnē koonyekwaa yoo /kēēmiitē /kēēsumānē kirootyeet nyoo bo kēny. -Mēēnēmtooy keey :kiyoo nteenee inēmtooy :kāamuukēywēēkaab Kiriistō. ¹⁵ Ānkoo mbo kura yoo /kēēmiitē /kēēsumānē kitaabuutaab siruutēkaab *Muusa, kutākukērootiin :koonyekaab biiko. ¹⁶ Nteenee, yoo kātēbi :chii kut kuweech kāāsōōtēywēkyii ankucham Mokoryoontēēt, +/mākiinēm kiyooto kiker koonyekyii.

¹⁷ Kunyi, kōōnu :Mokoryoontēēt Tāmirmiryēēt. Nto wōloo miitē :Tāmirmiryēēt kootyaaktaat :chii. ¹⁸ Kēēkāsē :acheek tukul choo mākērootiin :koonyekyoo lēbkēyyēetaab Mokoryoontēēt, ānkoo kēēkāsē kumeeymeeya. /Kēēmii /kēēwēēchwēēchēchēch keekerkeyiitu Mokoryoontēēt kēētāsē taay kēēnyōōru lēbkēyyēēt kuchōōnēē wōlēē miitē :Tāmirmiryēēt.

4

Kiibooru ng'ālyoontēetaab manta kutook

¹ Kikōōnēēch :Yēyiin yiisyooni kuuyu kiriireeneech. Kunyoo, mākooy /kēēnyēbēt. ² Kookeesatee keey ng'aleekaab kāāntosuurrāt choo iyēēlē :biiko. Kookeetay kāābēr-bēēriisyēēt āmākēēkwoonykwoonyē ng'ālyoontēetaab Yēyiin. Nteenee kiibooru ng'ālyoontēetaab manta kutook ānkēēchāmē koolyeb :chii ake tukul soboonwēkyoo ām taayeetaab Yēyiin. ³ Nto yoo iyēēnootiin :lōkōōywēchuchoo chu kāroomēch, kōōyēēnootiin ām wōlēē mii :biiko choo mii bokubootōōs. ⁴ Kiikookoor *:Kēniintēēt nyoo bāwu kōōrooni bichoo mānēyēnchi ng'ālyoontēēt simakas lēbkēyyēetaab lōkōōywēchooto kāroomēch choo iibooru lēbkēyyēetaab Kiriistō. Inee :nyooto iboorunēē keey :Yēyiin.

⁵ -Mākēēmiitē kēng'ālōolēē keey :acheek, nteenee kēēmiitē kyoomtooy kule Mokoryoontēēt :Kāārārōokiintēēt ānkēyēchinē :acheek yiisyēēt. ⁶ Yēyiin nyooto kimwooyē kule, “Kubot :mēēnānēēt, ānkuchō :lēbkēyyēēt”† ku nyooto :nyēē kiilebkeey kāāsōōtēywēkyoo kēēnyōōru lēbkēyyēēt yu kakeekas Kiriistō kōōbooru wōōyintaab Yēyiin.

Yibwēēch :nyāliluutēchuchoo bērrutaab kibchuulyo

⁷ Keekerkeeye tērēēn chēē ng'āsng'ās chēē kēēkoochi :Yēyiin kiyoo bo kwōng'uut sukōōboor kule kikwoonēē kāāmuukēywēēk wōlēē mii :Yēyiin, mēēbērē wōlēē kēēmiitē :acheek. ⁸ /Kokiikiicheeneech komoswookik tukul, nteenee /manaakeeruurumeech. Ānkoo kubotwēēch tonkoy, mābēku :moonikyoo. ⁹ / Kōōkēēwusēēch, nteenee /manaakeebakaakteech. /Kēēbirēēch /keemilteech, nteenee /manaakiwaang'teech.

3:7 Chuy. 34:29-30; Room. 5:21; 6:16, 21, 23; 7:24 3:9 Room. 8:1-2; Kala. 3:10 3:13 Chuy. 34:33-35 3:14
Isa. 6:10; Room. 11:25 3:15 Room. 10:4; 11:7-8; Ēfēēs. 2:15 3:17 Yoowa. 8:32, 36; Room. 8:2; Kala. 5:1, 13, 18
3:18 1Kōōr. 13:12; 2Kōōr. 4:6; Room. 8:29 4:1 2Kōōr. 3:4, 6 4:2 2Kōōr. 2:17; 3:1; 6:4 4:3 1Kōōr. 1:18 4:4
Yoowa. 12:31; 1Kōōr. 2:6; Ēfēēs. 2:2; Kolos. 1:15; Ibu. 1:3 4:5 2Kōōr. 1:24 † 4:6 Toowu. 1:3 4:6 2Kōōr. 3:18;
1Bēt. 2:9 4:8 2Kōōr. 1:8; 7:5; 11:23-29

¹⁰ /Kiinyāliilēech ām wōlēē kakeebe kuu wōloo /kikiinyāliiltooy Yēesu sukung'et kōōboorunēē keyy :soboonyii soboonwēkyoo. ¹¹ /Kēēmii /kiirēkēerchēēch acheek chu kēēsobchootiin wōlēē mii :meet kubo Yēesu, sukung'et kōōboorunēē keyy yooto :soboonyii bōōrwoonikyoo chu bēku. ¹² Kunyoo, kānyoonwēēch acheek :meet nteenee +mōōnyōōru :akweek soboonto.

¹³ /Kikeesir kule, “Yu kāāyēnchi Yēyiin, ang'alaal.”† Ām mooyēēt nyēē wuu nyooto, kiiyēnchinē :nkacheek Yēyiin ānkyoomtooy lōkōōywēkyii. ¹⁴ Kuu yoo kiinkētē kule nyooto kiing'ēētēē Mokoryoontēēt Yēesu meet ku nyooto :nyēē makoong'eeteeneech nkacheek meet ankoomuteech āk akweek keebe taayeenyii. ¹⁵ Bo :ng'aleechu tukul karaamateeng'woong'. Yoo tāsē taay kучоong'liitu :biiko chēē iyēnchinē Yēyiin, +/mākēēbirchinē Yēyiin kōōnkōy miisin /ānkiitōrōōr.

¹⁶ Kunyoo, mābēku :moonikyoo. Ānkoo sinee /kēēmii /kēēsuusurē bōōrwēk, /kēēmii /kiilēēliitēēnēēch kisich, kisich bēsyo ake tukul. ¹⁷ Miitē kuyibwēēch :nyāliluutēkyoo chu mābo laa bērrurtaab kibchuulyo kukeeytee nyāliluutēchoo tukul. ¹⁸ Kunyi, mēēbērē kēēmiitē kiimoong'tēē keyy kiyēē /kēēkāsē, nteenee kiimoong'tēē keyy kiyēē -/mākēēkāsē. Kiyēē /kēēkāsē kumābo kibchuulyo, nto nyoo -/mākēēkāsē kubo :nyoo kibchuulyo.

5

Āmchēēch :yēēmootēēt bōōrto nyēē lēēl

¹ Kiinkētē kule yoo /kakiiburyeet keryōōsyēkyoo ām kōōrooni, mākukōōnēēch :Yēyiin kooriik chēē leelach ānkubo kibchuulyo ām wōliin bo kibkōōnkōy, chēē kimātēēchē :chii. ² Kutākēētinyē bōōrwoonichuchoo kēēmiitē kiisiilē ānkwoomchēēch :yēēmootēēt /kiiluumeeneech bōōrto nyēē lēēl nyoo bo wōliin bo kibkōōnkōy. ³ Yoo /kaakiilumeech, -/mākēēnyōōrwēēch kibchuraat. ⁴ Yoo tākēēminyē keryōōsyēkyoo, kiisiilē ānkunyikisyēēch :ng'ala kuuyu -mākēēmāchē /kēēbuutēēch, nteenee kēēmāchē /kiiluumeeneech bōōrwoonik choo bo kibkōōnkōy sukōōyēēn *:soboontaab kibchuulyo bōōrwoonichu bēku. ⁵ Kunyoo, Yēyiin :nyēē kiyēyēēch kubo soboonoo bo kibchuulyo ānkisimkukōōnēēch Tāmirmiryēēt kuyēk kiy nyēē kēēboorunēē kiyēē +mākēēnyōōru.

⁶ Kunyi, kēētitirootiin ākookoy ānkiinkētē kule kēēmiitē kēēbēētii kanyoo wōlēē miitē :Mokoryoontēēt ānkoo tākēēboontootē bōōrwoonichuchoo. ⁷ Kēēminyē kiimoong'tēē keyy Yēyiin amēēbērē kiyēē kēēkāsē. ⁸ Kēētitirootiin ānkiikāykooyē keesatee keyy bōōri ānkubokiibuurtē keyy Mokoryoontēēt. ⁹ Kunyi, kēēsyēēmē miisin kiing'ereech Mokoryoontēēt, ānku yoo tākēēboontē bōōrwoonikyoo ām kōōrooni nto yoo kakeebe kibkōōnkōy. ¹⁰ Tookunoot kule ākoy /kēēkweryootēēch tukul taayetaab Kiriistō /ānkiikumwēēch sukunyōōr :chii ake tukul kiyēē misyinē kubo kiyēē kiyēyē ām kōōrooni, anku miyaat :kiyooto nto ku karaam.

Māchāktōōs /kiichoomnyo biiko āk Yēyiin

¹¹ Kuu yoo kiinkēt kule māchāktōōs kiiywēyē :Yēyiin, kēēchēēng'ē miisin kēēyisu biiko. Inkētē :Yēyiin ānkāābērē ōnkētē :nkakweek wōlēē kēēwuuyē :acheek. ¹² -Mākēēmiitē kiikoostoochook keyy, nteenee kēēmiitē kēēkōōnook bārooyinto ong'erecheeneech sōōmwoochinē biiko choo tākung'āsēē keyy kiyēē mii saang' kusiir yēē kātāng'āsēē keyy kiyēē miitē āriit. ¹³ Yoo isōōtē :alake kule kābunwēēch :mētēwoy, ku kubo yiisyēetaab Yēyiin. Nto yoo kēēng'āloolē ām kēēlto nyēbo kiirnān, kēēyēyē kuu nyooto kubo akweek. ¹⁴ Kērchēēch koong' :chamateetaab Kiriistō kēēyēyē yiisyēetaab Yēyiin, kuuyu kēēchāmchiintōōsii kule kime :chiito akeenke kubo biiko tukul, kunyoo

4:10 Room. 6:8; 2Kōōr. 1:5; Kala. 6:17; Filib. 3:10-11; Kolos. 1:24; 1Bēt. 4:13 4:11 Room. 8:36 4:12 Kolos. 1:24 † 4:13 Tyēēn. 116:10 4:14 1Kōōr. 6:14 4:17 Room. 5:2 4:18 Ibu. 11:1 5:1 2Bēt. 1:14 5:2 Room. 8:22-23, 26 5:4 1Kōōr. 15:53-54 5:5 2Kōōr. 1:22 5:7 1Kōōr. 13:12 5:8 Filib. 1:23 5:10 Yēyuut. 10:42; Room. 2:6; 1Kōōr. 3:13-15; 4:5; 2Kōōr. 11:15; 2Tēēs. 1:7-10 5:11 Room. 1:13; 1Kōōr. 4:1-5; 9:22; 2Kōōr. 4:2; 6:4 5:12 2Kōōr. 3:1; Filib. 2:16 5:13 1Kōōr. 14:18-19

kerkeey nyēē kikēēbēku :acheek tukul. ¹⁵ Kime kubo biiko tukul si nto yityo, mēēbērē mākuminyē :choo sobchootiin kubo icheek keey, nteenee māchāksē kuminyē kubo nyoo kimēē kubo icheek / ankiing'eetee meet. ¹⁶ Kunyi, kuchakee raat kuwo taay, -mēēkēēkāsunēē chii komosta nyoo bo kōōrēēt. Ānkoo kikēēkāsunēē sinee Yēesu yoo kibo taay kēēlooto, mēētākēēkāsunēē kēēlooto subak. ¹⁷ Kunyoo, yoo bo :chii Kiriistō / kukiikiiluluut kuyēk chii nyēē lēēl. Kiikukeeyta :ng'aleek chēē yōōsēch ānkutoow :chēē leelach.

¹⁸ Kwoonēē :ng'aleechu tukul wōlēē miitē :Yēyiin nyoo kiichoomnyēēch āk inee keey kubununēē Kiriistō. Kiikukōōnēēch yiisyēēt kiichoomtōōsii biiko āk inee ¹⁹ kyoomtooy kule, kiikuchoomnyo :Yēyiin āk kōōrēēt kubununēē Kiriistō simēēyiit ng'ōōkiswookik chēē kiikuyey :biiko. Kunyoo, kōōkukōōnēēch kuut kule kiichoomtōōsii biiko āk inee. ²⁰ Kiiyooktēēch :Yēyiin bokeemwaayte ng'aleekaab Kiriistō. Kunyoo, kēēmwooyē kubo Kiriistō kule māchāktōōs / kiichoomnyo biiko āk Yēyiin. ²¹ Kiyey :Yēyiin Kiriistō nyēē kimātinyē ng'ōōki ake tukul, kōōwut wōlēē mii ng'ōōkiswookikyoo, si nto yityo keechurte kutukul kubununēē Kiriistō.

6

Ng'ērēchēē :Bāwulō yiisyēēnyii

¹ Kuu yoo kēēyēyiisyē āk Yēyiin, kēēmwoowook kule -mookany kuwo buch :chamateetaab Yēyiin nyoo kyōōnyōōru. ² Mwooyē :Yēyiin kule, “Kyāākāsuung' ām bēsyēētaab chamtaayeeet, ānkāāsāruung' ām bēsyēētaab kaararaacheet.”† Āmwoowook kule raat :bēsyoonoto chāmtooy :Yēyiin biiko ānku raat :yēē /kiirāroochē biiko.

³ -Mākēēmāchē kēēyēku kānākuut ām wōlēē mii :biiko simēēntosuurākoy :yiisyēenyoo. ⁴ Nteenee, kiibooru ām keel ake tukul kule kēēyēchinē Yēyiin yiisyēēt. Kēēmuytooy miisin, kēēnyāliiltōōsii, nyikisyēēch :ng'aleek / ānkiikiichēēch. ⁵ / Kēēbirēēch / ānkēērātēēch, /kēēyēchēēch wōōrōōryēēt ānkēēbirtēēch. Kēēchooyēntōōsii ānkēēbēētēē kuut. ⁶ Kēēyēyē yiisyēēt ām kēēlto nyēē tiliil, kēēsēwunootiin, kēēmuytooy ng'al ānkēēboontē moon chēē leelach. Intōōwēēch :Tāmirmiryēēt ānkēētinyē chamateet nyēbo man. ⁷ Kēēyēyē yiisyonoo subak ām ng'aleek chēbo man, ām kāāmuukēyewēkaab Yēyiin ānkēēchōbootiin āk kariik chēbo booryēētaab churtaayeeet. ⁸ Kēēyēyē yiisyonoo / ankakiikaasteech nto / kamakiikaasteech, yoo / kākēēmwooy ng'aleek chēē miyootēch nto chēē kāroomēch. Kēēyēyiisyē ām kēēlto nyēē churtaat nteenee / kēēmwooyē kule kēēyēku kiblembechiis. ⁹ Kēētookunootiin, nteenee / kēēmōōntēēch. Kēēmiitē meet, nteenee kēēsobchootiin. /Kiityōōlēēch, nteenee -/mākēēbākāchēēch. ¹⁰ Kēēnērēēkootiin, nteenee kēēng'ērēkootiin ākookoy. Kēēyēku bānoon nteenee kēēyēyē /kiibēruur biiko chēē chaang'. -/Mākēētinyē kiy, nteenee kēētinyē kiy ake tukul.

¹¹ Lēyyē, biikaab Kōōriintō, kāākēēng'āloolwook ām mooyēēt akeenke ānkāākēēng'oong'wook wōlēē wuu :kāāsōōtēyewēkyoo. ¹² -Mākēēmāchē keewunyeenaak :chamateenyoo, nteenee ōwunyeēnēēch :akweek nyēēng'woong'. ¹³ Āng'āloolwook kuu lōkōkyuu, kunyi okany kiikoor tukul, ochameech :nkakweek kuu yoo kēēchāmook :acheek.

-Mānoomtōōs :churtaayeeet āk rōkōsto

¹⁴ Biikyoo, -mookany /kiinoomnyook āk biiko choo mānēēyēnchi ng'ālyoontēētaab Yēyiin. Mānoomtōōs :churtaayeeet āk rōkōsto āmānoomtōōs :lēbkēēyyēēt āk mēēnānēēt. ¹⁵ Māchoomtōōs :Kiriistō āk Kibrōkōsyoontēēt, āmānoomtōōs :chii nyēē kiikōyēnchi

5:14 Ēfēēs. 3:19 5:15 Room. 6:3-4; 7:4; 14:7-9 5:17 Room. 6:4; Ēfēēs. 4:24 5:18 Room. 5:10; Ēfēēs. 2:16
5:19 Room. 3:24-26; Kolos. 1:20 5:21 Yoowa. 8:46; Room. 8:3; Ibu. 4:15 † 6:2 Isaaya 49:8 6:2 Luuka 4:19-21
6:4 2Kōōr. 4:2 6:6 Room. 12:9 6:7 2Kōōr. 10:4-5 6:9 2Kōōr. 4:10-11 6:10 2Kōōr. 11:23-29 6:10
Filib. 4:12-13 6:13 1Kōōr. 4:14

ng'alyoontēet āk nyoo mănēeyēnchi. ¹⁶ Mākāsyiintōos :Kōōtaab Yēyiin āk āynātōos. Acheek ku Kōōtaab Yēyiin kuu yoo mwooyē :Yēyiin kule,

“+Māāming'tē keey bichoo
ānkēebēesyētootē :tukul.

+Māāyēku Yēyiintēeng'waa
ānkuyēk :icheek biikyuu.”†

¹⁷ Kunyi, mwooyē :Yēyiin subak kule,

“Osatee keey bichoo
āmōōtiiny kiy ake tukul nyēē mā tiliil.”†

Tāsē taay :Yēyiin nyoo bāwu kiy ake tukul kumwooyē kule,

¹⁸ “+Maataachaak, māāyēku kōōn
ānku +mōōyēku :akweek lōkōkyuu.”†

7

¹ Chōōrōōnuutēkyuu, kuu yoo /kōkēekuurtoowēech tukuuchu kumāchāktōos kiitiliil keey ām wōlēē mii :kiy ake tukul nyoo nyēēreē bōōrto āk tāmirmiryēetaab chii. Nto yooto, okany kyaam booryēt keechurte kutukul ānkiiywēyē Yēyiin.

Kibāybāchi :Bāwulō Kōōriintēek

² Lēyyē, ochameech subak. Mānāākēyēchi chii ake tukul ng'alyoo nyēē miyaat amanaakeenyeeree ātēbuutēkaab chii ake tukul āmānāākēsāsūnēē chii ake tukul ām akweek kiy. ³ -Māāmiitē āwēchook. Kisimāmwoowook :anii kule āchāmook miisin nyēē yoo kābo meet kēēbēku :tukul, nto yoo kābo soboon, kēēsobchē :tukul. ⁴ Atyaakaat yoo āng'aloolwook ānkāāng'erēkēēnook. Kōōkōōtitiirōo :wōlēē ōmiitē ōbuurtooy nyēē ānkoo āmiitē nyalil, kukōōnoo ng'erekweek. ⁵ Yoo kikēeyitu Make-toonnya, mānāākēenyōōru mbo bārooyin nyēē kākiimuunyēē. /Kikiinyāliilēech kib-taman /kikēēwusēech ānkoomēech :ng'ala mēt. ⁶ Nteenee yu kāwokuchō :Tiitō, kēenyōōru saaysaayetaab Yēyiin nyoo sooysooyē choo kiikubēk :moonik. ⁷ Mēēbērē /kikeesaaysaayeech sōō baateey kuuyu kichō :Tiitō, nteenee kuuyu kyooyey :akweek kusaaysaayakay :inee. Kimwoowēech :Tiitō kule kyōōchusyē ānkōōmāchē miisin kule nto okasaa. Kimwoowēech subak wōlēē ōmāktōoy kule nto kēēnoomnyē āk anii. Kunyoo ang'erechaat miisin.

⁸ Ānkoo kiyeyaak :barweenyuu ōchusyē, ābērē manaayey kiy nyēē miyaat. Nteenee kuu yoo kyaakas kule king'woonchook :barwaanaa ām āsiiswēk chēē ng'ēri, asoot kule kyaayey kiy nyēē miyaat sinee. ⁹ Ang'erechaat raat āmēēbērē kuuyu kyōōchusyē, nteenee kule kyooweekse. Kunyi, kyōōchusyē kuu wōloo kimāktōoy :Yēyiin, āmāmii :kiyēē miyaat nyēē kikēeyēwook. ¹⁰ Yoo kāchus :chii kukeeywey Yēyiin, kuyēyē :yooto kuweek :chiito, nto yooto +/makiiraraach chiichoto āmāmii :kiy nyēē miyaat nyēē kookuyeyakay. Nto yoo kāmuy kubo kule karub ātēbuutēkaab kōōrooni, kuyibu :yooto meet. ¹¹ Okas baa mbo kiyēē kōōkuyibwook :chusātoonoo: Kookuyeyaak ōsēwu ānkōōtiliil keey. Kookuyeyaak ōburyoong'tē nyoo kiikuyey rōkōs ānkōōmuuyē kubo kiyēē kiikuyeyakay. Kookuyeyaak ōbuur ōmāchē kiyēē bo manta ānkōōmāchē miisin ochuul ng'alyoontooni ānkōōng'woonchi chiito nyoo kiikuyey rōkōs. Kuu yoo kwooyey ng'aleechu churtootiin tukul, kōōbooru kule kyoochuurte. ¹² Kunyi, yoo kyāāsirwook, mēēbērē baateey kyāāsirē kubo chiichēē kiikuyey ng'al chēē miyootēch nto mbo kubo nyoo /kiikēyēchi ng'al chēē miyootēch, nteenee kyāāsirē sukung'eet ōnkēt ām kāāmuukēywēēkaab Yēyiin kule kyōōnēmchēech keey kuyem. ¹³ Ititiirēech acheek :ng'aleechaa tukul.

† 6:16 Laawi. 26:12; Cherem. 32:38; Ēsēk. 37:27 6:16 1Kōōr. 3:16 † 6:17 Isa. 52:11 † 6:18 2Sām. 7:14 7:2
2Kōōr. 6:13; 12:17 7:3 2Kōōr. 6:11; Filib. 1:7 7:5 2Kōōr. 2:13; 4:8 7:6 2Kōōr. 1:3-4; 2:13 7:8 2Kōōr. 2:4
7:12 2Kōōr. 2:9

Kēēng'ērēkootiin subak miisin keekas kule kobaybay :Tiitō kuuyu kyooyey mētinyii kukaalyan. ¹⁴ Kikyaakaastaak āyooku Tiitō wōloo ōmiitē :akweek, nteenee mānōōnto-suuroo. Kōōkēēmwoowunoonwook kwaak manta kunyoo ang'erechaat kule kōyēk man :kiyēē kwāamwoochi Tiitō kurubta keyy āk akweek. ¹⁵ Kunyi, chāmook :Tiitō miisin yoo keesoot kule kyōōkāsyi :tukul ng'aleechaa ankootaach inee ām muyātēēt āk bōōtoonik. ¹⁶ Ang'erechaat akas kule āmuuchē amaang'teenaak keyy kuchurta.

8

Māchāktōōs kuyēētyēēchinē keyy :biikaab Kiriistō

¹ Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya, āmāchē ōnkēt wōlēē tēē :bērurto nyēē kinyōōr :biikaab Kiriistō ām yēēmēētaab Maketoonnya. ² Ānkoo kimii :bichoo kubuntēē nyāliluutēk, king'ērēkootiin. Ānkoo ki bānoon :bichoo, kileelach :moonikwaa nyēē kiinēmu keyy kōōkooytooy beesaanik chēē chaang'. ³ Kiinēmu :bichoo beesaanik chēē chaang' kut wuu nyēē makoorkuut keyy nteenee māmii :chii nyēē kikērchinē koong'. ⁴ Kisaayeech kule kōōkoochinē :nkicheek biikaab Kiriistō ām Yēērusālēēm beesaanik. ⁵ Kiyey :bichoo kiy nyēē wōō nyēē kimākiisōōtyinē :acheek. Kuu yoo kiinēmchi keyy :bichoo Mokoryoon-tēēt, kutoorētēēch acheek kootyiich kiyēē māchē :Yēyiin.

⁶ Kunyi, kēēmwoochinē Tiitō chokōōtitiirook owaang'te yiisyooni karaam bo kāāru-ruukiisyēēt nyoo kisimkutoowu :inee. ⁷ Ōmiitē nyēē karaam kurubta keyy āk kāāyēnchi-nooyēēt, wōlēē ōng'ālooltooy, kiirnatēēt, wōlēē ōnēmchintooy keyy Yēyiin āk chama-teet. Kunyoo māchāksē ōnēmchinē keyy kāāruruukiisyooni.

⁸ -Māāmiitē ākērchook koong', nteenee āmāchē akas wōlēē wuu :chamateeng'woong' yoo /kākikuykuuchiin āk nyēbo alak. ⁹ Ōnkētē wōlēē wuu :chamateetaab Mokoryoontēenyoo Yēēsu Kiriistō. Ānkoo kitinyē :inee tukuuk kuyem, kucham kuyēk banan kubo akweek sukuyeyaak ōnyōōru tukuuk kuyem. ¹⁰ Wōlēē ākāstooy ng'ālyoontooni ām wōlēē ōmiitē :akweek kumiitē kule: Kaykay owaang'te yiisyēēt nyoo kwōōtoowu kēnyiitkoonye, kuuyu akweek :chēbo taay osoot kule ōkooytē tukuuchoo ankooyey man kuu nyooto. ¹¹ Kunyi, otas taay ām yiisyoonoo kut owaang'te sukuyitita :wōlēē kyōōmāktooy. ¹² Yoo chāmē :chii kōōkoochi Yēyiin tukuukyii, kukāsē :Yēyiin kiyēē kēēkooyto kurubta keyy āk kiyēē boonto :chiichooto mēēbērē kiyēē māboonto.

¹³ Wōlēē kēēmāktooy :acheek mēēbērē kule ōsāru alak kut bōōnyāliilchē :akweek, nteenee kēēmāchē kule kwooyēēch :biiko tukul. ¹⁴ Ōtinyē akweek raat chēē yēmook nteenee mātinyē :icheek. Mii :yēē mākuboonto icheck ku -mōōtinyē :akweek. Kunyi, mākwooyēēch :kiy ake tukul ¹⁵ kuu yoo /kikeesir kule, “Biiko choo kiiruruuch chēē chaang' mēēbērē kikēēytēē chēē kimāchē, nto choo kiiruruuch chēē ng'eri mēēbērē kirārchi.”†

Tiitō āk biiko choo kibēētooy keyy

¹⁶ Ābirchinē Yēyiin kōōnkōy nyoo kiikoochi Tiitō mooyēēt nyēē wuu nyeenyuu ām wōlēē ōmiitē :akweek. ¹⁷ Kicham :Tiitō ām ng'erekweek yu kākēēmwoochi kuchō wōloo ōmiitē kuuyu kikiikwoomchi :yēēmootēēt miisin kule nto kasaak. ¹⁸ Kēēmiitē kiiyooku kuchōōnto keyy ng'eetaabiya ake nyēē siltooy :kanisoosyek tukul kubo wōlēē yēytooy yiisyēēnyii bo amtaayeetaab lōkōōywēk chēē kāroomēch. ¹⁹ Nto miisin kikwey inee :kanisoosyek kule sikeebeete keyy bokēēriib tukuuk chēē /kiiruruuchē. Kēēyēyē yiisyooni sikēēkoonyitēē Mokoryoontēēt ānkiiboornēē wōlēē kiinēmchintooy keyy kēēyētyēēchi biiko. ²⁰ Kēēmāchē keetayee keyy kēēyēyē kiyēē imuuchē kuyey biiko kōōng'unyng'uunyis ām wōlēē kēēriibtooy kiyi /kēērōōbu. ²¹ Kēēriibē keyy keekas kule kakeeyey kiyēē bo man ām taayeetaab Mokoryoontēēt āk nyēbo biiko.

²² Kēēmiitē kiiyooku ng'eetaabiya ake kuchōōnto keey mbo Tiitō. Kiikōōboorwēech keey :ng'eetaabiya nyiitēnyi ām kēēlwookik chēē chaang' kule boontēē mooyēēt yiisyooni ānku raat miisin, kuuyu imoong'tēēnook keey :inee kuyem. ²³ Kēēyēchiintōōsii yiisyoēt āk Tiitō ām wōlēē ōmiitē :akweek. Nto mbo ng'eetaabiya alak choo kiikukwey :kanisoosyek kukwa, ku biich chēē yēyē /kēēkoonyit Kiriistō. ²⁴ Kunyoo, ōng'erēkyi icheek sukukas :kanisoosyek tukul chamateeng'woong' ānkōōnkēt kule kikēētinyē :acheek man yoo kikēēsilook.

9

Ōkooytooy kiy ām moo nyēē lēēl

¹ Ābērē māmāchāktōōs mbo asirwaak kurubta keey āk kāruruukiisyoēetaab tukuuk choo bo biikaab Kiriistō ām Yēerusālēm. ² Ānkētē sinee kule ōboontēē mooyēēt miisin ōyēētyēēchi biiko alak. Ng'alyoo :nyoo nyēē kwāākoostoooy biikaab yēmēētaab Maketoonnya āmwoochinē kule kuchakee kēnyitkoonye, ōchōbootiin :akweek ām yēmēētaab Akaaya ōnēmu tukuuk ānkōōkooytooy. Kuuyu ōchēbchēbēch, kōōkuchēbchēbiitu :nkicheek biiko wōlēē wōō. ³ Nteenee, āmiitē ayooku mbo ng'eetaabiya simāwo buch :kiyēē ing'erēēchoo kubo akweek kurubta keey āk yiisyooni āk kule, ōchōbāksē kuu yoo kyāāmwoochinē biikaab Maketoonnya. ⁴ Yoo kāāchōōntē keey chiito ake tukul nyēbo Maketoonnya ānkēēnyōōrwook kumānōōchōbāksē, +māāchus, nteenee akweek :chēē +mōōchusyē miisin.

⁵ Kunyoo, kwaakas kule kaykay asaaysaay mbo ng'eetaabiya bokoowaang'ta chōbiisyoēt kurubta keey āk tukuuk choo kikyōōkuurtē ām mooyēēt nyēē lēēl. Yoo kooyey kuu nyooto, mākuyēk kiy nyēē /kēērōōbtooy ām mooyēēt nyēē lēēl āmēēbērē kiy nyēē /kākēēkēr koong'.

Bērurto nyēbo tukuuk choo /kiikooytooy

⁶ Māchāktōōs ōrōōtootē ng'alyoontooni: Chii nyoo kachaan kēbuswēēk chēē ng'ēri kunyōōru āmiik chēē ng'ērinēch. Nto nyoo kachaan kēbuswēēk chēē chaang', kunyōōru āmiik chēē chaang'. ⁷ Māchāksē :chii ake tukul kōōnēmu kiy kukāākōōwoonkyi kule kōōnēm. Māmāchāktōōs kukōōnu kukāmēēchi :moo nto /kukākēēkērchi koong' kuuyu chāmē :Yēyiin chii nyoo kōōnu kiy ām ng'erekweek. ⁸ Imuuchē :Yēyiin kōōbēruurook miisin sōōtinyē tukuuk kuyem. Mākukōōnook kiy ake tukul nyēē ōmāchē sōōtoorētiisyoēē ām kāroomnyo ake tukul, ⁹ kuu yoo /kikeesir kurubta keey kiyēē bo man kule, “Kiikooytoot tukuukyii kōōkoochinoot choo kuskusēch. Mākoy /kēēwuutyēē karaamateenyii.”†

¹⁰ Yēyiin nyoo ikoochinē biiko kēbuswēēk kuchaanta ānkōōkoochi mbo subak kiyēē āmē, ku nyooto :nyēē mākukōōnook nkakweek kēbuswēēk sōōnyōōru chēē chaang' kubununēē churtaayeeng'woong'. ¹¹ Makuyeyaak :Yēyiin ōboor ām keel ake tukul sōōnēmu chēē chaang' ām mooyēēt nyēē lēēl. Yoo kākēēyibchi :acheek biiko choo māchē /kēēyētyēēchi tukuuk choo kōōrōōbu, mākubirchi :bichoo Yēyiin kōōnkōy. ¹² Mēēbērē ōmiitē ōyēētyēēchinē biikaab Kiriistō choo māboonto kiy baateey, nteenee kōōnu mbo subak /kēēbirchi Yēyiin kōōnkōy kunyil chēē chaang'. ¹³ Makookaasta :biiko Yēyiin, kuuyu kōōkōōboor :yiisyoēēng'woong' kule ōyēnchinē lōkōōywēk chēē kāroomēch chēbo Kiriistō. Makookaasta Yēyiin subak ām wōlēē ōnēmuntooy tukuukwook ām mooyēēt nyēē lēēl ānkōōbchēchiintōōsii āk icheek āk mbo chii ake tukul. ¹⁴ Mākusoowook kwaak ām mooyēēt akeenke kubo bērrurtaab Yēyiin nyēē wōō miisin nyēē kyōōnyōōru. ¹⁵ Kunyoo, okany kēēbirchi Yēyiin kōōnkōy kubo Kiriistō nyoo rōōbēywoontēēnyii nyēbo kwōng'uut.

10

Kiyeet keey :Bāwulō kubo yiisyēnyii

¹ Mwooyē :biiko alake kule -māākōrōmchook yoo kēēboontē keey akweek, nto yoo -mākēēboontē keey, ākōrōmchook. Nteenee yoo āyēyē kuu nyooto āyiswook ām ntusātēēt āk sikēnātēēt kuu wōloo kiyēytooy :Kiriistō. ² Āsoomook kule yoo kāāchōō, mēēbērē bōōyeyoo ākōrōmchook kuu wōloo ākōrōmchintooy biiko choo bēē kēērubē :acheek ātēbuutēkaab kōōrooni. ³ Ānkoo kēēminyē kōōrooni, makerkeey :booryēnyoo āk nyoo bo biikaab kōōrooni. ⁴ Makerkeey :kariikyoo bo booryēēt āk chēbo biikaab kōōrooni. Kwoonēē :kariikyoo acheek wōlēē mii :Yēyiin. Tinyē :kariichaa kāāmuukēy-wēēk kooserweet tukuuk chēē imēērtooy :Buunyoontēēt. Kiisēr-wēētē kwiilat ake tukul ⁵ āk ng'aseetaab keey ake tukul nyēē mächē kule kukwiilē kiirnātēētaab Yēyiin ānkēebunyē kāāsōōtēywēēk tukul sukubayta :Kiriistō. ⁶ Yoo koochamte Yēyiin kuchurta, +mākēēchōb keey kiing'woonchi choolwookiin ake tukul.

⁷ Mächē ōkāsē ng'aleek kuu wōlēē wuu. Yoo inkētē :chii kubooyiit man kule bo Kiriistō, kumächāktōōs kōōnkēt kule kēēbooyē :nkacheek Kiriistō kuu wōloo wuunto :inee. ⁸ -Māākāsē muyāt ake tukul yoo kaantumeeere kāāmuukēywēēkyuu kuu lēbkēēyiin nteenee mākooy ayey kuu nyooto. /Kimākēēkōōnoo kāāmuukēywēēchu aserweeteenaak nteenee ātitiirēēnook ⁹ simaanyokoortaak ām bārōōnōōkyuu. ¹⁰ Mwooyē :biiko alake kule, “Sīru :chiichoo ng'al chēē nyikiisēch ānku kōrōōmēch, nteenee yoo inee nkit :nyēē ng'ālōolē, ku chii nyēē mābo laat āmāyisē biich :ng'aleekyii.” ¹¹ Mächāktōōs kōōnkēt :chiito nyoo isōōtē kuu nyooto kule ng'aleek choo āmwooyē ām bārōōnōōkyuu yoo -māālēēkit, ku chooto :chēē chāāyēyē yoo kāāchōō.

¹² -Māāmāchē okerkeeyeenaa biiko choo ng'āsē keey. I-āyēēchēē keey :ake ām bichoo ake, nto nyoo yēyē kuu nyooto ku sōōriin. ¹³ -Mākēēmāchē :acheek keeng'as keey kukeeyta, nteenee kiikuchōbwēēch :Yēyiin kule keeyey yiisyēēt nyēē yityook akweek. ¹⁴ Kuuyu ki acheek :chēbo taay kēēyibwook lōkōōywēk chēē kāroomēch chēbo Kiriistō, mēēbērē kēēmiitē kiiwutēē keey ng'aleechu buch. ¹⁵ Nto subak -mākēēng'āsē keey kukeeyta kubo yiisyēēt nyēē yēyē :biiko alake. Kiyēē kēēmāchē keekas ku kule yoo ōtāsē taay miisin ōkīchē ōyēnchinē Kiriistō, kubārāyiitu :yiisyēēnyoo. ¹⁶ +Makyaamtaate yooto lōkōōywēk chēē kāroomēch kyoochi yēēmōōsyēk chuut alak, simakeeng'asee keey yiisyō nyēē kiikuyey :chiito ake. ¹⁷ Nteenee ii, lēyyē, chiito nyoo ng'āsē keey, kumächāksē kung'āsēē keey kiyēē koyey :Mokoryoontēēt. ¹⁸ -/Mākēēchāmtooy chii nyoo silē keey nkityō kule karaam. Nteenee /kēēchāmtooy nyoo silē :Mokoryoontēēt kule karaam.

11

Bāwulō āk lēbkēēyik chēē mābo man

¹ Ābērē nto ōmuytoochoo ānkoo mbo yoo wuu nyēē kaaberberiitu. Nteenee ānkētē kule ōmiitē ōyēyē kuu nyooto mbo raat. ² Okerkeeye tyēē *ārung'oonyoo nyēē kiikēēku-urtoochi saannyaā nto saantaanaa ku Kiriistō. Kunyoo, māāmāchē chokooberbeeraak :chiito ake kuuyu kookuyeya :Yēyiin āriiibook -mōōlumootē. ³ Āmoo mēt kule kuu yoo kiimuuchē :eereeneet kukenta Aawa, kōōmuuchē /kēētēwēchook nkakweek ōchuun-nyēē soboonng'woong' nyoo kyōōnēmchi keey Kiriistō. ⁴ Ō-āsyinē keey kāānēētuut alak tukul. Chōōnii :chiito ake ānkwoomwook kiyēē māmāmē keey āk kiyēē kikyoomwook kurubta keey Yēesu, i-ārōōrwook kēēltaab kaararaacheet nyēē mānoomtōōs āk nyoo kikyoomwook :acheek ānkwoomwook kurubta keey āk tāmirmiryēēt ake nyēē mā nyoo bo Yēyiin ānkōōyēbchinē yiit. ⁵ Māmii :kiyēē biirēēnoo :alake choo ng'āsē keey kule icheck ku *lēbkēēyik chēē wōōyēch. ⁶ -Māāyēku sinee ng'ālōoliin tēērērēwo, nteenee

10:2 2Kōōr. 13:10 10:4 Room. 13:12; 2Kōōr. 6:7; Ēfēēs. 6:13-17; 1Tēēs. 5:8 10:5 Isa. 2:11-12 10:6 2Kōōr. 2:9
 10:8 2Kōōr. 13:10 10:11 2Kōōr. 13:1-2 10:12 2Kōōr. 3:1 10:13 Room. 12:3; Kala. 2:7 10:16 Room. 15:20
 10:17 1Kōōr. 1:31 10:18 1Kōōr. 4:4-5 11:1 2Kōōr. 11:19 11:2 Ēfēēs. 5:25-27 11:3 Toowu. 3:1-5, 13
 11:4 Kala. 1:6-9 11:5 1Kōōr. 15:10; 2Kōōr. 12:11; Kala. 2:6, 9

ātinyē kiirnatēēt. Ābērē kwookas :akweek kiirnatōonoo kuchurta ām kiy ake tukul nyoo kookeyey :acheek.

⁷ Ara, ki miyaat ā-āmwook lōkōōywēk chēē kāroomēch /āmākēēkwēwoo kiy? Ki miyaat āyib keey ng'wēny sāātōrōōrook? ⁸ Kyaacham kōōruruukwoo :kanisoosyek alake beesaanik sichāā-āmwook lōkōōywēk. ⁹ Nteenee yoo kikēēboontē keey āk akweek ānkubotwoo :kiy, manaanyalaak kuuyu kikōōnōo :mbo ng'eetaabiya choo kikwoonē Maketoonnya kiyēē kyāāmāchē. Kwāāriiboonu keey kule nto -māākoochi chii ake tukul ām akweek nyikiisinto ānkāātāsē taay āyēyē kuu nyooto. ¹⁰ Kubooyiit man, kuu yoo kyaalaach mantaab Kiriistō, māmii :chii mbo akeenke ām yēmēētaab Akaaya nyēē imuuchē kukerektaa amwaay kuu nyooto. ¹¹ Ām nee simaacham toorētēēng'woong'? Ara, kuuyu -māāchāmook? Inkētē :Yēyiin kule āchāmook.

¹² +Maatas taay ayey kiyēē āmiitē āyēyē sāāchoolchi bēy biiko choo māchē kule nto nyōōr bārooyinto nyēē kēē-āyēēchēēnēēch keey ām tukuuk choo intumēērēē :icheek. ¹³ Mā *lēbkēēyik :bichoo chēbo man. Tinyē ng'wiinyaneet ānkuyēyē keey wuu nyēē icheek lēbkēēyikaab Kiriistō. ¹⁴ Māmii :tōsōōsyō ām ng'ālyoontoonoo kuuyu yēyē keey :nkinee Kibrōkōsyoontēēt wuu nyēē inee :nyēē yibu lēbkēēyyēēt. ¹⁵ Kunyi, mēēbērē ng'ālyoo nyēbo kwōng'uut yoo kayey keey :biiko choo yēchinē Kibrōkōsyoontēēt yiisyēēt kuyēk chēē yēyē yiisyēēt nyēbo churtaayēēt. +/Mabokiiruusta bichoo kurubta keey āk wōlēē wuu :ātēbuutēkwaa.

Nyāliluutēk chēē kibuntēē :Bāwulō

¹⁶ Āmwoowook subak kule māyibo :chii kule aberber. Nto yoo mii :chii nyēē isōōtē kule aberber :anii, kumāchāksē kutaacha kuu wōloo /kēētooktooy nyoo berber nto anyuun ang'as keey mbo kisich. ¹⁷ Yoo āng'ālōolē āng'āsē keey, -māāng'ālōolē kuu wōloo kātāng'ālōoltooy :Mokoryoontēēt nteenee, āng'ālōolē kuu chii nyēē berber. ¹⁸ Kuu wōloo ng'āstooy keey :biiko chēē chaang' ām kōōrooni, kany ang'as keey :nkani kuu nyooto. ¹⁹ Kyoocham ōkāsyinē choo bērbērēch kuuyu ōng'oomēch miisin. ²⁰ Nto kubooyiit man, ōkāsyinē mbo choo yēyook ōyēku motwoor, choo sāsunēēnook tukuukwook, choo lātwook, choo yibē keey barak nto mbo choo chuurook. ²¹ Āmuyoot amwaay kule ākoo kikēēkuskusēch kēēyēwook kuu nyooto.

Nto kiyēē ng'āsēē keey :bichoo, ānkoo āng'ālōolē :anii wuu nyēē aberber, kany ang'asee keey :nkani nyooto. ²² Yuutayēek :icheek? Ntēē āyēku :nkani Yuutāyiin. Isrāyēēliik :icheek? Ntēē āyēku :nkani Isrāyēēliin. Bo kōōtaab Abraam? Ntēē ābooyē :nkani kōyooto. ²³ Yēchinē :icheek Kiriistō yiisyēēt? Ntēē āyēchinē :nkani kusiir icheek. (Āng'ālōolē wuu nyēē kāākubunwoo keey :mēt.) Kwaa-am :anii booryēēt kusiir icheek. /Kiikerataanwaa kibtaman kusiir icheek, /kikēēbironwoo kusiir icheek ankyaanamaanunee meet āwut kibtaman. ²⁴ Kiikōōtyōōlēēnōo :Yuutayēek musyāritiitaab anweet kunyil muut. /Kikiityōōloo areet sosom āk sokool ām bārooyin ake tukul. ²⁵ /Kiikēēmōōrēēnōo syaariit kunyil sōmōk /ankeewiireenaa mbo bēsyēēt ake rwoontōōk. Kyāāwēētēē mwēēnkōōsyēk sōmōk kunyēērāktōōs ām araarayta, kyāābuurēē bēsyēēt ake araaray kuyyēech kut wokwiimēn. ²⁶ Kyāāwēēsyētootēē kōōrōōsyēk chēē chaang'. Yooto tukul, kyāāmiitē yēē mii :chii kubo āynōōsyēk, sāsiik, biikaab kōōrēēnyuu āk choo mā Yuutayēek. Kyāāmiitē subak nyēē miyaat ām kiriinkōōsyēk, suurkwēēnēēt, araarayta āk mbo biiko choo yēyē keey kule biikaab Kiriistō. ²⁷ Kyāāyēyiisyē miisin ā-āmē booryēēt ānkyāāchooyēnē bēsyōōsyēk alak. Kyaakas ng'woonintaab kēmēwuut āk melelta ānkyāārukuutē keey kibtaman. Kimāāboontē sirook chēē yēmoo ānkyoomoo :yoomat. ²⁸ Mā choo baateey, āsōōtē miisin wōlēē wuunto :kanisoosyek ām kiriinkōōsyēk tukul. ²⁹ Yoo miitē :chiito nyēē kinyēbēt, kitāānyēbēt :nkani, nto yoo mii :chii nyēē

11:6 1Kōōr. 2:6-16 11:7 1Kōōr. 9:12-18; 2Kōōr. 12:13 11:9 Filib. 4:15-18 11:10 1Kōōr. 9:15-18 11:12 2Kōōr. 11:5; 12:11 11:13 Filib. 3:2; Ng'oong'. 2:2 11:15 Room. 2:6 11:22 Room. 11:1 11:23 Yēyuut. 16:23; 1Kōōr. 15:10; 2Kōōr. 6:5; Ēfēēs. 3:1 11:24 Kiruu. 25:3; Mat. 10:17 11:25 Yēyuut. 16:22; 14:19 11:26 Yēyuut. 9:23-25; 14:5 11:27 2Kōōr. 6:5

kimii wokōōbootē kāāyēnchīnooyēēnyii, kikiikuriikyoo nkani āboot nyeenyuu. ³⁰ Nto yēē ākoo yēmāksē ang'as keey, ang'asee keey tukuuk choo ibooru kuskuusyēēnyuu. ³¹ Inkētē :Yēyiin nyoo kwaaniitaab Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō nyoo tōrōōr ākookoy kule -māāng'wiiynānē. ³² Kimii :chiito ake ng'wēnyuutaab bāytooyiintēēt Areeta nyēē kiiyyoonkyinē *kiriinkēētaab Tamaasko. Kimwooy :chiichoo kule /kēēriib kiriinkoonoo /sikeenama, ³³ nteenee /kikiiyokooytēēnoo tiriisyeetaab tōtēētaab kiriinkoonoo āmiitē mōōntiit. Yooto achililee āwunnyēkyii.

12

Yēyiisyē :kāāmuukēywēēkaab Kiriistō ām wōlēē mii :kuskuusyēēt

¹ Māchāksē atas taay ang'as keey ānkoo mākōōnu kiy. Nteenee, kany ang'alaalee ng'oong'uutēk āk tukuuk chēē kiikōōboorwoo :Mokoryoontēēt. ²⁻³ Ānkētē chiitaab Kiriistō nyēē ām kēnyiisyēk taman āk ang'wan choo kiikukeeyta, /kikeesar ām bārooyinto nyēē kisich kuwo barak ānkurēk. Yoo kitākumii bōōrnyii nto kimāmii kumāānkētē, nteenee inkētē :Yēyiin. ⁴ Kikas ām wōlooto ng'al chēē -/mākyoomu chēē -/mākēēchāmchinē chii kutwech. ⁵ Āmāchē āng'āsēē keey kiy nyēē wuu nyoo. -Māāmāchē āng'āsēē kiyēē kyaayey nteenee, āng'ērēchēē kuskuusyēēnyuu. ⁶ Ānkoo kāālē ang'as keey kubo ng'oong'uutēchoo bo kwōng'uut, -maaberber, kuuyu āmiitē yooto āmwooyē manta. Nteenee ātāyēē keey sukung'leet -meesoot :chii kule akaraam :anii kusiir wōlēē wuu :kiyēē āyēyē āk nyēē āmwooyē. ⁷ Kiikoochi :Kibrōkōsyoontēēt kateet bōōrnyuu nyēē ikōrē simāātōrōōr keey. ⁸ Kyaasaaysaay Mokoryoontēēt kunyil sōmōk kule kōōnēmtoowoo ⁹ nteenee kumwoowoo kule, “Yēmiing' :chamateenyuu kuuyu churtooy :kāāmuukēywēēkyuu ām wōlēē mii :kuskuusyēēt.” Kunyoo, +maang'as keey miisin ām ng'erekweek kubo kuskuusyēēnyuu sukooluumaa :kāāmuukēywēēkaab Kiriistō. ¹⁰ Kiyooto :nyēē yēyoo ang'erech ām kuskuusyēēt, yoo ābuntēē ng'al chēē ng'woonēch, wuuyinwēēk, wusiisyēēt āk nyalil ake tukul kubo Kiriistō. Kunyi, yoo ākāsē keey kule akuskus, ākichoot.

Kyaam mēt Bāwulō :ng'aleekaab Kōōriintēēk

¹¹ Aberber yoo āsilē keey, nteenee akweek :chēē kyōōtōōrchoo, kuuyu akweek :chēē kātōōsiloo. -Māābooyē :anii ng'wēny ām *lēbkēēyichu wōōyēch, ānkoo māāwōō. ¹² Kyāāyēwook ām muytaayēt nyēē nyikiis miisin tukuuk chēē ibooru kule anii :lēbkēēyiintēēt nyēbo man. Kiyēyākiis :tukuuk chēbo kwōng'uut ām kāāmuukēywēēkaab Yēyiin. ¹³ Kiyēē mānāāyibwook akweek ku nyikiisinto, kuu wōloo kyāāyibchintooy kanisoosyek chuut alak. Yēē ākoo ng'ālyoo kis, ōnyōōwoo kaat ām lēēluutyoonoo.

¹⁴ Nto raat kuunyi, āchōboot āruutoochook nyēbo sōmōk āmēēbērē āyibchook nyikiisinto kuuyu -māāmāchē tukuukwook nteenee āmāchook akweek nkit. Mākōnōrchinē :lēēkōōy sikiikwaa kiy, nteenee sikiik :chēē kōnōrchinē lēēkōōk. ¹⁵ Kunyi ang'erechaat miisin āyēyiisyēē tukuukyuu tukul chēē āboontē kubo akweek. Ām nee sōōchāmoo kisich ānkāāchāmook :anii miisin? ¹⁶ Ōmuuchē ocham kule manaayey kunyikisyook :kiy, nteenee imuuchē kumwooy :chii kule kyaaberbeeraak. ¹⁷ Ātēēbē kule ii, kilātu ng'oo :bichoo kyāāyooku kukwa wōloo ōmiitē? ¹⁸ Kyaasaaysaay Tiitō kuchō wōloo ōmiitē kuchōōnto keey ng'eetaabiya ake. Ara kilātwook :Tiitō? Ara -mēēntōōwēēch :Tāmirmiryēēt akeenke āk inee? Nto -mākiirābchinē kēēlto akeenke āk inee ōō?

¹⁹ Ābērē kwōōsōōtē kutēē yooto tukul kule yoo kēēmwooyē kuu nyooto, kēēmiitē kēēyēētē keey. Lēyyē, kōkēēng'aloolē ām kāāmuukēywēēkaab Yēyiin kuu biich chēē kiikunam Kiriistō. Mbo ng'eetaabiya, kēēyēyē kiy ake tukul kēēmāchē kiititiirook. ²⁰ Āmuyoot akas kule yoo āchōōnii āmuuchē ānyōōrwook -mōōmiitē ōbuurē kuu wōlēē

11:29 1Kōōr. 4:11-13; 2Kōōr. 4:8-12; 6:5-10; 2Tēm. 3:11 11:29 1Kōōr. 2:3 11:30 1Kōōr. 1:31 11:31 2Kōōr. 1:23 11:33 Yēyuut. 9:24-25 12:6 2Kōōr. 11:16, 30 12:7 Kāāyiit. 33:55; Āyub 2:6-7; Kala. 4:13-15 12:9 Isa. 40:29-31; Room. 5:2; Filib. 4:13 12:11 2Kōōr. 11:5 12:12 Yēyuut. 13:6-12; 14:8-10; 16:16-18; 19:11-16; 20:7-12; 28:3-6; Room. 15:19 12:13 2Kōōr. 11:7-9 12:15 Filib. 2:17 12:17 2Kōōr. 7:2 12:18 2Kōōr. 2:13

āmāktooy, amēēbērē +mōōng'ērēkyi ng'aleek chēē +maamwaay. Iyiimoo mēt kule wuu nyēē tōōwookuutōōsii, ōtuuyiityinē keey moon, ōnyēērchinē keey, ōsooyinē, ōnchuruurē keey, ōyēyootē seemseemnyee, ō-āwēsyinē keey ānkōōchuunchuuntōōsii. ²¹ Amuyoot mbo kule yoo kāāchōō +mooyeyaa āchus ām taayeetaab Yēyiin nyēē ākoy ānērēēkyi biiko chēē chaang' choo kichoolwookēnootiin amanaaweek kutayee keey martaayeeet āk sikornateet sukutililiitu.

13

Ōrōōtootē soboonwēkwook ankoosatee keey miyootyēēt

¹ Ruutoonyuu :nyiiitēnyī nyēbo sōmōk āchōō wōloo ōmiitē. Kubo kwaak yoo kātook :lēēlis, ānkumwooy :biiko āyēēnku nto ku sōmōk kule kōkāsē kuyēyāktōōs, /kiitiil kule wuu nyooto. ² Miitē :ng'ālyoo nyēē kisimataayeenaak yoo kyāāruutoochook ām baannyuu bo āyēēng'. Kunyoo, tāākētyinē keey ng'ālyoontoonooto ālōō. Amwoowook kule yoo kāāyēēwu, -māāsooyēē chii ake tukul ānku nyoo kichoolwookēnoot, nto nyoo kōtākuchoolwookēnē. ³ Yooto yēē +mookas kule āyēyiisyēē kāāmuukēywēēkaab Kiriistō. -Mēēkuskuusyook keey :inee, nteenee yēyiisyēē kāāmuukēywēēkyii. ⁴ Imuuchē /kiisoot kule kimātinyē kāāmuukēy yoo /kikēēkwēertoochinē murtooywoontēēt, nteenee minyēē raat kāāmuukēywēēkaab Yēyiin. Am kēēlto nyēē wuu nyooto, kēēkuskusēch :nkacheek, nteenee +mābokēyēyiisyēē kāāmuukēywēēkaab Yēyiin am wōlēē ōmiitē.

⁵ Kunyoo, ōrōōtootē keey ankootyemte keey sookas yoo ōtinyē manta. Nto yoo kookas kule -mōōtinyē Yēēsu Kiriistō, kukōōsuuytē am kiyēē kōōtyēmchinē keey. ⁶ Atinyē mooyēēt kule +mookas kule mānāākiisuuytē :acheek am tyēmiisyēēnyoo. ⁷ Kēēsooyē Yēyiin kule osatee keey kiy nyēē miyaat. Kiyēē bo koomānuut ku kule oyey :akweek kiyēē bo man amēēbērē kule /kēēsilēēch acheek. ⁸ Mēēmuuchāksē keekwiil keey āk manta, nteenee māchāksē kēērubē manta. ⁹ Kēēng'ērēkootiin am kuskuusyēēnyoo kātikoo baateey yoo ōkichootiin :akweek. Kēēsooyē :acheek kule ochurte. ¹⁰ Ng'ālyoontoonooto :nyēē yēyoo asir ng'aleechu yoo tāālōō am wōlēē ōmiitē, si nto yoo āyitu mēēbērē chāākōrōmchook am kāāmuukēywēēk choo kikōōnoo :Mokoryoontēēt. /Kiikēēkōōno kāāmuukēywēēchoo ātitiirēēnook, amēēbērē aserweeteenaak.

Kāā-āmiisēēt

¹¹ Ng'ālyoo nyēbo lētuut ii, mbo ng'eetaabiya, ong'erech. Okas kule koochurte, ōkimkimiitu, okany kunoomnyo :mētēwookwook ānkōōkoolyoontōōsii. Yoo kooyey kuu nyooto, +mōōbuurtē keey Yēyiintēētaab chamateet āk kaalyeeet.

¹²⁻¹⁴ Ōtōrōōchē keey nyēē ōng'ērēkyinē keey. Lēyyē, ōnyōōru :akweek tukul bērurtaab Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō, chamateetaab Yēyiin āk sinēntaab Tāmirmiryēnyii. Isubooyook :biikaab Kiriistō tukul am wōli. Chameetaab keey.

Barweet nyēē kisirchi :Bāwulō Kalatyeeek

Taayta

Siriintēēt, kēnyiit nyēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē: Kisirē :lēbkēēyiintēēt Bāwulō barwaani kumii Antyookya ām kēnyiit nyēē /kiisōōtyinē kule ki nyēbo 49 KK, kurub ba-keenke tuuyēēt nyēē ki wōō nyēbo lēbkēēyik ām Yēērusālēm. Kiriinkēētaab Antyookya :nyēē kibo taay kunyōōr biikaab Kiriistō chēē kimā Yuutayeek ānking'ālōolē kuutiitaab Kirikiik.

Kitoowunoot :Bāwulō āk Barnaaba kanisoosyek chēē chaang' ām yēmēētaab Kalatyaa ām Eesya nyoo Mining' (Uturuki) (kasee Yēyuutēk 13:14; 14:23). Nto yu kābēēchi keey :icheek, kutoow :Yuutayeek kereeryaanto chēē ki biikaab Kiriistō kusaaysaay biikaab Kiriistō choo kimā Yuutayeek kule māchāktōōs /kiimuraatan icheek ankurub kiru-utēkaab Yuutayeek. Kiiboorchinēē :Bāwulō Kalatyeeek barwaani kutook kule kimāwuu nyoo.

Kiiboorchinēē :Bāwulō Kalatyeeek kiyēē kiyeyakay ām Antyookya kule kiiburyoong'to :inee Bētērō āk Barnaaba kuuyu kitay :icheek kwoomchiin āk biiko choo /manaakiimuraatan choo Kirikiik. Kiyey mbo :Bētērō kuu nyooto kuuyu kimii kuruutoonu :Yuutayeek choo kiikōōyēnchi Kiriistō chēē ki chōōrōōnuutēkaab Yāākōbō (kasee kur. 2:11-19). King'eeet :Yuutayeek alake lētuunoo chēē ki Farisaayeek chēē kikwoonēē Yēērusālēm kuruutoochi Antyookya ankumach kule kurub :biikaab Kiriistō choo mā Yuutayeek kiruutēkaab Yuutayeek /ankiimuraatan /sikiyiityi icheek wōlēē mii :biikaab Yēyiin (kur. 2:4). Nyēē mā tyaa, kuwo :Bāwulō, Barnaaba āk Tiitō Yēērusālēm subokukāsyiin āk kaniseet nyoo wōō. Twēchē :Bāwulō tuuyooni bo koomānuut ām kurkeetaab 2:1-10 ankusiraat mbo ām Yēyuutēk 15.

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: Kikwa Kalatyaa :Yuutayeek chēē ki kāānēētikaab biikaab Kiriistō ankooneet lōkōōywēk chēē teer ām chēē kikiikooneet :Bāwulō āk Barnaaba. Kunyoo ki ng'ālyoo nyēbo koomānuut kuyeet keey kurubta keey āk kuursēēnyii kuyēk lēbkēēyiintēēt, kursēēt nyēē kimāchōōnēē wōlēē mii :biich nteenee wōlēē mii :Yēyiin. Kwiilē :Bāwulō koobeek kāānēētiisyēētaab Yuutayeek. -Mēēyyoong'unēē :kaararaacheet ng'aleekaab kāāmurootāniisyēēt nto kule /keerub kiruutēkaab Yuutayeek. Iyyoong'unēē kityō yoo kēēyēnchi :chii Kiriistō nyoo kime kubo acheek nto ām kēēlooto, kootyaakteeneech nyēērunātēētaab Yēyiin āk ng'wooninyii. Kuurē :Bāwulō Abraam kule 'tiikiityoontēētaab kāāyēnēēt' nyēē kimii ām kēnyisyyēk 400 /kumānāākiikoochi Muusa kiruutēkaab Yuutayeek. Kuu yoo kichāmē :Yēyiin Abraam kubo kāāyēnēēnyii, kubo nee kōōkiimē :biiko alake kule ākoy kuriib :chiito kiruutēkaab Yuutayeek sukucham :Yēyiin? Ikiimē :Bāwulō wōlēē wuu :soboontaab chiitaab Kiriistō kule: Iyyoong'unēē wōlēē miitē :Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō āk /kēēkoonyit toorētēētaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin.

Ititiirē :barwaani manta nyēbo āriit kule, /kiirāroochēēch kubo chamateetaab Yēyiin yoo kakiikaasee keey Yēēsu. Mābo man :kāānēētutēk alake tukul (kur. 1:7). Kēētinyē kaalyeet ām wōlēē mii :Yēyiin kubununēē kāāyēnchinooyēēt (kur. 2:16) ānkēēyēku lōkōkaab Abraam (kur. 3:7) āk subak biikaab Yēyiin chēbo kāāyēnēēt nyēē lēēl, biikaab Isrāyēēl chēbo man nto chēbo soboontaab tāmirmiryēēt (kur. 6:16). Māmāchāktōōs kumēto :biikaab Kiriistō kaatyaaktaayaanaa (kur. 5:1). Nteenee māmāchāktōōs keeny-eeree kaatyaaktaayaanaa kēēchuunyyēē kiyēē māchē :Yēyiin. Mākūwēch kēēminy ām soboonto nyēē intōōwēēch :Tāmirmiryēēt (kur. 5:16), kuuyu yooto yēē sikiimuuch kiityi-ich mākuutyēētaab chamateet nto ām kēēlooto, kuyityiin :wōlēē māktōoy :kiruutēkaab Muusa (kur. 5:14). Kiruutyēēt nyēbo koomānuut ām kiirōotyēētaab chamateetaab Yēyiin, ku mākuutyēēt nyoo bo Kiriistō (kur. 6:2).

Kyoorōrchi keey :Bāwulō Kalatyek ānkumākyi bērrur

¹ Anii nyoo *lēbkēyiintēt Bāwulō. Āmwoowok kule mēēbērē kitōōloo :biich buch nto ku chii ake tukul āyēku lēbkēyiintēt, nteene nyēē kitōōloo ku Yēesu Kiriistō āk Baaba Yēyiin nyoo kiing'ēētēē Yēesu meet. ² Āsubooyē kanisoosyek tukul chēbo yēēmēētaab Kalatyaa kēēboontē keey mbo ng'eetaabiya tukul.

³ Lēyyē, kōōbēruurook :Baaba Yēyiin āk Mokoryoontēt Yēesu Kiriistō ānkukōōnook kaalyeet. ⁴ Kuu yoo ōnkētē, kiikooyto :Yēesu soboonnyii kubo ng'ōōkiswookikyoo sukuwēēkunēēnēēch wōlēē mii :kāāsōōtēywēēkaab rōkōs chēbo bichēēb kōōroni. / Kikeeyey kuu nyooto kurubta keey āk wōlēē māktōoy :Yēyiin nyoo Baaba. ⁵ Lēyyē, kutōrōriit :Yēyiin ākookoy. Kuwuyiit nyooto!

Kyōōyēbchi yiit kānēētūut chēē miyootēch

⁶ Ng'ētē :mooyēt yoo kaakas wōlēē kyootayte areet akeenke Yēyiin nyoo kikuurook ōminy ām chamateetaab Kiriistō ānkōōwēēkyi keey kānēētūutēk alak ⁷ chēē mā kāroomēch. Kāākōōboor keey man kule mii :biiko chēē mii kōōbootook mētēwoy kumāchē kutubtub lōkōōywēk chēē kāroomēch choo rubtooy keey āk Kiriistō. ⁸ Okany āmwoowok, ānkoo koomwook :chii ām acheek lōkōōywēk chēē teer āk choo kikyoomwook, nto ku *malayikeet :nyēē koom, kunyoolu /bokēētōōrchi wōlēē bo maataab kibchuulyo. ⁹ Kuu yoo kātōōkāsē, okany tāāmwoowok subak: Yoo mii kwoomwook :chii ake tukul lōkōōy chēbo kaararaacheet chēē teer āk choo kikyoomwook :acheek, kunyoolu /bokēētōōrchi wōlēē bo maataab kibchuulyo.

Wōlēē kinyōōrunto :Bāwulō kāāmuukēywēk kuyēk lēbkēyiintēt

¹⁰ Yoo kaamwaay kuu nyooto āmiitē āng'erēēchē biiko? Acha, āmiitē āng'erēēchē Yēyiin. Nto kyāābērē taang'ereech biiko, nto mēēbērē āyēmē tāāyēchi Kiriistō yiisyēt.

¹¹ Mbo ng'eetaabiya, āmwoowok kule lōkōōywēchoo kāroomēch choo kyāā-āmwook mākwonēē wōlēē mii :biich buch. ¹² Mēēbērē kyāākāsēē biich nto kule kiineetaa :chii. Nteene, king'oong'woo :Yēesu Kiriistō.

¹³ Ābērē kyookas wōlēē kyāāwuyē :anii yoo kitāārubē miisin wōlēē wuu :ātēbutēkaab Yuutayek. Kyookas oob wōlēē kyāāwustooy biikaab Kiriistō nyēē kōrōōm miisin ānkāāsyēēmē wōlēē kyāāmuuktooy awaang'te bichooto kutukul. ¹⁴ Kikyāāriib :anii miisin kiruutēkaab mbo kuuko kusiir wōlēē kiriibtooy :Yuutayek chuut alake chēbo bintanyuu.

¹⁵⁻¹⁶ Nteene king'oong'woo :Yēyiin ām chamateenyii ānkēt wōlēē wuu :lakwanyii. Kubooyiit man, kisimkutoola ām chamateenyii nkit /kumānāākēēsicho, ā-āmchinootē biiko choo mā Yuutayek lōkōōywēk chēē kāroomēch kurubta keey āk Yēesu Kiriistō. Mānāāsoom chii kule koonēetaa. ¹⁷ Mānāāwē mbo Yēērusālēēm kule wāātēēbunēē choo kisimkuyēk *lēbkēyik, nteene kyaachuul kēēlto bakeenke ākoy suurkwēēnēētaab Areebya nto yityo, ayeey Tamaasko.

¹⁸ Nto yu kāwokubēk :kēnyiiisyeēk sōmōku kuchakee kākuuro :Yēyiin, atooch ākoy Yēērusālēēm waa-amee Bētērō lōkōōy. Kikiibuurtē keey Bētērō bēsyōōsyēk taman āk muut. ¹⁹ Kyaakas nkinee Yāākōbō nyoo tuubcho āk Mokoryoontēt ānku lēbkēyichochoo āyēēng' baateey chēē kyaakas. ²⁰ Āmwoowok ām taayeetaab Yēyiin kule man :kiyēē āmiitē āsirwook nyēē -māāng'wiynānē. ²¹ Yu kāwokubēk :bēsyōōsyēchoo ām Yēērusālēēm, ayeey ākoy yēēmēētaab Siirya ākoo nyēbo Kiliikya. ²² Kimānāāruutoochi kanisoosyek chēbo Yuuteeya. ²³ Nteene kiyityinē baateey ku lōkōōy /kēēmwooyē kule, “Mii kwoomtootē ra :chiitkiinye kiwusootēēch ng'ālyoontēētaab Yēyiin nyoo kimāchē kule kōōboot.” ²⁴ Kisilto :bichoo Yēyiin kubo kiyēē kiyeyakay ām soboonnyuu.

1:1 1Kōōr. 9:1-2 1:4 Māārko 10:45; Room. 6:1-4; Kala. 2:20; Ēfēēs. 5:2; 1Tēm. 2:6; Tiitō 2:14; Ibu. 9:28; 1Yoowa. 5:19 1:7 Yēyuut. 15:1, 24; Kala. 5:8, 10; 2:4, 21 1:9 Room. 9:3; 1Kōōr. 5:2-5; 16:22 1:10 Room. 2:29; 1Tēēs. 2:4-6 1:13 Yēyuut. 8:3; 26:4-5; 1Kōōr. 10:32 1:14 Yēyuut. 21:20; 23:6 1:15-16 Isa. 49:1, 5; Yēyuut. 9:3-5, 15; 1Kōōr. 15:10 1:18 Yēyuut. 9:22-28 1:19 1Kōōr. 15:7 1:21 Yēyuut. 9:30

2

Kicham :lēbkēyik chuut alake kānēētiisyēetaab Bāwulō

¹ Nto yu kakeeyta :kēnyiisyēk tamanu āk ang'wan, ayeey Yēerusālēēm. Kyāawēētē key Barnaaba ām baani āboontootē key Tiitō. ² Kyāawē Yēerusālēēm kuuyu king'ooong'woo :Yēyiin. Āmiitē wōlooto, āboorchi biiko choo tookunootiin ām kanisa lōkōōywēk chēē kāroomēch choo ā-āmchinootē biiko choo mā Yuutayek. Kyaayey kuu nyooto simāābirtē nkuruukyuu buch. ³ Ānkoo *kimeemuraatanaat :Kirikiintēēt Tiitō nyi kyāawēetooy, / mānāākēēkērchi koong' kule / kiimuraatan / sikēēchāmchi kuyēk chiitaab Kiriistō kuchurta. ⁴ Kimii :biich chēē kikiikukwa Antyookya chēē kimwooyootē kule kimāchāktōōs / kiimuraatan chii / sikēēchāmchi kuyēk chiitaab Kiriistō kuchurta. Kikiikuyey key :bichoo kule kiikōōyēnchi Yēesu ānkurisēēch. Kikiikōōsāb :bichoo bokuyootēch ām tankasta nyēē kiikēēnyōōru kubuntēē :Kāārārookiintēēt Yēesu, sukung'eet kuyeyēch kēēyēku subak motwoor chēbo kiruutēkaab Yuutayek. ⁵ Nteenee mēēbērē kikyooysi key bichoo mbo kisich. Kikeeyey kuu nyooto sōōtēbtē :akweek ng'ālyoontēetaab manta.

⁶ Nto kurubta key biich choo tookunootiin, mānāātāsyi :icheek kiy ām kiyēē ānēētē :anii. (Mā kiy yoo tookunoot :chiito nto mātookunoot kuuyu mākāsunēē :Yēyiin chii wōlēēb saang'.) ⁷ Kikas :bichoo kule / kikēēkōōno anii kāāmuukēywēk ā-āmchinootē biiko choo mā Yuutayek lōkōōywēk chēē kāroomēch kuu yoo / kikiikoochinē Bētērō kāāmuukēywēk kwoomchinoot Yuutayek lōkōōywēk chēē kāroomēch. ⁸ Kiinkēt kule Yēyiin nyoo kiyēyē Bētērō kuyēk *lēbkēēyiintēēt ām wōlēē mii :Yuutayek, ku Yēyiin nyiitēnyi :nyēē kiyēyoo nkani āyēku lēbkēēyiintēēt ām wōlēē mii :biiko choo mā Yuutayek. ⁹ Yu kawokukas :Yāākōbō āk Bētērō kuboonto key Yoowaana choo ki kāāntōōyikaab biikaab Kiriistō kule kiibēruur :Yēyiin yiisyēenyuu, koosubaayaa anii āk Barnaaba kukachamta kānēētiisyēenyoo. Kichāmchiin kule kyoomchi :acheek lōkōōywēk biiko choo mā Yuutayek ānkwoomchi :icheek choo Yuutayek. ¹⁰ Kiyēē kimwoowēch ku kule kiisōōtē biikaab Kiriistō choo bānoon ām Yēerusālēēm, ng'ālyoo nyēē kyāāchōboot miisin ayey.

Wōlēē kikwiilta :Bāwulō Bētērō ām Antyookya

¹¹ Kimii :yēē kiruutoochi :Bētērō Antyookya, nto ābērē akas, kimachuulaat. Yooto asoot kule ākoy akwiil kukāsē :biiko. ¹² Nto kiyēē kiisach ku kule: Kuyitu :Bētērō, kyoomchiintōōs āmiik āk biiko choo mā Yuutayek. Nto yu kabokuyit :biiko alake chēē kikwoonēē wōlēē mii :Yāākōbō, kusatee key :Bētērō wōlēē mii :biiko choo mā Yuutayek, kuuyu kiyywēyē choo mwooyē kule mābooyiitu :chii Kiriistō kuchurta yoo / kamakiimuraatan. ¹³ Kirub :nkicheek Yuutayek alake ātēbuutēkaab Bētērō ānkulumchi :nkinee Barnaaba ng'aleechaata.

¹⁴ Nto ābērē akas :anii kule kimāyēyē :bichoo kurubta key āk wōlēē wuu :manta nyēbo lōkōōywēk chēē kāroomēch, āburyoong'tē Bētērō kukāsē :biiko tukul kule, “Murooni, ānkoo iyēku inyīng' Yuutāyiin, kōmēērūbē :inyīng' kiruutēk tukul chēbo Yuutayek. Kunyoo ii, imuuchē kule nee ikērchi koong' biiko choo mā Yuutayek kurub kiruutēkaab Yuutayek?

¹⁵ Ānkoo kēēyēku :acheek Yuutayek ām yyootēēt amakeekerkeeye biiko alak choo -mēēnkētē kiruutēkaab Yēyiin, ¹⁶ kiinkētē kule -/ mākiitiilchinē chii ake tukul kule churtaat ām taayeetaab Yēyiin kuuyu rubē kiruutēk. Nteenee, / kiitiilchinē kule churtaat kuuyu iyēnchinē Yēesu nyoo Kāārārookiintēenyoo. Kiyooto :nyēē yēyēch :acheek Yuutayek kiikaasee key Kāārārookiintēēt Yēesu sukung'eet / kiitiilweech kule / kēēchurtootiin ām taayeetaab Yēyiin āmēēbērē kubo kule kēērūbē kiruutēk. -/Mākiitiilchinē chii kule churtaat kubo kule rubē kiruutēk. ¹⁷ Yibēēch :Yuutayek

2:1 Yēyuut. 11:25-26 2:2 1Kōōr. 15:2; Kala. 4:11; Filib. 2:16 2:4 1Kōōr. 9:21; Kala. 1:7; 5:1, 13 2:6 Yēyuut. 10:34; Yāāk. 2:1 2:7 Yēyuut. 9:15; Room. 1:5 2:10 Yēyuut. 15:1-29 2:10 Yēyuut. 11:27-30 2:12 Yēyuut. 14:26-28 2:16 Room. 3:21-30; Kala. 3:10-12

alake kule kēechoolwookēnootiin kuuyu kōōkēēmētē kiruutēkaab Yuutayeek sukung' eet kōōtiilwēech :Yēyiin kule kēechurtootiin ām Kāārārōokiintēēt, āmēēbērē kubo kiruutēk. Ara ibooru sōō :yooto kule yēyēech :Kāārārōokiintēēt kēechoolwookēn? Achicha! Māwuu nyoo mbo kisich. ¹⁸Nteenee yoo kaacham subak kule /kiirārōochē chii kubo kule bēng'tēē kiruutēk, āchoolwookēnoot. ¹⁹Kikiikōōtiinyoo nkanii :ng'aleekaab kiruutēk nteenee /kiikiityaakteenaa wōlēē mii kiruutēchoo, sāmīny kubo Yēyiin. ²⁰Kuu yoo kimēē :Kiriistō wuu nyēē kyaameey :nkanii kuu nyooto. Mēētākuwuu :soboonyuu yoo kibo taay, nteenee āboontē ra Kiriistō ām soboonyuu. Soboonto nyēē āminyē ku nyēē ākoosēē keey Lakwataab Yēyiin. Kichama :lakwani kut kōōkooyto soboonyii kubo anii. ²¹Irārōochēech :Yēyiin kubo chamateenyii nkit āmēēbērē kuuyu kēērübē kiruutēk. Kiy :nyoo nyēē -māābākooktooy. Nto ki man kule /kiitiilchinē chii kule churtaat kuuyu rubē kiruutēk, kukime sōō :Kiriistō nyēbo buch?”

3

/Kiirārōochē chii kubo kule ikoosēē keey Yēyiin mēēbērē kuuyu rubē kiruutēk

¹ Ōbērbērēch :Kalatyeeek sōō nyēē tyaa! Kiitaankooyaak :ng'oo ēē? So! Ntēē /kikiiboorwook kutook kiyēē kibur sukumēēchi :Yēesu murtooywoontēēt. ² Lēyyē, ānkōōmwoowoo, kyōōnyōōru Tāmirmiryēētaab Yēyiin kuuyu kyoorub kiruutēkaab Yuutayeek ēē, nto, kuuyu kyōōyēnchi kiyēē /kikyoomwook? ³ Ōbērbērēch nyēē -/mākyoomu. Kyōōtoowunēē Tāmirmiryēētaab Yēyiin, neennyi ōmāchē kule boowaang'tee kāāsōōtēywēēkaab biiko buch! ⁴ Ōmāchē ōmwoowoo kule kyōōnyāliilchē nyēbo buch? Kubooyiit man, kimābo buch. ⁵ Kikōōnook :Yēyiin Tāmirmiryēēnyii ankuyey tukuuk chēē /kiilātē ām wōlēē ōmiitē kuuyu kyōōyēnchi kiyēē /kikyoomwook āmēēbērē kuuyu kyoorub kiruutēkaab Yuutayeek.

⁶ Kiikoosēē keey :Abraam Yēyiin. Yooto, kuchamta :Yēyiin kule churtaat.† ⁷ Kunyi, māchāktōōs ōnkēt kule, biiko choo ikoosēē keey Yēyiin kuu yoo kiyēyē :Abraam, kubo :choo Kiriistō kuchurta. ⁸ Kisimkōōboor :siruutēkaab Yēyiin kule mākōōtiilchi :Yēyiin biiko choo mā Yuutayeek kule imuuchē kuchurta yoo keekaasee keey inee. /Kikiiboorunēē yooto yoo kimwoochinē :Yēyiin Abraam kule, “Mākōōbēruurākiis :biiko tukul chēē mii kōōrēēt kubununēēniing'.”† ⁹ Kunyoo, kōōbēruurākiis :biiko tukul choo ikoosēē keey Yēyiin kuu yoo kiyēyē :Abraam.

¹⁰ Nteenee chubootiin :biiko tukul choo swēē kiruutēk kuuyu mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule, “Chuboot :chii ake tukul nyoo māyēyē tukuuk tukul choo /kikēēsirchi kitaabuutaab kiruutēk.”† ¹¹ Nteenee kubooyiit man, māmii :chii nyēē chāmtooy :Yēyiin kule churtaat kubo kule rubē kiruutēkaab Muusa. Mwooyē :siruutēk kule, “Nyōōru soboonto :chiito nyoo churtooy kubo kaakaaseenyii.”† ¹² Yoo rubē :chii kiruutēk kumāmāchāksē kōōkoosēē keey Yēyiin. Nto chiito nyoo swēē ng'aleekaab kiruutēk, kōōtiinyē nyoo :kiruutēchoo.†

¹³ Kiwālāng'wēech :Kiriistō kēēng'ēētyēē chubiisyēēt nyoo mwooyē :kiruutēk, yoo kichubāktōōs :inee kubo acheek. Mwooyē :siruutēk kule, “Chuboot :chii nyoo /kākiikārtooty keet.”† ¹⁴ Yoo kiwālāng'wēech :Kāārārōokiintēēt Yēesu, /kiibēruur nkicheek biiko choo mā Yuutayeek kuu yoo /kikiibēruurē Abraam. /Kikeeyey kuu nyooto sikēēnyōōru Tāmirmiryēēt nyoo kikuurtoowēech :Yēyiin yoo kakiikaasee keey inee.

Kiruutēk āk kiyēē kiikukuurtoowēech :Yēyiin

2:18 Ēfēēs. 2:15 2:19 Room. 7:6; 6:2-4, 11; Kala. 6:14 2:20 Room. 8:10-11; Kala. 1:4 2:21 Kala. 1:6; 5:4
3:5 Yēyuut. 19:2, 6; Room. 8:9-16; 2Kōōr. 3:6, 17; Kala. 4:6 † 3:6 Toowu. 15:6 3:6 Room. 4:3 3:7 Luuka
13:16; 19:9; Yoowa. 8:39; Room. 4:11-12; Kala. 3:9, 29 † 3:8 Toowu. 12:3; 18:18; 22:18 † 3:10 Kiruu. 27:26 3:10
Room. 4:15; Yāāk. 2:10 † 3:11 Aabak. 2:4 3:11 Room. 1:17; 3:20 † 3:12 Laawi. 18:5 3:12 Room. 10:5
† 3:13 Kiruu. 21:23 3:13 Yēyuut. 4:30; 2Kōōr. 5:21 3:14 Kala. 3:2, 5; 2Kōōr. 1:22

¹⁵ Mbo ng'etaabiya, okany baa, āboorunēēnook ng'aleechu wōlēē kēētēbtooy kwaak: Yoo kāākuyēchiin :biiko āyēēnku kiirootyeet ām kiyēē kāākukāsyiin ānkōōtiinkyi āwut, kumāmii :chii nyēē imuuchē kwiiri. Kerkeey :ng'aleechu āk yooto. ¹⁶ Kikuurtoochi :Yēyiin Abraam kiy āk kesennyaanteenyii. Mēēbērē mwooyē :siruutēk kule keseni-isyekyii wuu nyēē ibooru :yooto kule biiko chēē chaang'. Acha, nteenee ng'āloolēē chiito akeenke yoo mwooyē kule 'kesennyaanteet'[†] nto nyooto ku Kiriistō. ¹⁷ Kiyēē āmiitē ābooru ku nyi: Kiyey :Yēyiin kiirootyeet āk Abraam. Kunyoo, -mēēmuuchē :kiruutēk choo /kibokēēyēyē ām kēnyiisyēk bokolwookik ang'wan āk sosom lētuunoo kuweechweech kiirootyaanaa. Kunyi, -mēēmuuchē kutilta :kiruutēkaab *Muusa kiyēē kiikukurtoowēēch :Yēyiin. ¹⁸ Kikuurtoochi :Yēyiin Abraam ām chamateet kule mākōōbēruur inee. Nto /kikēēnyōōru bēruuroo kuuyu rubē :chii kiruutēk, nto kimēēyyoong'unēē :bēruuroo chamateetaab Yēyiin.

¹⁹ Kibo nee naas :kiruutēk? Okany āmwoowook. /Kikēētās kiruutēk kuuyu choolwookēnē :biiko. Kimāchāktōōs kule kōōbuur :kiruutēchoo ākoy kutook :kesennyaantaanaa kibo Abraam nyoo king'āloolēē :Yēyiin. Kiyey :Yēyiin kiruutēchoo ānkōōkoochi *wōōrkooyoontēēt Muusa kubununēē malayikaanik. ²⁰ Boonto :wōōrkooyoontō kubo kwaak komoswookik āyēēng' chēē iyyoonkyinē. Nteenee akeenke :Yēyiin.

²¹ Ara kimii :Yēyiin kukwiilē keey nkit ām tukuuk chēē kikuurtoochi biiko yoo kikōōnu kiruutēk? Acha, māwuu nyoo mbo kisich! Nto /kikēēkōōnu kiruutēk sukukōōn *soboontaab kibchuulyo, nto kiimuuchē :chiito kutililiit kuchurta ām wōlēē mii :Yēyiin kubo kiruutēk. ²² Nteenee, iboorwēēch :siruutēk kule rātootiin :biiko tukul ām choolwookātēēt. Kunyoo, mākōōkoochi :Yēyiin biiko choo ikoosēē keey Yēēsu Kiriistō kiyoo kiikukuurtoochi.

²³ Kikēērātootiin :tukul ām kiruutēk ānkikirkirēēch :kiruutēchoo ākoy kuchō :Yēēsu nyoo kiikoosēē keey. ²⁴ /Kikēēkōōnēēch kiruutēchoo kuriibootēēch kut kuyit :Yēēsu. Yooto /kiitiilwēēch kule kēēchurtootiin kuuyu kiikoosēē keey inee. ²⁵ Kunyoo, kuu yoo kookiikaasee keey Kiriistō kōmēētākuriibootēēch :kiruutēk.

Lōkōkaab Yēyiin

²⁶ Kyōōyēku :tukul lōkōkaab Yēyiin kuuyu ōkoosēē keey Kāārārookiintēēt Yēēsu. ²⁷ Yu /kabokeepatisanaak ōbooyiitu Kiriistō, oluume keey inee ānkōōnoomnyē āk inee. ²⁸ Mātiny kule ng'oo :ng'oo. Yoo kā Yuutayeeek nto ku choo mā Yuutayeeek, yoo choo motwoor nto choo mā motwoor, yoo murēn nto kooroko, kumāmii :tēērchinooyēēt. Ōyēku :tukul akeenke ām Yēēsu Kiriistō. ²⁹ Kuu yoo ōbooyē Kiriistō, ōyēku lōkōkaab Abraam ānkunyooolu /kēērōōbwook bēruurto nyoo kikuurtoochinē :Yēyiin Abraam.

4

¹ Okany āboorunēēnook kiyi: Yoo tāku mining' :leekwa, kukerkeey āk motwooriin. Ānkoo ku cheechii :tukuukaab kwaan, mātinyē kāāmuukēywēēk ām wōlēē mii :tukuuchoo. ² Mii :inee āwunnyēkaab tilyōōnuutēkyii āk chēē iyyoonkyinē tukuuchoto ākoy /kiikoochi kāāmuukēywēēk kubāw tukuuchoo, ānku bēsyēēt :nyooto nyēē kikiikukwey :kwaan. ³ Yoo kitākubāwēēch :kiruutēk āk ātēbuutēkaab kōōrooni, kikeekerkeeye lēēkōōy choo -mēēmuuchē keey.

⁴ Nto yu kayit :bēsyēēt nyēē /kikiikēēchōb, kukōōn :Yēyiin lakwanyii nyēē kisichē :koorko kumii ng'wēnyuutaab kiruutēkaab *Muusa. ⁵ Kichokootyaakteech acheek choo kikēēmiitē ng'wēnyuutaab kiruutēk sukung'eet kēēyēku lōkōkaab Baaba Yēyiin kuchurta.

⁶ Kuu yoo kēēyēku lōkōkaab Yēyiin, kōōkōōyook :Yēyiin Tāmirmiryēētaab lakwanyii chokōōwutēēch. Tāmirmiryoonooto ku nyoo yēyēēch kēēkuur Yēyiin kule, "Baaba."

† 3:16 Toowu. 22:18 3:17 Chuy. 12:40 3:18 Room. 4:14; 11:6 3:19 Room. 5:20; Yēyuut. 7:53; Chuy. 20:19; Kiruu. 5:5 3:21 Kala. 2:21 3:22 Room. 3:9-30; 11:32 3:25 Room. 10:4 3:26 Yoowa. 1:12 3:28 Room. 6:3; 10:12; 1Kōōr. 12:13; Kolos. 3:11 4:3 Kala. 2:4; Kolos. 2:8, 20 4:4 Yoowa. 1:14 4:6 Room. 8:15

⁷ Kunyoo, -mēētākēyēku motwoor nteenee kēēyēku lōkōkaab Yēyiin. Kunyi, kuuyu kēēbooyē Yēyiin, mākuukōōnēech kiy ake tukul nyoo bo lōkōkyii.

Kinyālilchi :Bāwulō Kalatyeeek sukunam ng'ālyoontēētaab manta

⁸ Yoo kitākutoombo ōnkēt Yēyiin, kyōōbēng'tēē āynātōōs chēē māyēmāksē /kēēku-tunkyinē. ⁹ Nto raat yu kōōnkēt Yēyiin, nto kuuyu kōōkōōnkētook :inee, ām nee yu ōmāchē subak ōyēēchi ātēbuut āk ntāsimumoot choo māyēētyēēchook kiy? Ōmāchē subak tākōōbootook :tukuuchoo? ¹⁰ Ōmiitē baateey ōswēē ōriibē bēsyoōsyēk chēē wōōyēch, nto ārook ākoo kēnyiiisyeēk. ¹¹ Āmuyoot ām wōlēē ōmiitē ōbuurtooy nyēē yoo kaakas, kwāābirtoochook nkuruukyuu nyēbo buch! ¹² Mbo ng'eetaabiya, āsoomook kule ōtēbii kuu anii nyoo kyāāmētē ātēbuutēkaab Yuutayeeek ankaakerkeyiitu akweek choo kimābāwook :kiruutēchoo.

Māmii :lēelis nyēē kyōōyēwooo yoo kyāāyēku too ām wōlēē ōmiitē. ¹³ Ōnkētē :akweek kule nto kimā bōōrnyuu nyi kimakaraam, nto kimānāāchōō wōloo ōmiitē yu kibo taay. ¹⁴ Kiimuuchē kuyeyaak :nyaamburuureenyuu ochweesa nto otayaa. Nteenee, kyootaachaa wuu nyēē kyāāyēku *malayikeetaab Yēyiin, nyēē wuu nyēē ki :anii Kāārārōokiintēt Yēēsu bakeenke. ¹⁵ So! Kookwaamaak :nee ra? Kiba ānō :ng'erekweechaakwook kyōōboontē yu kibo taay? Āmwoowook kubooyiit man kule kyōōbāybāyēch nyēē nto kiimuuchāktōōs, nto kyōōlōōtu koonyekwook ānkōōkōōnoo. ¹⁶ Kunyoo ii, ara kwōōyiboo āyēku buunyoo ām wōlēē ōmiitē kuuyu kwāāmwoowook manta?

¹⁷ Mii kusyēēmē :bichoo mākwōok orub kiruutēk kule kusaaysaayaak ōchāmchi ng'aleekwaa āmēēbērē kubo ng'al chēē kāroomēch. Nteenee māchē kusateenaak wōlēē āmiitē :anii sukung'eet oroob i cheek. ¹⁸ Karaam yoo kēēnēmchi keey :chii ām akweek ng'ālyoo kātikoo baateey kubo kāroomnyoo. Ōyēyē kuu nyooto ākookoy āmēēbērē baateey yoo kēēboontē keey. ¹⁹ Biikyuu chēē āchāmē, kuu yoo āmē cheebyoosya :moo yoo mākusich, kumii kung'woonchoo :nkani kuu nyooto ākoy kut akas kule kōōkich ām Kāārārōokiintēt. ²⁰ Ābērē nto kākēēboontē keey, sārēēkunēē mukuulēyto yoo āng'ālōolwook, kuuyu āmoo mēt :ng'aleekwook.

Lōkōkaab koorkēētaab kayta āk chēbo koorko motwooriin

²¹ Nto akweek choo ōmāchē kubāwook :kiruutēk ii, -mōōnkētē kiyēē mwooyē :siruutēkaab *Muusa? ²² Siraat kule kiboonto :Abraam wērikyii āyēēng'. Kisichē ake :koorkēētaab kayta kusich nyiin ake :koorko nyēē motwooriin. ²³ /Kikēēsich wēeroo kibo koorko nyēē motwooriin kurubta keey āk kāāsōōtēyēwēēkaab biiko buch. Nteenee /kikēēsich nyēbo koorkēētaab :kayta kurubta keey āk kiyēē kikuurto :Yēyiin.

²⁴ /Kikiuwuuytēē kooruuchoo ng'al. Kerkeey :kooruuchoo āk kiirōōtiisyeēk āyēēng'. Kiirōōtyeet nyoo kibo taayta nyoo /kikēētoowunēē Tulwēētaab Sinaay* kukerkeey :nyoo āk *Akaar. Kwoonēē nyooto :lēēkōōy chēē motwoor. ²⁵ /Kikiuwuuytēē Akaar tulwoonoo bo Sinaay ām kōōrēētaab Araabuuk nto nyooto ku Yēērusālēēm nyi bo raat nyoo motwoor :biikyii ām kiruutēk. ²⁶ Nteenee kerkeey :Yēērusālēēm nyoo bo kibkōōnkōy āk koorkēētaab :kayta nyoo mēēbērē motwoor :biikyii ānku inee ku moomo nyēēnyoo acheek choo kiikiiyēnchi Kiriistō. ²⁷ Mwooyē :siruutēk kule:

“Ing'erech wē, koorko nyēē sōōn,
nyoo mēnēēsich leekwa.

Ichirirēn miisin

:nyoo maneekas ng'woonintaab leekwa.

Tyaa sōō :lēēkōōy chēbo :koorko nyoo lōōlēnoot!

Makuchaang'iit kusiir chēbo nyoo kānyōōr saannya.”†

4:7 Room. 8:17 4:8 1Kōōr. 8:4-6; 12:2 4:9 Kolos. 2:20 4:10 Room. 14:5; Kolos. 2:16 4:11 Kala. 2:2; Filib. 2:16; 1Tēēs. 3:5 4:12 1Kōōr. 9:19-21 4:13 Yēyūut. 14:19 4:17 Kala. 1:7 4:19 1Tēēs. 2:11 4:22 Toowu. 16:15; 21:2-3 4:23 Toowu. 16:1-5; 17:16-21; Room. 9:7-9 * 4:24 /Kikēēkōōnunēē kiruutēkaab Muusa Tulwēētaab Sinaay. 4:24 Chuy. 19:3—24:18; Kala. 3:23; 4:1; 5:1 4:26 Ibu. 12:22; Ng'oong'. 21:2 † 4:27 Isa. 54:1 4:27 Toowu. 15:5

²⁸ Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya, okerkeeye :akweek Isaka wēeroo bo koorkeētaab :kayta, kuuyu /kikēēsichook kurubta keey āk kiyēē kikuurto :Yēyiin. ²⁹ Kuu wōloo kiwuu :ng'aleek ām taay, kuwuu nyooto mbo raat. Ng'ēētē :choo /kikēēsich kurubta keey āk kāāsōōtēyēwēēkaab biiko buch kuwus choo /kikēēsich ām kāāmuukēyēwēēkaab Tāmirmiryēēt. ³⁰ Nteenee, mwooyē nee :siruutēkaab Yēyiin kurubta keey yuutēyu? Mwooyē kule, “Ikwetee koorcoonoo motwooriin kayi kuboonto keey wēeroonyii. Mākoy kuyemta :wēeroo bo koorcoonoo kiy āk wēritaab koorkeētaab kayta.”† ³¹ Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya, -mākēēbooyē :acheek koorko motwooriin, nteenee kēēbooyē koorkeētaab :kayta.

5

-Matookany kubāwook :kiruutēk

¹ Yoo kiityooktook :Kiriistō, kimāchē kule simātākōōtiinyook :kiruutēk. Kunyi, ōkiilchi kaatyaaktaayaanaa -amookany /kiiwutēēnook subak muchōōkiitaab motwoornātēēt. ² Ōyēbchi yīit ng'aleekyuu. Āmwoowook :anii Bāwulō kule yoo koocham */kiimuraatanaak kule sukuchamtaak :Yēyiin, māyētyēēchook kiy mbo kisich :meetaab Kāārārookiintēēt. ³ Nto subak āmwoochinē chii ake tukul nyoo chāmtooy keey /kiimuraatan kule, yoo kayey kuu nyooto, kumākyinē kuriib kiruutyēētaab Yuutayeeek kumukuul. ⁴ Nto akweek choo ōbērē kuchamaak :Yēyiin kule ōchurtootiin kuuyu ōrubē kiruutēkaab Yuutayeeek, kyōō-irīi tilyaanateet āk Kiriistō. Kyoochuchuyee keey chamateet nyoo kiirāroochēēnook :Yēyiin. ⁵ Kēētiyēē keey :acheek Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule +mākēēnyōōru soboontaab kibchuulyo, kuuyu kiikoosēē keey Kāārārookiintēēt. ⁶ Yoo /kakiimuraatan chii nto yoo /kamakiimuraatan, kumā kiy ām wōlēē mii :Kāārārookiintēēt Yēēsu. Nteenee kiyēē bo koomānuut kookaasee keey :chii Kāārārookiintēēt ānkuboonto chamateet.

⁷ Kyōōmiitē ōlābātē nyēē karaam. So, ng'oo subak :nyēē king'emaak otay ng'ālyoontēētaab manta? ⁸ Māchōōnēē :ng'ēmiisiyēēt nyēē wuu nyoo wōlēē mii :Yēyiin nyoo kikuurook ōyēku lōkōkyii. ⁹ Yēyē :muumaryaanto nyēē kisich mayyeeek tukul kukuut. Kunyi, imuuchē :ng'ālyoo nyēē mining' kuweechaak nkakweek tukul. ¹⁰ Ātinyē man ām Mokoryoontēēt kule mēēbērē +moosoot ām kēēlto ake. +/Mākiing'woonchi chiito nyoo kēēbotbootook nyēē mātiny kule ng'oo :chiichoo. ¹¹ Mbo ng'eetaabiya, nto kitāāmiitē ānēētook kule ākoy /kiimuraatan chii sukuyēk chiitaab Kiriistō, nto mēēbērē /tākēēwusoo. Nto kiwuu nyooto, nto ki buch aneet meetaab Yēēsu ām murtooywoontēēt nyoo iyīmē icheek mētēwoy. ¹² Ābērē nto bokuchwenta keey :bichoo mii kōōyīimook mētēwoy.

Soboontaab Tāmirmiryēēt āk nyēbo kōōrēēt

¹³ Nto kurubta keey āk akweek ii, mbo ng'eetaabiya, ōkuurootiin āmēēbērē tākubāwook :kiruutēk nteenee, mayeyaak :yooto ō-āsyi keey muchastaab bōōrwoonikwook. Ōyētyēēchinē keey ām chamateet. ¹⁴ Iyumē kiruutēk tukul :kiruutyoonoo mwooyē kule, “Icham laatyeeeng'uung' kuu wōloo ichāmtooy keey.”† ¹⁵ Osaan ōloong'tēē keey āmōō-āmē keey nkosyur, kuuyu ōmuuchē owaang'te keey.

¹⁶ Āmwoowook nanyuun kule ōbēēsyētēē Tāmirmiryēēt simatwaaraak :muchastaab bōōrwoonikwook. ¹⁷ Kwīlē keey :muchastaab bōōrwoonik āk Tāmirmiryēēt. Kunyi itooyēēnook :muchastaab bōōrwoonik orub Tāmirmiryēēt. Nteenee mwoowook :Tāmirmiryēēt kule -moorub tukuuchoo miyootēch, simooyey kiyēē māchē :moonikwook. ¹⁸ Kunyi, yoo intōōwook :Tāmirmiryēēt, mēēbērē tākubāwook :kiruutēk.

4:29 Toowu. 21:9 † 4:30 Toowu. 21:10 5:1 Kala. 2:4; 4:5, 9; 5:3, 13 5:3 Room. 2:25; Kala. 3:10-12; Yāāk. 2:10 5:5 Room. 8:4; Kala. 2:16 5:6 1Kōōr. 7:19; Kala. 3:28; 6:15 5:8 Kala. 1:6-7 5:9 1Kōōr. 5:6 5:10 Kala. 1:7 5:11 1Kōōr. 1:23; Kala. 6:12 5:13 1Kōōr. 6:12; 10:23-24; 1Bēt. 2:16 † 5:14 Laawiik 19:18 5:14 Mat. 22:36-40; Room. 13:9; Yāāk. 2:8 5:17 Room. 8:2-13; Kala. 5:25 5:18 Room. 6:14; 7:4

¹⁹ Tookunootiin :yēyuutēkaab chii nyēē muchāsiin nto chooto ku: martaayeet, soboonto nyēē mā tiliil, sikornateet, ²⁰ kutunkyinooyēētaab āynātōōs, sookēyēēk, wēchēētaab keey, wookuutyēēt, yoo mēēchinē ake :moo kubo kiyēē boonto :ake, nyēērunātēēt, sooyānānēēt, bcheyeetaab keey, kaankweleet, ²¹ tuuyintaab moo, bōōk-itēēt, sookwoonuut chēē /kyoomē kut /bokiikēēytēē āk alak chēē kerkeey āk chooto. Lēyyē, āmwoowook kuu yoo kyāamwoowunoonwook, kule ōriib keey kuuyu mānyōōru :choo rubē ng'aleechu ātēbto ām Kaab Yēyiin.

²² Nteenee, kiyēē yibu :Tāmirmiryēēt ku chamateet, ng'erekweek, kaalyeet, muytaayeet, ntusātēēt, karaamateet, kaakaaseet, ²³ yibēētaab keey ng'wēny āk riibēētaab keey. Māmii :kiruutyoo ake tukul nyēē kwiilē ng'aleechu. ²⁴ Kiikubakaakta :biikaab Kāārārōokiintēēt Yēēsu muchastaab bōōrwoonikwaa āk tukuuk chēē miyootēch chēē mächē :moonikwaa. ²⁵ Kuu yoo kōōkukōōnēēch :Tāmirmiryēēt soboonto nyēē lēēl, okany kēēbēēsyētēē Tāmirmiryoonoo. ²⁶ Kunyoo, -mōōkānyē kēēng'asē keey āmākēēchiwēnootē biiko alak nto kiituuyiityinē keey moon.

6

Ōyēchinē chii ake tukul nyēē karaam

¹ Mbo ng'eetaabiya, yoo kayey :chii ng'ōōki, -moosyool nteenee ōyisu muut :akweek choo ōkichootiin ām Tāmirmiryēēt ānkōōriibē keey simōōsuuchi :nkakweek ng'ōōki. ² Ōyēētyēēchinē keey yoo kānyikisyook :ng'ala. Yoo !kooyey kuu nyooto, +mootyich kiyēē mwooyē :mākuutyēētaab Kiriistō. ³ Yoo isōōtē :chii kule inee ku anum āmēēbērē wuu nyooto, kākwēerto keey :nyoo. ⁴ Māchāktōōs :chii ake tukul kōōrōotootē ātēbutēkyii. Yooto, makung'erech kubo kiyēē kiikuyey āmēēbērē kule kēēkuykuuyēē keey kiyēē kiikuyey :chiito ake. ⁵ Kālābē :chii nyalilnyii nkit.

⁶ Biich alak tukul choo /kēēmiitē /kiinēētē ng'ālyoontēētaab Yēyiin, kumāchāktōōs kuyēmtooy tukuuk chēē boonto āk kānēētikwaa.

⁷ -Mookany /kiiberbeeraak. Māmii :chii nyēē imuuchē kuchiiraneē Yēyiin. Kiyēē choonē :chii kukēsē kiyooto. ⁸ Nyoo choonē muchasta, kukēsē meet. Nto nyoo choonē ng'aleekaab Tāmirmiryēēt, kukēsē *soboontaab kibchuulyo. ⁹ -Mookany kēēchoosyē kēēyēyē chēē kāroomēch, kuuyu yoo kayit :āsiiwēk chēē kiikuchōb :Yēyiin, mākutuwēnēēch yoo kāmākēēnyēbēt. ¹⁰ Kunyoo, kuu yoo tākēēboontē bārooyinto, okany kēēyēyē tukuuk chēē kāroomēch ām wōlēē mii :biiko tukul ānku miisin, ām wōlēē mii :choo kiikōōyēnchi Yēyiin.

Ng'aleekaab lētuut

¹¹ Okasee siruutēchu wōōyēch kule anii nkit :nyēē āmiitē āsirwook.

¹² Biiko choo mächē kōōboorunēē wōlēēb saang' kule kāroomēch :choo mii kukērchook koong' kule */kiimuraatanaak. Yēyē :bichoo kuu nyooto /simākēēwus kubo murtooywoontēētaab Kiriistō. ¹³ Ānkoo kuwuu nyooto, māriibē :bichooto /kiimurootānē kiruutēk tukul, nteenee mächē kule /kiimuraatanaak sukung'eet kung'asee keey murootāniisyēēng'woong'.

¹⁴ Lēyyē, mākooy ang'erechee kiito ake, nteenee āng'erēchēē murtooywoontēētaab Mokoryoontēēnyoo Yēēsu Kiriistō. Kiikuyeya :meetaab Yēēsu ām murtooywoontēēt akas kule buch :soboontaab kōōrooni ānkāyēku :nkani buch ām wōlēē mii :soboontoo. ¹⁵ Māyēētyēēchinē kiy yoo /kakiimuraatan chii nto yoo /kamakiimuraatan. Nteenee kiito nyēbo koomānuut ku kunyōōr :chiito soboonto nyēē lēēl. ¹⁶ Lēyyē, kōōkoochi

5:21 Māārko 7:21-22; Room. 1:28-32; 1Kōōr. 6:9-10; Ēfēēs. 5:3-8; Kolos. 3:5-8; 1Tēm. 1:9-10; 2Tēm. 3:2-4; 1Bēt. 4:3
5:22 Ēfēēs. 5:9 5:24 Room. 6:6; Kala. 2:19; 6:14; Kolos. 3:5; 1Yoowa. 3:6 5:25 Room. 8:4; 1Kōōr. 6:19; Kala.
5:16 5:26 Room. 12:10; Filib. 2:3 6:1 Mat. 18:15; 1Kōōr. 10:12; Yāāk. 5:19 6:2 2Kōōr. 11:29 6:3 1Kōōr.
4:7 6:5 Room. 14:12 6:6 Room. 15:27 6:7 Āyub 4:8; Kāālēw. 22:8-9 6:8 Room. 8:6, 13 6:9 2Tēēs. 3:13
6:10 Yoowa. 13:34; Room. 12:10; 14:15; 1Kōōr. 8:1; 2Kōōr. 8:7-8; Kala. 5:6, 13-14; 1Tēēs. 3:12; 4:9; 1Bēt. 1:22; 2Bēt. 1:7
6:11 1Kōōr. 16:21 6:12 Kala. 5:2, 11 6:14 1Kōōr. 1:23, 29, 31; 2:2; Kala. 2:19 6:15 2Kōōr. 5:17; Kala. 5:6

:Yēyiin kaalyeet biiko tukul choo rubē ng'aleechu ānkōōbēruur. Bichooto ku biikaab Yēyiin chēbo man.

¹⁷ Kunyoo, matakukwiilaataa :chii kung'etee ra kuwo taay kuuyu āboontē bēēruutook ām bōōrnyuu chēē kyāānyōōru kubo Yēesu.

¹⁸ Mbo ng'eetaabiya, kōōbēruurook :Mokoryoontēenyoo Yēesu Kiriistō. Kuwuuyiit nyooto.

Barweet nyēē kisirchi :Bāwulō Ēfēēsēēk

Taayta

Siriintēēt, kēnyiit nyēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirē: Kisirē :Bāwulō barwaani kurataat ām Rooma ām kēnyiit nyēē /kiisōōtyinē kule kibo 60 KK. Ki kiriing' :Ēfēēsō nyēē wōō ām yēēmēetaab Eesya nyi /kēēkuurē ra kule Eesya nyēē Mining' ānki mātēēbēēt nyēē wōō nyēbo mung'aareet. Kiibuur :Bāwulō Ēfēēsō nyēē lōō ām ruutoonyii nyēbo sōmōk ankoomuuch kutoow kaniseet nyēē kichokukiimiit miisin ām wōlooto. Nyēē mā tyaa, /bokēetoow kanisoosyek ām kiriinkōōsyēk chēē ki lēēkitēch. Barwaani bo Ēfēēsō ku nyēē /kēēmāchē kuyityi kanisoosyek tukul ām Eesya nyoo Mining'. Yoo /kākēēnyōōr barwaani, kumāchāktōōs /kēēsumānchi biikaab Kiriistō.

Kiyēē mii āriit āk kiyēē āmu: Makerkey :barwaani bo Ēfēēsō āk bārōōnōōkaab Bāwulō chuut kuuyu māwuulyēē ng'aleekaab kāānēētiisyō nyēbo lembech nto kāāyimuutēk alak ām wōlēē mii :biikaab Kiriistō. Kisirē :Bāwulō barwaani kumāchē kooyeesta keyy :soboontaab tāmirmiryēēt nyēbo biikyii chēē makusuman sukung'eet kōōnkēt ām kēēlto nyēē karaam kiyēē mākyinē icheek :Yēyiin kurubta keyy āk kaararaacheet. I-ārōōru :barweet ām kēēli wōlēē kiwuu :chōbuutēkaab Yēyiin kurubta keyy āk kaararaacheet kumānāatoow kuyey barak āk ng'wēny, kubuntēē kiyēē kiyeyakay ām yoo kibo Kolkoota ānkuwo kuu nyooto ākoy tabantaab kōōrēēt yoo /kiisyēēntooy rōkōs. Iboorchinē :Bāwulō biikyii choo kāsē ng'aleechu kule miitē kuboortōōs :rōkōsto āk kāroomnyēēt nto nyooto ku booryēetaab Buunyoontēēt āk Yēyiin (kur. 6:12). Kuu yoo kēēyēku bōōrto akeenke, /kiikēēkuurtoowēēch biirtooyiisyēēt ām booryoononyii.

Iboorunēē barwaani kēēlwookik chēē teer ām wōlēē wuu :tilyaanateet nyēē mii kwēēnuutaab biikaab Kiriistō āk Mokoryoontēēng'waa. /Kikiiboorunēē kāāburtaab murēnēēt āk koorkēenyii, bōōrto nyēē mētīt ku Kiriistō, kōōto nyēē tolochta ku Kiriistō āk alak. Itēryēēchēē kāākiimēēt kule kēēminyē ākookoy ām soboonto nyēē ing'erēēchē Kiriistō.

Kyoorōōrchi keyy :Bāwulō biikaab Ēfēēsō ānkumākyi bērrur

¹ Anii :nyoo Bāwulō nyēē kitoola :Yēyiin āyēku *lēbkēēyiintēetaab Kāārārookiintēēt Yēēsu. Āsirwook lōkōōywēchu akweek biikaab Kiriistō chēbo *kiriinkēētaab Ēfēēsō choo kyōōyēnchi Kāārārookiintēēt Yēēsu. ² Lēyyē, kōōbēruurook :Baaba Yēyiin ānkōōnyōōru kaalyeet ām wōlēē miitē :inee āk Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō.

Kichōb :Yēyiin /kiiraraach biiko

³ Kusilākoy :Yēyiin nyoo kwaaniitaab Mokoryoontēēnyoo Yēēsu Kiriistō. Kukōōnēēch :Yēyiin bērrur ake tukul nyēbo soboontaab Tāmirmiryēēt kubununēē Kiriistō. ⁴ Kisimkutooleech :Yēyiin / kumānāākēetoow kōōrēēt kubununēē :Kāārārookiintēēt sukung'eet kēētililiitu nyēē -mākēētinyē miyootyo ake tukul ām taayeenyii. ⁵ Kisimkootiil :Yēyiin ām chamateenyii kule kēēyēku lōkōkyii kubununēē Kāārārookiintēēt Yēēsu. Kiyey yooto kuu wōloo kimāktooy nkityōōniin. ⁶ Okany kiitōrōōr Yēyiin kubo bērruroo wōō nyoo kiikurōōbwēēch kubununēē lakwanyii nyoo chāmē :inee. ⁷ Kiikuwālāng'wēēch :Kāārārookiintēēt ām korotiikyii choo kiwasta, nto yooto /kukōōkēēnyōōwēēch kaat ām choolwookātēenyoo. Chāmēēch sōō :Yēyiin nyēē tyaa! ⁸⁻⁹ Ām chamataani wōō, kiiboorwēēch chōbēenyii nyēē kiyeelaat. Kirōōbwēēch kiirnātēenyii ankuyeyeech kiinkēt kiyēē kimāchē kuyey kubununēē Kiriistō. Kiitiil kuyey kuu nyooto kuuyu kikas :inee nkityōōniin kule ki karaam. ¹⁰ Kiito nyēē kiikuchōb

:Yēyiin ku kule Kiriistō :nyēē mākuuyis ānkubāw tukuuk tukul chēē mii barak āk ng'wēnyoo yoo kāyityiin :bēsyōōsyēk chēē yēmootiin.

¹¹ /Kisimkeekweyech ām Kiriistō kēēbooyiitu Yēyiin nyoo ityiichē tukuuk tukul kurubta keey āk wōlēē kikiikusatita āk wōlēē kimāktooy. ¹² Kunyoo, māchāktōōs :acheek Yuutayeek choo kisimkiikēnēē keey chōōnēētaab :Kāārārookiintēēt, kēēsiltōoy Yēyiin kubo wōōyinnyii. ¹³ Kyōōyēnchi :nkakweek choo kimōōyēku Yuutayeek yoo kyōōnāmē ng'ālyoontēētaab manta nyoo irāroochē biich. Yu kābōōyēnchi Kiriistō /keeng'oocheenaak Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyoo /kikiikēēkuurtoowook /sikiinkētēēnook kule obooyē Yēyiin. ¹⁴ Yu /kikēērōōbwēēch Tāmirmiryēēt, ki kereeryaan-teet :nyooto nyēbo nyoo +mākēēnyōōru ām bēsyēēt nyoo /kiityooktēēch acheek choo kēēbooyē Yēyiin. Kēēsiltē Yēyiin kubo wōōyinnyii.

Kisoochi :Bāwulō biikaab Kiriistō chēbo Ēfēesō

¹⁵ Kyaakas kule ōkoosēē keey miisin Mokoryoontēēt Yēesu ānkōōchāmē biikaab Kiriistō. ¹⁶ Kunyi, kimāākustooy ābirchi Yēyiin kōōnkōy yoo āsoowook. ¹⁷ Āsooyē kibtaman Baaba Yēyiin nyoo boonto lēbkēēyyēēt ānku kwaaniitaab Mokoryoontēēnyoo Yēesu Kiriistō kule kukōōnook kiirnātēēt ānkung'oong'wook ōnkēt wōlēē wuu :inee. ¹⁸ Āsooyē subak kule kusēw :mētēwookwook sōōnkēt kule ōkēnēē keey miisin kiyoo kiikukuurtoowook :Yēyiin kule sukurōōbwook āk mbo kule sookas wōlēē tēē :bērurto nyoo kyōōnyōōru :akweek āk biikaab Kiriistō tukul. ¹⁹ Āsooyē mbo subak ōnkēt wōlēē tēē :nyikiisinto nyēbo kāāmuukēywēēk chēē mii kuyēyiisyēē :Yēyiin ām wōlēē kēēmiitē :acheek choo kiikiyēnchi inee nyēē māmii :kiyēē /kiuwuuytēē. ²⁰ Kiyēyiisyēē :Yēyiin kāāmuukēywēēchooto, yoo kiing'ēētēē Kiriistō meet ankuyey wokutēbunēē āwunyii bo taay ām kibkōōnkōy kubāytooyiis :tukwaay. ²¹ Bāytooy :Kiriistō chii ake tukul nyēē bāytooyiin ām barak, biiko tukul choo bo kāāmuukēywēēk āk mokorēēnik tukul. Inee :nyēbo kāāmuukēywēēk chēē wōōyēch miisin kusiir alak ām kōōrooni āk mbo ām kōōrēēt nyoo mākuuchō. ²² Kiikōōkoochi :Yēyiin Kiriistō kubāw kiy ake tukul ankuyey inee kuyēk kāāyooong'iintēētaab biikaab Kiriistō. ²³ Biikaab Kiriistō ku bōōrtaab Kiriistō. Inee :nyēē yēyē bōōroo kuchurta ānku inee nyēē yēyē kiy ake tukul kuchurta ām wōlto ake tukul.

2

/Kēērōōbwēēch soboonto nyēē lēl ām Kiriistō

¹ Ām taay, kikyōōbēku ōsobchootiin kubo ng'ōōkisto nyēē kyōōboontē, ² yoo kitōōrubē ātēbuutēk chēē nāmē keey āk soboontaab kōōrooni āk mbo chēbo bāytooyiintēētaab tāmirmirook chēē miyootēch ām wōliin bo barak. Bāytooyiintonoo :nyi mii kuyēyiisyēē choo mākāsynē Yēyiin. ³ Kikeekerkeeye :nkacheek tukul āk bichooto. Kitōōrtēēch :muchastaab bōōrwoonikyoo ānkikēērubē miisin kāāsōōtēywēēkaab tukuuk chēē miyootēch. Kuu wōlēē wuu :biiko alake, kinyoolchēēch nkacheek kēēnyōōru ng'wooninto nyēē /kimākiing'woonchi bichooto.

⁴ Nteenee kuuyu chāmēēch :Yēyiin miisin ānkuriirēēnēēch kuyitita, ⁵ kukōōnēēch soboonto nyēē lēl ām Kiriistō. Ānkoo sinee kikiikēēbootyē kubo ng'ōōkisto nyēē kikēēboontē, kooraraacheech ām chamateenyii. ⁶ Kiikoong'eeteeneech :Yēyiin meet āk Kāārārookiintēēt Yēesu ānkōōyoomēēch āk inee sikēēbāytooyiisyē :tukul ām barak, ⁷ sukōōboorunēē yooto ām bēsyōōsyēk choo kwoonii kule chāmēēch miisin nyēē māmii :kiyēē /kiuwuuytēē. Kiiboowēēch chamataanaa kubununēē Kiriistō. ⁸ Yēyiin nkityō :nyēē kiyēyook /kiiraraachaak kubununēē chamateenyii yoo kyōōkoosēē keey inee. Mēēbērē kyōōbirtoochi nkur nteenee kiy :nyoo nyēē kirōōbu :Yēyiin. ⁹ Kunyi, mang'as

1:10 Ēfēes. 1:22; Kolos. 1:16, 20 1:14 Yēyuut. 19:2, 6; 2Kōōr. 1:22 1:20 Yēyuut. 2:32-33 1:21 Room. 8:38; Kala. 4:8-9; Ēfēes. 6:12; Kolos. 1:13, 20; 2:9-10, 15, 20 1:22 Ēfēes. 1:10; 4:15; 5:23; Kolos. 1:18; 2:19 1:23 1Kōōr. 12:27; Ēfēes. 2:16; 4:4-16, 25; 5:30; Kolos. 1:18; 2:19; 3:15 2:1 Room. 5:12; Kolos. 2:13 2:2 2Kōōr. 4:4; Ēfēes. 6:12 2:3 Ēfēes. 5:6; Kolos. 3:7 2:4 Room. 8:39 2:5 Room. 3:24; Kolos. 2:13 2:6 Ēfēes. 1:3; Kolos. 2:12; 3:3-4 2:8 Kala. 2:16

keyy :chii kule /kikiiraraach, kuuyu mēebērē kibirtoochi kiyoo nkur. ¹⁰ Yēyiin :nyēē kiyeyeech kēyēku cheechii. Nto kuu yoo kēyēku cheechii, kumākwēech kēyēyē tukuuk chēē kāroomēch choo kisimkuchōbwēech kubununēē Kāārārookiintēēt Yēesu.

Kiichoomnyo :Yēyiin Yuutayeeek āk choo mā Yuutayeeek

¹¹ Ōnkēt kule -mōōyēku Yuutayeeek :akweek ām yyootēt. Kuurook :choo /kiimurootānē kule 'chēē -/mākiimurootānē' (kiy nyēē /kēyēyēē āwuun buch). ¹² Okas kule kimānōōnkēt Kiriistō yu kibo taay, /ankikiikeekertaak saang' nyēē ki mākooy ōnyōōru bērrurtaab *Isrāyēēl nyoo kiikukuurtoochi :Yēyiin biikyii. Kikyōōminy kōōrooni nyēē māmii :kiyēē tōōkēnēē keyy āmōōnkētē Yēyiin. ¹³ Kyōōlōōyēch :akweek ām wōlēē mii :Yēyiin yu kibo taay. Nteenee /kōōkēkwērwook raat ōlēēkityi Yēyiin kubununēē korotiikaab Yēesu.

¹⁴ Inee nkityōōniin :nyēē kiyibchi Yuutayeeek āk choo mā Yuutayeeek kaalyeet ānkiikōō-tuuyo bōrōryōōsyēchooto tukwaay kuyēk kiito akeenke. Kiikubut tōōtēēt nyoo kiyibu buunyoontiit. ¹⁵ Yu sukuyeyakay kuu nyooto, kiikooyto :Kāārārookiintēēt soboonnyii sukoowaang'tee kiruutyēētaab Yuutayeeek āk mbo mākuutēkaab kiruutyoonoo. Kiyey yooto kiito akeenke kuyēwunēē wōlēē mii :bōrōryōōsyēchooto āyēēnku ānkunoomnyo āk inee nkit. Kiyib kaalyaanaa ām kēēlooto. ¹⁶ Yu kāwokumēēchi :Kāārārookiintēēt murtooywoontēēt, koowaang'ta yooto buunyoontiit ānkōōchoomnyo bichoo kuyēk kiito akeenke. ¹⁷ Kichō :Kāārārookiintonoo sukuyibwook kaalyeet akweek choo mā Yuutayeeek choo kyōōlōōyēch ām wōlēē mii :Yēyiin ānkuyibchi nkicheek kaalyeet Yuutayeeek choo kilēēkitēē. ¹⁸ Kunyoo, inee :nyēē yēyē :bōrōryōōsyēchuutēchu tukwaay kuyityi Baaba Yēyiin ām Tāmirmiryēēt akeenke.

¹⁹ Kunyi, -mātōōyēku sobooy :akweek choo mā Yuutayeeek. /Kikēētāsyook biikaab Kiriistō ānkēēbooyē :tukul kayta akeenke nyēbo Yēyiin. ²⁰ Okerkeeye kō nyēē /kikeeteech yēbo tiyēywoontēētaab ng'aleekaab *lēbkēyik āk *wōōrkooyik kuboonto keyy Kāārārookiintēēt Yēesu nyēē tolochta. ²¹ Kiriistō :nyēē tiyē keetiik tukul chēbo kōōto kut kuyēk Kōōtaab Yēyiin. ²² /Kēēmii /kēētēektok nkakweek ām Kiriistō ōyēku kōōto wōlēē sukuminyē :Yēyiin ām Tāmirmiryēēt.

3

Kyoomchi :Bāwulō lōkōōywēk biiko choo mā Yuutayeeek

¹ Ām ng'aleechaata tukul, ākutunkyinē :anii Bāwulō Yēyiin. Āmiitē kāābrātiisyō kuuyu kyāā-āmwook akweek choo mā Yuutayeeek lōkōōywēk chēē kāroomēch kurubta keyy āk Kāārārookiintēēt Yēesu. ² Kyookas kule king'oobwoo :Yēyiin ā-āmwook lōkōōywēchu kāroomēch bo chamateenyii. ³⁻⁴ King'oong'woo lōkōōywēchoo kiiyēēlootiin. Yoo koosuman ng'aleechu kāāsirwook ām nwookinto, +mōōnkēt tukuuk choo kiiyēēlootiin choo ānkētē :anii kurubta keyy āk Kāārārookiintēēt. ⁵ Ng'alyoo :nyoo nyēē /kimānāāki-iboorchii biiko bēsyēēt ake kuu yoo kāākōōboorchii :Yēyiin *lēbkēyikyii chēē /kiitā-boonchi āk *wōōrkooyikyii kubununēē Tāmirmiryēēt. ⁶ Ng'alyoontoonoo kiiyeelaat ku kule, mākurōōbchi :Yēyiin biiko choo mā Yuutayeeek kiy kuu yoo kirōōbchinē choo Yuutayeeek. Kāākunoomnyo :icheek tukul kuyēk kiito akeenke ānkumākunyōōr kiyoo kiikukuurtoochi :Yēyiin biiko kubununēē lōkōōywēk chēē kāroomēch chēbo Kāārārookiintēēt Yēesu.

⁷ Kikōōno :Yēyiin ayey yiisyooni bo āmtooyiisyēētaab lōkōōywēchoo kāroomēch kurubta keyy āk bērrurnyii nyēē kirōōbwoo ām kāāmuukēywēkyii. ⁸ Ānkoō ābooyē sinee ng'wēny miisin ām biikaab Kiriistō tukul, /kikēērōōbwoo kiyoo kule ā-āmchi biiko

2:9 Room. 3:28; 1Kōōr. 1:31; 2Tēm. 1:9; Tiitō 3:5 2:11 Room. 2:28-29; Kala. 5:6 2:12 Room. 9:4; 1Tēēs. 4:13
2:13 Room. 11:17 2:13 Ēfēēs. 1:7 2:14 Yēyuut. 10:36; 1Kōōr. 12:13; Kala. 3:28; Ēfēēs. 2:16; 4:1-6 2:15
Room. 7:4-6; 2Kōōr. 5:17; Kolos. 2:14 2:16 2Kōōr. 5:18; Ēfēēs. 1:23 2:17 Isa. 57:19; Yēyuut. 2:39 2:19 Ēfēēs.
3:6 2:20 Mat. 16:18; Ēfēēs. 4:11; 1Kōōr. 3:10-11; Ng'oong'. 21:14 2:21 1Kōōr. 3:16 2:22 1Kōōr. 3:17; 1Bēt.
2:5 3:1 2Kōōr. 11:23; Ēfēēs. 4:1; 6:20; Filib. 1:7, 12; Kolos. 4:18; Filēm. 1, 9 3:2 Room. 1:5 3:3-4 Kala. 1:12
3:6 Room. 16:25-26; Ēfēēs. 2:14, 18-19; Kolos. 1:26-27

choo mā Yuutayeeek lōkōōywēk chēē kāroomēch kurubta keey āk bāytit nyēē mātēē nyi nyēē boonto :Kāārārōokiintēēt. ⁹ Māchāktōōs āboorchii chii ake tukul ng'aleechaa kiiyēelootiin kuchakee /kikeeyey kōōrēēt. Kiiyeel :Yēyiin nyoo kiyēyē kiy ake tukul chōbēenyii ākoy bēsyēēt nyēē ¹⁰ kēēboorchii bāytooyik āk choo bo kāāmuukēywēēk ām kōōrēēt barak kiirnātēenyii nyēē tinyē komoswookik chēē tēerchiintōōs. Kimāchē :Yēyiin kōōboorunēē kiirnātoonoo wōlēē mii :biikyii. ¹¹ Kikiikuchōb :Yēyiin ng'aleechaa kumanaayey kōōrēēt. Nto yityo chokootyiich kubununēē Kāārārōokiintēēt Yēesu Mokoryoontēenyoo. ¹² Yoo kiikoosēē keey Kāārārōokiintooni, kiityookootiin kubo inee kēēyityi Yēyiin nyēē māmii :tōsōōsyō ake tukul. ¹³ Kunyoo, āmwoowook kule -mookany kubēk :moonikwook ām kiyēē ānyālilēē kubo akweek, kuuyu kiyēyākiiis :ng'aleechaa /sikeeyibwook lēbkēeyyēēt.

Kisoochi :Bāwulō biikaab Ēfēesō

¹⁴ Ām ng'aleechaa tukul, ākutunkyinē Baaba Yēyiin. ¹⁵ Inee :nyoo ibooru wōlēē māchāktōōs kōōbuurtooy :sikiintō āk lōkōkyii ānku ām wōliin bo kibkōōnkōy nto ng'wēny. ¹⁶ Wōō :Yēyiin, lēyyē! Kōōtitiirēēnook kāāmuukēywēēkyii kubununēē Tāmirmiryēenyii nyoo mii āriing'woong'. ¹⁷ Āsooyē kule otēbtooy Kāārārōokiintēēt ākookoy :akweek choo ōkoosēē keey inee. Kuchutitēēnook :chamateet ¹⁸ soomuuch :akweek ākoo biikaab Kiriistō tukul ōnkēt kule chāmēēch :Kāārārōokiintēēt miisin ānku tēē :chamataanaa wōli āk wōliin ¹⁹ ānkōōnkēt mbo subak kule kēēytēē :chamataani wōlēē kēēkāstooy. /Kiinyiitwook chamataanaa bo Yēyiin kuyem.

²⁰ Kutōrōriit :Yēyiin nyoo kōōnu kukeeytee chēē kākēēsoom nto mbo chēē kiisōōtyinē kurubta keey āk kāāmuukēywēēkyii choo mii kuyēyē yiisyēēt ām wōlēē kēēmiitē. ²¹ Kutōrōriit :Yēyiin kēnyiiis āk kēnyiiis ām wōlēē mii :biikyii kubo Kāārārōokiintēēt Yēesu. Kuwuuyiit nyooto.

4

Noomnyēēt ām bōōrtaab Kiriistō

¹ Āmwoowook :anii nyoo arataat kubo yiisyēētaab Mokoryoontēēt kule ōbuur ām soboonto nyēē chuulaat nyoo kikuurchook :Yēyiin. ² Ōyibē keey ng'wēny kutukul ānkōōntustōōsii. Ōmuytoochinē ng'al ānkōōchoomtōōsii. ³ Osyeem wōlēē ōmuuktooy okas kule kōōriib noomnyēēt nyoo kōōnu :Tāmirmiryēēt āk kaalyeet nyoo ituuyook. ⁴ Akeenke :bōōrnyoo anku akeenke :nkinee Tāmirmiryēēt kuu yoo /kikēēkuurchēēch kiikēnēē keey kiito akeenke. ⁵ Akeenke :Mokoryoontēēt, akeenke :manta anku akeenke :batisaneet. ⁶ Akeenke :Yēyiin nyoo kwaaniitaab biikaab Kiriistō tukul. Bāytooy tukul, yēyiisyēē tukul ānkumiitē āriitaab tukul.

⁷ Kirōōbchi :Kāārārōokiintēēt chii ake tukul ām acheek yiisyēēt kurubta keey āk wōlēē wuu :chii. ⁸ Kiyooto :nyēē mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule:

“Kiwēēto kibратиisyek barak,

ānkurōōbchi biiko tuwēnuutēk.”†

⁹ Ibooru nee :ng'aleechu: “Kiwo barak?” Ibooru kule kirēk kurook wōlēēb ng'wēny. ¹⁰ Nyooto kirēku, ku inee mbo subak :nyoo kiwēētii barak kut wokoong'irta sukootyī-ichakay :kiy ake tukul ām kōōrēēt. ¹¹ Inee :nyooto kiyey biiko alak kuyēk *lēbkēēyik, kuyēk :alake *wōōrkooyik, kuyēk :alake āmtooyik, kuyēk :alake ākiikaab biikaab Kiriistō nto alak kuyēk kāānēētik. ¹² Kiyey kuu nyooto sukuchōb :bichoo biikaab Kiriistō kuyey yiisyēēt kōōtitiir bōōrtaab Kiriistō ¹³ ākoy kēēnoomnyē :tukul ām kiyēē kēēchāmtooy ānkiinkēt Lakwataab Yēyiin kuchurta. Yooto kēēkich ankeechurte kutukul ām Kiriistō.

3:8 1Kōōr. 15:9-10 3:12 Ibu. 10:19 3:13 Kolos. 1:24 3:17 Ēfēēs. 5:2; Kolos. 2:7 3:19 Kolos. 2:2 3:19 2Kōōr. 5:14; Ēfēēs. 5:2 4:1 Ēfēēs. 3:1 4:2 Kolos. 3:12-13 4:3 Ēfēēs. 2:14-16; Kolos. 3:14-15 4:4 Ēfēēs. 1:23; 2:18 4:5 Yoowa. 10:16; 1Kōōr. 8:6 4:6 Yēyuut. 17:28; 1Kōōr. 12:6 4:7 1Kōōr. 12:11 † 4:8 Tyēēn. 68:18 4:9 Yoowa. 3:13 4:11 1Kōōr. 12:28 4:12 1Kōōr. 14:26 4:13 Kolos. 1:28

¹⁴ Yooto, mēebērē tākēēng'ārng'ārēch ām ng'ālyoontēēt /āmākēewēēchwēēchēēch kēēyēēlchi komosta nyi nto nyiin kubo wusōōnēētaab kāānēētiisyēēt ake tukul nyēbo biich chēē ng'oomōōt chēē ibērbēērē biich ānkukēntooy biich. ¹⁵ Nteenee, okany kēēkich ām tukuuk tukul keekerkeyiitu Kāārārōokiintēēt nyoo kāāyooong'iintēēnyoo, kēēmwooyē ng'al chēbo manta ām chamateet. ¹⁶ Inee :nyēē inoomtōōs komoswookikaab bōōrto kuyēk kiito akeenke kutoorētē keyy :tukul. Yoo kayey :komosta ake tukul ām komoswookichoo yiisyēēnyii, kunērē :bōōrtaab Kāārārōokiintēēt tukul ām chamateet.

Onam ātēbuutēk chēē leelach

¹⁷ Ōrōōtootē ng'ālyoontooni: Āmwoowook ām kāāmuukēywēēkaab Mokoryoon-tēēt kule -mōōminy kuu wōloo ming'tooy :biiko choo -mēēnkētē Yēyiin choo tinyē kāāsōōtēywēēk chēē māyēētyēēchinē kiy. ¹⁸ Miitē :bichoo mēēnān ām wōlēē isōōtitooy /ankikiitabaanee wōlēē mii :soboonto nyoo kōōnu :Yēyiin. -Mēēnkētē :icheek kiy kuuyu kiyoomcho :mētēwoy. ¹⁹ Kimēētākusobchootiin :mētēwookwaa. Kiikwoosyi keyy sikornateet ānkōōwutootēē keyy kuyēyē ng'al alak tukul chēē mā tiliilēch.

²⁰ Māwuu nyoo :mākuutyēētaab Kiriistō nyoo /kikiineetaak. ²¹ Miitē :manta wōlēē mii :Yēesu ānkōōnkētē :akweek inee. /Kiikiineetaak ²² otayee keyy ātēbuutēchoo kibo taay choo kitōōrchook :muchas choo kimii wokwooroontook. ²³ /Kiikiineetaak mbo subak oweeksee kāāsōōtēywēēchoo kibo taay ankoorub kēēltaab Tāmirmiryēēt ²⁴ ankoonam ātēbuutēk chēē leelach. /Kikeeyeyaak okerkeyiitu Yēyiin ōkārāmiitu kuchurta ānkōōtililiitu kurubta keyy āk manta.

²⁵ Kunyi, ōmētē ng'wiiynaneet ānkōōmwoochinē chii ake tukul ng'al chēbo manta. Kēēbooyē :tukul bōōrto akeenke. ²⁶ -Mookany kutōōrchook :siirmōōyto ng'ōōkisto, āmānyēēr :chii kwiimēn.† ²⁷ -Mōōkoochi Kibrōkōsyoontēēt bārooyinto mbo kisich. ²⁸ -Mātākuchōōrso :chii nyoo kō chōōriin, nteenee māchāktōōs kucheeng' yiisyēēt sukung'eet kunyōōr kiy nyēē kābchēchinē āk choo nyālilootiin.

²⁹ -Mōōng'āloolē ng'al chēbo āwēēsyo. Ōng'āloolē ng'al chēē ititiirē biiko alak yoo kābotyi :kiy, sukung'eet kōōbēruurākiis :choo yēbchinē yiit. ³⁰ -Mooyey kunyēēr :Tāmirmiryēēt nyoo kikōōnook :Yēyiin /sikiinkētēēnook kule ōyēku cheechii, ng'ālyoo nyēē ibooru kule mii :bēsyēēt nyēē makoararaachaak :inee kutukul. ³¹ -Mookany kung'woonchook :ng'ala. Otayee keyy siirmōōyoontiit. -Mōōnyēēru, āmōōyēyē wōōrōōr, āmōōng'ōōmē keyy. Ōmētē ng'al alak tukul chēē miyootēch. ³² Ōtānkāsē kityō, ōriirēē alak ānkōōnyōōchinē keyy kaat kuu yoo kiikunyōōwook :Yēyiin kaat kubununēē Kāārārōokiintēēt.

5

¹ Āmwoowook kule ōtēbchēē kuu wōloo wuunto :Yēyiin, kuuyu ōyēku lōkōkyii chēē chāmootiin ² ānkōōminyē nyēē ōchoomtōōsii kuu yoo kichameech :Kāārārōokiintēēt. Kichameech kut kōōkooyto soboonnyii kubo acheek kuu kiy nyēē boong'u nyēē anyiny nyēē /kākēēbēēlchinēē Yēyiin kōrōsēēk.

³ Māmāchāktōōs kutookunēēnook :ng'ala chēē rubtooy keyy āk martaayeet nto orub kēēlwookik alak chēē mā tiliilēch nto mbo oyeyaate mooyēētyoontiit. Ng'al :choo chēē mā kāroomēch ām wōlēē miitē :biikaab Kiriistō choo tiliilēch. ⁴ Nto mbo subak, māmāchāktōōs /kēēng'āloolē ng'al chēē miyootēch, ng'al chēbo bēērbēēryo nto /kēēyēyē chiiran nyēē mā karaam. Nteenee kiyēē māchāktōōs kukēēbirchinē Yēyiin kōōnkōy. ⁵ Ōrōōtootē ng'aleechu: -Mēēmuuchē :mārtooyiintō, nto ku chii nyēē mā tiliil nto ku nyēē chēēmooyētyoo kunyōōr ātēbto ām bāytooyiisyēētaab Kiriistō āk

4:14 1Kōōr. 14:20 4:15 Ēfēēs. 1:22 4:16 Ēfēēs. 2:21-22; 4:13; Kolos. 2:19 4:18 Room. 1:21; 1Bēt. 1:14
 4:22 Room. 8:13; Kolos. 3:9 4:23 Room. 12:2 4:24 2Kōōr. 5:17; Kolos. 3:10 4:25 Seka. 8:16; Ēfēēs. 1:23
 † 4:26 Tyēēn. 4:4 4:28 1Tēēs. 4:11 4:29 Ēfēēs. 5:4; Kolos. 4:6; Yāāk. 3:10 4:30 Isa. 63:10; 2Kōōr. 1:22;
 Ēfēēs. 1:13 4:32 Mat. 6:14-15; 18:22-35; Kolos. 3:13 5:1 Mat. 5:45, 48; Yoowa. 1:12 5:2 Kala. 6:10; 1:4; Ēfēēs.
 3:17-19; 4:15-16; Filib. 2:2; Kolos. 2:2; 3:14 5:4 Ēfēēs. 4:29

nyēbo Yēyiin. Mooyēetyoontiit ku kēlto ake nyē kutunkyinē :biiko tukuuk alak yoo kātākutunkyinē Yēyiin.

⁶ -Mookany kooberbeereenaak :chii ng'al chēē māmii yēēt :kiy. Yēyē :ng'aleechaa kunyēer :Yēyiin ānkōong'woonchi biiko choo -mēywyē inee. ⁷ Kunyoo, osatee key biich chēē wuu choo.

⁸ Kyōomiite mēnān yu kibo taay, nteenee lkōonyōoru lēbkēyyēēt ām Mokoryoon-tēēt. Ōminy ōyēku lōkōkaab lēbkēyyēēt, ⁹ kuuyu lēbkēyyēēt :nyēē yibu boorātēēt ake tukul nyēbo karaamateet, churtaayēēt āk manta. ¹⁰ Osyeem okas kiyēē ing'ērēēchē Mokoryoontēēt. ¹¹ -Mōōwutēē key ng'al chēbo mēnān chēē mākōōnu kiy, nteenee ōsyooru kuruuyo saang'. ¹² Bo muyāt /keetwech ng'ālyoo nyēē yēyēē wung'aan :biiko choo mākāsyinē Yēyiin. ¹³ Nteenee kiy ake tukul nyoo keekweny :lēbkēyyēēt kutooku, ¹⁴ kuuyu lēbkēyyēēt :nyēē yēyē kiy ake tukul kutook. Ng'ālyoontoonoo :nyoo yēyē / kēēmwooy kule,

“Ng'eet, wē, chēēbrwooniin,
ankiing'eetee meet!

Yooto, mākōōluuchiing' :Kiriistō.”

¹⁵ Ōriib key miisin ām wōlēē ōming'tooy. -Mōōminyē ām kēlto nyēbo bēer-bēeryo, nteenee ōng'oomēkiitu. ¹⁶ Ōyēyiisyēē bārooyin ake tukul kuyem kuuyu tinyē :bēsyoōsyēchu rōkōs. ¹⁷ Kunyoo, -mōōkwertē key, nteenee ōnkēt kiyēē mächē :Mokoryoontēēt. ¹⁸ Otayee key bōōkitēēt kuuyu āroontook. Yēē kātāwuu nyooto, okany /kiinyiitwook Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ¹⁹ Yooto, +mōōtyēēnē tyēēnwookik chēē tēerchiintōōs ōsiltooy Yēyiin. Ōtyēēnchinē Mokoryoontēēt ām mooyēēt akeenke ²⁰ ānkōōbirchinē Baaba Yēyiin kōōnkōy ākookoy kubo kiy ake tukul ām kaayneetaab Mokoryoontēenyoo Yēesu Kiriistō.

Wōlēē mächāktōōs kōōbuurtooy :biich chēē kiikoomut key

²¹ Ōywēyē key nto yooto, kukōōyibchi Kiriistō koonyit. ²² Mächāktōōs kōōy-wēyē :kooruk saanikwaa kuu wōloo iywēytooy Kiriistō, ²³ kuuyu saanteet :nyēē bāwu koorkeēt kuu yoo bāwu :Kiriistō kaniseet kumukuul nyoo bōōrnyii ānku inee :Kāārārookiintēēt. ²⁴ Kuu wōloo iywēytooy :kaniseet Kiriistō, mächāktōōs kōōywēyē :koorko saanteenyii.

²⁵ Nto nkinyiing' saanteet, mächāktōōs ichāmē koorkeēng'uung' kuu yoo kicham :Kāārārookiintēēt kaniseet kut kōōkooyto soboonnyii ²⁶ sukōōtiliilēē :kanisaanaa kubununēē ng'ālyoontēētaab Yēyiin.* ²⁷ Kiikooyto soboonoto sukuchōbchi key kaniseet nyēbo lēbkēyyo, nyēē mātinyē tisyā, mā maasaat nto kutinyē miyootyo ake tukul. ²⁸ Ām kēlto nyēē wuu nyiitēnyī, mächāktōōs :saannyā ake tukul kuchāmē koorkeēnyii kuu wōloo chāmtooy key. Murēn ake tukul nyoo chāmē koorkeēnyii kuchāmē key nkit. ²⁹ Māmii :chii bēsyyēēt ake nyēē kiikutay key, nteenee bāyē bōōrnyii ānkuriibē kuu wōloo yēytoochintooy :Kiriistō biikyī, ³⁰ kuuyu acheek :chēē kēyēyē bōōrtaab Kiriistō. ³¹ Kuu yoo /kikeesir kule, “Kunyoo kiyooto nyēē yēyē murēn kung'eetee kōōtaab kwaan āk kaamet ankoomut koorkeēnyii ānkunoomnyo :tukwaay kuyēk kiy akeenke.”† ³² Mii :manta nyēē wōō miisin nyēē iyeelaat nyēē ibooru :siruutēchu ānkung'ālōolēē Kiriistō āk biikaab Kiriistō. ³³ Kunyoo, mächāktōōs :nkinee chii ām akweek kuchāmē koorkeēnyii kuu wōloo chāmtooy key ānkumākyinē mbo :nkinee koorke kōōywēyē saanteenyii.

5:5 Kala. 5:19-21 5:6 Room. 1:18; Ēfēēs. 2:3; Kolos. 3:6 5:8 Yoowa. 8:12; Yēyūut. 26:18; Kolos. 3:7 5:9 Kala. 5:22-23 5:14 Room. 13:11-12 5:16 Kolos. 4:5 5:18 Room. 13:13 5:20 Kolos. 3:16-17 5:21 1Bēt. 5:5 5:23 1Kōōr. 11:3; Ēfēēs. 1:22-23 5:24 Kolos. 3:18; Tiitō 2:3-5; 1Bēt. 3:1-6 5:25 Kala. 1:4 * 5:26 Imuuchē :Bāwulō kung'ālōolēē saakweetaab kooyēyē nyēbo Yuutayēek nyēē kimākyinē kule /kiuwuun kōōkōōnyoontēēt /ānkiilookyī sirook chēē kāroorānēch /kumānākiimutyī saanteet. 5:26 1Kōōr. 6:11; Tiitō 3:5; Ibu. 10:22; 1Bēt. 3:21 5:27 2Kōōr. 11:2; Ēfēēs. 1:4; Filib. 1:10; Kolos. 1:22 5:30 Ēfēēs. 1:23 † 5:31 Toowu. 2:24 5:32 Ng'oong'. 19:7 5:33 Kolos. 3:19; Tiitō 2:6; 1Bēt. 3:7

6

Kāāburtaab lēekōōk āk sikiikwaa
(Kolosaayeeek 3:20-22)

¹ Nto akweek lēekōōk, māchāktōōs ōywēyē sikiikwook, kuuyu ng'alyoo :nyoo nyēē mākwōok :Yēyiin. ² Mwooyē :siruutēk kule, “Iywey kōōn āk koomēt.”† Kiruutyēēt :nyiitēnyi nyēbo taay nyēē kikuurto :Yēyiin ³ kumwooyē kule, “Siiminy nyēē karaam ām kōōrēēt ākoy kooliloon.”† ⁴ Nto akweek sikiik, māmāchāktōōs ōwusē lōkōkwōok kut bokwoowēsiitu, nteenee ōnēētē ātēbuutēk chēē rubtooy keey āk Mokoryoontēēt.

Kāāburtaab motwoorik āk mokorēēnikwaa
(Kolosaayeeek 3:23—4:1)

⁵ Nto akweek motwoorik, māchāktōōs ōkāsyinē mokorēēnikaab kōōrooni. Ōywēyē ām mooyēēt akeenke kuu wōloo ōywēytooy Kiriistō. ⁶ -Mōōywēyē sōō baateey kule sukuchamaak yoo kakasaak, nteenee ōywēyē kuu wōloo ōywēytooy Kiriistō, ōyēyē ām moonikwook kiyēē māchē :Yēyiin. ⁷ Ōyēyiisyē ām mooyēēt akeenke wuu nyēē ōmiitē ōyēchinē Yēyiin yiisyoonoo āmēēbērē kule ōyēchinē biiko. ⁸ Ōnkēt kule mākutuwēn :Yēyiin chii ake tukul ām kāroomnyo ake tukul nyēē kayey ānku motwooriin :chiichoo nto bāwu keey.

⁹ Nto nkakweek mokorēēnik, māchāktōōs ōnāmē motwoorikwook ām kēēlto nyēē karaam. -Mōōlyōōlchinē kuuyu ōnkētē kule nyoo Mokoryoontēēng'waa icheek ku Mokoryoontēēng'woong' nkakweek :nyooto ānku inee :nyoo miitē kibkōōnkōy. Māchāmē :inee chiito ake kusiir ake.

Booryēēt kubo soboontaab Tāmirmiryēēt

¹⁰ Ng'alyoontēēt nyēē āwoong'tēē ku kule, ōnyōōru nkuruuk kukwaanee wōlēē mii :Yēyiin nyoo boonto kāamuukēywēēk. ¹¹ Onam kariikaab booryēēt chēbo Yēyiin sukung'eet oyeetee keey ām wōlēē mii kēntooyiisyēetaab Kibrōkōsyoontēēt. ¹² Mābo :booryoonoo kule /kiitaata koroti. Nteenee kēēmiitē kēēbooryēē bāytooyik, kāāntōōyik alak chēbo kāāmuukēywēēk, kāāyyoong'ikaab kōōroonēēb mēēnān āk nkuruukaab tāmirmirook chēē miyootēch ām kōōrēēt barak. ¹³ Kunyoo, onam kariikaab booryēēt chēbo Yēyiin kuyem, sōōyēētū yoo yitu :bēsyoonoo bo rōkōs nyoo chōōnii, si yoo !koo-am booryēēt, kumāchāktōōs tōōtitirootiin. ¹⁴ Ōchōb keey ōyēku biich chēē ōmwooyē ng'al chēbo man, kuu yoo rātē keey :chii nyēbo lukēēt yoo māchē kuwo booryēēt. Oluumee keey churtaayeet sōōriibēē keey kuu yoo iluumēē keey :chii karneet wōlēēb tekēt yoo wēētii booryo. ¹⁵ Oluumee keey mbo lōkōōywēk chēē kāroomēch choo yibu kaalyeet sukung'eet ōyyoong'unēē yooto kuu yoo iluumēē keey :chii kwēyōōn kērēēnkōōy. ¹⁶ Nto subak, onam kaakaaset kuyēk loong'eet nyēē ōyēētēē keey ām kootyēk tukul choo bo ng'woonēēt choo mwooku :Kibrōkōsyoontēēt kuu yoo yēētēē keey :chii loong'eet ām booryo. ¹⁷ Ōriibē mētēwookwook sōōsōōtē kurubta keey wōlēē kiiraraaktaak :Kāārārookiintēēt kuu yoo ilochē :chii nyēbo lukēēt kuutwēēt sukukērēktēē mētinyii. Onam ng'alyoontēēetaab Yēyiin sōō-āmēē booryēēt kuu yoo nāmē :chii chōōkiit yoo wēētii booryo. ¹⁸ Ōyēyē ng'aleechu tukul ōsooyē Yēyiin kuyēētyēēchook. Ōsooyē kibtaman ām Tāmirmiryēēt. Ām ng'alyoontōoni, kumāchāktōōs ōchōbē keey -mookany kubēk :moonik. Ōsoochinē biikaab Kiriistō tukul ākookoy.

¹⁹ Ōsoowoo nkani ānyōōru ng'aleek chēē āmwooyē sāābooru nyēē māmii :muyāt, kiyēē iyeelaat kurubta keey āk lōkōōywēk chēē kāroomēch. ²⁰ Arataat :anii kuuyu āyēku kiiyookiin nyēē ā-āmtooy lōkōōywēchoo kāroomēch. Osaay kule āmwoowu ng'aleechaa nyēē māmii :muyāt kuu wōloo māchāktōōs amwaaYTE.

6:1 Kolos. 3:20 † 6:2 Chuy. 20:12 † 6:3 Kiruutēk 5:16 6:3 Kiruu. 5:16 6:4 Kolos. 3:21 6:6 1Kōōr. 7:22 6:8 Kolos. 3:22-25; 1Tēm. 6:1-2; Tiitō 2:9-10; 1Bēt. 2:18-21 6:8 2Kōōr. 5:10 6:9 Kolos. 4:1; Yāāk. 2:1 6:10 1Kōōr. 16:13 6:11 Yāāk. 4:7 6:12 Ēfēēs. 2:2; 1:21; 1Bēt. 5:8-9 6:13 Room. 13:12 6:14 Isa. 11:5 6:15 Isa. 52:7 6:17 Isa. 59:17; 2Kōōr. 10:4 6:17 Mat. 4:5-7; İbu. 4:12 6:19 Luuka 18:1; Room. 15:30; Ēfēēs. 3:14; Kolos. 4:2-4 6:19 Yēyuut. 4:29 6:20 Ēfēēs. 3:1

Chameetaab key

²¹⁻²² Āmiitē āyooku Tukiikō kuchō wōloo ōmiitē. Ng'eetaabiya :inee nyēē chamaat ānku nyēē /kiikoosēē keyy kubo yiisyēētaab Mokoryontēēt. Mākumwoowook lōkōōy-wēk tukul chēē rubtooy keyy āk anii sōōnkēt :nkakweek wōlēē āwuuyē :anii āk kiyēē āyēyē ānkumwoowook wōlēē kēēwuuyē :acheek tukul ānkōōtitirook.

²³ Ōtēbtē :akweek mbo ng'eetaabiya kaalyeet. Kuyēētyēēchook :Baaba Yēyiin āk Mokoryontēēt Yēēsu Kiriistō sōōchoomtōōsii ānkōōkoosēē keyy inee. ²⁴ Kōōbēruurākiis :biiko tukul choo chāmē Mokoryontēēnyoo Yēēsu Kiriistō ām chamateet nyēē mābēku.

Barweet nyēē kisirchi :Bāwulō Filibiik

Taayta

Siriintēēt, kēnyiit nyēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē: Kisirē :Bāwulō barwaani kurataat ām Rooma (kasee Yēyuutēk 28:16 āk chēē rubē.) /Kiisōōtyinē kule ki kēnyiitaab 61 KK. Kimāchē :Bāwulō kubirchi chōōrōōnuutēkyii kōōnkōy ām Filiibi kubo toorētēētaab beesaanik chēē /kikiyookyinē inee.

Kiyēē mii āriit: Toowunēē :Bāwulō ām barwaani kubirchinē kaniseet kōōnkōy ānkumwooy wōlēē kiwuu :soboonyii ām Rooma. Kiyēyiisyēē bārooyinooto kōōkiimēē kaniseetaab Filiibi kukiilchi kāāyēnēēng'waa ānkoo kumiitē :wusiisyēēt āk kāāyimuutēk alak. Mwoochinē kusatee keey ng'al chēbo muchas, kusyeem kuyibē keey ng'wēny ānkunoomnyo. Isōōtyinē icheck kule /kiirāroochē yoo kēēyēnchi Kiriistō āmēēbērē kuuyu rubē kiruutēkaab Yuutayeek.

Kiyēē āmu: Ibooru :Bāwulō ām barwaani tiinyē soboonyii, ng'erekweek kubo kule kiikōōyēnchi :inee Kiriistō ānkoo kurataat āmēēnkētē kiyēē makuyeyakay ām taay. Yoo ākoo /tākēēchāmchinē tākusob, makung'erech kubo chamateetaab Yēyiin. Nto yēē ākoo makume, mākwoomchi :yēēmootēēt wokuming'to keey Yēēsu ām barak. Kanyoo acheek choo kiikiyēnchi Kiriistō :wōliin bo barak (kur. 3:20), kunyoo, kiimuuchē kēēmuytoochi nyāliluutēk ām kōōrēēt kēētinyē bāybooyyēēt āk nyikanateet.

Kyoorōōrchi keey :Bāwulō biikaab Filiibi ānkumākyi bērrur

¹ Anii :nyoo Bāwulō, āboontē keey Tēmētēēwō kēēyēchinē Kāārārookiintēēt Yēēsu yiisyēēt. Āsirwook biikaab Yēēsu Kiriistō ām Filiibi, kāāntōōyik āk toorētik.
² Kōōbēruurook :Baaba Yēyiin āk Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō ānkōōnyōōru kaalyeet.

Kisoochi :Bāwulō biikaab Filiibi

³ Yoo āsōōtook, ābirchinē ākookoy Yēyiintēēnyuu kōōnkōy. ⁴ Yoo āsoowook akweek tukul, āsooyē ām ng'erekweek, ⁵ kuuyu kikēēyētyēēchinoonu keey ām yiisyooni bo lōkōōywēk chēē kāroomēch kuchakee bēsyoonoo kyōōnyōōru ng'aleechu ākoy kura. ⁶ Āchāmtooy kule makutas taay kōōtitiurook :Yēyiin nyoo kitoowu yiisyēēt nyēē karaam ām wōlēē ōmiitē. Yēyē kuu nyooto ākoy yoo /kaakiwaang'ta yiisyoonoo ām bēsyoonoo iyēēwu :Yēēsu Kiriistō. ⁷ Misyoo āsōōtook kuu nyooto, kuuyu ōboontēēnoo mooyēēt. Kyōōtiyoo yooto āyēchinē Yēyiin yiisyēēt ānkoo mbo yoo kyaarataat ām nyōrōōrōōnik nto yoo kyāākiimē ānkāā-āmtooy lōkōōywēk chēē kāroomēch. ⁸ Inkēt :Yēyiin kule āmchoo anii :yēēmootēēt akweek tukul ām chamateetaab Yēēsu Kiriistō.

⁹ Āsoowook kule kuner :chamateeng'woong' miisin ōnyōōru kiirnatēētaab Yēyiin ānkōōrōōtootē ng'aleek kāroomin ¹⁰ soomuuch okwey kiyēē karaam ānkōōtililiitu bēsyoonoo itililē :Kiriistō ng'aleek. ¹¹ Āsoowook ōyēyē ākookoy tukuuk chēē churtootiin kubununēē :Yēēsu Kiriistō /sikiitōrōōr /ankiikaasta Yēyiin.

O-am booryēēt kubo Kiriistō

¹² Lēyyē, mbo ng'eetaabiya, āmāchē āmwoowook kule kiyēē kiyeyakay ām wōlēē āmiitē kōōkuyētyēēchi kutas taay :lōkōōywēk chēē kāroomēch. ¹³ Inkētē mbo raat :riibiik tukul chēbo kaytaab bāytooyiintēētaab Rooma āk biiko alak tukul kule arataat :anii kuuyu āyēchinē Kiriistō yiisyēēt. ¹⁴ Nto subak, kookuyey :rātiisyēēnyuu kunyōōr mooyēēt :mbo ng'eetaabiya chēē chaang' ām Mokoryoontēēt kwaamta lōkōōywēkaab Yēyiin nyēē kōrōōm miisin āmēēywēyē.

¹⁵ Man sinee mii :biiko alake chēē āmu lōkōōywēchoo bo Kiriistō ām tuuyintaab moo ānkukwiiloo, nteenee mii :alake chēē āmu lōkōōywēchoo ām mooyēēt nyēē karaam. ¹⁶ Yēyē :icheek ng'aleechu kubo chamateet kuuyu inkētē kule kikwērwoo :Yēyiin wōli sukung'eet ayeet lōkōōywēkyii. ¹⁷ Māng'āloolēē :bichooto kābo taay Kiriistō ām mooyēēt nyēē lēēl, nteenee ng'āloolēē kubo tuuyintaab moo. Isōōtē kule nto /kēētāsyi /kēēwuso yoo tāāmiitē wōlēēb kāābrātiisyō. ¹⁸ Nteenee mā :kiy! Ang'erechaat kule /kyoomtooy Kiriistō ām keel ake tukul. Yoo āmtooy :alake kōōsōōtē nyēē miyaat, kwoomtootooy :alake kōōsōōtē nyēē karaam.

¹⁹ Ātāsē taay āng'ērēchē ānkētē kule +/makiityaakta /ānkēēsārwoo, kuu yoo ōsoowoo ānkuyēētyēēchoo :Tāmirmiryēētaab Yēesu Kiriistō. ²⁰ Ākēnēē key ānkāāyooong'unēē kiito akeenke kule mākooy āmuy āyēchi Kiriistō yiisyēēt. Nteenee +māākiil raawuut kuu kwaak sāātōrōōrē Kiriistō ām wōlēē ābuurtooy yoo tāāsoboot nto yoo kaameey. ²¹ Soboonnyuu ku Kiriistō ānku kaykay mbo yoo kaameey. ²² Yoo tāāsoboot tāku kāroomēch :tukuuk chēē tookunēēnoo āyēchinē Kiriistō yiisyēēt. Kunyoo botwoo kule nee :nyēē +maakwey. ²³ Mii :ng'ala āyēēnku yu. Ākāykooyē āwēēchi key wōlēē mii :Kiriistō bokiibuurtē key tukwaay kuuyu kiy :nyoo nyēē karaam miisin, ²⁴ nteenee kaykay ām wōlēē ōmiitē :akweek yoo āsoboot :anii. ²⁵ Kunyoo kāānkēt kule māchāktōōs tākiibuurtē key āk akweek kōōrooni sāāyēētyēēchook ong'erech ānkōōkiilchē ām kaakaaseeng'woong'. ²⁶ Yoo kāāruutoochook subak, +moong'erech kubo kiyēē yēyē :Yēesu Kiriistō kubuntēēnoo anii.

²⁷ Māchāksē kityō ōbuurē kuu yoo mwooyē :lōkōōywēkaab Kiriistō, si yoo kachaakasaak nto kamachaakasaak, +māānkēt kule ōkiilchinē kiy akeenke ānkōōwuulyēē :tukul lōkōōywēkaab Kiriistō ²⁸ āmōōmuyēē buunikwook. Yoo kakas :kwiilōōtichoo wōlēē ōyēnchintooy Yēyiin, mākōōboor :yooto kule kōōkubootyo :icheek /ankiiraraachaak akweek. Yēyiin nkit :nyēē kiikuchōb kuu nyooto. ²⁹ Mēēbērē /kiikēēchāmwook sōō kule okaasee key baateey Kiriistō, nteenee /kiikēēchāmwook kule /kiinyāliilook kubo inee. ³⁰ Ōmiitē :nkakweek ō-āmē booryoonoo kyōōkāsē ā-āmē :anii ānkutāā-āmē kura.

2

Ōyibē key ng'wēny kuu Yēesu

¹ Ara, /kiikimē key ām Kiriistō? Ara, /kiititiirē key ām chamateenyii? Ara, /kēēs-inēnē ām Tāmirmiryēētaab Yēyiin? Ara, /kēēriirēē key ānkēēkāsyyinē key kiisayta? ² Yoo wuu nyooto, ong'erechaa miisin ōkāsyyintōōsii, ōchoomtōōsii ānkōōyēku akeenke ām moonikwook āk kāāsōōtēywēēkwook. ³ -Mōōmākyinē key tukuuk nkit, nto ōkāsē key buch, nteenee ōyibē key ng'wēny ānkōōyibē alak kule kāroomēch kusiir akweek. ⁴ -Mōōkāsē baateey kiyēē ōmāchē :akweek nkit, nteenee ōkāsē :nkinee kiyēē māchē :biiko alake.

⁵ Māchāktōōs ōkāsē kiy kuu wōloo kāstooy :Kāārārōokiintēēt Yēesu. ⁶ Kiwuu :inee Yēyiin, āmēēbērē kiisoot kule kisāsu kāāmuukēywēēchoo sukukerkeyiit Yēyiin. ⁷ Ānkoo kuwuu nyooto, kibakaakta kāāmuukēywēēchooto ankucham kuyēk motwooriin. ⁸ Nto yu ki chii, kiyibē key ng'wēny kukoonyitē Yēyiin ankucham mbo kumēēchi murtooywoontēēt. ⁹ Kunyi, kiitōrōōr :Yēyiin Yēesu ānkōōkoochi kaayneet nyēē wōō miisin kubiir kaayna ake tukul. ¹⁰ Kunyoo, mākukutuny :chii ake tukul nyoo mii barak, nyoo mii ng'wēny āk nyoo mii *kāābkwōombiich kukoonyitē kaayneetaab Yēesu ¹¹ ānkumwooyē :chii ake tukul kule Yēesu Kiriistō :Mokoryoontēēt, /sikiitōrōōr Baaba Yēyiin.

Ōbooru kule ōywēyē Yēyiin

1:17 2Kōōr. 2:17 1:19 Room. 15:30 1:21 Kala. 2:20; Kolos. 3:3-4 1:23 2Kōōr. 5:8-9 1:27 Kolos. 1:10; 1Tēēs. 2:12; 4:1, 7 1:30 Yēyuut. 16:19-40 2:2 1Kōōr. 1:10-11; Ēfēēs. 5:2 2:3 Room. 12:10; Kala. 5:26 2:4 1Kōōr. 10:24 2:5 Yoowa. 13:15; Room. 15:5; 1Bēt. 2:21 2:6 Yoowa. 1:1-2; 17:5; Ibu. 1:3 2:7 Yoowa. 1:14; 2Kōōr. 8:9 2:8 Ibu. 5:8; 12:2 2:9 Yēyuut. 2:33; Ēfēēs. 1:21; Ibu. 1:4 2:11 Isa. 45:23; Yoowa. 5:23; Ng'oong'. 5:13

¹² Lēyyē, chōōrōōnuutēkyuu, yoo kōkēēboontē keey kwaak, kwōōkoonyitoo miisin. Kunyoo ānkoo ālōō raat ām wōlēē ōmiitē, ōywēyiisyē miisin kusiir yoo kōbo taay ānkōōyēyē tukuuk chēē ibooru kule /kookiiraraachaak. ¹³ Ōnkētē kule imuuchē :Yēyiin kuyēētyēēchook yoo ōmāchē oyey kiyēē māchē :inee ānkōōyēyē kiyooto.

¹⁴ Ōyēyē kiy ake tukul nyēē -mōōng'unyng'uunyē nto ōkwilē keey. ¹⁵ Yooto +mōōyēku biich chēē ōbēērē keey ānkōōtililiitu kuu lōkōkaab Yēyiin chēē mātinyē lēēlis ām kōōrooni bo chukurāt āk biich chēē moosootiin. Olekecheech kuu kookeel ¹⁶ ānkōōkiilchi lōkōōywēkaab soboonto. Yoo kooyey kuu nyooto, āng'ērēchē bēsyoonoo itiiilē :Yēesu Kiriistō ng'aleek, kuuyu mānāāwo buch :yiisyoono kyāāwuulyēē.

¹⁷ Ānkoo +/makeewasta korotiikyuu /kiitaata kuu kōrōs kuuyu kyaa-am booryēēt sōōyēnchi Yēesu, +maang'erech ankeeng'erech :tukul āk akweek. ¹⁸ Kunyoo nanyuun, māchāktōōs :nkakweek ong'erech āk anii.

Tēmētēwō ākoo Ēbāfurōitiitō

¹⁹ Āmoong'tēē keey Mokoryoontēēt Yēesu kule +māāyooku Tēmētēwō ām lēēkitō kuchō wōloo ōmiitē saang'erech yoo /kāchokyoomwo lōkōōywēkwook. ²⁰ -Māāboontē chiito ake nyēē kāswook ng'aleekwook kuu inee. ²¹ Wuulyēē :biiko alake ng'aleekwaa baateey, āmēēbērē ng'aleek chēē māchē :Yēesu Kiriistō. ²² Ōnkētē :akweek mbo wōlēē kiikōōboorunto keey :Tēmētēwō nkityō, kuuyu āyēyiisyē :anii āk inee kuu leekwa āk kwaan kubo yiisyēētaab lōkōōywēkaab Yēyiin. ²³ Kunyoo, āsōōtē +māāyooku kuchō wōloo ōmiitē yoo kaakas wōlēē wuunto :ng'aleek ām wōlēē āmiitē. ²⁴ Ākoosēē keey Mokoryoontēēt kule +māāchōō :nkani wōloo ōmiitē ām lēēkitō.

²⁵ Kyōōyooku ng'eetaabiya Ēbāfurōitiitō wōlēē āmiitē sukuyēētyēēchoo. Kōōkēēwuulyēē lōkōōywēk chēē kāroomēch kyoomē booryēēt tukwaay. Nteenee, kwaasoot kule karaam ākētū inee kuchō wōloo ōmiitē, ²⁶ kuuyu kōōkwoomchi inee :yēēmootēēt kubērē nto kasaak akweek tukul ānkōōyīimē mēt kuuyu kyookas kule kikiikumnyaan :inee. ²⁷ Manta kimnyoonē ankitame. Nteenee kiriiree :Yēyiin. Mēēbērē inee baateey, nteenee kiriireenaa nkani simātāsyi :meenyii ng'wooninto nyēē āboontē. ²⁸ Anii miisin :nyēē kwāāmāchē kule kuchō wōloto soong'erech subak yoo kookas inee, nto yooto mēēbērē tāāsōōtē miisin. ²⁹ Otaach ām ng'erekweek tukul kuu ng'eetaabiya ām Mokoryoontēēt. Ōkoonyitē miisin biiko chēē wuu chutēchu, ³⁰ kuuyu kyaalta keey nyēē kitāmēē kubo yiisyēētaab Kiriistō nto yooto kuyēētyēēchoo, ng'ālyoo nyēē kimōōmuuchē :akweek kut ōyēētyēēchoo.

3

Wōlēē /kēyēytooy /sikeechurta

¹ Lēyyē mbo ng'eetaabiya, āmwooyē kule ōng'ērēchē ām Mokoryoontēēt. -Māāyīimē keey yoo ākētyinē keey ng'aleechu kikyāāsirwook, kuuyu mākuriibook :ng'aleechaata.

² Ōriibēē keey buunichoo bo Yēyiin choo yēyootē ng'al chēbo miyootyō ānkutilootē bōōrwoonikaab biiko. ³ Acheek :chēē */kikiimuraataneech nyēbo man, kuuyu kēēkuntunkynē Yēyiin ām Tāmirmiryēēnyii ānkiimoong'tēē keey Kāārārōokiintēēt Yēesu āmēēbērē kubo kiyēē kiikēyēchi Yēyiin. ⁴ Āboontē sinee :nkani ng'ālyoo ām kiyoo ng'āsēē keey :bichoo alake. Yoo mii :chii nyēē mwooyē kule imoong'tēē keey tukuuk chēē yēyē :biich buch, āboontē :anii ng'ālyoo nyēē siirē chooto. ⁵ /Kikiimuraatanaa āboontē bēsyōōsyēk sisiit /ānkikēēsicho kuu *Isrāyēēliin nyēbo kōōtaab Beenchamiin, *Iburāniintēēt mētīt. Kyāāriibē :anii kiruutēkaab *Muusa kuu *:Fārisooyiintēēt, ⁶ ānyāākōrōōm miisin nyēē kyāāwus biikaab Kiriistō. Kyāāriibē kiruutēchoo nyēē kimāālēēlē. ⁷ Nteenee

2:13 Yoowa. 15:5; Room. 7:18; Filib. 1:6 2:15 Kiruu. 32:5; Tān. 12:3; Mat. 5:14; Ēfēēs. 5:8 2:16 1Kōōr. 1:31; 15:2; 2Kōōr. 1:14; 5:12; Filib. 1:10; 1Tēēs. 2:19; 2Tēēs. 1:4 2:17 2Tēm. 4:6; 1Yoowa. 3:16 2:18 Filib. 3:1; 4:4 2:19 1Kōōr. 4:17 2:25 Filib. 4:18 2:29 1Kōōr. 16:16, 18 3:1 Filib. 2:18 3:2 2Kōōr. 11:13; Kala. 5:12 3:3 Yoowa. 4:21-24; Room. 2:28-29; Kala. 6:15; Kolos. 2:11 3:4 2Kōōr. 11:18, 21 3:5 Toowu. 17:9-14; Room. 11:1 3:6 Yēyūut. 8:3; 21:20; 22:4; 26:9-11

tukuuchoo kyāāyitiē :anii tukul kule ki kārōomēch, āyitiē choo raat kule buch ām kiyēē kiikuyēwoo :Kāārārōokiintēēt. ⁸ Ng'ālyoo nyēē karaam miisin kukeeytee kiyēē isōōtē :bichoo ku ānkēt Kāārārōokiintēēt Yēesu Mokoryoontēenyuu. Kyāāmētē kiy ake tukul kubo inee ānkāāyibē tukuuk tukul choo kyāāyēyē kukerkeyiit biyek saanam Kāārārōokiintēēt kutukul ⁹ ānkāāyēku akeenke āk inee. -Māyēyoo :kuruutēkaab Muusa achurte ām taayeetaab Yēyiin, nteenee āchurtooy kuuyu ākoosēē keyy Kāārārōokiintēēt. Yēyiin nkit :nyēē yēyē chiito kuchurta yoo keekaasee keyy :chiichooto inee. ¹⁰ Kiyēē āmāchē baateey ku kule ānkēt Kāārārōokiintēēt āk kāmūukēywēēk choo kiing'ēētēē inee meet. Āmāchē akerkeyiitu inee nyoo /kikiinyaliil /ankeebakach ¹¹ si nto anyuun, /kiing'ēeteena nkanii meet.

Ālābātyinē awaang'te kiyoo kitōōlchoo :Yēesu

¹² -Māāmwooyē kule kwāāwoong'u nto kwāābuntoochi tabantaab churtaayeet, nteenee tāākiilē keyy ayey kiyoo kitōōlchoo :Kāārārōokiintēēt Yēesu. ¹³ Lēyyē, mbo ng'eetaabiya, -māāsōōtē kule kwaateryeech kiyooto. Kiyēē ārābchinē, ku āwuutyēē kiy ake tukul nyēē mii lētuunyuū ānkāākiilchi keyy kiyēē mii taayeenyuū. ¹⁴ Kunyoo, ālābātē ānyōōru kiyēē tuwēnēēnoo :Yēyiin kubununēē :Kāārārōokiintēēt Yēesu.

¹⁵ Māchāktōōs :acheek tukul choo kēēkichootiin kiisōōtē kuu nyiitēnyi. Nto yoo ōboontē :akweek alake kāāsōōtēywēēk chēē teer, mākōōboorwook :Yēyiin. ¹⁶ Okany keetas taay kiibuurtē lēbkēēyoonoo kikēēnyōōru.

¹⁷ Mbo ng'eetaabiya, ōkāsēē biiko choo yēyē kuu wōloo āyēytooy :anii ankooyey :nkakweek kuu nyooto. ¹⁸ Kisimāmwoowook areet chēē chaang' ānkutāāmwoowook nyēē āriirē kule, kwiilē :biiko chēē chaang' ng'aleekaab meetaab Kāārārōokiintēēt ām murtooywoontēēt. ¹⁹ Mii :bichoo bokwooroontōōs. Intōōytēē moonikwaa, intumēērēē tukun chēē miyootēch yēē kātāmūuytōōs ānkōōsōōtē baateey tukuuk chēbo kōōrooni. ²⁰ Nteenee kēēbooyē :acheek kibkōōnkōy ānkēēmiitē kēēkānyē miisin Kāārārōokiintēēt nyoo Mokoryoontēenyoo Yēesu Kiriistō kuchōōnēē kibkōōnkōy. ²¹ Makuweech bōōr-wēkyoo chu bo ng'wēnyuuni kukerkeyiit bōōrnyii nyoo bo lēbkēēyyēēt ānkubāw kiy ake tukul.

4

¹ Lēyyē, mbo ng'eetaabiya choo āchāmook, ōkiilchi Mokoryoontēēt kuu nyooto. Āmchoo akweek :yēēmootēēt miisin ānkāāng'ērēchēēnook sōō nyēē tyaa.

Ōbuurtē kaalyeet

² Lēyyē, āsooyiing' inyiing' Ewootyā ākoo Suntiikē kule ōkāsyiinē ām Mokoryoontēēt. ³ Nto inyiing' choorweenyuū nyoo kiichuutyiintōōsii,* iyēētyēēchi chēēbyōōsōōchu kukāsyiin. Kikyaam booryēēt āk icheck kubo lōkōōywēk chēē kārōomēch kēēboontē keyy Kēlēmeēn ākoo biikyuu choo kikēēyēyiisyē tukul choo mii :koynōōkwaa kitaabu-utaab soboonto.

⁴ Lēyyē, ōng'ērēchēē Mokoryoontēēt ākookoy. Āmwooyē subak kule ōng'ērēchēē! ⁵ Okany kukas :biiko tukul ntusātēēng'woong'. Mii :Mokoryoontēēt kuchōōnii ām lēēkitō. ⁶ -Mōōmuyēē kiy ake tukul nteenee ōsooyē Yēyiin kukōōnook kiito ake tukul nyēē -mōōboontē. Ōbirchinē inee kōōnkōy ākookoy yoo ōsoomē. ⁷ Nto yooto kuriibwook :kaalyeetaab Yēyiin kāāsōōtēywēēkwook kubuntēē Kāārārōokiintēēt Yēesu. Wōō :kaalyaanaa miisin nyēē māyityinē :kāāsōōtēywēēkaab biiko.

⁸ Lēyyē mbo ng'eetaabiya, ōrōōtootē ng'aleechu ankoorub: ng'aleekaab manta, tukuuk chēē /kēēkoonyitē, chēē chuulootiin, chēē tiliilēch, chēē kārōorānēch, chēē /kēēng'ērēkyinē, chēē kārōomēch āk chēē /kiikoostoy. ⁹ Ōyēyiyēē tukuuk choo

3:9 Room. 1:17 3:11 Room. 6:5, 8-11; 2Kōōr. 4:10 3:12 1Kōōr. 9:24-25 3:14 1Kōōr. 9:24-25 3:17 1Kōōr. 4:16 3:18 Kala. 6:12 3:19 Room. 16:18 3:20 Ēfēēs. 2:6; Ibu. 13:14 3:21 Room. 8:29; 1Kōōr. 15:25, 28, 43-53; Kolos. 3:4 4:1 1Tēēs. 2:17-20 * 4:3 Mwooyē :alake kule Siisikō. 4:3 Ng'oong'. 3:5 4:4 Filib. 2:18 4:5 Room. 13:11-12; 1Kōōr. 16:22; Ibu. 10:25; Yāāk. 5:8; Ng'oong'. 22:20 4:6 Tyēēn. 37:5; Mat. 6:25; 1Bēt. 5:7 4:7 Yoowa. 14:27; Kolos. 3:15

kyāānēetook, choo kyāāmwoowook nto ku choo kyōōkāsē āyēyē. Nto yooto +mōōboontē keey Yēyiintēetaab kaalyeet.

Kibirchi :Bāwulō kōōnkōy biikaab Filiibi

¹⁰ Tyaa sōō, :ng'erekweek chēē āboontē ām Mokoryoontēēt kuuyu ānkoo kikiiku-keeyta :bēsyoōsyēk chēē chaang', kyoomuuch oyoookwo tukuuk subak. Ānkētē sinee kule kyōōmāchē oyeētyēēchoo nteenee kimōōtinyē bārooyinto. ¹¹ -Māāmwooyē sōō, ng'aleechu amāchē kiy. Kyaaneet keey ayemakse āk kiyēē āboontē. ¹² Ānkēt wōlēē wuu :soboonto yoo -māāboontē kiy āk yoo āboontē tukuuk chēē chaang'. Kyaaneet keey āyēmāktōōsii ām soboon ake tukul ānku yoo /kakeebaya nto ku yoo āmoo :kēmēy nto āboontē chēē chaang' nto ku ng'ēri. ¹³ Āmuuchē kiy ake tukul ām kāāmuukēywēēk choo kōōnoo :Kāārārookiintēēt. ¹⁴ Kikaramiit mbo sinee oyeētyēēchoo ām nyāliluutēkyuu.

¹⁵ Ōnkēt :akweek biikaab Filiibi kule yoo kyōōkāsē nyēbo taay lōkōōywēk chēē kāroomēch yoo kyāāng'ēētēē yēmēēetaab Maketoonnya, mānāāyēētyēēchoo :kaniseet ake tukul ām yēmōōsyēk alak, nteenee akweek nkit :chēē kyōōyēētyēēchoo. ¹⁶ Kyōōyēētyēēchoo areet āyēēng' yoo kimāāboontē kiy āmiitē Tēēsālōōnikē. ¹⁷ Karaam sinee ōkōōnoo kiy nteenee kiito nyēbo koomānuut kukunyōōr :chii tuwēnēetaab Yēyiin. ¹⁸ Kōōnkōy kuuyu kōōkuyityoo :tukuuk tukul choo kyōōyooku Ēbāfurōtiitō kuyibwoo. Kunyoo, ātinyē ra chēē yēmoo. Kerkeey :tukuuchoo kōrōs chēē ānyiny chēē /kākēēbēēlchi Yēyiin, chēē chāmē :inee ānkōōng'ērēēchē. ¹⁹ Mākukōōnook :Yēyiintēēnyuu kiyēē -mōōboontē, kubununēē Yēēsu Kiriistō kuuyu inee :nyēē boonto tukuuk tukul. ²⁰ Kutōrōriit ākookoy :Yēyiintēēnyoo nyoo Baaba. Kuwuuyiit nyooto.

Kāā-āmiisēēt

²¹ Ōsuboowoo chii ake tukul nyēbo Yēēsu Kiriistō. Isubooyook :kāāntōōyikaab biikaab Kiriistō āk mbo tuubchōōsyēk chēē kēēboontē keey. ²² Isubooyook :biikaab Kiriistō tukul chēē mii wōli, ānku miisin choo yēyiisyē kaab bāytooyiintēetaab Rooma. ²³ Kōōbēruurook :Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō ām tāmirmiryēēt.

Barweet nyēē kisirchi :Bāwulō Kolosaayek

Taayta

Siriintēēt, kēnyiit nyēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē: Kisirē :Bāwulō barwaani kurataat ām Rooma ām kēnyiit nyēē /kiisōōtyinē ki nyēbo 60 KK (kasee Yēyuutēk 28:16 kutas taay). Wuu nyēē /kikēēsirē kēnyiit akeenke āk nyēbo Ēfēēsō nteenee kisimkoonto ām nyoo bo Filibiik. Toorētiintēenyii Tukiikō :nyēē kiyibē barweetaab Ēfēēsō āk nyēbo Kolosaay. Kimānāawo :Bāwulō Kolosaay. Kiyiyēē :yiisyēētaab Bāwulō ām kiriinkēētaab Ēfēēsō, kaniseetaab Kolosaay. Āybēeryoontēēt Ebaafura nyoo kireeny keey kubuntēē yiisyēētaab Bāwulō ām kaniseetaab Ēfēēsō :nyēē kiyibē lōkōōywēkaab Yēesu Kiriistō kuba Kolosaay nyoo /kiisōōtyinē kule ki kiriinkēēnyii.

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: Kiiyiim mēt Ebaafura :ng'aleek chēē kimiitē Kolosaay. Yooto kuruutoochi Bāwulō ām Rooma. Kunyoo, iboorchinē :barwaani biikaab Kiriistō wōlēē mächē kōōbuurtooy. Ryoochē ntāsimuutēk, kānēētūut chēbo biich chēē mātinyē kāāyēnēēt āk wōlēē sooytooy :Yuutayek. Ng'al :choo chēē kimii kung'eēnyootē biikaab Kiriistō kut koolebleeb kāāyēnēng'waa ām wōlēē mii :Yēesu kule inee ku lakwataab Yēyiin. Ibooru :Kiriistō wōlēē wuu :Yēyiin. Inee :nyēē iyyoong'unēē :tukuuk tukul, inee :mokoryoontēētaab biikaab Kiriistō ānku Kāārārōokiintēēt nyoo kiichoomnyo chiito āk Yēyiin. Chōōnēē :kaararaacheet wōlēē mii :inee nkit. Mātiinyē keey āk kānēētūut alak tukul āk mbo ātēbuut alak. Ibooru :Bāwulō wōlēē ibooruntooy keey :kāāyēnchinooyēt ām soboontaab chiito nyoo kiikutaach Kiriistō.

Kyoorōrchi keey :Bāwulō Kolosaayek ānkumākyi bērrur

¹ Anii ku Bāwulō nyoo kitōōloo :Yēyiin āyēku lēbkēēyiintēētaab Kāārārōokiintēēt Yēesu. Āboontē keey ng'eetaabiya Tēmētēwō. ² Āsubooyook akweek biikaab Kiriistō ām Kolosaay choo ōtiliilēch ānkōōkoosēē keey Kiriistō ānkēētūubchē :tukul ām inee. Kōōbēruurook :Baaba Yēyiin ānkukōōnook kaalyeet.

Kisoochi :Bāwulō biikaab Kolosaay

³ Kēēbirchinē Yēyiin kōōnkōy kwaak nyoo kwaaniitaab Mokoryoontēenyoo Yēesu Kiriistō yoo kēēsoowook. ⁴ Kēēng'erēkootiin kuuyu kookeekas kule ōkoosēē keey miisin Kāārārōokiintēēt Yēesu ānkōōchāmē biikaab Kiriistō tukul, ⁵ kuu yoo mii :kiy nyēē ōkēnēē keey nyēē /kiikēēkōnōrwook ām Kaab Yēyiin. Kisimokasee ng'ālyoontooni lōkōōywēkaab manta chēē kāroomēch ⁶ choo /kikyoomwook. Kuu yoo kōōkuyēs-toochi :lōkōōywēchu kāroomēch kōōrēēt tukul ānkōōkuyibchi biiko bērrur, kyōōbēru-urāksē :nkakweek kung'eetee bēsyoonoo kyōōkāsē ānkōōnkēt kule chāmook man :Yēyiin. ⁷ Kyōōkāsēē lōkōōywēchu Ebaafura nyoo kēēyēyiisyē :tukul ānku chiinyoo nyoo kēēchāmē. Iyyoong'oot :inee kuyēyē yiisyēētaab Kiriistō kubo akweek. ⁸ Inee mbo subak :nyēē kyoomwēēch acheek choomnyēēt nyēē ōboontēē keey ām Tāmirmiryēētaab Yēyiin.

⁹ Kunyi, kiikēēsoowunoonwook kung'eetee kikeekas ng'aleechaa ākoy kura, kule okas kuchurta kiyēē mākwōok :Yēyiin ānkōōnyōōru kiirnātēēt nyēē wōō nyēē kōōnu :Tāmirmiryēēnyii. ¹⁰ Yooto nanyuun, +moong'ereech Mokoryoontēēt ām ātēbuutēkwōok, ōyēyē ng'aleek chēē kāroomēch ānkōōtāsē taay ōnkētē Yēyiin miisin. ¹¹ Kēēsooyē kule ōkiilchē ām kāāmuukēywēkyii tukul sōōmuytooy ānkōōlukuyē ng'al ām ng'erekweek ¹² ōbirchinē Baaba kōōnkōy nyoo kiyēyook ōnoomnyē āk biikaab Kiriistō alak oyemte :tukul lēbkēēyēētaab Kaab Yēyiin.

1:4 Ēfēēs. 1:15

1:5 Ēfēēs. 1:13; 1Bēt. 1:3-4

1:7 Kolos. 4:12; Filēm. 23

1:10 Filib. 1:9

1:10 Filib. 1:27

1:12 Ēfēēs. 1:18

Wōoyintaab Kāārārookiintēēt

¹³ Kiikōōnēmuneēnēēch :Yēyiin wōlēē mii :kāāmuukēywēēkaab mēēnānēēt ānkōōwu-uchēēch bāytooyiisyeētaab lakwanyii nyoo chāmē. ¹⁴ Lakwanyii nyiitēnyi :nyoo yēyē /kiityaakteech /ānkēēnyōōwēēch kaat ām ng'ōōkiswookikyoo. ¹⁵ Inee :nyēē kiiboornēē key :Yēyiin nyoo -/mākēēkāsē. Kisimkutook :inee /kumanaakeeyey kōōrēēt, ¹⁶ kuuyu kibununēē inee :kiy ake tukul nyoo miitē barak āk nyoo miitē ng'wēny, choo /kēēkāsē āk choo -/mākēēkāsē, bāytooyik āk mokorēēnik, choo bāytooyiisye ām kōōrēēt barak āk choo bo kāāmuukēywēēk. /Kikēyēyē kiy ake tukul kubo inee. ¹⁷ Kimii :inee /kumanaakeeyey kiy ake tukul ānkutāsē taay :tukuuchotoo tukul ām kāāmuukēywēēkyii.

¹⁸ Kunyi, biikaab Kiriistō tukul ku bōōrnyii ānku inee :mētīt. Inee :nyēē kitoowunēē key :kiy ake tukul ānku kaabooret kung'eetee meet sukubāwu kiy ake tukul. ¹⁹ Kicham :Yēyiin kukerkeyiit :Kiriistō āk inee ām keel ake tukul. ²⁰ Kimāchē :Yēyiin kōōchoomnyo kiy ake tukul āk inee kubununēē Kiriistō ānku tukuuk chēē miitē ng'wēny nto chēē miitē barak. Kiyib kaalyeet kubununēē korotiikaab Kiriistō choo kiwāstooy key ām murtooywoontēēt.

²¹ Kyōōlōōyēch ām wōlēē miitē :Yēyiin ānkyōōyēku buunikyii, kuuyu kyōōyēyē ng'aleek chēē miyootēch. ²² Nteenee kwōōchoomnyē ra āk inee kubununēē meetaab Kāārārookiintēēt sukung'eet obe wōlēē miitē otiliilēch nyēē -mōōtinyē tisyā āmāmii :chii nyēē mwooyē kule otinyē miyootyo. ²³ Yoo sōōyityi yooto, oikiimiitu oōkosēē key Kiriistō amamaasaak :chii osatee key kiyoo oōkēnēē key kubununēē lōkōōywēk chēē kāroomēch choo /kikyoomwook choo /kiikyoomchinē biiko tukul ām kōōrēēt ānku chooto :chēē kwāyēkunēē :anii Bāwulō motwooriin.

Yiisyeētaab Bāwulō

²⁴ Ang'erechaat anyalil kubo akweek. Abaybay akas kule ākālābē nyāliiluutēk choo kiituuchē :Kāārārookiintēēt kubo biikaab Kiriistō choo icheek ku bōōrnyii. ²⁵ Ayēchinē :anii biikyii yiisyeēt, kuuyu kitoola :Yēyiin ā-āmwook kuyityiin :ng'ālyoontēēnyii nyoo ²⁶ /kikiyeelaan kung'eetee kēny, nteenee /kōōkiiboorchī ra biikyii. ²⁷ Kichōb :Yēyiin kule kōōboorchī biiko tukul wōōyintaab ng'ālyoontoonoo kiyeelaat. Ng'ālyoontoonooto ku kule: Miitē :Kiriistō āriinyoo ānkiikēnēē key bēurtaab Kaab Yēyiin kubununēē inee. ²⁸ Kiriistō nyooto :nyiiitēnyi kyoomtooy :acheek kiisōōwu ānkiinēētē chii ake tukul ām kiirnatēēt tukul sukukiimiit ankuchurtaat ām Kiriistō yoo yitu taayeetaab Yēyiin. ²⁹ Kiyiitēnyi :nyēē āmiitē ā-āmchinē booryēēt ānkāābirtoochinē nkuruuk kuyētyēēchoo :Yēyiin.

2

¹ Amāchē oōnkēt kule āmiitē ā-āmē booryēēt kubo akweek Kolosaayek, biikaab Kiriistō ām Laawotikeeya āk alak choo manaakasa. ² Amāchē ātitiir biiko kunoomnyo ām chama-teet sukukich miisin ānkōōnkēt kāroomin kiyēē kikiiyeel :Yēyiin nto nyooto ku Kiriistō. ³ Kiriistō :nyēē ng'oong'u tukuuk tukul chēbo kiirnatēētaab Yēyiin choo kāroomēch ānkiiyēēlootiin. ⁴ Amwoowok ng'aleechu simeeberbeereenaak :chii ng'aleekaab kwiilat chēē bēre :chii kāroomēch ākoo buryo. ⁵ Ānkoo -mākēēboontē key akweek ām wōloo oōmiitē, kēēboontē key ām Tāmirmiryēēt ankaang'erechaat akas kule oōbuurē ām kēēlto nyēē karaam oōyēchinē Kiriistō nyēē māmoosook :kiy.

Kiikootyaakteeneech :Kiriistō kiruutēkaab biiko

⁶ Kuu yoo kyōōyēnchi Kāārārookiintēēt Yēesu nyoo Mokoryoontēēng'woong', otas taay oōbuurtooy inee. ⁷ Oōkwērtōochi inee tiikiitēk sōōkich kāroomin ām soboonwēkwook.

1:13 Yēyuut. 26:18; Ēfēēs. 2:2; 1:21 1:14 Ēfēēs. 1:7 1:15 2Kōōr. 4:4; 1Tēm. 6:16; Ibu. 1:3 1:16 Yoowa. 1:3
1:18 Yēyuut. 4:2; 1Kōōr. 6:14; Ēfēēs. 1:22-23; Ng'oong'. 1:5 1:19 Ēfēēs. 1:23; Kolos. 2:9 1:20 2Kōōr. 5:19; Ēfēēs.
1:7, 22; 2:14 1:22 Ēfēēs. 2:12-13 1:22 Room. 5:10; Ēfēēs. 5:27 1:23 Kala. 1:16 1:24 2Kōōr. 4:10-12; Ēfēēs.
3:13; 2Tēm. 2:10 1:27 Ēfēēs. 3:6; Kolos. 2:2; 4:4 1:28 Ēfēēs. 4:13 1:29 Yēyuut. 19:11; Ēfēēs. 3:7 2:1 Kolos.
4:13, 15-16 2:2 Kolos. 1:26-27 2:3 1Kōōr. 1:24, 30 2:4 Room. 16:18 2:5 1Kōōr. 5:3

Ōkoosēē keey inee nkit kuu wōloo /kiikiinēētitook ānkōōbirchinē Yēyiin kōōnkōy kibtaman.

⁸ -Moo-aste keey kwaasantaak :alake ōrātākiisyē kubununēē kāānēētutuut alak chēē māyēētyēēchinē kiy. Kāābērbēēriisyō :nyoo nyēē rubtooy keey āk ātēbuut chēbo biiko buch nyēē iyyoong'unēē wōlēē wuu :ātēbuutēkaab kōōrooni, kusiir chēbo so-boontaab Kiriistō. ⁹ Kiiboornēē keey :Yēyiin Kiriistō kutukul ¹⁰ ankiikooluumaak akweek :Yēyiin kutukul ām Kiriistō nyoo inee :nyēē bāwu kiy ake tukul. ¹¹ Yoo kyōōwēēksēē ng'ōōkiswookikwook */kikiimuraatanaak ōbooyiitu Kiriistō. *Kāāmu-rootāniisyō :nyoo nyēē makerkeey āk nyoo yēyē :biiko nteenee /kikiimuraatanaak ām Kiriistō, ¹² yoo /kikēēbātisānook. /Kikeemuyaak āk Kiriistō /ankiing'eeteenaak meet āk inee, kuuyu kyookaasee keey kāāmuukēywēēkaab Yēyiin nyoo kiing'eētēē inee meet. ¹³ Yoo kikiikubaraak :ng'ōōkisoo kyōōboontē, kyōōminyēē soboonoto. Nteenee kukōōnook :Yēyiin soboonto nyēē lēēl kuu yoo kiikoochinē Kiriistō. Kinyōōwēēch :Yēyiin kaat acheek tukul ām ng'ōōkiswookikyoo ¹⁴ yu kiibuuktoowēēch kiyēē kikiikōōtilwēēch :kiruutēk ānkōōnēmtoowēēch ng'aleechaa ānkukwērtoochi murtooywoontoonoo. ¹⁵ Kiikubut kāāmuukēywēēkaab tāmirmirook chēē miyootēch choo bāytooyiisyē ankoobaartaat icheek kuu kibratiiis nto yityo kōōrōōktoochi murtooywoontēt.

¹⁶ Kunyi, -mēētiilchook :chii ng'al kukōōnook kiruut kubo āmit, kiyēē ōyyēē, ntāsimuut bo saayeeet kuu chēbo yoo kālēēl :araawa nto ku bēsyēētaab *Sabaato. ¹⁷ Kiimutyoonu :kiruutēchoo ng'al chēē kimii kukwoonii. Nto ng'alyoontēēt nyēbo man ku Kiriistō.

¹⁸ Kicham :biiko alake kuyēyē keey kule kāyib keey ng'wēny ānkukutunkyinē malayikaanik. -Mookany kukerekaak :bichooto -/mākēētuwēnook. Ng'āsē keey :bichoo kule nyōōru ng'oong'uutēk, nteenee kubooyiit man, itoomootē ng'al. Kerkeey :ng'aleekwaa āk wōlēē wuu :kāāsōōtēywēēkaab biiko choo māyēētyēēchinē chii kiy. ¹⁹ Kiikoobetyeenyee keey :chii nyēē wuu nyoo wōlēē miitē :Kiriistō nyoo inee ku mētīt nto acheek ku bōōrnyii nyēē tākēēnoomtōōsii āk inee kuu yoo inoomtōōs :yiinook āk mēliilook bōōrto, kēēnēertōōsii ānkēēnyōōru nkuruuk kukwaanee wōlēē miitē :Yēyiin.

²⁰ Kyōōbēku /ankiikiityaakteenaak ātēbuutēkaab kōōrooni kuu yoo kimēē :Kiriistō. Ām nee yu tōōrubē kiruutēkaab kōōrooni ²¹ chēē mwooyē kule: -moonam nyi, -moo-am nyi nto -mōōtiiny nyi? ²² Kāānēētutuutēkaab biiko buch :kiruutēchoo tukul. /Kikēēyēyē āmiik kule /sikyoome ānkuyēyiisyēē :bōōrto. ²³ Tooku :kiruutēchu sinee wuu nyēē bo ng'oomnān ānkumāchāksē /kiinēmchinē keey miisin /ānkēēyēyē keey wuu nyēē /kēēyibē keey ng'wēny ānkuwuuyiityinē bōōrto, nteenee māyēētyēēchinē :kiruutēchu chiito kuriibēē keey muchastaab bōōrto.

3

Kēēlto nyēbo soboonto nyēē tiliil

¹ Kunyi, kuuyu kyōōwut soboonto nyēē lēēl kuu yoo king'eētēē :Kiriistō, ōchēēng'ē kiyēē miitē Kaab Yēyiin wōloo miitē :inee kukēēbuurunēē āwutaab taay nyēbo Yēyiin.

² Māchāktōōs ōsōōtē tukuukaab Kaab Yēyiin -āmōōwoonkyi kāāsōōtēywēēkwook tukuuk choo rubtooy keey āk soboontaab kōōrooni. ³ Kiikubēk :soboonwēkwook choo kibo kēny ānkumii :soboonwēkwook choo leelach wōlēē mii :Kiriistō kubo kiyēē kiikuyey :Yēyiin.

⁴ Yoo kēēyēēw :Kiriistō ām lēbkēēyēētaab Yēyiin makeekerkeyiitu inee.

⁵ Kunyi, māchāktōōs ōtub kiy ake tukul nyoo rubtooy keey āk soboontaab kōōrooni kuu: Martaayeeet, soboonto nyēē mā tiliil, muchas nyēbo bōōrwoon, āk kāāsōōtēy chēē miyootēch. Otayee keey mooroong'nyaantiit, kuuyu tōōrchinē chii kutiiyēē mēt tukuuk

2:7 Ēfēēs. 3:17 2:9 Ēfēēs. 1:21; Kolos. 1:12 2:11 Room. 2:28-29; Ēfēēs. 2:11 2:12 Room. 6:3-4; Ēfēēs. 2:6; Kolos. 3:1 2:13 Ēfēēs. 2:1, 5 2:14 Ēfēēs. 2:15-16; 1Bēt. 2:24 2:15 Ēfēēs. 1:21 2:16 Room. 14:1-6; Kala. 4:10; 1Tēm. 4:3 2:17 Ibu. 8:5 2:18 Ēfēēs. 1:21; Kolos. 1:16 2:19 Ēfēēs. 1:22-23 2:20 Kala. 4:3-5, 9 2:22 Māārko 7:7; Ibu. 13:9 3:1 Yēyuut. 2:33; Kolos. 2:12 3:2 Mat. 6:33 3:4 Filib. 3:21; Kolos. 1:27; 1Yoowa. 3:2

chēē boonto yoo kātēēkoosēē keey Yēyiin. ⁶ Mākōōng'woonchi :Yēyiin biiko choo yēyē ng'aleechaa.

⁷ Kyookerkeeye :nkakweek nyooto yoo kitōōrubē ng'aleekaab soboontaab kōōrooni. ⁸ Nto raat, osatee keey tukuuchoo. -Mōōnyēērchinē keey āmōō-āwēsyinē keey. -Mōōkāwōōtēnchinē keey, āmōōng'ālōōlēē keey nyēē miyaat, āmōōwiirunootē ng'al chēbo rōkōs. ⁹ -Mōōbērbēērē keey, kuuyu kyōōmētē kāāburng'woong' nyoo kibo taay āk ātēbuutēkyii ¹⁰ ankoonam soboonto nyēē lēēl. Miiitē :Yēyiin kōōlēēliitē kāāsōōtēywēēk-wook okerkeyiitu inee. ¹¹ Yoo nyēē mā Yuutāyiin nto Yuutāyiin, nyēē imuraatanaat nto nyēē meemuraatanaat, soboyiin, boontāyiin, motwooriin nto nyēē bāwu keey. Nteenee Kiriistō :nyēē kiy ake tukul ānkuminyē āriitaab chii ake tukul nyēē mēēkutiny kule ng'oo :ng'oo.

¹² Kunyoo, kuuyu chāmook :Yēyiin ankookukweyaak ōyēku cheechii chēē ōtiliilēch, mächāktōōs ōriirēē alak, ōlēēliityinē keey moon, ōyibē keey ng'wēny, ōtālāyiitu, ānkōōlukuyē ng'al. ¹³ Ōmuytoochinē keey ānkōōnyōōchinē keey kaat ām ng'ālyoo ake tukul nyēē kōōkuyēchi chiito :ake ake. Ōnyōōchinē keey kaat, kuu yoo kinyōōwook kaat nkakweek :Mokoryoontēēt. ¹⁴ Nto ng'ālyoontēēt nyēbo koomānuut miisin ku chamateet. Inoomtōōs :chamataani biiko kuyēk akeenke kuchurta.

¹⁵ Okany kubāw :kaalyeetaab Kiriistō kāāsōōtēywēēkwook, kuuyu /kikēēkuurook ōyēku kiito akeenke ām kaalyaanaa ōbirchinē Yēyiin kōōnkōy ākookoy. ¹⁶ Kooluumaak :ng'ālyoontēētaab Yēyiin. Ōnēētiisyē, ānkōōyisu keey ām kiirnātēēt tukul. Ōsiltooy Yēyiin ōbirchinē kōōnkōy ām tyēēnwookik chēē makerkeey ākoo tyēēnwookik chēē iboorwook :Tāmirmiryēēt. ¹⁷ Nto yoo ōmwooyē ng'ālyoo nto yoo ōyēyē kiy, mächāktōōs ōmwooyē ānkōōyēyē ām kaayneetaab Mokoryoontēēt Yēesu ānkōōbirchinē Baaba Yēyiin kōōnkōy kubununēē inee.

*Wōlēē mächāksē kōōbuurtooy :biikaab Kiriistō
(Ēfēēsēēk 5:22—6:9)*

¹⁸ Mächāktōōs kōōywēyē :koorko ake tukul saanteenyii. Kēēlto :nyooto nyēē mākwook :Mokoryoontēēt. ¹⁹ Nto akweek murēnik, mākwook kuchāmē :chii koorkeēnyii nyēē māwusē. ²⁰ Mächāktōōs akweek lēēkōōk ōywēyē sikiikwook ām keel ake tukul. Yoo ōyēyē kuu nyooto, ōng'ērēēchē Mokoryoontēēt. ²¹ Māmächāksē akweek sikiik ōwusē lōkōkwook. Yoo kōōwus, kōōbānoonē keey :lōkōchoo.

²² Nto akweek motwoorik, mächāktōōs ōkāsyinē mokorēēnikwook ām kōōrooni ām keel ake tukul. -Mōōyēyē kuu nyooto baateey yoo kāsook soong'erech icheek, nteenee ōyēyē ām mooyēēt akeenke, kuu yoo ōkoonyitē Mokoryoontēēt. ²³ Yoo ōyēyē kiito ake, ōyēyē ām mooyēēt akeenke, kuuyu nyēē ōmiitē ōyēchinē yiisyoono ku Mokoryoontēēt mēēbērē biiko. ²⁴ Mächāktōōs ōnkēt kule mākutu wēnook :Mokoryoontēēt Kiriistō nyiitēnyii ōmiitē ōyēchinē yiisyooni. ²⁵ Chii ake tukul nyoo yēyē kiy nyēē miyaat, +/mākēyēchi nyēē wuu nyooto. Mächāmē :Yēyiin chiito ake kusiir ake.

4

¹ Āmwoowook nkakweek mokorēēnik kule ōyēchinē motwoorikwook manta ām kēēlto nyēē yemaat ānkumächāktōōs ōnkētē kule ōboontē :nkakweek Mokoryoontēēt nyēēng'woong' ām kibkōōnkōy.

Ōsooyē ānkōō-āmtooy lōkōōywēk chēē kāroomēch

² Ōnēmchi keey soowuutēk, ōriibē keey ākookoy ānkōōbirchinē Yēyiin kōōnkōy. ³ Ōsoowēēch nkacheek kuyootwēēch :Yēyiin kēēlto sikyaamte lōkōōywēkaab Kiriistō

3:5 Room. 6:6, 11; 8:13; Kala. 5:24 3:6 Ēfēēs. 5:6 3:7 1Kōōr. 6:11; Ēfēēs. 2:3, 11-12; 4:22; 5:8; Tiitō 3:3 3:8
Kala. 5:19-21 3:10 Ēfēēs. 4:22-24 3:11 Kala. 3:27-28; Kolos. 2:11 3:13 Ēfēēs. 4:32 3:14 Ēfēēs. 5:2 3:15
Ēfēēs. 4:2-4 3:15 1Kōōr. 7:15; Ēfēēs. 1:23; 4:3; Filib. 4:7, 9 3:17 Ēfēēs. 5:19-20; Ibu. 13:15 3:18 Ēfēēs. 5:22-24
3:19 Ēfēēs. 5:25-33 3:20 Ēfēēs. 6:1-3 3:21 Ēfēēs. 6:4 3:25 Ēfēēs. 6:5-8 3:25 Room. 2:11 4:1 Ēfēēs.
6:9 4:2 Luuka 18:1

choo /kiikēng'oong'wēech. Kiyooto :nyi kiyey /keerata anii. ⁴ Osaay kule a-amte lōkōōywēchu kukas :biiko nyēē karaam.

⁵ Ōkāsu yoo ōboontē keey biiko choo -mēēnkētē Yēyiin. Ōyēyiisyēē nyēē karaam bārooyin ake tukul nyoo kōōnyōōru. ⁶ Ōng'ālōolchinē bichoo ām kēēlto nyēē karaam nyēē ibāybooyē ānkōōwālchinē tēēbuutēkwaa nyēē karaam.

Kāā-āmiisēēt

⁷⁻⁸ Ng'eetaabiya :Tukiikō nyēē chamaat. Yēyē :inee yiisyēēnyii ām mooyēēt akeenke ānkēyēchiintōs :tukwaay yiisyēēt ām Kiriistō. Āmiitē āyooku chokōōboorwook wōlēē wuu :ng'aleek ām wōlēē kēēmiitē :acheek ānkōōkiimook. Māchokwoomwook ng'ālyoo ake tukul kurubta keey āk anii. ⁹ Mākuchōōnto keey ng'eetaabiya Ōnēēsīmō nyoo akeenke ām akweek. Kiikoosēē keey murooniitēnyi ānkēēchāmē. +Mābokumwoowook :murēchooto kiy ake tukul nyēē miitē kuyēyāksē ām wōli.

¹⁰ Isubooyook :Aristaarko nyoo kēērātootiin :tukwaay ānkōōsubooyook :nkinee Māārkō nyoo tilyeetaab Barnaaba. Ābērē kyōōnyōōru kuut kule yoo kāchō :Māārkō otorooch. ¹¹ Isubooyook mbo :nkinee muroonoo /kēēkuurēē Yēesu nto kule Yuustō ām kaayneet ake. Icheek :Yuutayek baatey chēē kēēboontōtē keey kēēyēyē yiisyēētaab Yēyiin ānkōōkōōwoong'woo ng'ēēlātēēt. ¹² Isubooyook :nkinee Ebaafura nyoo nyēēng'woong' ānku motwooriintēētaab Kiriistō. Āmē booryēēt kwaak kusoowook nto anyuun ōkiilchē ām kiyēē mākwook :Yēyiin ānkōōkich. ¹³ Āyēnchiintōōsii āk booryēēt nyēē miitē kwoomē :inee kubo akweek, biikaab *kiriinkēētaab Laawotikeeya āk nyēbo Iyerabooli. ¹⁴ Isubooyook mbo :nkinee kāānyooyiintēēt Luuka nyoo kēēchāmē āk nkinee Teema.

¹⁵ Ōsuboowoo mbo ng'eetaabiya choo bo Laawotikeeya ānkōōsuboowoo nkinee cheebiya Niimfa āk biikaab Kiriistō choo sooyēē kōōnyii. ¹⁶ Yoo /kāākēēsumānwook lōkōōywēchu, māchāktōōs okas kule /kākēēsumānchi nkicheek kaniseet ām Laawotikeeya ankoosuman :nkakweek barweet ake nyēē kyāāsirchinē bichooto.

¹⁷ Ōmwoochi Ārkiibō kule māchāktōōs kooteryeech yiisyēētaab Mokoryoontēēt nyoo /kikiitōōrchi.

¹⁸ Ng'ālyoontēēt nyēē āmiitē wāā-āmiisēēnook, ku nyēē āsirē :anii Bāwulō nkityō ām āwunyuu. Lēyyē, -mōōwuutyēē kule arataat. Kōōbēruurook :Yēyiin.

Barweetaab Taayta nyēē kisirchi :Bāwulō Tēēsālōōnikēēk

Taayta

Siriintēēt, kēnyiit nyēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē: Kisirē :Bāwulō barwaani kumiitē Kōōriintō ām kēnyiitaab 51 KK. Rubē :barwaani nyoo bo Kalatyēek ānku akeenke ām bārōōnōōkyii chēbo taay ām Kirootyēet nyēē Lēēl. Kitoow :Bāwulō kaniseet ām ruutoonyii nyēbo āyēēng' ām Tēēsālōōnikē nyi ki kiriinkēēt nyēē wōō miisin ām Maketoonnya. Nteenee king'eetee kiriinkoonoo areet akeenke kubo wōōrōōryēēt nyēē kiing'etng'eetaat :Yuutayēek (kasee Yēyūutēk 17:5-10). Yu kang'eetee Tēēsālōōnikē, kuwo ākoy Bereeya ankutas taay ākoy Aaten. Nto yityo, kōōyookto toorētiintēenyii Tēmētēewō kuwo Tēēsālōōnikē wokōōtitiir kaniseet ankutas taay koonēet, nteenee kiruutoochi :Bāwulō Kōōriintō (kur. 3:1-3). Kiwokuyit :nkinee Tēmētēewō lētuunoo Kōōriintō ānkuchokurārchi Bāwulō wōlēē kiwuu :ruutoonyii bo Tēēsālōōnikē kurubta key āk kaniseet nyēē kiiyoong'oot ām wōlēē mii :Yēyiin ānkoo ki wōō :wusiisyēēt āk kwiilateet. Kumiitē :Bāwulō Kōōriintō, kusirchi kaniseet ām Tēēsālōōnikē barweet kōōkimkiimē ānkuwālchinē kāāyimuutēk chēē kiboonto kurubta key āk kāāyēēwunēē-taab Yēēsu.

Kiyēē miitē āriit: Kimāchē :Bāwulō kōōtitiir kāāyēnēēetaab Tēēsālōōnikēēk ām kāānēē-tuutēk chēē nāmē key āk soboontaab Kiriistō āk kāroomnyēēt nyēē boonto. Mwooyē :Bāwulō kule kukasee :biiko wōlēē wuu :soboonyii ām wōlēē iyēnchintooy Kiriistō. Nto yityo, kuwālchi tēēbuutēkwaa. Imuuchē kikiikumēēyo :biiko kereeryaanto ām wusiisyēēt nyoo kitook, kunyoo kitēēbēē key :choo kitākusobchootiin yoo imuuchē :nkicheek choo kiikubēk kutas choo māchokunyōōr :Yēēsu yoo iyēēwu chokuyibē biikyii. Ikiimchinē :Bāwulō bichoo kule yoo kime :chii kukiikōōyēnchi Kiriistō, kutāsē wōloo mii choo chokuyibē :Yēēsu ānkumākuyēk mbo chēbo taay kōōwut soboontaab kibchuulyo (kur. 4:16).

Kiyēē āmu: Sooysooyē :barwaani ānkōōkomkoomu biikaab Kiriistō choo /kikiikēēwus. Kimwoochi kule boonto key :Yēyiin icheek ānkumākunyōōr biirtooyiisyēēt yoo iyēēwu :Kiriistō chokuyibē choo cheechii. Kunyoo, māchāktōōs :icheek kubāybāyīitu ānkuyēk nyikoon kumuyta nyāliluutēk ānkuminy kōōywēyē Kiriistō.

Kyoorōōrchi key :Bāwulō biikaab Tēēsālōōnikē ānkumākuyi bērrur

¹ Anii ku Bāwulō ānkāāboontē key Siila ākoo Tēmētēewō. Āsirwook akweek kaniseet ām Tēēsālōōnikē choo obooyē Baaba Yēyiin āk Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō. Lēyyē, kōōbēruurook :Yēyiin ānkōōnyōōru kaalyēet.

Kisoochi :Bāwulō kaniseetaab Tēēsālōōnikē ānkōōkiim

² Kēēbirchinē Yēyiin kōōnkōy ākookoy kubo akweek tukul yoo kēēsoowook. ³ Kiisōōtook ām yiisyēēt nyoo oyyēyē ōkoosēē key inee ānkōōboontē chamateet. Kēēbirchinē Baaba Yēyiin kōōnkōy subak, kuuyu kyōōkiimchi key ōkēnēē key :Mokoryoontēenyoo Yēēsu Kiriistō. ⁴ Mbo ng'eetaabiya, kiinkētē kule kiikukweyaak :Yēyiin nyoo chāmook, ⁵ kuuyu yoo kikyoomwook lōkōōywēk chēē kāroomēch mēēbērē ki ng'al buch, nteenee kibo kāāmuukēy kuboonto key Tāmirmiryēēetaab Yēyiin soochamte :akweek manta. Ōnkētē :akweek mbo wōlēē kikiibuurtooy :acheek yoo kikēēboontē key :tukul. ⁶ Kyoocham oyyēchi Yēyiin yiisyēēt kuu acheek. Kyootaach lōkōōywēchoo ām ng'erekweekaab Tāmirmiryēēetaab Yēyiin ānkoo kiyeyaak /kēēwusook. ⁷ Ām yoto nanyuun oyyēku kāānēētēywoo ām wōlēē mii :biiko tukul chēbo yēēmēēetaab Maketoonnya ākoo Akaaya choo iyēnchinē Kāārārōōkiintēēt. ⁸ Mēēbērē kiyit :lōkōōywēkwook

choo bo Mokoryoontēēt yēmēētaab Maketoonnya ākoo Akaaya baateey, nteenee kikas :kōōrēēt tukul kule ōkoosēē key Yēyiin. Kunyoo, māmii :kiy nyēē tākumāchāktōōs keemwaay. ⁹ Ng'ālōōlēē :bichooto tukul wōlēē kyoochamte ng'aleekyoo āk wōlēē kyootayte āynātōōs ankoorub Yēyiin nyoo bo manta. ¹⁰ Nto yooto ōkānyoonu lakwanyii kōōyēēwunēē kibkōōnkōy. Nyooto ku Yēēsu nyoo kiing'ēētēē :Yēyiin meet. Inee :nyēē makuyeeteech /simākiing'woonchēēch.

2

Kyoorōōr :Bāwulō wōlēē kiwuu :soboonnyii ām Tēēsālōōnikē

¹ Mbo ng'eetaabiya, ōnkētē :akweek kule mānāāwo buch :ruutooyto nyoo kikēēk-woonii :acheek wōlooto. ² Ōnkētē wōlēē /kisimkēēwustēēch /ānkiintosuurtēēch ām *kiriinkēētaab Filiibi. Ānkoo /kikeekwiileech miisin, kikōōnēēch :Yēyiin nkuruuk kyoomwook lōkōōywēkyii chēē kāroomēch. ³ Okas kule kimākyoomtooy ng'al chēbo ng'wiiynan nto kikiisōōtē ng'al chēē mā kāroomēch nto kikēēbērē kule kēēkēnwook. ⁴ Kichamteech :Yēyiin ānkōōtōōrwēēch :lōkōōywēchu kāroomēch. Kunyi, mēēbērē kyoomtooy lōkōōywēchu kule sikiing'ereech biiko, nteenee kyoomtooy kule sikiing'ereech Yēyiin nyoo inkētē kāāsōōtēywēēkyoo. ⁵ Ōnkētē :akweek kuchurta kule mēēbērē kikeekwaante :acheek ng'aleek chēē kikiilēlēlēēbēēnook nto kikeekwaante ng'al chēē iyēēlē mooyēētyoontiit nyēē kēēboontē. Rōōbēēch mbo :Yēyiin kurubta key āk ng'aleechu. ⁶ Manaakeesyem kule nto okaasteech :akweek nto ku chii ake tukul, ⁷ ānkoo kiyemaat kēēnyikiisyook :acheek kēēyēku *lēbkēēyikaab Kiriistō. Nteenee yu kikēēboontē key akweek kikēēyibook nyēē karaam kuu wōloo yibtooy :cheebyoosya nyēē ruroot :moo lōkōkyii kuriibē.

⁸ Kikēēmāchē miisin kiibuurtē key āk akweek nyēē mēēbērē kikēēkōōnook lōkōōywēkaab Yēyiin baateey, nteenee kikiiboorwook ng'aleek chēē rubtooy key āk soboonwēkyoo, kuuyu kikeechamaak miisin. ⁹ Mbo ng'eetaabiya, maanii ōnkētē wōlēē kikeeyeyte yiisyēēt āk wōlēē kikyoomtooy booryēēt! Yooto kikēēyēyiisyē bēēt āk kwēēmooy. Kikēēyēyē kuu nyooto simākēēnyikisyook yoo kikyoomwook lōkōōywēchoo bo Yēyiin.

¹⁰ Yoo kikēēboontē key akweek choo ōyēnchinē Kiriistō, kyookas ankiikukas :nkine Yēyiin kule kēēyēku :acheek biich chēē kēēchurtootiin, chēbo man, āmākēēboontē lēēlis. ¹¹ Ōnkētē mbo kule kikēēyibook :acheek kuu wōloo yibtooy :booyoo lōkōkyii. ¹² Kikiititirook ānkiikiimchook kule ōyēyē ng'aleek chēē ing'ērēēchē Yēyiin nyoo kuurook bōōbuur :tukul oyemte bāytooyiisyēnyii ākoo wōōyinyii.

¹³ Kēēbirchinē Yēyiin kōōnkōy ākookoy, kuuyu yoo kikēēyibwook lōkōōywēkyii okas ankoocham āmēēbērē kuu lōkōōy chēbo chii buch, nteenee bo Yēyiin. Man, yēyiisyē :ng'ālyoontoonooto ām āriing'woong' akweek choo ōyēnchinē Kiriistō. ¹⁴ Kyōōnyōōru :akweek, mbo ng'eetaabiya ng'aleek chēē kerkey ākoo choo kinyōōru :biikaab Kiriistō choo mii Yuuteeya. Kiinyaliilaak :biikwook kuu yoo kiinyāliilē icheck :Yuutayek ¹⁵ choo kibākāchē Mokoryoontēēt Yēēsu ākoo *wōōrkooyikaab Yēyiin ankukweteech acheek. -Mēēng'ērēēchē :bichoo Yēyiin ānkukwiilē chii ake tukul. ¹⁶ Kisyem mbo kule nto kerekteech kyoomchi lōkōōywēk biiko choo mā Yuutayek, lōkōōy chēē kimakuyey /kiiraraach bichoo. Nteenee mii kutāsyinē :Yuutayeechaa ng'ōōkiswookik alak ām chooto boonto. Kunyoo, kōōkōōng'woonchi icheck :Yēyiin.

Kyoomchi Bāwulō :yēmootēēt kuruutoochi Tēēsālōōnikēēk

1:8 Room. 1:8 1:9 Yoowa. 17:3; Yēyuut. 14:15 2:2 Yēyuut. 16:19-24; 17:1-9 2:3 2Kōōr. 2:17 2:4 Kala. 1:10 2:5 Yēyuut. 18:3 2:6 Yoowa. 5:41, 44 2:7 1Kōōr. 9:12 2:8 2Kōōr. 12:15 2:9 Yēyuut. 18:3
2:10 2Kōōr. 1:12 2:11 Yēyuut. 20:31; 1Kōōr. 4:14-15; Kala. 4:19; 1Tēm. 1:2; 2Tēm. 1:2; Tiitō 1:4 2:12 Room. 5:2; Filiib. 1:27 2:13 Kala. 1:11-12; 1Tēēs. 1:5 2:14 Yēyuut. 17:5 2:15 Mat. 5:12; Yēyuut. 2:23; 14:19; Room. 11:28; 2Kōōr. 11:23-29 2:16 Mat. 23:31-32

¹⁷ Mbo ng'eetaabiya, ānkoo kookuyeyeech :biiko keebakaakte keey kisich ām bōōrwēk, kiisōōtook ākookoy ām tāmirmiryēēt. Kaakwaameech :yēēmootēēt miisin keekasaak subak. ¹⁸ Kiyooto :nyēē kiyeyeech keemach kiyyēēwu wōloo ōmiitē. Kyaasyeem :anii Bāwulō kunyil areet chēē chaang' kule nto āyēēwu wōloo ōmiitē nteenee kikereteech :Kibrōkōsyoontēēt. ¹⁹ Mbo ng'oo :chēē kiikēnēē keey :acheek ānku ng'oo :chēē kēēng'ērēchēē, nto ku ng'oo :chēē kēēng'āsēē keey yoo +/mākēētuwēnēēch ām taayeetaab Mokoryoontēenyoo Yēesu bēsyoonoo iyēēwu? Mā akweek? ²⁰ Kubooyiit man, akweek :chēē kēēng'āsēē keey ānkēēng'ērēēchēē.

3

/Kikiyookto Tēmētēēwō ānkuchōōnto lōkōōy chēē kāroomēch

¹ Yu kakeekas kule kimēēkiimuuchē takeemuyte, kiisoot kēēng'ētunēē *kiriinkēētaab Aaten ² ānkiiyooku ng'eetaabiya Tēmētēēwō nyoo kēēyēchinē :tukul Yēyiin yiisyēēt kyoomtooy lōkōōywēkaab Kiriistō. Kikiyooku chokōōtitiirook ānkōōkiimook okaasee keey Kiriistō ³ sukung'eet mēēbērē +/mākiinyēbēēt chii ām akweek kubo wusiisyooni. Ōnkētē :akweek kule māchāktōōs kēēbuntēē wusiisyēēt. ⁴ Kisimkēēmwoowook oob kēēboontē keey kule +/mākēēwusēēch? Kunyi, kōōkuyēyākiis kuu nyooto, kuu yoo ōnkētē. ⁵ Kiyooto :nyēē kiyeya āyooku Tēmētēēwō. Kimāamuuchē taamuyte subak. Kunyoo, āyooku inee chokukas yoo tōōkoosēē keey Kiriistō. Kyāāmuy akas ām kēēlto ake kule kityemaak *:Kēniintēēt sukubooyiit buch :yiisyoono kikēēyēyē.

⁶ Kōōkōōyēēwunēē :Tēmētēēwō wōloo ōmiitē, ānkōōkuyibwēēch lōkōōywēk chēē kāroomēch kurubta keey kaakaaseeng'woong' āk choomnyēēt nyēē ōboontē. Kōōkumwoowēēch kule ōsōōtyēēch ākookoy nyēē karaam ānkōōmāchē kule nto okaseech kuu yoo kēēmāchē :nkacheek kule nto keekasaak. ⁷ Lēyyē, mbo ng'eetaabiya, kōkēētitiir yu /kākyoomwēēch wōlēē wuu :kaakaaseeng'woong' ām Kiriistō ānkoo /kiinyāliilēēch /ānkēēwusēēch. ⁸ Yoo kōōkiilchi :akweek Mokoryoontēēt kēēng'ērēchē :acheek ⁹ nyēē māmiitē :wōlēē +mākēēbirtoochi Yēyiintēenyoo kōōnkōy. Kēēng'ērēkootiin miisin ām taayeenyii kubo akweek. ¹⁰ Kēēsooyē inee ākookoy bēēt āk kwēēmooy kule nto keekasaak sikiititiirook ānkēēkōōnook kiyēē -mōōboontē kurubta keey ng'ālyoontēētaab Yēyiin.

¹¹ Kēēsooyē Baaba Yēyiin āk Mokoryoontēenyoo Yēesu kule kuyootwēēch kēēlto keekwaa bokeekasaak subak. ¹² Lēyyē, kuyey :Mokoryoontēēt kuwōōyiit :choomnyēēt nyoo ōboontē āk chamateet nyoo ōboontēē chii ake tukul, kuu nyoo kēēboontēēnook :acheek. ¹³ Kōōtitiir :Yēyiin kāāsōōtēywēēkwook soochurte ānkōōtililiitu ām taayeetaab Baaba Yēyiin kubonto keey biikyii tukul, bēsyoonoo chōōnii :Mokoryoontēenyoo Yēesu.

4

Soboonto nyēē ing'ērēēchē Yēyiin

¹ Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya, ābērē kiikiineetaak wōlēē /kiibuurtooy /sikiing'ereech Yēyiin ānkuwuu nyooto :wōlēē ōbuurtooy. Nanyuun, kiikāloonē kēēmwoowook ām kaayneetaab Mokoryoontēenyoo Yēesu kule, otas taay miisin oyey kuu nyooto. ² Ōnkētē ng'aleek choo kikiiboowook :acheek kubununēē kāāmuukēywēēkaab Mokoryoontēēt Yēesu. ³ Mākyook :Yēyiin ōtililiitu -āmōōmārtootē. ⁴ Kuyibē :murēno ake tukul koorkeēnyii ām kēēlto nyēē tiliil ānkubo koonyit. ⁵ -Mookany kutwaaraak :muchastaab bōōrwoonikwook kuu bichoo -mēēnkētē Yēyiin. ⁶ Ām ng'ālyoo nyēē wuu nyiitēnyii, mā-ālāk :chii ng'eetaabkaamet. Kisimkiisōōwook kule mākōōng'woonchi :Yēyiin biiko choo yēyē rōkōōsiitēnyii. ⁷ Kimākuurēēch :Yēyiin kule subokēēmārtootē, nteenee māchē kule

kiibuur kāāburto nyēē tiliil. ⁸ Kunyoo, yoo otāyē kāānēētēywēēchu mēēbērē kootay chii, nteenee kootay Yēyiin nyoo kōōnook Tāmirmiryēnyii.

⁹ Nto nanyuun ng'alyoo kurubta keyy āk chamateetaab mbo ng'eetaabiya, māmāchāktōōs kēēsirwook kiy, kuuyu kiikooneetaak :Yēyiin ochoomtōōsii. ¹⁰ Kyōōbuur :nkakweek kuu nyooto ochāmē mbo ng'eetaabiya tukul choo mii yēmēētaab Maketoonnya. Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya, kēēsoomook kule ochoomtōōsii miisin. ¹¹ Okas kule obuūrē ām kaalyeet ānkōōyēyē yiisyēēng'woong' nkit o-āmē kiyēē kōōbirtēē nkuruukwook kuu yoo kisimkēēmwoowook. ¹² Yoo kōōbuur kuu nyiitēnyī, mākukoonyitook mbo :biiko choo mēēbērē iyēnchinē Mokoryoontēenyoo āmāmīi :kiy nyēē mākubotwook.

Chōōnēētaab Mokoryoontēēt

¹³ Mbo ng'eetaabiya, kēēmāchē ōnkēt manta kurubta keyy āk biiko choo kiikubēk simōōmēesyē kuu biiko choo māboonto kiyēē ikēnēē keyy. ¹⁴ Kēēchāmtooy kule kime :Yēēsu ankung'eetee meet. Kunyoo, kēēchāmchiintōōsii kule makoong'eetee :Yēyiin meet biiko choo kiikubēk kuu yoo kiing'ētēē Yēēsu.

¹⁵ Kāānēētēywēēkaab Mokoryoontēēt :chu chēē kēēmwoowook: -Mākiintōōyē :acheek choo kēēsobchootiin ām choo kiikubēk bēsyoonoo chōōnīi :Mokoryoontēēt.

¹⁶ Mākuwookyī * :malayikeet nyēē wōō barak /ankeekuut aryeembuutaab Yēyiin. Yooto nanyuun mākuchōōnēē :Mokoryoontēēt Kaab Yēyiin. /Makiing'eetee meet kurook :biikaab Kiriistō choo kiikubēk. ¹⁷ Nto yityo, /kiiruruuchēēch acheek choo tākēēsobchootiin kēētuyē āk bichooto keebeete keyy wōliin bo boolik bokēyēmē barak āk Mokoryoontēēt. Kuchakee yooto nanyuun, +mākiibuurtē keyy Mokoryoontēēt ākookoy.

¹⁸ Kunyoo ii, lēyyē, otitiirēē keyy ng'aleechu.

5

Ōchōb keyy kubo chōōnēētaab Mokoryoontēēt

¹⁻² Mbo ng'eetaabiya, māmāchāktōōs kēēsirwook kurubta keyy bēsyēēt nyēē chōōnēē :Mokoryoontēēt, kuuyu ōnkētē :nkakweek kule mākumuung' kuu chōōriin nyoo chōōnīi kwēēmooy. ³ Bēsyēēt nyoo mwooyē :biiko kule kaalya :kōōro /ānkēēriibootiin, ku yooto :yēē +/makiiserweetee bichoo. Māchililē :chii. Mākumuunkyī bichoo :ng'aleechaa kuu ng'woonin nyoo nyōōru :koorko nyoo māchē kōōtuusyo. ⁴ Nteenee -mōōmiitē :akweek mbo ng'eetaabiya mēēnān nyēē imuuchē kunyōōrwook :bēsyoonoo -kumōōchōbootiin. ⁵ Ōbooyē :akweek tukul lēbkēēyyēēt ānkōōbooyē bēētut. -Mākēēbooyē kwēēmowuut -āmākēēbooyē mēēnānēēt. ⁶ Kunyoo, māmāchāksē kēēruuyē kuu biiko alak, nteenee māchāksē kēēyēku biich chēē kāsunoottiin ānkēēriibē keyy. ⁷ Bo :rwoonik kwēēmooy ānku kwēēmooy yēē bōōkiitōōs :biiko. ⁸ Nteenee kēēbooyē :acheek bēētut, kunyī māchāksē kēēriibē keyy. Māchāktōōs kiiluumee keyy kaakaaset āk chamateet kuyēk kariikaab booryēēt choo /kiilookyīnē tekēt, ankiilaach nkinee kāākēnēēt nyēbo kaararaacheet kuu kuutwēētaab booryēēt nyoo /kiilookyīnē mēt. ⁹ Manaakweyēch :Yēyiin sukōōng'woonchēēch, nteenee māchē sukooraraachech kubununēē :Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō. ¹⁰ Kime :Kiriistō kubo acheek kule subokēēminy āk ineē ānku yoo tākēēsobtōōsii ee, nto kukiikēēbēku. ¹¹ Kunyoo, māchāktōōs otitiirēē keyy ānkōōsooysooyē keyy kuu yoo ōmiitē ōyēyē kuunyiitēnyī.

Kāā-āmiisēēt

¹² Mbo ng'eetaabiya, kēēsoomook ōkoonyit bichoo kiikukwey :Yēyiin choo āmē booryēēt kōōntōōwook ānkōōtitiirook ām Mokoryoontēēt. ¹³ Ōkoonyitē bichoo miisin ānkōōchāmē ām yiisyēēt nyēē yēyē. Nto akweek, ōbuurtēē kaalyeet.

4:7 Filib. 1:27; 1Bēt. 1:15-16 4:8 1Kōōr. 6:19-20 4:9 Cherem. 31:33-34; Yoowa. 6:45; 1Yoowa. 2:20, 27 4:11 Ēfēēs. 4:28; 1Tēēs. 2:9; 2Tēēs. 3:10, 12 4:12 Kolos. 4:5 4:13 1Kōōr. 15:19; Ēfēēs. 2:12 4:14 Room. 14:8-9; 1Kōōr. 15:3-4, 12, 20 4:16 Māārko 13:26; 1Kōōr. 15:51-52 4:17 Yoowa. 12:26; Room. 5:17; Filib. 1:23 5:1-2 Māārko 13:32; Mat. 24:27, 43 5:3 Cherem. 6:14-15; Mat. 24:39 5:8 Room. 13:11-12; Ēfēēs. 5:8-9 5:8 2Kōōr. 10:4 5:9 1Tēēs. 1:10 5:10 Room. 14:8-9; 1Tēēs. 4:14 5:12 1Kōōr. 16:15-18; 1Tēm. 5:17 5:13 Māārko 9:50

¹⁴ Kiikāloonwook akweek mbo ng'eetaabiya kule ōchuulē biiko choo tinyē kēwēynātēēt, ōtitiir choo nyōkōōrēch, ōyēētyēēchinē choo kuskusēch ānkōōmuytoochinē chii ake tukul. ¹⁵ Okas kule māmii :chii nyēē kākētyi ake miyootyēēt, nteenee ōsyēēmē ākookoy ōboorchinē karaamateet biiko tukul.

¹⁶ Ōng'ērēchē ākookoy, ¹⁷ ōsooyē āsiiswēk tukul, ¹⁸ ōbirchinē Yēyiin kōōnkōy ām yēēt ake tukul. Ng'ālyoo :nyi nyēē mākyook :Yēyiin ōyēyē ām Kāārārookiintēēt Yēesu.

¹⁹ -Mōōmiis Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ²⁰ -Mōōchuur ng'aleekaab *wōōrkooyik. ²¹ Ōrōōtootē tukuuk tukul ānkōōnāmē choo kāroomēch ²² ankootayee keyy kiy ake tukul nyēbo rōkōs.

²³ Kuyeyaak :Yēyiin nyoo kōōnu kaalyeet ōtililiitu ām keel ake tukul. Kuriibākoy :tāmirmiryēētaab chii ake tukul, soboonnyii āk bōōrnyii nyēē māmii :lēēlis ākoy yoo iyēēwu :Mokoryoontēēnyoo Yēesu Kiriistō.

²⁴ Māwēēchwēēchē keyy :nyoo kikwēyook ānku makuyey kuu nyooto. ²⁵ Mbo ng'eetaabiya, ōsoowēēch acheek. ²⁶ Ōsuboowoo mbo ng'eetaabiya alak tukul nyēē ōng'ērēkyinē. ²⁷ Āmwoowook ām kāāmuukēywēēkaab Mokoryoontēēt kule ōsumānchi barwaani mbo ng'eetaabiya tukul. ²⁸ Kōōbēruurook :Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō.

Barweetaab Āyēēng' nyēē kisirchi :Bāwulō Tēēsālōōnikēēk

Taayta

Siriintēēt, yēē / kīkēēsirē āk wōlēē / kīkēēsirēē: Inoomēē :barwaani nwaach yoo kāng'ētēē :nyiin kābo taay. Bāwulō :nyēē kisirē barwaani ām Kōōriintō ām ārook lo kung'eetee kisir nyoo bo taay (kasee kāāboorunēētaab nyoo bo taay).

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: Kimanaaweek :ng'ala ām Tēēsālōōnikē kung'eetee kisir :Bāwulō barweet nyoo kibo taay. Kiiyēnchinē :biiko kereeryaanto kule kikiikōōyēēw kēny :Kiriistō nto alak kōōsōōtē kule kikiikulēēkitiit miisin :chōōnēēnyii nyēē kimēērook / takeeyey yiisyō.

Kiwālchi :Bāwulō bichoo kurubta key āk yuutēyu kule: Kutoombo kuchōōnii :Kāārārookiintēēt, mākuwōōyit :rōkōsto ām kōōrēēt. Ām bēsyōōsyēk choo kwoonii yoo iyēēwu :Kiriistō, makuyey :kwiiliintēētaab Kiriistō kuchuunnyo :biiko miisin. Imuuchē kuyēyākiis :ng'aleechu āsiiswēk alak tukul nteenee māmāchāktōōs kuyeyeech kēnyēbēt (kas kur. 3:10). Ikiimchinē :Bāwulō biikaab Tēēsālōōnikē kutitir ām kaakaaseeng'waa ānkoo kumii :wusiisyēēt ankukanyaan nyēē māmii :ng'uusng'uus tukuuk chēē mākuuyēyākiis bēsyōōsyēk choo kwoonii.

Kyoorōrchi key :Bāwulō biikaab Tēēsālōōnikē ānkumākyi bērrur

¹ Anii Bāwulō, āboontē key Siila ākoo Tēmētēēwō yu āsirwook barwaani akweek kaniseetaab Tēēsālōōnikē choo obooyē Baaba Yēyiin āk Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō.

² Kōōbēruurook :Baaba Yēyiin āk Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō ānkōōnyōōru kaalyeet.

Kāātiilēy ām bēsyoonoo chōōnii :Yēēsu

³ Mbo ng'etaabiya, māchāksē kēēbirchinē :acheek Yēyiin kōōnkōy ām āsiiswēk tukul kubo akweek, kuuyu otāsē taay oōkosēē key Kiriistō miisin ānkōōchoomtōōsii :tukul. ⁴ Kēēng'ērēchēēnook :acheek yoo kyoomchinē kanisoosyek alak wōlēē wuu :soboonwēkwook kuuyu otāsē taay omuytooy ānkōōkosēē key Kiriistō ām wusiisyēēt nyoo omiitē obuntēē.

⁵ Ibooru :yooto kule man :kiyēē itilē :Yēyiin, yoo itilwook kule oōyēmootiin oōwt bāytooyiisyēēnyii nyoo omiitē onyālilchinē. ⁶ Makuyey :Yēyiin kiyēē bo manta yoo keenyalil choo inyālillook, ⁷ ānkumākōōmuung'wook akweek choo onyālilē āk mbo nkacheek. Mākuyēyākiis :ng'aleechaa yoo tookunēē :Yēēsu barak kuboonto key malayikaanikyii choo boonto kāāmuukēywēēk ⁸ āk maat nyēē irikitiitē. +Māchokōōng'woonchi biiko choo -mēēnkētē Yēyiin āk choo -mēēyēnchinē lōkōōywēkaab Mokoryoontēēt Yēēsu. ⁹ Mākunyōōr :bichoo ng'wooninto nyēbo kibchuulyo, /ankumakesatee wōlēē mii :Mokoryoontēēt āk wōloo mii :wōōyintaab kāāmuukēywēēkyii. ¹⁰ Yēyāktōōs kuu nyooto yoo chōōnii :Mokoryoontēēt chokunyōōru konyit ām wōlēē mii :biikyii kōōkoostoy :biiko tukul choo ikoosēē key inee. +Mōōyēmē :nkakweek āk bichooto, kuuyu kyoocham lōkōōywēk choo kīkēēmwoowook.

¹¹ Kiyiitēnyii :nyēē yēyēēch kēēsoowook ākookoy, sukuyēētyēēchook :Yēyiintēēnyoo oōbuur kuu wōloo māktooy :inee ānkōōyēyē kiyoo oōkāsē kule karaam. Kēēsoowook subak kule kukōōnook kāāmuukēywēēk chēē oōmuuchē oōyēchinēē yiisyēēnyii oōkosēē key inee. ¹² Yooto, +/makiikaasta kaayneetaab Mokoryoontēēnyoo Yēēsu ām kiyēē oōyēchinē / ankiikaastaak nkakweek. Yēyāktōōs :ng'aleechaa tukul, kuuyu chāmook :Yēyiintēēnyoo āk Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō.

2

Choolwookiintēēt nyēē -/mākyoomu

¹ Mbo ng'eetaabiya, kēēmāchē kiiboorwook kiy kurubta keey āk chōōnēētaab Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō āk yoo /kiiruruukyēēch inee. Kēēsoomook kule ² -mōōbootyē ām kāāsōōtēy wēēkwook, nto ōmuuyē yoo /kēēmwooyē kule kaakuyit :bēsyēētaab Mokoryoontēēt, ānkoo kimwooyē kuu nyooto *:wōōrkooyoontēēt ake nto ku biiko alak nto /kēēmwooy kule kikeesir :acheek ng'aleechu ām barweet ake. ³ -Mookany kooberbeeraak :chiito ake ām keel ake tukul. Māyitu :bēsyoonoo ākoy yoo kaakutay Yēēsu :biikyii alake ānkutook :choolwookiintonoo +/mākiimukuusēē maataab kibchuulyo. ⁴ Kwiiilē :choolwookiintonoo kiy ake tukul nyoo kutunkyinē :biiko āk kiy ake tukul nyoo kāsē :biiko kule bo Yēyiin. Imuuchē mbo kōōwut *Kōōtaab Yēyiin ānkuyib keey barak kule inee ku Yēyiin.

⁵ -Mōōsōōtē :akweek yoo kyāāmwoowook :anii ng'aleechu tukul kēēboontē keey? ⁶ Nto yu ōnkētē :akweek kiyoo tākōōkooyē choolwookiintonoo nto kāākuyityo chokutook :inee ām bēsyōōsyēkyii. ⁷ Mii kuunyitēnyi kuyēyiisyē :kāāmuukēywēēkaab choolwookiintonoo ām wung'aan, nteenee makutas taay :kiyoo kookaay yiisyonoo ākoy /bokiinēnto. ⁸ Yooto nanyuun yēē mākutook :choolwookiintonoo nteenee maku-biirta :Mokoryoontēēt Yēēsu ām muuyēēt nyēē chōōnēē kuutiinyii. Makookarbuusee :Yēēsu choolwookiintonoo kāāmuukēywēēkyii. ⁹ Mākuchōōnto :choolwookiintonoo kāāmuukēywēēkaab Kibrōkōsyoontēēt ankuchokooberbeer biiko kuyēyē ng'aleek chēē chaang' chēbo kwōng'uut. ¹⁰ Yēyiisyēē ng'ālyoo ake tukul nyēbo rōkōs kōōbērbēērē biiko choo mākubootyoo. Mākubootyoo :bichoo, kuuyu kitay :icheek kucham ng'ālyoontēētaab manta /sikiiraraach. ¹¹ Kunyi, makuyey :Yēyiin icheek kōōyēnchi ng'wiiynan /sikēētēwēch ¹² /ankiiruusta tukul choo king'ērēkyi ng'al chēbo rōkōs āmānāākōōyēnchi ng'aleekaab manta.

Kōōtitirook :Mokoryoontēēnyoo Yēēsu Kiriistō

¹³ Nto akweek ii, mbo ng'eetaabiya choo chāmook :Mokoryoontēēt, māchāktōōs kēēbirchi Yēyiin kōōnkōy ākookoy kubo akweek. Kikweyaak :Yēyiin ōyēku alak ām chēbo taayta /kiiraraach. Kiitabaanaak :kāāmuukēywēēkaab Tāmirmiryēēt ōyēku cheechii, yoo kyōōkoosēē keey ng'ālyoontēētaab manta. ¹⁴ Kikuurook :Yēyiin kubununēē lōkōōy-wēk chēē kāroomēch choo kikyoomwook sikeeyemte :tukul lēbkēēyēētaab Mokoryoontēēnyoo Yēēsu Kiriistō. ¹⁵ Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya, oyeet keey ānkōōkiilchi kāānēētēywēēchoo kikyoomwook ānkēēsirwook.

¹⁶⁻¹⁷ Kichameech :Baaba Yēyiin ankuyeyeech kēēbāybāyīitu ākookoy kiikēnēē keey kiyēē karaam. Kōōtitirook :Mokoryoontēēnyoo Yēēsu Kiriistō nkityōōniin āk Baaba Yēyiin ānkōōkiimook ōyēyē ānkōōmwooyē kiyēē karaam.

3

Kimwooy :Bāwulō kule /kēēsoochi

¹ Mbo ng'eetaabiya, ōsoowēēch kutas taay :ng'ālyoontēētaab Mokoryoontēēt koosambaakta areet akeenke ānkunyōōr koonyit, kuu wōloo kiwuu ām wōloo ōmiitē :akweek. ² Ōsooyē subak kusār wēēch :Yēyiin ām wōlēē mii :biich chēē āwēēsēch ānku miyootēch, kuuyu mēēbērē :biiko tukul chēē iyēnchinē manta. ³ Nteenee Mokoryoontēēt :nyēē /kiikoosēē keey. Mākōōtitirook ānkuriibook ām wōlēē mii :Kibrōkōsyoontēēt. ⁴ Kiinkētē ām Mokoryoontēēt kule ōyēyē kiyēē kēēmwoowook ānkōōtāsē taay ōyēyē kuu nyooto. ⁵ Kōōrēētootyook :Mokoryoontēēt chamateetaab Yēyiin ānkōōbuur ām muytaayeetaab Kiriistō.

Moomiis :chii nyēē māyēyiisyē

2:2 1Tēēs. 4:15–5:3 2:3 Tān. 8:23-25; 1Yoowa. 2:18 2:4 Isa. 14:13-14; Ēsēk. 28:2 2:8 Isa. 11:4; Ng'oong'. 19:15 2:9 Mat. 24:24 2:13 Room. 8:30 2:14 1Tēēs. 5:9 2:16-17 Room. 8:39; 1Tēēs. 1:4 3:1 Room. 15:30 3:3 Mat. 5:37; 6:13; Yoowa. 17:15; 1Kōōr. 10:13; 1Tēēs. 5:24

⁶ Mbo ng'eetaabiya, ām kaayneetaab Mokoryoontēēt Yēesu, kēēmwoowook kule osatee keey ng'eetaabiya ake tukul nyēē kēwēyiin, nyēē mārubē kāānēētēywēēchoo kōkēēmwoowook. ⁷ Ōnkētē :akweek kule māchāktōōs ōyēyē kuu wōloo kēyēytooy :acheek choo kimākēētinyē kēwēynāt yoo kikēēboontē keey. ⁸ -Mākyoomē āmnyoo nyēbo chii yoo mānāākēēkwēchi kiy, nteenee kikēyēyiisyē bēēt āk kwēēmooy simākēēnyikisyook. ⁹ Ānkoo sinee kiyemaat kēēnyōōru kiy, kikeeyey kuu nyotoo sikiineetaak orub kiyēē kēyēyē. ¹⁰ Yotoo kēēboontē keey akweek kikēēmwoowook kule, “-Mookany kwoomiis :chii nyoo māmāchē kuyēyiis.” ¹¹ Kēēmwooyē kuu nyotoo, kuuyu kēēkāsē kule tinyē :biiko alake ām akweek kēwēynātēēt. Māyēyē kiy, nteenee kwoonykwoonyootē biiko mētēwoy ām kiyēē yēyē. ¹² Ām kāāmuukēywēēkaab Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō kēēmwoochinē bichu kule kōōbuurē nyēē karaam ānkuyēyiisyē sukunyōōr kiyēē āmē. ¹³ Nto akweek, mbo ng'eetaabiya, -mōōchoosyē ōyēyē ng'al chēē kāroomēch. ¹⁴ Yoo mākoonyitē :chii lōkōōywēchu kēēsirwook, kumāchāktōōs ōnkēt chiichoo -āmōōbuurtē keey sukumuy :inee nkit. ¹⁵ -Mōōyib chiichooto kuu buunyoo, nteenee ōyisu kuu tuubchēēt.

Kāā-āmiisēēt

¹⁶ Kunyoo, kukōōnook :Yēyiin kaalyeet ākookoy ām keel ake tukul, kuuyu inee nkit :nyēē kōōnu kaalyeet. Kuriibook :Yēyiin. ¹⁷ Āsirwook :anii Bāwulō kāāsubooyiisyooni ām āwunyuu nkit. Wuu nyiitēnyi :wōlēē ātiinkyintooy :anii āwut barwa ake tukul. ¹⁸ Kōōbēruurook tukul :Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō.

Barweetaab Taayta nyēē kisirchi :Bāwulō Tēmētēwō

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē: Yu /kābokiityookunēē :Bāwulō kāābrātī-isyō ām Rooma ām kwēēnuutaab kēnyiitaab 60-62 KK (kasee Yēyūutēk 28:16 kuwo taay), koonnaam ruutooynyii nyēbo ang'wan. Matwekaat :ruutooyi bakeenke ām Biibilyaa. Kibākookyi Tiitō Kērēētē ām baani sukōōyoonkyi kaniseetaab wōlooto. Kubākookyi Tēmētēwō wōliin bo Ēfēēsō sukuyētyēēchi kaniseetaab wōlooto. Kiwo :Bāwulō nkit ākoy Filiibi ām Maketoonnya. Kisirchinēē wōlooto Tēmētēwō barweenyii nyēbo taay āk nyoo kisirchinē Tiitō. Mātōokunoot :kēnyiit nyēē /kikēēsirē barwaani nteenee /kiisōōtyinē kule wuu nyēē ki kēnyiitaab 66 KK.

Kiyēē mii āriit: Kiiyīmē :wuuyinwēk chēē tēērchiin kaniseetaab Ēfēēsō. Wuuyinwē-choo ku kiruutēkaab Yuutayeek ānkiyibē kirisiyēētaab tukun kubo saayeet ām kēēlto nyēē kimēēnkētē. Kiisōōtē :Kirikiik kereeryaanto kule miyootēch :tukuuk tukul ām kōōrēēt āk kule kimāchāmtooy :Yēyiin chii ākoy tōōs baateey yoo kāākunyōōr :chii ng'oomnān nyēbo kwōng'uut. Nto subak yoo karub :chii kiruut kuu: /kēēkir āmit alak, tukun chēē /kēēyyēē āk mbo kule mātuuyo :biich choo kiikoomut keey. Kiinach Bāwulō :kāānēētūutēchu kunyoo, kisirchi Tēmētēwō barwaani kōōkiimēē kule kuyēchinē Yēēsu Kiriistō yiisyēēt ām mooyēēt akeenke. Irwookyinē mbo choorwaaniitēnyinyii tāku āybēeryoo, kurubta keey āk wōlēē /kiintōōchintooy biikaab Kiriistō.

Kiyēē āmu: Iwuruurē :kāānēētūutēkaab lembech wōlēē mākuwuuyiit :soboon-nyoo. Māchāktōōs kiinkētē ng'aleekaab manta sukung'eet keeyeet keey ankeek-erekte kāānēētiisyēētaab lembech āk Buunyoontēēt simāturēēch acheek biikaab Kiriistō ankwaaraanta soboonwēkyoo.

Kyoorōōr keey :Bāwulō ānkumākyi Tēmētēwō bērrur

¹ Anii ku Bāwulō *lēbkēēyiintēētaab Yēēsu Kiriistō kuu wōloo kitōōltooy :Yēyiin nyoo Kāārārōokiintēēnyoo kubununēē Yēēsu Kiriistō nyoo kiikēnēē keey.

² Āsiruung', inying' Tēmētēwō nyoo āchāmiing' ānkyāyēētyēēchiing' icham Yēēsu. Kōōbēruuring' :Baaba Yēyiin āk Mokoryoontēēnyoo Yēēsu Kiriistō, kuriireeniing' ānkukōōning' kaalyeet.

Iribēē keey kāānēētik choo mātinyē manta

(1 Tēmētēwō 4:1-7; Tiitō 1:10-11; 3:8-11)

³ Kuu yoo kyāāmwoowuung', āmiitē āwēētii Maketoonnya, māchāktōōs ibuur Ēfēēsō sukung'eet ibōlchi biiko alak kusaanee keey kōōnēētē tukuuk chēē mābo man. ⁴ Kusaan kōōbootyine āsiiswēk kurāru tyoonkōōchoy chēē mābo laat āk kutētu koynōōy chēbo Yuutayeek chēbo kēny, kuuyu yibu :ng'aleechaa kwiilat āk wookuut, yoo /kātākēēyēchinē Yēyiin yiisyēēt ām manta. ⁵ Kiyēē burē siibōlchi bichu ku kule kunyōōr chamateet kubununēē mooyēēt nyēē lēēl ankuyey kiyēē inkētē kule bo man ankookaasee keey Yēyiin. ⁶ Kiikuchunnyēē :alake kookaasee keey Yēyiin ānkuyēēlchi ng'al buch chēē mābo man. ⁷ Bērē :bichoo nto yēk kāānēētikaab kiruutēk nteenee -mēēnkētē kiyēē ng'ālōolēē nto mbo kiyēē ikiilchinē keey kurāru.

⁸ Kiinkētē kule kāroomēch :kiruutēk, yoo kāyēyiisyēē :chiito ām kēēlto nyēē karaam. ⁹ Māchāksē :chii kōōnkētē kule mēēbērē /kikēēyēyē kiruutēk kubo biich chēē churtootiin, nteenee /kikēēyēyē kubo biiko chēē mā churtootiin āk choo māchāmē /keebayta. Bo subak :kiruutēk biiko choo -mēēywēyē Yēyiin, choo choolwookēnootiin,

1:2 1Kōōr. 4:17; 1Tēēs. 2:11; Tiitō 1:4 1:4 1Tēm. 4:7; 2Tēm. 4:4; Tiitō 1:14; 3:9 1:5 Room. 12:9; 1Tēm. 1:19; 2Tēm. 1:3; 2:22; Tiitō 1:15 1:6 1Tēm. 6:4, 20; Tiitō 1:10 1:7 1Tēm. 4:1-10; 6:3-5, 20-21; 2Tēm. 2:16-18, 23-26; Tiitō 1:10-16; 3:9-11 1:8 Room. 7:12

choo mā tiliilēch āk choo āwēēsēch. Bo subak :kiruutēk biiko choo rumē sikiikwaa āk choo bākākiisyootē, ¹⁰ choo mārtooy, choo sikōrē keey, āk choo chōōrē biiko. Bo choo ibērbēeriisyē āk choo mōlōlchinē biich ng'al āk kiy ake tukul nyoo mārubtooy keey kāānēētūutēkaab man. ¹¹ Miitē :kāānēētūutēchoo wōlēē bo lōkōōywēk chēē kāroomēch choo /kikiitōōrwo kule a-amte. Yēyiin nyoo boonto lēbkēēyyēēt ānkōōtōōrōōroot :nyēē kikōōnoo lōkōōywēchoo kāroomēch.

Wōō :chamateetaab Yēyiin ām wōlēē mii :biiko

¹²⁻¹³ Ābirchinē Mokoryoontēenyoo Yēesu Kiriistō kōōnkōy nyoo kikōōno kāmūukēy-wēēk, kuuyu kikasa kule /kiikoosēēnoo keey. Kyāāyēyootē ng'al chēē kimāānkētē kumānāyēnchinē inee nteenee kuriireenaa. Ānkoo kyāāng'ālōolēē inee nyēē miyaat ānkāāwusootē biikyii ānkāākāwōōtēnootē, kutoola āyēchi yiisyēenyii. ¹⁴ Kinyōōwooo :Mokoryoontēenyoo kaat ām chamateet nyēē kiboontēēnoo ānkoo kimaayemaat :anii. Kiyeya acham inee ānkāākoosēē keey.

¹⁵ Ng'ālyoontēēt nyēē māchāktōōs /kiikoosēē keey amakany :chii kwaam mēt ku kule, kichōōnii :Kāārārōokiintēēt Yēesu ng'wēny chokōōrārōochē biiko choo kiikuchoolwookēn, ānku anii :akeenke ām bichooto :nyēē āchoolwookēnoot nyēē -/mākyoomu!

¹⁶ Ānkoo kiwuu nyooto, /kikeeriireenaa anii ām biiko tukul sukōōboorunēē :Kiriistō kule iruruunyē mooyēenyii ām wōlēē mii :choo kiikuchoolwookēn. Yoo imuuchāktōōs /kiiraraachaa anii ānkāānyōōru *soboontaab kibchuulyo, kōōmuuchāktōōs /kiiraraach nkicheek biiko alak. ¹⁷ Kunyoo, kusilākoy ānkukoonyitākoy :Yēyiin nyoo mākāsāksē ānkubāytooyiisyē kēnyiiis āk kēnyiiis. Kuwuuyiit nyooto.

Kimwoochi :Bāwulō Tēmētēwō kwaam booryēēt nyēē karaam

¹⁸ Wēnyoo Tēmētēwō, ārwookuung' kurubta keey ng'aleek choo kimwooyē *:wōōrkooyik kubo inyiing'. Yoo 'keerub ng'aleechaa, mākuyēētyēēchiing' sii-am booryēēt nyēē karaam ¹⁹ ankiitas taay ikoosēē keey Yēyiin ankiiyey kiyēē inkētē kule karaam. Kiikubootyo :biiko alake chēē kitay kuyey kuu nyooto. ²⁰ Alak ām bichooto kiikuyey kuu nyooto ku Umenaayo ākoo Alekisaanta. Kwāātōōrchi Kibrōkōsyoontēēt sukukasee keey kule māmāchāktōōs kung'ālōolēē Yēyiin nyēē miyaat.

2

Kōōnēmchinē keey :biiko saayeeet

¹ Ng'ālyoontēēt nyēbo koomānuut miisin ku kule isooyē Yēyiin ānkiibirchinē kōōnkōy kubo biiko tukul. ² Māchāktōōs /kēēsoochinē bāytooyik āk kāāntōōyik sikēēminy ām kaalyeet āk tāloosyēēt ānkiinēmchinē keey Yēyiin ānkiibuur nyēē /kēēkoonyitēēch. ³ Yoo kakeeyey kuu nyooto, ku karaam ānkōōng'ērēēchē Yēyiin nyoo Kāārārōokiintēenyoo.

Irārōochē biich :Yēyiin kubununēē lōkōōywēk chēē kāroomēch

⁴ Māchē :Yēyiin kule /kiiraraach biiko tukul kōōnkēt ng'ālyoontēētaab manta. ⁵ Yēyiin ku akeenke nkit, ānku akeenke :chiito nyēē ichoomnyēēch āk Yēyiin. Nto nyooto ku Yēesu Kiriistō. ⁶ Kiikooyto :Yēesu soboonnyii sukuwālāng'unēē biiko tukul. Kiyityiin :ng'ālyoontooni ām āsiiswēk chēē yēmootiin. ⁷ Kunyi, /kikeekweya anii a-amte ng'aleechaa kuu *lēbkēēyiintēēt. Man :kiyēē āmwooyē. Ānēētē biiko chēē mā Yuutayeeek ākoosēē keey Yēyiin ānkāāmwooyē ng'al chēbo manta.

Kāāburtaab murēnik āk kooruuk choo kiikōōyēnchi Kiriistō

⁸ Mākyiintōōs :murēnik ām yēē /kākiiruruukyi keey kōōtōōrōōrē āwunnyēk chēē tiliilēch kusooyē Yēyiin āmānyēeru nto kuyey wookuut. ⁹ Mākyiintōōs :kooruuk

1:10 Kala. 3:19; 5:19-21 1:10 1Tēm. 6:3; 2Tēm. 1:13; 4:2-3; Tiitō 1:9; 2:1, 7-8 1:12-13 Yēyuut. 8:3 1:15
Luuka 15:2; 19:10; Room. 5:8 1:16 1Kōōr. 15:9-10 1:18 1Kōōr. 9:24-25; 1Tēm. 4:14; 6:12; 2Tēm. 4:7-8 1:19
1Tēm. 1:5 1:20 1Kōōr. 5:5; 2Tēm. 2:17; 4:14 2:1 Ēfēēs. 6:18-19 2:2 Eesra 6:10 2:4 Ēsēk. 18:23, 32; 2Tēm.
2:25; 2Bēt. 3:9 2:5 1Kōōr. 8:6 2:6 Kala. 1:4; Ibu. 9:28 2:7 Yēyuut. 9:15; Room. 1:5; 9:1; 2Tēm. 1:11 2:8
Tyēēn. 63:4; 134:2; 141:2

kōōloochē keey nyēē karaam. Kōōloochē sirook chēbo koonyit ānkuboonto ātēbuutēk chēē kāroomēch. Māmāchāktōōs kōōlēētē buutēk kule /sikēechōrōkyinē, kōōloochē chobosaak, tukuukaab kaat āk sirooy chēē ālē beesaan chēē chaang'. ¹⁰ Nteenee, māchāktōōs kuboonto ātēbuutēk chēē kāroomēch chēē misyinē kooruuk choo kiikōōnēmchi keey Yēyiin.

¹¹ Māchāktōōs kōōnēētē keey :koorko ake tukul ng'aleek ām kēēlto nyēē intusoot ānkōōywēyiisyē.

¹² -Māāchāmchinē koorko kuyēk kāānēētiintēētaab ng'ālyoontēētaab Yēyiin nto mbo kule kubayta saanteenyii. Māchāktōōs kusiisyyinē keey. ¹³ Aatam :nyēē kisimkuyey :Yēyiin kurook, nto mii yoo, chokuyey Aawa. ¹⁴ Mēēbērē ki Aatam :nyēē /kikeekenta kut kuyey ng'ōōkisto, nteenee ki koorkēēt. ¹⁵ Māchāktōōs :koorko ake tukul kuriibē kōōnyii āk lōkōkyii ām kēēlto nyēē karaam. Yoo kamuyta, kookaasee keey Yēyiin, kutinyē chamateet, kutiliil ānkuriibē keey, mākutēbto *soboontaab kibchuulyo ākookoy.

3

Kāāntōōyikaab biikaab Kiriistō

(Tiitō 1:5-9)

¹ Mii yu naas :ng'ālyoo nyēē mächē /kiiyyoong'unēē. Yoo kamach :chii kōōntōōchi biikaab Kiriistō, kāākukwēchi keey yiisyō nyēbo koonyit. ² Māchāktōōs :kāāntōōyiintonoo ku chii nyēē mātinyē lēēlis, ku chii nyēē tēērēē koorkēenyii nkit, kusēwunoot ānkuriibē keey, kukoonyitoot, kururoot :moo ānkōōmuuchē kōōnēētiis. ³ Māmāchāktōōs ku kibōōkityoo āmā chii nyēbo wōōrōryēēt. Nteenee māchāktōōs kōōntusoot ānku tala, āmāboonto muchastaab beesaan. ⁴ Māchāktōōs kōōnkētē kuriib kanyii nyēē karaam kukas kule iywēyē :lōkōkyii kutukul. ⁵ Yoo -mēēmuuchē :chii kuriib kanyii kumēēmuuchē kuriib kaniseet. ⁶ Māmāchāktōōs /kēēkwēyē chii nyoo mānāākich ām ng'ālyoontēētaab Yēyiin kule kōōntōōchi chuut kuuyu imuuchē koontumeer. Nto yooto, +/mākiitiilchi ng'aleek kuu choo /kikiitiilchinē Kibrōkōsyoontēēt. ⁷ Māchāktōōs :kāāntōōyiintonoo ku chii nyēē tinyē kaayna nyēē karaam ām wōlēē mii :yēēmēēt simānyōōr :Kibrōkōsyoontēēt bārooyinto nyēē katechee.

Toorētik

⁸ Māchāktōōs :nkicheek toorētikaab biikaab Kiriistō kukoonyitootiin nyēē māwēēch-wēēchē ng'al, āmā kibōōkitiis, nto kutōōrtooy :moonik kumach beesaan. ⁹ Māchāktōōs kukiilchi ām mooyēēt akeenke ng'ālyoontēētaab manta nyoo /kiikēēng'oong'wēēch ānkuyēyē kiyēē inkētē kule bo man.

¹⁰ Māchāktōōs /kēētyēmtooy bichoo kutoombo /kēēkwēyē. Nto yoo mātinyē ng'ālyoo, /kēēchāmchi kuyēk toorētik.

¹¹ Māchāktōōs :nkicheek kooruuk chēē toorētik* ku chēēbyōōsōōy chēē koonyitootiin, chēē māyēyootē seemseem. Māchāktōōs ku koor chēē riibē keey /ānkiikoosēē keey ām kiy ake tukul.

¹² Māchāktōōs :chii ām toorētichoo kutēērēē koorkēenyii nkit ānkuriibē lōkōkyii āk kanyii ām kēēlto nyēē karaam. ¹³ Chii ake tukul nyoo kāyēyis nyēē karaam, kōōloong'u keey ām komostaab ng'ālyoontēētaab Yēyiin ānkukich ām manta nyēbo Kāārārōkiintēēt Yēesu.

Manta nyēē wōō nyēbo Yēyiin

¹⁴ Ānkoo sinee āboontēē mooyēēt kule +māāchōōnii wōloo imiitē, āsiruung' ng'aleechu si ¹⁵ yoo kaakaay keey, 'kēēnkēt wōlēē māchāktōōs kōōbuurtooy :biikaab Kiriistō. Bichooto ku choo kīkwey :Yēyiin kuyēk cheechii. Tolochta :bichoo āk sisinēēt

2:9 1Bēt. 3:3-5, 7 2:10 1Tēm. 5:10 2:13 1Kōōr. 11:3-16; 14:34-35 2:13 Toowu. 2:7, 21-22 2:14 Toowu. 3:1-6, 13; 2Kōōr. 11:3 2:15 1Tēm. 5:10, 14; Tiitō 2:4-5 3:2 Tiitō 2:2; Room. 12:13; Ibu. 13:2 3:7 Tiitō 1:6-9; 1Bēt. 5:1-4 * 3:11 Nto: kooruukwaa. 3:11 Tiitō 2:3

nyēē iyyoong'unēē :manta. ¹⁶ Ng'ālyoo nyēbo man kule wōō :kiyēē kiikung'oong'wēēch Yēyiin:

/Kikēēsich inee kuu chii ake tukul,
kiiboor :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule churtaat.

Kikas :nkicheek malayikaanik.
/Kikyaamtaat inee ām kōōrōōsyēk.

/Kikiiyēnchi ām kōōrēēt,
/ānkēēyib kuwo barak wōloo mii :lēbkēēyyēēt.

4

Māchāktōōs /kēētāyē kāānēētēyēwēēk chēē mābo man

¹ Ibooru :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kutook kule ām bēsyōōsyēk choo kwoonii, mākuhuunnyēē :biiko ng'ālyoontēētaab manta ankurub ng'aleekaab biiko choo tēwēchē :tāmirmirook chēē miyootēch. ² Ibērbēēriisyē :bichoo āmēēkōōnkētē ng'ālyoontēēt nyēbo man āk nyēbo ng'wiinyan. ³ Yēētēē biiko kōōmutiis āk kule kumaam āmiik alak ānkoo kiyēyē :Yēyiin āmiichoo kule kutaach :biikyii choo inkētē manta ankwaam kubirchinē inee kōōnkōy. ⁴ Karaam :kiy ake tukul nyoo kiyēyē :Yēyiin kunyoo, māmachāktōōs /kēētāyē kiy mbo akeenke yoo /kakeetaach /kēēbirchinē Yēyiin kōōnkōy. ⁵ Yēyē :ng'ālyoontēētaab Yēyiin āk saayeet kutililiit :kiy ake tukul nyēē kiyēyē Yēyiin.

⁶ Yoo 'kēēboorchii mbo ng'eetaabiya ng'aleechu, 'keeyey ām kēēlto nyēē karaam yiisyēētaab Kāārārōokiintēēt Yēesu. Nto yoto imiitē ititirēē ng'ālyoontēētaab manta nyoo /kikiineetiing' nyoo irubē. ⁷ Itay tyoonkōōchoy chēbo bēērbēēryo chēē mārubtooy keey āk Yēyiin. Ichōbāksē ākookoy inēētē keey ibuurē kuu wōlēē māktōoy :Yēyiin. ⁸ Yoo 'keeneet bōōrng'uung', mākuuyēētyēēchiing' ām kōōrooni, nto yoo 'keeneet keey ibuurē kuu wōloo māktōoy :Yēyiin, mākuuyēētyēēchiing' ām soboontaab kōōrooni ākoo nyēbo kōōrēēt nyoo mākuhō.

⁹⁻¹⁰ Kiikoosēē keey Yēyiin. Inee :Kāārārōokiintēēt nteenee chēē irārōochē, ku biiko choo iyēnchinē inee. Māchāktōōs /kēētāyē mēt ng'aleechaa ānkuyēmāktōōs /kēēchāmē kutukul. Kiyoto :nyēē kēēmiitē kēēng'ētiichinē keey. ¹¹ Ng'aleechaa chēē māchāktōōs 'ikiimē yoo 'inēētiisyē.

¹² -Meekany kumoontiing' :biiko kuuyu tēēmining'. Nteenee inyiying' :nyēē māchāktōōs kukāsēēniing' :biiko tukul choo kiikōōyēnchi ng'ālyoontēēt, wōlēē ing'ālooltooy āk wōlēē itēbtooy, wōlēē ichāmtooy biiko, wōlēē 'iyēnchintooy Yēyiin āk tiliilinto nyēē iboontē. ¹³ Iyēyiisyēē bārooyinto nyoo mii kumanaayitu, isumānchinēē biiko ng'ālyoontēēt, i-āmchinēē ānkiinēētēē. ¹⁴ -Meechwees kāāmuukēyēwēēchoo kirōōbuung' :Yēyiin kubununēē kiyēē kimwooy *wōōrkooyoontēēt ake yoo kitiinyēēniing' āwunnyēk :kāāntōōyikaab biikaab Kiriistō. ¹⁵ Iyēyē tukuuchoo kibtaman ānkiinēmchinē keey kutukul sukung'eet kukas :chii ake tukul wōlēē imiitē itāstooy taay. ¹⁶ Māchāktōōs irōōtootē soboonng'uung' āk ng'aleek chēē 'inēētē. Imuytoochi tukuuchoo kuuyu, yoo keeyey kuu nyoto, +meeraraachakse :inyiying' āk biiko choo 'inēētē.

5

Ibooru koonyit

¹ -Mēeryōōnkyinē booyoo yoo imiitē iyisu, nteenee ing'āloolchinē kuu kōōn. Iyibē nkicheek āybēēriik wuu nyēē mbo ng'eetaabkoomēt. ² Iyibē cheebyoosya ake tukul wuu

3:15 Ēfēēs. 2:19-22 3:16 Mat. 28:18-19; Māārko 16:20; Luuka 24:50-51; Yoowa. 1:14; Yēyuut. 2:33, 36; Room. 1:3-4; Ēfēēs. 1:20-21; Filib. 2:6-11; Kolos. 1:6, 23; 1Tēm. 2:7; 2Tēm. 4:17; Ibu. 1:6, 13; 2:9 4:1 Mat. 24:10; 2Tēm. 3:1 4:3 1Kōōr. 10:30; Ibu. 13:9 4:4 Toowu. 1:31; Māārko 7:15 4:7 1Tēm. 1:4 4:8 1Tēm. 6:6 4:9-10 Tiitō 3:4 4:12 Tiitō 2:7 4:13 2Tēm. 3:15 4:14 Yēyuut. 6:6; 1Tēm. 1:18; 2Tēm. 1:6; Ibu. 6:2 5:1 Laawi. 19:32

nyēē koomēt. Nto tiibiik, inam choo wuu nyēē mbo chēēbkoomēt ām kēēlto nyēbo tiliilinto.

Wōlēē māchāktōōs /kēēriibtooy musukuunēk

³ Māchāktōōs / kēēyēetyēēchinē musukuunēk choo mātinyē chii nyēē kāriib. ⁴ Nteenee yoo boonto :cheebyoosya nyēē musuku lēēkōōy nto muchōkōrōōn, kumāchāktōōs :lōkōchoo kuriib sikiikwaa, kuukaanyii nto kōōkōōnyii sukōōboorunēē yooto kule iywēyē Yēyiin. Yoo kayey kuu nyooto, kumii kuyooku kiyēē /kikēēyēchinē icheek, ng'ālyoo nyēē chāmē :Yēyiin. ⁵ Koorko nto cheebyoosya nyēē kiikung'ēt nkit ku musuk kumāchāktōōs kōōkēnēē keey Yēyiin nkit ānkuriirchinē bēēt āk kwēēmooy kule kuyēētyēēchi. ⁶ Nto koorko nyoo musuk ankicham tukun chēbo leles, kukiikume :nyoo kusobē. ⁷ Māchāktōōs imwoochi nkicheek biiko ng'aleechu, sukung'eet mariirtee chii. ⁸ Chii ake tukul nyoo māyētyēēchinē tilyōōnuutēkyii ānku miisin biikyii choo bo kō, kāākutāchiin āk ng'ālyoontēetaab Yēyiin. Miyaat :chiichoo kusiir nyoo mānēyēnchi ng'ālyoontēetaab Yēyiin.

⁹ Yoo / sikiiyiiti cheebyoosya nyēē musuk komostaab choo yēmē / kēētoorēt kumāchāktōōs kukiikukeeytee kēnyiiyēk tāmānwookik lo. Māchāktōōs ku cheebyoosya nyēē mānāchoonchooyēnoot ¹⁰ ānkitoonoot ām yēyūutēk chēē kāroomēch kuu wōlēē kiriibtooy lōkōkyii, wōlēē kitooktooy tāyēēk, wōlēē kiyētyēēchintooy biikaab Kiriistō, wōlēē kitoorētitooy biiko choo nyāliltōōs āk mbo tukuuk alak chēē kāroomēch chēē kiikuyey.

¹¹ Māmāchāktōōs / kēēsirtooy musukuun choo tākuminkēēch kuuyu yoo kabiirta :muchastaab bōōrwoonikwaa wōlēē kiikōōnēmchintoochi keey Kiriistō, kumach /ki-imut. ¹² Yooto, kōōsākyi keey /kiitiilchi ng'al, kuuyu kāākwiiiri kiyēē kiikukuurtoochi Yēyiin. ¹³ Ilumootēē :kōoru chēē wuu choo koorin kōōboototē āsiiswēkwaa. Māwuu nyooto baateey, nteenee yēyootē mbo subak seemseemnyeet kōōwutootēē keey ng'al chēē mā cheekwaa ānkung'āloolootē mbo ng'al chēē māyēmāksē. ¹⁴ Kunyoo, āmwoochinē musukuunēk choo tākuminkēēch kule kucheeng' saanik ānkuriib lōkōkwaa āk kooriikwaa simānyōōr :Buunyoontēēt bārooyinto nyēē kang'alaalee icheek nyēē miyaat. ¹⁵ Kookuweech keey kēny :alake kuba wōlēē mii :Syeetaani ankookurub ng'aleekyii.

¹⁶ Nto yoo mii :cheebyoosya nyēē kiikuchamta Yēyiin ānkuming'tooy keey musukuunēk, kumāchāktōōs kuyētyēēchinē musukuunēchoo ām kēēlto ake tukul. Māmāchāktōōs kubākookyī nyikiisinoō kaniseet. Yooto, mākuyētyēēchi :kaniseet musukuunēk choo minyē nkityō.

/Kēēkoonyitē kāāntōōyikaab kanisa

¹⁷ Māchāktōōs /kēēkoonyitē /ānkēyēetyēēchinē booyikaab kanisa choo tinyē kāāntōōysēēt nyēē karaam, ānku miisin choo āmtooy ng'ālyoontēēt ānkōōnēētē. ¹⁸ Mwooyē :siruutēk kule, “-/Mākēērātē yēyito kuutiit yoo yēyiisyē.”† Nto subak, “Yēmē :chii nyoo kāākubirto nkuruukyii kunyōōr kiy.”†

¹⁹ Māmāchāktōōs simiyēnchinē ng'ālyoo nyēē /kākēēmwooy /kēēng'āloolēē booyik nyēē miyaat, nteenee ākoy baateey yoo kāākumwooy :biiko chēē yitē āyēēng' nto sōmōk kule wuu nyooto. ²⁰ Yoo kāchoolwookēn :kāāntōōyik, 'iburyoong'tooy kukāsē :biiko, sukung'eet kōōywēyē :chuut alake.

²¹ Kunyoo ii, Tēmētēwō, āmwoowuung' ām taayeetaab Yēyiin āk nyēbo Kāārārookiintēēt Yēēsu āk mbo ām taayeetaab malayikaanik choo kwēyootiin kule, irub ng'aleechaa nyēē -mēēkwēyē chii. Māmāchāktōōs ichāmē biiko alak kusiir alak. ²² -Mēēsāmsāmānē keey yoo itiinyēē chii āwunnyēk itōōlchinē yiisyēetaab Yēyiin -ameekany kunaming' :ng'ōōkistaab biiko alak. Ibuur itiliil. ²³ -Mēēyyēē bēēko baateey, nteenee imōōsē *tifaayiik tisich kubo bōōrtaab moo nyoo iyiimsētiing' btaman.

5:5 Luuka 2:37 5:10 Yoowa. 13:14; 1Tēm. 2:10; Ibu. 13:2 5:13 2Tēēs. 3:11 5:14 1Kōōr. 7:9; 1Tēm. 2:15
5:17 1Tēēs. 5:12 † 5:18 Kiruutēk 25:4 † 5:18 Luuka 10:7 5:18 Mat. 10:10; 1Kōōr. 9:9, 12-14 5:19 Mat. 18:16 5:20 Kala. 2:14

²⁴ Mēemuuchāktōōs kōōyēēlākiis :ng'ōōkiswaakikaab biiko alak, nteenee /simkēēkāsē bakeenke /kumānāābokiitiilchinē ng'al. Nto chēbo alak, kōōyēēlootiin ākoy bēsyoonoo +/mākiitiilchi ng'al. ²⁵ Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, simkutooku :kāroomnyēētaab yēyuutēkaab biiko alak, āmāwunyāktōōs ākookoy :choo iyēēlootiin.

6

Wōlēē māchāktōōs kōōbuurtooy :motwoorik

¹ Māchāktōōs :motwoorik kōōywēyē mokorēēnikwaa sukung'eet -/mākēēng'āloolēē Yēyiin nyēē miyaat āk mbo kānēētēyēwēkyoo. ² Māmāchāktōōs :motwoorik choo kiikōōyēnchi :mikorēēnikwaa Yēyiin kōōywēyē mokorēēnichoo kisich, kuuyu mbo ng'eetaabiya ām Kiriistō. Nteenee, māchāktōōs kuyēyē yiisyēēng'waa kutook, kuuyu chēē yēētyēēchinē :yiisyōōnuutēchoo ku choo kiikōōyēnchi ng'ālyoontēētaab Yēyiin. Ng'aleek chooto :chēē māchāktōōs inying' Tēmētēwō 'inēētē ānkiikiimē biiko kurub.

Kānēētiisyēēt nyēbo lembech āk bāytit nyēbo man

³ Chiito nyoo kaakoobetyeenyee key wōlēē mii :Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō ankooneet ng'al chēē mābo man, ⁴ kukiikoolaambuuch nyoo :ng'aseetaab key amēēnkētē kiy. Kicham :chiichoo kwiilat āk wookuut. Yibu :ng'aleechaa kōōtuuyiityi key :biich moon. Kuwookuut, kung'alaalaatee key nyēē miyaat, kōōsōōtyēēchinē alak nyēē miyaat, ⁵ ānkuchuuunchuuntōōs :mētēwookaab bichoo kubo kāāsōōtyēwēēk chēē miyootēch chēē boonto. Bichuutēchu :chēē /kiikēēbuutēē ng'ālyoontēētaab manta ānkōōsōōtē kule tōōs yoo kasyeem :chii kurub kēēltaab Yēyiin ku kēēlto :nyooto nyēē yēyē chii kunyōōr bāytit ām kōōrooni.

⁶ Nteenee, yoo kēēnēmchi key :chii yiisyēētaab Yēyiin, amēētuuyiityinē ake moo, kāākunyōōr bāytit nyēē wōō miisin ām Kaab Yēyiin. ⁷ Mēēbērē /kikēēsiktēēch kiy, amākēēbēētooy kiy kōōyyiin kākēēbēku. ⁸ Nteenee, yoo kēēnyōōru kiyēē kyoomē āk kiyēē kiiloochē, kuyēmēēch :chooto. ⁹ Nto biiko choo bēē nto cheeng' tukuuk sukumokornoon, kutōōrchinē :ng'aleechaa tyēmiisyēēt ankutech. Tōōrchinē :ng'aleechaa kuyey tukuuk chēē chaang' chēbo bēērbēēryo āk mbo muchastaab tukuuk chēē iwoong'tooy biich. Tōōrtooy :ng'aleechaa biiko kubootyo ānkwooroon. ¹⁰ Toowunēē key :miyootyēēt wōlēē wōō muchastaab beesaan. Biiko choo loosyootē kumāchē beesaan kukiikuchunnyēē ng'ālyoontēētaab Yēyiin ānkuyibchi key ng'woonin nyēē -/mākyoomu.

Kiyēē kiikāloonchi :Bāwulō Tēmētēwō

¹¹ Nto inying' nyoo ibooyē Yēyiin, māchāktōōs isatee key wōlēē mii :ng'aleechaa ankiirub soboonto nyēē churtaat, inēmchi key Yēyiin ankiikaasee key inee, ichāmē biiko alak, imuytoochinē ng'al ānkiitālāyītu. ¹² I-am booryēēt nyēē karaam kubo ng'ālyoontēētaab Yēyiin. Inkēt kule kikuuring' :Yēyiin inyōōru *soboontaab kibchuulyo. Kunyi, 'ikiilchi soboonoo 'kiichāmchiintōōsii kukāsē :biiko chēē chaang'.

¹³ Ām taayeetaab Yēyiin nyoo ikochinē kiy ake tukul soboonto āk mbo ām taayee-taab Yēēsu Kiriistō, nyoo kichāmchiin ām taayeetaab Bōōntyō *Bilaato kule inee ku Kāārārookiintēēt, amwoowuung' kule ¹⁴ ikiilchi ng'ālyoontēētaab Yēyiin. -Meekany inyōōru tisyā nto mbo kule /keeng'alaaleeniing' nyēē miyaat. Iriib kuu nyooto ākoy bēsyēēt nyoo kāchōōnēē :Mokoryoontēēnyoo Yēēsu Kiriistō. ¹⁵ Mākukwēryoon :Yēyiin ām bēsyēēt nyoo kiikōōtōōrto :inee. Itōōrōroot :Yēyiin ānku inee nkityō :bāytooyiintēēt. Inee :bāytooyiintēētaab bāytooyik ānku mokoryoontēētaab mokorēēnik. ¹⁶ Yēyiin nkityō :nyēē māmēē ānkuminyē ām lēbkeēyyēēt nyēē mākāsāksē. Māmii :chii nyēē kiikukas Yēyiin nto mbo nyēē imuuchē kukas. Kukoonyitākoy :Yēyiin ānkubāytooyiis ākookoy. Kuwuuyiit nyooto.

6:2 Ēfēēs. 6:5-8 6:3 1Tēm. 1:3, 10 6:4 2Tēm. 2:14 6:6 1Tēm. 4:8; Ibu. 13:5 6:7 Āyub 1:21 6:9 Kāālēw. 15:27; 28:22 6:11 2Tēm. 3:17 6:12 1Tēm. 1:18; 4:14 6:13 Mat. 27:11-26; Yoowa. 18:28—19:16 6:14 1Tēm. 1:3, 18 6:15 Yēyuut. 1:7 6:16 Chuy. 33:20; Tyēēn. 104:2; Yoowa. 1:18

Biikaab Kiriistō chēē boonto bāytit

¹⁷ Imwoochi choo boonto bāytit ām kōōrooni kule māng'āsē keey āmātiyēē mēt tukuuchoo. Tukuuk choo chēē -/mākiinkētē batay āk moo. Nteenee kiyēē mächē kuyēyē kukutiyyēē Yēyiin mēt nyoo kōōnēēch kiy ake tukul kuyem ānkuyēyēēch :tukuuchoo keeng'erech. ¹⁸ Imwoochi bichoo kuyey ng'aleek chēē chaang' chēē kāroomēch, kuyēk biich chēē leelach :moonik ānkuchāmē kuyēmtooy tukuuk āk biiko alak. ¹⁹ Yoo kayey kuu nyooto, kāākuyēytoochi keey bāytit nyēē tiyyēē keey ām kōōrēēt nyoo chōōnii, sukung'eet kukiilchi soboontaab manta.

Ng'aleek chēbo lētuut

²⁰ Tēmētēwō, kāāmwoowuung' kule -meekuste iyey ng'aleehaa tukul choo ki-ikōōtōōruung' :Yēyiin. Isatee keey kwiilateet nto wookuut nyēbo bēērbēēryo nyoo yēyē :choo ng'āsēē keey kiirnātēēt nyēē mā bo man. ²¹ Yēyē keey kule ng'oomēch, nteenee kiikuchuunnyēē ng'ālyoontēētaab Yēyiin. Kōōbēruurook :Yēyiin.

Barweetaab Āyēeng' nyēē kisirchi :Bāwulō Tēmētēwō

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē: Yu kaakoowaany :Bāwulō ruutoonyii nyoo kibo ang'wan, kooyey Rooma. /Kikeekerta subak kō nto yityo /keeratee nyōrōōrōōnik. Kisirē barwaani bēsyoōsyēkyii chēbo lētuut kurataat kukaakuriik wokubakach :bāytooyiintēēt Nēērō nyēē ki rumiin kibkerkoong'nyaa. -/Mākiinkēt kule ki āyu yēē /kikēēsirē barwaani nteenee ākoy /kikēēsirē kukābēk :maata nyoo kibo Rooma ām kēnyiitaab 64 KK kutoombo kōōkētē key :Nēērō ām kēnyiitaab 68 KK. Isōōtē :biiko wōlēē wōō kule /kikēēbākāchē Bāwulō kēnyiitaab 67 nto 68 KK. /Kikiyookyine Tēmētēwō barwaani kumiitē Ēfēēsō.

Kiyēē mii āriit: Kikas :Bāwulō kule kikiikubakaakta :chōōrōōnuutēkyii, kunyoo kisirchi Tēmētēwō barwaani kuuyu kikiikung'ēēlēnchi miisin kut kwoomchi :yēēmootēēt kule nto kas Tēmētēwō. Nteenee kimātinyē ārookēnēēt ake tukul kuuyu kiinkētē kule ānkoo kimii wokubēku :soboonyii ām lēēkitō, kitinyē kāākēnēēt kule mākuriib inee :Yēyiin ām nyalilta nyoo buntēē :inee ām bēsyoōsyēchoo ng'eri yoo tākumiitē kōōrēēt kutoombo kut kōōwutē wōlēē mii :soboontaab kibchuulyo.

Ibooru :Bāwulō ām barweenyii kule riirēē :inee miisin biikaab Kiriistō choo ki-ikubuntēē wuuyinwookik āk wusiisyēēt kumii :icheek ng'wēnyuutaab bāytooyiintēēt Nēērō. Ikomkoomu Tēmētēwō kule kuriib kāāyēnchinooyēēt ām lōkōōywēkaab Kiriistō ankwaamta lōkōōywēchoo ām nyikanateet ānkoo kumiitē :wusiisyēēt. Kimāchaktōōs mbo kōōburyoong'to choo inēētē ng'al chēbo lembech.

Kiyēē āmu: Kiyēē irābchinē :barwaani miisin kukōōkomkoom biich kule /kēēmuy-toochinē ng'al ānkoo ku chaang' :wuuyinwēk. Yēyiin nkit :nyēē mākubāw kiy ake tukul ānkutuwēnē choo ikēnēē key inee. Māchaktōōs kurubē wōlēē kiwuu :soboontaab Bāwulō.

Kyoorōōr key :Bāwulō ānkumākyi Tēmētēwō bērrur

¹ Anii ku *lēbkēēyiintēēt Bāwulō nyoo āyēchinē Kāārārookiintēēt Yēesu yiisyēēt. Kitoola :Yēyiin ānkōōyookwoo chāā-āmchi biiko kurubta key āk *soboontaab kibchuulyo nyoo kikuurtoowēēch kubununēē Yēesu Kiriistō. ² Āsiruung' inying' wēriinyoo Tēmētēwō nyoo āchāmē miisin. Kōōbēruuring' :Baaba Yēyiin āk Mokoryoontēenyoo Yēesu Kiriistō. Kuriireeniing' ānkukōōning' kaalyeet.

Māchaktōōs /kēētirē /ānkiikoosēē key Yēyiin

³ Ākutunkyinē Yēyiin kuu wōloo kiyēytooy mbo :kuuko ānkāāyēyē kiyēē ānkētē kule karaam. Kuuyu āsōōtiing' ākookoy, āsoowuung' bēēt āk kwēēmooy ānkāābirchinē Yēyiin kōōnkōy. ⁴ Yoo kaasoot wōlēē 'kiiriirte bēsyoōnoo kyāābākooktiing', kwoomchoo :yēēmootēēt kule nto akasiing' saang'erech. ⁵ Ānkētē kule 'ikoosēē key Yēyiin miisin. Kiikoosēē key :kōōkōōng' Lōyis Yēyiin āk koomēt Yuuniis, wōlēē ānkētitooy kule imiitē :nkinying' iyēyē kuu nyooto.

⁶ Kunyi, kurubta key āk yooto, āsōōtuung' kule ikany kōōmwō key :kāāmuukēywēēk choo kirōōbuung' :Yēyiin yoo kyāātiinyēēniing' āwunnyēk. ⁷ Mānāākōōnēēch :Yēyiin Tāmirmiryēēt nyēbo muyātēēt, nteenee kikōōnēēch nyēbo nyikanateet, chamateet āk riibēētaab key. ⁸ Kunyoo, -meekany kunaming' :muyātēēt yoo +meeng'alaalee Mokoryoontēenyoo nto yoo isōōtoo anii nyoo /kiikeerata kubo inee. Nteenee, ikany kēēnyāliilchē :tukwaay kubo lōkōōywēk chēē kāroomēch kukōōniing' :Yēyiin nyikana-teet.

⁹ Kiikooraraacheech :Yēyiin ānkiikukuurēech kēēyēku biikyii. Manaayey kuu nyooto kubo kiy ake tukul nyēē kiikeyey, nteenee kubo wōlēē māktōoy :inee nkit ām mooyēēnyii āk mbo subak kubo chamateenyii nkityō. Kisimkuchameech :Yēyiin /kumānāākēētoow kōōrēēt ¹⁰ ānkōōboorwēech chamataanaa ām chōōnēētaab Kāārārōokiintēenyoo Yēesu Kiriistō. Kiikōōsyēēntoowēech :Kiriistō meet ānkwoorōorwēech kēēlto nyēbo *soboontaab kibchuulyo kubununēē lōkōōywēk chēē kāroomēch. ¹¹ Kunyoo, kookutoola :Yēyiin a-amtaate lōkōōywēchu, āyēku *lēbkēēyiintēēt ānkānēētootē ng'ālyoontēētaab manta. ¹² Kiyooto :nyēē /kiinyāliilchoo kuu nyiitēnyii. Ānkoo kuwuu nyooto, -māāmuyoot, kuuyu ānkētē chiichēē kyāāyēnchi ānkāātinyēē man kule imuuchē kuriib kiyēē kiikōōtōorwoo ākoy bēsyoonoo iyēēwunēē.

¹³ Tēmētēwō, 'inēētē biiko kuu wōloo kyāānēētitooy :anii ānkiikoosēē key Kāārārōokiintēēt Yēesu ānkiichāmē biiko kuu wōloo kyāāyēytooy :anii. ¹⁴ Ikaaman ng'aleechaa kāroomēch choo /kiikiitōoruung'. Kuyēētyēēchiing' :Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyoo minyē āriinyoo.

¹⁵ Ābērē 'inkētē kule kookubakaaktaa :chii ake tukul nyēbo yēmēētaab Eesya ku-boonto key Fukēēlō āk Eermokeen.

¹⁶ Āsooyē kule kuriiree :Yēyiin kaab Ōnēsifōōrō nyoo kimāmuyoot chokukasa arataat. Kichokōōbāybooyoo ānkōōtitiirōo btaman. ¹⁷ Yu kāwokuyit Rooma, koomuuch kucheeng'aateenaa wōlto ake tukul ākoy kut wokunyōōrwoo. ¹⁸ Ābērē 'inkētē kubooyiit man kule kiyēētyēēchoo :Ōnēsifōōrō ām kēēlwookik chēē chaang' yoo kyāāmiitē Ēfēēsō. Lēyyē, kuriiree :Mokoryoontēēt Ōnēsifōōrō bēsyoonoo itiilchinē biiko ng'al.

2

Kiyēē māchāktōōs kuyēyē :Tēmētēwō yoo kānyōōr nyāliluutēk

¹ Wēnyoo, Tēmētēwō, ikiil, kuuyu 'inkētē kule chāmiing' :Kāārārōokiintēēt Yēesu ānkutiiying'. ² Nto tukuuk choo 'kiikāsē ā-āmu ām taayeetaab biiko chēē chaang', itōōrchi choo biiko chēē /kiikoosēē key ānku chēē imuuchē kooneet biiko alak. ³ Imuytoochi nyāliluutēk kuu chii nyēē āmē booryēēt nyēē karaam kubo Kāārārōokiintēēt Yēesu kuu wōloo kēēyēytooy :acheek. ⁴ Yoo kēēwutēē key :chii nyēbo lukēēt ng'aleekaab biikaab yēmēēt, -mēēng'ērēēchē nyēē wōō nyēbo lukēēt. ⁵ -/Mākēētuwēnēē chii loong'eetaab labateet yoo kamarub mākuutēkaab कांग'weeneet. ⁶ Kāābātiin nyoo ikiilchinē key kāābātiisyēēt ku nyooto :nyēē māchāktōōs /simkiikoochinē āmiikyii chēbo yiisyēēt. ⁷ Tēmētēwō, irōōtootē kiyēē āmwooyē, kuuyu makuyeying' :Mokoryoontēēt inkēt ng'aleechu tukul.

⁸ 'Inkēt kule king'eetee meet :Yēesu Kiriistō nyoo kichōōnēē kōōtaab *Tāwuti. Kuuyu ā-āntootē lōkōōywēchu kāroomēch, ⁹ kaanyalil kut /kēērātooo wuu nyēē kaanyeere ng'al. Nteenee, mēēmuuchāktōōs /keerat ng'ālyoontēētaab Yēyiin. ¹⁰ Kunyoo, āmuytoochinē kiy ake tukul kubo choo kiikukwey :Yēyiin, nto anyuun kooraraach nkicheek :Yēesu Kiriistō sukunyōōr lēbkēēyyēētaab kibchuulyo. ¹¹ Ng'ālyoo :nyoo nyēē /kēētiyyēē key kuuyu,

“Yoo kākēēbēku āk Kiriistō
+mābokēēminy āk inee.

¹² Nto yoo kākēēmuytoochi,
+mābokēēbāytooyiisyē āk inee.

Yoo kakeetay :acheek,
+mawokutayeech :nkinee.

¹³ Ānkoo -/mākiikoosēē key biiko,
/kiikoosēē key inee,

1:9 Ēfēēs. 2:9 1:10 Tiitō 3:6 1:11 Room. 1:5 1:13 2Tēm. 3:14 1:14 1Tēm. 6:20 1:15 2Tēm. 4:16
1:18 2Tēm. 4:19 2:2 Yēyuut. 16:1-3; Room. 16:21 2:3 1Tēm. 1:18 2:5 1Kōōr. 9:24-27 2:8 Mat. 1:1;
1Kōōr. 15:4 2:9 Ēfēēs. 3:1; Filib. 1:12-14 2:10 Kolos. 1:24 2:11 Room. 6:8 2:12 Mat. 10:32-33; Room.
5:17

kuuyu mātāyē keyy :inee nkit.”

Chii nyēē chāmtooy :Yēyiin

¹⁴ Māchāktōōs isōōtyinē biiko ng'aleechu: Imwoochi ām taayeetaab Yēyiin kule māmāchāktōōs kukwiilēē keyy ng'al. Māmii :kiy mbo kisich :nyēē yētyēēchinē :kwi-ilataanaa, nteenee nyēērēē kāāsōōtēywēēkaab biiko choo yēbchinē yiit. ¹⁵ Isyeem wōlēē 'imuuktooy iyey yiisyēng'uung' ām kēēlto nyēē karaam nyēē chāmtooy :Yēyiin. Kutook kule iyēku chii nyēē mātinyē muyāt ānku nyēē nāmē ng'ālyoontēetaab manta ām kēēlto nyēē churtaat.

¹⁶ Itayee keyy imwooyootē ng'al chēē mārubbtooy keyy āk ng'ālyoontēetaab Yēyiin. Biiko choo iwutootēē keyy ng'al chēē wuu choo, mākutāsē taay kulōōyēkiitu miisin ām wōlēē mii :Yēyiin. ¹⁷⁻¹⁸ Makwaamaat :kāānēētiisyēetaab bichoo biiko kuu yoo āmootē :kisēērkeēchēēt kereenkaab chii. Biiko alak chēē kichuunnyēē ng'ālyoontēetaab manta ku Umenaayo ākoo Filēētō. Mwooyē :bichuutēchu kule kiyeyakay kēny :ng'eeteetaab meet kunyēērootēē kāāyēnchinooyēetaab biiko alak. ¹⁹ Ānkoo kut kuwuu nyooto, tākōōyooong'oot :tiyēywoontēetaab Yēyiin / ānkēēkāsēē siruutēchu mwooyē kule, “Inkētē :Yēyiin biiko chēē cheechii.” Nto “Chii ake tukul nyēē kuurē Mokoryoontēēt kumāchāktōōs kubakaakta miyootyēēt.”

²⁰ Ām kōōto ake tukul nyēē wōō, miitē :tērēkōōk chēē /kikeeyeyee *ta-aabuut āk chēbo *feeteet. Miitē mbo subak :chēbo keetiik āk chēbo mēnēēt. /Kēēyēyiisyēē tērēkōōchu alak /kēēbāyēē tāyēēk, nto chuut alak /kēēkōnōrēē tukuuk chēē mābo koonyit. ²¹ Kunyi, yoo kēētīlīlēē keyy :chii ake tukul wōlēē mii :tukuuchoo miyootēch mākuyēk terekyeet nyēbo koonyit nyēē imuuchē :chiitaab kōōto kuyēyiisyēē kubo yiisyō ake tukul nyēē karaam kurubta keyy āk wōlēē kichōbto.

²² Tēmētēwō, satee keyy muchastaab āybēēr nyoo bo miyootyo ankiirub kēēlto nyoo karaam kuchurta, iyēku chii nyēē /kiikoosēē keyy, nyēbo chamateet āk sinēnto. Iyey tukuuchooto kuu wōloo yēytooy :biiko alake choo sooyē Yēyiin ām moonik chēē tiliilēch. ²³ Itayee keyy kwiilateet nyēbo bēērbēēryo āk solwoonti. 'Inkētē kule yibu :ng'aleechaa wookuut. ²⁴ Māmākyinē chii nyoo yēyē yiisyēetaab mokoryoontēēt kuyēyē wookuut. Nteenee māchāktōōs kutālāyiitu ām wōlēē mii :chii ake tukul, kōōnēētiisyē nyēē karaam ānkumuytooy. ²⁵ Nto yoo mii :biiko chēē kwiilē inee, kumāchāktōōs kuyisu muut ānkutinyēē mooyēēt kule imuuchē kōōkoochi nkicheek :Yēyiin mooyēēt kuweek sukōōnkēt manta. ²⁶ Yooto, kōōmuuchē :icheek kusēw ankuchilīlee mastiitaab Kibrōkōsyoontēēt nyoo kiikunam icheek sukuyey kiyēē māchē :inee.

3

Chuunnyēetaab ng'ālyoontēetaab manta

¹ Irōōtootē ng'ālyoontooni: Mākumiyātiitu :bēsyōōsyēk choo bo tabanta. ² Mākusooyēnēn :biiko, makucham beesaan, makukas keyy ānkumēēnyo. Mākung'ālōolootēē Yēyiin nyēē miyaat, -mēēywēyē sikiikwaa āmātiny kumwooy kōōnkōy ām kiy. Mākuyēk biich chēē mā tiliilēch ām taayeetaab Yēyiin ³ āmātinyē chamateet. Māriirēē biich, mōlōlchinootē biich ng'al āmāriibē keyy. Mākukāwōōtēnē ānkuchāmē kuyēyē ng'al chēē miyootēch. ⁴ Mākuchoomtooy chuut ānkutuchinootē ng'al. Mākuyibē keyy kule inkētē kiy ake tukul. Mākuyēk biich chēē kicham lelesta āmāchāmē Yēyiin. ⁵ Mākuyēyē keyy kule bo Yēyiin, nteenee kutāyē kāāmuukēywēēkyii. Isatee keyy bichooto.

⁶ Mii :alake ām bichoo chēē bēētootē kēēstonikaab biiko alak subokōōbērbēērē koor chēē kuskusēch chēē kiikunyikisyi :ng'ōōkiswookik ānkutōōrtooy :muchas nyēbo kiy

2:13 Room. 3:3-4 2:14 1Tēm. 6:4, 20 2:16 1Tēm. 1:3-7 2:17-18 1Tēm. 1:3-7 2:17-18 1Tēm. 1:20
2:19 Kāāyiit. 16:5; Yoowa. 10:14; Isa. 26:13; 52:11 2:20 Room. 9:21 2:21 2Tēm. 3:17 2:22 1Tēm. 6:11; 1:5
2:25 1Tēm. 2:4 3:1 1Tēm. 4:1; 2Bēt. 3:3; 1Yoowa. 2:18; Yuuta 18 3:4 Kala. 5:19-21

ake tukul. ⁷ /Kiinēētē kooruuchoo kibtaman, nteenee -mēēmuuchē kut kōōnkēt :icheek kutukul ng'ālyoontēētaab manta.

⁸ Kwiilē :bichoo ng'ālyoontēētaab manta kuu yoo kikwiilē :Yaane āk Yaambure *Muusa. Kiikutoonkōōyis :bichu ānkiikubootyo ām manta. ⁹ Māyitē wuy :bichoo, kuuyu makukas :chii ake tukul bēērbēeryēt nyēē boonto kuu wōloo /kikēēkastooy chēbo Yaane āk Yaambure.

Ng'ālyoontēētaab lētuut nyēē /kikiikiimchi Tēmētēwō

¹⁰ Tēmētēwō, ābērē 'inkētē kurubta key āk kānēētēywēēkyuu, wōlēē ābuurtooy, kiyēē ānēmchinē key ayey āk wōlēē āmoong'tēē key Yēyiin. Inkētē mbo subak kule -māsimānyēēru ānkāāboontē chamateet āk muytaayeet. ¹¹ Inkētē mbo subak kule kyāāmuytoochi wusiisyēt nyēē kyāānyōōru āk nyāliluutēk chēē kyāābuntēē yoo kyāāmiitē Antyookya, Ikonnyaa āk Luustra. Nteenee kisārwoo :Mokoryoontēēt ām tukuuchoo tukul. ¹² Nto kubooyiit man, +/mākēēwus chii ake tukul nyēē kēēnēmchi key kurub Yēēsu Kiriistō. ¹³ Nto biiko choo choolwookēnootiin, choo ibērbēēriisyootē, mākumiyātyi choo miisin. Kiikutēwēchākiis :choo ānkutēwēchootē biiko alak. ¹⁴ Nteenee, kurubta key āk inyīing' ii, Tēmētēwō, itāsē taay irubē kiyoo /kiikiineetiing' ankiichamte, kuuyu 'inkētē biiko chēē kiinēētiing' ¹⁵ āk mbo subak wōlēē kiinkētītē siruutēkaab Yēyiin kung'eetee leekwaanti. Kiikuyeying' :siruutēchoo inkēt kule nyōōru :chii kaararaacheet yoo keekaasee key Yēēsu Kiriistō. ¹⁶ Kwoonēē :siruutēchoo tukul wōlēē mii :Yēyiin. Kāroomēch :siruutēchooto, yoo /kiinēētiisyēē /ānkiiburyoong'tēē biiko /kēēchuulē /ānkiiboorchinē biiko kukārāmiitu kuchurta. ¹⁷ /Kēēyēyē kuu nyooto sukung'eet kuchōbākoy :chiitaab Yēyiin kutukul kubo yiisyō ake tukul nyēē karaam.

4

¹ 'Inkēt kule mākōōyēēw :Yēēsu sukutoow bāytooyiisyēēnyii. Kunyi, ām taayeetaab Yēyiin āk nyēbo Kāārārōokiintēēt Yēēsu nyoo +māchokōōtiilchi ng'al biiko choo sobtōōs āk choo kiikubēk, āmwoowuung' kule, ² i-āmtooy ng'ālyoontēēt ākookoy ānkoo ku wuyēch :ng'ala nto ku nyumnyumēch. Imuytoochinē yoo 'inēētē biiko ng'ālyoontēētaab Yēyiin, ichuulē, iburyoong'tooy ānkiikiimē. ³ Mākuchō :bēsyēēt nyēē mēēkōōmuuchē :biiko kut takucham kiyēē inēētē :siruutēk chēbo man. Makurub :bichoo kiyēē māchē :mētēwookwaa. Mākōōruruukoot kānēētikwaa ku chaang' chēē mākōōnēētē icheek kiyēē kicham kuyēbchinē yiit. ⁴ Mākōōmiinkyi mēt ng'ālyoontēētaab manta ānkuwēēkyi key tyoonkōōchoy chēē mābo man. ⁵ Nto inyīing', āmwoowuung' kule ikiil ām kēēlwookik tukul. Imuytoochinē nyāliluutēk chēē inyōōru. Iyēyē yiisyēēt nyēē /kēēmākyinē āmtooyiin kule kuyēyē. Iteryeech yiisyēēng'uung' tukul nyoo māchāktōōs kule iyēyē.

Ng'aleek chēē rubtooy key āk Bāwulō

⁶ Mii wokuyitu :bēsyēēt nyēē /kēēmiitē /bokiikooytooy /keeyeyeenaa kōrōsēēk. Kaakuyit :bēsyēēt nyēē āng'ēētēē kōōrooni. ⁷ Kwaa-am booryēēt nyēē karaam. Kwaawaany labateenyuu ānkwāākiilchi manta. ⁸ Kunyoo, mii kukānyoonwoo :kiito ake nyēē +/mākēētuwēnēēnoo. Nto kiyooto ku tuwēnēētaab churtaayeet. Tuwēnoonoto ku nyēē mākukōōno :Mokoryoontēēt nyoo churtaat yoo itiiilchinē biich ng'al. Mēēbērē anii nkit :nyēē mii chokutuwēnoo, nteenee chokutuwēnē biiko tukul choo mii kōōkēnoonu chōōnēēnyii.

⁹ Isyeem wōlēē 'imuuktooy ichōō areet akeenke wōli āmiitē. ¹⁰ Kookubakaaktaa :Teema ānkuwēēchi key ākoy Tēēsālōōnikē kuuyu kikicham tukuuk chēbo kōōrooni. Kōōkuwo :nkinee Kērēēskē ākoy Kalatyaa ānkōōkuwo :nkinee Tiitō Taalmatyaa.

3:8 Chuy. 7:11, 22; 8:7, 18 3:10 1Kōōr. 4:16 3:11 Tyēēn. 34:19; Yēyuu. 13:50; 14:5, 19; 2Kōōr. 11:23-29 3:12 Yēyuu. 14:22; 1Tēēs. 3:3 3:16 Room. 15:4; 1Tēm. 4:13; 2Bēt. 1:21 3:17 2Tēm. 2:21 4:1 Yēyuu. 10:42
4:2 Yēyuu. 20:20 4:3 1Tēm. 4:1 4:4 1Tēm. 1:4 4:5 2Tēm. 2:3 4:6 Filib. 2:17 4:8 1Kōōr. 9:24-25; 1Tēm. 1:18 4:10 2Kōōr. 2:13; Filib. 2:21; Kolos. 4:14

¹¹ Kwāāng'ētu nkit āk Luuka. Ichōōntē keey Māārkō, kuuyu chii :inee nyēē imuuchē kuyēētyēēchoo ām yiisyoonyuu. ¹² Kāāyooktē Tukiikō kuwo ākoy Ēfēēsō. ¹³ Kunyoo, yoo ichōōnii iyibwoo kābuutiinyuu nyoo kyāābākookyine kaab Kāārbō ām Turoowa. Iyibwoo mbo nkicheek kitaabuunekyuu ānku miisin choo /kikeeyeytee muuyto.

¹⁴ Kookwaaraantaa nyēē -/mākyoomu :kiitoong'iintonoo bo karin nyoo /kēēbērē Aleksaanta. Nteenee mākuyookyi :Mokoryoontēēt ām kiyēē kookuyey. ¹⁵ Kunyi, iriibēē keey :nkinyiing' wōlēē mii :chiichoo, kuuyu kikwiil ng'aleekyoo ām nkuruuk.

¹⁶ Yoo kyāāyēētē keey nyēbo taay, kumwēyēēnoo :chii ake tukul nyēē māmii :mbo akeenke nyēē kichokusārwoo. Lēyyē, āsooyē Yēyiin kunyōōchi bichooto kaat.

¹⁷ Ānkoo kiwuu nyooto, kichō :Mokoryoontēēt ānkōōtitiiroo sukung'eet /kiimuuch /kyaamta ng'ālyoontēēt kuchurta kubuntēēnoo anii nto anyuun, kukas :nkicheek biiko choo mā Yuutayeeek. Nteenee, /kikiiraraacheenaa kuutiitaab kimakeetyeet.

¹⁸ Makooraraacheenaa :Yēyiin wōlēē mii :kiy ake tukul nyēē miyaat ānkōōrēētootoo nyēē karaam ākoy wāāwut kanyii ām kibkōōnkōy. Lēyyē, kutōrōriit :Yēyiin ākookoy. Kuwuuyiit nyooto.

Kāā-āmiisēēt

¹⁹ Isuboowoo Brisiila āk boontēenyii Akiila āk nkicheek biikaab kaytaab boontēēt Ōnēsifōōrō. ²⁰ King'ētunēē :Eraasto Kōōriintō, nteenee kyāābākooku Turōfiimō kumnyanaanaat ām Milēētō. ²¹ Kunyoo, isyeem wōlēē 'imuuktooy iyitu wōli kumānāāng'ootyēn :kōōrēēt. Isubooyiing' :Ēbuulō āk Buutē āk Liinus ākoo Kilaawutyaa āk nkicheek mbo ng'etaabiya alak tukul.

²² Kuriib :Yēyiin tāmirmiryēēng'uung' ānkōōbēruuriing'.

Barweet nyēē kisirchi :Bāwulō Tiitō

Taayta

Siriintēēt, yēē kikeēsirē āk wōlēē /kikeēsirēē: Ki akeenke :Tiitō ām Kirikiik chēbo taay kōōyēnchi Kiriistō kubuntēē āntooyiisyēētaab Bāwulō ām Antyookya. Kikiisimkukwey inee :Bāwulō kuyēk toorētiintēēnyii ānkuwēeto keey tuuyēētaab lēbkēēyik nyēē kimiitē Yēerusālēm ām kēnyiitaab 49 KK (kas Kalatyēek 2:1-3). Kiyēētyēēchi :Tiitō Bāwulō ām Ēfēēsō ām ruutooynyii bo sōmōk. Nto mii yoo kōōyookto :Bāwulō Tiitō wokukas kaniseetaab Kōōriintō. Yu kāwokubēk :bēsyoōsyēkaab Bāwulō choo /kikēērātēē ām Rooma, kuwēeto :inee Tiitō ām ruutooynyii bo ang'wan ānkubokutoow :tukwaay kaniseet ām Kērēētē. Nto yu tāsē taay :Bāwulō ām ruutooynyii bo ang'wan, kubākookyi Tiitō Kērēētē sukuriib kaniseetaab wōlooto.

/Kiisōōtyēēchinē kule kisirchinē :Bāwulō Tiitō barwaani kēnyiitaab 66 KK, yooto ku bēsyoōsyēk chēē ng'eri kung'etee kāsirchi Tēmētēwō barweenyii nyēbo taay. Mwoochinē Tiitō ām barwaani kusyeem kunyōōr bārooyinto kuchōōnēē mwēēnkēēt ākoy kiriinkēētaab Nikōbōōli nyēē miitē tabantaab araaray ām tinkēēywēētaab kōōrēētaab Kiriki (kur. 3:12). Chiito nyēē kiyibē barwaani ku Seena āk Ābōōlō (kur. 3:13).

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: Isōōtyinē :Bāwulō Tiitō kumwoochi biiko kule bo koomānuut ām wōlēē mii :biikaab Kiriistō āk kāāntōōyikaab biikaab Kiriistō kuminyē ām soboonto nyēē mātinyē tisyā. Kiikiimchi kuu nyooto kuuyu ki wōō :miyootyēēt Kērēētē bēsyoōsyēchooto. Māchāktōōs kuminyē :kaniseetaab soboonto nyēē iyyoong'unēē kāānēētēywēēkaab manta kuu kule, māchāktōōs kusēwunootiin ānkukoonyitootiin. Nto subak kooneet icheek :chamateetaab Yēyiin kuminyē soboonto nyēbo Kaab Yēyiin. Itōrōōrē biich :soboon nyēē wuu nyoo kusiir kumwaayaat :chii ng'al chēē chaang'.

Kyoorōōr keey :Bāwulō ānkumākyyi Tiitō bērrur

¹ Anii nyoo Bāwulō nyoo āyēchinē Yēyiin yiisyēēt. Kitoola :Yēesu Kiriistō āyēku *lēbkēēyiintēēnyii ānkōōyooktoō āyēētyēēchi biiko choo kiikukwey :Yēyiin kōōyēnchi inee ankaaneet icheek manta kurubta keey kiyēē mākwēēch :Yēyiin. ² Āyēyē yi-isyooni ākēnēē keey *soboonāab kibchuulyo. Kisimkumwooy :Yēyiin nyoo mātinyē lembech /kumānāākēētoow kōōrēēt kule māukōōnēēch soboonēēb kibchuulyo. ³ Yu kayit :bēsyeēt nyoo kikiikutool :Yēyiin, kung'oong' :inee nyoo Kāārārōokiintēēnyoo ng'ālyoontēēnyii ankutoola anii a-āmtaate lōkōōywēchu kāroomēch.

⁴ Āsiruung' inyiing' Tiitō nyoo iwuuyē lakwanyuu nyēbo man, kuuyu kiikoosēē keey :tukwaay Yēyiin. Kōōbēruuriing' :Baaba Yēyiin āk Kāārārōokiintēēnyoo Yēesu Kiriistō ānkukōōning' kaalyeet.

Kāāntōōyikaab biikaab Kiriistō

(1 Tēmētēwō 3:1-7)

⁵ Kiyēē kiyeya sāābākookyiing' Kērēētē ku kule, kyāāmāchē siiteryeech yiisyōōnuutēk choo kimanaakiiwaang'te. Kyāāmāchē mbo subak siitoolaate booyikaab kanisa ām kiriing' ake tukul kuu wōloo kyāāmwooytoowuung'. ⁶ Māchāktōōs :boontēēt nyēbo biikaab Kiriistō ku chii nyēē mātinyē lēēlis ānku chii nyēē tēērēē koorkeēnyii nkit. Māchāktōōs kutinyē lēēkōōy chēē /kiikoosēē keey chēē mā kāwōōt āmātinyē kēwēynāt. ⁷ Māchāktōōs :kāāntōōyiintō ku chii nyēē mātinyē lēēlis, kuuyu iyyoonkyinē yiisyēētaab Yēyiin. Māmāchāktōōs kung'āsē keey nto ku kibiirmōōyoo. Māmāchāktōōs mbo ku chii nyēē kibōōkityoo nto ku chii nyēē kicham wōōrōōryēēt nto chēemooyētyoo. ⁸ Nteenee, māchāktōōs ku chii nyēē ruroot :moo ānku nyēē kicham kuyēyē ng'al chēē

kāroomēch. Māchāktōōs subak ku chii nyēē sēwunoot, nyēē chuulaat, nyēē tiliil ānkuriibē keye. ⁹ Māchāktōōs kuriibē miisin kāānēētēywēēk chēbo man kuu wōloo / kikiineetita sukung'eet kōōtitiir biiko alak ām kāānēētēywēēchoo ānkōōburyoong'tooy biiko choo kwiilē ng'aleechaa.

Iriibēē keye kāānēētik choo mātinyē manta

(1 Tēmētēwō 1:3-11; 4:1-7)

¹⁰ Mii :biiko chēē chaang' chēē cheemakwiiliis. Bōloobōlootē :bichu baateey, kōōbootootē biich mētēwoy. Biiko chēē yēyootē ng'aleechu miisin ku :choo isōōtē kule ākoy */kiimuraatan chii sukuchamta :Yēyiin. ¹¹ Ikērē koong' bichoo kuuyu mii kōōbootootē koorin kumukuul kōōnēētootē tukuuk chēē māyēmāktōōs. Yēyootē :bichu kuu nyooto kumāchē chēēbkiisyoong'. ¹² Kimwooy mbo :wōōrkooyoontēng'waa akeenke kule, “Kiblembechiis ākookoy :biikaab Kērēētē ānku biich chēbo rōkōs, tinyē kēwēynāt ānku chēēmooyēētiis.”

¹³ Man :ng'ālyoontoonoo. Kunyoo, iburyoong'tooy bichooto sukung'eet kumēto kāānēētūutēchoo bo lembech ankurub ng'ālyoontēētaab Yēyiin ām kēēlto nyēē karaam ¹⁴ amarub tukuuk chēē inēētē :Yuutayeek alake nto kiruutēkaab biich buch. Kiikuchunnyēē :bichu ng'ālyoontēētaab manta. ¹⁵ Tiliil :kiy ake tukul ām wōlēē mii :biiko choo / kiikiitiliil. Nto choo mā tiliilēch āmēyēnchinē, māmii :kiy nyēē tiliil ām wōlēē mii :choo. Kubooyiit man, kwoonykwoonyootiin :mētēwookwaa nyēē -mēēnkētē kiyēē karaam āk nyēē miyaat. ¹⁶ Yēyē keye :bichoo kule inkētē Yēyiin, nteenee ibooru :ātēbuutēkwaa kule -mēēnkētē. Miyootēch :bichoo ānku kāwōōt nyēē māyēmootiin mbo kuyey kiy ake tukul nyēē karaam.

2

Kiyēē yēmāktōōs /kiinēētē

¹ Nto inyiing' Tiitō, māchāktōōs 'inēētē kiyēē rubtooy keye āk kāānēētēywēēkaab man. ² Māchāktōōs :booyik kuriibē keye, kuyēk booy chēē koonyitootiin ānku sēwunootiin. Kōōkoosēē keye Yēyiin kuyitita ām chamateet āk muyaayeet.

³⁻⁴ Inēētē nkicheek chēēbyōōsōōk choo yōōsēch kōōbuurē kuu wōloo wuunto :choo kiikōōyēnchi Kiriistō. Kutayee keye seemseemnyeeet āk bōōkitēēt. Māchāktōōs kōōnēētē kooruuk choo tāku minkēēch kuchāmē saanikwaa āk lōkōkwaa, ⁵ kule kuriibē keye, kuminy soboonto nyēē tiliil, kuriibē kēēstonikwaa nyēē karaam, kubāybāyēch ānkōōy-wēyē saanikwaa simēēntosuurākoy :ng'ālyoontēētaab Yēyiin.

⁶ Inēētē nkicheek āybēēriik kuriibē keye.

⁷ Nteenee iyēyē :inyiing' kiy ake tukul ām kēēlto nyēē karaam sukukāsēēniing' :biiko chuut. Yoo inēētē biiko, kumāchāktōōs inēētiisyē ām kēēlto nyēē churtaat ānkuyibuung' koonyit. ⁸ Yoo i-āmu lōkōōy, kumāchāktōōs kubo man, si yoo kālē :chii kukwiiling', mākuchus kuuyu māmii :kiyēē miyaat nyēē imuuchē kumwooy kurubta keye āk acheek.

⁹ Māchāktōōs kōōywēyē :motwoorik mokorēēnikwaa ānkuyēyē kiy ake tukul nyēē ing'ērēēchē mokorēēnichoo. Māmāchāktōōs kukētyinē mokorēēnikwaa ng'ālyoo ¹⁰ āmāchōōrēē tukuukwaa. Nteenee māchāktōōs kutooku ām taayeetaab moko-rēēnikwaa kule kāroomēch :icheek / ānkiikoosēē keye ām kiy ake tukul sukoomuuch kuyey :yooto kāānēētiisyēētaab Kāārārōokiintēenyoo Yēyiin kung'ērēkyi :biiko.

¹¹ Kōōkōōboor :Yēyiin kule chāmē chii ake tukul ānkōōrārōochē chiito nyoo ikoosēē keye inee. ¹² Yēyēēch :chamateetaab Yēyiin keetay tukuuk choo mā-ābu wōlēē mii :inee āk mbo choo bo kōōrooni, ānkēēminy nyēē kēēriibē keye, nyēē churtaat ānku nyēē rubtooy keye āk wōlēē māktōoy :Yēyiin. ¹³ Yooto tukul, kēēmiitē kiikēnēē keye bēsyēēt nyoo tooku :Yēyiin āk Kāārārōokiintēenyoo Yēesu Kiriistō ām lēbkēēyyēēt nyēē wōō.

¹⁴ 'Inkēt kule kiikooyto :Yēesu soboonnyii sukuwālāng'unēēnēēch wōlēē mii :rōkōs ake tukul sukōōtiliilēēch acheek kēēyēku cheechii choo kēēmāchē miisin kēēyēyē tukuuk chēē kāroomēch.

¹⁵ Kunyoo, 'inēētē ng'aleechaa !kaamwaay ititiirēē biiko ānkiiyisu choo moosootiin iyēyiisyēē kāāmuukēyewēēkaab Yēyiin. -Meekany kumoontiing' :chii.

3

/Kēēyēyē kiyēē karaam

¹ Māchāktōōs isōōwu biikaab Kiriistō kōōywēyē bāytooyik āk kāāntōōyik ānkuchōbootiin kuyēyē kiy ake tukul nyēē karaam. ² Māmāchāktōōs kung'ālōolootēē biiko alak nyēē miyaat nto kuwookuutyēē. Nteenee māchāktōōs ku biich chēē tālooyēch kutukul ānkuyibē key ng'wēny.

³ Inkēt mbo kule kikēēkōryootiin :nkacheek bēsyēēt ake ānkikēēyēyē kēwēynātēēt. Kikiikēētēwēchāksē ankikiikoolaambuuchēch :tukuuk tukul chēbo leles āk tuuyintaab moo. /Kikiikeetayēch ankikiikeetay :nkacheek biiko alak. ⁴ Nteenee, kiiboorwēēch :Yēyiin nyoo Kāārārookiintēēnyoo, kāroomnyēēnyii āk wōlēē chāmtooy biiko. ⁵ Kiiraraachech āmēēbērē kule kuuyu kikēēyēyē tukuuk chēē churtootiin, nteenee kiriireeneech buch. /Kikiitiliilēēch yoo /kikēēsichēēch subak kubununēē Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ⁶ Kiroonkyēēch :Yēyiin Tāmirmiryēēnyii kuyem kubununēē Yēesu Kāārārookiintēēnyoo ānkēēnyōōru soboonto nyēē lēēl. ⁷ Kiyey kuu nyooto sukung'eet keechurte ām taayeenyii kubo chamateet nyēē boontēēnēēch /ānkēērōōbwēēch *soboontaab kibchuulyo nyoo kiikēnēē key. ⁸ Ng'ālyoo :nyooto nyēē /kiikoosēē key.

Kāānēētiisyēētaab manta

(1 Tēmētēwō 1:3-11; 4:1-7)

Māchāktōōs ikas kule kēēnkēt :biiko ng'aleechu kāroomin sukung'eet kōōnēmchi key :choo iyēnchinē Yēyiin kuyēyē tukuuk chēē kāroomēch. Yoo kayey :biiko ng'aleechaata, mākukārāmchi.

⁹ Nteenee itayee key kwiilateet nyēē berber nto irāru kooyndōōkaab Yuutayeech choo kiikuba kēny. Itayee key mbo subak wookuut āk kwiilat nyoo rubtooy key kiruutēkaab Yuutayeech kuuyu buch :tukul. ¹⁰ Irwooky areet āyēēng' chiito nyēē yibu kāānēētuit choo bchēyē biich, nto yoo mākāsē, ikwet chiichoo. ¹¹ 'Inkēt kule cheemakwiilyaa :chiichoo ānkōōbooru mbo :ng'ōōkisto nyēē boonto kule machurtaat.

Ng'aleek chēbo lētuit

¹² Āmiitē wāāyooku Arteema nto Tukiikō. Yoo kasimkuyit :ake tukul, isāru key areet akeenke ākoy Nikōbōōli. Kaasoot kule wāāmuunyēē wōloto ām yiiwootēēt nyi chōōnii. ¹³ Isyeem wōlēē 'imuuktooy iyēētyēēchi Seena nyoo tinyē kiirnātēētaab kiruutēk āk nkinee Ābōōlō yoo bēēchinē key. Ikas kule kānyōōr kiy ake tukul nyēē māchē. ¹⁴ Māchāktōōs kōōnkēt :biikyoo kuyēyē tukuuk chēē kāroomēch kuu kuyēētyēēchinē choo yēmāksē /kēēyēētyēēchi, sukung'eet /kēētuwēn kōōyyiin.

¹⁵ Isubooyiing' :chii ake tukul nyēē kiibuurtooy key ām wōli. Kunyoo, isubaay :nkinyiing' biiko choo chāmēēch ānkōōkoosēē key Yēyiin kuu acheek. Kōōbēruurook Yēyiin akweek tukul.

2:14 Ēsēk. 37:23; Kala. 1:4; Ēfēēs. 5:26; Ibu. 9:14; 1Yoowa. 1:7, 9 3:1 Room. 13:1 3:3 Kolos. 3:7 3:4 1Tēm. 2:3; 4:10; Tiitō 1:3; 2:11 3:5 Yoowa. 3:3-7; Room. 6:4; Ēfēēs. 2:9; 5:26; 1Bēt. 1:3 3:6 Yēyuut. 2:33; Room. 8:9-16; 1Kōōr. 6:11; Kala. 5:25; Filib. 3:20; 2Tēm. 2:10; Tiitō 2:13; 1Yoowa. 4:14 3:7 Room. 3:24; 5:1-11 3:9 1Tēm. 1:4 3:10 Mat. 18:15-17 3:12 Ēfēēs. 6:21-22 3:13 Yēyuut. 18:24 3:14 Kala. 5:22-23; Kolos. 1:10

Barweet nyēē kisirchi :Bāwulō Filēmōn

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē: Kisirchinē :Bāwulō Filēmōn barwaani kutākumii kāābēerit ām Rooma ām kēnyiit nyēē /kiisōōtē kule ki 60 KK. Kēnyiinooto mbo :yēē kisirchinē :Bāwulō biikaab Kiriistō chēbo Kolosaay barweet ānkōōyookto Ōnēēsīmō āk Tukiikō kuyib bārōōnōōchoo tukwaay.

Kiyēē mii āriit: /Kikēēsirchinē barwaani Filēmōn nyoo ki chii nyēē kitookunoot ām kaniseetaab Kolosaay. Ki motwooriintēētaab Filēmōn :Ōnēēsīmō. Kimii :yēē kichooree :Ōnēēsīmō Filēmōn tukuukyii ānkumwēy. Ki lēēluut :nyoo nyēē kōrōōm miisin kurubta keyy āk kiruutēkaab kōōrēētaab Rooma nyēē kinyoolchinē Ōnēēsīmō kume. Yooto kuwo :Ōnēēsīmō ākoy kiriinkēētaab Rooma wōlēē kiwokunyoorta Bāwulō nyēē kyoomchi inee lōkōōywēkaab Kiriistō. Yooto, kureeny keyy :Ōnēēsīmō kutaach Yēēsu ām soboonnyii. Nto mii lētuunoo kumwoochi :Bāwulō Ōnēēsīmō kooyeyē āk barweet nyēē kimwooyē kule: Filēmōn, itaach subak Ōnēēsīmō āmēēng'woonchi. 'Inkēt kule ānkoo tāku motwooriintēēng'uung', kookuweek :inee kuyēk chiitaab Kiriistō, nyēē kōōkuyēk akeenke āk acheek.

Bo kwōng'uut :barwaani ānku akeenke ām bārōōnōōk chēē syēēmē kuyey chiito nyoo sumānē, kuchāmchiin āk kāāsōōtēywēkaab siriintēēt. Kēēnyōōrchinē rooteet nyēē wuu nyiitēnyi bārōōnōōkaab Bāwulō alak. Yu kaakoowaany :siriintēēt kōōsubooyiis (kēr. 1-3), kumach nanyuun kōōtitiir tilyaanateenyii āk chiito nyoo toochē lōkōōywēchu (kēr. 4-7). Nto mii yoo, kucheeng' kēēlto nyēē karaam nyēē rārchinēē ng'aleek chiito nyoo toochē lōkōōywēk kunamta mēt (kēr. 11-16), nto yityo kung'āloolchi soboonnyii tukul (kēr. 20-21). Itēryēēktēē :Bāwulō barwaani kāāsubooyiisyēēt ānkumākyi biich bēruntaab Yēyiin.

Kiyēē āmu: Nwaach :barwaani ānkubo koomānuut. Ibooru kule -mēēnkwēlē :Yēyiin chii. Kiiraraach motwooriin nyēē kikiikumwēy ām kēēlto nyēē kitēērāroochēē nkinee mokoryoontēētaab motwooriintonoo. Ibooru mbo subak kule imuuchē :sobontaab chiito nyoo kaakuweek kubooyiit Kiriistō kuyēk yēētyēēt nyēē kēēchoomnyo biiko chēē kikiikuyēk :ake buunyoo ām wōlēē mii :ake.

Kyoorōōr keyy :Bāwulō ānkumākyi Filēmōn āk chuut alak bērun

¹ Anii nyoo Bāwulō nyoo arataat kubo Kāārārookiintēēt Yēēsu. Kēēboontē keyy Tēmētēwō ānkiisuboyiing' inyiing' tilyeenyoo Filēmōn nyoo kēēchāmē miisin ānkēēyēyiisyoote tukul. ² Itookwēēsē mbo nkinee cheebiya Afiya ānkiisuboyē nkinee Ārkiibō nyoo kyoomootē booryēēt :tukul. Isuboyē nkicheek biikaab Kiriistō choo sooyēē kang'uung'. ³ Kōōbēruurook :Baaba Yēyiin āk Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō ānkukōōnook kaalyeet.

Kisoochi :Bāwulō Filēmōn ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy

⁴ Yoo āsooyē, ābirchinē Yēyiin kōōnkōy kubo inyiing', ⁵ kuuyu ākāsē /kēēmwooyē wōlēē wuu :kaakaaseeng'uung' ām Mokoryoontēēt Yēēsu āk wōlēē ichāmtooy biikyii tukul. ⁶ Āsooyē kule kutitir :biikaab Kiriistō choo 'intōōchinē ānkōōnkēt kuchurta kiy ake tukul nyēē karaam nyēē kēēboontē /sikēēkoonyit Kiriistō. ⁷ Kookoong'erechaa miisin :chamateeng'uung' ānkōōtitiuroo kuuyu ii, ng'eetaabiya, 'kweebaybaay biikaab Kiriistō.

Kisaaysaay :Bāwulō Filēmōn

⁸ Ānkoo kiikukōōno :Kiriistō kāāmuukēywēēk ākērchiing' koong' iyey kiyēē karaam, ⁹ āsooysooyiing' ām chamateet. Anii booyoo nyēē kwaayoosiitu ankaarataat kuunyi kubo

Kāārārookiintēēt Yēesu. ¹⁰ Āsoomiing' :anii Bāwulō, kurubta keey āk Ōnēsimō nyoo kichokuyēk lakwanyuu yoo kiiyēnchinē Kiriistō kutaarataat. ¹¹ Ki buch :wēeri yeekiinye ām wōlēē imiitē, nteenee kōōkuyēk ra leekwa nyēē kiikoosēē keey :acheek tukwaay.

¹² Āmiitē āyokoowu muroonoto āchāmē, kōōyēew wōloo imiitē. ¹³ Kāābērē nto tāābuurtē keey inee yu taarataat kuuyu kyaa-amtaate lōkōōywēk chēē kā-roomēch sukookeeriing' kuyēētyēēchoo. ¹⁴ Nteenee -māāmāchē ayey kiy kuma-neechem. Kāmāmāchē siiyib kule kāākērchiing' koong' nteenee āmāchē kule icham ām mooyēēng'uung' nkit. ¹⁵ Ābērē tōōs /kikiitabaan Ōnēsimō ām wōlēē imiitē ām bēsyoōsyēk chēē ng'ēri kule si nto yoo wokōōyēēwu, ōbuurtē keey ākookoy. ¹⁶ Kāmēētāku motwooriin, nteenee kookukaramiit kusiir motwooriin ānkōōkuyēk ng'eetaabiya nyēē chaman. Āchāmē murooniitēnyi miisin, nteenee ābērē +meecham ra kusiir wōlēē kiichāmtooy taay kuu chiing'uung' āk mbo subak kuu ng'eetaabiya ām Mokoryoontēēt.

¹⁷ Kunyoo, yoo ichāmē kule kēyēyiisyē :tukwaay ii, Filēmōn, itaach Ōnēsimō kuu wōloo kātēētooktoo anii. ¹⁸ Yoo kikiikuyēwuung' ng'ālyoo ake tukul nyēē miyaat, nto yoo boonto bēsēng'uung', iyaachaa :anii. ¹⁹ Kaasiree ng'aleechu āwunyuu nkit ābooruung' kule +māākwēwuung'. 'Inkēt kule iboontē *soboontaab kibchuulyo kubo anii. ²⁰ Lēyyē, ng'eetaabiya, ābērē nto iyēētyēēchoo kisich kubo Mokoryoontēēt siibaybaayaa ām Kiriistō. ²¹ Āsiruung' ānkētē kule +meeyey kiyēē kāāsoomiing' ānku +meeyey mbo kusiirtēē wōlēē kāāmāktooy.

Kāā-āmiisēēt

²² Nto kiito akeenke subak ku nyi: Iyēytoowoo rwoonto kuuyu ābērē +māāyēēwu wōlēē ōmiitē kuuyu ōmiitē ōsoowoo. ²³ Isubooyook :Ebaafura nyoo kēērātootiin :tukwaay kubo Kāārārookiintēēt Yēesu. ²⁴ Isubooyook :nkicheek mbo Māārko, Aristaarko, Teema ākoo Luuka choo kēyēyiisyootē tukul.

²⁵ Kōōbēruurook :Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō.

Barweet nyēē /kikēēsirchi Iburaneek

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē: Mēēnkētāktōōs :chiichēē kisirē barwaani nteenee isōōtē :biiko wōlēē wōō kule kisirē :Ābōōlō. /Kēētwechē mbo nkinee Barnaaba āk alak chēē chaang'. Nteenee /kikiyēnchinē kung'eetee kēnyiitaab 400 ākoy nyēbo 1600 KK, kule Bāwulō :nyēē kisirē barwaaniitēnyi. /Kikēēsirē kumanaaserwet :Yēērusālēm ām kēnyiitaab 70 KK, kuuyu kitākumiitē :biiko kuyēyēē kōrōsēēk Kōōtaab Yēyiin. Nteenee kuuyu kibo :kōrōsēēchoo bēsyōōsyēkaab kirootyeet nyēbo kēny, mächē :siriintooni kule kubēk :ng'aleechara ām lēēkitō (kur. 8:13).

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: Bo koomānuut :barwaani ām Kirootyeet nyēē Lēēl. /Kikēēsirchinē biikaab Kiriistō choo kiinkētē kiruutēk āk ātēbuutēkaab Yuutayeek /ānkikēētākyinē miisin biikaab Kiriistō choo ki Yuutayeek. Kimächē :bichu ām keel ake kōōyēēchi ntāsimumutēkaab Yuutayeek. Ibānyboonyē :siriintēēt komoswookik chēē chaang' chēē i-ārōōru kule kiikookeer :kirootyeet nyoo lēēl kirootyeet nyoo bo kēny. Ibooru mbo kule kichokootyich :Yēēsu wōōrkooyoontiit tukul āk tukuuk tukul choo kiwuu kitōōntōyēēn. I-ārōōru :komosta nyēbo taay kurubta keye Yēēsu āk malayikaanik. Kikoonyitē :Yuutayeek choo kikiikoonkwel keye (Farisaayeek) malayikaanik miisin, nteenee wōō :Yēēsu kusiir malayikaanichaa. Wōō mbo subak :Yēēsu kusiir Muusa nyoo ki kāāntōōyiin nyēbo kwōng'uut ām bēsyōōsyēk choo kibo kirootyeet nyoo bo kēny anku inee :nyoo kiityooktēē Yuutayeek motwoornātēētaab Miisir. Kibkōrōs nyēē wōō :Yēēsu nteenee ām kēēlto nyēē teer ām wōlēē mii :mbo kibkōrōs choo wōōyēch chēbo kēny. Kichokutoow :Yēēsu bēēlsēētaab kōrōsēēk ām kēēlto nyēē lēēl ānku inee :kibkōrōs nyēē wōō kuchōōnēē barak ānkuwēētii kibchuulyo. /Kikiikeeree kōrōsēēk tukul choo kibo kēny choo /kikēēyēyē kēnyiit ake tukul kōrōsyooontēēt akeenke, nto nyooto ku Yēēsu nkityōōniin. Kichokutoow mbo subak :Yēēsu kirootyeet nyēē lēēl āk biiko tukul ām kōōrēēt kusiir kirootyeet nyoo bo kēny nyoo /kikēēyēyēē Tulwēētaab Sinaay. Ng'ooraat :kirootyaani lēēl ām komoswookik chēē chaang' chēbo kirootyeet nyoo bo kēny. Nyēē tookunoot miisin ku nyēbo Cheremnyaa 33:31-34 nyēē twekaat ām barwaani bo Iburaneek 8:8-12.

Ikwēnyē :siriintēēt ām kurkeetaab 11 āk 12, biiko chēē kitookunootiin ām soboontaab biikaab Isrāyēēl ānkōōbooru kule icheek :chēē kikiikunam ng'aleekaab kāāyēnēēt. Itēryēēchēē :barwaani kāā-āmiisēēt nyēē mwooyē kule, “Okany kiirōōtootē Yēēsu nyoo intōōwēēch kiikaasee keye Yēyiin. Tāsē taay :inee kōōtitiirēēch ākoy tabanta.” (Kur. 12:2)

King'āloolwēēch :Yēyiin kubununēē lakwanyii

¹ King'āloolchinē :Yēyiin kēny mbo kuuko areet chēē chaang' ām kēēlwookik chēē chaang' kubununēē *wōōrkooyikyii, ² nteenee ām bēsyōōsyēchu bo lēt king'āloolwēēch kubununēē lakwanyii nyēē kiikurōōbchi kiy ake tukul. Lakwanaata :nyēē kiyēyēē :inee kōōrēēt barak āk ng'wēny. ³ Kēēkāsēē lakwanaa wōōyintaab Yēyiin. Inee :nyooto kerkeye Yēyiin bakeenke ānkubāwu kōōrēēt barak āk ng'wēny ām kāāmuukēywēēkaab ng'ālyoontēēnyii. Yu kāwokume sukōōtiliil biiko ām choolwookātēēng'waa, kuwēēchi keye kibkōōnkōy wokutēbunēē āwutaab taay nyēbo Yēyiin nyoo bāwu kiy ake tukul.

Wōō :Yēēsu kusiir malayikaanik

⁴ /Kikeeyey lakwanaa kunyōōr wōōyinto kusiir malayikaanik. /Kēēkuurē inee kule Lakwataab Yēyiin, kaayna nyēē wōō kusiir nyēbo malayikaanik. ⁵ Ara, *malayikeet nkōnō :nyēē kiikumwoochi :Yēyiin kule,

“Inyiing' lakwanyuu!

Kāāyēku ra kōōn.”?†

Mānāāmwooy yēēt ake :Yēyiin kurubta keey malayikeet kule,

+Māāyēku kwaan

ānkuyēk lakwanyuu.”†

⁶ Nto subak yu kēēyook :Yēyiin lakwanyii kibooret kuchō kōōrooni, kimwooy kurubta keey lakwanaa kule,

“Kukutunkyi :malayikaanik tukul inee.”*

⁷ Kurubta keey āk malayikaanik /kikēēmwooy kule,

“Kiiyookiintēētaab Yēyiin mbo :wusōōnēēt†

ānku motwooriintēēnyii :nkinee iileet.”†

⁸ Nto kurubta keey āk Lakwataab Yēyiin /kēēmwooyē kule,

“Wēētii :bāytooyiisyēēng'uung' ākookoy oō, Yēyiin!

Ibāytēē :inyiing' biikuuk manta.

⁹ Ichāmē :inyiing' kiyēē bo man,

-āmēēriiku ng'al chēbo rōkōs.

Kiyooto :nyēē kiyey Yēyiin kung'aabing',

ānkukōōning' ng'erekweek kusiir bāytooyiin ake tukul.”†

¹⁰ /Kikēēmwooy subak kule,

“Ām taayta, 'kiiyey :inyiing' Mokoryoontēēt kōōrēēt wōlēēb ng'wēny

ankiiyey nkinee wōliin bo barak.

¹¹ Mākubot :barak āk ng'wēny,

nteenee imiitē :inyiing' ākookoy.

¹² +Mākung'ētyo kuu sira nyēē yoos

ankiimaman kuu kōōtiit nyēē kibsānkāti

nto yityo ikeeree alak chēē leelach.

Nteenee inyiing' ku nyooto bo kwaak

nyēē mākoy iyoosiitu bēsyēēt ake.”†

¹³ Ara malayikeet nkōnō :nyēē kiikumwoochi :Yēyiin kule,

“Ibuurunēē āwunyuu nyēbo taay

ākoy yoo kaayeyiing' itēbēē buunikuuk.”?†

¹⁴ Ng'oo :malayikaanik nanyuun? Icheek ku tāmirmirook choo iyooktooy :Yēyiin ānkuyēētyēēchinē biiko choo mii /bokiirāroochē.

2

Māchāktōōs kēēkiilchi ng'ālyoontēētaab kaararaacheet

¹ Kunyi, māchāktōōs kēēkiilchi miisin ng'ālyoontooni kiikeekas, simakiichabaayte.

² Iyyoong'ootiin :kiruutēkaab Yēyiin choo /kikēēmwoowu kubununēē malayikaanik.

Yoo kameeywey :chii kiruutēchoo, kumisiyinē /kiing'woonchi. ³ Yoo ākoo /kiki-

imuuchē /kiing'woonchi bichoo ii, +/mākiing'woonchēēch acheek nyēē tyaa yoo

kāmākēēyēbchi yit ng'ālyoontooni wōō bo kaararaacheet? Kisimkwoom :Mokoryoon-

tēēt ng'ālyoontooni ānkuchokōōrōōbērweēch :choo kikāsē kule kibo man. ⁴ Kiiboor mbo

1:4 Filib. 2:9 † 1:5 Tyēēn. 2:7 † 1:5 2Sām. 7:14 1:5 Mat. 3:17; Yēyuut. 13:33; Ibu. 5:5 * 1:6 Kwoonēē :ng'aleechu Kiruutēk 32:43 ām wēēksēēt nyēbo kuutiitaab Kirikiik. 1:6 Tyēēn. 89:27 † 1:7 Ng'ālyoontēēt 'malayikeet' ām kuutiitaab Kirikiik āk Iburaneek kōōbooru kule 'kiiyookiintēēt'. † 1:7 Tyēēn. 104:4 † 1:9 Tyēēn. 45:6-7 † 1:12 Tyēēn. 102:25-27 † 1:13 Tyēēn. 110:1 1:13 Choos. 10:24; Mat. 22:44; Ibu. 8:1; 10:13 1:14 Tyēēn. 34:7; 91:11; 103:20 2:2 Yēyuut. 7:53 2:3 Ibu. 10:29; 12:25

subak :Yēyiin kule man :ng'ālyoontoonoo kubununēē tukuuk chēbo kwōng'uut chēē teer ānkōōkoochi biiko rōōbēywēēkaab :Tāmirmiryēēnyii kuu wōloo māktooy :inee.

Kiyēk :Yēesu chii sukooraraacheech

⁵ Mānāāchōb :Yēyiin kule kubayta :malayikaanik kōōrooni lēēl nyi kēēng'ālōolēē. ⁶ Mii ām siruutēk :yēē mwooyē kule,

“Chii nkinee ku kiy nee ām wōlēē imiitē siiyīmēē keey
ānku kiy nee siibirtoochinē nkur?”

⁷ Ānko 'kiiminiing' chii ām bēsyoōs chēē ng'ēri ām wōlēē mii :malayikaanik,
'kiikoochi wōōyinto āk koonyit.

⁸ Kiyey kubayta tukuuk tukul.”†

Yoo /kēēmwooyē kule 'kubayta tukuuk tukul', māmii :kiy nyēē mābāytooy. -Mākēēkāsē raat kubāytooy :biikaab Kiriistō tukuuk tukul, ⁹ nteenee kēēkāsē Yēesu nyoo /kikeeyey kumining'iit bēsyoōs chēē ng'ēri ām wōlēē mii :malayikaanik, /kukāākiikoochi wōōyinto āk koonyit, kuuyu kime kubo biiko tukul ām chamateetaab Yēyiin.

¹⁰ Kiyey :Yēyiin kiy ake tukul ānkuriibē. Kunyi, kimisyinē kunyalil :Yēesu sukuyeyakay :kiyēē kichōb :Yēyiin ānkōōrēētoot bichu chaang' bo Kiriistō bokunyōōr :nkicheek wōōyinto. Kunyoo, Yēesu :nyēē kiiyootyi biiko kēēltaab kaararaacheet.

¹¹ Boonto :Yēesu āk biiko choo itiliilē :inee kwaan akeenke. Neennyi, māmuyē :Yēesu kukuur bichoo kule mbo ng'eetaabiya. ¹² Mwoochinē kule,

“+Maachaayte kaayneeng'uung' ām wōlēē mii :mbo ng'eetaabiya
ānkāāsiltēēniing' wōlēē kēēruruukyi keey :biiko.”†

¹³ Mwooyē subak kule,

“+Māākoosēē keey inee.”†

Tāsē taay kumwooyē kule,

“Āboontē keey lēēkōōk chēē kōōkukōōno :Yēyiin.”†

¹⁴ Kiyēk :nkinee Yēesu chii kuckerkeyiit :lōkōchooto sukung'eet kōōbēl :meenyii kāāmuukēywēēkaab Kibrōkōsyoontēēt choo yibu meet, ¹⁵ nto yooto, kootyaakta biiko choo kirātootiin ām muyātēētaab meet. ¹⁶ Kubooyiit man, kimāchokōōtyooktooy :Yēesu malayikaanik, nteenee kichokōōtyooktooy biiko choo tinyē kāāyēnēēt kuu Abraam.

¹⁷ Kunyi, kimāchāktōōs kuckerkeyiit :Yēesu chii sukung'eet kuyēk kibkōrōs nyēē wōō nyēē riirēē biiko /ānkiikoosēē keey ām yiisyēētaab Yēyiin. /Kikeebakach /sikēēnyōōchi kaat biiko tukul ām choolwookātēēng'waa. ¹⁸ Imuuchē raat kuyēētyēēchi biiko choo /kakeetyem, kuuyu /kikeetyem nkinee /ankiinyaliil.

3

Wōō :Yēesu kusiir Muusa

¹ Mbo ng'eetaabiya choo kikuurook :Yēyiin ankootabaanaak ōyēku cheechii, ōsōō-tyēēchi baa kiyēē /kiibooru yoo /kēēmwooyē kule kichokuyēk :Yēesu *Lēbkēēyiintēēt ānku *Kibkōrōs nyēē Wōō. ² Kikoonyit :inee Yēyiin nyoo kitōōlē kuyēchi yiisyooni, kuu yoo kikoonyitē *Muusa Yēyiin kōōntōōchi biikyii. ³ Kuu yoo /kēēkoonyitē chiito nyoo kitēēchē kōōto kusiir kōōto nkit, /kēēkoonyitē Yēesu kusiir Muusa. ⁴ Tinyē :kōōt ake tukul tēēkiin, nteenee Yēyiin :nyēē tēēkiintēēt nyēē wōō kusiir tukul. ⁵ Kikoonyitē :Muusa Yēyiin kōōntōōchi biikyii ānkyoorōōru ng'aleek chēē kimākōōboor :Yēyiin ām kēnyiiyēk choo kimii bokukwoonii. ⁶ Nteenee kikoonyitē :Yēesu Yēyiin miisin kuu

2:4 Yoowa. 2:11; 10:37-39; Yēyuut. 15:12; 19:11; 1Kōōr. 12:4-11 † 2:8 Tyēēnwookik 8:4-6 2:8 1Kōōr. 15:27
2:9 Filib. 2:8-9 2:10 Room. 11:36; Luuka 24:26; Ibu. 5:8-9; 7:28; 12:2 2:11 Mat. 25:40; Māārko 3:35; Yoowa.
20:17 † 2:12 Tyēēn. 22:22 † 2:13 Isa. 8:17 † 2:13 Isa. 8:18 2:14 Yoowa. 1:14; Toowu. 3:15; 1Kōōr.
15:54-57; 1Yoowa. 3:8 2:16 Yoowa. 8:39; Room. 4:16; 9:6-8; Kala. 3:7, 29 2:17 Filib. 2:7; Ibu. 5:2; 1Yoowa. 2:2
2:18 Ibu. 4:15 3:1 Ibu. 4:14 3:2 Kāāyit. 12:7

kibooreetyeet ām biikaab Kiriistō. Acheek :bichooto bo Kiriistō, kātikoo baateey kēētāsē taay kēēkiilchinē ānkēēng'ērēkyinē kiyoo kiikēnēē keey.

Ōriib keey simōōchuunnyēē Yēyiin

⁷ Ōnkēt :akweek kule mwooyē :Yēyiin kubununēē Tāmirmiryēenyii kule,

“Ābērē nto ōyēbchi yiit ra kiyi mwoowook:

⁸ -Mooyaam mētēwoy kuu bichoo kikwiiloo

ām bēsyoōsyēkaab /kikēētyēmē ām suurkwēēn.

⁹ Kiiyiimaa :mbo kuukoong' kutyēmoo,

ānkoo kikiikukasaan ng'aleekaab kwōng'uut choo kyāāyēyē.

¹⁰ Kunyi, king'woonchoo :ātēbuutēkaab bichu ām kēnyiisyēk artam

kut āmwoowu kule,

'Mākoonyitoo :bichu

āmārubē mākuutēkyuu kwaak.'

¹¹ Kikwaanya keey :moo kut awaal keey kule,

'Nkiryō, mākooy kōōwut :bichu kōōroonoo kwāābērē wokukaalyanee.' ”†

¹² Kunyi ii, mbo ng'eetaabiya, ōriib keey simōōchoolwookēn ōchuunnyēē Yēyiin kut otay okaasee keey. ¹³ Ōtitiirē keey kwaak yoo tākumii :bārooyinto simakentaak

:choolwookātēēt oyaam mētēwoy. ¹⁴ Yoo kakeetas taay kiikoosēē keey Yēyiin ākoy bēsyoōtaab lētūut kuu yoo kikēētoowu, +/mābokēēbchēwēēch kiyēē kinyōōru :Kiriistō.

¹⁵ Ōrōōtootē kiyoo kātāāmwoowook kule,

“Yoo ōmuuchē ra oyeb yiit okas kiyi mwoowook:

-Mooyaam mētēwoy kuu bichoo kikwiiloo

ām bēsyoōsyēkaab tyēmiisyēēt kēēmiitē suurkwēēn.”

¹⁶ Mbo ng'oo :chēē kikas kiyēē kimwooy :Yēyiin ankukwiil? Ara, mā icheck :tukul choo kiing'ēētēē :Muusa kōōrēētaab Miisir? ¹⁷ Ng'oo :chooto kinyēērchinē :Yēyiin kēnyiisyēk artam? Mā bichoo kikiikuchoolwookēn choo kibēkyinē suurkwēēn? ¹⁸ Ki ng'oo :choo kimwoochinē :Yēyiin ng'ālyoo nyēē ng'waa, kule, “Mākooy kukwa kanyuu bokiiimuuny :tukul”? King'ālōolēē bichoo kikōchōnkyinē inee. ¹⁹ Kēēkāsē nanyuun kule kuuyu maneekaasee keey :icheek Yēyiin, mānāāchut wōloo /kikēēkuurtoochinē kule mābokunyōōr kāāmuung'to.

4

Kāāmuung'taab biikaab Kiriistō

¹ Okany kēēriib keey, sukunyōōr :chii ake tukul kiyoo tākukuurtoowēēch :Yēyiin kule +makeebe kanyii bokiiimuuny tukul. ² Kookeekas lōkōōywēk chēē kāroomēch kuu yooto kikāsē :bichooto. Nteenee mānāāyēētyēēchi :lōkōōywēchoo bichoo kuuyu kitay kōōyēnchi ng'aleechaata kikāsē. ³ Acheek nkit choo kiikoosēē keey inee :chēē kēēbēētii Kaab Yēyiin bokiiimuuny. Nto kurubta keey āk choo mānēēyēnchi inee, kimwooy :Yēyiin kule,

“Kikwaanya keey :moo kut awaal keey kule,

'Nkiryō, mākooy kōōwut :bichu kōōroonoo kwāābērē wokukaalyanee.' ”

Kimwoowu :Yēyiin ng'aleechu ānkoo sinee kichōboot :kāāmuung'ooto kuchakee keewaany :inee kuyey kōōrēēt. ⁴ Mii :yēē mwooyē ām siruutēk kurubta keey ākoo bēsyoōtaab tisab kule, “Kiimuuny :Yēyiin ām bēsyoōtaab tisab kukaakoowaany yiisyēenyii.”†

⁵ Ānkoo kichōboot :wōlēē /bokiiimuunyēē, kimwooy :Yēyiin kule, “Mākooy kuba wōloo bokōōmuunyēē.” ⁶ Mānāābokōōmuuny :biiko choo kibo taay choo kikas lōkōōywēk kuuyu mānāākōōyēnchi :icheek lōkōōywēchooto. Nteenee biiko choo kiikoosēē keey inee :chēē /kēēchāmchinē bokōōmuuny āk Yēyiin. ⁷ Kiikusātyi :Yēyiin bichu bēsyoēt

3:6 Yoowa. 1:34; 1Kōōr. 3:16; Ēfēēs. 2:21; Ibu. 1:2; 4:14; 6:4-6; 7:3, 28; 10:21, 29 3:8 Chuy. 17:7; Kāāyit. 20:2-5

3:10 Kāāyit. 14:33 † 3:11 Tyēēnwookik 95:7-11 3:11 Kāāyit. 14:21-23 3:17 Kāāyit. 14:29; 1Kōōr. 10:5, 10

† 4:4 Toowu. 2:2

bokōomuuny āk inee nto bēsyoonoto ku raat. King'āloolē :Yēyiin kubununēē *:Tāwuti kukaakukeeyta :kēnyiisyēk chēē chaang' kuchakee katay :bichoo bokōomuunyēē wōloo kichōbchinē Yēyiin. Kimwooy ng'aleechu /kātākēmwoowook kule,
 “Ābērē nto ōyēbchi yīit ra kiyi mwoowook:

-Mooyaam mētēwoy.”

⁸ Nto kikiyiitita :Chooswa biiko wōloo kibokōomuunyēē, nto mēēbērē king'āloolē :Yēyiin subak bēsyēēt ake nyēbo kāāmuung'to. ⁹ Kunyi, mii :kāāmuung'to nyēbo biikaab Kiriistō. ¹⁰ Chiito nyoo imuunyē āk Yēyiin kukāākōomuunyēē :nkinee yiisyōōnuutēk kuu yoo kiimuunyēē :Yēyiin yiisyēēnyii. ¹¹ Okany nanyuun keesyeeem wōlēē kiimuuktooy bokimuuny āk Yēyiin. -Mātēwēchākoy :chii ake tukul kulumchi kōchōng'nātēētaab chuut.

¹² Boonto :kiyēē mwooyē :Yēyiin kāāmuukēywēēk ānkuyēyiisyē ākookoy. Ng'atiib :ng'ālyoontēētaab Yēyiin miisin kusiir rōōtwo nyoo litaat :wook tukwaay. Chutitooy :ng'ālyoontoonoo ākoy soboontaab chiito āriit, ānkōōbooru tēerchinooyēētaab kiyēē mächē :mooyēēt āk nyēē mächē :Tāmirmiryēēt. Ng'oonkyinē biiko kāāsōōtēywēēkwaa kōōnkēt kiyēē karaam āk nyēē miyaat. ¹³ Māmiitē :kiy nyēē wunyaat ām wōlēē mii :Yēyiin. Ng'aanyaat :kiy ake tukul ānkutooku ām taayeetaab Yēyiin nyoo mākōōtiil-wēēch ng'aleek.

Yēesu kibkōrōs nyēē wōō

¹⁴ Okany nanyuun kēēkiilchi kiyēē kiyēchinē, kuuyu kēēboontē *kibkōrōs nyēē wōō nyoo mii kibkōōnkōy wōloo mii :Yēyiin. Nyooto ku Yēesu Lakwataab Yēyiin. ¹⁵ Riirēēnēēch :kibkōrōs nyoo wōō ām kuskuusyēēnyoo, kuuyu ānkoo kimāchool-wookēnoot, /kikeetyem inee ām keel ake tukul kuu wōloo /kēētyēmtēēch nkacheek. ¹⁶ Kunyi, yoo kēēmächē /kēēyēētyēēchēēch, okany kiinookyi ng'echereetaab bāy-tooyiisyēētaab Yēyiin nyēē māmiitē :muyātēēt sukuyēētyēēchēēch ām kiisaynyii āk chamateenyii.

5

¹ /Kēētōōlē kibkōrōs ake tukul nyēē wōō kuchōōnēē wōlēē mii :biiko sukuyēchi Yēyiin yiisyēēt kubo bichooto. Inēmchinē :inee Yēyiin tukuuk ānkubēlēē kōrōsēēk kōōwuunto ng'ōōkisto nyoo kiikuyey :biiko. ² Imuuchē kuriiree biiko choo /kēēmoosē ānkukustoooy kuuyu kuskus :nkinee. ³ Kiyooto :nyēē mächāktōōs kuyey :inee kōrōsēēk kubo ng'ōōkiswookik cheechii āk chēbo biiko alak.

⁴ Māmii :chii nyēē tōōlē keey kuyēk kibkōrōs nyēē wōō. Yēyiin nkityō :nyēē kuurē chiito kuyēk kibkōrōs nyēē wōō kuu wōloo kikuurtooy *Āārōn. ⁵ Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, mānāātōōlchi keey :Yēesu yiisyoono bo koonyit kuyēk kibkōrōs nyēē wōō. Nteenee Yēyiin :nyēē kimwoochi kule,
 “Inyiing' lakwanyuu.

Kāāyēku ra kōōn.”

⁶ Kimwooy subak ām yēēt ake kule,
 “+Mēēyēku kibkōrōs ākookoy,

kuu Mēlkiisētēk.”†

⁷ Kumii :Yēesu kōōrēēt, kisooyē kukuurchinē barak kuriirchinē Yēyiin, nyoo kiimuuchē kusār inee. Kikāsyi :Yēyiin, kuuyu kiyibē keey ng'wēny :Yēesu ānkiikōōnēmchi keey Yēyiin. ⁸ Ānkoo ki Lakwataab Yēyiin :Yēesu, ki ākoy kunyalil sukōōnkēt kule koonyit ku kiy nee. ⁹ Yu keewaany :Yēesu yiisyēēt nyoo kichōbchinē :Kwaan, kuyootyi biiko choo ikoosēē keey inee *soboontaab kibchuulyo. ¹⁰ Kiyey kuu nyooto kuuyu /kikeetool inee kuyēk kibkōrōs nyēē wōō kuu Mēlkiisētēk.

4:8 Choos. 22:4 4:12 Isa. 55:11; Ēfēēs. 6:17; 1Bēt. 1:23; Ng'oong'. 1:16 4:14 Ibu. 2:17-18; 3:1, 6; 5:5-6, 10; 7:24-28; 8:1, 3, 6; 9:11 4:15 Ibu. 2:18; 5:2; 7:26; 9:12; 1Yoowa. 3:5 4:16 Ēfēēs. 3:13; Ibu. 7:19; 10:19 5:2 Ibu. 2:17-18; 4:15; 7:28 5:3 Laawi. 9:7; 16:6; Ibu. 7:27; 9:7 5:4 Chuy. 28:1 5:5 Ibu. 1:5 † 5:6 Tyēēn. 110:4
 5:6 Ibu. 6:20 5:7 Māārko 14:32-42 5:8 Filib. 2:8; Ibu. 3:6; 4:15 5:9 Ibu. 7:27 5:10 Ibu. 4:14; 6:20

Ōkiilchi Kiriistō

¹¹ Ābērē nto taamwaay chēē chaang' kurubta keey āk ng'aleechuutēchu, nteenee wuuy kuuyu ōyēku biich chēē -mōōkāse ng'al areet akeenke. ¹² Kāyēmāktōōs kukōōyēku kāānēētik, nteenee tōōmāchē /takiineetaak tukuuk choo kyōōtoowunēē. Yoo kātōō-āmē āmit chēbo biich chēē wōōyēch ōmāchē /takiikuuyeeenaak chēēko. ¹³ Chii nyoo lwēē chē tāku leekwa nyoo -mēēnkētē kiyēē karaam āk nyēē miyaat. ¹⁴ Biiko :chēē imuuchē kwaam āmiikaab biiko chēē wōōyēch ku choo kiikoonet keey kōōnkēt kiyēē karaam āk nyēē miyaat.

6

¹ Okany keetas taay nanyuun kēēkich ām lōkōōywēkaab Kiriistō ānkēēsātyi komos kāānēētēywēchoo kikēētoowunēē. Māyēmāktōōs /kēēkētyinē keey /kiinētē kule /keeweeksee miyootyēēt nyoo yibchinē biich meet, nto /kiineet kule kookaasee keey :chii Yēyiin. ² Mēērook kēēkētyi keey mbo subak kiineet chii kurubta keey āk bātisāniisyēēt, /kēētiinyēē biiko āwunnyēk, ng'eeteetaab meet nto ng'woonintaab kibchuulyo. ³ Nteenee yoo kacham :Yēyiin, okany keetas taay āk kāānēētēywēēk alak yoo kacham :Yēyiin.

⁴⁻⁶ Yoo kiikōōnkēt :chiitaab Kiriistō lēbkēēyyēētaab Yēyiin ankiikuchamcham rōōbēy-woontēētaab kibkōōnkōy ānkiikunyōōr Tāmirmiryēētaab Yēyiin, ankuchamcham kā-roomnyēētaab ng'ālyoontēētaab Yēyiin, ankiikukas wōlēē wuu :kāāmuukēywēēkaab kōōrēēt nyēē lēēl, nto yityo kutay Kiriistō, kumēētākōōmuuchāktōōs /kēēyisunēē wōlēē mii :miyootyēēt! Yoo kaakutay, kukerkeey nyēē kaakuketita Lakwataab Yēyiin /bokēēkwērtoochi murtooywoontēēt /ānkiinchuruur.

⁷ Yoo keechiim :mbareet bēēkaab roobta ankuyey āmiik chēē yēētyēēchinēē keey :biiko choo choonē, mākōōbēruur :Yēyiin mbaraanaa. ⁸ Nto yoo kamayey āmit ānkubiityēē :kātooy nto ku wuuyo, kuchuboot :mbaraanaa +/ānkumākiiimukuusēē maata lētuunoo.

⁹ Chōōrōōnuutēkyuu, ānkoo kāāmwoowu kuu nyooto, ānkētē kule ōyēyē :akweek ng'al chēē kāroomēch ōyēku biich chēē /kiikiiraraach kuchurta. ¹⁰ Iyyoong'unēē :Yēyiin manta yoo itiiilchinē biich ng'al. Māwuutyēē yiisyēēng'woong' āk chamateet nyoo kyōōboorchi inee ōyēētyēēchinē biikyii ānkutōōtāsē taay ōyēētyēēchinē bichoo. ¹¹ Kiyēē māchē :mooyēēnyuu ku kule ōkāng'u kubo kiyēē ōkēnēē keey sōōkich ākoy bēsyēētaab tabanta ¹² simōōburēn. Orub ātēbuutēkaab biiko choo kiikoosēē keey Yēyiin miisin ānkityinē muytaayeet choo mii wokunyōōru kiyēē kiikukuurtoochi :Yēyiin.

Bo man :kiyēē kiikukuurto :Yēyiin

¹³ Yoo kimāchē :Yēyiin kōōtitiir kiyēē kikuurtoochinē Abraam, kōōwoonkyi ām mooyēēnyii kule makootyich kiyooto, kuuyu kimāmii :chii nyēē ki wōō kusiir inee nyēē kimēēmuuchē koowaal keey ām kaayneetaab chiichoo. ¹⁴ Kimwoochi kule, “+Māābēruuring'. +Mēēnyōōru muchōkōrōōn chēē chaang'.”† ¹⁵ Kikānyii :Abraam ām muytaayeet ānkinyōōr kiyoo /kikēēkuurtoochinē. ¹⁶ Yoo iwoolchinē keey :chii kiito ake kutwēchē kiy nyēē iywēyē. Yooto mākunāmtoochi :ng'aleechaata. ¹⁷ Kuuyu kimāchē :Yēyiin kōōboorchi kāroomin biiko kule -mēēmuuchē kuweek ām kiyēē kiikukuurto, kōōkiimēē kiyoo kikuurtooy kaawaaleet. ¹⁸ Kunyi, kiyey :Yēyiin tukuuk āyēēng'. Kiiwoolchi keey ānkukuurto kōōbooru kule mākoy kuweechweech kiyēē kāākumwooy nto kōōbērbēēriis. Kiyey kuu nyooto sukōōtitiirēēch miisin acheek choo kiikēēmwēchi inee kukerekteech sikēēkōōbchi kiyoo kiikēnēē keey. ¹⁹ Ititiirēēch :kiyoo kiikēnēē keey kuu bōrōōwēēt nyēē wuuy miisin nyēē /kākēēkwiiilchi Kitōōkiitaab *Kōōtaab Yēyiin ām kibkōōnkōy. ²⁰ Kiwo :Yēēsu Kitōōkiinoo kōōntōōwēēch kubuntēē ankeet nyēē /kikeeng'aree kōyoo sukusoom Yēyiin kunyōōwēēch kaat ām ng'ōōkiswookiyoo.

5:13 1Kōōr. 3:1-2; 1Bēt. 2:2 5:14 Room. 16:19; 1Kōōr. 14:20; Ēfēs. 4:14; Ibu. 13:9 6:4-6 Ibu. 10:26-29; 12:25; 2Bēt. 2:20 6:8 Māārko 4:7, 18-19 6:10 Ibu. 10:32-34 6:12 Ibu. 11:1-12:1 † 6:14 Toowu. 22:17 6:18 Kāāyit. 23:19 6:19 Ibu. 9:3

Kunyoo nanyuun kiikuyĕk :Yĕesu kibkōrōs nyĕĕnyoo nyĕĕ wōō ānkubo ākookoy kuu Mĕlkisĕtĕk.

7

Kibkōrōs Mĕlkisĕtĕk

¹ Ki bāytooyiintĕēt :Mĕlkisĕtĕk nyĕbo *kiriinkĕĕtaab Sālĕēm ānki kibkōrōs nyĕbo Yĕyiin nyoo tōrōōr. Yoo kichōōnĕĕ :Abraam booryĕēt nyoo kiibĕlĕ bāytooyik ang'wan, kutuuyĕĕ :Mĕlkisĕtĕk ānkōōbĕruur inee. ² Kiikoochi :Abraam chiichoo akeenke ām taman nyĕbo tukuuk choo kibāru. Ibooru :kaaynaani bo Mĕlkisĕtĕk kule 'Bāytooyiintĕĕtaab churtaayĕēt'. Ibooru :ng'ālyoontooni bo Sālĕēm kule tāloosyĕēt. Kunyi boonto :Mĕlkisĕtĕk kaayneet ake subak nyĕĕ /kĕĕkuurĕ kule 'Bāytooyiintĕĕtaab tāloosyĕēt'. ³ Māmii :yĕĕ ibooru kwaaniitaab Mĕlkisĕtĕk nto ku kaamet āmāmiitĕ mbo :yĕĕ ibooru areenyii, nto ku bĕsyĕēt nyĕĕ /kikĕēsichĕĕ nto nyĕĕ kimĕĕ. Kibkōrōs :inee nyĕĕ mātinyĕ toowunĕĕt nto wōlĕĕ ng'ĕtĕĕ. I-ārōōru :yuutĕyu wōlĕĕ wuunto :yiisyĕĕtaab Lakwataab :Yĕyiin.

⁴ Ōsōōtyi baa :akweek wōōyinto nyoo kiboonto :Mĕlkisĕtĕk. Kiikoochi inee :kuuko Abraam akeenke ām taman nyĕbo tukuukyii tukul choo kibārunĕĕ booryĕēt. ⁵ Kimākyinĕ :kiruutĕkaab *Muusa /kĕĕyibchinĕ biiko choo bo kōōtaab kōrōsĕĕk akeenke ām taman nyĕbo tukuuk chĕĕ kiboonto. Kinyōōrunĕĕ :icheek tukuuchoo wōlĕĕ mii mbo :biiko chuut alake ānkoo kibo :icheek tukul Abraam. ⁶ Ānkoo kimāchōōnĕĕ :Mĕlkisĕtĕk kōōtaab kōrōsĕĕk nyoo kisālu Laawi, kikwĕchi :Abraam akeenke ām taman nyĕbo tukuuchoo kibāru. Kiibĕruur :chiichoo bo kōrōs Abraam nyoo kikuurtoochinĕ :Yĕyiin bĕrur. ⁷ Chiito kwaak nyoo ibĕruurĕ ake ku wōō :nyooto kusiir nyoo /kākiibĕruurĕ. ⁸ Ki biich buch :mbo kibkōrōs chĕbo kōōtaab Laawi, nteenee kinyōōru akeenke ām taman nyĕbo tukuuk chĕĕ kiboonto :biiko. -Mĕĕnkĕt :chii wōlĕĕ kichōōnĕĕ :Mĕlkisĕtĕk āk wōlĕĕ kiwokung'ĕtyi :soboonnyii. ⁹ Imuuchĕ :ake kumwooy mbo kule kiikooyto :nkinee kōōtaab Laawi akeenke ām taman bĕsyoonoo kubuntĕĕ Abraam, ¹⁰ kuuyu yoo kituuytōōs :Abraam ākoo Mĕlkisĕtĕk, kitāku kĕbuswoo :Laawi ām suweetaab kuukaanyii Abraam.

/Kikeeweech kiruutĕkaab Muusa āk bĕĕlsĕĕtaab kōrōsĕĕk

¹¹ Kiyĕyĕ :mbo kibkōrōs chĕbo kōōtaab Laawi yiisyĕĕng'waa kōōyyoong'unĕĕ kiruutĕkaab *Muusa. Nto kiimuuchĕ kuyey :kiruutĕkaab Muusa biiko kuchurta ām bĕĕlsĕĕtaab kōrōsĕĕk, nto kibo nee kōōyook Yĕyiin kibkōrōs nyĕĕ teer kuu Mĕlkisĕtĕk? Kiyĕmĕ oob :kibkōrōs nyoo wōō nyĕbo kōōtaab Āārōn? ¹² Kunyi, yoo /kaakiikeeree kōrōsĕĕkaab kĕny kōrōsĕĕk chĕĕ leelach /ānkiilĕĕliit mbo kibkōrōs, kumāchāktōōs /kiilĕĕliit nkicheek kiruutĕk. ¹³ Wuu nyooto kuuyu kimāchōōnĕĕ :Yĕesu kōōtaab Laawi. Māmii :chii nyĕĕ kiikuyĕk kibkōrōs ām kōōto nyĕĕ kichōōnĕĕ :Yĕesu. ¹⁴ Tookunoot kule /kikĕēsichĕ Mokoryoontĕĕnyoo kuchōōnĕĕ kōōtaab Yuuta, āmāmii :yĕĕ mwooyĕ :kiruutĕkaab Muusa kule imuuchĕ kukwaanee :mbo kibkōrōs kōyi.

¹⁵ Kiyĕĕ ityiichĕ :ng'aleechuutĕchu ku kule, kōōkutook ra :kibkōrōs ake nyĕĕ wuu Mĕlkisĕtĕk. ¹⁶ Mĕĕbĕrĕ /kikeerub kiruutyĕēt nyoo ibooru kōōto nyĕĕ māchāktōōs kukwoonĕĕ :mbo kibkōrōs yoo /kikĕĕyĕyĕ Yĕesu kuyĕk kibkōrōs. Nteenee /kikĕĕyĕyĕ kuyĕk kibkōrōs kurubta keey āk kāāmuukĕywĕĕkaab soboontaab kibchuulyo, ¹⁷ kuu yoo mwooyĕ :siruutĕk kule,
“+Mĕĕyĕku kibkōrōs ākookoy,
kuu Mĕlkisĕtĕk.”

¹⁸⁻¹⁹ Kimĕĕmuuchĕ :kiruutĕkaab Muusa kuyey chii kuchurta. Kunyi, /kikĕēsātyi kiruutĕchoo komos, kuuyu kikuskusĕch ānki buch. Nto raat kiikĕnĕĕ keey kiy nyĕĕ karaam kusiir nyiin ake. Tākyĕĕch :kiyiitĕnyii wōlĕĕ mii :Yĕyiin.

6:20 Toowu. 14:17-20; Tyĕĕn. 110:4; Ibu. 4:14; 5:6, 10; 7:1-4 7:4 Ibu. 6:20 7:5 Kāāyiyiit. 18:21, 26 7:14 Toowu. 49:10; Mat. 2:6; Ng'loong'. 5:5 7:17 Tyĕĕn. 110:4; Ibu. 5:6 7:18-19 Room. 3:20; 7:10, 24; 8:3; Ēfĕĕs. 2:15; 2Kōōr. 3:6-11; Ibu. 9:9

²⁰ Kiikiim :Yēyiin ām kaawaaleet kule yēku :Yēesu kibkōrōs. Nteenee maneewaal keey yoo kiyēyē biiko alak kuyēk mbo kibkōrōs. ²¹ Kimwooy :Yēyiin kurubta keey āk Yēesu kule, “Kaawaal keey āmēebērē +maaweech kāāsōōtēywēkyuu: Inyiing' :kibkōrōs ākookoy.”

²² Kunyi, iyyoong'unēē :kiirootyēet nyēē lēēl Yēesu ānkusiirē nyoo bo kēny.

²³ Ki chaang' :mbo kibkōrōs choo kibo kōōtaab Laawi nyēē ki yoo kame :ake, kōōkēērē :ake. ²⁴ Nteenee, mākooy /kiikeer Yēesu kuuyu soboot :inee ākookoy. ²⁵ Kunyi, kuu yoo soboot :Yēesu ākookoy ānkusoochinē biiko, imuuchē nanyuun kooraraach kutukul choo yootyinē :inee kēēlto kukwa wōlēē mii :Yēyiin.

²⁶ Kibkōrōs nyēē wōō :Yēesu nyēē imuukwēēch kiyēē kēēmāchē. Tiliil :inee nyēē mātinyē ng'ōōki. Kunyoo, /kikiinēmunēē wōloo mii :kibng'ōōkisiisyēk /ānkiitōrōōr ākooy wokutēbi āk Yēyiin ām kibkōōnkōy. ²⁷ Makerkeey :inee ākooy mbo kibkōrōs choo alak choo wōōyēch choo kibēlēē kōrōsēēk ākookoy kubo ng'ōōkiswookikwaa kurook, nto yityo kookeer chēbo biiko. Nteenee, kiyey :Yēesu kōrōsyoontēēt akeenke baateey, nto nyooto kukime /sikēēnyōōchi kaat biiko ām ng'ōōkiswookikwaa. ²⁸ Kurubta keey āk kiruutēkaab *Muusa, /kikēētōōlēē biiko buch kuyēk mbo kibkōrōs chēē wōōyēch. Ānkoo kimii :kiruutēchoo, kiiwaal keey :Yēyiin kutool lakwanyii kuyēk *kibkōrōs nyēē wōō nyoo churtaat ākookoy.

8

Kiirootyēet nyēē lēēl

¹ Ng'ālyoontēēt nyēbo koomānuut ku kule, kēēboontē Kibkōrōs nyoo wōō nyoo mii āwutaab taay nyēbo Yēyiin ām kibkōōnkōy. ² Yēchinē :inee Yēyiin yiisyēēt ām Kitōōkiitaab *Kōōtaab Yēyiin ām kibkōōnkōy nyoo kiyēytooy :Yēyiin āmēebērē biiko. ³ /Kēētōōlēē mbo kibkōrōs chēē wōōyēch tukul kōōkoochinē Yēyiin tukuuk ānkubēlēē kōrōsēēk. Kunyi, kuuyu kibkōrōs nyēē wōō :nkinee Yēesu, kimāchāktōōs kōōkoochi Yēyiin kiy. ⁴ Kimēēmuuchāktōōs /keetool Yēesu kuyēk kibkōrōs yu kitākumii kōōrēēt kuuyu kimābo :inee kōōtaab mbo kibkōrōs choo kiinēmchinē Yēyiin tukuukaab kōrōsēēk kuu wōloo kimwooytooy :kiruutēk. ⁵ Kiyēyēē :mbo kibkōrōs yiisyēēt Kōōtaab Yēyiin nyoo mii wōlēēb ng'wēny ku kitōōntōyēētaab nyoo mii kibkōōnkōy. Kimwoochi :Yēyiin Muusa yoo kimāchē kuteech *Kēryēētaab Yēyiin kule, “Māchāktōōs ikas kule 'keeteech kiy ake tukul irub kuu wōloo kāāmwooytoowuung' ām lekem.”† ⁶ /Kiikiikoochi Yēesu yiisyēētaab koomānuut nyoo bo Yēyiin kusiir nyoo kibo mbo kibkōrōs. Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, karaam :kiirootyēet nyooto kiyēyē :Yēesu kusiir nyoo kibo kēny. Irābchinē :kiirootyāanaa tukuuk chēē kāroomēch chēē siirē tukuuk alak choo /kikēēkuurtooy.

⁷ Nto kimā kuskus :kiirootyēet nyoo kibo kēny, nto /kimākēyēyē nyoo lēēl. ⁸ Kikas :Yēyiin kuskuusyoonooy, yooto kumwooy kule, “Mii :bēsyēēt kuchōōnii nyēē +maayey kiirootyēet nyēē lēēl āk biikaab kōōrēētaab Isrāyēēl āk chēbo Yuuta. ⁹ Mēēbērē makukerkeyiit :kiirootyāani āk nyoo kyāāyēyē āk mbo kuukaanyii yoo kyāārēētootē icheek kung'eētyēē kōōrēētaab Miisir. Kuuyu manarub :icheek kiirootyāanaa, a-aste icheek. ¹⁰ Kiirootyēet nyēē +maayey āk biikaab Isrāyēēl ām bēsyōōsyēk choo kwoonii ku nyi: +Māākoochi mākuutēkyuu mētēwookwaa āriit ānkāāsirchi soboonwēkwaa. +Māāyēku Yēyiintēēng'waa ānkuyēk :icheek biikyuu. ¹¹ Māmii :chii ām icheek nyēē tākōōnēētē laatyenyii nto biikaab kang'waa kumwoochinē kule, 'Inkēt Yēyiin,' kuuyu mākōōnkētoo :biiko tukul kung'eetee lēēkōōk ākooy biiko chēē wōōyēch. ¹² +Māānyōōchi anii icheek kaat ng'ōōkiswookikwaa āmētoochi kutukul.”† ¹³ Yoo kimwooyē :Yēyiin kule

7:22 Ibu. 8:6 7:25 Room. 8:34; Ibu. 10:14; 1Yoowa. 2:1 7:26 Ibu. 4:15 7:27 Room. 6:10; Ibu. 5:3, 9; 7:25; 9:12, 26, 28; 10:10, 12; 1Bēt. 3:18 7:28 Ibu. 3:6 8:1 Tyēēn. 110:1; Yēyuut. 2:33; Ibu. 1:3, 13; 4:14; 10:12; 12:2 † 8:5 Chuy. 25:40 8:5 Kolos. 2:17; Ibu. 9:2, 9; 10:1 8:6 Luuka 22:20; Ibu. 7:22; 8:13; 9:15; 12:24 † 8:12 Cherem. 31:31-34 8:12 Ibu. 10:16-17

'lēēl' :kiirootyaaani kōōbooru kule kookuyoosiit :nyoo bo kēny. Nto kiy ake tukul nyoo yōōsiitu kumii wokubotē.

9

Kiiwut :Kiriistō Kōōtaab Yēyiin ām kibkōōnkōy

¹ Kitinyē :kiirootypeetaab kēny mākuutēk chēē kiiboorchinē biiko wōlēē yēytooy yiisyēētaab Yēyiin ānkimii nkinee *:Kōōtaab Yēyiin kōōrēēt. ² Kitinyē :kōyoo kisēēnkōōsyēk āyēēng' chēē /kikeeng'aree ankeet. /Kikēēkuurē yoo bo Yaama kule wōlēē tiliil. /Kikiitōōrē yotoo kiito nyēē /kiikoochinē taariinek āk meeseet nyēē /kiikoochinē mukaatiinek choo /kiitāboonchinē Yēyiin. ³ /Kikēēkuurē wōliin bo Kitōōk kule wōlēē tiliil miisin. ⁴ /Kikiiyiityinē kāābkōrōs nyēē /kikeeyeyee *ta-aabuut nyēē /kēēbēēlēē tukuuk chēē boong'u nyēē anyiny wōliin bo Kitōōk ānkoo sinee kimāmii wōlooto. Nteenee kimiitē :Sāāntukuutaab Kiirootypeet nyēē /kikiiluume ta-aabuut Kitōōk. Kiboonto :sāāntukuunoo tēreetaab ta-aabuut nyēē kimii :maana āriit, kirōktaab *Āārōn nyēē kilēlēē :toobtōōk āk rwoontōōk āyēēng' chēē tēbēlyēlēch choo /kikēēsirchi kiruutēk. ⁵ Kimii *:kēruubiik chēē /kikeekus chēē kikiikubuuyēē kebebaakwaa ng'echereetaab kiisayta ām mwēēnkoonoo. Mēēbērē maabanybaany raat ng'aleek tukul kurubta keey tukuuchu.

⁶ Ki yoo /kakeetet tukuuchoo tukul kuu nyotoo, kubēētii bēsyo ake tukul :mbo kibkōrōs yoo bo Yaama bokuyēyē yiisyēēng'waa. ⁷ Nteenee ki kibkōrōs nyoo wōō nkit :nyēē kiwēētii Kitōōk areet akeenke ām kēnyiit. Ki yoo wēētii, kuyibē kiisēēnik kubo ng'ōōkiswookikyii ākoo choo kiyēyē :biiko kumēēnkētē.

⁸ Inēētēnēēch :Tāmirmiryēētaab Yēyiin ng'aleechu kule yoo tākumii :Kōyoo bo Yēyiin ng'wēny, -mēēmuuchē :biiko chuut alake kōōwut Kitōōkiino. ⁹ Iboorwēēch :ng'aleechu raat kule -mēēmuuchē :tukuuk chēē /kikiikoochinē Yēyiin āk kōrōsēēk choo /kikēēbēēlēē, kōōwuunto kāāsōōtēywēēk chēē miyootēch ām mētēwookaab biiko. ¹⁰ Rubtooy keey :kiruutēk āk āmiisyēēt, yyēēsyēēt āk ntāsimumut chēē /kiiwuunootē keey. /Kikēēyēyiisyēē kiruutēchoo ākoy kut chokuyey :Yēyiin kiirootypeet nyēē lēēl.

¹¹ Neennyi, kichokuyēk :Kiriistō kibkōrōs nyēē wōō nyēbo tukuuk chēē kāroomēch choo kōōkutook. Kiiwut :inee Kōōtaab Yēyiin nyoo bo kibkōōnkōy nyoo /kimākēyēyēē āwuun ankuchurtaat kusiir nyoo bo kōōrooni. ¹² Yoo kiiwutē :Kiriistō Kitōōkiitaab *Kōōtaab Yēyiin ām kibkōōnkōy, mānāāwēēto kiisēēnikaab kwēyiyi nto chēbo wuunōōy, nteenee kiikooyto korotiikyii areet akeenke baateey sukuwālāng'wēēch ākookoy. ¹³ /Kyāānkēyisēē biiko choo kilēēlootiin kiisēēnikaab kwēyiyēk āk wuunōōk nto areekaab roorta, /kikiisōōtē kule /kāākiitiliil. ¹⁴ Bo kwōng'uut :yiisyēētaab Kiriistō kusiir ntāsimumut choo bo kēny. Kiinēm keey ām Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyoo bo kibchuulyo kuyēk kōrōsyoo nyēē churtaat ām wōlēē mii :Yēyiin. Kicham :kāāsōōtēywēēkyoo bo ng'ōōki kutākyēēch meet, nteenee kōōkōōtiliilēēch ra :korotiikyii sikēyēchi Yēyiin yiisyēēt.

Kiityiich :korotiikaab Yēesu kiirootypeet nyēē lēēl

¹⁵ Kiyey :Yēyiin kiirootypeet nyēē lēēl yoo kimēē :Kiriistō /sikēēnyōōchi biiko kaat ām ng'ōōkiswookikwaa chēē kiyēyē kumii ng'wēnyuutaab :kiirootyaaana bo kēny. Kiyey kuu nyotoo sukunyōōr :biiko choo kuurē :Yēyiin bēurtaab kibchuulyo nyoo kikuurtoochinē. ¹⁶ Yoo kamwaayta :chii yoo kaakuriik kume /kēērōōbchi biiko alak tukuukyii, mānyōōru :bichoo tukuuchoo ākoy yoo kāākutook man kule kaakume :chiichooto. ¹⁷ Nāmtoochinē :ng'ālyoontoonoo yoo kaakume :chiito āmēēbērē yoo tākusoboot. ¹⁸ Ki

9:2 Chuy. 26:1-3; 25:31-39, 23-30; Ibu. 8:5 9:3 Chuy. 26:31-33; Laawi. 16:1-2; Ibu. 6:19; 9:7, 12; 10:20 9:4 Chuy. 16:31-34; 25:10-22; 30:1-10; Kāāyiit. 17:6-11 9:5 Chuy. 25:18-22 9:6 Kāāyiit. 18:1-5; 28:1-8 9:7 Laawi. 16:1-19; Ibu. 9:25; 13:11 9:9 Ibu. 8:5; 7:19 9:10 Laawi. 11:1-47; 15:1-33; Kāāyiit. 19:1-22 9:11 Ibu. 4:14 9:12 Room. 3:25-26; Ibu. 7:27; 9:25; 12:24; 13:12, 20; 1Bēt. 1:18-19 9:13 Kāāyiit. 19:1-10, 17 9:14 Room. 7:5-6, 24-25 9:15 Ibu. 8:6

yoo sukunāmtoochi :kiirootyeeet nyoo kibo kēny, ki ākoy /keebakach :tyoony. ¹⁹ Yu kikiikumwoochi *:Muusa biiko kiruutēk tukul, kunam sokēēkaab *yuusob nyēē /ki-keenaankuyee sabur chēē sālootiin nyēē arraa ankooluumta kiisēēnikaab wuunōōk āk chēbo kwēyiyēk* chēē /kikeetasee bēēko ānkuyisēē kitaabuutaab kiruutēk āk biiko tukul ²⁰ kumwooyē kule, “Kiisēēnik :chu chēē ikiimē kiirootyeeet nyoo mwooyē :Yēyiin kule orub.”† ²¹ Kiyisēē :Muusa subak kiisēēnik Kēryēētaab Yēyiin āk tukuuk tukul choo /kēēyēyiisyēē ām wōlooto. ²² Mwoowēēch :kiruutēkaab Muusa kule /kēēyēyiisyēē kiisēēnik /kiitiliilēē tukuuk chēē chaang'. Māmii mbo :nyooyeetaab kaat yoo māmii :kiisēēnik.

²³ /Kikiitiliilēē *Kōōtaab Yēyiin nyēbo kōōrooni kiisēēnik ku kitōōntōyēētaab Kōōtaab Yēyiin nyoo miitē kibkōōnkōy. Nteenee tēerchiintōōs :Kōōtaab Yēyiin bo kibkōōnkōy āk nyi mii kōōrooni kuuyu mächē :nyoo bo kibkōōnkōy kōrōsyontēēt nyēē kiimoot miisin. ²⁴ Mānēēwut :Kiriistō Kitōōkiinoo bo Yēyiin nyoo kiyēyē :biiko ānku kitōōntōyēētaab nyoo bo man, nteenee kiwēēwēēch :inee wōlēē mii :Yēyiin suwokōōyyoong'wēēch. ²⁵ Mēēbērē kiiwut :Kiriistō kibkōōnkōy areet chēē chaang' kōōkooyto keyy kuu wōloo kiiwutitooy :kibkōōrōs nyēē wōō Kitōōkiinoo bo kōōrooni ām kēnyiit ake tukul kuboontōtē kiisēēnikaab tyoong'in. ²⁶ Nto kiwuu nyooto, nto kiikunyalilaan :Kiriistō areet chēē chaang' kuchakee yoo /kikēēyēyēē kōōrēēt. Nteenee kiinēm keyy :Kiriistō areet akeenke baateey yu kikiikuriik :tabanta kuyēk kōrōsyoo sukōōsyēēnto kāāmuukēyēkaab ng'ōōkisto. ²⁷ Mēē :chii ake tukul meet akeenke, nto yityo kōōtiilchi :Yēyiin ng'aleekyii. ²⁸ Ām kēēlto nyēē wuu nyooto kichamta keyy :Kāārārookiintēēt kume meet akeenke sukōōnēmto ng'ōōkiswookikaab biiko chēē chaang'. Mākuchō subak :Kāārārookiintēēt āmēēbērē chokōōnēmu subak ng'ōōkiswookikaab biiko, nteenee chōōnii chokōōrāroochē biiko choo ikēnēē keyy inee.

10

¹ Ki kitōōntōyēēt :kiruutēkaab *Muusa nyēbo tukuuk chēē kāroomēch chēē kimii kukwoonii. -Mēēmuuchē :kiruutēchooto āk kōrōsēēk choo yibu :biiko /sikēēbēēlē kwaak ām kēnyiit ake tukul kuyey bichoo kuchurta. ² Nto kiiwuuntoochinē :kōrōsēēchoo bichoo ng'ōōkiswookikwaa kutukul, nto kiiyyoong'tooy :bēēlsēētaab kōrōsēēk ānkuwuutyēē ng'ōōki ake tukul nyēē kiikuyey. ³ Kiisōōtyinē buch :bēēlsoonoo bo kōrōs biiko ng'ōōkisng'waa ām kēnyiit ake tukul, ⁴ kuuyu kimēēmuuchē :kiisēēnikaab wuunōōy āk chēbo kwēyiyi kōōwuunto ng'ōōkiswookichoo. ⁵ Kunyi, yu kichōōnii :Yēēsu kōōrooni, kimwoochi Yēyiin kule,

“Kimēēmāchē bēēlsēētaab kōrōs āk tukuuk chēē /kēēkōōniing',
nteenee kiichōōbwoo bōōrto ākooytē.

⁶ -Mēēng'ērēkyinē kōrōsēēk choo /kēēbēēlē kutukul
nto ku choo /kiibuuktēē ng'ōōkisto.

⁷ Yooto amwaay kule,

‘Āchōboot oō, Yēyiin,

ayey kiy ake tukul nyoo imākwoo ayey,

kuu wōloo mwooytooy :siruutēk kurubta keyy anii.’ ”†

⁸ Kinyooyee kumwooy kule, “Kimēēng'ērēkyinē tukuuk chēē /kēēkōōniing' āk tyoong'in choo /kēēbēēlēē kutukul nto kōrōs choo /kiibuuktēē ng'ōōkisto.” Kimwooy kuu nyooto ānkoo /kikēēyēyē kōrōsēēchu kurubta keyy āk wōlēē wuu :kiruutēk. ⁹ Nto mii yoo, kumwooy kule, “Āchōboot oō, Yēyiin, ayey kiy ake tukul nyoo imākwoo ayey.” Kunyoo, kiinēmto :Yēyiin kiirootyeeet nyoo kibo kēny ankookeeree kiirootyeeet nyēē lēēl. ¹⁰ /

* 9:19 Mātinyē :siruutēk alake ng'aleechu: 'āk chēbo kwēyiyēk'. † 9:20 Chuy. 24:8 9:22 Laawi. 17:11 9:23 Ibu. 8:5 9:26 Ibu. 7:27 9:28 Māārko 10:45; Yoowa. 1:29; Kala. 1:4; 1Tēm. 2:6; Ibu. 9:14, 26; 10:10, 12, 14; 1Yoowa. 2:2 10:1 Kolos. 2:16-17; Ibu. 7:18-19; 8:5 10:3 Ibu. 9:7 † 10:7 Tyēēnwookik 40:6-8

Kikiitiliilēech kuuyu kiyey :Yēesu Kiriistō kuu wōloo kimāktooy :Yēyiin ānkōokooyto soboonnyii kunyil akeenke baateey.

¹¹ Yēyē :mbo kibkōrōs chēbo Yuutayeek yiisyēēt bēsyō ake tukul kubēlē kōrōsēechooto areet chēē chaang' amēemuuchāktōos kōōnēmto :bēelsooni bo kōrōs ng'ōōkiswookik. ¹² Nteenee, yoo kiikooytooy keey :kibkōrōs nyēenyoo areet akeenke baateey, wokōōbuurēē āwutaab taay nyēbo Yēyiin. ¹³ Mii wōlooto raat kukānyiiisye ākoy bēsyēēt nyēē +/mākiisyēētēē buunikyii.† ¹⁴ Kiyey :meetaab Yēesu nyoo kiinēmu keey kunyil akeenke sukuchurta ākookoy :biiko choo /kōōkiitāboonchi Yēyiin.

¹⁵ Chāmchiintōos :nkinee Tāmirmiryēētaab Yēyiin āk ng'aleechaa kumwooyē kurook kule, ¹⁶ “Kiirootyeet :nyi nyēē +maayey āk bichoo am bēsyōōsyēk choo kwoonii. +Māākoochi mākuutēkyuu mētēwookwaa āriit ānkāāsirchi soboonwēkwaa.”

¹⁷ Nto yityo, kumwooy kule, “+Māāmētoochi ng'ōōkiswookikwaa āk choolwookātēēng'waa.” ¹⁸ Yoo /kāākēenyōōwēēch kaat nanyuun, mēēbērē tākumāchāktōos /kēēbēlē kōrōs.

Okany kēēlēēkityi Yēyiin

¹⁹ Mbo ng'eetaabiya, kēēbēētii nyēē -mākēēmuuytōōsii Kitōōkiitaab *Kōōtaab Yēyiin am kibkōōnkōy, kuuyu kiwasta :Yēesu korotiikyii kubo acheek. ²⁰ Kiyootwēēch :inee kēēlto nyēē lēēl nyēē irēetootēēch ākoy wōlēē mii :Yēyiin kēēbuntēē ankeet nyoo kikiyeel Kitōōkiitaab Kōōtaab Yēyiin. Kēēli lēēl ku Yēesu nyoo soboot. ²¹ Kēēboontē kibkōrōs nyēē wōō nyoo bāwēēch. ²² Okany kēēlēēkityi Yēyiin am manta kiikoosēē keey inee kutukul, kuuyu /kiikēēyisēēnēēch korotiikaab Yēesu /ānkiiwuunēēnēēch bēēko chēē tiliilēch, simēētākiiisōōtē tukuuk chēē miyootēch choo kikēēyēyē. ²³ Māchāktōos kēēkiilchi miisin kiyēē kiikēnēē keey, kuuyu Yēyiin nyoo /kiikoosēē keey :nyēē kikuurtooy kiyooto. ²⁴ Okany kiirōotootē wōlēē +mākiititiirtooy keey am chamateet ānkēēyēyē tukuuk chēē kāroomēch. ²⁵ -Mookany keebakaakte tuuyōōsyēkyoo choo bo kwaak kuu yoo kiikubakaakta :alake. Okany kiikiimē keey miisin, kuuyu ōkāse kule miitē kulēēkitiitu :bēsyēētaab tabanta.

²⁶ Nto yoo kāākēenyōōru ng'alyoontēētaab manta ānkēēkwētyi kēēyēyē ng'ōōkisto, māmii :kōrōsēēk alake tukul chēē tākōōwuuntoowēēch ng'ōōkiswookichoo. ²⁷ Kēēkānyoonu /kiiruusteeneech mayaa yong'oos nyoo mākōōmukuus buunikaab Yēyiin! ²⁸ Ki yoo katay :chii kurub kiruutēkaab *Muusa -/mākēēriirēē nteenee /kikēēbākāchē yoo biiko āyēēng' nto ku sōmōk :chēē kikāsē ng'aleechaa. ²⁹ Mākung'woonchi nyēē tyaa :chiito nyoo kamoonta Lakwataab Yēyiin ankuchwees korotiikaab kiirootyeenyii choo kiitiliilē chiichooto. Kōōkōōng'woonchi :chiichoo sōō, nyēē tyaa Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyoo bo kiisayta! ³⁰ Kiinkētē :acheek Yēyiin nyoo kimwooyē kule, “Anii :nyēē āyooku.”† /Kēēmwooyē subak kule, “Mākōōtiilchi :Yēyiin biikyii ng'aleek.”† ³¹ Yong'oos sōō, nyēē tyaa yoo /kākiirēkēērchiing' āwunnyēkaab Yēyiin!

Māchāktōos ōmuytoochi

³² Osoot bēsyōōsyēchoo kibo taay yoo kyōōnyōōru lēbkēēyyēētaab Yēyiin. /Kikēēwusook nyēē kōrōōm, nteenee kyoomuyte. ³³ Kimii mbo :bēsyōōsyēk alake chēē /kikēēmōrook /ānkēēwusook, nto am bēsyōōsyēk alak kyōōtiyē mbo ng'eetaabkoomēt choo /kikēēyēchinē ng'aleechaata. ³⁴ Kyōōkāsynē kiisayta biikaab Kiriistō alak choo /kakeerat ānkyōōng'ērēchē mbo yoo /kikiinēmunēēnook tukuukwook, kuuyu kyōōnkētē kule ōboontē kiyēē karaam kusiir tukuuchooto ānku nyēē mābēku.

10:10 Ibu. 7:27 10:11 Kāāyit. 28:1-8 10:12 Ibu. 8:1 † 10:13 Tyēēn. 110:1 10:13 Choos. 10:24; 1Kōōr. 15:25; Ibu. 1:13 10:17 Cherem. 31:33-34; Ibu. 8:10-12 10:19 Room. 5:2; Ēfēēs. 3:12; Ibu. 4:16; 9:8 10:20 Mat. 27:51; Ibu. 9:3, 14-15 10:21 Ibu. 4:14; 3:6 10:22 Ēsēk. 36:25; Ēfēēs. 5:26 10:23 1Kōōr. 1:9; Ibu. 4:14 10:24 Ibu. 13:1 10:25 Yēyuut. 2:42; 1Kōōr. 1:13; Filib. 4:5; Ibu. 1:13 10:27 Isa. 26:11; 1Tēēs. 1:5-10; Ibu. 9:27; 12:29 10:28 Kiruu. 17:6-7; 19:15 10:29 Ibu. 6:4-6 10:29 Māārko 3:29; Ibu. 6:6; 9:12; 2:3 † 10:30 Kiruu. 32:35 † 10:30 Kiruu. 32:36 10:34 Ibu. 11:26; 13:14; 1Bēt. 1:4-5

³⁵ Kunyoo, otas taay ōkoosēē keey Yēyiin nyoo mākutuwēnēēnook kiy nyēē wōō miisin. ³⁶ Māchāktōōs ōyēyē kiyēē māchē :Yēyiin ām muytaayeet sōōnyōōru kiyēē kikuurtoowook. ³⁷ Mwooyē :siruutēk kule, “Mākuchō ām lēēkitō :nyooto chōōnii nyēē -mēēkooyē keey. ³⁸ Nyōōru soboonto :chiito nyoo churtooy kubo kaakaaseenyii. Nteenee -māāng'ērēkyinē yoo ituytuuyootē.”† ³⁹ -Mākēēyēku akeenke āk choo ituytuuyootē ānkubootyootiin nteenee, kēēboontē keey choo ikoosēē keey Yēyiin ānkumii /boki-irāroochē.

11

Kaakaaseet

¹ Yoo kiikoosēē keey Yēyiin kuyityiintōōs :kiyēē kiikēnēē keey ānkuyēyēēch :kaakaaseet kiikēnēē keey tukuuk chēē -/mākēēkāsē. ² /Kikeeng'alaalee mbo kuuko nyēē karaam kuuyu kiikoosēē Yēyiin.

³ Kuuyu kiikoosēē keey Yēyiin, kiinkēt kule yoo kimwooyē :Yēyiin ng'ālyoo, kuyeyakay :barak āk ng'wēny. Kikwaanee :tukuuk choo /kēēkāsē wōlēē mii :choo -/mākēēkāsē.

⁴ Kuuyu kiikoosēē keey :Ābēl Yēyiin, kuyey kōrōsēēk chēē kicham :Yēyiin kusiir choo kibo Kaayin. Kicham :Yēyiin kōrōsēēchoo, kōōbooru kule kichurtaat :Ābēl. Ānkoo kime :Ābēl, tākōōrwookyinē biich kubuntēē kaakaaseenyii.

⁵ Kuuyu kiikoosēē keey :Enok Yēyiin, /kēēyib kuwo kibkōōnkōy kusoboot nyēē /manaabokeekas subak. Nto kutoombo /kēēyibē Enok kuwo kibkōōnkōy, /kikēēmwooyē kule kikiikoong'ereech Yēyiin. ⁶ Māmii :chii nyēē ing'ērēēchē Yēyiin yoo -mēēkoosēē keey inee. Nto chii nyoo māchē kulēēkityi Yēyiin, kumāchāktōōs kōōyēnchi kule miitē :Yēyiin ānkutuwēnē biiko choo chēēng'ē inee.

⁷ Kuu yoo kiikoosēē keey :Noowa Yēyiin, kuteech mwēēnkēēt nyēē kiisob kanyii. Kikoonyit :inee kiyēē kimwoochinē :Yēyiin kurubta keey ākoo tukuuk chēē mānāatook bēsyēēt ake. Kiiyēnchi :Noowa ām kēēli kule kimisyinē /kiikarbuus kōōrēēt. Kichamta inee :Yēyiin kubo kaakaaseenyii.

⁸ Nto kuuyu kiikoosēē keey :Abraam Yēyiin, kukoonyit yoo kimwoochinē :Yēyiin kule kuwuuchi kōōr nyēē kimēēnkētē nyēē kimii wokōōkoochinē :Yēyiin. ⁹ Kiminy :inee kōōroonoto kikiikukuurtoochi :Yēyiin ku soboyiin. Kiminyē kēryōōnik ānkiminy :nkicheek mbo Isaka āk Yāākōbō kōōroonoto /kikēēkuurtoochinē. ¹⁰ Kikānyoonu :Abraam *kiriinkēēt nyēē wēētii kibchuulyo nyoo kimākusisin :Yēyiin ankuteech.

¹¹ Nto kuuyu kiikoosēē keey :Saara nyoo ki sōōn Yēyiin, kunyōōr leekwa ānkoo ankikiikuyooosiit miisin. Kiisoot :Saara kule yemaat /kiikoosēē keey Yēyiin nyoo kikuurtoochinē inee leekweet. ¹² Kunyoo, kichokuyoot :chiito akeenke nyēē kikiikuriich meet, lēēkōōk chēē chaang' miisin kuu kookeelik nto ng'aayneetaab sakaramteetaab araarayta.

¹³ Kibēk :bichu tukul chu kiikoosēē keey Yēyiin kumānāanyōōr kiyēē kikiikukuurto :Yēyiin, nteenee kitoobēnchi buch wōlēē lōō ankukanyaan. Kichāmchiin kule ki sobooy :icheek ām kōōrēēt. ¹⁴ Yoo mwooyē :biiko ng'aleek chēē wuu chuutēchu kōōbooru kule mii kukānyoonu kōōrēēt ake. ¹⁵ Nto kiisōōtyēēchinē :bichoo kōōroonoo kikwoonēē, nto kiiyēyē. ¹⁶ Nteenee, kimāchē miisin :bichu kōōr nyēē karaaran miisin, nto nyooto ku Kaab Yēyiin. Kunyoo, ng'ērēchē :Yēyiin yoo kuurē :bichoo inee kule Yēyiintēēng'waa, kuuyu kiikuchōbchi bichooto *kiriinkēēt ām kibkōōnkōy.

¹⁷ Nto kuuyu kiikoosēē keey :Abraam Yēyiin, kicham kōōkooyto wērinyyi akeenke baateey /keeyeyee kōrōsēēk yoo kityēmē inee :Yēyiin, ¹⁸ ānkoo kikiikukuurtoochi :Yēyiin

10:36 Room. 5:3; Ibu. 3:14; 6:11-12; 12:1; Yāāk. 1:3-4, 12; 5:11; 2Bēt. 1:6 † 10:38 Aabakuuk 2:3-4 10:38 Room. 1:17; Kala. 3:11 10:39 1Bēt. 1:9 11:1 Room. 8:24-25; 2Kōōr. 4:18; 5:7 11:3 Toowu. 1:1; Tyēēn. 33:6, 9; Room. 4:17 11:4 Toowu. 4:3-10 11:5 Toowu. 5:21-24 11:7 Toowu. 6:13-27; 1Bēt. 3:20 11:8 Toowu. 12:1-5 11:9 Toowu. 35:27 11:10 Ibu. 13:14 11:11 Toowu. 17:19; 18:11-14; 21:2; Room. 4:19-20 11:12 Toowu. 12:2; 2Kōōr. 1:9 11:13 Mat. 13:17; Yoowa. 8:56 11:16 2Tēm. 4:18; Chuy. 3:6, 15; Ibu. 13:14 11:17 Toowu. 22:1-14; Yāāk. 2:21

kule, “Isaka :nyēē makuroobta siintaaryeeng'uung'.”† ¹⁹ Kiinkēt :Abraam kule imuuchē :Yēyiin koong'eetee biiko meet. Kunyi, /kikēēkētyi Isaka nyēē kitāmēē.

²⁰ Nto kuuyu kiikoosēē keye :Isaka Yēyiin, kiibēruurchi Yāākōbō āk Esaawu tukuuk choo kimii bokukwoonii.

²¹ Nto kuuyu kiikoosēē keye :Yāākōbō Yēyiin, kiibēruur wērikaab Yōōsēēf yooto kimii wokumēē. Kitiyēē keye :Yāākōbō kirōknyii ankusaay Yēyiin.

²² Nto kuuyu kiikoosēē keye :Yōōsēēf Yēyiin, kimwooy yoo kimēē wōlēē kimākōōrēē-toonunto :Yēyiin Isrāyēēliik kung'ēētyēē Miisir ānkumwooy wōlēē +/mākēēriibto koyikyii.

²³ Nto kuuyu kiikoosēē keye :sikiikaab *Muusa Yēyiin, kuwuny inee ārook sōmōk. Ma-neeywey :sikiichoo kiyēē kikiikoobaraasta :bāytooyiintēēt kuuyu kikas kule kikaraaran :wēēroo.

²⁴ Nto kuuyu kiikoosēē keye :Muusa Yēyiin, kutay yu kāwokuwōōyit /kēēkuur kule wēritaab chēēbtaab bāytooyiintēētaab Miisir. ²⁵ Kikwey :Muusa kunyalil āk biikaab Yēyiin kusiir kwoonyinkyi :ng'aleekaab leles choo māyitē wuy. ²⁶ Kikas kule kikaykay /kēēwus kuu Kāārārookiintēēt, kuuyu kikānyoonu miisin kiyēē +/mākēētuwēnēē kusiir yoo kātānyōōru bāytit nyēbo Miisir. ²⁷ Nto kuuyu kiikoosēē keye :Muusa Yēyiin, kung'eetee kōōrēētaab Miisir nyēē mānāāmuyēē kōrōōmātēētaab bāytooyiintēētaab Miisir. Kimuytoochi kuuyu wuu nyēē kikāsoonu Yēyiin nyoo -/mākēēkāsē. ²⁸ Kuuyu kiikoosēē keye :Muusa Yēyiin, kumwoochi Isrāyēēliik kwaam *Saakweetaab Keeytaayeet ānkumwoochi kuyisēē kiisēēnik kurkootik simabakach *:malayikeetaab Yēyiin wērikaab Isrāyēēliik choo kibōōrēētōōk.

²⁹ Nto kuuyu kiikoosēē keye :Isrāyēēliik Yēyiin, kwaay Araarayta nyēē Arraa nyēē kiyey :Yēyiin kuyaam. Nto yu kibērē :Miisiriik kwaay, kubakach :bēēko. ³⁰ Kuuyu kiikoosēē keye :Isrāyēēliik Yēyiin, kōōmutmuut kiriinkēētaab Yēērikō bēsyōōsyēk tisab, yooto kuluulcho :tōōtōōsyēkaab *kiriinkoonoo.

³¹ Nto kuuyu kiikoosēē keye :Raa-ab nyoo ki chēēmurēnnyoo Yēyiin kutaach yōōti-ikaab Isrāyēēliik. Kiyey :yooto -/makeebakach inee āk bichoo kikōchōnkyniē Yēyiin.

³² Ara, mataamwaay nee? Yibē āsiiswēk chēē chaang' yoo kāālē ātētū kiyēē kiyey :Kiityōōn, Barak, Sāmsōōn, Cheefta, *Tāwuti, Sāmweēl ākoo *wōōrkooyikaab Yēyiin. ³³ Kuuyu kiikoosēē keye :bichoo Yēyiin, kubooryēē kōōrōōsyēk ānkōōbēl, kuyey kiyēē churtaat, kunyōōr kiyēē kikiikukuurtoochi :Yēyiin, kiimooltuutākiiis :ng'ētuunyēk kumayeyee bichoo kiy, ³⁴ koomuukta kāāmuukēywēēkaab maata nyēē kiyong'oos ankuchililee chōōkiinēk. Kiweek :kuskuusyēētaab bichoo kuyēk kiimnātēēt. Kikōrōmiitu ām booryēēt ānkōōsyēēnto lukēētaab booryēēt nyēbo kōōrēēt ake. ³⁵ Kitaach :koo ruuk biikwaa chēē king'ēētyēē meet. /Kikiinyaliil bichoo alak /ankeebakach kuuyu kitay kumētō kaakaaseeng'waa kumāchē kule /sikiing'eetee meet sukunyōōr soboonto nyēē karaam kusiir nyoo bo kōōrooni. ³⁶ /Kikiintosuur alak /ānkēēbir, /keerat alak /ankeekerta kāābrātiisyō. ³⁷ /Kikeewiiree alak rwoontōōk kumēēyo, /keemurmuree alak musumēēnoonik, nto alak /keebakachee chōōkiinēk. Kiilaach :alake mākātōōkaab kēēchiir āk ng'oroor. Ki bānoon ānkōōmbāchootē, nyēē kiwusootiin ānkunyālilootiin. ³⁸ Kiming'ootē suurkwēēn, lekemoos, kēbēnoon ānkuwunyootēē keye ng'wēēnoon. Ki kāroomēch :icheek miisin nyēē kimānyoolchinē kōōrooni. ³⁹ /Kikēēng'ālōolēē bichoo nyēē karaam kuuyu kiikoosēē keye Yēyiin, nteenee mānāānyōōr kiyēē kikuurtoochi :Yēyiin, ⁴⁰ kuuyu kiikuchōbwēēch :inee kiy nyēē karaam miisin. Kimāchē kule kunyōōr :bichooto āk acheek kiyoo /kēētuwēnēēnēch yoo kaakeeyit tabanta.

† 11:18 Toowu. 21:12 11:19 Toowu. 22:2, 5; Room. 4:21; 2Kōōr. 1:9 11:20 Toowu. 27:27-29, 39-40 11:21 Toowu. 47:31-48:20 11:22 Toowu. 50:24-25; Chuy. 13:19 11:23 Chuy. 2:2; 1:22 11:24 Chuy. 2:10-12 11:26 Ibu. 12:2; 13:13 11:27 Chuy. 11:4-8; 12:51; 13:21-22 11:28 Chuy. 12:1-14 11:29 Chuy. 14:21-29 11:30 Choos. 6:12-21 11:31 Choos. 6:23 11:32 Kiir. 4:4-5:31; 6:11-8:32; 11:1-12:7; 13:2-16:31; 1Sām. 16:1, 13; 1Bāy. 2:11 11:33 Kiir. 14:6-7; 1Sām. 17:34-36; Tān. 6:1-28 11:34 Tān. 3:23-25 11:35 1Bāy. 17:17-24; 2Bāy. 4:18-37 11:36 Cherem. 20:2; 37:15 11:37 2Tēt. 24:21; Cherem. 26:23

12

Ōmuytoochinē kuu Yēesu

¹ Tākēemiitē :acheek keeweetaab labateet kēēlābātē ānkēēmuutwēēch :biiko chēē chaang' choo kisimkookaasee keey Yēyiin. Kunyoo, okany kēēmētē kiy ake tukul nyēē rikirēēch ānkiitiliil keey ām wōlēē mii :ng'ōōkiswookik choo nooynooyēēch ānkēēmuytoochi keelabat. ² Okany kiirōōtootē Yēesu nyoo intōōwēēch kiikaasee keey Yēyiin. Tāsē taay :inee kōōtitiirēēch ākoy tabanta. Maneechuchuy keey yoo kinyālilē nteenee kichamta keey kume ām keel nyēbo kāāntosuurrāt ām murtooywoontēēt kubo ng'erekweek chēē kimii kukānyoonu. Nto mii yoo, wokōōbuurēē āwutaab taay nyēbo Yēyiin kubāytooyiis :tukwaay. ³ Kimuytoochi :Yēesu wēchēētaab kibng'ōōkisiis. Kunyi, osoot baa kiyēē kibuntēē :inee, simōōchoosyē ānkubēkwook :moonik.

Chuulēēch :Yēyiin

⁴ Mānōōbooryēē :akweek mbo miyootyēētaab kōōrooni kut owaste korotiikwook. ⁵ Ōrōōtootē kiyēē mwooyē :siruutēk kurubta keey akweek choo ōyēku lōkōkaab Yēyiin. Mwooyē :siruutēk kule,

“Lakwanyuu, -meetay yoo kachuuling' :Yēyiin
nto kumeeying' keey :moo yoo kāyisuung'

⁶ kuuyu chuulē :Yēyiin chii nyoo chāmē
ānkubāsē nyoo yibē kule lakwanyii.”†

⁷ Yoo /kēēmii /kēēchuulook ōmuytoochinē, kuuyu yibook :Yēyiin kuu lōkōkyii. Ara, miitē man :leekwa nyēē māchuulē :kwaan? ⁸ Yoo /kamakeechuulaak kuu yoo /kēēchuulē lēēkōōy, kōōbooru kule -mōōyēku lōkōkaab :kayta, nteenee ōyēku lēēkōōy chēbo saang'. ⁹ Kikēēboontē :tukul mbo baaba chēē kichuulēēch ānkikiywēyē. Kunyi kiywēyē sōō, kule nee Baaba Yēyiin nyoo kēēnyōōrunēē soboonto? ¹⁰ Kichuulēēch :mbo baaba choo bo kōōrēēt ām bēsyoōsyēk chēē ng'eri kuu wōlēē kikāstooy :icheek. Nteenee chuulēēch :Yēyiin sikēētililiitu kuu inee. ¹¹ Ng'woonchēēch yoo /kēēchuulēēch āmēng'ērēēchēēch. Nteenee mākōōnkēt :biiko lētuunoo choo /kiikiineet wōlēē yēytooy tukuuk chēē churtootiin ānkunyōōr tankaseet.

Keebe kōōrēēnyoo nyēē mēēsimsiimāktōōs

¹² Ōtitiir āwunnyēkwook choo kōōwuusootē ānkōōkomkoomu kuutung'ookwook choo kāākurrānchooch. ¹³ /Kēēbēesyētēē kēēlto nyēē chuulaat,† /simakiinach choo sōnkōchootiin nteenee kukimkimiitu.

¹⁴ Osyeem ōbuurtooy keey biiko tukul ām tāloosyēēt, ānkōōtililiitu kuuyu māmii :chii nyēē makukas Mokoryoontēēt yoo mā tiliil. ¹⁵ Okas kule makusta :chii chamateetaab :Yēyiin sukung'eet -mabiit :keet nyēē ng'waa nyēē imuuchē kooyiimaak ankunyeeree :ng'woonēenyii biiko chēē chaang'. ¹⁶ Okas kule mayey :chii ng'aleekaab martaayeet, nto kutay Yēyiin kuu yoo kitāyē :Esaawu sukwooltooy bērunnyii bo kiboooret kuwalee āmnyoo buch. ¹⁷ Ōnkētē kule kitay :kwaan kōōbēruur inee lētuunoo yoo kimāchē kunyōōr bēruuro. Ānkoo kiriir nyēē tyaa, maneemuuch kuweech kāāsōōtēywēēkaab kwaan.

¹⁸ Manookwaa bakeenke Tulwēētaab Sinaay nyoo kiirikitiitē, nyoo kikiker :bootteet kule tutung', tuuluunkēnēēt āk wusōōnēēt, ¹⁹ chēyātēētaab aryeembuut āk kaaruumeetaab kuutiib chii. Yoto kabokukas :biiko kuutiinaa, kusooysooyiis /kumātākēēmwoochi ng'alyoo ake, ²⁰ kuuyu kimāmāchē takukas ng'aleechaa /kikēēmwooyē kule yoo kātiiny mbo :tyoony lekemaanaa kumāchāktōōs /keewiiree rwoontōōk kut kume. ²¹ Kiyōng'ōsyi *Muusa :ng'aleechaa kut kumwooy kule, “Kāāmuy kut abootan!”† ²² Nteenee kookwaa

12:1 1Kōōr. 9:24-25; Ibu. 10:36 12:2 Ibu. 2:10; 13:13; 8:1 † 12:6 Kāālēwēnik 3:11-12 12:6 Ng'loong'. 3:19
12:7 Kiruu. 8:5 12:10 Mat. 5:48; 2Bēt. 1:4 12:12 Isa. 35:3 † 12:13 Kāālēw. 4:26 12:14 Tyēēn. 34:14;
Mat. 5:9; Room. 14:19; 1Kōōr. 7:15; Ibu. 12:11 12:15 Kiruu. 29:18; Kala. 1:6 12:16 Toowu. 25:29-34 12:17
Toowu. 27:30-40 12:19 Chuy. 19:16-22; 20:18-21 12:20 Chuy. 19:12-13 † 12:21 Kiruu. 9:19

:akweek lekemeetaab *Sāyōōn, *kiriinkēetaab Yēyiin, Yēerusālēm :nyooto nyēbo kibkōōnkōy wōlēē mii :malayikaanik chēē chaang' miisin chēē ng'ērēkootiin. ²³ Kookwaa nanyuun wōlēē mii :kibōōrēētōōk choo sirootiin kooyndōōkwaa ām Kaab Yēyiin ankookwaa wōlēē mii :Yēyiin nyoo itiiilchinē biiko tukul ng'aleek āk wōlēē mii :tāmirirookaab biiko choo kāroomēch choo kiikuyit tabanta. ²⁴ Kookwaa wōlēē mii :Yēesu nyoo kiyibu kirootyeet nyēē lēēl nyoo kiityiichēē korotiikyii choo kiwāstooy keey kōō-ārōōr ng'aleek chēē kāroomēch kusiir korotiik choo kibo Ābēl.

²⁵ Ōriib keey nanyuun, amootay ōkāsyi Yēyiin nyoo ng'āloolwook. Yoo kimachilil :biiko choo kitāyē kukāsyi Yēyiin nyoo king'āloolchinē kuchōōnēē kōōrēēt ii, kēēchililtooy ānō :acheek yoo kakiichuchuyee keey Yēyiin nyoo ng'āloolwēēch kuchōōnēē kibkōōnkōy? ²⁶ Kiisimsiimākoy :kōōrēēt yooto ām kaaruumeetaab kuutiinyii, nto raat kiikukuurto kule, “+Māātintiim subak kōōrēēt ng'wēny āk wōliin bo barak.”†

²⁷ Ng'ālyoontoonoo bo 'subak' kōōbooru kule +/mākiinēmto kiy nyoo itimtiimāktōōs nto nyooto ku barak āk ng'wēny. Yooto mākung'ēt :tukuuk chēē mēētintiimāktōōs.

²⁸ Kēēmiitē :acheek bokēēnyōōru kōōrēēnyoo nyēē mēētintiimāktōōs. Kunyi, okany kēēbirchi Yēyiin kōōnkōy ānkēēyēchi yiisyēēt nyēē /kēēchāmē ānkiiywēyē inee miisin, ²⁹ kuuyu wuu :Yēyiintēenyoo maata nyēē irikitiitē nyēē iwoonyē biich.

13

Wōlēē /kiing'ērēēktooy Yēyiin

¹ Otas taay :akweek ōchoomtōōsii kuuyu ōtuubchē. ² Lēyyē, ōtoochē mbo soboyiin kuuyu kiikuyey :alake kuu nyooto ankutaach malayikaanik kumēēnkētē. ³ Ōyibē biiko choo mii kāābrātiisyō wuu nyēē ōboontē keey. Ōkāse nkicheek choo nyāliltōōs wuu nyēē ōnyāliltōōsii :tukul.

⁴ Māchāktōōs kukas :chii ake tukul kule kākoonyit kēēsyēēt. Māchāktōōs kukoonyitē :saanteet koorkēēnyii ānkukoonyit :koorkēēt saanteenyii kuuyu ing'woonchinē :Yēyiin biiko choo rwootootē keey nto choo mārtootē. ⁵ Osatee keey muchastaab beesaan ankooyemakse ām tukuuk chēē ōboontē kuuyu mwooyē :Yēyiin kule, “Mākooy abakaaktiing' āmāāmētiing'.”† ⁶ Kunyi āmuuchē amwaay ām nyikanateet kule, “Yēētiintēenyuu :Yēyiin. -Māmii :kiy nyēē inyōkōōrtoō. Kunyoo, nee :nyēē imuuchē kuyeyeena :chii buch?”†

⁷ Ōsōōtē kāāntōōyikwook choo kisimkwomwook ng'aleekaab Yēyiin. Osoot baa wōlēē kiming'tooy :bichoo ankookaasee keey Yēyiin kuu wōloo kiyēytooy :icheek.

⁸ Manaaweek :Yēesu Kiriistō. Inee :nyooto kibo kēny, nyiitēnyii bo raat ānku nyoo wēētii kibchuulyo. ⁹ -Mookany kooberbeeraak :kāānēētūtēk alake chēē moosootiin. Karaam yoo kēēkimkiim :Yēyiin kāāsōōtēywēēkyoo ām chamateenyii kusiir yoo /kakeerub ntāsimuutēkaab āmit chēē māyēētyēēchinē biich.

¹⁰ Kēētinyē :acheek *kāābkōrōs nyēē lēēl nyēē -/mākēēchāmchinē mbo kibkōrōs chēbo Yuutayeeek. ¹¹ Yibē :kibkōrōs nyēē wōō kiisēēnikaab tyoong'in kukwa Kitōōkiitaab *Kōōtaab Yēyiin sukōōbuuktēē ng'ōōkisto, nteenee /kēēbēēlēē tyoong'iichoo *kiriinkēēt saang'. ¹² Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, kimēēchi :Yēesu *kiriinkēēt saang' sukōōtīlīlēē biiko korotiikyii. ¹³ Kunyoo nanyuun, okany keebe *kiriinkēēt saang' wōloo /kikiinchuruurēē Yēesu ānkoo +/mākiinchuruurēēch nkacheek. ¹⁴ -Mākēēboontē *kiriinkēēt nyēbo kiinkō ām kōōrooni, nteenee kēēkānyoonu *kiriinkēēt nyēē lēēl nyēē mākuchō. ¹⁵ Kunyoo, okany kiikoochinē ākookoy Yēyiin kōrōsēēkaab kaakaastaayeet

12:22 Kala. 4:26; Ibu. 13:14 12:23 Ng'oong'. 3:5 12:24 Luuka 22:20; Toowu. 4:10; Ibu. 8:6; 9:12-22; 1Bēt. 1:2
12:25 Ibu. 2:2; 3:7-19; 6:4-6 † 12:26 Akaay 2:6 12:26 Chuy. 19:18; Akaay 2:6, 21 12:28 Ibu. 13:14 12:29
Kiruu. 4:24 13:1 Kala. 6:10; Ibu. 6:10; 10:24; 13:16; 1Bēt. 1:22 13:2 Toowu. 18:1-8; 19:1-3; Room. 12:13; 1Tēm.
3:2; 5:10; 1Bēt. 4:9; 3Yoowa. 5-8 13:3 Mat. 25:36; Ibu. 10:34 13:4 1Kōōr. 7:2-4; 1Tēēs. 4:3-7 † 13:5 Kiruutēk
31:6 13:5 Filib. 4:11-12; 1Tēm. 6:7-10 † 13:6 Tyēēnwookik 118:6-7 13:7 1Kōōr. 4:16 13:8 Isa. 41:4
13:11 Laawi. 16:15; Chuy. 29:14; Ibu. 9:7 13:12 Luuka 23:26; 22:20 13:14 Filib. 3:20; Ibu. 11:9-10, 13, 16; 12:22,
28; 1Bēt. 2:11; Ng'oong'. 21:2

kubo Yēesu ānkēsiltooy kaayneenyii. ¹⁶ Okas kule ōyēyē ng'al chēē kāroomēch ānkōōyēētyēēchinē keyy, kuuyu kōrōsēēk :chuutēchu chēē ing'ērēēchē Yēyiin.

¹⁷ Ōkoonyit kāāntōōyikwook ānkōōrubē kiyēē mwooyē. Icheek :chēē riibook ānkōōnkētē kule +/makeeteabee ng'aleek kurubta keyy āk yiisyooni. Yoo kōōkoonyit kāāntōōyichoo, mākyūyē yiisyōōnuutēkwaa ām ng'erekweek, nto yoo -mōōkoonyitē, kuwuuyiityinē :yiisyēēt āmēēbērē mākyūyētyēēchook kiy.

¹⁸ Ōsoowēēch. Kēēmāchē kēēminy ām kēēlto nyēē yibwēēch koonyit. Ānkētē kule māmiitē :kiy nyēē miyaat nyēē kyaayey. ¹⁹ Āmāchē kule ōsoowoo kuu nyiitēnyi sāāchōō wōloo ōmiitē ām lēēkitō.

Saayēet

²⁰⁻²¹ Kukōōnook :Yēyiintēētaab tāloosyēēt kiy ake tukul nyēē karaam sooyey kiyēē māchē :inee. Yēyiin nyoo kiing'ēētēē meet Mokoryoontēēnyoo Yēesu, nyoo ākiintēēt nyēē wōō nyēbo kēēchiirēk. /Kikeeyey kirootyaanaa wēētii kibchuulyo kubununēē korotiikaab Yēesu. Kuyey :Yēyiin yiisyēēnyii ām wōlēē kēēmiitē kubununēē Yēesu Kiriistō sikiing'ereech inee. Kutōrōriit :inee ākookoy! Kuwuuyiit nyooto.

Ng'aleekaab lētuut

²² Lēyyē mbo ng'eetaabiya, āsooyook ōmuytoochinē lōkōōywēchu ititiirē biich ānkoo kunwaach :barwaani. ²³ Āmāchē ōnkēt kule /kookiityaakta tuubchēēnyoo Tēmētēēwō ām kāābrātiisyō. Yoo kāsimkuchō, +makeekwaante keyy bokeekasaak. ²⁴ Ōsuboowēēch kāāntōōyikwook tukul ākoo biikaab Kiriistō tukul. Isubooyook :tuubchōōsyēk chēbo Itaalya. ²⁵ Kōōbēruurook :Yēyiin akweek tukul.

13:15 Tyēēn. 50:23; Ēfēēs. 5:19-20 13:16 Filib. 4:18; Ibu. 13:1 13:17 Ēsēk. 3:17; Yēyuut. 20:28-31; 1Kōōr. 16:16; 1Bēt. 5:1-4 13:18 Yēyuut. 24:16; Room. 15:30; Ibu. 10:22 13:20-21 Luuka 22:20; Yoowa. 10:11; Ibu. 9:12; 8:6; Ēfēēs. 4:11-16; Ēfēēs. 2:12-13; 1Yoowa. 3:22 13:23 1Kōōr. 4:17

Barweetaab Yāākōbō

Taayta

Siriintēet, yēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē: Kisirē barwaani :Yāākōbō nyoo ki ng'eetaabkaametiitaab Yēēsu. Inee :nyēē kitookunoot miisin ām kāāntōōyikaab taay chēbo biikaab Kiriistō. Kiiyyoonkyinē :inee kaniseetaab Yēērusālēm. Kiyey :yooto kōōyyoong'tēē :kāāntōōyikaab Yuutayeek kōōk ām kēnyiitaab 62 KK, kōōntōōchinē :kibkōrōs nyēē wōō Anaas nyoo bo āyēēng' /ānkiitiilchi meet. /Kikeewiiree rwoontōōk kut kume. Imuuchē /kikēēsirē barwaani kwēēnuutaab kēnyiitaab 45 āk 48 KK kunyi, siruutēk :chuutēchu chēbo taay ām Kirootyeet nyēē Lēēl. Nteenee isōōtē :biiko chēē chaang' kule /kikēēsirē ām kwēēnuutaab kēnyiitaab 50 āk 59 KK. Nto kuuyu ki barwa nyēē kimāchāktōōs kuyityi biich chēē chaang', nwaach :komosta nyoo bo kāāboorunēēt āmātinyē komosta nyoo bo kaateryeeket.

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: Kimāchāktōōs :barwaani kuyityi biikaab Kiriistō choo ki Yuutayeek ānku miisin choo kiyēyē :wusiisyēēt kusērētyinoot kōōrēetaab Rooma kumukuul yu /kabokeewiiree Steefaan rwoontōōk kume. Kuu wōloo /kiinkētitooy, king'ētunēē :Yāākōbō Yēērusālēm ām soboonnyii tukul ānkwoomchinē Yuutayeek nkit lōkōōywēk chēē kāroomēch. Kunyoo tookunoot kule kisirchinē barwaani biikaab Kiriistō choo Yuutayeek. Tookunoot mbo subak kule kitētū ng'aleekyii kutinyē Yuutayeek ām mētinyii. Ām kurkeetaab taayta, ibooru ām nwookinto tukuuk chēbo koomānuut chēē miitē wokung'āloolēē. Ibānyboonyē ām kurkootik choo ikēērē tukuuchuutēchu kurōōbunēē akeenke akeenke.

I-ārōōru :barweet ng'aleek choo kyoomu Yēēsu ām lekem (kas Mataayo kur. 5-7). Ng'āloolēē :Yāākōbō ām nwookinto kurubta keyy ng'aseetaab keyy, kaankweleet, bananta, moorooong'nateet, muchasta, kēntooyiisyēēt, yeyeetaab keyy, ming'ātēetaab soboontaab kōōrooni, kaakabuubeet, wookuutyēēt, mōlōlchinooyēetaab ng'al āk alak chēē chaang'. Ibooru mbo subak kāroomnyēetaab kaakaaseet, tiliilinto, yibēetaab keyy ng'wēny, saayeet, muytaayeet āk kiirnatēēt kurubta keyy āk soboontaab chii nyēbo Kiriistō.

Ikiimē mbo :Yāākōbō kule māchāktōōs kuwēēchiintōōs :kaakaaseet āk yēyuutēk. Mā kiy :kaakaaseet yoo -/mākiiboorunēē yēyuutēk.

Kyoorōōr keyy :Yāākōbō ānkōōsubooyiis

¹ Anii nyoo Yāākōbō nyoo āyēchinē Yēyiin āk Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō yiisyēēt. Āsubooyook akweek biikaab Kiriistō, choo ōkwoonēē aroosyek taman āk āyēēng' choo kyōōsērētyinootē kōōrōōsyēk chēē chaang'.

Muytaayeet āk saayeet

² Mbo ng'eetaabiya, yoo kōōnyōōru tyēmuutēk chēē chaang', ōyib kuyēk ng'erekweek, ³ kuuyu ōnkētē kule yoo kōōbuntēē tyēmuutēchoo ōkoosēē keyy Yēyiin, mākukich :muytaayeeng'woong'. ⁴ Yoo koomuyte, +mōōkiilchē nyēē -mōōkuskusiitu āmākoy kubotwook :kiy bēsyēēt ake. ⁵ Nto yoo kābotwook :kiirnan, osaay Yēyiin nyoo baybay āmābōlchinē biich. Yooto, mākukōōnook. ⁶ Nto yoo soomē :chii kiy, kumāchāktōōs kusoomē ām mooyēēt akeenke nyēē māmii :kāāsōōtēywēēk alake. Chiito nyoo boonto kāāsōōtēywēēk āyēēng', kukerkeyy āk keet nyēē isooyēnē :yoomēet. ⁷ Kunyoo, -meesoot :chii nyēē wuu nyoo kule nyōōru kiy kuchōōnēē wōlēē mii :Yēyiin. Kubooyiit man, ⁸ iwiiywiiyoot :chiichoo nyēē bērē nto wo kēēlto nyi nto nyi.

Mokornoontiit āk bananta

⁹ Māchāktōōs :chiitaab Kiriistō nyoo /kēēmōōntooy ām kōōrooni kung'erech, kuuyu /kiikiitōrōōr ām Kiriistō. ¹⁰ Māchāktōōs kubāybāyiitu :biikaab Kiriistō choo boonto bāytit yoo keechuchuuk :Yēyiin kuuyu kēēytooy :bāytit kuu toobtōy chēē lēēltōōs, ¹¹ chēē yoo katoor :asiista, kusistōōs ankurarach. Imuuchē kunyōōr chii :meet kutākumii kuswēē ng'aleekaab bāytit.

Mātyēmē :Yēyiin chii kuyey ng'ōōkisto

¹² Mii nyēē karaam :chiito nyoo kamuyta tyēmuutēk. Yoo kaakoomuukta tyēmuutē-choo, +/mākēētuwēnēē soboonto nyoo kikuurtoochinē :Yēyiin biiko choo chāmē inee.

¹³ Yoo /kakeetyem chii kuyey ng'ōōkisto, mēērook kumwooy kule Yēyiin :nyēē kātōōrchi kuyey ng'aleechaa miyootēch. Mēēmuuchāktōōs kutyem Yēyiin :ng'ōōkisto āmēēbērē tyēmē :Yēyiin chii kuyey ng'ōōki. ¹⁴ Nteenee tyēmāktōōs :chii yoo katoorta :muchasta. ¹⁵ Yoo kaakubayta :muchasnyii, kuyēk :yooto ng'ōōki, nto yoo kāākuwōōyit :ng'ōōkisto kuyibu meet. ¹⁶ Kunyoo ii, mbo ng'etaabiya choo āchāmē, -mookany /keekentaak.

¹⁷ Rōōbu :Baaba Yēyiin kiy ake tukul nyoo karaam āk nyoo churtaat. Yēyiin nkit nyoo kiyēyē lēbkēēyyēēt :nyēē kōōnu tukuuchoo. Iyyoong'oot :inee ankulebkey ākookoy. ¹⁸ Kiikukwey :Yēyiin kukōōnēēch soboonto kubununēē ng'ālyoontēētaab manta sukung'et ām tukuuk tukul choo kiyēyē, kēēyēku :acheek lōkōkyii.

Ikas ng'ālyoontēēt ānkiiyēyiisyē

¹⁹ Mbo ng'etaabiya choo āchāmē, okas ng'aleechu: Māchāktōōs kuyēbchinē yiit :chii ng'aleek ām kēēlto nyēē karaam. Māmāchāktōōs simkōōronchinē :chii ng'al āmāsimkunyēēru. ²⁰ Mākōōnu :nyēērunātēēt kiyoo churtaat nyoo mākyinē biich :Yēyiin. ²¹ Kunyoo, obakaakte ātēbuutēk alak tukul choo mā kāroomēch āk rōkōs nyoo kiikoolaambuuch kōōrēēt ankoocham ām mooyēēt akeenke ng'ālyoontēēt nyoo imuuchē kooraraachaak nyoo !kyōōnyōōru. ²² Yoo kookas baateey ng'ālyoontēētaab Yēyiin āmēēbērē kooyey kiyēē mwooyē :ng'ālyoontoonoo, ōmiitē ōbērbēērē key. ²³ Chii ake tukul nyoo yēbchinē yiit ng'ālyoontēēt āmāyēyē kiyēē mwooyē :ng'ālyoontoonoo, kukerkey āk chii nyēē kāsēē eernyii kiiyēēt. ²⁴ Makukas sinee eernyii nteenee yoo kāākuwēēchi key, kāmēētākōōnkētē wōlēē kāwuunto. ²⁵ Nteenee chiito nyēē koomānē mākuutyēēt nyoo churtaat nyoo ityooktooy biich āmāwuutyēē ng'ālyoontoonoo ānkuyēyiisyēē, +/mākiibēruur chiichoo ām kiy ake tukul nyēē yēyē.

²⁶ Nto chii ake tukul nyoo yibē key kule rubē mākuutyēētaab Yēyiin āmēēbērē riibē kuutiinyii, kākwēto key :nyoo ānku buch :wōlēē sooytooy ām taayeetaab Yēyiin. ²⁷ Kēēlto nyēē tiliil kurubta key āk wōlēē /kēēsooytooy ānku nyēē māchē :Yēyiin ku nyi: /Kēēriibē lēēkōōy choo bānoon āk musukuunēk ankusatee key :chii miyootyēēt nyoo yēyē :biiko choo bo kōōrooni.

2

Ōyibē biiko tukul kwooyēēchiin

¹ Mbo ng'etaabiya, ām akweek choo kyōōyēnchi Mokoryoontēēt Yēesu nyoo itōrōō-root, māmāchāktōōs ōkwēyē biiko kule anum :nyi ku anum :nyoo. ² Keemwaay baa kule kakwa :biiko āyēēnku kōōto nyēē /kēēsooyēē. Tinyē :ake kimoorinaakaab *ta-aabuut ankoolaakaat nyēē karaaran. Nto nyiin ake, ku banan ānkōōloochē sirooy chēē kibsānkātiin. ³ Yooto, itaach nyoo ilaakaat imwoochi kule, “Boontēēt nyēbo koonyit, chēētēbēē ng'echereet nyi mii yu bo taay.” Nto nyoo banan, imwoochi nyoo kule, “Māmii :ng'echer. Iyyoony yooto nto wēētēbēē ng'wēny ām wōliin bo lēt.” ⁴ Yoo keyey kuu

1:9 Yāāk. 2:5 1:10 Yāāk. 5:1 1:11 Āyub 14:2; Tyēēn. 103:15-16; Isa. 40:6-8 1:12 1Kōōr. 9:24-25; Yāāk. 5:11
1:13 1Kōōr. 10:13 1:15 Room. 6:19-21; Kala. 5:16-21; 1Yoowa. 2:16-17 1:17 Kāāyit. 23:19; Mal. 3:6; Mat. 7:11
1:18 Yoowa. 1:13; Room. 8:19-23; 1Bēt. 1:23 1:19 Yāāk. 3:2-12 1:21 Kolos. 3:8; Ēfēēs. 4:20-24 1:22 Mat.
7:21-27; Yāāk. 2:14-20 1:25 Yoowa. 8:32; 13:34; Kala. 2:4; 6:2; Yāāk. 2:12, 24 1:26 Tyēēn. 141:3; Yāāk. 3:2, 8-10
1:27 Tyēēn. 10:14, 18; Isa. 1:17; 1Yoowa. 2:15-17 2:1 Laawī. 19:15; Kiruu. 1:17; Room. 2:11; Yāāk. 2:9

nyooto, mēēbērē kaankweleet :nyooto ām wōlēē ikāstooy biiko alak ām kēēlto nyēē miyaat?

⁵ Mbo ng'eetaabiya chēē āchāmē, okas baa ng'ālyoontooni: Kiikukwey :Yēyiin biiko choo bānoon ām kōōrooni ānkōōkoochi mokornoontiitaab kibkōōnkōy nyoo kiikukuurtoochi biiko choo chāmē :inee. ⁶ Lēyyē, yoo ōyēyē kuu nyooto, ōmiitē oob ōnchuruurē chiichoo banan? Mēēbērē bichu mokorēēn :chu mii kutēbēēnook? Mēēbērē icheek :chēē mii bokōōyyoong'tēēnook kōōk? ⁷ Nto mā icheek :choo mii kung'āloolēē nyēē miyaat kaayneetaab Yēēsu Kiriistō nyoo ōkuurtēē keey?

Mākuutyēētaab chamateet

⁸ Ōmiitē ōyēyē nyēē karaam, yoo ōriibē man kiruutyēēt nyoo wōō ām tukul nyoo mwooyē ām siruutēk kule, “Icham laatyeeng'uung' kuu wōloo ichāmtooy keey.”† ⁹ Nteenee yoo ōchāmē baateey biiko choo tookunootiin, kōō-irii kiruutyēēt ānku ng'ōōki :nyooto. ¹⁰ Chii ake tukul nyoo kirē kiruutēk tukul nto mii yoo koochabaayta ām akeenke, kāākwiiri kiruutēk tukul. ¹¹ Yēyiin nyoo kimwooyē kule, “-Meemarte,” tāku inee :nyooto kimwooyē kule, “-Meebakach chii.”† Yoo mēēbērē 'keemarte, nteenee ibākākiisyē, 'kēē-irii kiruutyēēt.

¹² Kunyoo, ōyēyē ng'aleek ōnkētē kule mākōōyyoong'tēē :Yēyiin chii kōōk kōōyyoong'unēē mākuutyēētaab chamateet nyoo ityooktooy biiko. ¹³ Yoo ōruustooy biiko alak nyēē -mōōriirēē, makooruustaak nkakweek :Yēyiin. Kunyoo, karaam /keeriiree chii kusiir /kiiruusta.

Ōyēnchi ng'ālyoontēēt ankooyey

¹⁴ Mbo ng'eetaabiya, kāroomnyo nee :nyēē miitē yoo yēyē keey :chiito kule ki-ikōōyēnchi ng'ālyoontēētaab Yēyiin āmēēbērē iboorunēē yēyuutēk? Ara imuuchē kusār inee :kāāyēnchinooyēēt nyēē wuu nyooto? ¹⁵ Keemwaay baa, kule mātinyē :ng'eetaabkoomēt nto chēēbkoomēt sira nto āmnyoo nyēē kaam. ¹⁶ Yoo kāmwoochi :chii ām akweek kule, “Weekaalyan ānkiibiyoony,” āmēēbērē kēēkoochi kiy ii, kukāyēētyēēchi nee chiichooto? ¹⁷ Kerkeey :yooto āk yoo iyēnchinē :chii ng'ālyoontēētaab Yēyiin baateey āmēēbērē yēyē kiy. Buch :kāāyēnchinooyēēt nyēē wuu nyooto.

¹⁸ Nteenee imuuchē kumwooy :chii kule, “Tinyē :chiito ake kāāyēnchinooyēēt, nto ake kutinyē yēyuutēk.” Kiyēē +māāwālchi chiichoo ku kule, “Mwoowoo baa, imuuchāktōōs :chii kutinyē kāāyēnchinooyēēt āmā yēyuutēk? +Māāboorunēē kāāyēnchinooyēēnyuu yēyuutēk. ¹⁹ /Kiiyēnchinē oob kule akeenke :Yēyiin? Wuu nyooto! Nteenee ii, ntēē chāmchiintōōs naas :tāmirmirook chēē miyootēch kuu nyooto ānkutākubōōtoontōōs ām muyātēēt. ²⁰ Tyaa sōō, :bēērbēēryēēt nyoo! /Sikiinkēt āyu kule buch :kāāyēnchinooyēēt nyēē -/mākiiboorunēē yēyuutēk? ²¹ Kiiboorunēē :kuuko Abraam yēyuutēk kule churtaat ām taayeetaab Yēyiin yoo kichāmtooy wērinyii Isaka kule kume ām yoo kibo *kāābkōrōs. ²² Kookas oob kule kiiboorunēē :inee kāāyēnchinooyēēt yēyuutēk? Kichurta :kāāyēnchinooyēēnyii ām kiyēē kiyey. ²³ Kiyityiin :yooto kuu yoo kimwooy :siruutēk kule, 'Kiiyēnchi :Abram kiyēē kimwoochi :Yēyiin. Yooto kuchamta :Yēyiin kule churtaat :inee.’† Kiyey :ng'ālyoontooni /kēēkuurēē Abraam ‘Choorweetaab Yēyiin.’” ²⁴ Kookas sōō, kule /kēēchāmē chii kule churtaat kubo kiyēē yēyē āmēēbērē baateey kule ām kiyēē iyēnchinē?

²⁵ Kiwuu nyooto mbo ām wōlēē mii :koorkoonoo ki chēēmurēnyoo nyoo /kikēēkuurēē Raa-ab. Kichurta ām taayeetaab Yēyiin kubo kiyēē kiyey. Kiimuuch :koorkoonoo kutaach yōōtiik chēē ki Yuutayeek ankooyeel nto yityo, kumwoochi kubeetee kēēlto ake.

2:5 Luuka 6:20-21; 1Kōōr. 1:26-28; Yāāk. 1:9 † 2:8 Laawi. 19:18 2:8 Māārko 12:31 2:9 Yāāk. 2:1 2:10 Mat. 5:19; Kala. 3:10; 5:3 † 2:11 Chuytaayeet 20:13-14; Kiruutēk 5:17-18 2:12 Yāāk. 1:25 2:13 Mat. 5:7; 18:32-35 2:14 Mat. 7:21-27 2:17 Kala. 5:6; 1Yoowa. 3:18 2:19 Kiruu. 6:4; Māārko 1:24 2:21 Toowu. 21:9, 12; Ibu. 11:17 † 2:23 Toowu. 15:6 2:23 2Tēt. 20:7 2:24 Room. 3:28; 4:2-5 2:25 Choos. 6:23

²⁶ Kunyoo, kuu yoo meeyaat :bōōrto nyoo mātinyē soboonto kumeeyaat :nkinee kāāyēnchīnooyēēt nyoo mātinyē yēyuutēk.

3

Kuriib :chii ng'elyebta

¹ Mbo ng'eetaabiya, -moomach :chēē chaang' ām akweek kule ōyēku kāānēētikaab ng'ālyoontēētaab Yēyiin. Ōnkētē kule yoo /kiitiilchinē biiko ng'aleek, /kiikwēnyēēch acheek miisin choo kiinēētē ng'ālyoontēētaab Yēyiin. ² Kiichiwiitē sinee :tukul ng'al. Nto chii nyoo -mēēchiwiitē ng'aleek kukichoot ānkōōmuuchē kuriib soboonnyii tukul.

³ /Kiimuuchē /kiikoochi kiito ake kuutiitaab faraasiit /sikiitutē yoo /kēēkwēryootē. Yoo /kākiitut kiyoo, kuwēēchē key :tyoonyoo. Kunyi yoo /kaakeeyey kuu nyooto, /kukaakeebayta tyoonyoo. ⁴ Yoo mii mbo :mwēēnkēēt nyēē wōō araarayta, kōōrēētōotē :yoomēet nyēē nyikiis. Nteenee mii :kiy nyēē mining' miisin nyēē /kēēwēēchwēēchootēē /sikēētākyinootē wōlēē māchāktōōs kuwo.

⁵ Okas baa, mbo subak kule imuuchē :maat nyēē mining' kubeel wōōkēēt nyēē tēē wōli āk wōliin. Mining' :ng'elyebta miisin nteenee yēyē ng'al chēē nyikiisēch. ⁶ Kōrōōm :ng'elyebta nkinee kuu maata. Ām bōōrtaab chiito kumukuul, ng'elyebta :nyēē kiwung'ta key rōkōs nyēē -/mākyoomu. Yoo kēēwuruur :Kibrōkōsyoontēēt ng'elyebta kunyēērēē chiito kutukul.

⁷ Kiikuriiboon :biiko tyoong'in ānkutākuriibē, kunam wōlēē mii :tāriitēk alake, tyoong'iik choo ichuutēē key ng'wēny āk alak choo mii wōloo bo araarayta. ⁸ Nteenee māmii :chii mbo akeenke nyēē kiikoomuuch kut kuriib ng'elyebta. Kibrōkōsyoo :ng'elyebta, wayway ānkuboonto ng'woonēēt nyēē kōrōōm miisin.

⁹ /Kēēyēyiisyēē ng'elyebta /kiikoostēē Mokoryoontēēt āk Baaba Yēyiin. Nto mii yoo subak, /kēēyēyiisyēē ng'elyebiitēnyī /kēēchubēē biiko choo kiyēyē :Yēyiin kookerkeyey key.

¹⁰ Kunyoo, kuutiini akeenke :nyēē /kēēsiltēē Yēyiin nto yityo subak /kēēchubiisyēē. Mbo ng'eetaabiya, māmachāktōōs kuyeyakay kuu nyooto. ¹¹ Mēēmuuchāktōōs kukulkulunee :bēēko chēē kāroomēch āk chēē chāmu muunyeet yēbo koong'ta akeenke. ¹² Nto, mbo subak ii, mbo ng'eetaabiya, -mēēmuuchē :lāmāywēēt kuyey mbuuniik, āmāyēyē :kōmōōlwēēt lamayeek. Kunyi, -mēēmuuchē kukulkulunee :bēēko chēē kāroomēch yēbo koong'ta nyēbo bēēko chēē chāmu muunyeet.

Kiirnatēēt nyēbo man āk nyēē mābo man

¹³ Mii :chii ām akweek nyēē boonto kiirnatēēt ānkukāsē ng'al? Yoo miitē, kumāchāktōōs /kēēkāsē kiirnatēēnyii kubununēē kiyēē yēyē ām ntusātēēt. ¹⁴ Nteenee, yoo kiwung'ta key :chii tuuyin bo moo āk soynān nyēē ng'waa nyēbo muchas, māmaky-inē kung'āsēē key kiirnatēēnyii. Yoo kayey kuu nyooto, ku ng'wiin ānkukwiilē ng'ālyoontēētaab manta. ¹⁵ Bo :ng'aleek chēē wuu choo kōōrooni nyēē mākwonēē Kaab Yēyiin. Bo Kibrōkōsyoontēēt āmārubtooy key āk Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ¹⁶ Biiko choo tuuyēch :moonik ānku soyiik kubo muchas, kuchuunchuuntōōs ānkuyēyē ng'al chēē choong'ēch chēē miyootēch.

¹⁷ Nteenee tiliil :kiirnatēēt nyēē chōōnēē wōlēē mii :Yēyiin. Bo tāloosyo āk ntusātēēt. Yēyē chiito kuyibē key ng'wēny, kuriirēē biich ānkōōbooru tukuuk chēē kāroomēch chēē kwoonēē yēyuutēk. Mātinyē kweyateet āk lembech. ¹⁸ Yoo kachaan :biikaab kaalyeet churtaayeet, /mākēēnyōōr churtaayeet.

4

Ōkoonyit Yēyiin

3:1 Yēyuut. 13:1; 1Kōōr. 12:29; Ēfēēs. 4:11 3:2 Yāāk. 1:26 3:3 Tyēēn. 32:9 3:6 Kāālēw. 16:27; Māārko 7:15, 20-23 3:8 Tyēēn. 140:3; Room. 3:13 3:9 Toowu. 1:26-27 3:10 Kāālēw. 13:3 3:12 Mat. 7:16 3:14 2Kōōr. 12:20; Kala. 5:20 3:15 1Tēm. 4:1; Yāāk. 1:5, 17 3:17 Mat. 5:48; 1Kōōr. 13:4-7; Kala. 5:22-23 3:18 Mat. 5:9

¹ Kiy nee :nyēē mii kōōwārook sōōwookuutyē ānkōōbooryē? Ng'aleekaab muchas :chēē mii kōōyiimook mētēwoy kutōōrhook oyey kuu nyooto. ² Ōbērē nto ōnyōōru kiy, āmōōnyōōru. Ōchōbē ōbāriisyē ānkōōtuuyiityi key moon sōōnyōōru, āmōōnyōōru. Ōwookuutyootēē ānkōōbooryootēē biich āmōōnyōōru kiyēē ōmāchē. -Mōōnyōōru tukuuchoo tukul kuuyu -mōōsooyē Yēyiin kukōōnook. ³ Ānkoo mbo yoo kōōsoom, -mōōnyōōru kuuyu ōsoomē ām kēēlto nyēē māyēmāktōōs, ōmāchē kule ōyēyiisyēē kubo leles.

⁴ Wuusyō, wē, bichu kyōōchuunnyēē Yēyiin. Yoo kēēchuutook :tukuukaab kōōrooni, +mōōtooytoochiinē āk Yēyiin. Chii ake tukul nyoo kakwey kuyēk choorweetaab kōōrooni, ku buunyooy :nyoo ām wōlēē mii :Yēyiin. ⁵ Ng'ālyoo nyēbo man yoo mwooyē :siruutēk kule māchē :Yēyiin kule nto yeyeēch :tāmirmiryēēt nyoo kikōōnēēch kēēkoonyitē inee nkit. ⁶ Kunyi, ibēruurēēnēēch :Yēyiin chamateenyii. Mwooyē :siruutēk kule, “Mēēriiku :Yēyiin biiko choo ng'āsē key, nteenee ibēruurē choo yibē key ng'wēny.”†

⁷ Kunyoo ii, biikyoo, ōkoonyit Yēyiin ankootay Kibrōkōsyootēēt. Yoo kooyey kuu nyooto, mākwēyēēnook :Kibrōkōsyootoonoo. ⁸ Yoo kōōnookyi Yēyiin, mākwōōnookyook :nkinee. Ōsoom :akweek choo kyōōchoolwookēn /kēēnyōōwook kaat ānkōōnēmchi key Yēyiin ām mooyēēt akeenke :akweek choo ōwiywiiyootiin. ⁹ Ōriiryē ankoo-am mbuy ānkōōnchōōyiisyē. Yoo kātōōrooryēē, ōriiryē nto yoo kātōōng'ērēchē, ōnyēēru. ¹⁰ Yoo kōōyib key ng'wēny ām taayeetaab Mokoryootēēt, makoolaang'teenaak :inee.

-Mōōng'ālōolēē key nyēē miyaat

¹¹ Mbo ng'eetaabiya, -mōōng'ālōolēē key nyēē miyaat. Chii ake tukul nyoo kang'alaalee ng'eetaabkaamet nyēē miyaat nto kēētiilchi kule miyaat, kaakung'alaalee nyēē miyaat mākuutyēētaab chamateet ankootiil kule miyaat. Nto yoo 'kēētiilchi kule miyaat :mākuutyoonoo -mēēmiitē iyēyē kiyēē mwooyē :mākuutyoonoo. Kunyoo imiitē yooto itiilē kule miyaat mākuutyoonoo bo chamateet. ¹² Akeenke baateey :nyēē kōōnu mākuutēk ānku inee :nyēē itiilchinē biich ng'al. Nyooto ku Yēyiin nyoo irāroochē ānkōōkārbusē biich. Nto ii, inyiing' ku ng'oo siitiilchi chiito ake kule miyaat?

-Mookaasee key bēsyēētaab tuun

¹³ Kunyoo ii, biikyoo, ōyēbchi yit, baa :akweek choo ōmwooyē kule, “+Makeebe ra *kiriinkēēt nyēē bēre, nto tuun +makeebe nyēē bēre. +Mābokiibuur wōlooto kēnyit akeenke kēyēyē yiisyōōnuutēkyoo bo mung'aareet ānkēēnyōōru beesanik.” ¹⁴ Kāālē ii, ōnkētē wōlēē makuyyēekta :bēsyēētaab tuun? Okerkeeye chēēbkēēru nyēē ituung'u nto nyēē mā tyaa, kuseret. ¹⁵ Māchāktōōs ōmwooyē kule, “Yoo kacham :Yēyiin, +mākēēminy ankeeyey kiyēē bēre nto nyēē bēre.” ¹⁶ Nteenee, yoo kātōōyēyē :akweek kuu nyooto, ong'as key. Miyaat :ng'asaanaa bo key kutukul.

¹⁷ Kunyoo, chii ake tukul nyēē inkētē kiyēē karaam nyēē māchāktōōs kuyey, āmēēbēre kayey, kāākuchoolwookēn.

5

Kuriib key :biiko choo kiikōōtiiny alak

¹ Ōyēbchi yit baa :akweek mokorēēnik. Ōriiryē ānkōōnchōōyiisyē kuuyu mii wokuchōōnhook :ng'wooninto. ² Mii wokubotē :mokornoontiinoong'woong' ankumakwaam :tooyik siroochookwook choo ālē beesan chēē chaang'. ³ Makwaamakay :taabuut āk feeteet nyoo ōboontē muut. Mākōōboor :yooto miyootyēēt nyēē ōboontē ānkuchututēēnook kōōmirtiitook kuu maat. Bo nee tōōtukuulchi key mokornoontiinoon

4:1 Room. 7:5; Kala. 5:13-21; Tiitō 3:9 4:4 Mat. 6:24; 1Yoowa. 2:15 † 4:6 Kāālēw. 3:34 4:6 Mat. 23:12; 1Bēt. 5:5 4:7 Ēfēēs. 6:12; 1Bēt. 5:8-9 4:8 Isa. 1:16; Seka. 1:3; Mal. 3:7 4:10 1Bēt. 5:6 4:11 Laawi. 19:16; Tyēēn. 101:5 4:12 Mat. 7:1; Room. 14:4; 1Kōōr. 4:5 4:14 Kāālēw. 27:1; Luuka 12:18-20 4:14 Āyub 7:7-9 4:15 Yēyuu. 18:21; 1Kōōr. 4:19; 16:7 4:16 1Yoowa. 2:16 4:17 Luuka 12:47; Room. 7:19-24 5:1 Luuka 6:24; Yāāk. 1:10

ām bēsyoōsyēchēēb lēt? ⁴ Okas wōlēē miitē kuriirtooy :biiko choo kyōōtāyē ōkwēchi tukuukwaa kubo yiisyēēt nyēē kiyēwook ām mbareenikwook. Kōōkuyityi Yēyiin nyoo bāwu kiy ake tukul, :riirikaab bichoo. ⁵ Kyōōminy kōōrooni ōchāmē tukuuk chēbo leles ānkyōōboor kuyem. Kyōōnēeryē ōlumlumiitu ōmiitē ōkānyoonu bēsyoōēt nyēē /kēētilēēnook. ⁶ Kyooruuste biiko ankoobakach ānkoo kimātinyē lēēlis āmēēbērē kikwiilook.

Muytaayeet āk nyalilta

⁷ Mbo ng'eetaabiya, omuyte ākoy bēsyoōēt nyēē iyēēwunēē :Mokoryoontēēt. Okasee mbo wōlēē kāng'tooy :kāābātiintō kurur mbareenyii. Muytoochinē kut kunyōōr roobta nyoo bo taay āk nyēbo lēt. ⁸ Kunyi mākwook nkakweek ōmuytoochinē ānkōōkimkiimiitu kuuyu kaakuriik kuyit :bēsyoōēt nyēē iyēēwunēē :Mokoryoontēēt. ⁹ Mbo ng'eetaabiya, -mōōng'uunyānē keey /simākiitiilchook ng'al. Kaakuyit :kāātiiliintēēt kurkat.

¹⁰ Mbo ng'eetaabiya, ōsōōtēē *wōōrkooyik choo king'alaal ām kaayneetaab Yēyiin. Okasee nyāliluutēk chēē kinyōōr āk muytaayeeng'waa. ¹¹ Kiibēruurootiin :biich choo kimuyta. Abērē kyookas muytaayeet nyēē kiboonto :Āyub āk kiyēē kichokuyēchi :Yēyiin ām lētuunoo. Lēyyē, riirēē biich :Yēyiin kuyem ām mooyēēt nyēē lēēl.

¹² Mbo ng'eetaabiya, ng'ālyoo nyēē mächē ōrōōtootē ku nyi: -Mōōwoolē keey kule, “Kuu Yēyiin nto kule kwaama :teng'et” Yoo 'kēēchāmiisyē, ichāmiisyē, nto yoo 'kēētāyiisyē, itāyiisyē, /simakiiruustaak.

Saayeet :kirkkit

¹³ Yoo kānyōōr :chii ām akweek nyalil, kumāchāktōōs kusaay Yēyiin. Nto yoo ng'erekaat, kutyēēn kusiltooy Yēyiin. ¹⁴ Nto yoo kamnyaan, kumāchāktōōs kukuur booyikaab kanisa subokusoochi ankooyiilee mwaayta ām kaayneetaab Mokoryoontēēt.

¹⁵ Yoo /kēēsoochinē chii nyēē imnyoonē /kiikoosēē keey Yēyiin, mākōōsoob :Yēyiin chiichoo. Nto yoo kiikuchoolwookēn, +/mākēēnyōōchi kaat. ¹⁶ Kunyoo ii, biikyoo, kumwoochi :ake, ake miyootyēēt nyēē kiikuyey ānkōōsoochinē keey, sukung'eet /kiisoobook. Yoo kasaay :chii nyēē churtaat, kunāmtoochinē :soowuutēkyii ānkutinyē kāāmuukēywēēk.

¹⁷ Ki chii *Eliiya nyēē wuu acheek. Kisaay miisin kule mārōōbēn. Yooto, kuwo :roobta kēnyiyēk sōmōk āk ārook lo. ¹⁸ Nto mii yoo, kusaay subak kule kurōōbēn. Yooto, kurōōbēn ankuyey :kōōrēēt āmiik miisin.

¹⁹ Mbo ng'eetaabiya, yoo kāchuunnyēē :chii ām akweek wōlēē mii :manta, kumāchāktōōs /kēēyis. ²⁰ Okas baa ng'ālyoontooni: chii ake tukul nyoo kāyisunēē chiito ake wōlēē mii :miyootyēēt, kukāākōōsoob nyiin ankuyey /kēēnyōōchi kaat ām ng'ōōkiswookik chēē chang'.

5:3 Mat. 6:19 5:4 Laawi. 19:13 5:5 Cherem. 12:3 5:7 2Bēt. 3:3 5:8 Mat. 24:27; Filib. 4:5 5:9 Mat. 7:1-2 5:10 Mat. 5:12 5:11 Chuy. 34:6; Āyub 1:21-22; 2:10; 42:10-17; Yāāk. 1:12 5:12 Mat. 5:33-37 5:13 Yēyuut. 16:25; Yāāk. 1:5-6 5:14 Māārko 6:13 5:15 Māārko 16:18 5:16 Tyēēn. 32:3-5; Kāālēw. 28:13; Mat. 3:6; Yēyuut. 19:18; 1Yoowa. 1:8-9 5:17 1Bāy. 17:1; Luuka 4:25 5:18 1Bāy. 18:41-45 5:19 Mat. 18:15; Kala. 6:1
* 5:20 Yoo kāmwooy :Yuutayeek kule, “/Kiiyēēn ng'ōōkiswookik” kōōbooru kule, “/Kēēmēto ng'ōōkiswookik.” Kas Tyēēnwookik 32:1 āk 85:2. 5:20 1Bēt. 4:8

Barweetaab Taayta nyēbo Bētērō

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē: Kisirē :lēbkēēyiintēēt Bētērō barwaani ām kēnyiitaab 65 KK /ānkiisōōtē kule kisirēē kiriinkēētaab Rooma wōloo /kibokēēbākākyinē lētuunoo kubāytooyiisyē :Nēērō. Boonto :barwaani ng'al chēē wuyēch chēbo kuutiitaab Kirikiik. Kunyoo, /kēēmwooyē kule Siila :nyēē kisirē barwaani ām kuutiini bo Kirikiik ānkuyēētyēēchi ām wōlēē rōōtitooy :ng'aleek (kas kur. 5:12). Nteenee wōlēē /kikeetetita ng'aleek kurubē rooteetaab kuutiitaab Iburaneek. Kerkeye :kāāsōōtēywēēk chēē miitē barwaani āk choo bo barweetaab Yāākōbō, ng'ālyoo nyēē yēmē keyy āk wōlēē yibtooy biikaab Kiriistō choo Yuutayeek ng'al. Nteenee Bāwulō :nyēē kiisākyi ng'aleek choo bo kuutiitaab Kirikiik kukwa barwaani kubununēē Siila nyoo kikiikuyēyiisyon tukwaay kēnyiis chēē chaang'.

Kiyēē miitē āriit āk nyēē āmu: Kisirchi :Bētērō barwaani biikaab Kiriistō choo /kikiikēēwus choo kiminyē komostaab Eesya nyoo Mining' (Uturuki), kusirchinē Yuutayeek choo kikiikumwēyēē kōōrēng'waa. Kiikiimchinē bichoo kule kukiilchi kaakaaseeng'waa ām Kiriistō ānkoo kiimuuchē :icheek kutyēmākiis kule kubakaakta /simākēēwus. Kiyēyiisyēē :Bētērō soboontaab Yēesu kōōboorunēē kule ākoy kubuntēē :chiitaab Kiriistō tyēmuutēk ānkōōboor mbo kule kōōkuyēk :biikaab Kiriistō biikaab Yēyiin chēē kwēyootiin. Kunyoo, yēchinē ra :biikaab Kiriistō tukul Yēyiin yiisyēēt ām ng'erekweek kubo kāāyēnchinooyēēt ānkoo mii kubuntēē nyāliluutēk.

Kyoorōōr keyy :Bētērō ānkumākyi biiko bērrur

¹ Anii :nyoo Bētērō, *lēbkēēyiintēētaab Yēesu Kiriistō. Āsirwook akweek choo kiikukweyaak :Yēyiin, choo kyōōsērētyi yēēmōōsyēkaab Bōōntō, Kalatyaa, Kabatookya, Eesya ākoo Biituunnya. ² Kisimkucham :Baaba Yēyiin kule makukweyaak, ānkōōtiliilook :Tāmirmiryēēnyii kuyisēēnook korotiikaab Yēesu Kiriistō sōōkoonyit Yēesu.

Kōōbēruurook :Yēyiin miisin ōnyōōru kaalyeet.

Ong'erech ām kiyēē +mōōnyōōru

³ Kusilākoy :Yēyiin nyoo kwaaniitaab Mokoryoontēēnyoo Yēesu Kiriistō nyoo kiriiree-neech miisin kuyeyeek /kēēsichēēch subak kēēnyōōru soboonto nyēē kiimoong'tēē keyy, kuuyu kiing'eete Yēesu meet. ⁴ Kēēboontē bēruur ām kibkōōnkōy nyēē konoraat kubo acheek, nyēē mābotē, nyēē mānunē, āmānyēērāktōōs. ⁵ Kuuyu kiikoosēē keyy Yēyiin, riibēēnēēch kāāmuukēywēēkyii ākoy bēsyēētaab tabanta yoo kāākiirāroochāki-isyē kutukul.

⁶ Ong'erech kubo ng'aleechu ānkoo kōōbuntēē wusiisyēēt āk nyāliluutēk chēē makerkey ām bēsyōōs chēē ng'ēri. ⁷ /Kēētyēmook /sikiinkēt kule ōkoosēē keyy man Yēyiin. Kuu yoo /kiitiliilēē maata *ta-aabuut nyoo mābēēnnyēē, /kiitiliilēē kaakaaseeng'woong' nyāliluutēk kubooyiit kwōng'uut miisin. Yooto, +/mākiitōrōōrook /kiikaastaak /ānkēēkoonyitook bēsyoonoo iyēēwu :Yēesu. ⁸ Ōmiitē ōchāmē Yēyiin, ānkoo mēēbērē kyookas. Ānkoo mēēbērē ōkāsē inee raat, ōkoosēē keyy inee ānkōōbuurē ām ng'erekweek chēbo barak miisin nyēē māmii mbo :ng'ala chēē /kiimuuchē /kēēmwoowunēē ng'erekweechaata. ⁹ Bōōnyōōru tuwēnto nyēbo kaakaaseeng'woong' bēsyoonoo /kiirāroochook kutukul.

¹⁰ King'oor *wōōrkooyikaab Yēyiin chēbo kēny wōlēē kimakooraraaktaak :inee ām chamateenyii. Kichēēng'sē :wōōrkooyichoo miisin ānkubilbiliis kōōnkēt

ng'aleechuutēchu. ¹¹ Kimāchē kōōnkēt bēsyēēt nyēē kimākuchōōnēē :Kāārārōokiintēēt āk wōlēē mākuwuuyiit :bēsyoonooto. Kimwoochi :Tāmirmiryēētaab Kiriistō nyoo kimii āriing'waa kung'oor ng'wooninto nyēē kimākunyōōr :Kāārārōokiintēēt āk wōlēē / kimākiiitōrōorto. ¹² Kiiboorchī :Yēyiin wōrkooyichoo kule kimāyēchinē keey :icheek yiisyoono, nteenee kiyēwook akweek. Ōnkētē ra ng'aleechu, kuuyu kyoomwook :biiko lōkōōywēk chēē kāroomēch kubununēē kāāmuukēywēēkaab Tāmirmiryēēt nyoo kichōōnēē kibkōōnkōy. Ng'aleechuutēchu :chēē bērē mbo :malayikaanik nto inkēt.

Māchāktōōs ibuur ming'ātēēt nyēē tiliil

¹³ Kunyi, lēyyē, onamte mēt kiyoo kyookas. Ōriib keey ānkōōkēnēē keey kuchurta kiyēē +/mākiibēruurēēnook yoo kātōok :Yēēsu Kiriistō. ¹⁴ Kuu yoo omāchē ōkāysi Yēyiin, -mōōrubē tukuukaab muchas choo kyōōboontē kumānōōnkēt inee. ¹⁵ Ōtililiitu ām kiy ake tukul nyēē ōyēyē, kuu yoo tiliil :Yēyiin nyoo kikuurook. ¹⁶ Mwooyē :siruuētēkaab Yēyiin kule, “Ōtililiitu, kuuyu ātiliil :anii.”†

¹⁷ Kēēboontē Baaba nyoo -mēēnkwlēē chii ānkōōtiilchinē biiko tukul ng'aleek kurubta keey wōlēē kiikuyeyta. Kunyi, ōywēyē inee ānkōōminyē ōnkētē kule ōyēku tāyēēk ām kōōrooni. ¹⁸⁻¹⁹ Ōnkētē kule /kimākēēwālunēēnook tukuuk chēē wuu *feetaan nto *ta-aabuun choo bootōōs, nteenee kiwālunēēnook :Kāārārōokiintēēt korotiikyii chēē māmii :kiyēē /kiuwuuytēē sōōng'ēētyēē ātēbuutēchoo kimābo laat choo kibo mbo kuukoong'. Yoo kiwāstooy :inee korotiikyii, kikerkeey mēēnkich nyēē tiliil ānku *lubkoob. ²⁰ / Kikiikeekwey Kāārārōokiintoonoo /kumanaakeeyey kōōrēēt /ānkibokiiboor inee ām bēsyōōsyēchu bo tabanta kubo akweek. ²¹ Kuu yoo kyookaasee keey Kiriistō, ōmuuchē ra ōtiiyēē keey Yēyiin nyoo kiing'ēētēē inee meet ānkōōtōrōōr. Kunyoo, ōmuuchē omaang'tee keey Yēyiin kutukul.

²² Kunyoo, lēyyē, ōchoomtōōsii miisin ām mooyēēt akeenke, kuuyu kyōōkoonyit ng'ālyoontēētaab manta ānkyōōtiliil keey sōōnyōōru chamateet nyēbo man ām wōlēē mii :tuubchōōsyēkwook. ²³ /Kikēēsichook subak kubununēē ng'ālyoontēētaab Yēyiin nyēē yēyiisyē ākookoy. Kimāchōōnēē :sobooni lēēl kiy nyēē bēku, nteenee kichōōnēē kiy nyēē mābēku. ²⁴ Mwooyē :siruuētēk kule,

“Kerkeey :biiko tukul suus

ankukerkeey :soboonng'waa toobtōōy.

Sistōōs :suuswēk,

ānkurārāchē :toobtōōy,

²⁵ nteenee māng'ētē :ng'ālyoontēētaab Yēyiin ākookoy.”†

Ng'ālyoontooniitēnyi :nyoo /kikyoomwook.

2

¹ Kuu yoo kootayee keey nanyuun kāābērbēēriisyēēt, ng'al chēbo lembech, tuuyintaab moo nto ng'ōōmsēēt, ² ōchēng'ē chēēko chēbo soboontaab Tāmirmiryēēt kuu yoo māchē :lēēkōōy kurēeri. Yoo kooyey kuu nyooto makwaalaak ām sobooni lēēl, ³ kuuyu kyoochamcham sikēnātēētaab Mokoryoontēēt.

Mbo kibkōrōs chēē leelach

⁴ Tiyyēywoo :Kiriistō anku rwaa nyēē soboot. Kitay :biiko rwaantaanaa, nteenee kikwey :Yēyiin ankucham. Ōkwoonchi inee :akweek choo ⁵ ōyēku rwoontōōk chēē sobchootiin /sikeetecheenaak kōōtaab soboontaab Tāmirmiryēēt. Ōyēku mbo kibkōrōs choo kiikootabaan :Yēyiin ōyēchinē kōrōsēēk chēē chāmē :inee ām Tāmirmiryēēnyii kubuntēē Yēēsu Kiriistō. ⁶ Mwooyē :siruuētēk kule,

1:11 2Bēt. 1:19-21 1:12 Luuka 24:49; Yēyuut. 1:5, 8 1:14 Room. 12:2; Ēfēēs. 4:17-19 † 1:16 Laawiik 11:44-45; 19:2 1:17 Mat. 6:9; Room. 8:15; 2:6, 11; 1Bēt. 2:11 1:18-19 Mat. 20:28; 1Kōōr. 5:7; 6:20; Māārko 7:6-9; Yoowa. 1:29; Ibu. 9:12 1:20 Yēyuut. 2:23; Ēfēēs. 1:4-5 1:22 Ibu. 13:1; 1Bēt. 2:17; 3:8; 4:8; 2Bēt. 1:7 1:23 Ibu. 4:12; Yāāk. 1:18; 1Bēt. 1:3 † 1:25 Isaaya 40:6-8 1:25 Yāāk. 1:10-11 2:1 Ēfēēs. 4:25; Yāāk. 1:21; 4:11 2:2 1Kōōr. 3:2; Ibu. 5:12-13 2:3 Tyēēn. 34:8 2:4 Tyēēn. 118:22; Isa. 28:16; 42:1 2:5 Isa. 61:6; Room. 12:1; 1Kōōr. 3:16; Ēfēēs. 2:21-22; 1Bēt. 2:9

“+Māāchibchi *Sāāyōōn rwaā nyēē tiiyēywoo,
rwaā nyēē kyaakwey ānkāāchāmē.

-/Mākiintosuurē nyoo ikoosēē keey rwaantaanaata.”†

⁷ Bo kwōng'uut :rwaantaanaa ām akweek choo ōkoosēē keey Kāārārōokiintēēt. Ntee-
nee mwooyē :siruutēk kurubta keey choo -mēēkoosēē keey inee kule,
“Rwaanteet nyoo kitāyē :biiko kuteekta

:nyēē kōōkuyēk tiiyēywoontēētaab kōōto.”†

⁸ /Kikeesir subak kule,

“Inee ku rwaā nyēē kāānākuut

ānkōōnāchē biich.”†

Ibooru :siruutēchu kule ibutōōs :biiko, yoo tāyē kookaasee keey ng'ālyoontēētaab
Yēyiin. Wuu nyooto :wōlēē kiikuchōbto :Yēyiin. ⁹ Nteenee, ōkwēyootiin :akweek, mbo
kibkōrōs chēbo Bāytooyiintēēt, biiko chēē tiliilēch chēē kisat :Yēyiin ōyēku cheechii
soomwaayte kāroomnyēētaab nyoo kikuurook okwaanee wōlēē mii :mēēnānēēt ōbēēchi
lēbkēyyēenyii nyoo bo kwōng'uut. ¹⁰ Kimōōbooyē Yēyiin, nteenee ōbooyē ra. Kimāri-
irēēnook :Yēyiin, nteenee riirēēnook ra.

Ātēbuutēk chēē kāroomēch

¹¹ Lēyyē chōōrōōnuutēkyuu, kuuyu ōbooyē kōōrēēt ake, āmwoowook kule -moocham
kōōbēlook :muchastaab kōōrooni. ¹² Māchāktōōs ōtēbtooy biiko choo -mēēnkētē Yēyiin
ām kēēlto nyēē karaam. Ānkoo kung'ālōolēēnook nyēē miyaat, mākōōsōōtē tukuuk
chēē kāroomēch choo ōyēyē ānkumākusilto Yēyiin bēsyoonoo +māchokōōtiilchi biiko
ng'aleek.

Ōkoonyitē kāāntōōyik

¹³ Ōkoonyitē biiko choo wōōyēch sukukoonyitākoy :Mokoryoontēēt. Ōkoonyitē bāy-
tooyiintēēt nyoo /kikiikoochi kāāmuukēywēēk kubāytooyiis ¹⁴ āk kāāntōōyik choo mii
ng'wēnyuunyii choo kāsē kule /kākiing'woonchi kāwōōtik /ānkēēsilto choo kāroomēch.
¹⁵ Māchē :Yēyiin kule ōyēyē tukuuk chēē kāroomēch simānyōōr :choo -mēēnkētē kiy
kiyēē mwooyē. ¹⁶ Ōtyookootiin :akweek ām kiruutēk nteenee, mayeyaak :yooto ōyēyē
ng'al chēē miyootēch. Ōnkēt kule ōyēchinē Yēyiin yiisyēēt. ¹⁷ Ōkoonyitē biiko tukul.
Ōchāmē biikaab Kiriistō choo ōboontē keey. Ōywēyē Yēyiin ānkōōkoonyitē bāytooyiin.

Ōmuytooy kuu wōloo kiyēytooy :Yēēsu

¹⁸ Māchāktōōs akweek motwoorik ōkoonyitē mokorēēnikwook kuyem. -Mōōkoonyitē
baateey choo sikēn ānku kāroomēch, nteenee ākoo nkicheek choo āwēēsēch. ¹⁹ Yoo
kōōmuytoochi ng'woonin nyēē māmisyook, kōōbēruurook :Yēyiin, kuuyu ōnkētē kiyoo
mākwook. ²⁰ Ara ii, karaamat nee :nyēē mii yoo ōmuytoochinē /kēēbirook kubo
kiyēē miyaat nyēē !kooyey? Yoo kōōmuytoochi ng'woonin kukooyey ng'al chēbo man,
mākōōbēruurook :Yēyiin. ²¹ Ng'aleek chēē wuu chuutēchu :chēē kikuurchook :Yēyiin.
Kinyalil :Yēēsu kubo akweek ānkiikubākooktoowook kāānēētēywoo soorub kuu wōloo
kiyēytooy :inee. ²² Manaayey :inee ng'ōōki āmānāālāt biich. ²³ Ki yoo /kākēēchub,
kimākētū, nto yoo kāng'woonchi kiy, kimēēruutooy biich, nteenee kibākookyine tukul
Yēyiin nyoo itiiilē ng'aleek chēbo manta. ²⁴ Kiiyum :Yēēsu ng'ōōkiswookiyoo ānkuwēeto
ākoy murtooywoontēēt. Kunyoo kimēētākubāwēēch :ng'ōōkisto nteenee kēēyēyē
ng'aleekaab manta. /Kiikiisobēēch kubo ng'woowōōkyii. ²⁵ Kikeekerkeeye kēēchiirēk

† 2:6 Isa. 28:16 2:6 Room. 9:33 † 2:7 Tyēēnwookik 118:22 2:7 Māārō 12:10-11; Yēyuut. 4:11 † 2:8
Isa. 8:14 2:8 Luuka 2:34; Room. 9:33 2:9 Chuy. 19:5-6; Laawī. 19:2; Kiruu. 14:2; Yēyuut. 26:18; 1Tēm. 1:17; 6:15;
Tiitō 2:14; 1Bēt. 2:5; 1:1-2 2:10 Osee. 2:23; Room. 9:25 2:11 Room. 13:14; Kala. 5:16-21; Ibu. 13:14; 1Bēt. 1:1,
17 2:12 Mat. 5:16 2:14 Room. 13:1 2:15 1Bēt. 3:16 2:16 Yoowa. 8:32; Room. 6:22; 7:6; 8:2; Kala. 5:13
2:17 Kāālēw. 24:21; Māārō 12:17; Filib. 2:12; 1Bēt. 1:22 2:20 1Bēt. 5:12 2:20 1Bēt. 4:14 2:21 Ēfēēs. 6:5-8
2:21 Mat. 10:38-39; Filib. 2:5; 1Bēt. 3:18 2:22 Yoowa. 8:46; Ibu. 4:15 2:23 Isa. 53:7; Māārō 14:48-49, 65; 15:5,
16-20; 1Bēt. 3:9 2:24 Isa. 53:5; Room. 6:10-11; Kolos. 2:4

chēē kikiikubootyo, nteenee kōōkukētweēch raat keekwaa wōlēē mii :ākiintēēt nyēē riibēēch.

3

Kōōywēyē :koorko saanteenyii

¹ Māchāktōōs :nkakweek kooruuk ōywēyē saanikwook, si yoo maneekaasee keyy :icheek ng'ālyoontēetaab Yēyiin, mākuyis icheek :ātēbuutēkwook choo kāroomēch kookaasee keyy Yēyiin nyēē mānōōtwēkyi ng'ālyoo. ² Yēyāktōōs kuu nyooto kuuyu makukasee ātēbuutēkwook āk wōlēē ōywēytooy Yēyiin.

³ -Mōōmoong'tēē keyy tukuuk chēē yēyook ōkāroorāniitu kuu: ōyēytooy buutēkwook, ōloochē sinkiliinēk nto sirook chēē kāroorān. ⁴ Cheebyoosya nyoo baybay ānkōōntusoot kutookunēē wōlēē wuu :kāroorāninto nyēē iboorunēē keyy soboonnyii nyoo bo āriit. Karaaranataani mābēku :nyēē chāmē :Yēyiin miisin. ⁵ Kiikāroorānēē keyy :koorkoo chēē tiliilēch choo kibo taay choo kiimoong'tēē keyy Yēyiin soboon nyēē wuu nyooto. Kiiywēyē saanikwaa, ⁶ kuu yoo kiiywēyē :Saara Abraam kukuurē kule mokoryoontēenyii. Ōyēku :akweek tibikaab Saara, yoo ōyēyē ng'aleek chēē kāroomēch nyēē mākooy ōmuyēē saanikwook.

Kucham :saannyya koorkēenyii

⁷ Nto akweek saanik, ōbuurtooy chēēbyōōsōōkwook ām kēēlto nyēē intusoot ānkōōchāmē, ōnkētē kule biich :icheek chēē ānyoosēch, kuuyu mākutuwēnook :Yēyiin akweek tukwaay ōnyōōru soboonto nyēē lēēl. Ōyēyē kuu nyooto simakerekta :kiy soowuutēkwook.

-Mooyaaktee miyootyēēt ake ake

⁸ Māchāktōōs nanyuun ōkāsyiintōōsii :tukul ānkōōriirēē keyy. Ōchoomtōōsii, ōkāsyinē keyy kiisayta ānkōōyibē keyy ng'wēny. ⁹ -Mooyaaktee miyootyo, miyootyo -āmōōnchuruuriisyē yoo /kākiinchuruurook. Nteenee ōsoomchinē bērrur biiko choo yēwook kiy nyēē miyaat, kuuyu mākwook :Yēyiin kule ōyēyē kuu nyooto sōōnyōōru bērrur. ¹⁰ Mwooyē :siruutēk kule,

“Chii nyoo māchē kuminy ām ng'erekweek,
ākoy kooliloon,

kutayee keyy kuwiirunootē ng'al chēē āwēēsēch
ankusaan kung'ālōolootē ng'al chēbo lembech.

¹¹ Kusatee keyy rōkōs ankuyey ng'al chēē kāroomēch
ānkōōnēmchi kōōbuur ām kēēlto nyēē yibu kaalyeet.

¹² Yēbchinē yiit :Yēyiin biiko choo kāroomēch,
ānkukāsyinē riirikwaa.

Nteenee ituukyine batay kibrōkōsiis.”†

Nyalilta kubo kiyēē ōyēyē nyēē karaam

¹³ Ara mii :chii nyēē ing'woonchinē biiko chēē kayey ng'al chēē kāroomēch? ¹⁴ Yoo koonyalil kubo kiyēē karaam nyēē kooyey, ōnyōōru bērrur. -Mōōnyōkōriitu nto kwaa-maak :ng'uusng'uus. ¹⁵ Ōywēyē Kiriistō nyoo Mokoryoontēēng'woong'. Māchāktōōs ōchōbootiin ākookoy sōōtinyē kiy nyēē ōmuuchē ōwālchi chii ake tukul nyēē kateebeenaak ng'ālyoo kurubta keyy kiyēē ōkēnēē keyy. ¹⁶ Nteenee ōyibē keyy ng'wēny ānkōōkoonyitiisyē. Ōbuurē nyēē chuulootiin :kāāsōōtēywēēkwook, sukuchōlyo :choo ng'ālōolēēnook nyēē miyaat kubo kāroomnyēēt nyoo ōyēyē ōbooyē Kiriistō. ¹⁷ Ōnkēt kule kaykay /kiinyaliilaak yoo kooyey kiyēē karaam yoo ākoo chamateetaab Yēyiin, kusiir yoo kooyey kiyēē miyaat. ¹⁸ Ānkoo kichurtaat :Kāārārōokiintēēt, kime kubo

2:25 Isa. 53:6; Cherem. 50:6; Ēsēk. 34:5-6, 16; Yoowa. 10:11 3:1 1Kōōr. 7:16 3:3 1Tēm. 2:9 3:6 Ēfēēs.
5:22-24 3:7 Ēfēēs. 5:25-33; 1Tēm. 2:8 3:8 Ēfēēs. 4:2-3; Filib. 2:2-3; 1Bēt. 1:22 3:9 Room. 12:17; 1Bēt. 2:23
† 3:12 Tyēēnwookik 34:12-16 3:12 Yāāk. 1:26 3:13 Room. 13:3; Tiitō 2:14 3:14 1Bēt. 4:14-16 3:15
Kolos. 4:5-6; 1Bēt. 1:3-5 3:16 1Bēt. 2:15

biiko chēē mā churtootiin sukōōnkēt :bichoo Yēyiin. Kime meet akeenke kubo ng'ōōkiswookikaab biiko tukul. /Kikeebakach bōōrnyii /ānkiikoochi soboontaab tāmirmiryēēt. ¹⁹ Nto yityo, wokwoomchi lōkōōywēk tāmirmirook ām *kāābkwoombiich. ²⁰ Ki tāmirmirook :chuutēchu chēbo biiko choo kimānāakoonyit Yēyiin yoo /kikiikoochinē bārooyinto nyēē wōō kule kuweek kutēēchē :Noowa mwēēnkēēt. /Kiikiiraraach biiko chēē ng'ēri choo kimii mwēēnkoonoo ām taambiliilyeet. Ki sisiit :bichooto baateey. ²¹ Kyoorōōru :kiyēē kibuntēē :bichoo ām mwēēng' bātisaniiisyēēt kuuyu nyōōru :biiko kaararaacheet bēsyōōsyēchu kubuntēē bēēko ām batisaneet. -Mēēwuunē :batisaneet sumtaab bōōrto nyēbo chii, nteenee bo kule kōōnkēt :chii tilyaanateenyii āk Yēyiin. Yēyāktōōs kuu nyooto yoo iyēnchinē :chiito kule kiing'eeetee :Yēyiin Yēēsu Kiriistō meet. ²² Kiikuwo :Yēēsu Kaab Yēyiin ānkumii āwutaab taay nyēbo Yēyiin kubāytooy malayikaanik tukul, choo bāytooyiisyē āk choo bo kāāmuukēywēk.

4

Ōbuurē kuu wōloo māktooy :Yēyiin

¹ Kinyalil :Kāārārōokiintēēt. Kunyoo, oyeyte keyy :nkakweek ōnyālilchē, kuuyu chiito nyoo kaakuchamta keyy kunyalil kaakusatee keyy ng'ōōkisto. ² Mēētākōōwoonkyinē :chiichoo soboonnyii tukul kurubē muchastaab biikaab kōōrooni, nteenee ibuurē kuu wōloo māktooy :Yēyiin. ³ Kyōōbootyi bēsyōōsyēk chēē chaang' ōyēyē kuu wōloo yēytooy :biiko choo -mēēnkētē Yēyiin. Kyōōyēyē sikornateet, kyōōrubē muchas, kyōōbōōkiitōōsii, kyōōchuultōōsii sookwoonuut ānkōōkutunkynē āynātōōs. ⁴ Ilātē :chōōrōōnuutēkwook choo kibo kēny yoo -mōōlumchinē ng'ōōkisng'waa nto yooto nanyuun, kung'ōōmook. ⁵ Mākūrār :chii ake tukul ām bichoo ng'alekyii nkit ām taayeetaab Yēyiin, nyoo itilchinē ng'aleek biiko choo sobchootiin āk choo kiikubēk. ⁶ Kiyooto :nyēē kiyey /kyoomchi lōkōōywēk chēē kāroomēch biiko choo kiikubēk, si ānkoo kibēk :icheek, kunyōōru soboontaab tāmirmiryēēt ām wōlēē mii :Yēyiin.

Ōyēyiisyēē rōōbēywēēkaab Tāmirmiryēēt ām kēēlto nyēē karaam

⁷ Kāākulēēkitiit :tabantaab kiy ake tukul. Kunyoo ōriib keyy sōōnēmchinē keyy saayeet ām mooyēēt akeenke. ⁸ Kiito nanyuun nyēē miitē ku ōchoomnyē miisin kuuyu yibu :chamateet nyoooyeetaab kaat kubo ng'ōōkiswookik chēē tēērchiin.* ⁹ Ōtoochē keyy ām kēēlto nyēē -mōōng'unyng'uunyē.

¹⁰ Kiikōōkoochi :Yēyiin chii ake tukul ām akweek rōōbēywoontēētaab Tāmirmiryēēt nyēē makerkey āk nyēbo ake, sōōyētyēēchinē biiko alak. Kunyi, mächāktōōs kuyēyiisyēē :chii rōōbēywoontēēnyii ām kēēlto nyēē karaam. ¹¹ Yoo ng'āloolē :chii, kumāchē kung'ālooltoochinē Yēyiin, nto nyoo yēētyēēchinē chuut, kumāchāktōōs kōōnkētē kule Yēyiin :nyēē kōōnu kāāmuukēywēk. Yoo /kakeeyey kuu nyooto, /kiikaasta Yēyiin ām tukuuk tukul kubununēē Yēēsu Kiriistō. Kutōōriit :inee ānkubāytooyiis ākookoy. Kuwuuyiit nyooto.

Ōyōōtu kuuyu ōkoosēē keyy Kiriistō

¹² Lēyyē chōōrōōnuutēkyuu, -mōōlātē yoo /kākiibuuntēēnook maataab tyēmuutēk. -Mookas yooto kuu kiy nyēē lēēl nyēē kayeyakay ām wōlēē ōmiitē. ¹³ Nteenee ōng'ērēkiisyē, kuuyu ōmiitē ōnyālilē ākoo Kāārārōokiintēēt, sōōnyōōru ng'erekweek chēē chaang' bēsyoonoo mākutook :wōōyinnnyii. ¹⁴ Yoo /kākiinchuruurook, kuuyu

3:18 Yēyuut. 3:14; Room. 5:6-8; Ibu. 7:27; 1Bēt. 2:21 3:19 1Bēt. 4:6 3:20 Toowu. 6:5-22; 2Bēt. 2:5 3:21 Yēyuut. 22:16; Room. 6:3-4; Ēfēēs. 5:26 3:22 Yēyuut. 1:9; Ēfēēs. 1:21; Ibu. 4:14; Mat. 28:18 4:1 2Kōōr. 4:10
4:2 1Bēt. 2:21 4:3 Kala. 5:19-21; Ēfēēs. 2:3; Tiitō 3:3 4:5 Yēyuut. 10:42 4:6 1Bēt. 3:19 4:7 1Kōōr. 7:29,
31; 10:11; Yāāk. 5:8; 1Yoowa. 2:18 * 4:8 Yoo kāmwooy :Yuutayeeek kule. "/Kiiyēēn ng'ōōkiswookik" kōōbooru kule,
"/Kēēmēto ng'ōōkiswookik." Kas Tyēēnwookik 32:1 āk 85:2. 4:8 Yāāk. 5:20; 1Bēt. 1:22 4:9 Ibu. 13:2 4:10
Room. 12:4-8; 1Kōōr. 12:4-11 4:11 Room. 12:7; 1Kōōr. 10:31; 12:8 4:12 1Bēt. 1:6-7 4:13 Room. 5:2; 2Kōōr.
4:10; 1Bēt. 5:1

ōkoosēē keey Kiriistō, ōyib kule ōbēruurootiin miisin kuuyu ōboontē keey Tāmir-miryēētaab Yēyiin nyoo bo kwōng'uut. ¹⁵ -Mookany kung'woonchook kuu wōloo ng'woonchintooy chii nyēē kārumiis, nyēē kächōōrso, nyēē yēyē ng'al chēē miyootēch, nto mbo nyoo iwutootēē keey ng'aleekaab biiko alak. ¹⁶ Yoo kōōyōōtu kuuyu ōrubē Kiriistō, -mōōmuyēē, nteenee ōbirchi Yēyiin kōōnkōy, kuuyu ōbooyē Kiriistō. ¹⁷ Kaakuyit :bēsyeēt nyēē /mākiitiilchi biich ng'aleek ānku +/mākēētoowunēē biikaab Kiriistō. Ara, yoo kātōowunēēnēēch keey :ng'aleek ii, mākuwuuyiit nee ām wōlēē mii :choo -mēēyēnchinē lōkōōywēk chēē kāroomēch? ¹⁸ Kuu yoo mwooyē :siruuṭēk kule, “Yoo wuuyiityinē biiko choo kāroomēch /kiiraraach, kuwuuyiityinē sōō, nyēē tyaa kibrōkōsiis?”† ¹⁹ Kunyoo, māchāktōōs biiko choo /kakiinyaliil kuu wōloo māktooy :Yēyiin, kukiilchi Yēyiin nyoo /kiikoosēē keey ankutas taay kuyēyē ng'aleek chēē kāroomēch.

5

Kuriibē :booyik biikaab Kiriistō nyēē karaam

¹ Lēyyē, booyikaab biikaab Kiriistō, anii :akeenke ām akweek. Kyaakas wōlēē kinyalilta :Kāārārōokiintēēt ānku +/mākēērōōbwoo nkani wōōyinto kōōyiyin iyēēwu :inee. ² Oake kēēchiirēk choo kiikukōōnook :Yēyiin. -Mōōriibē wuu nyēē /kākēēkērchook koong', nteenee ōnēmchinē keey kuu yoo mächē :Yēyiin. -Mookany kutoortaak :muchastaab beesaan, nteenee ocham ōyēchi Yēyiin yiisyēēt. ³ -Mōōruruunyē biiko choo /kikēēkōōnook ōriib, nteenee ōyēyē kiyēē karaam sukukāsēēnook :bichoo. ⁴ Nto yoo kächō :Ākiintēēt nyoo wōō, +/mākēētuwēnēēnook kiy nyēē wōō nyēē wēētii ākookoy.

Ōyibē keey ng'wēny ānkōōkiilchinē Yēyiin

⁵ Mächāktōōs akweek āybēēriik ōkoonyitē booyik. Ōyibē keey :tukul ng'wēny, kuuyu mwooyē :siruuṭēkaab Yēyiin kule, “-Mēēriiku :Yēyiin nyoo ng'āsē keey, nteenee ibēruurē nyoo yibē keey ng'wēny.”† ⁶ Yoo kōōyib keey ng'wēny ām wōlēē mii :Yēyiintēētaab kāāmuukēy, mākōōtōrōōrook yoo kayit :bēsyeēnyii. ⁷ Ōbākookyi muyātēēng'woong' tukul Yēyiin, kuuyu riibook.

⁸ Ōriib keey ānkōōkāsū! Miitē :Kibrōkōsyooontēēt nyoo buunyoontēēng'woong' kuwooliinkēnootē ānkōōriiriyooteē kuu ng'ētuny kuchēēng'ē chii nyēē keereem kubēk. ⁹ Ōkiilchinē ōkoosēē keey Yēyiin sookerekte buunyoontoonoo. Ōnkētē kule miitē mbo :tuubchōōsyēkwook ām kōōrēēt tukul kubuntēē nyalilta nyēē wuu nyiitēnyii. ¹⁰ Yoo /kakiing'woonchook bēsyoōs chēē ng'ēri, mākōōtitirook :Yēyiin nyoo chāmook ānku nyoo kiikukuurchook wōōyinyii nyēbo ākookoy ām Kiriistō sōōkiil ānkōōkimkimiitu. ¹¹ Kubāytooyiis :inee ākookoy. Kuwuuyiit nyooto.

Kāā-āmiisēēt

¹² Ayookwook lōkōōywēchu ng'ēri kāsirwoō :Siila, ng'eetaabiya nyēē ākoosēē keey. Āmächē ātitirook āmwoowook kule ōkiilchi chamateetaab Yēyiin nyoo bo manta nyoo mächāktōōs ōyooong'unēē.

¹³ Isubooyook :biikaab Kiriistō ām Bābulōōn* choo /kikeekwey kuu akweek ānkōōsubooyook :nkinee Māārkoō nyoo kyaayey kuyēk wērinnyuu. ¹⁴ Otorooch keey :tukul ām chamateet.

Ōbuurtē :biikaab Kiriistō tukul kaalyeet.

4:14 Mat. 5:10-12; 1Bēt. 2:20; 3:14 4:16 2Tēm. 1:8 4:17 Cherem. 25:29; 2Tēēs. 1:8 † 4:18 Kāālēw. 11:31
5:2 Yoowa. 21:15-17; 1Tēm. 6:5 5:3 Mat. 20:25-28; 1Kōōr. 4:16; 2Kōōr. 1:24; 1Tēm. 4:12 5:4 1Kōōr. 9:24-25;
1Bēt. 1:4 † 5:5 Kāālēw. 3:34 5:5 Ēfēēs. 5:21; Yāāk. 4:6 5:6 Yāāk. 4:10 5:7 Tyēēn. 37:5; 55:22; Filib. 4:6
5:8 2Kōōr. 2:11; 1Tēēs. 5:5-8 5:9 Ēfēēs. 6:11-12; Yāāk. 4:7 5:10 2Tēēs. 2:17 5:12 Yēyuut. 15:22; 1Tēēs. 1:1
* 5:13 Kiiyēēlēē :kaaynaani bo Bābulōōn nyoo bo Rooma. 5:13 Yēyuut. 12:12

Barweetaab Āyēeng' nyēbo Bētērō

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēesirē āk wōlēē /kikēesirēē: Kisirē :Bētērō barwaani kumiitē kiriinkēetaab Rooma ām kēnyiiitaab 67 nto 68 KK, kukāakung'ēt :bēsyōōs chēē ng'eri / keebakach. Kutakurataat :Bētērō kukānyē /keebakach, koosoot yoo kimwoochinē :Yēesu kule mēēbērē mākōōlil :inee (kas kur. 1:14 āk Yoowaana 21:18-19).

Kiyēē āmu āk nyēē ibooru: /Kēētākyinē barwaani biikaab Kiriistō /kēēmwoochinē kule kuriibēē keey wōlēē mii :kānēētikaab lembech āk ng'aleekaab miyootyo nyēē yibu :kānēētutuutēchoo. Iboorchinē bichoo bo Kiriistō kule bo koomānuut kukiilchi :chii kānēētutuutēkaab manta kurubta keey Yēyiin āk Kiriistō, kuu yoo kyoomchinē icheek :lēbkēyik choo kiboontotē keey Yēesu. Māchāmchiintōōs :Bētērō āk kāāsōōtēywēēkaab biiko alak choo mwooyē kule -mēyēēwu :Kiriistō. Mwooyē :Bētērō kule yitu 'bēsyēetaab Mokoryoontēēt', nteenee tākōōkēniisyē :Yēyiin kuuyu tinyē muytaayeet āmāmākyinē chii meet. Yoo /kākēēlē 'bēsyēetaab Mokoryoontēēt' ām wōlēē wuunto ām yuutēyu, kōōbooru kule bēsyēēt nyēē iwutēē keey :Yēyiin ām kēēlto nyēbo kwōng'uut ng'aleekaab biiko. Irābchinē bēsyēēt nyoo itiiilchinēē biich :Yēyiin ng'aleek ānkōōmuuchē kōōboor chōōnēetaab Yēesu. Kuu wōliitēnyi kāstooy :Bētērō, ikiimchinē nanyuun biiko choo kāsē ng'aleek chēē mii barwaani kuminyē ām kēēlto nyēē kiikōōwoonkyi kāāsōōtēywēēkwaa Yēyiin ānkumuytoochinē nyāliluutēkwaa yooto kukānyoonu ām mooyēēt akeenke chōōnēetaab Yēesu nyēbo āyēeng'.

Kyoorōōr keey :Bētērō ānkumākyi biiko bērrur

¹ Anii Simōōni Bētērō nyoo āyēchinē Yēesu Kiriistō yiisyēēt ānkāyēku *lēbkēyiyintēenyii. Āsirwook akweek choo kōōkēenyōōru :tukul kāāyēnchinooyēēt nyēbo kwōng'uut ankeechurte ām taayeetaab Yēyiin kubununēē Yēesu Kiriistō. Inee :Kāārārōokiintēenyoo ānku Yēyiintēenyoo.

² Kōōbēruurook :Yēyiin miisin ōnyōōru kaalyeet yooto tukul ōtāsē taay ōnkētē inee āk Yēesu Mokoryoontēenyoo.

Ōkimkimiitu ām kiirnātēetaab Kiriistō

³ Kikōōnēēch :Yēyiin ām kāāmuukēywēēkyii kiy ake tukul nyēē yēyēēch kēēmīny kuu wōloo māktooy :inee. Yēyāktōōs kuu nyooto yoo kēētāsē taay kiinkētē inee. Kiikukuurēēch sukuroōbwēēch wōōyinnyii āk karaamateenyii. ⁴ Yoo kayey :Yēyiin kuu nyooto, kukaakooyiich tukuuk chēbo kwōng'uut choo kikuurtoowēēch. Yooto, +mākēenyōōru soboontaab Tāmirmiryēenyii ankeechililee rōkōostaab kōōrooni nyoo yibu :muchasta nyēē miyaat. ⁵ Kunyi, osyeem wōlēē ōmuuktooy okas kule katas taay :kaakaaseeng'woong'. Otasee kaakaaseet ātēbuutēk chēē kāroomēch ankootasee ātēbuutēchoo kiirnātēēt. ⁶ Otasee kiirnātoonoo riibēetaab keey ankootasee riibēetaab keey muytaayeet. Otasee muytaayeet kāāburto nyēē māchē Yēyiin ⁷ ankootasee kāāburoo chamateetaab biich chēē tuubcho. Yoo kooyey kuu nyooto, +mōōbuurē ām chamateetaab Yēyiin.

⁸ Yoo ōboontē ng'aleechu kuyem, ōyēchinē Yēyiin yiisyēēt nyēē karaam miisin ānkōōkimkimiitu ām kiirnātēetaab Mokoryoontēenyoo Yēesu Kiriistō. ⁹ Nteenee yoo -mōōboontē, ōkōryootiin āmōōnkētē kiyēē mākwook :Yēyiin ānkyōōwuutyēē kule /kiki-iwuuntoowook ng'ōōkiswookikwook. ¹⁰ Kunyoo, lēyyē, mbo ng'eetaabiya, osyeem wōlēē ōmuuktooy ōyēyē kiyēē ibooru kule kiikukweyaak :Yēyiin ōyēku cheechii. Yoo kooyey

kuu nyooto, -mōōbootōōsii, ¹¹ anku +/makeetoroochaak ōwut Kaab Mokoryoontēnyoo Yēesu Kiriistō nyoo Kāārārōokiintēt wōlēē +mābōōminy ākookoy.

Kiikeekas wōōyintaab Kiriistō

¹² +Māāsōōtwook kwaak ng'aleechaata, ānkoo kyōōnkēt sinee ānkyōōkiilchi ng'ālyoontēetaab man nyoo kyōōnyōōru. ¹³ Ākāsē kule karaam āboorwook ng'aleechuutēchu, yoo tāāsobē, ¹⁴ kuuyu ānkētē kule āmiitē wāāmēē kuu yoo kiiboorwook :Mokoryoontēnyoo Yēesu Kiriistō. ¹⁵ +Maasyeem wōlēē āmuuktooy āboorwook ng'aleechu sōōsōōtē ām bēsyōōsyēk tukul yoo kāmāāmiitē kōōrēēt.

¹⁶ Yoo kikēēmwoowook kule mākōōyēēw :Mokoryoontēnyoo Yēesu Kiriistō ām kāmūukēywēēkaab Yēyiin, mēēbērē kikēēmwoowunēē tyoonkōōchoy chēbo ng'oomnān, nteenee kiikeekasee :acheek wōōyinnyii koonyekyoo. ¹⁷⁻¹⁸ Kiikeekas :acheek kuutiit nyēē kichōōnēē barak yoo kikēēmiitē āk inee lekemaanaa kitookunēē :Yēyiin. Kiitōrōōr :Yēyiin inee ānkōōkoochi wōōyinto kumwooyē kule, “Inyiing' lakwanyuu nyēē āchāmē ānkāāng'ērēkyinē.”†

Onam ng'aleekaab wōōrkooyikaab Yēyiin

¹⁹ Kunyoo, /kikiititiir ng'aleek choo kimwooyē *:wōōrkooyikaab Yēyiin. Karaam miisin ōyēbchinē yiit wōōrkooyichu bo Yēyiin kuuyu kerkey :lōkōōywēkwaa taariit nyoo lāyē kwēēmooy ākoy bēsyoonoo mākōōrir :kōōrēēt kutook :toboyaanteet* kōōluuchook akweek. ²⁰ Nto miisin, mächē ōnkētē kule kimāwōōrkooyēnēē key :wōōrkooyikaab Yēyiin, ²¹ nteenee kiiboorchinē :Tāmirmiryēetaab Yēyiin kumwoowu ng'aleekaab Yēyiin.

2

Kāānēētik choo bo ng'wiiynan

¹ Kitook kēny :wōōrkooyikaab lembech ām wōlēē mii :biikaab Yēyiin, nto ām kēēlto nyēē wuu nyooto mākuwōōnchook :kāānēētikaab lembech. Mākuwoow key kukwoontooy kāānēētēywēēk chēē mābo man. Iburyēētē biich :kāānēētēywēēchoo ānkutāyē mbo :icheek Mokoryoontēēt nyoo kiwālāng'wēēch. Nteenee yoo kayit :tabanta, kuburyētōōs :kāānēētichoo areet akeenke. ² Makurub :biiko chēē chaang' ng'ōōkiswookikaab kāānēētichoo ankuyey /keeng'alaalee nyēē miyaat kēēltaab manta. ³ Mākōōchuutunēēnook :kāānēētichu mētēwoy tyoonkōōchoy chēē itonyē buch kumächē chēēbkiisyoong'. Kiisimkuchōb key :Yēyiin kēny kooruusta bichoo ankiikuyeyta key :kāāmukuusiintēt.

⁴ Manaasaayee :Yēyiin malayikaanik choo kiyēyē ng'ōōkisto, nteenee kiwiirchi kāābkwōōmbiich wōloo tuuy ānkurātōōtiin ām nyōrōōrōōnik kukānyē bēsyēēt nyēē +/mābokiitiilchinēē ng'aleek.

⁵ Manaasaayee :Yēyiin kōōrēēt nyoo kibo kēny, nteenee kitōōrchi taambiliilyeet koowaang'ta kibrōkōōsiisyēk. Biiko baatey chēē kisār :Yēyiin ku Noowa ākoo biikyii tisab. Inee :nyoo kyoomu lōkōōywēkaab manta.

⁶ Kiimukuusēē maata kiriinkōōsyēkaab Sōtōm āk Komoora sukuyēk kāānēētēywoō ām wōlēē mii :biiko choo mārūbē ng'aleekyii. ⁷ Kisār yooto :Yēyiin Lōōt nyoo kichurtaat ānkiiyimē :ng'aleekaab biich chēē ki sikoran āmēēywēyē kiruutēk. ⁸ Kiming'iisye :chiichoo āk bichooto ānkikāsē kiyēē kiyēyē :bichoo kwaak. Kiiyimē :ng'ōōkistaab bichoo kāāsōōtēywēkyii chēē ki churtootiin.

⁹ Kunyoo, inkēt :Yēyiin wōlēē sāruntooy biiko choo iyēnchinē inee kung'ēētyēē nyāliluutēk. Inkētē mbo wōlēē riibtooy kibrōkōōsiisyēk choo rātōōtiin ākoy bēsyēēt nyoo

1:11 2Tēm. 4:18; Tiitō 3:6; 2Bēt. 2:20; 3:18 1:14 Yoowa. 21:18-19; 2Kōōr. 5:1 † 1:17-18 Mataayo 17:5; Mārko 9:7; Luuka 9:35 * 1:19 Kaayneet ake ku kubnoonkowut. 1:19 Tyēēn. 119:105; Room. 1:2; 13:12; 1Bēt. 1:10-11 1:21 2Tēm. 3:15-16 2:1 Mat. 7:15; Kala. 1:7-9; 2:4 2:3 1Tēm. 6:5 2:4 1Bēt. 3:19-20 2:5 1Bēt. 3:20; 2Bēt. 3:6 2:6 Toowu. 19:24-25 2:7 Toowu. 19:1-16

/kiitiilchinēē biiko tukul ng'aleek. ¹⁰ Nto chēē +/mākiing'woonchi miisin ku choo rubē ng'aleekaab muchas ānkutāyē /keebayta.

Rēerchinē keey :kānēētichu bo lembech tāmirmirook chēē miyootēch choo kōrōōmēch nyēē mānyōkōriitu kuchubē. ¹¹ Ntēē māchub mbo :malayikaanik choo boonto kāāmuukēy miisin kubiir kānēētichoo tāmirmiroochoo ām taayeetaab Moko-ryoontēt. ¹² Chubē :bichu mbo kiyēē -mēēnkētē. Kerkeey :icheek tyoong'in choo -mēēnkētē kiy. /Kikēyēyē /sikēēnāmē /ānkēēbākāchē kityō. Mākubootyo :bichu kuu tyoong'iichoo. ¹³ +/Mākiing'woonchi bichoo /kēēyookyinēē kiyēē kiyēyē :icheek. Chāmē ng'aleekaab muchas kulebkeey :kōōro. Sōōr :bichu nyēē intosuurē biich ām kaabsaakwa. ¹⁴ Kiikōōwoonkyi :bichoo kāāsōōtēywēēkwaa ng'aleekaab martaayeet āmēēmuunyē kuyēyē ng'ōōkisto. Ibērbēerootē choo kuskusēch kōōsuuchi ng'al chēē miyootēch. Kiikubāw mbo icheek :moorōong'nateet anku +/makiiruusta. ¹⁵ Kiikubakaakta kēēlto nyēē chuulaat ankurub kēēltaab *wōōrkooyoontēt Balaam araab Beyoor nyoo kicham /kiikoochi beesaan sukuyey kiyēē miyaat. ¹⁶ Nteenee kikerekta :sikiryēt solwoontiinyii yoo king'ālōolē kuu chii.

¹⁷ Buch :kānēētichu bo lembech kuu lōōswēk choo kiikutēēnkyo, nto boolik choo iwuyē :yoomat āmā roob. Kiikuchōbchi :Yēyiin bichooto kāābkwōombiich wōlēē kikerakay :mēēnān. ¹⁸ Yēyiisyēē ng'al chēbo ng'wiiynan kōōchuutunēē biiko choo kātākumwēyēē rōkōsto, kōōyēēchi ng'aleekaab muchas kulumchi martaayeet. ¹⁹ Kuurtoochinē :kānēētichoo bichoo rātootiin kule +/makiityaach, nteenee rātootiin :nkicheek ām ng'al chēbo rōkōs chēē yēyootē, kuuyu kiy ake tukul nyoo ibēlē chiito kubāwu :kiyooto chiichoo. ²⁰ Yoo kāākōōnkēt :chiito Mokoryoontēenyoo nyoo Kāārārōokiintēenyoo Yēesu Kiriistō ānkāākumwēyēē ng'ōōkistaab kōōrooni nto yityo kumuutmuutyi keey ng'ōōkiso, kwoorānē. Yooto mākumiyātyi chiichoo miisin kusiir yoo kitākumii mēēnān. ²¹ Kikaykay ām wōlēē mii :inee nto kimānāākōōnkēt kēēltaab manta kusiir kōōnkēt nto yityo kumaasakay kutay ng'ālyoontēetaab Yēyiin nyoo /kikiikoochinē inee. ²² Ibooru :kiyēē yēyaktōōs ām wōlēē mii :chiichoo kule bo man ng'ālyoontōoni /kēēmwooyē kule, “Iyēēchinē :ng'ōōk कांग'uung'taakyii,”† nto “Kooyeey :nkurwēēyit nyoo /kākiuwuun wokoomilmiilee ruurētyēt.”

3

Ōchōb keey kubo bēsyēētaab Mokoryoontēt

¹ Lēyyē, chōōrōōnuutēkyuu, barweetaab āyēēng' :nyiitēnyi āsirwook. Kwāāsirwook bārōōnōōchuutēchu tukwaay ākiimēē kāāsōōtēywēēkwook kuchuulākiiis. ² Amāchē ōsōōtē ng'aleek choo kimwooyē *wōōrkooyikaab Yēyiin kēny ākoo mākuutyēētaab Mokoryoontēt ānku Kāārārōokiintēt nyoo kikōōnook *lēbkeēyikwook.

³ Māchē ōnkētē kāroomin kule ām bēsyōōsyēk chēbo lētuut mākutook :biiko chēē kiikubāw :muchastaab bōōrwoonikwaa. Mākōōnchuruurook :bichoo ⁴ kumwooyē kule, “Kikiikukuurto oob :Yēesu kule mākōōyēēw? Ara mii ānō :inee naas? Nto ii, ntēē tākōōyyoong'oot :kiy ake tukul kuu yooto /kikēyēyē kōōrēēt kung'eeteē bēsyōōsyēkaab mbo kuuko ākoy raat?”

⁵ Kikwētyi buch :bichoo kumwooyē kule kimāyēyē :Yēyiin kēny barak āk ng'wēny kubununēē ng'ālyoontēenyii. Kitookunēē :kōōrēēt bēēko ānkusātyi :Yēyiin bēēko komos sukutook :kōōrēēt ⁶ ānkōōmukuusēē bēēko kōōrēēt bēsyoonoo kibo taambiliilyeet. ⁷ Riibē :Yēyiin barak āk ng'wēny kubuntēē ng'ālyoontōonootonyii ākoy bēsyēēt nyoo /kiimukuusēē maat yoo /kiitiilchinē /ankeemasta biiko choo mābo Yēyiin.

2:9 Mat. 6:13; 1Kōōr. 10:13; Ng'oong'. 3:10 2:14 Mat. 5:28; 1Tēm. 6:5; 2Tēm. 3:6-7 2:15 Kāāyit. 22:7, 17

2:16 Kāāyit. 22:28-33 2:19 Yoowa. 8:34 2:20 Mat. 12:45; Ibu. 6:4-6; 2Bēt. 1:11 2:21 Luuka 12:47-48

† 2:22 Kāālēwēnik 26:11 2:22 Yuuta 4-13 3:3 Yuuta 17-19 3:3 2Tēm. 3:1 3:4 Isa. 5:19; Cherem. 17:15; Ēsēk. 12:22; Mat. 24:27, 48-51 3:5 Toowu. 1:6-9; Ibu. 11:3 3:6 Mat. 24:37-39; 2Bēt. 2:5

⁸ Chōōrōōnuutēkyuu, ōnkēt kule ām wōlēē mii :Yēyiin, kerkeey :bēsyēēt akeenke āk kēnyiisyēk kisyereet akeenke ānku kerkeey :kēnyiisyēk kisyereet akeenke āk bēsyēēt akeenke. ⁹ -Mēēkooyē keey :Yēyiin ām kiyēē kiikukuurto kuu yoo isōōtē :biiko alake. Nteenee muytoohook kuuyu māmāchē kule kubot :chii. Mākyinē biiko tukul kuweeksee ng'ōōkiswookikwaa.

¹⁰ Mākumuung' :bēsyēētaab Mokoryoontēēt kuu chōōriin. Mākubot yooto :wōliin bo barak kōōruumootē ānkumukuus :kookeelik āk araawēt ānkubēk :kōōrēēt kuboonto tukuukyii tukul. ¹¹ Ara yoo +/mākiimukuus tukuuchu tukul ii, kumāchāktōōs ōbuurtē ānō ām soboonwēkwook? Māchāktōōs ōnēmu keey ōtililiitu ānkōōtāboonchi keey Yēyiin. ¹² Ōkānyoonu bēsyoonoo bo Yēyiin ānkōōwuruurē kulēēkitiit. +/Mākiimukuusēē maat wōliin bo barak ānkuchōlyo :kookeelik āk tukuuk alak tukul bēsyoonooto. ¹³ Nteenee kēēkānyē barakuut nyēē lēēl āk kōōrēēt nyēē lēēl nyoo churtaat wōloo kikuurtooy :Yēyiin.

¹⁴ Kunyoo ii, chōōrōōnuutēkyuu, kuu yoo ōmiitē ōkānyoonu bēsyoonooto, māchāktōōs ōsyēēmē wōlēē ōmuuktooy ōbuurē ām soboonto nyēē tiliil si nto yoo ōbēētii taay-eetaab Yēyiin, -mōōtinyē ng'uusng'uusyo. ¹⁵ Ōnkēt kule muytooy :Yēyiin /sikiiraraach biiko. Kisirwook kuu nyooto nkinee :ng'eetaabiya Bāwulō nyoo kēēchāmē kuyēyiisyēē kiirnātēēt nyoo kiikoochinē :Yēyiin. ¹⁶ I-ārōōru :inee ng'aleek chēē wuu chuutēchu ām bārōōnōōkyii tukul. Miitē :ng'aleek alake bārōōnōōkyii chēē mā nyumnyumēch /keekas. Itoomē :maanayiisyek āk choo tākōōwiywiiytōōs ng'aleekyii. Nyēērēē :bichu siruutēkaab Yēyiin alak, ng'ālyoo nyēē makuyey :icheek kubootyō.

¹⁷ Chōōrōōnuutēkyuu, kuu yoo kōsimākāloonwook, ōriib keey, simayeyaak :ng'aleekaab biiko choo mārubē Yēyiin ochabaayte ām kiyēē ōyyoong'unēē. ¹⁸ Otas taay ōtitiir keey ām chamateet āk kiirnātēētaab Yēēsu Kiriistō Mokoryoontēēnyoo nyoo Kāārārookiintēnyoo. Kutōōriit :inee ākookoy. Kuwuuyiit nyooto.

Barweetaab Taayta nyēbo Yoowaana

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē: /Kikēēkuurē kaametiitaab lēbkēēyi-intēēt Yoowaana kule Sālōōmē ānki cheebkaametiitaab Maaryaa nyoo ki kaametiitaab Yēēsu (kas Mataayo 27:56; Māārko 16:1; Yoowaana 19:25). Ki inee, Yāākōbō nyoo ki ng'etaabkaametiitaab Yēēsu āk Bētērō, ām rubiik chuut, :chēē ki lēēkitēē Yēēsu. Kisir :Yoowaana barwaani ankusir subak kitaabuutaab lōkōōywēk chēē kāroomēch āk nyēbo Ng'oong'uutyēēt. Ānkoo manaatwech :bārōōnōōchu kule siriintēēt :ng'oo, tookunoot :wōlēē bēētooy :ng'aleekaab bārōōnōōchuutēchu kule kerkey āk choo bo kitaabuutaab lōkōōywēk chēē kāroomēch kuu wōloo kisirta :Yoowaana kule siriintēēt akeenke :nyēē kisirē tukul. Chāmchiintōōs mbo :booyik choo kisimkunam ng'ālyoontēētaab Yēyiin kule kisirē :Yoowaana tukul. /Kikēēsirē bārōōnōōchu tukul ku sōmōk ām bārōoyinto akeenke nto yooto ku yoo kikiikuriik kumēēchi key :Yoowaana ām kwēēnuutaab kēnyiitaab 85 āk 95 KK. Imuuchē kukisirē :Yoowaana bārōōnōōk āk kitaabuut nyēbo lōkōōywēk chēē kāroomēch kumiitē kiriinkēētaab Ēfēēsō ām Eesya nyoo Mining' (Uturuki) wōlēē kichokōōtēryēēkyi :inee bēsyōōsyēkaab soboonnyii ku kāāntōōyiin nyēē koonyitoot miisin ām biikaab Kiriistō.

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: Kimāchē :Yoowaana ām barwaaninyii kōōkomkoom biiko choo kāsē lōkōōywēkyii, kulēēkitiit :tilyaanateeng'waa āk Yēyiin ānkuchoomnyo :icheek nkit. Mwoochinē mbo subak kule kuriibēē key wōlēē mii :kāānēētuutēk chēbo lembech choo māchāmchiintōōs kule /kikēēsich Yēēsu kuu chii ankume ku chii. /Kēēmwooyē mbo subak kule kiwuu nyēē ki chii :Yēēsu nteenee ki tāmirmiryēēt kubooyiit man. Nto subak, /kēēmwooyē mbo kule king'eetee bōōrnyii nyoo chii /kumānāābokēēkwērtōochi murtooywoontēēt. Tooku mbo subak kule mii :Yoowaana kōōboorchinē biiko kule kuriibēē key ng'oomng'ookik, nto chooto ku kāānēētikaab lembech choo kimwooyootē kule ng'ālyoo nyēbo kwōng'uut yoo tinyē :chiitaab Kiriistō ng'oomnānēēt nyēbo man. Kunyoo kimwooyē :bichoo kule kābo kiyēē kayeyee :chii bōōrto. Kimā ng'ālyoo nyēbo koomānuut yoo kāminy :chii ām soboon nyēē mā chuulaat ānkoo ku chiitaab Kiriistō. Mwooyē :Yoowaana kutook kule ng'wiinyan :ng'aleekaab ng'oomnānēēt choo inēētē :kāānēētikaab lembech. Nteenee chōōnēē :ng'oomnānēēt nyēbo man wōlēē miitē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin. Ibooru :Yoowaana kule ki chii kubooyiit man :lakwataab Yēyiin nyoo wētii kibchuulyo. Ikiimē mbo subak ng'aleekaab chamateet, nyooyeetaab kaat, /kyoomchiin āmit, /kiibēl ng'ōōkisto, kutinyē :chiito manta kule /kiirāroochē, tiliilinto āk soboontaab kibchuulyo.

Ng'ālyoontēētaab soboonto

¹ Ng'ālyoontooni kyoomwook :acheek ku nyēē kimii /kumānāākēētoow kōōrēēt. Kikeekasaanu Ng'ālyoontooni ām yiitiikyoo ankeekasee mbo koonyekyoo, kiirōōtootē ānkēētiinyēē āwunnyēkyoo. Ng'ālyoontooni ku ng'ālyoontēētaab soboonto. ² Kichō :Soboonto. Kiboonto key :Soboonoo āk Baaba Yēyiin. Kōōkōōyookwēēch :Baaba Soboonoo. Kikeekas Soboonooto ānkēēng'ālōolēē. Sobooniitēnyii ku soboontaab kibchuulyo nyēē kyoomwook. ³ Kyoomwook nkakweek kiyēē kookeekas sōōyēku akweek akeenke āk acheek kuu yoo kēēyēku :acheek akeenke āk Baaba ākoo Lakwanyii, Yēēsu Kiriistō. ⁴ Kēēsirwook si yoo koorub ng'aleechu, kuyitita :ng'erekweekwook.

Māchāktōōs kēēbēēsyētootēē lēbkēēyyēēt

⁵ Lōkōōywēk chēē kookeekas kukwaanee wōlēē mii :Yēesu chu kēēmiitē kēēmwoowok ku kule, lēbkēēyyēēt :Yēyiin. Māmii :mēēnān wōlēē mii :Yēyiin. ⁶ Yoo kēēyēyē keye kule kēēyēku akeenke āk Yēyiin ānkutākēēbēēsyētootēē mēēnān, kēēmiitē kiibērbēēriisyē āmākēērubē ng'aleekaab manta. ⁷ Nteenee yoo kēēbēēsyētootēē lēbkēēyyēēt, kuu yoo mii :Yēyiin lēbkēēyyēēt, kēēyēku kiito akeenke ānkōōwuuntoowēēch :korotikaab Yēesu ng'ōōki ake tukul.

⁸ Yoo yibē keye :chii kule māyēyē ng'ōōki ake tukul, kōōbērbēērē keye :nyoo anku manaanam ng'ālyoontēētaab manta. ⁹ Nto yoo kāchāmchiin :chii kule kiikuyey ng'ōōki, kunyōōchinē :Yēyiin kaat ānkōōtiliilē ām tukuuk tukul choo māchurtootiin, kuuyu churtaat :Yēyiin /ānkiikoosēē keye. ¹⁰ Nto yoo yibē keye :chii kule manaayey ng'ōōki ake tukul, kumiitē kumwooyē kule ng'wiin :Yēyiin amanaanam ng'ālyoontēēnyii.

2

¹ Biikyuu choo āchāmē, āsirwook ng'aleechu simōōchoolwookēn. Nto yoo kāchoolwookēn :chii, kung'ālooltoowēēch :chiito ake nyēē ming'tooy keye Baaba. Nyooto ku Yēesu Kiriistō nyoo churtaat. ² Kiikooyto :Yēesu soboonnyii sukoomuuch :Yēyiin kunyōōwēēch kaat ām choolwookātēēnyoo. Mēēbērē choolwookātēēnyoo acheek baateey, nteenee choolwookātēētaab chii ake tukul.

Māchāktōōs kēērubē kiyēē mwooyē :Yēyiin

³ Yoo sikiinkēt man kule kēēbooyē Yēyiin, ku yoo kēērubē kiyēē mwooyē. ⁴ Chii nyoo mwooyē kule, “Ābooyē :anii Yēyiin,” āmēēbērē yēyē kiyēē mākyinē :Yēyiin ku ng'wiin :chiichoo āmāboonto manta. ⁵ Nteenee chii nyoo karub ng'ālyoontēētaab Yēyiin kukaakucham :chiichoo Yēyiin kuchurta. Kēēliitēnyii :nyēē iboorwēēch kule kēēyēku akeenke āk Yēyiin. ⁶ Chii ake tukul nyoo mwooyē kule kiikunoomnyo āk Yēyiin kumāchāktōōs kōōbuurē kuu wōloo kiibuurtooy :Yēesu.

Māchāktōōs kēēchoomtōōsii

⁷ Chōōrōōnuutēkyuu choo āchāmē, mākuutyēēt nyēē āmiitē āsirwook kumēēbērē nyēē lēēl, nteenee bo :mākuutyooni kēny ānku nyoo kyookasaanu. ⁸ Nteenee, mii :kiy nyēē lēēl mākuutyooni nyēē āmiitē wāāsirwook. Imuuchē keekaaman mākuutyooni kuu wōloo kiyēytooy :Yēesu, kuuyu mii kubotē :mēēnānēēt ānkumii kutooku :lēbkēēyyēēt nyēbo man. ⁹ Chii ake tukul nyoo yibē keye kule mii lēbkēēyyēēt, ānkuwēchē ng'eetaabkaamet, tākumii :nyoo mēēnān. ¹⁰ Nto nyoo chāmē ng'eetaabkaamet, kumii :nyoo lēbkēēyyēēt āmāyēyē biiko kuchuunnyēē Yēyiin. ¹¹ Nteenee, nyoo wēchē ng'eetaabkaamet, kumii :nyoo mēēnān ānkuwēēsyētootē kibtuuy ma. -Mēēnkētē wōlēē wēētii, kuuyu kaker :mēēnānēēt koonyekyii.

-Mōōchāmē tukuukaab kōōrooni

¹² Āsirwook akweek lēēkōōk kuuyu kōōkunyōōwook :Yēyiin kaat ām ng'ōōkiswookikwook, kubununēē kaayneetaab Yēesu.

¹³ Āsirwook akweek booyik kuuyu ōnkētē Yēesu nyoo kimii /kumānāākēētoow kōōrēēt.

Āsirwook akweek āybēēriik kuuyu kyōōsyēēntē Kibrōkōsyoontēēt.

Kāāsirwook akweek, lēēkōōk, kuuyu ōnkētē Baaba.

¹⁴ Kāāsirwook akweek, booyik kuuyu ōnkētē Yēesu nyoo kimii /kumānāākēētoow kōōrēēt.

Kāāsirwook akweek āybēēriik kuuyu ōkichootiin ankyoonam ng'ālyoontēētaab Yēyiin ānkyōōsyēēntē Kibrōkōsyoontēēt.

¹⁵ Biikyuu, -moocham tukuukaab kōōrooni. Chii ake tukul nyoo yēētyinē keey tukuuchu, kumāchāmē :nyoo Baaba. ¹⁶ Mākwoonēē :tukuuchoo wōlēē mii :Baaba, nteenee bo kōōrooni. Tukuuchoo ku muchastaab bōōrto, kiyēē chōōrōkyinē :koonyekuuk ākoo mēēnātēēt. ¹⁷ Bēku :kōōrooni āk muchas nyēbo keel ake tukul, nteenee, chii nyoo yēyē kuu wōloo māktooy :Yēyiin, kuboonto :nyoo *soboontaab kibchuulyo ākookoy.

Ōriibēē keey biiko choo kwiilē Kiriistō

¹⁸ Biikyuu, bēsyōōsyēk :chu chēbo tiing'āt. Ābērē kyookas kule mākuchō :Kwiili-intēētaab *Kiriistō nyēē wōō. Mii :biiko wōlēē wōō mbo kuunyitēny kukwiilē Kiriistō. Ng'ālyoontooniitēny :nyēē kiinkētēē kule bēsyōōsyēk :chuutēchu chēbo tiing'āt.

¹⁹ Kiibetyeenyee keey :bichoo wōlēē kēēmiitē ānkubēēchi keey. Nteenee ākoo kimā chēēchoo man :bichoo kuuyu nto ki chēēchoo, nto mēēbērē kibākooktēēch. Nteenee, kiiboowēēch :wōlēē kibeeta kule kimāmii mbo :akeenke ām bichooto nyēē ki nyēenyoo.

²⁰ Nteenee kiikung'aabeenaak akweek :Yēēsu Tāmirmiryēēt ānkōōsēwunootiin :tukul.

²¹ Mēēbērē āmiitē āsirwook kuuyu -mōōnkētē manta, nteenee āsirwook kuuyu ōnkētē. Nto subak ōnkētē kule māmii :ng'ālyoo nyēbo ng'wiinyan nyēē chōōnēē manta.

²² Ng'wiintēēt ku ng'oo? Ng'wiintēēt ku nyoo mwooyē kule mā Kāārārōokiintēēt :Yēēsu nyoo kiiyooku :Yēyiin. Kwiiliintēētaab Kiriistō :nyoo nyēē tāyē Baaba āk Lakwanyii.

²³ Chiito :nyēē tāyē Leekweet kukaakutay nkinee Kwaan. Nto nyoo chāmē Leekweet kuchāmē nkinee Kwaan.

²⁴ Māchāktōōs okas kule koonamte mēt kiyēē kyookasaanu kuchakee kēny. Yoo koonamte mēt, +mōōtēbunēē komostaab Leekweet āk Baaba. ²⁵ *Soboontaab kibchuulyo :nyitēny nyoo /kikēēkuurtoowēēch.

²⁶ Āmiitē āsirwook ng'aleechu kurubta keey biiko choo syēēmē kule kukentaak.

²⁷ Nteenee kyōōnyōōru :akweek Tāmirmiryoonoo king'oobēēnook :Yēēsu. Yoo miitē :Tāmirmiryēēt āriing'woong', mēēbērē ōtiyēē keey kāānēētēywēēkaab biich buch. Nteenee nyēē inēetook kurubta keey āk kiy ake tukul nyēē yēmāktōōs, ku Tāmirmiryēēt. Inee :nyoo manta āmāng'wiinyānē. Kunyoo, orub kāānēētēywēēkaab Tāmirmiryēēt ānkōōkiilchi Yēēsu.

²⁸ Kunyoo ii, biikyuu, ōkiilchi Yēēsu, sukung'eet kēētinyē man nyēē -mākēē-muuytōōsii ām taayenyii ām bēsyēēt nyoo chōōnēē. ²⁹ Kuu yoo ōnkētē kule churtaat :Yēēsu, ōnkēt naas kule chii ake tukul nyoo yēyē kiyēē churtaat kubo :nyoo Yēyiin.

3

Ōbuur kuu wōloo ibuurtooy :lōkōkaab Yēyiin

¹ Chāmēēch sōō, :Yēyiin nyēē tyaa kut /kēēkuurēēch kule lōkōkaab Yēyiin. Ānku man, kēēyēku cheechii. Kiito nyēē yēyē biiko alak simēēnkētēēch ku kule -mēēnkētē :icheek Yēēsu. ² Chōōrōonuutēkyuu choo āchāmē, kāākēēyēku lōkōkaab Yēyiin ānko toombo kutook mbo kule +mākēēyēku nee lētuunoo. Nteenee, kiinkētē kule yoo kēēyēēw :Yēēsu, +makeekerkeyiitu āk inee kuuyu +makeekas inee kuu wōloo wuunto. ³ Chii ake tukul nyoo boontēē ng'ālyoontooni mooyēēt, kōōbuurē ām soboonto nyēē tiliil kuu wōloo wuunto :Yēēsu.

⁴ Chii ake tukul nyoo yēyē ng'ōōki, kāākwiiri :nyoo kiruutēkaab Yēyiin. Kubooyiit man ng'ōōki /kyiiri kiruutēkaab Yēyiin. ⁵ Nteenee, ōnkētē kule kichō :Yēēsu sichokōōbuuktoowēēch ng'ōōkiswookiyoo, ānkōōnkētē :akweek mbo kule mātinyē :Yēēsu ng'ōōki ake tukul. ⁶ Chii ake tukul nyoo kiilchinē Yēēsu māyēyē ng'ōōki. Nto nyoo yēyē ng'ōōki -mēēnkētē :chiichoo wōlēē wuu :Yēēsu.

2:15 Yāāk. 4:4 2:16 Room. 13:14; Ēfēēs. 2:3 2:17 1Kōōr. 7:31; 1Yoowa. 2:5 2:18 2Tēēs. 2:3-4; 1Yoowa. 4:3; 2Yoowa. 7 2:19 Yēyuut. 20:30 2:20 1Yoowa. 2:27 2:22 1Yoowa. 4:2-3; 2Yoowa. 7 2:23 1Yoowa. 4:15; 2Yoowa. 9 2:24 1Yoowa. 2:7 2:25 Yoowa. 5:24 2:27 Yoowa. 14:16, 26 2:28 Yoowa. 15:4-5; 1Yoowa. 3:21 2:29 1Yoowa. 3:7, 10 3:1 Yoowa. 1:12; Room. 8:14-17; 1Yoowa. 3:10; 4:6 3:2 1Kōōr. 13:12; 2Kōōr. 3:18; Filib. 3:21; Kolos. 3:4 3:5 Yoowa. 1:29; 2Kōōr. 5:21; 1Bēt. 2:24; 1Yoowa. 1:7, 9; 2:2, 12, 22; 3:18; 4:10 3:6 Yoowa. 15:4-5; 1Yoowa. 3:9; 5:18

⁷ Biikyuu, -mookany /kiiberbeeraak. Chii nyoo yēyē kiyēē mächē :Yēyiin ku churtaat :nyoo kuu yoo churtaat :Yēesu. ⁸ Nto nyoo yēyē ng'ōōki, kubo :nyoo Kibrōkōsyooontēēt, kuuyu chōōnēē :ng'ōōki Kibrōkōsyooontoonoo nyoo kiikuyeyaan ng'ōōki kung'eetee kēny. Nteenee kichōōnii :Lakwataab Yēyiin chokooburyeet yiisyēetaab Kibrōkōsyooontēēt. ⁹ Māmii :chii nyēbo Yēyiin nyēē tāsē taay kuyēyē ng'ōōki yoo miitē :Yēyiin āriinyii. -Mēemuuchē kuyey :chii nyēbo Yēyiin ng'ōōki. ¹⁰ Mii :ng'ālyoo yu nyēē /kiinkētēē kule lōkōkaab Yēyiin :chu, nto choo kubo Kibrōkōsyooontēēt. Chii ake tukul nyoo māyēyē kiyēē churtaat, kumābo :nyoo Yēyiin. Wuu nyooto mbo ām wōlēē mii :chii nyoo mächāmē ng'eetaabkaamet.

Mächē kēchoomtōōsii kuu wōloo chāmteēch :Yēesu

¹¹ Ng'ālyoo nyēē kyookasaanu ku kule, mächē kēchoomtōōsii. ¹² -Mookany keekerkeyiitu ākoo Kaayin nyoo kibo Kibrōkōsyooontēēt, nyoo kibārē ng'eetaabkaamet. Kibārchi nee ng'eetaabkaamet? Kibar kuuyu kimiyootēch :ātēbuutēkyii nteenee ki kāroomēch chēbo nyiin.

¹³ Kunyi ii, mbo ng'eetaabiya, -mōōlātē yoo kāwēchook :biiko ām kōōrooni. ¹⁴ Kiinkētēē kule kookeekwaanee wōlēē mii :meet ankookeyitu wōlēē mii :soboonto. Kiito nyēē kiinkētēē ku kule kēchāmē mbo ng'eetaabiya. Chii ake tukul nyoo wēchē ng'eetaabkaam, tākumii :nyoo wōloo mii :meet. ¹⁵ Chii ake tukul nyoo wēchē ng'eetaabkaamet, ku miyaat :nyoo kuu rumiin. Ābērē ōnkētē kubooyiit man kule mātinyē :rumiintō *soboontaab kibchuulyo.

¹⁶ Kiyēē kōōnēēch kiinkēt wōlēē wuu :chamateet ku kule kiikooyto :Yēesu soboonnyii kubo acheek. Kunyoo, mākwēēch nkacheek kiikooytooy soboonwēkyoo kubo mbo ng'eetaabiya. ¹⁷ Yoo boonto :chii tukuukyii ānkukāsē kunyālilē :ng'eetaabkaamet āmāriirēē nyiin ii, kōōmuuchē kule nee kuboonto :chiichoo chamateetaab Yēyiin? ¹⁸ Biikyuu, -mookany kiyyilē kuutuweek buch kule kēchoomtōōsii, nteenee mächāktōōs kiiboornēē chamataanaa yēyuutēkaab manta. ¹⁹⁻²⁰ Yoo kēyēyē kuu nyooto, kiinkētēē yooto kule kēēbooyē manta. Yoo kāmwooy :kāāsōōtēywēkyoo kule -mākēēboontē manta, okany kēyēyē kāsōōtēywēchoo yoo mēēmiitē taayeetaab Yēyiin. Mächāktōōs kēēmwooyē kule wōō :Yēyiin kusiir kāāsōōtēywēkyoo ānkōōnkētē :inee kiy ake tukul nyēē kēyēyē.

²¹ Chōōrōōnuutēkyuu, yoo kāmwooy :kāāsōōtēywēkyoo kule kēēboontē man, +mākiiyyoong'iisyē taayeetaab Yēyiin nyēē māmii :muyātēēt ²² ānkēēnyōōru kiy ake tukul nyoo kēēsoomē, kuuyu kēērubē mākuutēkyii ānkēyēyē kiyēē ing'ērēēchē inee. ²³ Mākuutyēetaab Yēyiin ku kule, mächāktōōs kiyyēnchinē kule Lakwataab Yēyiin :Yēesu ānku Kāārārōōkiintēēt. Mächāktōōs kēchoomtōōsii kuu yoo /kēēmwooytoowēēch. ²⁴ Biiko choo rubē mākuutēkaab Yēyiin :chēē kiikunoomnyo āk Yēyiin. Kiyēē kiinkētēē kule kēyēyēku akeenke āk Yēyiin ku Tāmirmiryēēt nyoo kiikurōōbwēēch.

4

Ōriibēē keey biiko choo mātinyē manta

¹ Chōōrōōnuutēkyuu, kookukwaanaat :biich chēē chaang' chēē yibē keey kule *wōōrkooyikaab Yēyiin. Kunyoo, -mōōyēnchi ng'al alak tukul choo kookas. Nteenee, ōrōōtootē nyēē karaam sōōnkēt yoo kwoonēē man wōlēē mii :Yēyiin. ² Okany āboorwook wōlēē sōōnkētitooy biiko chēē boonto Tāmirmiryēetaab Yēyiin. Chii ake tukul nyoo chāmtooy kule kichō :Yēesu Kiriistō kōōrēēt kuu chii, kuboonto :chiichoo Tāmirmiryēetaab Yēyiin. ³ Nto chii ake tukul nyoo mächāmtooy kule wuu nyooto, mābo :nyoo Yēyiin

3:8 Mat. 12:26-29; Yoowa. 8:44 3:10 1Yoowa. 2:9, 29 3:11 Yoowa. 13:34; 1Yoowa. 4:11 3:12 Toowu. 4:8; Yuuta 11 3:13 Yoowa. 15:18-19 3:14 Yoowa. 5:24 3:15 Mat. 5:21-22; Ng'oong'. 21:8 3:16 Yoowa. 15:13; Kala. 1:4 3:17 Kiruu. 15:7 3:18 Yāāk. 2:15-17 3:21 1Yoowa. 2:28; 4:17 3:22 Yoowa. 15:16 3:23 Yoowa. 6:29; 13:34 3:24 Yoowa. 15:4-5; 1Yoowa. 4:13 4:1 Mat. 7:15; 1Tēēs. 5:21; 1Yoowa. 2:18 4:2 Yoowa. 1:14; 1Kōōr. 12:3

nteenee kwiiliintēetaab Kiriistō. Ābērē kyookas kule mā kuchō :Kwiiliintēetaab Kiriistō, nteenee kookukwaanaat mbo :alake kēny.

⁴ Biikyuu, ōbooyē :akweek Yēyiin. Kyoobiirte choo kwiilē Kāārārōokiintēēt kuuyu Tāmirmiryēetaab Yēyiin nyoo ōboontē :akweek ku wōō kusiir nyoo bāwu tāmirmirook choo miyootēch choo iwārē biiko ām kōōroni. ⁵ Bo :kwiilōōtichoo kōōroni. Kunyoo, ng'aloolootē ng'al chēē rubtooy keyy āk soboontaab kōōroni ānkukāsyinē :biikaab kōōroni. ⁶ Nteenee kēēbooyē :acheek Yēyiin, nto nyoo chāmē Yēyiin kukāswēech. Nto nyoo mābo Yēyiin, kumākāswēech. Kēēlooto :nyēē kiinkētēē tāmirmiryēēt nyēbo manta ākoo nyēbo ng'wiinyan.

Chamateetaab Yēyiin

⁷ Chōōrōōnuutēkyuu, okany kēēchoomtōōsii kuuyu toowunēē :chamateet wōlēē mii :Yēyiin. Chii ake tukul nyoo chāmē ake, kubo :nyoo Yēyiin ānkōōnkētē Yēyiin. ⁸ Nto nyoo māchāmē ake, kumēēnkētē wōlēē wuu :Yēyiin kuuyu Yēyiin ku chamateet. ⁹ Kiiboorwēech :Yēyiin chamateenyii yu kikōōnu Lakwanyii akeenke baateey kuchō kōōrēēt sukung'leet kēēsobchē kubununēē Lakwanaa. ¹⁰ Chamataanaa kumēēbērē acheek :chēē kikeecham Yēyiin, nteenee kichameech :Yēyiin kut kukōōn Lakwanyii kuyēk kōōsyoo /sikēēnyōōwēech kaat ām choolwookātēenyoo. ¹¹ Chōōrōōnuutēkyuu, kuuyu chāmēech :Yēyiin miisin kuu nyooto, kumāk wēech nkacheek kēēchoomtōōsii. ¹² Ānkoo māmii :chii nyēē kiikukas Yēyiin, nteenee yoo kēēchoomtōōsii kēēboontē keyy Yēyiin ankumakuchurta :chamateenyii ām wōlēē kēēmiitē.

¹³ Kiyēē kiinkētēē kule kēēyēku akeenke āk Yēyiin ku Tāmirmiryēēnyii nyoo kiikukōōnēech. ¹⁴ Kookeekasee :acheek koonyekyoo ānkiibooru kubooyiit man kule kōōkukōōn :Baaba Lakwanyii chokooraraach kōōrēēt. ¹⁵ Yoo kachamta :chii kule Lakwataab Yēyiin :Yēesu, ku akeenke :chiichoo āk Yēyiin. ¹⁶ Kiinkētē :acheek chamateet nyēē boontēēnēech :Yēyiin ānkiikoosēē keyy chamataanaa.

Chamateet :Yēyiin. Chii ake tukul nyoo kiilchinē chamateet, kiikunoomnyoo :nyoo āk Yēyiin. ¹⁷ Yoo kēēboontē chamateet ānkiibuurē kuu wōloo kiibuurtooy :Yēesu ām kōōrēēt, kēēmiitē kiibooru chamateet nyēē churtaat. Yooto nanyuun, -mākēētinyē muyāt ām bēsyēēt nyoo /kiitiilchinē biiko ng'aleek. ¹⁸ Māmuyē :chii nyoo tinyē chamateetaab Yēyiin kuuyu kwētē :chamateet nyēē churtaat muyātēēt. Yoo kāmuyēē :chii /kiing'woonchi, kōōbooru :yooto kule mānāākich :chamateetaab Yēyiin nyēē boonto.

¹⁹ Kēēchoomtōōsii kuuyu kisimkuchameech :Yēyiin. ²⁰ Yoo kāmwooy :chii kule chāmē Yēyiin āmāchāmē ng'eetaabkaamet, ku ng'wiin :chiichoo. Yoo māchāmē :chii ng'eetaabkaamet nyoo kāsē ii, makucham kule nee Yēyiin nyoo manaakas? ²¹ Mākuutyēēt nyēē kikōōnēech :Yēyiin ku nyi: Māchāktōōs :chii nyoo chāmē Yēyiin kuchāmē nkinee ng'eetaabkaamet.

5

Tinyē soboonto :chiito nyēē kiikuchamta Lakwataab Yēyiin

¹ Chii ake tukul nyoo chāmtooy kule Kāārārōokiintēēt :Yēesu, kubo :chiichoo Yēyiin. Nto nyoo chāmē kwaaniitaab leekweet, kuchāmē mbo nkinee leekweet. ² Kiinkētē kule kēēchāmē lōkōkaab Yēyiin yoo kēēchāmē Yēyiin ānkēērubē mākuutēkyii. ³ Kiyēē ibooru kule kēēchāmē Yēyiin ku kēēriib mākuutēkyii, āmānyikisyēech :mākuutēchoo. ⁴ Chii ake tukul nyoo bo Yēyiin, kubiirtooy miyootyēēt nyēē mii kōōroni. Yoo kakiikaasee keyy Yēyiin, +mākiibēl kōōrēēt. ⁵ Ng'oo :nyēē isyēēntooy kōōrēēt ēē? Nyēē isyēēntooy ku nyoo chāmtooy kule Lakwataab Yēyiin :Yēesu.

4:3 1Yoowa. 2:18, 22 4:4 1Yoowa. 5:5 4:6 1Yoowa. 3:1; 2:4 4:10 Room. 5:8; Yoowa. 3:16 4:10 1Yoowa. 2:2; 3:5 4:11 Yoowa. 13:34; 1Yoowa. 3:11; 4:21; 2Yoowa. 5 4:12 Yoowa. 1:18; 1Yoowa. 2:5; 4:17 4:13 Yoowa. 14:16; Room. 8:4-6, 9, 14 4:14 Yoowa. 15:27; 4:25 4:15 1Yoowa. 2:23 4:16 Yoowa. 15:4-5 4:17 Yoowa. 3:18; 5:24-25; 1Yoowa. 4:12; 3:21 4:20 1Yoowa. 2:9 4:21 1Yoowa. 4:11 5:1 Yoowa. 4:25 5:3 Mat. 11:30
5:4 Yoowa. 16:33 5:5 Room. 8:37-39; 1Yoowa. 4:4

⁶ Yu kichōōnii :Yēesu Kiriistō kōōrēēt, kibununēē bēēko āk korotiik.* Mēēbērē kibununēē bēēko baateey, nteenee kibununēē bēēko ākoo korotiik. Mwooyē :Tāmirmiryēēt ng'aleechu, ānkumwooyē :Tāmirmiryēēt kiyēē bo man. ⁷ Miitē :tukuuk sōmōku chēē iboorwēēch kule kichō :Yēesu kuu chii. ⁸ Tukuuchoto ku: Tāmirmiryēētaab Yēyiin, bēēko āk korotiik. Ibooru :tukuuchu sōmōku kiito akeenke. ⁹ Yoo kēēchāmē kiyēē mwoowēēch :biiko ii, +makeecham sōō, nyēē tyaa kiyēē mwooyē :Yēyiin kurubta keyy ākoo Lakwanyii! ¹⁰ Chii ake tukul nyoo chāmtooy Lakwataab Yēyiin kōōnkētē man kule inee :nyooto. Nto chii nyoo māchāmtooy ng'aleechu, kumwooyē :nyoo kule ng'wiin :Yēyiin kuuyu manaachamta kiyēē mwooyē :Yēyiin kurubta keyy ākoo Lakwanyii.

¹¹ Kimwoowēēch :Yēyiin kule kiikukōōnēēch *soboontaab kibchuulyo. Kēēnyōōru soboonoto kubununēē Lakwanyii. ¹² Chii nyoo boonto Lakwataab Yēyiin kutinyē soboontaab kibchuulyo. Nto nyoo māboonto kumātinyē soboonoto. ¹³ Āsirwook akweek choo ōkoosēē keyy Lakwataab Yēyiin ng'aleechu sōōnkēt kule ōboontē soboontaab kibchuulyo.

Ng'ālyoo nyēē /kiiwoong'tēē

¹⁴ Kēēboontēē mooyēēt kule yoo kēētēēbē kiyēē chām wēēch :Yēyiin, mā kukās wēēch. ¹⁵ Yoo ākoo kiinkētē kule kās wēēch ām kiy ake tukul nyoo kakeesaay, kiinkētē ām yooto kule kēēnyōōru kiyēē kēētēēbēē.

¹⁶ Yoo ikāsē kuyēyē :ng'eetaabkoomēt ng'ōōkisto nyēē -mēēsākyinē kōōboot soboontaab kibchuulyo, isaay Yēyiin kunyōōchi kaat. Yooto, mā kōōkoochi :Yēyiin chiichoo :soboontaab kibchuulyo. Mii :ng'ōōkisto nyēē yēyē chiito kōōboot soboontaab kibchuulyo. Mēēbērē kāāmwoowu kule isaay ām ng'ōōkisto nyēē wuu nyoo. ¹⁷ Miyaat :ng'ōōki ake tukul. Nteenee, mii :alake chēē māyēyē chii kōōboot soboontaab kibchuulyo.

¹⁸ Kiinkētē kule mēēbērē tāsē taay :chii nyēbo Yēyiin kuyēyē ng'ōōki. Riibē :Lakwataab Yēyiin chiichoo nyēē mā koy kutiiny :Kibrōkōsyooontēēt. ¹⁹ Kiinkētē kule kēēbooyē :acheek Yēyiin. Nteenee bāwu :Kibrōkōsyooontēēt kōōrēēt. ²⁰ Kiinkētē mbo subak kule kiikuchō :Lakwataab Yēyiin ankiikuyeyeech kiinkēt Yēyiin nyoo manta. Kēēyēku cheechii kuuyu kēēbooyē Lakwanyii. Kubooyiit man :inee ku Yēyiin anku soboontaab kibchuulyo.

²¹ Biikyuu, kāāmwoowook, osaanee keyy kiy ake tukul nyēē imuuchē kootabaaneenaak wōlēē mii :Yēyiin.

* 5:6 Ibooru :ng'ālyooontēēt 'korotiik' ām yu kule 'meet'. Isōōtē :biiko alake kule ibooru :ng'ālyooontēēt 'bēēko' 'kwōōtēēk' kuu yoo iboorunoot ām Yoowaana 3:5, nto alak, kōōsōōtē kule ibooru 'bēēkaab bātisāniisyēēt'. 5:6 Yoowa. 19:34; 16:13 5:10 Room. 8:16; Kala. 4:6 5:12 Yoowa. 5:24 5:13 Yoowa. 20:31 5:15 Yoowa. 15:16 5:15 Māārko 11:24 5:16 Māārko 3:28-29 5:18 Yoowa. 17:15; 1Yoowa. 3:6 5:19 Yoowa. 12:31; Kala. 1:4 5:20 Yoowa. 1:14, 18; 17:3; 20:28 5:21 1Kōōr. 10:14; 1Tēēs. 1:9

Barweetaab Āyēng' nyēbo Yoowaana

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē: (Kasee kāāboorunēēt Yoowaana nyēbo Taayta.)

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: /Kēēsirchinē barwaani biiko alak chēbo Kiriistō chēē mēēnkētootiin kuuyu yēyiisyēē :Yoowaana ng'al chēē iyēēlōotiin simēēboor kule ng'oo :chooto. /Kikiikēēwusoot biikaab Kiriistō kut kikiikuwunyaatee key koorin yoo sooyē. /Kēēkuurē kaniseet kule 'Cheebyoosya nyēē chamaat', nto biiko chēbo kanisaanaa ku 'lōkōkaab cheebyoosyaanaa'. Nto kaniseet nyēē kisiriisyēē :Yoowaana yooto ku nyēē /kikēēkuurē kule 'cheebkaamet'. -Mēēbooru key :Yoowaana nkit nteenee kuurē key kule 'boontēēt'. Ikiimchinē :Yoowaana biiko choo kāsē ng'aleekyii kukoonyit kiruutyēētaab chamateet kuu wōloo kiiboorunto :Kiriistō ankwaamta nyoo kiikukasaan kung'eetee /kākyoomchi lōkōōywēk chēē kāroomēch. Ikomkoomu mbo subak bichoo kule kuyēk toomōōn sukung'eet kōōkuykuuchiin kāānēētiisyēētaab manta āk nyēbo lembech. Yoo keechaayta :chii kāānēētiisyō nyēbo lembech, kaakukwaanee nkit kubo ng'aleechaa.

Kyoorōōr key :Yoowaana ānkumākyi biiko bērrur

¹ Anii nyoo boontēēt nyēē wōō. Āmiitē āsiruung' cheebyoosya nyēē ikweyaat āk lōkōkuuk. Āchāmook manta. Mēēbērē anii baateey :nyēē āchāmook nteenee chāmook :nkicheek biiko tukul choo chāmē ng'ālyoontēētaab manta ² nyoo kiikēēnyōōru. +Mākiibuurtē ng'ālyoontoonoo ākookoy. ³ Mākōōbēruurēēch :Baaba Yēyiin kuboonto key āk Lakwanyii Yēesu Kiriistō. Makuriireeneech +ānkumākēēnyōōru kaalyeet yoo kiibuurtooy chamateet āk manta.

Choomnyēēt

⁴ Ang'erechaat miisin, kuuyu kyaakas lōkōkuuk alak kurubē ng'ālyoontēētaab manta kuu yoo kimwoowēēch :Baaba. ⁵ Neennyi ii, cheebyoos, āmwoowuung' kule ōchoomtōōsii. Mēēbērē mākuutyēēt nyēē lēēl :ng'ālyoontoonoo, nteenee kimiitē :mākuutyoonoo kung'eetee kēny. ⁶ Chamateet ku yoo kēēyēyē kiyēē mwoowēēch :Yēyiin. Kuu yoo kisimokas ām taay, kimwooy kule māchē ōbuurē ām chamateet.

-Mookany /kiiberbeeraak

⁷ Miitē :biich chēē chaang' chēē ibērbēēriisyootē. Māchāmtooy :bichu kule kichō :Yēesu kōōrēēt kuu chii. Chii nyēē mwooyē kuu nyooto ku ng'wiin ānkukwiilē *Kiriistō. ⁸ Ōriib key sukung'eet -mōōboot kiyēē kiikēēchoosyi, /sikēētuwēnook kuyitita. ⁹ Chii nyoo mārubē kāānēētēywēēkaab Kiriistō ānkutāsyi cheechii, mābo :nyoo Yēyiin. Nto nyoo karub kāānēētēywēēkaab Kiriistō, kubo :nyoo Baaba āk Lakwanyii. ¹⁰ Yoo kāchō :chii ake tukul wōlēē ōmiitē āmēēbērē kāyibwook kāānēētēywēēchu, mataach :chii kuchō kanyii. ¹¹ Nto chii ake tukul nyoo katorooch chiichoo, mākunoomnyo :tukwaay ām miyootyēēt nyēē boonto :chiichoo.

Kāā-āmiisēēt

¹² Kātāāboontē ng'aleek chēē chaang' chēē kātāāmāchē tāāsirwook, nteenee -māāmāchē tāāyēyiisyēē kartaasiit āk kalaamuut. Ābērē +māāruutoochook subokyaam :tukul lōkōōy kēēboontē key sukung'eet kuyitita :ng'erekweekyoo.

¹³ Isubooyook :lōkōkaab chēēbkoomēt nyēē kweyaat.

Barweetaab Sōmōk nyēbo Yoowaana

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē: (Kasee kāāboorunēēt Yoowaana nyēbo Taayta.)

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: Ki chaang' :wuuyinwēk ām wōlēē mii :biikaab Kiri-istō kubāytooyiisyē :Tyooturefe nyoo ki kāāntōōyiin kibkerkoong'nyaa. Kiiyookto :Yoowaana biikyii alak chēē kiyēyiisyē āk inee nteenee kitay :Tyooturefe. /Kikeekwet mbo biikaab kanisa choo kitaach bichoo /kikiyooku. Kitaach mbo :Kāyō bichoo kiiyooku :Yoowaana ānkoo kimēēnkētē bichoo. Kunyoo kisirchi :Yoowaana Kāyō barwaani yoo kitāsirchinē kāāntōōyikaab kanisa. Tēmētēēryō :nyēē kiyibchinē Kāyō barweet.

Kyoorōorchi keey :Yoowaana Kāyō ānkumākyi bērrur

¹ Anii nyoo boontēēt. Āmiitē āsiruung' inyiing' choorweenyuu Kāyō, nyoo āchāmiing' manta. ² Choorweenyuu, āsooyē Yēyiin kule inyōōru bāybooyyēēt āk kaalyeet ām kiy ake tukul nyēē iyēyē. Ānkētē kule imiitē iriibē nyēē karaam, ng'ālyoontēētaab Yēyiin.

³ Kōbokumwoowo mbo :ng'eetaabiya alake wōlēē iriibtooy ng'ālyoontēētaab manta. Kunyoo, ang'erechaat miisin. ⁴ Māmii :ng'erekweek alake chēē āboontē kusiir chēbo akas kule mii :lōkōkyuu kubēēsytēē manta.

Karaam /kēyēētyēchinē tāyēēk

⁵ Choorweenyuu, imiitē iyēyē kiyēē karaam kuuyu kweetaach mbo ng'eetaabiya ānkoo kō tāyēēk. ⁶ Kōbokwoomchi :bichooto 'kwēētoochē kaniseet ām wōli kurubta keey ākoo chamateeng'uung'. Ābērē +meeyey nyēē karaam yoo kēē-āmiis tāyēēchu āyooku ām kēēlto nyēē ing'ērēēchē Yēyiin. ⁷ Kuu yoo kiyēchinē :bichoo Yēesu yiisyēēt, manaa-mach kuyēētyēēchi icheek :biiko choo manaanam ng'ālyoontēētaab Yēyiin. ⁸ Kunyi, māchāktōōs kēyēētyēēchinē biiko chēē wuu chooto sukung'eet kēyēyiisyē :tukul kubo ng'ālyoontēētaab manta.

Kāāntōōyiin nyēē miyaat

⁹ Kyāāsirchi barwa kaniseet nyoo imiitē, nteenee mākāswēēch :Tyooturefe nyoo kicham kuyēyē keey kuyēk kāāntōōyiintēēng'waa. ¹⁰ Kunyi, yoo kāāchōō, +māchāāsy-ooru kiyēē mii kuyēyē. Kiitoomchēēch ng'ālyoo nyēē miyaat. Mēēbērē nyoo baateey, māchāmē kut kutorooch mbo ng'eetaabiya choo kēēytooy. Kērēktooy mbo subak choo māchē kutōrōōkiis nto nyoo kātōrōōkiis, /kēēchēkwēytēē kanisa.

¹¹ Choorweenyuu, -meerub tukuuk chēbo ng'ōōki, nteenee iyēyē chēē kāroomēch. Chii nyoo yēyē tukuuk chēē kāroomēch kubo :chiichoo Yēyiin. Nto nyoo yēyē chēbo ng'ōōki, -mēēnkētē :nyoo Yēyiin.

Tēmētēēryō āk kāā-āmiisēēt

¹² Ng'ālōolēē :chii ake tukul Tēmētēēryō nyēē karaam. Nto subak ibooru mbo wōlēē rubtooy :inee ng'ālyoontēētaab manta. Kēēng'ālōolēē :nkacheek nyēē karaam ānkiinkētē :inyiing' kule man :kiyēē kēēmiitē kēēmwooyē.

¹³ Kātāāboontē ng'aleek chēē chaang' chēē kātāāmāchē tāāsiruung', nteenee -māāmāchē taasiruneeniing' kalaamuut. ¹⁴ Ābērē machaakasiing' ām lēēkitō subokyaam :tukwaay lōkōōy.

¹⁵ Ibuurtē tāloosyēēt. Isubooyiing' :chōōrōōnuutēk ām wōli. Kunyi, isubaay :nkinyi-ing' choorwa ake tukul ām wōloo.

Barweetaab Yuuta

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē: Kuu yoo tookunoot ām barwaani, Yuuta ng'eetaabkaametiitaab Yāākōbō :nyēē kisirē lōkōōywēchu. Yāākōbō nyi-itēnyi :nyoo ki kāāntōōyiin nyēē kitookunoot nyēbo kaniseetaab Yēērusālēm ānku ng'eetaabkaametiitaab Yēēsu ānku inee mbo nyoo kisirē barweet nyoo bo Yāākōbō. / Kiisōōtē kule ki Yuuta nyēē ki mining' ām mbo ng'eetaabkaametiitaab Yēēsu choo ki ang'wan (Mataayo 13:55). Tinyē :barwaani komoswookik chēē chaang' chēē bēēchiintōōs āk chēbo nyoo bo Bētērō nyēbo āyēēng' ānkōōmuuchē /kikēēsirē barwaaniitēnyi ām bēsyōōsyēk chēē ng'ēri kung'eetee /kakiwaany nyiitēnyi bo Bētērō nyēbo āyēēng'. Kuu yoo ng'ēētē :Yuuta ām kērēwoontēetaab 18 kutwech 2 Bētērō 3:3, kuyemaat / kēēchāmchiin kule kiinkētē :inee 2 Bētērō. Yēyiisyēē :tukwaay ng'ālyoontēēt akeenke nyēbo kuutiitaab Kirikiik nyēē /kēēnyōōrchinē 2 Bētērō 3:3 āk Yuuta kērēwoontēetaab 18. Imuuchē mbo ku man kule twēchē :Yuuta āk Bētērō kāānēētutēk alak chēbo lēbkēēyik. Tookunoot kuboyiit man ām wōlēē /kikeetetita ng'aleek chēbo kuutiitaab Kirikiik ām bārōōnōōchu tukwaay kule twēchē :Yuuta ng'aleekaab Bētērō. (Isōōtē mbo :biiko alake kule Bētērō :nyēē twēchē ng'aleek chēbo Yuuta.) Mii :ng'aleek alake barwaani bo Yuuta chēē /kiisōōtyinē kule kirutunēē kitaabuut nyēbo Enok nyēē kiinkētoot miisin bēsyōōsyēchooto ām wōlēē mii :Yuutayēek choo kimanaachamta Kiriistō āk choo kikiikuchamta Kiriistō. Nteenee kikuskus :kitaabuuni bo Enok nyēē kimayemaat kuyēk akeenke ām choo mii ra Biibilyaa. Twēchē :barwaani bo Yuuta kitaabuutaab Enok ām kērēwoontēetaab 14-15.

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: Ikiimchinē :Yuuta biiko choo kiikōōyēnchi Kiriistō kusatee keye wōlēē mii :kāānēētikaab lembech choo mii kōōchutchuutyinē kāāyēnēetaab biikaab Kiriistō kumāchē kung'eeny koowaany kubuntēē kāānēētiisyēetaab lembech āk ming'ātēetaab soboonto nyēē -mēēng'ērēēchē Yēyiin. Mākōōng'woonchi :Yēyiin kāānēētichoo bo lembech. Nteenee māchāktōōs kururyootiin :moonik biiko choo kichootiin ām kāāyēnēēt sukuriirēē choo kuskus āk choo tākutinyē tōsōōsyō ām ng'al. Kwaam :biiko booryēēt kōōkomkoom soboonwēkwaa kubuntēē kāāyēnēēng'waa.

Kyoorōōr keye :Yuuta ānkumākyi biiko bērrur

¹ Anii :nyoo Yuuta, ng'eetaabkaametiitaab Yāākōbō, nyēē āyēyē yiisyēetaab Yēēsu Kiriistō. Āsirwook akweek biiko choo /kiikeekweyaak ānkuchāmook :Baaba Yēyiin ānkuriibook :Yēēsu Kiriistō. ² Kuriireenaak :Yēyiin miisin ānkukōōnook kaalyēēt āk chamateet.

Kāānēētikaab lembech

³ Mbo ng'eetaabiya, ānkoo kāāmāchē miisin asirwaak kiyēē rubtooy keye āk soboonto nyēē lēēl nyoo kēēboontē :tukul, kaakas kule māchāktōōs ākiimook soo-am booryēēt ōriib kāānēētutēchoo kyōōyēnchi choo kiikoochinē :Yēyiin biikyii. ⁴ Kōōkuwoow keye :biiko alake chēē moosē chamateetaab Yēyiintēenyoo sukunyōōr kiyēē yēētēē keye ām ng'ōōkiswaakwaa ankutay Yēēsu Kiriistō nyoo :inee nkit Mokoryoontēenyoo ānkubāwu kiy ake tukul. /Kisimkeesir kēny kule +/makiiruusta bichoo.

⁵ Ānkoo ōnkētē sinee :akweek ng'aleechu, āmāchē āsōōtwook kule kisār :Yēyiin biikyii kung'ēētyēē Miisir. Nteenee kichokōōmukuus lētuunoo biiko choo kitay kōōyēnchi inee.

⁶ Ōsōōtyēēchi baa :akweek malayikaanik choo kikeeytee kāāmuukēywēēk choo /kiki-itōōrtoochinē, nto yooto kubakaakta wōlēē kiminyē. Kiikoochi :Yēyiin malayikaanichaa wōlēē bo mēēnān ānkurātōōtiin ām nyōrōōrōōnikaab kibchuulyo ākoy bēsyoonoo wōō

nyoo +/mabokiiruustee. ⁷ Okas mbo subak kiyēē kiyeyakay ām Sōtōm, Komoora ākoo kiriinkōōsyēchoo kilēēkitēē yooto. Kisikōrākiis :nkicheek biikaab kiriinkōōsyēchoo kuyey ng'aleek chēbo sikornaanti āk martaayeet. Yooto /kiimukuusēē bichoo maata, ng'alyoo nyēē iboorwēech kule +/mākiing'woonchinēē biiko choo kayey ng'aleek chēē wuu chooto maataab kibchuulyo.

⁸ Ām ng'aleek chēē wuu chooto, nyēērēē :kānēētichoo bo lembech bōōrwoonikwaa ām choolwookātēēt nyoo yēyē. Mōōntooy :bichoo kāāmuukēywēēkaab Yēyiin ānkuchubē tāmirmirook chēē miyootēch choo kōrōōmēch. ⁹ Ānkoo mbo yoo kikwiilē keyy :Mukāyil nyoo malayikeet nyēē wōō āk Kibrōkōōsyoontēēt kubo muustaab *Muusa, kiiywey kuchub Kibrōkōōsyoontoonoo. Nteenee kimwoochi kule, “Kōōburyoong'tiing' :Yēyiin.” ¹⁰ Nteenee chubē :bichoo mbo ng'aleek chēē -mēēnkētē. Tōōrtooy bichoo :moonik kumukuus kuu tyoong'in choo -mēēnkētē kiy. ¹¹ Lēyyē, ng'woonin nyēē tyaa :nyēē mākunyōōr :bichoo! Kaakurub kēēltaab Kaayin. Kāākuyisyi keyy komostaab Balaam nyoo kiboonto muchastaab beesaanik. Kāākukāwōōtēn :bichoo kuu yoo kikāwōōtēnē :Koorā. Kunyi, +/mākiimukuus nkicheek kuu yoo /kikiimukuusē Koorā. ¹² Biich :choo chēē mānyoolu ām kaabsaakwa nyoo bo choomnyoot. Yoo ō-āmiisyē :tukul kulāklākānē āmit nyēē māmuytōōs. Kerkeyy :bichoo bool chēē iwuyyē :yoomat āmāboonto roob. Kerkeyy keet chēē māboonto lokoyeek ānkoo ku bēsyōōsyēk :chooto chēē yēyēē lokoyeek. +/Makeeng'eyta ānkubēk meet nyēbo āyēēng'. ¹³ Kerkeyy :bichoo araarayta nyēē tinyē :bēēkyii bukaanteet nyēē tuuroot kubo tukuuk chēē mānyoolu chēē yēyē. Kerkeyy :bichoo kookeelik choo ibētyēēnyēē keyy wōlēē mii :chuut. Tākyinē keyy :choo wōlēē mii :mēēnānēētaab kibchuulyo.

¹⁴ King'oor :Enok, tilyaanaa kibo tisab ām areetaab Aatam, ng'aleekaab bichuutēchu. Kimwooy kule, “Okas! Mākuchōōnto keyy :Mokoryoontēēt lukēētaab biikyii chēē chaang' miisin. ¹⁵ +Mābokōōtiilchi chii ake tukul ng'aleek chēē kiikuyey ankoorusta biiko tukul choo mābo Yēyiin kubo rōkōōng'waa ākoo ng'aleek tukul choo miyootēch choo kiikumwooy kumoolootēē Yēyiin.” ¹⁶ Ing'unyng'uung'tōōs :bichu kwaak kung'āloolootēē biiko alak nyēē miyaat. Rubē :icheek muchasng'waa nyoo samis. Ng'āsootē keyy kōōchooytooy alak sukuboorēē :icheek yooto.

Kuriib keyy :chii

¹⁷ Nteenee ii, chōōrōōnuutēkyuu, -mōōwuutyēē kiyēē kisimkumwooy *:lēbkēēyikaab Mokoryoontēēnyoo Yēēsu Kiriistō. ¹⁸ Kimwoowook kule mākutook :biiko ām bēsyōōsyēkaab lētuut chēē kiikubāw :muchasta. Mākōōnchuruurook kuyēyē ng'aleekwaa bo rōkōōsto. ¹⁹ Biiko chēē wuu chuutēchu :chēē yibu bcheyateet. Rubē :bichooto ātēbuutēkaab biikaab kōōrēēt choo māboonto Tāmirmiryēētaab Yēyiin.

²⁰ Nto akweek ii, chōōrōōnuutēkyuu, māchāktōōs ōtitiirē keyy ām kaakaaseeng'woong' nyēē tiliil ānkōōsooyē ām Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ²¹ Ōriib keyy sōōbuurtē chamateetaab Yēyiin yoo ōkānyoonoo bēsyoonoo chōōnii :Mokoryoontēēnyoo Yēēsu nyoo riirēēnook. Māchokukōōnook soboontaab kibchuulyo. ²² Ōriirēē biiko choo botyinē :tonkoy ām kaakaaseeng'waa. ²³ Ōsāru biiko choo kariik kōōsuuchi ma. Ōriirēē biiko choo choolwookēnootē ānkōōwēchē ātēbuutēkwaa choo miyootēch nteenee ōriibē keyy simōōlumchi lukēēng'waa.

Saayeet nyēē itōrōōrē Yēyiin

²⁴ Kutōrōōriit :Yēyiin nyoo imuuchē kuriibook simōōbutyē. Makoomutaak ōtiliilēch boong'erech ām taayeenyii. ²⁵ Kutōrōōriit :Yēyiin nyoo akeenke baateey nyoo kiraraacheech kubununēē Yēēsu Kiriistō Mokoryoontēēnyoo. Wōō :Yēyiin ānkuboonto

1:9 Tān. 10:13, 21; Seka. 3:2 1:11 Toowu. 4:3-8; Kāāyiyit. 22:7, 17; 16:1-34; Ibu. 11:4; 1Yoowa. 3:12 1:12 Ēsēk. 34:8; Ng'oong'. 20:6 1:13 2Bēt. 2:1-22 1:13 Isa. 57:20 1:14 Mat. 25:31; Ibu. 11:5 1:15 Room. 2:6 1:19 2Bēt. 3:2-3 1:19 Kala. 5:22-25; 2Tēm. 3:1-8 1:20 Kolos. 2:7; 1Kōōr. 14:14-15 1:23 Seka. 3:2 1:24 Filib. 1:10; 1Tēēs. 5:23; 2Bēt. 3:14

kāāmuukēywēēk tukul. Kibāwu :inee tukuuk tukul kēny, bāwu tukuuk tukul raat
ānkumākubāwu tukuuk tukul ākookoy. Kuwuuyiit nyooto.

Ng'oong'uutyēēt Nyēē /kikiiboorchī Yoowaana

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē: Kiitiil :Chuustiinō nyoo kichāmtooy kume kubo kāāyēnēēnyii ānkiming'iisyē yu kikiikukeeyta :kēnyiisyēk chēē kimāchē kuyitē bokolwookik āyēēng' KK, kule lēbkēēyiintēēt Yoowaana nyoo ki ng'eetaabkaametiitaab Yāākōbō :nyēē kisirē kitaabuuni bo Ng'oong'uutyēēt. Tinyē :kitaabuuni ng'oong'utēk āk tukuuk chēē /kikiiboorchī chēē kinyōōru :Yoowaana kurataat ām Baatmo wōloo kikiik-wēēn :bēy. /Kiisōōtē kule /kikēēsirē kēnyiitaab 95 KK, kubāytooyiisyē Toomiityaan ām kiriinkēētaab Rooma. Tākwoomē biiko mēt bēsyoōsyēchu kule wuu nyēē kimā lēbkēēyi-intēēt Yoowaana :nyēē kisirē kitaabuuni. Ānkoo kuwuu nyooto, kerkey :ng'aleek chēē chaang' chēē mii kitaabuutaab lōkōōywēk chēē kāroomēch kuu wōloo kisirta :Yoowaana, chēbo bārōōnōōkyii āk nyi bo Ng'oong'uutyēēt. Sālu :ng'aleekaab kitaabuuni kuutiit nyoo bo Iburaneek, ng'ālyoo nyēē ibooru kule imuuchē /kikeesiree kurook kuutiitaab Iburaneek nto nyēbo Araameek nto yityo /bokēēwēēkyi nyēbo Kirikiik. Imuuchē ku man kule kisiree :Yoowaana ng'oong'utēkyii kuutiitaab Kirikiik kōōwuruurē :ng'aleekaab kuutiinyii bo Iburaneek.

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: Kubāytooyiisyē :Nēērō, /kikēēwus biikaab Kiriistō nyēē -/mākyoomu nto miisin ām kēnyiitaab 64-68 KK. Ki kēnyiisyēchuutēchu yoo /kikēēbākāchē lēbkēēyiintēēt Bāwulō āk Bētērō. Nteenee kiyēk :kōōrēēt murō ām kēnyiisyēk chēē kibāytooyiisyē :Fasbaasyaan āk Tiitō. Nto yu kachokunam :Toomiityaan bāytooyiisyēēt, kutoow subak :wusiisyēēt. Kimāchāmchiintōōs :bāytooyiintooni āk yoo kiyibē :biikaab Kiriistō kule bāytooyiintēēng'waa :Yēēsu, kunyoo kitay :icheek kukutunkyii Toomiityaan. /Kikēēsirē kitaabuuni ām bēsyoōsyēchooto bo wusiisyēēt.

Kikēēbchēwunēē kitaabuuni āyēēng'. Tinyē :komosta nyēbo taay (kur. 1-3) ng'aleek chēē /kikēēsirchinē kanisoosyek tisab ām Eesya nyoo Mining' (Uturuki). Nto komosta nyoo bo āyēēng' (kur. 4-22), kutinyē ng'oong'utēk āk tukun chēē chaang' chēē /kikiiboorchī kurubta key āk bēsyoōsyēk choo kwoonii, chēē /kikēēmwoowunēē ng'al chēbo kitōōntōyēēn. Iliiwu key :ng'oong'utēk nyēē mārōōbu key kurubta key āk bārōoyinto nyēē yēyāktōōs, kurub kuu wōloo rāruntooy :kuutiitaab Iburaneek ng'aleekwaa. Kunyoo, mākyinē chiito nyoo sumānē kōōnkēt wōlēē rōōbuntooy key :ng'aleek sukukas kule nkōnō :nyēē ikēērē nyiin ake. Nteenee wuuyiityinē :yuutēyu biiko choo ywooyē ng'aleek cheekwaa kōōnkēt kule nkōnō :nyēē kiyēyāktōōs āyu.

Irābchinē :ng'oong'utēchu chuunnyēētaab rōkōs nyēē /kikēēyēchi Yēyiin, nyēērunēētaab Yēyiin kōōng'woonchi kibrōkōsiis, /kikiibēl Buunyoontēēt āk kāāmuukēywēēkaab rōkōs, chōōnēētaab Kiriistō /kēēkāsē, ng'aleekaab kēnyiisyēk kisyēereet akeenke, yēē yitu :tabantaab kōōrēēt ankookeer :yēē /kēēyēyēē kōōrēēt ng'wēny āk barak nyēē lēēl wōlēē māmii :rōkōs āk nyalil ānku wōlēē -/mābokēēkāsē subak meet, ng'woonin āk lōōkyoo (kur. 21:4).

Ārōōrunēēt

¹ Ng'oong'uutyēēt :nyi nyēē kiikoochi :Yēyiin Yēēsu Kiriistō kōōboorchī biikyii ng'aleek chēē māchāktōōs kuyēyākiis ām lēēkitō. Kiiyookto :Yēēsu malayikeenyii wokōōboorwoo anii motwooriintēēnyii Yoowaana, ng'aleechu. ² Āmwooyē kiyēē kyāākāsē, ng'ālyoontēētaab Yēyiin āk ng'aleek kurubta key Yēēsu Kiriistō. ³ Ibēruuroot :chii nyoo kasuman ng'aleechu ānkōōbēruurootiin :choo kāyēbchi yit ankooywey kiyēē siraat kuuyu lēēkit kuyēyākiis :ng'aleechuutēchu.

Kāasubooyiisyēēt

⁴ Anii :nyoo Yoowaana. Āsubooyē kanisoosyek ām kiriinkōosyek tisab chēbo yēmēē-taab Eesya. Miitē :Yēyiin ānkimii ānku nyoo mākuchō. Kōōbēruurook :inee kuboonto key tāmirmirookyii tisab choo miitē taayeetaab ng'echereenyii bo bāytooyiisyēēt ānkukōōnook kaalyeet. ⁵ Kōōbēruurook :nkinee Yēesu Kiriistō ānkukōōnook kaalyeet. /Kiikoosēē key ng'aleekyii, inee nyēbo taay /kiing'ēētēē meet ānku inee :nyēē bāwu bāytooyik ām kōōrēēt. Itōrōōroot :nyoo chāmēēch ankiwasta korotiikyii sukootyaaktee-neech ng'ōōkiswaakikyoo. ⁶ Kikōōnēēch :Yēesu kēēbāytooyiisyē āk inee ānkēēyēchinē yiisyēēt Yēyiin nyoo Kwaan. Kutōrōriit :Yēesu nyoo boonto kāamuukēywēēk ākookoy. Kuwuuyiit nyooto.

⁷ Okas baa, chōōntooy :inee boolik ankumakukas :chii ake tukul ānkoo mbo choo kibārē inee. Yooto mākuriiryo :biikaab kōōrooni tukul. Aay, kuwuuyiit nyooto.

⁸ Mwooyē :Mokoryoontēēt Yēyiin nyoo mii, ānkimii ānku nyoo mākuchō ānkubāwu kiy ake tukul kule, “Anii ku *Alfa āk Omeeke, nyēē ātoowu ānkāawoong'tooy.”

Toowunēētaab ng'oong'uutyēēt

⁹ Anii nyoo ng'eetaabkoomēt Yoowaana nyoo kēēnyāliiltōōsii :tukul kubo yiisyēētaab Yēesu. Kiikukōōno nkani :Yēesu muytaayeet ānkēēboontē key ām bāytooyiisyēenyii. /Kikēēkweryootoo ākoy Baatmo kōōroonoo kiikwēēn :bēēko kuuyu kyāā-āmtotē ng'ālyoontēētaab Yēyiin ānkāāng'āloolootēē Yēesu. ¹⁰ Kichōōnchoo :Tāmirmiryēētaab Yēyiin ām bēsyēētaab Mokoryoontēēt,* nto yooto, akas kuutiit ām lētuunyuu nyēē kichēy kuu aryeembuut. ¹¹ Kimwooy kule, “Isir kiyēē ikāsē ānkiiyookyi kanisoosyechu tisab: nyēbo Ēfēēsō, Simiirna, Beerkamoon, Tyaatiira, Saarti, Filateelfya ākoo Laawotikeeya.”

¹² Yooto, aweech key akas kule ki ng'oo :nyooto king'āloolwoo. Nto ābērē ālē, akas tukuuk tisab chēbo *ta-aabuut choo /kiitōōrē taariinek. ¹³ Kimii :kiy nyēbo kwōng'uut nyēē wuu chii kwēēnuutaab tukuuchoto, nyēē kikiilaach sireet nyēē kooy nyēē kitiinyē ng'wēny /ānkikēēmurēē tekenyii kiy nyēē wuu anwa nyēē kiboonto tōōntaab ta-aabuut. ¹⁴ Kiilēkēchēēchē :mētīt anki leelach :buutēēkyii kuu chēēko ānkichōōnēē :maata koonyekyii nyēē kiirikitiitē. ¹⁵ Kiilēkēchēēchtōōs :kērēēnkōōk kuu syaabeet nyēē /kātākiinēmunēē ma. Kiiruumē :kuutiinyii kuu bēēkaab chēēsuruur. ¹⁶ Kikinamee āwunyii nyēbo taay kookeelik tisab ankichuwunee kuutiinyii :chōōkiit nyēē litaat wook tukwaay. Kiwuu :tokochnyii asiista nyoo kēēluuw.

¹⁷ Yu kaakas chiichoo, āryookyi key kērēēnkōōkyii taay wuu nyēē kaameey. Yooto kutiinyēēnoo :chiichoo āwunyii nyēbo taay ānkumwoowo kule, “-Mēēmuy, anii :taayta āk lētuut. ¹⁸ Āsoboot :anii! Kikyaameey, nteenee ikas āsoboot ākookoy. Āboontē yootēywēēkaab meet āk *kāābkwoombiich.

¹⁹ Kunyi, isir nanyuun tukuuk choo keekas kunam wōlēē mii :choo mii āk choo mākuyēyākiis lētuunoo. ²⁰ Kany ā-ārōōru ng'ālyoo kurubta key āk kookeelichaa tisab choo kēēkāsyinē āwunyuu nyēbo taay āk tukuuchoo bo *ta-aabuut choo /kiitōōrē taariinek. Kookeelik tisab ku malayikaanik chēbo kanisoosyechaa tisab nto tukuuchoto tisab choo /kiitōōrē taariinek ku kanisoosyechaa tisab.

2

Lōkōōy kuyityi kaniseetaab Ēfēēsō

1:4 Ng'oong'. 1:8; 4:8; 11:17; 16:5; 3:1; 4:5; 5:6 1:5 Kolos. 1:18; 1Yoowa. 1:7 1:6 Chuy. 19:6; Isa. 61:6; Room. 5:17; 1Bēt. 2:5, 9; Ng'oong'. 5:10; 7:15; 20:4, 6; 22:3, 5 1:7 Seka. 12:10; Mat. 24:30; Yoowa. 19:34, 37 1:8 Isa. 44:6; Ng'oong'. 1:17; 2:8; 21:6; 22:13 * 1:10 Bēsyooni ku nyoo bo Chumābiili. 1:10 Yēyuut. 20:7; 1Kōōr. 16:2; Ng'oong'. 4:2; 17:3; 21:10 1:13 Tān. 7:13-14 1:16 Ibu. 4:12; Ng'oong'. 2:12, 16; 19:15, 21 1:17 Tān. 8:17; Ng'oong'. 1:8 1:18 Room. 14:9; 1Kōōr. 15:25-26

¹ Sirchi malayikeetaab kaniseetaab Ēfēēsō: Anii :chiichoo kaanam kookeelichaa tisab ām āwunyuu nyēbo taay ānkāawēesyētēē tukuuchoo tisab choo /kiitōorē taariinek choo /kikeeyeyee ta-aabuut.

² Ānkētē kule kyoo-am booryēēt miisin ānkyōōmuytoochi wusiisyēēt. Ānkētē kule -mōōriiku kibrōkōsiis. Kyootyem mbo bichoo yēyē keey kule *lēbkēyikaab Yēyiin āmāwuu nyooto ankyookas kule kiblembechiis :icheek. ³ Kyōōmuytoochi nyāliluutēk kubo kaayneenyuu āmānōōchoosyē. ⁴ Ānkoo kuwuu nyooto, ātinyēēnook kwek. -Mōōchāmoo ra kuu wōloo kyōōwuuyē taay. ⁵ Osoot wōlēē kyōōwuuyē yoo kibo taay kutoombo ōsuuytooy. Kunyi, oweekse ankooyey ng'aleek choo kyōōyēyē taay. Yoo kamooweeke, +māāchōōnchook ānkāānēmuneēnook kiyoo /kiitōorē taariit ām yoo miitē. ⁶ Nteenee ng'aleek :chu chēē kāroomēch ām wōlēē ōmiitē :akweek: Ōwēchē ātēbuutēkaab Nikolaayee kuu yoo āwēchē :nkani.*

⁷ Nyoo yēbē yiit kukas kiyēē mwoochinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kanisoosyek. +Māāchāmchi chiito nyoo kamuyta ākoy tabanta, kwaam lokoyee kaab kēētitaab so-boonto nyēē miitē kibkōōnkōy.

Lōkōōy kuyityi kaniseetaab Simiirna

⁸ Sirchi malayikeetaab kaniseetaab Simiirna: Anii :chiichoo bo taayta ānkubo lētuut, nyoo kimēē ānkusoboot subak.

⁹ Ānkētē wusiisyēēt nyēē kwōōnyōōru ānkāānkētē banannyaantiing'woong', ānkoo kuwuu nyooto, ōyēku mokorēēn! Ānkētē subak seemseemnyeet nyēē mwooyē :Yuu-tayeek choo kuurē keey kule biikaab Kiriistō. Mā biikaab Kiriistō :bichoo mbo kisich nteenee bo Syeetaani. ¹⁰ -Mōōmuuyēē nyalil ake tukul nyēē mākuchōōnchook. Kāām-woowook, makukerta :Kibrōkōsyoontēēt alak ām akweek kāābrātiisyō. Makutyemaak ānku +mōōnyāliilchē bēsyōōsyēk taman. Nteenee okaaseena keey ānkoo kēēsākoyook :yooto /keebakachaak. +Māātuwēnēēnook :anii soboonto.

¹¹ Nyoo yēbē yiit kukas kiyēē mwoochinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kanisoosyek. Mānyōōru :chiito nyoo kamuyta ākoy tabanta ng'woonin mbo kisich ām meetaab āyēēng'.

Lōkōōy kuyityi kaniseetaab Beerkamoon

¹² Sirchi ng'aleechu malayikeetaab kaniseetaab Beerkamoon: Anii :chiichoo āboontē chōōkiinoo litaat wook tukwaay.

¹³ Ānkētē wōlēē ōminyē, wōloo bāytooyiisyēē :Syeetaani ām kiimnātēēt. Ānkoo kuwuu nyooto, kyōōkiilchoo. Manootayaa mbo ām bēsyōōsyēchoo kibo āmtooyiintēenyuu Antibaas. Kiiyyoong'unēē :inee manta / ānkikēēbakākyi kiriinkēēng'woong' wōloo minyē :Syeetaani. ¹⁴ Nteenee ātinyē ng'ālyoob kwek ām wōlēē ōmiitē: Mii :biich wōlooto ōmiitē chēē rubē kāānēētiisyēētaab Balaam nyoo kiinēētē Balak kwaasan Isrāyēēliik kuchoolwookēn kukaam banyeeek choo /kēesooytoochinē āynātōōs nto yooto kumarta. ¹⁵ Nto subak ōboontē :akweek biiko alak chēē rubē kiyēē inēētē :Nikolaayeechaa. ¹⁶ Kunyi, oweekse! Nto buch, +māāchōōnchook ām lēēkitō ānkāābooryēē bichooto ām chōōkiinoo chōōnēē kuutiinyuu.

¹⁷ Chii nyoo yēbē yiit kukas kiyēē mwoochinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kanisoosyek. Nto chiito nyoo kēēbēliis +māākoochi maana āmnyoontoonoo konoraat. +Māākoochi chiichooto subak rwaā nyēē siirwoo nyēē siraat :kaayneet nyēē lēēl nyēē inkēt baateey :chiichooto nyōōru rwaantaanaata.

Lōkōōy kuyityi kaniseetaab Tyatiira

2:1 Ēfēēs. 1:1; Ng'oong'. 1:16, 20 2:2 2Kōōr. 11:13; 1Yoowa. 4:1 * 2:6 Kiinēētē :Nikolaayee kule kimā miyaat :martaayeeet. 2:7 Toowu. 2:8-9; 3:22-24; Ng'oong'. 22:2, 14, 19 2:8 Ng'oong'. 1:8, 18 2:9 2Kōōr. 6:10; 11:14-15; Yāāk. 2:5; Ng'oong'. 3:9 2:10 Mat. 10:22; 1Kōōr. 9:24-25 2:11 Ng'oong'. 20:6, 14; 21:8 2:12 Ng'oong'. 1:16 2:14 Kāāyit. 25:1-3; 31:16; Ng'oong'. 2:20 2:15 Ng'oong'. 2:6 2:16 Ng'oong'. 1:16 2:17 Tyēēn. 78:23-25; Yoowa. 6:48-51

¹⁸ Sirchi ng'aleechu malayikeetaab kaniseetaab Tyaatiira: Anii ku Lakwataab Yēyiin nyoo irikitiitōōs :koonyek kuu maata ānkōōlēkēchēēchtōōs :kērēēnkōōk kuu syaabeet nyēē karaaran.

¹⁹ Ānkētē kiyēē ōyēyē, chamateeng'woong', kaakaaseeng'woong', yiisyēēng'woong' ākoo muytaayeeng'woong'. Ānkētē subak kule ōmiitē ōyēyē ng'aleechuutēchu miisin kusiir wōlēē kyōōyēytooy yoo kibo taay. ²⁰ Ānkoo kuwuu nyooto, ng'ālyoob kwek ku kule: Ōbāroochinē Cheesebeel, koorcoonoo kuurē keey kule *wōōrkooyoo nyēbo Yēyiin, kwaasanta biikyuu ām kāānēētiisyēēnyii kut kōōsuuchi martaayeet ankwaam āmit choo /kēēsooytoochinē āynātōōs. ²¹ Kwāākoochi koorcoonoo bārooyinto nyēē kaweekee ām choolwookātēētaab martaayeet āmāchāmē kuweek. ²² Kunyi +māāmilchi inee kisyereet† ankaayey bichoo mārtootē tukul kulālākiis miisin yoo kamaweekee ng'aleechaa bo koorcoonoo. ²³ +Maabakach mbo lōkōkaab koorcoonooto. Mākōōnkētēē yooto :biikaab Kiriistō kule anii :nyēē ānkētē kāāsōōtēywēēkaab biiko tukul āk kiyēē māchē :bichooto. +Māāyēchi chii ake tukul ng'ālyoo kurubta keey ākoo kiyēē kiikuyey. ²⁴ Nto akweek alak ām Tyaatiira choo manoonam kāānēētēywēēchoo bo koorcoonoo amanoneet keey ng'al choo kuurē :alake kule 'ng'aleekaab āriit' chēbo Syeetaani, āmwoowok kule -māātāsyook nyikiisinto ake. ²⁵ Nteenee, tōōkiilchi ng'aleek chēē kāroomēch choo /kiikiineetaak ākoy wāāchōō.

²⁶ +Maayey chiito nyoo kēēbēliis nyoo makurub ng'aleekyuu ākoy tabanta, kubayta kōōrōōsyēk. ²⁷ Kuu yoo /kikeesir kule, 'Mākubāytooyiisyēē :inee kirōktaab karneet ānku mākuyyēyi biiko kuu tērēēn,'† mākunyōōr kāāmuukēywēēk kuu yoo kyāānyōōrunēē :anii Baaba. ²⁸ +Māākoochi nkinee tobayaanteet.

²⁹ Chiito nyoo yēbē yit kukas kiyēē mwoochinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kanisoosyek.

3

Lōkōōy kuyityi kaniseetaab Saarti

¹ Sirchi ng'aleechu malayikeetaab kaniseetaab Saarti: Anii :nyoo nāmē Tāmirmirookaab Yēyiin tisab āk kookeelik tisab.

Ānkētē kiyēē ōyēyē. Yibook :biiko kule ōsobchootiin nteenee kyōōbēku ōsobtōōsii. ² Kunyoo ōsēwu. Ōmwooy kiy kisich nyoo tōōboontē kutoombo kubotē, kuuyu kwāānkēt kule mā churtaat :kiyēē ōyēyē ām taayeetaab Yēyiintēnyuu. ³ Osoot nanyuun kiyēē /kiikiineetaak āk nyēē kyookas. Ōkoonyit ng'aleechaa ankooweeksee miyootyēēt. Nto yoo kāmōōsēwu, +māāchōō kuu chōōriin nyēē -mōōnkēt āsiiswēk chēē āchōōnchook. ⁴ Ōboontē biiko chēē ng'ēri ām Saarti chēē riibē ātēbutēkwaa kumanam :lēēlis. +Māāwēesyētītē keey bichoo, kōōlookootiin sirook chēē leelach kuuyu yēmootiin kuyey kuu nyooto. ⁵ Chiito nyoo kēēbēliis, makoolaach sirook chēē leelach. Mākoy ānēmūnēē kaayneetaab chiichoo kitaabuutaab soboonto, nteenee +māāyibchi kaayneenyii Baaba āk malayikaanikyii.

⁶ Chii nyoo yēbē yit kukas kiyēē mwoochinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kanisoosyek.

Lōkōōy kuyityi kaniseetaab Filateelfya

⁷ Sirchi ng'aleechu malayikeetaab kaniseetaab Filateelfya: Anii :nyoo ātiliil ānkāābooyē man nyoo ānāmē yootēywōontēētaab *Tāwuti. Māmii :chii nyēē imuuchē kuker kiyēē āyootē, āmāmii :nyēē imuuchē kuyaat kiyēē ākērē.

⁸ Ānkētē kiyēē ōyēyē. Ānkētē kule ōboontē kāāmuukēywēēk chēē ng'ēri ānkyōōriib ng'ālyoontēnyuu, amanootayaa. Okas, kyāāyootwook kurkeet nyēē -mēēmuuchē :chii kuker. ⁹ +Maayey bokukutung'wook :Yuutayeek choo bo Syeetaani choo kuurē keey kule

2:18 Ng'oong'. 1:14-15 2:20 Kāāyit. 25:1-8; 1Bāy. 16:31; 2Bāy. 9:22; Yēyuut. 15:20 † 2:22 "/Kēēmilchi kisyereet" ām kuutiitaab Kirikiik kōōbooru kule /kēētōōrchi bōōr. 2:23 Mat. 16:27 2:25 Ng'oong'. 3:11 † 2:27 Tyēēn. 2:9 2:27 Ng'oong'. 12:5; 19:15 2:28 Ng'oong'. 22:16 3:1 Ng'oong'. 1:4, 16 3:3 Mat. 24:43 3:5 Ng'oong'. 6:11 3:5 Chuy. 32:32; Filib. 4:3; Ibu. 12:23; Ng'oong'. 13:8; 17:8; 20:12, 15; 21:27 3:7 Isa. 22:22; Mat. 16:19

biikaab Yēyiin āmāwuu nyooto. Yooto nanyuun, mākōōnkēt :bichoo kule āchāmook :anii. ¹⁰ Kyoomuyte kuu yoo kyāāmwoowook. Kunyi, +maayeetaak :nkanii ām tang'anyta nyoo mākuchō kōōrēēt ankutyem biiko choo bo kōōrooni. ¹¹ +Māāyēēwu areet akeenke. Kunyoo ōriib kiyēē kyōōyēnchi simēēnēmūnēēnook :chii kiyēē +/mākēētūwēnēēnook. ¹² +Maayey chiito nyoo kēēbēliis kuyēk tolochtaab Kōōtaab Yēyiintēenyuu, nyēē mākok kubakaakta :chiichoo kōyoo. +Māāmoolchi chiichoo kaayneetaab Yēyiintēenyuu āk kaayneetaab *kiriinkēētaab Yēyiintēenyuu, nyooto ku Yēērusālēēm nyēē lēēl nyēē mākūrēkunēē barak wōlēē mii :Baaba. +Māāmoolchi subak chiichoo kaayneenyuu nyēē lēēl.

¹³ Chiito nyoo yēbē yit kukas kiyēē mwoochinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kanisoosyek.

Lōkōōy kuyityi kaniseetaab Laawotikeeya

¹⁴ Sirchi ng'aleechu malayikeetaab kaniseetaab Laawotikeeya: Ng'ālyoo nyēē mwooyē :'Kuwuuyit nyooto', ku nyi: Ābooyē manta, /kiikoosēēnoo keyy ānku anii :nyēē toowunēēnoo keyy :kiy ake tukul nyēē kiyey :Yēyiin.

¹⁵ Ānkētē kiyēē kyooyey nteenee ōlēlēbēch. Ki karaam nto kyōōkāytitēch nto ōlāyootiin.* ¹⁶ Nteenee, kuuyu ōlēlēbēch, nyēē -mōōlāyootiin nto ōkāytitēch, kaakuriik ang'utwaak ām kuutiinyuu. ¹⁷ Ōmwooyē :akweek kule, 'Kēēyēku :acheek mokorēēn nto kule kiikēēnyōōru bāytit nyēē māmii :kiy nyēē -mākēēboontē.' Nteenee, -mōōkāsē :akweek kule ōburyētootiin, kyōōchooririi, ōyēku bānoon, ōkōryootiin ānkōōbēēsyētē kibchuraat. ¹⁸ Ārwookwook :anii nanyuun kule o-aleenaa anii *ta-aabuut nyēē /kikiitiliilēē maat, sōōyēku mokorēēn. O-aleenaa sirook chēē leelach olaach simoobeesyēt kibchuraat, ng'ālyoo nyēē yibchook muyāt. O-aleenaa saakityeek ānkōōroonkyi koonyek sookaste. ¹⁹ Āburyoong'tooy biiko choo āchāmē āchuulē. Oweeksee choolwookātēēng'woong' ānkōōnēmchi keyy Yēyiin. ²⁰ Āmiitē kurkat ākuursē. Chii nyoo kakas kuutiinyuu ankootyaach keyy, +māāwut soboonnyii kēēmīny :tukwaay. ²¹ +Maayey chii nyoo kēēbēliis kōōbuur yoo ābāytooyiisyēē :anii kuu yoo kyāābēliisyē :anii ānkāābuurtē keyy āk Baaba ām yoo bāytooyiisyēē :inee.

²² Chii nyoo yēbē yit kukas kiyēē mwoochinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kanisoosyek."

4

Bāytooyiisyēēt ām Kaab Yēyiin

¹ Yu kakeeyta :choo, ānyōōru :anii ng'oong'uutyēēt nyēē kyaakas kurkeet nyēē kiyataat ām barak. Kikuurso :kuut nyēē kichēy kuu aryeembuunaa kyāākāsē kung'āloolwoo. Kimwooyē kule, "Chōō wōli bo barak sāābooruung' tukuuk chēē mākuyēyākiis." ² Kinama bakeenke :Tāmirmiryēēt ānkuyiibo barak ankaakas chiito ake nyēē kēēbuurēē ng'echereetaab bāytooyiisyēēt. ³ Kiilēkēchēēchē :tokochtaab chiichoo kuu almaasiit nto kuwuu rwaa nyēē karaaran. Kimii :cheebkalaasyeet keebaawuut yooto kikiibuurēē :chiichooto. Kiikwēnyē :cheebkalaasyaanaa kuu rwaa nyēē nyaliil nyēē /kēēkuurēē simāriitiit. ⁴ Kikiimuut ng'echeraanaata wōō :ng'ēchērōōk alake tibtēmu āk ang'wan chēbo bāytooyiisyēēt ānkikiibuurēē ng'ēchērōōchoo :booyik tibtēmu āk ang'wan. Kiiloochē :booyichoo sirook chēē leelach āk kuutwōōsyēkaab bāytooyiisyēēt chēē /kikeeyeyee *ta-aabuut. ⁵ Kiiwēchēē :iileet ng'echeraanaa wōō ānkutulē. Kilāytōōs :nōmōryēēk tisabu ām taayeetaab ng'echeraanaa. Ki tāmirmirookaab Yēyiin tisab :chuutēchu. ⁶ Kimii :kiito ake taayeetaab ng'echeraanaa nyēē wuu araarayta anki tankilil kuu kiiyēēt.

3:9 Ng'oong'. 2:9 3:10 Luuka 21:19; 2Bēt. 2:9 3:11 1Kōōr. 9:24-25; Ng'oong'. 2:16; 22:7, 12, 20 3:12 Ng'oong'. 14:1; 22:4; 21:2 3:14 2Kōōr. 1:20; Ng'oong'. 1:5 * 3:15 /Kikēēmōōysēē bēēko chēē lāyootiin /ānkēēyyēē chēē kāytitēch. 3:17 1Kōōr. 4:8 3:18 1Bēt. 1:7; Ng'oong'. 6:11 3:19 Ibu. 12:5-6 3:21 Ibu. 8:1; Ng'oong'. 1:6 4:1 Ng'oong'. 1:10 4:4 Kāāyiit. 1:44; Ng'oong'. 5:8; 7:4, 11; 11:16; 14:3; 19:4; 6:11 4:5 Chuy. 19:16; Seka. 4:2, 10; Ng'oong'. 1:4; 8:5; 11:19; 15:1; 16:18; 17:9

Kikiimuut ng'echeraanaa wōō :tukuuk alake ang'wanu chēē sobchootiin ānki mā ng'ēri :koonyek bōōrwoonikwaa. ⁷ Kerkeey :akeenke ām tukuuchoo ng'ētunyto, kukerkeey :nyēbo āyēēng' wuunweet, kuboonto :nyēbo sōmōk tokoch nyēē wuu nyēbo chiito, nto nyēbo ang'wan kukerkeey :nyoo siirērēēt nyoo kateereerta. ⁸ Kiboonto :tukuuchooto tukul kebebaak lo chēē kimii :koonyek komoswookik tukul. Kimwooyē :tukuuchoo kwiimēn āk kuyyeech kule,

“Tiliil, tiliil, tiliil :Mokoryoontēēt Yēyiin

nyoo bāwu kiy ake tukul,

nyoo mii, ānkimii ānku nyoo mākuchō.”

⁹ Yoo tyēēnē :tukuuchoo kōōkoostoo, kukoonyitē ānkubirchinē kōōnkōy chiichoo bāytooyiisyē ānku soboot ākookoy, ¹⁰ kōōryookyinē keey :booyichoo tibtemu āk ang'wan taayeetaab chiichoo kēēbuurēē ng'echereetaab bāytooyiisyēēt kukutunkyinē nyooto soboot ākookoy. Ikoochinē :booyichoo kuutwōōsyēkwaa taayeetaab ng'echeraanaa ānkumwooyē kule,

¹¹ “Yēyiintēēnyoo, wē, Mokoryoontēēnyoo,

iyemaat /kiikaastiing' inyiing' nyoo iboontē kāamuukēywēēk /ānkēēkoonyitiing',

kuuyu kiyēyē kiy ake tukul.

Kiikuyēyākiis :tukuuchoo tukul ānkusobtōōs

kuu wōloo kiimāktooy.”

5

Kitaabuut ākoo Mēēnkit

¹ Nto mii yoo, akas kitaabuut nyēē wuu makateet nyēē /kēētooyē. /Kikeesir kitaabuuna wook tukwaay ānkimii āwutaab taay nyēbo chiichoo kiibuurēē ng'echeraanaa wōō. /Kikikēēnuchēē kitaabuuna tukuuk tisab. ² Kyaakas malayikeet nyēbo kāamuukēywēēk kukuurchinē barak kule, “Ng'oo :nyēē yemaat kōōnēm tukuuchoo /kikēēnuchēē kitaabuut, sukung'aany kitaabuunaata?” ³ Nteenee, māmii :chii barak, wōlēēb kōōrēēt nto ku *kāābkwōombiich nyēē imuuchē kuyaat kitaabuuna nto mbo kukas āriit. ⁴ Kyaariir ankaariir, kuuyu kimāmii :chii nyēē kiyemaat kuyaat nto kukas kitaabuunaata āriit. ⁵ Nto mii yoo, kumwoowoo :boontēēt akeenke ām booyichoo kule, “-Meeriir. Kāākōōbēliis :chiichoo kuu ng'ētunyaab Yuuta nyoo rutunēē tiikiityoontēētaab *Tāwuti ānkuchōōnēē kōōnyii. Imuuchē :chiichooto kōōnēm tukuuchoo tisab choo /kikēēnuchēē kitaabuuna ankuyaat kitaabuut.”

⁶ Nto mii yoo, akas *Mēēnkit nyēē wuu nyēē /kakeebakach kukēēyyoonyēē yēē mii :ng'echeraanaa wōō kukāmuut :tukuuchoo ang'wanu āk booyichoo. Kiboonto :Mēēnkoo kuynook tisab ākoo koonyek tisab. Tāmirmirookaab Yēyiin :chooto tisab chēē /kiikiyooktooy kuba kōōrēēt kumukuul. ⁷ Kiwokōōnēmunēē :Mēēnkoo chiito nyoo kimii ng'echereetaab bāytooyiisyēēt kitaabuuna kumii āwutaab taay nyēbo chiichooto. ⁸ Yu kayey kuu nyooto, kōōryookyi keey :tukuuchoo ang'wanu ākoo booyichoo tibtem āk ang'wan taayeetaab Mēēnkoo. Kiboonto :chii ake tukul ām booyichoo bukantiit ākoo kibuumbōōk chēbo *ta-aabuut chēē mii :tukuuk chēē boong'u :yyētiing'waa nyēē anyiny, nto chooto ku soowutēkaab biikaab Kiriistō. ⁹ Kityēēn tyēēnto nyēē lēēl nyēē mwooyē kule,

“Iyemaat inam kitaabuuna

ānkiinēmu tukuuk choo /kikēēnuchēē,

kuuyu /kikeebakachiing'

sukuwālāng' :korotiikuuk biiko kukwaanee kuutuweek tukul,

aroosyek tukul, bōōryōōsyēk tukul āk yēēmōōsyēk tukul

kukwa wōlēē mii :Yēyiin.

¹⁰ Kiiyey :inyiing' icheek kuyēk bāytooyik
kubāytooyiis ām kōōrēēt
ānkuyēchinē Yēyiintēenyoo yiisyēēt.”

¹¹ Nto mii yoo, akas malayikaanik chēē kiyitē kisyēērōōk chēē mātinyē rarwa. Kiimuut
:malayikaanichaa ng'echeraanaa wōō āk tukuuchoo ang'wan āk booyichoo kutyēētōōs.

¹² Kityēēchinē barak kule,

“Yemaat /kēēsilto Mēēnkoo /kikēēbākāchē.

Inee :nyoo tinyē kāāmuukēywēēk, bāytit, kiirnātēēt āk nkuruuk.
/Kēēkoonyit, /kiitōrōōr /ankiikaasta!”

¹³ Yooto akas kiito ake tukul nyēē soboot ām barak, nyēē mii kōōrēēt, nyēē mii
araarayta āk mbo nyēē mii kāābkwōombiich kutyēēnē kule,

“Kusilākoy ākookoy :chiichoo kēēbuurēē ng'echeraanaa wōō

ānkusilākoy :nkinee Mēēnkoo.

Koonyitootiin :icheek ānku wōōyēch

ānkuboonto kāāmuukēywēēk kēnyiis āk kēnyiis!”

¹⁴ Nto yityo kumwooy :tukuuchoo ang'wanu kule, “Kuwuuyiit nyooto.” Kukuluny
:booyichoo ānkuyim kusiltooy Yēyiin.

6

Kiinēm :Mēēnkoo tukuuk choo /kikikēēnuchēē kitaabuut

¹ Nto mii yoo, akas Mēēnkoo kōōnēmu kiito nyēbo taayta ām choo /kikikēēnuchēē
kitaabuunaa. Kyaakas kumwooyē :kiyoo akeenke ām tukuuchoo kisobchootiin ang'wan
kutulē kuu iileet kule, “Chōō!” ² Kyaakaste, nto bērē ālē, akas faraasiit nyēē siirwool!
Kiboonto :chiito nyēē kimiitē faraasiinaa kiyaang'ta āk kuutwēēt ām mētinyii ānkiwo
booryoot nyēē kiibēliis.

³ Nto tēē yoo, kōōnēm :Mēēnkoo kiito nyēbo āyēēng' nyoo /kikikēēnuchēē kitaabu-
unaa. Yooto akas kumwooy :kiyoo soboot nyoo kibo āyēēng' kule, “Chōō!” ⁴ Kuchō
:faraasiit ake nyēē ki arraa. /Kikiikoochi chiito nyēē kimii faraasiinaa kibchoonchuryēēt
nyēē wōō miisin āk kāāmuukēywēēk kuyey biiko kubaraat keey kōōboot tāloosyēēt ām
kōōrēēt.

⁵ Nto tēē yoo, kōōnēm :Mēēnkoo kiito nyēbo sōmōk nyoo /kikikēēnuchēē kitaabuunaa.
Yooto akas kumwooy :kiyoo soboot nyoo bo sōmōk kule, “Chōō!” Akaste nto bērē ālē,
kumii taayeenyuu :faraasiit nyēē tuuy! Kiboonto :chiito nyoo kimii faraasiinaa kiito
ām āwunyii nyēē /kii-āyēēkiisyēē. ⁶ Nto mii yoo, akas kuutiit nyēē kichōōnēē wōloo
mii :tukuuchoo ang'wanu, kumwooyē kule, “Mākwoolē :beesaanik chēbo yiisyēētaab
bēsyēēt akeenke nkoonuuk mukutuutyēēt akeenke, ankwaal subak *syāyiriik mukutu-
utēk sōmōk. Nteenee, -moonyeeree *tifaayiik āk mwaayta!”

⁷ Nto tēē yoo, kōōnēm :Mēēnkoo kiito nyēbo ang'wan nyoo /kikikēēnuchēē kitaabu-
unaa. Yooto akas kuutiitaab kiyoo soboot nyoo bo ang'wan kumwooy kule, “Chōō!”

⁸ Kyaakaste nto bērē ālē, kumii taayeenyuu :faraasiit nyēē āruus! /Kikēēkuurē :chiito
nyēē kimii faraasiini kule Meet ānkimii :Kāābkwōombiich lētuunyii. /Kikiikoochi bichoo
kāāmuukēywēēk kubāw komosta akeenke ām komoswookik ang'wan choo bo kōōrēēt
tukul kumukuul, sukung'eet koowaang'tee biiko booryēēt, kēmēwuut, tānkuusyēēt āk
tyoong'iikaab wuuyēēt.

⁹ Nto tēē yoo, kōōnēm :Mēēnkoo kiito nyēbo muut nyoo /kikikēēnuchēē kitaabuunaa.
Yooto akas :tāmirmirookaab biiko ām *kāābkōrōs keel choo /kikēēbākāchē kuuyu
kiinēmchi keey ng'ālyoontēetaab Yēyiin. ¹⁰ Kikuurchinē barak kule, “Wōōy, Mokoryoon-
tēenyoo nyoo itiliil ānkiibooyē man, ara 'ibuurē ākoy āyu siitiilchi biikaab kōōrooni ng'al
iyooku soboonwēkyoo?” ¹¹ /Kikiikoochinoot bichoo sirook chēē leelach ānku kōōyēch. /

5:10 Ng'oong'. 1:6

5:11 Tān. 7:10; Ibu. 12:22

5:13 Filib. 2:10

6:8 Seka. 1:8; 6:1-7; Ng'oong'. 19:11, 14

6:8 Cherem. 24:10

6:9 Ng'oong'. 1:2, 9; 12:11, 17; 19:10; 20:4

Kikēemwoochi tākōōmuuny kisich ākoy kuyityiin :laatitaab mbo ng'eetaabkaamet chēē kimāchē /sikeebakach choo yēyē yiisyēēt kuu nyoo kiyēyē :icheek.

¹² Kyāārōōtootē kōōnēmu :Mēēnkoo kiito nyēbo lo nyoo /kikikēēnuchēē kitaabuunaa. Kitook :kibring'ring'nyēēt nyēē kōrōōm miisin. Kitubākoy :asiista. Kusalakay :araaweet kuu koroti, ¹³ ānkōōsuuw :kookeelik kuu mōkōyōōn chēē kararach yoo kāwus :yoomeet. ¹⁴ /Kikiinēmtō wōliin bo barak kubot kuu muuyto nyēē /kakiiriiny /ānkiiboot nkicheek lekemoosyek tukul āk kōōrōōsyēk tukul choo kiimuut :bēēkaab araarayta.

¹⁵ Nto yityo kuwuny keyy :bāytooyik, biiko choo tookunootiin, kāāntōōyikaab lukēē-taab booryēēt, mokorēēnik, biiko choo bo kāāmuukēy, motwoorik tukul āk mbo biiko alak tukul. Kiwunyēē keyy :bichoo kēbēnoonik āk rwoontōōk ām wōloo bo lekem. ¹⁶ Kikuurchinē :bichoo barak kumwoochinē lekemoosyek āk rwoontōōk kule, “Ōlu-ulchēēch simakaseech :chiichoo bāytooyiisyē āmēēng'woonchēēch :Mēēnkoo, ¹⁷ kuuyu kāākuyityiin :bēsyēēt nyēē ing'woonchinēē :icheek biiko ng'aleek. Ara, ng'oo :nyēē imuuchē kuchilil?”

7

Mākuriibākiiis :biiko choo yēchinē Yēyiin yiisyēēt

¹ Yu kāākuyityo :yoo, akas malayikaanik ang'wan chēē kiyyoong'sēē komoswookik ang'wan chēbo kōōrēēt. Kiyyoong'tooy :malayikaanichaa yoomat ake tukul nyēē wusunēē komoswookichoo ang'wan. Kiyeyakay kuu nyooto simāwus :yoomeet kōōrēēt nto araarayta nto keet ake tukul. ² Kyaakas subak malayikeet ake kuchōōnēē koong'asiis kuboontoonu ng'oocheet nyoo bo Yēyiin. Kikuurchi barak :malayikaanaa malayikaanik choo ki ang'wan choo kikiikuchāmchi :Yēyiin kule kōōturbuub kōōrēēt ākoo araarayta. ³ Kimwoochi kule, “Masimo-araante kōōrēēt, araarayta ākoo keetiik. Okany ākoy kut /keeng'ooch tokoochikaab biiko choo yēchinē Yēyiintēenyoo yiisyēēt.” ⁴ Yooto nanyuun, akas /kēēemwoowo laatitaab biiko chēē /kikeeng'ooch. Biikaab Isrāyēēl tukul chēē /kikeeng'ooch ku 144,000. ⁵ Biiko chēē /kikeeng'ooch kukwaanee kōōtaab Yuuta ku 12,000, /keeng'ooch 12,000 chēbo kōōtaab Rubēēn /ankeeng'ooch 12,000 chēbo kōōtaab Kaat. ⁶ /Kikeeng'ooch biiko 12,000 chēbo kōōtaab Asyeer, /keeng'ooch biiko 12,000 chēbo kōōtaab Naftaali /ankeeng'ooch biiko 12,000 chēbo kōōtaab Mānāāsē. ⁷ /Kikeeng'ooch biiko 12,000 chēbo kōōtaab Simiyōōn, /keeng'ooch 12,000 chēbo kōōtaab Laawi /ankeeng'ooch 12,000 chēbo kōōtaab Isakaar. ⁸ /Kikeeng'ooch biiko 12,000 chēbo kōōtaab Sābulōōn, /keeng'ooch 12,000 chēbo kōōtaab Yōōsēēf /ankeeng'ooch 12,000 chēbo kōōtaab Beenchamiin.

Bōrōryōōsyēk chēē chaang' chēē irāroochootiin

⁹ Yu kāākuyityo :yoo, akas biiko chēē kimātinyē rarwa chēbo bōrōr ake tukul, kōōr ake tukul āk chēbo yēēm ake tukul. Kikiyyoonyēē :bichooto ng'echeraanaa bo bāytooyiisyēēt āk taayeetaab Mēēnkoo. Kikiilaach :bichoo sirook chēē leelach chēē kōōyēch ankikinam sokēēkaab sōōsik. ¹⁰ Kikuurchinē :bichoo barak kumwooyē kule, “Kiiraraacheech :Yēyiintēenyoo nyoo kēēbuurēē ng'echereetaab bāytooyiisyēēt āk Mēēnkoo.”

¹¹ Kiyyoong'iis :malayikaanik tukul kumuut ng'echeraanaa āk yoo mii :booyichoo āk tukuuchoo ang'wan choo sobchootiin. Kikubuy kuut :malayikaanichaa ām taayeetaab ng'echeraanaa kukutunkyinē Yēyiin, ¹² kumwooyē kule, “Kuwuuyiit nyooto. Kusilākoy :Yēyiintēenyoo nyoo tōrōōr nyoo boonto kiirnatēēt. /Kēēbirchinē kōōnkōy /ānkēēkoonyitē nyoo bo kāāmuukēy āk nkuruuk kēnyiiis āk kēnyiiis. Kuwuuyiit nyooto!”

6:11 Ng'oong'. 3:4-5, 18; 4:4; 7:9, 13; 15:6; 19:8, 14 6:13 Mat. 24:29; Ng'oong'. 8:12 6:14 Isa. 34:4; Ibu. 1:12
6:15 Isa. 2:10, 19, 21 6:16 Osee. 10:8; Luuka 23:30 6:17 Chōōw. 2:11; Nāwu. 1:6; Sefa. 1:14-18; Mal. 3:2 7:1
Cherem. 49:36; Tān. 7:2 7:3 Ēsēk. 9:4, 6; Ng'oong'. 9:4; 22:4 7:4 Ng'oong'. 14:1, 3 7:8 Ng'oong'. 21:12-13
7:9 Laawi. 23:40; Yoowa. 12:13; Ng'oong'. 6:11

¹³ Kuteebeenaa :akeenke ām booyichoo kule, “Ng'oo :bichu keelaach siroochoo leelach ānku kōōyēch ānkukwoonēē ānō?” ¹⁴ Āwālchi kule, “Inkētē :inyiing' oō, boontēēt.” Kumwooy :boontoonoo kule, “Bichoo ku chēē kiikoomuukta wusiisyoonoo wōō ānkōōkōōwunēē sirookwaa korotiikaab Mēēnkoo kutililiitu. ¹⁵ Kunyi, kwēyyoonyēē :bichooto yoo bāytooyiisyēē :Yēyiin ānkuyēchinē Yēyiin yiisyēēt bēēt āk kwēemooy ām yoo ibuurēē. Mākuming'to keey :bichooto Yēyiin ām yooto. ¹⁶ Mākoy kwaam bichooto subak :kēmēy, melelta, kubeel :asiis nto kuwus icheek :yoomat nyēē layaat, ¹⁷ kuuyu mākwookooy icheek :Mēēnkoo kēyyoonyēē ng'echeraanaa komos. Mākōōrēētoot bichooto kuba wōlēē mii :riiriyoōsyēkaab bēēkaab soboon ānkumāsyi :Yēyiin icheek lōōkyoo ake tukul.”

8

Kiinēm :Mēēnkoo kiito nyēbo tisab nyoo /kikēēnuchēē kitaabuunaa

¹ Nto yu kēēnēm :Mēēnkoo kiito nyēbo tisab nyoo /kikēēnuchēē kitaabuunaa, kusiis :wōliin bo barak ām kisiincheetaab asiista akeenke. ² Yooto, akas /kiikoochinē aryeembuunek tisab malayikaanichaa kiiyyoonyēē taayeetaab Yēyiin. ³ Kichō :malayikeet ake nyēē kiboonto kibuumbeet ake nyēbo *ta-aabuut ānkōōyyoonyēē yoo bo *kāābkōrōs. /Kikiikoochi malayikaanaa tukuuk chēē chaang' choo boong'u nyēē anyiny sukusiltēē Yēyiin kuboonto keey soowuutēkaab biikaab Kiriistō ām kiitaab kōrōs bo ta-aabuut nyoo mii taayeetaab ng'echereetaab bāytooyiisyēēt. ⁴ Kichiiltēē :yyētiitaab tukuuchoo boong'u nyēē anyiny yēbo āwutaab malayikaanaa kuwēētii barak kuboonto keey soowuutēkaab biikaab Kiriistō. ⁵ Kiinēm :malayikaanaa kibumbaanaa ankuram maata ām kāābkōrōs ankoosyaaree mayaa kōōrēēt. Yooto koowech :iileet, kutul :kōōrēēt, kooruum ānkōōring'riing'.

Aryeembuunek ang'wan chēbo taay

⁶ Nto mii yoo, kuyeyta keey :malayikaanichaa tisabu sukukuut aryeembuunek.

⁷ Kikuut :malayikeet nyēbo taayta aryeembuut nyeenyii. Yu kakuut kuchēy, kuroonkyi keey kōōrēēt :kweyaanteet nyēē iliing'oot maata ākoo korotiik. Kilay :kereeryaanteet akeenke ām sōmōk nyēbo kōōrēēt. Kilāyo :nkicheek keetiik chēē tēē chooto ankulay :saamiyya āk kiy ake tukul.

⁸ Kukuut :malayikeet nyēbo āyēēng' aryeembuut nyeenyii. Yu kakuut, /kēēwiirchi araarayta kiito ake nyēē wuu lekemnyaa nyēē wōō nyēē kilāyē. Yooto, kuweechakay :kereeryaanteet akeenke ām sōmōk nyēbo araarayaa kuyēk koroti. ⁹ Kibēk :ng'ooluutyēēt akeenke ām sōmōk nyēbo tyoong'iik ankuling'ta :nkicheek mwēēnkōōsyēk chēē tēē chooto ām araaray.

¹⁰ Kukuut :malayikeet nyēbo sōmōk aryeembuunyii. Yu kakuut, kōōsuuwunēē barak :kookeelyeet nyēē wōō nyēē kilāyoonu kuu nōmōryoontēēt. Kiisuuchi kereeryaanteet akeenke ām sōmōk nyēbo āynōōsyēk āk mōōkōtōōsyēk. ¹¹ /Kēēkuurēē kookeelyaanaa 'Ng'woonin'. Kunyi, king'waaniit :komosta akeenke ām sōmōk nyēbo bēēko. Kibakach :bēēchoo biiko chēē chaang' ām kōōrēēt.

¹² Kukuut :malayikeet nyēbo ang'wan aryeembuunyii. / Keeryaach komostaab akeenke ām sōmōk nyēbo asiista /ankeeryaach nkinee komosta nyēbo araaweeet nyēē tēē nyooto. / Kikeeryaach komosta nyēē tēē nyooto nyēbo kookeelik kutubākiis :tukul. Kimāmii :komosta akeenke ām sōmōk nyēbo lēbkēēyyēēt ām bēsyēēt ānkimāmii :komosta akeenke ām sōmōk nyēbo lēbkēēyyēēt kwēēmowuut.

¹³ Nto bērē akaste, akas siirērēēt nyēē kitēērēērtooy ām kōōrēēt barak kuwoochootē kule, “Ng'woonin, lēyyē, ng'woonin, ng'woonin! Yoo kuutē :malayikaanik alake sōmōku aryeembuunek, ku tyaa sōō, :ng'wooninto nyēē mākuchōōnchi biiko tukul!”

7:14 Tyēēn. 51:7; Mat. 24:21-22; Ng'oong'. 22:14 7:15 Ng'oong'. 4:2; 21:3 7:17 Isa. 49:10 7:17 Tyēēn. 126:5-6; Isa. 25:8; Yoowa. 10:11; Ng'oong'. 21:6, 4 8:3 Chuy. 30:1, 7-8; Ng'oong'. 5:8 8:7 Chuy. 9:23-25 8:8 Ng'oong'. 16:3-4 8:12 Ng'oong'. 6:12-13

9

Aryeembuutaab muut

¹ Kukuut :malayikeet nyēbo muut aryeembuunyii. Yu kakuut, akas kookeelyeet nyē kikiikōōsuuwunēē barak. /Kikiikoochi kookeelyaanaa yootēywoontēētaab nkōriit nyoo māng'ētē. ² Yu kayaat nkōriinoo, kuchiilunee :yyētiit yooto kuu yyētiit nyēbo maata nyēē wōō miisin. Kiker :yyētiinoo barak kutubākoy :asiista. ³ Kitēērēērūnēē yyētiinoo kukwa kōōrēēt :taalamik chēē /kikiikoochi ng'woonēēt nyēē wuu nyēbo kēnyēiisyēk. ⁴ /Kikēēmwoochi taalamichaa kumanyeeree suus alak tukul ām kōōrēēt, nto keet ake tukul, nteenee kutoor biiko choo kimāboonto ng'oocheetaab Yēyiin ām tokoochikwaa. ⁵ /Kimākēēmākyinē taalamichaa kubakach bichoo, nteenee koosuusaanee ng'wooninto nyēē wuu nyoo bo kēnyēiisyēk ām ārook muut. ⁶ King'woonchi biiko :bēsyoōsyēchooto kut kookaykaay meet nteenee kimwēyēē icheek :meet.

⁷ Kichōbootiin :taalamichaa kuu faraasiinek chēbo booryo. Kiiloochē tukuuk chēē wuu kuutwōōsyēk chēē /kikeeyeyee *ta-aabuut ānkityē :wōlēēb koonyek tōōntaab chiito. ⁸ Ki kōōyēch :buutēkwaa kuu chēbo koor ankukerkeey :keelekwaa chēbo ng'ētūuny. ⁹ Kikiiyēēn :karneet tēkēetikwaa ānkichēytōōs :kebebaakwaa kuu kōrōkōchōōnikaab faraasiinek choo bēētii booryēēt. ¹⁰ Kiboonto :taalamichaa saaruuraak chēē tōōrē biich kuu kēnyēiisyēk /ānkikiikoochi kāmūukēywēēk koonyaliil biiko ām ārook muut. ¹¹ Bāytooyiintēng'waa ku malayikeetaab kāābkwoombiich nyēē /kikēēkuurē ām kuutiitaab Iburaneek kule Ābātōōn nto ām kuutiitaab Kirikiik ku Ābōōlyōōn. Ibooru :kaaynaani kule kāānyāliiliintēēt.

¹² Ng'wooninto nyēbo taayta :nyooto. Mii :alake āyēēnku chēē makukwa.

Aryeembuutaab lo

¹³ Kikuut :malayikeet nyēbo lo aryeembuunyii. Yooto, akas kuutiit nyēē kichōōnēē kuuynook ang'wan chēbo kiitaab kōrōs nyēbo *ta-aabuut nyoo mii taayeetaab Yēyiin. ¹⁴ Kimwoochi :kuutiinaa malayikaanaa bo lo kule, "Ityaakte malayikaanichaa ang'wan choo /kikēērātyi yoo bo āynoonoo wōō bo Fraati." ¹⁵ /Kikiikēēchōbchi malayikaanichaa kubakach ng'ooluutyēēt akeenke ām sōmōk nyēbo biiko ām kōōrēēt kumukuul kēnyiiniitēnyi, araawaaniitēnyi, bēsyooniitēnyi āk āsiiswēchuutēchu. Kunyoo, /kikiityaakta malayikaanichaa. ¹⁶ /Kikēēmwoowoo kule ki rarwoosyek āyēēng' :biikaab booryēēt chēē kibēētēē faraasiinek kōōntōōchinē :malayikaanichaa.

¹⁷ Ām ng'oong'uutyoonoo, kyaakas faraasiinechaa āk biiko chēē kibēētēē faraasiinechaa. Kikiilookyi :bichoo kariik teket chēē kikiirirto kuu mā, chēē buusyēēnēch āk chēē ki toolēlyoonēch. Kikerkeey :mētēwookaab faraasiinek chēbo ng'ētūunyēk ānkwoosu :kuutuweekwaa maata, yyētiit āk aryaanteet nyēē layaat. ¹⁸ Kibakach :mēy-inwēchu kyoosunēē kuutuweekaab faraasiinechaa, kereeryaanteet akeenke ām sōmōk nyēbo biiko ām kōōrēēt kumukuul. ¹⁹ Kibākākiisyēē :faraasiinechaa kuutuweekwaa āk saaruuraakwaa. Kiboonto :saaruuraakwaa mētēwoy chēē kitōōrē biich kuu chēbo ēērēēnōōy.

²⁰ Mānāāwēēchākiis :biiko tukul choo king'ētunēē mēēyinoo. Nteenee kitas taay kukutunkyinē tāmirmirook chēē miyootēch āk āynātōōs. Buch :āynātōōsyēchoo chēē mākāstooy āmākāsē mbo ng'al nto kubēēsytē, chēē kiyeyee :icheek *ta-aabuun, *feetaan, syaabaan, rwoontōōy āk keet. ²¹ Manaaweeksee :bichoo rōkōsng'waa bo rumiisyō, mosoonkoyeenikwaa, martaayeet nto ku chōōrsēēt.

10

Malayikeet āk kitaabuut nyēē mining'

9:1 Ng'oong'. 11:7; 20:1 9:2 Toowu. 19:28 9:4 Ng'oong'. 7:2-3 9:6 Āyub 3:21-22 9:7 Chōōw. 2:4
9:11 Chuy. 10:12-20 9:13 Ng'oong'. 8:3 9:14 Ng'oong'. 7:1 9:15 Ng'oong'. 8:7-12 9:20 Tyēēn. 115:4-8;
135:15-17; Isa. 44:9-20; Tān. 5:4, 23 9:21 Ng'oong'. 16:9

¹ Nto mii yoo, akas malayikeet ake nyēbo kāāmuukēywēēk kuchōōnēē barak. Ki-ilaakaat :malayikaanaa boolteet ankikiibaawuut :cheebkalaasyeet mētinyii. Kikerkeyeet :tokochnyii asiista ānkiikwēnyē :kērēēnkōōk kuu ma. ² Kikinamee āwunyii kitaabuut nyēē mining' nyēē king'aanyaat. Kikiitaar :kereenkeenyii nyēbo taay araarayta ankootaar :nyēbo kaataam kōōrēēt ³ ankoorum miisin kuu ng'ētunyto. Yu keeruum, kuchēyo :iilootik tisabu. ⁴ Kyāāmāchē āsiriisyē yooto kāchēy :iilootichoo tisabu, nteenee akas kuutiit kuchōōnēē barak nyēē kimwooyē kule, “Iriib kiyēē mwooyē :iilootichoo tisabu ameesir ng'aleechaata.”

⁵ Nto mii yoo, kōōtōrōōr āwunyii nyēbo taay :malayikaanaa kikiitaar araarayta ākoo kōōrēēt. ⁶ Kiiwaal keey ām kaayneetaab Yēyiin nyoo ming'iisyē ākookoy, nyoo kiyēyē barak āk kiy ake tukul nyēē mii wōlooto, nyoo kiyēyē kōōrēēt āk tukuuk tukul choo mii āriinyii āk araarayta kuboonto keey āk kiy ake tukul nyēē mii āriinyii. Kimwooy :malayikaanaa kule, “Mēētākikiikooyē keey! ⁷ Nteenee yoo kuutē :malayikeetaab tisab aryeembuunyii, kōōwoong'tooy :Yēyiin kiyēē kiiyeelaat nyoo kikiikuchōb kuu yoo kiiboorchinē *wōōrkooyikyii choo yēchinē inee yiisyēēt.”

⁸ Nto mii yoo, kung'āloolwoo subak :kuutiinaa kikyaaakas kuchōōnēē barak kumwooyē kule, “Iwē /bokēēkōōning' kitaabuunaa yaataat nyoo mii āwutaab malayikaanaa keetaar araarayta āk kōōrēēt.” ⁹ Yooto āwē ānkāasoom malayikaanaa kukōōno kitaabuunaa mining'. Kumwoowo kule, “Ong'nyi, nēmu ankii-am. Anyiny sinee ām kuutiing'uung' kuu kimnyet nteenee mākung'woonchiing' :mooyēēt.” ¹⁰ Kyāānēmūnēē kitaabuunaa āwutaab malayikaanaa ankaa-am. Kyaanyinyiit ām kuut kuu kimnyeteet, nto yu kaawaany kung'woonchoo :mooyēēt. ¹¹ Yooto /kēēmwoowo kule, “Tākumii :ng'aleek chēē māchāktōōs tēēng'ālooltoochi Yēyiin imwoochinē biiko chēē chaang', bōrōryōōs, yēēmōōsyēk āk bāytooyik.”

11

Wōōrkooyikaab Yēyiin āyēēng' ām Yēērusālēm

¹ /Kikēēkōōno keet nyēē /kiirookiisyēē /ānkēēmwoowo kule, “Wē, ānkiirookē *Kōōtaab Yēyiin, *kāābkōrōs ānkiiyiit biiko choo sooyēē wōlooto. ² Nteenee, -mēērookē biiwuutaab kōyoo kuuyu bo :wōlooto biiko choo -mēēnkētē Yēyiin. Makootartaaraat :bichoo ām ārook artam āk āyēēng' kiriinkoonoo tiliil. ³ +Māākoochi *wōōrkooyikyuu āyēēng' kāāmuukēywēēk kung'ālooltoowo ām bēsyōōsyēk 1,260. Makoolaach :bichooto sirookaab mēēysēēt.”

⁴ Kerkeyeet :wōōrkooyichoo āyēēnku keetiikaab *musēytuuniinēk āyēēng' ākoo tukuuk āyēēng' choo /kiitōōrē taariinek chēē iyyoonyēē taayeetaab Nyoo Wōō ām kōōrēēt kumukuul. ⁵ Yoo kasyeem :chii kule kubar bichu āyēēng', makung'ut :icheek maata kōōmukuus buunichookwaa. Wuu nyiitēnyii :wōlēē māchāktōōs /keebakakta chiito ake tukul nyoo māchē kubar bichoo. ⁶ Boonto :bichoo kāāmuukēywēēk kukerekta roobta yoo mii kung'ālooltoochinē Yēyiin ānkuboonto kāāmuukēywēēk kuweech bēēko kuyēk koroti, kubar kōōrēēt ām mēēyinto ake tukul kuu wōloo māktooy :icheek nkit.

⁷ Yoo kaakoowaany nanyuun :wōōrkooyichoo kwoom lōkōōywēchoo, mākuchōōnēē :tyoony nkōriinoo māng'ētē ānkubooryēē wōōrkooyichoo kut kubakach. ⁸ Mākōōtulēēlēē :wōōrkooyichoo kēēloo murē kiriinkoonoo wōō nyoo /kikēēkwērtōochinē Mokoryoontēēng'waa murtooywoontēēt. Kiikērkēyēē :kiriinkoonoo Sōtōm nto ku Miisir. ⁹ Ām bēsyōōsyēk sōmōk āk kisiincheet, mākōōrōōtoot muuswēchoo :biiko kukwaanee yēēmōōsyēk, aroosyek, āk bōrōryōōsyēk tukul āmēēbēē /mākēēchām /keemuy muuswēchooto. ¹⁰ Mākung'ērēkyi :biikaab kōōrēēt kumukuul

meetaab bichoo āyēēng'. Makwaam saakweet ānkutuwēn keey, kuuyu kikiikutōorchii :wōōrkooyichoo biikaab kōōrēēt mēēyinto nyēē wōō miisin.

¹¹ Nteenee yu kaakukeeyta :bēsyoōsyēchoo sōmōku āk kisiincheet, kukētyi :Yēyiin bichoo soboonto. Yooto kung'eētyo :bichooto. Kimuuyo miisin :biiko tukul chēē kikas ng'aleechaa. ¹² Nto yityo, kukas :wōōrkooyichoo / kēēkuurunēē Kaab Yēyiin kule, “Okwaa wōli.” Kuba :bichoo barak ām boolteet, kukāsē :buunikwaa. ¹³ Kichō yooto :kibring'ring'nyēēt nyēē kikōrōōm miisin. Kimis *kiriinkēēt kereeryaanteet akeenke ām taman ānkubēk :biiko kisyēērōōk tisabu. Kimuuyo :biiko chēē king'ēt ānkukoonyit Yēyiintēētaab kibkōōnkōy.

¹⁴ Mēēyinto :nyooto nyēbo āyēēng'. Lēēkit kuchō :nyēbo sōmōk.

Aryeembuutaab tisab

¹⁵ Yu kāākuyityo :yoo, kukuut :malayikeet nyēbo tisab aryeembuunyii / ānkēēkuurunēē barak kule, “Kaakunam :Yēyiintēēnyoo āk Kāārārōokiintēēt bāytooyiisyēētaab kōōrēēt ānkumākubāytooyiis ākookoy.”

¹⁶ Yooto, kukubuy kuut :booyichoo tibtemu āk ang'wan choo kēēbuurēē ng'ēchērōōkaab bāytooyiisyēēt ām taayeetaab Yēyiin. Kusilto Yēyiin ¹⁷ kumwooyē kule, “Yēyiintēētaab kāamuukēy, nyoo mii, ānkimii, kēēbiruung' kōōnkōy kuuyu kēēbooru kāamuukēywēēkuuk ānkēetoowu ibāytooyiisyē. ¹⁸ Kinyēēr :biikaab kōōrēēt, neennyi +mēēng'woonchi bichoo. Mii wokuyitu :bēsyoōsyēēt nyēē /kiitiilchinē ng'aleek biiko choo kiikubēk /ānkēētuwēn motwoorikuuk choo *wōōrkooyikuuk. +/Mākēētuwēn biikuuk choo iywēyīng' ānku minkēēch nto ku wōōyēch. /Kiimukuusē choo imukuusē kōōrēēt.”

¹⁹ Kiyataat :Kōōtaab Yēyiin ām kibkōōnkōy nyēē kiimuuchē :Sāāntukuutaab Kirootyenyii kutook. Kiiwēchē :iileet, kōōruumē :kōōrēēt ānkutulē, kōōring'riing'ē ānkuroong'u keey :kweyaanteet nyēē mā mining'.

12

Koorko ākoo tyoony nyēē yong'oos

¹ Kitook :kiy ām barak nyēbo kwōng'uut. Ki koorko nyēē /kikiiluumee asiista ānkimii :araaweeet ng'wēnyuutaab kērēēnkōōkyii. /Kikiilookyi mēt nkwaatyeet nyēē /kikēētētyi kookeelik taman āk āyēēng'. ² Kikooyaat :koorkoonoto. Nto yu mākusich, kōōnchō kubo ng'woonintaab sichēēt.

³ Kitook subak :kiito ake nyēbo kwōng'uut ām barak. Ki chēēsoosum :kiyoo nyēē ki arraa ānkiboonto mētēwook tisab āk kuynook taman. Kikiilookyi mēt ake tukul kuutwēēt nyēbo bāytooyiisyēēt. ⁴ Kimastee :tyoonyoo saaruuryenyii komosta akeenke ām sōmōk nyēbo kookeelik ām barak kurārākyi kōōrēēt. Kiiyyoonyēē :chēēsoosum taayeetaab koorkoonoo kimāchē kusich, si yoo sichē, kwaam leekweet bakeenke. ⁵ Kisich :koorkoonoo wēero nyēē makubayta kōōrēēt kumukuul ām kirōktaab karneet. /Kikeesar lakwanaa ākoy yēē bāytooyiisyēē :Yēyiin. ⁶ Mākumwēchi :koorkoonoo kōōr nyēē suurkwēēn wōlēē kiikuchōbchi :Yēyiin /ānkēēriib ām bēsyoōsyēk 1,260.

⁷ Nto mii yoo, kuchēy :booryēēt ām barak. Kibooryēē :Mukāyil āk malayikaanikyii chēēsoosum. Kuyēēt :nkinee chēēsoosum kuboonto keey lukēēnyii, ⁸ nteenee /kikiibēl chēēsoosum. Yooto, /kēēwōōnunēē inee barak ⁹ /kēēwunuk kuchō ng'wēny. Inee :eereenaanaa kibo kēny nyoo /kēēkuurēē Kibrōkōsyoontēēt ākoo Syeetaani nyoo kikēntooy biiko tukul ām kōōrēēt. Kunyoo, /kikēēwunukunēē tyoonyoo barak kuboonto keey lukēēnyii tukul kuchō kōōrēēt.

¹⁰ Nto mii yoo, akas kuutiit kukuurunēē barak kule, “Kaakuyit nanyuun :soboontaab Kaab Yēyiin, bāytooyiisyēēnyii, kāamuukēywēēkyii āk choo bo Kāārārōokiintēēt. /Kāākiituruur nyoo king'āloolēē mbo ng'eetaabiya bēēt āk kwēēmooy nyēē miyaat ām

taayeetaab Yēyiin. ¹¹ Kiibēl :mbo ng'eetaabiya chiichoo ām kiisēēnikaab *Mēēnkit āk manta nyēē kimwoowu :icheek ākoo subak kuuyu kikiikuchamta soboonwēkwaa kubo ng'aleechaata. ¹² Kunyoo, lēyyē, kung'erech :wōliin bo barak āk biiko choo minyē wōlooto! Tyaa sōō :mēēyinto nyēē mākunyōōr :kiy ake tukul nyēē tinyē soboon ām kōōrēēt āk araarayta, kuuyu kāākurēk :Kibrōkōsyoontēēt. Nyēērunoot :inee miisin, kuuyu inkētē kule kāākung'ētyi :bēsyoōsyēk chēē ng'ēri.”

¹³ Yu kakas :chēēsoosum kule ākoo /kāākēēwunuk kuchō ng'wēny, kutoow kukeyanaat koorcoonoo kisichē wēēroo. ¹⁴ Nteenee /kikiikoochi koorcoonoo kebebaak chēē wuu chēbo siirērēēt nyēē wōō kuteereertee ākoy wōlēē /kikēēsātyi ām wōlooto bo suurkwēēn. Kimāchāktōōs /bokēēriib koorcoonooto ām wōlooto kēnyiiisyēk sōmōk āk kisiincheet simānyōōr :eereenaanaa. ¹⁵ Yooto, koong'uung' :eereenaanaa bēēko ām kuutiinyii kuroot kuu āynēēt sukutwaar koorcoonoo. ¹⁶ Nteenee kiyataakay :ng'wēnyuut ankoochiim bēēchoo kiing'uung'u :tyoonyoo. ¹⁷ Kinyēēr :chēēsoosum ānkuchōb key wokubooryootēē lōkōkaab koorcoonoo alak choo kiriibē mākuutēkaab Yēyiin ānkukoonyitē ng'aleekaab Yēesu. ¹⁸ Nto mii yoo, kuwo :chēēsoosum yēbo sakaramteetaab araarayta.

13

Tyoong'iik āyēēng' chēē yōng'ōōsēch

¹ Yooto, akas tyoonyto ake kusyoorunēē key araarayta. Kiboonto :tyoonyoo mētēwook tisab āk kuuynook taman. Kimii :kuutwōōsyēkaab bāytooyiisyēēt kuuynoochoo /ānkikikēēsirchi mēt ake tukul kaayna nyēē intosuurtooy Yēyiin. ² Kikerkey :bōōrtaab tyoonyi nyēbo mēliil ankikerkey :mukuunkookyii chēbo siiburukuut. Kikerkey :kuutiit ake tukul nyoo bo ng'ētuny. Kirōōbchi :chēēsoosum tyoonyi kāāmuukēywēēk āk nkuruukaab bāytooyiisyēēt. ³ Kiboonto :tyoonyoo ng'waayeet nyēē ki wōō miisin ām mētīt akeenke nteenee kikiikusob :ng'waayaanaa. Kiilat :biikaab kōōrēēt tukul kubo ng'aleechaa ānkutoow kurub tyoonyoo. ⁴ Kikutunkyi :biiko chēēsoosum, kuuyu kirōōbchi tyoonyoo kāāmuukēywēēk ānkukutunkyi mbo subak tyoonyooto. Kiteeb kule, “Ng'oo :nyēē kiikērkēēyēē tyoonyi ānku ng'oo :nyēē imuuchē kubooriyē?”

⁵ /Kikēēchāmchi tyoonyoo kung'ālōolē nyēē ng'āsē key ānkōōntosuurtooy Yēyiin. /Kikiikoochi mbo kāāmuukēywēēk kuyēyiisyēē ām ārook artam āk āyēēng'. ⁶ Kiintosuurto :tyoonyoo Yēyiin āk wōloo minyē āk mbo biiko choo mii kibkōōnkōy ām ng'al chēē kimwooyē. ⁷ /Kikiikoochi tyoonyoo kāāmuukēywēēk kubooriyēē biikaab Yēyiin ānkōōbēliis. /Kikiikoochi kāāmuukēywēēk kubāw yēēmēēt ake tukul, kōōrēēt āk bōrōryēēt ake tukul. ⁸ Mākukutunkyi tyoonyoo :biiko tukul choo minyē kōōrēēt, choo mēēbērē sirootiin :kooynoōkwaa kitaabuutaab soboonto kuchakee /kumanaakeeyey kōōrēēt. Kitaabuuni ku nyoo bo Mēēnkoo /kikēēbārē.

⁹ Nyoo yēbē yiit kukas ng'aleechu: ¹⁰ Biiko choo /kiikiitiilchi kule /kēēnāmē /ankebeeta, +/makeenam /ankebeeta. Nto choo /kiikiitiilchi keebaree chōōkiit, +/makeebaree chōōkiit. Yoo yēyāktōōs :ng'aleechu kumāchāktōōs kumuytoochinē :biikaab Yēyiin ānkōōkoosēē key inee.

¹¹ Nto mii yoo, akas tyoonyto ake kōōtuung'unēē kōōrēēt ng'wēny. Kiboonto :nyoo kuuynook āyēēng' chēē kerkey chēbo mēēnkich ānkiing'ālōolē kuu chēēsoosum. ¹² Kiyēyiisyēē kāāmuukēywēēkaab bāytooyiisyēēt chēbo tyoonyoo /kikēērōōbchinē kāāmuukēywēēk. Kiyey biiko tukul ām kōōrēēt kukutunkyi tyoonyoo kibo taay nyoo kikiikusob :ng'waayeenyii. ¹³ Kiyey :tyoonyi ng'al chēē -/mākyoomu kuu kule,

12:10 Seka. 3:1; Ng'oong'. 11:15 12:11 1Yoowa. 2:14; 5:4; 1:7; Ng'oong'. 5:6 12:14 Ng'oong'. 11:2 12:17 Ng'oong'. 11:7; 13:7 13:2 Tān. 7:3; Ng'oong'. 11:7; 13:11-17; 16:10; 17:3, 7-13; 19:20 13:2 2Tēēs. 2:9; Ng'oong'. 12:3 13:6 Tān. 7:8, 11, 20, 25; 11:36; 2Tēēs. 2:4; Ng'oong'. 11:2 13:8 Ng'oong'. 3:5; 5:6 13:10 Cherem. 15:2; Ng'oong'. 14:12 13:11 Mat. 7:15

kitōorunēē maata barak kukāsē :biiko tukul. ¹⁴ Kilātunēē biiko yēyuutēchoo -/mākyoomu āk kāāmuukēywēēchoo /kikiikoochinē kuyeyee taayeetaab tyoonyto nyoo kibo taay. Kimwoochi :tyoonyoo biikaab kōōrēēt tukul kuyey āynātēēt nyēē /kiisōōtēē tyoonyoo kikiikusob :ng'waayeenyii nyoo /kikiikōōtēnē ām chōōkiit. ¹⁵ /Kikiikoochi tyoonyi bo āyēēng' kāāmuukēywēēk kōōbuusyi āynātoonoo /kikiikērkēyēē tyoonyoo kibo taay, sukung'eet kung'alaal :āynātoonoo sukōōsākyi biiko tukul choo kimākutunkyninē āynātoonoo /keebakach. ¹⁶ Kikērchi koong' subak :tyoonyoo biiko tukul /kiikoochi bēēruutook āwutaab taay nto tokoch nyēē mātiny ku nyēē mining', nyēē wōō, chēē bānoon nto ku mokorēēn, chēē motwoorik nto chēē bāwu keey. ¹⁷ /Kikeeyey kuu nyooto sukung'eet māmii :chii nyēē /kēēchāmchinē kwaal nto kwaalta kiy yoo māboonto bēēruutyoonoo. Kimāchāktōōs :bēēruutyoonoo ku kaayneetaab tyoonyoo nto ku kiyēē ibooru kāāyitēenyii.

¹⁸ Māchē :ng'aleechu kiirnatēēt. Chii ake tukul nyoo yēyiisyēē mētinyii, kōōyit ānkōōnkēt kiyēē ibooru :kāāyitēetaab tyoonyoo kuuyu kaayneetaab chii :kāāyitoonoo. Kāāyitoonoo ku 666.

14

Mēēnkit ākoo biikyii

¹ Nto bērē akaste, akas *Mēēnkit nyēē kēēyyoong'ēē lekemeetaab *Sāāyōōn kuboonto keey biiko 144,000 chēē kitinyē kaayneetaab Mēēnkoo āk nyēbo kwaan ām tokoochikwaa. ² Kyaakas kuutiit nyēē kichōōnēē barak nyēē kiiruumē kuu bēēkaab chēēsuruur ānkutulē kuu iilootik. Kikerkeey nyēbo biich chēē kibutē bukantiin, ³ kutyēēnē tyēēnto nyēē lēēl ām taayeetaab ng'echereetaab bāytooyiisyēēt āk yoo mii :tukuuchoo ang'wanu choo sobchootiin āk booyichoo. Māmii :chii nyēē kiimuuchē kooneet keey tyēēni, nteenee bichoo 144,000 choo /kiikiiraraach ām kōōrēēt chēē kiineet keey. ⁴ Bichooto ku choo kisatee keey martaayeet kuuyu kiriib keey kumanam :sumto ānku icheck :chēē rubootē Mēēnkoo. /Kikēēwālāng'unēē bichoo wōlēē mii :biiko tukul ām kōōrēēt. Icheck :taabteet nyēbo taayta /kiiyokoochi Yēyiin nyoo boonto keey Mēēnkoo. ⁵ Kimāboonto :bichoo ng'wiinyan nto ku lēēlis.

Kiiboor :malayikaanik sōmōku bēsyēētaab ng'woonin

⁶ Kyaakas malayikeet ake kutēēreertooy ām barak kuyibē lōkōōywēk chēē kāroomēch chēbo kibchuulyo. Kimāchē wokwoomchi kōōr ake tukul, yēēm ake tukul āk bōrōryōōsyēk tukul. ⁷ Kikuurchinē barak kule, “Lēyyē, oywey Yēyiin ānkōōsiltē wōōyinyii kuuyu kaakuyit :bēsyēēt nyēē mākōōtiilchi biiko ng'aleek. Ōkutunkyi nyoo kiyēyē wōliin bo barak, kōōrēēt, araarayta āk bēy alak tukul.”

⁸ Kookeer :malayikeet nyēbo āyēēng'. Kikuuru :nyoo kule, “Kaakuburyet, kaakuburyet :Bābulōōn kiriinkoonoo wōō nyoo kitoorta biiko ām kōōrōōsyēk tukul ām muchasnyii kubōōkiit ānkuyēyē ng'al chēbo rōkōs.”

⁹ Kookeer :malayikeetaab sōmōk kukuurchinē barak kule, “Chiito nyoo kākutunkyi tyoonyoo nto āynātoonoo kerkeey tyoonyoo, nto /kēēsirchi tokochnyii nto ku āwunyii bēēruutyēētaab tyoonyoo, ¹⁰ mākutuuyēē :chiichoo ng'woonintaab Yēyiin kuyem. Kōrōōm :ng'wooninoo miisin. +/Mākēētōōrchi chiichoo maat nyēē ng'āsyānē, kukāsē :malayikaanik chēē churtootiin āk *Mēēnkit. ¹¹ Mākukuululuuytōōs :yyētiit ākookoy ām wōloo /kiing'woonchinēē icheck. Mākoy kōōmuung'iis mbo kisich :biiko choo kikutunkyninē tyoonyoo nto āynātoonoo kerkeey tyoonyoo ānkuboonto bēēruutyēētaab kaayneetaab tyoonyoo.” ¹² Māchāktōōs nanyuun kumuytooy :biikaab Yēyiin choo riibē mākuutēkyii ānkōōbuur kōōkoosēē keey Yēēsu.

13:13 Ng'oong'. 16:14 13:15 Tān. 3:3-6; Ng'oong'. 14:9, 11; 15:2; 16:2; 19:20; 20:4 13:17 Ng'oong'. 14:9; 19:20; 20:4 14:3 Ng'oong'. 4:4, 6; 5:9 14:8 Isa. 14:12-15; 21:9; Cherem. 50:1-2; Ng'oong'. 18:2; 17:2 14:9 Ng'oong'. 13:14-15 14:10 Cherem. 25:15; Ng'oong'. 15:7; 16:1, 19 14:11 Ng'oong'. 19:3 14:12 Yoowa. 14:15; Ibu. 6:12; 10:36; Ng'oong'. 13:10

¹³ Nto mii yoo, akas kuut nyēē kikuur ām barak kule, “Sir ng'aleechu: Kuchakee ra, ibēruurootiin :biiko choo ikooytooy soboonwēkwaa kubo Mokoryoontēēt. Eē, mwooyē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule mākōōmuung'iis ām yiisyēēng'waa +/ānkumākēētuwēn ām kiyēē kiikuyey.”

Kēsiisyēēt ām kōōrēēt

¹⁴ Kyaakaste, nto ābērē ālē, kimii taayeenyuu :chii nyēē kikiibuurēē boolta nyēē lēēl. Kikiilaach :chiichoo kuutwēētaab bāytooyiisyēēt nyēē /kikeeyeyee *ta-aabuut ankikinam nkesuut nyēē ng'atiib. ¹⁵ Yooto, kuchuwunee :malayikeet ake Kōōtaab Yēyiin ām kibkōōnkōy ānkukuurchi chiichoo kiibuurēē booltaanaa kule, “Kēsiisyēē nkesuung'uung', kuuyu kaakuyit :bēsyēēt nyēē /kēēkēsiisyēē ankookuyem kōōrēēt /keekes.” ¹⁶ Yooto nanyuun kutoow :chiichoo kimii boolteet kukes kōōrēēt.

¹⁷ Kichuwunee :malayikeet ake Kōōtaab Yēyiin ām kibkōōnkōy āk nkesuunyii nyēē ng'atiib. ¹⁸ Kichuwunee :malayikeet ake *kāābkōōrōs :nyēē kiyyoonkyinē komosta nyēē kirubtooy keyy āk maata ānkukuurchi malayikeet nyoo kibo taay kule, “Kēsiisyēē nkesuung'uung'. Iruruuch *musābiibunēk ām kōōrēēt, kuuyu kōōkururyo.” ¹⁹ Kikes :malayikaanaa nanyuun kōōrēēt, nto kāākuyityo, kutōōrchi musābiibunēchoo yēē /kiitoortoorēē /kiing'woonchi miisin. ²⁰ /Kikiitartaar musābiibunēchoo ām kiri-inkoonoto saang'. Kiilala :korotiik ām kōōrēēt. Kirootee kōōrēēt ām kōōyinto nyēbo kiilomiitaanik bokolwookik sōmōk ānkiimuuchē kooluum faraasiit nyēē keeweer.

15

Malayikaanik tisab āk mēēyinwēk tisab chēbo lētuut

¹ Kyāākāsyi tukuuk alak chēbo kwōng'uut barak. Kyaakas malayikaanik tisab chēē kimii wokuyibu mēēyinwēk tisab chēbo lētuut.

² Kyaakas kiy nyēē wuu ararayta nyēē ki tankilil kuu kiyyēēt kuliblibēnē kuu maata. Kyaakas subak bichoo kiibēlē tyoonyoo āk āynātoonoo kerkey tyoonyoo ākoo kāāyitēēt nyoo kiibooru kaayneenyii. Kikiyyoong'iis yoo bo ararayaa komos, kukanam bukantiinek chēē kēēkoochinē :Yēyiin. ³ Kityēēnē :bichoo kōōkoostoo *Mēēnkit kuu wōloo kityēēntooy *:Muusa tyēēntaab kāābēliisyēēt. Kityēēnē kule, “Lēyyē, Mokoryoontēēt Yēyiintēenyoo, nyoo bāwu kiy ake tukul.

Wōōyēch ānkubo kwōng'uut :tukuuk chēē iyēyē.

Bāytooyiintēētaab biiko tukul,

chuulootiin :tukuuchooto ānkubo man.

⁴ Mokoryoontēēt, ng'oo :nyēē -mēēywēyiing'

āmēētōrōōrē kaayneeng'uung'?

Inyiing' :nkit nyēē itiliil.

Makukwa :kōōrōōsyēk tukul bokukutung'uung',

kuuyu kōōkutook kule churtootiin :yēyuutēkuuk.”

⁵ Yu kāākuyityo :yoo, akas kuyootāktōōs :Kitōōkiit ām Kōōtaab Yēyiin ām kibkōōnkōy ⁶ ankuchuw :malayikaanichaa tisabu choo kimii wokuyibu mēēyinwēk tisab. Kiki-ilaach :malayikaanichaa sirook chēē leelach kut kōōlēkēchēēchtōōs /ānkikēēmurēē tēkēētikwaa ānōōkaab *ta-aabuut. ⁷ Kiikoochinoot :akeenke ām tukuuchoo kisob-chootiin ang'wan malayikaanichaa tisab kibuumbōōk tisab choo /kikeeyeyee ta-aabuut. Kinyiyootiin kibuumbōōchoo :ng'woonintaab Yēyiin ⁸ ankikiker Kōōtaab Yēyiin :chēēbkēēruut nyēē kichōōnēē lēbkēēyyēētaab Yēyiin āk kāāmuukēywēēkyii. Kimāmii :chii nyēē kiimuuchē kōōwut Kōyooto ākoy kung'ētito :mēēyinwēchoo tisabu choo kiyibu :malayikaanichaa tisabu.

14:13 1Tēēs. 4:15-18; Ng'oong'. 19:9; 20:6 14:14 Ng'oong'. 1:7, 13 14:19 Isa. 63:1-6; Ng'oong'. 19:15 14:20 Chōōw. 3:13 15:1 Ng'oong'. 8:2, 6; 15:7; 17:1; 21:9 15:2 Ng'oong'. 4:6; 13:14-15, 18 15:3 Chuy. 15:1 15:4 Isa. 2:2-3 15:5 Ng'oong'. 11:19 15:6 Tān. 10:5; Ng'oong'. 6:11 15:7 Ng'oong'. 14:10 15:8 Chuy. 40:34-35; Isa. 6:4

16

Kibuumbōōk tisab chēbo ng'woonintaab Yēyiin

¹ Nto mii yoo, akas kuutiit nyēē kikuurunēē Kōōtaab Yēyiin kumwoochinē malayikaanichaa tisab kule, “Bōōwāsyi kōōrēēt ng'woonintaab Yēyiin nyoo mii kibuum-bōōchoo tisab.”

² Kuwo :malayikeet nyēbo taayta ānkuwāsyi kōōrēēt tukuuk chēē kimii kibuum-beenyii. Yooto, kunam biiko :ng'woowōōk chēē yōng'ōōsēch ānku ng'woonēch. Bichooto ku choo kiboonto bēeruutyēētaab tyoonyoo āk choo kikutunkyī āynātoonoo kerkeey tyoonyoo.

³ Kuwāsyi :malayikeet nyēbo āyēēng' tukuuk chēbo kibuumbeenyii araarayta. Yooto kuweek :bēēko kukerkeyiit korotiikaab muusyoo. Kime :tyoony ake tukul nyēē kimii araarayta.

⁴ Kuwāsyi :malayikeetaab sōmōk tukuukaab kibuumbeenyii āynōōsyēk āk koong'iikaab bēēko. Kiweek :bēēchoo tukul kuyēk koroti. ⁵ Nto mii yoo, akas kumwooyē :malayikeet ake nyēē kiyyoonkyinē komosta nyēbo bēēko kule, “Wōōy, wēē, Yēyiin, imiitē :inyiing' ra nyoo kiimiitē kung'eetee kēnyiis āk kēnyiis. Keeyey manta ām kiyēē 'keetiil. ⁶ Kuuyu kiikuwasta :bichoo korotiikaab biikuuk āk *wōōrkooyikuuk, misyine kuyee ng'woonini.” ⁷ Kyaakas subak kuutiit ake nyēē kikuurunēē *kāābkōrōs kule, “Wōōy, wēē, Mokoryoontēēt Yēyiintēēnyoo nyoo bāwu kiy ake tukul, bo man ānku chuulaat kiyēē 'itiilē.”

⁸ Kuwāsyi :malayikeet nyēbo ang'wan tukuuk chēbo kibuumbeenyii asiista. Yooto /kēēchāmchi asiista kōōmēlmēēl biiko. ⁹ Ānkoo /kikiimēlmēēl bichoo, kitay :icheek kureeny keey ānkōōtōrōōr Yēyiin. Nteenee kitas taay kuchub Yēyiin nyoo kitōōrchinē icheek tāng'āng'utēchoo.

¹⁰ Kuwāsyi :malayikeet nyēbo muut tukuukaab kibuumbeenyii wōloo bāytooyiisyēē :tyoonyoo. Kitub :mēēnānēēt yēēmēenyii, kōōkitiit :biiko keelek nyēē kāng'woonchi ¹¹ ānkuchub Yēyiintēētaab kibkōōnkōy kubo ng'wooninto āk ng'woowōōk chēē kibooto. Nteenee kitay :icheek kureeny keey.

¹² Kuwāsyi :malayikeet nyēbo lo tukuuk chēbo kibuumbeenyii āynēētaab Fraati. Kitēeny :āynoonoo kut kunyōōr :bāytooyikaab koong'asiis kēēlto nyēē sukwoowunēē. ¹³ Kyaakas tāmirmirook alak sōmōk chēē miyootēch, chēē kikerkeey mōōrōrōōchook. Kichōōnēē :tāmirmiryēēt ake kuutiitaab chēēsoosum, kuchōōnēē :ake kuutiitaab tyoonyoo ānkuchōōnēē :ake kuutiitaab wōōrkooyoontēētaab ng'wiiynan.* ¹⁴ Tāmirmirook :choo chēē miyootēch chēē yēyē ng'al chēē -/mākyoomu. Bokōōwuruurootē :tāmirmiroochoo bāytooyikaab kōōrēēt tukul kumukuul kōōruruuch biiko kuyey booryēēt ām bēsyoonoo wōō nyoo bo Yēyiintēētaab kāāmuukēy.

¹⁵ (Kimwooyē Yēēsu kule, “Ōyēbchi yiit, +māāmuung'u kuu chii chōōriin! Ibēruuroot :chii nyoo chōbtotoy keey sirookyii simāwēesyētoot kibchuraat ānkunyōōr muyātēēt.”)

¹⁶ Kiituuyēēchi :tāmirmiroochoo miyootēch bāytooyikaab kōōrēēt āk lukōōsyēkwaa yēē /kēēkuurē ām kuutiitaab Iburaneek kule Armaketoon.

¹⁷ Kuwasta :malayikeet nyēbo tisab tukuukaab kibuumbeenyii kusērētyi wōlto ake tukul. /Kikēēkuurunēē yēē /kēēbāytooyiisyēē ām Kōōtaab Yēyiin kule, “Kāākuyityiin!”

¹⁸ Kiiwech :iileet, kutul ānkōōring'riing' :kōōrēēt nyēē kōrōōm miisin. Mānāatook kibring'ring'nyēēt nyēē tēē nyooto kung'eetee /kakeeyey kōōrēēt! ¹⁹ Kiitēēsunēē keey :kiriinkoonoo wōō bo Bābulōōn sōmōk ānkuburyēēt :kiriinkōōsyēk tukul ām kōōrēēt. Kiing'woonchinēē :Yēyiin kiriinkoonoo nyēērunēenyii nyoo kikiinyiit kikōōmbēēt.

²⁰ Kiling'ta :kōōrōōsyēk tukul choo kiikwēēn :bēēko ām araarayta ānkubootyo :nkicheek

16:1 Ng'oong'. 15:1 16:2 Chuy. 9:9-11; Ng'oong'. 13:14-15 16:4 Chuy. 7:17-21; Ng'oong'. 8:8 16:6 Tyēēn. 79:10; Ng'oong'. 17:6; 18:24; 19:2 16:9 Ng'oong'. 9:20-21 16:10 Chuy. 10:21-22; Ng'oong'. 13:1-2 16:12 Isa. 11:15-16 * 16:13 /Kēēkuurē tyoonyto nyoo bo āyēēng' kule wōōrkooyoontēētaab ng'wiiynan. 16:14 Chuy. 8:6; Ng'oong'. 12:9 16:14 Mat. 24:24; 2Tēēs. 2:9; Ng'oong'. 13:13-14; 14:11-21; 19:20 16:15 Mat. 24:43 16:18 Ng'oong'. 4:5; 6:12-13 16:19 Ng'oong'. 18:2; 14:10

lekemoosyek. ²¹ Kirārākyi biiko :kweyaanteet nyēē kiyitē kiilōōnik sosom. Kichub :biiko Yēyiin kubo mēēyini bo kweyaa kuuyu ki mēēyin :nyoo nyēē -/mākyoomu.

17

Koorko nyēē ki choonchooyēn

¹ Kichō :malayikeet ake ām choo kiboonto kibuumbōōk tisab ānkumwoowoo kule, “Chōō ābooruung' ng'wooninto nyēē mākunyōōr :koorkoonoo choonchooyēn nyoo lēēkitēē :lōōswēk chēē chaang'.” ² Kirwootoot keyy :bāytooyikaab kōōrēēt āk koorkoonoto ānkōōbōōkiit :ng'ōōkisnyii biiko ām kōōrēēt.”

³ Nto mii yoo, kukalabaa :malayikaanaa ām kāāmuukēywēēkaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin ākoy kōōr nyēē suurkwēēn. Kyaakas ām wōlooto koorko nyēē kēēbuurēē bataytaab tyoony nyēē arraa. Kikinyiy bōōrtaab tyoonyoo :kooynōōk chēē mōrē Yēyiin. Kiboonto :tyoonyoo mētēwook tisab āk kuuynook taman.

⁴ Kikiilaach :koorkoonoo sirook chēē siimootyoonēch āk chēē ārroonēch. Kihilēkēchēēchtōōs :siroochoo ām *ta-aabuunek āk rwoontōōk chēē kāroorānēch ākoo sanayeeek chēē ālē beesaanik chēē chaang'. Kikinam :koorkoonoto kikōōmbēētaab ta-aabuut nyēē kinyiy :tukuuk chēē miyootēch chēbo rōkōōstaab choonchooyēnātēnyii. ⁵ /Kikēēsirchi tokochnyii kaayna nyēē /kikiyeelee ng'al kule: ‘Bābulōōn nyoo wōō, kaametiitaab koor chēē choonchooyēn āk rōkōōstaab kōōrēēt.’ ⁶ Kibōōkitoot :koorkoonoo korotiikaab biikaab Yēyiin choo kyoomu lōkōōy kurubta keyy āk Yēesu. Kyaalat miisin yu kaakas koorkoonoo.

⁷ Kimwooy :malayikaanaa kule, “So, nto yu 'ilātē? +Māābooruung' anii kiyēē iyeelaat nyēē rubtooy keyy āk koorkoonoo āk tyoonyoo boonto mētēwook tisab āk kuuynook taman nyoo kēēbuurēē :inee. ⁸ Kisoboot :tyoonyoo kēēkāsē āmēētākumii ra. Nteenee makuchuwunee nkōriit nyēē māng'ētē /ānkubokiimukuus kutukul. Makoolat :biikaab kōōrēēt choo mēēbērē sirootiin :kooynōōkwaa kitaabuutaab soboonto kuchakee /kakeeyey kōōrēēt, yoo kakas tyoonyoo, kuuyu kisoboot taay, mēētākumii ānkumākuchō.

⁹ Māchē :ng'aleechu kiirnatēēt. Mētēwoochoo tisab ku lekemoosyek tisab wōlēē tēbunēē :koorkoonoto. ¹⁰ Nto subak ibooru bāytooyik tisab. Kiikukeeyta :bāytooyik muutu, kumiitē :akeenke kubāytooyiisyē, nto ake kumānāāchō. Nto yoo kāchō :nyooto, mākubāytooyiis bēsyoōsyēk chēē ng'eri. ¹¹ Nto tyoonyoo kisoboot kēny āmēēkumiitē ra, ku bāytooyiintēētaab sisiit. Kerkeyy :inee choo kibo taay tisab /ankumabokiikarbuus.

¹² Kuuynoochoo 'kēēkāsē taman, ku bāytooyik taman chēē mānāānyōōr wōlēē bāytooyiisyēē, nteenee +/mākiikoochi kāāmuukēywēēk kubāytooyiis āk tyoonyoo ām bārooyinto nyēē mining' buch. ¹³ Sōōchiintōōs :bāytooyik ānkumākuyētyēēchi :icheek tyoonyooto kāāmuukēywēēk. ¹⁴ Mākubooryēē :bāytooyichu *Mēēnkit, nteenee mākōōbēl icheek :Mēēnkit, kuuyu boonto :Mēēnkit kāāmuukēywēēk kubiir mokorēēnik alak tukul ānkubāwu bāytooyik alak tukul. Mākwoomchi :Mēēnkit booryēēt bichoo ikoosēē keyy inee choo /kikeekwey ānkukuurootiin.”

¹⁵ Nto mii yoo, kumwoowoo :malayikaanaa kule, “Lōōswēchoo 'kēēkāsē, choo kālēēkitēē :koorkoonoo choonchooyēn, ku kōōrōōsyēk, yēēmōōsyēk āk bōrōryōōsyēk. ¹⁶ Mākuwēch :tyoonyoo ākoo kuuynoochoo taman koorkoonoo choonchooyēn. Mākōōnēmunēē inee kiy ake tukul kubuut kung'ēt kibchuraat. Makwaam bōōrtaab koorkoonoo ānkōōmukuus ām maat.

¹⁷ Yēyē :bāytooyichoo kuu nyooto kuuyu kiikuchōbchi icheek :Yēyiin kuyey kiyēē mākyinē :inee. Kuniy, mākuchāmchiin :tukul kōōkoochi tyoonyoo bāytooyiisyēēng'waa ākoy kuyityiin :ng'aleekaab Yēyiin. ¹⁸ Koorkoonoo 'kēēkāsē ku *kiriinkēēt nyēē bāwu bāytooyikaab kōōrēēt tukul.”

16:21 Ng'oong'. 16:1 16:21 Ng'oong'. 11:19; 16:9 17:1 Cherem. 51:13 17:2 Cherem. 51:7; Ng'oong'. 14:8; 18:3 17:3 Ng'oong'. 1:10; 13:1-2 17:4 Ng'oong'. 18:3, 16 17:6 Ng'oong'. 16:6 17:8 Ng'oong'. 13:1-2 17:8 Ng'oong'. 13:14; 3:5 17:9 Ng'oong'. 13:18 17:12 Tān. 7:7, 24 17:14 1Tēm. 6:15; Ng'oong'. 19:16, 19 17:15 Ng'oong'. 17:1 17:16 Osee. 2:2-5 17:17 Ng'oong'. 17:13

18

*Kaakaruuseetaab *kiriinkēetaab Bābulōon*

¹ Yu kāakuyityo :choo, akas malayikeet ake kurēkunēē barak. Kiboonto kāamuukēy-wēēk chēē wōōyēch miisin ānkitinyē :lēbkēēyyēēt nyēē ikwēnyē kōōrēēt. ² Kikuurchi barak kule, “Kaakuburyet! Kaakuburyet :Bābulōon kiriinkoonoo wōō! Kāākuyēk kaytaab tāmirmiryō ake tukul nyēē miyaat, wōlēē wooyētēē :tariiteet ake tukul nyēē mā *lubkoob āk tyoong'in chēē mā lubkoobēch. ³ Kiikōōbōōkiit kiriinkoonoo :muchastaab ng'al chēbo rōkōs ankutay Yēyiin. Kiikumarta :bāytooyikaab kōōrēēt āk kiriinkoonoo ānkumokornoonē :cheemung'aariisyeek ng'al chēbo leles chēē /kēēyēyē ām wōlooto.”

⁴ Nto mii yoo, akas /kēēkuuru ām barak kule, “Biikyuu, ōng'ēētyēē wōlooto simōōlum-chi rōkōstaab kiriinkoonoo ānkōōtuuyēē ng'woonin nyēē mākunyōōr :kiriinkoonoo. ⁵ Kiikōōtuul keyy :rōkōstaab kiriinkoonoo kut kiikuyit barak, āmānāawuutyēē :Yēyiin miyootyēēt nyēē /kēēyēyē ām wōlooto. ⁶ Kunyalil :kiriinkoonoo kuu yoo kiinyālilē :inee alak, /kēēyookyi inee kunyil āyēēng' ām kiyēē kiikuyey, /kēētāsyi kunyil āyēēng' ng'wooninto nyēē kiikoochi :inee chuut. ⁷ Kunyōōr :kiriinkoonoo nyalil āk lōōkik ām bārooyinto nyēē tēē nyēē kibo lelesta āk ng'aseetaab keyy nyoo kiboonto. Kimwooyēē moo ām mēēnātēēt kule, 'Āyēku kooro bāytooyiin āmāyēku musuk āmākoy kwaama :nyalil bēsyēēt ake.' ⁸ Nteenee mākuchōōnchi :mnyaat ām bēsyēēt akeenke nto chooto ku kēmēwuut āk nyalil. Makookarbuus :maata, kuuyu Mokoryoontēēt Yēyiin nyoo itilchinē kiriinkoonoo ng'aleek kubo kāamuukēy.

⁹ Yoo kakas :bāytooyikaab kōōrēēt choo kitāyē Yēyiin āk choo king'ērēkyinē lelesta ām kiriinkoonoo yyētiit āk maat ām kiriinkoonoo, mākuriiryō miisin. ¹⁰ Mākōōyyoonyēē :bichoo yēē lōō kukeenyokoorta icheck :ng'wooninto nyēē mii yooto. Makwaam mbuy kumwooyē kule,

'Ng'woonin wē, ng'woonin!

Wōōy, wē, kiriinkooni wōō!

Wōōy, baabaay, wē, Bābulōon,

kiriinkoob kāamuukēy!

Yyē, !kēēmukusēē asiista akeenke baateey?'

¹¹ Makuriiree :cheemung'aariisyeek kiriinkoonoo, kuuyu māmii :chii subak nyēē tāk-woolchinē tukuukwaa ¹² bo *ta-aabuun, *feetaan, rwoontōōk chēē kāroorānēch āk sanayeeek choo ālē beesaan chēē chaang', sirook chēē siimootyoonēch chēē kāroorānēch āk ankoosyeek choo chābooyēch ānku ārroonēch, keetiik choo boong'u nyēē anyiny āk tukuuk tukul choo /kikeeyeyee keelteetaab bēēlyoontēēt āk choo /kikeeyeyee keetiik choo ālē beesaan chēē chaang', syaabaan, karnaak āk rwoontōōchoo ilēkēchēēchē choo /kēētēēksēē. ¹³ Tukuuk alak ku chēbo mutālāsiniit, tukuuk choo /kiinyunkuruurē nkweēk, choo boong'u nyēē anyiny āk *maanemaane, *tifaayiik āk mwaayta, busyeeek āk nkoonuuk, tuuka āk kēēchiirēk, faraasiinek āk kōrōkōchōōnik ākoo mbo biiko.

¹⁴ Mākumwoochinē :cheemung'aariisyechaa kiriinkēēt kule, 'Kōōkubootyēēniing' tukuukaab leles choo kwēēmāchē miisin ankookuteereerteeniing' :bāyting'uung' tukul āk wōōyinng'uung' nyēē mākoy wēēnyōōru bēsyēēt ake.' ¹⁵ Mākōōyyoonyēē :cheemung'aariisyechaa yēē lōō ām kiriinkoonoo kikiikōōmokornoon icheck ānkumuuyo kubo nyaliltaab kiriinkoonooto. Mākwoomē mbuy kumēēysē ¹⁶ kule,

'Ng'woonin, wē, ng'woonin!

Wōōy, wē, kiriinkooni wōō!

'Kiilaach sira nyēē nusaat, nyēē siimaatyaa ānku arraa,

kiilēkēchēēchē ām *ta-aabuut, rwoontōōy āk sanayeeek

chēē ālē beesaan chēē chaang'!

¹⁷ /Kaakiiburyeet bāytinoo tukul nyoo kō mā mining'

ām asiista akeenke baateey!

Mākōōyooonyēē wōlēē lōō kōōsiroorchi keey kiriinkoonoo :biiko choo yibē mwēēnkōōsyēk āk mbo biiko choo bēētēē ānkuyēyiisyē āk choo āliisyootē ām mwēēnkōōsyēchoo. ¹⁸ Yoo kakas yyētiit āk maata nyēē mii kiriinkoonoto, mākumwooy kule, 'Yyē! Kaakwaaran :kiriing' nyēē kōbo kwōng'uut.' ¹⁹ Mākuwāsyinē :bichoo tēertit mētēwookwaa kōōboor mēēysēēt kōōnchōōytōōs kule, 'Ng'woonin, wē, ng'woonin!

Wōōy, wē, kiriinkooni wōō!

Kiimokornoon biiko tukul choo kiboonto mwēēnkōōsyēk ām araarayta

ām bāyting'uung'!

So, keeburyetee asiista akeenke buch?"

²⁰ Ong'erech oō, :malayikaanik ākoo biikaab Kiriistō!

Ong'erech *lēbkēēyik āk *wōōrkooyikaab Yēyiin.

Kakooruusta :Yēyiin kiriinkoonoo

kurub kuu wōloo /kikēyēytook."

²¹ Yu kāakuyityo :yoo, kunam :malayikeet nyēē kiboonto kāāmuukēywēēk miisin rwaanteet nyēē tēē rwaanteetaab ng'ooysō ānkuwiirchi araarayta ānkumwooy kule, "+/Mākiiryookuung' areet akeenke wē, kiriinkooni wōō bo Bābulōōn ām nkuruuk kuu rwaantaanaa, nyēē mākoy /bokeekasing' bēsyēēt ake. ²² -Māwokutookunēē bēsyēēt ake wōlēē imiitē :biiko chēē tyēēnē ānkubutē bukantiinek āk chēē kuutē kurēēruunēk āk ary-eembuunek. Mākoy kutookunēēniing' subak :kiitoong'iintō ake tukul nto ku :biich chēē ng'ooysē. ²³ Mākoy kulay :taari kulēbkēēchiing' bēsyēēt ake. Mākoy /bokyaam saakweetaab kooyēy ake tukul ām wōlēē imiitē. Kitookunootiin :cheemung'aariisyekuuk ām kōōrēēt. Kiikutēwēchākiis :biiko tukul kubo mosoonkoyeenikuuk. ²⁴ /Kikiitaatee āriing'uung' korotiikaab *wōōrkooyik āk biikaab Kiriistō āk chēbo biiko tukul choo /kikēēbākāchē ām kōōrēēt."

19

Saakweetaab kooyēy nyēbo Mēēnkit

¹ Yu kakeeyta :yoo, akas bōlāt nyēbo biich chēē chaang' kumwooyē kule, "Aleluuya!"

Kāārārookiintēēt :Yēyiintēenyoo,

itōrōōroot ānku cheechii :kāāmuukēywēēk.

² Bo man ānku chuulaat :kiyēē itiilē.

Kiikōōtiilchi ng'aleek koorkoonoo ki choonchooyēn,

nyoo kinyēērēē kōōrēēt ām rōkōsnyii bo martaayeet.

/Kikiing'woonchi koorkoonoo,

kuuyu kibakach :inee choo kiyēchinē Yēyiin yiisyēēt.

³ Aleluuya!

Chiiltooy ākookoy :yyētiit ām kiriinkoonoo."

⁴ Kikutunki :booyichoo tibtemu āk ang'wan ākoo tukuuchoo sobchootiin ang'wan Yēyiin nyoo kimii kēēbuurēē ng'echereetaab bāytooyiisyēēt kumwooyē kule,

"Aameen, aleluuya."†

⁵ Nto mii yoo, kuchōōnēē :kuut yēbo ng'echeraanaa nyēē kimwooyē kule,

"ōsiltē Yēyiintēenyoo,

:akweek tukul choo oywēyē ānkōōyēchinē yiisyēenyii

ānkiimining' nto iwōō."

18:19 Ēsēk. 27:29-34 18:20 Cherem. 51:48 18:21 Cherem. 51:63-64 18:22 Isa. 24:8; Ēsēk. 26:13 18:23
Isa. 23:8; Cherem. 7:34 18:24 Isa. 26:21; Cherem. 51:49; Mat. 23:35; Ng'oong'. 16:6 * 19:1 Ibooru ām kuutiitaab
Iburaneek :ng'ālyoontooni kule 'Kusilākoy :Yēyiin'. 19:2 Ng'oong'. 16:6 19:3 Isa. 34:10; Ng'oong'. 14:11; 18:9,
18 † 19:4 Kasee ng'aleechu āyēēng' yoo bo kāāboorunēētaab ng'aleek. 19:4 Ng'oong'. 4:4, 6; 5:7

⁶Yooto akas bōlāt nyēē wuu nyēbo lukēētaab biiko. Kiiruumē kuu bēēkaab chēēsuruur ānkutulē kuu iiloot kumwooyē kule,

“Aleluuya!

Bāytooyiisyē :Mokoryoontēēt Yēyiintēenyoo nyoo bāwu kiy ake tukul.

⁷Okany keetankas ankeeng'erech ankiikaaste

kuuyu kaakuyit :saakweetaab kooyēy nyēbo *Mēēnkit,

ānkāākuchōb key :murereenyii.

⁸/Kākiilookyi mureraanaa sirook chēē kāroorānēch,

chēē leelach ānku tiliilēch.”

Ibooru :siroochoo leelach yēyuutēk chēē churtootiin chēbo biikaab Kiriistō.

⁹Yooto, kumwoowoo :malayikeet kule, “Sir ng'aleechu: Ibēruurootiin :biich choo / kākēēkuur kuba saakwaanaa bo Mēēnkit. Ng'aleekaab man :chu chēbo Yēyiin.”

¹⁰Yu kāākuyityo :yoo, āryookyi key yēbo kērēēnkōōkyii ākutunkyi. Nteenee kumwoowoo kule, “-Mēēkutung'woo! Ntēē kēyēchinē :tukwaay Yēyiin yiisyēēt āk mbo ng'eetaabkoomēt choo kiikukiilchi lōkōōywēk kurubta key Yēēsu. Kutunkyi Yēyiin nkit, kuuyu ng'āloolēē baateey *:wōōrkooyoontēēt lōkōōywēk kurubta key Yēēsu.”

Chiito nyēē kakalab :faraasiit nyēē siirwoo

¹¹Kyaakas kuyaataat wōliin bo kibkōōnkōy ānkumii :faraasiit nyēē siirwoo nyēē kēsēnē chii. /Kēēkuurēē chiichoto ‘Manta /ānkiikoosēē key.’ Yoo itilē ng'aleek

nto kuyēyē booryēēt, kuyēyē nyēbo churtaayeet. ¹²Kikerkey :koonyekyii maat nyēē irikitiitē ānkimii :kuutwōōsyēkaab bāytooyiisyēēt chēē chaang' mētinyii. Boonto kaayneet /ānkikēēng'ōōtyi kaayna nyēē -mēēnkēt :chii nteenee :inee nkit :nyēē inkētē.

¹³Kiilaach :inee sira nyēē kooy nyēē /kikiikiiluumta korotiik, nto kaayneenyii ku ‘Ng'ālyoontēētaab Yēyiin’.

¹⁴Kirub chiichoo :lukēētaab booryēēt nyēbo kibkōōnkōy. Kikiilaach :lukoonoo sirook chēē nuusyootiin, chēē leelach ānku tiliilēch ānkibēētēē

:faraasiinek chēē siirwoonēch. ¹⁵Kichuwunee kuutiinyii :chōōkiit nyēē ng'atiib nyēē mākuuyēyisyēē sukōōsyēentēē biiko chēē -mēēywēyē Yēyiin. Mākōōng'woonchi bi-

choo ām kirōktaab bāytooyiisyēēt nyēbo karneet ānku mākutum key :korotiik kuu bēēkaab musābiibuunēk chēē /kakiitartaar, kōōbooru nyēērunātēētaab Yēyiintēētaab kāāmuukēy. ¹⁶/Kikēēsirchi sireenyii āk kibēēsnyii kaaynaani: ‘Bāytooyiintēētaab bāytooyik ānku Mokoryoontēētaab mokorēēnik’.

¹⁷Kyaakas malayikeet nyēē kēyēyōonyēē yēbo asiista kukuurē tāriitēk chēē kitēērēer-tootē kule, “Ōruruuch key kubo Saakweetaab Yēyiin, ¹⁸okwaa boo-am muuswēkaab bāytooyik, kāāyōong'ikaab lukōōsyēk āk biikaab nkuruuk āk faraasiinek kuboonto key biikwaa choo kēsēnē. Boo-am muuswēkaab chēē bāwu key āk chēē mātwoor, chēē wōōyēch āk chēē minkēēch.”

¹⁹Nto mii yoo, akas tyoonyoo bo rōkōs āk bāytooyikaab kōōrēēt kukēēruruuch key kuboonto key lukōōsyēkwaa bo booryēēt kumāchē kubooryēē chiichoo kālābē

:faraasiinaa siirwoo āk lukēēnyii. ²⁰Nteenee, /kikeenam tyoonyoo, kuboonto key wōōrkooyoontoonoo bo ng'wiinyan nyoo kiyēyē tukuuk chēbo kwōng'uut ām kā-

muukēywēēkaab tyoonyoo. Kiibērbēērēē :wōōrkooyoontoonoo ng'aleechuutēchu bo kwōng'uut bichoo kiboonto bēēruutyēētaab tyoonyoo āk choo kikutunkyinē āynātoonoo

kerkey tyoonyoo. /Kikēēwunukyi tyoonyoo āk wōōrkooyoontoonoo bo ng'wiinyan tōōliilēētaab maat nyēē ng'āsyānē kusobchootiin. ²¹/Kikeebar lukōōsyēkwaa ām

chōōkiinoo kichuwunēē kuutiitaab chiichoo kikālābē :faraasiit. Yooto kwoomiis :tāriitēk tukul kut kulēēsoon.

19:7 Ng'oong'. 21:2 19:8 Ng'oong'. 6:11 19:9 Isa. 25:6; Mat. 22:2; Luuka 14:15-16 19:10 Ng'oong'. 22:8-9; 6:9 19:11 Mat. 3:16 19:12 Ng'oong'. 1:14-15 19:13 Isa. 63:1-6; Yoowa. 1:1 19:14 Ng'oong'. 6:11 19:15 Tyēēn. 2:9; Ng'oong'. 1:16; 2:26-27 19:16 Ng'oong'. 17:14 19:18 Ēsēk. 39:4, 17-19 19:19 Tyēēn. 2:2; Ēsēk. 38:2-9, 14-16; Seka. 14:2; Ng'oong'. 17:12-14 19:20 Ng'oong'. 13:1-2, 14-15; 20:10 19:21 Ng'oong'. 1:16

20

Bāytooyiisyēēt nyēbo kēnyiisyēk kisyereet akeenke

¹ Yu kāākuyityo :yoo, akas malayikeet kuchōōnēē barak kuboontoonu yootēywoontēēt nyēbo nkōriinoo māng'ētē ankikinam nyōrōōrēēt. ² Kirat :malayikaanaa chēēsoosum, eereenaanaa kibo kēny, Kibrōkōsyooontēēt āk Syeetaani. ³ Kitōōrchi :malayikaanaa Kibrōkōsyooontēēt nkōriinoo māng'ētē. Kikerta nkōriinooto kut kubēk :kēnyiisyēk kisyereet akeenke simēētākōōbērbēērē biiko. Nto yityo, /kiityaakta kuyēyis ām bārooyin nyēē mā tyaa.

⁴ Nto mii yoo, akas ng'echērōōkaab bāytooyiisyēēt chēē kēēbuurēē :biiko /ānki-ikoochinē kāāmuukēywēēk kootiil ng'aleek. Kyaakas subak tāmirmirookaab biiko choo /kikēēchwēntooy mētēwookwaa kuuyu kiinēmchi keyy Yēesu kwoomtootooy ng'ālyoontēētaab Yēyiin. Bichooto :choo kimānāākutunkyi tyoonyoo nto āynātoonoo kerkey tyoonyooto amēēbērē kikiikunyōōr bēeruutyēētaab tyoonyooto ām tokoochik-waa nto ku āwunnyēkwaa. Kisobcho :bichoo subak ānkubāytooyis āk Kiriistō kēnyiisyēk kisyereet akeenke. ⁵ Ng'eeteet :nyi nyēbo taayta ām meet. (Mānāāng'ēētyēē meet :biiko chuut alake choo kiikubēk ākoy kukeeyta :kēnyiisyēchoo kisyereet akeenke.) ⁶ Ibēruurootiin ānku tiliilēch :choo mākunyōōr ng'ēetaani bo taayta ām meet. Mānyōōru icheek :meet nyoo bo āyēēng', nteenee mākuyēchinē Yēyiin āk Kiriistō yiisyēēt ānkumākubāytooyis āk Kiriistō kēnyiisyēk kisyereet akeenke.

/Kikiibēl Kibrōkōsyooontēēt

⁷ Yoo kaakukeeyta :kēnyiisyēk kisyereet akeenke, +/mākiityookunēē Kibrōkōsyooontēēt wōloo /kikēērātyinē. ⁸ Māwokulātunoot biiko ām kōōrēēt kutēē yēē tēē nto chooto ku Kook āk Māākōk ānkōōruruchoot biikaab booryēēt chēē tēē ng'aayneetaab sakaram-teetaab araarayta. ⁹ Kikwaanee :lukōōsyēk kōōrēēt tukul kumukuul ānkōōkwēnkweēn wōlēē minyē :biikaab Yēyiin ām kiriinkoonoo chamaat. Nteenee kirārākunēē :maat barak ankumeel lukōōsyēchoo kule tōng'! ¹⁰ Nteenee /kikēētōōrchi Kibrōkōsyooontēēt nyoo kilātunootē bichoo tōōliilēētaab maat nyēē ng'āsyānē, wōloo /kikēētōōrchinē tyoonyoo āk wōōrkooyoontoonoo bo ng'wiiynan. Mākunyāliltōōs :bichoo ām wōlooto ākookoy kwiimēn kuyyeech.

Kāātiilēywoontēēt nyēbo lētuut

¹¹ Nto mii yoo, akas ng'echereetaab bāytooyiisyēēt āk chiito nyēē kēēbuurēē. Ki lēēl :ng'echeraanaa ānku wōō. Kyaakas ām yooto kumwēyē :kōōrēēt āk barak āmānāāboku-took subak bēsyēēt ake. ¹² Kyaakas biich chēē kikiikubēk kunam wōlēē mii :chēē ki wōōyēch āk chēē minkēēch. Kimii :bichoo kēēyooonyēē taayeetaab ng'echereetaab bāytooyiisyēēt. /Kikeeng'aany kitaabuunek chēē chaang' āk mbo nyoo bo soboonto. /Kikiirōōtoot yēyuutēkaab bichooto kikiikubēk kurub kuu yooto kisirootiin ām kitaabu-unechaa. ¹³ Kikōōn :araarayta biiko chēē kikiikubēkyi araaray. Kukōōn :nkinee Meet āk *Kāābkwoombiich biiko chēē kikiikuba wōlooto. /Kikiikum chii kurubta keyy āk ng'aleek chēē kikiikuyey. ¹⁴ Nto mii yoo, /keenam Meet āk Kāābkwoombiich /ānkēēwiirchi tōōliilēētaab maat. Tōōliilooni bo maat ku meetaab āyēēng'. ¹⁵ Nto chiito nyoo /kimānāākēēsirchi kaayneenyii kitaabuunaa bo soboonto, /kikēēwiirchi nyoo tōōliiloonoo bo maat.

21

Barakuut nyēē lēēl āk kōōrēēt nyēē lēēl

¹ Nto mii yoo, akas barakuut nyēē lēēl āk kōōrēēt nyēē lēēl, kuuyu kikiikumis :barak āk kōōrēēt nyoo kibo taay ānkiikubot :araarayta. ² Kyaakas *kiriinkēēt nyēē tiliil

20:1 Ng'oong'. 10:1; 18:1; 9:1 20:2 Ng'oong'. 12:9 20:4 Tān. 7:9, 22 20:6 Ng'oong'. 2:11; 1:6 20:8 Ēsēk. 38:2, 10-15 20:9 Ēsēk. 38:22 20:10 Mat. 25:41; Yuuta 7; Ng'oong'. 19:20; 20:14; 21:8; 14:10 20:11 Mat. 24:35; 2Bēt. 3:10; Ng'oong'. 5:7; 6:14; 21:1 20:12 Ng'oong'. 3:5 20:13 Room. 2:6; Ng'oong'. 2:23 20:14 Ng'oong'. 2:11 20:15 Ng'oong'. 3:5 21:1 Isa. 65:17; 2Bēt. 3:13

kurēkunēē barak, nto nyooto ku *kiriinkēētaab Yēerusālēēm nyēē lēēl. Kirēku kuu mureryaa nyēē chōboot ankeelaach keey nyēē karaaran nyēē mii chokutuuyēē saanteenyii nyēē sukoomut. ³ Kyaakas /kēēkuurunēē yēbo ng'echereetaab bāytooyiisyēēt kule, “Ming'tooy keey ra :Yēyiin biiko ānkumākuboonto keey :inee bichooto. Mākuyēk :bichooto cheechii ānkumākōōbuurtooy keey :Yēyiin nkit bichooto.* ⁴ Mākumāsyi :Yēyiin bichoo lōōkyoo ake tukul. Mēētākubēku :biiko, nto kuriirtōōs nto kumēēysē, nto kukāsē ng'woonin, kuuyu kookukeeyta :soboonto nyoo kibo taay.”

⁵ Kimwooy :chiito nyoo kikiibuurēē ng'echereetaab bāytooyiisyēēt kule, “Āmiitē wālēēliitē kiy ake tukul,” ānkumwooy subak kule, “Sir ng'aleechu, kuuyu bo man / ānkiikoosēē keey.”

⁶ Nto mii yoo, kumwoowo :chiichoo kule, “Kāākuyityiin. Anii ku *Alfa āk Omeeka, ātoowu ānkāwoong'tooy. Chiito nyoo amē :melelta, +māākoochi bēēko chēbo buch chēē kulkulunēē koong'taab soboonto. ⁷ Mākunyōōr :chiito nyoo kēēbēliis tukuuchoo tukul ānku +māāyēku :anii Yēyiintēenyii ānkuyēk :inee lakwanyuu. ⁸ Nto choo nyēbētōōs, choo -mēēkoosēēnoo keey, kibrōkōsiis, rumiik, choo mārtōotē, bōōniik, choo kutunkyinē āynātōōs nto ku choo ng'wiiynānotē, /kēētōōrchinē bichoo tukul tōōliilēētaab maat nyēē ng'āsyānē. Meetaab āyēēng' :nyiiitēnyi.”

**Kiriinkēētaab Yēerusālēēm nyēē lēēl*

⁹ Yu kāākuyityo :yoo, kuchō :malayikeet ake am choo ki tisab choo kiboonto kibuum-bōōk tisab chēē kinyiy :mēēyinwēk tisabu chēbo lētuut. Kimwoowo kule, “Chōō āboorung' murereetaab *Mēēnkit.” ¹⁰ Kikalabaa :malayikaanaa am kāamuukēywēēkaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin ākoy lekemeet nyēē wōō anku kooy miisin. Kiiboorwo kiriinkoonoo tiliil bo Yēerusālēēm kurēkunēē barak wōlēē mii :Yēyiin. ¹¹ Kiilēkēchēēchē :kiriinkoonoo am lēbkēēyyēētaab Yēyiin kuu rwoontōōk choo ilēkēchēēchtōōs choo ālē beesaan chēē chaang'. ¹² Kiboonto :kiriinkoonoo tōōtēēt nyēē wōō anku kooy miisin nyēē kiboonto orootunwēēk taman āk āyēēng' ānkimiitē :malayikeet akeenke oreet ake tukul. /Kikēēsirchi oreet ake tukul kaayneet akeenke nyēbo aroosyekaab biikaab Isrāyēēl choo ki taman āk āyēēng'. ¹³ Kimii :orootunwēēk sōmōku komosta nyēbo koong'asiis, kumii :alake sōmōku komosta nyēbo tō, kumii subak :sōmōku komosta nyēbo cheeronko ānkimii :sōmōku komostaab tinkey. ¹⁴ /Kikēēsisinēē tōōtoonoo rwoontōōk taman āk āyēēng' /ānkikēēsirchi rwoontōōchoo kaayna ake tukul nyēbo *lēbkēēyik taman āk āyēēng' choo kibo *Mēēnkit.

¹⁵ Kiboonto :malayikeet nyoo king'āloolwo kirōktaab *ta-aabuut nyēē /kikiirookēē kiriinkoonoo, orootunwēēkyii āk tōōtōōsyēkyii. ¹⁶ Kyooyēēchiin :komoswookik tukul ang'wanu chēbo kiriinkoonoo. Ki kiilomiitaanik 2,220 ake tukul nto kuwo barak ku kilomiitaanik 2,220. ¹⁷ Kii-āyēēch mbo tōōtēētaab kiriinkoonoo, nyēē kibuntooy miitaanik 65.† Kiyēyiisyēē :malayikeet kāarookiisyēēt nyēē wuu nyēbo biiko. ¹⁸ /Kikeetechee tōōtoonoo rwaanteet nyēē /kēēkuurēē yasbiitiit nto *kiriinkēēt /keetechee nyoo ta-aabuut nyēē tiliil nyēē kiilēkēchēēchē kuu kiiyēēt. ¹⁹ /Kikiikaraanee rwoontōōk chēē /kikiikēēsisinēē tōōtēētaab kiriinkoonoo rwoontōōk chēē tēērchiintōōs ānkwoolē beesaan chēē chaang'. /Kikiikaasee rwaanteet nyēbo taayta nyēē /kikēēsisiniisyēē yasbiitiit, /kiikaasee nyēbo āyēēng' nyēē /kēēkuurēē yākuut nyēē buusyēē /ankiikaasee nyēbo sōmōk nyēē /kēēkuurēē kālketōōn. /Kikiikaasee nyēbo ang'wan rwaanteet nyēē /kēēkuurēē sumāriiti ²⁰ nto nyēbo muut ku sārtoōniik, nyēbo lo ku ākiik, nyēbo tisab

21:2 Kala. 4:26; Ibu. 11:16; 12:22; Ng'oong'. 21:9–22:5; 3:12 * 21:3 Tinyē :siruutēk alake ng'aleechu 'ānkuyēk Yēyiintēēng'waa'. 21:3 2Kōōr. 6:16 21:4 Ng'oong'. 7:17 21:5 Isa. 65:17; Ng'oong'. 5:7; 21:1 21:6 Seka. 14:8; Yoowa. 7:37; Ng'oong'. 1:8; 22:1; 7:17 21:7 Ēsēk. 11:20 21:8 Ng'oong'. 2:11; 20:10; 21:27 21:9 Ng'oong'. 15:1; 19:7; 21:2; 22:17 21:10 Ēsēk. 40:2; Ng'oong'. 1:10 21:11 Isa. 60:1-3, 19; Ēsēk. 43:2 21:12 Chuy. 28:21; Ēsēk. 48:30-35; Ng'oong'. 7:5-8 21:14 Ibu. 11:10 21:15 Ēsēk. 40:3; Ng'oong'. 11:1 21:16 Ēsēk. 48:16-17 † 21:17 Mwooyē :yuutēyu am kāāyiitiisyēēt ake kule 'kyuubiitiinēk' bokol akeenke āk artam āk ang'wan (12 kunyil 12), nyēē ibooru kule yēmē biikaab Kiriistō.

ku kiriisōliit, nyēbo sisiit ku sabarachaati, nyēbo sokool ku yākuut nyēē toolēlyoo, nyēbo taman ku kirisoobraas, nyēbo taman āk akeenke ku yāsiintēēt nto nyēbo taman āk āyēēng' ku āmētiistō. ²¹ /Kikeeyeyee ōrootunwēēchoo ake tukul choo ki taman āk āyēēng' sanayaanteet akeenke nyēē wōō. /Kikeetechee kēēltaab kiriinkoonoo ta-aabuut nyēē tiliil nyēē toolē biich kuu kiiyēēt.

²² Manaakas Kōōtaab Yēyiin ām kiriinkoonoo, kuuyu minyē wōlooto :Mokoryoontēēt Yēyiin nyoo bo kāmūukēy āk *Mēēnkit. ²³ Māmāchē :kiriinkoonoo kōōluuchi :asiista nto ku araawēt, kuuyu ikwēnyē :lēbkēyyēētaab Yēyiin anku taariinyii :Mēēnkit. ²⁴ Mākubēesyētēē :biiko lēbkēyyoonoo ānkumākukoonyit :bāytooyik wōlooto. ²⁵ -/Mākēēkērē ōrootunwēēkaab kiriinkoonoo ākookoy kuuyu mākoy kutook :kwēēmowuut. ²⁶ Mākuyibchi :bōrōryōōsyēk tukul kiriinkoonoo koonyit. ²⁷ -Mēēwutē kiriinkoonoo :kiy nyēē mā tiliil, kibrōkōsyoo nto ku chii nyēē ng'wiin. Nteenee biiko baateey chēē iwutē ku choo /kikēēsirchi kooynōōkwaa kitaabuutaab soboonto nyoo bo *Mēēnkit.

22

Āynēētaab soboonto

¹ Nto mii yoo, kōōboorwoo :malayikeet āynēētaab soboonto nyēē kiilēkēchēēchē kuu kiiyēēt. Kikulkulunēē :bēēchoo yoo bāytooyiisyēē :Yēyiin āk *Mēēnkit, ² ānkirōōtēē kwēēnuutaab kēēlto nyēē baraay ām kiriinkoonoo. Kikibiityēē komoswookik tukwaay chēbo āynoonoo :keetiikaab soboonto chēē yēyē lokoyeek araawa ake tukul anku saakit mbo :sokēēkyii. ³ Mākoy /kēēchubiis ām wōlooto. Mākubāytooyiisyoowunēē :Yēyiin āk Mēēnkit kiriinkoonoo ānkumākuyēchinēē wōlooto :biikyii yiisyēēt. ⁴ Makukas :bichoo wōlēē wuu :Yēyiin /ānkēēsirchi kaayneenyii tokoochikwaa. ⁵ Māmii :kwēēmowuut wōlooto āmākoy /keemach taariin nto ku lēbkēyyoob asiis kuuyu Mokoryoontēēt Yēyiin nkityō :nyēē lēbkēyyēēng'waa ānku mākubāytooyiis :bichoo ākookoy.

Ng'aleek chēē /kiitēryēēchēē

⁶ Kimwoowoo :malayikeet kule, “Bo man :ng'aleechu /ānkiikoosēē keey. Mokoryoontēēt Yēyiin nyoo mwoochinēē *wōōrkooyikyii ng'aleek chēē mwooyē :nyēē kiiyookwoo anii chāāboorchi biikyii choo yēchinēē inee yiisyēēt kiyēē mii wokuyēyāktōōs ām lēēkitō. ⁷ Mwooyē :Yēēsu kule, ‘Oyeb yiit! Āmiitē āchōōnii ām lēēkitō. Ibēruurootiin :biiko choo koomānē ng'aleekaab wōōrkooyoontiit chu mii kitaabuuni.’ ”

⁸ Anii Yoowaana :nyoo kyāākāsēē ng'aleechu yiitiikyuu āk koonyekyuu. Yotoo kawaakas ng'aleechaa, āryookyi keey yēbo kērēēnkōōkaab malayikeet nyoo kiiboorwoo ng'aleechaa ākutunkyii. ⁹ Nteenee, kimwoowoo :malayikaanaa kule, “-Mēēkutung'woo! Ntēē āyēchinēē Yēyiin yiisyēēt kuu inyiyng' āk kuu wōloo yēytooy mbo :ng'eetaabkoomēt, wōōrkooyik āk biiko tukul choo koomānē ng'aleekaab kitaabuuni. Ikutunkyii Yēyiin nkit!”

¹⁰ Nto mii yoo, kumwoowoo kule, “-Meewuny ng'aleekaab wōōrkooyoontiit chu mii kitaabuuni, kuuyu kaakuriik :bēsyoōsyēk chēē mākuyityiin :ng'aleechuutēchu. ¹¹ Chii nyoo yēyē ng'al chēē miyootēch, kutas taay kuyēyē kuu nyooto, nto nyoo yēyē rōkōs, kutas taay kuyēyē kuu nyooto. Nto chiito nyoo yēyē ng'al chēē churtootiin, kutas taay kuu nyooto, nto nyoo tiliil, kutas taay kutililiit.

¹² Mwooyē :Yēēsu subak kule, ‘+Māāchōō areet akeenke! +Māākwēchi chii ake tukul kiy kurubta keey kiyēē kiikuyey. ¹³ Anii ku Alfa āk Omeeka, anii :taayta āk lētuut, ātoowu ānkāāwoong'tooy.’

21:21 Isa. 54:11-12; Ēsēk. 28:13 21:23 Isa. 24:23; 60:19-20; Ng'ong'. 22:5 21:26 Isa. 60:3, 11 21:27 Isa. 35:8; 52:1; Ēsēk. 44:9; 1Kōōr. 6:9-10; 2Bēt. 3:13; Ng'ong'. 3:5; 21:8; 22:15 22:2 Ēsēk. 47:1-12 22:3 Ng'ong'. 1:6
22:4 Mat. 5:8; 1Yoowa. 3:2; Ng'ong'. 14:1 22:5 Isa. 54:1-17 22:5 Tān. 7:18, 27; Ng'ong'. 21:23; 1:6 22:6
1Kōōr. 14:1; Ng'ong'. 1:1, 3; 10:7; 19:9; 21:5 22:7 Ng'ong'. 3:11; 1:3 22:9 Ng'ong'. 19:10 22:10 Tān. 12:4
22:11 Tān. 12:10 22:12 Mat. 16:27; Ng'ong'. 2:23; 6:10; 16:6; 19:2; 20:12-13 22:13 Ng'ong'. 1:8

¹⁴ Ibēruurootiin :biiko choo kēēwuun keey kutililiitu kuuyu mākunyooolchi kōōwut kiriinkoonoo ankwaam lokoyaanteetaab kēētitaab soboonto. ¹⁵ Kiikung'etee saang' kēny :kibrōkōsiis, chēēbsookēyiis, choo mārtootē, rumiik, choo kutunkyinē āynātōōs āk tukul choo kicham ng'wiiynaneet.”

¹⁶ Mwooyē :Yēesu kule, “Kāāyooku :anii malayikeenyuu chokōōbooruung' inying' ng'aleechu imwoochi kanisoosyek tukul. Ātoorunēē tiikiityoontēetaab *Tāwuti ānkāāchōōnēē kōōnyii ānkāāyēku toboyaanteet nyēē lebkey miisin.”

¹⁷ Mwooyē :Tāmirmiryēetaab Yēyiin āk mureraanaa kule, “Chōō!” Kumwooy :chii ake tukul nyoo kāsē ng'aleechu kule, “Chōō!” Nyoo āmē melelta, kuchō. Nto yoo mächē :chii bēēkaab soboonto /kiikochinē buch.

¹⁸ Ākiimchinē :anii chii ake tukul nyoo kāsē ng'aleekaab wōōrkooyoontiit chu mii kitaabuuni kule, “Yoo kātāsyi :chii ng'ālyoo, mākutāsyi :Yēyiin inee ng'woonin ake tukul nyēē twekaat ām kitaabuuni. ¹⁹ Nto chiito nyoo kēēnēmto ng'ālyoo ake tukul ām kitaabuuni, makukereka :Yēyiin chiichoo kumānyōōr tukuuk chēē kōōnu :kēētitaab soboonto āk kiyēē mākunyoōr ām kiriinkoonoo tiliil, choo iboorunootiin ām kitaabuuni.”

²⁰ Mwooyē :chiichi kimwooyē ng'aleechu tukul kule, “Ēē, +māāchōō areet akeenke.” Kuwuuyiit nyooto. Ichōō oō, Mokoryoontēēt Yēesu.

²¹ Lēyyē, kōōbēruurook tukul :Mokoryoontēēt Yēesu.